

В. Ульянов (Ленин)

Προλετάριοι ὅλων τῶν χωρῶν, ἑνωθεῖτε!

ΛΕΝΙΝ

ΑΠΑΝΤΑ

ΠΛΗΡΗΣ ΕΚΔΟΣΗ

7

Η ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΟ ΡΩΣΙΚΟ ΠΡΩΤΟΤΥΠΟ
ΚΑΙ Η ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΓΙΝΕ ΑΠΟ ΟΜΑΔΑ
ΕΛΛΗΝΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ ΜΑΡΞΙΣΤΩΝ

Η ΡΩΣΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
ΕΓΙΝΕ ΜΕ ΑΠΟΦΑΣΗ
ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΤΟΥ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ
ΤΗΣ ΣΟΒΙΕΤΙΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ

ИНСТИТУТ МАРКСИЗМА-ЛЕНИНИЗМА при ЦК КПСС

В. И. ЛЕНИН

ПОЛНОЕ СОБРАНИЕ СОЧИНЕНИЙ

ИЗДАНИЕ ПЯТОЕ

ИЗДАТЕЛЬСТВО
ПОЛИТИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ
МОСКВА • 1972

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ - ΛΕΝΙΝΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΚΕ ΤΟΥ ΚΚΣΕ

Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΑΠΑΝΤΑ

ΕΚΔΟΣΗ ΠΕΜΠΤΗ

ΤΟΜΟΣ
7

Σεπτέμβρης 1902 - Σεπτέμβρης 1903

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ»
Α Θ Η Ν Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ὁ ἕβδομος τόμος τῶν Ἁπάντων τοῦ Β. Ι. Λένιν περιλαβαίνει τά ἔργα πού γράφτηκαν ἀπό τό Σεπτέμβρη τοῦ 1902 ὥς τό Σεπτέμβρη τοῦ 1903 καί τά ὑλικά τοῦ II Συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ (τά σχέδια καταστατικοῦ καί ἀποφάσεων, οἱ ὁμιλίες καί οἱ λόγοι τοῦ Λένιν στό συνέδριο).

Κεντρική θέση στόν τόμο κατέχουν τά ἔργα πού συνδέονται μέ τήν πάλη γιά τή δημιουργία ἐπαναστατικοῦ μαρξιστικοῦ κόμματος στή Ρωσία, μέ τήν ἐπεξεργασία τοῦ προγράμματος καί τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν τοῦ κόμματος. Τό καθῆκον τῆς συνένωσης τῶν ρωσικῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων σ' ἕνα ἑνιαῖο κόμμα ἔγινε ἰδιαίτερα ἐπιταχτικό λόγω τῆς τεράστιας ἔκτασης πού πῆρε τό ἐργατικό κίνημα στά τέλη τοῦ 1902 καί τό καλοκαίρι τοῦ 1903, πράγμα πού μαρτυροῦσε ὅτι ὡρίμαζε ἡ ἐπανάσταση. Ἡ γενική πολιτική ἀπεργία πού κηρύχτηκε στίς νότιες περιοχές τῆς Ρωσίας τό καλοκαίρι τοῦ 1903, ἔδειξε τήν τεράστια ἄνοδο τῆς ταξικῆς συνείδησης τῆς ρωσικῆς ἐργατικῆς τάξης, τήν ἄνοδο τῆς προλεταριακῆς ἀλληλεγγύης. Παράλληλα γινόταν ὅλο καί ἐντονότερα αἰσθητή ἡ ἔλλειψη συγκεντρωτικῆς καθοδήγησης τῶν τοπικῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ἐπιτροπῶν πού δροῦσαν ἀπομονωμένες ἡ μιά ἀπό τήν ἄλλη. «Γινόταν ὅλο καί πιό φανερό, — ἔγραφε ἀργότερα ὁ Β. Ι. Λένιν, — ὅτι δέν ἀρκοῦσε μόνο ἡ καθαρά ἰδεολογική σύνδεση ἀνάμεσα στίς ἐπιτροπές. Ὅλο καί πιό αἰσθητά πρόβαλλε ἡ ἀνάγκη νά δημιουργηθεῖ ἕνα κόμμα πραγματικά συσπειρωμένο, δηλ. νά πραγματοποιηθεῖ ἐκεῖνο πού μόλις διαγραφόταν τό 1898» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 445).

Τό καθῆκον τῆς δημιουργίας ἑνός ἐπαναστατικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης πού νά στηρίζεται πάνω στίς ἰδεολογικές καί ὀργανωτικές βάσεις, πού εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ «Ἴσκρα»,

ἔπρεπε νά τό ἐκπληρώσει τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, τό ὁποῖο εἶχαν προετοιμάσει οἱ ἰσκριστές μέ τόν Λένιν ἐπικεφαλῆς ἀπό τό καλοκαίρι τοῦ 1902. Σχετικά μ' αὐτό τεράστια σημασία εἶχε ἀποχτήσει τό πρόβλημα τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν τοῦ κόμματος.

Στό «Γράμμα σέ σύντροφο γιά τά ὀργανωτικά μας καθήκοντα», μέ τό ὁποῖο ἀνοίγει ὁ τόμος αὐτός, ὁ Λένιν ἀναπτύσσει καί συγκεκριμενοποιεῖ τό σχέδιο οἰκοδόμησης τοῦ κόμματος πού τό εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ὁ ἴδιος στό ἔργο «Τί νά κάνουμε;» καί σέ μιά σειρά ἄρθρα πού δημοσιεύτηκαν στήν «Ἴσκρα». Οἱ σπουδαιότερες ἀρχές, ἀπό τίς ὁποῖες ξεκινοῦσε τό σχέδιο αὐτό, ἦταν ὁ συγκεντρωτισμός καί ἡ ἀνάγκη τῆς δημιουργίας δύο κομματικῶν κέντρων πού νά δροῦν ἀπό συμφώνου — τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καί τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου, — ἀνάγκη πού πήγαζε ἀπό τίς εἰδικές συνθῆκες τοῦ ρωσικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Οἱ ἀρχές αὐτές ἀποτέλεσαν ἀργότερα τή βάση τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος πού ψηφίστηκε ἀπό τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Στηριζόμενος στή βαθιά γνώση τῶν τοπικῶν συνθηκῶν δουλειᾶς, ὁ Λένιν στό «Γράμμα σέ σύντροφο» ἐπεξεργάστηκε λεπτομερειακά τά ζητήματα πού ἀφοροῦσαν ἕνα κοινό τύπο καί μιά κοινή διάρθρωση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων, τίς ἁρμοδιότητες τῶν τοπικῶν κομματικῶν ἐπιτροπῶν, τή δημιουργία καί τήν κατεύθυνση τῆς δουλειᾶς τῶν ἐργοστασιακῶν ὀργανώσεων σάν βασικοῦ κρίκου τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κινήματος, τά καθήκοντα τῶν περιφερειακῶν ὁμάδων, τή δουλειά τῶν κομματικῶν προπαγανδιστῶν, τίς σχέσεις ἀνάμεσα στίς τοπικές ὀργανώσεις καί στήν ΚΕ καί στό ΚΟ. Τό «Γράμμα σέ σύντροφο» πού κυκλοφόρησε στήν ὀργάνωση Πετρούπολης καί σέ μιά σειρά ἄλλες σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις, ἔπαιξε μεγάλο ρόλο στήν πάλη τῶν ἐπαναστατῶν μαρξιστῶν κατά τοῦ πρωτόγονου τρόπου δουλειᾶς πού εἶχαν εἰσαγάγει οἱ «οἰκονομιστές», καθώς καί στήν ἑδραίωση τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν τῶν ἰσκριστῶν.

Ὁ Λένιν ἐπεξεργαζόταν καί ὑπερασπιζόταν τίς ὀργανωτικές ἀρχές οἰκοδόμησης τοῦ κόμματος, παλαίβοντας ἀνειρήνευτα ἐνάντια στόν ἐθνικισμό καί στόν ἀπομονωτισμό τῶν μπουντιστῶν πού ἐπεδίωκαν νά συγκροτηθεῖ τό κόμμα μέ βάση τήν ὁμοσπονδιακή ἀρχή καί ἔτσι συνέβαλλαν στή διασπορά τῶν δυνάμεων τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας. Ὁ Λένιν στά ἄρθρα «Ἀπ' ἀφορμή τή δήλωση τῆς Μπούντ», «Χρειάζεται τό ἑβραϊκό προλεταριάτο „ἀνεξάρτητο πολιτικό κόμμα";», στά σχέδια ἀποφάσεων τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ

καί τήν ἀποχώρηση τῆς Μπούντ ἀπό τό ΣΔΕΚΡ, στούς λόγους του στό συνέδριο, καθώς καί στό ἄρθρο «Ἡ τελευταία λέξη τοῦ ἐθνικισμοῦ τῆς Μπούντ» πού γράφτηκε μετά τό συνέδριο, ξεσκεπάζει τήν ἐθνικιστική θέση τῆς Μπούντ στά ὀργανωτικά ζητήματα, ἀναπτύσσει καί ὑπερασπίζει τήν ἀρχή τοῦ προλεταριακοῦ διεθνισμοῦ, στή βάση τοῦ ὁποίου πρέπει νά οἰκοδομηθεῖ τό κόμμα. Ὁ Λένιν, κριτικάροντας αὐστηρά τίς ἀπόψεις τῆς Μπούντ, ἔγραφε: «...στά ζητήματα τῆς πάλης ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία, τῆς πάλης ἐνάντια στήν ἀστική τάξη ὅλης τῆς Ρωσίας πρέπει νά δροῦμε σάν ἑνιαία, συγκεντρωτική, μαχητική ὀργάνωση, πρέπει νά στηριζόμαστε σ' ὅλο τό προλεταριάτο, χωρίς διάκριση γλώσσας καί ἐθνικότητας, πού θά τό συσπειρώνει ἡ ἀπό κοινοῦ καί διαρκής λύση τῶν θεωρητικῶν καί πραχτικῶν, τῶν ὀργανωτικῶν ζητημάτων καί τῶν ζητημάτων ταχτικῆς...» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 122 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 120)).

Παράλληλα μέ τήν ἐπεξεργασία τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν οἰκοδόμησης τοῦ κόμματος ὁ Λένιν τό 1902–1903 συνεχίζει τήν ἐργασία γιά τή θεωρητική θεμελίωση τῶν σπουδαιότερων θέσεων πού διατυπώθηκαν στό σχέδιο προγράμματος τῆς «Ἴσκρα».

Στίς συνθῆκες ἑνός πολυεθνικοῦ κράτους, ὅπως ἦταν ἡ Ρωσία, τεράστια σημασία γιά τήν κατάχτηση συμμάχων ἀπομέρους τοῦ προλεταριάτου καί γιά τή νίκη τῆς ἐπανάστασης εἶχε τό πρόγραμμα τοῦ ΣΔΕΚΡ πάνω στό ἐθνικό ζήτημα. Τά ἄρθρα «Σχετικά μέ τή Διακήρυξη τῆς „Ἕνωσης τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν"» καί «Τό ἐθνικό ζήτημα στό πρόγραμμά μας» πού περιλαβαίνονται στόν τόμο αὐτόν, εἶναι οἱ πρῶτες ἐργασίες τοῦ Λένιν πού ἀφοροῦν τό πρόγραμμα τοῦ μπολσεβικισμοῦ πάνω στό ἐθνικό ζήτημα. Ὁ Λένιν τονίζει, ὅτι μιά ἀπό τίς βασικές ἀρχές, ἀπό τήν ὁποία πρέπει νά καθοδηγοῦνται ὅλοι οἱ σοσιαλδημοκράτες στό ἐθνικό ζήτημα, εἶναι ἡ διεκδίκηση τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης γιά κάθε ἔθνος πού ἀνήκει στό κράτος. Ἡ διεκδίκηση αὐτή σημαίνει, ὅτι τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου πρέπει νά παλαίβει πάντοτε καί ἀνεπιφύλαχτα ἐνάντια στήν ἐθνική καταπίεση, «*ἐνάντια σέ κάθε ἀπόπειρα* ἐξωτερικῆς ἐπίδρασης *μέ τή βία ἤ τήν ἀδικία* πάνω στήν ἐθνική *αὐτο*διάθεση» (σελ. 105 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 130)). Ἀργότερα ὁ Λένιν διευκρίνιζε, ὅτι τό ΣΔΕΚΡ, διατυπώνοντας στό πρόγραμμά του τή διεκδίκηση τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν, ἐννοοῦσε τήν αὐτοδιάθεση αὐτή σάν πολιτική αὐτοδιάθεση, δηλαδή σάν δικαίωμα ἀποχωρισμοῦ καί σχηματισμοῦ αὐτοτελοῦς κράτους.

Τό ἄρθρο «Τό ἐθνικό ζήτημα στό πρόγραμμά μας» ἀποτελεῖ

ὑπόδειγμα ἐφαρμογῆς τῆς μαρξιστικῆς διαλεκτικῆς μεθόδου στήν ἐπεξεργασία τῆς θέσης σχετικά μέ τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν. Ὁ Λένιν σ' αὐτό τό ἄρθρο ὑπέδειχνε, ὅτι οἱ ἐπαναστάτες μαρξιστές, ἀναγνωρίζοντας ἀνεπιφύλαχτα σέ κάθε ἔθνος τό δικαίωμα τῆς ἐθνικῆς του αὐτοδιάθεσης, ὑποτάσσουν τήν ὑποστήριξη τοῦ αἰτήματος τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας στά συμφέροντα τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου. «Σ' αὐτόν ἀκριβῶς τόν ὅρο, — ἔγραφε ὁ Λένιν, — βρίσκεται ἡ διαφορά τῆς δικῆς μας τοποθέτησης τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος, ἀπό τήν ἀστικοδημοκρατική τοποθέτησή του. Ὁ ἀστός δημοκράτης (καθώς καί ὁ σημερινός σοσιαλιστής ὀπορτουνιστής πού βαδίζει στά ἴχνη του) φαντάζεται πώς ἡ δημοκρατία ἐξαλείφει τήν ταξική πάλη καί γι' αὐτό βάζει ὅλες τίς πολιτικές του διεκδικήσεις ἀφηρημένα, γενικά, „ἀπόλυτα", ἀπό τήν ἄποψη τῶν συμφερόντων „ὅλου τοῦ λαοῦ" ἤ ἀκόμα καί ἀπό τήν ἄποψη τῆς αἰώνιας καί ἀπόλυτης ἠθικῆς ἀρχῆς. Ὁ σοσιαλδημοκράτης ξεσκεπάζει ἀμείλιχτα αὐτή τήν ἀστική αὐταπάτη παντοῦ καί πάντα εἴτε ἐκδηλώνεται αὐτή στήν ἀφηρημένη ἰδεαλιστική φιλοσοφία, εἴτε στή διατύπωση τῆς ἀνεπιφύλαχτης διεκδίκησης τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 235 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 233)).

Ὁ Λένιν, διευκρινίζοντας τό πρόγραμμα τοῦ μπολσεβικισμοῦ πάνω στό ἐθνικό ζήτημα, ὑπογραμμίζει, ὅτι γιά τήν ἐπιτυχῆ πάλη ἐνάντια σ' ὅλες τίς μορφές τῆς ἐκμετάλλευσης καί καταπίεσης δέν πρέπει νά κατατεμαχίζονται, ἀλλά νά ἑνώνονται οἱ δυνάμεις τῆς ἐργατικῆς τάξης. «Δουλειά τοῦ προλεταριάτου, — ἔγραφε ὁ Λένιν, — εἶναι νά συσπειρώνει *πιό σφιχτά* ὅσο τό δυνατό πιό πλατιές *μάζες* ἐργατῶν ὅλων τῶν ἐθνοτήτων, νά τίς συσπειρώνει μέ σκοπό τήν πάλη *σέ ὅσο τό δυνατό πιό πλατύ στίβο* γιά τή λαοκρατική δημοκρατία καί γιά τό σοσιαλισμό» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 105 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 102–103)).

Πολύ μεγάλη σημασία λόγω τῆς αὐξανόμενης ἐπαναστατικῆς ἀνόδου στή Ρωσία ἔπαιρνε τό καθῆκον τῆς στερέωσης τῆς συμμαχίας τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ τήν ἀγροτιά, τῆς προσέλκυσης τῆς ἀγροτιᾶς μέ τό μέρος τοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἡ ἐπαναστατική δραστηριότητα τῆς ἀγροτιᾶς πού ἀναπτύχθηκε τήν ἄνοιξη τοῦ 1902, ξεχύθηκε σέ αὐθόρμητες ἀγροτικές ἐξεγέρσεις. Τήν ἄνοιξη τοῦ 1903 ὁ Λένιν ἔγραψε τήν μπροσούρα «Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ. Ἐξήγηση στούς ἀγρότες τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες». Ἡ μπροσούρα αὐτή, ὄντας ἡ πρώτη ἔκκληση τοῦ Λένιν πρός τούς ἀγρότες, ἀποτελεῖ ἐπιστημονική-ἐκλαϊκευτική ἔκθεση τῶν σκοπῶν τοῦ ΣΔΕΚΡ καί τοῦ ἀγροτικοῦ

του προγράμματος. Σ' αὐτήν ἀναπτύσσονται οἱ ἰδέες τοῦ μαρξισμοῦ γιά τήν ἡγεμονία τοῦ προλεταριάτου, γιά τή συμμαχία τῆς ἐργατικῆς τάξης μέ τήν ἀγροτιά, γιά τή μετεξέλιξη τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης σέ ἐπανάσταση σοσιαλιστική.

Ὁ Λένιν, ἀφοῦ καθόρισε σάν ἄμεσο σκοπό τοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας — τήν ἀνατροπή τῆς ἀπολυταρχίας καί τήν κατάχτηση τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας γιά τήν παραπέρα πάλη γιά τό σοσιαλισμό, γιά τήν ἀπαλλαγή ἀπό τή βία, τήν καταπίεση καί τή δυστυχία δεκάδων καί ἑκατοντάδων ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων — δείχνει ὅτι τό δρόμο τῆς πάλης ἐνάντια στούς ἐκμεταλλευτές, τόν ὁποῖο πῆραν οἱ ἐργάτες τῆς πόλης, πρέπει νά πάρει καί ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ. Μέ βάση τήν ἀνάλυση τῆς ταξικῆς σύνθεσης τῆς ἀγροτιᾶς, ὁ Λένιν βγάζει τό συμπέρασμα ὅτι εἶναι ἀναπόφευχτη καί ἀναγκαία ἡ ἀνάπτυξη τῆς ταξικῆς πάλης στό χωριό. Τό πρωταρχικό καθῆκον τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ, — τονίζει ὁ Λένιν, — εἶναι ἡ πάλη μαζί μέ ὁλόκληρη τήν ἀγροτιά ἐνάντια στά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας. Ὁ Λένιν ἐξηγεῖ παρακάτω, ὅτι ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ μόνο τό πρῶτο βῆμα μπορεῖ νά πραγματοποιήσει μαζί μέ τούς πλούσιους ἀγρότες ἐνάντια στό ζυγό τῶν τσιφλικάδων. Τήν ὁριστική ἀπαλλαγή ἀπό τή δυστυχία καί τήν ἐκμετάλλευση ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ θά τήν πετύχει μόνο σέ συμμαχία μέ τήν ἐργατική τάξη. «Ὅσο γιά τό τελευταῖο βῆμα, — γράφει ὁ Λένιν, — δέ θά τό κάνουν ποτέ ὅλοι οἱ ἀγρότες μαζί, γιατί ὅλη ἡ πλούσια ἀγροτιά θά ξεσηκωθεῖ τώρα ἐνάντια στούς ἐργάτες γῆς. Τώρα πιά μᾶς χρειάζεται γερή συμμαχία τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ μέ τούς *ἐργάτες-σοσιαλδημοκράτες τῶν πόλεων*» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 189 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 188)). Ὁ Λένιν ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ καθοδηγητικός ρόλος σ' αὐτή τή συμμαχία ἀνήκει στήν ἐργατική τάξη πού ἀποτελεῖ τή μοναδική δύναμη, ἱκανή ὄχι μόνο νά ἡγηθεῖ τοῦ ἀγώνα ὅλης τῆς ἀγροτιᾶς γιά τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας, γιά τήν πολιτική ἐλευθερία, ἀλλά καί νά πραγματοποιήσει σέ συμμαχία μέ τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση, νά καταργήσει τήν ἀτομική ἰδιοχτησία στά μέσα παραγωγῆς καί νά οἰκοδομήσει τό σοσιαλισμό.

Ἐξετάζοντας τή θέση τῆς μεσαίας ἀγροτιᾶς, τήν ὁποία ὁλόκληρη ἡ ἀστική τάξη προσπαθεῖ νά τήν πάρει μέ τό μέρος της, ὁ Λένιν ἐξηγεῖ, ὅτι τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου ἔχει καθῆκον νά βοηθήσει τή μεσαία ἀγροτιά νά βρεῖ τούς πραγματικούς της

φίλους καί νά κλείσει σταθερή συμμαχία μέ τή φτωχολογιά καί τήν ἐργατική τάξη.

Ἡ μπροσούρα «Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ» κυκλοφόρησε πλατιά σέ πολλές πόλεις καί ἀγροτικές περιοχές τῆς Ρωσίας καί ἔπαιξε μεγάλο ρόλο στήν προπαγάνδιση ἀνάμεσα στούς ἀγρότες τῶν ἀπόψεων τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας, στήν κατάχτηση τῆς ἐμπιστοσύνης τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ πρός τό ΣΔΕΚΡ, τόν ὑπερασπιστή τῶν συμφερόντων της.

Μιά σειρά ἄρθρα τοῦ τόμου αὐτοῦ εἶναι ἀφιερωμένα στήν κριτική τῶν ἀπόψεων τῶν ἐσέρων, καί ἀποδείχνουν τήν ἀνεδαφικότητα καί τήν ἔλλειψη ἀρχῶν τῶν θέσεων τῶν τελευταίων. Στό ἄρθρο «Ὁ χυδαῖος σοσιαλισμός καί ὁ ναροντνικισμός ἀνασταίνονται ἀπό τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες» ὁ Λένιν ἀποκαλύπτει τή διαστρέβλωση ἀπομέρους τῶν ἐσέρων τῆς θεωρίας τῶν τάξεων, τήν προσπάθειά τους νά βροῦν τό διακριτικό γνώρισμα τοῦ διαχωρισμοῦ τῆς σύγχρονης κοινωνίας σέ τάξεις στήν πηγή τῶν ἐσόδων κι ὄχι στή σχέση ἀπέναντι στά μέσα παραγωγῆς. Ὁ ἐκχυδαϊσμός τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας τῶν τάξεων, — τόνιζε ὁ Λένιν, — χρειαζόταν στούς ἐσέρους γιά νά ἀναστήσουν τήν ἰδέα τοῦ «ὠχροῤόδινου ψευτοσοσιαλισμοῦ» τῶν φιλελεύθερων ναρόντνικων πού λέει ὅτι ὑπάρχει διαμετρική ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν ἀγροτική καί στήν ἀστική οἰκονομία, γιά νά ἐπιχειρήσουν νά συμβιβάσουν τήν παλιά ναροντνικιστική θεωρία τῆς «ἐργασιακῆς οἰκονομίας» μέ τή θεωρία τῆς ταξικῆς πάλης.

Ἡ μπροσούρα ἐνάντια στούς ἐσέρους πού ὑπολόγιζε νά γράψει ὁ Λένιν τήν ἄνοιξη τοῦ 1903 — τό σχέδιό της περιλαβαίνεται σέ τοῦτο τόν τόμο — δέ γράφτηκε, στά ἄρθρα ὅμως «Τά καθήκοντα τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κινήματος», «Ἡ βασική θέση ἐνάντια στούς ἐσέρους», στό ἀπόσπασμα ἀπό ἄρθρο κατά τῶν ἐσέρων χαρακτηρίζεται ἀναλυτικά ἡ θέση τῶν ἐσέρων. «Ἐμεῖς σᾶς κατηγορήσαμε γιά τυχοδιωχτισμό, — ἔγραφε ὁ Λένιν, — λέγοντας καθαρά καί συγκεκριμένα..., ὅτι αὐτό προέρχεται ἀπό τήν ὁλοκληρωτική σας ἔλλειψη ἀρχῶν σ' ὅλα τά βασικά ζητήματα τοῦ διεθνοῦς σοσιαλισμοῦ, ἀπό τήν ἀπίστευτη σύγχυση ἀντιλήψεων τοῦ ἀγροτικοῦ σας προγράμματος πού σκαρώθηκε στά γρήγορα καί σερβιρίστηκε στόν „καταναλωτή" μέ ὀρεχτική σάλτσα, ἀπό τήν ἀστάθεια καί τήν ἀνεδαφικότητα τῆς τρομοκρατικῆς σας ταχτικῆς» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 54 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 52)).

Ἀργότερα ὁ Λένιν ὑπογράμμιζε, ὅτι ὁ μπολσεβικισμός ἀναπτύχθηκε, δυνάμωσε καί ἀτσαλώθηκε ὄχι μόνο στόν ἀγώνα ἐνάν-

τια στόν ὀπορτουνισμό, ἀλλά καί στόν ἀγώνα ἐνάντια στή μικροαστική ἐπαναστατικότητα πού παρουσίαζε στή Ρωσία περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλον τό κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. «Ὁ μπολσεβικισμός, — ἔγραφε ὁ Λένιν, — ἐνστερνίστηκε, ἀπό τότε πού ἐμφανίστηκε ἀκόμα, τό 1903, τήν παράδοση τῆς ἀνειρήνευτης πάλης ἐνάντια στή μικροαστική, μισοαναρχική (εἴτε ἱκανή νά ἐρωτοτροπεῖ μέ τόν ἀναρχισμό) ἐπαναστατικότητα· ἡ παράδοση αὐτή ὑπῆρχε πάντοτε στήν ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία καί δυνάμωσε ἰδιαίτερα στή χώρα μας στά 1900-1903, ὅταν ἔμπαιναν τά θεμέλια τοῦ μαζικοῦ κόμματος τοῦ ἐπαναστατικοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 31ος, σελ. 16).

Στό ἄρθρο «Νέα γεγονότα καί παλιά ζητήματα» πού περιλαβαίνεται σέ τοῦτο τόν τόμο, γίνεται ἐμπεριστατωμένη ἀνάλυση τοῦ καινούργιου σταδίου τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος πού ἄρχισε στά 1902, καί κριτικάρεται ἡ ταχτική τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας, τήν ὁποία ἀντέτασσαν οἱ ἐσέροι στό μαζικό ἐργατικό κίνημα. Ὁ Λένιν βγάζει τό συμπέρασμα ὅτι γεγονότα, ὅπως ἡ ἀπεργία τοῦ Ροστόβ, οἱ ἀπολογίες στό δικαστήριο τῶν ἐργατῶν τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ πού καταδικάστηκαν γιά τή συμμετοχή στίς διαδηλώσεις, φανερώνουν ὅτι «ἡ παλλαϊκή ἔνοπλη ἐξέγερση ἐνάντια στήν ἀπολυταρχική κυβέρνηση ὡριμάζει ὄχι μόνο σάν ἰδέα στά μυαλά καί στά προγράμματα τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλά καί σάν ἀναπόφευχτο, πραχτικά-φυσικό *ἑπόμενο* βῆμα τοῦ ἴδιου τοῦ κινήματος...» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 62 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 60)).

Μεγάλο μέρος πιάνουν σέ τοῦτο τόν τόμο τά ὑλικά πού σχετίζονται μέ τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἕνα μέρος ἀπό αὐτά εἶχε γραφεῖ στήν περίοδο τῆς προετοιμασίας τοῦ συνεδρίου. Σ' αὐτή τήν κατηγορία ἀνήκουν: τό γράμμα πρός τίς τοπικές σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις «Τό ζήτημα τῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ὁμάδων τοῦ ΣΔΕΚΡ στό παγκομματικό συνέδριο», ὁ ἐπίλογος στήν «Ἀνακοίνωση γιά τή συγκρότηση „Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς“», τό «Σχέδιο ἔκκλησης τῆς ρωσικῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς πρός τό Σύνδεσμο, τήν Ἕνωση καί τήν Ἐπιτροπή Ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ», τό σχέδιο καταστατικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί τά σχέδια ἀποφάσεων γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ, γιά τίς διαδηλώσεις, γιά τήν οἰκονομική πάλη, γιά τήν Πρωτομαγιά, γιά τό διεθνές συνέδριο, γιά τήν τρομοκρατία, γιά τήν προπαγάνδα, γιά τήν κατανομή τῶν δυνάμεων, γιά τήν κομματική φιλολογία, γιά τή στάση ἀπέναντι στή σπουδά-

ζουσα νεολαία. Στή διάρκεια τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου γράφτηκαν τά σχέδια ἀποφάσεων γιά τήν ἀποχώρηση τῆς Μπούντ ἀπό τό ΣΔΕΚΡ, γιά τίς χωριστές ὁμάδες, γιά τή δουλειά στό στρατό, γιά τή δουλειά στήν ἀγροτιά, τήν ἔκδοση ὀργάνου γιά τούς αἱρετικούς καί ἄλλα. Σ' αὐτόν τόν τόμο καταχωροῦνται 47 ὁμιλίες καί λόγοι τοῦ Λένιν· ἀπό αὐτούς οἱ 32 εἶχαν δημοσιευτεῖ παλιότερα μόνο στά πραχτικά τοῦ συνεδρίου καί περιλαβαίνονται γιά πρώτη φορά στά Ἅπαντα.

Στήν περίοδο τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ κρινόταν ἕνα σοβαρότατο πολιτικό ζήτημα: θά ἱδρυθεῖ ἄραγε στή Ρωσία προλεταριακό κόμμα νέου τύπου; ποιό δρόμο θά ἀκολουθήσει τό ρωσικό ἐργατικό κίνημα; θά τραβήξει ἄραγε τό κίνημα αὐτό, καθοδηγούμενο ἀπ' αὐτό τό κόμμα καί ἐξοπλισμένο μέ τή σοσιαλιστική ἰδεολογία, τό δρόμο τοῦ θαρραλέου καί συνεποῦς ἀγώνα ἐνάντια στόν τσαρισμό καί στόν καπιταλισμό, τό δρόμο τῆς πάλης γιά τή διχτατορία τοῦ προλεταριάτου, ἤ θά κατρακυλήσει στό δρόμο τῆς ὑποταγῆς στήν ἀστική ἰδεολογία, στό δρόμο τοῦ ρεφορμισμοῦ στόν ὁποῖο προσπαθοῦσαν νά τό παρασύρουν οἱ ὀπορτουνιστές;

Τό συνέδριο ἔγινε στίβος σκληρῆς πάλης τῶν συνεπῶν ἰσκριστῶν πού εἶχαν συσπειρωθεῖ γύρω ἀπό τόν Λένιν, ἐνάντια στούς ραμποτσεντέλτσι, δηλ. στούς «οἰκονομιστές», ἐνάντια στούς μπουντιστές, στούς κεντριστές καί στούς ἀσυνεπεῖς, τούς «μαλακούς» ἰσκριστές, δηλ. τούς ὀπαδούς τοῦ Μάρτοφ. Στά ὑλικά τοῦ συνεδρίου πού δημοσιεύονται σέ τοῦτο τόν τόμο, καθρεφτίζεται ἡ πάλη τοῦ Λένιν ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές γιά τίς ἰδεολογικές καί τίς ὀργανωτικές ἀρχές πού ἔπρεπε ν' ἀποτελέσουν τά θεμέλια τῆς δημιουργίας τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, γιά τήν ἐπεξεργασία τοῦ προγράμματος καί τοῦ καταστατικοῦ πού θά ἀνταποκρίνονται στά καθήκοντα τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος νέου τύπου.

Στό λόγο τῆς 22 τοῦ Ἰούλη (4 Αὐγούστου) σχετικά μέ τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος ὁ Λένιν τόνισε ὅτι οἱ «οἰκονομιστές» διατύπωσαν στό συνέδριο «ἀντιλήψεις πού ἔχουν κιόλας ὀνομαστεῖ (καί δικαιολογημένα ὀνομάστηκαν) ὀπορτουνισμός» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 271 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 269)). Ἔφτασαν ὥς τό σημεῖο νά ἀρνοῦνται τή μαρξιστική θεωρία τῆς ἐξαθλίωσης τῶν ἐργαζομένων μαζῶν στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ, νά ἀμφισβητοῦν τήν ἀναγκαιότητα τῆς διχτατορίας τοῦ προλεταριάτου καί τάχθηκαν ἐνάντια στή θέση, ὅτι τό μαρξιστικό κόμμα μπάζει τή σοσιαλιστική συνείδηση στό ἐργατικό κίνημα. Ὁ Λέ-

νιν ἀπόκρουσε ἀποφασιστικά τίς ἐπιθέσεις τῶν ὀπορτουνιστῶν ἐνάντια σέ σπουδαιότατες θέσεις τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας καί ὑπογράμμισε τό ρόλο τοῦ κόμματος σάν καθοδηγητικῆς δύναμης στόν ἀγώνα τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στόν τσαρισμό καί στόν καπιταλισμό.

Τό συνέδριο ἀπόκρουσε ὅλες τίς προσπάθειες τῶν ὀπορτουνιστῶν νά ἐπιφέρουν ἀλλαγές στό ἰσκρικό σχέδιο προγράμματος, σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τῶν προγραμμάτων τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν ρεφορμιστικῶν κομμάτων. Τό ὅτι στό πρόγραμμα τοῦ κόμματος μπῆκε ἡ θέση γιά τή διχτατορία τοῦ προλεταριάτου ἦταν μεγάλη νίκη τῶν ὀπαδῶν τοῦ Λένιν: γιά πρώτη φορά στήν ἱστορία τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος μετά τό θάνατο τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς ψηφίστηκε ἐπαναστατικό πρόγραμμα προλεταριακοῦ κόμματος ὅπου διατυπωνόταν σάν βασικό καθῆκον ἡ πάλη γιά τή διχτατορία τοῦ προλεταριάτου.

Ὁ Λένιν στούς λόγους καί στίς ὁμιλίες πού περιλαβαίνονται στόν τόμο αὐτόν, ὑπερασπίζει σθεναρά τό ἀγροτικό μέρος τοῦ προγράμματος, δείχνει τό ρόλο τῆς ἀγροτιᾶς σάν συμμάχου τοῦ προλεταριάτου, θεμελιώνει τή σημασία τοῦ αἰτήματος ἐπιστροφῆς τῶν ὀτρέζκι καί τή διαφορά τῶν διεκδικήσεων τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση καί στή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Ἀργότερα ὁ Λένιν, ἐκτιμώντας μέ τό φῶς τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905–1907 τό ἀγροτικό πρόγραμμα πού ψηφίστηκε ἀπό τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἔγραφε: «Τά γεγονότα ἀπόδειξαν ἀδιαμφισβήτητα, ὅτι τό τοτινό πρόγραμμά μας (ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι) ἦταν ὑπερβολικά περιορισμένο καί *ὑποτιμοῦσε* τίς δυνάμεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ-δημοκρατικοῦ ἀγροτικοῦ κινήματος. . .», ἀλλά «*κι αὐτό τό ὑπερβολικά περιορισμένο* ἀγροτικό πρόγραμμα θεωροῦνταν *πολύ εὐρύ* ἀπό τή δεξιά πτέρυγα τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος τήν ἐποχή ἐκείνη» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 13ος, σελ. 92). Τό ΙΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ πού συγκλήθηκε τόν Ἀπρίλη τοῦ 1905, ἔβαλε στό κόμμα τό καθῆκον νά ὑποστηρίξει, μέ τόν πιό ἐνεργό τρόπο, ὅλα τά ἐπαναστατικά μέτρα τῆς ἀγροτιᾶς, ἀκόμα καί τή δήμευση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων.

Ἡ πάλη νά περιληφθεῖ στό πρόγραμμα ἡ θέση γιά τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν πού τήν καταπολεμοῦσαν οἱ μπουντιστές καί οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες, καθρεφτίζεται στίς σημειώσεις τοῦ Λένιν κατά τή διάρκεια τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος, ὅπου γινόταν ἡ βασική συζήτηση πάνω

στό ἐθνικό ζήτημα. Τό συνέδριο καί σ' αὐτό τό ζήτημα ὑποστήριξε τή θέση τοῦ Λένιν.

Ἡ ψήφιση ἀπό τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξιστικοῦ προγράμματος ὅπου διατυπώνονταν τόσο τά ἄμεσα καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου στήν ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση (πρόγραμμα μίνιμουμ), ὅσο καί οἱ βασικοί σκοποί του — νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης καί κατάχτηση τῆς διχτατορίας τοῦ προλεταριάτου (πρόγραμμα μάξιμουμ), εἶχε τεράστια θεωρητική καί πολιτική σημασία. «Λίγα χρόνια πρίν ἀπό τήν ἐπανάσταση, — ἔγραφε ἀργότερα ὁ Λένιν, — ἡ σοσιαλδημοκρατία παρουσίασε τό πιό συνεπές καί ἀδιάλλαχτο πρόγραμμα. Καί ἡ πάλη τῶν τάξεων, ἡ δράση τῶν μαζῶν τόν καιρό τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905 ἐπιβεβαίωσαν τό πρόγραμμα αὐτό» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 301). Τό πρόγραμμα πού ψήφισε τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἀποτελοῦσε τό μαχητικό καθοδηγητικό ντοκουμέντο τοῦ μπολσεβίκικου κόμματος ὥς τό VIII συνέδριο τοῦ ΚΚΡ (μπ.) (Μάρτης 1919) πού ψήφισε νέο πρόγραμμα τοῦ κόμματος.

Στό συνέδριο ἔγινε σκληρή πάλη γύρω ἀπό τό ζήτημα τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν οἰκοδόμησης τοῦ κόμματος. Ὁ Λένιν στίς ὁμιλίες του σχετικά μέ τήν ἡμερησία διάταξη τοῦ συνεδρίου στίς 18 (31) τοῦ Ἰούλη, καί γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ, στίς 20 τοῦ Ἰούλη (2 τοῦ Αὐγούστου), κατέκρινε ἀποφασιστικά τίς ἀπομονωτικές προσπάθειες τῆς Μπούντ πού προσπαθοῦσε νά διασπάσει τό ΣΔΕΚΡ, μέ βάση τό ἐθνικό γνώρισμα, καί ὑπογράμμισε, ὅτι τό κόμμα νέου τύπου πρέπει νά στηρίζεται στίς ἀρχές τοῦ διεθνισμοῦ. Μέ συντριπτική πλειοψηφία τό συνέδριο ὑποστήριξε τήν ἄποψη τοῦ Λένιν καί ἀπόριψε τήν πρόταση τῶν μπουντιστῶν γιά συγκρότηση τοῦ κόμματος μέ βάση τήν ὁμοσπονδιακή ἀρχή.

Ἰδιαίτερα σκληρή ἦταν ἡ πάλη κατά τή συζήτηση τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος, τό σχέδιο τοῦ ὁποίου τό εἶχε συντάξει ὁ Λένιν. Στήν εἰσήγηση καί στούς λόγους πάνω στό ζήτημα αὐτό ὁ Λένιν ἐπέμεινε στήν ἀνάγκη δημιουργίας ἑνός κόμματος πού νά εἶναι τό πρωτοπόρο, τό συνειδητό, τό ὀργανωμένο τμῆμα τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἐξοπλισμένο μέ τήν ἐπαναστατική θεωρία. Μόνο ἕνα τέτοιο κόμμα, συσπειρωμένο καί συγκεντρωτικό, μέ ἑνιαία θέληση, — δίδασκε ὁ Λένιν, — εἶναι ἱκανό νά ὁδηγήσει τό προλεταριάτο στή νίκη καί νά καθοδηγήσει μέ ἐπιτυχία τόν ἀγώνα του γιά τήν κατάχτηση τῆς ἐξουσίας. Στήν ἀντίληψη αὐτή γιά τό ρόλο καί τά καθήκοντα τοῦ κόμματος ἀνταποκρινόταν ἡ

διατύπωση τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ πού πρότεινε ὁ Λένιν, σύμφωνα μέ τό ὁποῖο γιά νά εἶναι κανείς μέλος τοῦ κόμματος ἔπρεπε νά δεχτεῖ τό πρόγραμμά του, νά τό ὑποστηρίζει οἰκονομικά καί νά μετέχει προσωπικά σέ μιά ἀπό τίς κομματικές ὀργανώσεις.

Σέ ἀντίθεση μέ τή λενινιστική διατύπωση, ὁ Μάρτοφ, ὑποστηριζόμενος ἀπό ὅλα τά ὀπορτουνιστικά καί ταλαντευόμενα στοιχεῖα, πρότεινε ἄλλη διατύπωση τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ, πού ὅριζε σάν προϋπόθεση γιά νά ἔχει κανείς τήν ἰδιότητα τοῦ κομματικοῦ μέλους, ἐκτός τῆς παραδοχῆς τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος καί τῆς οἰκονομικῆς ὑποστήριξής του, καί τήν ταχτική ἁπλῶς προσωπική συνεργασία μέ τό κόμμα, κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση μιᾶς ἀπό τίς ὀργανώσεις του. Οἱ ὀπορτουνιστές, διακηρύχνοντας ὅτι ὁ κάθε ἀπεργός ἤ διανοούμενος πού συμπαθεῖ τό κόμμα, μπορεῖ νά ἀνακηρυχτεῖ μέλος τοῦ κόμματος, χωρίς νά ἀνήκει σέ κομματική ὀργάνωση, καί συνεπῶς, χωρίς νά ὑποτάσσεται στήν κομματική πειθαρχία, χάραζαν μιά γραμμή γιά τή δημιουργία ἑνός ρεφορμιστικοῦ, συμβιβαστικοῦ κόμματος σάν τά κόμματα τῆς ΙΙ Διεθνοῦς.

Ὁ Λένιν τάχθηκε ἀποφασιστικά ἐνάντια στή διατύπωση τοῦ Μάρτοφ, ὑπογραμμίζοντας ὅτι ἡ δατύπωση αὐτή θά ἄνοιγε τίς πόρτες τοῦ κόμματος σ' ὅλα τά στοιχεῖα τῆς διασπορᾶς, τῆς ἀστάθειας καί τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. «Ἡ διατύπωση αὐτή, — ἔλεγε ὁ Λένιν, — τείνει ἀναπόφευχτα νά κάνει τόν *καθένα* μέλος τοῦ κόμματος. . . Αὐτό ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο πού δέ θέλουμε ἐμεῖς! Καί γι' αὐτόν ἀκριβῶς τό λόγο ἐξεγειρόμαστε τόσο ἀποφασιστικά ἐνάντια στή διατύπωση τοῦ Μάρτοφ. Εἶναι προτιμότερο νά μή φέρουν τόν τίτλο τοῦ μέλους τοῦ κόμματος δέκα ἀγωνιστές (οἱ πραγματικοί ἀγωνιστές δέν κυνηγοῦν τούς τίτλους!) παρά νά ἔχει τό δικαίωμα καί τή δυνατότητα ἕνας φαφλατάς νά εἶναι μέλος τοῦ κόμματος» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 289–290 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 287–288)).

Κριτικάροντας τόν Τρότσκι πού ὑποστήριζε τόν Μάρτοφ, ὁ Λένιν ἐξηγοῦσε ὅτι δέν ἐπιτρέπεται νά συγχέεται τό κόμμα μέ τήν τάξη, ὅτι τό κόμμα πρέπει νά εἶναι τό πρωτοπόρο τμῆμα, ὁ καθοδηγητής τῆς τεράστιας μάζας τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἡ ὁποία δέν μπαίνει καί δέν μπορεῖ νά μπεῖ ὁλόκληρη στό κόμμα.

Στούς λόγους του στό ΙΙ συνέδριο στοῦ ΣΔΕΚΡ ὁ Λένιν διατύπωσε τίς βασικές θέσεις γιά τούς κανόνες τῆς κομματικῆς ζωῆς, πού τίς ἐπεξεργάστηκε ἀργότερα στό βιβλίο του «Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω». Τεράστια σημασία εἶχε ἡ λενινιστι-

κή θέση σχετικά μέ τόν ὑψηλό τίτλο τοῦ μέλους τοῦ κόμματος, σχετικά μέ τό ὅτι τό κάθε μέλος τοῦ κόμματος εἶναι ὑπεύθυνο γιά τό κόμμα καί τό κόμμα εἶναι ὑπεύθυνο γιά τό κάθε μέλος του. «Τό καθῆκον μας, — ἔλεγε ὁ Λένιν, — εἶναι νά περιφρουροῦμε τή σταθερότητα, τή συνέπεια, τήν καθαρότητα τοῦ κόμματός μας. Πρέπει νά προσπαθοῦμε νά ἀνεβάζουμε τόν τίτλο καί τή σημασία τοῦ μέλους τοῦ κόμματος ψηλότερα, ψηλότερα καί ψηλότερα. . .» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 290–291 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 288–289)).

Οἱ ὀπορτουνιστές πέτυχαν νά ψηφιστεῖ ἀπό τό συνέδριο μέ ἀσήμαντη πλειοψηφία ἡ διατύπωση τοῦ Μάρτοφ. Στό σύνολό του ὅμως ψηφίστηκε τό ἰσκρικό, τό λενινιστικό καταστατικό τοῦ κόμματος. Ἰδιαίτερη σημασία εἶχε τό γεγονός ὅτι οἱ ἰσκριστές ὑπεράσπισαν τήν ἰδέα τοῦ συγκεντρωτισμοῦ στή συγκρότηση τοῦ κόμματος. Ὅσον ἀφορᾶ τό πρῶτο ἄρθρο τοῦ καταστατικοῦ, ἡ ζωή, ἡ δράση τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων καί ἡ πάλη ἐνάντια στά ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα μέσα στό κόμμα δικαίωσαν τόν Λένιν καί τό ΙΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἐπέφερε ἀλλαγή στό καταστατικό, υἱοθετώντας τή διατύπωση τοῦ Λένιν γιά τό ποιός μπορεῖ νά γίνει μέλος τοῦ κόμματος.

Τά ὑλικά πού περιλαβαίνονται σέ τοῦτο τόν τόμο, δείχνουν τήν πάλη τοῦ Λένιν γιά τή δημιουργία κεντρικῶν ὀργάνων τοῦ κόμματος πού νά εἶναι ἱκανά νά ἡγηθοῦν τοῦ κόμματος, νά καθοδηγήσουν τή δουλειά τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων, τόν ἀγώνα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Στό λόγο του κατά τήν ἐκλογή τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» πού ἀναγνωρίστηκε ἀπό τό συνέδριο σάν Κεντρικό Ὄργανο τοῦ κόμματος, ὁ Λένιν ὑπογράμμισε τήν τεράστια πολιτική σημασία πού εἶχε ἡ ἐξασφάλιση πλειοψηφίας σταθερῶν ἰσκριστῶν στά κεντρικά ὄργανα τοῦ κόμματος. Στίς ἐκλογές γιά τήν ΚΕ καί τό ΚΟ οἱ ὑποψήφιοι πού προτάθηκαν ἀπό τούς συνεπεῖς ἰσκριστές, πῆραν τήν πλειοψηφία. Ἀπό τήν ἐποχή αὐτή οἱ ὀπαδοί τοῦ Λένιν ὀνομάστηκαν μπολσεβίκοι καί τά ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα μενσεβίκοι.

Ἔτσι, ἡ πάλη τοῦ Λένιν γιά τή δημιουργία στή Ρωσία ἐπαναστατικοῦ μαρξιστικοῦ κόμματος στέφθηκε στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπό ἐπιτυχία. Στό συνέδριο μπῆκαν τά θεμέλια τοῦ μαχητικοῦ, ἐπαναστατικοῦ, μαρξιστικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης, στηριγμένου στίς ἰδεολογικές καί ὀργανωτικές ἀρχές πού τίς εἶχε προβάλει καί ἐπεξεργαστεῖ ἡ λενινιστική «Ἴσκρα», τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος νέου τύπου, ριζικά διαφορετικοῦ ἀπό τά ρεφορμιστικά κόμματα τῆς ΙΙ Διεθνοῦς. «Ὁ μπολσεβι-

κισμός, — ἔγραφε ὁ Λένιν, — ὑπάρχει σάν ρεῦμα πολιτικῆς σκέψης καί σάν πολιτικό κόμμα ἀπό τό 1903» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 31ος, σελ. 8).

Τό ἐργατικό κίνημα στή Ρωσία, κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τοῦ μπολσεβίκικου, τοῦ λενινιστικοῦ κόμματος, ἀκολούθησε τό δρόμο τῆς νικηφόρας ἐπαναστατικῆς πάλης ἐνάντια στόν τσαρισμό καί στόν καπιταλισμό. Παράλληλα, ἡ πάλη τοῦ Λένιν ἐνάντια στίς ἐχθρικές πρός τό μαρξισμό ἰδεολογικές καί ὀργανωτικές θέσεις τῶν μενσεβίκων ἦταν ἕνα ἰσχυρό πλῆγμα ἐνάντια στόν διεθνῆ ὀπορτουνισμό, ἐνάντια στόν ἀναθεωρητισμό καί εἶχε τεράστια σημασία γιά τό ἐπαναστατικό κίνημα ὅλων τῶν χωρῶν. Τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, δημιουργώντας τό ἐπαναστατικό μαρξιστικό κόμμα τῆς Ρωσίας — πρότυπο προλεταριακοῦ κόμματος νέου τύπου, — ἔγινε σημεῖο στροφῆς στό παγκόσμιο ἐργατικό κίνημα.

Στό μέρος «Προπαρασκευαστικά ὑλικά» καταχωρήθηκε ἕνας μεγάλος ἀριθμός ἀπό λενινιστικά ντοκουμέντα πού σχετίζονται μέ τήν προετοιμασία καί τή διεξαγωγή τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στά ὑλικά αὐτά ἀνήκουν: Οἱ «Σημειώσεις γιά τήν ἔκθεση στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ σχετικά μέ τή δράση τῆς ὀργάνωσης τῆς „Ἴσκρα“», τό «Πρόγραμμα ἐργασιῶν τοῦ II τακτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ», ἡ «Σύνθεση τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ» (πρίν ἀπ᾽ τήν ἔναρξη), τό «Ἡμερολόγιο τῶν συνεδριάσεων τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ», οἱ «Σημειώσεις γιά τή δουλειά τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος», τά σχέδια ὁμιλιῶν καί λόγων γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ, γιά τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος, γιά τήν ἐκλογή τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα», οἱ «Σημειώσεις γιά τίς συζητήσεις πάνω στήν πρόταση τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μπούντ σχετικά μέ τόν τρόπο συζήτησης τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος», οἱ «Σημειώσεις γιά τίς συζητήσεις πάνω στό ἄρθρο 1 τοῦ καταστατικοῦ», ἡ «Σύνθεση τοῦ συνεδρίου» (μετά τό συνέδριο).

Τά ντοκουμέντα αὐτά, μαζί μέ τά βασικά ὑλικά τοῦ τόμου, δείχνουν λαμπρά τήν τεράστια ἐργασία τοῦ Λένιν γιά τήν προετοιμασία τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, τόν καθοδηγητικό του ρόλο στή διεξαγωγή τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου, τήν ἀδιάλλαχτη καί ἀκούραστη πάλη του γιά τή δημιουργία τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος νέου τύπου καί παρουσιάζουν τεράστιο ἐνδιαφέρον γιά τή μελέτη τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου.

Στό ἴδιο μέρος τοῦ τόμου βρίσκονται καί τά ὑλικά γιά τήν μπροσούρα «Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ», τά πρόχειρα σχέδια

καί οἱ περιλήψεις γιά τό ἄρθρο «Νέα γεγονότα καί παλιά ζητήματα», τά σχέδια ἐπιστολῶν «Τό ζήτημα τῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ὁμάδων τοῦ ΣΔΕΚΡ στό παγκομματικό συνέδριο» καί «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας», τά σχέδια τῆς μπροσούρας καί τοῦ ἄρθρου ἐνάντια στούς ἐσέρους, τό σχέδιο τοῦ ἄρθρου «Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματος» καί ἡ σημείωση «Οἱ ἀντιφάσεις καί τά ζίκ-ζάκ τοῦ Μάρτοφ».

Τό Ἰνστιτοῦτο μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ
τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ

ΓΡΑΜΜΑ ΣΕ ΣΥΝΤΡΟΦΟ ΓΙΑ ΤΑ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΑ ΜΑΣ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ[1]

Βγῆκε τό 1902 σέ πολύγραφο· ὁ πρόλογος καί ὁ ἐπίλογος δημοσιεύτηκαν τό 1904 στήν μπροσούρα: Ν. Λένιν. «Γράμμα σέ σύντροφο γιά τά ὀργανωτικά μας καθήκοντα». Γενεύη, ἔκδ. τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς μπροσούρας

Россійская Соціальдемократическая Рабочая Партія.

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

Письмо къ товарищу

о нашихъ организаціонныхъ задачахъ

Н. Ленина

Изданіе Центральнаго Комитета Р. С.-Д. Р. Партіи.

ЖЕНЕВА
Типографія Партіи. Rue de la Coulouvrenière, 27.
1904

Τό ἐξώφυλλο τῆς μπροσούρας τοῦ Β. Ι. Λένιν «Γράμμα σέ σύντροφο γιά τά όργανωτικά μας καθήκοντα». — 1904

Σμίκρυνση

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Τό «Γράμμα σέ σύντροφο» πού τό άναδημοσιεύω, γράφτηκε πρίν άπό ένα χρόνο καί περισσότερο, άν δέ μέ άπατάει ή μνήμη, τό Σεπτέμβρη τοῦ 1902. Στήν άρχή πήγαινε άπό χέρι σέ χέρι σέ άντίγραφα, καί κυκλοφόρησε στή Ρωσία σάν έκθεση τῶν όργανωτικῶν άπόψεων τῆς «Ἴσκρα». Ἔπειτα, τόν Ἰούνη τοῦ περασμένου χρόνου, ή Ἕνωση τῆς Σιβηρίας άνατύπωσε τό γράμμα αὐτό καί τό κυκλοφόρησε σέ άρκετά σημαντικό άριθμό άντιτύπων. Ἔτσι τό γράμμα έγινε πιά έντελῶς χτῆμα τοῦ κοινοῦ, καί τώρα δέν ὑπάρχει κανένας λόγος νά καθυστερεῖται ή δημοσίευσή του. Ὁ λόγος πού μ' έκανε νά μή δημοσιεύσω τό γράμμα αὐτό νωρίτερα, — καί συγκεκριμένα τό ὅτι εἶναι έξαιρετικά άδούλευτο άπό λογοτεχνική άποψη, ὅτι έχει χαρακτήρα τελείως «πρόχειρου γραφτοῦ», — έκπίπτει, γιατί μ' αὐτήν άκριβῶς τήν πρόχειρη μορφή τό διάβασαν πολλά στελέχη τῆς πραχτικῆς δουλειᾶς στή Ρωσία. Ἐκτός άπ' αὐτό, ένας λόγος άκόμα πιό σπουδαῖος γιά τήν άνατύπωση τοῦ γράμματος μέ τήν πρόχειρη μορφή του (έκανα μόνο τίς πιό άπαραίτητες στυλιστικές διορθώσεις), εἶναι τώρα ή σημασία του σάν «ντοκουμέντου» *. Ἡ νέα σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» [2], ὅπως εἶναι γνωστό, διατύπωσε ἤδη στό φύλλο άρ. 53 διαφωνίες πάνω στά *όργανωτικά* ζητήματα. Δυστυχῶς, ή σύνταξη δέ βιάζεται νά άναφέρει συγκεκριμένα ποιές εἶναι άκριβῶς αὐτές οἱ διαφωνίες καί περιορίζεται τίς περισσότερες φορές σέ ὑπαινιγμούς γιά πράγματα πού δέν τά ξέρει κανείς.

Πρέπει νά διευκολύνουμε τή νέα σύνταξη στό δύσκολο καθῆκον της. Ἄς γίνουν γνωστές σ' ὅλες τους τίς λεπτομέρειες, μέχρι

* Ὕστερα άπό τό γεγονός ὅτι οἱ άντίπαλοί μου έξέφρασαν πολλές φορές τήν έπιθυμία νά χρησιμοποιοῦν τό γράμμα αὐτό σάν ντοκουμέντο, θά τό θεωροῦσα άπομέρους μου τελείως... πῶς νά έκφραστῶ πιό ἤπια;... άτοπο νά κάνω ὁποιεσδήποτε άλλαγές κατά τήν άνατύπωσή του.

καί τά πρόχειρα γραφτά οἱ *παλιές* ὀργανωτικές ἀπόψεις τῆς «Ἴσκρα»[3], — τότε ἴσως ἡ νέα σύνταξη θ' ἀποφασίσει, ἐπιτέλους, νά φανερώσει στό κόμμα πού αὐτή «καθοδηγεῖ ἰδεολογικά», τίς *νέες* ὀργανωτικές ἀπόψεις της. Τότε ἴσως ἡ νέα σύνταξη θά μᾶς γνωρίσει, ἐπιτέλους, τήν *ἀκριβῆ διατύπωση* τῶν ριζικῶν ἀλλαγῶν πού θά σχεδίαζε νά ἐπιφέρει στό ὀργανωτικό καταστατικό[4] τοῦ κόμματός μας. Γιατί, στ' ἀλήθεια, ποιός δέν καταλαβαίνει πώς αὐτό ἀκριβῶς τό ὀργανωτικό καταστατικό ἐνσάρκωσε τά δικά μας ὀργανωτικά σχέδια πού τά ὑποστηρίζαμε πάντοτε;

Συγκρίνοντας τό βιβλίο «Τί νά κάνουμε;» * καί τά ἄρθρα πού δημοσιεύτηκαν στήν «Ἴσκρα» πάνω στά ὀργανωτικά ζητήματα, μέ τοῦτο τό «Γράμμα σέ σύντροφο», καί αὐτό τό τελευταῖο μέ τό καταστατικό πού ψηφίστηκε στό δεύτερο συνέδριο, οἱ ἀναγνῶστες μποροῦν νά σχηματίσουν σαφῆ ἰδέα μέ τί συνέπεια ἐφαρμόζαμε ἐμεῖς, ἡ πλειοψηφία τῶν ἰσκριστῶν καί ἡ πλειοψηφία τοῦ κομματικοῦ συνεδρίου, τήν ὀργανωτική «γραμμή» μας. Καί ἀπό τή νέα σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» θά περιμένουμε, καί θά περιμένουμε μέ μεγάλη ἀνυπομονησία, νά ἐκθέσει τίς νέες ὀργανωτικές ἀπόψεις της, θά περιμένουμε ἐξηγήσεις γιά ποιό πράγμα ἀκριβῶς καί ἀπό πότε ἀκριβῶς ἀπογοητεύτηκε καί γιατί ἄρχισε «νά καίει κεῖνο πού προσκυνοῦσε»[5].

Ν. Λένιν

Γενάρης 1904

---

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμος 6ος, σελ. 1–192 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 1–195). *Σύντ.*

'Αγαπητέ σύντροφε! Εὐχαρίστως ἐκπληρώνω τήν παράκλησή σας νά ὑποβάλω σέ κριτική τό σχέδιό σας: «'Οργάνωση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος Πετρούπολης». ('Εννοούσατε, ἴσως, τήν ὀργάνωση τῆς δουλειᾶς τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας στήν Πετρούπολη.) Τό ζήτημα πού ἀνακινήσατε εἶναι τόσο σπουδαῖο, ὥστε στή συζήτησή του πρέπει νά πάρουν μέρος καί ὅλα τά μέλη τῆς 'Επιτροπῆς Πετρούπολης, ἀκόμα καί ὅλοι οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες γενικά.

Πρίν ἀπ' ὅλα θά τονίσω πώς εἶμαι ἀπόλυτα σύμφωνος μέ τήν ἐξήγησή σας, σχετικά μέ τό ἀκατάλληλο τῆς παλιᾶς («ἑνωσιακῆς» ὅπως τή λέτε) ὀργάνωσης τῆς «Ένωσης». Μιλᾶτε γιά ἔλλειψη σοβαρῆς προετοιμασίας καί ἐπαναστατικῆς διαπαιδαγώγησης τῶν πρωτοπόρων ἐργατῶν, γιά τό λεγόμενο ἐκλογικό σύστημα πού τό ὑπερασπίζουν τόσο περήφανα καί ἐπίμονα οἱ ραμποτσεντέλτσι [6] στό ὄνομα τῶν «δημοκρατικῶν» ἀρχῶν, γιά τήν ἀποξένωση τῶν ἐργατῶν ἀπό τήν ἐνεργό δράση.

'Ακριβῶς ἔτσι εἶναι: 1) ἔλλειψη σοβαρῆς προετοιμασίας καί ἐπαναστατικῆς διαπαιδαγώγησης (ὄχι μόνο τῶν ἐργατῶν, ἀλλά καί τῶν διανοουμένων), 2) ἄστοχη καί ὑπέρμετρη ἐφαρμογή τῆς ἀρχῆς τῆς αἱρετότητας καί 3) ἀποξένωση τῶν ἐργατῶν ἀπό τήν ἐνεργό *ἐπαναστατική* δράση, — αὐτά ἀποτελοῦν, πραγματικά, τήν κύρια ἀδυναμία ὄχι μόνο τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης, ἀλλά καί πολλῶν ἄλλων τοπικῶν ὀργανώσεων τοῦ κόμματός μας.

Συμμεριζόμενος πέρα γιά πέρα τή βασική σας ἄποψη γιά τά ὀργανωτικά καθήκοντα, συμφωνῶ ἐπίσης καί μέ τό ὀργανωτικό σας σχέδιο, ὅσο μπορῶ νά ξεκαθαρίσω τίς βασικές γραμμές του ἀπό τό γράμμα σας.

Καί συγκεκριμένα, εἶμαι ἀπόλυτα σύμφωνος μαζί σας ὅτι πρέπει νά ὑπογραμμίζουμε ἰδιαίτερα τά καθήκοντα τῆς πανρωσικῆς δουλειᾶς καί ὁλόκληρου τοῦ κόμματος γενικά· αὐτό τό

ἐκφράζετε μέ τήν πρώτη παράγραφο τοῦ σχεδίου σας πού λέει: «καθοδηγητικό κέντρο τοῦ *κόμματος* (καί ὄχι μόνο μιᾶς ἐπιτροπῆς ἤ ἀχτίδας) εἶναι ἡ ἐφημερίδα „Ἴσκρα" πού ἔχει μόνιμους ἀνταποκριτές ἀνάμεσα στούς ἐργάτες καί συνδέεται στενά μέ τήν ἐσωτερική δουλειά τῆς ὀργάνωσης». Ἐγώ θά παρατηροῦσα μονάχα πώς ἡ ἐφημερίδα μπορεῖ καί πρέπει νά εἶναι ὁ *ἰδεολογικός* καθοδηγητής τοῦ κόμματος, ν' ἀναπτύσσει τίς θεωρητικές ἀλήθειες, τίς θέσεις ταχτικῆς, τίς γενικές ὀργανωτικές ἰδέες, τά γενικά καθήκοντα ὁλόκληρου τοῦ κόμματος στή μιά ἤ στήν ἄλλη στιγμή. Ἐνῶ ἄμεσος *πραχτικός* καθοδηγητής τοῦ κινήματος μπορεῖ νά εἶναι μόνο μιά εἰδική κεντρική ὁμάδα (ἄς τήν ποῦμε, λχ., Κεντρική Ἐπιτροπή) πού νά ἔχει *προσωπική* ἐπαφή μέ ὅλες τίς ἐπιτροπές, πού νά περιλαβαίνει τίς καλύτερες ἐπαναστατικές δυνάμεις ὅλων τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν καί *νά διαχειρίζεται* ὅλες τίς γενικές κομματικές ὑποθέσεις, ὅπως: τή διανομή ἐντύπων, τήν ἔκδοση προκηρύξεων, τήν κατανομή τῶν δυνάμεων, τό διορισμό προσώπων καί ὁμάδων γιά τό χειρισμό εἰδικῶν ὑποθέσεων, τήν προετοιμασία πανρωσικῶν διαδηλώσεων καί ἐξέγερσης κτλ. Κι ἐπειδή χρειάζεται αὐστηρότατη συνωμοτικότητα καί περιφρούρηση τῆς συνέχειας τοῦ κινήματος, μποροῦν καί πρέπει νά ὑπάρχουν στό κόμμα μας *δυό* καθοδηγητικά κέντρα: τό ΚΟ (Κεντρικό Ὄργανο) καί ἡ ΚΕ (Κεντρική Ἐπιτροπή). Τό πρῶτο πρέπει νά καθοδηγεῖ ἰδεολογικά, τό δεύτερο — ἄμεσα καί πραχτικά. Ἡ ἑνότητα δράσης καί ἡ ἀπαραίτητη ὁμοφωνία ἀνάμεσα σ' αὐτές τίς ὁμάδες πρέπει νά ἐξασφαλίζονται ὄχι μόνο μέ τό ἑνιαῖο πρόγραμμα τοῦ κόμματος, ἀλλά καί μέ *τή σύνθεση καί τῶν δυό ὁμάδων* (καί στίς δυό ὁμάδες, καί στό ΚΟ καί στήν ΚΕ, πρέπει νά ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού νά ἔχουν συμφωνήσει ἀπόλυτα μεταξύ τους) καί μέ τήν καθιέρωση ταχτικῶν καί συνεχῶν συσκέψεων μεταξύ τους. Μόνο τότε, ἀπό τή μιά μεριά, τό ΚΟ θά βρίσκεται ἔξω ἀπό τήν ἀχτίνα δράσης τῶν ρώσων χωροφυλάκων καί θά τοῦ ἐξασφαλιστεῖ σταθερότητα καί συνέχεια, κι ἀπό τήν ἄλλη, ἡ ΚΕ θά εἶναι πάντα σύμφωνη μέ τό ΚΟ σέ καθετί τό οὐσιαστικό καί ἀρκετά ἐλεύθερη γιά τόν ἄμεσο *χειρισμό* ὅλης τῆς πραχτικῆς πλευρᾶς τοῦ κινήματος.

Συνεπῶς, θά ἦταν καλά τό πρῶτο σημεῖο τοῦ καταστατικοῦ (σύμφωνα μέ τό σχέδιό σας) ν' ἀναφέρει ὄχι μόνο ποιό ὄργανο τοῦ κόμματος ἀναγνωρίζεται καθοδηγητικό (αὐτό, φυσικά, εἶναι ἀπαραίτητο ν' ἀναφερθεῖ), ἀλλά καί ὅτι ἡ δοσμένη τοπική ὀργάνωση βάζει σάν καθῆκον της νά δουλέψει δραστήρια γιά τή *δημιουργία*, τήν ὑποστήριξη καί τήν ἑδραίωση τῶν κεντρικῶν

ὀργάνων, πού χωρίς αὐτά τό κόμμα μας δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει σάν κόμμα.

Παρακάτω, στή δεύτερη παράγραφο λέτε γιά τήν ἐπιτροπή, ὅτι πρέπει «νά καθοδηγεῖ τήν τοπική ὀργάνωση» (ἴσως θά ἦταν καλύτερο νά εἰπωθεῖ: «ὅλη τήν τοπική δουλειά καί ὅλες τίς τοπικές ὀργανώσεις τοῦ κόμματος», ἐγώ ὅμως δέ θά σταθῶ στίς λεπτομέρειες τῆς διατύπωσης), καί πώς πρέπει ν' ἀποτελεῖται καί ἀπό ἐργάτες καί ἀπό διανοούμενους, ἐνῶ ὁ χωρισμός τους σέ δυό ἐπιτροπές εἶναι ἐπιζήμιος. Αὐτό εἶναι πολύ σωστό, εἶναι ἀπόλυτα σωστό. Ἡ ἐπιτροπή τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας πρέπει νά εἶναι μιά καί νά περιλαβαίνει πέρα γιά πέρα συνειδητούς σοσιαλδημοκράτες πού ν' ἀφιερώνουν τόν ἑαυτό τους ὁλοκληρωτικά στή σοσιαλδημοκρατική δράση. Ἰδιαίτερα πρέπει νά φροντίζουμε νά γίνονται ὅσο τό δυνατό περισσότεροι ἐργάτες ἐντελῶς συνειδητοί καί ἐπαγγελματίες ἐπαναστάτες καί νά μπαίνουν στήν ἐπιτροπή *. Σέ συνθῆκες *ἑνιαίας*, καί ὄχι δισυπόστατης ἐπιτροπῆς, ἀποχτάει ἰδιαίτερη σημασία τό ζήτημα νά γνωρίζουν τά μέλη τῆς ἐπιτροπῆς πολλούς ἐργάτες *προσωπικά*. Γιά νά καθοδηγεῖς ὅλα ὅσα συντελοῦνται στό ἐργατικό περιβάλλον, πρέπει νά ἔχεις τή δυνατότητα νά βρίσκεσαι παντοῦ, πρέπει νά ξέρεις πάρα πολλούς, νά χρησιμοποιεῖς ὅλες τίς πόρτες κτλ. κτλ. Γιά τό λόγο αὐτό στήν ἐπιτροπή πρέπει νά βρίσκονται, στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ, ὅλοι οἱ κυριότεροι *ἡγέτες* τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος πού προέρχονται ἀπό τούς ἴδιους τούς ἐργάτες, ἡ ἐπιτροπή πρέπει νά καθοδηγεῖ *ὅλους* τούς τομεῖς τοῦ τοπικοῦ κινήματος καί νά διευθύνει *ὅλα* τά τοπικά ὄργανα, δυνάμεις καί μέσα τοῦ κόμματος. Γιά τό πῶς πρέπει νά συγκροτεῖται ἡ ἐπιτροπή, δέν κάνετε λόγο, — ἴσως κι ἐδῶ νά συμφωνοῦμε πώς μάλλον δέ χρειάζονται εἰδικοί κανόνες γι' αὐτό τό ζήτημα· τό πῶς πρέπει νά συγκροτηθεῖ ἡ ἐπιτροπή — αὐτό πιά εἶναι δουλειά τῶν ντόπιων σοσιαλδημοκρατῶν. Θά μποροῦσε μόνο ν' ἀναφερθεῖ ὅτι ἡ ἐπιτροπή συμπληρώνεται μέ ἀπόφαση τῆς πλειοψηφίας (ἤ τῶν δυό τρίτων κτλ.) τῶν μελῶν της, ὅτι ἡ ἐπιτροπή πρέπει νά φροντίζει νά διατηρεῖ τίς συνδέσεις της σέ σίγουρο (ἀπό ἐπαναστατική ἄποψη) καί ἐξασφαλισμένο (ἀπό πολιτική ἄποψη) μέρος καί νά ἑτοιμάζει ἀπό τά πρίν τά ἀναπληρωματικά της μέλη. Ὅταν θά ἔχουμε ΚΟ καί

* Στήν ἐπιτροπή πρέπει νά προσπαθοῦμε νά μπάζουμε τούς ἐργάτες-ἐπαναστάτες πού ἔχουν τούς περισσότερους δεσμούς καί τό καλύτερο «ὄνομα» στήν ἐργατική μάζα.

ΚΕ — οἱ νέες ἐπιτροπές δέ θά πρέπει νά σχηματίζονται παρά μέ τή συμμετοχή καί τή συγκατάθεση αὐτῶν τῶν ὀργάνων. Ὁ ἀριθμός τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς πρέπει, στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ, νά μήν εἶναι πολύ μεγάλος (γιά νά εἶναι πιό ὑψηλό τό ἐπίπεδο αὐτῶν τῶν μελῶν καί πιό ὁλοκληρωμένη ἡ ἐπαναστατική τους εἰδίκευση), ταυτόχρονα ὅμως καί ἐπαρκής γιά νά καθοδηγεῖ *ὅλους* τούς τομεῖς τῆς δουλειᾶς καί νά ἐξασφαλίζεται ἡ πληρότητα τῶν συσκέψεων καί ἡ σταθερότητα τῶν ἀποφάσεων. Ἄν ἀποδειχτεῖ πώς τά μέλη εἶναι πολλά καί εἶναι ἐπικίνδυνο νά συνέρχονται συχνά, — τότε ἴσως χρειαστεῖ νά δημιουργηθεῖ ἀπό μέλη τῆς ἐπιτροπῆς καί μιά ἰδιαίτερη, πολύ μικρή (ἄς ποῦμε, ἀπό πέντε ἀνθρώπους, ἤ καί λιγότερους) *διευθυντική* ὁμάδα, πού πρέπει νά περιλαβαίνει ὁπωσδήποτε στή σύνθεσή της τό γραμματέα καί τά πρόσωπα πού ἔχουν τίς μεγαλύτερες ἱκανότητες νά διευθύνουν πραχτικά ὅλη τή δουλειά στό σύνολό της. Θά ἦταν *πολύ σπουδαῖο* γι᾽ αὐτή τήν ὁμάδα νά ἐξασφαλίσει ἀντικαταστάτες γιά τήν περίπτωση συλλήψεων, ἔτσι πού νά μή σταματήσει ἡ δουλειά. Οἱ γενικές συνελεύσεις τῆς ἐπιτροπῆς θά ἐγκρίνουν τή δράση τῆς διευθυντικῆς ὁμάδας, θά καθορίζουν τή σύνθεσή της κτλ.

Σέ συνέχεια, *μετά* τήν ἐπιτροπή προβάλλετε τίς ἀκόλουθες μορφές ὀργάνωσης πού θά ὑπάγονται στήν ἐπιτροπή: 1) τή συζήτηση (σύσκεψη τῶν «καλύτερων» ἐπαναστατῶν), 2) τούς ἀχτιδικούς ὁμίλους μέ 3) ὅμιλο προπαγανδιστῶν σέ καθέναν ἀπ᾽ αὐτούς, 4) τούς ἐργοστασιακούς ὁμίλους καί 5) τίς «ἀντιπροσωπευτικές συγκεντρώσεις» ἀντιπροσώπων ἀπό τούς ἐργοστασιακούς ὁμίλους τῆς ἀντίστοιχης ἀχτίδας. Εἶμαι ἀπόλυτα σύμφωνος μαζί σας ὅτι *ὅλες* οἱ ἄλλες μορφές ὀργάνωσης (κι αὐτές, ἐκτός ἀπό κεῖνες πού ἀναφέρατε, πρέπει νά εἶναι πολυάριθμες καί ἐξαιρετικά ποικιλόμορφες), πρέπει νά ὑποτάσσονται στήν ἐπιτροπή καί ὅτι χρειάζονται ἀχτιδικές (γιά τίς πολύ μεγάλες πόλεις) καί ἐργοστασιακές (παντοῦ καί πάντοτε) ὁμάδες. Σέ ὁρισμένα ὅμως ἐπιμέρους ζητήματα μάλλον δέν εἶμαι ἀπόλυτα σύμφωνος μαζί σας. Λογουχάρη, ἀναφορικά μέ τή «συζήτηση» νομίζω πώς μιά τέτοια μορφή ὀργάνωσης *δέ χρειάζεται καθόλου*. «Οἱ καλύτεροι ἐπαναστάτες» πρέπει νά βρίσκονται ὅλοι στήν ἐπιτροπή ἤ σέ εἰδικές δουλειές (τυπογραφεῖο, ταχυδρομεῖο, περιοδεύοντες διαφωτιστές, ὀργάνωση — ἄς ποῦμε — ἑνός γραφείου ταυτοτήτων, ἤ ὁμάδας γιά πάλη μέ τούς χαφιέδες καί τούς προβοκάτορες, ἤ ὁμάδων στό στρατό κτλ.).

«Συσκέψεις» θά γίνονται καί στήν ἐπιτροπή καί σέ *κάθε* ἀχτί-

δα, σέ κάθε ἐργοστασιακό, προπαγανδιστικό, ἐπαγγελματικό (ὑφαντουργῶν, μηχανουργῶν, βυρσοδεψεργατῶν καί ἄλλων), φοιτητικό, φιλολογικό κτλ. ὅμιλο. Τί χρειάζεται ἡ καθιέρωση τῶν συσκέψεων σάν ἰδιαίτερης μορφῆς ὀργάνωσης;

Πᾶμε παρακάτω. Ἔχετε ἀπόλυτα δίκιο πού ζητᾶτε νά δοθεῖ ἡ δυνατότητα σ' «ὅλους τούς ἐπιθυμοῦντες» νά στέλνουν ἀπευθείας ἀνταποκρίσεις στήν «Ἴσκρα». Ὡστόσο ὅμως, τό «ἀπευθείας» δέν πρέπει νά τό παίρνουμε μέ τήν ἔννοια ν' ἀνοίξουμε τό δρόμο καί νά δόσουμε τή διεύθυνση τῆς σύνταξης σέ «ὅλους τούς ἐπιθυμοῦντες», ἀλλά μέ τήν ἔννοια νά παραδίνουμε ὁπωσδήποτε (ἤ νά στέλνουμε) στή σύνταξη τά γράμματα ἀπ' *ὅλους τούς ἐπιθυμοῦντες*. Τίς διευθύνσεις, φυσικά, πρέπει νά τίς δίνουμε σέ *ἀρκετά πλατύ* κύκλο, ὄχι ὅμως σ' ὅλους τούς ἐπιθυμοῦντες, ἀλλά μόνο στούς ἐπαναστάτες πού εἶναι σίγουροι καί διακρίνονται γιά τή συνωμοτική τους ἐπιδεξιότητα, — ἴσως ὄχι σ' ἕναν ἀπό κάθε ἀχτίδα, ὅπως θέλετε σεῖς, ἀλλά σέ περισσότερους· πρέπει ἐπίσης *νά ἔχουν δικαίωμα* ὅλοι ὅσοι παίρνουν μέρος στή δουλειά, ὅλοι οἱ ὅμιλοι νά φέρουν σέ γνώση *τόσο τῆς ἐπιτροπῆς* ὅσο καί τοῦ ΚΟ καί τῆς ΚΕ τίς ἀποφάσεις τους, τίς ἐπιθυμίες τους, τά αἰτήματά τους. Ἄν τό ἐξασφαλίσουμε αὐτό, τότε *ἡ πληρότητα τῶν συσκέψεων ὅλων τῶν κομματικῶν στελεχῶν* θά ἐπιτευχθεῖ χωρίς τή δημιουργία τέτοιων δυσκίνητων καί ἀντισυνωμοτικῶν μορφῶν ὀργάνωσης, ὅπως εἶναι ἡ «συζήτηση». Φυσικά, πρέπει ἐπίσης νά προσπαθοῦμε νά ὀργανώνουμε *προσωπικές συσκέψεις* ὅσο τό δυνατό περισσότερων στελεχῶν κάθε εἰδικότητας, — ἐδῶ ὅμως ὅλο τό ζήτημα βρίσκεται στή συνωμοτικότητα. Οἱ γενικές συνελεύσεις καί συγκεντρώσεις εἶναι δυνατές στή Ρωσία μόνο ποῦ καί ποῦ, σάν ἐξαίρεση, καί πρέπει νά εἴμαστε πάρα πολύ προσεχτικοί ὥστε σ' αὐτές τίς συνελεύσεις νά ἔρχονται οἱ «καλύτεροι ἐπαναστάτες», γιατί στίς γενικές συνελεύσεις γενικά εἶναι πιό εὔκολο νά τρυπώσει ὁ προβοκάτορας καί νά παρακολουθήσει ὁ χαφιές ἕναν ἀπό τούς παρευρισκόμενους. Νομίζω πώς θά ἦταν, ἴσως, καλύτερα νά κάνουμε τό ἑξῆς: ὅταν εἶναι δυνατό νά ὀργανώσουμε μεγάλες (ἄς ποῦμε, ἀπό 30–100 ἀνθρώπους) γενικές συνελεύσεις (λχ. τό καλοκαίρι στό δάσος ἤ σέ σπίτι πού θά βροῦμε εἰδικά γι' αὐτή τή δουλειά καί θά ἐκπληρώνει τούς συνωμοτικούς κανόνες), τότε ἡ ἐπιτροπή ἄς στείλει ἐκεῖ 1–2 ἀπό τούς «καλύτερους ἐπαναστάτες» καί ἄς *φροντίσει* γιά τήν καλή σύνθεση τῆς συνέλευσης, δηλ. νά καλέσει, λχ., ὅσο τό δυνατό περισσότερα δοκιμασμένα μέλη τῶν ἐργοστασιακῶν ὁμίλων κτλ. Αὐτές ὅμως τίς συνελεύσεις δέν πρέ-

πει νά τίς ἐπισημοποιήσουμε, δέν πρέπει νά τίς περιλάβουμε στό καταστατικό, δέν πρέπει νά τίς κάνουμε ταχτικές, δέν πρέπει νά ἐνεργήσουμε ἔτσι ὥστε νά ξέρουν ὅλα τά μέλη τῆς συνέλευσης ὅλους τούς παρευρισκόμενους, ὅτι δηλ. ὅλοι εἶναι «ἀντιπρόσωποι» ὁμίλων κτλ. Νά γιατί ἐγώ εἶμαι ὄχι μονάχα ἐνάντια στίς «συζητήσεις», ἀλλά καί ἐνάντια στίς «ἀντιπροσωπευτικές συγκεντρώσεις». Στή θέση αὐτῶν τῶν δυό μορφῶν ὀργάνωσης θά πρότεινα νά μπεῖ ὁ ἑξῆς περίπου κανόνας. Ἡ ἐπιτροπή φροντίζει γιά τήν ὀργάνωση πλατιῶν συνελεύσεων ὅσο τό δυνατό περισσότερων ἀνθρώπων πού παίρνουν μέρος πρακτικά στό κίνημα καί ὅλων τῶν ἐργατῶν γενικά. Ὁ χρόνος, ὁ τόπος, ὁ σκοπός τῆς συνέλευσης καί ἡ σύνθεσή της καθορίζονται ἀπό τήν ἐπιτροπή πού εὐθύνεται γιά τή συνωμοτική ὀργάνωση παρόμοιων σωμάτων. Εἶναι αὐτονόητο πώς μ' αὐτό δέν ἐμποδίζεται καθόλου καί ἡ ὀργάνωση ἀπό τούς ἐργάτες καί πιό ἀνεπίσημων συγκεντρώσεων στίς ἐκδρομές, στό δάσος κτλ. Ἴσως θά ἦταν ἀκόμα καλύτερα νά μή γίνεται λόγος γι' αὐτό στό καταστατικό.

Σέ συνέχεια, ὅσον ἀφορᾶ τίς ἀχτιδικές ὁμάδες, συμφωνῶ ἀπόλυτα μαζί σας ὅτι ἕνα ἀπό τά πιό σπουδαῖα καθήκοντά τους εἶναι ἡ σωστή ὀργάνωση τῆς *διανομῆς* τοῦ τύπου. Νομίζω πώς οἱ ἀχτιδικές ὁμάδες πρέπει νά εἶναι κατά κύριο λόγο *ἐνδιάμεσοι* κρίκοι ἀνάμεσα στίς ἐπιτροπές καί στά ἐργοστάσια, ἐνδιάμεσοι καί μάλιστα κατ' ἐξοχήν *διαβιβαστές*. Ἡ συνωμοτική ὀργάνωση τῆς κανονικῆς διανομῆς τοῦ τύπου πού παίρνουν ἀπό τήν ἐπιτροπή, πρέπει νά εἶναι τό κύριο καθῆκον τους. Κι αὐτό τό καθῆκον εἶναι ἐξαιρετικά σπουδαῖο, γιατί ἄν ἐξασφαλιστοῦν ταχτικές ἐπαφές τῆς εἰδικῆς ἀχτιδικῆς ὁμάδας τῶν διανομέων *μέ ὅλα τά ἐργοστάσια* τῆς ἀχτίδας, μέ ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερο ἀριθμό *ἐργατικῶν σπιτιῶν* τῆς ἀχτίδας, αὐτό θά ἔχει τεράστια σημασία καί γιά τίς διαδηλώσεις καί γιά τήν ἐξέγερση. Νά ταχτοποιήσεις, νά ὀργανώσεις τή γρήγορη καί κανονική ἀποστολή τοῦ τύπου, τῶν φυλλαδίων, τῶν προκηρύξεων κτλ., νά συνηθίσεις σ' αὐτή τή δουλειά ἕνα ὁλόκληρο δίχτυ ἀπό διανομεῖς, θά πεῖ πώς ἔχεις κάνει *περισσότερο* ἀπό τό μισό τῆς δουλειᾶς γιά τήν προετοιμασία στό μέλλον τῶν διαδηλώσεων ἤ τῆς ἐξέγερσης. Τόν καιρό τῆς ἀναταραχῆς, τῆς ἀπεργίας, τοῦ ἀναβρασμοῦ θά εἶναι ἀργά πιά νά ὀργανώσεις τή διανομή τοῦ τύπου — σ' αὐτό μπορεῖς νά συνηθίσεις τούς ἀνθρώπους μόνο βαθμιαῖα, κάνοντάς το *ὑποχρεωτικά* δυό-τρεῖς φορές τό μήνα. Ἄν δέν ὑπάρχει ἐφημερίδα, αὐτό μπορεῖ καί πρέπει νά γίνεται μέ προκηρύξεις, σέ καμιά ὅμως περίπτωση νά μήν ἀφήνουμε νά ἀδρα-

νεῖ αὐτός ὁ μηχανισμός διανομῆς. Πρέπει νά ἐπιδιώκουμε νά τελειοποιοῦμε τό μηχανισμό αὐτό σέ τέτοιο βαθμό, πού νά μπορεῖ σέ μιά νύχτα νά εἰδοποιήσει ὅλο τόν ἐργατικό πληθυσμό τῆς Πετρούπολης καί, ἄς τό ποῦμε ἔτσι, νά τόν κινητοποιήσει. Καί αὐτό δέν εἶναι καθόλου οὐτοπικό καθῆκον, ἐφόσον θά ὑπάρχει συστηματική μεταφορά τῶν προκηρύξεων ἀπό τό κέντρο στούς πιό στενούς ἐνδιάμεσους ὁμίλους καί ἀπ' αὐτούς στούς διανομεῖς. Κατά τή γνώμη μου, δέ θά πρέπει νά διευρύνουμε τά ὅρια τῆς δικαιοδοσίας τῆς ἀχτιδικῆς ὁμάδας, ἀναθέτοντας σ' αὐτήν κι ἄλλες ἁρμοδιότητες, ἔξω ἀπό τήν ἀποκλειστική δουλειά τοῦ ἐνδιάμεσου καί τῆς διαβίβασης, ἤ, πιό σωστά, θά πρέπει νά γίνεται αὐτό μόνο μέ ἐξαιρετική προσοχή — αὐτό μονάχα νά βλάψει μπορεῖ καί τή συνωμοτικότητα καί τήν ἑνότητα τῆς δουλειᾶς. Συσκέψεις γιά ὅλα τά κομματικά ζητήματα θά γίνονται, φυσικά, καί στούς ἀχτιδικούς ὁμίλους, ἀλλά μόνο ἡ ἐπιτροπή πρέπει *ν' ἀποφασίζει* γιά ὅλα τά γενικά ζητήματα τοῦ τοπικοῦ κινήματος. Τήν αὐτοτέλεια τῆς ἀχτιδικῆς ὁμάδας θά πρέπει νά τήν ἐπιτρέψουμε μόνο στά τεχνικά ζητήματα τῆς διαβίβασης καί τῆς διανομῆς. Ἡ σύνθεση τῆς ἀχτιδικῆς ὁμάδας πρέπει νά καθορίζεται ἀπό τήν ἐπιτροπή, δηλ. ἡ ἐπιτροπή *τοποθετεῖ* ἕναδυό ἀπό τά μέλη της (ἤ καί μή μέλη της ἀκόμα) ἀντιπροσώπους στήν τάδε ἀχτίδα καί ἀναθέτει σ' αὐτούς τούς ἀντιπροσώπους *νά συγκροτήσουν ἀχτιδική ὁμάδα* πού ὅλα τά μέλη της ἀναλαβαίνουν, ἄς ποῦμε, ὑπηρεσία ὕστερα ἀπό ἔγκριση πάλι τῆς ἐπιτροπῆς. Ἡ ἀχτιδική ὁμάδα εἶναι παράρτημα τῆς ἐπιτροπῆς καί μόνο ἀπ' αὐτήν ἀντλεῖ τήν ἐξουσία της.

Περνῶ στό ζήτημα πού ἀφορᾶ τούς ὁμίλους τῶν προπαγανδιστῶν. Ἀμφιβάλλω ἄν εἶναι δυνατό νά τούς ὀργανώνουμε σέ κάθε ἀχτίδα χωριστά, ἐφόσον ἔχουμε φτώχεια σέ προπαγανδιστικές δυνάμεις, καί μάλλον δέ χρειάζεται. Ἡ προπαγάνδα πρέπει νά γίνεται ἀπ' ὅλη τήν ἐπιτροπή μέ τό ἴδιο πνεῦμα καί πρέπει νά συγκεντροποιηθεῖ αὐστηρά, γι' αὐτό τή δουλειά αὐτή τήν καταλαβαίνω ὡς ἑξῆς: ἡ ἐπιτροπή ἀναθέτει σέ μερικά μέλη της νά ὀργανώσουν μιά ὁμάδα προπαγανδιστῶν (πού θά εἶναι παράρτημα τῆς ἐπιτροπῆς ἤ *ἕνα ἀπό τά ὄργανα τῆς ἐπιτροπῆς*). Αὐτή ἡ ὁμάδα, χρησιμοποιώντας ἀπό συνωμοτική ἄποψη τίς *ὑπηρεσίες* τῶν ἀχτιδικῶν ὁμάδων, πρέπει νά κάνει προπαγάνδα *σ' ὅλη τήν πόλη*, σ' ὅλη τήν περιοχή πού «ὑπάγεται» στήν ἐπιτροπή. Ἄν χρειαστεῖ, ἡ ὁμάδα αὐτή μπορεῖ νά συγκροτήσει ἀκόμα καί ὑποομάδες, νά μεταβιβάσει, ἄς ποῦμε, σέ ἄλλους τή μιά ἤ τήν ἄλλη ἁρμοδιότητά της, ὅλα αὐτά ὅμως δέν πρέπει νά γίνονται

παρά μόνο μέ τόν ὅρο τῆς ἔγκρισής τους ἀπό τήν ἐπιτροπή. Ἡ ἐπιτροπή πρέπει πάντοτε καί ἀναντίρητα νά ἔχει τό δικαίωμα νά στέλνει ἀντιπρόσωπό της σέ κάθε ὁμάδα, ὑποομάδα ἤ ὅμιλο πού ἔχει κάποια ἐπαφή μέ τό κίνημα.

Σύμφωνα μέ τόν ἴδιο τύπο τῆς ἀνάθεσης ἀποστολῆς, σύμφωνα μέ τόν τύπο τῶν παραρτημάτων τῆς ἐπιτροπῆς ἤ τῶν ὀργάνων της, πρέπει νά ὀργανωθοῦν ὅλες οἱ ποικιλόμορφες ὁμάδες πού ἐξυπηρετοῦν τό κίνημα, — καί οἱ ὁμάδες τῆς φοιτητικῆς καί γυμνασιακῆς νεολαίας, καί οἱ ὁμάδες, ἄς ποῦμε, τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων πού βοηθοῦν τό κίνημα, καί οἱ ὁμάδες τοῦ ταχυδρομείου, τοῦ τυπογραφείου, τῆς ἐξασφάλισης ταυτοτήτων, οἱ ὁμάδες ἐξεύρεσης σπιτιῶν γιά συνωμοτικές δουλειές, οἱ ὁμάδες παρακολούθησης τῶν χαφιέδων, οἱ ὁμάδες τῶν στρατιωτικῶν, οἱ ὁμάδες προμήθειας ὁπλισμοῦ, οἱ ὁμάδες γιά τήν ὀργάνωση, λχ., μιᾶς «προσοδοφόρας οἰκονομικῆς ἐπιχείρησης» κτλ. Ὅλη ἡ τέχνη τῆς συνωμοτικῆς ὀργάνωσης πρέπει νά συνίσταται στό νά χρησιμοποιοῦμε *τούς πάντες καί τά πάντα*, «νά δίνουμε δουλειά σ' ὅλους» διατηρώντας ταυτόχρονα τήν *καθοδήγηση* ὅλου τοῦ κινήματος, διατηρώντας την, ἐννοεῖται, ὄχι μέ τή δύναμη τῆς ἐξουσίας, ἀλλά μέ τή δύναμη τοῦ κύρους, τῆς δραστηριότητας, τῆς μεγαλύτερης πείρας, τῆς μεγαλύτερης πολυμέρειας, τῶν περισσότερων χαρισμάτων. Αὐτή ἡ παρατήρηση ἀφορᾶ μιά πιθανή καί συνηθισμένη ἀντίρηση, ὅτι ὁ αὐστηρός συγκεντρωτισμός μπορεῖ πολύ εὔκολα νά χαντακώσει τήν ὑπόθεση, ἄν βρεθεῖ *τυχαῖα* στό κέντρο ἕνα *ἀνίκανο* ἄτομο πού νά ἔχει περιβληθεῖ τεράστια ἐξουσία. Αὐτό, φυσικά, εἶναι δυνατό, ἀλλά μέσο γιά τήν ἀντιμετώπισή του δέν μπορεῖ ν' ἀποτελέσει ἡ αἱρετότητα καί ἡ ἀποκέντρωση πού εἶναι τελείως ἀπαράδεχτη σέ μιά πλατιά κάπως κλίμακα καί μάλιστα καθαρά ἐπιζήμια γιά τήν ἐπαναστατική δουλειά στίς συνθῆκες τῆς ἀπολυταρχίας. Τό μέσο γιά τήν ἀντιμετώπισή του δέν τό δίνει κανένα καταστατικό, αὐτό μποροῦν νά τό δόσουν μόνο τά μέτρα «συντροφικῆς ἐπίδρασης», ἀρχίζοντας ἀπό τίς ἀποφάσεις ὅλων τῶν ὑποομάδων, συνεχίζοντας μέ ἔκκλησή τους πρός τό ΚΟ καί τήν ΚΕ καί καταλήγοντας (στή χειρότερη περίπτωση) στήν *ἀνατροπή* τῆς τελείως ἀνίκανης ἐξουσίας. Ἡ ἐπιτροπή πρέπει νά προσπαθεῖ νά κάνει ὅσο τό δυνατό πιό πλήρη καταμερισμό τῆς δουλειᾶς, καί νά μή ξεχνᾶ πώς γιά τούς διαφόρους τομεῖς τῆς ἐπαναστατικῆς δουλειᾶς χρειάζονται διάφορες ἱκανότητες, πώς κάποτε ἕνας ἄνθρωπος, τελείως ἀκατάλληλος γιά ὀργανωτής, μπορεῖ νά εἶναι ἀναντικατάστατος ἀγκιτάτορας, εἴτε ἕνας ἄνθρωπος,

ἀνίκανος γιά αὐστηρότατη συνωμοτική δουλειά, μπορεῖ νά εἶναι θαυμάσιος προπαγανδιστής κτλ.

Παίρνοντας ἀφορμή ἀπό τούς προπαγανδιστές, θά ἤθελα νά πῶ μέ τήν εὐκαιρία ἀκόμα λίγα λόγια ἐνάντια στό συνηθισμένο φαινόμενο *νά παραγεμίζουν* τό ἐπάγγελμα αὐτό μέ ἀνθρώπους περιορισμένων ἱκανοτήτων καί νά πέφτει ἔτσι τό ἐπίπεδο τῆς προπαγάνδας. Σέ μᾶς, μερικές φορές, κάθε φοιτητής, χωρίς διάκριση, θεωρεῖται προπαγανδιστής καί ὅλη ἡ *νεολαία* ἀπαιτεῖ νά τῆς «δόσουν ὅμιλο» κτλ. Ἐνάντια σ' αὐτό θά πρέπει νά παλαίψουμε, γιατί προξενεῖ πολύ μεγάλη ζημιά. Προπαγανδιστές πραγματικά συνεπεῖς ἀπό ἄποψη ἀρχῶν καί ἱκανούς ἔχουμε *πολύ λίγους* (καί γιά νά γίνει κανείς τέτοιος πρέπει νά μάθει πολλά καί νά συγκεντρώσει πείρα), καί τέτοιους ἀνθρώπους πρέπει νά τούς εἰδικεύουμε, νά τούς ἀξιοποιοῦμε ὁλοκληρωτικά καί νά τούς προφυλάγουμε πάρα πολύ. Πρέπει νά ὀργανώνουμε γι' αὐτούς κάμποσες διαλέξεις τή βδομάδα καί νά ξέρουμε νά τούς μεταθέτουμε ἔγκαιρα σ' ἄλλες πόλεις, νά ὀργανώνουμε γενικά περιοδεῖες τῶν ἱκανῶν προπαγανδιστῶν σέ διάφορες πόλεις. Ἐνῶ τή μάζα τῶν ἀρχάριων νέων πρέπει νά τή βάζουμε περισσότερο σέ πραχτικές δουλειές πού σέ μᾶς περιφρονοῦνται σέ σύγκριση μέ τίς περιοδεῖες τῶν φοιτητῶν στούς ὁμίλους, πού κατ' εὐφημισμόν τίς ὀνομάζουν «προπαγάνδα». Φυσικά, γιά τίς σοβαρές πραχτικές δουλειές χρειάζεται καί σοβαρή προετοιμασία, παρ' ὅλα αὐτά ὅμως ἐδῶ μπορεῖ νά βρεθεῖ εὐκολότερα δουλειά καί γιά τούς «ἀρχάριους».

Τώρα γιά τούς ἐργοστασιακούς ὁμίλους. Αὐτοί ἔχουν ξεχωριστή σημασία γιά μᾶς: ἡ κύρια δύναμη τοῦ κινήματος βρίσκεται στήν ὀργάνωση τῶν ἐργατῶν στά *μεγάλα* ἐργοστάσια, γιατί τά μεγάλα ἐργοστάσια (καί οἱ φάμπρικες) περιλαβαίνουν τό τμῆμα ὅλης τῆς ἐργατικῆς τάξης πού ὑπερέχει ὄχι μονάχα ἀριθμητικά, ἀλλά ὑπερέχει ἀκόμα πιό πολύ ἀπό ἄποψη ἐπιροῆς, ἀνάπτυξης, μαχητικῆς ἱκανότητας. Τό κάθε ἐργοστάσιο πρέπει νά εἶναι φρούριό μας. Καί γιά νά γίνει αὐτό, ἡ «ἐργοστασιακή» ἐργατική ὀργάνωση πρέπει νά εἶναι τόσο συνωμοτική ἐσωτερικά, τόσο «διακλαδωμένη» ἐξωτερικά, δηλ. στίς ἐξωτερικές ἐπαφές της, πρέπει νά ἁπλώνει τόσο μακριά — καί πρός τίς πιό διαφορετικές κατευθύνσεις — τά πλοκάμια της ὅσο καί κάθε ἐπαναστατική ὀργάνωση. Ὑπογραμμίζω ὅτι πυρήνας καί καθοδηγητής, «ἀφεντικό», πρέπει νά εἶναι κι ἐδῶ ὑποχρεωτικά ἡ ὁμάδα τῶν ἐπαναστατῶν ἐργατῶν. Πρέπει νά ξεκόψουμε ὁλότελα ἀπό τήν παράδοση τοῦ καθαρά ἐργατικοῦ ἤ ἐπαγγελματικοῦ τύπου σοσιαλ-

δημοκρατικῶν ὀργανώσεων, *περιλαβαίνοντας* καί τούς «ἐργοστασιακούς» ὁμίλους. Ἡ ὁμάδα τοῦ ἐργοστασίου ἤ ἡ ἐπιτροπή τοῦ ἐργοστασίου (τῆς φάμπρικας) (γιά νά τήν ξεχωρίσουμε ἀπό τίς ἄλλες ὁμάδες πού πρέπει νά εἶναι πολυάριθμες) πρέπει ν' ἀποτελεῖται ἀπό πολύ μικρό ἀριθμό *ἐπαναστατῶν* πού παίρνουν *ἄμεσα ἀπό τήν ἐπιτροπή* ἐντολές καί ἐξουσιοδοτήσεις νά διεξάγουν ὅλη τή σοσιαλδημοκρατική δουλειά στό ἐργοστάσιο. Ὅλα τά μέλη τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ἐργοστασίου πρέπει νά θεωροῦν τόν ἑαυτό τους ἀντιπρόσωπο τῆς ἐπιτροπῆς, ὑποχρεωμένο νά πειθαρχεῖ σ' ὅλες τίς ἐντολές της, νά τηρεῖ ὅλους «τούς νόμους καί τά ἔθιμα» τοῦ «ἐν ἐνεργεία στρατοῦ» ὅπου κατατάχτηκε κι ἀπ' ὅπου σέ καιρό πολέμου δέν ἔχει δικαίωμα ν' ἀπουσιάσει αὐθαίρετα χωρίς ἄδεια τῆς διοίκησης. Ἡ σύνθεση τῆς ἐργοστασιακῆς ἐπιτροπῆς ἔχει γι' αὐτό τό λόγο πολύ μεγάλη σημασία, καί μιά ἀπό τίς κύριες φροντίδες τῆς ἐπιτροπῆς πρέπει νά εἶναι ἡ σωστή ὀργάνωση αὐτῶν τῶν ὑποεπιτροπῶν. Ἐγώ βλέπω τή δουλειά αὐτή ὡς ἑξῆς: ἡ ἐπιτροπή ἀναθέτει στά τάδε μέλη της (σύν, ἄς ὑποθέσουμε, τά τάδε ἄτομα ἀπό τούς ἐργάτες, ἄτομα πού γιά τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο λόγο δέν μπῆκαν στήν ἐπιτροπή, μποροῦν ὅμως νά φανοῦν χρήσιμα μέ τήν πείρα τους, τή γνώση τῶν ἀνθρώπων, τήν ἐξυπνάδα τους, τίς σχέσεις τους) νά ὀργανώσουν παντοῦ ἐργοστασιακές ὑποεπιτροπές. Αὐτή ἡ ὁμάδα συσκέφτεται μέ τούς ἀχτιδικούς ὑπεύθυνους, καθορίζει μιά σειρά συναντήσεις, δοκιμάζει καλά τά ὑποψήφια μέλη τῶν ἐργοστασιακῶν ὑποεπιτροπῶν, τά ὑποβάλλει σέ μιά «βασανιστική» διασταυρούμενη ἀνάκριση, τά ὑποβάλλει, ἄν χρειαστεῖ, σέ δοκιμασία, προσπαθεῖ σέ συνδυασμό μ' αὐτό νά δεῖ καί νά δοκιμάσει ἡ ἴδια ἄμεσα *ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερο* ἀριθμό ὑποψηφίων γιά τήν ἐργοστασιακή ὑποεπιτροπή τοῦ δοσμένου ἐργοστασίου καί, τέλος, προτείνει στήν ἐπιτροπή νά ἐγκρίνει τήν τάδε σύνθεση τοῦ κάθε ἐργοστασιακοῦ ὁμίλου ἤ νά ἐξουσιοδοτήσει τόν τάδε ἐργάτη νά συγκροτήσει, νά ὑποδείξει, νά διαλέξει ὁλόκληρη τήν ὑποεπιτροπή. Ἔτσι, ἡ ἴδια ἡ ἐπιτροπή θά καθορίζει ποιός ἀπ' αὐτούς τούς ἀντιπροσώπους θά κρατᾶ τήν ἐπαφή μαζί της *καί πῶς* θά τήν κρατᾶ (κατά γενικό κανόνα μέσω τῶν ἀχτιδικῶν πληρεξουσίων, σ' αὐτό τόν κανόνα ὅμως μποροῦν νά γίνουν καί συμπληρώσεις καί τροποποιήσεις). Λόγω τῆς σπουδαιότητας τῶν ἐργοστασιακῶν ὑποεπιτροπῶν, πρέπει, στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ, νά ἐπιδιώκουμε, ὥστε *κάθε* ὑποεπιτροπή νά ἔχει καί διεύθυνση γιά ν' ἀπευθύνεται στό ΚΟ καί *ἐφεδρικές* συνδέσεις σέ σίγουρο μέρος (δηλ. οἱ πληροφορίες, οἱ ἀπαραίτητες γιά τήν

ἄμεση ἀνασυγκρότηση τῆς ὑποεπιτροπῆς σέ περίπτωση συλλήψεων, νά εἶναι ὅσο τό δυνατό περισσότερες καί νά μεταδίδονται ὅσο τό δυνατό πιό ταχτικά στό κέντρο τοῦ κόμματος γιά νά φυλάγονται ἐκεῖ ὅπου οἱ ρῶσοι χωροφύλακες δέν ἔχουν τή δύναμη νά χωθοῦν). Εἶναι αὐτονόητο πώς αὐτή ἡ παροχή διευθύνσεων πρέπει νά καθορίζεται ἀπό τήν ἐπιτροπή μέ βάση τούς ὑπολογισμούς της καί τά στοιχεῖα της, καί ὄχι μέ βάση τό ἀνύπαρχτο δικαίωμα τῆς «δημοκρατικῆς» κατανομῆς αὐτῶν τῶν διευθύνσεων. Τέλος, δέ θά ἦταν ἴσως περιττό νά σημειώσουμε ὅτι κάποτε θά χρειαστεῖ ἤ *θά εἶναι πιό βολικό*, ἀντί γιά ἐργοστασιακή ὑποεπιτροπή μέ κάμποσα μέλη, νά περιοριστοῦμε στήν τοποθέτηση ἑνός ἀντιπροσώπου ἀπομέρους τῆς ἐπιτροπῆς (καί ἑνός ἀναπληρωτῆ του). Ἀφοῦ σχηματιστεῖ ἡ ἐργοστασιακή ὑποεπιτροπή, πρέπει νά προχωρήσει στή δημιουργία ὁλόκληρης σειρᾶς ἐργοστασιακῶν ὁμάδων καί ὁμίλων μέ διάφορα καθήκοντα, μέ διαφορετικό βαθμό συνωμοτικότητας καί ὀργανωτικῆς διαμόρφωσης, λογουχάρη, ὁμίλων γιά τή μεταφορά καί τήν κυκλοφορία τοῦ ἔντυπου ὑλικοῦ (μιά ἀπό τίς πιό σπουδαῖες δουλειές πού πρέπει νά ὀργανωθεῖ ἔτσι, ὥστε νά ἔχουμε πραγματικό δικό μας ταχυδρομεῖο, νά δοκιμάσουμε καί νά ἐλέγξουμε ὄχι μόνο τίς μεθόδους κυκλοφορίας, ἀλλά καί τή διανομή στά σπίτια, νά ξέρουμε ὁπωσδήποτε ὅλα τά σπίτια καί τίς εἰσόδους τους), ὁμίλων γιά τό διάβασμα τοῦ παράνομου τύπου, ὁμίλων γιά τήν παρακολούθηση τῶν χαφιέδων *, ὁμίλων γιά τήν καθοδήγηση εἰδικά τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος καί τῆς οἰκονομικῆς πάλης, ὁμίλων ἀγκιτατόρων καί προπαγανδιστῶν πού νά ξέρουν ν' ἀνοίγουν συζητήσεις καί νά τίς κάνουν γιά πολύ καιρό *πέρα γιά πέρα νόμιμα* (γιά τίς μηχανές, γιά τήν ἐπιθεώρηση κ. ἄ.), ἔτσι πού νά μιλᾶνε ἀκίνδυνα καί δημόσια, νά σφυγμομετροῦν τούς ἀνθρώπους καί ν' ἀνιχνεύουν τό ἔδαφος κτλ.**. Ἡ ἐργοστασιακή ὑποεπιτροπή πρέπει νά φροντίζει ν' ἀγκαλιάσει ὅλο τό

* Πρέπει νά πείθουμε τούς ἐργάτες ὅτι ἡ ἐκτέλεση τῶν χαφιέδων καί τῶν προβοκατόρων καί τῶν προδοτῶν μπορεῖ, φυσικά, κάποτε νά εἶναι ἀπόλυτα ἀναγκαία, θά ἦταν ὅμως πολύ ἄσχημο καί λαθεμένο νά τήν ἀνάγουμε σέ σύστημα, ὅτι πρέπει νά ἐπιδιώκουμε νά δημιουργήσουμε ὀργάνωση ἱκανή *νά ἐξουδετερώνει* τούς χαφιέδες μέ τήν ἀνακάλυψη καί τήν καταδίωξή τους. Νά ἐξοντώσουμε ὅλους τούς χαφιέδες δέν μποροῦμε, *μποροῦμε ὅμως καί πρέπει* νά δημιουργήσουμε ὀργάνωση πού θά τούς ἀνακαλύπτει καί *θά διαπαιδαγωγεῖ* τήν ἐργατική μάζα.

** Χρειάζονται καί μαχητικοί ὅμιλοι πού νά χρησιμοποιοῦν ὅσους ὑπηρέτησαν στό στρατό ἤ τούς πολύ γερούς καί ἐπιδέξιους ἐργάτες γιά περιπτώσεις διαδηλώσεων, ἀπελευθέρωσης φυλακισμένων κτλ.

ἐργοστάσιο, ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερη μερίδα ἐργατῶν μέ ἕνα δίχτυ ἀπό διαφόρους ὁμίλους (εἴτε ἀντιπροσώπους). Ἡ ἐπιτυχία τῆς δράσης τῆς ὑποεπιτροπῆς πρέπει νά μετριέται μέ τό μεγάλο ἀριθμό αὐτῶν τῶν ὁμίλων, μέ τή δυνατότητα νά φτάσει σ' αὐτούς ὁ περιοδεύων προπαγανδιστής, καί τό κυριότερο, μέ τή σωστή ὀργάνωση τῆς δουλειᾶς γιά τήν κανονική *διανομή τοῦ τύπου* καί τή συγκέντρωση πληροφοριῶν καί ἀνταποκρίσεων.

Ἔτσι, ὁ γενικός τύπος ὀργάνωσης πρέπει, κατά τή γνώμη μου, νά εἶναι ὁ ἑξῆς: ἐπικεφαλῆς ὅλου τοῦ τοπικοῦ κινήματος, ὅλης τῆς τοπικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς δουλειᾶς βρίσκεται ἡ ἐπιτροπή. Ἀπ' αὐτή ξεκινοῦν τά ὄργανα καί τά παραρτήματα πού ὑπάγονται σ' αὐτήν, ὅπως εἶναι: πρῶτο, ἕνα δίχτυ *ἐκτελεστικῶν ἀντιπροσώπων* πού ἀγκαλιάζει ὅλη (κατά τό δυνατό) τήν ἐργατική μάζα καί εἶναι ὀργανωμένο μέ τή μορφή *ἀχτιδικῶν* ὁμάδων καί ἐργοστασιακῶν ὑποεπιτροπῶν. Αὐτό τό δίχτυ σέ εἰρηνική περίοδο θά διανέμει τόν τύπο, τά φυλλάδια, τίς προκηρύξεις καί θά μεταβιβάζει τίς μυστικές ἀνακοινώσεις τῆς ἐπιτροπῆς· σέ πολεμική περίοδο θά ὀργανώνει διαδηλώσεις καί ἄλλες παρόμοιες ὁμαδικές ἐνέργειες. Δεύτερο, ἀπό τήν ἐπιτροπή ἐπίσης ξεκινοῦν καί οἱ διάφοροι ὅμιλοι καί ὁμάδες πού ἐξυπηρετοῦν ὅλο τό κίνημα (προπαγάνδα, ταχυδρομεῖο, κάθε εἴδους συνωμοτικές δουλειές κτλ.). Ὅλες οἱ ὁμάδες, οἱ κύκλοι, οἱ ὑποεπιτροπές κτλ. πρέπει νά θεωροῦνται ὄργανα ἤ παραρτήματα τῆς ἐπιτροπῆς. Μερικά ἀπ' αὐτά θά δηλώσουν ἀνοιχτά ὅτι θέλουν νά μποῦν στό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας, καί, μέ τόν ὅρο τῆς ἔγκρισης ἀπομέρους τῆς ἐπιτροπῆς, θά μποῦν στό κόμμα, θ' ἀναλάβουν (μέ ἐντολή τῆς ἐπιτροπῆς ἤ σέ συμφωνία μαζί της) ὁρισμένες δουλειές, θ' ἀναλάβουν τήν ὑποχρέωση νά ὑπακούουν στίς ἐντολές τῶν ὀργάνων τοῦ κόμματος, θ' ἀποχτήσουν τά δικαιώματα πού ἔχουν ὅλα τά μέλη τοῦ κόμματος, θά θεωροῦνται ἄμεσοι ὑποψήφιοι γιά μέλη τῆς ἐπιτροπῆς κτλ. Ἄλλα δέ θά μποῦν στό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας καί θά θεωροῦνται ὅμιλοι πού ὀργανώθηκαν ἀπό μέλη τοῦ κόμματος, ἤ ὅμιλοι πού συνδέονται μέ τή μιά ἤ τήν ἄλλη ὁμάδα τοῦ κόμματος κτλ.

Ἐννοεῖται πώς σ' ὅλες τίς *ἐσωτερικές* ὑποθέσεις τους τά μέλη *ὅλων* αὐτῶν τῶν κύκλων εἶναι ἰσότιμα μεταξύ τους, ἀκριβῶς ὅπως καί τά μέλη τῆς ἐπιτροπῆς. Μοναδική ἐξαίρεση θ' ἀποτελεῖ ἐδῶ τό γεγονός ὅτι τό δικαίωμα τῶν *προσωπικῶν* ἐπαφῶν μέ τήν τοπική ἐπιτροπή (καθώς καί μέ τήν ΚΕ καί τό ΚΟ) θά τό ἔχει μόνο τό πρόσωπο (ἤ τά πρόσωπα) πού ὅρισε αὐτή ἡ ἐπιτροπή.

Ἀπ' ὅλες τίς ἄλλες ἀπόψεις τό πρόσωπο αὐτό θά εἶναι ἰσότιμο μέ τά ὑπόλοιπα πού ἔχουν τό ἴδιο δικαίωμα νά ἀπευθύνονται (ὄχι ὅμως προσωπικά) μέ αἰτήσεις καί στήν τοπική ἐπιτροπή, καί στήν ΚΕ, καί στό ΚΟ. Μ' αὐτό τόν τρόπο ἡ παραπάνω ἐξαίρεση στήν οὐσία δέ θά εἶναι καθόλου παραβίαση τῆς ἰσοτιμίας, ἀλλά μόνο ἀπαραίτητη παραχώρηση στίς ἀναντίρρητες ἀπαιτήσεις τῆς συνωμοτικότητας. Τό μέλος τῆς ἐπιτροπῆς πού δέ θά διαβιβάσει μιά αἴτηση τῆς ὁμάδας «του» στήν ἐπιτροπή, στήν ΚΕ ἤ στό ΚΟ, θά φέρνει εὐθύνη γιά ἄμεση παραβίαση κομματικοῦ χρέους. Παρακάτω, ὅσον ἀφορᾶ τή συνωμοτικότητα καί τήν ὀργανωτική διαμόρφωση τῶν διαφόρων ὁμίλων, αὐτό θά ἐξαρτηθεῖ ἀπό τό εἶδος τῶν καθηκόντων τους — ἀνάλογα μέ αὐτό, ἐδῶ θά ὑπάρχουν οἱ πιό ποικιλόμορφες ὀργανώσεις (ἀπό τήν πιό «αὐστηρή», στενή, κλειστή ὥς τήν πιό «ἐλεύθερη», πλατιά, ἀνοιχτή, λίγο διαμορφωμένη). Λογουχάρη, γιά τήν ὁμάδα τῶν διανομέων χρειάζεται αὐστηρότατη συνωμοτικότητα καί στρατιωτική πειθαρχία. Γιά τήν ὁμάδα τῶν προπαγανδιστῶν ἐπίσης χρειάζεται συνωμοτικότητα, ἐνῶ στρατιωτική πειθαρχία πολύ λιγότερο. Γιά τίς ὁμάδες τῶν ἐργατῶν πού διαβάζουν τό νόμιμο τύπο εἴτε ὀργανώνουν συζητήσεις σχετικές μέ τίς ἐπαγγελματικές ἀνάγκες καί ζητήματα, χρειάζεται ἀκόμα λιγότερη συνωμοτικότητα κ.ο.κ. Οἱ ὁμάδες τῶν διανομέων πρέπει νά ἀνήκουν στό ΣΔΕΚΡ καί νά γνωρίζουν ἕναν ὁρισμένο ἀριθμό ἀπό τά μέλη του καί ἀπό τά στελέχη του. Ἡ ὁμάδα πού μελετᾶ τίς ἐπαγγελματικές συνθῆκες ἐργασίας καί ἐπεξεργάζεται τίς μορφές τῶν ἐπαγγελματικῶν διεκδικήσεων, δέν εἶναι ὑποχρεωτικό ν' ἀνήκει στό ΣΔΕΚΡ. Ἡ ὁμάδα τῶν φοιτητῶν, τῶν ἀξιωματικῶν, τῶν ὑπαλλήλων, πού ἀσχολοῦνται μέ τήν αὐτομόρφωση *μέ τή συμμετοχή* ἑνός-δυό μελῶν τοῦ κόμματος, κάποτε δέν πρέπει καί νά ξέρει καθόλου ὅτι αὐτά τά μέλη ἀνήκουν στό κόμμα κτλ. Σ' ἕνα ζήτημα ὅμως πρέπει ν' ἀπαιτοῦμε *ὁπωσδήποτε τό μέγιστο ὀργανωτικῆς διαμόρφωσης* τῆς δουλειᾶς ὅλων αὐτῶν τῶν ὁμάδων-παραρτημάτων καί συγκεκριμένα: κάθε μέλος τοῦ κόμματος πού συμμετέχει σ' αὐτές, φέρνει οὐσιαστική εὐθύνη γιά τή διεξαγωγή τῆς δουλειᾶς στίς ὁμάδες αὐτές κι ἔχει ἐπίσης ὑποχρέωση νά πάρει *ὅλα* τά μέτρα, ὥστε ἡ ΚΕ καί τό ΚΟ νά ξέρουν *ὅσο μπορεῖ περισσότερο* καί τή σύνθεση κάθε τέτοιας ὁμάδας, καί ὅλο τό *μηχανισμό* τῆς δουλειᾶς της, καί ὅλο τό περιεχόμενο αὐτῆς τῆς δουλειᾶς. Αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο καί γιά νά ἔχει τό κέντρο μιά *ὁλοκληρωμένη* εἰκόνα ὅλου τοῦ κινήματος, καί γιά νά μπορεῖ νά ἐκλέγει μέσα ἀπό ἕνα ὅσο τό δυνατό πιό πλατύ

κύκλο προσώπων τούς κατάλληλους ἀνθρώπους γιά τά διάφορα κομματικά πόστα, καί γιά νά μποροῦν ἀπό τό παράδειγμα μιᾶς ὁμάδας νά διδάσκονται (μέσω τοῦ κέντρου) ὅλες οἱ παρόμοιες ὁμάδες ὅλης τῆς Ρωσίας, καί γιά νά προλαβαίνεται ἡ ἐμφάνιση προβοκατόρων καί ὕποπτων προσώπων,—κοντολογῆς, αὐτό εἶναι ὁπωσδήποτε καί γιά ὅλες τίς περιπτώσεις ἐπιταχτικά ἀναγκαῖο.

Πῶς θά γίνει αὐτό; Στέλνοντας ταχτικές ἐκθέσεις στήν ἐπιτροπή, ἀνακοινώνοντας στό ΚΟ ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερο μέρος τοῦ περιεχομένου περισσότερων ὅσο τό δυνατό ἐκθέσεων, ὀργανώνοντας ἐπισκέψεις μελῶν τῆς ΚΕ καί τῆς τοπικῆς ἐπιτροπῆς στούς διαφόρους ὁμίλους, τέλος, στέλνοντας *ὑποχρεωτικά* σέ ἐξασφαλισμένο μέρος (καί στό κομματικό γραφεῖο τοῦ ΚΟ καί τῆς ΚΕ) τίς συνδέσεις μ' αὐτόν τόν ὅμιλο, δηλ. τά ὀνόματα καί τίς διευθύνσεις μερικῶν μελῶν αὐτοῦ τοῦ ὁμίλου. Μόνο ὅταν οἱ ἐκθέσεις ἀνακοινώνονται καί οἱ συνδέσεις στέλνονται, μποροῦμε νά δεχτοῦμε ὅτι τό μέλος τοῦ κόμματος πού συμμετέχει στόν τάδε ὅμιλο, ἐκπλήρωσε τήν ὑποχρέωσή του· μόνο τότε ὅλο τό κόμμα στό σύνολό του θά εἶναι σέ θέση *νά διδάσκεται* ἀπό τόν κάθε ὅμιλο πού κάνει πραχτική δουλειά· μόνο τότε δέ θά φοβούμαστε τίς συλλήψεις, γιατί ἐφόσον θά ὑπάρχουν οἱ συνδέσεις μέ τούς ποικιλόμορφους ὁμίλους θά εἶναι πάντα εὔκολο στόν ἀντιπρόσωπο τῆς ΚΕ μας νά βρεῖ *ἀμέσως* ἀντικαταστάτες καί ν' ἀνασυγκροτήσει τή δουλειά. Τότε ἡ διάλυση μιᾶς ἐπιτροπῆς δέ θά καταστρέφει ὅλη τή μηχανή, ἀλλά μόνο θ' ἀποσπᾶ καθοδηγητές πού θά ἔχουν ἕτοιμους ἀναπληρωτές. Κι ἄς μή λένε πώς ἡ ἀνακοίνωση τῶν ἐκθέσεων καί τῶν συνδέσεων δέν εἶναι δυνατή γιά συνωμοτικούς λόγους: φτάνει μόνο νά τό θελήσουμε καί ἡ δυνατότητα νά παραδόσουμε (ἤ νά στείλουμε) τίς ἀνακοινώσεις καί τίς συνδέσεις ὑπάρχει πάντοτε καί *θά ὑπάρχει πάντοτε*, ὅσο θά ἔχουμε ἐπιτροπές, θά ἔχουμε ΚΕ ἤ ΚΟ.

Φτάσαμε ἔτσι σέ μιά πολύ σπουδαία ἀρχή ὅλης τῆς κομματικῆς ὀργάνωσης καί τῆς κομματικῆς δράσης: ἄν, ὅσον ἀφορᾶ τήν ἰδεολογική καί πραχτική *καθοδήγηση* τοῦ κινήματος καί τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου, χρειάζεται *ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερη συγκέντρωση*, τότε ὅσον ἀφορᾶ τήν *ἐνημέρωση* τοῦ κέντρου τοῦ κόμματος (ἑπομένως καί ὅλου τοῦ κόμματος γενικά) γιά τό κίνημα, ὅσον ἀφορᾶ τήν *εὐθύνη* ἀπέναντι στό κόμμα χρειάζεται *ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερη ἀποκέντρωση*. Τό κίνημα πρέπει νά τό καθοδηγεῖ ὅσο τό δυνατό μικρότερος ἀριθμός πιό ὁμοιογενῶν ὅσο τό δυνατό ὁμάδων ἀπό ἔμπειρους

ἐπαγγελματίες ἐπαναστάτες. Στό κίνημα πρέπει νά παίρνει μέρος ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερος ἀριθμός ὅσο τό δυνατό πιό ποικιλόμορφων καί ἑτερογενῶν ὁμάδων ἀπό τά πιό διαφορετικά στρώματα τοῦ προλεταριάτου (καί τῶν ἄλλων τάξεων τοῦ λαοῦ). Καί γιά κάθε τέτοια ὁμάδα τό κέντρο τοῦ κόμματος πρέπει νά ἔχει πάντα μπροστά του ὄχι μόνο ἀκριβῆ στοιχεῖα γιά τή δράση τους, ἀλλά καί ὅσο τό δυνατό πιό *πλήρη στοιχεῖα γιά τή σύνθεσή* τους. Πρέπει νά συγκεντροποιήσουμε τήν καθοδήγηση τοῦ κινήματος. Πρέπει ἐπίσης (καί πρέπει *γι' αὐτό τό σκοπό*, γιατί χωρίς ἐνημέρωση εἶναι ἀδύνατη ἡ συγκεντροποίηση) *ν' ἀποκεντρώσουμε* ὅσο τό δυνατό πιό πολύ *τήν εὐθύνη ἀπέναντι στό κόμμα* τοῦ κάθε μέλους του χωριστά, τοῦ καθενός πού παίρνει μέρος στή δουλειά, τοῦ κάθε ὁμίλου πού ἀνήκει στό κόμμα ἤ συνδέεται μαζί του. Αὐτή ἡ ἀποκέντρωση ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο ὅρο τῆς ἐπαναστατικῆς συγκεντροποίησης καί *ἀπαραίτητη διόρθωσή της*. Ἀκριβῶς, ὅταν θά ὁλοκληρώσουμε τή συγκεντροποίηση καί θά ἔχουμε ΚΟ καί ΚΕ, τότε ἡ δυνατότητα ν' ἀπευθύνεται ἡ κάθε ὁμάδα, καί ἡ πιό μικρή, στό ΚΟ καί στήν ΚΕ, — καί ὄχι μόνο ἡ δυνατότητα ν' ἀπευθύνεται, ἀλλά καί ἡ συνήθεια νά ἀπευθύνεται *ταχτικά* στό ΚΟ καί στήν ΚΕ, συνήθεια πού θά ἔχει καλλιεργηθεῖ ἀπό τή μακρόχρονη πραχτική, — θά ἐξαλείψει τή δυνατότητα λυπηρῶν συνεπειῶν μιᾶς συμπτωματικῆς ἀποτυχίας στή σύνθεση τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης τοπικῆς ἐπιτροπῆς. Τώρα πού πλησιάζουμε ἄμεσα στήν ἔμπραχτη ἑνοποίηση τοῦ κόμματος καί στή δημιουργία ἑνός πραγματικοῦ καθοδηγητικοῦ κέντρου, πρέπει νά θυμούμαστε πολύ καλά πώς *αὐτό τό κέντρο θά εἶναι ἀνίσχυρο*, ἄν ταυτόχρονα δέν πραγματοποιήσουμε *στόν ἀνώτατο βαθμό τήν ἀποκέντρωση* καί στό ζήτημα τῆς εὐθύνης ἀπέναντι σ' αὐτό τό κέντρο καί στό ζήτημα τῆς ἐνημέρωσής του γιά ὅλες τίς ρόδες καί τίς ροδίτσες τῆς κομματικῆς μηχανῆς. Ἡ ἀποκέντρωση αὐτή δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά ἡ ἄλλη ὄψη τοῦ *καταμερισμοῦ τῆς ἐργασίας* πού ἀποτελεῖ, κατά γενική ἀναγνώριση, μιά ἀπό τίς πιό ἐπιταχτικές πραχτικές ἀνάγκες τοῦ κινήματός μας. Καμιά ἐπίσημη ἀναγνώριση μιᾶς ὁρισμένης ὀργάνωσης σάν καθοδηγητικῆς, καμιά ἵδρυση τοπικῶν ΚΕ δέν πρόκειται νά κάνουν ἀκόμα τό κίνημά μας πραγματικά ἑνιαῖο, δέν πρόκειται νά δημιουργήσουν ἀκόμα γερό μαχητικό κόμμα, ἐφόσον τό κομματικό κέντρο θά ἐξακολουθοῦν νά τό κρατοῦν *ἀποσπασμένο* ἀπό τήν ἄμεση πραχτική δουλειά οἱ τοπικές ἐπιτροπές παλιοῦ τύπου, δηλ. οἱ ἐπιτροπές πού περιλαβαίνουν, ἀπό τή μιά μεριά, ἕνα τσοῦρμο πρόσωπα πού χειρίζονται κάθε λογῆς δου-

λειές, πού δέν ἀφιερώνονται σέ ὁρισμένους τομεῖς τῆς ἐπαναστατικῆς δουλειᾶς, δέν εὐθύνονται γιά εἰδικές δουλειές, δέ φέρνουν σέ πέρας μιά δουλειά πού τήν ἀρχίζουν, ἀφοῦ πρῶτα τήν καλοσκεφτοῦν καί τήν προετοιμάσουν, πού σπαταλοῦν πολύ χρόνο καί δυνάμεις σέ ριζοσπαστολογίες, — κι ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ὑπάρχει πλῆθος φοιτητικῶν καί ἐργατικῶν ὁμίλων πού οἱ μισοί εἶναι τελείως ἄγνωστοι στήν ἐπιτροπή, ἐνῶ οἱ ὑπόλοιποι εἶναι τό ἴδιο δυσκίνητοι, ἀνειδίκευτοι, δέν καλλιεργοῦν τήν ἐπαγγελματική πείρα, δέν ἐπωφελοῦνται ἀπό τήν πείρα τῶν ἄλλων καί ἀπασχολοῦνται, ἀκριβῶς ὅπως καί ἡ ἐπιτροπή, μέ ἀτέλειωτες συσκέψεις «γιά ὅλα», μέ ἐκλογές καί σύνταξη καταστατικῶν. Γιά νά μπορεῖ τό κέντρο νά δουλεύει καλά, πρέπει οἱ τοπικές ἐπιτροπές *ν' ἀναδιοργανωθοῦν*, νά εἰδικευτοῦν, νά γίνουν πιό «πρακτικές» ὀργανώσεις, καί νά φτάνουν ὥς τήν πραγματική «τελειότητα» πότε στή μιά, πότε στήν ἄλλη πραχτική δουλειά. Γιά νά μπορεῖ τό κέντρο ὄχι μόνο νά συμβουλεύει, νά πείθει, νά λογομαχεῖ (ὅπως γινόταν μέχρι σήμερα), ἀλλά καί νά διευθύνει πραγματικά τήν ὀρχήστρα, εἶναι ἀπαραίτητο νά ξέρει μέ ἀκρίβεια ποιός, ποῦ καί τί βιολί παίζει, ποῦ, πῶς καί τί ὄργανο ἔμαθε καί μαθαίνει, ποιός, ποῦ καί γιατί φαλτσάρει (ὅταν ἡ μουσική ἀρχίζει νά ἐνοχλεῖ τό ἀφτί) καί ποιόν, πῶς καί ποῦ πρέπει νά μετακινήσουμε γιά νά διορθωθεῖ ἡ παραφωνία κτλ. Σήμερα, — πρέπει νά τό ποῦμε καθαρά, — εἴτε δέν ξέρουμε τίποτα γιά τήν *πραγματική ἐσωτερική* δουλειά τῆς ἐπιτροπῆς, ἐκτός ἀπό τίς προκηρύξεις της καί τίς γενικές ἀνταποκρίσεις της, εἴτε μαθαίνουμε κάτι ἀπό φίλους καί καλούς προσωπικούς γνώριμους. Εἶναι ὅμως γελοῖο νά νομίζει κανείς πώς ἕνα μεγάλο κόμμα μπορεῖ νά περιοριστεῖ σ' αὐτό, ἕνα κόμμα πού εἶναι ἱκανό νά καθοδηγήσει τό ρωσικό ἐργατικό κίνημα καί ἑτοιμάζει γενική ἐπίθεση κατά τῆς ἀπολυταρχίας. Ἡ ἐλάττωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς, ἡ ἀνάθεση, κατά τό δυνατό, στό κάθε μέλος της μιᾶς συγκεκριμένης εἰδικῆς δουλειᾶς πού νά εἶναι γι' αὐτήν ὑπόλογο καί ὑπεύθυνο, ἡ δημιουργία ἑνός εἰδικοῦ, ἐξαιρετικά ὀλιγομελοῦς, διευθυντικοῦ κέντρου, ἡ ὀργάνωση ἑνός διχτύου ἐκτελεστικῶν ἀντιπροσώπων πού νά συνδέουν τήν ἐπιτροπή μέ κάθε μεγάλο ἐργοστάσιο καί φάμπρικα, πού νά διανέμουν ταχτικά τόν τύπο καί νά δίνουν στό κέντρο μιά ἀκριβῆ εἰκόνα τῆς διανομῆς αὐτῆς καί ὅλου τοῦ μηχανισμοῦ τῆς δουλειᾶς, ἡ δημιουργία, τέλος, πολυάριθμων ὁμάδων καί ὁμίλων πού νά ἀναλαβαίνουν διάφορες δουλειές εἴτε νά συνενώνουν ἄτομα πού συνδέονται μέ τή σοσιαλδημοκρατία, πού τή βοηθοῦν, πού ἑτοιμάζονται νά γί-

νουν σοσιαλδημοκράτες, μέ τέτοιο τρόπο ὥστε ἡ ἐπιτροπή καί τό κέντρο νά ξέρουν πάντα τή δράση (καί τή σύνθεση) αὐτῶν τῶν ὁμίλων, — νά σέ τί πρέπει νά συνίσταται ἡ ἀναδιοργάνωση τῆς Ἐπιτροπῆς Πετρούπολης, μά κι ὅλων τῶν ἄλλων ἐπιτροπῶν τοῦ κόμματος, καί νά γιατί τό ζήτημα τοῦ καταστατικοῦ ἔχει τόσο μικρή σημασία.

Ἄρχισα μέ τήν ἀνάλυση τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ, γιά νά δείξω παραστατικότερα πρός τά ποῦ κλίνουν οἱ προτάσεις μου. Καί τελικά ἔγινε, ὅπως ἐλπίζω, σαφές στόν ἀναγνώστη ὅτι στήν οὐσία θά μπορούσαμε, ἴσως, νά κάνουμε καί *χωρίς καταστατικό*, ἀντικαθιστώντας το μέ μιά τακτική λογοδοσία γιά κάθε ὅμιλο, γιά κάθε τομέα δουλειᾶς. Τί μποροῦμε νά γράψουμε στό καταστατικό; Ἡ ἐπιτροπή καθοδηγεῖ τά πάντα (αὐτό κι ἔτσι εἶναι φανερό). Ἡ ἐπιτροπή ἐκλέγει μιά διευθυντική ὁμάδα (αὐτό δέ χρειάζεται πάντοτε, μά κι ὅταν χρειάζεται, τό ζήτημα δέ βρίσκεται στό καταστατικό, ἀλλά στήν *ἐνημέρωση* τοῦ κέντρου γιά τή σύνθεση αὐτῆς τῆς ὁμάδας καί τά ἀναπληρωματικά της μέλη). Ἡ ἐπιτροπή καταμερίζει ἀνάμεσα στά μέλη της τούς διαφόρους τομεῖς τῆς δουλειᾶς, ἀναθέτοντας στό καθένα νά ἀναφέρει τακτικά στήν ἐπιτροπή καί νά ἐνημερώνει τό ΚΟ καί τήν ΚΕ γιά τήν πορεία τῆς δουλειᾶς (κι ἐδῶ εἶναι πιό σπουδαῖο νά ἐνημερώσεις τό κέντρο γιά τόν τάδε καταμερισμό, παρά νά γράψεις στό καταστατικό ἕνα κανόνα πού *συχνά* θά μένει ἀνεφάρμοστος λόγω τῆς φτώχειας μας σέ ἀνθρώπους). Ἡ ἐπιτροπή πρέπει νά καθορίσει μέ ἀκρίβεια ποιός εἶναι μέλος της. Ἡ ἐπιτροπή συμπληρώνεται μέ πρόσληψη. Ἡ ἐπιτροπή ὁρίζει τίς ἀχτιδικές ὁμάδες, τίς ἐργοστασιακές ὑποεπιτροπές, τίς τάδε καί τίς τάδε ὁμάδες (ἄν καθήσεις ν' ἀπαριθμήσεις τό τί θέλουμε, δέ θά τελειώσεις ποτέ, ἀλλά νά τά ἀπαριθμεῖς στό καταστατικό κατά προσέγγιση εἶναι καί ἀνώφελο· φτάνει νά πληροφορήσεις τό κέντρο γιά τή συγκρότηση). Οἱ ἀχτιδικές ὁμάδες καί οἱ ὑποεπιτροπές συγκροτοῦν τούς τάδε ὁμίλους... Ἡ σύνταξη ἑνός τέτοιου καταστατικοῦ εἶναι σήμερα πολύ λιγότερο ὠφέλιμη, ἐπειδή δέν ἔχουμε σχεδόν (σέ πολλά μέρη καί καθόλου) γενική κομματική πείρα ἀπό τή δράση αὐτῶν τῶν διαφόρων ὁμάδων καί ὑποομάδων καί γιά τήν ἀπόχτηση τέτοιας πείρας δέ χρειάζεται καταστατικό, ἀλλά ὀργάνωση τῆς κομματικῆς, ἄν μποροῦμε νά ἐκφραστοῦμε ἔτσι, ἐνημέρωσης: κάθε τοπική μας ὀργάνωση σπαταλάει γιά τό καταστατικό τουλάχιστο κάμποσες βραδιές. Ἄν ὁ χρόνος αὐτός ἀφιερωνόταν ἀπό τόν καθένα, ἀνάλογα μέ τήν εἰδική δουλειά του, σέ μιά λεπτομερειακή καί καλομελετημένη λογοδοσία *ἀπέναντι σ' ὅλο*

τό κόμμα, ή ύπόθεση θά κέρδιζε έκατό φορές περισσότερα.

Καί τά καταστατικά εἶναι ἀνώφελα ὄχι μόνο ἐπειδή ἡ ἐπαναστατική δουλειά δέν ἐπιδέχεται πάντα μορφοποίηση. Ὄχι, ἡ μορφοποίηση χρειάζεται, κι ἐμεῖς πρέπει νά προσπαθοῦμε *νά μορφοποιοῦμε* στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ ὅλη τή δουλειά. Καί ἡ μορφοποίηση εἶναι δυνατή σέ πολύ μεγαλύτερο βαθμό ἀπ' ὅ,τι νομίζουν συνήθως, δέν πετυχαίνεται ὅμως μέ τά καταστατικά, ἀλλά ἀποκλειστικά καί μόνο (τό ἐπαναλαβαίνουμε ξανά καί ξανά) μέ τήν ἀκριβῆ ἐνημέρωση τοῦ κέντρου τοῦ κόμματος: μόνο τότε θά εἶναι πραγματική μορφοποίηση πού θά συνδέεται μέ τήν πραγματική εὐθύνη καί τήν (κομματική) δημοσιότητα. Καί ποιός ἀπό μᾶς δέν ξέρει ὅτι οἱ *σοβαρές* προστριβές καί διαφωνίες ἀνάμεσά μας στήν οὐσία δέ λύνονται καθόλου μέ ψηφοφορία «σύμφωνα μέ τό καταστατικό», ἀλλά μέ τήν πάλη καί μέ τήν ἀπειλή τῆς «ἀποχώρησης»; Ἡ ἱστορία τῆς *πλειονότητας* τῶν ἐπιτροπῶν μας εἶναι γεμάτη τά τελευταῖα 3–4 χρόνια κομματικῆς ζωῆς ἀπό τέτοια ἐσωτερική πάλη. Εἶναι πολύ λυπηρό πού αὐτή ἡ πάλη δέ μορφοποιήθηκε: ἔτσι θά ἦταν πολύ περισσότερο διδαχτική γιά τό κόμμα, θά ἔδινε πολύ περισσότερη πείρα στούς διαδόχους μας. Μιά *τέτοια* ὅμως ὠφέλιμη καί ἀπαραίτητη μορφοποίηση δέ δημιουργεῖται μέ κανένα καταστατικό, δημιουργεῖται ἀποκλειστικά *μέ τήν κομματική δημοσιότητα.* Στίς συνθῆκες τῆς ἀπολυταρχίας ἐμεῖς δέν μποροῦμε νά ἔχουμε κανένα ἄλλο μέσο καί ὅπλο κομματικῆς δημοσιότητας, ἐκτός ἀπό τήν ταχτική ἐνημέρωση τοῦ κομματικοῦ κέντρου.

Καί μόνο ὅταν θά μάθουμε νά χρησιμοποιοῦμε πλατιά αὐτή τή δημοσιότητα, θά συγκεντρώνουμε πραγματικά πείρα λειτουργίας αὐτῶν ἤ ἐκείνων τῶν ὀργανώσεων, μόνο στή βάση μιᾶς τέτοιας πλατιᾶς καί πολύχρονης πείρας μποροῦν νά καταρτιστοῦν *πραγματικά καταστατικά.*

Γράφτηκε ἀνάμεσα στήν 1 καί 11
(14 καί 24) τοῦ Σεπτέμβρη 1902

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» στό φύλλο 55 λέει ὅτι ἀνάμεσα στήν ΚΕ καί στήν ἀντιπολίτευση «ἔγινε συμφωνία νά παραδοθοῦν στή λήθη» τά γεγονότα πού ἀναφέρω στό «Γράμμα πρός τή σύνταξη τῆς „Ἴσκρα“» («Γιατί ἀποχώρησα ἀπό τή σύνταξη τῆς „Ἴσκρα“;») *. Ἡ δήλωση αὐτή τῆς σύνταξης ἀποτελεῖ «ἀπάντηση χωρίς περιεχόμενο», πραγματικά τυπική, γραφειοκρατική καί γραφειακή (γιά νά ἐκφραστοῦμε μέ τό θαυμάσιο στύλ τοῦ σ. Ἀξελρόντ). Στήν πραγματικότητα τέτοια συμφωνία *δέν ὑπῆρξε*, ὅπως δηλώνει κατηγορηματικά ὁ ἐκπρόσωπος τῆς ΚΕ στό ἐξωτερικό σέ εἰδικό φυλλάδιο πού κυκλοφόρησε ἀμέσως μετά τήν ἔκδοση τοῦ φύλλου 55 τῆς «Ἴσκρα» [7]. Τέτοια συμφωνία *οὔτε καί μποροῦσε νά ὑπάρχει*, πράγμα πού πρέπει νά τό καταλαβαίνει καλά ὁ κάθε προσεχτικός ἀναγνώστης τοῦ γράμματός μου, γιατί ἡ ἀντιπολίτευση *ἀπόριψε* μιά «φιλική εἰρήνη» πού εἶχε προτείνει ἡ ΚΕ καί θά περιεῖχε *ἀσφαλῶς* τόν ὅρο νά λησμονηθεῖ ὅ,τι ἀξίζει νά λησμονηθεῖ. Ἦταν λοιπόν ἡ σύνταξη τόσο ἀφελής, ὥστε, ἀπορίπτοντας τήν εἰρήνη καί *ἀρχίζοντας στό φύλλο 53 τόν πόλεμο ἐνάντια στήν περιβόητη γραφειοκρατία*, νά πιστεύει πώς ἡ ἀντίπαλη πλευρά θά ἀποσιωπήσει τήν *πραγματική* πηγή αὐτῶν τῶν μύθων γιά γραφειοκρατία;

Στή σύνταξη δέν ἄρεσε καθόλου μά καθόλου, τό ὅτι ἀποκάλεσα τήν πραγματική πηγή αὐτῶν τῶν μύθων *μικροκαυγάδες* (Literatengezänk — φιλολογικοί μικροκαυγάδες). Αὐτό δά ἔλειπε! Τό νά λέει ὅμως κανείς ἄθλιες κουβέντες ἐξαιτίας τοῦ δυσάρεστου πραγματικά αὐτοῦ γεγονότος δέ σημαίνει καθόλου πώς ἀναιρεῖ τό γεγονός.

Ἄς μᾶς ἐπιτραπεῖ νά ὑποβάλουμε στήν ἐντιμότατη σύνταξη δυό ἐρωτήματα.

---

* Βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμος 7ος, σελ. 102–108. *Σύντ.*

Πρῶτο ἐρώτημα. Πῶς γίνεται στόν *ἕνα* νά φαίνονται ἁπλῶς *διασκεδαστικές* οἱ πιό λυσσαλέες κατηγορίες γιά ἀπολυταρχία, γιά καθεστώς Ροβεσπιέρου, γιά πραξικόπημα κτλ. κτλ., καί *τούς ἄλλους* νά τούς *προσβάλλει* θανάσιμα ἡ ἤρεμη ἀφήγηση τῶν γεγονότων, ἡ ἀφήγηση γιά θέσεις στρατηγῶν πού εἶχαν πραγματικά ζητηθεῖ; Τούς προσβάλλουν σέ τέτοιο βαθμό, πού λένε τελείως «ἀνώφελες» κουβέντες γιά «προσωπικά ζητήματα», γιά «ἠθική σκιά», ἀκόμα καί γιά «ταπεινά (ἀπό ποῦ αὐτό;;) ἐλατήρια»; Ποῦ ὀφείλεται αὐτή ἡ διαφορά, φίλοι μου; Μήπως στό ὅτι ἡ «θέση» στρατηγοῦ εἶναι πιό «ταπεινή» ἀπό τή θέση ἑνός μονάρχη;

Δεύτερο ἐρώτημα. Γιατί ἡ σύνταξη δέν ἐξηγεῖ στούς ἀναγνῶστες *γιά ποιό λόγο* (στούς παλιούς ἐκείνους καιρούς, ὅταν ἀνῆκε στήν ἀντιπολίτευση καί στήν οὐσία ἀποτελοῦσε «μειοψηφία») ἐξέφρασε τήν ἐπιθυμία *νά παραδοθοῦν στή λήθη* ὁρισμένα γεγονότα; Δέ νομίζει ἡ σύνταξη ὅτι καί μόνη ἡ σκέψη γιά ἐπιθυμία «νά παραδοθοῦν στή λήθη» οἱ διαφωνίες *ἀρχῶν* εἶναι παράλογη καί δέν μποροῦσε νά ἔρθει στό μυαλό κανενός λογικοῦ ἀνθρώπου;

Βλέπετε πόσο ἀδέξιοι εἶστε, ἀγαπητοί μου «πολιτικοί ἀντίπαλοι»! Θελήσατε νά μέ ἐξοντώσετε μέ τήν κατηγορία ὅτι *ἐγώ* μεταφέρω τή συζήτηση ἀρχῶν στόν τομέα τῶν μικροκαυγάδων καί ἀντί γι' αὐτό *ἐπιβεβαιώσατε* τά λεγόμενά μου σχετικά μέ τήν ἀληθινή πηγή ὁρισμένων «διαφωνιῶν» σας.

Παρακάτω. Ἡ σύνταξη, ἀναγνωρίζοντας ἀπό ἀδεξιότητα ὅτι ἔγιναν μικροκαυγάδες, δέν ἔκανε τόν κόπο νά ἐξηγήσει στούς ἀναγνῶστες ποῦ, κατά τή γνώμη της, τελειώνει ἡ διαφωνία ἀρχῶν καί ποῦ ἀρχίζουν οἱ μικροκαυγάδες. Ἡ σύνταξη παρασιωπᾶ ὅτι στό γράμμα μου κάνω προσπάθειες νά καθορίσω *μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια* τά ὅρια ἀνάμεσα σ' αὐτά τά δυό. Δείχνω ἐκεῖ ὅτι διαφορά ἀρχῶν (κάθε ἄλλο παρά τόσο βαθιά ὥστε νά προκαλέσει πραγματική *διαφωνία*) παρουσιάστηκε στό ζήτημα τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ καταστατικοῦ καί διευρύνθηκε μέ τήν προσέγγιση τῆς ἰσκρικῆς μειοψηφίας πρός τά μή ἰσκρικά στοιχεῖα κατά τό τέλος τοῦ συνεδρίου [8]. Δείχνω ἐπίσης πώς οἱ κουβέντες γιά γραφειοκρατία, γιά τυπολατρεία κτλ. εἶναι πρίν ἀπ' ὅλα μιά ἁπλή *ἠχώ* τῶν μικροκαυγάδων πού ξέσπασαν *ὕστερα ἀπό τό συνέδριο*.

Μήπως ἡ σύνταξη δέ συμφωνεῖ μ' ἕνα *τέτοιο* διαχωρισμό ἀνάμεσα σέ «κεῖνο πού εἶναι ζήτημα ἀρχῶν» καί σέ «κεῖνο πού πρέπει νά παραδοθεῖ στή λήθη»; Τότε γιατί δέν ἔκανε τόν κόπο νά μᾶς πεῖ τή γνώμη *της* γιά τό «σωστό» διαχωρισμό αὐτῶν τῶν

τομέων; Μήπως ἐπειδή οἱ τομεῖς αὐτοί δέν ἔχουν ἀκόμα διαχωριστεῖ (καί δέν μποροῦν νά διαχωριστοῦν) στή συνείδησή της; Ἀπό τήν ἐπιφυλλίδα τοῦ ἀξιότιμου συντρόφου Ἀξελρόντ στό ἴδιο φύλλο 55 τῆς «Ἴσκρα» οἱ ἀναγνῶστες μποροῦν νά κρίνουν ποῦ δδηγεῖ αὐτό... τό μπέρδεμα καί σέ τί μετατρέπεται τό Κεντρικό κομματικό μας ὄργανο. Ὁ σ. Ἀξελρόντ δέ λέει *τίποτε* γιά τήν οὐσία τῶν διαφωνιῶν μας πάνω στό ἄρθρο 1 τοῦ καταστατικοῦ καί περιορίζεται σέ ὑπαινιγμούς γιά «περιφερειακούς συλλόγους», ὑπαινιγμούς τελείως ἀκατανόητους γιά ἕναν ἄνθρωπο πού δέν ἦταν στό συνέδριο. Ὁ σ. Ἀξελρόντ ξέχασε, ἴσως, πόσο πολύ κράτησε καί πόσο ἐξονυχιστική ἦταν ἡ συζήτηση πού κάναμε γιά τό ἄρθρο 1! Ἀπό τό ἄλλο μέρος ὅμως ὁ σ. Ἀξελρόντ δημιούργησε τή «θεωρία» ὅτι «οἱ περισσότεροι ἰσκριστές πού παραβρέθηκαν στό συνέδριο, ἦταν διαποτισμένοι ἀπό τήν πεποίθηση πώς τό κύριο καθῆκον τους εἶναι... νά παλαίψουν ἐνάντια στούς ἐσωτερικούς ἐχθρούς». «Μπροστά σ' αὐτή τήν ἀποστολή» γιά τήν πλειοψηφία «ἐξαφανιζόταν (κατά τή σταθερή πεποίθηση τοῦ ἀξιότιμου σ. Ἀξελρόντ) τό ἐπικείμενο θετικό καθῆκον». «Ἡ προοπτική τῆς θετικῆς δουλειᾶς ἀπωθεῖται στό βάθος ἑνός θολοῦ καὶ ἀκαθόριστου μέλλοντος»· μπροστά στό κόμμα μπαίνει τό πιό ἐπεῖγον «στρατιωτικό καθῆκον νά καταβληθοῦν οἱ ἐσωτερικοί ἐχθροί». Καί ὁ σ. Ἀξελρόντ δέ βρίσκει λόγια γιά νά στιγματίσει αὐτόν τό «γραφειοκρατικό * (ἤ μηχανικό) συγκεντρωτισμό», αὐτά τά «γιακωβίνικα» (!!;) σχέδια, αὐτούς τούς «ἀποδιοργανωτές» πού κάποιους «καταδιώκουν καί κακομεταχειρίζονται σάν στασιαστές».

Γιά νά δείξη ποιά εἶναι ἡ πραγματική ἀξία αὐτῆς τῆς θεωρίας, πιό σωστά, αὐτῶν τῶν κατηγοριῶν σέ βάρος τῆς πλειοψηφίας τοῦ συνεδρίου ὅτι ἔχει ἀποδιοργανωτικές τάσεις, ὅτι καταπιέζει τή (*φανταστική*, ὅπως φαίνεται) ἀνταρσία καί δέν παίρνει ὑπόψη τή θετική δουλειά, μοῦ εἶναι ἀρκετό νά θυμίσω στόν ξεχασιάρη σ. Ἀξελρόντ *ἕνα* (γιά τήν ὥρα μόνο ἕνα) μικρό γεγονός. Στίς 6 τοῦ Ὀχτώβρη 1903, ὕστερα ἀπό ἐπανειλημμένες προσπάθειες νά πεισθοῦν τά μέλη τῆς μειοψηφίας γιά τόν ἀνόητο καί ἀποδιοργανωτικό χαρακτήρα τοῦ μποϋκοταρίσματός τους, ἐγώ καί ὁ

---

* Μέ τήν εὐκαιρία αὐτή ἐφιστῶ τήν προσοχή τῆς σύνταξης στό ὅτι ἡ μπροσούρα μου βγαίνει μέ τόν «καθορισμένο τίτλο». Σάν πιστός ὀπαδός τοῦ συγκεντρωτισμοῦ ὑποτάσσομαι στίς ὑποδείξεις «ἀρχῶν» τοῦ ΚΟ μας πού ἄνοιξε στό φύλλο 55 στήλη γιά τίς κομματικές ἐκδόσεις ἀπό τήν ἄποψη τῶν «τίτλων» (ἐνόνοματι τῆς πάλης ἐνάντια στήν τυπολατρεία).

Πλεχάνοφ καλέσαμε *επίσημα* τούς «στασιαστές» δημοσιολόγους (μαζί καί τόν σ. Ἀξελρόντ) νά καταπιαστοῦν μέ θετική δουλειά, τούς δηλώσαμε ἐπίσημα πώς ἡ ἄρνησή τους νά δεχτοῦν μιά τέτοια δουλειά εἶναι τελείως παράλογη, τόσο ἀπό τήν ἄποψη τοῦ προσωπικοῦ ἐκνευρισμοῦ ὅσο καί ἀπό τήν ἄποψη τούτων ἤ ἐκείνων τῶν διαφωνιῶν (πού γιά νά ἐκτεθοῦν *ἀνοίγουμε* τίς στῆλες τῶν ἐκδόσεών μας) *.

Ὁ σ. Ἀξελρόντ τό ξέχασε αὐτό. Ξέχασε πώς τότε ἀπάντησε μέ κατηγορηματική ἄρνηση χωρίς νά ἐξηγήσει καθόλου τούς λόγους. Ξέχασε πώς γι' αὐτόν τότε, στούς παλιούς ἐκείνους καιρούς, «ἡ θετική δουλειά ἀπωθοῦνταν στό βάθος ἑνός θολοῦ καί ἀκαθόριστου μέλλοντος», μέλλοντος πού μόνο στίς 26 τοῦ Νοέμβρη 1903 ἔγινε ποθητό παρόν [9].

Ὁ σ. Ἀξελρόντ ὄχι μόνο τό «ξέχασε» αὐτό, ἀλλά θά ἐπιθυμοῦσε γενικά «νά παραδοθοῦν στή λήθη» παρόμοια «προσωπικά ζητήματα», δέν εἶναι ἔτσι;

Τό νά δείχνεις στή μειοψηφία ὅτι αὐτή *ὁλόκληρους μῆνες* ἀποδιοργάνωνε τό κόμμα, ἐγκατέλειπε τή θετική δουλειά, ἀφαιροῦσε μέ τούς μικροκαυγάδες της ἀπό τήν ΚΕ *πάρα πολλές δυνάμεις*, αὐτό σημαίνει ὅτι δημιουργεῖς «προσωπικά ζητήματα», ὅτι τήν ἀμαυρώνεις ἠθικά, ὅτι κατεβάζεις τήν πάλη τῶν τάσεων στό ἐπίπεδο τῶν μικροκαυγάδων. Αὐτά δέν ἔχουν θέση στίς σελίδες τοῦ ΚΟ.

Τό νά κατηγορεῖς ὅμως τήν πλειοψηφία τοῦ κομματικοῦ συνεδρίου ὅτι τόλμησε νά χάσει τόν καιρό της γιά νά πείσει τούς «στασιαστές» πώς αὐτή ἀποδιοργανώνει τό κόμμα μέ τόν ἀγώνα ἐνάντια στούς *(φανταστικούς)* ἀποδιοργανωτές — αὐτό εἶναι διαφωνίες ἀρχῶν καί πρέπει οἱ στῆλες τῆς «Ἴσκρα» «νά φυλάγονται» γι' αὐτές. Δέν εἶναι ἔτσι, ἀξιότιμε σ. Ἀξελρόντ;

Ἄν ὁ σ. Ἀξελρόντ ρίξει μιά ματιά γύρω του, δέ θά βρεῖ ἄραγε καί σήμερα ἀρκετά παραδείγματα πού δείχνουν πώς ἡ «θετική δουλειά» ἀπωθεῖται καί γιά τούς πραχτικούς τῆς μειοψηφίας στό βάθος ἑνός ἐπίσης ποθητοῦ, ὡστόσο ὅμως θολοῦ καί ἀκαθόριστου ἀκόμα μέλλοντος;

Ὄχι, θά ἦταν ξέρετε πιό συμφέρον γιά σᾶς νά μή θίγετε καθόλου τό ζήτημα τῆς στάσης τῆς πλειοψηφίας καί τῆς μειοψηφίας ἀπέναντι στή θετική δουλειά! Θά ἦταν πιό συμφέρον νά μή θυμίζετε ἐκεῖνα πού μοῦ γράφει, λχ., ἕνας ἐργοστασιακός ἐργάτης τῆς πόλης — β [10] στό παρακάτω γράμμα του:

* Βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 326. *Σύντ.*

«*Ἀγαπητέ σύντροφε!*

Τόν τελευταῖο καιρό, δηλ. μετά τό δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματος, μᾶς ἀνακοινώθηκε πώς ἡ ΚΕ δέν ἐκλέχτηκε ὁμόφωνα ἀπ' τό συνέδριο, πώς το συνέδριο διασπάστηκε σέ δυό μέρη στό ζήτημα τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στό Κεντρικό Ὄργανο καί στήν Κεντρική Ἐπιτροπή καί πώς σχηματίστηκε ἡ λεγόμενη πλειοψηφία καί μειοψηφία. Ὅλα αὐτά ἔπεσαν ἀπάνω μας σάν μιά βαριά πέτρα καί μᾶς τσάκισαν μ' ὅλο τους τό βάρος, γιατί καί τό ἴδιο τό ζήτημα τῶν σχέσεων ἀνάμεσα στό ΚΟ καί στήν ΚΕ ἦταν γιά μᾶς κάτι τό ἀναπάντεχο: γιατί ὥς τή στιγμή τοῦ συνεδρίου τό ζήτημα αὐτό ὄχι μόνο δέν εἶχε ἀνακινηθεῖ σέ κανέναν ὅμιλο καί σέ καμιά συνέλευση, ἀλλά, ἀπ' ὅ,τι θυμᾶμαι, γι' αὐτό δέ γινόταν λόγος καί στά ἔντυπα. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἀποσιώπησή του ὥς τό συνέδριο μοῦ εἶναι ἀκατανόητη. Ἄν ὑποθέσουμε ὅτι τό ζήτημα δέν ὑπῆρχε καθόλου, τότε πρέπει νά παραδεχτοῦμε πώς οἱ σύντροφοι πού ἔβαλαν ὅλες τίς δυνάμεις τους γιά τήν ἑνοποίηση τοῦ κόμματος δέν εἶχαν σαφῆ ἰδέα γιά τήν ὀργάνωση τοῦ κόμματος, δηλ. τή συγκρότησή του. Τό δεύτερο ὅμως εἶναι τελείως ἀδύνατο, γιατί τό ζήτημα πού διέσπασε τώρα τό κόμμα, ἔδειξε καθαρά πώς ἡ ἀντίληψη γιά τή συγκρότηση τοῦ κόμματος ὑπῆρχε καί δέν ἦταν ἡ ἴδια σ' ὅλους. Ἄν ὅμως ἔτσι ἔχουν τά πράγματα, τότε γιατί τήν κρύβανε; Αὐτό εἶναι τό πρῶτο. Καί τό δεύτερο — ὅταν πρόκειται νά λύσω τό ἴδιο τό ζήτημα, τότε βάζω στόν ἑαυτό μου τοῦτο τό ἐρώτημα: ποιά συγκρότηση τοῦ κόμματος θά ἐξασφαλίσει τήν ὀρθόδοξη κατεύθυνσή του, καί ἀμέσως δίπλα σ' αὐτό μοῦ ἔρχεται ἡ σκέψη πώς ἐκτός ἀπό τή συγκρότηση τοῦ κόμματος σπουδαία σημασία ἔχουν καί τά πρόσωπα πού θ' ἀποτελέσουν τήν ἡγεσία του, μέ ἄλλα λόγια, ἄν οἱ ἡγέτες θά εἶναι ὀρθόδόξοι, τότε ὀρθόδοξη θά εἶναι καί ἡ κατεύθυνση τοῦ κόμματος, ἄν θά εἶναι ὀπορτουνιστές, τότε τέτοιο θά εἶναι καί τό κόμμα. Τώρα, ξεκινώντας ἀπό τήν προϋπόθεση αὐτή καί ξέροντας τά πρόσωπα πού ἀποτελοῦν τήν ἡγεσία τοῦ κόμματος, τάσσομαι ἀνεπιφύλαχτα ὑπέρ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ ΚΟ ἀπέναντι στήν ΚΕ σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τήν ἰδεολογική καθοδήγηση τοῦ κόμματος. Πολύ περισσότερο σέ κάνει νά ἐκφράζεσαι ἔτσι ἡ ρωσική πραγματικότητα: ὅσο ὀρθόδοξη κι ἄν εἶναι ἡ ΚΕ, ὅμως, ὄντας στή Ρωσία, δέν μπορεῖ νά εἶναι ἐξασφαλισμένη ἀπό συλλήψεις, συνεπῶς, καί ἀπό τήν ἀπώλεια τοῦ ὀρθόδοξου προσανατολισμοῦ της παρά τή θέλησή της, γιατί οἱ διάδοχοι δέν εἶναι πάντα ἀντάξιοι μέ κείνους πού ἀντικαθασταίνουν. Ποιός ἀπό τούς συντρόφους πού δουλεύουν ἔστω καί λίγο στίς ἐπιτροπές, δέν ξέρει περιπτώσεις, στίς ὁποῖες ἡ καλύτερη ἐπιτροπή, ἐξαιτίας ἑνός ἀπό τά πολλά τυχαῖα περιστατικά, ἀντικαθασταίνεται ἀπό μιά κακή ἐπιτροπή καί τό ἀντίθετο; Δέ συμβαίνει καθόλου τό ἴδιο μέ τό ΚΟ: τό ΚΟ βρίσκεται σέ διαφορετικές συνθῆκες (παίρνοντας ὑπόψη πώς θά βρίσκεται στό ἐξωτερικό) πού τοῦ ἐξασφαλίζουν πιό μακρόχρονη ὕπαρξη, ἑπομένως καί τή δυνατότητα νά προετοιμάσει ἄξιους διαδόχους. Δέν ξέρω ὅμως, σύντροφε, ἄν τό ζήτημα αὐτό μπορεῖ νά λυθεῖ μιά γιά πάντα, δηλ. ἤ νά ὑπερέχει πάντα τό ΚΟ ἀπέναντι στήν ΚΕ, εἴτε ἡ ΚΕ ἀπέναντι στό ΚΟ. Νομίζω ὅτι δέν μπορεῖ νά λυθεῖ. Ἄς πάρουμε, λχ., μιά τέτοια κατάσταση: ξαφνικά ἀλλάζει ἡ σύνθεση τοῦ ΚΟ καί ἀπό ὀρθόδοξο γίνεται ὀπορτουνιστικό, ὅπως ἔγινε, λχ., μέ τό „Ἐμπρός" στή Γερμανία· μπορεῖ στήν περίπτωση αὐτή νά τοῦ δοθεῖ ἡ ὑπεροχή στήν ἰδεολογική καθοδήγηση; τί θά κάναμε ἐμεῖς πού διαπαιδαγωγηθήκαμε μέ τό ὀρθόδοξο πνεῦμα; θά ἔπρεπε ἄραγε νά συμφωνήσουμε μαζί του; Ὄχι, τό καθῆκον μας θά ἦταν νά τοῦ ἀφαιρέσουμε τό δικαίωμα γιά ὑπεροχή καί νά τό μεταβιβάσουμε στά χέρια ἑνός ἄλλου ὀργάνου, καί ἄν δέν τό κάναμε αὐτό γιά ἕναν ὁποιονδήποτε λόγο, ἤ ἀπό κομματική

πειθαρχία ἤ ἀπό κάτι ἄλλο, τότε θά ἀξίζαμε νά χαρακτηριστοῦμε ὅλοι μας προδότες τοῦ ἐργατικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κινήματος. Ἔτσι βλέπω ἐγώ τό ζήτημα καί δέν μπορῶ καθόλου νά συμφωνήσω μέ μιά ἀπόφαση πού νά ἰσχύει γιά πάντα, ὅπως κάνουν ὁρισμένοι σύντροφοι.

Ἔπειτα, μοῦ φαίνεται τελείως ἀκατανόητη ἡ πάλη πού γίνεται σήμερα ἀνάμεσα στήν πλειοψηφία καί στή μειοψηφία, καί σέ πάρα πολλούς ἀπό μᾶς φαίνεται ὄχι σωστή. Πέστε μου λοιπόν, σύντροφε! Εἶναι φυσιολογική μιά κατάσταση, ὅταν ὅλες οἱ δυνάμεις χρησιμοποιοῦνται σέ περιοδεῖες ἀπό ἐπιτροπή σέ ἐπιτροπή μόνο καί μόνο γιά νά μιλήσουν σχετικά μέ τήν πλειοψηφία καί τή μειοψηφία; Μά τήν ἀλήθεια, δέν ξέρω. Εἶναι λοιπόν τόσο σπουδαῖο ζήτημα αὐτό, ὥστε νά τοῦ ἀφιερώνουμε ὅλες τίς δυνάμεις καί ἐξαιτίας του νά βλέπουμε ὁ ἕνας τόν ἄλλον σχεδόν σάν ἐχθρούς; Καί πραγματικά ἔτσι γίνεται. Ἄν μιά ἐπιτροπή ἔχει ἀναδειχτεῖ, ἄς ὑποθέσουμε, ἀπό τό ἕνα στρατόπεδο, σ' αὐτή δέ θά μπεῖ πιά κανείς ἀπό τό ἄλλο, παρ' ὅλο ὅτι εἶναι κατάλληλος γιά τή δουλειά, καί ἄν θέλετε, δέ θά μπεῖ ἀκόμα κι ἄν εἶναι ἀπαραίτητος γιά τή δουλειά, κι ἄν ἡ δουλειά αὐτή χάνει πολλά ἀπό τήν ἀπουσία του. Βέβαια, μ' αὐτό δέ θέλω νά πῶ ὅτι πρέπει νά ἐγκαταλειφθεῖ τελείως ἡ πάλη γι' αὐτό τό ζήτημα: κάθε ἄλλο, ὅμως ἔχω τή γνώμη πώς ἡ πάλη αὐτή πρέπει νά ἔχει ἄλλο χαρακτήρα καί δέν πρέπει ἐξαιτίας της νά ξεχνᾶμε τό κύριο καθῆκον μας καί συγκεκριμένα τήν προπαγάνδα τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ἰδεῶν στίς μάζες, γιατί, ξεχνώντας το αὐτό, ἀδυνατίζουμε τό κόμμα μας. Δέν ξέρω ἄν αὐτό εἶναι τίμιο, ὅταν ὅμως βλέπω ὅτι τά συμφέροντα τῆς ὑπόθεσης ἔχουν τσαλαπατηθεῖ στή λάσπη καί ἔχουν ξεχαστεῖ τελείως, τότε ὅλους αὐτούς τούς ὀνομάζω πολιτικούς ραδιούργους. Αἰσθάνεσαι πόνο καί φόβο γιά τήν ἴδια τήν ὑπόθεση, ὅταν βλέπεις πώς οἱ ἄνθρωποι πού στέκουν ἐπικεφαλῆς της ἀσχολοῦνται μέ κάτι ἄλλο. Βλέποντας αὐτή τήν κατάσταση σκέφτεσαι: εἶναι λοιπόν τό κόμμα μας καταδικασμένο σέ αἰώνιες διασπάσεις γιά τέτοια μικροζητήματα, εἴμαστε λοιπόν ἀνίκανοι νά διεξαγάγουμε ταυτόχρονη πάλη καί μέσα στό κόμμα καί ἔξω ἀπό αὐτό; Γιά ποιό λόγο τότε ὀργανώνονται συνέδρια, ὅταν δέν παίρνονται ὑπόψη οἱ ἀποφάσεις τους καί ὁ καθένας κάνει ὅ,τι τοῦ κατέβει, μέ τή δικαιολογία πώς τό συνέδριο δέν ἔδοσε, τάχα, σωστές λύσεις, πώς ἡ ΚΕ δέν εἶναι ἱκανή γιά δράση κτλ.; Καί ὅλα αὐτά τά κάνουν ἐκεῖνοι πού πρίν ἀπό τό συνέδριο φώναζαν ὅλο τόν καιρό γιά συγκεντρωτισμό, γιά κομματική πειθαρχία κτλ., ἐνῶ τώρα λές καί θέλουν νά δείξουν πώς ἡ πειθαρχία χρειάζεται μόνο γιά τούς κοινούς θνητούς καί ὄχι γι' αὐτούς, τούς ἀνθρώπους τῆς κορυφῆς. Ὅπως φαίνεται, οἱ ἄνθρωποι αὐτοί ξέχασαν πώς τό παράδειγμά τους διαφθείρει τρομερά τούς συντρόφους μέ λίγη πείρα, πώς ἀπό τώρα κιόλας ἀκούγονται ξανά μέσα στούς ἐργάτες φωνές δυσαρέσκειας γιά τούς διανοούμενους πού ἐξαιτίας τῶν διχονοιῶν τους ξεχνοῦν τούς ἐργάτες, ἀπό τώρα κιόλας ἄρχισαν οἱ πιό θερμόαιμοι νά ἀποθαρρύνονται, μή ξέροντας τί νά κάνουν. Αὐτά γιά τήν ὥρα· ὅσο γιά τό ὅλο ζήτημα τῆς συγκεντρωτικῆς ὀργάνωσης τῆς δουλειᾶς, αὐτό εἶναι τώρα κενή φράση. Δέ μᾶς μένει παρά νά ἐλπίζουμε ὅτι στό μέλλον ὅλα θ' ἀλλάξουν πρός τό καλύτερο».

Γράφτηκε τό Γενάρη τοῦ 1904

ΟΙ ΔΙΑΔΗΛΩΣΕΙΣ [11]

Νομίζουμε πώς ὁ συντάχτης τοῦ γράμματος βάζει τό ζήτημα κάπως πολύ μονοκόμματα καί ὑποτιμᾶ τή σημασία τῆς ὀργάνωσης τῶν διαδηλώσεων. Γι' αὐτή τή βασική δουλειά ἔχουμε κάνει λίγα ὥς τώρα, καί στόν τομέα τῆς ὀργάνωσης πρέπει νά διαθέσουμε πρίν ἀπ' ὅλα τίς περισσότερες δυνάμεις. Ὅσο δέ θά ἔχουμε γερά συσπειρωμένες ἐπαναστατικές ὀργανώσεις, ἱκανές νά κινήσουν κάμποσα τμήματα διαλεχτῶν ἀνθρώπων γιά νά καθοδηγοῦν τή διαδήλωση ἀπ' ὅλες τίς πλευρές, οἱ ἀποτυχίες θά εἶναι ἀναπόφευχτες. Κι ἀφοῦ δημιουργηθεῖ μιά τέτοια ὀργάνωση καί ἑδραιωθεῖ στό προτσές τῆς ἴδιας τῆς δουλειᾶς, μέ μιά σειρά δοκιμές, — τότε αὐτή (καί μόνο αὐτή) θά μπορέσει νά λύσει τό ζήτημα, πότε καί πῶς πρέπει νά ἐξοπλιστοῦμε, πότε καί πῶς πρέπει νά κάνουμε χρήση τῶν ὅπλων. Αὐτή ἡ ὀργάνωση θά πρέπει νά δουλέψει σοβαρά καί γιά τήν αὔξηση τῆς «ταχύτητας κινητοποίησης» (πολύ σπουδαῖος παράγοντας πού ὑπογραμμίζεται πολύ δικαιολογημένα ἀπό τό συντάχτη τοῦ γράμματος), καί γιά τήν αὔξηση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν δραστήριων διαδηλωτῶν, καί γιά τήν προετοιμασία ὑπεύθυνων, καί γιά τό πλάταιμα τῆς ζύμωσης στή μάζα, καί γιά τήν προσέλκυση τοῦ «πλήθους τῶν περιέργων» νά πάρει μέρος «στή δουλειά», καί γιά τήν «παραπλάνηση» τοῦ στρατοῦ. Ἀκριβῶς, ἐπειδή ἕνα τέτοιο μέτρο, ὅπως τό πέρασμα στήν ἔνοπλη πάλη τοῦ πεζοδρομίου, εἶναι «σκληρό» καί ἐπειδή αὐτό «ἀργά ἤ γρήγορα θά γίνει ἀναπόφευχτο», — αὐτό μπορεῖ καί πρέπει νά τό κάνει μόνο μιά γερή ἐπαναστατική ὀργάνωση πού καθοδηγεῖ *ἄμεσα* τό κίνημα.

Γράφτηκε τόν Ὀχτώβρη, ὕστερα
ἀπό τίς 6 (19) τοῦ 1902

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1946
στήν 4η ἔκδοση τῶν Ἁπάντων
τοῦ Β. Ι. Λένιν, τόμος 6

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
χειρόγραφο

ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΠΑΛΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΑΝΤΙΣΜΟΣ

Τήν ἐσωτερική πολιτική τῆς ρωσικῆς κυβέρνησης λιγότερο ἀπ' ὅλα μποροῦμε, ὅπως φαίνεται, νά τή μεμφθοῦμε σήμερα γιά ἔλλειψη ἀποφασιστικότητας καί σαφήνειας. Ἡ πάλη μέ τόν ἐσωτερικό ἐχθρό βρίσκεται στό ἀποκορύφωμα. Ἀμφιβάλλω ἄν ποτέ στό παρελθόν ἦταν τόσο ἀσφυχτικά γεμάτα ἀπό κρατούμενους τά φρούρια, οἱ πύργοι, οἱ φυλακές, τά κρατητήρια τῶν ἀστυνομικῶν τμημάτων, ἀκόμα καί ἰδιωτικά σπίτια καί διαμερίσματα πού μετατράπηκαν προσωρινά σέ φυλακές. Δέν ὑπάρχει χῶρος γιά ὅλους αὐτούς πού συλλαμβάνονται, δέν εἶναι δυνατό χωρίς ὀργάνωση ἔκτακτων «ἀποστολῶν» νά σταλοῦν στή Σιβηρία μέ τίς συνηθισμένες «μεταγωγές» ὅλοι οἱ ἐκτοπιζόμενοι, δέν ὑπάρχουν δυνάμεις καί μέσα νά ἐφαρμοστεῖ τό ἴδιο καθεστώς γιά ὅλους τούς κρατούμενους πού τούς ἐξοργίζει ἰδιαίτερα καί τούς σπρώχνει σέ διαμαρτυρίες, σέ ἀγώνα καί σέ ἀπεργίες πείνας ἡ πλήρης αὐθαιρεσία τῶν πελαγωμένων καί τυραννικῶν τοπικῶν ἀρχῶν. Ταυτόχρονα οἱ ἀνώτερες ἀρχές, ἀφήνοντας στά ἀνθρωπάρια τό συγύρισμα τῶν ἐσωτερικῶν ἐχθρῶν πού ἔχουν συλληφθεῖ, συνεχίζουν νά δουλεύουν μέ ζῆλο γιά τή «βελτίωση» καί τήν ἀναδιοργάνωση τῆς ἀστυνομίας μέ σκοπό τήν παραπέρα πάλη ἐνάντια στίς ρίζες καί στά νήματα. Αὐτό εἶναι ἕνας ἀνοιχτός καί πραγματικός πόλεμος κι αὐτόν τόν πόλεμο ὅλο καί μεγαλύτερες μάζες ρώσων πολιτῶν ὄχι μόνο τόν παρακολουθοῦν, ἀλλά καί τόν αἰσθάνονται λίγο-πολύ ἄμεσα. Πίσω ἀπό τήν ἐμπροσθοφυλακή τῶν εὐκίνητων ἀποσπασμάτων τῆς ἀστυνομίας καί τῆς χωροφυλακῆς προχωρεῖ ἀργά, μά σταθερά καί ἡ βαριά νομοθετική μηχανή. Πάρτε τούς νόμους τοῦ τελευταίου μηνός καί θά σᾶς χτυπήσουν στό μάτι πρίν ἀπ' ὅλα τά νέα διατάγματα πού δίνουν τή χαριστική βολή στά τελευταῖα ὑπολείμματα τῶν ἐλευθεριῶν τῶν φιλλανδῶν, ἀκόμα καί ὁ μακροσκελής νόμος γιά

τά ταμεῖα ἀλληλοβοήθειας τῶν εὐγενῶν. Τό πρῶτο ἀπ' αὐτά τά μέτρα ὑποσκάπτει τελείως τήν ἀνεξαρτησία τῶν φιλλανδικῶν δικαστηρίων καί τῆς φιλλανδικῆς γερουσίας, δίνοντας στό γενικό διοικητή τή δυνατότητα νά ξέρει τό πᾶν, νά διευθύνει τό πᾶν, δηλ. μετατρέπει οὐσιαστικά τή Φιλλανδία σέ μιά ἀπό τίς πολλές ταπεινωμένες καί χωρίς δικαιώματα ρωσικές ἐπαρχίες. Ἀπό δῶ καί πέρα — παρατηρεῖ ἡ ἀστυνομική ἐπίσημη ἐφημερίδα «Φινλιάντσκαγια Γκαζέτα» [12] — ὑπάρχει ἐλπίδα γιά μιά «ἁρμονική» λειτουργία ὅλων τῶν τοπικῶν ὀργάνων. . . Δέν ξέρω ἄν αὐτό ἀποτελεῖ χαιρέκακη εἰρωνεία πρός ἕναν ἄοπλο ἀντίπαλο πού δέχτηκε τό πιό ἄτιμο καί πιό σκληρό χτύπημα, ἤ κατανυκτική ἀερολογία στό πνεῦμα τοῦ Ἰούντουσκα Γκολοβλιόφ *.

Ὁ δεύτερος ἀπό τούς νόμους πού ἀναφέραμε εἶναι ἕνα νέο δημιούργημα τοῦ ἴδιου Εἰδικοῦ συμβουλίου γιά τίς ὑποθέσεις τῆς κάστας τῶν εὐγενῶν πού ἔχει κιόλας χαρίσει στήν πατρίδα τήν καταλήστευση τῶν σιβηρικῶν ἐδαφῶν («εἰσαγωγή τῆς τσιφλικάδικης γαιοχτησίας στή Σιβηρία») [13]. Σέ στιγμές ὀξείας ἐμποροβιομηχανικῆς κρίσης καί πλέριας ἐξαθλίωσης τοῦ χωριοῦ, ὅταν ἑκατομμύρια ἐργάτες καί ἀγρότες πεινοῦν, ὑποσιτίζονται καί δυστυχοῦν εἶναι ἀδύνατο, φυσικά, νά φανταστεῖ κανείς καλύτερο τρόπο χρησιμοποίησης τῶν χρημάτων τοῦ λαοῦ ἀπό τή διάθεσή τους γιά ἐλεημοσύνη στούς δυστυχισμένους κ. κ. εὐγενεῖς-γαιοχτήμονες. Ἡ κυβέρνηση θά χορηγήσει σέ κάθε ταμεῖο ἀλληλοβοήθειας τῶν εὐγενῶν πρῶτο, ἕνα ὁρισμένο ποσό ἐφάπαξ («σύμφωνα μέ τήν κρίση τοῦ ρήγα-αὐτοκράτορα»!) καί δεύτερο, μέσα σέ δέκα χρόνια θά χορηγεῖ ἀπό τόσα, ὅσα θά συγκεντρώνουν καί οἱ ἴδιοι οἱ ντόπιοι εὐγενεῖς. Τό ταμεῖο θά βοηθάει ἐκείνους πού δυσκολεύονται νά πληρώσουν τούς τόκους γιά τά χρέη τους. Οἱ κ. κ. εὐγενεῖς μποροῦν νά δανείζονται ἀπεριόριστα, ἀπό τή στιγμή πού ὑποδείχτηκε ἕνας τόσο εὔκολος τρόπος νά ξεχρεώνονται, παίρνοντας χρήματα ἀπό τήν τσέπη τοῦ λαοῦ.

Καί σάν νά ἔγινε ἐπίτηδες γιά νά κάνουν τόν ἀπολογισμό αὐτῆς τῆς πολιτικῆς τῶν διώξεων, τῆς βίας καί τῆς ληστείας, νά γενικεύσουν καί νά καθαγιάσουν τήν πολιτική αὐτή, ἦρθαν οἱ τσαρικοί λόγοι πρός τούς εὐγενεῖς, τούς παράγοντες τῶν ζέμστβο, τούς ἀγρότες καί τούς ἐργάτες (στό Κούρσκ καί στήν Πετρούπολη). Ὁ τσάρος εὐχαρίστησε τούς εὐγενεῖς γιά τήν ὑπηρεσία τους

* Ἥρωας τοῦ μυθιστορήματος «Οἱ κύριοι Γκολοβλιόφ» τοῦ Σαλτικόφ-Στσεντρίν. Τύπος ὑποκριτῆ, διπλοπρόσωπου, προδότη καί ἄξεστου ἀνθρώπου. *Σημ. Μετ.*

σ' αὐτόν, ὑπηρεσία πού τήν προσφέρουν «πίστει καί ἀληθεία», καί ὑποσχέθηκε πώς θά φροντίζει διαρκῶς γιά τήν ἑδραίωση τῆς τσιφλικάδικης γαιοχτησίας «πού ἀποτελεῖ τό προαιώνιο στήριγμα τῆς τάξης καί τῆς ἠθικῆς ἰσχῆς τῆς Ρωσίας». Στούς ζεμστβικούς ὁ τσάρος δέν εἶπε ἀπολύτως τίποτε οὔτε γιά στήριγμα, οὔτε γιά ἠθική ἰσχή τῆς Ρωσίας, οὔτε γιά ὑπηρεσία πίστει καί ἀληθεία. Τούς δήλωσε ὀρθά κοφτά ὅτι «προορισμός τους εἶναι ἡ διευθέτηση τῶν τοπικῶν ζητημάτων στόν τομέα τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν» καί ὅτι μόνο ὅταν τό θυμοῦνται αὐτό, μόνο ὅταν ἐκπληρώνουν μέ ἐπιτυχία αὐτόν τόν προορισμό, θά μποροῦν νά εἶναι σίγουροι γιά τήν εὐμένειά του. Αὐτό ἦταν μιά πολύ σαφής ἀπάντηση στίς συνταγματικές διαθέσεις τῶν ζεμστβικῶν, μιά ἄμεση προειδοποίηση (ἤ, πιό σωστά, πρόκληση) σ' αὐτούς, ἀπειλή νά τούς στερήσει τήν «εὐμένειά» του σέ περίπτωση καί τῆς παραμικρῆς ὑπέρβασης τῶν πλαισίων τῆς «διευθέτησης τῶν τοπικῶν ζητημάτων στόν τομέα τῶν οἰκονομικῶν ἀναγκῶν».

Σέ συνέχεια, ὁ τσάρος ἐπέκρινε ἀνοιχτά τούς ἀγρότες γιά τίς «ταραχές» καί τή «λεηλασία τῶν ἀγροχτημάτων», ἀποκαλώντας τόν ἄγριο ξυλοδαρμό καί τό βασάνισμα τῶν μουζίκων πού ξεσηκώθηκαν ἐξαιτίας τῆς πείνας καί τῆς ἀπόγνωσης, «δίκαιη τιμωρία» καί ὑπενθύμισε τά λόγια τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ' πού εἶχε διατάξει «νά ὑπακούουν στούς προεστούς τῶν εὐγενῶν». Τέλος, ὁ τσάρος, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, μίλησε στούς ἐργάτες «γιά ἐχθρούς», γιά *δικούς του* ἐχθρούς πού πρέπει νά εἶναι καί ἐχθροί τῶν ἐργατῶν.

Ἔτσι λοιπόν, οἱ εὐγενεῖς εἶναι οἱ πιστοί ὑπηρέτες καί τό προαιώνιο στήριγμα τῆς τάξης. Οἱ ζεμστβικοί (ἤ οἱ εὐγενεῖς τῶν ζέμστβο;) εἶναι ἄξιοι προειδοποίησης. Οἱ ἀγρότες εἶναι ἄξιοι μομφῆς καί διαταγῆς νά ὑπακούουν στούς εὐγενεῖς. Στούς ἐργάτες μπαίνει ὠμά ζήτημα *ἐχθρῶν*. Διδαχτικοί λόγοι. Εἶναι διδαχτική ἡ ἀντιπαράθεσή τους, καί θά ἦταν πολύ καλό νά μάθουν ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερες μάζες λαοῦ μέ προκηρύξεις, φυλλάδια, συζητήσεις στούς ὁμίλους καί στίς συνελεύσεις τό ἀκριβές κείμενο καί τήν ἀληθινή σημασία αὐτῶν τῶν λόγων. Ἁπλές ἐπεξηγηματικές παρατηρήσεις στό κείμενο αὐτῶν τῶν λόγων θά μποροῦσαν ν' ἀποτελέσουν θαυμάσιο ὑλικό γιά ζύμωση μέσα στήν πιό ἀμόρφωτη μερίδα τῶν πιό καθυστερημένων στρωμάτων τῆς ἐργατικῆς τάξης, τῶν μικρεμπόρων καί μικροβιομηχάνων, καθώς καί τῆς ἀγροτιᾶς. Μά ὄχι μόνο τόν «ἀμόρφωτο» λαό, ἀλλά καί πολλούς φωτισμένους καί μορφωμένους ρώσους φιλισταίους δέ θά τούς ἔβλαφτε νά ἐμβαθύνουν στούς λόγους τοῦ

τσάρου — ἰδιαίτερα τούς φιλελεύθερους φιλισταίους γενικά καί τούς ζεμστβικούς εἰδικότερα. Δέ συμβαίνει ν' ἀκοῦς συχνά ἀπό στόμα ἐστεμμένων μιά τέτοια ξεκάθαρη ἀναγνώριση, ἐπιβεβαίωση καί κήρυξη ἐσωτερικοῦ πολέμου: τοῦ πολέμου τῶν διαφόρων τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ, τοῦ πολέμου ἐνάντια στούς ἐσωτερικούς ἐχθρούς. Καί ἡ ἀνοιχτή ἀναγνώριση τοῦ πολέμου εἶναι πολύ καλό μέσο ἐνάντια σ' ὅλες τίς μορφές πολιτικαντισμοῦ, δηλ. στίς ἀπόπειρες νά συγκαλύψουν, ν' ἀντιπαρέλθουν, νά σβήσουν τόν πόλεμο ἤ στίς ἀπόπειρες νά στενέψουν καί νά ἐκφυλίσουν τό χαρακτήρα του.

Ὁ πολιτικαντισμός γιά τόν ὁποῖο μιλᾶμε, ἐκδηλώνεται καί ἀπό τήν πλευρά τῆς κυβέρνησης, καί ἀπό τήν πλευρά τῆς εἰρηνικῆς ἀντιπολίτευσης, κάποτε μάλιστα καί ἀπό τήν πλευρά τῶν ἐπαναστατῶν (στήν τελευταία περίπτωση, εἶναι ἀλήθεια, ἐκδηλώνεται μέ μιά ἰδιαίτερη μορφή πού δέ μοιάζει μέ τίς προηγούμενες). Ἀπό τήν πλευρά τῆς κυβέρνησης εἶναι ἡ συνειδητή ἐρωτοτροπία, ἡ ἐξαγορά καί ἡ διαφθορά, κοντολογῆς, τό σύστημα πού πῆρε τήν ὀνομασία «ζουμπατοφισμός»[14]. Ὑπόσχεση γιά λίγο-πολύ εὑρεῖες μεταρυθμίσεις, πραγματική διάθεση νά δόσει ἕνα ἐλάχιστο μέρος ἀπό τά ὑποσχεμένα καί ἀπαίτηση σ' ἀντάλλαγμα νά παραιτηθοῦμε ἀπό τήν πολιτική πάλη, — αὐτή εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ζουμπατοφισμοῦ. Τώρα, ἀκόμα καί ὁρισμένοι ζεμστβικοί βλέπουν πιά ὅτι οἱ συνομιλίες τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν κ. Πλέβε μέ τόν κ. Ντ. Ν. Σίποφ (πρόεδρο τοῦ συμβουλίου τῶν ζέμστβο τῆς Μόσχας) εἶναι ἡ ἀρχή ἑνός «ζεμστβικοῦ ζουμπατοφισμοῦ». Ὁ Πλέβε ὑπόσχεται «πιό εὐμενῆ» στάση ἀπέναντι στά ζέμστβο (πρβλ. «Ὀσβομποζντένιγε»[15] τεῦχος 7), ὑπόσχεται νά συγκαλέσει στίς ἀρχές τοῦ ἐρχόμενου χρόνου σύσκεψη τῶν προέδρων τῶν συμβουλίων τῶν ζέμστβο γιά τή «λύση ὅλων τῶν ζητημάτων πού ἀφοροῦν τήν ὀργάνωση τῶν ζέμστβο» καί ἀπαιτεῖ σ' ἀντάλλαγμα ἀπό τούς ζεμστβικούς «νά μή κάνουν καθόλου λόγο γιά ἐκπροσώπηση στά ἀνώτερα κυβερνητικά ὄργανα». Θά ἔλεγε κανείς πώς τό ζήτημα εἶναι ὁλοφάνερο: ἡ ὑπόσχεση εἶναι ἐντελῶς ἀόριστη, ἐνῶ ἡ ἀπαίτηση εἶναι τέτοια πού ἄν ἐκπληρωθεῖ, οἱ πόθοι τῶν ζέμστβο γίνονται ἀπραγματοποίητοι. Ἐνάντια σ' αὐτή τήν πολιτική ἀπάτη, τήν ταχυδαχτυλουργία καί τή διαφθορά μόνο ἕνα μέσο ὑπάρχει: τό ἀδυσώπητο ξεσκέπασμα τῶν ταχυδαχτυλουργῶν καί ἡ ἀποφασιστική πολιτική (δηλ., στίς ρωσικές συνθῆκες, *ἐπαναστατική*) πάλη ἐνάντια στήν ἀστυνομική ἀπολυταρχία. Μά οἱ ζεμστβικοί μας στό βαθμό πού μποροῦμε νά κρίνουμε ἀπό τό «Ὀσβομποζντένιγε», δέ βρίσκον-

ται ἀκόμα στό ὕψος αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος. Στόν πολιτικαντισμό ἀπαντοῦν μέ πολιτικαντισμό, τό ὄργανό τους παρουσιάζει πλήρη ἀστάθεια. Στό τεῦχος 7 τοῦ «'Οσβομποζντένιγε» θά δεῖτε αὐτή τήν ἀστάθεια πολύ καθαρά, χάρη στό γεγονός ὅτι γιά τό προκείμενο ζήτημα ἀποφαίνεται ὄχι μόνο ἡ σύνταξη, ἀλλά καί μερικοί συνεργάτες, μέ τούς ὁποίους ἡ σύνταξη λίγο-πολύ διαφωνεῖ. Ἡ γνώμη πού διατυπώνεται στό κύριο ἄρθρο τῆς σύνταξης, πώς οἱ ὑποσχέσεις τοῦ Πλέβε εἶναι παγίδα καί ζουμπατοφισμός, ἀναφέρεται μόνο σάν γνώμη μερικῶν ζεμστβικῶν καί πλάι σ' αὐτήν ἀναφέρεται καί ἡ γνώμη ἄλλων ζεμστβικῶν πού εἶναι «διατεθειμένοι ν' ἀκολουθήσουν τίς ὑποδείξεις τοῦ κ. ὑπουργοῦ» (!!). Μακριά ἀπό τή σύνταξη ἡ σκέψη νά ξεσηκώσει καμπάνια ἐνάντια στό ζεμστβικό ζουμπατοφισμό. Προειδοποιοῦσε τούς ζεμστβικούς νά μή κάνουν «παραχωρήσεις» στήν κυβέρνηση (στά τεύχη 5 καί 6), ὅμως δέν καταδικάζει ἀποφασιστικά τόν κ. Σίποφ καί Σία πού ὑπάκουσαν στίς συμβουλές τῆς παλιᾶς ἀστυνομικῆς ἀλεποῦς καί ἔβγαλαν ἀπό τό πρόγραμμα τοῦ ἀνοιξιάτικου συνεδρίου τῶν ζέμστβο τό 4ο ἄρθρο (πού τόνιζε ὅτι πρέπει νά συμπληρωθεῖ τό Εἰδικό συμβούλιο γιά τίς ἀνάγκες τῆς ἀγροτικῆς βιομηχανίας μέ αἱρετά στελέχη τῶν ζέμστβο). Στό κύριο ἄρθρο ἡ σύνταξη δέ βγάζει τό συμπέρασμα πώς τά ζέμστβο ταπεινώνονται ἀπό τό γεγονός ὅτι ἕνα μέρος ζεμστβικῶν συμφωνεῖ μέ τά ἄτιμα δολώματα τῆς ἀστυνομίας, ἀλλά τό συμπέρασμα πώς τό ἴδιο τό γεγονός τῶν συνομιλιῶν τῆς κυβέρνησης μέ τά ζέμστβο «ἀποδείχνει ὅτι τά ζέμστβο καί τώρα ἀκόμα ἀποτελοῦν „ἐκπροσώπηση"» (!!), καί ὅτι τό «συνέδριο» πού ὑποσχέθηκε ὁ κ. Πλέβε (ὁ κ. Πλέβε μίλησε, θαρρῶ, μόνο γιά «σύσκεψη»;), «εἶναι ὁπωσδήποτε εὐχῆς ἔργο», γιατί «δέν μπορεῖ νά μή ξεκαθαρίσει τίς σχέσεις ἀνάμεσα στά ζέμστβο καί στήν κυβέρνηση». Ἡ σύνταξη «εἶναι σταθερά πεπεισμένη ὅτι οἱ παράγοντες τῶν ζέμστβο θά μπορέσουν νά ἐμφανιστοῦν στό συνέδριο τέτοιοι πού πρέπει νά εἶναι, δηλ. ἀντιπρόσωποι τοῦ πληθυσμοῦ καί ὄχι ὑποχείριοι τῶν ὑπουργῶν στόν οἰκονομικό τομέα». Ἄν κρίνουμε μέ βάση μόνο τό κύριο ἄρθρο τῆς σύνταξης πρέπει, ἀντίθετα, νά εἴμαστε σταθερά πεπεισμένοι πώς οἱ παράγοντες τῶν ζέμστβο θ' ἀποδειχθοῦν ξανά «ὑποχείριοι» τῆς ἀστυνομικῆς ὑπηρεσίας, ὅπως ἀποδείχτηκαν ὁ κ. Σίποφ καί Σία (ὥσπου νά τούς ἐκτοπίσει ἤ νά τούς μεταμορφώσει κανένα ἄλλο ζεμστβικό ρεῦμα).

Ὕστερα ἀπό τόν πολιτικαντισμό τοῦ κύριου ἄρθρου αἰσθάνεσαι εὐχάριστη ἱκανοποίηση ἀπό τά παρακάτω ἄρθρα τῶν συνεργατῶν: τοῦ κ. 'Αντόν Σταρίτσκι καί ἀκόμα πιό πολύ τοῦ κ. Τ.,

συμβούλου τῶν ζέμστβο. Ὁ πρῶτος ὀνομάζει τήν ἐνέργεια τοῦ κ. Σίποφ καί Σίας «λαθεμένη ἐνέργεια», συμβουλεύει τούς ζεμστβικούς «νά μή βιαστοῦν νά θεωρήσουν ὅτι τούς ἀναγνωρίζονται τά πρωτοτόκια μέ ἕνα συνέδριο πού θά ὀργανώσει ὁ κ. Πλέβε», τούς συμβουλεύει νά μή τσιμπήσουν τό δόλωμα καί νά μή κάνουν πολιτικαντισμό. Ἡ σύνταξη σημειώνει: «συμφωνοῦμε γενικά μέ τό συντάχτη τοῦ ἄρθρου», βρίσκοντας, καθώς φαίνεται, ὅτι εἰδικότερα δέν ἐπιτρέπεται νά καταδικάζει κανείς τόσο μονόπλευρα τόν πολιτικαντισμό *.

Ὁ δεύτερος συνεργάτης ἐξεγείρεται πιά ἀνοιχτά ἐνάντια σέ ὅλη τή θέση τοῦ «Ὀσβομποζντένιγε», κάνοντας ἐπίθεση ἐνάντια στή μεσοβέζικη καί ἀναποφάσιστη ταχτική, καταδικάζοντας τίς ἀπατηλές φράσεις, ὅπως τό ἐπιχείρημα τῆς «λαϊκῆς ἀναρχίας», δηλώνοντας πώς «δέν ἐπιτρέπεται νά ἱκανοποιούμαστε μέ ἡμίμετρα, πώς εἶναι ἀνάγκη ν' ἀποφασίσουμε νά τραβήξουμε ὥς τό τέλος», πώς «εἶναι ἀνάγκη νά τελειώνουμε μέ τά δουλοπρεπῆ ἡμίμετρα τῆς νόμιμης ἀντιπολίτευσης. . .», «χωρίς νά σταματήσουμε μπροστά σέ θυσίες», πώς «ἄν δέν γίνουμε ἐπαναστάτες, ἐμεῖς (οἱ ζεμστβικοί) δέ θά μπορέσουμε νά προσφέρουμε μιά οὐσιαστική συμβολή στό ἔργο τῆς πολιτικῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ρωσίας». Χαιρετίζουμε μ' ὅλη μας τήν καρδιά αὐτά τά τίμια καί σταθερά λόγια τοῦ κ. συμβούλου τῶν ζέμστβο καί συνιστοῦμε ἐπίμονα νά τά διαβάσουν ὅλοι ὅσοι ἐνδιαφέρονται γιά τό ζήτημα πού ἐξετάζουμε. Ὁ κ. σύμβουλος τῶν ζέμστβο ἐπιβεβαιώνει *ὁλοκληρωτικά* τήν ἐκτίμηση τοῦ προγράμματος τοῦ «Ὀσβομποζντένιγε» πού κάναμε στήν «Ἴσκρα» [16]. Κάτι παραπάνω: τό ἄρθρο του ἀποδείχνει ὄχι μόνο τήν ὀρθότητα τῆς δικῆς μας ἄποψης, ἀλλά καί τή σκοπιμότητα τοῦ ἀνοιχτοῦ ξεσκεπάσματος ἀπομέρους μας τοῦ μεσοβέζικου χαρακτήρα τοῦ φιλελευθερισμοῦ. Ἀποδείχνεται πώς καί στό ἴδιο τό περιβάλλον τῶν ζέμστβο ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού ἀποστρέφονται κάθε ἑλιγμό, καί τούς ἀνθρώπους αὐτούς πρέπει νά φροντίζουμε ἰδιαίτερα νά τούς ὑποστηρίζουμε, κριτικάροντας ἀπό τή σκοπιά μας ἀμείλιχτα αὐτούς τούς ἑλιγμούς.

Φυσικά, ὁ διευθυντής τοῦ «Ὀσβομποζντένιγε» δέν εἶναι σύμ-

---

* Στό τεῦχος 8 τοῦ «Ὀσβομποζντένιγε» πού μόλις τό πήραμε, βλέπουμε πιά μιά πιό ἀποφασιστική καταδίκη τοῦ πολιτικαντισμοῦ καί τῆς λαθεμένης ἐνέργειας τοῦ κ. Σίποφ. Καλή ἀρχή! Θά παρακινήσει, ἄραγε, ἡ περίπτωση αὐτή τοῦ ἀξιότιμου παράγοντα τή σύνταξη ν' ἀναζητήσει τίς ρίζες τοῦ «πολιτικαντισμοῦ» στίς βασικές ἀπόψεις της γιά τή σχέση τοῦ φιλελευθερισμοῦ καί τῶν ἐπαναστατικῶν κατευθύνσεων;

φωνος μέ τόν κ. Τ., σύμβουλο τῶν ζέμστβο, καί — εὐγενικά, μά σταθερά — δηλώνει: «πολλά πράγματα ἐμεῖς τά βλέπουμε διαφορετικά. . .». Οὔτε λόγος! Καί ποιές εἶναι λοιπόν οἱ ἀντιρήσεις τῆς σύνταξης; — Συνοψίζονται ὅλες σέ δυό κύρια σημεῖα: πρῶτο, ὁ κ. Στροῦβε προτιμᾶ «καταρχήν» τούς εἰρηνικούς δρόμους, σ' ἀντίθεση, κατά τή γνώμη του, ἀπό μερικούς ἐπαναστάτες· δεύτερο, αὐτούς τούς τελευταίους τούς κατηγορεῖ γιά ἔλλειψη ἀνεκτικότητας. Ἄς ἐξετάσουμε αὐτές τίς ἀντιρήσεις.

Στό ἄρθρο «Ἀπ' ἀφορμή μιά μομφή» ὁ κ. Στροῦβε (τό ἄρθρο φέρει τήν ὑπογραφή: Σύντ.) ἀναφέρεται στό ἄρθρο μου πού δημοσιεύτηκε στά τεύχη 2 καί 3 τοῦ «Ζαριά»[17] («Οἱ διῶχτες τῶν ζέμστβο καί οἱ Ἀννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ»). Φυσικά, τοῦ Στροῦβε δέν τοῦ ἄρεσαν ἰδιαίτερα τά λόγια: «ἄν ὁ λαός ἔδινε ἔστω καί μιά φορά ἕνα γερό μάθημα στήν κυβέρνηση», αὐτό θά εἶχε «γιγάντια ἱστορική σημασία» *. Ὁ κ. Στροῦβε, βλέπετε, διαφωνεῖ ριζικά καί κατηγορηματικά μέ τή θέση πώς ἡ βίαιη ἐπανάσταση εἶναι προτιμότερη ἀπό τή εἰρηνική μεταρύθμιση. Οἱ πιό ἀποφασιστικοί ρῶσοι ἐπαναστάτες — λέει — προτιμοῦσαν καταρχήν τόν εἰρηνικό δρόμο, κι αὐτή τήν ἔνδοξη παράδοση δέ θά μπορέσει νά τήν ἐξαφανίσει κανένα δόγμα.

Εἶναι δύσκολο νά φανταστεῖς κάτι πιό ψεύτικο καί πιό τραβηγμένο ἀπ' αὐτόν τό συλλογισμό. Δέν καταλαβαίνει, ἄραγε, ὁ κ. Στροῦβε πώς ὁ ἐξεγερμένος δοῦλος ἔχει τό δικαίωμα νά λέει ὅτι προτιμᾶ τήν εἰρήνη μέ τό δουλοχτήτη, ἐνῶ ὁ δοῦλος πού ἀρνεῖται τήν ἐξέγερση, πέφτει σέ μιά αἰσχρή ψευτιά, ὅταν ἐπαναλαβαίνει τά ἴδια λόγια; «Τά στοιχεῖα τῆς ἐπανάστασης στή Ρωσία, δυστυχῶς *ἤ εὐτυχῶς*, δέν ὡρίμασαν ἀκόμα», — λέει ὁ κ. Στροῦβε, κι αὐτή ἡ λέξη «εὐτυχῶς» τόν προδίνει ὁλοκληρωτικά.

Ὅσο γιά τίς ἔνδοξες παραδόσεις τῆς ἐπαναστατικῆς σκέψης, θά ἦταν καλύτερα ὁ κ. Στροῦβε νά σωπαίνει. Γιά μᾶς εἶναι ἀρκετό ν' ἀναφέρουμε τά περίφημα λόγια μέ τά ὁποῖα κλείνει τό «Κομμουνιστικό μανιφέστο»[18]. Γιά μᾶς εἶναι ἀρκετό νά θυμίσουμε ὅτι τριάντα χρόνια ὕστερα ἀπό τήν ἐμφάνιση τοῦ «Μανιφέστου», ὅταν στέρησαν τούς γερμανούς ἐργάτες ἕνα ἐλάχιστο μέρος τῶν δικαιωμάτων, πού ποτέ δέν τό εἶχε ὁ ρωσικός λαός, ὁ Ἔνγκελς ἔδοσε τήν ἑξῆς ἀποστομωτική ἀπάντηση στόν Ντύρινγκ:

«Γιά τόν κ. Ντύρινγκ ἡ βία εἶναι κάτι τό ἀπόλυτα κακό. Ἡ πρώτη πράξη βίας ἦταν, κατά τή γνώμη του, τό προπατορικό

---

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 61 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 62). *Σύντ.*

ἁμάρτημα. Ὅλη ἡ διδασκαλία του εἶναι μιά κλάψα, ἐπειδή αὐτή ἡ πράξη βίας κηλίδωσε μέ τό προπατορικό ἁμάρτημα ὅλη τήν ἱστορία ὥς τά σήμερα, ἐπειδή τό ὄργανο αὐτό τοῦ διαβόλου, ἡ βία, διαστρέβλωσε αἰσχρά ὅλους τούς φυσικούς καί κοινωνικούς νόμους. Γιά τό γεγονός ὅτι ἡ βία παίζει στήν ἱστορία καί ἕνα ἐντελῶς διαφορετικό ρόλο, ρόλο ἐπαναστατικό, γιά τό γεγονός ὅτι αὐτή εἶναι, ὅπως ἔλεγε ὁ Μάρξ, ἡ μαμή κάθε παλιᾶς κοινωνίας, ὅταν αὐτή ἡ τελευταία κυοφορεῖ τήν καινούργια, γιά τό γεγονός ὅτι ἡ βία εἶναι τό ὄργανο πού βοηθάει τό κοινωνικό κίνημα νά ἀνοίγει τό δρόμο του καί νά συντρίβει τίς ἀποστεωμένες, τίς φθίνουσες μορφές, — γι' αὐτά τά πράγματα δέ λέει οὔτε λέξη ὁ κ. Ντύρινγκ. Μόνο μέ ἀναστεναγμούς καί βογγητά δέχεται τή δυνατότητα ὅτι γιά τήν ἀνατροπή τοῦ ἐκμεταλλευτικοῦ οἰκονομικοῦ συστήματος θά χρειαστεῖ, δυστυχῶς, βία, — δυστυχῶς, γιατί κάθε βία διαστρέφει, βλέπετε, ἐκεῖνον πού τή χρησιμοποιεῖ. Κι αὐτό λέγεται ὅταν κάθε νικηφόρα ἐπανάσταση συνοδεύτηκε ἀπό μιά μεγάλη ἠθική καί πνευματική ἄνοδο! Κι αὐτό λέγεται στή Γερμανία ὅπου ἡ βίαιη σύγκρουση, στήν ὁποία ὁ λαός μπορεῖ νά ἐξαναγκαστεῖ ἄμεσα, θά εἶχε τουλάχιστο τό πλεονέχτημα ὅτι θά ξερίζωνε ἀπό τό χαρακτήρα τοῦ λαοῦ τό δουλικό πνεῦμα πού τοῦ καλλιέργησαν ὅλες οἱ ταπεινώσεις τοῦ 30ετῆ πολέμου. Κι αὐτόν τόν ξεθωριασμένο, τόν ἄτονο, τόν ἀνίσχυρο παπαδίστικο τρόπο σκέψης τολμοῦν νά τόν ἐπιβάλουν στό πιό ἐπαναστατικό κόμμα πού γνώρισε ποτέ ἡ ἱστορία!»[19]

Περνοῦμε στό δεύτερο σημεῖο — σχετικά μέ τήν ἀνεκτικότητα. Χρειάζεται «ἀμοιβαία κατανόηση», «ἀπόλυτη εἰλικρίνεια» καί «μεγάλη ἀνεκτικότητα» στίς σχέσεις τῶν διαφόρων κατευθύνσεων — μᾶς νουθετεῖ κατανυκτικά ὁ κ. Στροῦβε (τό ἴδιο ὅπως πολλοί σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες[20] καί ἐκπρόσωποι τοῦ κοινοῦ). Ἀλλά τί θά γίνει, θά τόν ρωτήσουμε ἐμεῖς, ἄν ἡ ἀπόλυτη δική μας εἰλικρίνεια φανεῖ σέ σᾶς ἔλλειψη ἀνεκτικότητας; Ἄν ἐμεῖς, λχ., βρίσκουμε πώς στό «Ὀσβομποζντένιγε» ὑπάρχει δεξί χέρι καί ἀριστερό χέρι, βλαβερό, προδοτικό ἀριστερό χέρι, δέ μᾶς ὑποχρεώνει μήπως ἡ ἀπόλυτη εἰλικρίνεια νά κάνουμε ἀδυσώπητη πάλη ἐνάντια σ' αὐτό τό ἀριστερό χέρι; Δέ μᾶς ὑποχρεώνει νά παλαίβουμε ἐνάντια στόν τυχοδιωχτισμό (καί στόν πολιτικαντισμό) τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, ὅταν τόν ἐκδηλώνουν καί στά ζητήματα τῆς θεωρίας τοῦ σοσιαλισμοῦ καί σ' ὅλη τήν ταχτική τους σχετικά μέ τήν ταξική πάλη; Ἔχει ἔστω καί ἴχνος πολιτικοῦ νοήματος ἡ ἀπαίτηση νά εὐνουχίσουμε, νά κάνουμε πλαδαρή αὐτή τήν πάλη ἐπειδή στούς ἀνθρώπους,

ἐνάντια στούς ὁποίους στρέφεται ἡ πάλη, ἀρέσει νά τό λένε ἀνεκτικότητα;

Εἶναι καιρός πιά νά παρατήσετε τίς εὐγενικές ἀφέλειες, κύριοι! Εἶναι καιρός πιά νά καταλάβετε τήν ἁπλή ἀλήθεια ὅτι ἡ πραγματική (καί ὄχι στά λόγια) κοινή πάλη ἐνάντια στόν κοινό ἐχθρό ἐξασφαλίζεται ὄχι μέ τόν πολιτικαντισμό, ὄχι μ' αὐτό πού ὁ μακαρίτης Στεπνιάκ ὀνόμασε κάποτε αὐτοπερικοπή καί αὐτοαπόκρυψη, ὄχι μὲ τό συμβατικό ψέμα τῆς διπλωματικῆς ἀλληλοαναγνώρισης, — ἀλλά μέ τήν ἔμπραχτη συμμετοχή στήν πάλη, μέ τήν ἔμπραχτη ἑνότητα πάλης. Ὅταν ἡ πάλη τῶν γερμανῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἐνάντια στή στρατιωτικοαστυνομική καί φεουδαρχοκληρικαλική ἀντίδραση γινόταν πραγματικά ἀπό κοινοῦ μέ τήν πάλη ἑνός ὁποιουδήποτε ἀληθινοῦ κόμματος πού στηριζόταν σέ μιά ὁρισμένη τάξη τοῦ λαοῦ (λχ. στή φιλελεύθερη ἀστική τάξη), τότε ἡ κοινή δράση ἐπιβαλλόταν χωρίς λογοκοπίες γιά ἀλληλοαναγνώριση. Δέ μιλοῦν γιά ἀναγνώριση ἑνός γεγονότος πού εἶναι φανερό γιά ὅλους καί ἀπτό σέ ὅλους (ἐμεῖς δέ ζητᾶμε ἀπό κανένα ν' ἀναγνωρίσει τό ἐργατικό κίνημα!). Μόνο ἄνθρωποι πού μπερδεύουν τήν πολιτική μέ τόν πολιτικαντισμό μποροῦν νά σκέφτονται πώς ὁ «τόνος» τῆς πολεμικῆς μπορεῖ νά ἐμποδίσει μιά πραγματική πολιτική συμμαχία. Κι ὅσο θά βλέπουμε, ἀντί γιά πραγματική συμμετοχή στήν πάλη μας, φράσεις ὑπεκφυγῆς, ἀντί γιά πραγματική προσέγγιση στήν πάλη μας κάποιου ἄλλου κοινωνικοῦ στρώματος ἤ τάξης, μόνο μιά τυχοδιωχτική ταχτική, — ὥς τότε κανένας χείμαρρος ἀπό λόγια, οὔτε ἀπειλητικά, οὔτε κλαψιάρικα, δέν πρόκειται νά φέρει ἔστω καὶ κατά ἕνα γιῶτα πιό κοντά τήν «ἀλληλοαναγνώριση».

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 26,
15 τοῦ Ὀχτώβρη 1902

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

Ο ΧΥΔΑΙΟΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΜΟΣ ΚΑΙ Ο ΝΑΡΟΝΤΝΙΚΙΣΜΟΣ ΑΝΑΣΤΑΙΝΟΝΤΑΙ ΑΠΟ ΤΟΥΣ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΕΣ-ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΕΣ

Ἡ εἰρωνεία ἀσκεῖ τήν εὐεργετική ἐπίδρασή της. Στά ἄρθρα μέ τόν τίτλο «Ἐπαναστατικός τυχοδιωχτισμός» * ἐκφράσαμε τή σταθερή πεποίθηση ὅτι οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες μας δέ θά θελήσουν ποτέ νά καθορίσουν ἀνοιχτά καί μέ ἀκρίβεια τή θεωρητική τους θέση. Γιά ν' ἀποκρούσει αὐτή τήν κακόβουλη καί ἄδικη πρόβλεψη ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια»[21] ἀρχίζει ἀπό τό 11ο φύλλο της μιά σειρά ἄρθρα μέ τόν τίτλο «Προγραμματικά ζητήματα». Καλή ἀρχή! Κάλλιο ἀργά παρά ποτέ. Χαιρετίζουμε προκαταβολικά ὅλα τά ἄρθρα τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» γιά τά «προγραμματικά ζητήματα» καί ὑποσχόμαστε νά τά παρακολουθήσουμε προσεχτικά, γιά νά δοῦμε ἄν μποροῦμε πραγματικά νά βγάλουμε ἀπό αὐτά ἕνα κάποιο *πρόγραμμα*.

Ἄς ἐξετάσουμε γι' αὐτό τό σκοπό τό πρῶτο ἄρθρο: «Ἡ ταξική πάλη στό χωριό»· ἀλλά πρῶτα θά σημειώσουμε πώς οἱ ἀντίπαλοί μας ξανά καί ξανά... «ξεχντοῦνται» ὑπερβολικά, ὅταν δηλώνουν (ἀρ. φύλλου 11, σελ. 6): «τό πρόγραμμά μας ἔχει διατυπωθεῖ». Αὐτό δέν εἶναι ἀλήθεια, κύριοι! Κανένα πρόγραμμα δέν ἔχετε διατυπώσει, δηλ. ὄχι μόνο δέν ἔχετε δόσει μιά ὁλοκληρωμένη καί ἐπίσημη-κομματική ἔκθεση τῶν ἀπόψεών σας (πρόγραμμα μέ τή στενή ἔννοια τῆς λέξης ἤ ἔστω καί σχέδιο προγράμματος), ἀλλά δέν ἔχετε καθορίσει καθόλου καί τή θέση σας ἀπέναντι σέ τέτοια βασικά «προγραμματικά ζητήματα», ὅπως εἶναι τό ζήτημα τοῦ μαρξισμοῦ καί τῆς ὀπορτουνιστικῆς κρι-

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 377–398 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 378–399). *Σύντ.*

τικῆς του, τοῦ ρωσικοῦ καπιταλισμοῦ καί τῆς θέσης, τῆς σημασίας καί τῶν καθηκόντων τοῦ προλεταριάτου πού γεννᾶ αὐτός ὁ καπιταλισμός κτλ. Τό μόνο πού ξέρουμε γιά τό «πρόγραμμά σας» εἶναι ὅτι ἐσεῖς κρατᾶτε μιά τελείως ἀκαθόριστη θέση *ἀνάμεσα* στήν ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία καί στό ὀπορτουνιστικό ρεῦμα, ἀπό τή μιά μεριά, καί *ἀνάμεσα* στό ρωσικό μαρξισμό καί στή ρωσική φιλελευθεροναροντνικιστική κατεύθυνση, ἀπό τήν ἄλλη.

Σέ τί ἀδιέξοδες ἀντιθέσεις μπλέκεστε ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς προσπάθειας νά καθήσετε ἀνάμεσα σέ δυό καρέκλες, θά σᾶς τό δείξουμε τώρα καί στό ζήτημα πού ἐσεῖς διαλέξατε. «Ἐμεῖς ὄχι πώς δέν καταλαβαίνουμε, ἀλλά δέν παραδεχόμαστε πώς ἡ σημερινή ἀγροτιά ἀνήκει, σάν σύνολο, στά μικροαστικά στρώματα», — γράφει ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» (φύλλο 11). «Γιά μᾶς ἡ ἀγροτιά χωρίζεται σέ δυό θεμελιακά διαφορετικές κατηγορίες: 1) στήν ἐργαζόμενη ἀγροτιά πού ζεῖ ἀπό τήν ἐκμετάλλευση τῆς δικῆς της ἐργατικῆς δύναμης (!;;), καί 2) στήν κεφαλαιοκρατία τοῦ χωριοῦ, — μεσαία καί μικρή, — πού σέ μικρότερο ἤ μεγαλύτερο βαθμό ζεῖ ἀπό τήν ἐκμετάλλευση ξένης ἐργατικῆς δύναμης». Βλέποντας «τό βασικό διακριτικό γνώρισμα» τῆς ἀστικῆς τάξης στήν «πηγή τοῦ εἰσοδήματος» (χρησιμοποίηση ἀπλήρωτης ἐργασίας ἄλλων ἀνθρώπων), οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες θεωρητικοί βρίσκουν μιά «τεράστια θεμελιακή ὁμοιότητα» ἀνάμεσα στό ἀγροτικό προλεταριάτο καί στούς «ἀνεξάρτητους γεωργούς» πού ζοῦν χρησιμοποιώντας τήν ἀτομική τους ἐργασία στά μέσα παραγωγῆς. «Βάση τῆς ὕπαρξης καί τῶν πρώτων καί τῶν δεύτερων εἶναι ἡ *ἐργασία*, σάν καθορισμένη πολιτικοοικονομική κατηγορία. Αὐτό πρῶτο. Δεύτερο, στίς σημερινές συνθῆκες καί τούς πρώτους καί τούς δεύτερους τούς *ἐκμεταλλεύονται ἀλύπητα*». Γιά τό λόγο αὐτό πρέπει νά συνενωθοῦν σέ *μιά* κατηγορία, στήν κατηγορία τῆς ἐργαζόμενης ἀγροτιᾶς.

Ἐκθέσαμε σκόπιμα τό συλλογισμό τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» τόσο λεπτομερειακά, γιά νά μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νά σκεφτεῖ καλά πάνω σ' αὐτό καί νά ἐκτιμήσει τίς θεωρητικές του ἀφετηρίες. Τό ἀστήριχτο αὐτῶν τῶν ἀφετηριῶν χτυπάει στό μάτι. Τό ν' ἀναζητᾶς τό βασικό διακριτικό γνώρισμα τῶν διαφόρων τάξεων τῆς κοινωνίας στήν πηγή τοῦ εἰσοδήματος, σημαίνει ὅτι δίνεις τήν πρώτη θέση στίς σχέσεις κατανομῆς πού στήν πραγματικότητα εἶναι ἀποτέλεσμα τῶν σχέσεων παραγωγῆς. Ὁ Μάρξ ἔχει δείξει ἀπό καιρό αὐτό τό λάθος, ἀποκαλώντας χυδαίους σοσιαλιστές τούς ἀνθρώπους πού δέν τό βλέπουν.

Τό βασικό γνώρισμα τῆς διαφορᾶς ἀνάμεσα στίς τάξεις εἶναι ἡ θέση τους στήν κοινωνική παραγωγή καί, συνεπῶς, ἡ σχέση τους πρός τά μέσα παραγωγῆς. Ἡ ἰδιοποίηση τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου μέρους τῶν κοινωνικῶν μέσων παραγωγῆς καί ἡ μετατροπή τους σέ ἀτομική οἰκονομία, σέ οἰκονομία γιά τήν πούληση τοῦ προϊόντος — αὐτή εἶναι ἡ βασική διαφορά μιᾶς τάξης τῆς σύγχρονης κοινωνίας (τῆς ἀστικῆς τάξης) ἀπό τό προλεταριάτο πού δέν ἔχει μέσα παραγωγῆς καί πουλάει τήν ἐργατική του δύναμη.

Πᾶμε παρακάτω. «Βάση ὕπαρξης καί τῶν πρώτων καί τῶν δεύτερων εἶναι ἡ *ἐργασία*, σάν καθορισμένη πολιτικοοικονομική κατηγορία». Καθορισμένη πολιτικοοικονομική κατηγορία δέν εἶναι ἡ ἐργασία, ἀλλά μόνο ἡ κοινωνική μορφή τῆς ἐργασίας, ἡ κοινωνική ὀργάνωση τῆς ἐργασίας, ἤ ἀλλιῶς: οἱ σχέσεις ἀνάμεσα στούς ἀνθρώπους σύμφωνα μέ τή συμμετοχή τους στήν κοινωνική ἐργασία. Ἐδῶ ἐπαναλαβαίνεται μέ ἄλλη μορφή τό ἴδιο λάθος τοῦ χυδαίου σοσιαλισμοῦ πού τό ἔχουμε ἐξετάσει πιά. Ὅταν οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες δηλώνουν: «Ἡ οὐσία τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων ἀνάμεσα στόν ἰδιοχτήτη ἀγρότη καί στόν ἐργάτη γῆς, ἀπό τή μιά μεριά, καί ἀνάμεσα στόν ἀνεξάρτητο γεωργό καί στούς δανειστές, στούς κουλάκους, ἀπό τήν ἄλλη, εἶναι ἐντελῶς ἡ ἴδια», ἐπαναλαβαίνουν ἐξολοκλήρου τό λάθος τοῦ γερμανικοῦ χυδαίου σοσιαλισμοῦ πού, στό πρόσωπο, λχ., τοῦ Μιούλμπεργκερ, δήλωσε ὅτι ἡ οὐσία τῶν σχέσεων τοῦ ἐργοδότη πρός τόν ἐργάτη εἶναι ἡ ἴδια μέ κείνη τοῦ ἰδιοχτήτη τοῦ σπιτιοῦ πρός τόν ἐνοικιαστή. Οἱ δικοί μας Μιούλμπεργκερ εἶναι τό ἴδιο ἀνίκανοι νά ξεχωρίσουν τίς κύριες καί τίς δευτερεύουσες μορφές ἐκμετάλλευσης καί περιορίζονται σέ ρητορεῖες γιά τήν «ἐκμετάλλευση» γενικά. Οἱ δικοί μας Μιούλμπεργκερ ἐξίσου δέν καταλαβαίνουν ὅτι ἀκριβῶς ἡ ἐκμετάλλευση τῆς μισθωτῆς ἐργασίας ἀποτελεῖ τή βάση ὁλόκληρου τοῦ σύγχρονου ληστρικοῦ συστήματος, ὅτι αὐτή ἀκριβῶς προκαλεῖ τό χωρισμό τῆς κοινωνίας σέ ἀνειρήνευτα ἀντίθετες τάξεις καί ὅτι μόνο ἀπό τήν ἄποψη *αὐτῆς* τῆς ταξικῆς πάλης μπορεῖς νά ἐκτιμήσεις μέ συνέπεια ὅλες τίς ὑπόλοιπες ἐκδηλώσεις τῆς ἐκμετάλλευσης, χωρίς νά πέφτεις στήν ἀσάφεια καί στήν ἔλλειψη ἀρχῶν. Συνεπῶς, οἱ ρῶσοι σοσιαλιστές πού ἐκτιμοῦν τήν ἀκεραιότητα τοῦ κινήματός τους καί τό «καλό ὄνομα» τῆς ἐπαναστατικῆς τους σημαίας, πρέπει νά ἀντικρούουν τούς δικούς μας Μιούλμπεργκερ τό ἴδιο ἀποφασιστικά κι ἀδυσώπητα, ὅπως ἔγινε καί μέ τόν γερμανό Μιούλμπεργκερ.

Γιά νά δείξουμε πιό καθαρά τή σύγχυση τῆς «θεωρίας» τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν μας, θά ἐξετάσουμε αὐτό τό ἴδιο ζήτημα κι ἀπό τήν πραχτική πλευρά, θά προσπαθήσουμε νά διασαφηνίσουμε τό ζήτημα πού ἀναλύουμε μέ συγκεκριμένα παραδείγματα. Πρῶτο, ἡ τεράστια πλειοψηφία τῶν μικροαστῶν *ἐργάζεται* καί ὑφίσταται ἐκμετάλλευση παντοῦ καί πάντοτε. Ἀλλιῶς τί λόγος θά ὑπῆρχε νά τούς κατατάσσουμε στά μεταβατικά καί ἐνδιάμεσα στρώματα; Δεύτερο, στήν κοινωνία τῆς ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας οἱ μικροεπαγγελματίες καί οἱ μικρέμποροι *ἐργάζονται* καί ὑφίστανται ἐκμετάλλευση ἀκριβῶς τό ἴδιο ὅπως καί οἱ ἀγρότες. Θέλουν λοιπόν οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες μας νά δημιουργήσουν καί «κατηγορία» «ἐργαζόμενου» ἐμποροβιοτεχνικοῦ πληθυσμοῦ στή θέση τῆς «στενῆς» κατηγορίας τοῦ προλεταριάτου; Τρίτο, ἄς δοκιμάσουν οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, γιά νά καταλάβουν τή σημασία τοῦ τόσο ἀντιπαθητικοῦ σ' αὐτούς «δόγματος», νά φανταστοῦν ἕναν ἀγρότη τῶν προαστίων μιᾶς πόλης πού ζεῖ μέ τήν ἐργασία του καί μέ τήν πούληση διαφόρων γεωργικῶν προϊόντων, χωρίς νά μισθώνει ἐργάτες. Μποροῦμε νά ἐλπίζουμε πώς ἀκόμα καί φανατικοί ναρόντνικοι δέ θά τολμήσουν ν' ἀρνηθοῦν ὅτι *αὐτός* ὁ ἀγρότης ἀνήκει στούς μικροαστούς καί ὅτι εἶναι ἀδύνατο νά τόν «συνενώσουμε» σέ μιά *τάξη* (προσέξτε, γίνεται λόγος ἀκριβῶς γιά τάξη καί ὄχι γιά κόμμα) μέ τό μισθωτό ἐργάτη. Καί ὑπάρχει μήπως καμιά θεμελιακή διαφορά ἀνάμεσα στήν κατάσταση τοῦ μικρέμπορα-γεωργοῦ τῶν προαστίων καί τοῦ κάθε μικρογεωργοῦ στήν κοινωνία τῆς ἀναπτυσσόμενης ἐμπορευματικῆς οἰκονομίας;

Μπαίνει τώρα τό ἐρώτημα: πῶς ἐξηγεῖται αὐτή ἡ προσέγγιση (γιά νά ἐκφραστοῦμε ἤπια) τῶν κ. κ. σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν στό χυδαῖο σοσιαλισμό; Μήπως εἶναι μιά συμπτωματική ἰδιομορφία τοῦ ἐν λόγω ἀρθρογράφου; Γιά ν' ἀποκλείσουμε μιά τέτοια ὑπόθεση, φτάνει νά παραθέσουμε τό παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπό τό φύλλο 11 τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια»: «Λές κι ἐδῶ ὅλο τό ζήτημα, — ἀναφωνεῖ ὁ ἀρθρογράφος, — βρίσκεται στίς διαστάσεις μιᾶς καί τῆς ἴδιας οἰκονομικῆς κατηγορίας» (μεγάλος καί μικρός ἀστός), «καί ὄχι στή θεμελιακή διαφορά» (ἄκουσον!) «δυό κατηγοριῶν: τῆς οἰκονομίας τοῦ ἐργαζόμενου καί τῆς ἀστικῆς-κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας!». Θά μᾶς ἦταν δύσκολο καί νά φανταστοῦμε μιά πιό πλήρη καί χτυπητή ἐπιβεβαίωση τῶν ὅσων εἴπαμε στό ἄρθρο «Ἐπαναστατικός τυχοδιωχτισμός»: ξύστε τό σοσιαλιστή-ἐπαναστάτη καί θά βρεῖτε

ἀπό κάτω τόν κ. Β. Β. Γιά τόν καθένα πού γνωρίζει ἔστω καί λίγο τήν ἐξέλιξη τῆς ρωσικῆς κοινωνικοπολιτικῆς σκέψης, ἡ θέση τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν διασαφηνίζεται ἀπ' αὐτή καί μόνο τή φράση. Εἶναι γνωστό ὅτι στή βάση τοῦ ὠχροφόδινου ψευτοσοσιαλισμοῦ πού στόλιζε (μά καί τώρα ἀκόμα στολίζει) τή φιλελευθερο-ναροντνικιστική κατεύθυνση, πού κυριαρχεῖ στή μορφωμένη κοινωνία μας, βρισκόταν ἡ ἰδέα τῆς διαμετρικῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα στήν «οἰκονομία τοῦ ἐργαζόμενου» ἀγρότη καί στήν ἀστική οἰκονομία. Ἡ ἰδέα αὐτή, πού στίς διάφορες ἀποχρώσεις της τήν ἀνάπτυξαν λεπτομερειακά οἱ κ. κ. Μιχαηλόβσκι, Β. Β., Νικ.—ον καί ἄλλοι, ἦταν ἕνα ἀπό τά φρούρια πού εἶχε σάν στόχο της ἡ κριτική τοῦ ρωσικοῦ μαρξισμοῦ. Γιά νά βοηθήσουμε τόν ἀγρότη πού καταστρέφεται καί καταπιέζεται, λέγαμε ἐμεῖς, πρέπει νά ἀπαλλαγοῦμε ἀπό τίς αὐταπάτες καί νά κοιτᾶμε κατάματα τήν πραγματικότητα πού διαλύει τά θολά ὀνειροπολήματα γιά οἰκονομία τοῦ ἐργαζόμενου (ἤ «λαϊκή παραγωγή»;) καί μᾶς δείχνει τό *μικροαστικό χαρακτήρα* τῆς οἰκονομίας τοῦ ἀγρότη. Καί στή χώρα μας, ὅπως καί παντοῦ, ἡ ἀνάπτυξη καί ἡ ἑδραίωση τῆς μικρῆς οἰκονομίας τοῦ ἐργαζόμενου εἶναι δυνατή μόνο μέσω τῆς μετατροπῆς της σέ μικροαστική οἰκονομία. Αὐτή ἡ μετατροπή, πραγματικά, συντελεῖται καί ἡ *ἀληθινή*, ἡ πραγματική τάση τοῦ ἐργαζόμενου ἀγρότη νά μετατραπεῖ σέ μικροεπιχειρηματία ἔχει ἀποδειχτεῖ ἀδιάψευστα ἀπό τά γεγονότα πού μᾶς δίνει ἡ ζωή. Οἱ ἀγρότες μας, ὅπως καί κάθε μικροπαραγωγός, ὑπάγονται ἔτσι στήν κατηγορία τῶν μικροαστῶν στό βαθμό πού ἀναπτύσσεται ἡ ἐμπορευματική οἰκονομία: διασπῶνται σέ μιά μειοψηφία ἐπιχειρηματιῶν καί στή μάζα τοῦ προλεταριάτου πού συνδέεται μέ τούς «νοικοκυράκους» μέ μιά
7 ὁλόκληρη σειρά ἀπό μεταβατικές βαθμίδες μισοεργατῶν καί μισονοικοκύρηδων (αὐτές οἱ μεταβατικές μορφές ὑπάρχουν σ' ὅλες τίς κεφαλαιοκρατικές χῶρες καί σ' ὅλους τούς κλάδους τῆς βιομηχανίας).

Τί θέση πῆραν λοιπόν οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες ἀπέναντι σ' αὐτή τήν ἐναλλαγή τῶν δυό ρευμάτων τῆς σοσιαλιστικῆς σκέψης, ἀπέναντι στήν πάλη τοῦ παλιοῦ ρωσικοῦ σοσιαλισμοῦ καί τοῦ μαρξισμοῦ; Ἁπλούστατα, προσπαθοῦσαν ν' ἀποφύγουν, ὅσο ἦταν δυνατό, τήν ἀνάλυση τῆς οὐσίας τοῦ ζητήματος. Κι ὅταν πιά δέν ἦταν δυνατό νά τό ἀποφύγουν, ὅταν ἀπό τούς ἀνθρώπους πού θέλησαν νά δημιουργήσουν ἰδιαίτερο «κόμμα», ζητήθηκαν συγκεκριμένες ἐξηγήσεις, ὅταν τούς ἀνάγκασαν ν' ἀπαντήσουν,— τούς ἀνάγκασαν καί μέ τήν εἰρωνεία καί μέ τήν ἀνοιχτή κατη-

γορία τῆς ἔλλειψης ἀρχῶν, — τότε ἄρχισαν ἁπλῶς νά ἐπαναλαβαίνουν τήν παλιά ναροντνικιστική θεωρία τῆς «οἰκονομίας τοῦ ἐργαζόμενου» καί τά παλιά λάθη τοῦ χυδαίου σοσιαλισμοῦ. Ἐπαναλαβαίνουμε: καλύτερη ἐπιβεβαίωση τῆς κατηγορίας μας ἐνάντια στούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες γιά πλήρη ἔλλειψη ἀρχῶν, ἀπό τό ἄρθρο πού δημοσιεύτηκε στό 11ο φύλλο καί πού προσπαθεῖ «νά συνενώσει» καί τή θεωρία τῆς «ἐργασιακῆς οἰκονομίας», καί τή θεωρία τῆς ταξικῆς πάλης, δέν μπορούσαμε νά περιμένουμε.

* * *

Σάν παράδοξο, θά ἀναφέρουμε ἀκόμα πώς στό 11ο φύλλο τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» γίνονται προσπάθειες νά δοθεῖ μιά «εὐλογοφανής» ἐξήγηση τῆς ἀπόφασης ν᾽ ἀποφύγουν μιά συζήτηση ἀρχῶν. Στό ἄρθρο «Ἐπαναστατικός τυχοδιωχτισμός» ἡ «Ἴσκρα» δέν παραθέτει, βλέπετε, σωστά τίς περικοπές. Λογουχάρη; Λογουχάρη, παραλείπει τίς λέξεις «ἐδῶ κι ἐκεῖ» (ἡ γῆ ἐδῶ κι ἐκεῖ περνάει ἀπό τό κεφάλαιο στήν ἐργασία). Τί φρίκη! Παραλείπουν λέξεις πού δέν ἔχουν σχέση μέ τήν οὐσία τοῦ ζητήματος! Ἤ μήπως ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» θά διανοηθεῖ νά ὑποστηρίξει ὅτι οἱ λέξεις «ἐδῶ κι ἐκεῖ» *ἔχουν ἔστω καί κάποια* σχέση μέ τό ζήτημα τῆς *ἐκτίμησης* τοῦ περάσματος τῆς γῆς *γενικά* (εἴτε ἀστικό εἶναι τό προτσές αὐτό εἴτε ὄχι). Ἄς δοκιμάσει.

Παρακάτω. Ἡ «Ἴσκρα» σταμάτησε τήν περικοπή στή λέξη «κράτος», ἄν καί σέ συνέχεια ἀκολουθοῦν τά λόγια «φυσικά, ὄχι τό σημερινό». Ἡ «Ἴσκρα» φέρθηκε μάλιστα ἀκόμα χειρότερα (θά προσθέσουμε ἐμεῖς): εἶχε τό θράσος νά ὀνομάσει αὐτό τό κράτος *ταξικό*. Δέ θά ἰσχυριστοῦν ἄραγε οἱ «θιγμένοι στό πιό εὐαίσθητο σημεῖο» ἀντίπαλοί μας πώς στό «πρόγραμμα μίνιμουμ» πού ἐξετάζουμε, μποροῦσε νά γίνεται λόγος *ὄχι* γιά ταξικό κράτος;

Τέλος, ἡ «Ἴσκρα» παράθεσε περικοπές ἀπό τήν προκήρυξη τῆς 3 τοῦ Ἀπρίλη, γιά τήν ὁποία *ἡ ἴδια* ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» λέει ὅτι ἡ ἐκτίμηση τῆς προκήρυξης γιά τήν τρομοκρατία εἶναι ὑπερβολική. — Μάλιστα, κι ἐμεῖς *παραθέσαμε* αὐτή τήν ἐπιφύλαξη τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», προσθέσαμε ὅμως ἀπό τήν πλευρά μας πώς ἐδῶ βλέπουμε «ἀκροβατισμούς» καί ἀσαφεῖς ὑπαινιγμούς. Ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» εἶναι πολύ δυσαρεστημένη ἀπ᾽ αὐτό καί ἀρχίζει νά δίνει

ἐξηγήσεις καί ν' ἀνακοινώνει λεπτομέρειες (ἐπιβεβαιώνοντας, ἔτσι, *στήν πράξη*, ὅτι ὑπῆρχε ἀσάφεια πού χρειαζόταν διευκρινίσεις). Καί ποιές εἶναι αὐτές οἱ διευκρινίσεις; Στήν προκήρυξη τῆς 3 τοῦ 'Απρίλη ἔχουν γίνει, βλέπετε, *διορθώσεις* μέ ἀπαίτηση τοῦ κόμματος. Αὐτές οἱ διορθώσεις, ὡστόσο, «κρίθηκαν ἀνεπαρκεῖς», καί γι' αὐτό στήν προκήρυξη οἱ λέξεις «ἀπό τό κόμμα» ἀφαιρέθηκαν. Οἱ λέξεις ὅμως «ἔκδοση τοῦ κόμματος» παρέμειναν καί ἡ ἄλλη (ἡ «πραγματική») προκήρυξη, πάλι τῆς 3 τοῦ 'Απρίλη, οὔτε λέξη δέν ἀνάφερε γιά διαφωνίες ἤ γιά ὑπερβολές. Παραθέτοντας αὐτές τίς διευκρινίσεις καί νιώθοντας πώς αὐτές ἐπιβεβαιώνουν ἁπλῶς τό ὅτι ἡ «Ἴσκρα» εἶχε δίκιο νά ζητάει διευκρινίσεις (μέ τά λόγια: ἀκροβατισμοί καί ὑπαινιγμοί), ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» διερωτᾶται: πῶς μπόρεσε τό κόμμα νά ἐκδόσει στό τυπογραφεῖο του μιά προκήρυξη μέ τήν ὁποία δέν εἶναι σύμφωνο; Ἡ ἀπάντηση τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» λέει: «Μέ τόν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο πού ἐκδίδονται κάτω ἀπό τή φίρμα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας τό „Ραμπότσεγε Ντιέλο“, ἡ „Ἴσκρα“, ἡ „Ραμπότσαγια Μίσλ“ [22] καί οἱ ἐκδόσεις τῆς „Μπορμπά“ [23]». Πολύ καλά. 'Αλλά, πρῶτο, οἱ ἐκδόσεις οἱ δικές μας εἶναι ἑτερογενεῖς καὶ τυπώνονται ὄχι στό τυπογραφεῖο «τοῦ κόμματος», ἀλλά στά τυπογραφεῖα τῶν ὁμάδων. Δεύτερο, ὅταν ἔβγαιναν σέ μᾶς μαζί καί ἡ «Ραμπότσαγια Μίσλ», καί τό «Ραμπότσεγε Ντιέλο», καί ἡ «Ἴσκρα», ἐμεῖς μόνοι μας αὐτό τό ὀνομάζαμε *ἀκαταστασία*. Δέστε λοιπόν τί βγαίνει ἀπό δῶ: ἡ σοσιαλδημοκρατία μόνη της ξεσκεπάζει καί μαστιγώνει τήν ἀκαταστασία πού ὑπάρχει *στούς κόλπους της*, καί προσπαθεῖ νά τήν ἐξαλείψει μέ μιά σοβαρή θεωρητική δουλειά, ἐνῶ οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες ἀρχίζουν ν' ἀναγνωρίζουν τήν ἀκαταστασία τους μόνο *ἀφοῦ* τούς ξεσκεπάσουν, καί μέ τήν εὐκαὶρία αὐτή κάνουν γιά πολλοστή φορά ἐπίδειξη τῆς εὐρύτητας τῶν ἀντιλήψεών τους πού τούς ἐπέτρεψε νά βγάλουν τήν ἴδια μέρα, ἀπ' ἀφορμή τό ἴδιο πολιτικό γεγονός, δυό προκηρύξεις, ὅπου ἡ πολιτική σημασία αὐτοῦ τοῦ γεγονότος (τῆς νέας τρομοκρατικῆς πράξης) ἑρμηνεύεται διαμετρικά ἀντίθετα. — Ξέροντας ὅτι ἀπό τήν ἰδεολογική σύγχυση δέν πρόκειται νά βγεῖ τίποτα τό καλό, οἱ σοσιαλδημοκράτες προτίμησαν «πρῶτα νά χωριστοῦν καί ἔπειτα νά ἑνωθοῦν» *, ἐξασφαλίζοντας ἔτσι στή μελλοντική ἕνωση καί σταθερότητα

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 358 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 362–363). *Σύντ.*

καί προκοπή. Ἐνῶ οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, ἑρμηνεύοντας τό «πρόγραμμά» τους μέ διαφορετικούς τρόπους, «ὁ καθένας ὅσο τοῦ κόβει» *, παίζουν μέ τή φενάκη τῆς «πραχτικῆς» ἑνότητας καί μᾶς δηλώνουν ἀφ' ὑψηλοῦ: μόνο ἐσεῖς, οἱ σοσιαλδημοκράτες, ἔχετε διάφορες «ὁμάδες», ἐνῶ ἐμεῖς ἔχουμε κόμμα! Πολύ σωστά, κύριοι, ἡ ἱστορία ὅμως μᾶς διδάσκει πώς κάποτε ἡ σχέση ἀνάμεσα στίς «ὁμάδες» καί στά κόμματα εἶναι ὅμοια μέ τή σχέση ἀνάμεσα στίς ἰσχνές καί στίς παχιές ἀγελάδες τοῦ Φαραώ. Ὑπάρχουν, βλέπετε, λογῆς λογῆς «κόμματα». Ὑπῆρχε, λχ., τό «Ἐργατικό κόμμα πολιτικῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ρωσίας», ὡστόσο ὅμως ἡ δίχρονη ὕπαρξή του πέρασε χωρίς ν' ἀφήσει ἴχνη, ὅπως ἀκριβῶς καί ἡ ἐξαφάνισή του.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 27,
1 τοῦ Νοέμβρη 1902

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

* Φτάνει νά παραβάλετε «Τά καθήκοντά μας» τῆς πρώην «Ἕνωσης τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν» μέ τή «Διακήρυξη» τοῦ πρώην «Κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν» (βλέπε γι' αὐτή στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 5), ἔπειτα μέ τή δήλωση τῆς σύνταξης τοῦ «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι»[24], τεῦχος 1, μέ τά «προγραμματικά» ἄρθρα στά φύλλα ἀρ. 7–11 τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» καί μέ τήν μπροσούρα «Σβομπόντα», ἔκδοση τοῦ λεγόμενου «Ἐργατικοῦ κόμματος πολιτικῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ρωσίας»[25]· γιά τή συνένωση τοῦ κόμματος αὐτοῦ μέ τό κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν δημοσιεύτηκε τελευταῖα ἀνακοίνωση στή «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια».

Η ΒΑΣΙΚΗ ΘΕΣΗ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΕΣΕΡΟΥΣ

Ἡ βασική θέση πού διατυπώνω ἐνάντια στούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες καί γιά τήν ἐκτίμηση *ὅλων* τῶν πλευρῶν τῆς δράσης (καί ὅλης τῆς οὐσίας) αὐτῆς τῆς κατεύθυνσης, εἶναι ἡ ἑξῆς: *ὅλη ἡ κατεύθυνση τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν καί ὁλόκληρο τό κόμμα τους δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ἀπόπειρα τῆς μικροαστικῆς διανόησης νά ἐσκαμοτάρει τό ἐργατικό μας κίνημα, συνεπῶς, καί ὅλο τό σοσιαλιστικό καί ὅλο τό ἐπαναστατικό κίνημα στή Ρωσία.*

Θά ἐξηγήσω ἀμέσως, γιατί δέν μπόρεσα ν' ἀποφύγω σ' αὐτή τήν τόσο σπουδαία γιά μένα θέση μιά ξένη λέξη πού δέν πολυχρησιμοποιεῖται καί πού γιά τούς περισσότερους ἀναγνῶστες εἶναι ἀναμφίβολα ἀκατανόητη. Ἐσκαμοτάρω θά πεῖ στήν κυριολεξία ἐξαπατῶ, ἰδιοποιοῦμαι μέ ἀπάτη τά ἀποτελέσματα ξένης δουλειᾶς καί ἔτσι ἐκμηδενίζω ὅλη αὐτή τή δουλειά, φενακίζω, ξεγελῶ κτλ. Δέν εἶναι δύσκολο νά καταλάβει κανείς, γιατί ἤμουν ὑποχρεωμένος ν' ἀπορίψω αὐτές τίς ρωσικές ἐκφράσεις καί νά διαλέξω μιά ξένη. Οἱ λέξεις «φενακίζω, ξεγελῶ, ἐξαπατῶ» μᾶς προκαλοῦν ὁπωσδήποτε τήν ἐντύπωση ὅτι πρόκειται γιά ἐσκεμμένη, συνειδητή ψευτιά — αὐτό πρῶτο, καί δεύτερο, τήν ἐντύπωση γιά ἰδιοτελῆ, ἀνέντιμα κίνητρα αὐτῆς τῆς ψευτιᾶς ἀπό τήν πλευρά ἐκείνου πού καταφεύγει σ' αὐτήν. Ὅμως, μακριά ἀπό μένα ἡ σκέψη νά κατηγορήσω τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες γιά κάτι πού μοιάζει μέ συνειδητή ψευτιά ἤ μέ ἀνέντιμα κίνητρα δράσης. Κάθε ἄλλο. Ἐγώ δέν ἀμφιβάλλω ὅτι, σάν κατεύθυνση, σάν «κόμμα», οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες μπόρεσαν νά ἐμφανιστοῦν (ἤ μπόρεσαν νά σταθοῦν ἀπό τόν καιρό τοῦ ναροντοβολτσισμοῦ[26]), μπόρεσαν ν' ἀναπτυχθοῦν τόν τελευταῖο καιρό καί νά στεριώσουν κάπως, *ἀποκλειστικά* χάρη στό γεγονός ὅτι τραβοῦσαν μέ τό μέρος τους ἀνθρώπους μέ ἀναμ-

φισβήτητα ἐπαναστατικές διαθέσεις καί μάλιστα γεμάτους ἡρωική αὐτοθυσία, ἀνθρώπους πού θέλουν μέ τόν πιό εἰλικρινῆ τρόπο νά δόσουν καί τήν ψυχή τους ἀκόμα γιά τήν ἐλευθερία καί τά συμφέροντα τοῦ λαοῦ. Τό γεγονός ὅμως ὅτι ὁρισμένοι ἄνθρωποι ὑποστηρίζουν μέ εἰλικρίνεια καί πεποίθηση μιά ὁρισμένη κοινωνικοπολιτική θέση δέν προδικάζει καθόλου τό ζήτημα: δέν εἶναι ἄραγε πέρα γιά πέρα λαθεμένη καί ἐσωτερικά ἀντιφατική ἡ θέση αὐτή; Δέ θά ἀποδειχτεῖ ἄραγε ἀναπόφευκτα ὅτι τά ἀποτελέσματα τῆς πιό καλῆς δράσης ἀπό τή θέση αὐτή (ἔστω καί ἀνεξάρτητα ἀπό τή συνείδηση καί παρά τή θέληση αὐτῶν πού δροῦν) εἶναι «ἐσκαμοτάρισμα» τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ἀποτράβηγμά του ἀπό τό σωστό δρόμο, ρίξιμό του σέ ἀδιέξοδο κτλ.;

Θά δοκιμάσω νά διευκρινίσω τή σκέψη μου μ' ἕνα παράδειγμα. Φανταστεῖτε πώς βρισκόμαστε σ' ἕνα ἀπέραντο, σκοτεινό καί ὑγρό, πυκνό καί σχεδόν παρθένο δάσος. Φανταστεῖτε πώς μόνο ἡ καταστροφή αὐτοῦ τοῦ δάσους μέ τή φωτιά μπορεῖ ν' ἀνοίξει τό δρόμο γιά τήν καλλιέργεια ὅλης τῆς ἔκτασης ἤ τῆς περιοχῆς πού περιβάλλει τό δάσος, καί πώς τό ἄναμμα καί ἡ διατήρηση τῆς φωτιᾶς σ' αὐτό τό δάσος παρουσιάζει πολύ μεγάλες δυσκολίες. Πρέπει νά στεγνώσουμε τά ξύλα πού ὑπάρχουν παντοῦ τόσο ἄφθονα, μά πολύ δύσκολα παίρνουν φωτιά καί πολύ εὔκολα καί συχνά σβήνουν μέσα στή μουχλιασμένη καί ὑγρή ἀτμόσφαιρα. Πρέπει νά μαζέψουμε σ' ἕνα μέρος τήν εὔφλεκτη ὕλη. Πρέπει νά συντηροῦμε τή φωτιά (τήν καύση), νά τήν τροφοδοτοῦμε, νά ἐνισχύουμε κάθε καινούργια φωτίτσα πού ἀνάβει, νά δυναμώνουμε τίς φλόγες καί νά ὑποβοηθοῦμε συστηματικά καί ἐπίμονα τή γενική πυρκαγιά, γιατί χωρίς αὐτή τό ὑγρό καί σκοτεινό δάσος δέ θά πάψει νά εἶναι δάσος. Μά αὐτή ἡ δουλειά εἶναι πολύ δύσκολη ὄχι μόνο λόγω τῶν ἐξωτερικῶν, τῶν ἀτμοσφαιρικῶν συνθηκῶν, ἀλλά καί ἐπειδή εἶναι πολύ λίγη ἡ ὕλη ἡ μοναδική καί ὁλότελα κατάλληλη γιά ἀνάφλεξη, ἡ ὕλη πού δέ θά πάψει νά καίει κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες, πού ἔχει ἀνάψει πραγματικά καί καίει πιά ἀδιάκοπα, χωρίς νά μοιάζει μέ τίς πολυάριθμες φωσφορίζουσες ἀτμίδες πού δέν ἔχουν ἐσωτερική δύναμη καί πού ἄναβαν καί στό παρελθόν τόσο συχνά μόνο καί μόνο γιά νά σβήσουν ὕστερα ἀπό ἕνα σύντομο ἄναμμα. Καί νά, τώρα πού ἡ βασική αὐτή εὔφλεκτη ὕλη ἄναψε πιά σέ τέτοιο βαθμό, ὥστε νά προκαλέσει γενική ἄνοδο τῆς θερμοκρασίας, δίνοντας ἔτσι δύναμη καί λάμψη καί στίς πολυάριθμες φωσφορίζουσες ἀτμίδες, — βγῆκαν ξάφνου ἄνθρωποι πού δηλώνουν μέ

τουπέ: τί στενότητα νά πιστεύουν τό ἀπαρχαιωμένο δόγμα γιά μιά μοναδικά βασική, μοναδικά ἀναμφισβήτητα σίγουρη εὔφλεκτη ὕλη! Τί δογματισμός — νά βλέπουν ὅλες τίς ἄλλες φωτίτσες μόνο σάν δευτερεύοντα μέσα, μόνο σάν βοηθητικά στοιχεῖα καί νά θεωροῦν ὑποχρεωτικό νά στηριζόμαστε ὁπωσδήποτε καί μέ κάθε θυσία, πρίν ἀπ' ὅλα καί πάνω ἀπ' ὅλα, σέ *μιά* μόνο ὕλη! Τί μονομέρεια, αἰωνίως νά ἑτοιμάζουμε, νά ἑτοιμάζουμε καί νά ἑτοιμάζουμε τήν ἀληθινή γενική πυρκαγιά καί νά ἐπιτρέπουμε σ' αὐτά τά ἀπαίσια καθάρματα, στίς κορυφές τῶν δέντρων, νά καλύπτουν καί νά διατηροῦν τήν ὑγρασία καί τό σκοτάδι! Πρέπει νά ρίχνουμε ρουκέτες πού θά κόβουν τίς κορυφές τῶν δέντρων, θά τίς καΐνε, θά τρομάζουν ὅλες τίς σκοτεινές δυνάμεις καί θά προξενοῦν τόση αἴσθηση, τόση διέγερση, ἐμψύχωση, ἔξαψη. Καί οἱ ἄνθρωποι αὐτοί καταπιάνονται στά ζεστά μ' αὐτό τό ἔργο. Μέ αἴσθημα ἀνακούφισης ρίχνουν στά σκουπίδια τίς ἀπαρχαιωμένες προλήψεις γιά κάποια δῆθεν βασική καύσιμη ὕλη. Μέ ἥσυχη τή συνείδησή τους παίρνουν τούς πάντες καί τά πάντα μαζί τους χωρίς νά ἐξετάζουν ἀπόψεις καί γνῶμες, πεποιθήσεις καί πόθους: ἐμεῖς εἴμαστε κόμμα τῆς δράσης καί μᾶς εἶναι ἀδιάφορο ἄν ἀκόμα κι ἀπό μᾶς μερικοί κυριαρχοῦνται ἀπό σκέψεις πού τείνουν πρός τό σβήσιμο τῆς πυρκαγιᾶς. Καλοῦν θαρραλέα νά μή γίνεται καμιά διάκριση ἀπέναντι στίς κάθε λογῆς φωτίτσες καί στό ρίξιμο ρουκετῶν καί γυρίζουν περιφρονητικά τίς πλάτες στά διδάγματα τοῦ παρελθόντος: τώρα ἡ εὔφλεκτη ὕλη εἶναι, λέει, πολύ περισσότερη καί γι' αὐτό ἐπιτρέπεται διπλή ἐπιπολαιότητα!... Παρ' ὅλη ὅμως τή ζημιά πού προξενοῦν στό κίνημα οἱ τέτοιοι ἄνθρωποι, μποροῦμε ἄραγε νά ποῦμε πώς εἶναι κοινοί ἀπατεῶνες; Κάθε ἄλλο. Δέν εἶναι καθόλου ἀπατεῶνες, εἶναι˙ ἁπλῶς πυροτέχνες.

Σ' αὐτό, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, συνίσταται ἡ ἀπάντησή μου σέ κείνους τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες πού ἁπλούστατα μετάφρασαν τόν ὅρο τυχοδιώχτης μέ τούς ὅρους ἀπατεώνας (ὁ κ. Ραφαῆλοφ στή Γενεύη) καί λωποδύτης (ὁ κ. Ζιτλόβσκι στή Βέρνη)[27]. Δέν πρέπει, κύριοι, τούς ἀπαντοῦσα, νά βλέπετε τό καθετί ὁπωσδήποτε μέ τό πρίσμα τοῦ ποινικοῦ κώδικα! Δέν πρέπει νά μπερδεύετε τόν τυχοδιωχτισμό μιᾶς ἐπαναστατικῆς κατεύθυνσης, ἐσωτερικά ἀντιφατικῆς, χωρίς ἀρχές, ἀσταθοῦς, κατεύθυνσης πού σκεπάζει τήν κενότητα μέ ἠχηρές φράσεις καί πού γι' αὐτό καταδικασμένης ἀναπόφευχτα στή χρεοκοπία, μέ τόν τυχοδιωχτισμό τῶν κατεργάρηδων πού ξέρουν θαυμάσια ὅτι οἱ πράξεις τους τιμωροῦνται ποινικά καί ὅτι τούς ἀπειλεῖ ἡ κα-

τηγορία γιά λωποδυσία. Ἐμεῖς σᾶς κατηγορήσαμε γιά τυχοδιωχτισμό, λέγοντας καθαρά καί συγκεκριμένα (βλ. τά φύλλα 23 καί 24 τῆς «Ἴσκρα» *), ὅτι αὐτό προέρχεται ἀπό τήν ὁλοκληρωτική σας ἔλλειψη ἀρχῶν σ' ὅλα τά βασικά ζητήματα τοῦ διεθνοῦς σοσιαλισμοῦ, ἀπό τήν ἀπίστευτη σύγχυση ἀντιλήψεων τοῦ ἀγροτικοῦ σας προγράμματος πού σκαρώθηκε στά γρήγορα καί σερβιρίστηκε στόν «καταναλωτή» μέ ὀρεχτική σάλτσα, ἀπό τήν ἀστάθεια καί τήν ἀνεδαφικότητα τῆς τρομοκρατικῆς σας ταχτικῆς. Κι ἐσεῖς ἀπαντᾶτε: κοιτάξτε, μᾶς βρίζουν ἀποκαλώντας μας τυχοδιῶχτες–λωποδύτες–ἀπατεῶνες, μᾶς ἐξευτελίζουν, μᾶς προσβάλλουν! Μά οἱ κλαψιάρικες αὐτές κραυγές, ἀξιότιμοι κύριοι, φανερώνουν ὅτι στήν οὐσία δέν ἔχετε νά προβάλετε καμιά ἀντίρηση.

Μπαίνει τώρα τό ἐρώτημα: πῶς μπορῶ ν' ἀποδείξω τήν ὀρθότητα τῆς θέσης πού διατύπωσα; Ποιά διακριτικά, χαρακτηριστικά γνωρίσματα ὅλης τῆς κατεύθυνσης τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν πρέπει νά δείξω, γιά νά δικαιολογήσω τήν ἐκτίμηση πού κάνει αὐτή ἡ θέση ὅλης τῆς κετεύθυνσής τους; Ἄν ἡ ἐκτίμηση αὐτή εἶναι σωστή, κανένας (πρέπει νά ἐλπίζουμε) λίγο-πολύ εὐσυνείδητος καί σοβαρός σοσιαλιστής δέ θ' ἀρνηθεῖ τήν ἀνάγκη τοῦ ἀποφασιστικοῦ καί ἀδυσώπητου πολέμου ἐνάντια σ' αὐτή τήν κατεύθυνση, τήν ἀνάγκη νά ξεσκεπάζουμε πέρα γιά πέρα ὅλη τή βλαβερότητά της μπροστά σέ ὅσο τό δυνατό πιό πλατιά στρώματα τοῦ λαοῦ. Καί γιά νά μπορέσουμε νά ἐξετάσουμε τό ζήτημα αὐτό ὁλόπλευρα καί στήν οὐσία του, προτείνω νά στρέψουμε τήν προσοχή μας πρίν ἀπ' ὅλα καί πάνω ἀπ' ὅλα σέ κεῖνα τά σημεῖα πού πρέπει ν' ἀποτελέσουν τίς *ἀπαντήσεις* στό ἐρώτημα αὐτό. Οἱ ἄνθρωποι πού θέλουν νά ἀναιρέσουν τήν ὀρθότητα τῆς ἐκτίμησης, ἄς μή περιορίζονται σέ «παράπονα», εἴτε σέ «διορθώσεις», ἀλλά ἄς ἀπαντήσουν ἐπίσης καθαρά: ποιά σημεῖα θά θεωροῦσαν *αὐτοί* ἀπαραίτητο ν' ἀποδειχθοῦν γιά νά ἐπιβεβαιωθεῖ ἡ ὀρθότητα τῆς θέσης πού διατυπώθηκε;

Κεντρικό σημεῖο αὐτῆς τῆς θέσης (ἐσκαμοτάρισμα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος ἀπό τή μικροαστική διανόηση) εἶναι τό γεγονός τοῦ ἐσκαμοταρίσματος, δηλαδή, μέ ἄλλα λόγια, τῆς ριζικῆς ἀντίθεσης ἀνάμεσα στίς ἀρχές, στό πρόγραμμα τοῦ «κόμματος» καί στήν πραγματική του στάση ἀπέναντι στό προτσές τῆς ἐπα-

* Βλ. Ἄπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 377–398 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 378–399). *Σύντ.*

ναστατικοποίησης τῆς σύγχρονης κοινωνίας. Ἡ ἀντίθεση συνίσταται στό ὅτι τό κόμμα τῶν «σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν» στήν πραγματικότητα δέν ἀκολουθεῖ καθόλου τήν ἄποψη τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐπαναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ (= τοῦ μαρξισμοῦ) οὔτε στά ζητήματα τοῦ διεθνοῦς κινήματος, οὔτε στά ζητήματα τοῦ ρωσικοῦ κινήματος. Στήν πραγματικότητα τό «κόμμα» τό χαρακτηρίζει πλήρης ἔλλειψη ἀρχῶν σ' ὅλα τά σπουδαιότερα ζητήματα ἀρχῶν τοῦ σύγχρονου σοσιαλισμοῦ. . .*

Γράφτηκε ὕστερα ἀπό τίς 3 (16) τοῦ Νοέμβρη 1902

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1936 στό περιοδικό «Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια» τεῦχος 7

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Ἐδῶ διακόπτεται τό χειρόγραφο. *Σύντ.*

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ὅταν ἡ διπρόσωπη ἐρωτοτροπία καί μέ τήν ἐργατική τάξη καί μέ τή «νόμιμη» ἀντιπολίτευση βαδίζει πλάι πλάι μέ τή δράση μιᾶς ὀρδῆς ἀφηνιασμένων παλιανθρώπων σάν τόν Βάλ ἤ τόν Ὀμπολένσκι, αὐτό σημαίνει ὅτι ἡ κυβέρνηση θέλει νά διαφθείρει καί νά διασπάσει τίς μάζες καί τά στρώματα τοῦ λαοῦ πού εἶναι ἀνίσχυρη νά συντρίψει, καί γιά νά διευκολύνει τό ἔργο της θέλει νά παρασύρει τίς ὀλιγάριθμες ἐπαναστατικές δυνάμεις στό κυνηγητό καθενός ἀπ' αὐτούς τούς παλιανθρώπους χωριστά. Δέν ἔχει σημασία ἄν τό συναισθάνονται γενικά ἤ κατά πόσο τό συναισθάνονται αὐτό καθαρά οἱ ἄλφα ἤ βῆτα ἐκπρόσωποι τῆς κυβέρνησης. Σημασία ἔχει ὅτι ἡ ταχτική, στήν ὁποία σπρώχνει τήν κυβέρνηση ὅλη ἡ τεράστια πολιτική της πείρα καί τό ἀστυνομικό της ἔνστιχτο, ἔχει *στήν πραγματικότητα* ἀκριβῶς αὐτή τήν ἔννοια. Ὅταν τό ἐπαναστατικό κίνημα ἀγκαλιάζει ἐξολοκλήρου τίς πραγματικά ἐπαναστατικές τάξεις τοῦ λαοῦ, ὅταν τό κίνημα αὐτό ἀναπτύσσεται ὄχι μόνο σέ βάθος, ἀλλά καί σέ πλάτος, καί ὑπόσχεται νά γίνει σύντομα ἀκατανίκητη δύναμη, τότε ἡ κυβέρνηση ἔχει συμφέρον νά προκαλεῖ τίς καλύτερες ἐπαναστατικές δυνάμεις στό κυνηγητό τῶν μηδαμινῶν καθοδηγητῶν τῆς πιό ἐξοργιστικῆς βίας. Ἐμεῖς ὅμως δέν πρέπει νά παρασυρόμαστε ἀπό τίς προκλήσεις. Δέν πρέπει μέ τίς πρῶτες κιόλας βροντές τοῦ πραγματικοῦ λαϊκοεπαναστατικοῦ κεραυνοῦ νά τά χάνουμε καί νά κάνουμε ὅ,τι μᾶς κατέβει, ρίχνοντας στά σκουπίδια, γιά νά ξαλαφρώσουμε τό νοῦ καί τή συνείδησή μας, ὅλη τήν πείρα τῆς Εὐρώπης καί τῆς Ρωσίας, ὅλες τίς ἀποκρυσταλλωμένες λίγο-πολύ σοσιαλιστικές πεποιθήσεις, κάθε ἀξίωση γιά μιά συνεπῆ ταχτική βασισμένη σέ ἀρχές καί ὄχι τυχοδιωχτική. Κοντολογῆς, δέν πρέπει νά ἐπιτρέψουμε νά πετύχει ἡ

προσπάθεια παλινόρθωσης τοῦ ναροντοβολτσισμοῦ καί νά ἐπαναληφθοῦν ὅλα τά θεωρητικά καί πραχτικά του λάθη, προσπάθεια πού τήν ἀνάλαβαν καί τήν προωθοῦν ὅλο καί πιό πολύ οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. Στίς ἐνέργειες πού ἀποβλέπουν νά διαφθείρουν τίς μάζες καί νά προκαλοῦν τούς ἐπαναστάτες, ἐμεῖς πρέπει ν' ἀπαντοῦμε ὄχι μέ ἕνα «πρόγραμμα» πού ἀνοίγει διάπλατα τίς πόρτες στά πιό βλαβερά παλιά λάθη καί σέ νέες ταλαντεύσεις τῆς σκέψης, ὄχι μέ μιά ταχτική πού ἐνισχύει τήν ἀπόσπαση τῶν ἐπαναστατῶν ἀπό τίς μάζες καί ἀποτελεῖ τήν κύρια πηγή τῆς ἀδυναμίας μας, τῆς ἀνικανότητάς μας ν' ἀρχίσουμε τώρα κιόλας ἀποφασιστικό ἀγώνα. Ἐμεῖς πρέπει ν' ἀπαντοῦμε μέ τό δυνάμωμα τῆς σύνδεσης ἀνάμεσα στούς ἐπαναστάτες καί στό λαό, κ' ἡ δημιουργία αὐτῆς τῆς σύνδεσης δέν μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ στίς μέρες μας μέ τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό τήν ἀνάπτυξη καί τήν ἑδραίωση τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Μόνο τό ἐργατικό κίνημα ξεσηκώνει τήν πραγματικά ἐπαναστατική καί πρωτοπόρα τάξη πού δέν ἔχει νά χάσει τίποτε ἀπό τήν κατάρευση τοῦ σύγχρονου πολιτικοῦ καί κοινωνικοῦ καθεστῶτος, — τάξη πού ἀποτελεῖ τό τελευταῖο καί ἀναπόφευχτο προϊόν αὐτοῦ τοῦ καθεστῶτος, τάξη πού εἶναι ὁ μόνος ἀνεπιφύλαχτος καί ἀνειρήνευτος ἐχθρός αὐτοῦ τοῦ καθεστῶτος. Μόνο ὅταν στηριζόμαστε στή θεωρία τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ, στήν πείρα τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας, μποροῦμε νά ἑνώσουμε τό ἐπαναστατικό μας κίνημα μέ τό ἐργατικό κίνημα, νά δημιουργήσουμε ἕνα ἀκατανίκητο σοσιαλδημοκρατικό κίνημα. Μόνο ἐξονόματος τοῦ κόμματος πού ἔγινε στήν πράξη ἐργατικό κόμμα, μποροῦμε, χωρίς νά παύουμε νά εἴμαστε πιστοί στίς πεποιθήσεις μας, νά καλοῦμε ὅλα τά προοδευτικά στοιχεῖα τῆς χώρας νά πάρουν μέρος στήν ἐπαναστατική δουλειά, νά καλοῦμε ὅλους τούς ἐργαζόμενους, ὅλους ὅσους ὑποφέρουν καί δυστυχοῦν νά ὑποστηρίξουν τό σοσιαλισμό.

Γράφτηκε στό τέλος τοῦ Νοέμβρη 1902

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1939
στό περιοδικό
«Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια» τεῦχος 1

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

ΝΕΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ὅπως φαίνεται, ἡ σύντομη «κάλμα» πού χαρακτήριζε τό ἐπαναστατικό μας κίνημα στό τελευταῖο ἑξάμηνο ἤ ἐννιάμηνο — σέ σύγκριση μέ τήν προηγούμενη γοργή καί θυελλώδικη ἀνάπτυξή του — ἀρχίζει νά πλησιάζει στό τέλος της. Ὅσο σύντομη κι ἄν ἦταν αὐτή ἡ «κάλμα», ὅσο ἐξόφθαλμο κι ἄν ἦταν γιά κάθε προσεχτικό καί κατατοπισμένο παρατηρητή ὅτι ἡ ἔλλειψη (γιά ἕνα τόσο σύντομο χρονικό διάστημα) ἀνοιχτῶν μαζικῶν ἐκδηλώσεων τῆς ἀγανάχτησης τῶν ἐργατῶν δέ σημαίνει καθόλου ὅτι ἔπαψε νά μεγαλώνει αὐτή ἡ ἀγανάχτηση καί σέ βάθος καί σέ πλάτος, παρ' ὅλα αὐτά στίς γραμμές τῆς διανόησής μας πού ἔχει διαθέσεις ἐπαναστατικές, ἀλλά συχνά δέν ἔχει οὔτε σταθερή σύνδεση μέ τήν ἐργατική τάξη, οὔτε γερά βάθρα ξεκαθαρισμένων σοσιαλιστικῶν πεποιθήσεων, ἄρχισαν ν' ἀκούονται πολλές φωνές ἀποθάρρυνσης καί ἔλλειψης πίστης στό μαζικό ἐργατικό κίνημα, ἀπό τή μιά μεριά, καί ἀπό τήν ἄλλη, φωνές ὑπέρ τῆς ἐπιστροφῆς στήν παλιά ταχτική τῶν μεμονωμένων πολιτικῶν δολοφονιῶν, σάν ἀπαραίτητης καί ὑποχρεωτικῆς γιά σήμερα μεθόδου πολιτικῆς πάλης. Στούς λίγους μῆνες πού πέρασαν ἀπό τόν καιρό τῶν διαδηλώσεων τῆς περσινῆς σεζόν, μπόρεσε κιόλας νά διαμορφωθεῖ στή χώρα μας τό «κόμμα» τῶν «σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν», πού εἶπε μεγαλόφωνα πώς ἡ ἐντύπωση ἀπό τίς διαδηλώσεις εἶναι ἀποθαρρυντική, πώς «ὁ λαός, ἀλίμονο, θ' ἀργήσει ἀκόμα», πώς εἶναι, *φυσικά*, εὔκολο νά μιλοῦμε καί νά γράφουμε γιά ἐξοπλισμό τῶν μαζῶν, μά τώρα πρέπει νά καταπιαστοῦμε μέ τό «ἀτομικό χτύπημα», χωρίς νά ξεφεύγουμε, μέ τά χιλιοειπωμένα ἐπιχειρήματα γιά τό ἴδιο καί τό ἴδιο (ἀνιαρό καί «χωρίς ἐνδιαφέρον» γιά ἕναν διανοούμενο, ἀπαλλαγμένο ἀπό τή «δογματική» πίστη στό ἐργατικό κίνημα!) καθῆκον τῆς ζύμωσης μέσα στίς μάζες τοῦ προλεταριάτου καί τῆς ὀργάνωσης

τῆς μαζικῆς ἐπίθεσης, ἀπό τήν ἐπιταχτική ἀνάγκη τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας.

Νά ὅμως πού στό Ροστόβ τοῦ Ντόν ξεσπάει μιά ἀπό τίς πιό συνηθισμένες καί «καθημερινές», ἀπό πρώτη ματιά, ἀπεργίες[28] καί ὁδηγεῖ σέ γεγονότα πού δείχνουν πεντακάθαρα πόσο παράλογη καί πόσο ἐπιζήμια εἶναι ἡ προσπάθεια τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν νά παλινορθώσουν τό ναροντοβολτσισμό μέ ὅλα τά θεωρητικά καί ταχτικά του λάθη. Ἀφοῦ ἀγκάλιασε πολλές χιλιάδες ἐργάτες, ἡ ἀπεργία πού ἄρχισε μέ διεκδικήσεις καθαρά οἰκονομικοῦ χαρακτήρα, ἐξελίσσεται γοργά σέ πολιτικό γεγονός, παρά τήν ἐξαιρετικά ἀνεπαρκῆ συμμετοχή σ' αὐτήν ὀργανωμένων ἐπαναστατικῶν δυνάμεων. Πλήθη λαοῦ πού ἔφταναν, σύμφωνα μέ μαρτυρία μερικῶν πού πῆραν μέρος στά γεγονότα αὐτά, στίς 20–30 χιλ., συγκροτοῦν πολιτικές συγκεντρώσεις πού προκάλεσαν κατάπληξη γιά τή σοβαρότητα καί τήν ὀργάνωσή τους· σ' αὐτές διαβάζονται καί σχολιάζονται μέ δίψα οἱ σοσιαλδημοκρατικές προκηρύξεις, ἐκφωνοῦνται πολιτικοί λόγοι, ἐξηγοῦνται στούς πιό τυχαίους καί ἀπροετοίμαστους ἐκπροσώπους τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ οἱ στοιχειώδικες ἀλήθειες τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τῆς πολιτικῆς πάλης, παραδίνονται πραχτικά καί «ἐποπτικά» μαθήματα πῶς νά φερόμαστε στούς στρατιῶτες καί πῶς ν' ἀπευθυνόμαστε σ' αὐτούς. Οἱ διοικητικές ἀρχές καί ἡ ἀστυνομία τά χάνουν (ἴσως, ὥς ἕνα βαθμό, γιατί δέν ἔχουν σίγουρο τό στρατό;) καί ἀποδείχνονται ἀνίσχυρες νά ἐμποδίσουν τή συγκρότηση μέσα σέ λίγες μέρες πρωτοφανῶν στή Ρωσία μαζικῶν πολιτικῶν συγκεντρώσεων στό ὕπαιθρο. Καί ὅταν, τέλος, μπαίνει σέ ἐνέργεια ἡ στρατιωτική δύναμη, τό πλῆθος προβάλλει σ' αὐτήν πεισματώδη ἀντίσταση, καί ὁ φόνος ἑνός συντρόφου δίνει ἀφορμή νά γίνει τήν ἄλλη μέρα γύρω ἀπό τό πτῶμα του πολιτική διαδήλωση... Ὡστόσο, οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες βλέπουν, ἴσως, τό ζήτημα μέ ἄλλο πρίσμα καί, ἀπό τή σκοπιά τους, θά ἦταν, φαίνεται, «σκοπιμότερο», ἄν οἱ ἔξι σκοτωμένοι σύντροφοι τοῦ Ροστόβ ἔδιναν τή ζωή τους σέ ἀπόπειρες νά σκοτώσουν αὐτά ἤ ἐκεῖνα τά ἀστυνομικά τέρατα.

Ἐμεῖς ὅμως νομίζουμε πώς μόνο μαζικά κινήματα πού συνδέονται μέ τήν ὁλοφάνερη στούς πάντες ἄνοδο τῆς πολιτικῆς συνείδησης καί τῆς ἐπαναστατικῆς δραστηριότητας τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἀξίζουν νά λέγονται *πραγματικά ἐπαναστατικές* πράξεις καί εἶναι ἱκανά νά ἐμπνεύσουν πραγματικό θάρρος σέ κείνους πού ἀγωνίζονται γιά τή ρωσική ἐπανάσταση. Ἐδῶ δέ βλέπουμε τό πολυθρύλητο «ἀτομικό χτύπημα», πού ἡ σύνδεσή του

μέ τίς μάζες συνίσταται μόνο σέ προφορικές δηλώσεις, σέ έντυπες ἐτυμηγορίες κτλ. Βλέπουμε πραγματική ἀντίσταση τοῦ πλήθους, καί τό ἀνοργάνωτο, τό ἀπροετοίμαστο, τό αὐθόρμητο αὐτῆς τῆς ἀντίστασης μᾶς θυμίζει πόσο ἀνόητο εἶναι νά ὑπερτιμοῦμε τίς ἐπαναστατικές μας δυνάμεις, πόσο ἐγκληματικό εἶναι νά περιφρονοῦμε τό καθῆκον τῆς ὅλο καί πιό καλῆς ὀργάνωσης καί προετοιμασίας αὐτοῦ ἐδῶ τοῦ πλήθους πού διεξάγει μπροστά στά μάτια μας πραγματικό ἀγώνα. Ὄχι νά δημιουργοῦμε μέ τίς ντουφεκιές ἀφορμές γιά ἔξαψη, ὑλικό γιά ζύμωση καί πολιτική σκέψη, ἀλλά νά μάθουμε νά ἐπεξεργαζόμαστε, νά χρησιμοποιοῦμε, νά παίρνουμε στά χέρια μας τό ὑλικό πού ἡ ρωσική ζωή προσφέρει σέ ὑπεραρκετή ποσότητα, — αὐτό εἶναι τό μοναδικό ἀντάξιο ἑνός ἐπαναστάτη καθῆκον. Οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες δέν μποροῦν νά καυχιοῦνται γιά τό πόσο μεγάλη εἶναι ἡ «διεγερτική» ἐπίδραση τῶν πολιτικῶν ἐκτελέσεων, γιά τίς ὁποῖες τόσο πολλά κρυφομιλητά γίνονται καί στά σαλόνια τῶν φιλελευθέρων καί στίς ταβέρνες τοῦ λαουτζίκου. Γι' αὐτούς δέν κοστίζει τίποτα (πολύ περισσότερο πού εἶναι ἀπαλλαγμένοι ἀπό ὅλα τά στενά δόγματα μιᾶς λίγο-πολύ ἀποκρυσταλλωμένης σοσιαλιστικῆς θεωρίας!) ν' ἀντικαταστήσουν (ἤ ἔστω καί νά συμπληρώσουν) τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση τοῦ προλεταριάτου μέ τή δημιουργία πολιτικῆς *ἐντύπωσης*. Ἐνῶ ἐμεῖς θεωροῦμε ὅτι πραγματική καί σοβαρή «ζυμωτική» (διεγερτική), καί ὄχι μόνο διεγερτική, ἀλλά καί (αὐτό εἶναι πολύ πιό σπουδαῖο) διαπαιδαγωγητική ἐπίδραση μποροῦν νά ἔχουν *μόνο* τά γεγονότα πού πρωταγωνιστής τους εἶναι ἡ ἴδια ἡ μάζα, πού προκαλοῦνται ἀπό τίς διαθέσεις της καί δέ σκηνοθετοῦνται «μέ εἰδικό σκοπό» ἀπό τή μιά ἤ τήν ἄλλη ὀργάνωση. Νομίζουμε πώς ἡ ἐκτέλεση ἀκόμα καί ὁλόκληρης ἑκατοντάδας τσάρων δέ θά προκαλέσει ποτέ τόση διεγερτική καί διαπαιδαγωγητική ἐπίδραση ὅση θά προκαλέσει καί μόνη ἡ συμμετοχή δεκάδων χιλιάδων ἐργαζόμενου λαοῦ στίς συγκεντρώσεις ὅπου συζητοῦν τά ζωτικά συμφέροντά τους καί τή σύνδεση τῆς πολιτικῆς μ' αὐτά τά συμφέροντα, ὅση θά προκαλέσει αὐτή ἡ συμμετοχή στήν πάλη πού *ἀνεβάζει* πραγματικά ὅλο καί καινούργια «ἄθιχτα» στρώματα τοῦ προλεταριάτου σέ πιό συνειδητή ζωή, σέ πιό πλατιά ἐπαναστατική πάλη. Μᾶς μιλοῦν γιά ἀποδιοργάνωση τῆς κυβέρνησης (πού εἶναι ὑποχρεωμένη ν' ἀντικαθιστᾶ τούς κυρίους Σιπιάγκιν μέ τούς κυρίους Πλέβε καί «νά διαλέγει» γιά τήν ὑπηρεσία της τά πιό βδελυρά καθάρματα), ἐνῶ ἐμεῖς εἴμαστε πεπεισμένοι πώς μέ τό *νά δόσουμε* ἕναν ἐπαναστάτη ἔστω καί γιά δέκα καθάρ-

ματα, ἀποδιοργανώνουμε τίς δικές μας μόνο γραμμές πού καί χωρίς αὐτό εἶναι ἀραιές, τόσο ἀραιές πού δέν προφταίνουν ὅλη τή δουλειά πού «ζητοῦν» ἀπ' αὐτές οἱ ἐργάτες. Νομίζουμε πώς πραγματική ἀποδιοργάνωση τῆς κυβέρνησης ἀποτελοῦν ἐκεῖνες καί μόνο ἐκεῖνες οἱ περιπτώσεις, ὅταν οἱ πλατιές μάζες πού ὀργανώνονται πραγματικά ἀπό τήν ἴδια τήν πάλη, κάνουν τήν κυβέρνηση νά τά χάνει, ὅταν τό δίκαιο τῶν αἰτημάτων τῶν πρωτοπόρων ἀνθρώπων τῆς ἐργατικῆς τάξης γίνεται σαφές στό πλῆθος τοῦ δρόμου κι ἀρχίζει μάλιστα νά γίνεται σαφές καί σ' ἕνα μέρος τοῦ στρατοῦ πού καλεῖται γιά τήν «καταστολή», ὅταν πρίν ἀπό τίς στρατιωτικές ἐνέργειες ἐνάντια στίς δεκάδες χιλιάδες λαοῦ προηγεῖται μιά ταλάντευση τῶν ἀρχῶν πού δέν ἔχουν καμιά πραγματική δυνατότητα νά καθορίσουν ὥς ποῦ θά ὁδηγήσουν αὐτές οἱ στρατιωτικές ἐνέργειες, — ὅταν τό πλῆθος βλέπει τούς σκοτωμένους στό πεδίο τοῦ ἐμφύλιου πολέμου καί τούς νιώθει συντρόφους του, συναγωνιστές του καί συσσωρεύει μέσα του νέα ἀποθέματα μίσους καί πόθο γιά μιά πιό ἀποφασιστική σύγκρουση μέ τόν ἐχθρό. Καί τώρα πιά δέν εἶναι τό μεμονωμένο κάθαρμα, ἀλλά ὁλόκληρο τό σύγχρονο καθεστώς πού προβάλλει ἐδῶ σάν ἐχθρός τοῦ λαοῦ, ἐνάντια στόν ὁποῖο κινητοποιοῦνται οἱ τοπικές ἀρχές καί οἱ ἀρχές τῆς Πετρούπολης, ἡ ἀστυνομία, οἱ κοζάκοι καί ὁ στρατός, ἀφήνουμε πιά τούς χωροφύλακες καί τά δικαστήρια πού, ὅπως πάντα, ἀποτελοῦν τό συμπλήρωμα καί τό ἐπιστέγασμα κάθε λαϊκῆς ἐξέγερσης.

Μάλιστα, ἐξέγερσης. Ὅσο πολύ κι ἄν ἀπέχει ἀπό τήν «πραγματική» ἐξέγερση ἡ ἔναρξη αὐτοῦ τοῦ ἀπεργιακοῦ, ὅπως φαίνεται, κινήματος σέ μιά ἀπομακρυσμένη ἐπαρχιακή πόλη, ὡστόσο ἡ συνέχισή του καί τό τέλος του σέ κάνουν νά σκέφτεσαι ἄθελά σου ἀκριβῶς τήν ἐξέγερση. Ἡ συνηθισμένη ἀφορμή γιά τήν ἀπεργία, τό ἀσήμαντο τῶν διεκδικήσεων τῶν ἐργατῶν ὑπογραμμίζουν πολύ ἔντονα καί τή μεγάλη δύναμη τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ προλεταριάτου πού εἶδε ἀμέσως πώς ἡ πάλη τῶν σιδηροδρομικῶν εἶναι κοινή ὑπόθεσή του, καί τήν ἱκανότητα ἀφομοίωσης ἀπομέρους του τῶν πολιτικῶν ἰδεῶν, τοῦ πολιτικοῦ κηρύγματος, καί τήν προθυμία νά ὑποστηρίξει, μέ τά στήθη του σέ ἀνοιχτή μάχη ἐνάντια στά στρατεύματα, τά δικαιώματα γιά ἐλεύθερη ζωή, ἐλεύθερη ἀνάπτυξη, πού πρόλαβαν κιόλας νά γίνουν κοινό καί στοιχειώδικο κτῆμα ὅλων τῶν σκεφτόμενων ἐργατῶν. Καί εἶχε χίλιες φορές δίκιο ἡ Ἐπιτροπή τοῦ Ντόν, ὅταν στήν προκήρυξη, πού τήν αναδημοσιεύουμε παρακάτω ὁλόκληρη, μιλοῦσε «σ' ὅλους τούς πολίτες» γιά τήν ἀπεργία

τοῦ Ροστόβ, σάν ἕνα ἀπό τά προοίμια τοῦ γενικοῦ ξεσηκωμοῦ τῶν ρώσων ἐργατῶν μέ αἴτημα τήν πολιτική ἐλευθερία [29]. Στά γεγονότα αὐτοῦ τοῦ εἴδους βλέπουμε πραγματικά μέ τά ἴδια μας τά μάτια, πῶς ἡ παλλαϊκή ἔνοπλη ἐξέγερση ἐνάντια στήν ἀπολυταρχική κυβέρνηση ὡριμάζει ὄχι μόνο σάν ἰδέα στά μυαλά καί στά προγράμματα τῶν ἐπαναστατῶν, ἀλλά καί σάν ἀναπόφευχτο, πραχτικά-φυσικό, *ἑπόμενο* βῆμα τοῦ ἴδιου τοῦ κινήματος, σάν ἀποτέλεσμα τῆς αὐξανόμενης ἀγανάχτησης, τῆς αὐξανόμενης πείρας, τῆς αὐξανόμενης τόλμης τῶν μαζῶν πού παίρνουν τόσο πολύτιμα μαθήματα καί διαπαιδαγωγοῦνται τόσο θαυμάσια ἀπό τή ρωσική πραγματικότητα.

Ἀναπόφευχτο καί φυσικό βῆμα, εἶπα καί ἐξηγῶ ἀμέσως: *φτάνει μόνο* ἐμεῖς νά μή παρεκκλίνουμε οὔτε κατά ἕνα βῆμα ἀπό τό καθῆκον πού τίθεται, πού τέθηκε ἤδη μπροστά μας, τό καθῆκον νά βοηθήσουμε αὐτές τίς μάζες πού ἤδη ξεσηκώνονται, νά ξεσηκωθοῦν πιό θαρραλέα καί ὁμόθυμα, νά τούς δόσουμε ὄχι δυό, ἀλλά δεκάδες ὁμιλητές τῶν πεζοδρομίων καί καθοδηγητές, νά δημιουργήσουμε πραγματική μαχητική ὀργάνωση, ἱκανή νά κατευθύνει τίς μάζες, καί ὄχι τή λεγόμενη «μαχητική ὀργάνωση» πού κατευθύνει (ἄν κατευθύνει) τά ἀσύλληπτα πρόσωπα. Δύσκολο καθῆκον, βέβαια, ὅμως ἐμεῖς μποροῦμε μ' ὅλο μας τό δίκιο νά παραφράσουμε τά λόγια τοῦ Μάρξ, πού τόσο συχνά καί τόσο ἀποτυχημένα ἔχουν ἀναφερθεῖ τόν τελευταῖο καιρό, καί νά ποῦμε: «κάθε βῆμα τοῦ *πραγματικοῦ* κινήματος εἶναι πιό σπουδαῖο ἀπό μιά ντουζίνα» ἀτομικές ἀπόπειρες ἐκτελέσεων καί ἀντιποίνων, εἶναι πιό σπουδαῖο ἀπό ἑκατό ἀποκλειστικά διανοουμενίστικες ὀργανώσεις καί «κόμματα» [30].

Παράλληλα μέ τή μάχη τοῦ Ροστόβ, ἀπό τά πολιτικά γεγονότα τοῦ τελευταίου καιροῦ προβάλλουν στήν πρώτη γραμμή οἱ καταδίκες διαδηλωτῶν σέ καταναγκαστικά ἔργα. Ἡ κυβέρνηση ἀποφάσισε νά ἐκφοβίσει μέ κάθε τρόπο τό λαό, ἀρχίζοντας ἀπό τό βούρδουλα καί καταλήγοντας στό κάτεργο. Μά τί περίφημη ἀπάντηση τῆς ἔδοσαν οἱ ἐργάτες πού τίς ἀπολογίες τους στό δικαστήριο τίς παραθέτουμε πιό κάτω [31], πόσο διδαχτική εἶναι αὐτή ἡ ἀπάντηση γιά ὅλους ἐκείνους πού θορυβοῦσαν ἰδιαίτερα ἀπ' ἀφορμή τήν ἀποθαρρυντική ἐπίδραση τῶν διαδηλώσεων, ὄχι γιά τήν ἐνθάρρυνση τῆς παραπέρα δουλειᾶς στόν ἴδιο δρόμο, ἀλλά γιά τό κήρυγμα τοῦ πολυθρύλητου ἀτομικοῦ χτυπήματος! Οἱ ἀπολογίες αὐτές εἶναι ἕνα ὑπέροχο σχόλιο γιά γεγονότα σάν τοῦ Ροστόβ, σχόλιο πού βγαίνει ἀπό τά κατάβαθα τοῦ προλεταριάτου, καί ταυτόχρονα μιά περίφημη διακήρυξη («δημόσια

ἐκδήλωση», θά ἔλεγα, ἄν αὐτό δέν ἦταν εἰδικός ἀστυνομικός ὅρος), πού ἐμπνέει ἀπέραντο θάρρος στή μακρόχρονη καί δύσκολη δουλειά γιά «πραγματικά» βήματα τοῦ κινήματος. Ἀξιοθαύμαστη εἶναι στίς ἀπολογίες αὐτές ἡ ἁπλή, ἡ αὐθεντικά ἀκριβής ἀπεικόνιση τοῦ πῶς, ἀπό τίς πιό καθημερινές, *κατά δεκάδες καί ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια* ἐπαναλαμβανόμενες περιπτώσεις «καταπίεσης, ἀθλιότητας, σκλαβιᾶς, ταπείνωσης καί ἐκμετάλλευσης» τῶν ἐργατῶν τῆς σύγχρονης κοινωνίας, συντελεῖται τό πέρασμα στήν ἀφύπνιση τῆς συνείδησής τους, στήν αὔξηση τῆς «ἀγανάχτησής» τους, στήν ἐπαναστατική ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς ἀγανάχτησης (ἔκλεισα σέ εἰσαγωγικά τίς ἐκφράσεις *πού χρειάστηκε* νά χρησιμοποιήσω γιά νά χαρακτηρίσω τίς ἀπολογίες τῶν ἐργατῶν τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ, γιατί αὐτές εἶναι τά περίφημα ἐκεῖνα λόγια τοῦ Μάρξ ἀπό τίς τελευταῖες σελίδες τοῦ πρώτου τόμου τοῦ «Κεφαλαίου», πού προκάλεσαν τόσες θορυβώδικες καί ἀποτυχημένες προσπάθειες τῶν «κριτικῶν», τῶν ὀπορτουνιστῶν, τῶν ρεβιζιονιστῶν κλπ. νά ἀνατρέψουν καί νά κατηγορήσουν τούς σοσιαλδημοκράτες ὅτι λένε ἀναλήθειες [32]).

Ἀκριβῶς ἐπειδή τά λόγια αὐτά τά εἶπαν ἁπλοί ἐργάτες πού δέν ἦταν καθόλου πρωτοπόροι, ὅσον ἀφορᾶ τό βαθμό τῆς ἀνάπτυξής τους, τά εἶπαν μάλιστα ὄχι σάν μέλη κάποιας ὀργάνωσης, ἀλλά σάν ἄνθρωποι τοῦ πλήθους, ἀκριβῶς ἐπειδή αὐτοί δέ στηρίχτηκαν στίς προσωπικές τους πεποιθήσεις, ἀλλά σέ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ κάθε προλετάριου ἤ μισοπρολετάριου τῆς Ρωσίας — τά συμπεράσματά τους προκαλοῦν μιά τόσο ἐνθαρρυντική ἐντύπωση: «νά γιατί κατεβήκαμε συνειδητά σέ διαδήλωση ἐνάντια στήν ἀπολυταρχική κυβέρνηση». Ὁ συνηθισμένος καί «μαζικός» χαρακτήρας τῶν γεγονότων ἀπ᾽ ὅπου ἔβγαλαν αὐτό τό συμπέρασμα, ἀποτελεῖ ἐγγύηση πώς σ᾽ αὐτό τό συμπέρασμα μποροῦν νά καταλήξουν καί θά καταλήξουν ἀναπόφευχτα χιλιάδες, δεκάδες καί ἑκατοντάδες χιλιάδες, ἄν καταφέρουμε νά συνεχίσουμε, νά διευρύνουμε καί νά δυναμώσουμε τή συστηματική, συνεπῆ ἀπό ἄποψη ἀρχῶν καί ὁλόπλευρη ἐπαναστατική (σοσιαλδημοκρατική) ἐπίδραση πάνω σ᾽ αὐτούς. Εἴμαστε ἕτοιμοι νά πᾶμε στό κάτεργο γιά τήν πάλη ἐνάντια στήν πολιτική καί οἰκονομική σκλαβιά, μιά καί νιώσαμε τήν πνοή τῆς λευτεριᾶς — ἔλεγαν τέσσερις ἐργάτες τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ. Εἴμαστε ἕτοιμοι νά δόσουμε καί τή ζωή μας, σάν νά τούς ἀπάντησαν οἱ χιλιάδες στό Ροστόβ, καταχτώντας γιά μερικές μέρες τήν ἐλευθερία τῶν

πολιτικῶν συγκεντρώσεων, ἀποκρούοντας πολλές ἐπιθέσεις τοῦ στρατοῦ ἐνάντια στό ἄοπλο πλῆθος.

Ἐν τούτω νίκα — μᾶς μένει νά ποῦμε σ' αὐτούς πού ἔχουν μάτια γιά νά βλέπουν καί ἀφτιά γιά ν' ἀκοῦν.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 29, 1 τοῦ Δεκέμβρη 1902

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΣΤΙΣ ΑΠΟΛΟΓΙΕΣ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΤΟΥ ΝΙΖΝΙ ΝΟΒΓΚΟΡΟΝΤ ΣΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ

Ἀνατυπώνουμε τίς ἀπολογίες τῶν ἐργατῶν τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ ἀπό τό λιθογραφημένο φυλλάδιο πού ἐξέδοσε ἡ ἐπιτροπή Νίζνι Νόβγκοροντ τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος. Τό νά προσθέσει κανείς κάτι σ' αὐτές τίς ἀπολογίες σημαίνει ἁπλῶς ὅτι θά μειώσει τήν ἐντύπωση πού προξενεῖ αὐτή ἡ ἁπλή ἀφήγηση σχετικά μέ τίς συμφορές τῶν ἐργατῶν, τό φούντωμα τῆς ἀγανάχτησης ἀνάμεσά τους καί τήν ἑτοιμότητά τους γιά ἀγώνα. Δικό μας χρέος αὐτή τή στιγμή εἶναι νά καταβάλουμε κάθε δυνατή προσπάθεια, ὥστε τίς ἀπολογίες αὐτές νά τίς διαβάσουν δεκάδες χιλιάδες ρῶσοι ἐργάτες. Τό παράδειγμα τοῦ Ζαλόμοφ, τοῦ Μπίκοφ, τοῦ Σαμίλιν, τοῦ Μιχάηλοφ καί τῶν συντρόφων τους πού ὑποστήριξαν στό δικαστήριο μέ ἡρωισμό τή μαχητική τους ἰαχή: «Κάτω ἡ μοναρχία», θά ἐμψυχώσει ὁλόκληρη τήν ἐργατική τάξη τῆς Ρωσίας στόν ἴδιο ἡρωικό, ἀποφασιστικό ἀγώνα γιά τή λευτεριά ὅλου τοῦ λαοῦ, γιά τή λευτεριά τοῦ ἀκλόνητου ἐργατικοῦ κινήματος πρός τό φωτεινό σοσιαλιστικό μέλλον.

Γράφτηκε στίς 25 τοῦ Νοέμβρη (8 τοῦ Δεκέμβρη) 1902

Δημοσιεύτηκε τήν 1 τοῦ Δεκέμβρη 1902 στήν ἐφημερίδα «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 29

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ ΤΩΝ ΜΕΣΩΝ ΣΧΟΛΩΝ [33]

Χαιρετίζοντας ολόψυχα τή δραστήρια πρωτοβουλία τῶν μαθητῶν, θά τούς δόσουμε ἀπό τήν πλευρά μας μιά συντροφική συμβουλή. Προσπαθεῖστε νά κάνετε κύριο σκοπό τῆς ὀργάνωσής σας τήν αὐτομόρφωση, τή διάπλασή σας σέ πεπεισμένους, σταθερούς καί συνεπεῖς σοσιαλδημοκράτες. Νά ξεχωρίζετε ὅσο τό δυνατό πιό αὐστηρά αὐτή τήν ἐξαιρετικά σπουδαία καί ἀπαραίτητη προπαρασκευαστική δουλειά ἀπό τήν ἄμεση πραχτική δράση. Προσπαθεῖστε ὅταν μπαίνετε (καί *πρίν* μπεῖτε) στίς γραμμές τοῦ ἐν ἐνεργεία στρατοῦ νά ἀποκαταστήσετε τίς πιό στενές (καί τίς πιό συνωμοτικές) ἐπαφές μέ τίς τοπικές ὀργανώσεις ἤ μέ τήν πανρωσική σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση, γιά νά μή βρίσκεστε στήν ἀνάγκη ν' ἀρχίζετε τή δουλειά μεμονωμένοι, γιά νά μπορεῖτε ν' ἀρχίζετε πιά ὄχι ἀπό τήν ἀρχή, ἀλλά νά συνεχίζετε αὐτό πού ἔχει γίνει προηγούμενα, νά μπαίνετε ἀμέσως στούς ζυγούς καί στούς στοίχους, νά σπρώχνετε τό κίνημα πρός τά μπρός, ἀνεβάζοντάς το σέ ἀνώτερη βαθμίδα.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 29, 1 τοῦ Δεκέμβρη 1902

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ «ΣΒΟΜΠΟΝΤΑ» [34]

Τό πῶς ἀντιμετωπίζουν οἱ κ. κ. «ἐπαναστάτες-σοσιαλιστές» τήν ἐξέταση τῆς οὐσίας τῶν διαφωνιῶν, φαίνεται ἀπό τό παρακάτω. Στήν μπροσούρα «Τί νά κάνουμε;» ὁ Λένιν προκάλεσε ἀνοιχτά τή «Σβομπόντα» νά ἀνατρέψει τή θέση ὅτι «ἡ ὀργάνωση τῶν ἐπαναστατῶν» εἶναι ἀπαραίτητη γιά *τήν ἐπέκταση καί τό δυνάμωμα τῆς δουλειᾶς στίς μάζες*. Στήν ἴδια μπροσούρα ἐξηγήθηκε διεξοδικά στόν κ. Ναντέζντιν πόσο βλαβερή καί ἀνάρμοστη εἶναι ἡ θεωρητική ἐπιπολαιότητα, ἡ ταχυδαχτυλουργία σέ προγραμματικά ζητήματα («ἐπαναστάτης-σοσιαλιστής» καί ταυτόχρονα σχεδόν σοσιαλδημοκράτης!), ἡ ταλάντευση στά ζητήματα ταχτικῆς ἀνάμεσα στόν ἐπαναστατισμό καί στόν «οἰκονομισμό» [35], ἀνάμεσα στήν τρομοκρατία καί στήν ταξική πάλη τοῦ προλεταριάτου. Ἐκεῖ λεγόταν καθαρά καί ἀποδειχνόταν πώς ἡ «Σβομπόντα» *κατρακυλάει στή δημαγωγία* *. Ὁ κ. Ναντέζντιν προτίμησε ν' ἀποφύγει τήν ἀνοιχτή πρόκληση. Ἀντί γιά ἀνοιχτό πόλεμο μέ ἀνυψωμένο τό προσκόπιο τῆς περικεφαλαίας, αὐτός ὁ ἱπποτικός πολεμιστής προτίμησε νά δρᾶ ἀπό τά παρασκήνια τοῦ ὀργανωτικοῦ καυγᾶ. Στό «περιοδικό γιά τούς ἐργάτες» (;;) ἡ ὁμάδα «Σβομπόντα», χωρίς νά ἐξηγεῖ τίς ἀπόψεις της, περιορίζεται σέ ψιθυρίσματα, προσπαθώντας νά ἐρεθίσει τίς «μάζες» ἐνάντια στήν «ὀργάνωση τῶν ἐπαναστατῶν» καί τίς διαβεβαιώνει πώς ἡ «Ἴσκρα» κόβει τό «γερό κορμό» τοῦ «οἰκονομισμοῦ» [36]. Νά συζητᾶς ἐπί τῆς οὐσίας αὐτό δέν εἶναι παρά διανοουμενίστικη ἐπινόηση. Ἐνῶ γιά τίς «μάζες» ἀρκοῦν οἱ κραυγές ἐνάντια στό «καπετανιλίκι» καί τά καλαμπούρια γιά «τό ἄδειο στομάχι καί τό ἅγιο πνεῦμα», γιά «τή βλαβερή μπότα

---

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 111–127 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 112–129). *Σύντ.*

μέ τά καρφιά», γιά «τά γουρούνια καί τά χάλκινα μέτωπα», γιά «τίς χαλαρωμένες ἐγκεφαλικές κοιλίες» καί «τίς μουσοῦδες τῶν γουρουνιῶν», γιά «τήν τέχνη νά πιάνεις κάποιον ἀπό τό γιακά καί νά τοῦ σπᾶς τά δόντια» κτλ. (Βλ. «Ὄτκλικι», σελ. 30–55.) Οἱ κύριοι ἐπαναστάτες-σοσιαλιστές μας καί σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες μας συνεχίζουν νά ρίχνουν τή «μαζική» φιλολογία στό ἐπίπεδο τῆς ψευτολαϊκῆς φιλολογίας καί γι᾿ αὐτή τήν ὑπηρεσία τους διεκδικοῦν τό δικαίωμα νά σπέρνουν τή σύγχυση καί τή φαυλότητα σ᾿ ὅλα τά σοβαρά κομματικά ζητήματα. Πρόγραμμα — διπλογραφία, ταχτική — διπλογραφία, πραχτική δράση — δημαγωγία, ορίστε τό πορτραῖτο τῆς «ἐπαναστατικῆς σοσιαλιστικῆς» ὁμάδας «Σβομπόντα».

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 30,
15 τοῦ Δεκέμβρη 1902

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό
κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΚΗΡΥΞΗ «ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΠΟΛΙΤΕΣ ΟΛΗΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ» [37]

Ἡ προκήρυξη τῆς ἐπιτροπῆς Ντόν πού ἀναδημοσιεύουμε, συνοψίζει τά ὑπέροχα γεγονότα, κάνει μιά ἐξαιρετικά ζωντανή καί πιστή ἐκτίμηση τῶν γεγονότων καί ἐξάγει τά πραχτικά συμπεράσματα πού δέ θά κουραστεῖ ποτέ ἡ σοσιαλδημοκρατία νά τά ἐπαναλαβαίνει. Ἡ προκήρυξη αὐτή τυπώθηκε σέ 6500 ἀντίτυπα καί μοιράστηκε τό Δεκέμβρη σέ διάφορες πόλεις τῆς Ρωσίας.

Γράφτηκε στίς 20 τοῦ Δεκέμβρη 1902
(2 τοῦ Γενάρη 1903)

Δημοσιεύτηκε τήν 1 τοῦ Γενάρη 1903
στήν ἐφημερίδα «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 31

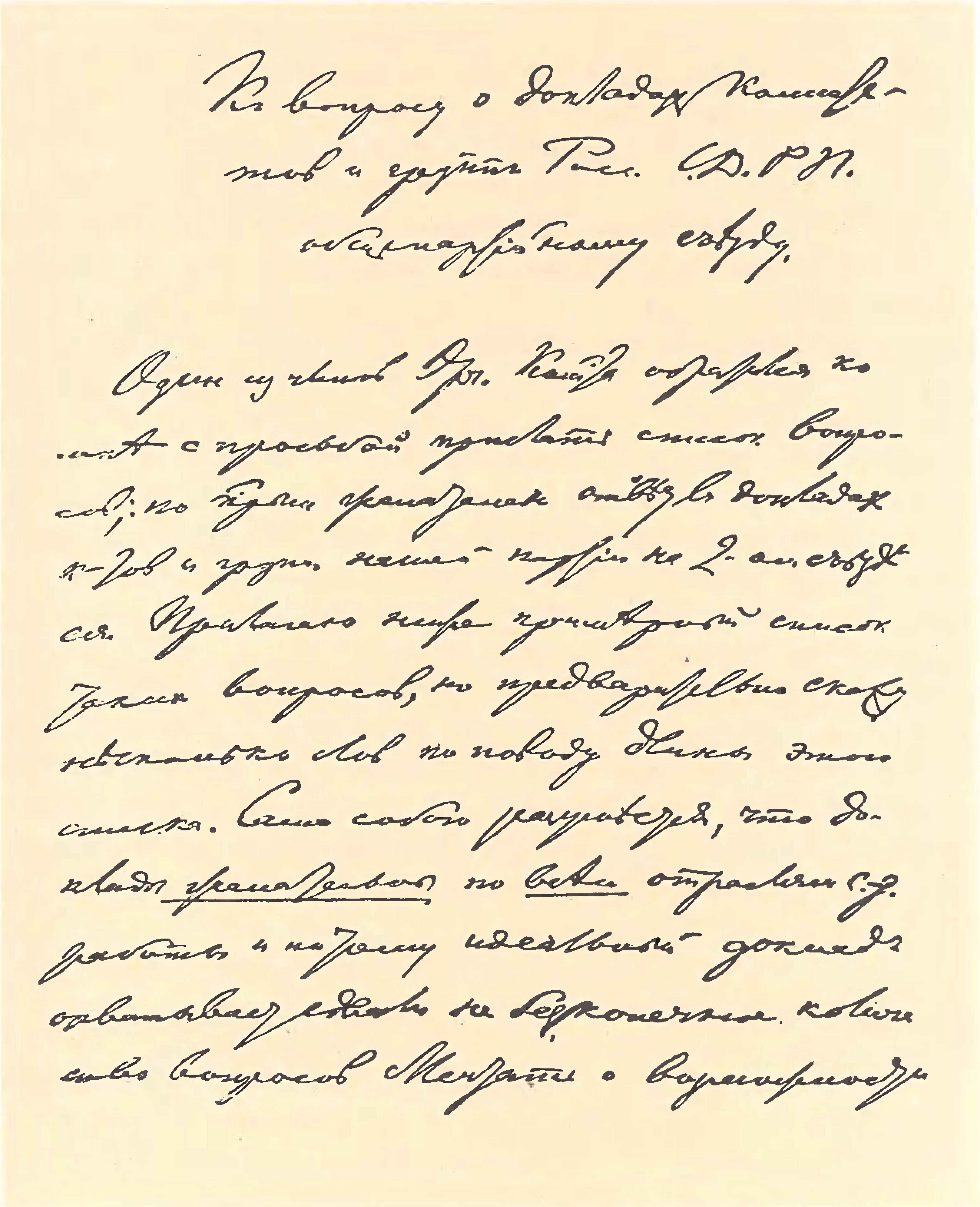
Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑ ΑΠΟ ΑΡΘΡΟ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΕΣΕΡΟΥΣ

Ἡ συγχώνευση τοῦ σοσιαλισμοῦ μέ τό ἐργατικό κίνημα (ἡ *μοναδική* αὐτή ἐγγύηση ἑνός σταθεροῦ καί πραγματικά ἐπαναστατικοῦ κινήματος) δέν εἶναι εὔκολη ὑπόθεση καί δέν εἶναι παράξενο τό ὅτι ἡ πραγματοποίησή της συνοδεύεται ἀπό κάθε λογῆς ταλαντεύσεις — γράφαμε ἀκριβῶς πρίν ἀπό δυό χρόνια στό πρῶτο ἄρθρο τοῦ πρώτου φύλλου τῆς «Ἴσκρα»* Καί ἄν ἦταν ἀπαραίτητη ἡ πάλη ἐνάντια σέ μιά κατεύθυνση (ρεῦμα) πού εἶχε διαλέξει σωστό δρόμο, ἀλλά εἶχε καθορίσει λαθεμένα τά καθήκοντά της σ' αὐτόν τό δρόμο, πολύ πιό ἀπαραίτητη εἶναι ἡ πάλη ἐνάντια σέ μιά κατεύθυνση πού οὔτε κάν σκέφτεται γιά συγχώνευση ἑνός λίγο-πολύ ὁλοκληρωμένου καί καλομελετημένου σοσιαλισμοῦ μέ τό ἐργατικό κίνημα. Στερούμενη κοινωνικῆς βάσης, χωρίς καμιά σύνδεση μέ μιά ὁποιαδήποτε συγκεκριμένη κοινωνική τάξη, ἡ κατεύθυνση αὐτή προσπαθεῖ νά κρύψει τήν ἐσωτερική της ἀδυναμία μέ μιά ἐπιδειχτική ἔξαρση, μέ μιά «εὐρύτητα» προγράμματος, *μ' ἄλλα λόγια* (διάβαζε) μέ ἕνα χωρίς ἀρχές συνδυασμό τῶν πιό διαφορετικῶν καί ἀντιφατικῶν προγραμμάτων πού ἰσχύουν ἐξίσου, ἐπειδή ἔχουν αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἰδιότητα, καί γιά τή διανόηση, καί γιά τό προλεταριάτο, καί γιά τήν ἀγροτιά. Πίσω ἀπό τή διανόηση en masse**, ὅπως, ἀκριβῶς, καί πίσω ἀπό τή φιλελεύθερη ἀντιπολίτευση μποροῦμε νά μή διακρίνουμε καμιά κοινωνική τάξη (πολύ περισσότερο πού ἡ φιλελεύθερη ναροντνικιστική κατεύθυνση — ἐπέναντι στήν ὁποία ὁ παλιός ρωσικός σοσιαλισμός ἦταν ἀνίκανος νά πάρει κριτική θέση, ὅπως εἶναι ἀνίκανοι καί οἱ σημερινοί σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες — αὐτοκηρύχνεται ἀταξική). Τήν ἀγροτιά

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 373 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 379). *Σύντ.*

** — στή μάζα της. *Σύντ.*

Ἡ πρώτη σελίδα τοῦ χειρογράφου τοῦ Β. Ι. Λένιν
«Τό ζήτημα τῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ὁμάδων τοῦ ΣΔΕΚΡ στό παγκομματικό συνέδριο». — Δεκέμβρης 1902–Γενάρης 1903. —

Σμίκρυνση

μποροῦμε νά τήν πλησιάσουμε χωρίς καμιά λύση τῶν «καταραμένων» προβλημάτων πού ἀφοροῦν τίς βάσεις τοῦ βίου της, τή θέση της στήν κοινωνικοοικονομική ἐξέλιξη τῆς Ρωσίας καί ὅλου τοῦ κόσμου, νά τήν πλησιάσουμε μέ τέτοιες γενικές ἐπαναστατικές καί σοσιαλιστικές (σοσιαλιστικές ἀπό πρώτη ματιά) φράσεις, πού δέ θά ἔρχονταν κατά τό δυνατό σέ ἀντίθεση μέ καμιά ἀπό τίς λύσεις τοῦ ἀγροτικοῦ προβλήματος πού ἔχουν ἐπικρατήσει καί ἀναγνωριστεῖ. Οἱ θυελλώδικες στιγμές πού ζοῦμε, ὅταν ὁ ἀγώνας ξεσπάει πότε ἐδῶ καί πότε ἐκεῖ, ἐπιτρέπουν νά παρακάμπτουμε «μέσα στό θόρυβο» αὐτοῦ τοῦ ἀγώνα ὅλα τά θεμελιακά ζητήματα, περιοριζόμενοι σέ μιά συναισθηματική ὑποστήριξη ὅλων τῶν ἐκδηλώσεών του καί στήν ἐπινόηση τοῦ «ἀτομικοῦ χτυπήματος» στήν περίοδο τῆς σχετικῆς κάλμας. Ἔτσι ἔχουμε μιά κατεύθυνση πολύ ἐπαναστατική στά λόγια καί καθόλου ἐπαναστατική σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τίς πραγματικές ἀντιλήψεις καί τούς δεσμούς της μέ τήν ἐπαναστατική τάξη, — ἐπαναστατική σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τή σφοδρότητα τῶν ἐπιθέσεων κατά τῆς κυβέρνησης καί ταυτόχρονα τελείως ἀνίκανη νά ἐκτιμήσει σωστά τή γενική ταχτική αὐτῆς τῆς κυβέρνησης καί νά δόσει σωστή ἀπάντηση σ' αὐτή τήν ταχτική. Πραγματικά, δέν εἶναι δύσκολο νά δεῖ κανείς ὅτι παρ' ὅλα τά ἅλματα καί τίς ταλαντεύσεις, παρ' ὅλο τό πελάγωμα τῆς κυβέρνησης σ' αὐτές ἤ ἐκεῖνες τίς μεμονωμένες περιπτώσεις, ἡ ταχτική της, στό σύνολό της, ἀποκαλύπτει καθαρά δυό κύριες γραμμές αὐτοάμυνάς της.

Γράφτηκε τό Δεκέμβρη τοῦ 1902

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1939
στό περιοδικό
«Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια» τεῦχος 1

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ ΣΤΟ ΠΑΓΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Ἕνα ἀπό τά μέλη τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς[38] μέ παρακάλεσε νά στείλω ἕνα κατάλογο ἐρωτημάτων, στά ὁποῖα καλό θά ἦταν νά ἀπαντοῦν οἱ ἐκθέσεις τῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ὁμάδων τοῦ κόμματός μας στό ΙΙ συνέδριό του. Παραθέτω πιό κάτω ἕνα κατά προσέγγιση κατάλογο τέτοιων ἐρωτημάτων, πρῶτα ὅμως θά πῶ λίγα λόγια σχετικά μέ τό μάκρος αὐτοῦ τοῦ καταλόγου. Εἶναι αὐτονόητο πώς *καλά εἶναι* νά γίνουν ἐκθέσεις γιά *ὅλους* τούς τομεῖς τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς δουλειᾶς καί γι᾽ αὐτό μιά ἰδανική ἔκθεση ἀγκαλιάζει ἕναν ἀτέλειωτο σχεδόν ἀριθμό ζητημάτων. Φυσικά, δέν μποροῦμε νά ἐλπίζουμε πώς εἶναι δυνατό νά γίνουν τέτοιες ὁλοκληρωμένες ἐκθέσεις. Ὡστόσο, θεωρῶ πώς εἶναι πολύ σπουδαῖο καί ἀπαραίτητο νά φροντίσει ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή νά κάνει γνωστό σέ κάθε ἐπιτροπή εἴτε ὁμάδα *ὅλο τόν κύκλο* τῶν ζητημάτων πού παρουσιάζουν ἐνδιαφέρον (καί εἶναι ἀπαραίτητα) γιά τό συνέδριο. Τό ΙΙ συνέδριό μας θά ἔχει πολύ περισσότερο *ἱδρυτικό* χαρακτήρα παρά τό πρῶτο καί γι᾽ αὐτό πρέπει νά βάλουμε ὅλες μας τίς δυνάμεις, ὥστε οἱ ἐκθέσεις νά εἶναι πληρέστερες καί περιεχτικότερες: ὅσο μεγαλύτερο θά εἶναι τό *μέρος* τοῦ ἰδανικοῦ σχεδίου ἔκθεσης πού θά ἐκπληρώσει ἡ κάθε ὁμάδα, τόσο πληρέστερα καί ἀκριβέστερα θά παρουσιαστεῖ στό συνέδριό μας ὅλο τό κίνημα στό σύνολό του, τόσο πιό σταθερά θά εἶναι τά ἀποτελέσματα τοῦ συνεδρίου.

Ἡ προετοιμασία τῶν ἐκθέσεων, ἡ συζήτησή τους στίς ἐπιτροπές, στίς ὁμάδες κτλ. πρέπει ν᾽ ἀρχίσει ὅσο τό δυνατό πιό μπροστά ἀπό τό συνέδριο. Σχετικά μ᾽ αὐτό θά εἶχε ἐξαιρετική σημασία πρῶτο, νά κατανείμουν οἱ ἐπιτροπές καί οἱ ὁμάδες τή δουλειά γιά τή σύνταξη τῆς ἔκθεσης ἀνάμεσα σέ πολλά μέλη. Δεύτερο,

νά στέλνουν *ἀμέσως*, μόλις ἑτοιμάζεται τό *κάθε* μέρος τῆς ἔκθεσης, ἀντίγραφό του (χωρίς νά περιμένουν καθόλου νά ἑτοιμαστεῖ *ὅλη* ἡ ἔκθεση) στό ἐξωτερικό, δηλ. σέ σίγουρο μέρος. Τρίτο, νά προσπαθήσουν νά τραβήξουν σ' αὐτή τή δουλειά ὄχι μόνο σημερινά ἀλλά καί πρώην μέλη, ὄχι μόνο μέλη ἐν ἐνεργεία, ἀλλά καί ἐν ἀποστρατεία, δηλ. πρόσωπα πού βρίσκονται στήν ἐξορία καί στό ἐξωτερικό. Σ' αὐτά τά πρόσωπα μπορεῖ ν' ἀνατεθεῖ ἡ σύνταξη ἐκθέσεων εἴτε γιά ἕναν ορισμένο κύκλο ζητημάτων, εἴτε γιά μιά ὁρισμένη χρονική περίοδο, ὅταν τά πρόσωπα αὐτά δούλευαν στήν ἐπιτροπή ἤ στήν ὁμάδα. Αὐτές οἱ ἐκθέσεις, ἤ μέρη τῶν ἐκθέσεων μποροῦν νά διευκολύνουν πολύ τή δουλειά τῶν ἀντιπροσώπων στό συνέδριο. Εἶναι ἐπίσης αὐτονόητο ὅτι οἱ ἀντιπρόσωποι πρέπει νά χρησιμοποιήσουν καί τήν κομματική φιλολογία πού περιέχει πλῆθος ἀπαντήσεων στά ἐρωτήματα τῆς ἔκθεσης, δηλ. νά προσπαθήσουν νά συνθέσουν τή φιλολογία αὐτή, νά βγάλουν ἀπ' αὐτή τό πιό οὐσιῶδες, νά διορθώσουν τά λάθη, νά συμπληρώσουν, νά προσθέσουν ἐκεῖνο πού δέν μποροῦσε νά δημοσιευτεῖ γιά συνωμοτικούς λόγους κτλ. (μεγάλη σημασία ἔχει ἐπίσης νά τραβηχτοῦν σ' αὐτή τή δουλειά πρώην μέλη τῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ὁμάδων πού βρίσκονται προσωρινά στό ἐξωτερικό). Μέ τήν εὐκαιρία, σχετικά μέ τή συνωμοτικότητα, πρέπει νά προσθέσω πώς σέ μερικά ἐρωτήματα δέν μπορεῖ καί δέν πρέπει νά δίνονται γραφτές ἀπαντήσεις, γιατί αὐτό θά ἦταν ἀποκάλυψη μυστικῶν. Πάντως ὅμως οἱ ἐπιτροπές καί οἱ ὁμάδες πρέπει ὁπωσδήποτε νά σκεφτοῦν, νά προετοιμάσουν καί νά συζητήσουν τίς ἀπαντήσεις σ' αὐτά τά ἐρωτήματα, γιατί στό συνέδριο τοῦ κόμματος θά εἶναι *ὑποχρεωτική* ἡ ἔκθεση γι' αὐτά τά ζητήματα (ἄν ὄχι in pleno* τοῦ συνεδρίου, πάντως σέ μιά εἰδική ἐπιτροπή, στήν ΚΕ κτλ.).

Γιά τό τράβηγμα ὅσο τό δυνατό περισσότερων προσώπων στή σύνταξη τῶν ἀπολογισμῶν καλό θά ἦταν νά κυκλοφορήσει *ὁ ἴδιος ὁ κατάλογος* τῶν ἐρωτημάτων (μαζί μέ τίς συμπληρώσεις ὁρισμένων ἐπιτροπῶν, ὁμάδων ἤ συντρόφων) *ὅσο μπορεῖ πιό πλατιά*· ἀπό τόν πλατύ κύκλο τῶν σοσιαλδημοκρατῶν πρέπει νά κρατηθεῖ μυστικό γιά συνωμοτικούς λόγους μόνο τό ὅτι αὐτά τά ἐρωτήματα καί οἱ ἐκθέσεις προορίζονται γιά τό δεύτερο κομματικό συνέδριο.

Τέλος, προβάλλει τό ἐρώτημα: γιά ποιά χρονική περίοδο πρέπει νά γίνει λογοδοσία; Ἄν σταθοῦμε στούς τύπους: γιά τήν

* — σέ πλήρη ἀπαρτία, σέ ὁλομέλεια. *Σύντ.*

περίοδο ἀπό τό Ι ὥς τό ΙΙ συνέδριο, δηλ. ἀπό τό 1898 ὥς τό 1903. Ἐπειδή ὅμως τό πρῶτο συνέδριο δέν ἦταν πλῆρες, ἦταν πολύ σύντομο καί εἶχε συνέλθει σέ πολύ δυσμενεῖς συνθῆκες, καλό θά ἦταν νά ἐπεκταθοῦν οἱ ἐκθέσεις καί στή χρονική περίοδο πρίν ἀπό τό 1898.

Ἀκόμα, δέ θά ἦταν ἴσως περιττό νά σημειώσουμε πώς τό λεπτομερέστατο ἐρωτηματολόγιο γιά τήν ἔκθεση δέν πρέπει καθόλου νά ἑρμηνευθεῖ μέ τήν ἔννοια ὅτι καλύτερος ἀντιπρόσωπος στό συνέδριο θά εἶναι ὁ σύντροφος πού ξέρει πιό καλά τήν ἱστορία τοῦ κινήματος ἤ γενικά ὁ πιό ἱκανός ν' ἀπαντήσει σ' ὅλα αὐτά τά ἐρωτήματα. Τό συνέδριο πρέπει νά ἔχει πραχτική σημασία γιά τήν ἑνοποίηση τοῦ κινήματος καί τήν ἰσχυρή ὤθησή του πρός τά μπρός, καί καλύτεροι ἀντιπρόσωποι πρέπει νά θεωροῦνται οἱ σύντροφοι πού, ἔστω κι ἄν εἶναι καινούργιοι, εἶναι ὅμως οἱ πιό δραστήριοι, ἀσκοῦν τή μεγαλύτερη ἐπιροή, εἶναι περισσότερο ἀφοσιωμένοι στήν ἐπαναστατική δουλειά. Οἱ ἐκθέσεις μποροῦν νά συνταχθοῦν μέ βάση τίς ἐργασίες πολλῶν προσώπων, κι ἐκτός ἀπ' αὐτό σέ ὁρισμένες περιπτώσεις ἴσως νά εἶναι δυνατό νά σταλεῖ ὄχι μονάχα ἕνας ἀντιπρόσωπος: ἰδιαίτερα θά ἦταν καλό νά δοθεῖ ἡ δυνατότητα νά μετάσχουν στό συνέδριο *πολλοί ἐργάτες* ἀντιπρόσωποι.

Παραθέτω τώρα τόν κατάλογο τῶν ἐρωτημάτων, χωρισμένο σέ ὀχτώ κεφάλαια ἤ ὁμάδες (ὁ χωρισμός τῶν διαφόρων ἐρωτημάτων ἀκόμα καί τῶν ὁμάδων τους εἶναι πολλές φορές τεχνητός καί ἔγινε μόνο γιά νά διευκολυνθεῖ ἡ ἀνασκόπηση, γιατί ὅλα τά ζητήματα συνδέονται μεταξύ τους παρά πολύ στενά).

Ι. ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ ΚΙΝΗΜΑ, Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΚΑΙ Η ΣΗΜΕΡΙΝΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1. Σύντομη περιγραφή τῶν συνθηκῶν καί τῆς κατάστασης τῆς βιομηχανίας. Ἀριθμητική δύναμη, σύνθεση, κατανομή καί ἄλλες ἰδιομορφίες τοῦ τοπικοῦ προλεταριάτου (βιομηχανικοῦ, ἐμπορικοῦ, βιοτεχνικοῦ κτλ., ἴσως καί τοῦ ἀγροτικοῦ).

2. Πόσο πλατιά ἔχει ἀγκαλιάσει ἡ σοσιαλιστική ζύμωση τούς ἐργάτες; Ποιές περιφέρειες; ἐργοστάσια; φάμπρικες; οἰκοεργάτες κτλ. Νά περιγραφεῖ ὅσο τό δυνατό λεπτομερέστερα ἡ διεύ-

ρυνση αὐτοῦ τοῦ κύκλου τῶν ἐργατῶν ἀπό τόν καιρό πού ἄρχισε τό κίνημα.

3. Ὅσο τό δυνατό πληρέστερη ἀπαρίθμηση τῶν ἀπεργιῶν πού ἔχουν γίνει καί λεπτομερειακή περιγραφή κάθε λίγο-πολύ μεγάλης ἀπεργίας. Καλά εἶναι νά ὑπάρχουν συνοπτικά στοιχεῖα.

4. Ὑπῆρξαν σοβαρές περιπτώσεις μποϋκοτάζ καί ἄλλων ὁμαδικῶν ἐνεργειῶν * τῶν ἐργατῶν, ἐκτός ἀπό τίς ἀπεργίες; Λεπτομέρειες σχετικά μ' αὐτές.

5. Τί ἐργατικοί ὅμιλοι ὑπῆρχαν καί ὑπάρχουν; — ταμεῖα; — σύλλογοι αὐτομόρφωσης; — ἐργατικές ὀργανώσεις; — συνδικάτα; Ὅσο τό δυνατό πληρέστερη περιγραφή ὅλων τῶν ἑνώσεων αὐτοῦ τοῦ εἴδους, τοῦ τύπου συγκρότησής τους, τοῦ ἐπικρατέστερου στοιχείου στή σύνθεσή τους, τοῦ ἀριθμοῦ τῶν μελῶν τους, τοῦ χρόνου ὕπαρξής τους, τοῦ χαρακτήρα τῆς λειτουργίας τους, τῶν ἀποτελεσμάτων τῆς πείρας ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη κτλ.

6. Ἔγιναν προσπάθειες νά ὀργανωθοῦν νόμιμοι ἐργατικοί σύλλογοι; Λεπτομερειακά στοιχεῖα γιά τήν κάθε τέτοια προσπάθεια καί τ' ἀποτελέσματά της, τήν ἐπίδρασή της, τήν τύχη της, τή σημερινή της κατάσταση καί σημασία. Τό ἴδιο καί γιά τούς ζουμπατοφικούς συλλόγους. Ἔγιναν προσπάθειες νά χρησιμοποιηθοῦν οἱ νόμιμοι σύλλογοι γιά τούς σκοπούς τῆς σοσιαλδημοκρατίας;

7. Ἡ ἐπίδραση τῆς σημερινῆς κρίσης; Περιγραφή της μέ βάση κυρίως τά στοιχεῖα πού προέρχονται ἀπό ἐργάτες. Ἄνεργοι, διαθέσεις τους, ζύμωση ἀνάμεσά τους κτλ.

II. ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΩΝ ΟΜΙΛΩΝ, ΕΜΦΑΝΙΣΗ ΤΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ, ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΕΩΝ ΣΤΟΥΣ ΚΟΛΠΟΥΣ ΤΟΥΣ

8. Ὑπῆρχαν ἴχνη τῶν παλιῶν σοσιαλιστικῶν ὀργανώσεων τόν καιρό πού ἐμφανίστηκαν οἱ σοσιαλδημοκράτες; Ποιά ἦταν καί πῶς ἐπιδροῦσαν; Πότε καί ποιός ἄρχισε τήν προπαγάνδα καί τή ζύμωση στήν ἐργατική τάξη; Οἱ ναροντοβόλτσι; Ἡ θέση τους ἀπέναντι στούς σοσιαλδημοκράτες;

9. Πότε καί κάτω ἀπό ποιές συνθῆκες ἐμφανίστηκαν μεμονωμένοι σοσιαλδημοκράτες ἤ σοσιαλδημοκρατικοί ὅμιλοι; Νά πε-

* Ὁμαδικές διακηρύξεις; δημόσιες συγκεντρώσεις; συμμετοχή στίς δημόσιες «ἐκδηλώσεις»; κ. ἄ. κτλ.

ριγραφεῖ ὅσο τό δυνατό πιό λεπτομερειακά *κάθε* ὅμιλος (μέ βάση τό ἐρωτηματολόγιο αὐτό), ἡ σημασία καί ἡ ἐπίδρασή του στούς κατοπινούς ὁμίλους.

10. Πῶς διαμορφώνονταν καί ἀναπτύσσονταν οἱ σοσιαλδημοκρατικές ἀντιλήψεις στούς τοπικούς ὁμίλους; Ἡ ἐπίδραση τῶν ἄλλων (πόλεων) περιφερειῶν; — τῆς φιλολογίας τοῦ ἐξωτερικοῦ; — τῆς φιλολογίας τοῦ νόμιμου μαρξισμοῦ (καί τῆς «κριτικῆς τοῦ μαρξισμοῦ»); Νά γίνει ὅσο τό δυνατό πιό λεπτομερειακή περιγραφή τῆς ἐπίδρασης τῆς πρώτης, τῆς δεύτερης καί τῆς τρίτης περίπτωσης.

11. Διαφωνίες στούς κόλπους τῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Ὑπῆρχαν διαφωνίες πρίν βγεῖ ἡ Διακήρυξη τοῦ 1898;[39] Πῶς ἀκριβῶς ἐκφράζονταν; Δέν ὑπάρχουν ντοκουμέντα γι' αὐτές; Πῶς δέχτηκαν τή Διακήρυξη; Ποιές συγκεκριμένα διαμαρτυρίες ἤ δυσαρέσκεια προκάλεσε καί ἀπό τήν πλευρά τίνος; Πῶς ἀκριβῶς ἐμφανίστηκαν οἱ λεγόμενες «οἰκονομιστικές» ἀντιλήψεις; Πῶς ἀναπτύσσονταν καί διαδίδονταν; Ἔχει μεγάλη σημασία νά περιγραφεῖ αὐτό ὅσο τό δυνατό πιό συγκεκριμένα καί ντοκουμενταρισμένα σέ σχέση μέ κάθε οἰκονομική «φάση» τοῦ τοπικοῦ κινήματος. Πῶς ἐκφράζονταν οἱ διαφωνίες στήν ἐκτίμηση τῶν διαφόρων κομματικῶν ὀργάνων καί στήν πάλη ἀνάμεσα στούς ὀπαδούς τους; — τῆς «Ραμπότσαγια Γκαζέτα»[40] (1897), τῆς «Ραμπότνικ» τοῦ ἐξωτερικοῦ καί τοῦ «Λιστόκ»[41], τῆς «Ραμπότσαγιά Μίσλ», τοῦ «Ραμπότσεγε Ντιέλο», τῆς «Ἴσκρα», τοῦ «Ζαριά», τῆς «Μπορμπά», τοῦ «Ζίζν»[42] κτλ. κτλ.;

11 *bis*. Παρουσιάστηκαν σχίσματα καί διενέξεις ἀνάμεσα στούς ἐργάτες καί στή «διανόηση» στίς γραμμές τῶν σοσιαλδημοκρατῶν; Ἔχει μεγάλη σημασία νά καθοριστοῦν οἱ αἰτίες καί ἡ ἐπίδρασή τους.

12. Πῶς ἀκριβῶς διεξήχθηκε ἡ πάλη τῶν κατευθύνσεων στούς τοπικούς ὁμίλους; Μόνο ἀνάμεσα στούς σοσιαλδημοκράτες διανοούμενους; — ἤ καί ἀνάμεσα στούς ἐργάτες; — στούς φοιτητικούς κύκλους τῶν συμπαθούντων; — ἐκδηλώθηκε μέ σχίσματα; — μέ τή δημιουργία χωριστῶν ὁμάδων; — ἄναψε ἀπ' ἀφορμή τά γενικά ζητήματα ἀρχῶν; — ἀπ' ἀφορμή τό περιεχόμενο τῶν φυλλαδίων; — ἀπ' ἀφορμή τό ζήτημα τῶν διαδηλώσεων; — τῆς θέσης ἀπέναντι στό φοιτητικό κίνημα; — ἀπ' ἀφορμή τίς πρωτομαγιάτικες διεκδικήσεις;

Νά περιγραφεῖ ὅσο μπορεῖ πιό λεπτομερειακά ἡ πορεία, οἱ συνέπειες τῆς πάλης τῶν κατευθύνσεων καί ἡ σημερινή κατάσταση ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη.

III. Η ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ, ΤΩΝ ΤΟΠΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΚΑΙ ΟΜΙΛΩΝ

13. Ἐπικρατέστερο στοιχεῖο στή σύνθεση τῆς ἐπιτροπῆς (resp.* τῆς ὁμάδας, τοῦ ὁμίλου καί, ἄν εἶναι πολλοί, τοῦ καθενός χωριστά); — φοιτητές; ἐργάτες; Γίνεται ἡ συμπλήρωση μέ ἐκλογή (καί πῶς ἀκριβῶς;) ἤ ἀλλιῶς; Ὑπάρχει ἐπιτροπή διανοουμένων καί ἐπιτροπή ἐργατῶν χωριστά; χωριστές ὁμάδες γιά τεχνικές δουλειές, γιά προπαγάνδα, ζύμωση; δημοσιογραφικές ὁμάδες, κεντρικές, ἀχτιδικές, τοπικές, ἐκτελεστικές; σχέσεις ἀνάμεσά τους σύμφωνα μέ τό «καταστατικό» (ἄν ὑπάρχει τέτοιο) καί στήν πραγματικότητα; Γενικές συνελεύσεις, δικαιοδοσία τους, συχνότητα καί συμμετοχή σ' αὐτές; Ὀργάνωση τῶν ἐπαφῶν μέ τίς ἄλλες πόλεις καί τό ἐξωτερικό (δηλ. εἰδικοί ἄνθρωποι, εἰδικές ὁμάδες εἴτε ἄνθρωποι ἔξω ἀπό τίς ὁμάδες κτλ.); Ὀργάνωση τῆς διανομῆς τοῦ τύπου; Ὀργάνωση τῶν μετακινήσεων;

Συμπεράσματα τῆς πείρας ἀπό ὀργανωτική ἄποψη καί ἐπικρατέστερες ἀντιλήψεις ἐπί τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν στίς ἐπιτροπές, στούς διανοούμενους καί στούς ἐργάτες;

Ἰδαίτερη σημασία ἔχει νά καθοριστοῦν λεπτομερειακά οἱ αἰτίες καί οἱ *συνέπειες* τῆς ἐμφάνισης χωριστῶν ἐπιτροπῶν τῶν διανοουμένων καί χωριστῶν ἐργατικῶν (ἐργοστασιακῶν, βιοτεχνικῶν κτλ.) ἐπιτροπῶν.

14. Ἐξάπλωση τῆς δράσης στίς γειτονικές καί ἄλλες περιφέρειες; Μέ ποιά μορφή ἔγινε: ὀργανωμένα ἤ συμπτωματικά; Ἔγιναν προσπάθειες δημιουργίας *περιφερειακῶν* ὀργανώσεων εἴτε συμμετοχῆς σ' αὐτές;

Χαρακτήρας τῶν σχέσεων μέ τίς ἄλλες περιφέρειες.

Ἱστορία τῆς ἐμφάνισης καί τῆς λειτουργίας τῶν περιφερειακῶν ὀργανώσεων. Σύνθεση τῆς κεντρικῆς περιφερειακῆς ἐπιτροπῆς; σχέσεις της μέ τίς τοπικές ἐπιτροπές; ἔρανοι; περιφερειακά ταμεῖα; ἀποθῆκες ἔντυπου ὑλικοῦ; Ἐπίδραση τῶν περιφερειακῶν ὀργανώσεων στήν εὐρύτητα τῆς δουλειᾶς, στή σταθερότητά της, σύνδεση ἀνάμεσα στίς ἐπιτροπές κτλ. κτλ.

15. Οἰκονομικά τῆς ἐπιτροπῆς; Συνοπτικά στοιχεῖα ἐσόδων καί ἐξόδων (σύμφωνα μέ τούς ἀπολογισμούς, ἄν ὑπάρχουν) γιά ὅλη τήν περίοδο τῆς ὕπαρξής της; Συνηθισμένος καί μέσος προϋπολογισμός, χαρακτήρας τῶν πηγῶν, ἔρανοι στούς ἐργάτες, συνδρομές τῶν μελῶν, πληρωμή τοῦ ἔντυπου ὑλικοῦ, ἑσπερίδες,

* — respective — ἤ. *Σύντ.*

δωρεές κτλ. (ἐπίδραση ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη τῆς «'Οσβομποζντένιγε» καί τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν).

Συνολικό ποσό καί χαρακτήρας τῶν ἐξόδων: τεχνικές ἀνάγκες; συντήρηση τῶν ἀνθρώπων; μετακινήσεις; καί ἄλλα.

IV. ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ, ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΚΑΙ ΕΥΡΥΤΗΤΑ ΤΗΣ ΤΟΠΙΚΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

16. Προπαγάνδα. Σύνθεση (τῶν ὁμίλων) τῶν προπαγανδιστῶν, ἀριθμός τους, τρόπος δράσης; Ὑπάρχουν ἀνάμεσά τους ἐργάτες; Ὑπερτεροῦν οἱ φοιτητές; Ἐλέγχονται καί κατευθύνονται ἀπό πιό ἔμπειρους συντρόφους; Συνηθισμένα προγράμματα διαλέξεων καί ἔγκαιρη τροποποίησή τους; Ἡ γνώμη τῶν ἐργατῶν καί οἱ ἀπαιτήσεις τους σ' ὅ,τι ἀφορᾶ τό ἕνα ἤ τό ἄλλο θέμα; Ἔγινε προσπάθεια ἀποστολῆς ὁμιλητῶν μέ καλές ὁμιλίες σέ διάφορες πόλεις, διάφορες περιφέρειες κτλ.; Σύνθεση καί ἀριθμός, συχνότητα καί ὀργάνωση τῶν συνελεύσεων ὅπου διαβάζονταν διαλέξεις;

17. Οἰκονομική ζύμωση. Ἀπό πότε ἄρχισαν νά βγαίνουν φυλλάδια; Μπορεῖ νά ὑπολογιστεῖ ὁ ἀριθμός ὅλων τῶν φυλλαδίων καί τῶν ἀντιτύπων τους πού ἔχουν ἐκδοθεῖ; (κατά προσέγγιση;) Ποιές περιφέρειες, ἐργοστάσια καί κλάδους ἐργασίας ἀγκάλιασε αὐτή ἡ ζύμωση; Τρόπος σύνταξης καί ἔγκρισης τῶν φυλλαδίων; Συμμετοχή τῶν ἐργατῶν σ' αὐτή τή δουλειά; Τεχνική ἔκδοσης καί *διανομῆς*; Ὑπάρχουν ἐργάτες διανομεῖς; Σέ τί βαθμό ἱκανοποιεῖται ἡ ζήτηση φυλλαδίων;

18. Πολιτική ζύμωση. Πέρασμα ἀπ' τήν οἰκονομική; πότε ἄρχισε; προκάλεσε διαμαρτυρίες; πότε βγῆκαν τά πρῶτα πολιτικά φυλλάδια; ὑπῆρξε ἐποχή πού ἔβγαιναν φυλλάδια *μόνο* γιά οἰκονομικά ζητήματα; τοποθέτηση τοῦ ζητήματος καί ἀφορμές πολιτικῆς ζύμωσης; Νά περιγραφεῖ ὅσο τό δυνατό πιό λεπτομερειακά τό πλάταιμά της τόσο ὡς πρός τό χαρακτήρα τῶν φυλλαδίων, ὅσο καί ὡς πρός τούς τομεῖς κυκλοφορίας τους. Καλά εἶναι νά ἔχουμε ντοκουμέντα, γιατί ἔχει σημασία νά ξέρουμε *ὅλες τίς περιπτώσεις* πολιτικῆς ζύμωσης καί ὅλους τούς τομεῖς της. Γινόταν μόνο στούς ἐργάτες ἤ καί στίς ἄλλες τάξεις (πρβλ. παρακάτω). Μέθοδοι καί τρόπος σύνταξης τῶν φυλλαδίων, ζήτησή τους, σέ τί βαθμό ἱκανοποιεῖται αὐτή ἡ ζήτηση; τί φυλλάδια χρειάζονται περισσότερο, τοπικά ἤ γενικά;

19. Φιλολογία. Ποιές παράνομες ἐκδόσεις κυκλοφοροῦν; Ν' ἀπαριθμηθοῦν, ν' ἀναφερθεῖ ὁ βαθμός κυκλοφορίας, ἡ στάση τῆς

ἐπιτροπῆς καί τῶν ἐργατῶν (resp. τοῦ κοινοῦ γενικά) ἀπέναντι σέ *κάθε* ἔκδοση (μπροσούρα κ. ἄ.), ὁ χρόνος κυκλοφορίας, ἡ ζήτηση, σέ ποιά στρώματα καί σέ τί κυρίως ἔντυπο ὑλικό;

Διανομή, σκόρπισμα, ὁμαδικό διάβασμα στούς ὁμίλους; Ποιά πράγματα χρειάστηκαν ἐξηγήσεις ἀπομέρους τῶν διανοουμένων; — ἐφαρμόζεται πλατιά τό διάβασμα μέ ἐξηγήσεις; — ποιῶν συγκεκριμένα ἔργων;

20. Τοπικά καί παγκομματικά ὄργανα. Ἱστορία τοῦ τοπικοῦ ὀργάνου: συχνότητα ἔκδοσης; τιράζ; πῶς ἔχει ὀργανωθεῖ ἡ ἔντυπη δουλειά; συγκέντρωση καί φύλαξη (ἀπώλεια;) τῆς ὕλης; Ὀργάνωση τῆς συνεργασίας στά τοπικά καί κεντρικά ὄργανα; εἰδικές δημοσιογραφικές ὁμάδες; «ρεπόρτερ»; σχέσεις μέ τούς κύκλους τῶν λογίων; Τρόποι ἀποστολῆς ἀνταποκρίσεων; — μέσω τῆς ἐπιτροπῆς; μέσω ἰδιωτῶν καί σέ πλατιά κλίμακα; Προσπάθειες νά χρησιμοποιηθοῦν οἱ φοιτητές; οἱ ἐξόριστοι;

Συμπεράσματα καί ἀπαιτήσεις σχετικά μέ τά ὄργανα.

21. Πρωτομαγιάτικες συγκεντρώσεις. Τό ἱστορικό κάθε πρωτομαγιάτικης συγκέντρωσης καί διδάγματα γιά τό μέλλον.

22. Διαδηλώσεις. Συνόψιση τῶν στοιχείων γιά κάθε διαδήλωση. Προσπάθειες ὀργάνωσης γενικά; — ἀπόκρουσης εἰδικά; — ἐξοπλισμοῦ; Ἀπόψεις πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα τῶν ἐργατῶν καί τῶν «πραχτικῶν» γενικά;

Συμπλήρωση καί ἔλεγχος τῆς κομματικῆς φιλολογίας γιά τίς διαδηλώσεις.

Σημερινή θέση ἀπέναντι σ' αὐτό τό ζήτημα.

V. ΘΕΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΙΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΕΣ (ΙΔΙΑΙΤΕΡΑ ΣΤΙΣ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΕΣ) ΟΜΑΔΕΣ ΤΩΝ ΑΛΛΩΝ ΦΥΛΩΝ ΚΑΙ ΕΘΝΟΤΗΤΩΝ

23. Ὑπάρχουν ἐργάτες ἀπό ἄλλες ἐθνότητες καί φυλές; Δουλειά ἀνάμεσα σ' αὐτούς; ὀργανωμένη ἤ ὅπως τύχει; σέ ποιά γλῶσσα; Σχέσεις μέ τίς ὁμάδες τῶν σοσιαλδημοκρατῶν πού δουλεύουν παράλληλα σέ ἄλλη γλῶσσα; Εἶναι εὐχῆς ἔργο νά δοθεῖ μιά ἀκριβής καί λεπτομερειακή περιγραφή αὐτῶν τῶν σχέσεων. Ὑπάρχουν διαφωνίες; — στό θεμελιακό ζήτημα ἑνός ἐθνικιστικοῦ προγράμματος; — διαφωνίες ταχτικῆς; — ὀργανωτικές; Ἐπιθυμητές σχέσεις γιά κοινή δουλειά. Δυνατότητα *ἑνός μόνο* κομματικοῦ ὀργάνου; Εἶναι ἐπιθυμητή μιά ὁμοσπονδία καί ποιανοῦ τύπου;

VI. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ, ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ ΚΑΙ ΣΥΝΩΜΟΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΤΗΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

24. Τυπογραφεῖα. Ἡ πείρα ἀπό τήν ὀργάνωσή τους. Δαπάνες καί ἀπασχόληση ἀνθρώπων. Ἀποδοτικότητα. Χρειάζονται τοπικά (γιά φυλλάδια;) καί κοινά γιά πολλές μαζί πόλεις; Τεχνική, ὀργανωτική, οἰκονομική, συνωμοτική πλευρά αὐτῆς τῆς δουλειᾶς.

25. Ταχυδρομεῖα. Ὑπῆρχαν συνδέσεις σ' αὐτό τόν τομέα; — ἐπιχειρήσεις; — τό ἱστορικό καθεμιᾶς ἀπ' αὐτές καί λεπτομερειακά στοιχεῖα γιά τήν ὀργάνωση, τήν πορεία, τ' ἀποτελέσματα καί τίς προβλέψεις γιά τό μέλλον. Τί λογῆς ὀργάνωση χρειάζεται.

26. Συνωμοτική ὀργάνωση. Σπίτια γιά συνωμοτική δουλειά; Συνθηματικά; Ὑπάρχουν παράνομοι; — ἐφοδιασμός μέ ταυτότητες; — πείρα ἀπ' αὐτήν τήν ἄποψη; — ὑπάρχουν συνδέσεις γι' αὐτό τό σκοπό;

Ὀργάνωση τῶν συναντήσεων;

Παρακολούθηση τῶν χαφιέδων; Πάλη ἐνάντια στούς χαφιέδες καί στούς προβοκάτορες; Μορφές της, ποιές ὑπῆρχαν καί ποιές χρειάζονται;

Κρυπτογραφικοί κώδικες. Ἀλληλογραφία ἀνάμεσα σέ πόλεις, μέσα στήν πόλη, μέ τό ἐξωτερικό;

Μαθήματα σχετικά μέ τό «πῶς νά συμπεριφέρεσαι στίς ἀνακρίσεις»; Χρειάζεται μιά τέτοια μπροσούρα κι ἄλλες παρόμοιες;

Ἀρχεῖα τῆς ἐπιτροπῆς; Ὑπῆρχαν καί φυλάγονταν παλιότερα; τώρα;

VII. ΣΥΝΔΕΣΕΙΣ ΚΑΙ ΔΡΑΣΗ ΣΤΑ ΑΛΛΑ ΣΤΡΩΜΑΤΑ ΤΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ ΕΚΤΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΤΑΞΗ

27. Δουλειά στήν ἀγροτιά; Ὑπάρχουν ἰδιαίτερες συνδέσεις; — λεπτομερειακά στοιχεῖα γι' αὐτές; — πῶς δημιουργήθηκαν καί πῶς κρατιένται, μέ ποιούς ἀγρότες; — μέ ἐργάτες γῆς; Ρόλος τῶν ἐργατῶν πού φεύγουν στό χωριό;

Προσπάθειες νά γίνει προπαγάνδα; — νά κυκλοφορήσουν μπροσοῦρες; — φυλλάδια; — ποιά συγκεκριμένα, μέ τί ἀποτέλεσμα;

Σημερινή κατάσταση καί προβλέψεις γιά τό μέλλον.

28. Φοιτητές. Ἐπίδραση τυχαία καί προσωπική ἤ ὀργανωμένη; Βγαίνουν πολλοί σοσιαλδημοκράτες ἀπό τούς φοιτητές;

Ὑπάρχει σύνδεση μέ τούς φοιτητικούς ὁμίλους, τούς συλλόγους συντοπιτῶν, τά συμβούλια τῶν φοιτητικῶν ἑνώσεων; Πῶς κρατιένται αὐτές οἱ ἐπαφές; — πῶς γίνεται τό διάβασμα; — ἡ κυκλοφορία τοῦ ἔντυπου ὑλικοῦ; Ἐπικρατέστερες διαθέσεις στούς φοιτητές καί ἱστορία τῆς ἐναλλαγῆς τῶν διαφόρων διαθέσεων.

Στάση ἀπέναντι στίς φοιτητικές μαζικές ἐκδηλώσεις;

Συμμετοχή τῶν φοιτητῶν σέ διαδηλώσεις; Προσπάθειες νά γίνει ἀπό τά πρίν σχετική συνεννόηση;

Οἱ φοιτητές σάν προπαγανδιστές, προετοιμασία τους;

29. Μεσαῖα ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα, γυμνάσια, σεμινάρια κ. ἄ., ἐμπορικές σχολές καί ἐμπορικά λύκεια; Χαρακτήρας τῶν συνδέσεων μέ τούς μαθητές; Στάση ἀπέναντι στή νέα φάση ἀνόδου τοῦ κινήματος στό περιβάλλον τους; Προσπάθειες νά ὀργανωθοῦν ὅμιλοι καί μαθήματα; Ὑπῆρξαν (καί ἦταν πολλοί) σοσιαλδημοκράτες ἀπό τά γυμνασιόπαιδα πού μόλις τέλειωσαν (ἤ καί δέν τέλειωσαν) τό γυμνάσιο; Ὅμιλοι, διάβασμα; κυκλοφορία ἔντυπου ὑλικοῦ;

30. Δεσμοί μέ τήν «κοινωνία»; Ὑπῆρχαν προηγούμενα καί τώρα; μέσα σέ ποιά στρώματα; Μέ βάση τούς χρηματικούς ἐράνους; τήν κυκλοφορία τοῦ ἔντυπου ὑλικοῦ;— γιά τήν ὀργάνωση νόμιμων βιβλιοθηκῶν; —γιά τή συγκέντρωση πληροφοριῶν καί ἀνταποκρίσεων; Ἀλλαγές στή στάση τῆς «κοινωνίας» ἀπέναντι στούς σοσιαλδημοκράτες. Ζήτηση σοσιαλδημοκρατικῆς φιλολογίας; Δεσμοί μέ τό δημοσιοϋπαλληλικό κόσμο; μέ τούς τριατατικούς; τούς σιδηροδρομικούς ὑπαλλήλους; μέ τούς ἐπόπτες ἐργασίας; μέ τούς ἀστυνομικούς ὑπαλλήλους; μέ τόν κλῆρο; κλπ.;

Καλό θά ἦταν νά γνωρίσουμε καί τήν πείρα ὁρισμένων μελῶν τῆς ἐπιτροπῆς ἀπό τίς προσωπικές τους σχέσεις μέ τά διάφορα στρώματα.

31. Συνδέσεις στό στρατό; Ρόλος τῶν διανοουμένων καί ἐργατῶν σοσιαλδημοκρατῶν πού ὑπηρέτησαν τή στρατιωτική τους θητεία; Συνδέσεις μέσα στούς ἀξιωματικούς καί στούς φαντάρους; Πῶς κρατιένται καί πῶς ἀξιοποιοῦνται αὐτές οἱ συνδέσεις; Σημασία αὐτῶν τῶν συνδέσεων ἀπό ἄποψη ζύμωσης, προπαγάνδας, ὀργάνωσης καί ἀπό ἄλλες ἀπόψεις.

Πάνω σ' αὐτό καί στά προηγούμενα ἐρωτήματα καλό εἶναι νά δοθοῦν πολύ λεπτομερειακά στοιχεῖα, ἐπειδή τό ζήτημα εἶναι καινούργιο καί εἶναι ἀνάγκη νά γενικευθοῦν καί νά συνδεθοῦν πολλές μεμονωμένες ἐνέργειες.

VIII. Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΜΗ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΩΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΤΙΚΩΝ ΡΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΘΕΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ Σ' ΑΥΤΑ

32. Φιλελεύθερες κατευθύνσεις. Φιλελευθεροναροντνικιστικές. Στήν κοινωνία; — στούς φοιτητές; «'Οσβομποζντένιγε», κυκλοφορία του (στούς φοιτητές; στούς ἐργάτες;) καί ἐπιροή του; Ὑπάρχουν ὅμιλοι «ὀσβομποζντενικῶν»; Θέση τους ἀπέναντι στούς σοσιαλδημοκράτες.

Τό ἐνδιαφέρον στούς σοσιαλδημοκρατικούς κύκλους γιά τό «'Οσβομποζντένιγε» καί ἡ γνώμη τους γι' αὐτό. Χρησιμοποιεῖται γιά τήν προπαγάνδα καί τή ζύμωση;

Γενικές συνελεύσεις μέ χαρακτήρα πολεμικῆς;

33. Σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. Λεπτομερειακή ἐξιστόρηση τῆς ἐμφάνισής τους στό δοσμένο τόπο; — πότε; ἀπό τούς ναροντοβόλτσι; — πέρασμα στούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες; — ἐπιροή τοῦ «οἰκονομισμοῦ»; Χαρακτήρας καί σύνθεση τῶν συνδέσεων καί τῶν ὁμίλων τους; — παλαίμαχοι; — φοιτητές; — ἐργάτες; Πάλη ἐνάντια στούς σοσιαλδημοκράτες, πορεία τῆς πάλης καί τρόποι διεξαγωγῆς της;

Κοινές ὁμάδες σοσιαλδημοκρατῶν καί σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Λεπτομερειακή ἐξιστόρησή τους, στοιχεῖα γιά τή δουλειά, τά *φυλλάδια*, τίς ἀποφάσεις τῶν ὁμάδων κ. ἄ.

Εἰδικές συνθῆκες τῆς ἀδυναμίας ἤ τῆς δύναμης τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν; Τάσεις πρός τήν τρομοκρατία; στούς φοιτητές; — στούς κύκλους τῶν ἐργατῶν;

Δουλειά τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν στήν ἀγροτιά; Χαρακτήρας τῶν συνδέσεών τους καί τῆς δράσης τους ἐκεῖ; 'Επίδραση τοῦ «ἀγροτικοῦ προγράμματός» τους;

34. Ἄλλες ὁμάδες καί κατευθύνσεις. «Σβομπόντα», «'Εργατικό κόμμα πολιτικῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ρωσίας», μαχάγεβτσι [43], ραμποτσεζνάμεντσι [44] κτλ. Χαρακτηρισμός τῶν ἀντιλήψεων, θέση ἀπέναντι στούς σοσιαλδημοκράτες, στοιχεῖα γιά τίς συνδέσεις καί τή δουλειά τους.

*Γράφτηκε τό Δεκέμβρη τοῦ 1902–
Γενάρη τοῦ 1903*

*Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1924
στό περιοδικό
«Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια» τεῦχος 1*

*Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο*

ΟΙ ΖΟΥΜΠΑΤΟΦΙΚΟΙ ΤΗΣ ΜΟΣΧΑΣ ΣΤΗΝ ΠΕΤΡΟΥΠΟΛΗ

Στήν ἐφημερίδα «Μοσκόβσκιγε Βέντομοστι»[45] (φύλλο 345, τῆς 15 τοῦ Δεκέμβρη 1902) δημοσιεύτηκε «Γράμμα πρός τόν ἐκδότη» τοῦ ἐργάτη Φ. Α. Σλεπόφ πού τό ἀναδημοσιεύουμε *ολόκληρο* πιό κάτω. Πρῶτα πρῶτα, θέλουμε νά ἐνθαρρύνουμε τόν ἀξιότιμό μας «συνάδελφο στήν πέννα», τόν διευθυντή τῆς «Μοσκόβσκιγε Βέντομοστι» κ. Γκρίνγκμουτ πού δημοσίευσε ἕνα τόσο ἐνδιαφέρον ντοκουμέντο. Καί ὁ κ. Γκρίνγκμουτ, ὁπωσδήποτε, ἔχει ἀνάγκη ἐνθάρρυνσης, γιατί ἡ ὠφελιμότατη δράση του πρός ἐξεύρεση (καί μελέτη) ὑλικοῦ γιά ἐπαναστατική ζύμωση ἔχει ἀδυνατίσει κάπως τόν τελευταῖο καιρό, ἔχει ἀτονήσει... ὁ ζῆλος ἔχει λιγοστέψει. Χρειάζεται μεγαλύτερη προσπάθεια, συνάδελφε! Δεύτερο, γιά τούς ἐργάτες τῆς Πετρούπολης ἔχει τώρα ὕψιστη σημασία νά παρακολουθοῦν κάθε βῆμα τοῦ ζουμπατοφισμοῦ, νά συγκεντρώνουν πιό ταχτικά, νά διαδίδουν πιό πλατιά καί νά ἐξηγοῦν πιό ἐμπεριστατωμένα στούς πάντες τίς πληροφορίες γιά τό πῶς οἱ ἐργάτες πού ἀγκαλιάστηκαν μέ τούς χαφιέδες, κουβεντιάζουν μέ τούς πρώην, τούς σημερινούς καί τούς μελλοντικούς στρατηγούς, μέ τίς κυρίες τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας καί μέ τούς «ἀληθινούς ρώσους» διανοούμενους.

Ὁρίστε αὐτό τό γράμμα πού τό συνοδεύουμε μέ μερικές παρατηρήσεις σέ παρένθεση:

«Ἀξιότιμε κύριε. Θά εἴχατε τήν καλοσύνη νά δημοσιεύσετε στή „Μοσκόβσκιγε Βέντομοστι" πού ἔχει τήν ἐκτίμηση τῶν ἀληθινῶν ρώσων, τά ἀκόλουθα:

Στίς 10 αὐτοῦ τοῦ μηνός στήν Πετρούπολη, στά γραφεῖα τῆς „Ρούσκογε σομπράνιγε", συνεδρίασαν τά μέλη τοῦ συμβουλίου αὐτῆς τῆς „Ρούσκογε σομπράνιγε", πού ἀσχολήθηκαν ἀποκλειστικά μέ ζητήματα ἀφορῶντα τίς συνθῆκες ζωῆς τῶν ρώσων

ἐργοστασιακῶν ἐργατῶν. — Ἀπό τούς πιό ἐπιφανεῖς ἐκπροσώπους τῆς κοινωνίας τῆς Πετρούπολης παραβρέθηκαν τά παρακάτω πρόσωπα: ὁ πρώην ἀναπληρωτής τοῦ γενικοῦ διοικητῆ τῆς Βαρσοβίας στρατηγός Κ. Β. Κομάροφ, ὁ γενικός ἐπιθεωρητής Α. Β. Βασίλιεφ, ὁ συνταγματάρχης Α. Π. Βερετέννικοφ, ὁ κόμης Ἀπράξιν, ὁ πρώην γενικός διοικητής τοῦ Κιέβου, ὁ κόμης Α. Π. Ἰγνάτιεφ, ὁ κόμης Π. Α. Γκολενίστσεφ-Κουτοῦζοφ, ὁ στρατηγός Ζαμπούντσκι, ὁ ναύαρχος Ναζίμοφ, ὁ Νικολάι Βιατσεσλάβιτς φόν-Πλέβε, τό μέλος τοῦ συμβουλίου τοῦ ὑπουργείου ἐθνικῆς παιδείας Ι. Π. Χρουστσόφ, ὁ καθηγητής τοῦ Γενικοῦ ἐπιτελείου Ζολοτάρεφ, ὁ Β. Σ. Κριβένκο, ὁ κόμης Ν. Φ. Χέιντεν, ὁ στρατηγός Ντεμιανένκοφ, ὁ πρωθιερέας Ὀρνάτσκι καί ἄλλοι ἐκπρόσωποι τῆς ἐκκλησίας· παραβρέθηκαν ἀκόμα κυρίες τῆς ὑψηλῆς κοινωνίας τῆς Πετρούπολης, καθώς καί ἀπό τίς δημοτικές ἀρχές τῆς πόλης ὁ δήμαρχος Λελιάνοφ καί ὁ δημοτικός σύμβουλος Ντεχτεριόφ. Ἀπό τούς ἐκπροσώπους τοῦ τύπου ὁ Β. Β. Κομάροφ, διευθυντής τῆς ἐφημερίδας „Σβέτ“, ὁ Β. Λ. Βελίτσκο, διευθυντής τοῦ περιοδικοῦ „Ρούσκι Βέστνικ“, ὁ Σιρομιάτνικοφ, συνεργάτης τῆς ἐφημερίδας „Νόβογε Βρέμια“, ὁ Κ. Κ. Σλουτσέβσκι, πρώην διευθυντής τῆς ἐφημερίδας „Πραβίτελστβεννι Βέστνικ“, ὁ Λέικιν, διευθυντής-ἐκδότης τοῦ περιοδικοῦ „Ὀσκόλκι“, ὁ ζωγράφος Καράζιν καί ἄλλοι. Ἡ συνεδρίαση ἄνοιξε μέ ἔκθεση γιά τήν κατάσταση τῶν ἐργατῶν τῆς ἐργοστασιακῆς βιομηχανίας, πού διαβάστηκε ἀπό τόν ἐργάτη Ι. Σ. Σοκολόφ (βλ. γι' αὐτόν στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 30, ὅπου δόθηκε, σύμφωνα μέ τά γραφόμενα τῆς «Σβέτ», πιό πλήρης κατάλογος τῶν ζουμπατοφικῶν ἐργατῶν τῆς Πετρούπολης. *Σύντ.* [46]). Ὁ εἰσηγητής ἐξήγησε κυρίως τή σημερινή κατάσταση τῆς ἐργατικῆς τάξης στίς βιομηχανικές πόλεις, τίς ὑλικές καί πνευματικές τους ἀνάγκες, τή δίψα τους γιά μάθηση κτλ. (Κρίμα πού δέ δημοσιεύτηκε ἡ ἔκθεση τοῦ κ. Σοκολόφ! Θά εἶχε ἐνδιαφέρον νά βλέπαμε, πῶς μπόρεσε «νά ἐξηγήσει» τή δίψα τῶν ἐργατῶν γιά μάθηση, χωρίς νά κάνει λόγο γιά τόν ἀστυνομικό διωγμό αὐτῆς τῆς δίψας. *Σύντ.*) Κατόπιν οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἐργατῶν τῆς Μόσχας (δέ θά ἦταν σωστότερο νά ποῦμε: οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ τμήματος ἀσφάλειας τῆς Μόσχας; Μήπως ἡ ἀφεντιά Σας καί οἱ σύντροφοί Σας, κ. Σλεπόφ, δέν πήγατε στήν Πετρούπολη μέ παραδάκι τῆς ἀστυνομίας; *Σύντ.*), πού ἀνάμεσά τους ἤμουν κι ἐγώ, εἶχαν ἐπίσης τήν τιμή νά παραβρεθοῦν στή συνεδρίαση τῆς „Ρούσκογε σομπράνιγε“ καί νά ἐκθέσουν στή σεβαστή συνέλευση τήν κατάσταση τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου τῆς Μόσχας. Στήν

ἔκθεσή μας ἐκφράσαμε, πρίν ἀπ᾽ὅλα, τή βαθιά μας εὐγνωμοσύνη ἐξονόματος τῶν ρώσων ἐργατῶν πρός τά μέλη τῆς „Ρούσκογε σομπράνιγε“ γιατί ἐπέτρεψαν στούς ἐκπροσώπους τῶν ἐργατῶν νά ἐξηγήσουν τή σημερινή κατάσταση τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας. Ἔπειτα παρακαλέσαμε τούς ἐκπροσώπους τῆς ἀνώτερης ρωσικῆς κοινωνίας νά προσέξουν σοβαρά τή μόρφωση τῶν ρώσων ἐργατῶν (καί βέβαια! Ἀκριβῶς ἀπό τίς ἀνώτερες τάξεις πρέπει νά περιμένει ὁ ἐργάτης τή μόρφωση — μέ τό βούρδουλα, ἀσφαλῶς! *Σύντ.*) πού δέν εἶναι καθόλου ἱκανοποιητική, πράγμα πού τό ἐκμεταλλεύονται μέ ἐπιτυχία κακόβουλα ἄτομα γιά νά κάνουν σοσιαλιστική προπαγάνδα (ἄν ἡ ἀμορφωσιά συμφέρει στούς *σοσιαλιστές*, τότε γιατί αὐτή ἡ *κυβέρνηση* κλείνει τά σχολειά γιά τούς ἐργάτες καί τά ἀναγνωστήρια; Κάτι ἄλλο θά συμβαίνει ἐδῶ, κ. Σλεπόφ! *Σύντ.*), ζημιώνοντας ἔτσι ὄχι μόνο τούς ἐργάτες, ἀλλά καί ὁλόκληρο τό Ρωσικό Κράτος. —Ἔπειτα προσπαθήσαμε νά τραβήξουμε τήν προσοχή τῆς σεβαστῆς συνέλευσης στό ὅτι οἱ ἐργοστασιάρχες τῆς Μόσχας δέ δείχνουν κατανόηση στήν ἰδέα τῶν ἐργατῶν τῆς Μόσχας νά ἑνωθοῦν σέ μιά μονοιασμένη οἰκογένεια γιά νά ἱδρύσουν δικά τους ταμεῖα ἀλληλοβοήθειας, τόσο σπουδαῖα γιά τή λύτρωσή τους ἀπό τήν ἀνέχεια πού τούς μαστίζει. Σχετικά μ᾽ αὐτό παρακαλέσαμε τά μέλη τῆς σεβαστῆς συνέλευσης ν᾽ ἀνακινήσουν στούς κυβερνητικούς κύκλους τό ζήτημα τῆς παροχῆς πίστωσης στά ἐργατικά ταμεῖα ἀλληλοβοήθειας (βλ. στό φύλλο 29 τῆς «Ἴσκρα» τήν ἀπολογία τοῦ ἐργάτη Σαμίλιν ἀπό τό Νίζνι Νόβγκοροντ στό δικαστήριο, ὅπου λέει πώς τόν ἔπιασαν γιατί ἔπαιρνε μέρος σ᾽ ἕναν οἰκονομικό ὅμιλο. Ὁρίστε καί μόρφωση, ὁρίστε καί ταμεῖα! *Σύντ.*). Δέ χωράει ἀμφιβολία πώς ἡ ἱκανοποίηση τῶν ὑλικῶν ἀναγκῶν τῶν ἐργατῶν θ᾽ ἀποτελοῦσε τήν καλύτερη διάψευση τῆς κακόβουλης προπαγάνδας στό περιβάλλον τους (μά πιστεύει σοβαρά ὁ κ. Σλεπόφ * — τί ταιριαστό ἐπώνυμο! — πώς ὁ συνειδητός ἐργάτης γιά κάτι ἄθλιες ἐλεημοσύνες θά παραιτηθεῖ ἀπό τήν ἐπιδίωξη τῆς ἐλευθερίας; Ὅσο γιά τή μή συνειδητή, τήν καθυστερημένη *μάζα*, δέν μποροῦν «νά ἱκανοποιήσουν τίς ὑλικές ἀνάγκες» της οὔτε καί οἱ πιό μεγαλόσχημοι προστάτες τῶν ζουμπατοφικῶν, γιατί μιά τέτοια ἱκανοποίηση ἀπαιτεῖ πρῶτα ν᾽ ἀλλάξει ὅλο τό κοινωνικό σύστημα πού στηρίζεται στήν ἐξαθλίωση τῶν μαζῶν. *Σύντ.*). — Αὐτοί οἱ κάλπικοι „*καλοθελητές*“ τῶν ἐργατῶν λένε συνήθως ὅτι τή ζωή μποροῦν νά τή βελ-

* Σλεπόι — τυφλός. *Σημ. Μετ.*

τιώσουν μόνο μέ ἀνταρσίες, ἐξεγέρσεις, ἀντίσταση στίς ἀρχές κτλ. Δυστυχῶς γιά μᾶς μιά τέτοια ὑποκίνηση ἔχει κάποτε ἐπιτυχία, ὅπως τό ξέρουν ὅλοι. Ἡ εἰρηνική βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν ἐργατῶν ἀποτελεῖ τήν πιό καλή διάψευση τῶν προπαγανδιστῶν. — Σέ συνέχεια εἴχαμε τήν τιμή ν' ἀναφέρουμε στή σεβαστή συνέλευση ὅτι στή Μόσχα, παρά τήν ἐξαιρετικά μεγάλη ἀνεργία, ἡ σοσιαλιστική προπαγάνδα τόν τελευταῖο καιρό δέ σημειώνει καμιά ἐπιτυχία (ἀλλά ἐμεῖς μόλις τελευταῖα ἀκούσαμε γιά μεγάλες συλλήψεις στή Μόσχα! Καί τί λόγος ὑπῆρχε γιά συλλήψεις καί ποιούς θά ἔπιαναν, ἄν ἡ προπαγάνδα δέν εἶχε ἐπιτυχία;; *Σύντ.*)· ἀκριβῶς ἐπειδή οἱ ἐργάτες ἀρχίζουν πιά νά ὀργανώνονται, διαθέτοντας δικό τους Σύλλογο ἀλληλοβοήθειας, Σύλλογο καταναλωτῶν καί ἐπειδή οἱ ἀρχές ἔχουν στρέψει κιόλας μέ συμπάθεια τήν προσοχή τους στίς ἀνάγκες τῶν ἐργατῶν, ἐπιτρέποντας νά ὀργανωθοῦν γι' αὐτούς μαθήματα στοιχειώδικης μόρφωσης κτλ. — Ἐκτός ἀπ' ὅλα τά παραπάνω, ἀναφέραμε ἐπίσης στή συνέλευση περιπτώσεις ἀπό τή Μόσχα, ὅπου ἐμεῖς παρουσιαζόμασταν σάν μεσολαβητές-συμβιβαστές τῶν ἐργατῶν μέ τούς ἐργοστασιάρχες καί ὄχι μόνο ἐξαλείψαμε, ἀλλά καί προλάβαμε ταραχές πού μποροῦσαν νά ξεσπάσουν, ὅπως ἔγινε, λχ., στό ἐργοστάσιο Χάκενταλ, στό ἐργοστάσιο τῶν ἀδελφῶν Μπρόμλεϊ, στό ἐργοστάσιο Ντόμπροφ-Νάμπγκολτς. Ἀναφέραμε ἐπίσης τήν ἀπεργία τῶν ἐργατῶν τοῦ μεταλλουργικοῦ ἐργοστασίου Γκουζόν ὅπου οἱ ἐργάτες τῶν τμημάτων ἐλασμάτων καί καρφοβελονῶν, ἄν καί σταμάτησαν τή δουλειά, ὡστόσο μόνο χάρη στήν ἐπέμβασή μας δέν ἔφτασαν σέ ταραχές. Οἱ ἐργάτες ἔπιασαν ξανά δουλειά, ἀκούοντας τίς συντροφικές μας συμβουλές (τέτοιες «συντροφικές» συμβουλές χόρτασαν πιά ν' ἀκοῦνε οἱ ἐργάτες σέ κάθε ἀπεργία καί ἀπό τήν ἀστυνομία, καί ἀπό τούς ἐπιθεωρητές ἐργασίας πού τούς παρακαλοῦν πάντα «νά πιάσουν δουλειά». Αὐτές εἶναι ἀστυνομικές συμβουλές κι ὄχι συντροφικές. *Σύντ.*).

Τά μέλη τῆς „Ρούσκογε σομπράνιγε“ ἄκουσαν εὐμενῶς (αὐτό ἔλειπε νά μήν ἀκούσουν εὐμενῶς τούς ἐργάτες πού βοηθοῦν τήν ἀστυνομία στό ἔργο της! *Σύντ.*) τίς ἐκθέσεις μας καί πολλοί ἐξέφρασαν τή γνώμη, ὅτι πρέπει νά μελετηθοῦν σοβαρά τά ζητήματα τῶν ἐργατῶν καί νά δοθεῖ στούς ἐργάτες ἡ δυνατότητα καί τά μέσα ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς σοσιαλιστικῆς διδασκαλίας (ἐνδιαφέρουσα εἰκόνα: στρατηγοί καί παπάδες, ζουμπατοφικοί χαφιέδες καί πιστοί στό ἀστυνομικό πνεῦμα συγγραφεῖς μαζεύτηκαν «νά βοηθήσουν» τόν ἐργάτη ν' ἀπαλλα-

γεῖ ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς σοσιαλιστικῆς διδασκαλίας! — καί μέ τήν εὐκαιρία νά βοηθήσουν στό ψάρεμα τῶν ἀφελῶν ἐργατῶν πού θά τσιμπήσουν τό δόλωμα. *Σύντ.*), ἐπιτρέποντας τήν ἀνεξάρτητη δράση τους, κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τῶν κυβερνητικῶν νόμων καί τήν καθοδήγηση ἀπομέρους τῆς μερίδας τῆς διανόησης πού ἀγαπάει εἰλικρινά τήν πατρίδα της καί θέλει τό καλό καί τήν ἄνθισή της (ὡραία ἀνεξαρτησία κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο τῆς ἀστυνομίας! Ὄχι, οἱ ἐργάτες τώρα πιά ζητοῦν ἀνεξαρτησία μέ τόν ὅρο νά εἶναι ἐλεύθεροι ἀπό τήν ἀστυνομία,. ἐλεύθεροι νά ἐκλέγουν καθοδηγητές ἐκείνους τούς διανοούμενους, στούς ὁποίους αὐτοί, οἱ ἐργάτες, ἔχουν ἐμπιστοσύνη. *Σύντ.*). — Ὁ Β. Β. Κομάροφ, ὁ Α. Β. Βασίλιεφ, ὁ συνταγματάρχης Βερετέννικοφ, ὁ κ. Ντεχτεριόφ, ὁ ζωγράφος Καράζιν, ὁ πρίγκιπας Ντ. Π. Γκολίτσιν καί πολλοί ἄλλοι ἔδειξαν ἐξαιρετικά θερμό ἐνδιαφέρον γιά τό ζήτημα τῶν ἐργατῶν. Διατυπώθηκαν γνῶμες ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἱδρυθοῦν εἰδικά συμβούλια ἀπό ἐργάτες, μέ ἕνα κεντρικο συμβούλιο ἐπικεφαλῆς, πού θά παίξουν εὐεργετικό ρόλο μέ τήν ἔννοια τῆς πρόληψης τῶν παρεξηγήσεων πού προκύπτουν ἀνάμεσα στούς ἐργάτες καί στούς ἐργοστασιάρχες. Σύμφωνα μέ τήν ἔκφραση τοῦ κ. Ντεχτεριόφ, αὐτό πρέπει νά ἐπιτραπεῖ, γιατί τό πλῆθος δέν μπορεῖ ποτέ νά δρᾶ συνειδητά καί γιατί στό πλῆθος τῶν ἐργατῶν μποροῦν νά ἐπιδράσουν πιό καλά οἱ ἴδιοι οἱ ἐργάτες, φέρνοντας γιά παράδειγμα τά ὄργανα αὐτοῦ τοῦ εἴδους πού ὑπάρχουν στή Γαλλία καί πού ἐκπληρώνουν μέ ἐπιτυχία τά πιό πάνω καθήκοντα. (Μάλιστα, τά συμβούλια ἀπό ἐργάτες ἔχουν ἐπιτυχία στή Γαλλία καί σ' ὅλη τήν Εὐρώπη. Αὐτό εἶναι ἀλήθεια. Ἔχουν ὅμως ἐπιτυχία, γιατί οἱ ἐργάτες ἔχουν ἐκεῖ πολιτικές ἐλευθερίες, ἔχουν τά σωματεῖα τους, τίς ἐφημερίδες τους, τούς ἀντιπροσώπους τους στά κοινοβούλια. Πιστεύει λοιπόν ὁ κ. Ντεχτεριόφ πώς οἱ ἐργάτες τῆς Πετρούπολης εἶναι ὅλοι τους τόσο ἀφελεῖς, ὥστε νά μή τό ξέρουν αὐτό; *Σύντ.*). — Τά μέλη τῆς „Ρούσκογε σομπράνιγε" ἔδειξαν ἐπίσης κατανόηση στό ζήτημα τῆς κυβερνητικῆς πίστωσης στά ταμεῖα ἀλληλοβοήθειας τῶν ἐργατῶν. Ἡ συνεδρίαση τελείωσε παίρνοντας ἀπόφαση νά ἐκλεγεῖ εἰδική ἐπιτροπή, γιά νά ἐξετάσει τά μέτρα πού πρέπει νά παρθοῦν γι' αὐτό τό ζήτημα. — Ἐλπίζουμε ὅτι κι ἐσεῖς, κ. διευθυντά, σάν ἀληθινός ρῶσος, θά δείξετε κατανόηση ἀπέναντί μας, ἀπέναντι στούς ἐργάτες, καί θά ἐπιτρέψετε νά δημοσιευτοῦν στήν ἐφημερίδα σας τά παραπάνω, ὥστε οἱ καλύτεροί μας ἄνθρωποι νά ἑνωθοῦν ὅλοι γιά ἕνα κοινό ἀγώνα κατά τῶν ἐχθρῶν τῆς πατρίδας μας πού σπέρνουν ζιζάνια στίς λαϊκές μά-

ζες, ρίχνουν τούς σπόρους τοῦ ἐμφύλιου σπαραγμοῦ κι ἐξασθενίζουν τήν ἀφοσίωση στίς ἀπό αἰῶνες καθαγιασμένες παραδόσεις τοῦ παρελθόντος, τό σεβασμό καί τήν εὐλάβεια ἀπέναντι στήν ἀνώτατη ἐξουσία. — Πιστεύουμε ἀκράδαντα ὅτι ὑπάρχουν καί στή Ρωσία ἄνθρωποι ἕτοιμοι νά ἀφιερώσουν τίς δυνάμεις τους στήν ἐξυπηρέτηση τῆς πατρίδας, νά προσφέρουν στό βωμό της τίς δυνάμεις τους καί τίς ἱκανότητές τους, καί, γερά συσπειρωμένοι, νά ὀρθώσουν στή Ρωσία ἕνα ἀνυπέρβλητο φράγμα στό ψέμα καί στό κακό.

Ὁ ἐργάτης Φ. Α. Σλεπόφ».

Στό τέλος ὁ κ. Σλεπόφ δέν μπόρεσε ὡστόσο νά κρατήσει τή γλώσσα του! Ὅλη ἡ ἱκανοποίηση τῶν ἀναγκῶν τῶν ἐργατῶν, ὅλη ἡ συμπάθεια ἀπομέρους τῆς κυβέρνησης κατέληξε σ' ἕνα πράγμα: νά συγκροτηθοῦν ἀπό τούς ἴδιους τούς ἐργάτες ὁμάδες γιά ἀγώνα ἐνάντια στό σοσιαλισμό. Αὐτή εἶναι ἡ ἀλήθεια. Καί θά εἶναι πολύ ἐνδιαφέρον γιά τούς ἐργάτες νά μάθουν ὅτι ἐκτός ἀπό τό βούρδουλα καί τίς φυλακές, τίς ἐξορίες καί τίς φυλακές, εἶναι καί οἱ κ. κ. ζουμπατοφικοί ἐργάτες πού θά καλλιεργοῦν σ' αὐτούς «τό σεβασμό καί τήν εὐλάβεια ἀπέναντι στήν ἀνώτατη ἐξουσία». Κανένας συνετός ἐργάτης δέ θά βγεῖ στίς ἀνοιχτές συνελεύσεις νά πεῖ αὐτό πού σκέφτεται — αὐτό θά σήμαινε νά παραδοθεῖ ἄμεσα στά χέρια τῆς ἀστυνομίας. Μέ τίς *δικές μας* ὅμως ἐφημερίδες, τά *δικά μας* φυλλάδια καί μέ τίς *δικές μας* συνελεύσεις μποροῦμε καί πρέπει νά πετύχουμε, ὥστε ἡ νέα ζουμπατοφική ἐκστρατεία νά ἀποβεῖ ὁλοκληρωτικά πρός ὄφελος τοῦ σοσιαλισμοῦ.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 31,
1 τοῦ Γενάρη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΕΠΙΛΟΓΟΣ ΣΤΗΝ «ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ „ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ"»[47]

«Πρίν ἀπό τέσσερα χρόνια μερικές ρωσικές σοσιαλδημοκρατικές οργανώσεις συνενώθηκαν στό „Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας" καί ἐπεξεργάστηκαν ἕνα ὁρισμένο σχέδιο ὀργάνωσης καί τίς γενικές ἀρχές δράσης· οἱ ἀρχές αὐτές διατυπώθηκαν στή „Διακήρυξη" πού ἔβγαλε τό κόμμα. Δυστυχῶς, αὐτή ἡ πρώτη προσπάθεια δέ στέφθηκε ἀπό ἐπιτυχία: δέν ὑπῆρχαν ἀκόμα τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα γιά τή δημιουργία ἑνιαίου, ἰσχυροῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος πού νά ἀγωνίζεται σταθερά γιά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ προλεταριάτου ἀπ' ὅλες τίς μορφές καταπίεσης καί ἐκμετάλλευσης. Ἀπό τή μιά μεριά, οἱ ἴδιες οἱ μορφές πραχτικῆς δράσης τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας μόλις τότε διαμορφώνονταν· ἡ σοσιαλδημοκρατία πού μόλις εἶχε πάρει τό δρόμο τῆς πάλης, ἀναζητοῦσε ἀκόμα τούς δρόμους γιά τόν καλύτερο τρόπο πραγματοποίησης τῶν θεωρητικῶν της ἀπόψεων, προχωροῦσε ἀκόμα μέ δειλά, ἀβέβαια βήματα. Τό ἐργατικό κίνημα πού ἀποτελοῦσε τή βάση τῆς δράσης της καί εἶχε πάρει μορφή μεγαλειώδικων ἀπεργιῶν, μόλις εἶχε ξεσπάσει μέ μιά τέτοια ἐκθαμβωτική λάμψη πού θάμπωσε πολλούς καί τούς ἔκανε νά μή βλέπουν τά τόσο καθαρά καί συγκεκριμένα καθήκοντα καί τούς σκοπούς τῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας, καί νά παρασυρθοῦν ἀπό τή στενή συνδικαλιστική πάλη. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, οἱ συνεχεῖς κυβερνητικές διώξεις ἐνάντια στίς σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις πού δέν εἶχαν ἀκόμα δυναμώσει, δέν εἶχαν ἀκόμα προφτάσει νά ριζοβολήσουν γερά, κατάστρεφαν κάθε συνέχεια στή δουλειά τους, ἐκμηδένιζαν κάθε παράδοση στή δράση τους.

Ὡστόσο, ἡ ἀποτυχημένη αὐτή προσπάθεια δέν πέρασε χωρίς ν' ἀφήσει ἴχνη. Ἡ ἴδια ἡ ἰδέα ἑνός ὀργανωμένου πολιτικοῦ κόμματος τοῦ προλεταριάτου, ἰδέα ἀπό τήν ὁποία καθοδηγοῦνταν οἱ πρόδρομοί μας, ἔγινε ἀπό τότε τό ὁδηγό ἀστέρι καί ὁ ποθητός σκοπός ὅλων τῶν συνειδητῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀγωνιστῶν. Μέσα σ' αὐτά τά τέσσερα χρόνια ἔγιναν ἐπανειλημμένες προσπάθειες νά πραγματοποιηθεῖ αὐτή ἡ ἰδέα πού μᾶς κληροδότησαν οἱ πρῶτοι σοσιαλδημοκράτες ἀγωνιστές. Ἀλλά καί σήμερα ἀκόμα εἴμαστε τό ἴδιο ἀποδιοργανωμένοι ὅπως καί πρίν ἀπό τέσσερα χρόνια.

Στό μεταξύ ἡ ζωή μᾶς προβάλλει ὅλο καί μεγαλύτερες ἀπαιτήσεις. Ἄν οἱ πρῶτοι ἀγωνιστές τοῦ κόμματος ἔβαζαν σάν καθῆκον τους νά ἀφυπνίσουν τίς ἐπαναστατικές δυνάμεις πού λαγοκοιμοῦνταν μέσα στίς ἐργατικές μάζες, μπροστά σέ μᾶς μπαίνει ἕνα πολύ πιό πολύπλοκο καθῆκον — νά κατευθύνουμε τίς ἀφυπνιζόμενες δυνάμεις ἐκεῖ πού πρέπει, νά μποῦμε ἐπικε-

φαλῆς αὐτῶν τῶν δυνάμεων καί νά τίς καθοδηγοῦμε. Πρέπει νά εἴμαστε ἕτοιμοι ν' ἀκούσουμε σήμερα-αὔριο τήν πρόσκληση: „Ὁδηγεῖστε μας ἐκεῖ πού μᾶς καλούσατε!“, καί θά εἶναι φοβερό ἄν αὐτή ἡ στιγμή μᾶς αἰφνιδιάσει, ἄν μᾶς βρεῖ τόσο χωρισμένους, τόσο ἀπροετοίμαστους ὅσο καί σήμερα: Κι ἄς μή μᾶς λένε ὅτι ὑπερβάλλουμε τή σοβαρότητα τῆς στιγμῆς. Ὅποιος εἶναι ἱκανός νά βλέπει κάτω ἀπ' τήν ἐπιφάνεια, ὅποιος εἶναι ἱκανός νά ξεχωρίζει τό προτσές πού συντελεῖται στό βάθος, αὐτός δέ θά μᾶς κατηγορήσει γιά ὑπερβολή.

Ἡ σοβαρότητα ὅμως τῆς κατάστασης ἐπιδεινώνεται κι ἀπό ἄλλους παράγοντες. Ζοῦμε μιά μεγάλη ἱστορική στιγμή. Τό ξύπνημα τῆς ἐργατικῆς τάξης σέ συνδυασμό μέ τή γενική πορεία τῆς ρωσικῆς ζωῆς ἔβαλε σέ δράση διάφορα κοινωνικά στρώματα. Μέ περισσότερη εἴτε λιγότερη συνειδητότητα τά στρώματα αὐτά τείνουν νά ὀργανωθοῦν γιά νά προσχωρήσουν μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο στήν πάλη ἐνάντια στό ξεπερασμένο καθεστώς. Ἡ ὥρα ἡ καλή! Ἡ σοσιαλδημοκρατία δέν μπορεῖ παρά νά χαιρετήσει καθέναν πού προσχωρεῖ σ' αὐτήν τήν πάλη. Πρέπει ὅμως νά παρακολουθεῖ ἄγρυπνα ὥστε νά μή τήν μετατρέπουν οἱ τέτοιου εἴδους σύμμαχοι σέ ὄργανό τους, νά μή τήν ἀπωθήσουν ἀπό τόν κύριο στίβο δράσης, νά μή τῆς ἀφαιρέσουν τόν καθοδηγητικό ρόλο στήν πάλη ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία καί, τό κυριότερο, νά μή βλάψουν τήν προχωρητική πορεία τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης, ἐκτρέποντάς την ἀπό τό σωστό δρόμο. Ὅτι ἕνας τέτοιος κίνδυνος δέν εἶναι ἀποκύημα τῆς φαντασίας εἶναι φανερό γιά τόν καθένα πού παρακολούθησε προσεχτικά τήν ἐπαναστατική πάλη τῶν τελευταίων χρόνων.

Συνεπῶς, τή στιγμή αὐτή μπροστά στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία ὀρθώνεται ἕνα τεράστιο καθῆκον πού δέν μποροῦν νά τό σηκώσουν οἱ πλάτες καμιᾶς τοπικῆς ἐπιτροπῆς, ἀκόμα καί καμιᾶς περιφερειακῆς ὀργάνωσης. Ὅσο τέλειες κι ἄν εἶναι οἱ τοπικές ὀργανώσεις, δέ θά μπορέσουν νά τά βγάλουν πέρα μ' αὐτό τό καθῆκον, γιατί ἔχει ξεπεράσει πιά τά τοπικά πλαίσια. Τό καθῆκον αὐτό μπορεῖ νά ἐκπληρωθεῖ μόνο μέ τίς ἑνωμένες δυνάμεις ὅλων τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν, συσπειρωμένων σέ ἕνα συγκεντρωτικό, πειθαρχημένο στρατό. Ποιός ὅμως θ' ἀναλάβει τήν πρωτοβουλία τῆς ἕνωσης;

Τό πρόβλημα αὐτό συζητήθηκε τόν περασμένο χρόνο στή συνδιάσκεψη τῶν ἀντιπροσώπων τῆς „Ἕνωσης Ἀγώνα“ τῆς Πετρούπολης, τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἑνωμένων ἐπιτροπῶν καί ὀργανώσεων τοῦ Νότου, τῆς ὀργάνωσης τῆς „Ἴσκρα“, τῶν Κεντρικῶν ἐπιτροπῶν (τῆς ρωσικῆς καί τοῦ ἐξωτερικοῦ) τῆς Μπούντ, τῆς „Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ“ καί μερικῶν ἄλλων ὀργανώσεων. Ἡ συνδιάσκεψη ἀνάθεσε σέ ἀντιπροσώπους μερικῶν ὀργανώσεων νά συγκροτήσουν Ὀργανωτική ἐπιτροπή πού θά ἀναλάβαινε τό καθῆκον τῆς ἔμπραχτης ἀνασυγκρότησης τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας.

Γιά τήν ἐκτέλεση αὐτῆς τῆς ἀπόφασης ἀντιπρόσωποι τῆς „Ἕνωσης ἀγώνα“ τῆς Πετρούπολης, τῆς ὀργάνωσης τῆς „Ἴσκρα“ καί τῆς ὁμάδας „Γιούζνι ραμπότσι“ * συγκρότησαν Ὀργανωτική ἐπιτροπή πού βάζει σάν πρῶτο

* Προτάθηκε ἐπίσης καί στήν Μπούντ νά στείλει ἀντιπρόσωπό της στήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή· ἡ Μπούντ ὅμως, γιά ἄγνωστους σέ μᾶς λόγους, δέν ἀπάντησε σ' αὐτή τήν πρόσκληση. Ἐλπίζουμε ὅτι οἱ λόγοι αὐτοί ἦταν καθαρά τυχαῖοι καί ὅτι ἡ Μπούντ δέ θ' ἀργήσει νά στείλει τόν ἀντιπρόσωπό της.

καί κύριο καθῆκον της τήν *προετοιμασία τῶν ὅρων γιά τή σύγκληση κομματικοῦ συνεδρίου.*

Ἐπειδή ὅμως τό ἔργο τῆς σύγκλησης συνεδρίου εἶναι ἐξαιρετικά πολύπλοκο καί ἀπαιτεῖ πολύ χρόνο, ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή ἀναλαβαίνει, ὥσπου νά ἀνασυγκροτηθεῖ ἡ κεντρική ὀργάνωση τοῦ κόμματος, νά ἐκπληρώνει μερικές γενικές λειτουργίες (ἔκδοση φυλλαδίων γιά ὅλη τή Ρωσία, γενικό ταχυδρομεῖο καί τεχνικός μηχανισμός, ἀποκατάσταση συνδέσεων ἀνάμεσα στίς ἐπιτροπές κτλ.).

Εἶναι αὐτονόητο πώς ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή πού δημιουργήθηκε χάρη στήν ἀτομική πρωτοβουλία μερικῶν ὀργανώσεων, ἔχει ὑποχρεωτικές σχέσεις μόνο μέ τίς ὀργανώσεις πού τήν ἔχουν ἤδη ἐξουσιοδοτήσει ἤ θά τήν ἐξουσιοδοτήσουν. Ἐνῶ γιά ὅλες τίς ἄλλες ἐπιτροπές καί ὁμάδες ἀποτελεῖ ἰδιωτική ὀργάνωση πού τούς προσφέρει τίς ὑπηρεσίες της.

Μεγάλο καί ὑπεύθυνο εἶναι τό καθῆκον πού ἀποφασίζει ν' ἀναλάβει ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή, καί ἄν παρ' ὅλα αὐτά ἀποτολμᾶ νά τό ἐκπληρώσει, εἶναι γιατί ἡ ἀνάγκη τῆς συνένωσης εἶναι πάρα πολύ ἐπιταχτική, ἡ σύγχυση εἶναι πάρα πολύ αἰσθητή καί ἡ συνεχιζόμενη ἀνοργανωσιά ἀποτελεῖ πολύ σοβαρό κίνδυνο γιά τήν κοινή ὑπόθεση. Ἀρχίζοντας τή δράση της, ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή πιστεύει πώς ἡ ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς δράσης θά ἐξαρτηθεῖ σέ σημαντικό βαθμό ἀπό τή στάση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ἐπιτροπῶν καί ὀργανώσεων ἀπέναντί της καί ἡ ἴδια αὐτή στάση θά εἶναι γι' αὐτή τό κριτήριο ἄν ἐκτίμησε σωστά τή σημερινή στιγμή.

Δεκέμβρης, 1902 *Ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή».*

* * *

Ἡ δήλωση τῆς νεοσύστατης Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματός μας μιλάει μόνη της ἀρκετά καθαρά καί δέν ὑπάρχει ἀνάγκη νά ξοδεύουμε πολλά λόγια γιά νά τονίσουμε τή σπουδαία σημασία τῆς ἐνέργειας πού ἔγινε. Ἡ ἕνωση, ἡ ἀποκατάσταση τῆς συνοχῆς τοῦ κόμματος εἶναι τό πιό ζωτικό καθῆκον τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν, πού ἀπαιτεῖ ἐπιταχτικά ἄμεση λύση. Τό καθῆκον αὐτό εἶναι πολύ δύσκολο, γιατί ἐμεῖς δέ χρειαζόμαστε ἕνωση μερικῶν ὁμάδων διανοουμένων μέ ἐπαναστατικές διαθέσεις, ἀλλά ἕνωση ὅλων τῶν καθοδηγητῶν τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος πού ἀνέβασε στήν ἀνεξάρτητη ζωή καί πάλη μιά ολόκληρη πλατιά τάξη τοῦ πληθυσμοῦ. Ἐμεῖς χρειαζόμαστε ἕνωση στή βάση μιᾶς αὐστηρῆς ἑνότητας ἀρχῶν, πού πρέπει νά τήν ἀποδεχτοῦν συνειδητά καί σταθερά ὅλες, εἴτε ἡ τεράστια πλειοψηφία τῶν ἐπιτροπῶν, τῶν ὀργανώσεων καί ὁμάδων, τῶν διανοουμένων καί τῶν ἐργατῶν πού δροῦν σέ διαφορετική κατάσταση καί σέ διαφορετικές συνθῆκες πού ἀποκρυστάλλωσαν τίς σοσιαλδημοκρατικές τους πεποιθήσεις, ἀκολουθώντας κάποτε τούς πιό διαφορετικούς δρόμους. Μιά τέτοια ἕνωση ὄχι μόνο δέν μπορεῖ νά γίνει μέ διατάγματα, μά οὔτε καί μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ

ἀμέσως, μόνο μέ τίς ἀποφάσεις τῶν ἀντιπροσώπων πού συνῆλθαν, αὐτήν πρέπει νά τήν προετοιμάσουμε καί νά τήν πραγματοποιήσουμε συστηματικά καί βαθμιαῖα, ἔτσι πού τό συνέδριο ὅλου τοῦ κόμματος νά κατοχυρώσει καί νά διορθώσει αὐτό πού ἤδη ἔγινε, νά συνεχίσει αὐτό πού ἔχει ἀρχίσει, ν' ἀποτελειώσει καί νά ἐπικυρώσει ἐπίσημα τό σταθερό θεμέλιο γιά τήν παραπέρα, πιό πλατιά καί πιό βαθιά, δουλειά. Καί γι' αὐτό χαιρετίζουμε ἰδιαίτερα τό συνετό-προσεχτικό καί σεμνό ξεκίνημα τῆς ΟΕ στή δουλειά της. Χωρίς νά προβάλλει ἀξιώσεις νά ἀποκαταστήσει ὑποχρεωτικές σχέσεις μέ ὅλη τή μάζα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν, ἡ ΟΕ περιορίζεται *νά προσφέρει τίς ὑπηρεσίες της* σέ ὅλους αὐτούς. Ἂς σπεύσουν λοιπόν ὅλοι χωρίς ἐξαίρεση οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες, οἱ ἐπιτροπές καί οἱ ὅμιλοι, οἱ ὀργανώσεις καί οἱ ὁμάδες, οἱ ἄνθρωποι πού βρίσκονται ἐν ἐνεργεία, καί οἱ προσωρινά ἐν ἀποστρατεία (ἐξόριστοι κλπ.) ν' ἀπαντήσουν σ' αὐτή τήν ἔκκληση, ἄς προσπαθήσουν ν' ἀποκαταστήσουν ἄμεση καί ζωντανή ἐπαφή μέ τήν ΟΕ, ἄς καταπιαστοῦν ὅσο γίνεται πιό δραστήρια μέ τήν ἐνεργό ὑποστήριξη ὅλης τῆς τεράστιας δουλειᾶς γιά τήν ἕνωση. Πρέπει νά πετύχουμε, ὥστε νά μή ὑπάρχει *οὔτε μιά* ὁμάδα ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν πού νά μή συνδέεται μέ τήν ΟΕ, πού νά μή δουλεύει σέ συντροφική ἑνότητα μαζί της. Σέ συνέχεια, ἡ ΟΕ, θεωρώντας σάν πρῶτο καί κύριο καθῆκον της τήν προετοιμασία καί τή σύγκληση τοῦ παγκομματικοῦ συνεδρίου, ἀναλαβαίνει καί μερικές γενικές ἁρμοδιότητες *γιά τήν ἐξυπηρέτηση τοῦ κινήματος*. Εἴμαστε βέβαιοι πώς δέ θά βρεθεῖ οὔτε ἕνας σοσιαλδημοκράτης πού νά μή ἀναγνωρίσει τήν ἐπιταχτική ἀνάγκη αὐτῆς τῆς διεύρυνσης τῶν ἁρμοδιοτήτων τῆς ΟΕ, γιατί αὐτό δέν εἶναι παρά μιά εὐρύτερη *προσφορά ὑπηρεσιῶν*, προσφορά πού ἀνταποκρίνεται στίς ἀπαιτήσεις πού ἔχουν ἤδη διατυπωθεῖ χιλιάδες φορές, προσφορά πού δέν ἀπαιτεῖ νά παραιτηθοῦμε ἀπό ὁποιαδήποτε «δικαιώματα», ἀλλά νά παραιτηθοῦμε ὅσο τό δυνατό πιό γρήγορα στήν πράξη ἀπό τήν ἀπομόνωση, νά καταπιαστοῦμε ἀπό κοινοῦ μέ τήν ὀργάνωση μιᾶς σειρᾶς κοινῶν ἐνεργειῶν. Τέλος, θεωροῦμε ἐπίσης πολύ σωστή καί ἐπίκαιρη τήν κατηγορηματική δήλωση τῆς ΟΕ ὅτι ἡ σύγκληση τοῦ συνεδρίου εἶναι ἔργο ἐξαιρετικά πολύπλοκο καί ἀπαιτεῖ ἀρκετό χρόνο. Αὐτό δέ σημαίνει καθόλου, βέβαια, πώς ἡ σύγκληση τοῦ συνεδρίου ἀναβάλλεται. Κάθε ἄλλο. Ἂν ἐπρόκειτο γιά τήν ἀναγκαιότητα τοῦ συνεδρίου, ἐμεῖς καί τό διάστημα ἑνός μηνός γιά τή σύγκλησή του θά τό βρίσκαμε πάρα πολύ «μεγάλο». Ἂν ὅμως πάρουμε ὑπόψη τίς συνθῆκες

τῆς δουλειᾶς μας καί τήν ἀνάγκη σοβαρῆς ἐκπροσώπησης στό συνέδριο ὅλου τοῦ κινήματος, τότε καί πενταπλάσιο, καί δεκαπλάσιο διάστημα δέν πρόκειται ν' ἀποθαρρύνει κανέναν λίγο-πολύ ἔμπειρο ἀγωνιστή.

Ἄς εὐχηθοῦμε λοιπόν κάθε ἐπιτυχία στό ἔργο τῆς ὅσο τό δυνατό πιό γρήγορης ἕνωσης καί ἀνασυγκρότησης τοῦ κόμματος, ἄς δείξουμε τή συμπάθειά μας ὄχι μόνο μέ λόγια, ἀλλά καί μέ τήν ἄμεση δράση ὅλων μας κι ἄς φωνάξουμε: ζήτω ἡ ρωσική, ζήτω ἡ διεθνής ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατία!

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 32,
15 τοῦ Γενάρη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΣΧΕΔΙΟ ΕΚΚΛΗΣΗΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΚΗΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΣ ΤΟ ΣΥΝΔΕΣΜΟ, ΤΗΝ ΕΝΩΣΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ[48]

Ἡ *Ὀργανωτική ἐπιτροπή*, ἐκτελώντας ἀπόφαση τῆς *ἀνοιξιάτικης* συνδιάσκεψης (1902) τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας[49] προτείνει στό Σύνδεσμο τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας[50], στήν «Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν»[51] τοῦ Ἐξωτερικοῦ καί στήν Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ[52] νά συγκροτήσουν τμῆμα ἐξωτερικοῦ τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας.

Τά καθήκοντα αὐτοῦ τοῦ τμήματος ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς πρέπει νά εἶναι τά παρακάτω:

1) νά ἐπεξεργαστεῖ τό ζήτημα τῆς ἀντιπροσώπευσης τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ στό συνέδριο. Ἡ τελική λύση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος ἐξαρτᾶται ἀπό τή ρωσική Ὀργανωτική ἐπιτροπή καί σέ συνέχεια ἀπό τό ἴδιο τό συνέδριο· 2) νά βοηθήσει ἀπό τό ἐξωτερικό τήν ὀργάνωση τοῦ συνεδρίου (λχ. χρήματα, διαβατήρια κτλ.) καί 3) νά προετοιμάσει τήν ἑνοποίηση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ, πού εἶναι τόσο ἐπιταχτικά ἀναγκαία πρός τό συμφέρον τοῦ κόμματος καί ὅλου τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Ρωσίας.

Γράφτηκε στίς 22 ἤ στίς 23 τοῦ Γενάρη
(4 ἤ 5 τοῦ Φλεβάρη) 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1946
στήν 4η ἔκδοση τῶν Ἁπάντων
τοῦ Β. Ι. Λένιν, τόμ. 6ος

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

ΑΠ' ΑΦΟΡΜΗ ΤΗ ΔΗΛΩΣΗ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ

Τώρα μόλις πήραμε τό φύλλο 106 τοῦ «Ποσλέντνιγε Ἰζβέστιγια» τῆς Μπούντ [53] (μέ ἡμερομηνία 3 τοῦ Φλεβάρη (21 τοῦ Γενάρη)) πού περιέχει ἀνακοίνωση γιά μιά ἐξαιρετικά σοβαρή, ἀποφασιστική καί θλιβερότατη ἐνέργεια τῆς Μπούντ. Ἀποδείχνεται πώς ἡ Κεντρική ἐπιτροπή τῆς Μπούντ δημοσίευσε στή Ρωσία δήλωση ἀπ' ἀφορμή τήν ἀνακοίνωση τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἤ μάλλον πιό σωστό θά ἦταν νά ποῦμε: δήλωση ἀπ' ἀφορμή *μιά ὑποσημείωση* στήν ἀνακοίνωση τῆς ΟΕ, γιατί ἡ Μπούντ στή δήλωσή της μιλάει *κυρίως* γι' αὐτή μόνο τήν ὑποσημείωση.

Νά πῶς ἔχει τό ζήτημα. Ὅπως ξέρουν οἱ ἀναγνῶστες μας, σ' αὐτή τή φοβερή «ὑποσημείωση» πού ἀπ' αὐτή (δῆθεν ἀπ' αὐτή) ἄναψε ὁ καυγάς, ἡ ΟΕ εἶπε ἐπιλέξει τά παρακάτω:

«Προτάθηκε ἐπίσης καί στήν Μπούντ νά στείλει ἀντιπρόσωπό της στήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή· ἡ Μπούντ ὅμως, γιά ἄγνωστους σέ μᾶς λόγους, δέν ἀπάντησε σ' αὐτή τήν πρόσκληση. Ἐλπίζουμε ὅτι οἱ λόγοι αὐτοί ἦταν καθαρά τυχαῖοι καί ὅτι ἡ Μπούντ δέ θ' ἀργήσει νά στείλει τόν ἀντιπρόσωπό της».

Γεννιέται τό ἐρώτημα: τί πιό φυσικό καί πιό ἀθῶο μπορεῖ νά ὑπάρξει ἀπ' αὐτή τήν ὑποσημείωση; Πῶς ἀλλιῶς μποροῦσε νά ἐνεργήσει ἡ ΟΕ; Νά μή μιλήσει γιά τή Μπούντ δέ θά ἦταν σωστό, γιατί ἡ ΟΕ δέν τήν ἀγνοοῦσε, καί δέν μποροῦσε νά τήν ἀγνοήσει, ἐφόσον ἡ Μπούντ, μέ ἀπόφαση τοῦ κομματικοῦ συνεδρίου τοῦ 1898, ἀνήκει στό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας. Ἄν ὅμως ἔπρεπε νά μιλήσει, ἔπρεπε νά πεῖ πώς τήν καλέσαμε. Νομίζω πώς αὐτό εἶναι καθαρό. Κι ἀκόμα πιό καθαρό εἶναι ὅτι, ἐφόσον οἱ λόγοι τῆς σιωπῆς τῆς Μπούντ ἦταν ἄγνωστοι στήν ΟΕ, αὐτή ἔτσι ἀκριβῶς *ἔπρεπε* νά πεῖ: «γιά ἄγνωστους σέ μᾶς λόγους». Μέ τήν προσθήκη τῶν λέξεων: ἐλπίζουμε ὅτι οἱ λόγοι αὐτοί ἦταν *καθαρά τυχαῖοι* καί ὅτι ἡ Μπούντ δέ θ' ἀργή-

σει νά στείλει άντιπρόσωπο — ή ΟΕ έξέφραζε άνοιχτά καί καθαρά τήν έπιθυμία της νά δουλέψει *μαζί μέ τήν Μπούντ* γιά τήν όργάνωση τοῦ συνεδρίου καί τήν άνασυγκρότηση τοῦ κόμματος.

Εἶναι φανερό πώς, ἄν τήν έπιθυμία αύτή τή συμμεριζόταν καί ή Μπούντ, δέν τῆς ἔμενε παρά νά στείλει τόν άντιπρόσωπό της πού τόν *προσκάλεσαν* καί μέ τό συνωμοτικό δρόμο καί μέ δήλωση στόν τύπο. Ἀντί γι' αύτό, ή Μπούντ *άρχίζει πολεμική* ένάντια στήν ύποσημείωση (!!) καί σέ δήλωσή της στόν τύπο έκθέτει *χωριστά* καί *ίδιαίτερα* τίς γνῶμες καί τίς άπόψεις της γιά τά καθήκοντα τῆς ΟΕ, γιά τούς ὅρους σύγκλησης τοῦ συνεδρίου. Πρίν έξετάσουμε τήν «πολεμική» τῆς Μπούντ, πρίν άναλύσουμε τίς άπόψεις της, πρέπει *νά διαμαρτυρηθοῦμε* μέ τόν πιό ἔντονο τρόπο ένάντια στή χωριστή δήλωση πού ἔκανε ή Μπούντ στόν τύπο, γιατί ή ένέργεια αυτή παραβιάζει τούς πιό στοιχειώδεις κανόνες τῆς *άπό κοινοῦ* διεξαγωγῆς τῆς έπαναστατικῆς δουλειᾶς καί, ίδιαίτερα, τῆς όργανωτικῆς δουλειᾶς. Ἕνα άπό τά δυό, κύριοι: εἴτε *δέ θέλετε* νά δουλέψετε *σέ μιά κοινή* ΟΕ καί τότε, φυσικά, κανείς δέ θά παραπονεθεῖ γιά τίς χωριστές ένέργειές σας. Εἴτε θέλετε νά δουλέψετε άπό κοινοῦ καί τότε εἶστε *ύποχρεωμένοι* νά έκφράζετε τίς γνῶμες σας ὄχι χωριστά μπροστά στό κοινό, άλλά μπροστά στούς συντρόφους τῆς ΟΕ καί ή ΟΕ έμφανίζεται πιά δημόσια μόνο σάν ένιαῖο σύνολο.

Φυσικά, ή ἴδια ή Μπούντ βλέπει θαυμάσια πώς ή ένέργειά της ἔρχεται σέ όλοφάνερη άντίθεση μέ ὅλους τούς κανόνες τῆς συντροφικῆς διεξαγωγῆς τῆς *κοινῆς* δουλειᾶς, καί προσπαθεῖ νά καταφύγει στήν άκόλουθη, έντελῶς άστήριχτη, δικαιολογία: «Ἐπειδή δέν εἴχαμε τή δυνατότητα νά διατυπώσουμε τίς άπόψεις μας γιά τά καθήκοντα τοῦ έπικείμενου συνεδρίου οὔτε μέ προσωπική συμμετοχή στή σύσκεψη, οὔτε μέ συμμετοχή στή σύνταξη τῆς „Ἀνακοίνωσης", εἴμαστε ύποχρεωμένοι ν' άναπληρώσουμε κάπως αύτό τό κενό μέ τή δήλωση αύτή». Μπαίνει τό έρώτημα: σοβαρά λοιπόν σκοπεύει ή Μπούντ νά μᾶς πείσει πώς «δέν εἶχε τή δυνατότητα» νά στείλει γράμμα στήν ΟΕ; ἤ νά στείλει γράμμα στήν Ἐπιτροπή Πετρούπολης; στήν όργάνωση τῆς «Ἴσκρα»[54], στή «Γιούζνι ραμπότσι»[55]; Καί δέν εἶχε έπίσης τή δυνατότητα νά στείλει άντιπρόσωπό της σέ μιά άπ' αύτές τίς όργανώσεις; Προσπάθησε ή Μπούντ νά κάνει ἔστω καί μιά άπ' αύτές τίς «άκατόρθωτα» δύσκολες ένέργειες, ίδιαίτερα δύσκολες, άσφαλῶς, για μιά τέτοια όργάνωση άδυνατούλα, ἄπειρη καί στερημένη άπό κάθε λογῆς συνδέσεις ὅπως ή Μπούντ;

Ἄς μή παίζουμε τό κρυφτούλι, κύριοι! Αύτό καί κουτό εἶναι

καί ἀνάξιο. Ἐνεργήσατε χωριστά, ἐπειδή *θελήσατε* νά ἐνεργήσετε χωριστά. Καί θελήσατε νά ἐνεργήσετε χωριστά γιά νά δείξετε ἀμέσως καί νά ἐφαρμόσετε τήν *ἀπόφασή* σας νά τοποθετήσετε σέ *νέα* βάση τίς σχέσεις σας μέ τούς ρώσους συντρόφους: *νά* μήν *ἀνήκετε* στό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας σύμφωνα μέ τό καταστατικό τοῦ 1898, ἀλλά νά βρίσκεστε σέ *ὁμοσπονδιακή* ἕνωση μαζί του[56]. Ἀντί *νά συζητηθεῖ* αὐτό τό ζήτημα διεξοδικά καί ὁλόπλευρα μπροστά σ' ὅλο τό συνέδριο, ὅπως θέλαμε νά γίνει ἐμεῖς *πού γιά πολύν καιρό ἀποφύγαμε νά συνεχίσουμε τήν πολεμική πού ἀρχίσαμε* στό ζήτημα τῆς ἀρχῆς τῆς ὁμοσπονδίας καί τῆς ἐθνικότητας[57], ὅπως, ἀναμφίβολα, ἤθελαν νά γίνει ὅλοι εἴτε ἡ τεράστια πλειοψηφία τῶν ρώσων συντρόφων, ἀντί γι' αὐτό ἐσεῖς *τορπιλίσατε* τήν ἀπό κοινοῦ συζήτηση. Ἐσεῖς δέν ἐνεργήσατε ὅπως θά ἔκανε ἕνας σύντροφος τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης, τοῦ Νότου, τῆς «Ἴσκρα», πού θέλει νά συζητηθεῖ ἀπό κοινοῦ μαζί τους (καί *πρίν ἀπό τό συνέδριο* καί *στό συνέδριο*) ἡ καλύτερη μορφή σχέσεων, — ἐνεργήσατε καθαρά σάν μιά *πλευρά* πού, χωριστά ἀπ' ὅλα τά μέλη τοῦ ΣΔΕΚΡ, βάζει σ' ὁλόκληρο αὐτό τό κόμμα τούς *ὅρους της*.

Ἀγάπη μέ τό στανιό δέ γίνεται, λέει μιά ρωσική παροιμία. Ἄν ἡ Μπούντ δέ θέλει νά παραμείνει σέ στενότατη σύνδεση μέ τό σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας, ὅπως σωστά καθόρισε τό συνέδριο τοῦ 1898, τότε, φυσικά, δέ θά παραμείνει μέ τίς παλιές σχέσεις. Ἐμεῖς δέν τῆς ἀρνούμαστε τό «δικαίωμα» νά ὑποστηρίζει τή γνώμη της καί τήν ἐπιθυμία της (ἐμεῖς γενικά δέν καταφεύγουμε, ἄν δέν ὑπάρχει ἐξαιρετική ἀνάγκη, σέ συζητήσεις γιά «δικαιώματα» στήν ἐπαναστατική δουλειά). Λυπούμαστε ὅμως πολύ γιατί ἡ Μπούντ ἔχασε κάθε αἴσθημα λεπτότητας, ὑποστηρίζοντας τή γνώμη της μέ ξεχωριστή δημόσια δήλωση τή στιγμή ἀκριβῶς πού τήν ἔχουν προσκαλέσει σέ μιά κοινή ὀργάνωση (ΟΕ), *ἡ ὁποία δέν ἔχει διατυπώσει ἀπό πρίν καμιά κατηγορηματική γνώμη πάνω στό ζήτημα αὐτό* καί συγκαλεῖ συνέδριο ἀκριβῶς γιά νά συζητηθοῦν ὅλες οἱ γνῶμες.

Ἡ Μπούντ θέλησε *νά προκαλέσει* ὅλους ἐκείνους πού βλέπουν διαφορετικά τό ζήτημα, νά ἐκφράσουν ἀμέσως τή γνώμη τους. Ἄς εἶναι κι ἔτσι! Ἐμεῖς, ἐννοεῖται, δέ θ' ἀρνηθοῦμε νά τό κάνουμε. Θά ποῦμε στό ρωσικό προλεταριάτο καί θά τό ἐπαναλάβουμε εἰδικά στό ἑβραϊκό προλεταριάτο ὅτι οἱ τωρινοί ἀρχηγοί τῆς Μπούντ κάνουν ἕνα σοβαρό πολιτικό λάθος πού θά τό διορθώσει ἀναμφίβολα ὁ χρόνος, θά τό διορθώσει ἡ πείρα, θά τό διορ-

θώσει ἡ ἀνάπτυξη τοῦ κινήματος. Κάποτε ἡ Μπούντ ὑποστήριζε τόν «οἰκονομισμό», ὑποβοηθοῦσε τή διάσπαση στό ἐξωτερικό, ἔπαιρνε ἀποφάσεις πού ὑποστήριζαν ὅτι ἡ οἰκονομική πάλη εἶναι τό *καλύτερο* μέσο πολιτικῆς ζύμωσης. Ἐμεῖς ἀντιτασσόμασταν σ' αὐτό καί παλαίβαμε. Κ' ἡ πάλη βοήθησε νά διορθωθοῦν τά παλιά λάθη πού τώρα ἔχουν ἐξαφανιστεῖ, ὅπως φαίνεται, τελείως. Παλαίβαμε ἐνάντια στίς ἐρωτοτροπίες μέ τήν τρομοκρατία πού ξεπεράστηκαν, ὅπως φαίνεται, πολύ πιό γρηγορότερα. Εἴμαστε βέβαιοι πώς θά ξεπεραστοῦν καί οἱ ἐρωτοτροπίες μέ τόν ἐθνικισμό. Τό ἑβραϊκό προλεταριάτο θά καταλάβει στό τέλος, ὅτι τά πιό ζωτικά συμφέροντά του ἀπαιτοῦν *στενότατη* ἑνότητα μέ τό ρωσικό προλεταριάτο μέσα σ' ἕνα κόμμα, ὅτι εἶναι πολύ μεγάλος παραλογισμός νά προκαθορίσουμε ἄν ἡ ἐξέλιξη τῶν ἑβραίων στήν ἐλεύθερη Ρωσία θά διαφέρει ἀπό τήν ἐξέλιξή τους στήν ἐλεύθερη Εὐρώπη, ὅτι ἡ Μπούντ δέν πρέπει νά προχωρεῖ πέρα ἀπό τή διεκδίκηση (στό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας) τῆς πλήρους αὐτονομίας στά ζητήματα πού ἀφοροῦν τό ἑβραϊκό προλεταριάτο, αὐτονομίας πού ἀναγνωρίστηκε πλήρως ἀπό τό συνέδριο τοῦ 1898 καί πού ποτέ κανείς δέν τήν ἀρνήθηκε.

Ἄς γυρίσουμε ὅμως στή δήλωση τῆς Μπούντ. Τήν ὑποσημείωση στήν «Ἀνακοίνωση» τῆς ΟΕ ἡ δήλωση τήν ἀποκαλεῖ «διφορούμενη». Αὐτό εἶναι ἀνακρίβεια πού συνορεύει μέ τή συκοφαντία. Ἡ ἴδια ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ δυό σειρές παρακάτω ὁμολογεῖ: «οἱ λόγοι ἀπουσίας ἀντιπροσώπου μας ἀπό τή σύσκεψη ἦταν καθαρά τυχαῖοι». Καί τί εἶπε ἡ ΟΕ; Ἐξέφρασε τήν ἐλπίδα πώς οἱ λόγοι ἀπουσίας τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς Μπούντ ἦταν τυχαῖοι. Μόνοι σας ἐπιβεβαιώνετε ἐκεῖνο πού ὑπέθεσε ἡ ΟΕ καί μόνοι σας πάλι θυμώνετε. Γιά ποιό λόγο; Παρακάτω. Τό τυχαῖο κανείς δέν μπορεῖ νά τό ξέρει ἐκ τῶν προτέρων. Ἑπομένως, τά λόγια τῆς Ἐπιτροπῆς ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ ὅτι ἡ ΟΕ *ἤξερε* τάχα τούς λόγους πού ἐμπόδισαν τήν παρουσία ἀντιπροσώπου, εἶναι τελείως ἀβάσιμα. Ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ παίζει γενικά σ' αὐτήν τήν ἱστορία τόν πιό ἄσχημο ρόλο: ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ προσθέτει στή δήλωση τῆς ΚΕ τῆς Μπούντ τίς δικές της ἐπινοήσεις πού ἔρχονται σέ ἄμεση ἀντίθεση ἀκόμα καί μέ τά λόγια τῆς ἴδιας τῆς ΚΕ! Πῶς μπόρεσε νά πληροφορηθεῖ ἡ Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ ὅτι ἡ ΟΕ *ἤξερε* τούς λόγους τῆς ἀπουσίας τῆς Μπούντ, ἀφοῦ εἶχε προσκληθεῖ ἡ ΚΕ (καί ὄχι ἡ ΕΕ) τῆς Μπούντ; ἀφοῦ ἡ ἴδια ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ ὁμολογεῖ ὅτι οἱ λόγοι τῆς ἀπουσίας ἦταν καθαρά τυχαῖοι;;

«Εἴμαστε βέβαιοι — λέει ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ — πώς, ἄν οἱ ὀργανωτές τῆς σύσκεψης κατέβαλλαν λίγο περισσότερες προσπάθειες, αὐτοί οἱ τυχαῖοι λόγοι δέ θά μποροῦσαν νά μᾶς ἐμποδίσουν ν' ἀνταποκριθοῦμε...». Θά ρωτούσαμε κάθε ἀμερόληπτο ἄνθρωπο: ἄν δυό σύντροφοι πού σκοπεύουν νά συναντηθοῦν στήν ΟΕ, ἀναγνωρίζουν ὁμόφωνα ὅτι οἱ λόγοι πού ἐμπόδισαν τή συνάντηση ἦταν «καθαρά τυχαῖοι», τότε εἶναι σωστό, ταιριάζει *νά ξεσηκώνουν δημόσια πολεμική γιά τό* ποιός φταίει περισσότερο γιά τήν ἀπουσία; Ἀπό τήν πλευρά μας, θά σημειώσουμε πώς ἐμεῖς ἔχουμε κιόλας ἀπό πολύν καιρό ἐκφράσει (φυσικά, ὄχι στόν τύπο, ἀλλά σέ γράμμα) τή λύπη μας γιά τήν ἀπουσία τῆς Μπούντ, καί μᾶς ἀνακοινώθηκε ὅτι ἡ Μπούντ προσκλήθηκε *δυό φορές*: πρῶτο, μέ γράμμα καί, δεύτερο, μέ προσωπική εἰδοποίηση μέσω τῆς...κῆς ἐπιτροπῆς τῆς Μπούντ. Ὁ ἀντιπρόσωπος παρουσιάστηκε *σχεδόν ἕνα μήνα μετά* τή σύσκεψη, παραπονιέται ἡ Μπούντ. Ναί, αὐτό εἶναι φριχτό ἔγκλημα πού ἀξίζει, φυσικά, νά δημοσιευτεῖ στόν τύπο, γιατί δείχνει πολύ καθαρά τή φροντίδα τῆς Μπούντ πού δέν ἀποφάσισε νά στείλει ἀντιπρόσωπο ἀκόμα καί ὕστερα ἀπό δυό μῆνες!

Ὁ ἀντιπρόσωπος «δέν ἐκπλήρωσε τήν ὑπόσχεσή του» νά στείλει τήν «Ἀνακοίνωση» τῆς ΟΕ χειρόγραφη εἴτε τυπωμένη, μά *ὁπωσδήποτε* πρίν κυκλοφορήσει... Συμβουλεύουμε τούς ρώσους συντρόφους μας νά μή μιλοῦν μέ μερικούς ἀνθρώπους χωρίς πραχτικά. Κι ἐμεῖς ἐπίσης εἴχαμε ὑπόσχεση τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» νά μᾶς στείλει καί χειρόγραφο καί τυπωμένο ἀντίτυπο τῆς «Ἀνακοίνωσης», ὅμως παρ' ὅλα αὐτά χειρόγραφο δέν πήραμε καθόλου, ἐνῶ τυπωμένο ἀντίτυπο εἴδαμε *πολύ ἀργότερα* ἀπό τά μέλη τῶν ὀργανώσεων πού δέν ἔχουν ἐπαφή μέ τήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα». Ἄς κρίνουν οἱ μπουντιστές: θά ἦταν ὄμορφο ἀπομέρους μας ἄν ἀρχίζαμε νά κατηγοροῦμε ἀπό τόν τύπο τήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» γιά παράβαση ὑπόσχεσης; Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ΟΕ ὑποσχέθηκε στήν ΚΕ τῆς Μπούντ νά γράψει ἀμέσως στό σύντροφο πού εἶχε ἀναλάβει τήν ἐκτύπωση τῆς «Ἀνακοίνωσης», νά καθυστερήσει αὐτήν τήν ἐκτύπωση: νά ποιά ἦταν ἡ *πραγματική* ὑπόσχεση (ὅσο μποροῦμε νά κρίνουμε ἀπ' τίς πληροφορίες μας). Ἡ ὑπόσχεση αὐτή ἐκπληρώθηκε, μά δέν ἦταν πιά δυνατό νά καθυστερήσει ἡ ἐκτύπωση, γιατί δέν ἔμενε καιρός νά πάρουν ἐπαφή μέ τόν τεχνικό μηχανισμό.

Συνοψίζουμε: οἱ ὀργανωτές τῆς ΟΕ ἔγραψαν γράμματα, εἰδοποίησαν προσωπικά μέσω τῆς...κῆς ἐπιτροπῆς, ἔστειλαν ἀν-

τιπρόσωπο στήν ΚΕ τῆς Μπούντ, ἐνῶ ἡ Μπούντ μῆνες ὁλόκληρους δέν ἔστειλε *οὔτε ἕνα γράμμα*, ἀφήνουμε πιά τήν ἀποστολή ἀντιπροσώπου! Καί ἡ Μπούντ ἐμφανίζεται στόν τύπο μέ κατηγορίες! Καί ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ ἔχει τήν παραξενιά νά βεβαιώνει ὅτι οἱ ὀργανωτές τῆς σύσκεψης συμπεριφέρθηκαν «παράξενα», ὅτι οἱ ἐνέργειές τους ἔρχονται σέ χτυπητή ἀντίθεση μέ τό σκοπό τους, ὅτι ἔδειξαν «βιασύνη» (ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ, ἀντίθετα, τούς κατηγορεῖ γιά βραδύτητα!), ὅτι θέλουν «νά δημιουργήσουν τήν ἐντύπωση» πώς τάχα ἡ Μπούντ «ἔδειξε ἀδιαφορία»!!

Μᾶς μένει νά ποῦμε ἀκόμα μερικά λόγια σχετικά μέ τήν κατηγορία πώς ἡ ΟΕ δέν ἔβγαλε «τό μοναδικό σωστό συμπέρασμα» πού συνίσταται στό ἑξῆς: «Μιά καί στήν πραγματικότητα δέν ὑπάρχει κόμμα, τό ἐπικείμενο συνέδριο πρέπει νά ἔχει ἱδρυτικό χαρακτήρα, καί συνεπῶς δικαίωμα συμμετοχῆς σ' αὐτό πρέπει νά ἔχουν ὅλες οἱ σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις πού ὑπάρχουν στή Ρωσία, τόσο οἱ ρωσικές ὅσο καί ὅλων τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων». Ἡ Μπούντ προσπαθεῖ νά παρακάμψει τό δυσάρεστο γι' αὐτή γεγονός ὅτι τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας, ἄν καί δέν ἔχει ἑνιαῖο κέντρο, ὑπάρχει σέ μιά σειρά ἐπιτροπές καί ὄργανα, ἔχει τή «Διακήρυξη» καί τίς ἀποφάσεις τοῦ πρώτου συνεδρίου ὅπου, ἄλλωστε, πῆραν μέρος καί ἀντιπρόσωποι τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου, ἄνθρωποι πού δέν εἶχαν ἀκόμα προκόψει στίς οἰκονομιστικές, τρομοκρατικές καί ἐθνικιστικές ταλαντεύσεις. Διακηρύχνοντας ἐπίσημα τό «δικαίωμα» συμμετοχῆς «ὅλων» τῶν ἐθνοτήτων στήν ἵδρυση τοῦ ἀπό καιρό πιά ἱδρυμένου Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, ἡ Μπούντ ἐπιβεβαιώνει ἔτσι περίτρανα πώς ἀνακίνησε ὅλη αὐτή τήν ἱστορία ἐξαιτίας ἀκριβῶς τοῦ ζητήματος τῆς πολυθρύλητης «ὁμοσπονδίας». Ἀλλά δέν εἶναι ἡ Μπούντ πού θά ἔπρεπε νά μιλάει γι' αὐτό τό ζήτημα, καί δέν εἶναι τά «δικαιώματα» γιά τά ὁποῖα πρέπει νά γίνεται ἐδῶ λόγος ἀνάμεσα σέ σοβαρούς ἐπαναστάτες. Ὅτι στήν ἡμερησία διάταξη βρίσκεται ἡ συσπείρωση καί ἡ ἑνοποίηση τοῦ βασικοῦ πυρήνα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, αὐτό εἶναι γνωστό σ' ὅλους. Δέν μποροῦμε νά μήν ἐπιδοκιμάζουμε τήν ἀντιπροσώπευση στό συνέδριο «ὅλων» τῶν ἐθνοτήτων, δέν πρέπει ὅμως καί νά ξεχνοῦμε ὅτι γιά *διεύρυνση* τοῦ πυρήνα ἤ γιά τήν ἕνωσή του μέ ἄλλες ὀργανώσεις μποροῦμε νά σκεφτόμαστε *μόνο μετά τήν ὁλοκλήρωση τοῦ σχηματισμοῦ* (ἤ τουλάχιστο μετά τήν ἀναμφίβολη στερέωση) *αὐτοῦ τοῦ πυρήνα*. Ὅσο ἐμεῖς οἱ ἴδιοι δέ θά εἴμαστε ἑνωμένοι ὀργανωτικά καί δέ θά ἔχουμε μπεῖ στα-

Θερά στό σωστό δρόμο, ἡ ἕνωση μαζί μας δέ θά δόσει τίποτα «σ' ὅλες τίς ἄλλες» ἐθνότητες! Καί ἡ λύση τοῦ ζητήματος τῆς *δυνατότητας* (καί ὄχι τοῦ «δικαιώματος», κύριοι!) ἀντιπροσώπευσης στό συνέδριό μας «ὅλων τῶν ἄλλων» ἐθνοτήτων ἐξαρτᾶται ἀπό μιά ὁλόκληρη σειρά μέτρων τῆς ΟΕ καί τῶν ρωσικῶν ἐπιτροπῶν στόν τομέα τῆς ταχτικῆς καί τῆς ὀργάνωσης, ἐξαρτᾶται, κοντολογῆς, ἀπό τήν ἐπιτυχία τῆς δράσης τῆς ΟΕ. Ὅτι ἡ Μπούντ ἀπ' τήν ἀρχή ἀρχή προσπάθησε νά βάλει ἐμπόδια στό δρόμο τῆς ΟΕ εἶναι γεγονός ἀδιαμφισβήτητο.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 33,
1 τοῦ Φλεβάρη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΙΑΚΗΡΥΞΗ ΤΗΣ «ΕΝΩΣΗΣ ΤΩΝ ΑΡΜΕΝΙΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ»

Στόν Καύκασο ἐμφανίστηκε μιά καινούργια σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση: ἡ «*Ἕνωση τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν*»[58]. Ὅπως μᾶς εἶναι γνωστό, ἡ Ἕνωση αὐτή ἄρχισε τήν πραχτική της δράση πρίν ἀπό ἕνα ἑξάμηνο καί ἔχει ἤδη τό ὄργανό της στήν ἀρμένικη γλώσσα. Πήραμε τό πρῶτο φύλλο αὐτοῦ τοῦ ὀργάνου πού τιτλοφορεῖται «Προλεταριάτ»[59] καί γράφει πάνω ἀπ' τόν τίτλο του: «Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας». Περιέχει μιά σειρά ἄρθρα, σχόλια καί ἀνταποκρίσεις πού ἐξηγοῦν τίς κοινωνικές καί πολιτικές συνθῆκες, οἱ ὁποῖες προκάλεσαν τή δημιουργία τῆς «Ἕνωσης τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν», καί χαράζουν, σέ γενικές γραμμές, τό πρόγραμμα τῆς δράσης της.

Στό κύριο ἄρθρο πού τιτλοφορεῖται «Διακήρυξη τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν», διαβάζουμε: «Ἡ „Ἕνωση τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν", ἀποτελώντας μιά ἀπό τίς διακλαδώσεις τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας πού ἅπλωσε τό δίχτυ του σ' ὅλη τήν ἔκταση τῆς Ρωσίας, εἶναι στή δράση της ἀπόλυτα ἀλληλέγγυα μαζί του καί θά ἀγωνιστεῖ ἀπό κοινοῦ γιά τά συμφέροντα τοῦ ρωσικοῦ προλεταριάτου γενικά καί τοῦ ἀρμένικου εἰδικά». Παρακάτω, οἱ συντάχτες, ἀφοῦ ἀναφέρουν τή γοργή ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στόν Καύκασο καί τίς τερατώδικες, σέ δύναμη καί πολυμορφία, συνέπειες πού συνοδεύουν αὐτό τό προτσές, περνοῦν στό ζήτημα τῆς σημερινῆς κατάστασης τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος στόν Καύκασο. Στά βιομηχανικά κέντρα τοῦ Καυκάσου, ὅπως εἶναι τό Μπακού, ἡ Τιφλίδα καί τό Βατούμ, μέ τίς μεγάλες κεφαλαιοκρατικές ἐπιχειρήσεις τους καί τό πολυάριθμο ἐργοστασιακό προλεταριάτο, τό κίνημα αὐτό ἔχει ἁπλώσει πιά βαθιές ρίζες. Ἡ πάλη

ὅμως τῶν ἐργατῶν τοῦ Καυκάσου ἐνάντια στούς ἐργοδότες ἦταν φυσικό νά ἔχει μέχρι σήμερα, λόγω τοῦ ἐξαιρετικά χαμηλοῦ πολιτιστικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἐργατῶν, λίγο-πολύ ἀσύνειδο, αὐθόρμητο χαρακτήρα. Ἦταν ἀναγκαία μιά δύναμη πού θά μποροῦσε νά ἑνώσει τίς σκόρπιες δυνάμεις τῶν ἐργατῶν, νά προσδόσει στίς διεκδικήσεις τους ξεκάθαρη μορφή καί νά καλλιεργήσει σ' αὐτούς τήν ταξική συνείδηση. Τέτοια δύναμη εἶναι ὁ σοσιαλισμός. — Μετά, ἀφοῦ ἐκθέτει σέ συντομία τίς βασικές θέσεις τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ, ἡ Ἕνωση ξεκαθαρίζει τή θέση της ἀπέναντι στά σύγχρονα ρεύματα τῆς διεθνοῦς, καί εἰδικά τῆς ρωσικῆς, σοσιαλδημοκρατίας. «Ἡ πραγματοποίηση τοῦ σοσιαλιστικοῦ ἰδανικοῦ, — λέει ἡ Διακήρυξη, — δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ, κατά τή γνώμη μας, οὔτε μέ τήν οἰκονομική ἀνεξάρτητη δράση τῆς ἐργατικῆς τάξης, οὔτε μέ μερικότερες πολιτικές καί κοινωνικές μεταρυθμίσεις· ἡ πραγματοποίηση αὐτή εἶναι δυνατή μόνο μέ τή ριζική συντριβή ὁλόκληρου τοῦ σημερινοῦ συστήματος, μέ τήν κοινωνική ἐπανάσταση, ἀναγκαῖος πρόλογος τῆς ὁποίας πρέπει νά εἶναι ἡ πολιτική διχτατορία τοῦ προλεταριάτου». Σέ συνέχεια, ἡ Ἕνωση, χαρακτηρίζοντας τό σημερινό πολιτικό καθεστώς τῆς Ρωσίας σάν ἐχθρικό ἀπέναντι σέ κάθε κοινωνικό κίνημα καί ἰδιαίτερα ἀπέναντι στό ἐργατικό, δηλώνει ὅτι βάζει σάν ἄμεσο καθῆκον της τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση τοῦ ἀρμένικου προλεταριάτου καί τήν ἔνταξή του στήν πάλη ὅλου τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας γιά τήν ἀνατροπή τῆς τσαρικῆς ἀπολυταρχίας. Ἡ Ἕνωση, χωρίς νά ἀρνιέται ἐντελῶς τήν ἀνάγκη τῆς μερικῆς οἰκονομικῆς πάλης τῶν ἐργατῶν ἐνάντια στούς ἐργοδότες, δέν τῆς δίνει, ὡστόσο, αὐτοτελῆ σημασία. Δέχεται αὐτή τήν πάλη στό βαθμό πού βελτιώνει τήν οἰκονομική κατάσταση τῶν ἐργατῶν καί συντελεῖ στό νά καλλιεργεῖ σ' αὐτούς τήν πολιτική συνείδηση καί τήν ταξική ἀλληλεγγύη.

Ἰδιαίτερο ἐνδιαφέρον παρουσιάζει γιά μᾶς ἡ θέση τῆς Ἕνωσης στό ἐθνικό ζήτημα. «Παίρνοντας ὑπόψη, — λέει ἡ Διακήρυξη, — ὅτι στό ρωσικό κράτος ὑπάρχουν πολλές διαφορετικές λαότητες πού βρίσκονται σέ διαφορετικές βαθμίδες πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης, καί πιστεύοντας ὅτι μόνο ἡ πλατιά ἀνάπτυξη τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει τά συμφέροντα αὐτῶν τῶν ἑτερογενῶν στοιχείων, θεωροῦμε ἀπαραίτητο νά ἐγκαθιδρυθεῖ στή μελλοντική ἐλεύθερη Ρωσία *ὁμοσπονδιακή* (ἡ ὑπογράμμιση δική μας) δημοκρατία. Ὅσον ἀφορᾶ τόν Καύκασο, παίρνοντας ὑπόψη τόν ἐξαιρετικά πολυεθνικό χαρακτήρα

τοῦ πληθυσμοῦ του, ἐμεῖς θά ἐπιδιώκουμε τήν ἕνωση ὅλων τῶν τοπικῶν σοσιαλιστικῶν στοιχείων καί ὅλων τῶν ἐργατῶν πού ἀνήκουν σέ διαφορετικές ἐθνότητες· θά ἐπιδιώξουμε τή δημιουργία ἑνιαίας γερῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὀργάνωσης γιά τήν ἀποτελεσματικότερη διεξαγωγή τῆς πάλης ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία. Στή μελλοντική Ρωσία ἀναγνωρίζουμε σ᾽ ὅλα τά ἔθνη τό δικαίωμα τῆς ἐλεύθερης αὐτοδιάθεσης, γιατί τήν ἐθνική ἐλευθερία τή βλέπουμε ἁπλῶς σάν ἕνα μέρος τῆς ἐλευθερίας τοῦ πολίτη γενικά. Ξεκινώντας ἀπ᾽ αὐτή τή θέση καί παίρνοντας ὑπόψη, ὅπως εἴπαμε παραπάνω, τήν πολυεθνική σύνθεση τοῦ Καυκάσου καί τήν ἔλλειψη γεωγραφικῶν συνόρων ἀνάμεσα στίς διάφορες φυλές, δέ θεωροῦμε δυνατό νά περιλάβουμε στό πρόγραμμά μας τή διεκδίκηση τῆς πολιτικῆς αὐτονομίας τῶν λαοτήτων τοῦ Καυκάσου· ἀπαιτοῦμε μονάχα αὐτονομία ὅσον ἀφορᾶ τήν πολιτιστική ζωή, δηλ. ἐλευθερία τῆς γλώσσας, τῶν σχολείων, τῆς ἐκπαίδευσης κτλ.».

Χαιρετίζουμε ὁλόψυχα τή Διακήρυξη τῆς «῞Ενωσης τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν» καί ἰδιαίτερα τή θαυμάσια προσπάθειά της νά τοποθετήσει σωστά τό ἐθνικό ζήτημα. Θά ἦταν πολύ καλό, ἄν αὐτή ἡ προσπάθεια ὁλοκληρωνόταν. Ἡ ῞Ενωση *χάραξε* πολύ σωστά τίς δυό βασικές ἀρχές στό ἐθνικό ζήτημα, ἀπ᾽ τίς ὁποῖες πρέπει νά καθοδηγοῦνται ὅλοι οἱ σοσιαλδημοκράτες τῆς Ρωσίας. Αὐτές εἶναι, πρῶτο, ἡ διεκδίκηση ὄχι ἐθνικῆς αὐτονομίας, ἀλλά πολιτικῆς καί ἀστικῆς ἐλευθερίας καί πλέριας ἰσοτιμίας· δεύτερο, ἡ διεκδίκηση τοῦ δικαιώματος τῆς αὐτοδιάθεσης γιά κάθε ἐθνότητα πού περιλαβαίνεται στό κράτος. Καί τίς δυό ὅμως αὐτές ἀρχές δέν τίς ἐφαρμόζει ἀκόμα μέ ἀπόλυτη συνέπεια ἡ «῞Ενωση τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν». Πραγματικά, εἶναι δυνατό ξεκινώντας *ἀπό τή δική τους ἄποψη* νά μιλοῦμε γιά διεκδίκηση *ὁμοσπονδιακῆς* δημοκρατίας; Ἡ ὁμοσπονδία *προϋποθέτει* αὐτόνομες ἐθνικές πολιτικές μονάδες, ἐνῶ ἡ ῞Ενωση ἀρνιέται τή διεκδίκηση τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας. Γιά νά εἶναι ἀπόλυτα συνεπής, ἡ ῞Ενωση πρέπει νά διαγράψει ἀπ᾽ τό πρόγραμμά της τή διεκδίκηση τῆς *ὁμοσπονδιακῆς* δημοκρατίας καί νά περιοριστεῖ στή διεκδίκηση τῆς λαοκρατικῆς δημοκρατίας γενικά. Δέν εἶναι δουλειά τοῦ προλεταριάτου *νά κηρύχνει* τήν ἀρχή τῆς ὁμοσπονδίας καί τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας, δέν εἶναι δουλειά τοῦ προλεταριάτου νά προβάλλει παρόμοιες διεκδικήσεις πού καταλήγουν ἀναπόφευχτα στή διεκδίκηση δημιουργίας αὐτόνομου *ταξικοῦ* κράτους. Δουλειά τοῦ προλεταριάτου εἶναι νά συσπειρώνει *πιό σφιχτά* ὅσο τό δυνατό πιό πλα-

τιές *μάζες* ἐργατῶν ὅλων τῶν ἐθνοτήτων, νά τίς συσπειρώνει μέ σκοπό τήν πάλη *σέ ὅσο τό δυνατό πιό πλατύ στίβο* γιά τή λαοκρατική δημοκρατία καί γιά τό σοσιαλισμό. Καί ἄν ὁ κρατικός στίβος πού διαθέτουμε σήμερα, δημιουργήθηκε, διατηρεῖται καί διευρύνεται μέ μιά σειρά ἐξοργιστικές βιαιοπραγίες, ἐμεῖς γιά τήν ἐπιτυχία ἀκριβῶς τῆς πάλης ἐνάντια σέ ὅλες τίς μορφές ἐκμετάλλευσης καί καταπίεσης δέν πρέπει νά κομματιάζουμε, ἀλλά νά ἑνώνουμε τίς δυνάμεις τῆς *ἐργατικῆς τάξης* πού εἶναι ἡ πιό καταπιεζόμενη καί ἡ πιό ἱκανή γιά πάλη. Ἡ διεκδίκηση ν' ἀναγνωριστεῖ τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης σέ κάθε ἐθνότητα σημαίνει, αὐτή καθαυτή, μόνο ὅτι ἐμεῖς, τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου, πρέπει νά εἴμαστε πάντα καί ἀνεπιφύλαχτα *ἐνάντια σέ κάθε ἀπόπειρα* ἐξωτερικῆς ἐπίδρασης *μέ τή βία ἤ τήν ἀδικία* πάνω στήν ἐθνική *αὐτο*διάθεση. Ἐκπληρώνοντας πάντοτε αὐτό τό ἀρνητικό χρέος μας (τῆς πάλης καί τῆς διαμαρτυρίας ἐνάντια στή βία), ἐμεῖς, ἀπ' τήν πλευρά μας, φροντίζουμε γιά τήν αὐτοδιάθεση ὄχι τῶν λαῶν καί τῶν ἐθνῶν, ἀλλά τοῦ *προλεταριάτου* σέ κάθε ἐθνότητα. Ἔτσι, τό γενικό, τό βασικό, τό πάντα ὑποχρεωτικό πρόγραμμα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας πρέπει νά συνίσταται μόνο στή διεκδίκηση πλέριας ἰσοτιμίας τῶν πολιτῶν (ἀνεξάρτητα ἀπό φύλο, γλώσσα, θρησκεία, φυλή, ἐθνικότητα κτλ.) καί τοῦ δικαιώματός τους γιά ἐλεύθερη δημοκρατική *αὐτο*διάθεση. Ὅσον ἀφορᾶ τήν *ὑποστήριξη* τῶν διεκδικήσεων *ἐθνικῆς* αὐτονομίας, αὐτή ἡ ὑποστήριξη δέν εἶναι καθόλου διαρκής, προγραμματική ὑποχρέωση τοῦ προλεταριάτου. Αὐτή ἡ ὑποστήριξη μπορεῖ νά γίνει ἀπαραίτητη γιά τό προλεταριάτο μόνο σέ ὁρισμένες, ἐξαιρετικές περιπτώσεις. Ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀρμενική σοσιαλδημοκρατία, ἡ ἴδια ἡ «Ἕνωση τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν» ἀναγνωρίζει ὅτι δέν ὑπάρχουν τέτοιες ἐξαιρετικές περιπτώσεις.

Ἐλπίζουμε νά ἐπανέλθουμε στό ζήτημα τῆς ὁμοσπονδιακῆς ἀρχῆς καί τῆς ἀρχῆς τῆς ἐθνικότητας*. Καί τώρα ἄς κλείσουμε, χαιρετίζοντας ἀκόμα μιά φορά τό καινούργιο μέλος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας — τήν «Ἕνωση τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν».

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 33,
1 τοῦ Φλεβάρη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 233–242 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 231–240). *Σύντ.*

ΟΙ ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΑΓΡΟΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ ΚΑΙ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ [60]

Γράφτηκε: τό «Πρόγραμμα διαλέξεων» — πρίν από τίς 10 (23) τοῦ Φλεβάρη 1903· ἡ «Περίληψη τῆς πρώτης διάλεξης» — ἀνάμεσα στίς 10 καί 13 (23 καί 26) τοῦ Φλεβάρη 1903

Πρωτοδημοσεύτηκε τό 1932 στή Λενινιστική Συλλογή, τόμ. XIX

Τό «Πρόγραμμα διαλέξεων» δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο· ἡ «Περίληψη τῆς πρώτης διάλεξης», σύμφωνα μέ τίς σημειώσεις ἑνός ἀκροατῆ τῆς Ρωσικῆς ἀνώτερης σχολῆς κοινωνικῶν ἐπιστημῶν στό Παρίσι, ἀφοῦ διορθώθηκαν ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΑΛΕΞΕΩΝ

Διάλεξη Ι. *Γενική θεωρία τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος.* Διαμόρφωση τῆς κεφαλαιοκρατικῆς γεωργίας. Διάφορες μορφές ἀνάπτυξης τῆς ἐμπορευματικῆς γεωργίας καί διαμόρφωση τῆς τάξης τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν γῆς. Ἡ θεωρία τῆς γαιοπροσόδου τοῦ Μάρξ. Ὁ ἀστικός χαρακτήρας τῶν θεωριῶν τῆς λεγόμενης κριτικῆς σχολῆς (κ. κ. Μπουλγκάκοφ, Χέρτς, Ντάβιντ, Τσερνόφ, ἐν μέρει Μάσλοφ κ. ἄ.) πού προσπαθεῖ νά ἐξηγήσει μέ τούς φυσικούς νόμους (σάν τόν περιβόητο νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους) τό φόρο πού εἰσπράττουν οἱ γαιοκτήμονες ἀπό τήν κοινωνία. Οἱ ἀντιθέσεις τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία.

Διάλεξη ΙΙ. *Μικρή καί μεγάλη παραγωγή στή γεωργία.* Προσπάθειες τῆς λεγόμενης κριτικῆς σχολῆς νά κρύψει τή δουλεία τοῦ μικροπαραγωγοῦ στή σύγχρονη κοινωνία. Ἀνάλυση τῶν μονογραφιῶν, τίς ὁποῖες αὐτή ἡ σχολή (Μ. Χέχτ, Κ. Κλάβκι, Ἀουχάγκεν) τίς ἔχει καταλάβει ἐντελῶς λαθεμένα.

Διάλεξη ΙΙΙ. *Συνέχεια.* Ἡ ἔρευνα τοῦ Μπάντεν. Τά ἀποτελέσματά της ἐπιβεβαιώνουν πλήρως τίς μαρξιστικές ἀπόψεις. Γενικά στοιχεῖα τῆς γερμανικῆς γεωργικῆς στατιστικῆς. Ὁ μῦθος τῆς λατιφουντιακῆς ἐκφύλισης τοῦ μεγάλου κεφαλαίου. Οἱ μηχανές στή γεωργία. Ἡ μεγαλύτερη χειροτέρεψη τῆς κατάστασης τῶν ζώων ἐργασίας στό νοικοκυριό τοῦ μεσαίου ἀγρότη. Οἱ συνεταιρισμοί στή γεωργία· λεπτομερειακά στοιχεῖα τοῦ 1895 γιά τούς γαλακτοκομικούς συνεταιρισμούς τῆς Γερμανίας. Ἡ διαφορά μορφῆς ἀνάμεσα στούς συνεταιρισμούς στή γεωργία καί στά τράστ στή βιομηχανία πού ἐμπόδισε τή λεγόμενη κριτική σχολή νά καταλάβει τήν πλήρη ὁμοιογένεια τῶν δυό αὐτῶν μορφῶν σχετικά μέ τό κοινωνικοοικονομικό τους περιεχόμενο.

Διάλεξη IV. *Τοποθέτηση τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος στή Ρωσία.* Οἱ βάσεις τῆς ναροντνικιστικῆς κοσμοαντίληψης καί ἡ ἱστορική της σημασία, σάν πρωτόγονης μορφῆς ἀγροτικῆς δημοκρατίας. Ἡ βασική σημασία τοῦ ζητήματος τῆς ἀγροτιᾶς (κοινότητα καί λαϊκή παραγωγή). Ἡ ἀποσύνθεση τῆς ἀγροτιᾶς σέ ἀστική τάξη τοῦ χωριοῦ καί σέ ἀγροτικό προλεταριάτο. Μέθοδοι μελέτης αὐτοῦ τοῦ προτσές καί ἡ σημασία του. Ἀντικατάσταση τῆς ἀγγαρικῆς οἰκονομίας ἀπό τήν κεφαλαιοκρατική. Ὁ ἀντιδραστικός χαρακτήρας τῶν ἀντιλήψεων τῶν ναρόντνικων. Ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς ἱστορικῆς στιγμῆς: ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας καί ἐλεύθερη ἀνάπτυξη τῆς ταξικῆς πάλης στό χωριό.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΤΗΣ ΠΡΩΤΗΣ ΔΙΑΛΕΞΗΣ

ΓΕΝΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ τρόπου παραγωγῆς ἰσχύει καί γιά τή γεωργία, ὅπως ἀκριβῶς καί γιά τή βιομηχανία. Δέν πρέπει νά μπερδεύουμε τά βασικά γνωρίσματα τοῦ καπιταλισμοῦ καί τίς διαφορετικές μορφές του στή γεωργία καί στή βιομηχανία.

Ἄς ἐξετάσουμε ποιά εἶναι τά χαρακτηριστικά βασικά γνωρίσματα καί οἱ ἰδιαίτερες μορφές τοῦ προτσές πού δημιουργεῖ τό κεφαλαιοκρατικό σύστημα στή γεωργία. Ἡ αἰτία τῆς γένεσης αὐτοῦ τοῦ προτσές εἶναι διπλή: 1) ἡ ἐμπορευματική παραγωγή καί 2) τό ὅτι ἐμπόρευμα δέν εἶναι τό προϊόν, ἀλλά ἡ ἐργατική δύναμη. Ὅταν αὐτή ἡ δύναμη μπαίνει στήν ἀνταλλαγή, ὅλη ἡ παραγωγή γίνεται κεφαλαιοκρατική, δημιουργεῖται ἡ ἰδιαίτερη τάξη τοῦ προλεταριάτου. Ἡ αὔξηση τῆς ἐμπορευματικῆς παραγωγῆς καὶ ἡ ἀνάπτυξη τῆς μισθωτῆς ἐργασίας στή γεωργία συντελεῖται μέ διαφορετική μορφή ἀπ' ὅ,τι στή βιομηχανία, γι' αὐτό ἡ ἐφαρμογή ἐδῶ τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ μπορεῖ νά φανεῖ λαθεμένη, πρέπει ὅμως νά ξέρουμε μέ ποιά μορφή ἡ γεωργία γίνεται κεφαλαιοκρατική. Γι' αὐτό πρέπει πρίν ἀπ' ὅλα νά ξεκαθαρίσουμε δυό φαινόμενα:

I. Πῶς ἀναπτύσσεται ἡ ἐμπορευματική γεωργία; καί

II. Πῶς ἐμφανίζεται ἡ διαμόρφωση τῆς ἐργατικῆς τάξης;

I. Βασικό φαινόμενο αὐτοῦ τοῦ προτσές εἶναι ἡ γοργή αὔξηση τοῦ βιομηχανικοῦ πληθυσμοῦ καί ἡ παραγωγή προϊόντων γιά τήν ἀγορά. Ἑπομένως, γιά τή μεγάλη ἀνάπτυξη τῆς ἐμπορευματικῆς γεωργίας εἶναι ἀπαραίτητη ἡ μεγάλη αὔξηση τοῦ μή γεωργικοῦ πληθυσμοῦ. Τό προτσές αὐτό ἐκδηλώνεται μέ διάφορες μορφές καί παρατηρεῖται στίς χῶρες πού εἰσάγουν

καί ἐξάγουν σιτηρά. Ἡ γοργή ὅμως αὔξηση τοῦ βιομηχανικοῦ πληθυσμοῦ προκαλεῖ ἔλλειψη σιτηρῶν στίς βομηχανικές χῶρες, δηλ. μέ τήν ἴδια τεχνική εἶναι ἀδύνατο νά τά βγάλουν πέρα ἄν δέν εἰσάγουν σιτηρά ἀπό ἄλλες χῶρες. Ἡ αὔξηση τῆς ζήτησης σιτηρῶν, σέ συνθῆκες ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας σ' ὅλη τή γῆ, ὁδηγεῖ στή διαμόρφωση τῆς μονοπωλιακῆς τιμῆς.

Αὐτό εἶναι σπουδαῖο γιά τήν ἐξήγηση τῆς γαιοπροσόδου.

Τό ἴδιο τό προτσές τῆς διαμόρφωσης τῆς ἐμπορευματικῆς γεωργίας δέ συντελεῖται καθόλου ἔτσι, ὅπως στήν ἐργοστασιακή βιομηχανία: στή βιομηχανία συντελεῖται μέ ἁπλή καί καθαρή μορφή, ἐνῶ στή γεωργία βλέπουμε ἄλλο πράγμα: ἐκεῖ ἐπικρατεῖ ἡ ἀνάμιξη τῆς ἐμπορευματικῆς καί τῆς μή ἐμπορευματικῆς γεωργίας. Ἐδῶ συνδυάζονται διάφορες μορφές. Στήν ἀγορά πηγαίνει κυρίως *ἕνα* ὁρισμένο προϊόν ἀπό κάθε τόπο. Ἀπό τή μιά μεριά ἡ παραγωγή τοῦ τσιφλικᾶ καί ἰδίως τοῦ ἀγρότη εἶναι ἐμπορευματική, ἀπό τήν ἄλλη διατηρεῖ τόν καταναλωτικό της χαρακτήρα.

Ἡ ἀνάγκη χρημάτων προκαλεῖ τό πέρασμα ἀπό τή φυσική οἰκονομία στήν ἐμπορευματική. Ἡ ἐξουσία τοῦ χρήματος βαραίνει πάνω στούς ἀγρότες ὄχι μόνο στή Δυτική Εὐρώπη, ἀλλά καί στή Ρωσία. Ἡ στατιστική τῶν ζέμστβο δείχνει ὅτι ἀκόμα κι ἐκεῖ ὅπου τά ὑπολείμματα τῆς πατριαρχικῆς οἰκονομίας εἶναι πολύ ἰσχυρά, ἡ ὑποταγή τοῦ ἀγρότη στήν ἀγορά παίρνει τεράστιες διαστάσεις.

ΙΙ. Τό προτσές τῆς διαμόρφωσης τῆς τάξης τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν ἐκφράζει τή διάσπαση τῆς ἀγροτιᾶς σέ 2 στρώματα: 1) τούς φάρμερ πού θεωροῦν τή γεωργία σάν βιομηχανία, καί 2) τούς μισθωτούς ἐργάτες. Τό προτσές αὐτό ὀνομάζεται συχνά διαφοροποίηση τῆς ἀγροτιᾶς. Ἰδιαίτερα στή Ρωσία τό προτσές αὐτό παρουσιάστηκε πολύ ἀνάγλυφα. Τό εἶχαν παρατηρήσει οἱ οἰκονομολόγοι ἀπ' τόν καιρό ἀκόμα τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος.

Ἰδιομορφίες τῆς διαμόρφωσης.

Τό προτσές αὐτό συντελεῖται ἀνισόμετρα. Μαζί μέ τή διαμόρφωση τῆς τάξης τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν βλέπουμε νά διατηρεῖται τό πατριαρχικό σύστημα καί νά διαμορφώνεται τό νέο, τό κεφαλαιοκρατικό. Ἡ μισθωτή ἐργατική τάξη συνδέεται μέ τή γῆ μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο: ἑπομένως, οἱ μορφές τοῦ προτσές θά ἔχουν μεγάλη ποικιλία.

Η ΚΥΡΙΑΡΧΙΑ ΤΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΟΚΡΑΤΙΚΗΣ ΓΕΩΡΓΙΑΣ

Γαιοπρόσοδος

Ὁ πληθυσμός μιᾶς κεφαλαιοκρατικῆς χώρας χωρίζεται σέ 3 τάξεις: 1) μισθωτοί ἐργάτες, 2) γαιοχτήμονες καί 3) κεφαλαιοκράτες. Κατά τή μελέτη τοῦ συστήματος ἐπιβάλλεται νά παραβλέψουμε τίς τοπικές ἰδιομορφίες ὅπου μπορεῖ νά μήν ὑπάρχει ἀκόμα ἕνας τέτοιος σαφής διαχωρισμός.

Σύμφωνα μέ τόν Μάρξ, ὁ κύριος χωρισμός τοῦ προϊόντος εἶναι ὁ χωρισμός σέ ἀναγκαῖο προϊόν καί σέ ὑπερπροϊόν. Ἕνα ορισμένο μέρος αὐτοῦ τοῦ ὑπερπροϊόντος ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τή γαιοπρόσοδο, καί συγκεκριμένα τό μέρος πού μένει ἀφοῦ ἀφαιρεθεῖ τό μέσο ποσοστό κέρδους τοῦ κεφαλαίου. Καί τό μέσο ποσοστό κέρδους διαμορφώνεται στήν ἀναπτυγμένη κεφαλαιοκρατική κοινωνία κάτω ἀπ᾽ τήν ἐπίδραση τοῦ συναγωνισμοῦ πού κατανέμει τό ὑπερπροϊόν ἀνάμεσα στούς κεφαλαιοκράτες ὄχι ἀνάλογα μέ τόν ἀριθμό τῶν ἐργατῶν, ἀλλά ἀνάλογα μέ τόν ὄγκο τοῦ συνολικοῦ κεφαλαίου πού ἔχει τοποθετηθεῖ στήν ἐπιχείρηση.

Ὁ Μάρξ ἐξετάζει τή διαμόρφωση τοῦ μέσου ποσοστοῦ κέρδους στόν ΙΙΙ τόμο τοῦ «Κεφαλαίου». Σέ ἐδάφη διαφορετικῆς γονιμότητας τό κεφάλαιο δίνει διαφορετικό κέρδος: στό χειρότερο χωράφι τό κέρδος θά εἶναι μικρότερο, στό καλύτερο θά εἶναι μεγαλύτερο, πρόσθετο. (Ἀκόμα πρίν ἀπό τόν Μάρξ ὁ Ρικάρντο ἔβαλε τίς βάσεις τῆς θεωρίας τῆς γαιοπροσόδου.) Ἐξαιτίας τοῦ μονοπωλίου τῶν τιμῶν στήν ἀγορά τῶν σιτηρῶν καί τῆς γενικῆς ἀναπάρκειας σέ σιτηρά, ἡ τιμή καθορίζεται μέ βάση τό χειρότερο χωράφι. Τό παραπανίσιο κέρδος πού παίρνεται ἀπ᾽ τά καλύτερα χωράφια, εἴτε ἀπ᾽ τά χωράφια πού βρίσκονται κοντά στήν ἀγορά, σέ σχέση μέ τά χειρότερα καί τά πιό ἀπομακρυσμένα χωράφια, ὀνομάζεται ἀπό τόν Μάρξ *διαφορική* γαιοπρόσοδος.

Τή γαιοπρόσοδο τήν παίρνουν οἱ γαιοχτήμονες ἀπό τούς φάρμερ.

Τό διαφορετικό μέγεθος τοῦ πρόσθετου κέρδους μπορεῖ νά εἶναι 2 εἰδῶν: 1) ἐκεῖνο πού προκύπτει ἀπό τή διαφορά τῆς γονιμότητας καί 2) ἐκεῖνο πού προκύπτει ἀπό τή διαφορετική χρησιμοποίηση τοῦ κεφαλαίου. Παρακάτω. Ἐκτός ἀπό τό μονοπώλιο τῆς ἀτομικῆς οἰκονομίας πάνω στή γῆ ὑπάρχει καί τό μονοπώλιο τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας τῆς γῆς: ὁ γαιοχτήμονας μπορεῖ νά μή δόσει γῆ στόν φάρμερ, ὥσπου ν᾽ ἀνεβεῖ ἡ τιμή στά σι-

τηρά, καί τότε παίρνει *ἀπόλυτη* γαιοπρόσοδο πού ἀποτελεῖ ἕνα στοιχειῶδες μονοπώλιο. Αὐτή μπορεῖ νά εἶναι: 1) μονοπώλιο καθαρῆς μορφῆς (τότε, ἄν γίνει αὐστηρή ἀνάλυση, δέν πρέπει νά ὀνομαστεῖ γαιοπρόσοδος). 2) Ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος μπορεῖ νά παρθεῖ ἀπό τό πρόσθετο κέρδος τοῦ τοποθετημένου στή γεωργία κεφαλαίου γιά τόν παρακάτω λόγο. Στή γεωργία ἡ τεχνική εἶναι λιγότερο ἀναπτυγμένη, γι' αὐτό τό λόγο τό ποσοστό τοῦ μεταβλητοῦ κεφαλαίου (= πού δημιουργεῖ τό κέρδος) εἶναι πιό ὑψηλό ἀπ' ὅ,τι στή βιομηχανία. Συνεπῶς, καί τό ποσοστό τοῦ κέρδους πρέπει νά εἶναι στή γεωργία πιό ὑψηλό ἀπ' ὅ,τι στή βιομηχανία. Καί ἔτσι, τό μονοπώλιο τῆς γαιοχτησίας ἐμποδίζει τήν ἐξίσωση τοῦ ὑψηλοῦ κέρδους στή γεωργία μέ τό χαμηλό κέρδος στή βιομηχανία. Ἡ ἀπόλυτη γαιοπρόσοδος στήν κυριολεξία της παίρνεται ἀκριβῶς ἀπό τό πιό ὑψηλό γεωργικό κέρδος πού δέν ἔχει ἐξισωθεῖ. Πηγή της εἶναι ἡ ὕψωση τῆς τιμῆς τῶν σιτηρῶν. Ἐνῶ ἡ διαφορική γαιοπρόσοδος παίρνεται ἀπ' τό προϊόν. Ἡ προσέλκυση νέων χωρῶν στό ἐμπόριο πού εἶναι χαρακτηριστική στά τελευταῖα χρόνια, ὁδήγησε σέ κρίση.

Ἡ τιμή τῆς γῆς ἀποτελεῖ προκαταβολικά ὑπολογισμένη γαιοπρόσοδο. Γι' αὐτό θεωρεῖται σάν εἰσόδημα ἑνός ὁρισμένου κεφαλαίου. Γιά τήν ἀγορά γῆς πρέπει νά διατεθεῖ κεφάλαιο πού μπορεῖ νά δόσει εἰσόδημα ἴσο μέ τή μέση γαιοπρόσοδο. Γι' αὐτό ἡ γοργή ἀνάπτυξη τῆς βιομηχανίας ἀνέβασε στά ὕψη τή γαιοπρόσοδο στήν Εὐρώπη καί τή σταθεροποίησε.

Ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ τελευταίου βιβλίου τοῦ Μάσλοφ: «Οἱ συνθῆκες ἀνάπτυξης τῆς ἀγροτικῆς οἰκονομίας στή Ρωσία» εἶναι ἀφιερωμένο στή θεωρία τῆς γαιοπροσόδου καί σ' αὐτό τό ζήτημα ὁ Μάσλοφ ὑποστηρίζει τελείως λαθεμένη ἄποψη, ἐπαναλαβαίνοντας τά ἐπιχειρήματα τῶν ἀστῶν, τῶν λεγόμενων «κριτικῶν» τοῦ Μάρξ, σάν τόν κ. Μπουλγκάκοφ καί ἄλλους. Ὁ Μάρξ ἔδειξε ὅτι ἡ παλιά ἀγγλική πολιτική οἰκονομία εἶδε πολύ ἁπλοϊκά αὐτό τό ζήτημα, ὄχι σάν προτσές πού δημιουργεῖ ἰδιαίτερες ἱστορικές συνθῆκες, ἀλλά σάν προτσές πού δημιουργεῖ φυσικές συνθῆκες, γι' αὐτό ἔλεγε: ἡ γαιοπρόσοδος διαμορφώνεται λόγω τῆς ἀνάγκης τοῦ περάσματος ἀπ' τά καλύτερα χωράφια στά χειρότερα. Ὑπάρχει ὅμως καί ἀντίστροφο πέρασμα, γιατί γίνονται βελτιώσεις. Οἱ κριτικοί τράβηξαν πίσω ἀπό τόν Μάρξ, πρός τήν ἀστική οἰκονομία.

Μιά ἄλλη στενή ἀντίληψη τῆς θεωρίας τῆς γαιοπροσόδου εἶναι ἡ συνένωση τοῦ νόμου τῆς διαμόρφωσης τῆς διαφορικῆς

γαιοπροσόδου μέ τό νόμο τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους, πού ἔχει δῆθεν σάν ἀποτέλεσμα νά μειώνεται τό κέρδος σ' ἕνα καί τό ἴδιο χωράφι. Ὁ Ρικάρντο ἐξηγεῖ τό πέρασμα ἀπ' τά καλύτερα χωράφια στά χειρότερα μέ τό ὅτι *εἶναι ἀδύνατη* ἡ τοποθέτηση ὅλο καί μεγαλύτερου κεφαλαίου. — Ὅλοι οἱ ρῶσοι «κριτικοί» τάχθηκαν ὑπέρ τῆς θεωρίας τῆς φθίνουσας γονιμότητας τοῦ ἐδάφους, τό ἴδιο ὅπως καί ὁ Μάσλοφ πού στά ἄλλα ζητήματα θέλει νά παραμένει μαρξιστής. Τά ἐπιχειρήματα ὅμως ὑπέρ τῆς θεωρίας αὐτῆς δέν ξεπέρασαν τά εὐφυολογήματα, σάν κι αὐτό ἐδῶ: ἄν δέν παραδεχτοῦμε αὐτή τή θεωρία, πρέπει νά παραδεχτοῦμε πώς ἀπό μιά πιθαμή γῆ θά μποροῦσε νά τραφεῖ ὁλόκληρο κράτος.

Ὁ Μάρξ πάλαιψε ἐνάντια σ' αὐτή τή θεωρία. Ἡ θεωρία αὐτή ἐξετάζει τή διάθεση κεφαλαίου ἀριθμητικά καί, παραβλέποντας τίς συνθῆκες τῆς γενικῆς οἰκονομίας, πέφτει σέ λάθος. Ἄν ὑποθέσουμε ὅτι εἶναι πάντα δυνατή ἡ τοποθέτηση ὅλο καί μεγαλύτερου κεφαλαίου, ἡ θεωρία αὐτή θά ἦταν σωστή, ἕνα τέτοιο πράγμα ὅμως προϋποθέτει ἀλλαγή τῶν συστημάτων, ἐνῶ τά συστήματα στή γεωργία διατηροῦνται αἰῶνες, κι αὐτό βάζει στήν τοποθέτηση κεφαλαίου ὁρισμένα ὅρια. Ἄν ἡ τεχνική δέν ἀλλάζει, ἡ παραπέρα τοποθέτηση κεφαλαίου εἶναι ἀδύνατη εἴτε εἶναι δυνατή σέ στενά ὅρια. Ὁ Μάρξ λέει πώς καί στή βιομηχανία δέν εἶναι δυνατό ν' ἀναπτύσσεται ἀπεριόριστα ἡ παραγωγή σέ μιά ὁρισμένη ἔκταση γῆς: ἄν μιά ἐπιχείρηση πιάνει μιά ὁρισμένη ἔκταση γῆς, γιά νά τήν ἀναπτύξουμε θά χρειαστεῖ νά τήν ἐπεκτείνουμε. *Ἄν* ὅμως ἡ γῆ καλλιεργεῖται ὀρθολογικά, αὐτό δέν μπορεῖ παρά νά βελτιώσει τήν παραγωγή, κι ἔτσι ὁ Μάρξ συμπεραίνει πώς ἡ γῆ ὄχι μόνο δέν παρουσιάζει μειονέχτημα ἀπ' αὐτή τήν ἄποψη, ἀλλά τό ἀντίθετο. Ἔ λοιπόν, αὐτό ἀκριβῶς τό «*ἄν*» ἀγνόησαν οἱ ἀντίπαλοι τῆς θεωρίας τοῦ Μάρξ. Ἔτσι ὁ Μάσλοφ, σάν δῆθεν μαρξιστής, μπορεῖ νά παραπλανήσει πολλούς μέ τίς ἀπόψεις του στό ζήτημα αὐτό. Τό βιβλίο του ἀποτελεῖ στίς μέρες μας ἕνα ἀπ' τά ἀναρίθμητα παραδείγματα πορείας πρός τά πίσω ἀντί πορείας πρός τά μπρός.

Ὁ γεωργικός πληθυσμός ἐλαττώνεται ἀπόλυτα, ἡ γεωργική ὅμως παραγωγή προοδεύει. Στή διάρκεια τοῦ XIX αἰώνα ἡ πρόοδος αὐτή συνδεόταν στενά μέ τήν ἀνάπτυξη τῆς ἐμπορευματικῆς γεωργίας. Αὐτή χαρακτηρίζει ἕνα ἀπό τά βασικά γνωρίσματα τοῦ σημερινοῦ κεφαλαιοκρατικοῦ συστήματος πού ἐκδηλώνεται στό ὅτι ἐμφανίζεται ὁ συναγωνισμός στή γεωργία, ἡ ἀγορά γι' αὐτήν καί ἡ διαφοροποίηση τοῦ πληθυσμοῦ. Αὐτή ἔδοσε

μιά ἰσχυρή ὤθηση στήν ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας, τό κάθε ὅμως βῆμα τῆς προόδου συνοδευόταν ἀπό τήν ἐμφάνιση ἀντιθέσεων πού κάνουν ἀδύνατη τή χρησιμοποίηση ὅλων τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς νέας, τῆς ἐπιστημονικῆς γεωργίας. Ὁ καπιταλισμός δημιουργεῖ τή μεγάλη παραγωγή, τό συναγωνισμό, πού συνοδεύονται ἀπό τή λεηλασία τῶν παραγωγικῶν δυνάμεων τῆς γῆς. Ἡ συγκέντρωση τοῦ πληθυσμοῦ στίς πόλεις προκαλεῖ τήν ἐρήμωση τῆς γῆς, δημιουργεῖται μιά ἀνώμαλη ἀνταλλαγή τῆς ὕλης. Ἡ καλλιέργεια τῆς γῆς δέ βελτιώνεται ἤ δέ βελτιώνεται ὅσο θά ἔπρεπε νά βελτιώνεται.

Ἡ σοσιαλιστική κριτική ἔχει προσέξει ἀπό καιρό αὐτό τό πράγμα (Μάρξ). Ὁ κ. Χέρτς καί ὕστερα ἐδῶ, στή Ρωσία, οἱ κ. κ. Μπουλγκάκοφ, Τσερνόφ, Στροῦβε ὑποστήριζαν ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ, ὁ ὁποῖος στηρίχτηκε στόν Λίμπιχ, πάλιωσε. Αὐτή ἡ γνώμη τῶν «κριτικῶν» εἶναι ἀπόλυτα λαθεμένη. Ἡ διατάραξη ἀπομέρους τοῦ καπιταλισμοῦ τῆς ἰσορροπίας ἀνάμεσα στήν ἐκμετάλλευση τῆς γῆς καί στή λίπανση τῆς γῆς εἶναι ἔξω ἀπό κάθε ἀμφιβολία (ὁ ρόλος τοῦ χωρισμοῦ τῆς πόλης ἀπ' τό χωριό). Σέ πολλούς συγγραφεῖς πού δέ συμπαθοῦν τή μαρξιστική θεωρία, ἀλλά τήν «κριτική» της, τά ἴδια τά στοιχεῖα τους μιλᾶνε ἐναντίον τους. Λογουχάρη ὁ Νόσσιγκ (Nossig). Σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα του, οἱ παραγωγικές δυνάμεις τῆς γῆς δέν ἀναπληρώνονται, δέν τῆς ἐπιστρέφουν αὐτό πού τῆς παίρνουν. Εἶναι ἀπαραίτητη ἡ τεχνητή καί ἡ ζωική λίπανση. Κατά μέσο ὅρο ἀπ' τά 60 000 κιλά λίπασμα πού χρησιμοποιοῦνται στό κάθε ἑκτάρι γῆς, τό $^1/_3$ πρέπει νά εἶναι φυσικό λίπασμα, τό σημερινό ὅμως σύστημα τῆς γεωργίας δέν εἶναι σέ θέση νά τό κάνει αὐτό.

Ἔτσι λοιπόν, ἡ ἐπίδραση τοῦ καπιταλισμοῦ στή γεωργία ἐκδηλώνεται στά παρακάτω:

Ὁ καπιταλισμός ἀπαιτεῖ ἐλευθερία τοῦ μισθωτοῦ ἐργάτη καί ἐκτοπίζει ὅλες τίς παλιές μορφές ὑποδούλωσης. Οἱ μισθωτοί ἐργάτες γῆς ὅμως ἐξακολουθοῦν νά εἶναι καταπιεζόμενοι. Ἡ καταπίεση δυνάμωσε καί ἀπαιτεῖ μεγαλύτερη πάλη.

Ὁ καπιταλισμός ἀνέβασε σέ τεράστια ὕψη τό φόρο πού εἰσπράττει ὁ γαιοχτήμονας, τό μέγεθος τῆς διαφορικῆς καί τῆς ἀπόλυτης γαιοπροσόδου. Ἡ ὑπέρμετρη γαιοπρόσοδος μπαίνει ἐμπόδιο στήν παραπέρα ἀνάπτυξη τῆς γεωργίας.

ΧΡΕΙΑΖΕΤΑΙ ΤΟ ΕΒΡΑΪΚΟ ΠΡΟΛΕΤΑΡΙΑΤΟ «ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΚΟΜΜΑ»;

Στό τεῦχος 105 τοῦ δελτίου «Ποσλέντνιγε Ἰσβέστιγια» (τῆς 28/15 τοῦ Γενάρη 1903) πού βγάζει ἡ «Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Γενικῆς ἑβραϊκῆς ἐργατικῆς ἕνωσης Λιθουανίας, Πολωνίας καί Ρωσίας», στό ἀρθρίδιο «Ἀπ' ἀφορμή μιά προκήρυξη» (συγκεκριμένα τήν προκήρυξη τῆς Ἐπιτροπῆς Αἰκατερινοσλάβ τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας), βρίσκουμε τήν ἀκόλουθη, τόσο καταπληχτική ὅσο καί σπουδαία διαβεβαίωση πού ἀληθινά «ἐγκυμονεῖ κινδύνους»: «τό ἑβραϊκό προλεταριάτο συγκροτήθηκε (sic! *) σέ ἀνεξάρτητο (sic!) πολιτικό κόμμα, τήν Μπούντ».

Αὐτό δέν τό ξέραμε ὥς τώρα. Αὐτό εἶναι καινούργιο.

Ὥς τώρα ἡ Μπούντ ἦταν συστατικό μέρος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας κι ἀκόμα (ἀκόμα!) καί στό τεῦχος 106 τοῦ «Ποσλέντνιγε Ἰζβέστιγια» βρίσκουμε τή δήλωση τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Μπούντ μέ τόν τίτλο: «Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας». Εἶναι ἀλήθεια πώς ἡ Μπούντ στό τελευταῖο, τό IV συνέδριό της, ἀποφάσισε ν' ἀλλάξει τήν ὀνομασία της (χωρίς νά θεωρήσει σκόπιμο ν' ἀκούσει καί τή γνώμη τῶν ρώσων συντρόφων στό ζήτημα τῆς ὀνομασίας τοῦ ἑνός ἤ τοῦ ἄλλου τμήματος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας) καί νά «εἰσαγάγει» καινούργιες, *ὁμοσπονδιακές* σχέσεις στό καταστατικό τοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας. Ἡ Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ μάλιστα «εἰσήγαγε» κιόλας αὐτές τίς σχέσεις, ἄν μ' αὐτή τή λέξη μποροῦμε νά ὀνομάσουμε τήν ἔξοδό της ἀπό τήν «Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν» τοῦ ἐξωτερικοῦ καί τό κλείσιμο ὁμοσπονδιακοῦ συμφώνου μ' αὐτή τήν Ἕνωση.

---

* — ἔτσι! *Σύντ.*

Ἡ ἴδια ὅμως ἡ Μπούντ, ὅταν ἡ «Ἴσκρα» ἔκανε πολεμική ἐνάντια στίς ἀποφάσεις τοῦ IV συνεδρίου της, δήλωσε πολύ καθαρά ὅτι σκοπεύει ἁπλῶς *νά πραγματοποιήσει τούς πόθους καί τίς ἀποφάσεις της* στά πλαίσια τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, δηλ. ἀναγνώριζε ἀνοιχτά καί κατηγορηματικά πώς παραμένει τμῆμα τοῦ ΣΔΕΚΡ ὥς τή στιγμή πού αὐτά τό κόμμα θά ψηφίσει νέο καταστατικό, ὥς τή στιγμή πού θά καθορίσει νέες μορφές σχέσεων μέ τήν Μπούντ.

Καί ξαφνικά ἀποδείχνεται τώρα πώς τό ἑβραϊκό προλεταριάτο *συγκροτήθηκε* κιόλας σέ *ἀνεξάρτητο* πολιτικό κόμμα! Τό ξαναλέμε ἀκόμα μιά φορά: αὐτό εἶναι καινούργιο.

Τό ἴδιο καινούργια εἶναι γιά μᾶς καί ἡ τρομερή καί ἀνόητη ἐπίθεση τῆς ΕΕ τῆς Μπούντ κατά τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Αἰκατερινοσλάβ. Πήραμε, ἐπιτέλους *(ἄν καί, δυστυχῶς, μέ μεγάλη καθυστέρηση)*, αὐτή τήν προκήρυξη καί θά ποῦμε ἀδίσταχτα πώς ἡ ἐπίθεση ἐνάντια σέ μιά *τέτοια* προκήρυξη ἀποτελεῖ *ἀναμφίβολα* μιά μεγάλη πολιτική ἐνέργεια ἀπό τή μεριά τῆς Μπούντ *. Αὐτή ἡ ἐνέργεια βρίσκεται σέ πλήρη ἀντιστοιχία μέ τήν ἀνακήρυξη τῆς Μπούντ σέ ἀνεξάρτητο πολιτικό κόμμα καί χύνει, ἀπό τή μεριά του, ἄπλετο φῶς στή φυσιογνωμία καί στόν τρόπο δράσης αὐτοῦ τοῦ νέου κόμματος.

Δυστυχῶς, ἡ ἔλλειψη χώρου μᾶς ἐμποδίζει ν' ἀναδημοσιεύσουμε ὁλόκληρη τήν προκήρυξη τοῦ Αἰκατερινοσλάβ (θά ἔπιανε πάνω κάτω δυό στῆλες τῆς «Ἴσκρα»**), καί θά περιοριστοῦμε στήν παρατήρηση ὅτι αὐτή ἡ ὑπέροχη προκήρυξη ἐξηγεῖ θαυμάσια στούς ἑβραίους ἐργάτες τῆς *πόλης Αἰκατερινοσλάβ* (θά ἐξηγήσουμε ἀμέσως γιατί ὑπογραμμίζουμε αὐτές τίς λέξεις) τή θέση τῆς σοσιαλδημοκρατίας ἀπέναντι στό σιωνισμό [62] καί στόν ἀντισημιτισμό. Ταυτόχρονα ἡ προκήρυξη παίρνει μιά τόσο στοργική, συντροφικά στοργική, θέση ἀπέναντι στά αἰσθήματα, στίς διαθέσεις καί στούς πόθους τῶν ἑβραίων ἐργατῶν, ὥστε νά διευκρινίζει εἰδικά καί νά ὑπογραμμίζει τήν ἀνάγκη τῆς πάλης κάτω ἀπό τή σημαία τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας «*ἀκόμα καί γιά τή διατήρηση καί τήν παραπέρα ἀνάπτυξη τοῦ ἐθνικοῦ σας* (ἡ προκήρυξη ἀπευθύνεται στούς ἑβραίους ἐργάτες) *πολιτισμοῦ*», «*ἀκόμα καί γιά τά καθαρῶς ἐθνι-*

* Ἄν, φυσικά, ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ ἐκφράζει σ' αὐτό τό ζήτημα τίς ἀπόψεις τῆς Μπούντ σάν συνόλου.

** Σκοπεύουμε ν' ἀνατυπώσουμε ὁλόκληρη αὐτή τήν προκήρυξη καί τήν ἐπίθεση τῆς ΕΕ τῆς Μπούντ ἐνάντιά της σέ μπροσούρα πού ἑτοιμάζουμε γιά ἐκτύπωση [61].

РОССІЙСКАЯ СОЦІАЛЬДЕМОКРАТИЧЕСКАЯ РАБОЧАЯ ПАРТІЯ.

Пролетаріи всѣхъ странъ, соединяйтесь!

Н. ЛЕНИНЪ

Къ деревенской бѣднотѣ.

Объясненіе для крестьянъ, чего хотятъ соціальдемократы.

Съ приложеніемъ Проекта программы Россійской Соціальдемократической Рабочей Партіи.

Изданіе Загран. Лиги Русск. Революціонной Соціальдемократіи.

ЖЕНЕВА
Типографія Лиги, Route Caroline, 27.
1903

Τό ἐξώφυλλο τῆς μπροσούρας τοῦ Β. Ι. Λένιν «Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ». — 1903

Σμίκρυνση

κά συμφέροντα» (ὑπογραμμισμένο καί στοιχειοθετημένο μέ πλάγια στήν ἴδια τήν προκήρυξη).

Καί πάρ' ὅλα αὐτά ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ (παρά λίγο νά ποῦμε: ἡ ΚΕ τοῦ νέου κόμματος) καταφέρθηκε ἐνάντια σ' αὐτή τήν προκήρυξη, ἐπειδή *δέν ἀναφέρει οὔτε λέξη γιά τήν Μπούντ*. Νά τό μοναδικό, ἀλλ' ἀσυγχώρητο, φριχτό ἔγκλημά της. Νά γιατί ἡ ἐπιτροπή τοῦ Αἰκατερινοσλάβ κατηγορεῖται γιά ἔλλειψη «πολιτικοῦ κριτήριου». Οἱ σύντροφοι τοῦ Αἰκατερινοσλάβ κατακεραυνώνονται, γιατί δέ «χώνεψαν ἀκόμα τήν ἰδέα τῆς ἀνάγκης χωριστῆς ὀργάνωσης (βαθυστόχαστη καί σπουδαία ἰδέα!) τῶν δυνάμεων (!!) τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου», γιατί «ἐξακολουθοῦν ἀκόμα νά τρέφουν τήν ἀνόητη χίμαιρα ἀπαλλαγῆς μέ τόν ἕναν ἤ τόν ἄλλον τρόπο ἀπ' αὐτή (τήν Μπούντ)», γιατί διαδίδουν τόν «ὄχι λιγότερο βλαβερό (ἀπό τό σιωνιστικό) μύθο» ὅτι ὁ ἀντισημιτισμός συνδέεται μέ τά ἀστικά καί ὄχι μέ τά ἐργατικά στρώματα καί τά συμφέροντα αὐτῶν τῶν στρωμάτων. Νά γιατί συμβουλεύουν τήν Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ «ν' ἀποβάλει τή βλαβερή συνήθεια ν' ἀποσιωπᾶ τό ἀνεξάρτητο ἑβραϊκό ἐργατικό κίνημα» καί «νά συμβιβαστεῖ μέ τό γεγονός τῆς ὕπαρξης τῆς Μπούντ».

Μπαίνει τώρα τό ἐρώτημα: ὑπάρχει λοιπόν ἐδῶ πραγματικά ἔγκλημα ἀπομέρους τῆς Ἐπιτροπῆς Αἰκατερινοσλάβ; ἔπρεπε πραγματικά νά κάνει ὁπωσδήποτε μνεία γιά τήν Μπούντ; Σ' αὐτά τά ἐρωτήματα μποροῦμε ν' ἀπαντήσουμε μόνο ἀρνητικά, γιά τόν ἁπλούστατο λόγο πού ἡ προκήρυξη δέν ἀπευθύνεται στούς «ἑβραίους ἐργάτες» γενικά (ὅπως τήν παρουσιάζει ἐντελῶς λαθεμένα ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ), ἀλλά «στούς ἑβραίους ἐργάτες τῆς *πόλης Αἰκατερινοσλάβ*» (ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ ξέχασε νά παραθέσει τίς δυό τελευταῖες λέξεις!). Στό Αἰκατερινοσλάβ *δέν ὑπάρχει καμιά ὀργάνωση τῆς Μπούντ*. (Καί γενικά σχετικά μέ τή νότια Ρωσία τό IV συνέδριο τῆς Μπούντ ἀποφάσισε *νά μή συγκροτοῦνται χωριστές ἐπιτροπές τῆς Μπούντ* στίς πόλεις ὅπου οἱ ἑβραϊκές ὀργανώσεις περιλαβαίνονται στίς ἐπιτροπές τοῦ κόμματος καί ὅπου οἱ ἀνάγκες τους μποροῦν νά ἱκανοποιοῦνται πέρα γιά πέρα χωρίς ν' ἀποχωριστοῦν ἀπ' αὐτές τίς ἐπιτροπές.) Ἐφόσον λοιπόν οἱ ἑβραῖοι ἐργάτες τοῦ Αἰκατερινοσλάβ δέν εἶναι ὀργανωμένοι σέ ξεχωριστή ἐπιτροπή, αὐτό σημαίνει πώς τό κίνημά τους (ἀξεχώριστο ἀπ' ὅλο τό ἐργατικό κίνημα αὐτοῦ τοῦ τόπου) τό καθοδηγεῖ ὁλοκληρωτικά ἡ Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ πού τούς συνυποτάσσει *ἄμεσα* στό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας, τό ὁποῖο *πρέπει* νά τούς καλεῖ νά δουλεύουν *γιά*

ὅλο τό κόμμα καί ὄχι γιά ὁρισμένα τμήματά του. Εἶναι φανερό πώς κάτω ἀπ' αὐτούς τούς ὅρους ἡ Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ ὄχι μόνο δέν ἦταν ὑποχρεωμένη νά κάνει μνεία γιὰ τήν Μπούντ, ἀλλά ἀντίθετα, ἄν σκεφτόταν νά κηρύξει τήν «ἀνάγκη χωριστῆς ὀργάνωσης τῶν δυνάμεων (τό πιό σωστό καί τό πιό πιθανό εἶναι ὅτι αὐτή θά ἦταν μιά ὀργάνωση *ἀδυναμίας*) * τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου» (πράγμα πού θέλουν οἱ μπουντιστές), αὐτό θά ἦταν ἀπό τήν πλευρά της πολύ μεγάλο λάθος καί ἄμεση παραβίαση ὄχι μόνο τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος, ἀλλά καί τῶν συμφερόντων τῆς ἑνότητας τῆς προλεταριακῆς ταξικῆς πάλης.

Παρακάτω. Ἡ Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ κατηγορεῖται γιὰ ἔλλειψη «προσανατολισμοῦ» στό ζήτημα τοῦ ἀντισημιτισμοῦ. Ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ παρουσιάζει ἀληθινά παιδιάστικες ἀντιλήψεις γιά τά μεγάλα κοινωνικά κινήματα. Ἡ Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ μιλάει γιά τό *διεθνές* ἀντισημιτικό κίνημα τῶν *τελευταίων δεκαετιῶν* καί παρατηρεῖ ὅτι «τό κίνημα αὐτό ἐπεκτάθηκε ἀπό τή Γερμανία σέ ἄλλες χῶρες καί παντοῦ βρῆκε ὀπαδούς ἀκριβῶς στά ἀστικά καί ὄχι στά ἐργατικά στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ». — «Αὐτό εἶναι ἕνας μύθος ὄχι λιγότερο βλαβερός» (ἀπ' ὅ,τι, εἶναι οἱ σιωνιστικοί μύθοι), — ξεσπάει ὅλο θυμό ἡ ΕΕ τῆς Μπούντ. Ὁ ἀντισημιτισμός «ἅπλωσε ρίζες στήν ἐργατική μάζα», καί γιά νά τό ἀποδείξει αὐτό ἡ «προσανατολισμένη» Μπούντ ἀναφέρει δυό γεγονότα: 1) τή συμμετοχή ἐργατῶν στό πογκρόμ τοῦ Τσενστοχόβ καί 2) τήν ἐνέργεια 12 *(δώδεκα!)* χριστιανῶν ἐργατῶν τοῦ Ζιτόμιρ πού πῆραν τίς θέσεις τῶν ἀπεργῶν καί ἀπειλοῦσαν «νά σφάξουν ὅλους τούς τσιφούτηδες». — Ἀποδείξεις, πραγματικά, σοβαρές, ἰδιαίτερα ἡ τελευταία! Ἡ σύνταξη τοῦ «Ποσλέντνιγε Ἴζβέστιγια» τόσο ἔχει συνηθίσει νά ὑπολογίζει τίς μεγάλες ἀπεργίες τῶν 5 ἤ τῶν 10 ἀνθρώπων, ὥστε νά χρησιμοποιεῖ τήν ἐνέργεια 12 καθυστερημένων ἐργατῶν τοῦ Ζιτόμιρ γιά νά ἐκτιμήσει τή σύνδεση τοῦ διεθνοῦς ἀντισημιτισμοῦ μέ τοῦτα ἤ ἐκεῖνα τά «στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ».

* Ἀκριβῶς αὐτή τήν ὑπόθεση μιᾶς «ὀργάνωσης ἀδυναμίας» ἐξυπηρετεῖ ἡ Μπούντ, ὅταν χρησιμοποιεῖ, λχ., τήν ἔκφραση: οἱ σύντροφοί μας ἀπό τίς «χριστιανικές ἐργατικές ὀργανώσεις». Αὐτό εἶναι τόσο παράλογο ὅσο καί ὅλη ἡ ἐπίθεση ἐνάντια στήν Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ. Ἐμεῖς δέν ξέρουμε καμιά «χριστιανική» ἐργατική ὀργάνωση. Οἱ ὀργανώσεις πού ἀνήκουν στό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας, δέν ἔκαναν ποτέ διαχωρισμό ἀνάμεσα στά μέλη τους σύμφωνα μέ τό θρήσκευμά τους, δέ ρώτησαν ποτέ γιά τό θρήσκευμά τους καί δέ θά τό κάνουν αὐτό ποτέ, — ἀκόμα καί ὅταν ἡ Μπούντ «συγκροτηθεῖ» *πραγματικά* «σέ ἀνεξάρτητο πολιτικό κόμμα».

Αὐτό, ἀληθινά, εἶναι ὑπέροχο! Ἄν οἱ μπουντιστές, ἀντί νά ἐξοργίζονται ἀνόητα καί γελοῖα ἐνάντια στήν Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ, σκέφτονταν λίγο πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα καί μελετοῦσαν, λχ., τήν μπροσούρα τοῦ Κάουτσκι γιά τήν κοινωνική ἐπανάσταση, πού οἱ ἴδιοι τήν ἔβγαλαν τελευταῖα στή διάλεχτό τους, θά καταλάβαιναν τήν *ἀναμφισβήτητη* σύνδεση τοῦ ἀντισημιτισμοῦ μέ τά συμφέροντα τῶν ἀστικῶν ἀκριβῶς στρωμάτων τοῦ πληθυσμοῦ καί ὄχι τῶν ἐργατικῶν. Ἄν σκέφτονταν ἀκόμα λίγο, θά μποροῦσαν νά καταλάβουν καί τοῦτο, ὅτι ὁ κοινωνικός χαρακτήρας τοῦ σύγχρονου ἀντισημιτισμοῦ δέν ἀλλάζει ἀπό τό γεγονός τῆς συμμετοχῆς στό ἕνα ἤ στό ἄλλο πογκρόμ ὄχι μονάχα δεκάδων, ἀλλά καί ἑκατοντάδων ἀνοργάνωτων καί κατά τά ἐννιά δέκατα ἐντελῶς καθυστερημένων ἀκόμα ἐργατῶν.

Ἡ Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ ἐξεγέρθηκε (καί ἐξεγέρθηκε δικαιολογημένα) ἐνάντια στό μύθο τῶν σιωνιστῶν γιά αἰωνιότητα τοῦ ἀντισημιτισμοῦ, ἐνῶ ἡ Μπούντ μέ τήν ὀργισμένη της διόρθωση ἔμπλεξε ἁπλῶς τό ζήτημα καί ἔσπειρε ἀνάμεσα στούς ἑβραίους ἐργάτες ἰδέες πού *συσκοτίζουν* τήν ταξική τους συνείδηση.

Ἀπό τήν ἄποψη τῆς πάλης ὁλόκληρης τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας γιά τήν πολιτική ἐλευθερία καί τό σοσιαλισμό, ἡ ἐπίθεση τῆς Μπούντ ἐνάντια στήν Ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ ἀποτελεῖ ἀποκορύφωμα ἀπερισκεψίας. Ἀπό τήν ἄποψη τοῦ «ἀνεξάρτητου πολιτικοῦ κόμματος τῆς Μπούντ» ἡ ἐπίθεση αὐτή γίνεται κατανοητή: μή τολμήσετε νά ὀργανώσετε πουθενά τούς «ἑβραίους» ἐργάτες μαζί μέ τούς «χριστιανούς» κι ἀξεχώριστα ἀπ' αὐτούς! μή τολμήσετε ν' ἀπευθυνθεῖτε ἐξονόματος τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας ἤ τῶν ἐπιτροπῶν του πρός τούς ἑβραίους ἐργάτες ἀπευθείας, «πάνω ἀπ' τό κεφάλι» τῆς Μπούντ, ὄχι μέσω τῆς Μπούντ, χωρίς νά κάνετε μνεία γιά τήν Μπούντ!

Καί τό πολύ θλιβερό αὐτό γεγονός δέν εἶναι τυχαῖο. Μιά κι ἐσεῖς, ἀντί γιά αὐτονομία στά ζητήματα πού ἀφοροῦν τό ἑβραϊκό προλεταριάτο, ζητήσατε «ὁμοσπονδία», — *χρειάστηκε* ν' ἀνακηρύξετε τήν Μπούντ σέ «ἀνεξάρτητο πολιτικό κόμμα», γιά νά-χετε τή δυνατότητα νά ἐφαρμόσετε *πάση θυσία* αὐτή τήν ὁμοσπονδία. Ἡ ἀνακήρυξη ὅμως τῆς Μπούντ σέ ἀνεξάρτητο πολιτικό κόμμα ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τράβηγμα ὥς τόν παραλογισμό τοῦ βασικοῦ λάθους στό ἐθνικό ζήτημα, τράβηγμα πού θ' ἀποτελέσει ὁπωσδήποτε καί ἀναπόφευχτα ἀφετηρία μεταστροφῆς στίς ἀντιλήψεις τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου καί τῶν ἑβραίων

σοσιαλδημοκρατῶν γενικά. Ἡ «αὐτονομία» τοῦ καταστατικοῦ τοῦ 1898 ἐξασφαλίζει στό ἑβραϊκό ἐργατικό κίνημα καθετί πού μπορεῖ νά τοῦ χρειαστεῖ: προπαγάνδα καί ζύμωση στή διάλεχτό του, τύπο καί συνέδρια, προβολή ἰδιαίτερων διεκδικήσεων στήν ἀνάπτυξη ἑνός κοινοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ προγράμματος καί ἱκανοποίηση τῶν τοπικῶν ἀναγκῶν καί ἀπαιτήσεων πού ἀπορέουν ἀπό τίς ἰδιομορφίες τῶν συνθηκῶν ζωῆς τῶν ἑβραίων. Σ' ὅλα τά ὑπόλοιπα εἶναι ἀναγκαία ἡ πλήρης καί στενότατη συγχώνευση μέ τό ρωσικό προλεταριάτο, εἶναι ἀναγκαία πρός τό συμφέρον τῆς πάλης ὅλου τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας. Καί εἶναι ἀβάσιμος, ἀπό τήν ἴδια τήν οὐσία τοῦ ζητήματος, ὁ φόβος γιά ὁποιαδήποτε «ἐπιβολή τῆς πλειοψηφίας» σέ μιά τέτοια συγχώνευση, γιατί στά εἰδικά ζητήματα τοῦ *ἑβραϊκοῦ* κινήματος ἐγγύηση ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἐπιβολή εἶναι ἀκριβῶς ἡ αὐτονομία, ἐνῶ στά ζητήματα τῆς πάλης ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία, τῆς πάλης ἐνάντια στήν ἀστική τάξη ὅλης τῆς Ρωσίας πρέπει νά δροῦμε σάν ἑνιαία, συγκεντρωτική, μαχητική ὀργάνωση, πρέπει νὰ στηριζόμαστε σ' ὅλο τό προλεταριάτο, χωρίς διάκριση γλώσσας καί ἐθνικότητας, πού θά τό συσπειρώνει ἡ ἀπό κοινοῦ καί διαρκής λύση τῶν θεωρητικῶν καί πραχτικῶν, τῶν ὀργανωτικῶν ζητημάτων καί τῶν ζητημάτων ταχτικῆς, καί ὄχι νά δημιουργοῦμε ὀργανώσεις πού τραβοῦν ἡ καθεμιά τό δρόμο της χωριστά, ὄχι νά ἐξασθενίζουμε τίς δυνάμεις τῆς ἐπίθεσής μας μέ τόν τεμαχισμό τους σέ πολυάριθμα ἀνεξάρτητα πολιτικά κόμματα, ὄχι νά δημιουργοῦμε ἀποξένωση καί ἀπομόνωση, γιά νά γιατρεύουμε ἔπειτα τήν ἀρρώστια πού μπολιάσαμε τεχνητά στόν ἑαυτό μας μέ τά ἔμπλαστρα τῆς περιβόητης «ὁμοσπονδίας».

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 34,
15 τοῦ Φλεβάρη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

Η ΑΠΟΛΥΤΑΡΧΙΑ ΤΑΛΑΝΤΕΥΕΤΑΙ...

Ἡ ἀπολυταρχία ταλαντεύεται. Ὁ ἴδιος ὁ αὐτοκράτορας τό ὁμολογεῖ δημόσια μπροστά στό λαό. Αὐτή εἶναι ἡ τεράστια σημασία τοῦ τσαρικοῦ διαγγέλματος τῆς 26 τοῦ Φλεβάρη, καί κανενός εἴδους συμβατικές φράσεις, κανενός εἴδους ἐπιφυλάξεις καί προσχήματα πού ἀφθονοῦν στό διάγγελμα, δέ θ' ἀλλάξουν τήν ἱστορική σημασία αὐτῆς τῆς πράξης.

Ὁ τσάρος ἀρχίζει ὅπως παλιά — *γιά τήν ὥρα ἀκόμα* ὅπως παλιά: «ἐλέω θεοῦ...» καί καταλήγει σέ μιά μισοφοβισμένη, μισοϋποκριτική ἔκκληση πρός τούς ἀνθρώπους πού ἔχουν τήν *ἐμπιστοσύνη τῆς κοινωνίας*, νά τόν βοηθήσουν. Ὁ ἴδιος ὁ τσάρος νιώθει τώρα πώς πέρασαν γιά πάντα οἱ καιροί, ὅταν μιά κυβέρνηση μποροῦσε νά κρατιέται στή Ρωσία ἐλέω θεοῦ, ὅτι ἀπό δῶ καί πέρα σταθερή κυβέρνηση στή Ρωσία μπορεῖ νά εἶναι μόνο μιά κυβέρνηση πού θά στηρίζεται *στή θέληση τοῦ λαοῦ*.

Ὁ τσάρος ἐπαναλαβαίνει τήν ἱερή ὑπόσχεσή του νά διατηρήσει τά προαιώνια βάθρα τοῦ ρωσικοῦ κράτους. Αὐτό, μεταφρασμένο ἀπό τήν ἐπίσημη στή ρωσική γλώσσα, σημαίνει: νά διατηρήσει τήν ἀπολυταρχία. Κάποτε ὁ Ἀλέξανδρος Γ΄ τό εἶχε διακηρύξει αὐτό ἀνοιχτά καί χωρίς περιστροφές (στό διάγγελμα τῆς 29 τοῦ Ἀπρίλη 1881), ὅταν τό ἐπαναστατικό κίνημα καλμάριζε καί ὑποχωροῦσε. Τώρα πού τό μαχητικό σύνθημα «κάτω ἡ ἀπολυταρχία» ἀντηχεῖ ὁλοένα δυνατότερα καί ἐπιβλητικότερα, ὁ Νικόλαος Β΄ προτιμάει νά καλύψει τή δήλωσή του μ' ἕνα μικρό φύλλο συκῆς καί νά ἐπικαλεστεῖ ντροπαλά τόν ἀείμνηστο πατέρα του. Ἀνόητη καί σιχαμερή παγίδα! Τό ζήτημα ἔχει τεθεῖ καθαρά καί ἀνοιχτά: νά ὑπάρχει ἤ νά μήν ὑπάρχει ἀπολυταρχία. Καί κάθε ὑπόσχεση «μεταρυθμίσεων», — μέ τό συμπάθειο «μεταρυθμίσεων»! — πού ἀρχίζει μέ τήν ὑπόσχεση νά διατηρηθεῖ ἡ ἀπολυταρχία, εἶναι κραυγαλέο ψέμα, ἐμπαιγμός τοῦ ρωσικοῦ

λαοῦ. Δέν ὑπάρχει ὅμως καλύτερη εὐκαιρία νά ξεσκεπαστεῖ ἡ κυβερνητική ἐξουσία στά μάτια ὅλου τοῦ λαοῦ, ἀπ' τό νά ἀπευθύνεται αὐτή ἡ ἴδια ἡ ἐξουσία σ' ὅλο τό λαό μέ ὑποκριτικές καί ψεύτικες ὑποσχέσεις.

Ὁ τσάρος μιλάει (καί πάλι μέ φύλλο συκῆς) γιά τό ἐπαναστατικό κίνημα καί παραπονιέται πώς ἡ «ἀνταρσία» ἐμποδίζει τό ἔργο τῆς βελτίωσης τῆς λαϊκῆς εὐημερίας, διαγείρει τά πνεύματα, ἀποσπᾶ τό λαό ἀπ' τήν παραγωγική ἐργασία, καταστρέφει δυνάμεις προσφιλεῖς στόν τσάρο, καταστρέφει νεαρές δυνάμεις, ἀπαραίτητες γιά τήν πατρίδα. Καί ἔτσι, *ἐπειδή* οἱ ἀγωνιστές τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος πού χάνονται, εἶναι προσφιλεῖς στόν τσάρο, *γι' αὐτό* ὁ τσάρος τήν ἴδια ἀκριβῶς στιγμή ὑπόσχεται νά συντρίβει ἀμείλιχτα κάθε παρέκκλιση ἀπό τήν ὁμαλή πορεία τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δηλ. νά διώκει ἄγρια τήν ἐλευθερία τοῦ λόγου, τίς ἐργατικές ἀπεργίες, τίς λαϊκές διαδηλώσεις.

Αὐτό εἶναι ἀρκετό. Ὑπεραρκετό. Ὁ ἰησουίτικος λόγος μιλάει μόνος του. Ἐμεῖς ἁπλῶς θά τολμήσουμε νά ἐκφράσουμε τή βεβαιότητα πώς αὐτός ὁ «τσαρικός λόγος», ὅταν φτάσει σ' ὅλες τίς γωνιές καί τίς ἀπόμερες ἄκρες τῆς Ρωσίας, θ' ἀποτελέσει τήν πιό καλή προπαγάνδα ὑπέρ τῶν ἐπαναστατικῶν διεκδικήσεων. Σ' ὅποιον ἔχει ἀπομείνει ἔστω καί ἴχνος τιμῆς ὁ λόγος αὐτός τοῦ τσάρου μπορεῖ νά προκαλέσει μιά μόνο ἀπάντηση: τήν *ἀπαίτηση* ν' ἀφεθοῦν ἐλεύθεροι ἀμέσως καί χωρίς ὅρους *ὅλοι* ὅσοι κρατοῦνται — μέ δίκη, ἤ χωρίς δίκη, κατάδικοι ἤ ὑπόδικοι — στίς φυλακές, στούς τόπους ἐξορίας ἤ στά κρατητήρια γιά πολιτικές καί θρησκευτικές ὑποθέσεις, γιά ἀπεργίες καί ἀντίσταση κατά τῆς ἀρχῆς.

Εἴδαμε μέ τί ὑποκριτική γλώσσα μιλάει ὁ τσάρος. Ἄς δοῦμε τώρα *γιά ποιό πράγμα* μιλάει.

Κυρίως, γιά τρία πράγματα. Πρῶτο, γιά τήν ἀνεξιθρησκεία. Πρέπει νά ἐπικυρωθοῦν καί νά κατοχυρωθοῦν οἱ βασικοί μας νόμοι πού ἐξασφαλίζουν τήν ἐλευθερία τῆς λατρείας γιά ὅλα τά θρησκεύματα. Ἡ ὀρθόδοξη ὅμως χριστιανική θρησκεία πρέπει νά εἶναι κυρίαρχη. Δεύτερο, ὁ τσάρος μιλάει γιά ἀναθεώρηση τῶν νόμων πού ἀφοροῦν τήν ἀγροτιά, γιά συμμετοχή στήν ἀναθεώρηση, προσώπων πού ἔχουν τήν ἐμπιστοσύνη τῆς κοινωνίας, γιά κοινή προσπάθεια ὅλων τῶν ὑπηκόων στήν ἑδραίωση τῶν ἠθικῶν ἀρχῶν τῆς οἰκογένειας, τοῦ σχολείου καί τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Τρίτο, γιά διευκόλυνση τῆς ἐξόδου τῶν ἀγροτῶν ἀπό τίς κοινότητές τους, γιά ἀπαλλαγή τῶν ἀγροτῶν ἀπό τή δεσμευτική ἀλληλέγγυα εὐθύνη.

Στίς τρεῖς αὐτές διακηρύξεις, ὑποσχέσεις, προτάσεις τοῦ Νικόλαου Β΄ ἡ ρωσική σοσιαλδημοκρατία ἀπαντάει μέ τρία αἰτήματα πού ἀπό καιρό τώρα τά ἔχει προβάλει, τά ὑποστήριζε καί τά ἐκλαΐκευε πάντοτε μ' ὅλες τίς δυνάμεις της καί τώρα, σέ συνδυασμό μέ τό τσαρικό διάγγελμα καί σάν ἀπάντηση σ' αὐτό, πρέπει νά τά ἐπαναλάβει ἔντονα.

Πρῶτο, ἀπαιτοῦμε ν' ἀναγνωριστεῖ μέ νόμο ἄμεσα καί χωρίς ὅρους ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι, ἡ ἐλευθερία τύπου καί νά δοθεῖ ἀμνηστία σ' ὅλους τούς «πολιτικούς» κρατούμενους καί σ' ὅλους τούς αἱρετικούς. Ὅσο δέ θά γίνει αὐτό, ὁποιαδήποτε λόγια γιά ἀνεξιθρησκεία, γιά ἐλευθερία τῆς λατρείας θά παραμένουν ἄθλιο παιχνίδι καί ἀνάξια ψευτιά. Ὅσο δέ θά διακηρυχθεῖ ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι, τοῦ λόγου καί τοῦ τύπου, — ὥς τότε δέ θά ἐξαφανιστεῖ ἡ ἐπαίσχυντη ρωσική ἱερή ἐξέταση πού καταδιώκει τίς μή ἐπίσημες θρησκεῖες, τίς μή ἐπίσημες γνῶμες, τίς μή ἐπίσημες διδασκαλίες. Κάτω ἡ λογοκρισία! Κάτω ἡ ἀστυνομική καί χωροφυλακίστικη προστασία τῆς «κυρίαρχης» ἐκκλησίας! Γι' αὐτές τίς διεκδικήσεις τό ρωσικό συνειδητό προλεταριάτο θά μάχεται ὥς τήν τελευταία σταλαματιά τοῦ αἵματός του.

Δεύτερο, ἀπαιτοῦμε νά συγκληθεῖ παλλαϊκή Συνταχτική συνέλευση πού πρέπει νά ἐκλεγεῖ ἀπ' ὅλους τούς πολίτες χωρίς ἐξαίρεση καί νά ἐγκαθιδρύσει στή Ρωσία αἱρετή μορφή διακυβέρνησης. Φτάνει πιά αὐτό τό παιχνίδι μέ τίς τοπικές συσκέψεις, μέ τά τσιφλικάδικα κοινοβούλια δίπλα στούς κυβερνῆτες, μέ τήν ἀντιπροσωπευτική διοίκηση τῶν κυρίων προεστῶν (καί, ἴσως, ἀκόμα καί ἀντιπροσώπων;) τῶν εὐγενῶν! Ἀρκετά πιά διασκέδασε ἡ παντοδύναμη γραφειοκρατία μέ τά κάθε λογῆς ζέμστβο, ὅπως ἡ γάτα μέ τό ποντίκι, πότε ἀφήνοντάς το καί πότε χαϊδεύοντάς το μέ τά βελουδένια πόδια της! Ὅσο δέ θά συγκληθεῖ παλλαϊκή συνέλευση βουλευτῶν, — ὥς τότε θά εἶναι ψέμα καί πάλι ψέμα ὅλες οἱ κουβέντες γιά ἐμπιστοσύνη στήν κοινωνία, γιά ἠθικές ἀρχές τῆς κοινωνικῆς ζωῆς. Ὥς τότε δέ θά χαλαρώσει ἡ ἐπαναστατική πάλη τῆς ρωσικῆς ἐργατικῆς τάξης ἐνάντια στή ρωσική ἀπολυταρχία.

Τρίτο, ἀπαιτοῦμε ἄμεση καί χωρίς ὅρους ἀναγνώριση μέ νόμο πλήρους ἰσοτιμίας τῶν ἀγροτῶν πρός ὅλες τίς ὑπόλοιπες τάξεις καί συγκρότηση *ἐπιτροπῶν τῶν ἀγροτῶν* γιά τήν ἐκμηδένιση ὅλων τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας στό χωριό, γιά τή λήψη σοβαρῶν μέτρων μέ σκοπό τή βελτίωση τῆς θέσης τῆς ἀγροτιᾶς.

Ἡ ἔλλειψη δικαιωμάτων τῆς ἀγροτιᾶς πού ἀποτελεῖ τά ἐννιά δέκατα τοῦ πληθυσμοῦ τῆς Ρωσίας, δέν μπορεῖ νά γίνει ἀνεχτή οὔτε γιά μιά μέρα πιά. Ἀπ' αὐτή τήν ἔλλειψη δικαιωμάτων ὑποφέρει καί ὅλη ἡ ἐργατική τάξη καί ὅλη ἡ χώρα· σ' αὐτήν τήν ἔλλειψη δικαιωμάτων στηρίζεται ὅλος ὁ ἀσιατισμός τῆς ρωσικῆς ζωῆς· ἐξαιτίας αὐτῆς τῆς ἔλλειψης δικαιωμάτων οἱ κάθε λογῆς συσκέψεις καί ἐπιτροπές περνοῦν χωρίς ν' ἀφήνουν κανένα ἴχνος *(ἤ μέ ζημιά τῶν ἀγροτῶν)*. Ὁ τσάρος θέλει καί τώρα νά ξοφλήσει μέ «συσκέψεις» ὑπαλλήλων καί εὐγενῶν, ὅπως καί πρίν, ὁ τσάρος μιλάει μάλιστα γιά «ἰσχυρή ἐξουσία» πού θά καθοδηγεῖ τίς ἐργασίες τῶν τοπικῶν παραγόντων. Οἱ ἀγρότες ξέρουν πολύ καλά ἀπ' τό παράδειγμα τῶν τοπαρχῶν τί σημαίνει αὐτή ἡ «ἰσχυρή ἐξουσία». Οἱ ἀγρότες δέν ἔζησαν τοῦ κάκου σαράντα χρόνια ἀνέχειας, ἀθλιότητας καί μόνιμης πείνας σάν ἀποτέλεσμα τῆς εὐεργεσίας τῶν ἐπιτροπῶν τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἀγρότες θά καταλάβουν τώρα ὅτι ὁποιεσδήποτε «μεταρυθμίσεις» καί βελτιώσεις θά παραμείνουν ἀπάτη, ἄν δέν τίς ἐφαρμόσουν *οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες*. Οἱ ἀγρότες θά καταλάβουν, — κι ἐμεῖς θά τούς βοηθήσουμε νά καταλάβουν, — πώς μόνο οἱ *ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν* εἶναι ἱκανές νά ἐξαλείψουν πραγματικά ὄχι μόνο τήν ἀλληλέγγυα εὐθύνη, μά καί ὅλα τά ὑπολείμματα τῆς ἀγγαρείας καί τῆς δουλοπαροικίας πού πιέζουν καί στόν εἰκοστό αἰώνα δεκάδες ἑκατομμύρια λαοῦ. Γιά τούς ἐργάτες τῆς πόλης φτάνουν μέ τό παραπάνω ἡ ἐλευθερία τοῦ συνέρχεσθαι καί ἡ ἐλευθερία τύπου: ἐμεῖς ὕστερα ξέρουμε νά χρησιμοποιήσουμε αὐτές τίς ἐλευθερίες!! Γιά τούς ἀγρότες ὅμως πού εἶναι σκορπισμένοι σέ ἀπόμερες γωνιές, ἐξουθενωμένοι καί ἀκοινώνητοι, αὐτό εἶναι λίγο, — καί οἱ ἐργάτες πρέπει νά τούς βοηθήσουν, πρέπει νά τούς ἐξηγήσουν πώς ὅσο δέ θά πάρουν οἱ ἴδιοι τήν τύχη τους στά χέρια τους, ὅσο δέ θά πετύχουν σάν πρῶτο καί βασικό μέτρο τήν ἵδρυση *ἐπιτροπῶν τῶν ἀγροτῶν* γιά τήν πραγματική κι ὄχι τήν εἰκονική ἀπελευθέρωση τῆς ἀγροτιᾶς, θά παραμένουν ὁπωσδήποτε καί ἀναπόφευχτα ἄθλιοι σκλάβοι.

Ἔμπειροι καί μυαλωμένοι ἄνθρωποι ἔχουν κιόλας ἀπό καιρό παρατηρήσει πώς σέ ἐπαναστατική ἐποχή δέν ὑπάρχει πιό ἐπικίνδυνη στιγμή γιά τήν κυβέρνηση, ἀπό τή στιγμή πού ἀρχίζει νά κάνει παραχωρήσεις, ἀρχίζει νά ταλαντεύεται. Ἡ ρωσική πολιτική ζωή τῶν τελευταίων χρόνων τό ἔχει ἐπιβεβαιώσει αὐτό περίλαμπρα. Ἡ κυβέρνηση ταλαντεύτηκε στό ζήτημα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, βάζοντας σέ ἐνέργεια τό ζουμπατοφισμό, καί ἔπαθε φιάσκο, γιατί βοήθησε θαυμάσια τήν ἐπαναστατική

ζύμωση. Ἡ κυβέρνηση θέλησε νά κάνει παραχωρήσεις στό φοιτητικό ζήτημα — καί ἔπαθε φιάσκο, γιατί προώθησε μέ γιγάντια βήματα τήν ἐπαναστατικοποίηση τῶν φοιτητῶν. Ἡ κυβέρνηση ἐπαναλαβαίνει τώρα τήν ἴδια μέθοδο σέ πλατιά κλίμακα, ἐφαρμόζοντάς την σέ ὅλα τά ζητήματα τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, — καί ὁπωσδήποτε θά πάθει φιάσκο, ὁπωσδήποτε θά διευκολύνει, θά ἐντείνει καί θ' ἀναπτύξει τήν ἐπαναστατική ἐπίθεση ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία!

* * *

Εἶναι ἀνάγκη νά σταθοῦμε ἀκόμα σ' ἕνα πραχτικό ζήτημα: πῶς νά χρησιμοποιήσουμε τό τσαρικό διάγγελμα τῆς 26 τοῦ Φλεβάρη γιά ζύμωση. Οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες ἀπό καιρό ἔδιναν τούτη τήν ἀπάντηση στό ζήτημα τῶν μέσων πάλης: ὀργάνωση καί ζύμωση, — καί δέν τούς στενοχωροῦσαν οἱ εἰρωνεῖες τῶν ἀφελῶν ἀνθρώπων πού τό ἔβρισκαν αὐτό «ἀκαθόριστο» καί θεωροῦσαν «καθορισμένα» μέσα μόνο τούς πυροβολισμούς. Καί νά, σέ στιγμές σάν τίς σημερινές, ὅταν παρουσιάζεται ξαφνικά μπροστά μας μιά τόσο εὐνοϊκή εὐκαιρία γιά παλλαϊκή ζύμωση, εὐκαιρία πού ἀπαιτεῖ τόσο ἐπιταχτικά ἔνταση ὅλων τῶν δυνάμεων, σέ τέτοιες στιγμές εἶναι ἰδιαίτερα αἰσθητή ἡ ἀνεπάρκεια σ' αὐτό τό ζήτημα, καί πάλι σ' αὐτό τό ζήτημα, πάντα στό ἴδιο αὐτό ζήτημα, δηλ. στό ζήτημα τῆς ὀργάνωσης, τῆς ἱκανότητας νά ἀναπτύξουμε γρήγορα τή ζύμωση.

Ἐμεῖς ὅμως θ' ἀναπληρώσουμε τήν ἀπώλεια καί μέ τό παραπάνω!

Πρίν ἀπ' ὅλα πρέπει ν' ἀπαντήσουμε στό διάγγελμα τῆς 26 τοῦ Φλεβάρη μέ φυλλάδια πανρωσικά καί τοπικά. Ἄν πρῶτα τά φυλλάδια κυκλοφοροῦσαν σ' ὅλη τή Ρωσία σέ δεκάδες χιλιάδες ἀντίτυπα, ἄς κυκλοφορήσουν τώρα σέ ἑκατομμύρια ἀντίτυπα, γιά νά μάθει ὅλος ὁ λαός τήν ἀπάντηση τοῦ ρωσικοῦ συνειδητοῦ προλεταριάτου στήν τσαρική ἔκκληση πρός τό λαό, γιά νά δοῦν ὅλοι τίς συγκεκριμένες, πραχτικές διεκδικήσεις μας σ' ἀντιπαράθεση μέ τό λόγο τοῦ τσάρου *πάνω στό ἴδιο θέμα.*

Παρακάτω. Δέν πρέπει ν' ἀφήσουμε ν' ἀπαντοῦν στό διάγγελμα τῆς 26 τοῦ Φλεβάρη μέ θρησκευτική ἔκσταση μόνο οἱ νόμιμες συνελεύσεις τῶν νομοταγῶν παραγόντων τῶν ζέμστβο καί τῶν εὐγενῶν, τῶν ἐμπόρων καί τῶν καθηγητῶν κ. ἄ. κ. ἄ. Δέν ἀρκοῦν καί οἱ ἀπαντήσεις πού θά δόσουν μέ τά φυλλάδια οἱ ὀργανώσεις τῶν σοσιαλδημοκρατῶν. *Ὁ κάθε ὅμιλος, ἡ κάθε συνέλευση τῶν*

ἐργατῶν νά καταρτίζουν τή δική τους ἀπάντηση, νά ὑποστηρίζουν ἐπίσημα καί πανηγυρικά τίς διεκδικήσεις τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Οἱ ἀποφάσεις αὐτῶν τῶν ἐργατικῶν (κι ἄν εἶναι δυνατό, καί ἀγροτικῶν) συνελεύσεων νά δημοσιεύονται σέ τοπικά φυλλάδια καί νά ἀνακοινώνονται στίς ἐφημερίδες μας. Ἄς τό ξέρουν ὅλοι ὅτι ἐμεῖς θεωροῦμε λαϊκή ἀπάντηση μόνο τίς ἀπαντήσεις τῶν ἴδιων τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν. Ἄς ἀρχίσουν ἀπό τώρα κιόλας ὅλοι οἱ ὅμιλοι νά ἑτοιμάζονται γιά νά ὑποστηρίξουν τίς βασικές μας διεκδικήσεις *μέ τή δύναμη*.

Ἔπειτα, δέν πρέπει ν' ἀφήσουμε νά καταρτίζονται στίς διάφορες συνελεύσεις εὐχαριστήρια πρός τόν τσάρο, χωρίς ἀντίδραση. Ἀρκετά πιά ἔχουν πλαστογραφήσει τή γνώμη τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ οἱ κ. κ. φιλελεύθεροί μας! Ἀρκετά ψέματα ἔχουν πεῖ, λέγοντας ὄχι κεῖνα πού σκέφτονται, λέγοντας ὄχι κεῖνα πού σκέφτεται ὅλη ἡ σκεφτόμενη καί ἕτοιμη γιά ἀγώνα μερίδα τοῦ λαοῦ! Πρέπει νά προσπαθοῦμε νά χωνόμαστε στίς συνελεύσεις τους, νά λέμε κι ἐκεῖ ὅσο τό δυνατό πιό πλατιά, δημόσια καί ἀνοιχτά τή γνώμη μας, νά διαμαρτυρόμαστε ἐνάντια στίς δουλικές εὐχαριστίες, νά κάνουμε γνωστή τήν *πραγματική* ἀπάντησή μας στόν τσάρο, νά τήν κάνουμε γνωστή καί μέ τή διανομή φυλλαδίων καί, στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ, μέ δημόσιους λόγους σέ ὅλες τίς παρόμοιες συνελεύσεις (ἔστω καί ἄν προσπαθήσουν οἱ κ. κ. προϊστάμενοι νά ἐμποδίσουν τέτοιους λόγους).

Τέλος, πρέπει νά προσπαθήσουμε νά φέρουμε τήν ἀπάντηση τῶν ἐργατῶν καί στό δρόμο, νά κάνουμε γνωστές τίς διεκδικήσεις μας μέ διαδηλώσεις, νά δείξουμε ἀνοιχτά τόν ἀριθμό καί τή δύναμη τῶν ἐργατῶν, τή συνειδητότητα καί τήν ἀποφασιστικότητά τους. Ἡ διαδήλωση τῆς προσεχοῦς πρωτομαγιᾶς, μαζί μέ τή γενική διακήρυξη τῶν προλεταριακῶν μας διεκδικήσεων, ἄς ἀποτελέσει καί μιά ἰδιαίτερη, εἰδική, συγκεκριμένη ἀπάντηση στό διάγγελμα τῆς 26 τοῦ Φλεβάρη!

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 35,
1 τοῦ Μάρτη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΠΡΟΣ ΤΗ ΦΤΩΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

ΕΞΗΓΗΣΗ ΣΤΟΥΣ ΑΓΡΟΤΕΣ ΤΙ ΘΕΛΟΥΝ ΟΙ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ [63]

Γράφτηκε τό πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάρτη 1903

Δημοσιεύτηκε σέ ξεχωριστή μπροσούρα τό Μάη τοῦ 1903 στή Γενεύη, ἔκδοση τοῦ «Συνδέσμου ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας»

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς μπροσούρας

1. Η ΠΑΛΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΤΩΝ ΠΟΛΕΩΝ

Πολλοί ἀγρότες θά ἔχουν ἀκούσει, ἀσφαλῶς, γιά τά ξεσηκώματα τῶν ἐργατῶν στίς πόλεις. Μερικοί βρέθηκαν οἱ ἴδιοι στίς πρωτεύουσες καί στά ἐργοστάσια κι ἔβλεπαν ἐκεῖ τίς στάσεις, ὅπως τίς λέει ἡ ἀστυνομία. Ἄλλοι ξέρουν ἐργάτες πού πῆραν μέρος στά ξεσηκώματα, καί πού οἱ ἀρχές τούς ἐκτόπισαν στά χωριά. Στά χέρια ἄλλων ἔχουν πέσει ἐργατικά φυλλάδια καί βιβλία γιά τήν πάλη τῶν ἐργατῶν. Ἄλλοι, τέλος, ἄκουσαν ἁπλῶς διηγήσεις πολυταξιδεμένων ἀνθρώπων γιά τό τί γίνεται στίς πόλεις.

Ἄλλοτε στασίαζαν μόνο οἱ φοιτητές, τώρα ὅμως ξεσηκώθηκαν σ᾽ ὅλες τίς μεγάλες πόλεις χιλιάδες καί δεκάδες χιλιάδες ἐργάτες. Παλαίβουν τίς περισσότερες φορές ἐνάντια στούς ἐργοδότες τους, στούς ἐργοστασιάρχες, στούς κεφαλαιοκράτες. Οἱ ἐργάτες ὀργανώνουν ἀπεργίες, σταματοῦν ὅλοι μεμιᾶς τή δουλειά στό ἐργοστάσιο καί ζητοῦν αὔξηση τοῦ μεροκάματου, ζητοῦν νά μή τούς βάζουν νά δουλεύουν ἕντεκα ἤ δέκα ὧρες τή μέρα, ἀλλά μόνο ὀχτώ. Οἱ ἐργάτες ζητοῦν ἀκόμα καί κάθε ἄλλη εὐκολία στή ζωή τοῦ ἐργαζόμενου ἀνθρώπου. Θέλουν νά εἶναι τά ἐργοστάσια καλύτερα φκιαγμένα, οἱ μηχανές νά ἔχουν εἰδικούς προφυλαχτῆρες γιά νά μή σακατεύουν αὐτούς πού τίς δουλεύουν, νά μποροῦν τά παιδιά τους νά πηγαίνουν στά σχολειά, νά φροντίζουν ὅπως πρέπει τούς ἀρρώστους στά νοσοκομεῖα, νά εἶναι οἱ ἐργατικές κατοικίες ἀνθρώπινα σπίτια κι ὄχι σκυλοκάλυβα.

Ἡ ἀστυνομία ἐπεμβαίνει στήν πάλη τῶν ἐργατῶν. Ἡ ἀστυνομία πιάνει τούς ἐργάτες, τούς ρίχνει στή φυλακή, τούς ἐκτοπίζει χωρίς δίκη στόν τόπο πού γεννήθηκαν, ἀκόμα καί στή Σιβηρία. Ἡ κυβέρνηση ἀπαγορεύει μέ νόμο τίς ἀπεργίες καί τίς συγκεντρώσεις τῶν ἐργατῶν. Οἱ ἐργάτες ὅμως παλαίβουν καί μέ τήν ἀστυνομία καί μέ τήν κυβέρνηση. Οἱ ἐργάτες λένε: ἀρκετά σκύ-

βαμε τό κεφάλι ἐμεῖς, τά ἑκατομμύρια τῶν ἀνθρώπων τῆς δουλειᾶς! ἀρκετά δουλεύαμε γιά τούς πλούσιους, μένοντας οἱ ἴδιοι φτωχοί! ἀρκετά ἀφήναμε νά μᾶς ληστεύουν! θέλουμε νά ὀργανωθοῦμε σέ ἑνώσεις, νά συνενώσουμε ὅλους τούς ἐργάτες σέ μιά μεγάλη ἐργατική ἕνωση (ἐργατικό *κόμμα*) καί ν' ἀγωνιστοῦμε ὅλοι μαζί γιά μιά καλύτερη ζωή. Θέλουμε νά πετύχουμε μιά καινούργια, καλύτερη ὀργάνωση τῆς κοινωνίας: στήν καινούργια, στήν καλύτερη αὐτή κοινωνία δέν πρέπει νά ὑπάρχουν οὔτε πλούσιοι, οὔτε φτωχοί, ὅλοι πρέπει νά παίρνουν μέρος στή δουλειά. Τούς καρπούς τῆς κοινῆς δουλειᾶς πρέπει νά τούς ἀπολαβαίνουν ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι καί ὄχι μιά χούφτα πλούσιοι. Οἱ μηχανές καί οἱ ἄλλες τελειοποιήσεις πρέπει νά εὐκολύνουν τή δουλειά ὁλονῶν κι ὄχι νά πλουτίζουν τούς λίγους σέ βάρος τῶν ἑκατομμυρίων καί δεκάδων ἑκατομμυρίων τοῦ λαοῦ. Ἡ καινούργια, ἡ καλύτερη αὐτή κοινωνία λέγεται *σοσιαλιστική κοινωνία*. Ἡ διδασκαλία γι' αὐτήν λέγεται *σοσιαλισμός*. Οἱ ἐργατικές ἑνώσεις πού παλαίβουν γι' αὐτήν τήν καλύτερη ὀργάνωση τῆς κοινωνίας, λέγονται κόμματα τῶν *σοσιαλδημοκρατῶν*. Τέτοια κόμματα ὑπάρχουν νόμιμα σ' ὅλες σχεδόν τίς χῶρες (ἐκτός ἀπό τή Ρωσία καί τήν Τουρκία) καί οἱ δικοί μας ἐργάτες μαζί μέ τούς διανοούμενους σοσιαλιστές ὀργάνωσαν ἐπίσης ἕνα τέτοιο κόμμα: τό *σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας*.

Ἡ κυβέρνηση τό καταδιώκει, τό κόμμα ὅμως, παρ' ὅλες τίς ἀπαγορεύσεις, ὑπάρχει μυστικά, ἐκδίδει τίς ἐφημερίδες καί τά βιβλία του, δημιουργεῖ μυστικές ἑνώσεις. Καί οἱ ἐργάτες ὄχι μόνο μαζεύονται σέ μυστικές συγκεντρώσεις, ἀλλά βγαίνουν μαζικά καί στούς δρόμους καί ξεδιπλώνουν τίς σημαῖες τους ὅπου γράφουν: «Ζήτω τό ὀχτάωρο, ζήτω ἡ λευτεριά, ζήτω ὁ σοσιαλισμός!». Ἡ κυβέρνηση διώκει γι' αὐτό τό λόγο τούς ἐργάτες μέ μανία. Στέλνει μάλιστα καί στρατό νά τούς πυροβολεῖ. Ρῶσοι στρατιῶτες σκότωσαν ρώσους ἐργάτες στό Γιαροσλάβλ καί στήν Πετρούπολη, στή Ρίγα, στό Ροστόβ τοῦ Ντόν, στό Ζλατοούστ *.

* Τό κείμενο στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ἀπό τή λέξη «ἐκδίδει» ὥς τίς λέξεις «στό Ζλατοούστ» ἀντικαταστάθηκε μέ τό παρακάτω κείμενο: «Τώρα ἡ κυβέρνηση ὑποσχέθηκε ἐλευθερία λόγου, ἐλευθερία συγκεντρώσεων, τό ἀπαραβίαστο τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, ἡ ὑπόσχεση ὅμως αὐτή ἀποδείχτηκε ἀπάτη. Ἡ ἀστυνομία ἄρχισε ξανά νά διαλύει τίς συγκεντρώσεις. Κλείστηκαν ξανά οἱ ἐργατικές ἐφημερίδες. Ἄρχισαν ξανά νά πιάνουν τούς σοσιαλδημοκράτ καί νά τούς κλείνουν στή φυλακή. Στήν Κρονστάνδη, στή Σεβαστούπολη, στή Μόσχα, στόν Καύκασο, στίς νότιες περιοχές καί σ' ὅλη τή Ρωσία τουφέκισαν ἀγωνιστές τῆς ἐλευθερίας». *Σύντ.*

Οἱ ἐργάτες ὅμως δέν τό βάζουν κάτω. Συνεχίζουν τήν πάλη λέγοντας: οὔτε οἱ διώξεις, οὔτε οἱ φυλακές, οὔτε ἡ ἐξορία, οὔτε τά κάτεργα, οὔτε ὁ θάνατος μᾶς τρομάζουν. Ἡ ὑπόθεσή μας εἶναι δίκαιη. Παλαίβουμε γιά τή λευτεριά καί τήν εὐτυχία ὅλων τῶν ἐργαζομένων. Παλαίβουμε νά λυτρώσουμε ἀπό τή βία, τήν καταπίεση καί τή φτώχεια δεκάδες καί ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ἀνθρώπους. Οἱ ἐργάτες γίνονται ὅλο καί πιό συνειδητοί. Ὁ ἀριθμός τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μεγαλώνει γοργά σ' ὅλες τίς χῶρες. Θά νικήσουμε παρ' ὅλους τούς διωγμούς.

Ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πρέπει νά καταλάβει καλά τί εἶναι αὐτοί οἱ σοσιαλδημοκράτες, τί θέλουν καί τί πρέπει νά κάνει ἡ ἴδια στά χωριά, γιά νά τούς βοηθήσει νά καταχτήσουν τήν εὐτυχία γιά τό λαό.

2. ΤΙ ΘΕΛΟΥΝ ΟΙ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ;

Οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες ἀγωνίζονται πρίν ἀπ' ὅλα νά καταχτήσουν *πολιτική ἐλευθερία*. Καί ἡ ἐλευθερία τούς χρειάζεται γιά μιά πλατιά, ἐλεύθερη συνένωση ὅλων τῶν ρώσων ἐργατῶν στήν πάλη γιά μιά νέα, καλύτερη, σοσιαλιστική ὀργάνωση τῆς κοινωνίας.

Τί εἶναι πολιτική ἐλευθερία;

Γιά νά τό καταλάβει αὐτό ὁ ἀγρότης πρέπει πρῶτα νά συγκρίνει τή σημερινή του ἐλευθερία μέ τή δουλοπαροικία. Στή δουλοπαροικία ὁ ἀγρότης δέν εἶχε τό δικαίωμα νά παντρευτεῖ χωρίς τήν ἄδεια τοῦ τσιφλικᾶ. Τώρα ὁ ἀγρότης εἶναι ἐλεύθερος νά παντρευτεῖ χωρίς καμιά ἄδεια. Στή δουλοπαροικία ὁ ἀγρότης ἔπρεπε ἀπαραίτητα νά δουλεύει στόν ἀφέντη του τίς μέρες πού τοῦ καθόριζε ὁ ἐπιστάτης. Τώρα ὁ ἀγρότης εἶναι ἐλεύθερος νά διαλέγει σέ ποιόν ἐργοδότη θά δουλεύει, ποιές μέρες καί μέ τί πληρωμή. Στή δουλοπαροικία ὁ ἀγρότης δέν εἶχε τό δικαίωμα ν' ἀπομακρυνθεῖ καθόλου ἀπό τό χωριό, χωρίς τήν ἄδεια τοῦ ἀφέντη. Τώρα ὁ ἀγρότης εἶναι ἐλεύθερος νά πηγαίνει ὅπου θέλει, ἄν τοῦ τό ἐπιτρέπει ἡ κοινότητα, ἄν δέ χρωστάει φόρους, ἄν τοῦ δόσουν διαβατήριο, ἄν ὁ κυβερνήτης ἤ ὁ διοικητής τῆς ἀστυνομίας δέν τοῦ ἀπαγορέψει νά μετακινηθεῖ. Συνεπῶς, καί σήμερα ἀκόμα ὁ ἀγρότης δέν ἔχει πλήρη ἐλευθερία νά πηγαίνει ὅπου θέλει, πλήρη ἐλευθερία μετακίνησης. Ὁ ἀγρότης παραμένει ἀκόμα μισοδουλοπάροικος. Παρακάτω θά μιλήσουμε λεπτομερειακά, γιατί ὁ ρῶσος ἀγρότης παραμένει μισοδουλοπάροικος καί πῶς θά μπορέσει νά βγεῖ ἀπ' αὐτή τήν κατάσταση.

Στή δουλοπαροικία ὁ ἀγρότης δέν εἶχε τό δικαίωμα ν' ἀποχτᾶ

περιουσία χωρίς τήν ἄδεια τοῦ ἀφέντη, δέν εἶχε τό δικαίωμα ν' ἀγοράζει γῆ. Τώρα ὁ ἀγρότης εἶναι ἐλεύθερος ν' ἀποχτᾶ ὁποιαδήποτε περιουσία (ὁ ἀγρότης δέν ἔχει οὔτε καί σήμερα πλήρη ἐλευθερία νά φύγει ἀπό τήν κοινότητα, πλήρη ἐλευθερία νά διαθέτει ὅπως τοῦ ἀρέσει τή γῆ του). Στή δουλοπαροικία ὁ τσιφλικάς μποροῦσε νά ἐφαρμόζει σωματικές τιμωρίες ἐνάντια στούς ἀγρότες. Σήμερα ὁ τσιφλικάς δέν μπορεῖ νά τιμωρεῖ τούς ἀγρότες του παρ' ὅλο πού καί ὥς σήμερα ὁ ἀγρότης δέ γλύτωσε ἀπό τίς σωματικές τιμωρίες.

Νά αὐτή ἡ ἐλευθερία λέγεται ἐλευθερία τοῦ *πολίτη*, ἐλευθερία στίς οἰκογενειακές ὑποθέσεις, στίς ἀτομικές ὑποθέσεις, στίς περιουσιακές ὑποθέσεις. Ὁ ἀγρότης κι ὁ ἐργάτης εἶναι ἐλεύθεροι (ἄν καί ὄχι ἀπόλυτα) νά ὀργανώνουν τήν οἰκογενειακή τους ζωή, τίς ἀτομικές τους ὑποθέσεις, νά διαθέτουν τήν ἐργασία τους (νά διαλέγουν τόν ἐργοδότη τους), νά διαθέτουν τήν περιουσία τους.

Ὥς τώρα ὅμως οὔτε οἱ ρῶσοι ἐργάτες, οὔτε ὅλος ὁ ρωσικός λαός εἶναι ἐλεύθεροι νά διαχειρίζονται τίς *δημόσιες* ὑποθέσεις. Ὁ λαός, στό σύνολό του, παραμένει τό ἴδιο δουλοπάροικος στούς δημόσιους ὑπαλλήλους, ὅπως ἦταν οἱ ἀγρότες δουλοπάροικοι στούς τσιφλικάδες. Ὁ ρωσικός λαός δέν ἔχει δικαίωμα νά ἐκλέγει τούς δημόσιους ὑπαλλήλους, δέν ἔχει δικαίωμα νά ἐκλέγει τούς ἀντιπροσώπους πού νά συντάσσουν τούς νόμους γιά ὅλο τό κράτος. Ὁ ρωσικός λαός δέν ἔχει ἐπίσης δικαίωμα νά ὀργανώνει συγκεντρώσεις γιά νά συζητάει τίς *κρατικές* ὑποθέσεις. Δίχως ἄδεια τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων πού τούς ἔβαλαν στό κεφάλι μας χωρίς τή συγκατάθεσή μας, ὅπως παλιά ὁ ἀφέντης διόριζε τόν ἐπιστάτη χωρίς τή συγκατάθεση τῶν ἀγροτῶν, δέν ἔχουμε τό δικαίωμα ἀκόμα καί νά βγάζουμε ἐφημερίδες καί βιβλία, δέν ἔχουμε δικαίωμα νά μιλᾶμε μπροστά σέ ὅλους καί γιά ὅλους γιά τίς ὑποθέσεις ὅλου τοῦ κράτους!

Ὅπως οἱ ἀγρότες ἦταν δοῦλοι τῶν τσιφλικάδων, ἔτσι κι ὁ ρωσικός λαός παραμένει ἴσαμε τώρα δοῦλος τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων. Ὅπως στή δουλοπαροικία οἱ ἀγρότες δέν εἶχαν ἀστική ἐλευθερία, ἔτσι κι ὁ ρωσικός λαός δέν ἔχει ὥς τώρα *πολιτική* ἐλευθερία. Πολιτική ἐλευθερία σημαίνει ἐλευθερία τοῦ λαοῦ νά χειρίζεται τίς δημόσιες, τίς κρατικές ὑποθέσεις του. Πολιτική ἐλευθερία σημαίνει δικαίωμα τοῦ λαοῦ νά ἐκλέγει τούς ἀντιπροσώπους του (βουλευτές) γιά τήν Κρατική δούμα * (βουλή).

* Ἐδῶ καί παρακάτω, καθώς καί στίς σελ. 136 καί 138 τούτου τοῦ τόμου (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 134 καί 136) οἱ λέξεις «Κρατική δούμα» ἀντικαταστάθηκαν στήν ἔκδοση τοῦ 1905 μέ τίς λέξεις «λαϊκή βουλή». *Σύντ.*

Ὅλοι οἱ νόμοι πρέπει νά συζητιοῦνται καί νά δημοσιεύονται, ὅλοι οἱ φόροι καί τά τέλη νά καθορίζονται μόνο ἀπ' αὐτή τήν ἐκλεγμένη ἀπό τόν ἴδιο τό λαό Κρατική δούμα (βουλή). Πολιτική ἐλευθερία σημαίνει δικαίωμα τοῦ λαοῦ νά ἐκλέγει ὁ ἴδιος ὅλους τούς δημόσιους ὑπαλλήλους, νά ὀργανώνει κάθε εἴδους συγκεντρώσεις γιά τή συζήτηση ὅλων τῶν κρατικῶν ὑποθέσεων, νά βγάζει, χωρίς καμιά ἄδεια, ὅ,τι ἐφημερίδες καί βιβλία θέλει. Ὅλοι οἱ ἄλλοι εὐρωπαϊκοί λαοί ἔχουν ἀπό καιρό τώρα καταχτήσει τήν πολιτική ἐλευθερία. Μονάχα στήν Τουρκία καί στή Ρωσία ὁ λαός παραμένει κάτω ἀπό τήν πολιτική σκλαβιά τῆς κυβέρνησης τοῦ σουλτάνου καί τῆς τσαρικῆς ἀπολυταρχικῆς κυβέρνησης. Τσαρική ἀπολυταρχία σημαίνει ἀπεριόριστη ἐξουσία τοῦ τσάρου. Ὁ λαός δέ συμμετέχει καθόλου στήν ὀργάνωση καί στή διεύθυνση τοῦ κράτους. Ὁ τσάρος μόνος του μέ τήν προσωπική, ἀπεριόριστη, ἀπολυταρχική ἐξουσία του ἐκδίδει ὅλους τούς νόμους, διορίζει ὅλους τούς δημόσιους ὑπαλλήλους. Ἀλλά ὁ τσάρος *οὔτε καί μπορεῖ*, φυσικά, *νά ξέρει* ὅλους τούς ρωσικούς νόμους καί ὅλους τούς ρώσους δημόσιους ὑπαλλήλους. Ὁ τσάρος δέν μπορεῖ νά ξέρει τί γίνεται στό κράτος. Ὁ τσάρος ἁπλούστατα ἐπικυρώνει τή θέληση μερικῶν δεκάδων ἀξιωματούχων ἀπό τούς πιό μεγάλους καί τούς πιό ἐπιφανεῖς. Ἕνας ἄνθρωπος, ὅσο κι ἄν τό ἤθελε, δέ θά μποροῦσε νά κυβερνάει ἕνα τόσο τεράστιο κράτος, ὅπως ἡ Ρωσία. Τή Ρωσία δέν τήν κυβερνάει ὁ τσάρος — ἡ ἀπολυταρχία ἑνός ἀνθρώπου εἶναι ἀέρας φρέσκος! — τή Ρωσία τή διευθύνει μιά χούφτα ἀπό τούς πιό πλούσιους καί πιό ἐπιφανεῖς ἀξιωματούχους. Ὁ τσάρος μαθαίνει μόνο ἐκεῖνο πού ἡ χούφτα αὐτή θέλει νά τοῦ ἀνακοινώσει. Ὁ τσάρος δέν ἔχει καμιά δυνατότητα νά ἐνεργήσει ἀντίθετα ἀπό τή θέληση αὐτῆς τῆς χούφτας τῶν ἀξιωματούχων εὐγενῶν: ὁ ἴδιος ὁ τσάρος εἶναι τσιφλικάς καί εὐγενής· ἀπό τά παιδικά του χρόνια δέν ἔζησε παρά μονάχα ἀνάμεσα σέ τέτοιους ἀριστοκράτες· αὐτοί ἀκριβῶς τόν ἀνάθρεψαν καί τόν γαλούχησαν· γιά ὅλο τό ρωσικό λαό αὐτός ξέρει μόνο ἐκεῖνο πού ξέρουν κι αὐτοί οἱ ἐπιφανεῖς εὐγενεῖς, οἱ πλούσιοι τσιφλικάδες καί λίγοι ἀπό τούς πιό πλούσιους ἐμπόρους πού μποροῦν νά ἔχουν σχέσεις μέ τήν τσαρική αὐλή.

Σέ κάθε ἐπαρχεῖο μπορεῖτε νά δεῖτε μιά εἰκόνα πού δείχνει τόν τσάρο (τόν Ἀλέξανδρο Γ', πατέρα τοῦ σημερινοῦ τσάρου) νά ἐκφωνεῖ λόγο στούς ἐπάρχους πού εἶχαν παραβρεθεῖ στή στέψη του. Ὁ τσάρος τούς διατάζει: «*ν' ἀκοῦτε τούς προεστούς τῶν εὐγενῶν τοῦ τόπου σας!*». Κι ὁ σημερινός τσάρος, ὁ Νικό-

λαος Β΄, ἐπαναλαβαίνει τό ἴδιο. Συνεπῶς, καί οἱ τσάροι οἱ ἴδιοι παραδέχονται πώς δέν μποροῦν νά διοικοῦν τό κράτος ἀλλιῶς, παρά μόνο μέ τή βοήθεια τῶν εὐγενῶν, μέσω τῶν εὐγενῶν. Πρέπει νά θυμόμαστε καλά αὐτούς τούς τσαρικούς λόγους γιά τήν ὑποταγή τῶν ἀγροτῶν στούς εὐγενεῖς. Πρέπει νά καταλάβουμε καλά, πόσο μεγάλο ψέμα λένε στό λαό οἱ ἄνθρωποι πού προσπαθοῦν νά παρουσιάσουν τήν τσαρική διοίκηση σάν τήν καλύτερη διοίκηση. Στίς ἄλλες χῶρες, λένε αὐτοί οἱ ἄνθρωποι, ἡ διοίκηση εἶναι αἱρετή· ἐκεῖ ἐκλέγουν τούς πλούσιους καί οἱ πλούσιοι δέ διοικοῦν δίκαια, πιέζουν τούς φτωχούς. Ἐνῶ στή Ρωσία ἡ διοίκηση δέν εἶναι αἱρετή· τά πάντα τά διαχειρίζεται ὁ ἀπολυταρχικός τσάρος. Ὁ τσάρος στέκει πάνω ἀπ' ὅλους, φτωχούς καί πλούσιους. Ὁ τσάρος εἶναι, λέει, τό ἴδιο δίκαιος ἀπέναντι σ' ὅλους, καί στούς φτωχούς καί στούς πλούσιους.

Τά λόγια αὐτά εἶναι καθαρή ὑποκρισία. Κάθε ρῶσος ξέρει ποιά εἶναι ἡ δικαιοσύνη τῆς διοίκησής μας. Ὁ καθένας ξέρει ἄν μπορεῖ ποτέ στή χώρα μας ἕνας ἁπλός ἐργάτης ἤ ἕνας ἀγρότης-μεροκαματιάρης νά γίνει μέλος τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κράτους. Ἐνῶ σέ ὅλες τίς ἄλλες εὐρωπαϊκές χῶρες ἐκλέγονται στίς Κρατικές δοῦμες (βουλές) καί ἐργάτες ἀπό τά ἐργοστάσια, καί ἐργάτες πού δουλεύουν μέ τό ἀλέτρι: καί αὐτοί μιλοῦν ἐλεύθερα μπροστά σ' ὅλο τό λαό γιά τήν ἄθλια ζωή τῶν ἐργατῶν, καλοῦν τούς ἐργάτες νά ἑνωθοῦν καί ν' ἀγωνιστοῦν γιά μιά καλύτερη ζωή. Καί κανείς δέν ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀπαγορεύσει αὐτούς τούς λόγους τῶν ἐκλεχτῶν τοῦ λαοῦ, κανένας ἀστυνομικός δέν ἔχει τό δικαίωμα νά τούς ἀγγίξει οὔτε μέ τό δάχτυλο.

Στή Ρωσία δέν ὑπάρχει αἱρετή διοίκηση καί δέν κυβερνοῦν ἁπλῶς οἱ πλούσιοι καί οἱ ἀριστοκράτες, κυβερνοῦν οἱ χειρότεροι ἀπ' αὐτούς. Κυβερνοῦν ἐκεῖνοι πού σπιουνάρουν πιό ἔντεχνα στήν τσαρική αὐλή, πού βάζουν πιό ἐπιδέξια τρικλοποδιές, πού λένε στόν τσάρο ψέματα καί συκοφαντοῦν, πού κολακεύουν καί ξεσκονίζουν. Κυβερνοῦν κρυφά κι ὁ λαός δέν ξέρει καί δέν μπορεῖ νά ξέρει τί νόμους μαγειρεύουν, τί πολέμους ἑτοιμάζουν, τί καινούργιους φόρους βάζουν, ποιούς δημόσιους ὑπαλλήλους παρασημοφοροῦν καί γιατί, ποιούς παύουν *. Καμιά χώρα δέν

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τή λέξη «παύουν» μπῆκε τό παρακάτω κείμενο: «Ποιός κήρυξε τόν πόλεμο κατά τῶν Γιαπωνέζων; Ἡ κυβέρνηση. Ρώτησαν τό λαό ἄν θέλει νά πολεμήσει γιά τή Μαντζουρία; Ὄχι, δέν τόν ρώτησαν, γιατί ὁ ἀρχηγός τοῦ κράτους κυβερνάει τό λαό μέσω τῶν ἀξιωματούχων του. Κι ἔτσι ἐξαιτίας τῆς κυβέρνησης ὁ λαός καταστράφηκε ἀπ' τόν πόλεμο. Σκοτώθηκαν ἑκατοντάδες χιλιάδες νέοι στρατιῶτες, κα-

ἔχει τόσους πολλούς ὑπαλλήλους ὅσους ἡ Ρωσία. Καί ἡ ὑπαλληλοκρατία αὐτή σάν ἕνα σκοτεινό δάσος ὑψώνεται πάνω ἀπό τό λαό πού δέν ἔχει δικαίωμα νά μιλάει. Ἕνας ἁπλός ἄνθρωπος τῆς δουλειᾶς δέ θά μπορέσει ποτέ νά περάσει αὐτό τό δάσος, δέ θά βρεῖ ποτέ δικαιοσύνη. Κανένα παράπονο ἐνάντια στούς ὑπαλλήλους γιά δωροδοκίες, γιά κλεψιά, γιά βία δέ βγαίνει στό φῶς. Ἡ ἐπίσημη γραφειοκρατία πνίγει κάθε παράπονο. Ἡ φωνή τοῦ μεμονωμένου ἀνθρώπου δέ φτάνει ποτέ σ' ὅλο τό λαό, ἀλλά χάνεται σ' αὐτό τό σκοτεινό, τό πυκνό δάσος, πνίγεται στό ἀστυνομικό μπουντρούμι. Μιά στρατιά ὑπαλλήλων πού δέν ἐκλέχτηκαν ἀπό τό λαό, καί δέν εἶναι ὑποχρεωμένοι νά δίνουν λόγο στό λαό, ὕφανε ἕνα πυκνό ἱστό ἀράχνης καί οἱ ἄνθρωποι παραδέρνουν στόν ἱστό αὐτό σάν τίς μύγες *.

Ἡ τσαρική ἀπολυταρχία εἶναι ἀπολυταρχία τῆς ὑπαλληλοκρατίας. Ἡ τσαρική ἀπολυταρχία εἶναι δουλοπαροικιακή ἐξάρτηση τοῦ λαοῦ ἀπό τήν ὑπαλληλοκρατία καί πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπό τήν ἀστυνομία. Ἡ τσαρική ἀπολυταρχία εἶναι ἀπολυταρχία τῆς ἀστυνομίας.

Νά γιατί οἱ ἐργάτες βγαίνουν στούς δρόμους καί γράφουν στίς σημαῖες τους: «Κάτω ἡ ἀπολυταρχία!», «Ζήτω ἡ πολιτική ἐλευθερία!». Καί νά γιατί καί οἱ δεκάδες ἑκατομμύρια τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ πρέπει νά ὑποστηρίξουν, νά υἱοθετήσουν αὐτό τό μαχητικό σάλπισμα τῶν ἐργατῶν τῆς πόλης. Ὅπως οἱ ἐργάτες τῆς πόλης, ἔτσι καί οἱ ἐργάτες τοῦ χωριοῦ καί οἱ φτωχοί ἀγρότες πρέπει, χωρίς νά φοβοῦνται τίς διώξεις, χωρίς νά τρομάζουν ἀπό καμιά ἀπειλή καί βία τοῦ ἐχθροῦ, χωρίς νά τά χάνουν μπροστά στίς πρῶτες ἀποτυχίες, νά ριχτοῦν σέ ἀποφασιστική πάλη γιά τήν ἐλευθερία ὅλου τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ καί νά ζητήσουν πρίν ἀπ' ὅλα τή *σύγκληση τῶν λαϊκῶν ἀντιπροσώπων*. Ἄς ἐκλέξει ὁ ἴδιος ὁ λαός σ' ὅλη τή Ρωσία τούς ἀντιπροσώπους

ταστράφηκαν οἱ οἰκογένειές τους, καταστράφηκε ὅλος ὁ ρωσικός στόλος, τά ρωσικά στρατεύματα διώχτηκαν ἀπ' τή Μαντζουρία· δαπανήθηκαν σ' ὅλο τόν πόλεμο περισσότερα ἀπό δυό δισεκατομμύρια ρούβλια (δυό δισεκατομμύρια ρούβλια θά πεῖ ἀπό ἑκατό ρούβλια σέ εἴκοσι ἑκατομμύρια οἰκογένειες τῆς Ρωσίας). Ἡ Μαντζουρία δέ χρειάζεται στό λαό. Ὁ λαός δέν ἤθελε τόν πόλεμο· καί ἡ κυβέρνηση τῶν ἀξιωματούχων κυβερνοῦσε τό λαό σύμφωνα μέ τή θέλησή της καί τόν ὑποχρέωσε νά κάνει ἕναν ἀτιμωτικό, ὀλέθριο καί καταστροφικό πόλεμο». *Σύντ.*

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τίς λέξεις «σάν τίς μύγες» ὑπάρχει ἡ παρακάτω ὑποσημείωση: «Ἡ ἀπολυταρχία αὐτή τῶν ὑπαλλήλων λέγεται γραφειοκρατική διοίκηση καί ὅλη ἡ ὑπαλληλοκρατία — γραφειοκρατία». *Σύντ.*

(βουλευτές) του. Ἄς ἀποτελέσουν αὐτοί οἱ ἀντιπρόσωποι τήν ἀνώτατη συνέλευση πού θά καθιερώσει τήν αἱρετή διοίκηση στή Ρωσία, θ' ἀπελευθερώσει τό λαό ἀπό τή δουλοπαροικιακή ἐξάρτηση ἀπέναντι στούς δημόσιους ὑπαλλήλους καί στήν ἀστυνομία, θά ἐξασφαλίσει στό λαό τό δικαίωμα τῆς ἐλευθερίας τῶν συγκεντρώσεων, τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου καί τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου!

Νά τί θέλουν πρίν ἀπ' ὅλα οἱ σοσιαλδημοκράτες. Νά τί σημαίνει τό πρῶτο τους αἴτημα: *τό αἴτημα τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας* *.

Ξέρουμε πώς ἡ πολιτική ἐλευθερία, ἡ ἐλευθερία ἐκλογῆς τῶν ἀντιπροσώπων στήν Κρατική δούμα (βουλή), ἡ ἐλευθερία τῶν συγκεντρώσεων, ἡ ἐλευθερία τοῦ τύπου, δέν πρόκειται νά λυτρώσουν μεμιᾶς τόν ἐργαζόμενο λαό ἀπό τήν ἀθλιότητα καί τήν καταπίεση. Καί οὔτε ὑπάρχει στόν κόσμο τέτοιο μέσο πού νά μπορεῖ νά λυτρώσει ἀμέσως τή φτωχολογιά τῆς πόλης καί τοῦ

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τή λέξη «*ἐλευθερίας*» μπῆκε τό παρακάτω κείμενο:

«Ἡ κυβέρνηση ὑποσχέθηκε νά συγκαλέσει λαϊκούς ἀντιπροσώπους στήν Κρατική δούμα. Ἡ κυβέρνηση ὅμως μέ τήν ὑπόσχεση αὐτή ἐξαπάτησε μιά φορά ἀκόμα τό λαό. Μέ τό ὄνομα Κρατική δούμα δέ θέλει νά συγκαλέσει πραγματικούς λαϊκούς ἀντιπροσώπους, ἀλλά ἐπίλεκτους ἀξιωματούχους, εὐγενεῖς, τσιφλικάδες, ἐμπόρους. Οἱ λαϊκοί ἀντιπρόσωποι πρέπει νά ἐκλέγονται ἐλεύθερα, ἡ κυβέρνηση ὅμως δέν ἐπιτρέπει ἐλεύθερες ἐκλογές, κλείνει τίς ἐργατικές ἐφημερίδες, ἀπαγορεύει τίς συνελεύσεις καί τίς συγκεντρώσεις, διώκει τήν Ἀγροτική ἕνωση, πιάνει καί κλείνει στή φυλακή τούς ἀντιπροσώπους πού ἐκλέγουν οἱ ἀγρότες. Μπορεῖ νά ὑπάρχουν ἐλεύθερες ἐκλογές ἐφόσον ἡ ἀστυνομία καί οἱ τοπάρχες ἐμπαίζουν ὅπως καί παλιά τούς ἐργάτες καί τούς ἀγρότες;

Οἱ λαϊκοί ἀντιπρόσωποι πρέπει νά ἐκλέγονται ἀπό ὅλο τό λαό μέ βάση τήν ἀρχή τῆς ἰσοτιμίας, ἔτσι πού οἱ εὐγενεῖς, οἱ τσιφλικάδες καί οἱ ἔμποροι νά μή ἔχουν ὑπεροχή ἀπέναντι στούς ἐργάτες καί στούς ἀγρότες. Οἱ εὐγενεῖς καί οἱ ἔμποροι εἶναι χιλιάδες, ἐνῶ οἱ ἀγρότες εἶναι ἑκατομμύρια. Ἡ κυβέρνηση μέ τό ὄνομα Κρατική δούμα συγκαλεῖ μιά τέτοια συνέλευση ὅπου δέν ὑπάρχουν ἰσότιμες ἐκλογές. Ἡ κυβέρνηση ὀργάνωσε μέ τέτοιο πονηρό τρόπο τίς ἐκλογές ὥστε νά παίρνουν ὅλες σχεδόν τίς θέσεις στή Δούμα οἱ εὐγενεῖς καί οἱ ἔμποροι, ἐνῶ οἱ ἐργάτες καί οἱ ἀγρότες δέν παίρνουν οὔτε ἕνα βουλευτή στούς δέκα. Αὐτή εἶναι πλαστογραφημένη Δούμα. Ἀστυνομική Δούμα, Δούμα τῶν ἀξιωματούχων καί τῶν ἀρχόντων. Γιά μιά πραγματική συνέλευση λαϊκῶν βουλευτῶν χρειάζεται πλήρης ἐλευθερία ἐκλογῶν, χρειάζονται ἐκλογές ἀπό ὅλο τό λαό μέ βάση τήν ἀρχή τῆς ἰσοτιμίας. Νά γιατί οἱ σοσιαλδημοκράτες ἐργάτες δηλώνουν: Κάτω ἡ Δούμα! κάτω ἡ πλαστογραφημένη βουλή! ἐμεῖς θέλουμε πραγματική, ἐλεύθερη βουλή μέ βουλευτές ἀπό ὅλο τό λαό καί ὄχι ἀπό τούς εὐγενεῖς καί τούς ἐμπόρους! Θέλουμε παλλαϊκή Συνταχτική συνέλευση, γιά νά ἔχει ὁ λαός πλήρη ἐξουσία πάνω στούς ὑπαλλήλους καί ὄχι οἱ ὑπάλληλοι πάνω στό λαό!». *Σύντ.*

χωριοῦ ἀπ' τή δουλειά γιά τούς πλούσιους. Ὁ ἐργατικός κόσμος δέν ἔχει νά ἐλπίζει, δέν ἔχει νά ὑπολογίζει σέ κανέναν ἄλλον, *παρά μόνο στόν ἑαυτό του*. Κανείς δέ θά λυτρώσει τόν ἐργάτη ἀπό τή ἀθλιότητα, *ἄν δέν λυτρώσει ὁ ἴδιος τόν ἑαυτό του*. Καί γιά νά λυτρωθοῦν οἱ ἐργάτες πρέπει νά συνενωθοῦν σ' ὅλη τή χώρα, σ' ὅλη τή Ρωσία, σέ μιά ἕνωση, σ' ἕνα κόμμα. Τά ἑκατομμύρια ὅμως τῶν ἐργατῶν δέν μποροῦν νά συνενωθοῦν, ἐφόσον ἡ ἀπολυταρχική ἀστυνομική κυβέρνηση ἀπαγορεύει κάθε συγκέντρωση, κάθε ἐργατική ἐφημερίδα, κάθε ἐκλογή ἐργατῶν βουλευτῶν. Γιά νά συνενωθοῦν, πρέπει νά ἔχουν τό δικαίωμα νά ὀργανώνουν κάθε λογῆς ἑνώσεις, πρέπει νά ἔχουν ἐλευθερία ὀργάνωσης, πρέπει νά ἔχουν πολιτική ἐλευθερία.

Ἡ πολιτική ἐλευθερία δέ θά λυτρώσει ἀμέσως τόν ἐργατικό κόσμο ἀπό τήν ἀθλιότητα, *θά δόσει ὅμως στούς ἐργάτες ἕνα ὅπλο γιά τήν πάλη ἐνάντια στήν ἀθλιότητα*. Δέν ὑπάρχει καί δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει ἄλλο μέσο γιά τήν πάλη ἐνάντια στήν ἀθλιότητα ἀπό τή *συνένωση τῶν ἴδιων τῶν ἐργατῶν*. Δέν ὑπάρχει δυνατότητα νά συνενωθοῦν τά ἑκατομμύρια τοῦ λαοῦ, ἄν δέν ὑπάρχει *πολιτική ἐλευθερία*.

Σ' ὅλες τίς εὐρωπαϊκές χῶρες ὅπου ὁ λαός κατάχτησε πολιτική ἐλευθερία, οἱ ἐργάτες ἄρχισαν ἀπό καιρό πιά νά ἑνώνονται. Τούς ἐργάτες πού δέν ἔχουν οὔτε γῆ, οὔτε ἐργαστήρια, πού δουλεύουν σ' ὅλη τους τή ζωή μισθωτοί σέ ξένα χέρια, αὐτούς τούς ἐργάτες τούς λένε σ' ὅλη τήν Εὐρώπη *προλετάριους*. Πρίν ἀπό πενήντα καί πλέον χρόνια ἀντήχησε ἡ ἔκκληση γιά τήν ἕνωση τοῦ ἐργατικοῦ κόσμου. «Προλετάριοι ὅλων τῶν χωρῶν, ἑνωθεῖτε!» — αὐτά τά λόγια στά τελευταῖα πενήντα χρόνια ἔκαναν τό γύρο ὅλου τοῦ κόσμου, τά λόγια αὐτά ἐπαναλαβαίνονται σέ δεκάδες κι ἑκατοντάδες χιλιάδες ἐργατικές συνελεύσεις, τά λόγια αὐτά θά τά διαβάσετε σέ ἑκατομμύρια σοσιαλδημοκρατικά βιβλία κι ἐφημερίδες πού βγαίνουν σ' ὅλες τίς γλῶσσες.

Φυσικά, ἡ συνένωση ἑκατομμυρίων ἐργατῶν σέ μιά ἕνωση, σ' ἕνα κόμμα εἶναι μιά πολύ, πάρα πολύ δύσκολη δουλειά πού ἀπαιτεῖ καιρό, ἐπιμονή, πεῖσμα καί τόλμη. Τούς ἐργάτες τούς τσακίζει ἡ ἀνέχεια καί ἡ ἀθλιότητα, τούς ξεθεώνει ἡ ἀτέλειωτη μαρτυρική δουλειά γιά τούς κεφαλαιοκράτες καί τούς τσιφλικάδες. Οἱ ἐργάτες δέν ἔχουν, συχνά, τόν καιρό καί νά σκεφτοῦν ἀκόμα γιατί εἶναι αἰώνια φτωχοί καί πῶς θά σωθοῦν ἀπ' αὐτή τήν κατάσταση. Μέ κάθε τρόπο ἐμποδίζουν τούς ἐργάτες νά ἑνωθοῦν, εἴτε μέ τήν ἀνοιχτή καί χτηνώδικη βία σέ χῶρες σάν τή Ρωσία ὅπου δέν ὑπάρχει πολιτική ἐλευθερία, εἴτε μέ τήν ἄρνηση νά

πάρουν στή δουλειά ἐργάτες πού προπαγανδίζουν τή θεωρία τοῦ σοσιαλισμοῦ, εἴτε, τέλος, μέ τήν ἀπάτη καί τήν ἐξαγορά. Καμιά ὅμως βία, καμιά δίωξη δέ σταματᾶ τούς ἐργάτες-προλετάριους πού ἀγωνίζονται γιά τή μεγάλη ὑπόθεση τῆς ἀπελευθέρωσης ὅλου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ ἀπό τήν ἀθλιότητα καί τήν καταπίεση. Ὁ ἀριθμός τῶν ἐργατῶν σοσιαλδημοκρατῶν αὐξάνει συνεχῶς. Νά, στό γειτονικό μας κράτος, στή Γερμανία, ὑπάρχει αἱρετή διακυβέρνηση. Παλιότερα καί στή Γερμανία ὑπῆρχε ἀπεριόριστη ἀπολυταρχική βασιλική διακυβέρνηση. Μά ὁ γερμανικός λαός ἀπό καιρό τώρα, πρίν ἀπό πενήντα καί πλέον χρόνια, σύντριψε τήν ἀπολυταρχία καί ἀπόσπασε μέ τή δύναμή του τήν πολιτική ἐλευθερία. Στή Γερμανία οἱ νόμοι δέν ἐκδίδονται ἀπό μιά χούφτα ὑπαλλήλους, ὅπως στή Ρωσία, ἀλλά *ἀπό τή συνέλευση τῶν αἱρετῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ*, τή βουλή ἤ τό αὐτοκρατορικό σέιμ, ὅπως τό λένε οἱ γερμανοί. Οἱ βουλευτές σ' αὐτή τή βουλή ἐκλέγονται ἀπ' ὅλους τούς ἐνήλικους ἄντρες. Ἔτσι μπορεῖ νά ὑπολογίσει κανείς τούς ψήφους πού δόθηκαν στούς σοσιαλδημοκράτες. Τό 1887 τό *ἕνα δέκατο* ὅλων τῶν ψήφων δόθηκε στούς σοσιαλδημοκράτες. Τό 1898 (τήν τελευταία φορά πού ἔγιναν ἐκλογές γιά τό αὐτοκρατορικό σέιμ τῆς Γερμανίας) ὁ ἀριθμός τῶν ψήφων πού πῆραν οἱ σοσιαλδημοκράτες *σχεδόν τριπλασιάστηκε*. Οἱ σοσιαλδημοκράτες πήρανε τώρα *πάνω ἀπό τό ἕνα τέταρτο* ὅλων τῶν ψήφων. *Περισσότεροι ἀπό δυό ἑκατομμύρια* ἐνήλικοι ἄντρες ψήφισαν *σοσιαλδημοκράτες βουλευτές* γιά τή βουλή *. Ἀνάμεσα στούς ἐργάτες τοῦ χωριοῦ ὁ σοσιαλισμός δέν εἶναι ἀκόμα πολύ διαδομένος στή Γερμανία, τώρα ὅμως προοδεύει καί στό χωριό πολύ γρήγορα. Κι ὅταν ἡ μάζα τῶν ἐργατῶν γῆς, τῶν μεροκαματιάρηδων καί τῆς φτωχῆς, τῆς ξεκληρισμένης ἀγροτιᾶς, σταθεῖ πλάι στ' ἀδέρφια της τῶν πόλεων, οἱ γερμανοί ἐργάτες θά νικήσουν καί θά ὀργανώσουν ἕνα τέτοιο καθεστώς, ὅπου δέ θά ὑπάρχει ἀθλιότητα καί καταπίεση τῶν ἐργαζομένων.

Μέ ποιόν τρόπο λοιπόν θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες ἐργάτες νά λυτρώσουν τό λαό ἀπό τήν ἀθλιότητα;

Γιά νά τό μάθουμε αὐτό, πρέπει νά καταλάβουμε καλά, ποῦ ὀφείλεται ἡ ἀθλιότητα τῶν τεράστιων λαϊκῶν μαζῶν στό σημερινό κοινωνικό καθεστώς. Δημιουργοῦνται πλούσιες πόλεις, χτίζονται πολυτελῆ καταστήματα καί σπίτια, κατασκευάζονται σιδηρο-

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τή λέξη «βουλή» μπῆκε τό παρακάτω κείμενο: «Τό 1903 τρία ἑκατομμύρια ἐνήλικοι ἄντρες ψήφισαν σοσιαλδημοκράτες». *Σύντ.*

δρομικές γραμμές, εἰσάγονται λογῆς λογῆς καινούργιες μηχανές καί βελτιώσεις καί στή βιομηχανία καί στή γεωργία, ὡστόσο τά ἑκατομμύρια τοῦ λαοῦ παραμένουν πάντα στήν ἀθλιότητα, ἐξακολουθοῦν νά δουλεύουν ὅλη τους τή ζωή μόνο καί μόνο γιά νά θρέψουν τήν οἰκογένειά τους. Κάτι παραπάνω: ὁ ἀριθμός τῶν ἀνέργων ὅλο καί μεγαλώνει. Καί στά χωριά καί στίς πόλεις ὅλο καί πληθαίνουν οἱ ἄνθρωποι πού δέν μποροῦν νά βροῦν καμιά δουλειά. Στά χωριά οἱ ἄνθρωποι αὐτοί πεινοῦν, στίς πόλεις πυκνώνουν τά τάγματα τῶν ξυπόλητων καί τῶν ἀλητῶν, κατοικοῦν σέ σπηλιές σάν τά ἄγρια θηρία, στά προάστια τῶν πόλεων ἤ σέ τέτοιες φριχτές τρῶγλες καί ὑπόγεια, ὅπως εἶναι ἡ ἀγορά Χίτροβο τῆς Μόσχας.

Πῶς συμβαίνει ἕνα τέτοιο πράγμα; Τά πλούτη καί ἡ πολυτέλεια νά πληθαίνουν ὁλοένα, ἐνῶ τά ἑκατομμύρια οἱ ἄνθρωποι πού δημιουργοῦν ὅλα τά πλούτη μέ τή δουλειά τους, νά παραμένουν παρ' ὅλα αὐτά στή φτώχεια καί στήν ἀθλιότητα; Οἱ ἀγρότες νά πεθαίνουν ἀπό τήν πείνα, οἱ ἐργάτες νά περιπλανιοῦνται χωρίς δουλειά, ἐνῶ οἱ ἔμποροι νά ἐξάγουν ἀπό τή Ρωσία στό ἐξωτερικό ἑκατομμύρια πούτια σιτηρά, οἱ φάμπρικες καί τά ἐργοστάσια νά κλείνουν, γιατί δέν ἔχουν τί νά κάνουν τά ἐμπορεύματα, ποῦ νά τά πουλήσουν;

Αὐτό συμβαίνει πρίν ἀπ' ὅλα, γιατί οἱ τεράστιες ἐκτάσεις τῆς γῆς, καθώς καί οἱ φάμπρικες, τά ἐργοστάσια, τά ἐργαστήρια, οἱ μηχανές, τά χτίρια, τά βαπόρια εἶναι ἰδιοχτησία ἑνός μικροῦ ἀριθμοῦ πλουσίων. Στή γῆ αὐτή, σ' αὐτές τίς φάμπρικες καί τά ἐργαστήρια δουλεύουν δεκάδες ἑκατομμύρια ἄνθρωποι, ἐνῶ ἀνήκουν ὅλα αὐτά σέ μερικές χιλιάδες ἤ σέ μερικές δεκάδες χιλιάδες πλούσιους, τσιφλικάδες, ἐμπόρους, ἐργοστασιάρχες. Σ' αὐτούς τούς πλούσιους δουλεύει ὁ λαός σάν μισθωτός γιά μεροκάματο, γιά ἕνα κομμάτι ψωμί. Ὅλα ὅσα παράγονται πάνω ἀπ' ὅσα χρειάζονται γιά τήν ἄθλια συντήρηση τῶν ἐργατῶν, ὅλα αὐτά πηγαίνουν στήν τσέπη τῶν πλουσίων, ἀποτελοῦν τά κέρδη τους, τά «εἰσοδήματά» τους. Ὅλα τά ὀφέλη ἀπό τίς μηχανές, ἀπό τίς βελτιώσεις στή δουλειά τά καρπώνονται οἱ γαιοχτήμονες καί οἱ κεφαλαιοκράτες: αὐτοί συσσωρεύουν τεράστια πλούτη, ἐνῶ οἱ ἐργάτες παίρνουν ἀπό τά πλούτη αὐτά μονάχα ἄθλια ψίχουλα. Οἱ ἐργάτες συγκεντρώνονται πολλοί μαζί στή δουλειά: στά μεγάλα ἀγροχτήματα καί στά μεγάλα ἐργοστάσια δουλεύουν ἀπό κάμποσες ἑκατοντάδες, κάποτε μάλιστα καί ἀπό κάμποσες χιλιάδες ἐργάτες. Χάρη σ' αὐτή τήν ἑνοποίηση τῆς ἐργασίας καί μέ τή χρησιμοποίηση τῶν πιό διαφορετικῶν μηχανῶν, ἡ δουλειά

γίνεται πιό ἀποδοτική: ἕνας ἐργάτης παράγει πολύ περισσότερα ἀπ' ὅσα παράγανε παλιότερα δεκάδες ἐργάτες πού δουλεύανε μεμονωμένοι καί χωρίς μηχανές. Ἀπ' αὐτή ὅμως τήν πιό ἀποδοτική καί τήν πιό παραγωγική δουλειά δέν ἐπωφελοῦνται ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι, ἀλλά μονάχα ἕνας μηδαμινός ἀριθμός μεγάλοι γαιοχτήμονες, ἔμποροι καί ἐργοστασιάρχες.

Συχνά μπορεῖ ν' ἀκούσει κανείς πώς οἱ τσιφλικάδες καί οἱ ἔμποροι «*δίνουν* δουλειά» στό λαό, «δίνουν» μεροκάματο στούς φτωχούς ἀνθρώπους. Λένε, λχ., πώς τούς ἀγρότες ἑνός τόπου τούς «*θρέφει*» ἡ γειτονική φάμπρικα ἤ ἡ γειτονική ἀγροτική ἐπιχείρηση. Στήν πραγματικότητα ὅμως οἱ ἐργάτες *θρέφουν* μέ τή δουλειά τους καί τόν ἑαυτό τους κι ὅλους ἐκείνους πού δέ δουλεύουν οἱ ἴδιοι. *Γιά τό δικαίωμα* ὅμως νά δουλεύει στήν τσιφλικάδικη γῆ, στή φάμπρικα ἤ στό σιδηρόδρομο ὁ ἐργάτης *παραχωρεῖ δωρεάν* στόν ἰδιοχτήτη ὅλα ὅσα παράγει, παίρνοντας ὁ ἴδιος μονάχα ὅσα φτάνουν γιά μιά φτωχική συντήρηση. Συνεπῶς, στήν πραγματικότητα δέ δίνουν οἱ τσιφλικάδες καί οἱ ἔμποροι δουλειά στούς ἐργάτες, ἀλλά οἱ ἐργάτες μέ τή δουλειά τους συντηροῦν ὅλους, παραχωρώντας δωρεάν ἕνα μεγάλο μέρος ἀπό τόν κόπο τους.

Πᾶμε παρακάτω. Σ' ὅλα τά σημερινά κράτη ἡ ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ προέρχεται ἀπό τό ὅτι οἱ ἐργαζόμενοι κατασκευάζουν λογῆς λογῆς ἀντικείμενα γιά πούληση, γιά τήν ἀγορά. Ὁ ἐργοστασιάρχης καί ὁ βιοτέχνης, ὁ τσιφλικάς κι ὁ πλούσιος ἀγρότης παράγουν τοῦτα ἤ ἐκεῖνα τά ἀντικείμενα, ἀσχολοῦνται μέ τή χτηνοτροφία, σπέρνουν καί μαζεύουν σιτηρά *γιά πούληση*, γιά νά πάρουν *λεφτά*. Τά λεφτά ἔγιναν σήμερα παντοῦ ἡ κύρια δύναμη. Μέ τά λεφτά ἀνταλλάσσονται ὅλα τά προϊόντα τῆς ἀνθρώπινης ἐργασίας. Μέ τά λεφτά μπορεῖς ν' ἀγοράσεις ὅ,τι θέλεις. Μέ τά λεφτά μπορεῖς κι ἄνθρωπο ἀκόμα ν' ἀγοράσεις, δηλαδή ν' ἀναγκάσεις ἕναν ἄπορο νά δουλεύει γιά κεῖνον πού ἔχει λεφτά. Παλιότερα κύρια δύναμη ἦταν ἡ γῆ, αὐτό γινόταν τόν καιρό τῆς δουλοπαροικίας· ὅποιος εἶχε γῆ, εἶχε καί δύναμη καί ἐξουσία. Τώρα ὅμως κύρια δύναμη ἔγιναν τά λεφτά, τό κεφάλαιο. Μέ τά λεφτά μπορεῖς ν' ἀγοράσεις ὅση γῆ θέλεις. Χωρίς λεφτά, καί γῆ νά ἔχεις, δέ θά κάνεις μεγάλα πράγματα: δέ θά ἔχεις μέ τί ν' ἀγοράσεις ἀλέτρι ἤ ἄλλα ἐργαλεῖα, ν' ἀγοράσεις ζῶα, ροῦχα κι ὅλα τ' ἄλλα ἐμπορεύματα τῆς πόλης, ἀφήνουμε πιά τήν πληρωμή τῶν φόρων. Γιά τά λεφτά ὅλοι σχεδόν οἱ τσιφλικάδες ἔβαλαν τά τσιφλίκια τους ὑποθήκη στήν τράπεζα. Γιά νά πάρει λεφτά ἡ κυβέρνηση κάνει δάνεια ἀπό πλούσιους ἤ

ἀπό τραπεζίτες σ' ὅλο τόν κόσμο καί πληρώνει γιά τόκους τῶν δανείων αὐτῶν ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ρούβλια τό χρόνο.

Γιά τά λεφτά ὅλοι κάνουν τώρα ἄγριο πόλεμο ὁ ἕνας ἐνάντια στόν ἄλλον. Ὁ καθένας προσπαθεῖ ν' ἀγοράζει φτηνότερα, νά πουλάει ἀκριβότερα, ὁ καθένας προσπαθεῖ νά ξεπεράσει τόν ἄλλο, νά πουλήσει ὅσο τό δυνατό περισσότερα ἐμπορεύματα, νά ρίξει τήν τιμή, νά κρύψει ἀπό τόν ἄλλο ἀγορές ὅπου μπορεῖ νά πουλήσει ἤ ν' ἀγοράσει συμφερτικότερα. Στό γενικό αὐτό πόλεμο γιά τά λεφτά τίς περισσότερες δυσκολίες τίς ἀντιμετωπίζουν οἱ μικροί, ὁ μικροβιοτέχνης κι ὁ μικροαγρότης: αὐτοί μένουν πάντα πίσω ἀπό τόν πλούσιο ἔμπορο ἤ τόν πλούσιο ἀγρότη. Ποτέ δέν ἔχουν ἀπόθεμα, ζοῦν μεροδούλι μεροφάγι, ἀναγκάζονται σέ κάθε δυσκολία, σέ κάθε ἀτυχία νά βάζουν ἐνέχυρο τά τελευταῖα ὑπάρχοντά τους ἤ νά πουλοῦν σέ ἐξευτελιστική τιμή τά ζῶα ἐργασίας. Καί ἅμα πέσουν στά νύχια κάποιου κουλάκου ἤ τοκογλύφου, πολύ σπάνια μποροῦν νά ξεφύγουν ἀπό τή μέγγενη, συνήθως καταστρέφονται ὁλότελα. Δεκάδες κι ἑκατοντάδες χιλιάδες μικροί ἀγρότες κι ἐπαγγελματίες κλείνουν κάθε χρόνο τό σπίτι τους, δίνουν τόν κλῆρο τους δωρεάν στήν κοινότητα καί γίνονται μισθωτοί ἐργάτες, ἐργάτες γῆς, ἀνειδίκευτοι ἐργάτες, προλετάριοι. Οἱ πλούσιοι ὅμως στόν ἀγώνα αὐτό γιά τά λεφτά πλουτίζουν ὅλο καί περισσότερο. Οἱ πλούσιοι μαζεύουν στίς τράπεζες ἑκατομμύρια κι ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ρούβλια καί πλουτίζουν ὄχι μόνο ἀπό τά δικά τους λεφτά, ἀλλά κι ἀπό τίς ξένες καταθέσεις στήν τράπεζα. Οἱ φτωχοί, γιά μερικές δεκάδες ἤ ἑκατοντάδες ρούβλια πού καταθέτουν στήν τράπεζα ἤ στά ταμιευτήρια, παίρνουν τόκο τρία ἤ τέσσερα καπίκια στό ρούβλι, ἐνῶ οἱ πλούσιοι ἀπό τίς δεκάδες αὐτές ρούβλια τῶν φτωχῶν σχηματίζουν ἑκατομμύρια, ἐπεκτείνουν μέ τά ἑκατομμύρια αὐτά τίς δουλειές τους καί κερδίζουν δέκα καί εἴκοσι καπίκια στό ρούβλι.

Νά γιατί οἱ ἐργάτες-σοσιαλδημοκράτες λένε πώς τό μοναδικό μέσο γιά νά μπεῖ τέρμα στήν ἀθλιότητα τοῦ λαοῦ εἶναι ν' ἀλλάξει σύρριζα ὁλόκληρο τό σημερινό καθεστώς καί νά ἐγκαθιδρυθεῖ *σοσιαλιστικό καθεστώς*, δηλαδή: νά παρθοῦν ἀπό τούς μεγάλους γαιοχτήμονες τά χτήματά τους, ἀπό τούς ἐργοστασιάρχες οἱ φάμπρικες καί τά ἐργοστάσιά τους, ἀπό τούς τραπεζίτες τά χρηματικά κεφάλαιά τους, νά καταργηθεῖ ἡ *ἀτομική ἰδιοχτησία* τους σ' ὅλο τό κράτος καί νά παραδοθεῖ στά χέρια ὅλου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ. Τότε τήν ἐργασία τῶν ἐργατῶν δέ θά τή διαφεντεύουν οἱ πλούσιοι πού ζοῦν ἀπό τήν ξένη ἐργα-

σία, ἀλλά οἱ ἴδιοι οἱ ἐργάτες καί οἱ ἀντιπρόσωποί τους. Τότε οἱ καρποί τῆς κοινῆς ἐργασίας καί τά κέρδη ἀπ' ὅλες τίς βελτιώσεις καί τίς μηχανές θά πηγαίνουν πρός ὄφελος ὅλων τῶν ἐργαζομένων, ὅλων τῶν ἐργατῶν. Τότε ὁ πλοῦτος θά αὐξάνει ἀκόμα πιό γοργά, γιατί οἱ ἐργάτες θά δουλεύουν γιά τόν ἑαυτό τους καλύτερα ἀπ' ὅ,τι δούλευαν γιά τούς κεφαλαιοκράτες καί οἱ ὧρες δουλειᾶς θά εἶναι λιγότερες, ἡ συντήρηση τῶν ἐργατῶν καλύτερη, ὅλη ἡ ζωή τους θ' ἀλλάξει ριζικά.

Ν' ἀλλάξεις ὅμως ὁλόκληρο τό καθεστώς σ' ὅλο τό κράτος δέν εἶναι εὔκολη δουλειά. Αὐτό ἀπαιτεῖ πολύ κόπο, μακρόχρονη κι ἐπίμονη πάλη. Ὅλοι οἱ πλούσιοι, ὅλοι οἱ ἰδιοχτῆτες, ὅλη ἡ *μπουρζουαζία* * θά ὑπερασπίσουν τά πλούτη τους μ' ὅλες τους τίς δυνάμεις. Ἡ ὑπαλληλοκρατία κι ὁ στρατός θά ὑπερασπίσουν ὅλη τήν *τάξη τῶν πλουσίων*, γιατί ἡ ἴδια ἡ κυβέρνηση βρίσκεται στά χέρια τῆς τάξης τῶν πλουσίων. Οἱ ἐργάτες πρέπει νά ἑνωθοῦν σάν ἕνας ἄνθρωπος γιά ν' ἀγωνιστοῦν ἐνάντια σέ ὅλους ἐκείνους πού ζοῦν ἀπό τήν ξένη ἐργασία· οἱ ἐργάτες πρέπει νά συνενωθοῦν οἱ ἴδιοι καί νά συνενώσουν καί ὅλους τούς ἄπορους σέ μιά *ἐργατική τάξη*, σέ μιά *τάξη τοῦ προλεταριάτου*. Ὁ ἀγώνας δέ θά εἶναι εὔκολος γιά τήν ἐργατική τάξη, ὁ ἀγώνας ὅμως αὐτός θά τελειώσει ἀναπόφευχτα μέ τή νίκη τῶν ἐργατῶν, γιατί ἡ ἀστική τάξη, εἴτε οἱ ἄνθρωποι πού ζοῦν ἀπό ξένη ἐργασία, ἀποτελεῖ μιά ἀσήμαντη μερίδα τοῦ λαοῦ, ἐνῶ ἡ ἐργατική τάξη ἀποτελεῖ τήν τεράστια πλειοψηφία τοῦ λαοῦ. Ἐργάτες ἐνάντια στούς ἰδιοχτῆτες θά πεῖ ἑκατομμύρια ἐνάντια σέ χιλιάδες.

Καί οἱ ἐργάτες τῆς Ρωσίας ἀρχίζουν κιόλας νά συνενώνονται γιά τό μεγάλο αὐτό ἀγώνα σ' ἕνα ἐργατικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Ὅσο δύσκολο κι ἄν εἶναι νά συνενώνονται μυστικά, κρυφά ἀπό τήν ἀστυνομία, ὡστόσο ἡ ἕνωσή τους δυναμώνει κι ἀναπτύσσεται. Κι ὅταν ὁ ρωσικός λαός καταχτήσει τήν πολιτική ἐλευθερία, τότε ἡ ὑπόθεση τῆς συνένωσης τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἡ ὑπόθεση τοῦ σοσιαλισμοῦ θά προχωρήσει ἀσύγκριτα πιό γοργά, πιό γοργά ἀκόμα κι ἀπ' ὅσο προχωρεῖ στούς γερμανούς ἐργάτες.

---

* Μπουρζουάς σημαίνει ἰδιοχτήτης. Μπουρζουαζία εἶναι τό σύνολο τῶν ἰδιοχτητῶν. Μεγάλος μπουρζουάς σημαίνει μεγάλος ἰδιοχτήτης. Μικρός μπουρζουάς θά πεῖ μικροϊδιοχτήτης. Μπουρζουαζία καί προλεταριάτο σημαίνει τό ἴδιο μέ τό: ἰδιοχτῆτες καί ἐργάτες, πλούσιοι καί φτωχοί, ἄνθρωποι πού ζοῦν ἀπό τήν ξένη ἐργασία καί ἄνθρωποι πού δουλεύουν στούς ἄλλους μέ πληρωμή.

3. ΠΛΟΥΤΟΣ ΚΑΙ ΑΘΛΙΟΤΗΤΑ, ΙΔΙΟΧΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΕΡΓΑΤΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ

Τώρα ξέρουμε τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες. Θέλουν νά παλαίψουν ἐνάντια σ' ὁλόκληρη τήν τάξη τῶν πλουσίων γιά νά γλυτώσει ὁ λαός ἀπό τήν ἀθλιότητα. Καί ἡ ἀθλιότητα στό χωριό δέν εἶναι μικρότερη ἀπό τήν ἀθλιότητα στίς πόλεις, μάλλον εἶναι μεγαλύτερη. Γιά τό πόσο μεγάλη εἶναι ἡ ἀθλιότητα στό χωριό δέ θά μιλήσουμε ἐδῶ: κάθε ἐργάτης πού ἔζησε στό χωριό, καί κάθε ἀγρότης ξέρουν πολύ καλά τήν ἀνέχεια, τήν πείνα, τό κρύο καί τήν καταστροφή τοῦ χωριοῦ.

Ὁ ἀγρότης ὅμως δέν ξέρει *γιατί* δυστυχεῖ, πεινάει καί καταστρέφεται καί *πῶς* μπορεῖ νά γλυτώσει ἀπ' αὐτή τήν ἀνέχεια. Γιά νά τό μάθει, πρέπει πρίν ἀπ' ὅλα νά καταλάβει ποιά εἶναι ἡ αἰτία κάθε ἀνέχειας καί ἀθλιότητας πού ὑπάρχει καί στήν πόλη καί στό χωριό. Γι' αὐτό τό πράγμα μιλήσαμε σέ συντομία παραπάνω καί εἴδαμε πώς οἱ φτωχοί ἀγρότες καί οἱ ἐργάτες τοῦ χωριοῦ πρέπει νά συνενωθοῦν μέ τους ἐργάτες τῶν πόλεων. Αὐτό ὅμως δέ φτάνει. Πρέπει ἀκόμα νά δοῦμε ποιοί στό χωριό θ' ἀκολουθήσουν τούς πλούσιους, τούς ἰδιοχτῆτες καί ποιοί τούς ἐργάτες, τούς σοσιαλδημοκράτες. Πρέπει νά δοῦμε ἄν εἶναι πολλοί οἱ ἀγρότες πού δέν τά καταφέρνουν χειρότερα ἀπό τούς τσιφλικάδες ν' ἀποχτοῦν κεφάλαιο καί νά ζοῦν ἀπό τήν ξένη ἐργασία. Ἄν δέν τό ξεκαθαρίσουμε αὐτό λεπτομερειακά, τότε ὅλες οἱ συζητήσεις γιά τήν ἀθλιότητα δέ θά ἔχουν κανένα ἀποτέλεσμα, καί ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ δέ θά ξέρει *ποιοί* στό χωριό πρέπει νά ἑνωθοῦν μεταξύ τους καί μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων καί *πῶς* νά ἐνεργήσουν γιά νά εἶναι ἡ ἕνωσή τους αὐτή *σταθερή*, γιά νά μήν ἐξαπατᾶ τόν ἀγρότη, ἐκτός ἀπό τόν τσιφλικά, καί ὁ ἀδελφός του — ὁ πλούσιος μουζίκος.

Γιά νά τό καταλάβουμε αὐτό, ἄς δοῦμε τώρα ποιά εἶναι ἡ δύναμη τῶν τσιφλικάδων στό χωριό καί ποιά ἡ δύναμη τῶν πλουσίων χωρικῶν.

Ἀρχίζουμε ἀπό τούς τσιφλικάδες. Γιά τή δύναμή τους μπορεῖ νά κρίνει κανείς πρίν ἀπ' ὅλα ἀπό τήν ἔκταση τῆς γῆς πού εἶναι ἀτομική ἰδιοχτησία τους. Ὅλη ἡ γῆ στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία καί ἡ γῆ τῶν γεωργικῶν κλήρων καί ἡ γῆ πού εἶναι ἀτομική ἰδιοχτησία, ὑπολογιζόταν σέ 240 περίπου ἑκατομμύρια ντεσιατίνες * (ἐκτός ἀπό τίς γαῖες τοῦ δημοσίου· γι' αὐτές θά μιλήσου-

* Ὅλοι αὐτοί καθώς καί οἱ ἑπόμενοι ἀριθμοί σχετικά μέ τήν ἔκταση τῆς γῆς εἶναι πολύ παλιοί. Ἀναφέρονται στά 1877-1878. Δέν ὑπάρχουν ὅμως πιό

με χωριστά). Ἀπ' αὐτά τά 240 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες, στά χέρια τῶν ἀγροτῶν, δηλαδή στά χέρια *δέκα καί πλέον ἑκατομμυρίων ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν*, βρίσκονται 131 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆς πού τήν ἀποτελοῦν οἱ γεωργικοί κλῆροι, ἐνῶ στά χέρια τῶν ἀτομικῶν ἰδιοχτητῶν, δηλαδή στά χέρια *λιγότερο ἀπό μισό ἑκατομμύριο οἰκογενειῶν*, βρίσκονται 109 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες. Συνεπῶς, κι ἄν ἀκόμα ὑπολογίσουμε κατά μέσο ὅρο, σέ μιά ἀγροτική οἰκογένεια θ' ἀναλογοῦσαν 13 ντεσιατίνες, ἐνῶ στήν οἰκογένεια ἑνός ἀτομικοῦ ἰδιοχτήτη 218 ντεσιατίνες! Ἀλλά, ὅπως θά τό δοῦμε ἀμέσως, ἡ ἀνισότητα στήν κατανομή τῆς γῆς εἶναι πολύ μεγαλύτερη.

Ἀπό τά 109 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆ τῶν ἀτομικῶν ἰδιοχτητῶν τά *ἑφτά* ἑκατομμύρια ἀνήκουν στό *στέμμα*, δηλαδή εἶναι ἀτομική ἰδιοχτησία τῶν μελῶν τῆς τσαρικῆς οἰκογένειας. Ὁ τσάρος μέ τήν οἰκογένειά του εἶναι ὁ πρῶτος ἀνάμεσα στούς τσιφλικάδες, ὁ μεγαλύτερος τσιφλικάς τῆς Ρωσίας. Ἡ *μιά* αὐτή οἰκογένεια ἔχει *περισσότερη* γῆ ἀπ' ὅ,τι *μισό ἑκατομμύριο* ἀγροτικές οἰκογένειες! Σέ συνέχεια, ἡ ἐκκλησία καί τά μοναστήρια ἔχουν *ἕξι* περίπου ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆ. Οἱ παπάδες μας κηρύχνουν στούς ἀγρότες νά μήν εἶναι πλεονέχτες, νά εἶναι ἐγκρατεῖς, ἐνῶ οἱ ἴδιοι συγκέντρωσαν μέ θεμιτά κι ἀθέμιτα μέσα τεράστιες ἐκτάσεις γῆς.

Ἔπειτα, σέ δυό περίπου ἑκατομμύρια ντεσιατίνες ὑπολογίζεται ἡ γῆ τῶν πόλεων καὶ τῶν κωμοπόλεων, κι ἄλλη τόση τῶν διαφόρων ἐμπορικῶν καί βιομηχανικῶν ἑνώσεων καί ἑταιρειῶν. 92 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆ (ὁ ἀκριβής ἀριθμός εἶναι 91 605 845, ὅμως γιά τήν ἁπλοποίηση θά δίνουμε στρογγυλούς ἀριθμούς) ἀνήκουν σέ *λιγότερο ἀπό μισό ἑκατομμύριο* (481 358) οἰκογένειες ἀτομικῶν ἰδιοχτητῶν. Οἱ μισές ἀπ' αὐτές τίς οἰκογένειες εἶναι πολύ μικροί ἰδιοχτῆτες. Ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς ἔχει λιγότερο ἀπό δέκα ντεσιατίνες γῆ. Κι ὅλοι μαζί λιγότερο ἀπό ἕνα ἑκατομμύριο ντεσιατίνες. Ἐνῶ *δεκάξι χιλιάδες* οἰκογένειες ἔχουν ἡ καθεμιά *περισσότερο ἀπό χίλιες* ντεσιατίνες γῆ καί συνολικά *ἑξήντα πέντε ἑκατομμύρια ντεσιατίνες*. Τί ἀπέραντες ἐκτάσεις γῆς συγκεντρώθηκαν στά χέρια τῶν μεγάλων γαιοχτημόνων φαίνεται ἀκόμα κι ἀπό τό ὅτι *κάτι λιγότερο ἀπό χίλιες οἰκογένειες* (924) ἔχουν ἡ καθεμιά *περισσότερο ἀπό δέκα χιλιάδες ντεσιατίνες γῆ* κι ὅλες μαζί *εἴκοσι ἑφτά ἑκατομμύρια ντεσια-*

καινούργιοι ἀριθμοί. Ἡ ρωσική κυβέρνηση μπορεῖ νά κρατιέται μόνο στό σκοτάδι καί γι' αὐτό στή χώρα μας τόσο σπάνια μαζεύονται πλήρεις καί ἀκριβεῖς πληροφορίες γιά τή ζωή τοῦ λαοῦ σ' ὅλο τό κράτος.

τίνες! Χίλιες οἰκογένειες ἔχουν τόση ἀκριβῶς γῆ ὅση ἔχουν δυό ἑκατομμύρια ἀγροτικές οἰκογένειες.

Εἶναι αὐτονόητο πώς τά ἑκατομμύρια καί οἱ δεκάδες ἑκατομμύρια τοῦ λαοῦ *κατανάγκην* θά δυστυχοῦν καί θά πεινοῦν καί *πάντα θά* δυστυχοῦν καί *θά* πεινοῦν, ὅσο στά χέρια μερικῶν χιλιάδων πλουσίων θά βρίσκονται τόσο ἀπέραντες ἐκτάσεις γῆς. Εἶναι αὐτονόητο πώς καί ἡ κρατική ἐξουσία, ἡ ἴδια ἡ κυβέρνηση (ἄς εἶναι καί ἡ τσαρική κυβέρνηση) θά χορεύει ὥς τότε στό χαβά πού θά τῆς παίζουν οἱ μεγάλοι αὐτοί γαιοχτήμονες. Εἶναι αὐτονόητο πώς ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ δέν ἔχει ἀπό ποιόν κι ἀπό ποῦ νά περιμένει βοήθεια, ἐφόσον δέν ἑνωθεῖ ἡ ἴδια, δέ συγκροτηθεῖ σέ μιά τάξη γιά νά διεξάγει ἐπίμονη κι ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στήν τσιφλικάδικη αὐτή τάξη.

Ἐδῶ πρέπει νά σημειωθεῖ ὅτι πάρα πολλοί ἄνθρωποι στή χώρα μας (καί μάλιστα πολλοί μορφωμένοι ἄνθρωποι) ἔχουν μιά ἐντελῶς λαθεμένη γνώμη σχετικά μέ τή δύναμη τῆς τσιφλικάδικης τάξης, λέγοντας πώς τό «δημόσιο» ἔχει πολύ περισσότερη γῆ. «Τώρα πιά,— λένε αὐτοί οἱ κακοί σύμβουλοι τοῦ ἀγρότη,— ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ἐδάφους (δηλαδή ὅλης τῆς γῆς) τῆς Ρωσίας ἀνήκει στό δημόσιο» (τά λόγια αὐτά εἶναι παρμένα ἀπό τήν ἐφημερίδα «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 8, σελ. 8). Τό λάθος αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων πηγάζει ἀπό τοῦτο δῶ. Ἄκουσαν πώς στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία 150 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες γῆ ἀνήκουν στό *δημόσιο.* Αὐτό εἶναι ἀλήθεια. Ξέχασαν ὅμως ὅτι τά 150 αὐτά ἑκατομμύρια ντεσιατίνες εἶναι στό σύνολό τους σχεδόν *γῆ ἀκατάλληλη γιά καλλιέργεια καί δάση στό μακρινό Βορρά,* στά κυβερνεῖα Ἀρχάγγελου, Βόλογκντα, Ὀλόνετς, Βιάτκας καί Πέρμ. Συνεπῶς, στό δημόσιο ἔμεινε μονάχα ἡ γῆ πού ὥς σήμερα ἦταν ἐντελῶς ἀκατάλληλη γιά καλλιέργεια. Γῆ κατάλληλη γιά καλλιέργεια ἔχει τό δῆμόσιο *λιγότερο ἀπό τέσσερα ἑκατομμύρια ντεσιατίνες.* Κι αὐτή ἡ κατάλληλη γιά καλλιέργεια γῆ τοῦ δημοσίου (λχ., στό κυβερνεῖο Σαμάρας ὅπου ὑπάρχουν πολύ μεγάλες τέτοιες ἐκτάσεις) νοικιάζεται πάμφτηνα, σχεδόν δωρεάν στούς πλούσιους. Οἱ πλούσιοι παίρνουν χιλιάδες καί δεκάδες χιλιάδες ντεσιατίνες ἀπό τή γῆ αὐτή καί τή δίνουν ὕστερα στήν ἀγροτιά πανάκριβα.

Εἶναι λοιπόν πολύ κακοί σύμβουλοι τοῦ ἀγρότη ἐκεῖνοι πού λένε πώς τό δημόσιο ἔχει πολλή γῆ. Στήν πραγματικότητα τήν πολλή καί τήν καλή γῆ τήν ἔχουν οἱ μεγάλοι ἰδιῶτες γαιοχτήμονες (κι ὁ τσάρος προσωπικά), καί οἱ μεγάλοι αὐτοί τσιφλικάδες κρατοῦν στά χέρια τους καί τό ἴδιο τό κράτος. Κι ὅσο ἡ

φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ δέ θά μπορέσει νά ἑνωθεῖ καί νά γίνει μέ τήν ἕνωσή της τρομερή δύναμη, ὥς τότε τό «κράτος» θά παραμένει πάντα ὑπάκουος ὑπηρέτης τῆς τσιφλικάδικης τάξης. Καί δέν πρέπει νέ ξεχνοῦμε καί τό ἑξῆς: παλιότερα τσιφλικάδες ἦταν σχεδόν μονάχα οἱ εὐγενεῖς. Οἱ εὐγενεῖς ἔχουν καί σήμερα πάρα πολλή γῆ (τό 1877–1878 ὑπολογιζόταν ὅτι 115 χιλιάδες εὐγενεῖς εἶχαν 73 ἑκατομμύρια ντεσιατίνες). Τώρα ὅμως κυριότερη δύναμη ἔγιναν τά λεφτά, τό κεφάλαιο. Πολλή, πάρα πολλή γῆ ἀγόρασαν οἱ ἔμποροι καί οἱ πλούσιοι ἀγρότες. Ὑπολογίζουν ὅτι σέ τριάντα χρόνια (ἀπό τό 1863 ὥς τό 1892) οἱ εὐγενεῖς ἔχασαν γῆ (δηλαδή πούλησαν περισσότερη ἀπ᾿ ὅση ἀγόρασαν) πού ἀξίζει ἑξακόσια καί πλέον ἑκατομμύρια ρούβλια, ἐνῶ οἱ ἔμποροι καί οἱ εὐυπόληπτοι πολίτες ἀγόρασαν γῆ πού ἀξίζει 250 ἑκατομμύρια ρούβλια. Οἱ ἀγρότες, οἱ κοζάκοι καί «οἱ ἄλλοι ἁπλοί χωρικοί» (ὅπως ὀνομάζει ἡ κυβέρνησή μας τούς ἁπλούς ἀνθρώπους τοῦ λαοῦ σέ διάκριση ἀπό τόν «εὐγενῆ» καί «ἐκλεχτό κόσμο») ἀγόρασαν γῆ πού ἀξίζει 300 ἑκατομμύρια ρούβλια. Αὐτό σημαίνει πώς σ᾿ ὅλη τή Ρωσία οἱ ἀγρότες ἀγοράζουν κάθε χρόνο γιά ἀτομική τους ἰδιοχτησία γῆ πού ἀξίζει κατά μέσο ὅρο 10 ἑκατομμύρια ρούβλια.

Συνεπῶς, ὑπάρχουν λογῆς λογῆς ἀγρότες: ἄλλοι δυστυχοῦν καί πεινοῦν, ἄλλοι πλουτίζουν. Συνεπῶς, οἱ πλούσιοι ἀγρότες πού τείνουν νά γίνουν τσιφλικάδες καί θά σταθοῦν στό πλευρό τῶν πλουσίων ἐνάντια στούς ἐργάτες, γίνονται ὅλο καί περισσότεροι. Καί ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πού θέλει νά ἑνωθεῖ μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων, πρέπει νά σκεφτεῖ καλά πάνω σ᾿ αὐτό, πρέπει νά ξεκαθαρίσει, ἄν ὑπάρχουν πολλοί τέτοιοι πλούσιοι ἀγρότες, ποιά ἡ δύναμή τους καί τί ἕνωση μᾶς χρειάζεται γιά τήν πάλη ἐνάντια σ᾿ αὐτή τή δύναμη. Τώρα μόλις κάναμε λόγο γιά τούς κακούς συμβούλους τοῦ ἀγρότη. Οἱ κακοί αὐτοί σύμβουλοι συνηθίζουν νά λένε: οἱ ἀγρότες ἔχουν κιόλας τήν ἕνωσή τους. Ἡ ἕνωση αὐτή εἶναι ἡ κοινότητα. Ἡ ἀγροτική κοινότητα εἶναι μεγάλη δύναμη. Ἡ κοινοτική ὀργάνωση συσπειρώνει τούς ἀγρότες· ἡ ὀργάνωση (δηλαδή ἡ συνένωση, ἡ ἕνωση) τῆς κοινοτικῆς ἀγροτιᾶς εἶναι κολοσσιαία (δηλαδή τεράστια, ἀπέραντη).

Αὐτό δέν εἶναι σωστό. Αὐτό εἶναι παραμύθι. Ἄν καί τό ἐπινόησαν καλοί ἄνθρωποι, ὡστόσο εἶναι παραμύθι. Κι ἄν θ᾿ ἀκοῦμε τά παραμύθια, ἁπλούστατα θά χαντακώνουμε τήν ὑπόθεσή μας, τή συνένωση τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων. Ἄς κοιτάξει καλά γύρω του ὁ κάθε κάτοικος τοῦ χωριοῦ: μοιάζει ἡ κοινοτική συνένωση, μοιάζει ἡ ἀγροτική

κοινότητα μέ ἕνωση τῆς φτωχολογιᾶς γιά πάλη ἐνάντια *σ' ὅλους* τούς πλούσιους, ἐνάντια *σ' ὅλους* ἐκείνους πού ζοῦν ἀπό τήν ξένη ἐργασία; Ὄχι, δέ μοιάζει καί οὔτε μπορεῖ νά μοιάζει. Σέ κάθε χωριό, σέ κάθε κοινότητα ὑπάρχουν πολλοί ἐργάτες γῆς, πολλοί φτωχοί ἀγρότες, ὑπάρχουν καί πλούσιοι πού οἱ ἴδιοι ἔχουν ἐργάτες γῆς καί ἀγοράζουν γῆ «γιά πάντα». Αὐτοί οἱ πλούσιοι εἶναι ἐπίσης μέλη τῆς κοινότητας κι αὐτοί διευθύνουν τήν κοινότητα, γιατί ἀποτελοῦν τή δύναμη. Ἀλλά τέτοια ἕνωση μᾶς χρειάζεται ἐμᾶς, πού νά συμμετέχουν οἱ πλούσιοι καί νά διευθύνουν οἱ πλούσιοι; Καθόλου. Ἐμᾶς μᾶς χρειάζεται μιά ἕνωση *γιά πάλη* ἐνάντια στούς πλούσιους. Συνεπῶς, ἡ κοινοτική ἕνωση εἶναι ὁλότελα ἀκατάλληλη γιά μᾶς.

Ἐμᾶς μᾶς χρειάζεται ἐθελοντική ἕνωση, ἕνωση μόνο τῶν ἀνθρώπων πού ἔχουν καταλάβει πώς πρέπει νά συνενωθοῦν μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων. Ἡ κοινότητα ὅμως δέν εἶναι ἐθελοντική ἕνωση, ἀλλά μιά ἕνωση πού τήν ἐπιβάλλει τό κράτος. Στήν κοινότητα δέν μπαίνουν οἱ ἄνθρωποι πού δουλεύουν γιά τούς πλούσιους, πού θέλουν νά παλαίψουν ἀπό κοινοῦ ἐνάντια στούς πλούσιους. Στήν κοινότητα μπαίνουν κάθε λογῆς ἄνθρωποι κι ὄχι μέ τή θέλησή τους, ἀλλά γιατί οἱ γονεῖς τους ζοῦσαν σ' αὐτή τή γῆ, δούλευαν σ' αὐτόν τόν τσιφλικά, γιατί οἱ ἀρχές τούς ἔγραψαν σ' αὐτή τήν κοινότητα. Οἱ φτωχοί ἀγρότες δέν μποροῦν νά βγοῦν ἐλεύθερα ἀπό τήν κοινότητα, δέν μποροῦν νά πάρουν ἐλεύθερα στήν κοινότητα ξένον ἄνθρωπο πού ἡ ἀστυνομία τόν ἔχει γράψει σέ ἄλλη ἐπαρχία, ἐνῶ αὐτός ἴσως μᾶς χρειάζεται, χρειάζεται στήν ἕνωσή μας ἐδῶ ἀκριβῶς. Ὄχι, ἐμᾶς μᾶς χρειάζεται μιά ἐντελῶς διαφορετική ἕνωση, μιά ἐθελοντική ἕνωση μονάχα τῶν ἐργατῶν καί τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν γιά τόν ἀγώνα ἐνάντια σέ ὅλους ἐκείνους πού ζοῦν ἀπό τήν ξένη ἐργασία.

Πέρασαν πιά ἀπό καιρό τά χρόνια πού ἡ κοινότητα ἀποτελοῦσε δύναμη. Καί τά χρόνια αὐτά δέ θά γυρίσουν ποτέ πιά. Ἡ ἀγροτική κοινότητα ἀποτελοῦσε δύναμη τόν καιρό πού ἀνάμεσα στούς ἀγρότες δέν ὑπῆρχαν σχεδόν ἐργάτες γῆς καί ἐργάτες περιπλανώμενοι σ' ὅλη τή Ρωσία γιά μεροκάματο, τόν καιρό πού δέν ὑπῆρχαν σχεδόν καί πλούσιοι, ὅταν ὅλους τούς πίεζε ἐξίσου ὁ ἀφέντης-τσιφλικάς. Τώρα ὅμως κύρια δύναμη ἔγινε τό χρῆμα. Γιά τό χρῆμα τρώγονται ἀναμεταξύ τους σάν τά ἄγρια θηρία καί τά μέλη τῆς ἴδιας κοινότητας. Οἱ παραλῆδες μουζίκοι πιέζουν καί ληστεύουν τά μέλη τῆς ἴδιας τῆς κοινότητάς τους χειρότερα ἀπό μερικούς τσιφλικάδες. Τώρα δέ μᾶς χρειάζεται κοινοτική ἕνωση, ἀλλά ἕνωση ἐνάντια στήν *ἐξουσία τοῦ χρήμα-*

τος, ἐνάντια στήν ἐξουσία τοῦ κεφαλαίου, ἕνωση ὅλων τῶν ἐργατῶν τοῦ χωριοῦ καί τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν τῶν διαφόρων κοινοτήτων, ἕνωση ὅλης τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων γιά ἀγώνα τόσο ἐνάντια στούς τσιφλικάδες ὅσο καί ἐνάντια στούς πλούσιους ἀγρότες.

Εἴδαμε ποιά εἶναι ἡ δύναμη τῶν τσιφλικάδων. Τώρα πρέπει νά δοῦμε ἄν ὑπάρχουν πολλοί πλούσιοι ἀγρότες καί ποιά εἶναι ἡ δύναμή τους.

Τή δύναμη τῶν τσιφλικάδων τήν κρίναμε ἀπό τήν ἔκταση τῶν χτημάτων τους, ἀπό τήν ἔκταση τῆς γῆς πού ἔχουν. Οἱ τσιφλικάδες διαθέτουν ἐλεύθερα τή γῆ τους, τήν ἀγοράζουν καί τήν πουλοῦν ἐλεύθερα. Συνεπῶς, μποροῦμε νά κρίνουμε μέ μεγάλη ἀκρίβεια γιά τή δύναμή τους ἀπό τήν ἔκταση τῆς γῆς πού ἔχουν. Οἱ ἀγρότες ὅμως στή χώρα μας δέν ἔχουν μέχρι σήμερα τό δικαίωμα νά διαθέτουν ἐλεύθερα τή γῆ τους, παραμένουν μέχρι σήμερα μισοδουλοπάροικοι, δεμένοι στήν κοινότητά τους. Συνεπῶς, δέν μπορεῖ νά κρίνει κανείς τή δύναμη τῶν πλούσιων ἀγροτῶν ἀπό τό μέγεθος τῶν κλήρων τους. Οἱ πλούσιοι ἀγρότες δέν πλουτίζουν ἀπό τούς δικούς τους κλήρους: *ἀγοράζουν* μεγάλες ἐκτάσεις γῆς, ἀγοράζουν καί «γιά πάντα» (δηλαδή γιά ἀτομική τους ἰδιοχτησία) καί «γιά χρόνια» (δηλαδή νοικιάζουν), ἀγοράζουν κι ἀπό τούς τσιφλικάδες κι ἀπό τόν πατριώτη τους τόν ἀγρότη πού παρατάει τή γῆ, πού ἀπό ἀνάγκη νοικιάζει τόν κλῆρο του. Γι' αὐτό τό πιό σωστό θά εἶναι νά χωρίσουμε τούς πλούσιους, τούς μεσαίους καί τούς φτωχούς ἀγρότες σύμφωνα μέ τόν ἀριθμό τῶν ἀλόγων πού ἔχουν. Ἕνας ἀγρότης μέ πολλά ἄλογα εἶναι σχεδόν πάντα πλούσιος ἀγρότης. Ἄν ἔχει πολλά ζῶα ἐργασίας, θά πεῖ πώς σπέρνει καί πολλά χωράφια, πώς ἔχει κι ἄλλη γῆ ἐκτός ἀπό τόν κλῆρο, ἀλλά καί λεφτά στήν μπάντα. Ἐξάλλου, ἔχουμε τή δυνατότητα νά μάθουμε πόσοι ἀγρότες μέ πολλά ἄλογα ὑπάρχουν σ' ὅλη τή Ρωσία (στήν Εὐρωπαϊκή Ρωσία, χωρίς νά ὑπολογίζουμε οὔτε τή Σιβηρία, οὔτε τόν Καύκασο). Δέν πρέπει, φυσικά, νά ξεχνοῦμε πώς μονάχα κατά προσέγγιση μποροῦμε νά μιλᾶμε γιά ὅλη τή Ρωσία: ἀνάμεσα στούς διαφόρους νομούς καί κυβερνεῖα ὑπάρχουν πάρα πολλές διαφορές. Γύρω ἀπό τίς πόλεις, λχ., ὑπάρχουν συχνά πλούσιοι ἀγρότες-καλλιεργητές πού ἔχουν πολύ λίγα ἄλογα. Μερικοί ἀσχολοῦνται μέ τήν ἐπικερδῆ κηπουρική, ἄλλοι ἔχουν λίγα ἄλογα, ἀλλά πολλές ἀγελάδες καί πουλοῦν τό γάλα. Ὑπάρχουν παντοῦ στή Ρωσία καί ἀγρότες πού δέν πλουτίζουν ἀπό τή γῆ, ἀλλά ἀπό τό ἐμπόριο, ἔχουν ἐλαιοτριβεῖα, μύλους γιά μπληγούρια καί ἄλλες ἐπι-

χειρήσεις. Καθένας πού ζεῖ στό χωριό ξέρει πολύ καλά τούς πλούσιους ἀγρότες τοῦ χωριοῦ του ἤ τῆς περιφέρειάς του. Ἐμεῖς ὅμως πρέπει νά ξέρουμε πόσοι εἶναι σ' ὅλη τή Ρωσία, ποιά εἶναι ἡ δύναμή τους, γιά νά μή βαδίζει ὁ φτωχός ἀγρότης στά τυφλά, μέ δεμένα μάτια, ἀλλά νά ξέρει μέ ἀκρίβεια ποιοί εἶναι οἱ φίλοι του καί ποιοί οἱ ἐχθροί του.

Ἄς δοῦμε λοιπόν πόσοι εἶναι οἱ ἀγρότες μέ πολλά ἄλογα καί πόσοι μέ λίγα. Εἴπαμε παραπάνω πώς τά ἀγροτικά νοικοκυριά τῆς Ρωσίας ὑπολογίζονται συνολικά σέ *δέκα ἑκατομμύρια* περίπου. Τό σύνολο τῶν ἀλόγων πού ἔχουν σήμερα θά εἶναι περίπου *δεκαπέντε ἑκατομμύρια* (πρίν ἀπό δεκατέσσερα χρόνια ἦταν δεκαεφτά ἑκατομμύρια, τώρα ὅμως λιγόστεψαν). Συνεπῶς, σέ κάθε *δέκα* νοικοκυριά ἀναλογοῦν κατά μέσο ὅρο *δεκαπέντε* ἄλογα. Ὅλη ὅμως ἡ ὑπόθεση εἶναι ὅτι μερικοί, λίγοι, ἔχουν πολλά ἄλογα ὁ καθένας, ἐνῶ ἄλλοι — καί μάλιστα οἱ πάρα πολλοί — ἤ δέν ἔχουν καθόλου, ἤ ἔχουν λίγα. *Τουλάχιστο τρία ἑκατομμύρια* ἀγρότες δέν ἔχουν καθόλου ἄλογα καί τριάμιση ἑκατομμύρια περίπου ἔχουν ἀπό *ἕνα ἄλογο*. Ὅλοι αὐτοί εἶναι εἴτε τελείως καταστραμμένοι ἀγρότες, εἴτε ἀχτήμονες. Αὐτούς τούς λέμε φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ. Εἶναι *ἑξήμιση* ἑκατομμύρια ἀπό τά δέκα, δηλαδή *σχεδόν τά δυό τρίτα!* Ἔπειτα ἔρχονται οἱ μεσαῖοι ἀγρότες πού ἔχουν ἀπό δυό ζῶα ἐργασίας. Τέτοιοι ἀγρότες εἶναι *περίπου δυό* ἑκατομμύρια νοικοκυριά κι ἔχουν *τέσσερα περίπου* ἑκατομμύρια ἄλογα. Ἀκολουθοῦν οἱ πλούσιοι ἀγρότες πού ἔχουν περισσότερα ἀπό δυό ζῶα ἐργασίας. Οἱ ἀγρότες αὐτοί εἶναι *ἑνάμιση ἑκατομμύριο* νοικοκυριά, ἔχουν ὅμως *ἑφτάμιση* ἑκατομμύρια ἄλογα *. Αὐτό σημαίνει: πώς τό ἕνα ἕκτο περίπου ἀπό τά ἀγροτικά νοικοκυριά ἔχει τά μισά ἀπ' ὅλα τ' ἄλογα.

* Τό ξαναλέμε πώς ἐδῶ παίρνουμε τούς ἀριθμούς κατά μέσο ὅρο, κατά προσέγγιση. Μπορεῖ οἱ πλούσιοι ἀγρότες νά μήν εἶναι ἀκριβῶς ἑνάμιση ἑκατομμύριο, ἀλλά ἕνα ἑκατομμύριο καί 250 χιλιάδες ἤ ἕνα ἑκατομμύριο καί 750 χιλιάδες ἤ ἀκόμα καί δυό ἑκατομμύρια. Δέν πρόκειται γιά μεγάλη διαφορά. Τό ζήτημα δέν εἶναι νά ὑπολογίσουμε κάθε χιλιάδα ἤ κάθε ἑκατοντάδα χιλιάδες, ἀλλά νά καταλάβουμε καλά ποιά εἶναι ἡ δύναμη τῶν πλούσιων ἀγροτῶν, ποιά ἡ κατάστασή τους, γιά νά μποροῦμε νά καθορίσουμε τούς ἐχθρούς μας καί τούς φίλους μας, γιά νά μή γελιόμαστε ἀπό κάθε εἴδους παραμύθια καί κούφιες φράσεις, ἀλλά νά ξέρουμε μέ ἀκρίβεια καί τή θέση τῆς φτωχολογιᾶς καί, ἰδιαίτερα, τή θέση τῶν πλουσίων.

Ἄς κοιτάξει καλά κάθε ἐργαζόμενος τοῦ χωριοῦ στήν ἐπαρχία του καί στίς γειτονικές ἐπαρχίες. Θά δεῖ πώς ὁ ὑπολογισμός μας εἶναι σωστός, πώς κατά μέσο ὅρο παντοῦ βγαίνει τοῦτο δῶ: σέ κάθε ἑκατοντάδα ἀγροτικά νοικοκυριά — δέκα, τό πολύ εἴκοσι εἶναι πλούσιοι ἀγρότες, καμιά εἰκοσαριά εἶναι μεσαῖοι ἀγρότες κι ὅλοι οἱ ὑπόλοιποι εἶναι φτωχολογιά.

Ὅταν τά ξέρουμε αὐτά, μποροῦμε νά κρίνουμε μέ ἀρκετή ἀκρίβεια γιά τή δύναμη τῶν πλούσιων ἀγροτῶν. Ἀριθμητικά εἶναι πολύ λίγοι: στίς διάφορες κοινότητες, στίς διάφορες ἐπαρχίες μαζεύονται μιά-δυό δεκάδες σέ κάθε ἑκατοντάδα ἀγροτικά νοικοκυριά. Τά λίγα ὅμως αὐτά νοικοκυριά εἶναι τά πιό πλούσια. Γι' αὐτό σ' ὅλη τή Ρωσία ἔχουν σχεδόν τόσα ἄλογα ὅσα ὅλοι μαζί οἱ ἄλλοι ἀγρότες. Συνεπῶς, καί ἀπ' ὅλες τίς ἐκτάσεις πού καλλιεργοῦν οἱ ἀγρότες, αὐτοί ἔχουν σχεδόν τίς μισές. Οἱ ἀγρότες αὐτοί σοδιάζουν πολύ περισσότερα σιτηρά απ' ὅσα χρειάζονται οἱ οἰκογένειές τους. Πουλᾶνε μεγάλες ποσότητες σιτηρῶν. Τά σιτηρά δέν τά χρησιμοποιοῦν μόνο γιά τή διατροφή τους, ἀλλά κυρίως γιά νά τά πουλοῦν, γιά νά κερδίζουν χρήματα. Τέτοιοι ἀγρότες μποροῦν ν' ἀποταμιεύουν χρήματα. Τά καταθέτουν στά ταμιευτήρια καί στίς τράπεζες. Ἀγοράζουν γῆ. Εἴπαμε παραπάνω πόση γῆ ἀγοράζουν κάθε χρόνο οἱ ἀγρότες σ' ὅλη τή Ρωσία: σχεδόν ὅλη αὐτή ἡ γῆ περνᾶ σ' αὐτούς ἀκριβῶς τούς λίγους πλούσιους ἀγρότες. Τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ δέν τήν ἀπασχολεῖ ἡ σκέψη πῶς θά ἀγοράσει γῆ, ἀλλά πῶς θά τραφεῖ. Συχνά δέν τῆς φτάνουν τά λεφτά οὔτε γιά ψωμί, κι ὄχι νά σκεφτεῖ καί γιά ἀγορά γῆς. Γι' αὐτό ὅλες οἱ τράπεζες γενικά, καί ἡ ἀγροτική τράπεζα ἰδιαίτερα, κάθε ἄλλο παρά βοηθοῦν ὅλους τούς ἀγρότες ν' ἀποχτήσουν γῆ (ὅπως ὑποστηρίζουν κάποτε οἱ ἄνθρωποι πού ἐξαπατοῦν τό μουζίκο, εἴτε οἱ πάρα πολύ ἀφελεῖς), βοηθοῦν μόνο πολύ λίγους ἀγρότες, μόνο τούς πλούσιους. Συνεπῶς, καί οἱ κακοί σύμβουλοι τοῦ μουζίκου πού ἀναφέραμε, δέ λένε τήν ἀλήθεια σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς ἀγορᾶς γῆς ἀπό τούς ἀγρότες, ὅταν λένε πώς ἡ γῆ αὐτή περνᾶ τάχα ἀπό τό κεφάλαιο στήν ἐργασία. Ἡ γῆ ποτέ δέν μπορεῖ νά περάσει στήν ἐργασία, δηλαδή στόν φτωχό ἐργαζόμενο ἄνθρωπο, ἐπειδή γιά τή γῆ πληρώνουν χρήματα. Ἡ φτωχολογιά ὅμως ποτέ δέν εἶχε οὔτε ἔχει περισσευάμενα χρήματα. Ἡ γῆ περνᾶ μονάχα στούς πλούσιους, στούς παραλῆδες ἀγρότες, στό κεφάλαιο, μονάχα στούς ἀνθρώπους, ἐνάντια στούς ὁποίους ἡ ἀγροτική φτωχολογιά πρέπει νά κάνει *πάλη* σέ συμμαχία μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων.

Οἱ πλούσιοι ἀγρότες ὄχι μόνο ἀγοράζουν χωράφια γιά πάντα, ἀλλά συνήθως παίρνουν χωράφια γιά ὁρισμένα χρόνια, μέ νοίκι. Νοικιάζοντας μεγάλες ἐκτάσεις γῆς, δέν ἀφήνουν χωράφια στή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ. Ἔτσι, λογουχάρη, ὑπολογίστηκε πόση γῆ νοίκιασαν οἱ πλούσιοι ἀγρότες μονάχα σ' ἕνα νομό τοῦ κυβερνείου Πολτάβας (στό νομό Κονσταντίνογκραντ). Καί τί ἀποδείχτηκε; Ἐκεῖνοι πού νοίκιασαν ἀπό 30 ντεσιατίνες

καί πάνω κατά νοικοκυριό ἦταν πολύ λίγοι, μόνο δυό νοικοκυριά στά 15. Ὅμως αὐτοί οἱ πλούσιοι πήρανε τή *μισή* ἀπ' ὅλη τή νοικιασμένη γῆ καί σέ κάθε πλούσιο ἀναλογοῦσαν *75 ντεσιατίνες* νοικιασμένη γῆ! Εἴτε ἄς πάρουμε τό κυβερνεῖο Ταυρίδας ὅπου ὑπολογίστηκε πόση γῆ πήρανε οἱ πλούσιοι ἀπό κείνη πού οἱ ἀγρότες τήν εἶχαν νοικιάσει σάν *κοινότητα* ἀπό τό δημόσιο. Ἀποδείχτηκε πώς οἱ πλούσιοι πού ἀποτελοῦν μόνο τό *ἕνα πέμπτο* τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν, πήρανε τά *τρία τέταρτα* ὅλης τῆς γῆς πού νοικιάστηκε. Ἡ γῆ μοιράζεται παντοῦ ἀνάλογα μέ τό χρῆμα καί τό χρῆμα βρίσκεται μονάχα σέ λίγους πλούσιους.

Ἀκόμα, πολλή γῆ δίνουν σήμερα μέ νοίκι καί οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες. Παρατοῦν τούς κλήρους, γιατί δέν ἔχουν ζῶα, δέν ἔχουν σπόρο, δέν ἔχουν μέ τί νά ἀσκήσουν τό νοικοκυριό τους. Σήμερα ἄν δέν ἔχεις χρήματα, καί ἡ γῆ δέν ὠφελεῖ σέ τίποτα. Λογουχάρη, στό νομό Νοβοουζένσκ τοῦ κυβερνείου Σαμάρας σέ κάθε τρία νοικοκυριά πλούσιων ἀγροτῶν τό ἕνα, καί κάποτε τά δυό, *νοικιάζουν κλήρους* ἀπό τή δική τους ἤ ἀπό ἄλλη κοινότητα. Κι ἐκεῖνοι πού δίνουν μέ νοίκι τούς κλήρους τους εἶναι οἱ ἀγρότες πού δέν ἔχουν ἄλογα, ἤ ἔχουν ἕνα μόνο ἄλογο. Στό κυβερνεῖο Ταυρίδας, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, τό *ἕνα τρίτο* τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν δίνουν τούς κλήρους τους μέ νοίκι. Μέ νοίκι δίνεται τό *ἕνα τέταρτο* ἀπό τό σύνολο τῶν κλήρων τῶν ἀγροτῶν, διακόσιες πενήντα χιλιάδες ντεσιατίνες. Κι ἀπ' αὐτές τίς διακόσιες πενήντα χιλιάδες οἱ ἑκατόν πενήντα χιλιάδες ντεσιατίνες (τά τρία πέμπτα) πέφτουν στά χέρια τῶν πλούσιων ἀγροτῶν! Ἐδῶ βλέπουμε ξανά ἄν συμφέρει ἤ ὄχι στή φτωχολογιά ἡ κοινοτική ἕνωση, ἡ κοινότητα. Στήν ἀγροτική κοινότητα ὅποιος ἔχει τό χρῆμα ἔχει καί τή δύναμη. Ἐμᾶς ὅμως μᾶς χρειάζεται ἕνωση τῆς φτωχολογιᾶς ὅλων τῶν κοινοτήτων.

Ὅπως ἐξαπατοῦν τούς ἀγρότες μέ τήν ἀγορά γῆς, ἔτσι τούς ἐξαπατοῦν καί μέ ὅσα τούς λένε γιά φτηνή ἀγορά ἀλετριῶν, θεριστικῶν μηχανῶν καί κάθε εἴδους τελειοποιημένων ἐργαλείων. Φτιάνουν ἀποθῆκες τῶν ζέμστβο, ἀρτέλ καί λένε: τά τελειοποιημένα ἐργαλεῖα θά βελτιώσουν τήν κατάσταση τῆς ἀγροτιᾶς. Αὐτό εἶναι καθαρή ἀπάτη. Τά τελειοποιημένα αὐτά ἐργαλεῖα πᾶνε ὅλα στά χέρια μονάχα τῶν πλουσίων, ἐνῶ στή φτωχολογιά δέν πάει σχεδόν τίποτα. Τή φτωχολογιά δέν τήν ἀπασχολεῖ τό ἀλέτρι εἴτε ἡ θεριστική μηχανή, ἀλλά τό πῶς νά μή πεθάνει ἀπό τήν πείνα! Ὅλη αὐτή ἡ «βοήθεια στήν ἀγροτιά» εἶναι βοήθεια στούς πλούσιους καί τίποτα παραπάνω. Ὅσο γιά τή μάζα τῆς

φτωχολογιᾶς πού δέν ἔχει οὔτε γῆ, οὔτε ζῶα, οὔτε ἀποθέματα, δέν πρόκειται νά βοηθηθεῖ μέ τό ὅτι τά βελτιωμένα ἐργαλεῖα θά εἶναι φτηνότερα. Νά, ὑπολόγισαν, λχ., ὅλα τά βελτιωμένα ἐργαλεῖα πού ἔχουν οἱ πλούσιοι καί οἱ φτωχοί ἀγρότες σ' ἕνα νομό τοῦ κυβερνείου Σαμάρας. Ἀποδείχτηκε ὅτι τό *ἕνα πέμπτο* τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν, δηλαδή τά πιό εὔπορα, ἔχουν τά *τρία τέταρτα* σχεδόν ἀπ' ὅλα τά βελτιωμένα ἐργαλεῖα, ἐνῶ ἡ φτωχολογιά, δηλ. ὁ *μισός* ἀριθμός τῶν νοικοκυριῶν, ἔχει ὅλο ὅλο τό *ἕνα τριακοστό*. Σ' αὐτό τό νομό ἀπό τό συνολικό ἀριθμό τῶν 28 χιλιάδων ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν οἱ 10 χιλιάδες δέν ἔχουν ἄλογο ἤ ἔχουν ἕνα ἄλογο· καί αὐτά τά 10 χιλιάδες νοικοκυριά ἔχουν ὅλο ὅλο *εφτά* βελτιωμένα ἐργαλεῖα ἀπό τό συνολικό ἀριθμό τῶν 5724 βελτιωμένων ἐργαλείων πού ὑπάρχουν σ' ὅλα τά ἀγροτικά νοικοκυριά τοῦ νομοῦ. Ἑφτά ἐργαλεῖα ἀπό τά 5724 — νά τί ποσοστό ἀναλογεῖ στή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ ἀπ' ὅλες αὐτές τίς βελτιώσεις τῆς οἰκονομίας, ἀπό τή διάδοση τῶν ἀλετριῶν καί τῶν θεριστικῶν μηχανῶν πού βοηθοῦν δῆθεν «ὅλη τήν ἀγροτιά»! Νά τί πρέπει νά περιμένει ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ ἀπό τούς ἀνθρώπους πού μιλᾶνε γιά «βελτίωση τοῦ ἀγροτικοῦ νοικοκυριοῦ»!

Τέλος, ἕνα ἀπό τά κυριότερα χαρακτηριστικά γνωρίσματα τῆς πλούσιας ἀγροτιᾶς εἶναι ὅτι *μισθώνει ἐργάτες γῆς καί μεροκαματιάρηδες*. Οἱ πλούσιοι ἀγρότες ζοῦν ἐπίσης ἀπό τήν ξένη ἐργασία, ὅπως καί οἱ τσιφλικάδες. Οἱ πλούσιοι ἀγρότες πλουτίζουν, ὅπως καί οἱ τσιφλικάδες, ἐπειδή καταστρέφεται κι ἐξαθλιώνεται ἡ μάζα τῆς ἀγροτιᾶς. Οἱ πλούσιοι ἀγρότες, ὅπως καί οἱ τσιφλικάδες, προσπαθοῦν νά βάζουν τούς ἐργάτες γῆς νά δουλεύουν ὅσο τό δυνατό περισσότερο καί νά τούς πληρώνουν ὅσο τό δυνατό λιγότερο. Ἄν τά ἑκατομμύρια οἱ ἀγρότες δέν ἦταν ἐντελῶς καταστραμμένοι καί ἀναγκασμένοι νά πηγαίνουν νά δουλεύουν σέ ξένα χέρια, νά γίνονται μισθωτοί, νά πουλοῦν τήν ἐργατική τους δύναμη, τότε οἱ πλούσιοι ἀγρότες δέ θά μποροῦσαν νά ὑπάρχουν, δέ θά μποροῦσαν νά ἀσκήσουν τό νοικοκυριό τους. Τότε δέ θά ἔβρισκαν «παρατημένους» κλήρους, δέ θά ἔβρισκαν ἐργάτες. Καί σ' ὅλη τή Ρωσία ἑνάμιση ἑκατομμύριο πλούσιοι ἀγρότες μισθώνουν, ἀσφαλῶς, τουλάχιστο *ἕνα ἑκατομμύριο* ἐργάτες γῆς καί μεροκαματιάρηδες. Εἶναι εὐνόητο πώς στόν μεγάλο ἀγώνα ἀνάμεσα στήν τάξη τῶν ἰδιοχτητῶν καί στήν τάξη τῶν ἀπόρων, ἀνάμεσα στ' ἀφεντικά καί στούς ἐργάτες, ἀνάμεσα στήν ἀστική τάξη καί στό προλεταριάτο, οἱ πλούσιοι ἀγρότες θά πᾶνε μέ τό μέρος τῶν ἰδιοχτητῶν ἐνάντια στήν ἐργατική τάξη.

Ξέρουμε τώρα τήν κατάσταση καί τή δύναμη τῆς πλούσιας ἀγροτιᾶς. Ἄς δοῦμε πῶς ζεῖ ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ.

Εἴπαμε πιό πάνω πώς ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ ἀποτελεῖ τή μεγάλη πλειοψηφία, τά δυό τρίτα σχεδόν ὅλων τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν ὅλης τῆς Ρωσίας. Πρῶτα ἀπ' ὅλα τά ἀγροτικά νοικοκυριά πού δέν ἔχουν ἄλογο, εἶναι τουλάχιστο *τρία ἑκατομμύρια*, — ἴσως νά εἶναι τώρα καί περισσότερα, νά φτάνουν τά τριάμιση ἑκατομμύρια. Κάθε χρονιά πείνας, κάθε χρόνος σιτοδείας καταστρέφει δεκάδες χιλιάδες νοικοκυριά. Ὁ πληθυσμός αὐξάνει, ἡ ζωή γίνεται ὅλο καί πιό δύσκολη, ἐνῶ ἡ καλύτερη γῆ συγκεντρώθηκε κιόλας ὅλη στά χέρια τῶν τσιφλικάδων καί τῶν πλούσιων ἀγροτῶν. Καί ἔτσι κάθε χρόνο καταστρέφονται ὅλο καί περισσότεροι ἀγρότες, φεύγουν στίς πόλεις καί στίς φάμπρικες, γίνονται ἐργάτες γῆς, γίνονται ἀνειδίκευτοι ἐργάτες. Ἀγρότης δίχως ἄλογο εἶναι ἀγρότης πού ἔγινε πιά ὁλότελα φτωχός. Εἶναι προλετάριος. Ζεῖ (ὅσο ζεῖ, σωστότερα εἶναι νά ποῦμε ὅτι βωλοδέρνει παρά ζεῖ) ὄχι ἀπό τή γῆ, οὔτε ἀπό τό νοικοκυριό, ἀλλά ἀπό τή *μισθωτή δουλειά*. Εἶναι ὁ ὁμογάλαχτος ἀδελφός τοῦ ἐργάτη τῆς πόλης. Γιά τόν ἀγρότη δίχως ἄλογο καί ἡ γῆ εἶναι ἄχρηστη: οἱ μισές ἀπό τίς οἰκογένειες δίχως ἄλογο *δίνουν τούς κλήρους τους μέ νοίκι*, κάποτε τούς παραχωροῦν καί δωρεάν στήν κοινότητα (καί μάλιστα πληρώνουν κάποτε κι ἀπό πάνω!), γιατί δέν εἶναι σέ θέση νά καλλιεργοῦν τή γῆ. Ὁ ἀγρότης πού δέν ἔχει ἄλογο, σπέρνει μιά ντεσιατίνα, τό πολύ δυό. Ἀναγκάζεται πάντα ν' ἀγοράζει σιτηρά (ἄν ἔχει μέ τί νά τ' ἀγοράσει), γιατί τά δικά του σιτηρά ποτέ δέν τοῦ φτάνουν. Δέ διαφέρουν πολύ καί οἱ ἀγρότες πού ἔχουν ἀπό ἕνα ἄλογο καί φτάνουν σ' ὅλη τή Ρωσία τά $3\,^1/_2$ περίπου ἑκατομμύρια νοικοκυριά. Ὑπάρχουν, φυσικά, καί ἐξαιρέσεις. Εἴπαμε παραπάνω πώς κάπου κάπου βρίσκονται καί ἀγροτικές οἰκογένειες μ' ἕνα ἄλογο πού ζοῦν μέτρια ἤ εἶναι ἀκόμα καί πλούσιες. Μά ἐμεῖς δέ μιλᾶμε γιά τίς ἐξαιρέσεις, οὔτε γιά μεμονωμένες περιοχές, ἀλλά γιά ὅλη τή Ρωσία. Ἄν πάρουμε ὅλη τή μάζα τῶν νοικοκυριῶν πού ἔχουν ἀπό ἕνα ἄλογο, δέ χωράει ἀμφιβολία πώς εἶναι μιά μάζα πού ζεῖ στή φτώχεια καί στήν ἐξαθλίωση. Ἀκόμα καί στά γεωργικά κυβερνεῖα ὁ ἀγρότης μέ ἕνα ἄλογο σπέρνει τρεῖς-τέσσερις περίπου ντεσιατίνες, σπάνια πέντε· κι αὐτός ἐπίσης δέν τά βγάζει πέρα μέ τά δικά του σιτηρά. Καί στήν καλή ἀκόμα χρονιά δέν τρέφεται καλύτερα ἀπ' τόν ἀγρότη πού δέν ἔχει ἄλογο, δηλ. ὑποσιτίζεται διαρκῶς, πάντα πεινάει. Τό νοικοκυριό του βρίσκεται σέ πλήρη κατάπτωση, τά ζῶα του εἶναι ἀδύνατα,

οἱ ζωοτροφές του λιγοστές, δυνάμεις νά δουλέψει ὅπως πρέπει τό χωράφι δέν ἔχει. Ὁ ἀγρότης πού ἔχει ἕνα ἄλογο, μπορεῖ νά ξοδέψει γιά ὅλο τό νοικοκυριό του (ἐκτός ἀπό τίς ζωοτροφές) — λχ., στό κυβερνεῖο Βορόνεζ — τό πολύ *εἴκοσι ρούβλια τό χρόνο!* (Ὁ πλούσιος μουζίκος ξοδεύει *δέκα φορές περισσότερα.*) Εἴκοσι ρούβλια τό χρόνο — καί γιά νοίκι τῆς γῆς, καί γιά ἀγορά ζώου, καί γιά ἐπισκευή τοῦ ξυλάλετρου καί τῶν ἄλλων ἐργαλείων, καί γιά τό γελαδάρη τοῦ χωριοῦ, καί γιά ὅλα τά ὑπόλοιπα! Νοικοκυριό εἶναι αὐτό; Αὐτό εἶναι μόνο παιδεμός, κάτεργο, αἰώνια τυράννια. Εἶναι αὐτονόητο ὅτι ἀνάμεσα στούς ἀγρότες πού ἔχουν ἀπό ἕνα ἄλογο, ὑπάρχουν καί ἀγρότες, καί δέν εἶναι λίγοι, πού *δίνουν τούς κλήρους τους μέ νοίκι.* Γιά τό φτωχό, μικρό εἶναι τό ὄφελος κι ἀπό τή γῆ. Λεφτά δέν ἔχει, καί ἀπό τή γῆ ὄχι μόνο λεφτά δέ βγάζει, ἀλλά οὔτε καί τή διατροφή του ἐξασφαλίζει. Τά λεφτά ὅμως χρειάζονται γιά τό κάθε τι: καί γιά τήν τροφή, καί γιά τά ροῦχα, καί γιά τό νοικοκυριό, καί γιά τούς φόρους. Στό κυβερνεῖο Βορόνεζ ὁ ἀγρότης πού ἔχει ἕνα ἄλογο, πληρώνει συνήθως μονάχα γιά φόρους *δεκαοχτώ ρούβλια* τό χρόνο, ἐνῶ γιά *ὅλα* τά ἔξοδα τοῦ χρόνου δέν ἐξοικονομάει περισσότερα ἀπό 75 ρούβλια. Ἐδῶ μόνο σάν εἰρωνεία μπορεῖ νά μιλάει κανείς γιά ἀγορά γῆς, γιά βελτιωμένα ἐργαλεῖα, γιά ἀγροτικές τράπεζες: αὐτά ἐπινοήθηκαν κάθε ἄλλο παρά γιά τή φτωχολογιά.

Ἀπό ποῦ λοιπόν νά πάρει λεφτά; Ἀναγκάζεται νά ψάχνει γιά «μεροκάματο». Ὁ ἀγρότης πού ἔχει ἕνα ἄλογο, ὅπως κι ὁ ἀγρότης πού δέν ἔχει ἄλογο, τά βγάζει πέρα μόνο μέ τό «μεροκάματο». Καί τί σημαίνει «μεροκάματο»; Σημαίνει νά ξενοδουλεύεις, νά μισθώνεσαι. Σημαίνει ὅτι ὁ ἀγρότης πού ἔχει ἕνα ἄλογο, ἔπαψε νά εἶναι νοικοκύρης, ἔγινε μισονοικοκύρης, μισθωτός ἐργάτης, προλετάριος. Νά γιατί αὐτούς τούς ἀγρότες τούς λένε *μισοπρολετάριους.* Κι αὐτοί εἶναι ὁμογάλαχτα ἀδέλφια τοῦ ἐργάτη τῶν πόλεων, γιατί κι αὐτούς τούς γδέρνουν μέ ὅλους τούς τρόπους τά κάθε λογῆς ἀφεντικά. Κι αὐτοί δέν ἔχουν ἄλλη διέξοδο, ἄλλη σωτηρία παρά νά συνενωθοῦν μέ τούς σοσιαλδημοκράτες γιά κοινό ἀγώνα ἐνάντια σ' ὅλους τούς πλούσιους, ἐνάντια σέ ὅλους τούς ἰδιοχτῆτες. Ποιός δουλεύει στήν κατασκευή σιδηροδρόμων; ποιόν καταληστεύουν οἱ ἐργολάβοι; ποιός κόβει καί μεταφέρει τήν πλωτή ξυλεία; ποιός δουλεύει ἐργάτης γῆς; ποιός δουλεύει μεροκαματιάρης; ποιός δουλεύει ἀνειδίκευτος ἐργάτης στίς πόλεις καί στά λιμάνια; Ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ. Ὅλοι αὐτοί εἶναι ἀγρότες χωρίς ἄλογο ἤ μέ ἕνα ἄλογο. Ὅλοι αὐτοί εἶναι προλετάριοι καί μισοπρολετάριοι τοῦ χωριοῦ. Καί πόσος

τέτοιος κόσμος ὑπάρχει στή Ρωσία! Λογάριασαν πώς κάθε χρόνο σ'ὅλη τή Ρωσία (ἐκτός ἀπό τόν Καύκασο καί τή Σιβηρία) ἐκδίδονται ὀχτώ, κάποτε μάλιστα καί ἐννιά *ἑκατομμύρια* διαβατήρια. Ὅλοι αὐτοί εἶναι πλανόδιοι ἐργάτες. Εἶναι ἀγρότες μονάχα στό ὄνομα, ἐνῶ στήν πραγματικότητα εἶναι μισθωτοί, εἶναι ἐργάτες. Ὅλοι αὐτοί πρέπει νά ἑνωθοῦν σέ μιά ἕνωση μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων, καί κάθε ἀχτίδα φωτός καί γνώσης πού θά πέφτει στό χωριό, θά δυναμώνει καί θά ἑδραιώνει αὐτή τήν ἕνωση.

Δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ἀκόμα ἕνα πράγμα σχετικά μέ τά «μεροκάματα». Οἱ λογῆς λογῆς δημόσιοι ὑπάλληλοι, καί ὅσοι σκέφτονται ὅπως αὐτοί, συνηθίζουν νά λένε ὅτι ὁ ἀγρότης, ὁ μουζίκος «χρειάζεται» δυό πράγματα: γῆ (ὅμως ὄχι καί πολλή,— ἄλλωστε δέν ἔχουν καί ἀπό ποῦ νά πάρουν πολλή γῆ, γιατί τήν πήρανε πιά οἱ πλούσιοι!) καί «μεροκάματα». Συνεπῶς, γιά νά βοηθηθεῖ, λένε, ὁ λαός, πρέπει ν' ἀνοίξουν στό χωριό περισσότερες βιοτεχνίες, πρέπει νά «δίνονται» περισσότερα «μεροκάματα». Τά λόγια αὐτά εἶναι καθαρή ὑποκρισία. Γιά τή φτωχολογιά τά μεροκάματα σημαίνουν μισθωτή δουλειά. «Νά δίνεις μεροκάματα» στόν ἀγρότη σημαίνει νά τόν μετατρέπεις σέ μισθωτό ἐργάτη. Ὡραία βοήθεια, οὔτε λόγος! Γιά τούς πλούσιους ἀγρότες ὑπάρχουν ἄλλες «δουλειές» πού χρειάζονται κεφάλαια, λογουχάρη, ἡ κατασκευή ἑνός μύλου ἤ μιᾶς ἄλλης ἐπιχείρησης, ἡ ἀγορά ἁλωνιστικῆς μηχανῆς, τό ἐμπόριο κι ἄλλα παρόμοια. Τό νά συγχέει κανείς αὐτές τίς δουλειές τῶν παραλήδων μέ τή *μισθωτή δουλειά* τῆς φτωχολογιᾶς σημαίνει πώς ἐξαπατᾶ τή φτωχολογιά. Φυσικά, στούς πλούσιους συμφέρει μιά τέτοια ἀπάτη, τούς συμφέρει νά παρουσιάσουν τά πράγματα ἔτσι, πώς *ὅλοι* οἱ ἀγρότες ἔχουν τάχα καί τή δύναμη καί τά μέσα νά κάνουν ὅλες τίς «δουλειές». Ὅποιος θέλει πραγματικά τό καλό τῆς φτωχολογιᾶς, αὐτός τῆς λέει *ὅλη τήν ἀλήθεια καί μόνο τήν ἀλήθεια.*

Μᾶς μένει τώρα νά μιλήσουμε γιά τή μεσαία ἀγροτιά. Εἴδαμε πιό πάνω πώς κατά προσέγγιση μποροῦμε νά θεωροῦμε μεσαῖο ἀγρότη γιά ὅλη τή Ρωσία αὐτόν πού ἔχει δυό ζῶα ἐργασίας καί πώς ἀπό τά δέκα ἑκατομμύρια ἀγροτικά νοικοκυριά τά δυό ἑκατομμύρια περίπου εἶναι μεσαῖοι ἀγρότες. Ὁ μεσαῖος ἀγρότης βρίσκεται ἀνάμεσα στόν πλούσιο καί στόν προλετάριο, — γι' αὐτό καί λέγεται μεσαῖος. Καί ἡ ζωή του εἶναι μέτρια: στήν καλή χρονιά τά βολεύει μέ τό νοικοκυριό του, τόν παραμονεύει ὅμως πάντα ἡ ἀνέχεια. Οἰκονομίες εἴτε δέν ἔχει καθόλου, εἴτε

ἔχει πολύ λίγες. Γι' αὐτό τό λόγο τό νοικοκυριό του δέν εἶναι σταθερό. Δύσκολα μπορεῖ νά βρεῖ λεφτά: πολύ σπάνια θά μαζέψει ἀπό τό νοικοκυριό του τόσα λεφτά ὅσα τοῦ χρειάζονται, ἀλλά καί πάλι τσίτα τσίτα. Νά πάει ὅμως γιά μεροκάματα, σημαίνει νά παρατήσει τό νοικοκυριό του, τό νοικοκυριό θ' ἀρχίσει νά ξεπέφτει. Παρ' ὅλα αὐτά, πολλοί μεσαῖοι ἀγρότες δέν μποροῦν μέ κανένα τρόπο νά τά βγάλουν πέρα χωρίς μεροκάματα: ἀναγκάζονται νά μισθώνονται, ἡ ἀνάγκη τούς κάνει νά ὑποδουλώνονται στούς τσιφλικάδες, νά μπαίνουν στά χρέη. Καί ἀπό τά χρέη ὁ μεσαῖος ἀγρότης ποτέ σχεδόν δέν κατορθώνει νά γλυτώσει, γιατί δέν ἔχει σταθερά εἰσοδήματα, ὅπως ὁ πλούσιος μουζίκος. Συνεπῶς, ἀπό τή στιγμή πού μπαίνει στά χρέη εἶναι σάν νά πέρασε τή θηλιά στό λαιμό του. Κι ἔτσι μένει χρεωμένος, ὥσπου νά καταστραφεῖ ὁλότελα. Συνήθως ὁ μεσαῖος ἀγρότης ὑποδουλώνεται στόν τσιφλικά, γιατί ὁ τσιφλικάς στίς δουλειές μέ ξεκοπή χρειάζεται ὄχι καταστραμμένο μουζίκο, ἀλλά μουζίκο πού νά ἔχει καί ἕνα ζευγάρι ἄλογα καί ὅλα τά ἐργαλεῖα γιά τό νοικοκυριό. Γιά τό μεσαῖο ἀγρότη εἶναι δύσκολο νά φύγει ἀπό τό χωριό, γι' αὐτό ὑποδουλώνεται στόν τσιφλικά καί γιά τό ψωμί, καί γιά τή βοσκή, καί γιά τό νοίκι τῶν ὀτρέζκι, καί γιά τό χειμωνιάτικο δάνειο σέ λεφτά. Ἐκτός ἀπό τόν τσιφλικά καί τόν κουλάκο, τό μεσαῖο ἀγρότη τόν πιέζει κι ὁ πλούσιος γείτονας: πάντα προλαβαίνει ν' ἁρπάζει νωρίτερα ἀπ' αὐτόν ἕνα χωράφι καί δέ χάνει ποτέ τήν εὐκαιρία νά τόν ζορίσει ὅπως μπορεῖ. Αὐτή εἶναι ἡ ζωή τοῦ μεσαίου ἀγρότη: οὔτε κλαίει, οὔτε γελάει. Οὔτε πραγματικός, σωστός νοικοκύρης μπορεῖ νά εἶναι, οὔτε ἐργάτης. Ὅλοι οἱ μεσαῖοι ἀγρότες ἐπιδιώκουν νά γίνουν νοικοκυρέοι, θέλουν νά γίνουν ἰδιοχτῆτες, ὅμως λίγοι, πάρα πολύ λίγοι τό πετυχαίνουν. Πολύ λίγοι εἶναι αὐτοί πού μισθώνουν καί ἐργάτες γῆς ἤ μεροκαματιάρηδες καί προσπαθοῦν οἱ ἴδιοι νά πλουτίσουν ἀπό τήν ξένη ἐργασία, ν' ἀνέβουν μέ ξένες πλάτες στήν τάξη τῶν πλουσίων. Οἱ περισσότεροι ὅμως μεσαῖοι ἀγρότες ὄχι μόνο δέ μισθώνουν ἐργάτες, ἀλλά ἀναγκάζονται νά μισθώνονται οἱ ἴδιοι.

Παντοῦ ὅπου ἀρχίζει ἀγώνας ἀνάμεσα στούς πλούσιους καί στή φτωχολογιά, ἀνάμεσα στούς ἰδιοχτῆτες καί στούς ἐργάτες, ὁ μεσαῖος ἀγρότης βρίσκεται στή μέση καί δέν ξέρει ποῦ νά πάει. Οἱ πλούσιοι τόν καλοῦν νά πάει μέ τό μέρος τους: ἐσύ, τοῦ λένε, εἶσαι νοικοκύρης, ἰδιοχτήτης, δέν ἔχεις δουλειά μέ τούς ξυπόλητους ἐργάτες. Οἱ ἐργάτες ἀπό τήν ἄλλη μεριά τοῦ λένε: οἱ πλούσιοι θά σέ γελάσουν καί θά σέ μαδήσουν. Γιά σένα δὲν

ὑπάρχει ἄλλη σωτηρία, παρά νά μᾶς βοηθήσεις στόν ἀγώνα ἐνάντια σ' ὅλους τούς πλούσιους. Ὁ ἀγώνας αὐτός γιά τό μεσαῖο μούζίκο γίνεται παντοῦ, σ' ὅλες τίς χῶρες ὅπου οἱ ἐργάτες σοσιαλδημοκράτες ἀγωνίζονται γιά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ. Στή Ρωσία ὁ ἀγώνας αὐτός ἀρχίζει ἀκριβῶς τώρα. Γι' αὐτό πρέπει νά ἐξετάσουμε πολύ καλά αὐτό τό ζήτημα καί νά καταλάβουμε καλά μέ τί ψευτιές παραπλανοῦν οἱ πλούσιοι τό μεσαῖο ἀγρότη, πῶς πρέπει νά ξεσκεπάσουμε τίς ψευτιές αὐτές, πῶς νά βοηθήσουμε τό μεσαῖο ἀγρότη νά βρεῖ τούς ἀληθινούς του φίλους. Ἄν οἱ ρῶσοι ἐργάτες-σοσιαλδημοκράτες τραβήξουν ἀμέσως τό σωστό δρόμο, θά πετύχουμε πολύ γρηγορότερα ἀπό τούς γερμανούς συντρόφους-ἐργάτες νά ἐξασφαλίσουμε μιά σταθερή συμμαχία τοῦ ἐργατόκοσμου τοῦ χωριοῦ μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων καί νά φτάσουμε γρήγορα στή νίκη ἐνάντια σ' ὅλους τούς ἐχθρούς τῶν ἐργαζομένων.

4. ΜΕ ΠΟΙΟΝ ΠΡΕΠΕΙ ΝΑ ΠΑΕΙ Ο ΜΕΣΑΙΟΣ ΑΓΡΟΤΗΣ; ΜΕ ΤΟΥΣ ΙΔΙΟΧΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΠΛΟΥΣΙΟΥΣ Ἢ ΜΕ ΤΟΥΣ ΕΡΓΑΤΕΣ ΚΑΙ ΤΟΥΣ ΦΤΩΧΟΥΣ;

Ὅλοι οἱ ἰδιοχτῆτες, ὅλη ἡ ἀστική τάξη προσπαθεῖ νά τραβήξει τό μεσαῖο ἀγρότη μέ τό μέρος της. Πρός τό σκοπό αὐτό τοῦ δίνει ὑποσχέσεις πώς θά πάρει κάθε λογῆς μέτρα γιά τή βελτίωση τοῦ νοικοκυριοῦ του (φτηνά ἀλέτρια, ἀγροτικές τράπεζες, καλλιέργεια φυτῶν γιά χορτονομές, ζῶα καί λιπάσματα σέ φτηνές τιμές κι ἄλλα παρόμοια) καί τόν ὀργανώνουν σέ κάθε λογῆς ἀγροτικές ἑνώσεις (συνεταιρισμούς, ὅπως τίς λένε στά βιβλία), ἑνώσεις ὅλων τῶν νοικοκυρέων μέ σκοπό τή βελτίωση τοῦ νοικοκυριοῦ. Μέ τόν τρόπο αὐτό ἡ ἀστική τάξη προσπαθεῖ νά ἀποτραβήξει τό μεσαῖο, ἀκόμα καί τό μικρό ἀγρότη καί τό μισοπρολετάριο ἀπό τή συμμαχία μέ τούς ἐργάτες, προσπαθεῖ νά τούς παρακινήσει ὥστε στόν ἀγώνα της ἐνάντια στούς ἐργάτες, ἐνάντια στό προλεταριάτο νά πᾶνε μέ τό μέρος τῶν πλουσίων, τῆς ἀστικῆς τάξης.

Οἱ ἐργάτες-σοσιαλδημοκράτες ἀπαντοῦν σ' αὐτά: ἡ βελτίωση τοῦ νοικοκυριοῦ εἶναι καλό πράγμα. Δέν εἶναι καθόλου κακό ν' ἀγοράζει κανείς φτηνότερα τ' ἀλέτρια. Σήμερα καί ὁ κάθε ἔξυπνος ἔμπορος προσπαθεῖ νά πουλάει φτηνότερα, γιά νά τραβάει τούς ἀγοραστές. Ὅταν ὅμως λένε στό φτωχό καί στό μεσαῖο ἀγρότη πώς ἡ βελτίωση τοῦ νοικοκυριοῦ καί τά φτηνότερα ἀλέτρια θά τούς βοηθήσουν ὅλους νά βγοῦν ἀπό τήν ἀνέχεια

καί νά σταθοῦν στά πόδια τους, χωρίς νά θίξουν καθόλου τούς πλούσιους, *αὐτό εἶναι ἀπάτη*. Ἀπ' ὅλες αὐτές τίς βελτιώσεις, τή φτήνια καί τούς συνεταιρισμούς (ἑνώσεις γιά τήν ἀγορά καί τήν πούληση τῶν ἐμπορευμάτων) *κερδίζουν ἀσύγκριτα περισσότερα οἱ πλούσιοι*. Οἱ πλούσιοι γίνονται ὅλο καί πιό δυνατοί, πιέζουν ὅλο καί περισσότερο καί τή φτωχολογιά καί τούς μεσαίους ἀγρότες. Ὅσο οἱ πλούσιοι παραμένουν πλούσιοι, ὅσο κρατοῦν στά χέρια τους τό μεγαλύτερο μέρος καί τῆς γῆς, καί τῶν ζώων, καί τῶν ἐργαλείων, καί τοῦ χρήματος, ὥς τότε ὄχι μόνο ἡ φτωχολογιά, ἀλλά καί οἱ μεσαῖοι ἀγρότες δέ θά γλυτώσουν *σέ καμιά περίπτωση* ἀπό τήν ἀνέχεια. Ἕνας-δυό μεσαῖοι ἀγρότες θά περάσουν στούς πλούσιους μέ τή βοήθεια αὐτῶν τῶν βελτιώσεων καί συνεταιρισμῶν, ὅλος ὅμως ὁ λαός κι ὅλοι οἱ μεσαῖοι μουζίκοι θά βουτηχτοῦν ἀκόμα πιό βαθιά στήν ἀνέχεια. Γιά νά γίνουν *ὅλοι* οἱ μεσαῖοι μουζίκοι πλούσιοι, χρειάζεται νά σαρωθοῦν οἱ ἴδιοι οἱ πλούσιοι, κι αὐτούς μπορεῖ νά τούς σαρώσει μονάχα ἡ συμμαχία τῶν ἐργατῶν τῆς πόλης μέ τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ.

Ἡ ἀστική τάξη λέει στό μεσαῖο (ἀκόμα καί στό μικρό) ἀγρότη: θά σοῦ πουλήσουμε φτηνή γῆ, φτηνά ἀλέτρια κι ἐσύ σέ ἀντάλλαγμα πούλησέ μας τήν ψυχή σου, ἀπαρνήσου τήν πάλη ἐνάντια σ' ὅλους τούς πλούσιους.

Ὁ ἐργάτης-σοσιαλδημοκράτης τοῦ λέει: ἄν πραγματικά πουλᾶνε φτηνά, γιατί νά μήν ἀγοράζει ὅποιος ἔχει λεφτά; ἐμπορική δουλειά εἶναι. Ὅσο γιά τήν ψυχή σου, δέν πρέπει ποτέ νά τήν πουλήσεις. Ν' ἀρνηθεῖς τήν πάλη μαζί μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική τάξη, σημαίνει νά μείνεις αἰώνια στή φτώχεια καί στήν ἀνέχεια. Κατεβάζοντας τίς τιμές τῶν ἐμπορευμάτων ὁ πλούσιος θά κερδίσει ἀκόμα περισσότερα, ἀκόμα περισσότερο θά πλουτίσει. Ὅποιος ὅμως οὔτε εἶχε, οὔτε ἔχει οἰκονομίες, αὐτόν δέ θά τόν βοηθήσει καμιά φτήνεια, ὅσο δέ θ' ἀποσπάσει τά λεφτά αὐτά ἀπό τήν ἀστική τάξη.

Ἄς πάρουμε ἕνα παράδειγμα. Οἱ ὀπαδοί τῆς ἀστικῆς τάξης κοπανᾶνε τό τροπάρι γιά λογῆς λογῆς συνεταιρισμούς (ἑνώσεις γιά φτηνή ἀγορά κι ἐπικερδῆ πούληση). Βρίσκονται μάλιστα καί ἄνθρωποι πού αὐτοαποκαλοῦνται «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες» καί φωνάζουν, σεγκοντάροντας τήν ἀστική τάξη, πώς ἐκεῖνο πού χρειάζεται πρίν ἀπ' ὅλα ὁ ἀγρότης εἶναι οἱ συνεταιρισμοί. Ἀρχίζουν νά ὀργανώνουν καί στή Ρωσία κάθε λογῆς συνεταιρισμούς. Αὐτοί ὅμως εἶναι ἀκόμα πολύ λίγοι καί θά εἶναι λίγοι ὅσο δέ θά ἔχουμε πολιτική ἐλευθερία. Μά νά στή Γερμανία ὑπάρχουν

πάρα πολλοί ἀγροτικοί συνεταιρισμοί κάθε λογῆς. Κοιτάξτε ὅμως ποιόν ἐξυπηρετοῦν περισσότερο οἱ συνεταιρισμοί αὐτοί. Σ' ὅλη τή Γερμανία 140 χιλιάδες ἀγρότες νοικοκυρέοι μετέχουν στούς συνεταιρισμούς γιά τήν πούληση τοῦ γάλατος καί τῶν γαλακτοκομικῶν προϊόντων κι αὐτοί οἱ 140 χιλιάδες νοικοκυρέοι (γιά τήν ἁπλοποίηση παίρνουμε κι ἐδῶ στρογγυλούς ἀριθμούς) ἔχουν 1 100 000 ἀγελάδες. Σ' ὅλη τή Γερμανία οἱ φτωχοί ἀγρότες ὑπολογίζονται ὅτι εἶναι *τέσσερα ἑκατομμύρια*. 'Απ' αὐτούς μόνο 40 χιλιάδες εἶναι συνεταιρισμένοι, δηλαδή σέ κάθε ἑκατό φτωχούς ἀγρότες *μόνο ἕνας* χρησιμοποιεῖ αὐτούς τούς συνεταιρισμούς. Αὐτοί οἱ 40 χιλιάδες φτωχοί ἀγρότες ἔχουν ὅλο ὅλο 100 χιλιάδες ἀγελάδες. Παρακάτω: οἱ μεσαῖοι νοικοκυρέοι, οἱ μεσαῖοι ἀγρότες εἶναι *ἕνα ἑκατομμύριο*. 'Απ' αὐτούς οἱ 50 χιλιάδες εἶναι συνεταιρισμένοι (δηλαδή πέντε ἄτομα στά ἑκατό) κι ἔχουν 200 χιλιάδες ἀγελάδες. Τέλος, πλούσιοι νοικοκυρέοι (δηλαδή καί τσιφλικάδες καί πλούσιοι ἀγρότες μαζί) εἶναι *ἕνα τρίτο τοῦ ἑκατομμυρίου*. 'Απ' αὐτούς οἱ 50 χιλιάδες (δηλαδή *δεκαεφτά* ἄτομα στά ἑκατό!) εἶναι συνεταιρισμένοι κι ἔχουν 800 χιλιάδες ἀγελάδες!

Νά ποιόν ἐξυπηρετοῦν πρίν ἀπ' ὅλα καί περισσότερο ἀπ' ὅλους οἱ συνεταιρισμοί. Νά πῶς σέρνουν ἀπό τή μύτη τό μουζίκο οἱ ἄνθρωποι πού φωνάζουν γιά σωτηρία τοῦ μεσαίου ἀγρότη μέ κάθε λογῆς παρόμοιες ἑνώσεις γιά φτηνή ἀγορά κι ἐπικερδῆ πούληση. Πολύ φτηνά θέλει ἡ ἀστική τάξη «νά ἐξαγοράσει» τό μουζίκο ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες, οἱ ὁποῖοι καλοῦν καί τή φτωχολογιά καί τό μεσαῖο ἀγρότη νά πᾶνε μαζί τους.

Καί στή χώρα μας ἐπίσης ἀρχίζουν νά ὀργανώνουν διάφορα τυροκομικά ἀρτέλ καί γαλακτοκομικούς συνεταιρισμούς. Καί στή χώρα μας ὑπάρχει πλῆθος ἀνθρώπων πού φωνάζουν: ἀρτέλ, κοινοτική ἕνωση, συνεταιρισμοί — νά τί χρειάζεται στό μουζίκο. Κοιτάξτε ὅμως ποιός ἐπωφελεῖται ἀπ' αὐτά τά ἀρτέλ, τούς συνεταιρισμούς καί τίς μισθώσεις τῆς κοινοτικῆς γῆς. Στή χώρα μας σέ κάθε ἑκατό ἀγροτικά νοικοκυριά τουλάχιστο τά εἴκοσι δέν ἔχουν καθόλου ἀγελάδες. Τά τριάντα ἔχουν ἀπό μιά ἀγελάδα: αὐτοί πουλᾶνε τό γάλα ἀπό ἔσχατη ἀνάγκη, τά παιδιά τους μένουν χωρίς γάλα, πεινοῦν καί πεθαίνουν σάν τίς μύγες. Οἱ πλούσιοι ὅμως μουζίκοι ἔχουν ἀπό 3, ἀπό 4 ἤ καί περισσότερες ἀκόμα ἀγελάδες. Κ' οἱ πλούσιοι αὐτοί μουζίκοι ἔχουν τίς μισές ἀπ' ὅλες τίς ἀγελάδες τῶν ἀγροτῶν. Ποιόν λοιπόν ὠφελοῦν τά τυροκομικά ἀρτέλ; Εἶναι φανερό πώς ὠφελοῦν πρίν ἀπ' ὅλα τούς τσιφλικάδες καί τήν ἀστική τάξη τοῦ χωριοῦ. Εἶναι φανερό

πώς *σ' αὐτούς συμφέρει* νά σέρνονται ξοπίσω τους οἱ μεσαῖοι ἀγρότες καί ἡ φτωχολογιά καί νά μή θεωροῦν τήν πάλη ὅλων τῶν ἐργατῶν ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική τάξη σάν μέσο γιά τήν ἀπαλλαγή ἀπό τήν ἀνέχεια, ἀλλά τήν τάση τῶν ξεχωριστῶν νοικοκυράκων νά ξελασπώσουν ἀπό τήν κατάστασή τους καί νά περάσουν στήν τάξη τῶν πλουσίων.

Αὐτή τήν τάση τήν ὑποστηρίζουν καί τήν ἐνθαρρύνουν μέ κάθε τρόπο ὅλοι οἱ ὀπαδοί τῆς ἀστικῆς τάξης, παριστάνοντας τόν ὀπαδό καί φίλο τοῦ μικροαγρότη. Καί πολλοί ἁπλοϊκοί ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά γνωρίσουν τό λύκο κάτω ἀπό τήν προβιά κι ἐπαναλαβαίνουν τήν ἀστική ἀπάτη, νομίζοντας πώς ὠφελοῦν τό φτωχό καί τό μεσαῖο ἀγρότη. Προσπαθοῦν, λχ., ν' ἀποδείξουν μέ τά βιβλία καί τούς λόγους πώς τό μικρό νοικοκυριό εἶναι τό πιό συμφερτικό, τό πιό ἀποδοτικό, πώς τό μικρό νοικοκυριό προκόβει· γι' αὐτό ὑπάρχουν, λέει, στή γεωργία τόσοι πολλοί μικρονοικοκυρέοι, γι' αὐτό τάχα οἱ μικρονοικοκυρέοι γαντζώνονται τόσο γερά στή γῆ (κι ὄχι γιατί ὅλα τά καλά χωράφια τά πῆρε ἡ ἀστική τάξη, ὅλα τά λεφτά βρίσκονται ἐπίσης στά χέρια της, ἐνῶ ἡ φτωχολογιά στριμώχνεται καί τυραννιέται ὅλη της τή ζωή σέ μικρές λουρίδες γῆς!). Ὁ μικροαγρότης δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό πολλά λεφτά, λένε αὐτοί οἱ κόλακες· ὁ φτωχός κι ὁ μεσαῖος ἀγρότης εἶναι πιό οἰκονόμος καί πιό δουλευτάρης ἀπό τόν πλούσιο καί συνάμα ξέρει νά ζεῖ πιό ἁπλά: ἀντί ν' ἀγοράζει χόρτο γιά τά ζῶα του, τά βολεύει μέ τό ἄχυρο· ἀντί ν' ἀγοράσει ἀκριβή μηχανή, σηκώνεται νωρίς τό πρωί, δουλεύει ἀπ' τά χαράματα ὥς ἀργά τό βράδυ καί συναγωνίζεται τή μηχανή· ἀντί νά δίνει σέ ἄλλους τό παραδάκι του γιά κάθε ἐπισκευή, αὐτός μόνος του πιάνει τό σκεπάρνι τή γιορτή, κάνει τό μαραγκό κι ἔτσι ἡ δουλειά τοῦ κοστίζει πολύ φτηνότερα ἀπ' ὅ,τι στόν πλούσιο νοικοκύρη. Ἀντί νά τρέφει ἀκριβό ἄλογο ἤ βόδι, τά βολεύει στό ὄργωμα καί μέ μιά ἀγελάδα. Στή Γερμανία ὅλοι οἱ φτωχοί ἀγρότες ὀργώνουν μέ ἀγελάδες, καί στή Ρωσία ὁ κόσμος εἶναι τόσο καταστραμμένος, πού ἀρχίζουν νά ὀργώνουν ὄχι μόνο μέ ἀγελάδες ἀλλά καί μέ ἀνθρώπους! Καί πόσο συμφερτικό εἶναι αὐτό! Πόσο φτηνό! Πόσο ἀξιέπαινο εἶναι τό ὅτι ὁ φτωχός καί μεσαῖος ἀγρότης εἶναι τόσο δουλευτάρηδες, τόσο προκομμένοι, ζοῦν τόσο ἁπλά, δέν ἀσχολοῦνται μέ διασκεδάσεις, δέ σκέφτονται γιά σοσιαλισμό, ἀλλά σκέφτονται μόνο τό νοικοκυριό τους! Δέν ἀκολουθοῦν τούς ἐργάτες πού κάνουν ἀπεργίες ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, ἀλλά τούς πλούσιους, προσπαθοῦν νά φτάσουν στήν καλή κοινωνία! Νά, ἄν ἦταν ὅλοι ἔτσι δουλευτά-

ρηδες καί προκομμένοι, ἄν ζοῦσαν ἁπλά, δέ μεθοῦσαν, ἄν ἔκαναν περισσότερες οἰκονομίες, ξόδευαν λιγότερα γιά λογῆς λογῆς τσίτια, ἄν γεννοῦσαν λιγότερα παιδιά, — τότε ὅλοι θά ζοῦσαν καλά καί δέ θά ὑπῆρχε καθόλου φτώχεια κι ἀνέχεια!

Τέτοια κολακευτικά λόγια σιγοτραγουδάει ἡ ἀστική τάξη στό μεσαῖο ἀγρότη. Καί βρίσκονται ἁπλοϊκοί ἄνθρωποι πού πιστεύουν αὐτά τά τροπάρια καί τά ἐπαναλαβαίνουν καί οἱ ἴδιοι!* Στήν πραγματικότητα τά κολακευτικά αὐτά λόγια εἶναι καθαρή ἀπάτη, καθαρή κοροϊδία σέ βάρος τοῦ ἀγρότη. Φτηνό καί συμφερτικό νοικοκυριό λένε αὐτοί οἱ κόλακες τήν ἀνέχεια, τήν πιό μεγάλη ἀνέχεια πού ἀναγκάζει τό μεσαῖο καί τό φτωχό ἀγρότη νά δουλεύει ἀπ᾽ τά χαράματα ὥς τή νύχτα, νά περιορίζει ὅσο δέν παίρνει τίς ἀνάγκες του, νά μή ξοδεύει γιά τόν ἑαυτό του οὔτε δεκάρα. Φυσικά, τί τό «φτηνότερο» καί «συμφερτικότερο» ἀπό τό νά φορᾶς τρία χρόνια τό ἴδιο πανταλόνι, νά περπατᾶς τό καλοκαίρι ξυπόλητος, νά δένεις τό ξυλάλετρο μέ σχοινί καί νά ταΐζεις τήν ἀγελάδα μέ σάπια βριζαμιά τῆς σκεπῆς! Γιά βάλε ὅμως σ᾽ ἕνα τέτοιο «φτηνό» καί «συμφερτικό» νοικοκυριό ὁποιονδήποτε ἀστό ἤ πλούσιο ἀγρότη καί θά δεῖς πόσο γρήγορα θά ξεχάσει τίς κολακεῖες του!

Οἱ ἄνθρωποι πού παινεύουν τό μικρό νοικοκυριό, θέλουν κάποτε νά ὠφελήσουν τόν ἀγρότη, στήν πράξη ὅμως τοῦ προξενοῦν μόνο ζημιά. Μέ τά κολακευτικά λόγια ἐξαπατοῦν τό μουζίκο, ὅπως ἡ *λοταρία* ἐξαπατᾶ τό λαό. Τώρα θά σᾶς πῶ τί πράγμα εἶναι ἡ λοταρία. Ἔχω, λογουχάρη, μιά ἀγελάδα πού ἀξίζει 50 ρούβλια. Θέλω νά τή βάλω στή λοταρία καί προσφέρω σ᾽ ὅλους λαχεῖο τοῦ ἑνός ρουβλιοῦ. Μπορεῖ κανείς νά κερδίσει τήν ἀγελάδα μ᾽ ἕνα ρούβλι! Ὁ κόσμος ξεγελιέται καί τά ρούβλια ὅλο μαζεύονται καί μαζεύονται. Ὅταν μαζευτοῦν ἑκατό ρούβλια, κάνω τήν κλήρωση: ἐκεῖνος πού ὁ ἀριθμός του κέρδισε, παίρνει τήν ἀγελάδα γιά ἕνα ρούβλι καί οἱ ὑπόλοιποι φεύγουν μέ ἄδεια χέρια. Στοίχισε τάχα «φτηνά» στό λαό αὐτή ἡ ἀγελάδα; Ὄχι,

* Σέ μᾶς, στή Ρωσία, οἱ ἀφελεῖς πού θέλουν τό καλό τοῦ μουζίκου κι ὡστόσο ὅλο καί καταλήγουν στήν κολακεία, λέγονται «ναρόντνικοι» ἤ καί «ὀπαδοί τοῦ μικροῦ νοικοκυριοῦ». Πίσω τους σέρνονται ἀπό ἀπερισκεψία καί οἱ «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες». Καί οἱ γερμανοί ἔχουν πολλούς κόλακες. Τελευταῖα, ἕνας ἀπ᾽ αὐτούς, ὁ Ἔντουαρντ Ντάβιντ, ἔγραψε ἕνα χοντρό βιβλίο. Στό βιβλίο αὐτό λέει πώς τό μικρό νοικοκυριό εἶναι ἀσύγκριτα πιό συμφερτικό ἀπό τό μεγάλο, γιατί ὁ μικροαγρότης δέν κάνει περιττά ἔξοδα, δέ συντηρεῖ ἄλογο γιά τό ὄργωμα, ἀλλά τά βγάζει πέρα μέ τήν ἴδια τήν ἀγελάδα πού τοῦ δίνει καί γάλα.

στοίχισε πολύ ἀκριβά, γιατί πληρώθηκε σέ διπλάσια τιμή, γιατί δυό ἄτομα (ἐκεῖνος πού ὀργάνωσε τή λοταρία κι ἐκεῖνος πού κέρδισε τήν ἀγελάδα) πλούτισαν χωρίς κανένα κόπο καί πλούτισαν μάλιστα σέ βάρος ἐνενήντα ἐννιά ἀνθρώπων πού ἔχασαν τά λεφτά τους. Συνεπῶς, ἐκεῖνος πού λέει πώς οἱ λοταρίες συμφέρουν στό λαό, ἁπλούστατα ἐξαπατᾶ τό λαό. Ἔτσι ἀκριβῶς ἐξαπατᾶ τούς ἀγρότες καί ὅποιος ὑπόσχεται τό λυτρωμό ἀπό τή φτώχεια καί τήν ἀνέχεια μέ λογῆς λογῆς συνεταιρισμούς (ἑνώσεις γιά συμφερτική πούληση καί φτηνή ἀγορά), μέ τίς κάθε λογῆς βελτιώσεις τοῦ νοικοκυριοῦ, τίς κάθε λογῆς τράπεζες καί τά παρόμοια. Ὅπως στή λοταρία ἕνας κερδίζει κ' οἱ ἄλλοι χάνουν, ἔτσι καί δῶ: ἕνας μεσαῖος ἀγρότης τά καταφέρνει καί γίνεται πλούσιος καί ἐνενήντα ἐννιά σύντροφοί του ὅλη τους τή ζωή δέ σηκώνουν κεφάλι, δέν μποροῦν νά βγοῦν ἀπό τήν ἀνέχεια καί μάλιστα καταστρέφονται ὅλο καί περισσότερο. Ἄς κοιτάξει καλά κάθε κάτοικος τοῦ χωριοῦ τήν κοινότητά του καί ὅλη τήν ἐπαρχία του: εἶναι ἄραγε πολλοί οἱ μεσαῖοι ἀγρότες πού γίνονται πλούσιοι καί ξεχνοῦν τήν ἀνέχεια; Καί πόσοι εἶναι ἐκεῖνοι πού δέν μποροῦν σ' ὅλη τους τή ζωή νά γλυτώσουν ἀπό τήν ἀνέχεια; Πόσοι εἶναι ἐκεῖνοι πού καταστρέφονται καί φεύγουν ἀπό τά χωριά; Ὅπως εἴδαμε, τά μεσαῖα ἀγροτικά νοικοκυριά σ' ὅλη τή Ρωσία δέν εἶναι περισσότερα ἀπό δυό ἑκατομμύρια. Ἄς ὑποθέσουμε πώς οἱ κάθε λογῆς ἑνώσεις γιά φτηνή ἀγορά καί συμφερτική πούληση ἔγιναν δέκα φορές περισσότερες ἀπ' ὅσες ὑπάρχουν σήμερα. Τί θά βγεῖ ἀπ' αὐτό; Τό πολύ πολύ ἑκατό χιλιάδες μεσαῖοι ἀγρότες θ' ἀνεβοῦν ὥς τό ἐπίπεδο τῶν πλουσίων. Καί τί σημαίνει αὐτό; Αὐτό σημαίνει ὅτι πέντε ἀγρότες στούς ἑκατό μεσαίους πλούτισαν. Καί οἱ ὑπόλοιποι ἐνενήντα πέντε; Ἐξακολουθοῦν νά ζοῦν ὅπως καί πρῶτα, δύσκολα καί γιά πολλούς ἡ ζωή ἔγινε ἀκόμα δυσκολότερη. Ὅσο γιά τή φτωχολογιά, αὐτή καταστράφηκε ἀκόμα περισσότερο!

Φυσικά, ἡ ἀστική τάξη αὐτό ἀκριβῶς θέλει. Νά προσπαθοῦν ὅσο τό δυνατό περισσότεροι μεσαῖοι καί μικροί ἀγρότες νά φτάσουν τούς πλούσιους, *νά πιστεύουν* ὅτι εἶναι δυνατό ν' ἀπαλλαγοῦν ἀπ' τήν ἀνέχεια χωρίς πάλη ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, *νά στηρίζουν τίς ἐλπίδες τους* στό ζῆλο τους, στήν τσιγκουνιά τους, στόν πλουτισμό τους, κι ὄχι στή συμμαχία μέ τούς ἐργάτες τῶν χωριῶν καί τῶν πόλεων. Ἡ ἀστική τάξη προσπαθεῖ μ' ὅλες τίς δυνάμεις της νά ἐνισχύσει αὐτή τήν ἀπατηλή πίστη καί τήν ἀπατηλή ἐλπίδα τοῦ μουζίκου, προσπαθεῖ νά τόν ἀποκοιμίσει μέ κάθε λογῆς κολακευτικά λόγια.

Γιά νά ξεσκεπάσουμε τήν ἀπάτη ὅλων αὐτῶν τῶν κολάκων, φτάνει νά τούς βάλουμε τρία ἐρωτήματα.

Πρῶτο ἐρώτημα. Μπορεῖ νά γλυτώσει ὁ ἐργαζόμενος λαός ἀπό τήν ἀνέχεια καί τήν ἀθλιότητα, ὅταν στή Ρωσία ἀπό τά διακόσια σαράντα ἑκατομμύρια ντεσιατίνες καλλιεργήσιμη γῆ τά ἑκατό ἑκατομμύρια ἀνήκουν σέ ἰδιῶτες γαιοχτήμονες; Ὅταν οἱ δεκαέξι χιλιάδες μεγάλοι γαιοχτήμονες ἔχουν στά χέρια τους ἑξηνταπέντε ἑκατομμύρια ντεσιατίνες;

Δεύτερο ἐρώτημα. Μπορεῖ νά γλυτώσει ὁ ἐργαζόμενος λαός ἀπό τήν ἀνέχεια καί τήν ἀθλιότητα, ὅταν ἑνάμιση ἑκατομμύριο πλούσιες ἀγροτικές οἰκογένειες (ἀπό συνολικό ἀριθμό δέκα ἑκατομμυρίων) ἔχουν ἁρπάξει στά χέρια τους τά μισά ἀπ' ὅλα τά καλλιεργούμενα χωράφια, τά μισά ἀπ' ὅλα τ' ἄλογα τῶν χωρικῶν, ἀπ' ὅλα τά ζῶα καί πολύ περισσότερα ἀπό τά μισά ἀποθέματα καί πολύ περισσότερες ἀπό τίς μισές χρηματικές ἀποταμιεύσεις τῆς ἀγροτιᾶς; Ὅταν ἡ ἀστική αὐτή τάξη τοῦ χωριοῦ συνεχίζει νά πλουτίζει ὅλο καί περισσότερο, καταπιέζοντας τή φτωχολογιά καί τή μεσαία ἀγροτιά, πλουτίζοντας ἀπό τήν ξένη ἐργασία, τήν ἐργασία τῶν ἐργατῶν γῆς καί τῶν μεροκαματιάρηδων; Ὅταν ἡ καταστραμμένη φτωχολογιά πού πάντα πεινᾶ καί βγάζει τό ξεροκόμματο μέ κάθε εἴδους μισθωτή δουλειά, φτάνει τά ἑξήμιση ἑκατομμύρια ἀγροτικές οἰκογένειες;

Τρίτο ἐρώτημα. Μπορεῖ νά γλυτώσει ὁ ἐργαζόμενος λαός ἀπό τήν ἀνέχεια καί τήν ἀθλιότητα, ὅταν κύρια δύναμη ἔγιναν τά λεφτά, ὅταν μέ τά λεφτά μπορεῖ κανείς ν' ἀγοράζει τά πάντα: καί φάμπρικα, καί γῆ, ἀκόμα καί ἀνθρώπους σάν μισθωτούς ἐργάτες, μισθωτούς δούλους; Ὅταν χωρίς λεφτά δέν μπορεῖς οὔτε νά ζήσεις, οὔτε νά κάνεις νοικοκυριό; Ὅταν ὁ μικρονοικοκύρης, ὁ φτωχός, γιά νά ἐξασφαλίσει χρήματα, πρέπει νά κάνει ἀγώνα ἐνάντια στόν πλούσιο νοικοκύρη; Ὅταν μερικές χιλιάδες τσιφλικάδες, ἔμποροι, ἐργοστασιάρχες καί τραπεζίτες συγκέντρωσαν στά χέρια τους ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ρούβλια καί, ἐκτός ἀπ' αὐτό, διευθύνουν ὅλες τίς τράπεζες ὅπου μαζεύονται χιλιάδες ἑκατομμύρια ρούβλια;

Ἀπ' αὐτά τά ἐρωτήματα δέν μπορεῖ νά ξεφύγεις μέ ὁποιεσδήποτε κολακεῖες γιά τά πλεονεχτήματα τοῦ μικροῦ νοικοκυριοῦ ἤ τῶν συνεταιρισμῶν. Ἡ ἀπάντηση σ' αὐτά τά ἐρωτήματα μπορεῖ νά εἶναι μόνο μιά: ὁ πραγματικός «συνεταιρισμός» πού μπορεῖ νά σώσει τόν ἐργαζόμενο λαό, εἶναι ἡ *ἕνωση* τῆς ἀγροτικῆς φτωχολογιᾶς μέ τούς σοσιαλδημοκράτες ἐργάτες τῶν πόλεων γιά πάλη ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική τάξη. Ὅσο γρηγορότερα θά

ἐπεκτείνεται καί θά δυναμώνει ἡ *τέτοια* ἕνωση τόσο γρηγορότερα θά καταλάβει ὁ μεσαῖος ἀγρότης ὅλη τήν ψευτιά τῶν ἀστικῶν ὑποσχέσεων, τόσο γρηγορότερα θά περάσει ὁ μεσαῖος ἀγρότης στό πλευρό μας.

Ἡ ἀστική τάξη τό ξέρει αὐτό καί γι' αὐτό, ἐκτός ἀπό τίς κολακεῖες, διαδίδει κάθε λογῆς ψευτιές σέ βάρος τῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Λέει πώς οἱ σοσιαλδημοκράτες θέλουν ν' ἀφαιρέσουν τήν ἰδιοχτησία ἀπό τό μεσαῖο καί τό μικρό ἀγρότη. *Αὐτό εἶναι ψέμα.* Οἱ σοσιαλδημοκράτες θέλουν ν' ἀφαιρέσουν τήν ἰδιοχτησία μονάχα ἀπό τούς μεγάλους ἰδιοχτῆτες, *μονάχα ἀπό κείνους πού ζοῦν ἀπό ξένη ἐργασία.* Οἱ σοσιαλδημοκράτες *δέ θ' ἀφαιρέσουν ποτέ τήν ἰδιοχτησία τῶν μικρῶν καί μεσαίων νοικοκυρέων πού δέ μισθώνουν ἐργάτες.* Οἱ σοσιαλδημοκράτες ὑπερασπίζουν καί ὑποστηρίζουν τά συμφέροντα ὅλου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, ὄχι μόνο τῶν ἐργατῶν τῶν πόλεων πού εἶναι οἱ πιό συνειδητοί καί οἱ πιό ἑνωμένοι, ἀλλά καί τῶν ἐργατῶν γῆς, καθώς καί τῶν μικροβιοτεχνῶν καί τῶν ἀγροτῶν, ἄν αὐτοί δέ μισθώνουν ἐργάτες καί δέν τραβᾶνε νά γίνουν πλούσιοι, δέν περνᾶνε μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης. *Οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀγωνίζονται γιά κάθε βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν*, πού μπορεῖ νά γίνει τώρα ἀμέσως, προτοῦ ἀκόμα συντρίψουμε τήν κυριαρχία τῆς ἀστικῆς τάξης, κάθε βελτίωση πού θά διευκολύνει τόν ἀγώνα αὐτόν ἐνάντια στήν ἀστική τάξη. Οἱ σοσιαλδημοκράτες ὅμως δέν ἐξαπατοῦν τόν ἀγρότη, τοῦ λένε *ὅλη τήν ἀλήθεια*, τοῦ λένε ἀπό πρίν καί καθαρά ὅτι μέ καμιά βελτίωση δέν μπορεῖ νά γλυτώσει ὁ λαός ἀπό τήν ἀνέχεια καί τήν ἀθλιότητα, ὅσο κυριαρχεῖ ἡ ἀστική τάξη. Γιά νά ξέρει *ὅλος ὁ λαός* τί εἶναι οἱ σοσιαλδημοκράτες καί τί θέλουν, οἱ σοσιαλδημοκράτες ἔχουν καταρτίσει τό *πρόγραμμά* τους *. Πρόγραμμα εἶναι σύντομη, σαφής καί ἀκριβής διακήρυξη *ὅλων ἐκείνων πού ἐπιδιώκει τό κόμμα καί γιά τά ὁποῖα ἀγωνίζεται.* Τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα εἶναι τό μόνο κόμμα πού παρουσιάζεται μέ σαφές καί συγκεκριμένο πρόγραμμα, γιά νά τό μάθει καί νά τό δεῖ ὅλος ὁ λαός, γιά νά μποροῦν νά μπαίνουν στό κόμμα μονάχα ἄνθρωποι πού θέλουν πραγματικά ν' ἀγωνιστοῦν γιά τήν ἀπελευθέρωση ὅλου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ ἀπό τό ζυγό τῆς ἀστικῆς τάξης καί ταυτόχρονα ἄνθρωποι πού καταλαβαίνουν καλά ποιοί πρέπει νά ἑνωθοῦν γιά ἕνα τέτοιο ἀγώνα καί πῶς πρέπει νά διε-

* Βλ. παρακάτω, στό τέλος τοῦ βιβλίου, τό *Παράρτημα* — πρόγραμμα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, πού ἔχει προτείνει ἡ σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα «Ἴσκρα» καί τό περιοδικό «Ζαριά»[64].

ξαχθεῖ ὁ ἀγώνας αὐτός. Ἐκτός ἀπ' αὐτό, οἱ σοσιαλδημοκράτες θεωροῦν πώς πρέπει *νά ἐξηγηθεῖ* στό πρόγραμμα ἀνοιχτά, καθαρά καί συγκεκριμένα, *ἀπό ποῦ προέρχεται ἡ ἀνέχεια καί ἡ ἀθλιότητα τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ* καί γιατί ἡ ἕνωση τῶν ἐργατῶν γίνεται ὅλο πιό πλατιά καί πιό ἰσχυρή. Δέ φτάνει νά πεῖς πώς ἡ ζωή εἶναι δύσκολη καί νά καλεῖς σέ ἐξέγερση. Αὐτό μπορεῖ νά τό κάνει ὁ κάθε φωνακλάς, μά καί τό κέρδος ἀπ' αὐτό δέν εἶναι μεγάλο. Πρέπει ὁ ἐργαζόμενος λαός νά καταλάβει καλά *γιατί* δυστυχεῖ καί *μέ ποιόν* πρέπει *νά ἑνωθεῖ* στήν πάλη γιά ν' ἀπαλλαγεῖ ἀπό τήν ἀνέχεια.

Εἴπαμε λοιπόν τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες· εἴπαμε ἀπό ποῦ προέρχεται ἡ ἀνέχεια καί ἡ ἀθλιότητα τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ· εἴπαμε ἐνάντια σέ ποιόν πρέπει ν' ἀγωνιστεῖ ἡ ἀγροτική φτωχολογιά καί μέ ποιόν πρέπει νά ἑνωθεῖ γι' αὐτόν τόν ἀγώνα. Τώρα θά ποῦμε *τί βελτίωση* μποροῦμε νά πετύχουμε μέ τόν ἀγώνα μας *εὐθύς ἀμέσως*, βελτίωση καί στή ζωή τῶν ἐργατῶν, καί στή ζωή τῶν ἀγροτῶν.

5. ΤΙ ΖΗΤΟΥΝ ΟΙ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΌΛΟΥ ΤΟΥ ΛΑΟΥ ΚΑΙ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ;

Οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀγωνίζονται γιά τήν ἀπαλλαγή ὅλου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ ἀπό κάθε ληστεία, ἀπό κάθε καταπίεση, ἀπό κάθε ἀδικία. Γιά ν' ἀπελευθερωθεῖ ἡ ἐργατική τάξη πρέπει πρίν ἀπ' ὅλα νά ἑνωθεῖ. Καί γιά νά ἑνωθεῖ πρέπει νά ἔχει ἐλευθερία ἕνωσης, δικαίωμα ἕνωσης, πρέπει νά ἔχει *πολιτική ἐλευθερία.* Εἴπαμε παραπάνω πώς ἡ ἀπολυταρχική διοίκηση εἶναι ὑποδούλωση τοῦ λαοῦ στούς δημόσιους ὑπαλλήλους καί στήν ἀστυνομία. Γι' αὐτό ὅλος ὁ λαός ἔχει ἀνάγκη ἀπό πολιτική ἐλευθερία, ἐκτός ἀπό τή χούφτα τῶν αὐλικῶν καί τῶν μεγιστάνων καί ἀξιωματούχων πού ἔχουν σχέσεις μέ τήν τσαρική αὐλή. Περισσότερο ὅμως ἀπό κάθε ἄλλον ἔχουν ἀνάγκη ἀπό πολιτική ἐλευθερία οἱ ἐργάτες καί οἱ ἀγρότες. Οἱ πλούσιοι μποροῦν, μέ τά λεφτά τους, νά ἀπαλλαγοῦν ἀπό τίς αὐθαιρεσίες καί τήν αὐταρχικότητα τῶν ὑπαλλήλων καί τῆς ἀστυνομίας. Οἱ πλούσιοι μποροῦν νά φτάσουν πολύ ψηλά γιά νά ἐκθέσουν τά παράπονά τους. Γι' αὐτό ἡ ἀστυνομία καί οἱ ὑπάλληλοι πολύ σπανιότερα τολμοῦν νά ἐνοχλήσουν τούς πλούσιους παρά τή φτωχολογιά. Οἱ ἐργάτες καί οἱ ἀγρότες δέν ἔχουν μέ τί νά ἐξαγοράσουν τήν ἀστυνομία καί τούς ὑπαλλήλους, δέν ἔχουν σέ ποιόν νά κάνουν

τά παράπονά τους, δέν ἔχουν τίς δυνάμεις νά καταφύγουν στά δικαστήρια. Οἱ ἐργάτες καί οἱ ἀγρότες ποτέ δέ θά γλυτώσουν ἀπό τή βαριά φορολογία, ἀπό τήν αὐθαιρεσία καί τούς ἐξευτελισμούς τῆς ἀστυνομίας καί τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων, ὅσο δέ θά ὑπάρχει στό κράτος *αἱρετή διοίκηση*, ὅσο δέ θά ὑπάρχει *ἐθνοσυνέλευση*. Μονάχα μιά τέτοια ἐθνοσυνέλευση μπορεῖ νά λυτρώσει τό λαό ἀπό τήν ὑποδούλωσή του στούς δημόσιους ὑπαλλήλους. Κάθε συνειδητός ἀγρότης πρέπει νά πάει μέ τό μέρος τῶν σοσιαλδημοκρατῶν πού ζητοῦν ἀπό τήν τσαρική κυβέρνηση πρίν ἀπ' ὅλα καί πάνω ἀπ' ὅλα * τή *σύγκληση ἐθνοσυνέλευσης*. Τούς βουλευτές πρέπει νά τούς ἐκλέγουν ὅλοι, ἀνεξάρτητα ἀπό κάστα, χωρίς διάκριση ἀνάμεσα σέ πλούσιους καί φτωχούς. Ἡ ἐκλογή πρέπει νά εἶναι ἐλεύθερη, χωρίς καμιά ἀνάμιξη τῶν ὑπαλλήλων. Γιά τήν τάξη στίς ἐκλογές πρέπει νά ἐπιβλέπουν πληρεξούσιοι τοῦ λαοῦ καί ὄχι οἱ σταθμάρχες τῆς χωροφυλακῆς καί οἱ τοπάρχες. Τότε οἱ ἀντιπρόσωποι ὅλου τοῦ λαοῦ θά μπορέσουν νά ἐξετάσουν ὅλες τίς ἀνάγκες τοῦ λαοῦ, θά μπορέσουν νά ἐγκαθιδρύσουν καλύτερο καθεστώς στή Ρωσία **.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες ζητοῦν νά μήν ἔχει δικαίωμα ἡ ἀστυνομία νά κλείνει ὁποιονδήποτε στή φυλακή χωρίς δικαστική ἀπόφαση. Οἱ ὑπάλληλοι γιά κάθε αὐθαίρετη σύλληψη πρέπει νά τιμωροῦνται αὐστηρά. Γιά νά πάψει ἡ αὐτοδικία τῶν ὑπαλλήλων, πρέπει νά κανονιστοῦν τά πράγματα ἔτσι, πού ὁ λαός νά ἐκλέγει μόνος του τούς ὑπαλλήλους, νά ἔχει ὁ καθένας τό δικαίωμα νά ὑποβάλλει ἀπευθείας μήνυση στά δικαστικά ὄργανα ἐνάντια σέ κάθε ὑπάλληλο. Διαφορετικά τί νόημα θά εἶχε νά κάνεις παράπονα στόν τοπάρχη ἐνάντια στό σταθμάρχη, ἤ στό διοικητή τοῦ

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 τό κείμενο ἀπό τίς λέξεις «νά πάει» ὥς τίς λέξεις «πάνω ἀπ' ὅλα» ἀντικαταστάθηκε μέ τίς λέξεις «νά προσχωρήσει στό αἴτημα τῆς ἄμεσης». *Σύντ.*

** Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τίς λέξεις «στή Ρωσία» μπῆκε τό παρακάτω κείμενο:

«Ἔχουμε πεῖ ἤδη ὅτι ἡ Κρατική δούμα δέν εἶναι πραγματική βουλή, εἶναι ἀστυνομική ἀπάτη, γιατί οἱ ἐκλογές δέν εἶναι ἰσότιμες (οἱ εὐγενεῖς καί οἱ ἔμποροι ἔχουν ὑπεροχή ἀπέναντι στούς ἀγρότες καί ἐργάτες), οἱ ἐκλογές δέν εἶναι ἐλεύθερες, γίνονται κάτω ἀπό τόν ἀστυνομικό βούρδουλα. Ἡ Κρατική δούμα δέν εἶναι λαϊκή βουλή, εἶναι ἀστυνομική βουλή τῶν εὐγενῶν καί τῶν ἐμπόρων. Ἡ Κρατική δούμα συνέρχεται ὄχι γιά νά ἐξασφαλίσει λαϊκή ἐλευθερία καί αἱρετή διοίκηση, ἀλλά γιά νά ἐξαπατήσει τούς ἐργάτες καί τούς ἀγρότες, νά τούς ὑποδουλώσει ἀκόμα περισσότερο. Ὁ λαός δέ θέλει Κρατική δούμα, ἀλλά ἐλεύθερη ἐκλογή Συνταχτικῆς συνέλευσης ἀπό ὅλους τούς πολίτες, χωρίς διάκριση, καί μέ βάση τήν ἀρχή τῆς ἰσοτιμίας». *Σύντ.*

κυβερνείου ἐνάντια στόν τοπάρχη; Φυσικά, ὁ τοπάρχης ἁπλῶς θά σκεπάσει τό σταθμάρχη κι ὁ διοικητής τοῦ κυβερνείου τόν τοπάρχη καί στό τέλος θά τήν πληρώσει κι ὁ ἴδιος ὁ παραπονούμενος. Θά τόν βάλουν φυλακή ἤ θά τόν στείλουν ἐξορία στή Σιβηρία. Μόνο τότε θᾶναι προσεχτικοί οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι, ὅταν ὁ καθένας ἐδῶ στή Ρωσία (ὅπως γίνεται καί σ' ὅλα τά ἄλλα κράτη) θά ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀπευθύνεται καί στήν ἐθνοσυνέλευση, καί στό αἱρετό δικαστήριο καί νά μιλᾶ ἐλεύθερα γιά τίς ἀνάγκες του ἤ νά γράφει στίς ἐφημερίδες.

Ὁ ρωσικός λαός βρίσκεται ὥς σήμερα σέ δουλοπάροικη ἐξάρτηση ἀπό τούς δημόσιους ὑπαλλήλους. Χωρίς τήν ἄδειά τους ὁ λαός δέν ἔχει τό δικαίωμα οὔτε συγκεντρώσεις νά κάνει, οὔτε βιβλία ἤ ἐφημερίδες νά ἐκδόσει! Δέν εἶναι λοιπόν αὐτό δουλοπάροικη ἐξάρτηση; Ὅταν δέν σοῦ ἐπιτρέπουν νά ὀργανώσεις ἐλεύθερα συγκεντρώσεις ἤ νά ἐκδόσεις ἐλεύθερα βιβλία, τότε πῶς θά βρεῖς τό δίκιο σου ἀπέναντι στούς δημόσιους ὑπαλλήλους καί στούς πλούσιους; Οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι ἀπαγορεύουν, φυσικά, κάθε βιβλίο πού λέει τήν ἀλήθεια, ἀπαγορεύουν νά λέει κανείς τήν ἀλήθεια γιά τή φτώχεια τοῦ λαοῦ. Νά καί τοῦτο τό βιβλίο τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἀναγκάζεται νά τό τυπώνει κρυφά καί νά τό κυκλοφορεῖ κρυφά: σέ ὅποιον βρεθεῖ τό βιβλίο αὐτό θά τόν πᾶνε στά δικαστήρια καί θά τόν σέρνουν στίς φυλακές. Μά τούς ἐργάτες-σοσιαλδημοκράτες δέν τούς τρομάζουν αὐτά: τυπώνουν ὅλο καί περισσότερα βιβλία πού λένε τήν ἀλήθεια, καί τά κυκλοφοροῦν ὅλο καί πιό πλατιά γιά νά τά διαβάζει ὁ λαός. Καί καμιά φυλακή, κανένας διωγμός δέ θά σταματήσει τόν ἀγώνα γιά τή λαϊκή ἐλευθερία!

Οἱ σοσιαλδημοκράτες ζητοῦν νά καταργηθοῦν οἱ κάστες, νά εἶναι ὅλοι οἱ πολίτες τοῦ κράτους ἀπόλυτα ἰσότιμοι. Τώρα ἔχουμε κάστες πού πληρώνουν κεφαλικό φόρο καί κάστες πού δέν πληρώνουν, ἔχουμε προνομιοῦχες καί μή προνομιοῦχες τάξεις, ἔχουμε γαλαζοαίματους καί μή. Γιά τόν ἁπλό λαό διατηροῦνται ἀκόμα καί οἱ σωματικές ποινές. Σέ καμιά χώρα δέν ὑπάρχει τέτοιος ἐξευτελισμός τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν. Σέ καμιά χώρα, ἐκτός ἀπό τή Ρωσία, δέν ὑπάρχουν διαφορετικοί νόμοι γιά τίς διάφορες κάστες. Εἶναι καιρός ν' ἀπαιτήσει καί ὁ ρωσικός λαός νά ἔχει ὁ κάθε μουζίκος *ὅλα τά δικαιώματα* πού ἔχουν καί οἱ εὐγενεῖς. Δέν εἶναι λοιπόν αἶσχος νά διατηροῦνται ἀκόμα οἱ σωματικές ποινές, νά ὑπάρχει ἀκόμα κάστα *πού πληρώνει κεφαλικό φόρο* σαράντα τόσα χρόνια ὕστερα ἀπό τήν κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας;

Οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀπαιτοῦν γιά τό λαό πλέρια ἐλευθερία μετακίνησης καί ἐπαγγέλματος. Τί σημαίνει *ἐλευθερία μετακίνησης*; Αὐτό σημαίνει νά ἔχει ὁ ἀγρότης τό δικαίωμα νά πάει ὅπου θέλει, νά ἐγκατασταθεῖ ὅπου τοῦ ἀρέσει, νά διαλέγει ὁποιοδήποτε χωριό ἤ ὁποιαδήποτε πόλη χωρίς νά ζητάει ἄδεια ἀπό κανέναν. Αὐτό σημαίνει νά καταργηθοῦν καί στή Ρωσία τά διαβατήρια (σέ ἄλλα κράτη ἀπό καιρό πιά δέν ὑπάρχουν τέτοια), νά μή τολμᾶ κανένας σταθμάρχης, κανένας τοπάρχης νά ἐμποδίζει τόν ἀγρότη νά ἐγκατασταθεῖ καί νά δουλεύει ὅπου θέλει. Ὁ ρῶσος μουζίκος εἶναι ἀκόμα τόσο πολύ ὑποδουλωμένος στούς δημόσιους ὑπαλλήλους, πού δέν μπορεῖ νά ἐγκατασταθεῖ ἐλεύθερα στήν πόλη, δέν μπορεῖ νά πάει ἐλεύθερα στά νέα ἐδάφη. Ὁ ὑπουργός διατάζει τούς διοικητές τῶν κυβερνείων νά μήν ἐπιτρέπουν *αὐθαίρετες* μετακινήσεις! Ὁ διοικητής τοῦ κυβερνείου ξέρει καλύτερα ἀπό τό μουζίκο ποῦ πρέπει νά πάει ὁ μουζίκος! Ὁ μουζίκος εἶναι μωρό, χωρίς τήν ἄδεια τῶν ἀρχῶν δέν ἔχει δικαίωμα οὔτε νά κουνηθεῖ! Δέν εἶναι λοιπόν αὐτό δουλοπαροικιακή ἐξάρτηση; Δέν εἶναι ἐμπαιγμός τοῦ λαοῦ ὅταν κάθε ξεπεσμένος μικροευγενής κουμαντάρει ὥριμους νοικοκυρέους-γεωργούς; Ὑπάρχει ἕνα βιβλίο: «*Ἡ σιτοδεία καί ἡ λαϊκή δυστυχία*» (πείνα), γραμμένο ἀπό τό σημερινό «ὑπουργό γεωργίας», τόν κύριο Ἐρμόλοφ. Αὐτό τό βιβλίο λέει καθαρά: ὁ μουζίκος δέν πρέπει νά μετακινηθεῖ ἀπ' τό χωριό του, ἐφόσον οἱ ντόπιοι κύριοι τσιφλικάδες ἔχουν ἀνάγκη ἀπό ἐργατικά χέρια. Ὁ ὑπουργός μιλάει ἀνοιχτά, δέ στενοχωριέται, νομίζει πώς ὁ ἀγρότης δέ θ' ἀκούσει αὐτά τά λόγια καί δέ θά τά καταλάβει. Γιατί ν' ἀφήνουν τούς ἀγρότες νά φεύγουν, ὅταν οἱ κύριοι τσιφλικάδες ἔχουν ἀνάγκη ἀπό φτηνά χέρια; Ὅσο πιό στενόχωρα ζεῖ ὁ λαός τόσο τό καλύτερο γιά τούς τσιφλικάδες, τόσο μεγαλύτερη εἶναι ἡ φτώχεια, τόσο φτηνότερα θά μισθώνονται οἱ πεινασμένοι, τόσο πιό ἀγόγγυστα θά ὑποφέρουν τίς διάφορες πιέσεις. Προηγούμενα, γιά τά συμφέροντα τοῦ ἀφέντη φρόντιζαν οἱ ἐπιστάτες του, σήμερα φροντίζουν οἱ τοπάρχες καί οἱ διοικητές τῶν κυβερνείων. Προηγούμενα, οἱ ἐπιστάτες τοῦ ἀφέντη διατάζανε νά τιμωροῦνται οἱ ἀγρότες στούς σταύλους, σήμερα οἱ τοπάρχες διατάζουν νά μαστιγώνονται στό ἐπαρχεῖο.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες ζητοῦν τήν κατάργηση τοῦ μόνιμου στρατοῦ καί τήν ἀντικατάστασή του ἀπ' τή λαϊκή πολιτοφυλακή, ζητοῦν τόν ἐξοπλισμό ὅλου τοῦ λαοῦ. Ὁ μόνιμος στρατός εἶναι στρατός ξεκομμένος ἀπό τό λαό, στρατός πού προετοιμάζεται νά πυροβολεῖ τό λαό. Θά μποροῦσε τάχα ὁ στρατιώτης νά πυροβο-

λεῖ τ' ἀδέλφια του, τούς ἐργάτες καί τούς ἀγρότες, ἄν δέν τόν ἔκλειναν γιά κάμποσα χρόνια στό στρατώνα καί δέν τόν ἐκγύμναζαν ἐκεῖ μέ χτηνώδικο τρόπο; Θά μποροῦσε ὁ στρατιώτης νά πάει ἐνάντια στούς πεινασμένους μουζίκους; Γιά τήν ὑπεράσπιση τοῦ κράτους ἀπό τήν ἐπίθεση τοῦ ἐχθροῦ δέ χρειάζεται καθόλου μόνιμος στρατός. Γι' αὐτό φτάνει ἡ λαϊκή πολιτοφυλακή. Ἄν ὁ κάθε πολίτης τοῦ κράτους θά εἶναι ὁπλισμένος, τότε κανένας ἐχθρός δέν μπορεῖ νά τρομάξει τή Ρωσία. Κι ὁ λαός θά γλύτωνε ἀπό τό ζυγό τῆς στρατοκρατίας: *ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ρούβλια τό χρόνο* ξοδεύονται γιά τή στρατοκρατία. Ὅλα αὐτά τά λεφτά μαζεύονται ἀπό τό λαό καί γι' αὐτό εἶναι τόσο μεγάλοι οἱ φόροι καί ἡ ζωή γίνεται ὅλο καί πιό δύσκολη. Ἡ στρατοκρατία δυναμώνει ἀκόμα πιό πολύ τήν ἐξουσία τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων καί τῆς ἀστυνομίας πάνω στό λαό. Ἡ στρατοκρατία χρειάζεται γιά τήν καταλήστευση ἄλλων λαῶν, γιά τήν ἀπόσπαση, λογουχάρη, ἐδαφῶν ἀπό τούς κινέζους. Ὁ λαός δέν ἀνακουφίζεται ἀπ' αὐτό, ἀλλά ὑποφέρει ἀκόμα περισσότερο ἐξαιτίας τῶν νέων φόρων. Ἡ ἀντικατάσταση τοῦ μόνιμου στρατοῦ μέ τόν ἐξοπλισμό ὅλου τοῦ λαοῦ θ' ἀποτελοῦσε τεράστια ἀνακούφιση γιά ὅλους τούς ἐργάτες καί γιά ὅλους τούς ἀγρότες.

Τεράστια ἐπίσης ἀνακούφιση θά ἦταν γι' αὐτούς καί *ἡ κατάργηση τῶν ἔμμεσων φόρων*, πού ζητοῦν οἱ σοσιαλδημοκράτες. Ἔμμεσοι ὀνομάζονται οἱ φόροι πού δέν εἰσπράττονται ἄμεσα γιά τή γῆ ἤ γιά τό νοικοκυριό, ἀλλά πληρώνονται ἀπό τό λαό *ἔμμεσα*, μέ τή μορφή τῆς αὐξημένης τιμῆς τῶν ἐμπορευμάτων. Τό δημόσιο βάζει φόρο στή ζάχαρη, στή βότκα, στό πετρέλαιο, στά σπίρτα καί σέ πολλά ἄλλα εἴδη κατανάλωσης· τό φόρο αὐτόν τόν πληρώνει στό δημόσιο ὁ ἔμπορος ἤ ὁ ἐργοστασιάρχης καί τόν πληρώνει, φυσικά, ὄχι ἀπό τά δικά του λεφτά, ἀλλά ἀπό τά λεφτά πού παίρνει ἀπό τούς ἀγοραστές. Ἡ τιμή στή βότκα, στή ζάχαρη, στό πετρέλαιο, στά σπίρτα ἀνεβαίνει, κι ὁ καθένας πού ἀγοράζει ἕνα μπουκάλι βότκα ἤ ἕνα φούντι ζάχαρη, δέν πληρώνει μόνο τήν τιμή τοῦ ἐμπορεύματος, ἀλλά καί τό φόρο πάνω σ' αὐτό. Λογουχάρη, ἄν πληρώνετε, ἄς ποῦμε, δεκατέσσερα καπίκια γιά ἕνα φούντι ζάχαρη, τά τέσσερα (περίπου) καπίκια εἶναι φόρος: ὁ ζαχαροβιομήχανος ἔχει πιά πληρώσει τό φόρο αὐτό στό δημόσιο καί τώρα μαζεύει ἀπό κάθε ἀγοραστή τό ποσό πού πλήρωσε. Συνεπῶς, οἱ ἔμμεσοι φόροι εἶναι φόροι στά εἴδη κατανάλωσης, φόροι πού τούς πληρώνει ὁ ἀγοραστής μέ τή μορφή τῆς αὐξημένης τιμῆς τοῦ ἐμπορεύματος. Κάποτε ἀκοῦς νά λένε πώς οἱ ἔμμεσοι φόροι εἶναι οἱ πιό δίκαιοι: ὅσο ἀγοράζεις

τόσο καί πληρώνεις. Αὐτό ὅμως δέν εἶναι ἀλήθεια. Οἱ ἔμμεσοι φόροι εἶναι οἱ πιό ἄδικοι φόροι, γιατί εἶναι πολύ πιό δύσκολο νά τούς πληρώνουν οἱ φτωχοί παρά οἱ πλούσιοι. Ὁ πλούσιος ἔχει δέκα φορές μεγαλύτερο εἰσόδημα ἀπό τόν ἀγρότη ἤ τόν ἐργάτη, κάποτε καί ἑκατό φορές μεγαλύτερο. Μήπως ὅμως ὁ πλούσιος χρειάζεται ἑκατό φορές περισσότερη ζάχαρη, δέκα φορές περισσότερη βότκα ἤ σπίρτα ἤ πετρέλαιο; Φυσικά, ὄχι. Μιά πλούσια οἰκογένεια ἀγοράζει πετρέλαιο, βότκα, ζάχαρη δυό ἤ τό πολύ πολύ τρεῖς φορές περισσότερη ἀπό μιά φτωχή οἰκογένεια. Αὐτό ὅμως σημαίνει πώς ὁ πλούσιος θά πληρώσει ἀπό τό εἰσόδημά του *μικρότερο μερίδιο* σάν φόρο παρά ὁ φτωχός. Ἄς ὑποθέσουμε πώς τό εἰσόδημα τοῦ φτωχοῦ ἀγρότη φτάνει τά διακόσια ρούβλια τό χρόνο· ἄς ὑποθέσουμε πώς θ᾽ ἀγοράσει ἐμπορεύματα ἀξίας ἑξήντα ρουβλιῶν, πού εἶναι ἀκριβότερα γιατί στά ἐμπορεύματα ἔχουν βάλει ἔμμεσο φόρο καί γι᾽ αὐτό ἀκρίβηναν (στή ζάχαρη, στά σπίρτα, στό πετρέλαιο μπαίνει *φόρος κατανάλωσης*, δηλ. ὁ ἐργοστασιάρχης πληρώνει τό φόρο πρίν βγεῖ τό ἐμπόρευμα στήν ἀγορά. Γιά τή βότκα τοῦ μονοπωλίου τό δημόσιο ἀνέβασε ἀπευθείας τήν τιμή. Οἱ τιμές στό τσίτι, στό σίδερο καί σέ ἄλλα ἐμπορεύματα ἀνέβηκαν, γιατί δέν ἐπιτρέπεται νά μποῦν στή Ρωσία τά φτηνά ἐμπορεύματα τοῦ ἐξωτερικοῦ, χωρίς ὑψηλούς δασμούς). Ἀπό τά ἑξήντα αὐτά ρούβλια τά *εἴκοσι ρούβλια* εἶναι φόρος. Συνεπῶς, ὁ φτωχός ἀγρότης ἀπό τό κάθε ρούβλι τοῦ εἰσοδήματός του δίνει *δέκα καπίκια* γιά ἔμμεσο φόρο (χωρίς νά ὑπολογίζονται οἱ ἄμεσοι φόροι, οἱ πληρωμές γιά τήν ἐξαγορά τῆς γῆς, τό γεώμορο, οἱ ἔγγειοι φόροι, οἱ φόροι τῶν ζέμστβο, οἱ ἐπαρχιακοί καί οἱ κοινοτικοί). Ὁ πλούσιος ὅμως ἀγρότης ἔχει χίλια ρούβλια εἰσόδημα. Θ᾽ ἀγοράσει ἑκατόν πενήντα ρουβλιῶν ἐμπορεύματα, στά ὁποῖα ἔχουν βάλει ἔμμεσο φόρο. Θά πληρώσει φόρο *πενήντα ρούβλια* (ἀπ᾽ αὐτά τά ἑκατόν πενήντα). Συνεπῶς, ὁ πλούσιος θά δόσει μέ τή μορφή ἔμμεσων φόρων μόνο *πέντε καπίκια* ἀπό τό κάθε ρούβλι τοῦ εἰσοδήματός του. Ὅσο πιό πλούσιος εἶναι κανείς τόσο *λιγότερο* ἔμμεσο φόρο πληρώνει ἀπό τά εἰσοδήματά του. Γι᾽ αὐτό οἱ ἔμμεσοι φόροι *εἶναι οἱ πιό ἄδικοι.* Οἱ ἔμμεσοι φόροι εἶναι φόροι πού τούς πληρώνει ἡ φτωχολογιά. Οἱ ἀγρότες καί οἱ ἐργάτες μαζί ἀποτελοῦν τά $^{9}/_{10}$ ὅλου τοῦ πληθυσμοῦ καί πληρώνουν τά $^{9}/_{10}$ ἤ τά $^{8}/_{10}$ ὅλων τῶν ἔμμεσων φόρων, ἐνῶ ἀπ᾽ τό σύνολο τῶν εἰσοδημάτων οἱ ἀγρότες καί οἱ ἐργάτες δέν παίρνουν, ἀσφαλῶς, παραπάνω ἀπό τά $^{4}/_{10}$! Οἱ σοσιαλδημοκράτες λοιπόν ζητοῦν τήν κατάργηση τῶν ἔμμεσων φόρων καί τήν καθιέρωση τῆς *προο-*

δευτικῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος καί τῶν κληρονομιῶν. Αὐτό σημαίνει, πώς ὅσο μεγαλύτερο εἶναι τό εἰσόδημα τόσο μεγαλύτερος πρέπει νά εἶναι καί ὁ φόρος. Ὅποιος ἔχει χίλια ρούβλια εἰσόδημα, ἅς πληρώσει ἕνα καπίκι στό ρούβλι, ὅποιος ἔχει 2000, δυό καπίκια κτλ. Τά πιό μικρά εἰσοδήματα (λογουχάρη τά εἰσοδήματα πού δέν ξεπερνοῦν τά τετρακόσια ρούβλια) νά μή φορολογοῦνται καθόλου. Οἱ πιό πλούσιοι νά πληρώνουν τούς πιό μεγάλους φόρους. Μιά τέτοια φορολογία, δηλ. φορολογία τοῦ *εἰσοδήματος* ἤ, σωστότερα, *προοδευτική φορολογία τοῦ εἰσοδήματος*, θά ἦταν πολύ πιό δίκαιη ἀπό τούς ἔμμεσους φόρους. Γι' αὐτό καί οἱ σοσιαλδημοκράτες ἐπιδιώκουν τήν κατάργηση τῶν ἔμμεσων φόρων καί τήν καθιέρωση τῆς προοδευτικῆς φορολογίας τοῦ εἰσοδήματος. Αὐτό ὅμως, ὅπως εἶναι φυσικό, δέν τό θέλουν καί ἀντιδροῦν σ' αὐτό ὅλοι οἱ ἰδιοχτῆτες, ὅλη ἡ ἀστική τάξη. Μονάχα ἡ γερή συμμαχία τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων μπορεῖ *ν' ἀποσπάσει* ἀπό τήν ἀστική τάξη τή βελτίωση αὐτή.

Τέλος, πολύ σπουδαία βελτίωση τῆς κατάστασης ὅλου τοῦ λαοῦ, καί ἰδιαίτερα τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωρισῦ, πού ζητοῦν οἱ σοσιαλδημοκράτες, εἶναι ἡ *δωρεάν ἐκπαίδευση* τῶν παιδιῶν. Σήμερα στό χωριό ὑπάρχουν πολύ λιγότερα σχολειά, παρά στίς πόλεις, καί ἐπιπλέον μόνο οἱ πλούσιες τάξεις, μόνο ἡ ἀστική τάξη ἔχει παντοῦ τή δυνατότητα νά δόσει καλή μόρφωση στά παιδιά της. Μονάχα ἡ δωρεάν καί ὑποχρεωτική ἐκπαίδευση *ὅλων τῶν παιδιῶν* μπορεῖ ν' ἀπαλλάξει τό λαό, ἔστω καί ἐνμέρει,. ἀπό τή σημερινή ἀγραμματοσύνη. Ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ ὑποφέρει περισσότερο ἀπό τήν ἀγραμματοσύνη κι ἔχει μεγαλύτερη ἀνάγκη ἀπό μόρφωση. Ἀλλά μᾶς χρειάζεται, φυσικά, πραγματική, ἐλεύθερη μόρφωση κι ὄχι τέτοια πού θέλουν ἡ ὑπαλληλοκρατία καί οἱ παπάδες.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες ζητοῦν ἀκόμα νά ἔχει ὁ καθένας ἀπόλυτο δικαίωμα νά πιστεύει τελείως ἐλεύθερα ὅποια θρησκεία θέλει. Ἀπό τά εὐρωπαϊκά κράτη μονάχα στή Ρωσία καί στήν Τουρκία ἰσχύουν ἀκόμα οἱ ἐπαίσχυντοι νόμοι ἐνάντια στούς ἀλλόθρησκους, στούς μή ὀρθόδοξους, ἐνάντια στούς σχισματικούς, στούς αἱρετικούς, στούς ἑβραίους. Αὐτοί οἱ νόμοι εἴτε ἀπαγορεύουν ρητά μιά ὁρισμένη θρησκεία, εἴτε ἀπαγορεύουν τή διάδοσή της, εἴτε στεροῦν τούς πιστούς μιᾶς ὁρισμένης θρησκείας ἀπό ὁρισμένα δικαιώματα. Ὅλοι αὐτοί οἱ νόμοι εἶναι οἱ πιό ἄδικοι, οἱ πιό καταπιεστικοί, οἱ πιό ἐπαίσχυντοι. Ὁ καθένας πρέπει νά εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθερος ὄχι μόνο νά πιστεύει ὅποια θρησκεία

τοῦ ἀρέσει, *ἀλλά καί νά διαδίδει ὁποιαδήποτε θρησκεία καί ν' ἀλλάζει θρησκεία.* Κανένας δημόσιος ὑπάλληλος δέν πρέπει νά ἔχει τό δικαίωμα οὔτε καί νά ρωτᾶ ἀκόμα ὁποιονδήποτε γιά τήν πίστη του: αὐτό εἶναι ζήτημα συνείδησης καί κανείς δέν ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀνακατεύεται ἐδῶ. Δέν πρέπει νά ὑπάρχει καμιά «κυρίαρχη» θρησκεία ἤ ἐκκλησία. Ὅλες οἱ θρησκεῖες, ὅλες οἱ ἐκκλησίες πρέπει νά εἶναι ἴσες ἀπέναντι στό νόμο. Ὁ κλῆρος τῶν διαφόρων θρησκευμάτων μπορεῖ νά συντηρεῖται ἀπ' αὐτούς πού ἀνήκουν σ' αὐτά τά θρησκεύματα, τό κράτος ὅμως δέν πρέπει νά ἐνισχύει μέ τά δημόσια χρήματα καμιά θρησκεία, δέν πρέπει νά συντηρεῖ κανέναν ἱερωμένο, οὔτε ὀρθόδοξο, οὔτε σχισματικό, οὔτε αἱρετικό, οὔτε κανέναν ἄλλον. Νά λοιπόν γιά ποιά μέτρα ἀγωνίζονται οἱ σοσιαλδημοκράτες. Καί ὅσο τά μέτρα αὐτά δέ θά ἐφαρμοστοῦν ἀνεπιφύλαχτα καί χωρίς παραθυράκια, ὁ λαός δέ θά ἀπαλλαγεῖ ἀπό τίς ἐπαίσχυντες ἀστυνομικές διώξεις γιά θρησκευτικούς λόγους καί ἀπό τίς ὄχι λιγότερο ἐπαίσχυντες ἀστυνομικές ἐλεημοσύνες πρός ὄφελος μιᾶς ὁρισμένης θρησκείας.

* * *

Εἴδαμε τί ζητοῦν οἱ σοσιαλδημοκράτες γιά τή βελτίωση τῆς θέσης ὅλου τοῦ λαοῦ καί εἰδικότερα τῆς φτωχολογιᾶς. Τώρα ἄς δοῦμε τί ζητοῦν γιά τή βελτίωση τῆς θέσης τῶν ἐργατῶν, ὄχι μόνο τῶν ἐργοστασίων καί τῶν πόλεων, ἀλλά καί τῶν ἐργατῶν τοῦ χωριοῦ. Οἱ ἐργάτες πού δουλεύουν στίς φάμπρικες καί στά ἐργοστάσια, ζοῦν πιό συγκεντρωμένοι, πιό ὁμαδικά: δουλεύουν σέ μεγάλα ἐργοστάσια· τούς εἶναι εὐκολότερο νά ἐπωφελοῦνται ἀπό τή βοήθεια τῶν μορφωμένων σοσιαλδημοκρατῶν. Γιά ὅλους αὐτούς τούς λόγους οἱ ἐργάτες τῶν πόλεων ἄρχισαν πολύ νωρίτερα ἀπό ὅλους τούς ἄλλους τόν ἀγώνα ἐνάντια στούς ἐργοδότες καί πέτυχαν πιό σημαντική βελτίωση τῆς θέσης τους, πέτυχαν ἐπίσης τήν ψήφιση ἐργατικῆς νομοθεσίας. Οἱ σοσιαλδημοκράτες ὅμως ἀγωνίζονται νά πετύχουν παρόμοια βελτίωση τῆς θέσης τους *ὅλοι* οἱ ἐργάτες: καί οἱ βιοτέχνες πού δουλεύουν στό σπίτι γιά τούς ἐργοδότες, τόσο στίς πόλεις ὅσο καί στά χωριά, καί οἱ μισθωτοί ἐργάτες πού δουλεύουν στούς μικρούς μαστόρους καί στούς βιοτέχνες καί οἱ οἰκοδόμοι (μαραγκοί, χτιστάδες κλπ.) καί οἱ ὑλοτόμοι καί οἱ ἀνειδίκευτοι ἐργάτες, *καθώς ἐπίσης καί οἱ ἐργάτες γῆς.* Τώρα ὅλοι αὐτοί οἱ ἐργάτες, ἀκολουθώντας τό παράδειγμα τῶν ἐργοστασιακῶν ἐργατῶν καί μέ τή βοήθειά τους, ἀρχίζουν νά ἑνώνονται σ' ὅλη τή Ρωσία, νά ἑνώνονται μέ

τό σκοπό νά παλαίψουν γιά καλύτερους ὅρους ζωῆς, γιά λιγότερες ὧρες δουλειᾶς, *γιά μεγαλύτερο μεροκάματο*. Καί τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα βάζει σάν καθῆκον του νά ὑποστηρίξει *ὅλους* τούς ἐργάτες στόν ἀγώνα τους γιά μιά καλύτερη ζωή, νά τούς βοηθήσει νά ὀργανώσουν (νά συνενώσουν) σέ γερές ἑνώσεις τούς πιό σταθερούς καί σίγουρους ἐργάτες, νά τούς βοηθήσει κυκλοφορώντας βιβλία καί φυλλάδια, στέλνοντας ἔμπειρους ἐργάτες στούς πρωτάρηδες καί γενικά νά τούς βοηθήσει ὅλους μέ ὅ,τι μπορεῖ. Ὅταν καταχτήσουμε πολιτική ἐλευθερία, τότε θά ἔχουμε δικούς μας ἀνθρώπους καί στή βουλή, θά ἔχουμε βουλευτές-ἐργάτες, σοσιαλδημοκράτες, κι αὐτοί θ' ἀγωνιστοῦν, ὅπως καί οἱ σύντροφοί τους στίς ἄλλες χῶρες, γιά τήν ψήφιση νόμων πρός ὄφελος τῶν ἐργατῶν.

Δέ θ' ἀπαριθμήσουμε ἐδῶ *ὅλα* τά μέτρα πού ζητάει τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα νά παρθοῦν γιά τή βελτίωση τῆς θέσης τῶν ἐργατῶν. Τά μέτρα αὐτά ἀπαριθμοῦνται στό πρόγραμμα κι ἐξηγοῦνται λεπτομερειακά στό βιβλιαράκι: «Τό ἐργατικό ζήτημα στή Ρωσία». Ἐδῶ εἶναι ἀρκετό ν' ἀναφέρουμε τά κυριότερα ἀπ' αὐτά τά μέτρα. Ἡ ἐργάσιμη μέρα δέν πρέπει νά ξεπερνᾶ τίς ὀχτώ ὧρες τό εἰκοσιτετράωρο. Μιά μέρα τή βδομάδα πρέπει πάντα νά εἶναι ἐλεύθερη γιά ἀνάπαυση. Οἱ ὑπερωρίες πρέπει ν' ἀπαγορευτοῦν τελείως, καθώς καί ἡ νυχτερινή δουλειά. Τά παιδιά μέχρι 16 χρονῶν πρέπει νά μορφώνονται δωρεάν καί γι' αὐτό δέν πρέπει νά δουλεύουν σάν μισθωτοί ἐργάτες ὥς αὐτή τήν ἡλικία. Οἱ γυναῖκες δέν πρέπει νά δουλεύουν σέ ἀνθυγιεινές δουλειές. Γιά κάθε σακάτεμα στή διάρκεια τῆς δουλειᾶς ὁ ἐπιχειρηματίας πρέπει ν' ἀποζημιώνει τούς ἐργάτες, λχ., γιά τήν περίπτωση πού ὁ ἐργάτης πάθει σακάτεμα στήν ἁλωνιστική μηχανή, στό λιχνιστήρα κτλ. Ἡ πληρωμή ὅλων τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν πρέπει νά γίνεται πάντα *κάθε βδομάδα*, κι ὄχι μιά φορά στούς δυό ἤ στούς τρεῖς μῆνες, ὅπως συχνά γίνεται κατά τή μίσθωση στίς γεωργικές δουλειές. Γιά τούς ἐργάτες ἔχει μεγάλη σημασία νά πληρώνονται ταχτικά κάθε βδομάδα καί μάλιστα ὁπωσδήποτε σέ μετρητά κι ὄχι σέ ἐμπορεύματα. Τούς ἐργοδότες τούς ἀρέσει πολύ νά δίνουν στούς ἐργάτες ἀντί γιά μετρητά διάφορα σκάρτα ἐμπορεύματα σέ παραφουσκωμένες τιμές. Γιά νά σταματήσουν αὐτά τά αἴσχη, πρέπει ν' ἀπαγορευτεῖ ὁλότελα μέ νόμο ἡ πληρωμή τοῦ μεροκάματου σ' ἐμπορεύματα. Σέ συνέχεια, οἱ γέροι ἐργάτες πρέπει νά παίρνουν σύνταξη ἀπό τό κράτος. Οἱ ἐργάτες συντηροῦν μέ τήν ἐργασία τους ὅλες τίς πλούσιες τάξεις κι ὁλόκληρο τό κράτος, καί γι' αὐτό δέν ἔχουν λιγότερα δικαιώματα νά παίρ-

νουν σύνταξη ἀπ' ὅ,τι ἔχουν οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι πού παίρνουν σύνταξη. Γιά νά μή μποροῦν τ' ἀφεντικά νά ἐκμεταλλευτοῦν τή θέση τους καί νά παραβιάσουν τούς κανονισμούς πού ἔχουν καθιερωθεῖ πρός ὄφελος τῶν ἐργατῶν, πρέπει νά διοριστοῦν ἐπιθεωρητές ὄχι μόνο στά ἐργοστάσια, ἀλλά καί στίς μεγάλες τσιφλικάδικες ἐπιχειρήσεις καί γενικά σ' ὅλες τίς ἐπιχειρήσεις πού χρησιμοποιοῦν μισθωτούς ἐργάτες. Αὐτοί ὅμως οἱ ἐπιθεωρητές δέν πρέπει νά εἶναι ὑπάλληλοι τοῦ κράτους, δέν πρέπει νά διορίζονται ἀπό τούς ὑπουργούς ἤ τούς διοικητές τῶν κυβερνείων, δέν πρέπει νά βρίσκονται στήν ὑπηρεσία τῆς ἀστυνομίας. Ἐπιθεωρητές πρέπει νά εἶναι *ἐκλεγμένοι ἐργάτες*. Τό κράτος πρέπει νά πληρώνει μισθό στούς πληρεξούσιους τῶν ἐργατῶν πού θά τούς ἐκλέγουν ἐλεύθερα οἱ ἴδιοι οἱ ἐργάτες. Καί οἱ τέτοιοι ἐκλεγμένοι ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν πρέπει νά ἐποπτεύουν καί γιά τήν καλή συντήρηση τῶν ἐργατικῶν κατοικιῶν, πρέπει νά ἐποπτεύουν ὥστε νά μή τολμοῦν οἱ ἐργοδότες ν' ἀναγκάζουν τούς ἐργάτες νά ζοῦν σέ σκυλοκάλυβα καί τρῶγλες (ὅπως συμβαίνει συχνά στίς γεωργικές δουλειές), νά ἐποπτεύουν ὥστε νά τηροῦνται οἱ κανονισμοί γιά τήν ἀνάπαυση τῶν ἐργατῶν κτλ. Δέν πρέπει ὅμως νά ξεχνᾶμε ὅτι ὅσο δέ θά ὑπάρχει πολιτική ἐλευθερία, ὅσο ἡ ἀστυνομία θά εἶναι παντοδύναμη καί ἀνεύθυνη ἀπέναντι στό λαό, οἱ ἐκλεγμένοι ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργατῶν δέ θά φέρουν κανένα ὄφελος. Ὅλοι ξέρουν πώς σήμερα ἡ ἀστυνομία πιάνει χωρίς δικαστική ἀπόφαση ὄχι μόνο τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν, μά καί τόν κάθε ἐργάτη πού τολμᾶ νά μιλήσει γιά ὅλους, πού ξεσκεπάζει τίς παραβάσεις τῶν νόμων καί καλεῖ τούς ἐργάτες νά ἑνωθοῦν. Ὅταν ὅμως θά ἔχουμε πολιτική ἐλευθερία, τότε οἱ ἐργάτες-ἀντιπρόσωποι θά φέρουν πολύ μεγάλο ὄφελος.

Πρέπει *ν' ἀπαγορευτεῖ τελείως* σέ ὅλους τούς ἐργοδότες (ἐργοστασιάρχες, τσιφλικάδες, ἐργολάβους, πλούσιους ἀγρότες) νά κάνουν αὐθαίρετα ὁποιαδήποτε κράτηση ἀπό τό μεροκάματο τῶν ἐργατῶν, λογουχάρη κράτηση γιά τά σκάρτα, πρόστιμα κτλ. Εἶναι παρανομία κι ἐκβιασμός νά κάνουν οἱ ἐργοδότες *αὐθαίρετα* κρατήσεις ἀπό τά μεροκάματα. Ὁ ἐργοδότης δέν πρέπει νά κατεβάζει τό μεροκάματο τοῦ ἐργάτη μέ καμιά μορφή καί κανενός εἴδους κράτηση. Ὁ ἐργοδότης δέν πρέπει νά δικάζει καί νά τιμωρεῖ ὁ ἴδιος (ὡραῖος δικαστής πού τσεπώνει τίς κρατήσεις ἀπό τόν ἐργάτη!), ἀλλά ν' ἀπευθύνεται σέ *πραγματικό δικαστήριο* καί τό δικαστήριο αὐτό πρέπει ν' ἀποτελεῖται ἀπό ἴσο ἀριθμό ἐκλεγμένων ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἐργοδοτῶν. Μό-

νο τέτοια δικαστήρια μποροῦν νά ἐξετάζουν δίκαια κάθε παράπονο τῶν ἐργοδοτῶν κατά τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἐργατῶν κατά τῶν ἐργοδοτῶν.

Νά τί μέτρα ζητοῦν οἱ σοσιαλδημοκράτες νά παρθοῦν γιά τή βελτίωση τῆς θέσης ὅλης τῆς ἐργατικῆς τάξης. Οἱ ἐργάτες σέ κάθε τσιφλίκι, σέ κάθε γεωργική ἐπιχείρηση, σέ κάθε ἐργολάβο πρέπει νά ἐξετάζουν ἀπό κοινοῦ μέ ἀνθρώπους τῆς ἐμπιστοσύνης τους τί μέτρα πρέπει νά ζητήσουν νά παρθοῦν, τί διεκδικήσεις πρέπει νά προβάλουν (οἱ διεκδικήσεις τῶν ἐργατῶν θά εἶναι, βέβαια, διαφορετικές στά διάφορα ἐργοστάσια, στίς διάφορες γεωργικές ἐπιχειρήσεις, στούς διάφορους ἐργολάβους).

Οἱ *σοσιαλδημοκρατικές ἐπιτροπές* βοηθᾶνε τούς ἐργάτες σ' ὅλη τή Ρωσία νά καθορίσουν μέ ἀκρίβεια καί σαφήνεια τίς διεκδικήσεις τους καί νά βγάζουν ἔντυπες προκηρύξεις μέ τίς διεκδικήσεις αὐτές, γιά νά τίς ξέρουν ὅλοι οἱ ἐργάτες, καί οἱ ἐργοδότες, καί οἱ ἀρχές. Ὅταν οἱ ἐργάτες ὑπερασπίζουν ἑνωμένα, σάν ἕνας ἄνθρωπος, τίς διεκδικήσεις τους, οἱ ἐργοδότες ἀναγκάζονται νά ὑποχωροῦν καί νά συμφωνοῦν. Στίς πόλεις οἱ ἐργάτες κέρδισαν κιόλας μ' αὐτό τόν τρόπο πολλές καταχτήσεις, τώρα ἀρχίζουν νά συνενώνονται (νά ὀργανώνονται) καί ν' ἀγωνίζονται γιά τίς διεκδικήσεις τους καί οἱ βιοτέχνες, καί οἱ βιοτεχνικοί ἐργάτες, καί οἱ ἐργάτες γῆς. Ὅσο δέν ἔχουμε πολιτική ἐλευθερία, κάνουμε τόν ἀγώνα αὐτό μυστικά, κρυφά ἀπό τήν ἀστυνομία πού ἀπαγορεύει κάθε προκήρυξη καί κάθε ἕνωση τῶν ἐργατῶν. Ὅταν ὅμως καταχτήσουμε πολιτική ἐλευθερία, τότε θά διεξάγουμε τόν ἀγώνα αὐτόν πιό πλατιά καί ἀνοιχτά μπροστά σ' ὅλους, γιά νά συνενωθεῖ ὅλη ἡ ἐργατική τάξη ὅλης τῆς Ρωσίας καί νά ὑπερασπίζει ἑνωμένα τόν ἑαυτό της ἀπό τήν καταπίεση. Ὅσο περισσότεροι ἐργάτες ὀργανωθοῦν στό *ἐργατικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα* τόσο μεγαλύτερη θά εἶναι ἡ δύναμή τους, τόσο γρηγορότερα θά πετύχουν καί τήν πλήρη ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης ἀπό κάθε καταπίεση, ἀπό κάθε μισθωτή δουλειά, ἀπό κάθε δουλειά γιά τήν ἀστική τάξη.

* * *

Εἴπαμε πιό πάνω πώς τό σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα ἀγωνίζεται νά παρθοῦν μέτρα γιά τή βελτίωση τῆς θέσης ὄχι μόνο τῶν ἐργατῶν, ἀλλά καί *ὅλων τῶν ἀγροτῶν*. Ἄς δοῦμε τώρα τί μέτρα ζητάει νά παρθοῦν γιά τή βελτίωση τῆς θέσης ὅλων τῶν ἀγροτῶν.

6. ΤΙ ΖΗΤΟΥΝ ΟΙ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΒΕΛΤΙΩΣΗ ΤΗΣ ΖΩΗΣ ΟΛΩΝ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΩΝ;

Γιά τήν πλήρη ἀπελευθέρωση ὅλων τῶν ἐργαζομένων ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πρέπει, σέ συμμαχία μέ τούς ἐργάτες τῆς πόλης, ν' ἀγωνιστεῖ ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική τάξη, μαζί καί στούς πλούσιους ἀγρότες. Οἱ πλούσιοι ἀγρότες θά προσπαθοῦν νά πληρώνουν φτηνότερα τούς ἐργάτες γῆς πού μισθώνουν, καί νά τούς ἀναγκάζουν νά δουλεύουν πιό πολλές ὧρες καί πιό σκληρά, ἐνῶ οἱ ἐργάτες τῶν πόλεων καί τῶν χωριῶν θά ἐπιδιώκουν γιά τούς ἐργάτες γῆς πού δουλεύουν στόν πλούσιο ἀγρότη, νά πληρώνονται καλύτερα καί νά δουλεύουν ἐλαφρότερα, μέ δικαίωμα ἀνάπαυσης. Συνεπῶς, ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πρέπει νά συγκροτήσει τίς ἰδιαίτερες ἑνώσεις της, χωρίς τούς πλούσιους ἀγρότες. Αὐτό τό εἴπαμε καί πιό πάνω καί πάντα θά τό λέμε.

Στή Ρωσία ὅμως ὅλοι οἱ ἀγρότες, καί οἱ πλούσιοι καί οἱ φτωχοί, ἐξακολουθοῦν νά παραμένουν ἀκόμα ἀπό πολλές πλευρές δουλοπάροικοι ὅπως καί πρῶτα: ὅλοι αὐτοί ἀποτελοῦν τήν *κατώτερη κάστα, τήν κάστα τοῦ ἁπλοῦ λαοῦ πού εἶναι φόρου ὑποτελής*. Ὅλοι τους εἶναι ὑποδουλωμένοι στούς ἀστυνομικούς ὑπαλλήλους καί στούς τοπάρχες. Ὅλοι τους πολύ συχνά ἐξακολουθοῦν νά δουλεύουν στόν ἀφέντη γιά τά ὀτρέζκι, γιά τό δικαίωμα νά ποτίζουν τά ζῶα τους στίς ποτίστρες, γιά τή βοσκή, γιά τό λιβάδι, τό ἴδιο κι ἀπαράλλαχτα ὅπως δούλευαν στόν ἀφέντη τόν καιρό τῆς δουλοπαροικίας. *Ὅλοι* οἱ ἀγρότες θέλουν νά ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτή τή νέα δουλοπαροικιακή κατάσταση, *ὅλοι* θέλουν νά εἶναι πολίτες μέ πλήρη δικαιώματα, *ὅλοι* μισοῦν τούς τσιφλικάδες πού τούς ἀναγκάζουν ὥς σήμερα *νά δουλεύουν ἀγγαρεία*, δηλαδή «νά ξεπληρώνουν μέ δουλειά» στούς κυρίους εὐγενεῖς καί τή γῆ, καί τή βοσκή, καί τό δικαίωμα νά ποτίζουν τά ζῶα στίς ποτίστρες, καί τά λιβάδια, νά δουλεύουν καί γιά τίς «ἀγροζημιές», νά στέλνουν καί τίς γυναῖκες στό θέρο «γιά τήν τιμή». Ἀπ' ὅλες αὐτές τίς ἀγγαρεῖες ἡ φτωχολογιά ὑποφέρει πολύ περισσότερο παρά ὁ πλούσιος μουζίκος. Ὁ πλούσιος μουζίκος ἐξαγοράζει κάποτε τήν ὑποχρέωσή του νά δουλέψει γιά τόν ἀφέντη, τίς περισσότερες φορές ὅμως οἱ τσιφλικάδες πιέζουν πολύ καί τόν πλούσιο μουζίκο. Συνεπῶς, ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πρέπει ν' ἀγωνιστεῖ μαζί μέ τούς πλούσιους ἀγρότες ἐνάντια στήν ἔλλειψη δικαιωμάτων, ἐνάντια στίς κάθε λογῆς ἀγγαρεῖες, ἐνάντια σέ κάθε εἴδους ξεπληρωμή μέ δουλειά. Τότε μόνο θά λυτρωθοῦμε ὁλότελα ἀπό *κάθε* ὑποδούλωση, ἀπό *κάθε*

φτώχεια, ὅταν νικήσουμε *ὁλόκληρη* τήν ἀστική τάξη (μαζί καί τούς πλούσιους ἀγρότες). Ὑπάρχει ὅμως ὑποδούλωση ἀπό τήν ὁποία θά λυτρωθοῦμε *νωρίτερα*, γιατί ἀπό τήν ὑποδούλωση αὐτή ὑποφέρει κι ὁ πλούσιος μουζίκος. Ὑπάρχουν ἀκόμα πολλά μέρη καί περιοχές τῆς Ρωσίας, ὅπου ὅλοι οἱ ἀγρότες μαζί βρίσκονται ὥς σήμερα στήν ἴδια ἀκριβῶς κατάσταση πού βρίσκονταν ὅταν ἦταν δουλοπάροικοι. Γι' αὐτό ὅλοι οἱ ρῶσοι ἐργάτες κι ὅλη ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πρέπει *νά κάνουν ἀγώνα πρός δυό κατευθύνσεις καί μέ τά δυό τους χέρια:* μέ τό ἕνα χέρι *ἀγώνα ἐνάντια σ' ὅλους τούς ἀστούς* σέ συμμαχία μ' ὅλους τούς ἐργάτες, μέ τ' ἄλλο χέρι *ἀγώνα ἐνάντια στήν ὑπαλληλοκρατία στό χωριό, ἐνάντια στούς τσιφλικάδες-ἀφέντες*, σέ συμμαχία μ' ὅλους τούς ἀγρότες. Ἄν ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ δέ φτιάξει τή δική της ἰδιαίτερη ἕνωση, χωριστά ἀπό τούς πλούσιους ἀγρότες, οἱ πλούσιοι ἀγρότες θά τήν ἐξαπατήσουν, θά τήν παραγκωνίσουν, θά γίνουν οἱ ἴδιοι τσιφλικάδες, καί τό φτωχό ἀγρότη ὄχι μόνο θά τόν ἀφήσουν φτωχό, ἀλλά δέ θά τοῦ δόσουν καί τήν ἐλευθερία νά ἑνωθεῖ. Ἄν ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ δέν ἀγωνιστεῖ μαζί μέ τούς πλούσιους ἀγρότες ἐνάντια στή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση, τότε θά παραμείνει δεμένη καί καθηλωμένη στόν τόπο της, δέ θά ἔχει πλήρη πολιτική ἐλευθερία γιά νά ἑνωθεῖ μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων.

Ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πρέπει πρῶτα νά χτυπήσει τούς τσιφλικάδες καί ν' ἀποτινάξει, τουλάχιστο, τήν πιό αἰσχρή, τήν πιό ἐπιζήμια φεουδαρχική ὑποδούλωση. Στό ζήτημα αὐτό καί πολλοί πλούσιοι ἀγρότες καί ὀπαδοί τῆς ἀστικῆς τάξης θά πάρουν τό μέρος τῆς φτωχολογιᾶς, γιατί ὅλοι σιχάθηκαν πιά τήν τσιφλικάδικη ἀλαζονεία. Μόλις ὅμως περιορίσουμε τήν τσιφλικάδικη ἐξουσία, ὁ πλούσιος ἀγρότης θά δείξει ἀμέσως ποιός εἶναι καί θ' ἁπλώσει τ' ἁρπαχτικά του· νύχια στά πάντα, κι ἔχει νύχια ἁρπαχτικά πού μ' αὐτά πολλά ἔχει ἁρπάξει ὥς τώρα. Συνεπῶς, ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πρέπει νά ἔχει τά μάτια της δεκατέσσερα καί νά κλείσει σταθερή καί ἀκατάλυτη συμμαχία μέ τόν ἐργάτη τῆς πόλης. Οἱ ἐργάτες τῆς πόλης θά βοηθήσουν τόν τσιφλικά νά ἐγκαταλείψει τίς παλιές ἀρχοντικές του συνήθειες, ἀλλά καί τόν πλούσιο ἀγρότη θά ἡμερέψουν λιγάκι (ὅπως ἡμέρεψαν κιόλας ὥς ἕνα βαθμό τ' ἀφεντικά τους, τούς ἐργοστασιάρχες). Χωρίς τή συμμαχία μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ δέ θά λυτρωθεῖ *ποτέ* ἀπό τήν ὑποδούλωση, τήν ἀνέχεια καί τήν ἀθλιότητα. Ἐκτός ἀπό τούς ἐργάτες *κανείς* δέ θά τή βοηθήσει καί δέν πρέπει νά ὑπολογίζει σέ κανέναν

ἐκτός ἀπό τόν ἑαυτό της. Ὑπάρχουν ὅμως καί βελτιώσεις πού θά τίς πετύχουμε νωρίτερα, πού μποροῦμε νά τίς κερδίσουμε τώρα κιόλας, ἀπ' τήν ἀρχή ἀρχή τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἀγώνα. Στή Ρωσία ὑπάρχουν πολλές μορφές ὑποδούλωσης πού ἀπό καιρό πιά δέν ὑπάρχουν σέ ἄλλες χῶρες. Καί ἀπ' αὐτή ἀκριβῶς τήν ὑποδούλωση στήν ὑπαλληλία, ἀπ' αὐτή τή φεουδαρχική, τή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση μπορεῖ νά λυτρωθεῖ *τώρα κιόλας ὅλη ἡ ρωσική ἀγροτιά.*

Θά ἐξετάσουμε τώρα γιά ποιές βελτιώσεις ἀγωνίζεται πρίν ἀπ' ὅλα καί πάνω ἀπ' ὅλα τό ἐργατικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, γιά ν' ἀπαλλάξει ὅλη τή ρωσική ἀγροτιά τουλάχιστο ἀπό τήν πιό αἰσχρή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση καί νά λύσει τά χέρια τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ στόν ἀγώνα ἐνάντια σ' ὅλη τή ρωσική ἀστική τάξη.

Ἡ πρώτη διεκδίκηση τοῦ ἐργατικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος εἶναι: νά καταργηθοῦν ἀμέσως ὅλες οἱ πληρωμές ἐξαγορᾶς, τό γεώμορο καί ὅλες οἱ ὑποχρεώσεις πού βαραίνουν τήν ἀγροτιά σάν «φόρου ὑποτελῆ». Ὅταν οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν καί ἡ ρωσική τσαρική κυβέρνηση τῶν εὐγενῶν «ἀπελευθέρωναν» τούς ἀγρότες ἀπό τή δουλοπαροικία, ἀνάγκαζαν τούς ἀγρότες *νά ἐξαγοράσουν τά δικά τους* χωράφια, νά ἐξαγοράσουν τά χωράφια πού καλλιεργοῦσαν οἱ ἀγρότες πάπου πρός πάπου! Αὐτό ἦταν *ληστεία.* Οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν *ληστεύανε* φανερά τούς ἀγρότες μέ τή βοήθεια τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης. Ἡ τσαρική κυβέρνηση ἔστελνε σέ πολλές περιοχές στρατό γιά νά ἐπιβάλει μέ τή *βία* τά παραχωρητήρια[65] καί νά ἐφαρμόσει σκληρά στρατιωτικά μέτρα ἐνάντια στούς ἀγρότες πού δέν ἤθελαν νά πάρουν τούς «ἄθλιους» κουτσουρεμένους κλήρους. Οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν δέ θά μποροῦσαν ποτέ, χωρίς τή βοήθεια τοῦ στρατοῦ, χωρίς τά βασανιστήρια καί τούς τουφεκισμούς νά καταληστέψουν τόσο ξεδιάντροπα τούς ἀγρότες, ὅπως ἔκαναν τόν καιρό τῆς ἀπελευθέρωσης τῶν ἀγροτῶν ἀπό τή δουλοπαροικία. Οἱ ἀγρότες πρέπει πάντα νά θυμοῦνται πῶς τούς ἐξαπατοῦσαν καί τούς λήστευαν οἱ τσιφλικάδες, οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν, γιατί ἡ τσαρική κυβέρνηση καί τώρα ἀκόμα διορίζει κάθε φορά ἐπιτροπές ἀπό εὐγενεῖς εἴτε ἀπό δημόσιους ὑπαλλήλους, ὅταν πρόκειται γιά νέους νόμους πού ἀφοροῦν τούς ἀγρότες. Τελευταῖα ὁ τσάρος ἔβγαλε διάγγελμα (στίς 26 τοῦ Φλεβάρη 1903) ὅπου ὑπόσχεται ν' ἀναθεωρήσει καί νά βελτιώσει τούς νόμους πού ἀφοροῦν τούς ἀγρότες. Ποιός θά τούς ἀναθεωρήσει; ποιός θά τούς βελτιώσει; Πάλι οἱ εὐγενεῖς, πάλι οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι!

Οἱ ἀγρότες θᾶναι πάντα οἱ ἀπατημένοι, ὅσο δέ θά πετύχουν νά συγκροτηθοῦν *ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν* γιά τή βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν χωρικῶν. Ἀρκετά ἐξουσιάζουν τούς ἀγρότες οἱ τσιφλικάδες, οἱ τοπάρχες καί οἱ κάθε λογῆς δημόσιοι ὑπάλληλοι! Φτάνει πιά αὐτή ἡ δουλοπαροικιακή ἐξάρτηση ἀπό τόν κάθε σταθμάρχη, ἀπό τόν κάθε ξεπεσμένο βλαστό τῶν εὐγενῶν πού τόν ὀνομάζουν τοπάρχη, διοικητή ἀστυνομίας ἤ διοικητή κυβερνείου! Οἱ ἀγρότες πρέπει νά ζητήσουν νά τούς δόσουν τό ἐλεύθερο νά κανονίζουν *οἱ ἴδιοι* τίς ὑποθέσεις τους, *οἱ ἴδιοι* νά μελετοῦν, νά ὑποδείχνουν καί νά ἐφαρμόζουν τούς νέους νόμους. Οἱ ἀγρότες πρέπει νά ζητήσουν ἐλεύθερες, αἱρετές *ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν*. Ὅσο δέ θά τό πετύχουν αὐτό, οἱ εὐγενεῖς καί οἱ δημόσιοι ὑπάλληλοι θά τούς ἐξαπατοῦν καί θά τούς ληστεύουν πάντα. Κανείς δέ θά λυτρώσει τούς μουζίκους ἀπό τίς βδέλες αὐτές, τούς δημόσιους ὑπαλλήλους, ἄν δέν ἀπαλλαγοῦν μόνοι τους, ἄν δέν ἑνωθοῦν, γιά νά πάρουν τήν τύχη τους *στά δικά τους* τά χέρια.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες δέ ζητοῦν μονάχα τήν ὁλοκληρωτική καί ἄμεση κατάργηση τῶν πληρωμῶν ἐξαγορᾶς, τοῦ γεώμορου καί τῶν κάθε λογῆς ὑποχρεώσεων, ἀλλά ἐκτός ἀπ᾽ αὐτό ζητοῦν ἀκόμη καί τήν *ἐπιστροφή στό λαό* τῶν χρημάτων πού τοῦ πῆραν γιά ἐξαγορά. Ἑκατοντάδες ἑκατομμύρια ρούβλια πλήρωσαν οἱ μουζίκοι ὅλης τῆς Ρωσίας ἀπό τόν καιρό πού οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν τούς ἀπελευθέρωσαν ἀπό τή δουλοπαροικία. Οἱ ἀγρότες πρέπει νά ζητήσουν νά τούς ἐπιστραφοῦν αὐτά τά λεφτά. Ἄς ἐπιβάλει ἡ κυβέρνηση εἰδικό φόρο στούς μεγάλους εὐγενεῖς-γαιοχτήμονες, ἄς ἀφαιρεθεῖ ἡ γῆ ἀπό τά μοναστήρια καί ἀπό τήν ὑπηρεσία τῶν αὐτοκρατορικῶν χτημάτων (δηλαδή ἀπό τήν τσαρική οἰκογένεια), ἄς διαχειριστεῖ τά χρήματα αὐτά ἡ βουλή τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ πρός ὄφελος τῶν ἀγροτῶν. Πουθενά στόν κόσμο δέν ὑπάρχει τέτοια ταπείνωση, τέτοια ἐξαθλίωση τοῦ ἀγρότη, τέτοιο θέαμα φριχτοῦ ἀργοῦ θανάτου ἀπό τήν πείνα ἑκατομμυρίων ἀγροτῶν ὅπως στή Ρωσία. Στή χώρα μας ἔφεραν τόν ἀγρότη ὥς τό σημεῖο νά πεθαίνει ἀπό τήν πείνα, γιατί τόν καταλήστεψαν ἀκόμα ἀπό παλιά οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν, γιατί ἀπό τότε τόν ληστεύουν κάθε χρόνο, εἰσπράττοντας τόν παλιό φόρο γιά τούς ἐπιγόνους τῶν παλιῶν ἀφεντάδων, εἰσπράττοντας τίς δόσεις ἐξαγορᾶς καί τό γεώμορο. Ἄς δόσουν λοιπόν λόγο αὐτοί πού ληστεύουν. Ἄς ὑποχρεωθοῦν νά πληρώσουν οἱ εὐγενεῖς, οἱ μεγάλοι τσιφλικάδες, γιά νά δοθεῖ σοβαρή βοήθεια στούς πεινασμένους. Ὁ πεινασμένος μουζίκος δέν ἔχει

ἀνάγκη ἀπό ἐλεημοσύνες, δέν ἔχει ἀνάγκη ἀπό ψίχουλα. Ἄς ἀπαιτήσει νά τοῦ γυρίσουν πίσω τά λεφτά πού χρόνια καί χρόνια πλήρωνε στούς τσιφλικάδες καί στό κράτος. Καί τότε ἡ βουλή τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ λαοῦ καί οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν θά μπορέσουν νά δόσουν μιά πραγματική, μιά σοβαρή βοήθεια στούς πεινασμένους.

Πᾶμε παρακάτω. Τό σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα ζητάει νά καταργηθεῖ ὁλοκληρωτικά καί ἀμέσως ἡ ἀλληλέγγυα εὐθύνη κι *ὅλοι οἱ νόμοι πού ἐμποδίζουν τόν ἀγρότη νά διαθέτει τή γῆ του*. Τό διάγγελμα τοῦ τσάρου τῆς 26 τοῦ Φλεβάρη 1903 ὑπόσχεται τήν κατάργηση τῆς ἀλληλέγγυας εὐθύνης. Τώρα δημοσιεύτηκε καί ὁ νόμος γιά τήν κατάργησή της. Αὐτό ὅμως δέ φτάνει. Χρειάζεται ἐκτός ἀπ' αὐτό νά καταργηθοῦν ἀμέσως *ὅλοι οἱ νόμοι* πού ἐμποδίζουν τόν ἀγρότη νά διαθέτει τή γῆ του. Διαφορετικά ὁ ἀγρότης καί ὕστερα ἀπό τήν κατάργηση τῆς ἀλληλέγγυας εὐθύνης δέ θά εἶναι ὁλότελα ἐλεύθερος, θά ἐξακολουθεῖ νά εἶναι μισοδουλοπάροικος. Ὁ ἀγρότης πρέπει ν' ἀποχτήσει *ἀπόλυτη ἐλευθερία* νά διαθέτει τή γῆ του: νά τή δίνει καί νά τήν πουλάει σ' ὅποιον θέλει, χωρίς νά ρωτάει κανέναν. Αὐτό ἀκριβῶς δέν τό ἐπιτρέπει τό τσαρικό διάταγμα: ὅλοι οἱ εὐγενεῖς, οἱ ἔμποροι καί οἱ μικροαστοί μποροῦν ἐλεύθερα νά διαθέτουν τή γῆ τους, ἐνῶ ὁ ἀγρότης δέν μπορεῖ. Ὁ μουζίκος εἶναι, βλέπετε, μικρό παιδί. Πρέπει νά βάλουν κοντά του τόν τοπάρχη, σάν παραμάνα, γιά νά τόν προσέχει. Πρέπει ν' ἀπαγορέψουν στό μουζίκο νά πουλάει τόν κλῆρο του, γιατί ὁ μουζίκος θά σπαταλήσει τά χρήματα! Νά πῶς σκέφτονται οἱ ἀφέντες· καί βρίσκονται ἁπλοϊκοί ἄνθρωποι πού τούς πιστεύουν καί πού, ἐνῶ θέλουν τό καλό τοῦ μουζίκου, λένε πώς πρέπει νά τοῦ ἀπαγορευτεῖ νά πουλάει τή γῆ. Ἀκόμα καί οἱ ναρόντνικοι (γι' αὐτούς μιλήσαμε προηγούμενα) καί οἱ ἄνθρωποι πού αὐτοαποκαλοῦνται «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες» ὑποχωροῦν σ' αὐτό τό σημεῖο καί βρίσκουν πώς εἶναι καλύτερα νά παραμείνει ὁ μουζίκος μας λιγάκι δουλοπάροικος παρά νά πουλάει τή γῆ.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες λένε: αὐτά δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά ὑποκρισία, ἀλαζονεία, δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά κολακεία! Ὅταν καταχτήσουμε τό σοσιαλισμό, ὅταν ἡ ἐργατική τάξη νικήσει τήν ἀστική τάξη, τότε ὅλη ἡ γῆ θά εἶναι κοινή, τότε *κανείς* δέ θά ἔχει τό δικαίωμα νά πουλάει τή γῆ. Ὥς τότε ὅμως τί θά γίνει; Ὁ εὐγενής καί ὁ ἔμπορος θά μπορεῖ νά πουλάει τή γῆ, ἐνῶ ὁ ἀγρότης δέ θά μπορεῖ!; Ὁ εὐγενής κι ὁ ἔμπορος θά εἶναι ἐλεύθεροι, ἐνῶ ὁ ἀγρότης θά παραμένει ἀκόμα μισοδουλοπάροι-

κος!; Ὁ ἀγρότης θά ἐξακολουθήσει νά ζητάει μέ παρακάλια τήν ἄδεια τῶν ἀρχῶν!;

Αὐτό εἶναι καθαρή ἀπάτη, ἄν καί σκεπάζεται μέ γλυκά λόγια, ὡστόσο εἶναι ἀπάτη.

Ἐφόσον θά ἐπιτρέπουν στόν εὐγενῆ καί στόν ἔμπορο νά πουλοῦν τή γῆ, τότε καί ὁ ἀγρότης πρέπει νά ἔχει *ἀπόλυτο δικαίωμα* νά πουλάει καί νά διαθέτει τή γῆ του *τελείως ἐλεύθερα*, τό ἴδιο ἀκριβῶς, ὅπως ὁ εὐγενής καί ὁ ἔμπορος.

Ὅταν ἡ ἐργατική τάξη θά νικήσει ὁλόκληρη τήν ἀστική τάξη, τότε θ' ἀφαιρέσει τή γῆ ἀπό τούς μεγάλους γαιοχτήμονες, τότε θά ὀργανώσει στίς μεγάλες γεωργικές ἐπιχειρήσεις *συντροφικά νοικοκυριά* ὅπου τή γῆ θά τήν καλλιεργοῦν οἱ ἐργάτες μαζί, ἀπό κοινοῦ, θά ἐκλέγουν ἐλεύθερα ἔμπιστους ἀνθρώπους γιά διευθυντές, θά ἔχουν κάθε λογῆς μηχανές γιά διευκόλυνση τῆς δουλειᾶς, θά δουλεύουν μέ βάρδιες ὄχι παραπάνω ἀπό ὀχτώ ὧρες ὁ καθένας (ἀκόμα καί ἕξι) τή μέρα. Τότε κι ὁ φτωχός ἀγρότης πού θά θελήσει νά ἀσκήσει μόνος του τό νοικοκυριό του, ὅπως παλιά, θά παράγει ὄχι γιά τήν ἀγορά, ὄχι γιά νά πουλάει στόν πρῶτο τυχόντα, ἀλλά γιά τούς συνεταιρισμούς τῶν ἐργατῶν: ὁ μικροαγρότης θά ἐφοδιάζει τό συνεταιρισμό τῶν ἐργατῶν μέ ψωμί, κρέας, λαχανικά καί οἱ ἐργάτες θά τοῦ δίνουν χωρίς χρήματα μηχανές, ζῶα, λιπάσματα, ρουχισμό καί καθετί πού τοῦ χρειάζεται. Τότε δέ θά ὑπάρχει ἀγώνας ἀνάμεσα στό μεγάλο καί στό μικρό νοικοκύρη γιά τά λεφτά, τότε δέ θά ὑπάρχει μισθωτή δουλειά, δουλειά γιά τούς ἄλλους, ἀλλά ὅλοι οἱ ἐργαζόμενοι θά δουλεύουν γιά τόν ἑαυτό τους, ὅλες οἱ βελτιώσεις στίς μηχανές καί στή δουλειά θά ὠφελοῦν τούς ἴδιους τούς ἐργάτες, θά διευκολύνουν τήν ἐργασία τους, θά βελτιώνουν τή ζωή τους.

Ἀλλά ὁ κάθε λογικός ἄνθρωπος καταλαβαίνει πώς δέν μπορεῖ νά φτάσουμε μεμιᾶς στό σοσιαλισμό: γιά νά γίνει αὐτό πρέπει νά κάνουμε σκληρό ἀγώνα ἐνάντια σ' ὁλόκληρη τήν ἀστική τάξη, ἐνάντια σ' ὅλες τίς κυβερνήσεις, γιά νά γίνει αὐτό πρέπει νά συνενώσουμε σέ μιά στέρεη, ἀκατάλυτη ἕνωση ὅλους τούς ἐργάτες τῶν πόλεων ὅλης τῆς Ρωσίας καί μαζί μ' αὐτούς καί τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ. Αὐτή εἶναι μεγάλη ὑπόθεση καί γιά μιά τέτοια ὑπόθεση δέ λυπᾶται κανείς νά δόσει καί ὁλάκερη τή ζωή του. Ὅσο δέ θάχουμε φτάσει ἀκόμα στό σοσιαλισμό, τόσο οἱ μεγαλονοικοκυρέοι θ' ἀγωνίζονται συνεχῶς ἐνάντια στούς μικρούς γιά τά λεφτά. Πῶς μπορεῖ λοιπόν νά εἶναι ἐλεύθερος ὁ μεγαλονοικοκύρης νά πουλᾶ τή γῆ καί ὁ μι-

κροαγρότης νά μήν εἶναι; Τό ξαναλέμε: οἱ ἀγρότες δέν εἶναι μικρά παιδιά καί δέ θά ἐπιτρέψουν σέ κανέναν νά τούς κουμανταίρνει· οἱ ἀγρότες πρέπει ν' ἀποχτήσουν *ὅλα τά δικαιώματα*, ὅλα, χωρίς κανέναν περιορισμό, τά δικαιώματα πού ἔχουν καί οἱ εὐγενεῖς καί οἱ ἔμποροι.

Λένε ἀκόμα: ἡ γῆ πού ἔχει ὁ ἀγρότης δέν εἶναι δική του, ἀλλά κοινοτική. Δέν μπορεῖ νά ἐπιτραπεῖ στόν καθένα νά πουλάει τήν κοινοτική γῆ. Κι αὐτό εἶναι καθαρή ἀπάτη. Μήπως οἱ εὐγενεῖς καί οἱ ἔμποροι δέν ἔχουν κι αὐτοί ἑνώσεις; μήπως οἱ εὐγενεῖς καί οἱ ἔμποροι δέν ἑνώνονται κι αὐτοί σέ ἑταιρίες, δέν ἀγοράζουν μαζί γῆ καί φάμπρικες κι ὅ,τι ἄλλο θέλετε; Γιατί λοιπόν δέ σοφίζονται κανέναν περιορισμό καί γιά τίς ἑνώσεις τῶν εὐγενῶν, ἐνῶ γιά τό μουζίκο τό κάθε ἀστυνομικό κάθαρμα προσπαθεῖ ἐπίμονα νά σοφιστεῖ κάθε εἴδους περιορισμούς καί ἀπαγορεύσεις; Οἱ ἀγρότες δέν εἶδαν ποτέ κανένα καλό ἀπό τούς δημόσιους ὑπαλλήλους, εἶδαν μόνο ξύλο, φόρους καί προσβολές. Οἱ ἀγρότες δέ θά δοῦν ποτέ καλό, ὅσο δέν πάρουν οἱ ἴδιοι ὅλες τίς ὑποθέσεις τους στά δικά τους τά χέρια, ὅσο δέν καταχτήσουν πλήρη ἰσοτιμία καί πλήρη ἐλευθερία. Ἄν οἱ ἀγρότες θέλουν νά εἶναι ἡ γῆ τους κοινοτική, κανείς δέ θά τολμήσει νά τούς ἐμποδίσει, κι αὐτοί θά ὀργανώσουν, μέ βάση τήν ἐθελοντική συγκατάθεση, τήν κοινότητά τους μέ ὅποιον θέλουν κι ὅπως θέλουν, θά ἐπεξεργαστοῦν ἕνα καταστατικό τῆς κοινότητας ὅπως τό θέλουν, τελείως ἐλεύθερα. Καί κανένας δημόσιος ὑπάλληλος δέ θά τολμᾶ νά χώνει τή μύτη του στίς κοινοτικές ὑποθέσεις τῶν ἀγροτῶν. Καί κανένας δέ θά τολμᾶ νά κάνει τόν ἔξυπνο στόν ἀγρότη καί νά σοφίζεται γιά τό μουζίκο περιορισμούς καί ἀπαγορεύσεις.

* * *

Τέλος, οἱ σοσιαλδημοκράτες ἐπιδιώκουν νά πετύχουν ἀκόμα ἕνα σπουδαῖο μέτρο γιά τή βελτίωση τῆς ζωῆς τῶν ἀγροτῶν. Θέλουν νά περιορίσουν τώρα ἀμέσως τήν τσιφλικάδικη ὑποδούλωση, τή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση τοῦ μουζίκου. Φυσικά, ὅσο θά ὑπάρχει φτώχεια στόν κόσμο, δέν μποροῦμε ν' ἀπαλλαγοῦμε ἀπό κάθε ὑποδούλωση καί δέ θά γλυτώσουμε ἀπό τή φτώχεια, ὅσο ἡ γῆ καί οἱ φάμπρικες θά βρίσκονται στά χέρια τῆς ἀστικῆς τάξης, ὅσο ἡ κύρια δύναμη στόν κόσμο θά εἶναι τά λεφτά, ὅσο δέ θά ἐγκαθιδρύεται ἡ *σοσιαλιστική κοινωνία*. Στή Ρωσία ὅμως ἔμεινε ἀκόμα στά χωριά πολλή, ἐξαιρετικά βαριά

ὑποδούλωση πού δέν ὑπάρχει σέ ἄλλες χῶρες, ἄν καί ἐκεῖ δέν ἐγκαθιδρύθηκε ἀκόμα ὁ σοσιαλισμός. Στή Ρωσία ὑπάρχει ἀκόμα πολλή *δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση* πού ὠφελεῖ ὅλους τούς τσιφλικάδες, πού πιέζει ὅλους τούς ἀγρότες, πού μποροῦμε καί πρέπει νά τήν ἐξαλείψουμε τώρα κιόλας, ἀμέσως, στήν πρώτη γραμμή.

Ἄς ἐξηγήσουμε, ποιά ὑποδούλωση ὀνομάζουμε δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση.

Κάθε κάτοικος τοῦ χωριοῦ ξέρει περιπτώσεις σάν κι αὐτές ἐδῶ: ἡ τσιφλικάδικη γῆ βρίσκεται πλάι στή γῆ τοῦ ἀγρότη. Τόν καιρό τῆς ἀπελευθέρωσης ἀφαίρεσαν ἀπό τούς ἀγρότες χωράφια πού τούς ἦταν ἀπαραίτητα, τούς ἀφαίρεσαν τά λιβάδια, τά βοσκοτόπια, τό δάσος, τίς ποτίστρες. Οἱ ἀγρότες δέν μποροῦν νά κάνουν χωρίς τά χωράφια πού τούς ἀφαίρεσαν, χωρίς τά βοσκοτόπια, χωρίς τίς ποτίστρες. Θέλουν δέ θέλουν ἀναγκάζονται νά πᾶνε στόν τσιφλικά, νά τόν παρακαλέσουν νά τούς ἐπιτρέψει νά ποτίσουν τά ζῶα ἤ νά τά πᾶνε στή βοσκή κτλ. Ὁ τσιφλικάς ὅμως δέ δουλεύει ὁ ἴδιος τό νοικοκυριό του, ἴσως καί λεφτά νά μήν ἔχει καθόλου καί ζεῖ μονάχα ὑποδουλώνοντας τούς ἀγρότες. Οἱ ἀγρότες δουλεύουν σ' αὐτόν δωρεάν γιά νά τούς ἐπιτρέψει νά καλλιεργοῦν τά χωράφια πού τούς ἅρπαξε, ὀργώνουν μέ τ' ἄλογά τους τή γῆ του, μαζεύουν τά σιτηρά του, θερίζουν καί μαζεύουν τό χόρτο ἀπ' τά λιβάδια του, ἁλωνίζουν γι' αὐτόν, σέ μερικά μάλιστα μέρη κουβαλοῦν στά χωράφια τοῦ ἀφέντη τή δική τους κοπριά, κουβαλοῦν στό κονάκι τοῦ ἀφέντη καί πανί, καί αὐγά, καί διάφορα μικρά ζῶα καί πουλερικά. Ἀπαράλλαχτα ὅπως στή δουλοπαροικία! Τότε οἱ ἀγρότες δούλευαν δωρεάν στό τσιφλίκι ὅπου ζοῦσαν, καί τώρα πολύ συχνά δουλεύουν δωρεάν γιά τόν ἀφέντη, γιά νά τούς ἐπιτρέψει σ' ἀντάλλαγμα νά καλλιεργοῦν τήν ἴδια ἐκείνη γῆ πού τούς ἀφαίρεσαν κατά τήν ἀπελευθέρωσή τους οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν. Εἶναι ἡ ἴδια παλιά ἀγγαρεία. Σέ μερικά κυβερνεῖα οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες ὀνομάζουν τή δουλειά αὐτή ἀγγαρεία ἤ δουλειά γιά τόν ἀφέντη. Αὐτό ἀκριβῶς λέμε δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση. Οἱ ἐπιτροπές τῶν τσιφλικάδων, τῶν εὐγενῶν κανόνιζαν ἐπίτηδες ἔτσι τά πράγματα, τόν καιρό τῆς ἀπελευθέρωσης ἀπό τή δουλοπαροικία, ὥστε νά μποροῦν νά ὑποδουλώνουν τούς ἀγρότες ὅπως παλιά. Ἔκοβαν σκόπιμα ἕνα μέρος ἀπό τά χωράφια τῶν μουζίκων, ἔχωναν σάν σφήνα τήν τσιφλικάδικη γῆ στή γῆ τοῦ ἀγρότη γιά νά μήν ἔχει ὁ μουζίκος ποῦ ν' ἀμολήσει ἀκόμα καί τίς κότες του, μετατόπιζαν σκόπιμα τούς ἀγρότες στά χειρότερα χωράφια, ἔφραζαν σκό-

πιμα τό δρόμο γιά τίς ποτίστρες μέ τήν παρεμβολή τῆς τσιφλικάδικης γῆς, μέ μιά λέξη κανόνιζαν ἔτσι τά πράγματα, ὥστε ὁ ἀγρότης νά πέσει στήν παγίδα καί νά μποροῦν, ὅπως πρῶτα, νά αἰχμαλωτίσουν εὔκολα τούς ἀγρότες. Καί πόσα χωριά, ἀμέτρητα χωριά, ὑπάρχουν ἀκόμα στή χώρα μας ὅπου οἱ ἀγρότες εἶναι αἰχμάλωτοι τῶν γειτονικῶν τσιφλικάδων, ὅπως ἦταν ἀκριβῶς καί στή δουλοπαροικία! Σ' αὐτά τά χωριά καί ὁ πλούσιος κι ὁ φτωχός μουζίκος εἶναι δεμένοι χειροπόδαρα καί παραδομένοι στό ἔλεος τοῦ τσιφλικᾶ. Ὁ φτωχός ὑποφέρει ἀπ' αὐτό πολύ περισσότερο ἀπό τόν πλούσιο. Ὁ πλούσιος μουζίκος καί δική του γῆ ἔχει κάποτε καί στήν ἀγγαρεία στέλνει ἐργάτη ἀντί νά πάει ὁ ἴδιος, ἐνῶ ὁ φτωχός δέν ἔχει πῶς νά ξεφύγει, κι ὁ τσιφλικάς τόν κάνει ὅ,τι θέλει. Σέ μιά τέτοια ὑποδούλωση ὁ φτωχός ἀγρότης συχνά δέν ἔχει καιρό οὔτε ν' ἀνασάνει· νά φύγει δέν μπορεῖ, γιατί τόν κρατάει ἡ δουλειά γιά τόν ἀφέντη· γιά ἐλεύθερη ὀργάνωση σέ μιά ἕνωση, σ' ἕνα κόμμα μέ ὅλη τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ καί μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων δέν μπορεῖ οὔτε σκέψη νά κάνει.

Δέν ὑπάρχει λοιπόν μέσο νά ἐξαλειφθεῖ τώρα κιόλας, ἀμέσως, μεμιᾶς αὐτή ἡ ὑποδούλωση; Τό σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα προτείνει στούς ἀγρότες *δυό* μέσα γι' αὐτό τό σκοπό. Θά τό ποῦμε ὅμως ἀκόμα μιά φορά, πώς μονάχα ὁ σοσιαλισμός θά λυτρώσει ὅλη τή φτωχολογιά ἀπό κάθε ὑποδούλωση, γιατί ὅσο οἱ πλούσιοι θά ἔχουν τή δύναμη, πάντα θά πιέζουν τούς φτωχούς μέ τόν ἕνα ἤ τόν ἄλλο τρόπο. Δέν μπορεῖς νά ἐξαλείψεις ὁλότελα καί μεμιᾶς κάθε ὑποδούλωση, μπορεῖς ὅμως νά περιορίσεις σημαντικά τήν πιό βαριά, τήν πιό αἰσχρή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση πού πιέζει καί τούς φτωχούς καί τούς μεσαίους, ἀκόμα καί τούς πλούσιους ἀγρότες, μπορεῖς ν' ἀνακουφίσεις ἄμεσα τήν ἀγροτιά.

Ὑπάρχουν γι' αὐτό δυό μέσα.

Τό πρῶτο μέσο εἶναι τά ἐλεύθερα ἐκλεγμένα δικαστήρια πού ν' ἀποτελοῦνται ἀπό ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν γῆς καί τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν, καθώς καί τῶν πλούσιων ἀγροτῶν καί τῶν τσιφλικάδων.

Τό δεύτερο μέσο εἶναι οἱ ἐλεύθερα ἐκλεγμένες *ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν*. Οἱ ἐπιτροπές αὐτές τῶν ἀγροτῶν δέν πρέπει νά ἔχουν μόνο τό δικαίωμα νά συζητοῦν καί νά παίρνουν κάθε λογῆς μέτρα γιά τήν ἐξάλειψη τῆς ἀγγαρείας, γιά τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας, ἀλλά πρέπει νά ἔχουν καί τό

δικαίωμα *νά πάρουν πίσω τά ὀτρέζκι καί νά τά ἐπιστρέψουν στούς ἀγρότες* *.

Ἄς ἐξετάσουμε λιγάκι πιό λεπτομερειακά τά δυό αὐτά μέσα. Τά ἐλεύθερα ἐκλεγμένα δικαστήρια ἀπό ἀντιπροσώπους θά ἐξετάζουν ὅλες τίς ὑποθέσεις πού ἔχουν σχέση μέ τά παράπονα τῶν ἀγροτῶν ἐνάντια στήν ὑποδούλωση. Τά δικαστήρια αὐτά θά ἔχουν δικαίωμα νά ἐλαττώσουν τό νοίκι γιά τά χωράφια, ἄν οἱ τσιφλικάδες, ἐκμεταλλευόμενοι τίς ἀνάγκες τῶν ἀγροτῶν, τό καθόρισαν πολύ μεγάλο. Τά δικαστήρια αὐτά θά ἔχουν δικαίωμα ν᾽ ἀπαλλάσσουν τούς ἀγρότες ἀπό τίς ὑπερβολικές πληρωμές, λογουχάρη, ἄν ὁ τσιφλικάς μίσθωσε τό μουζίκο ἀπό τό χειμώνα γιά καλοκαιρινή δουλειά μισοτιμῆς, τό δικαστήριο θά ἐξετάσει τήν ὑπόθεση καί θά καθορίσει δίκαιη πληρωμή. Φυσικά, τά δικαστήρια αὐτά δέν πρέπει ν᾽ ἀποτελοῦνται ἀπό δημόσιους ὑπαλλήλους, ἀλλά ἀπό ἐλεύθερα ἐκλεγμένους ἀντιπροσώπους, καί σ᾽ αὐτά οἱ ἐργάτες γῆς καί ἡ ἀγροτική φτωχολογιά πρέπει νά ἔχουν ὁπωσδήποτε δικούς τους πληρεξουσίους καί ὄχι λιγότερους ἀπό τούς ἀντιπροσώπους τῶν πλούσιων ἀγροτῶν καί τῶν τσιφλικάδων. Αὐτά τά δικαστήρια μποροῦν νά ἐξετάζουν καί ὅλες τίς διαφορές ἀνάμεσα στούς ἐργάτες καί στ᾽ ἀφεντικά. Ὅταν θά ὑπάρχουν τέτοια δικαστήρια, οἱ ἐργάτες κι ὅλη ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ θά μποροῦν πιό εὔκολα νά ὑπερασπίζουν τά δικαιώματά τους, θά μποροῦν πιό εὔκολα νά συνενώνονται καί νά γνωρίζουν καλά ποιοί μποροῦν νά ὑπερασπίζουν σταθερά καί πιστά τή φτωχολογιά καί τούς ἐργάτες.

Τό ἄλλο μέσο εἶναι ἀκόμα σπουδαιότερο. Εἶναι οἱ ἐλεύθερες *ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν* πού ἀποτελοῦνται ἀπό ἐκλεγμένους ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν γῆς, τῶν φτωχῶν, τῶν μεσαίων καί τῶν πλούσιων ἀγροτῶν, μιά σέ κάθε νομό (ἤ κάμποσες σέ κάθε νομό, ἄν οἱ ἀγρότες τό κρίνουν ἀναγκαῖο· αὐτοί μποροῦν ἀκόμα νά ἱδρύσουν ἐπιτροπές ἀγροτῶν καί σέ κάθε ἐπαρχία καί σέ κάθε μεγάλο χωριό). Κανείς δέν ξέρει καλύτερα ἀπό τούς ἴδιους τούς ἀγρότες τήν ὑποδούλωση πού τούς πνίγει. Κανείς δέ θά μπορέσει καλύτερα ἀπό τούς ἴδιους τούς ἀγρότες νά ξεσκεπάσει τούς τσιφλικάδες πού ζοῦν ἴσαμε σήμερα ἀπό τή δουλοπα-

---

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τή λέξη «*ἀγρότες*» μπῆκε τό παρακάτω κείμενο:

«Οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν πρέπει νά ἔχουν δικαίωμα νά ἀφαιρέσουν ὅλη τή γῆ ἀπό τούς τσιφλικάδες καί ἀπό ὅλους τούς γαιοχτήμονες γενικά καί ἡ ἴδια ἡ ἐθνοσυνέλευση θά καθορίσει τί θά γίνει μ᾽ αὐτή τή γῆ πού θά μετατραπεῖ σέ ἰδιοχτησία ὅλου τοῦ λαοῦ». *Σύντ.*

ροικιακή ὑποδούλωση. Οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν θά ἐξετάσουν ποιά ὀτρέζκι, ποιά λιβάδια ἤ βοσκές κτλ. ἀφαιρέθηκαν ἄδικα ἀπό τούς ἀγρότες, θά ἐξετάσουν ἄν πρέπει νά πάρουν πίσω αὐτή τή γῆ χωρίς πληρωμή ἤ πρέπει νά δόσουν ἀποζημίωση, σέ βάρος τῶν μεγάλων εὐγενῶν, σ' ἐκείνους πού τήν ἀγόρασαν. Οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν θά γλυτώσουν τούς ἀγρότες, τουλάχιστον, ἀπό τίς παγίδες πού τούς ἔστησαν πάρα πολλές ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν καί τῶν τσιφλικάδων. Οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν θ' ἀπαλλάξουν τούς ἀγρότες ἀπό τίς ἐπεμβάσεις τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων, θά δείξουν πώς οἱ ἀγρότες θέλουν καί μποροῦν οἱ ἴδιοι νά ταχτοποιοῦν τίς ὑποθέσεις τους, θά βοηθήσουν τούς ἀγρότες νά συνεννοηθοῦν γιά τίς ἀνάγκες τους καί νά γνωρίσουν καλά τούς ἀνθρώπους πού εἶναι ἱκανοί νά ὑπερασπίσουν πιστά τήν ἀγροτική φτωχολογιά καί τή συμμαχία μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων. Οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν εἶναι τό *πρῶτο βῆμα* γιά νά μπορέσουν οἱ ἀγρότες ἀκόμα καί στά πιό ἀπόμερα χωριά νά σταθοῦν στά πόδια τους καί νά πάρουν τήν τύχη τους στά δικά τους τά χέρια.

Νά γιατί οἱ ἐργάτες-σοσιαλδημοκράτες προειδοποιοῦν τούς ἀγρότες καί τούς λένε:

Μήν ἔχετε ἐμπιστοσύνη σέ καμιά ἐπιτροπή εὐγενῶν, σέ καμιά ἐπιτροπή δημόσιων ὑπαλλήλων.

Ζητεῖστε ἐθνοσυνέλευση.

Ζητεῖστε τήν ἵδρυση ἐπιτροπῶν τῶν ἀγροτῶν.

Ζητεῖστε νά βγαίνουν τελείως ἐλεύθερα ὅλα τά βιβλία καί οἱ ἐφημερίδες.

Ὅταν θά ἔχουν ὅλοι τό δικαίωμα νά ἐκφράζουν, χωρίς νά φοβοῦνται κανέναν, τίς γνῶμες καί τίς ἐπιθυμίες τους ἐλεύθερα καί στήν ἐθνοσυνέλευση, καί στίς ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν, καί στίς ἐφημερίδες, τότε θά φανεῖ πολύ γρήγορα ποιός εἶναι μέ τό μέρος τῆς ἐργατικῆς τάξης καί ποιός μέ τό μέρος τῆς ἀστικῆς τάξης. Τώρα ἡ τεράστια πλειοψηφία τῶν ἀνθρώπων δέ σκέφτεται καθόλου γι' αὐτό τό πράγμα, μερικοί κρύβουν τήν πραγματική τους γνώμη, ἄλλοι δέ ἔχουν ἀκόμα καί οἱ ἴδιοι σχηματίσει γνώμη, καί ἄλλοι ἐξαπατοῦν συνειδητά τόν κόσμο. Τότε ὅμως θ' ἀρχίσουν ὅλοι νά σκέφτονται γι' αὐτά, δέ θά ὑπάρχει λόγος νά κρύβουν τή γνώμη τους, καί ὅλη ἡ ὑπόθεση θά ξεκαθαρίσει σύντομα. Εἴπαμε πιό πάνω πώς ἡ ἀστική τάξη θά τραβήξει τούς πλούσιους ἀγρότες μέ τό μέρος της. Ὅσο γρηγορότερα καί ριζικότερα κατορθώσουμε νά ἐξαλείψουμε τή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση, ὅσο περισσότερη πραγματική ἐλευ-

θερία ἀποχτήσουν οἱ ἀγρότες τόσο γρηγορότερα θά συνενωθεῖ ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ, τόσο γρηγορότερα θά ἑνωθεῖ καί ἡ πλούσια ἀγροτιά μέ ὁλόκληρη τήν ἀστική τάξη. Ἄς ἑνωθοῦν: ἐμεῖς αὐτό δέν τό φοβόμαστε, παρ' ὅλο πού ξέρουμε πολύ καλά πώς ἡ πλούσια ἀγροτιά ἀπό τήν ἕνωση αὐτή θά γίνει πιό ἰσχυρή. Γιατί κι ἐμεῖς θά ἑνωθοῦμε καί *ἡ δική μας συμμαχία* — ἡ συμμαχία τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων — θά εἶναι ἀσύγκριτα πολυαριθμότερη, θά εἶναι συμμαχία δεκάδων ἑκατομμυρίων ἐνάντια στή συμμαχία ἑκατοντάδων χιλιάδων. Ξέρουμε ἐπίσης πώς ἡ ἀστική τάξη θά προσπαθήσει (ἀπό τώρα κιόλας προσπαθεῖ!) νά τραβήξει μέ τό μέρος της καί τούς μεσαίους, ἀκόμα καί τούς μικρούς ἀγρότες, θά προσπαθήσει νά τούς ἐξαπατήσει, θά προσπαθήσει νά τούς παρασύρει, νά τούς διασπάσει, θά ὑποσχεθεῖ στόν καθέναν ἀπ' αὐτούς νά τόν κάνει πλούσιο. Εἴδαμε κιόλας μέ τί μέσα καί μέ τί ἀπάτες προσπαθεῖ ἡ ἀστική τάξη νά παρασύρει τό μεσαῖο ἀγρότη. Γι' αὐτό πρέπει ἀπό τώρα ν' ἀνοίγουμε τά μάτια τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ, ἀπό τώρα νά δυναμώνουμε τήν ἰδιαίτερη συμμαχία της μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων ἐνάντια σ' ὁλόκληρη τήν ἀστική τάξη.

Ἄς κοιτάξει καλά ὁ κάθε κάτοικος τοῦ χωριοῦ γύρω του. Πόσο συχνά μιλοῦν οἱ πλούσιοι μουζίκοι ἐνάντια στούς ἀφέντες, ἐνάντια στούς τσιφλικάδες! Πόσο λυποῦνται γιά τήν καταπίεση τοῦ λαοῦ, γιά τό ὅτι ἡ γῆ τῶν ἀφεντάδων μένει χωρίς λόγο ἀκαλλιέργητη! Πόσο τούς ἀρέσει νά συζητᾶνε (μεταξύ τους) ὅτι θά ἔπρεπε, λέει, νά περάσει ἡ γῆ στά χέρια τῶν μουζίκων!

Μποροῦμε νά πιστεύουμε αὐτά πού λένε οἱ πλούσιοι; Ὄχι. Αὐτοί δέ θέλουν τή γῆ γιά τό λαό, ἀλλά γιά τόν ἑαυτό τους. Αὐτοί ἀπό τώρα κιόλας ἔχουν πάρει πολλά χωράφια, ἄλλα ἀγορασμένα καί ἄλλα νοικιασμένα· αὐτά ὅμως τούς εἶναι λίγα. *Συνεπῶς, ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ δέν πρόκειται νά βαδίσει πολύ καιρό μαζί μέ τούς πλούσιους ἐνάντια στούς τσιφλικάδες.* Μονάχα τό πρῶτο βῆμα μποροῦμε νά κάνουμε μαζί μ' αὐτούς, κι ἀπό κεῖ καί πέρα θά χρειαστεῖ νά τραβήξει ὁ καθένας τό δρόμο του.

Νά γιατί πρέπει νά ξεχωρίσουμε καλά τό πρῶτο αὐτό βῆμα ἀπό τ' ἄλλα βήματα κι ἀπό τό τελευταῖο, τό κυριότερο βῆμα μας. Τό πρῶτο βῆμα στό χωριό εἶναι ν' ἀπελευθερωθεῖ ὁλοκληρωτικά ὁ ἀγρότης, ν' ἀποχτήσει πλήρη δικαιώματα, νά ὀργανωθοῦν ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν γιά τήν ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι*. Καί τό τε-

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τή λέξη «ὀτρέζκι» μπῆκαν οἱ παρακάτω λέξεις: «καί γιά τήν ἀφαίρεση *ὅλης* τῆς γῆς ἀπό τούς τσιφλικάδες». *Σύντ.*

λευταῖο μας βῆμα καί στήν πόλη καί στό χωριό εἶναι ἕνα: *νά ἀφαιρέσουμε ὅλη τή γῆ, ὅλες τίς φάμπρικες ἀπό τούς τσιφλικάδες καί ἀπό τήν ἀστική τάξη καί νά χτίσουμε τή σοσιαλιστική κοινωνία* *. Ἀνάμεσα στό πρῶτο καί στό τελευταῖο βῆμα θά χρειαστεῖ νά κάνουμε πολύ ἀγώνα, *κι ὅποιος μπερδεύει τό πρῶτο βῆμα μέ τό τελευταῖο, αὐτός ζημιώνει αὐτόν τόν ἀγώνα, αὐτός, χωρίς νά τό καταλαβαίνει κι ὁ ἴδιος, ρίχνει στάχτη στά μάτια τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ.*

Ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ θά κάνει τό πρῶτο βῆμα μαζί μ' ὅλους τούς ἀγρότες: μόνο μερικοί κουλάκοι θά μείνουν πίσω, μόνο ἕνας στούς ἑκατό μουζίκους δέν ἀντιπαθεῖ τήν ὑποδούλωση. Ἡ μάζα ὅμως ὁλάκερη θά τραβήξει ἑνιαῖα, γιατί ὅλη ἡ ἀγροτιά ἔχει ἀνάγκη ἀπό ἴσα δικαιώματα. Ἡ τσιφλικάδικη ὑποδούλωση τούς δένει ὅλους χειροπόδαρα. Ὅσο γιά τό τελευταῖο βῆμα, δέ θά τό κάνουν ποτέ ὅλοι οἱ ἀγρότες μαζί, γιατί ὅλη ἡ πλούσια ἀγροτιά θά ξεσηκωθεῖ τώρα ἐνάντια στούς ἐργάτες γῆς. Τώρα πιά μᾶς χρειάζεται γερή συμμαχία τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ μέ τούς *ἐργάτες-σοσιαλδημοκράτες τῶν πόλεων*. Ὅποιος λέει στούς ἀγρότες ὅτι μποροῦν νά κάνουν μεμιᾶς καί τό πρῶτο καί τό τελευταῖο βῆμα, αὐτός ἐξαπατᾶ τό μουζίκο. Αὐτός ξεχνάει τό μεγάλο ἀγώνα ἀνάμεσα στούς ἴδιους τούς ἀγρότες, τό μεγάλο ἀγώνα ἀνάμεσα στή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ καί στούς πλούσιους χωρικούς.

Νά γιατί οἱ σοσιαλδημοκράτες δέν τάζουν στόν ἀγρότη *εὐθύς ἀμέσως* λαγούς μέ πετραχήλια. Νά γιατί οἱ σοσιαλδημοκράτες ζητοῦν πρίν ἀπ' ὅλα πλήρη ἐλευθερία γιά τόν ἀγώνα, γιά τό μεγάλο, πλατύ, παλλαϊκό ἀγώνα ὅλης τῆς ἐργατικῆς τάξης ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική τάξη. Νά γιατί οἱ σοσιαλδημοκράτες λένε πώς *τό πρῶτο βῆμα εἶναι μικρό, μά σίγουρο.*

Μερικοί νομίζουν πώς ἡ διεκδίκησή μας νά ἱδρυθοῦν ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν γιά τόν περιορισμό τῆς ὑποδούλωσης καί τήν ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι εἶναι ἕνα φράγμα, ἕνας τοῖχος. Ὡς ἐδῶ, λέει, καί μή παρέκει. Αὐτοί πολύ λίγο βάθυναν στό τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες. Ἡ διεκδίκηση νά ἱδρυθοῦν ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν γιά τόν περιορισμό τῆς ὑποδούλωσης καί τήν ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι δέν εἶναι τοῖχος. Εἶναι *πόρτα*. Πρέπει νά περάσουμε πρῶτα ἀπ' ὅλα ἀπ' αὐτή τήν πόρτα, *γιά νά βαδίσου-*

---

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 τό κείμενο ἀπό τή λέξη «*νά ἀφαιρέσουμε*» ὥς τή λέξη «*κοινωνία*» ἀντικαταστάθηκε μέ τό παρακάτω κείμενο: «ἡ ἐξάλειψη τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας πάνω στή γῆ καί στίς φάμπρικες καί ἡ οἰκοδόμηση τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας». *Σύντ.*

με πιό πέρα, γιά νά βαδίσουμε ἀπό τόν ἀνοιχτό, τόν πλατύ δρόμο *ὥς τό τέλος*, ὥς τήν πλήρη ἀπελευθέρωση ὅλου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ τῆς Ρωσίας. Ἐφόσον ἡ ἀγροτιά δέν περάσει ἀπ' αὐτή τήν πόρτα, θά μένει στό σκοτάδι, στήν ὑποδούλωση, χωρίς πλήρη δικαιώματα, χωρίς πλήρη, πραγματική ἐλευθερία, δέ θά μπορεῖ καί ἡ ἴδια νά ξεκαθαρίσει οριστικά ποιός εἶναι φίλος τοῦ ἀνθρώπου τῆς δουλειᾶς καί ποιός εἶναι ἐχθρός του. Γι' αὐτό οἱ σοσιαλδημοκράτες δείχνουν αὐτή τήν πόρτα καί λένε πώς πρίν ἀπ' ὅλα πρέπει ὅλος ὁ κόσμος, ὅλος ὁ λαός νά ριχτεῖ πάνω σ' αὐτή τήν πόρτα καί νά τήν κάνει κομμάτια. Καί ὅμως ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού αὐτοαποκαλοῦνται ναρόντνικοι καί σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, πού θέλουν ἐπίσης τό καλό τοῦ μουζίκου, πού θορυβοῦν, φωνάζουν, χειρονομοῦν, θέλουν νά βοηθήσουν, μά *τήν πόρτα αὐτή δέν τή βλέπουν!* Καί εἶναι τόσο τυφλοί οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, πού λένε: δέ χρειάζεται καθόλου νά δοθεῖ στό μουζίκο τό δικαίωμα νά διαχειρίζεται ἐλεύθερα τή γῆ του! Θέλουν τό καλό τοῦ μουζίκου, μά σκέφτονται κάποτε ἀκριβῶς σάν τσιφλικάδες! Ἀπό τέτοιους φίλους λίγο εἶναι τό ὄφελος. Τί βγαίνει μέ τό νά ἐπιθυμεῖς κάθε καλό γιά τό μουζίκο, ἐφόσον δέ βλέπεις, καθαρά τήν πρώτη πρώτη πόρτα πού πρέπει νά σπάσει; Τί βγαίνει μέ τό νά θέλεις κι ἐσύ τό σοσιαλισμό, ἐφόσον δέ βλέπεις πῶς θά βγεῖς στό δρόμο τοῦ ἐλεύθερου λαϊκοῦ ἀγώνα γιά τό σοσιαλισμό ὄχι μόνο στήν πόλη, ἀλλά καί στό χωριό, ὄχι μόνο ἐνάντια στούς τσιφλικάδες, ἀλλά καί *ἐνάντια στούς πλούσιους μέσα στό χωριό, μέσα στήν κοινότητα;*

Νά γιατί οἱ σοσιαλδημοκράτες δείχνουν τόσο ἐπίμονα αὐτή τήν κοντινή καί πρώτη πόρτα. Ἡ δυσκολία τώρα δέν εἶναι ν' αραδιάζεις ἕνα σωρό καλές εὐχές, ἀλλά νά δείξεις σωστά τό δρόμο, νά καταλάβεις καλά, *πῶς πρέπει νά κάνεις τό πρῶτο πρῶτο βῆμα.* Τό ὅτι τό ρῶσο μουζίκο τόν τσακίζει· ἡ ὑποδούλωση, τό ὅτι ὁ ρῶσος μουζίκος παραμένει μισοδουλοπάροικος, γι' αὐτό μιλοῦν καί γράφουν ἐδῶ καί σαράντα χρόνια ὅλοι οἱ φίλοι τοῦ μουζίκου. Τό πόσο ξετσίπωτα οἱ τσιφλικάδες καταληστεύουν καί ὑποδουλώνουν τό μουζίκο μέ τά κάθε λογῆς ὀτρέζκι, ἔχουν γραφτεῖ γι' αὐτό πολλά βιβλία ἀπ' ὅλους τούς φίλους τοῦ μουζίκου πολύ πρίν ἐμφανιστοῦν στή Ρωσία οἱ σοσιαλδημοκράτες. Τό ὅτι πρέπει νά βοηθήσουμε τώρα ἀμέσως τό μουζίκο, τό ὅτι πρέπει νά τόν ξαλαφρώσουμε ἔστω καί λίγο ἀπ' τήν ὑποδούλωση, αὐτό τό βλέπουν πιά σήμερα ὅλοι οἱ τίμιοι ἄνθρωποι, γι' αὐτό ἀρχίζουν νά μιλοῦν ἀκόμα καί οἱ ὑπάλληλοι τῆς ἀστυνομικῆς μας κυβέρνησης. Ὅλο τό ζήτημα εἶναι: *πῶς ν' ἀρχίσουμε τή δου-*

λειά; πῶς νά κάνουμε τό *πρῶτο βῆμα;* ποιά πόρτα πρέπει πρίν ἀπ᾽ ὅλα νά σπάσουμε;

Στό ἐρώτημα αὐτό διάφοροι ἄνθρωποι (ἀπό κείνους πού θέλουν τό καλό τοῦ μουζίκου) δίνουν δυό διαφορετικές ἀπαντήσεις. Κάθε προλετάριος τοῦ χωριοῦ πρέπει νά προσπαθήσει νά καταλάβει ὅσο μπορεῖ καλύτερα τίς δυό ἀπαντήσεις καί νά σχηματίσει δικιά του συγκεκριμένη καί σταθερή γνώμη. Τή μιά ἀπάντηση τή δίνουν οἱ ναρόντνικοι καί οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. Πρίν ἀπ᾽ ὅλα, λένε αὐτοί, χρειάζεται ν᾽ ἀναπτύξουμε στήν ἀγροτιά κάθε λογῆς ἑνώσεις (συνεταιρισμούς). Τήν κοινοτική ἕνωση πρέπει νά τή δυναμώσουμε. Δέν πρέπει νά δοθεῖ στόν κάθε ἀγρότη τό δικαίωμα νά διαθέτει ἐλεύθερα τή γῆ του. Ἡ κοινότητα πρέπει νά ἔχει περισσότερα δικαιώματα και βαθμιαῖα νά γίνει ὅλη ἡ γῆ στή Ρωσία κοινοτική *. Πρέπει νά παρέχονται στούς ἀγρότες κάθε λογῆς διευκολύνσεις σχετικά μέ τήν ἀγορά τῆς γῆς, γιά νά μπορεῖ ἡ γῆ νά περνάει πιό εὔκολα ἀπό τό κεφάλαιο στήν ἐργασία.

Οἱ σοσιαλδημοκράτες δίνουν ἄλλη ἀπάντηση. Ὁ ἀγρότης πρέπει πρίν ἀπ᾽ ὅλα ν᾽ ἀποχτήσει ὅλα, χωρίς ἐξαίρεση, τά δικαιώματα πού ἔχει ὁ εὐγενής κι ὁ ἔμπορος. Ὁ ἀγρότης πρέπει νά ἔχει ἀπόλυτο δικαίωμα νά διαθέτει λεύτερα τή γῆ του. Γιά νά ἐξαλειφθεῖ ἡ πιό αἰσχρή ὑποδούλωση, πρέπει νά ἱδρυθοῦν ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν γιά τήν ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι **. Δέ μᾶς χρειάζεται κοινοτική ἕνωση, ἀλλά ἕνωση τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ τῶν διαφόρων ἀγροτικῶν κοινοτήτων ὅλης τῆς Ρωσίας, ἕνωση τῶν προλετάριων τοῦ χωριοῦ μέ τούς προλετάριους τῆς πόλης. Οἱ κάθε λογῆς ἑνώσεις (συνεταιρισμοί) καί ἡ ἀγορά τῆς γῆς ἀπό τήν κοινότητα θά φέρουν πάντα περισσότερο ὄφελος στούς πλούσιους τοῦ χωριοῦ καί θά ἐξαπατοῦν τό μεσαῖο ἀγρότη.

Ἡ ρωσική κυβέρνηση βλέπει πώς πρέπει ν᾽ ἀνακουφίσει τούς ἀγρότες, θέλει ὅμως νά ξεμπερδέψει μέ μικροπράγματα, θέλει νά τά φτιάξει ὅλα μέ τούς ὑπαλλήλους της. Οἱ ἀγρότες πρέπει

---

* Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τίς λέξεις «νά γίνει» μπῆκε τό παρακάτω κείμενο: «Νά ἀφαιρεθεῖ ὅλη ἡ γῆ ἀπό τούς τσιφλικάδες καί νά μοιραστεῖ ἐξίσου μόνο σ᾽ ἐκείνους πού τήν καλλιεργοῦν». *Σύντ.*

** Στήν ἔκδοση τοῦ 1905 ὕστερα ἀπό τή λέξη «ὀτρέζκι» μπῆκε τό παρακάτω κείμενο: «Οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν πρέπει νά ἔχουν δικαίωμα νά πάρουν *ὅλη τή γῆ* ἀπό τούς τσιφλικάδες. Οἱ βουλευτές τοῦ λαοῦ θά καθορίσουν τί θά γίνει *μέ τή λαϊκή γῆ*. Ἐμεῖς ὅμως πρέπει νά ἐπιδιώκουμε τήν πλήρη ἐπικράτηση τῆς σοσιαλιστικῆς κοινωνίας καί νά μή λησμονοῦμε ὅτι ἐφόσον θά ὑπάρχει ἡ ἐξουσία τοῦ χρήματος, ἡ ἐξουσία τοῦ κεφαλαίου, καμιά διανομή τῆς γῆς ἐξίσου δέ θά ἀπαλλάξει τό λαό ἀπό τή φτώχεια». *Σύντ.*

νά βρίσκονται σέ ἐπιφυλακή, γιατί οἱ ἐπιτροπές τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων θά τούς ἐξαπατήσουν, ὅπως τούς ἐξαπάτησαν καί οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν. Οἱ ἀγρότες πρέπει νά διεκδικοῦν τήν ἐλεύθερη ἐκλογή ἐπιτροπῶν τῶν ἀγροτῶν. Τό ζήτημα εἶναι νά πάρουν οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες τήν τύχη τους στά χέρια τους καί ὄχι νά περιμένουν ἀνακούφιση ἀπό τούς δημόσιους ὑπαλλήλους. Ἄς κάνουμε στήν ἀρχή μονάχα ἕνα βῆμα, ἄς ἐλευθερωθοῦμε στήν ἀρχή μονάχα ἀπό τή χειρότερη ὑποδούλωση, μόνο νά νιώσουν οἱ ἀγρότες τή δύναμή τους, μόνο νά συνεννοηθοῦν καί νά ἑνωθοῦν ἐλεύθερα. Κανένας καλοπροαίρετος ἄνθρωπος δέν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ πώς τά ὀτρέζκι ἀποτελοῦν συχνά μέσο γιά τήν πιό αἰσχρή, δουλοπαροικιακή ἐξάρτηση. Κανένας καλοπροαίρετος ἄνθρωπος δέν μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ πώς ἡ διεκδίκησή μας νά ἐκλέξουν οἱ ἀγρότες ἐλεύθερα τίς ἐπιτροπές *τους*, χωρίς δημόσιους ὑπαλλήλους, γιά τήν ἐξάλειψη κάθε δουλοπαροικιακῆς ὑποδούλωσης, εἶναι ἡ πρώτιστη καί ἡ πιό δίκαιη διεκδίκηση.

Στίς ἐλεύθερες ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν (ὅπως ἀκριβῶς καί στήν ἐλεύθερη πανρωσική βουλή) οἱ σοσιαλδημοκράτες θά δυναμώνουν ἀπό τήν ἀρχή κιόλας καί μ' ὅλες τίς δυνάμεις τους τήν ἰδιαίτερη συμμαχία τῶν προλετάριων τοῦ χωριοῦ μέ τούς προλετάριους τῆς πόλης. Οἱ σοσιαλδημοκράτες θά ὑποστηρίζουν ὅλα τά μέτρα πρός ὄφελος τῶν προλετάριων τοῦ χωριοῦ καί θά τούς βοηθήσουν νά κάνουν ἀμέσως ὕστερα ἀπό τό πρῶτο βῆμα ὅσο μπορεῖ γρηγορότερα καί ὅσο μπορεῖ πιό ἑνωμένα τό δεύτερο βῆμα καί τό τρίτο κτλ. ὥς τό τέλος, ὥς τήν πλέρια *νίκη τοῦ προλεταριάτου*. Μποροῦμε ὅμως νά ποῦμε ἀπό τώρα κιόλας, αὐτή τή στιγμή, ποιά διεκδίκηση θά μπεῖ αὔριο στήν ἡμερησία διάταξη γιά τό δεύτερο βῆμα; Ὄχι, αὐτό δέν μποροῦμε νά τό ποῦμε, γιατί δέν ξέρουμε τί στάση θά κρατήσουν αὔριο οἱ πλούσιοι ἀγρότες καί πολλοί μορφωμένοι ἄνθρωποι πού ἀσχολοῦνται μέ κάθε λογῆς συνεταιρισμούς καί μέ κάθε λογῆς πέρασμα τῆς γῆς ἀπό τό κεφάλαιο στήν ἐργασία.

Ἴσως αὐτοί νά μή καταφέρουν νά συμφωνήσουν αὔριο κιόλας μέ τούς τσιφλικάδες, καί θά θελήσουν νά συντρίψουν ὁλότελα τήν τσιφλικάδικη ἐξουσία. Θαυμάσια. Οἱ σοσιαλδημοκράτες πολύ τό εὔχονται αὐτό καί θά συμβουλεύουν τούς προλετάριους τοῦ χωριοῦ καί τῆς πόλης νά ζητοῦν νά ἀφαιρεθεῖ ὅλη ἡ γῆ ἀπό τούς τσιφλικάδες καί νά παραδοθεῖ στό ἐλεύθερο λαϊκό κράτος. Οἱ σοσιαλδημοκράτες θά παρακολουθοῦν ἄγρυπνα ὥστε στήν περίπτωση αὐτή νά μήν ἐξαπατηθοῦν οἱ προλετάριοι τοῦ χωριοῦ, ὥστε νά δυναμώσουν ἀκόμα περισσότερο γιά τόν τε-

λικό ἀγώνα ὑπέρ τῆς ὁλοκληρωτικῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ προλεταριάτου.

Μπορεῖ ὅμως νά συμβοῦν τά πράγματα ἐντελῶς διαφορετικά. Καί τό πιθανότερο εἶναι ὅτι θά συμβοῦν διαφορετικά. Οἱ πλούσιοι ἀγρότες καί πολλοί μορφωμένοι ἄνθρωποι μποροῦν αὔριο κιόλας, μόλις περιοριστεῖ καί λιγοστέψει ἡ χειρότερη ὑποδούλωση, νά ἑνωθοῦν μέ τούς τσιφλικάδες, καί τότε ὅλη ἡ ἀστική τάξη τοῦ χωριοῦ θά ὀρθωθεῖ ἐνάντια σ' ὅλο τό ἀγροτικό προλεταριάτο. Τότε θά ἦταν γελοῖο ν' ἀγωνιζόμαστε μόνο ἐνάντια στούς τσιφλικάδες. Τότε θά πρέπει ν' ἀγωνιστοῦμε ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική τάξη καί ν' ἀπαιτοῦμε πρίν ἀπ' ὅλα ὅσο μπορεῖ περισσότερη ἐλευθερία καί πεδίο δράσης γιά ἕνα τέτοιο ἀγώνα, ν' ἀπαιτοῦμε νά βελτιωθεῖ ἡ ζωή τοῦ ἐργάτη γιά νά διευκολυνθεῖ καί ὁ ἀγώνας του.

Πάντως, ὅ,τι καί ἄν γίνει, τό πρῶτο, τό κύριο καί ἐπιταχτικό μας καθῆκον εἶναι *νά δυναμώσουμε τή συμμαχία τῶν προλετάριων καί τῶν μισοπρολετάριων τοῦ χωριοῦ μέ τούς προλετάριους τῆς πόλης*. Γιά τή συμμαχία αὐτή μᾶς χρειάζεται τώρα κιόλας καί ἀμέσως *πλήρης πολιτική ἐλευθερία γιά τό λαό, πλήρης ἰσοτιμία τοῦ ἀγρότη καί κατάργηση τῆς δουλοπαροικιακῆς ὑποδούλωσης*. Κι ὅταν ἡ συμμαχία αὐτή δημιουργηθεῖ καί στερεωθεῖ, τότε εὔκολα θά ξεσκεπάσουμε κάθε ἀπάτη πού χρησιμοποιεῖ ἡ ἀστική τάξη γιά νά παρασέρνει τό μεσαῖο ἀγρότη, τότε θά κάνουμε εὔκολα καί γρήγορα καί τό δεύτερο καί τό τρίτο καί τό τελευταῖο βῆμα ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική τάξη, ἐνάντια σ' ὅλες τίς δυνάμεις τῆς κυβέρνησης, τότε θά βαδίσουμε σταθερά πρός τή νίκη καί θά πετύχουμε γρήγορα *τήν πλήρη ἀπελευθέρωση ὅλου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ*.

7. Η ΤΑΞΙΚΗ ΠΑΛΗ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

Τί εἶναι *ταξική πάλη;* Εἶναι ἡ πάλη μιᾶς μερίδας τοῦ λαοῦ ἐνάντια σέ ἄλλη, πάλη τῆς μάζας τῶν στερημένων ἀπό δικαιώματα ἀνθρώπων, τῶν καταπιεζομένων καί ἐργαζομένων ἐνάντια στούς προνομιούχους, στούς καταπιεστές καί στούς χαραμοφάηδες, ἡ πάλη τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν ἤ τῶν προλετάριων ἐνάντια στούς ἰδιοχτῆτες ἤ στήν ἀστική τάξη. Καί στό ρωσικό χωριό γινόταν πάντα, γίνεται καί τώρα ἡ μεγάλη αὐτή πάλη, παρ' ὅλο πού δέν τή βλέπουν ὅλοι, δέν καταλαβαίνουν ὅλοι τή σημασία της. Τόν καιρό τῆς δουλοπαροικίας ὅλη ἡ μάζα τῶν ἀγροτῶν πάλαιβε ἐνάντια στούς καταπιεστές της, ἐνάντια στήν τάξη τῶν

τσιφλικάδων πού τούς περιφρουροῦσε, τούς ὑπεράσπιζε καί τούς ὑποστήριζε ἡ τσαρική κυβέρνηση. Οἱ ἀγρότες δέν μποροῦσαν νά ἑνωθοῦν, οἱ ἀγρότες ἦτανε τότε ὁλότελα βουτηγμένοι στό σκοτάδι, οἱ ἀγρότες δέν εἶχαν βοηθούς καί ἀδέλφια ἀνάμεσα στούς ἐργάτες τῶν πόλεων, οἱ ἀγρότες ὅμως παρ' ὅλα αὐτά πάλαιβαν ὅπως ἤξεραν κι ὅπως μποροῦσαν. Οἱ ἀγρότες δέ φοβοῦνταν τούς ἄγριους διωγμούς τῆς κυβέρνησης, δέ φοβοῦνταν τίς σωματικές ποινές καί τίς σφαῖρες, οἱ ἀγρότες δέν πίστευαν τούς παπάδες πού ξελαρυγγίζονταν ν' ἀποδείξουν πώς ἡ δουλοπαροικία εἶναι καθιερωμένη ἀπό τήν ἁγία γραφή καί θεσπισμένη ἀπό τό θεό (ἀκριβῶς ἔτσι ἔλεγε τότε ὁ μητροπολίτης Φιλάρετος!), οἱ ἀγρότες ξεσηκώνονταν πότε δῶ πότε κεῖ, καί ἡ κυβέρνηση τελικά ὑποχώρησε, γιατί φοβήθηκε τή γενική ἐξέγερση ὅλων τῶν ἀγροτῶν.

Τή δουλοπαροικία τήν κατάργησαν, ὄχι ὅμως ὁλοκληρωτικά. Οἱ ἀγρότες ἔμειναν χωρίς δικαιώματα, ἔμειναν μιά κατώτατη, φόρου ὑποτελής ἀπόκληρη τάξη, ἔμειναν στά νύχια τῆς δουλοπαροικιακῆς ὑποδούλωσης. Καί οἱ ἀγρότες ἐξακολουθοῦν νά ξεσηκώνονται, ἐξακολουθοῦν νά ζητοῦν πλήρη, πραγματική λευτεριά. Στό μεταξύ, ὕστερ' ἀπό τήν κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας, ἐμφανίστηκε μιά καινούργια ταξική πάλη, *ἡ πάλη τοῦ προλεταριάτου ἐνάντια στήν ἀστική τάξη*. Τά πλούτη ἔγιναν περισσότερα, κατασκευάστηκαν σιδηροδρομικές γραμμές καί μεγάλες φάμπρικες, οἱ πόλεις μεγάλωσαν ἀκόμα πιό πολύ καί ἔγιναν ἀκόμα πλουσιότερες, ὅλα ὅμως αὐτά τά πλούτη τά μάζεψε στά χέρια του ἕνας μηδαμινός ἀριθμός ἀνθρώπων, ἐνῶ ὁ λαός ὅλο φτώχαινε, καταστρεφόταν, πεινοῦσε, ἔφευγε γιά νά δουλέψει σάν μισθωτός σέ ξένα χέρια. Οἱ ἐργάτες τῶν πόλεων ἄρχισαν τόν καινούργιο μεγάλο ἀγώνα ὅλων τῶν φτωχῶν ἐνάντια σ' ὅλους τούς πλούσιους. Οἱ ἐργάτες τῶν πόλεων ἑνώθηκαν στό *σοσιαλδημοκρατικό κόμμα* καί παλαίβουν ἐπίμονα, σταθερά καί ὁμόθυμα, προχωροῦν βῆμα πρός βῆμα, προετοιμάζονται γιά τό μεγάλο, τόν τελικό ἀγώνα, καί ἀπαιτοῦν πολιτική ἐλευθερία γιά ὅλο τό λαό.

Τέλος, δέ βάσταξαν καί οἱ ἀγρότες. Τήν ἄνοιξη τοῦ περασμένου χρόνου, τό 1902, ξεσηκώθηκαν οἱ ἀγρότες τῆς Πολτάβας, τοῦ Χαρκόβου καί ἄλλων κυβερνείων καί τράβηξαν ἐνάντια στούς τσιφλικάδες, ἄνοιγαν τ' ἀμπάρια καί μοίραζαν ἀναμεταξύ τους τό βιός τῶν τσιφλικάδων, ἔδιναν στούς πεινασμένους τά σιτηρά πού τά εἶχε σπείρει καί τά εἶχε μαζέψει ὁ μουζίκος, ἀλλά τά εἶχε ἁρπάξει καί τά εἶχε κάνει δικά του ὁ τσιφλικάς, ζητοῦ-

σαν νέο ἀναδασμό τῆς γῆς. Οἱ ἀγρότες δέν ἄντεξαν στήν ἀπεριόριστη καταπίεση καί ἄρχισαν νά ζητοῦν καλύτερη μοίρα. Οἱ ἀγρότες ἀποφάσισαν, — κι ἀποφάσισαν πολύ σωστά, — πώς εἶναι καλύτερα νά πεθάνουν παλαίβοντας ἐνάντια στούς καταπιεστές, παρά νά πεθάνουν ἀπό τήν πείνα χωρίς ἀγώνα. Οἱ ἀγρότες ὅμως δέν κατάχτησαν καλύτερη μοίρα. Ἡ τσαρική κυβέρνηση τούς χαρακτήρισε κοινούς στασιαστές καί ληστές (ἐπειδή ἔπαιρναν ἀπό τούς ληστές-τσιφλικάδες τά σιτηρά πού οἱ ἴδιοι οἱ ἀγρότες τά εἶχαν σπείρει καί τά εἶχαν μαζέψει!), ἡ τσαρική κυβέρνηση ἔστειλε ἐνάντιά τους στρατό, ὅπως στέλνει ἐνάντια στόν ἐχθρό, καί οἱ ἀγρότες νικήθηκαν. Τούς ἀγρότες τούς πυροβολοῦσαν, πολλούς σκότωσαν, ἄλλους τούς ξυλοκοποῦσαν ἄγρια, τούς βασάνιζαν μέχρι θανάτου, τούς βασάνιζαν ἔτσι πού οὔτε οἱ τοῦρκοι δέν εἶχαν βασανίσει ποτέ τούς ἐχθρούς τους, τούς χριστιανούς. Περισσότερο ἀπ' ὅλους τούς βασάνιζαν, σάν πραγματικοί δήμιοι, οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ τσάρου, οἱ διοικητές κυβερνείων. Οἱ στρατιῶτες βίαζαν τίς γυναῖκες καί τίς κόρες τῶν ἀγροτῶν. Καί ὕστερα ἀπ' ὅλα αὐτά, πάλι τούς ἀγρότες δίκασαν δικαστήρια δημόσιων ὑπαλλήλων, πάλι τούς ἀγρότες ὑποχρέωσαν νά πληρώσουν πρός ὄφελος τῶν τσιφλικάδων ὀχτακόσιες χιλιάδες ρούβλια· καί στά δικαστήρια, στά ἐπαίσχυντα καί ἱεροεξεταστικά αὐτά δικαστήρια πού συνέρχονταν κεκλεισμένων τῶν θυρῶν, δέν ἐπέτρεψαν ἀκόμα καί στούς συνήγορους νά ἐξιστορήσουν, πῶς βασάνιζαν καί τυραννοῦσαν τούς ἀγρότες οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ τσάρου, ὁ διοικητής κυβερνείου Ὀμπολένσκι καί οἱ ἄλλοι ὑπηρέτες τοῦ τσάρου.

Οἱ ἀγρότες ἀγωνίζονταν γιά δίκαιη ὑπόθεση. Ἡ ρωσική ἐργατική τάξη θά τιμᾶ πάντα τή μνήμη τῶν μαρτύρων πού τουφεκίστηκαν καί ἐκτελέστηκαν μέ βασανιστήρια ἀπό τούς ὑπηρέτες τοῦ τσάρου. Οἱ μάρτυρες αὐτοί ἦταν ἀγωνιστές γιά τή λευτεριά καί τήν εὐτυχία τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ. Οἱ ἀγρότες νικήθηκαν, ὅμως θά ξεσηκωθοῦν ξανά καί ξανά, δέ θ' ἀπογοητευθοῦν ἀπό τήν πρώτη ἥττα. Οἱ συνειδητοί ἐργάτες θά καταβάλουν κάθε προσπάθεια, ὥστε νά μάθει ὅσο μπορεῖ περισσότερος ἐργαζόμενος κόσμος στίς πόλεις καί στά χωριά τόν ἀγώνα τῶν ἀγροτῶν καί νά ἑτοιμάζεται γιά ἕνα καινούργιο, πιό πετυχημένο ἀγώνα. Οἱ συνειδητοί ἐργάτες θά προσπαθήσουν μέ ὅλες τίς δυνάμεις τους νά βοηθήσουν τούς ἀγρότες *νά καταλάβουν καλά, γιατί καταπνίγηκε ἡ πρώτη ἀγροτική ἐξέγερση* (1902) *καί τί πρέπει νά κάνουν γιά νά νικήσουν οἱ ἀγρότες καί οἱ ἐργάτες, καί ὄχι οἱ ὑπηρέτες τοῦ τσάρου.*

Ἡ ἀγροτική ἐξέγερση καταπνίγηκε, γιατί ἦταν ἐξέγερση μιᾶς ἀφώτιστης, ἀσύνειδης μάζας, ἐξέγερση χωρίς συγκεκριμένες, σαφεῖς *πολιτικές* διεκδικήσεις, δηλαδή χωρίς τή διεκδίκηση ν' ἀλλάξει τό *κρατικό* σύστημα. Ἡ ἀγροτική ἐξέγερση καταπνίγηκε, γιατί ἦταν *ἀπροετοίμαστη*. Ἡ ἀγροτική ἐξέγερση καταπνίγηκε, γιατί οἱ προλετάριοι τοῦ χωριοῦ δέν εἶχαν ἀκόμα συμμαχία μέ τούς προλετάριους τῆς πόλης. Αὐτές εἶναι οἱ τρεῖς αἰτίες τῆς πρώτης ἀποτυχίας τῶν ἀγροτῶν. Γιά νά πετύχει ἡ ἐξέγερση πρέπει νά εἶναι συνειδητή καί προετοιμασμένη, πρέπει ν' ἀγκαλιάσει ὅλη τή Ρωσία καί νά γίνει σέ συμμαχία μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων. Καί κάθε βῆμα τοῦ ἐργατικοῦ ἀγώνα στίς πόλεις, κάθε σοσιαλδημοκρατικό βιβλίο ἤ ἐφημερίδα, κάθε λόγος συνειδητοῦ ἐργάτη πρός τούς προλετάριους τοῦ χωριοῦ μᾶς φέρνει πιό κοντά στήν ὥρα πού ἡ ἐξέγερση θά ἐπαναληφθεῖ καί θά τελειώσει μέ νίκη.

Οἱ ἀγρότες ξεσηκώθηκαν χωρίς νά ἔχουν ξεκαθαρισμένους σκοπούς, ξεσηκώθηκαν μονάχα γιατί δέν μποροῦσαν νά ὑποφέρουν ἄλλο, γιατί δέν ἤθελαν νά πεθαίνουν χωρίς διαμαρτυρία καί χωρίς ἀντίσταση. Οἱ ἀγρότες ὑπόφεραν τόσο πολύ ἀπό τίς κάθε λογῆς ληστεῖες, καταπιέσεις καί μαρτύρια, πού δέν μποροῦσαν νά μή πιστέψουν, ἔστω καί γιά μιά στιγμή, στίς σκοτεινές διαδόσεις γιά τσαρική εὐσπλαχνία, δέν μποροῦσαν νά μή πιστέψουν πώς ὁ κάθε λογικός ἄνθρωπος θεωρεῖ δίκαιο νά μοιραστοῦν τά σιτηρά στούς πεινασμένους, σ' ἐκείνους πού σ' ὅλη τή ζωή τους δούλευαν γιά τούς ἄλλους, ἔσπερναν καί μάζευαν τά σιτηρά καί σήμερα πεθαίνουν ἀπό τήν πείνα πλάι στά γεμάτα ἀμπάρια τῶν «ἀφεντάδων». Οἱ ἀγρότες σάν νά ξέχασαν πώς οἱ πλούσιοι, οἱ τσιφλικάδες καί ἡ ἀστική τάξη ἅρπαξαν τήν καλύτερη γῆ, ὅλες τίς φάμπρικες καί τά ἐργοστάσια ἀκριβῶς γιά νά δουλεύει γι' αὐτούς ὁ πεινασμένος λαός. Οἱ ἀγρότες ξέχασαν πώς γιά τήν ὑπεράσπιση τῆς τάξης τῶν πλουσίων δέ γίνονται μόνο παπαδίστικα κηρύγματα, ἀλλά κινητοποιεῖται καί *ὅλη* ἡ τσαρική κυβέρνηση μ' ὅλο τό πλῆθος τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων καί τῶν στρατιωτῶν. Ἡ τσαρική κυβέρνηση τό θύμισε αὐτό στούς ἀγρότες. Ἡ τσαρική κυβέρνηση ἔδειξε μέ χτηνώδικη σκληρότητα τί εἶναι κρατική ἐξουσία, ποιόν ἐξυπηρετεῖ, ποιόν ὑπερασπίζει. Ἐμεῖς πρέπει μονάχα νά θυμίζουμε συχνότερα στούς ἀγρότες αὐτό τό μάθημα κι αὐτοί θά καταλάβουν εὔκολα, γιατί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ *ἀλλαγή τοῦ κρατικοῦ συστήματος*, γιατί εἶναι ἀπαραίτητη ἡ *πολιτική ἐλευθερία*. Οἱ ἀγροτικές ἐξεγέρσεις θά πάψουν νά εἶναι ἐξεγέρσεις χωρίς

ξεκαθαρισμένους σκοπούς, ὅταν ὅλο καί περισσότερος λαός θά τό καταλάβει αὐτό, ὅταν ὁ κάθε γραμματισμένος καί σκεφτόμενος μουζίκος θά μάθει τά *τρία βασικά αἰτήματα*, γιά τά ὁποῖα πρέπει πρίν ἀπ' ὅλα ν' ἀγωνιστεῖ. Τό πρῶτο αἴτημα εἶναι: σύγκληση *ἐθνοσυνέλευσης γιά τήν ἐγκαθίδρυση στή Ρωσία μιᾶς λαϊκῆς αἱρετῆς διοίκησης κι ὄχι ἀπολυταρχικῆς*. Τό δεύτερο αἴτημα εἶναι: *ἐλευθερία σ' ὅλους νά ἐκδίδουν κάθε λογῆς βιβλία καί ἐφημερίδες*. Τό τρίτο αἴτημα εἶναι: *ἀναγνώριση μέ νόμο πλήρους ἰσοτιμίας τῶν ἀγροτῶν μέ τίς ἄλλες κάστες καί συγκρότηση αἱρετῶν ἐπιτροπῶν τῶν ἀγροτῶν γιά τήν κατάργηση πρῶτα ἀπ' ὅλα κάθε εἴδους δουλοπαροικιακῆς ὑποδούλωσης*. Αὐτά εἶναι τά κυριότερα ἀπ' τά βασικά αἰτήματα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, καί οἱ ἀγρότες θά μποροῦν τώρα πολύ εὔκολα νά καταλάβουν τά αἰτήματα αὐτά, νά καταλάβουν *ἀπό ποῦ πρέπει ν' ἀρχίσουν* τόν ἀγώνα γιά τή λαϊκή ἐλευθερία. Κι ὅταν οἱ ἀγρότες θά καταλάβουν αὐτά τά αἰτήματα, τότε θά καταλάβουν ἐπίσης πώς γιά τόν ἀγώνα πρέπει *νά προετοιμάζονται* ἀπό πρίν, πολύ καιρό, ἐπίμονα καί σταθερά καί νά προετοιμάζονται ὄχι ἀπομονωμένα, ἀλλά μαζί μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων, τούς σοσιαλδημοκράτες.

Κάθε συνειδητός ἐργάτης κι ἀγρότης ἄς συγκεντρώσει γύρω του τούς πιό λογικούς, σταθερούς καί θαρραλέους συντρόφους. Ἄς προσπαθήσει νά τούς ἐξηγήσει τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες, γιά νά καταλάβουν ὅλοι τί ἀγώνα πρέπει νά κάνουν καί τί πρέπει νά διεκδικήσουν. Οἱ συνειδητοί σοσιαλδημοκράτες ἄς ἀρχίσουν σιγά σιγά, προσεχτικά, ἀλλά σταθερά νά μαθαίνουν στούς ἀγρότες τή διδασκαλία τους, νά τούς δίνουν νά διαβάζουν σοσιαλδημοκρατικά βιβλία, νά ἐξηγοῦν αὐτά τά βιβλία σέ μικρές συγκεντρώσεις ἔμπιστων ἀνθρώπων.

Ἡ σοσιαλδημοκρατική ὅμως διδασκαλία δέν πρέπει νά ἐξηγεῖται μόνο μέ τά βιβλία, ἀλλά καί μέ παραδείγματα, μέ τίς περιπτώσεις καταπίεσης κι ἀδικίας πού βλέπουμε γύρω μας. Ἡ σοσιαλδημοκρατική διδασκαλία εἶναι διδασκαλία πάλης ἐνάντια σέ κάθε καταπίεση, ἐνάντια σέ κάθε καταλήστευση, ἐνάντια σέ κάθε ἀδικία. Πραγματικός σοσιαλδημοκράτης εἶναι μονάχα ἐκεῖνος πού ξέρει τίς αἰτίες τῆς καταπίεσης καί *παλαίβει σ' ὅλη τή ζωή του ἐνάντια σέ κάθε περίπτωση καταπίεσης*. Πῶς πρέπει νά τό κάνει αὐτό; Οἱ συνειδητοί σοσιαλδημοκράτες, ἀφοῦ μαζευτοῦν στήν πόλη τους ἤ στό χωριό τους, πρέπει ν' ἀποφασίσουν μόνοι τους πῶς πρέπει νά τό κάνουν αὐτό, γιά νά φέρουν μεγαλύτερο ὄφελος σ' ὅλη τήν ἐργατική τάξη. Θά φέρω γιά παράδειγμα μιά-δυό περιπτώσεις. Ἄς ὑποθέσουμε πώς ἕνας ἐργά-

της σοσιαλδημοκράτης ἦρθε νά μείνει γιά λίγο στό χωριό του ἤ κάποιος ἐργάτης σοσιαλδημοκράτης ἀπό τήν πόλη βρέθηκε σ' ἕνα ξένο χωριό. Ὅλοι οἱ κάτοικοι τοῦ χωριοῦ βρίσκονται, ὅπως ἡ μύγα στόν ἱστό τῆς ἀράχνης, στά νύχια τοῦ γείτονα-τσιφλικᾶ, ὅλη τους τή ζωή εἶναι ὑποδουλωμένοι καί δέν ξέρουν πῶς νά ξεφύγουν ἀπό τήν ὑποδούλωση αὐτή. Πρέπει ἀμέσως ὁ σοσιαλδημοκράτης νά διαλέξει τούς πιό ἔξυπνους, μυαλωμένους καί σίγουρους ἀγρότες πού γυρεύουν τό δίκιο καί πού δέ θά φοβηθοῦν ἀπό τό πρῶτο ἀστυνομικό μαντρόσκυλο, καί νά τούς ἐξηγήσει ἀπό ποῦ προέρχεται ἡ ἀδιέξοδη ὑποδούλωσή τους, νά τούς δείξει πῶς ἐξαπατοῦσαν οἱ τσιφλικάδες τούς ἀγρότες καί τούς λήστευαν οἱ ἐπιτροπές τῶν εὐγενῶν, νά τούς μιλήσει γιά τή δύναμη τῶν πλουσίων καί τήν ὑποστήριξή τους ἀπομέρους τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης, νά τούς μιλήσει γιά τίς διεκδικήσεις τῶν ἐργατῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Ὅταν οἱ ἀγρότες καταλάβουν τά ἁπλά αὐτά πράγματα, τότε πρέπει ἀπό κοινοῦ νά σκεφτοῦν καλά: δέν μποροῦν ἄραγε νά ἀντιταχθοῦν ἑνωμένοι σ' αὐτόν τόν τσιφλικά; δέν μποροῦν ἄραγε οἱ ἀγρότες νά προβάλουν τίς πρῶτες καί τίς κυριότερες διεκδικήσεις τους (ὅπως οἱ ἐργάτες προβάλλουν στίς πόλεις τίς διεκδικήσεις τους στούς ἐργοστασιάρχες); Ἄν ὁ τσιφλικάς ἔχει ὑποδουλωμένο ἕνα κεφαλοχώρι ἤ κάμποσα μικρά χωριά, τό καλύτερο ἀπ' ὅλα εἶναι νά προμηθευτοῦν ἀπό τήν κοντινότερη σοσιαλδημοκρατική ἐπιτροπή μέ ἔμπιστους ἀνθρώπους ἕνα *φυλλάδιο*: στό φυλλάδιο ἡ σοσιαλδημοκρατική ἐπιτροπή θά ἐξηγεῖ στήν ἀρχή, ὅπως καί πρέπει, ἀπό τί λογῆς ὑποδούλωση ὑποφέρουν οἱ ἀγρότες καί τί ζητοῦν πρῶτα ἀπ' ὅλα (νά εἶναι μικρότερο τό νοίκι γιά τά χωράφια πού μισθώνουν, εἴτε ἡ μίσθωση τῶν ἐργατῶν τό χειμώνα νά γίνεται στήν πραγματική τιμή κι ὄχι μισοτιμῆς, ἤ νά μή διώκονται, νά μή πιέζονται τόσο πολύ οἱ ἀγρότες γιά τίς ἀγροζημιές, ἤ διάφορες ἄλλες διεκδικήσεις). Ἀπό ἕνα τέτοιο φυλλάδιο ὅλοι οἱ γραμματισμένοι ἀγρότες θά μάθουν καλά τί συμβαίνει καί θά τά ἐξηγήσουν καί στούς ἀγράμματους. Τότε οἱ ἀγρότες θά δοῦν καθαρά πώς οἱ σοσιαλδημοκράτες εἶναι μαζί τους, πώς οἱ σοσιαλδημοκράτες καταδικάζουν κάθε ληστεία. Τότε οἱ ἀγρότες θ' ἀρχίσουν νά καταλαβαίνουν τί διευκολύνσεις, ἔστω καί μικρές, πάντως ὅμως διευκολύνσεις, μποροῦν νά πετύχουν τώρα, ἀμέσως, ἄν εἶναι ἑνωμένοι, καί ποιές σοβαρές βελτιώσεις πρέπει νά ἐπιδιώκουν νά γίνουν σ' ὁλόκληρο τό κράτος, μέ τό μεγάλο ἀγώνα μαζί μέ τούς ἐργάτες τῶν πόλεων, τούς σοσιαλδημοκράτες. Τότε οἱ ἀγρότες θ' ἀρχίσουν ὅλο καί περισσότερο νά προετοιμάζονται

γιά τό μεγάλο αὐτό ἀγώνα, θ' ἀρχίσουν νά μαθαίνουν πῶς νά βρίσκουν σίγουρους ἀνθρώπους, πῶς πρέπει νά ὑπερασπίζουν ἀπό κοινοῦ τίς διεκδικήσεις τους. Ἴσως νά κατορθώσουν κάποτε νά ὀργανώσουν καί ἀπεργία, ὅπως κάνουν οἱ ἐργάτες τῶν πόλεων. Εἶναι ἀλήθεια πώς στό χωριό αὐτό τό πράγμα εἶναι πιό δύσκολο, παρ' ὅλα αὐτά ὅμως κάποτε μπορεῖ νά γίνει, καί σέ ἄλλες χῶρες ἔγιναν πετυχημένες ἀπεργίες, λογουχάρη στή φούρια τῆς δουλειᾶς, ὅταν οἱ τσιφλικάδες καί οἱ πλούσιοι γεωργοί ἔχουν ἐξαιρετική ἀνάγκη ἀπό ἐργάτες. Ὅταν ἡ φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ εἶναι προετοιμασμένη γιά τήν ἀπεργία, ὅταν ὅλοι συμφωνήσουν ἀπό πρίν πάνω στίς κοινές διεκδικήσεις, ὅταν οἱ διεκδικήσεις αὐτές ἀναλυθοῦν σέ φυλλάδια ἤ ἁπλῶς ἐξηγηθοῦν καλά σέ συγκεντρώσεις, τότε ὅλοι θά ὑπερασπίσουν ἑνωμένα τά αἰτήματά τους κι ὁ τσιφλικάς θ' ἀναγκαστεῖ νά ὑποχωρήσει ἤ νά περιορίσει, ἔστω καί λίγο, τήν καταλήστευση τῆς φτωχολογιᾶς. Ὅταν ἡ ἀπεργία ὀργανωθεῖ στή φούρια τῆς δουλειᾶς καί οἱ ἀπεργοί ἔχουν συνοχή, τότε ὁ τσιφλικάς, ἀκόμα καί οἱ ἀρχές μέ τό στρατό, δέ θά μπορέσουν εὔκολα νά ἐπινοήσουν κάτι, ὁ καιρός θά περνᾶ, ὁ τσιφλικάς θά παθαίνει ζημιές καί γρήγορα θά γίνει ὑποχωρητικός. Φυσικά, ἡ δουλειά αὐτή εἶναι καινούργια. Καί ἡ καινούργια δουλειά στήν ἀρχή πολλές φορές δέν πετυχαίνει. Καί οἱ ἐργάτες στίς πόλεις στήν ἀρχή δέν τά κατάφερναν νά διεξάγουν ἑνιαῖο ἀγώνα, δέν ἤξεραν τί διεκδικήσεις νά προβάλλουν ἀπό κοινοῦ, ἀλλά σπάζανε ἁπλῶς τίς μηχανές, κατέστρεφαν τή φάμπρικα. Τώρα ὅμως οἱ ἐργάτες ἔμαθαν νά παλαίβουν ἑνωμένοι. Τήν καινούργια δουλειά πρέπει κανείς στήν ἀρχή νά τή μάθει. Τώρα οἱ ἐργάτες καταλαβαίνουν πώς, ἄν παλαίψουν ἑνωμένοι, μποροῦν ἄμεσα νά πετύχουν μόνο μερικές διευκολύνσεις, στό μεταξύ ὅμως ὁ λαός συνηθίζει στήν ἀπό κοινοῦ ἀντίσταση κι ἑτοιμάζεται ὅλο καί περισσότερο γιά τό μεγάλο, τόν ἀποφασιστικό ἀγώνα. Ἔτσι θά μάθουν καί οἱ ἀγρότες νά καταλαβαίνουν πῶς νά προβάλλουν ἀντίσταση στούς πιό ἄγριους ληστές, πῶς νά παλαίβουν ἑνωμένοι γιά τή βελτίωση τῆς θέσης τους καί πῶς πρέπει νά ἑτοιμάζονται σιγά σιγά, σταθερά καί παντοῦ γιά τή μεγάλη μάχη τῆς λευτεριᾶς. Ὁ ἀριθμός τῶν συνειδητῶν ἐργατῶν κι ἀγροτῶν θά γίνεται ὅλο καί μεγαλύτερος, οἱ ἑνώσεις τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ χωριοῦ ὅλο καί δυνατότερες, καί κάθε περίπτωση τσιφλικάδικης ὑποδούλωσης, κάθε χαράτσι γιά τούς παπάδες, κάθε περίπτωση ἀστυνομικῆς θηριωδίας καί πιέσεων τῆς ἐξουσίας θ' ἀνοίγει τά μάτια τοῦ λαοῦ ὅλο καί περισσότερο, θά τόν διδάσκει νά προβάλλει κοινή ἀντί-

σταση καί θά τόν συνηθίσει στήν ἰδέα τῆς ἀνάγκης νά πετύχει μέ τή βία τήν ἀλλαγή τοῦ κρατικοῦ συστήματος.

Εἴπαμε κιόλας στήν ἀρχή ἀρχή αὐτοῦ τοῦ βιβλίου πώς οἱ ἐργάτες τῶν πόλεων κατεβαίνουν τώρα στούς δρόμους καί στίς πλατεῖες καί ζητοῦν ἀνοιχτά μπροστά σ' ὅλους *λευτεριά*, γράφουν στίς σημαῖες τους καί φωνάζουν: «κάτω ἡ ἀπολυταρχία!». Γρήγορα θάρθει ἡ μέρα, ὅταν οἱ ἐργάτες τῶν πόλεων θά ξεσηκωθοῦν ὄχι μόνο γιά νά διασχίσουν τούς δρόμους μέ φωνές, ἀλλά θά ξεσηκωθοῦν γιά τό μεγάλο, τόν τελικό ἀγώνα, ὅταν ὅλοι οἱ ἐργάτες, σάν ἕνας ἄνθρωπος, θά ποῦν: «ἤ θά καταχτήσουμε τή λευτεριά ἤ θά πέσουμε παλαίβοντας!», ὅταν στή θέση τῶν ἑκατοντάδων πού σκοτώνονται καί πέφτουν στόν ἀγώνα, θά σηκωθοῦν χιλιάδες νέοι, πιό ἀποφασιστικοί ἀγωνιστές. Τότε θά ξεσηκωθοῦν καί οἱ ἀγρότες, θά ξεσηκωθοῦν σ' ὅλη τή Ρωσία καί θά βοηθήσουν τούς ἐργάτες τῶν πόλεων, θά πολεμήσουν ὥς τό τέλος γιά τή λευτεριά τῶν ἀγροτῶν καί ἐργατῶν. Καμιά τσαρική ὀρδή δέ θά ἀντέξει τότε. Ἡ νίκη θά εἶναι τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ, καί ἡ ἐργατική τάξη θά προχωρήσει στόν πλατύ καί ἁπλόχωρο δρόμο τῆς ἀπολύτρωσης ὅλων τῶν ἐργαζομένων ἀπό κάθε καταπίεση, ἡ ἐργατική τάξη θά χρησιμοποιήσει τήν ἐλευθερία γιά ν' ἀγωνιστεῖ ὑπέρ τοῦ σοσιαλισμοῦ!

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΟΥ ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΤΗΣ ΡΩΣΙΑΣ ΠΟΥ ΠΡΟΤΕΙΝΕΙ Η ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΙΣΚΡΑ» ΜΑΖΙ ΜΕ ΤΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ «ΖΑΡΙΑ»

Εἴπαμε παραπάνω τί εἶναι πρόγραμμα, σέ τί χρειάζεται, γιατί μόνο τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα ἐμφανίζεται μέ ἕνα συγκεκριμένο καί ξεκαθαρισμένο πρόγραμμα. Τό πρόγραμμα μπορεῖ νά ἐγκριθεῖ ὁριστικά μόνο ἀπό τό συνέδριο τοῦ κόμματος, δηλαδή ἀπό τή συνέλευση τῶν ἀντιπροσώπων ὅλων τῶν μελῶν τοῦ κόμματος. Ἕνα τέτοιο συνέδριο προετοιμάζεται τώρα ἀπό τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή. Ἀλλά ἀπό τώρα κιόλας πολλές ἐπιτροπές τοῦ κόμματός μας δήλωσαν ἀνοιχτά πώς εἶναι σύμφωνες μέ τήν «Ἴσκρα» καί τήν ἀναγνωρίζουν σάν καθοδηγητική ἐφημερίδα. Συνεπῶς, μέχρι τό συνέδριο, τό δικό μας σχέδιο (πρόταση) προγράμματος μπορεῖ θαυμάσια νά χρησιμεύσει γιά τήν ἀκριβῆ κατατόπιση πάνω στό τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες, κι ἐμεῖς θεωροῦμε ἀπαραίτητο νά παραθέσουμε αὐτούσιο τό σχέδιο αὐτό σάν παράρτημα σέ τοῦτο τό βιβλίο.

Φυσικά, ὁ κάθε ἐργάτης δέν μπορεῖ χωρίς ἐξηγήσεις νά καταλάβει ὅλα ὅσα λέγονται στό πρόγραμμα. Πολλοί μεγάλοι σοσιαλιστές δούλεψαν γιά τή δημιουργία τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς διδασκαλίας πού ὁλοκληρώθηκε ἀπό τόν Μάρξ καί τόν Ἔνγκελς· πολλά τράβηξαν οἱ ἐργάτες ὅλων τῶν χωρῶν γιά ν' ἀποχτήσουν τήν πείρα πού θέλουμε νά τή χρησιμοποιήσουμε, πού θέλουμε νά τή βάλουμε στή βάση τοῦ προγράμματός μας. Γι' αὐτό ὁ ἐργάτης πρέπει νά μάθει τή σοσιαλδημοκρατική διδασκαλία, γιά νά καταλάβει κάθε λέξη τοῦ προγράμματος πού εἶναι *δικό του* πρόγραμμα, *δική του* ἀγωνιστική σημαία. Καί οἱ ἐργάτες καταλαβαίνουν καί ἀφομοιώνουν πολύ εὔκολα τό σοσιαλδημοκρατικό πρόγραμμα, γιατί τό πρόγραμμα αὐτό μιλάει γιά τό τί εἶδε καί τί δοκίμασε ὁ κάθε σκεφτόμενος ἐργάτης. Ἄς μή τρομάξει κανέναν ἡ «δυσκολία» νά καταλάβει ἀμέσως τό πρόγραμμα. Ὅσο περισσότερο θά διαβάζει καί θά σκέφτεται ὁ κάθε ἐργάτης, ὅσο περισσότερο θ' ἀποχτάει ἀγωνιστική πείρα τόσο πληρέστερα θά καταλαβαίνει τό πρόγραμμα. Ἀλλά, ἄς μελετήσει καί ἄς συζητήσει ὁ καθένας *ὅλο* τό πρόγραμμα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, ἄς ἔχει καθένας συνεχῶς στό νοῦ του *ὅλα ὅσα θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες καί ὅσα πιστεύουν σχετικά μέ τήν ἀπελευθέρωση* ὅλου τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ. Οἱ σοσιαλδημοκράτες θέλουν νά ξέρουν ὅλοι καλά καί μέ ἀκρίβεια ὅλη τήν ἀλήθεια, ὥς τό τέλος, γιά τό τί εἶναι τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα.

Ἐδῶ δέν μποροῦμε νά ἐξηγήσουμε λεπτομερειακά ὅλο τό πρόγραμμα. Γι' αὐτή τή δουλειά χρειάζεται ἰδιαίτερο βιβλίο. Θά ποῦμε μόνο σύντομα γιά ποιό πράγμα μιλάει τό πρόγραμμα καί συμβουλεύουμε τόν ἀναγνώστη νά χρησιμοποιήσει γιά βοήθημα δυό βιβλία. Τό ἕνα εἶναι τό βιβλίο τοῦ γερμανοῦ σοσιαλδημοκράτη Κάρλ Κάουτσκι μέ τόν τίτλο «*Τό πρόγραμμα τῆς Ἐρφούρτης*», μεταφρασμένο στά ρούσικα. Τό ἄλλο εἶναι τό βιβλίο τοῦ ρώσου σοσιαλδημοκράτη Λ. Μάρτοφ «*Ἡ ἐργατική ὑπόθεση στή Ρωσία*». Τά βιβλία αὐτά θά βοηθήσουν τόν ἀναγνώστη νά καταλάβει ὅλο τό πρόγραμμά μας.

Τώρα, ἄς σημειώσουμε τό κάθε μέρος τοῦ προγράμματός μας μέ ἰδιαίτερο γράμμα (βλέπε παρακάτω τό πρόγραμμα) καί ἄς δείξουμε τί λέει τό κάθε μέρος.

Α) Στήν ἀρχή ἀρχή λέει πώς τό προλεταριάτο σ' ὅλο τόν κόσμο ἀγωνίζεται γιά τήν ἀπελευθέρωσή του, καί πώς τό ρωσικό προλεταριάτο δέν εἶναι παρά ἕνα τμῆμα τῆς παγκόσμιας στρατιᾶς τῆς ἐργατικῆς τάξης ὅλων τῶν χωρῶν.

Β) Σέ συνέχεια λέει τί λογῆς εἶναι τό ἀστικό καθεστώς σ' ὅ-

λες σχεδόν τίς χῶρες τοῦ κόσμου, μαζί καί στή Ρωσία. Πῶς ἐξαθλιώνεται καί δυστυχεῖ ἡ πλειοψηφία τοῦ πληθυσμοῦ, δουλεύοντας γιά τούς γαιοχτήμονες καί τούς κεφαλαιοκράτες, πῶς καταστρέφονται οἱ μικροί βιοτέχνες καί ἀγρότες, ἐνῶ πληθαίνουν οἱ μεγάλες φάμπρικες, πῶς πιέζει τό κεφάλαιο καί τόν ἐργάτη καί τή γυναίκα του καί τά παιδιά του, πῶς χειροτερεύει ἡ κατάσταση τῆς ἐργατικῆς τάξης, μεγαλώνει ἡ ἀνεργία καί ἡ φτώχεια.

Γ) Κατόπιν μιλάει γιά τήν ἕνωση τῶν ἐργατῶν, γιά τόν ἀγώνά τους, γιά τό μεγάλο σκοπό τοῦ ἀγώνα τους: τήν ἀπελευθέρωση ὅλων τῶν καταπιεζομένων, τήν ἐξάλειψη πέρα γιά πέρα κάθε καταπίεσης τῶν φτωχῶν ἀπομέρους τῶν πλουσίων. Ἐδῶ ἐξηγεῖται ἐπίσης, γιατί ἡ ἐργατική τάξη γίνεται ὅλο καί πιό δυνατή, γιατί θά νικήσει ὁπωσδήποτε ὅλους τούς ἐχθρούς της, ὅλους τούς ὑπερασπιστές τῆς ἀστικῆς τάξης.

Δ) Ὕστερα λέει γιά ποιό σκοπό ἱδρύθηκαν τά σοσιαλδημοκρατικά κόμματα σ' ὅλες τίς χῶρες, πῶς βοηθοῦν τήν ἐργατική τάξη νά διεξάγει τόν ἀγώνα της, πῶς ὀργανώνουν καί καθοδηγοῦν τούς ἐργάτες, τούς διαφωτίζουν, τούς ἑτοιμάζουν γιά τό μεγάλο ἀγώνα.

Ε) Σέ συνέχεια λέει γιατί στή Ρωσία ὁ λαός ζεῖ πολύ χειρότερα ἀπό τίς ἄλλες χῶρες, τί μεγάλο κακό εἶναι ἡ τσαρική ἀπολυταρχία, γιατί εἶναι πρῶτ' ἀπ' ὅλα ἀπαραίτητο νά τήν ἀνατρέψουμε καί νά ἐγκαθιδρύσουμε στή Ρωσία αἱρετή λαϊκή διοίκηση.

Στ) Τί μέτρα πρέπει νά πάρει γιά τή βελτίωση τῆς θέσης ὅλου τοῦ λαοῦ ἡ αἱρετή κυβέρνηση; Στό βιβλίο μας μιλᾶμε γι' αὐτό, καί γιά τό ἴδιο πράγμα μιλάει καί τό πρόγραμμα.

Ζ) Τό πρόγραμμα ὑποδείχνει ὕστερα τί μέτρα πρέπει νά ἐπιδιώκουμε νά παρθοῦν τώρα ἀμέσως γιά τή βελτίωση τῆς θέσης ὅλης τῆς ἐργατικῆς τάξης, γιά νά μπορεῖ νά ζεῖ καλύτερα καί νά παλαίβει πιό λεύτερα γιά τό σοσιαλισμό.

Η) Στό πρόγραμμα τονίζονται ἰδιαίτερα τά μέτρα πού πρίν ἀπ' ὅλα πρέπει νά ἐπιδιώκουμε νά παρθοῦν γιά τή βελτίωση τῆς θέσης ὅλων τῶν ἀγροτῶν, γιά νά μπορεῖ ἡ ἀγροτική φτωχολογιά πιό εὔκολα καί πιό λεύτερα νά παλαίβει ἐνάντια στήν ἀστική τάξη τοῦ χωριοῦ καί ἐνάντια σ' ὅλη τή ρωσική ἀστική τάξη.

Θ) Τέλος, τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα συμβουλεύει τό λαό νά μή πιστεύει σέ κανενός εἴδους ὑποσχέσεις καί γλυκόλογα τῆς ἀστυνομίας καί τῶν δημόσιων ὑπαλλήλων καί νά παλαίβει σταθερά γιά τήν ἄμεση καί ἐλεύθερη σύγκληση ἐθνοσυνέλευσης.

Ο κ. ΣΤΡΟΥΒΕ ΞΕΣΚΕΠΑΖΕΤΑΙ ΑΠΟ ΣΥΝΕΡΓΑΤΗ ΤΟΥ

Τό 17ο τεῦχος τοῦ «'Οσβομποζντένιγε» προκάλεσε μεγάλη ἱκανοποίηση στήν «Ἴσκρα» γενικά καί στό συντάχτη αὐτῶν τῶν γραμμῶν ἰδιαίτερα. Στήν «Ἴσκρα», ἐπειδή τῆς ἦταν εὐχάριστο νά βλέπει κάποιο ἀποτέλεσμα τῶν προσπαθειῶν της νά σπρώξει τόν κ. Στροῦβε πρός τά ἀριστερά, τῆς ἦταν εὐχάριστο νά βρίσκει στόν κ. Σ. Σ. μιά τσουχτερή κριτική τῆς μεσοβέζικης πολιτικῆς, τῆς ἦταν εὐχάριστο νά διαβάζει ὅτι οἱ «ὀσβομποζντέντσι» σκοπεύουν νά ἱδρύσουν ἕνα «κόμμα ἀνοιχτά καί ἀποφασιστικά συνταγματικό» μέ προγραμματική διεκδίκηση τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα. Στό συντάχτη αὐτῶν τῶν γραμμῶν, ἐπειδή ὁ κ. Σ. Σ. «πού πῆρε ἐνεργό μέρος στή σύνταξη τῆς δήλωσης „τῶν ρώσων συνταγματικῶν"», ἡ ὁποία δημοσιεύτηκε στό 1ο τεῦχος τοῦ «'Οζβομποζντένιγε», καί, συνεπῶς, δέν εἶναι ἁπλός συνεργάτης, ἀλλά ὥς ἕνα ὁρισμένο βαθμό *ἀφεντικό* τοῦ κ. Στροῦβε, πρόσφερε ἀνεπάντεχα μιά μεγάλη ὑπηρεσία στήν πολεμική *κατά τοῦ κ. Στροῦβε.* Ἄς μοῦ ἐπιτραπεῖ ν' ἀρχίσω ἀπ' αὐτό, τό δεύτερο, σημεῖο. Στό τεῦχος 2–3 τοῦ «Ζαριά», στό ἄρθρο «Οἱ διῶχτες τῶν ζέμστβο καί οἱ 'Αννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ»*, ἔκανα πολεμική ἐνάντια στόν κ. Ρ. Ν. Σ., συντάχτη τοῦ προλόγου στή γνωστή ἔκθεση τοῦ Βίττε. 'Εκεῖ ἔδειξα τό διφορούμενο χαρακτήρα ὅλης τῆς θέσης τοῦ κ. Ρ. Ν. Σ. πού μιλοῦσε γιά 'Αννίβειο ὅρκο πάλης ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία καί ταυτόχρονα ἀπηύθυνε κατανυκτικούς λόγους στούς ἰσχυρούς τῆς ἡμέρας, στούς σοφούς συντηρητικούς, καί ταυτόχρονα πρόβαλλε τή «διατύπωση»: «δικαιώματα καί κυρίαρχα ζέμστβο», κτλ. κτλ. Τό κοινό ἔμαθε τώρα ἀπό τή δεύτερη ἔκδοση τῆς «ἔκθεσης» ὅτι ὁ κ. Ρ. Ν. Σ. εἶναι ὁ κ. Στροῦβε. Ἡ κριτική μου δέν ἄρεσε καθόλου στόν κ.

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 21–72 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 21–73). *Σύντ.*

Στροῦβε καί μοῦ ρίχτηκε μέ μιά πολύ μακροσκελῆ καί πολύ ὀργισμένη «ὑποσημείωση σέ ὑποσημείωση».

Ἂς δοῦμε τά ἐπιχειρήματα τοῦ κ. Στροῦβε.

Πρώτη ἀπόδειξη ὅτι τά «μαργαριτάρια τῆς πολεμικῆς» μου «εἶναι ἀβάσιμα καί ἄδικα» ἀποτελεῖ τό γεγονός ὅτι μίλησα γιά ἀντιπάθεια τοῦ κ. Στροῦβε ἀπέναντι στούς ἐπαναστάτες, παρ' ὅλο πού ὑπάρχει τάχα δική του «ἐντελῶς σαφής δήλωση». Ἂς παραθέσουμε αὐτή τή δήλωση ὁλόκληρη. «Τό πιστοποιητικό πού ἔδοσε ἡ ἴδια ἡ γραφειοκρατία στά ζέμστβο,— ἔγραφε ὁ κ. Στροῦβε, — ἀποτελεῖ ὑπέροχη ἀπάντηση σ' ὅλους ἐκείνους πού, ἀπό ἔλλειψη πολιτικῆς μόρφωσης, εἴτε ὑπό τήν ἐπήρεια τῆς ἐπαναστατικῆς φρασεολογίας, δέν ἤθελαν καί δέ θέλουν νά δοῦν τή μεγάλη πολιτική σημασία τῶν ρωσικῶν ζέμστβο καί τῆς νόμιμης πολιτιστικῆς τους δράσης». Σέ ὑποσημείωση σ' αὐτό τό κατεβατό ὁ κ. Στροῦβε διευκρινίζει: «μ' αὐτά τά λόγια δέ θέλουμε καθόλου νά θίξουμε τούς ἐπαναστάτες ἡγέτες, πού δέν μποροῦμε νά μήν ἐκτιμήσουμε πρίν ἀπ' ὅλα τό ἠθικό τους σθένος στήν πάλη κατά τῆς αὐθαιρεσίας».

Αὐτά εἶναι «τά στοιχεῖα τῆς ὑπόθεσης» σχετικά μέ τό ἀβάσιμο καί τό ἄδικο τῆς κριτικῆς. Ἀφήνουμε τόν ἀναγνώστη νά κρίνει ποιός εἶχε δίκιο: ἐκεῖνος πού ἔβρισκε τή δήλωση αὐτή ἐντελῶς σαφῆ, ἤ ἐκεῖνος πού ἔλεγε ὅτι ὁ κ. Στροῦβε πέφτει μέ τήν ἐπανόρθωση ἀπό τό κακό στό χειρότερο, «θίγοντας» *(χωρίς νά τούς κατονομάσει συγκεκριμένα)* τούς ἐπαναστάτες ὄχι μόνο μέ τήν «ἀνώνυμη» (ἄγνωστο ἐνάντια σέ ποιόν στρέφεται) κατηγορία πώς εἶναι ἀμόρφωτοι, ἀλλά καί μέ τήν ὑπόθεση ὅτι θά ἦταν δυνατό νά τούς κάνει νά καταπιοῦν τό χάπι τῆς κατηγορίας γιά ἀμάθεια, ἄν τό ἐπιχρυσώσει μέ τήν ἀναγνώριση τοῦ «ἠθικοῦ σθένους» τους.

Ἐγώ, ἀπομέρους μου, δέν ἔχω νά πῶ παρά τοῦτο: ὑπάρχουν λογιῶν λογιῶν γοῦστα. Πολλοί φιλελεύθεροι θεωροῦν ἀποκορύφωμα τῆς λεπτότητας καί τῆς σοφίας νά μοιράζουν στούς ἐπαναστάτες πιστοποιητικά παλληκαριᾶς, χαρακτηρίζοντας ταυτόχρονα τό πρόγραμμά τους ἁπλῶς φρασεολογία καί ἐκδήλωση ἀνεπαρκοῦς μόρφωσης, *χωρίς μάλιστα ν' ἀναλύουν στήν οὐσία* τίς ἀντιλήψεις τους. Κατά τή γνώμη μας, αὐτό δέν εἶναι οὔτε τάκτ, οὔτε σοφία, ἀλλά ἀνάξια ὑπεκφυγή. Ζήτημα γούστου. Στούς ρώσους Θιέρσους, φυσικά, ἀρέσουν οἱ ἀξιοπρεπεῖς φράσεις τῶν σαλονιῶν, οἱ κοινοβουλευτικά ἄψογες *ὀπορτουνιστικές φράσεις* τῶν γνήσιων Θιέρσων.

Πᾶμε παρακάτω. Ἐγώ, βλέπετε, «προσποιήθηκα πώς δέν κα-

ταλαβαίνω ὅτι ἡ διατύπωση „κυρίαρχο πανρωσικό ζέμστβο“ σημαίνει διεκδίκηση συντάγματος», καί οἱ κρίσεις μου σχετικά μ᾽ αὐτό «ἐπιβεβαίωσαν ἄλλη μιά φορά (γιά τόν κ. Στροῦβε) τό γεγονός ὅτι στή φιλολογία μας τοῦ ἐξωτερικοῦ εἶναι πλατιά διαδομένη μιά πραγματική ἐπαναστατική λογοκοπία καί μάλιστα κακόβουλα προκατειλημμένη (αὐτό τό ἀποκρουστικό λογοτεχνικό στύλ εὐδοκιμεῖ ἰδιαίτερα στίς στῆλες τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά»)», σελ. XII τῆς δεύτερης ἔκδοσης τῆς «Ἔκθεσης». Ἔ λοιπόν, ὅσον ἀφορᾶ τήν κακόβουλη προκατάληψη, μᾶς εἶναι δύσκολο νά συζητήσουμε μέ τόν κ. Στροῦβε: αὐτός θεωρεῖ μομφή ἐκεῖνο πού ἐμεῖς θεωροῦμε φιλοφρόνηση. Οἱ φιλελεύθεροι καί πολλοί ριζοσπάστες ὀνομάζουν προκατάληψη τήν ἀκλόνητη σταθερότητα τῶν πεποιθήσεων, ἐνῶ τήν τσουχτερή κριτική τῶν λαθεμένων ἀπόψεων τήν ὀνομάζουν «κακία». Ἐδῶ πιά δέν μπορεῖ νά γίνει τίποτα. Mea culpa, mea maxima culpa!* καί ἤμουν καί θά εἶμαι «κακόβουλα προκατειλημμένος» ἀπέναντι στούς κ. κ. Στροῦβε. Νά τώρα ἡ ἄλλη κατηγορία πού ἀφορᾶ τήν οὐσία. Προσποιήθηκα ἄραγε πώς δέν καταλαβαίνω, ἤ πραγματικά δέν καταλάβαινα γιατί δέν ἦταν δυνατό νά καταλάβω; Νά τό ἐρώτημα.

Ἐγώ ὑποστήριζα πώς ἡ διατύπωση «δικαιώματα καί κυρίαρχα ζέμστβο» εἶναι μιά ἀνάξια ἐρωτοτροπία μέ τίς πολιτικές προλήψεις τῆς πλατιᾶς μάζας τῶν ρώσων φιλελευθέρων, ὅτι αὐτό «*δέν εἶναι σημαία πού νά βοηθάει νά ξεχωρίζουμε τούς ἐχθρούς ἀπό τούς συμμάχους*» (σημειῶστε το!), ἀλλά «κουρελόπανο, πού θά βοηθήσει μόνο τούς πιό ἀσταθεῖς ἀνθρώπους νά τρυπώσουν στό κίνημα» («Ζαριά» τεῦχος 2–3, σελ. 95) **. Ρωτῶ τόν καθένα: τί σχέση ἔχει ἐδῶ ἡ «προσποίησή» μου;; Ἐγώ λέω καθαρά ὅτι θεωρῶ τή σημαία αὐτή κουρελόπανο καί μοῦ ἀπαντοῦν: προσποιεῖστε πώς δέν καταλαβαίνετε! Αὐτό ὅμως δέν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρά μιά νέα ὑπεκφυγή ἀπ᾽ τήν ἀνάλυση τοῦ ζητήματος *στήν οὐσία* του, ἀπό τήν ἀνάλυση τοῦ ζητήματος: ταιριάζει ἡ «διατύπωση» περισσότερο γιά σημαία ἤ γιά κουρελόπανο;

Κι ὄχι μόνο αὐτό. Τώρα μπορῶ, χάρη στήν εὐγενική βοήθεια τοῦ κ. Σ. Σ., *ν᾽ ἀποδείξω στήν πράξη* κάτι πολύ περισσότερο. Μπορῶ ν᾽ ἀποδείξω ὅτι ἀπό τή μεριά τοῦ κ. Στροῦβε ὑπῆρχε «ἀνάξια ἐρωτοτροπία» ὄχι μόνο μέ τήν ἔννοια ἑνός μικροαστικοῦ δογματισμοῦ πού θέλει νά συγκινήσει τήν κυβέρνηση μέ τή

* — Λάθος μου, πολύ μεγάλο λάθος μου! *Σύντ.*

** Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 66–67 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 68). *Σύντ.*

μετριοπάθειά του, ὄχι μόνο μέ τήν ἔννοια τῆς παράλογης ἐπιθυμίας νά ἑνώσει τούς «φιλελεύθερους» στή βάση ἑνός προγράμματος-μίνιμουμ, ἀλλά καί μέ τήν ἔννοια μιᾶς ἀνοιχτῆς, *ἄμεσης «ἐρωτοτροπίας» μέ ὀπαδούς τῆς ἀπολυταρχίας, γνωστούς στόν κ. Στροῦβε.* Ὁ κ. Σ. Σ. ξεσκεπάζει τόν κ. Στροῦβε ἀνελέητα κι ἀμετάκλητα, ὅταν λέει ὅτι τό «ἀσαφές καί διφορούμενο (ἀκοῦστε!) σλαβόφιλο σύνθημα „Ζέμσκι σομπόρ"» λανσάρεται γιά νά διευκολύνει τήν «ἀφύσικη ἕνωση» τῶν φιλελεύθερων-συνταγματικῶν καί τῶν φιλελεύθερων ὀπαδῶν τῆς ἰδανικῆς ἀπολυταρχίας. Ὁ κ. Σ. Σ. τό ὀνομάζει αὐτό οὔτε λίγο οὔτε πολύ «πολιτική ἀκροβασίας»!! Καί ὁ κ. Στροῦβε τό παραδέχτηκε..., λέγοντας πώς τό σύνθημα τοῦ Ζέμσκι σομπόρ εἶναι «ἀόριστο καί *χάρη στήν ἀοριστία του πολύτιμο* (ἡ ὑπογράμμιση δική μας!) καί ταυτόχρονα ἐπικίνδυνο».

Δέν εἶναι ὡραῖο; Ὅταν ὁ σοσιαλδημοκράτης ὀνόμασε ἕνα *ἀκόμα πιό διφορούμενο* σύνθημα (κυρίαρχα ζέμστβο) ἀνάξια ἐρωτοτροπία, — τότε ὁ κ. Στροῦβε φόρεσε τήν τήβεννο τῆς προσβλημένης ἀθωότητας καί ἄρχισε νά μιλάει ἐπιτηδευμένα γιά προσποιημένη παρανόηση. Μά ὅταν ἕνας φιλελεύθερος, ὁ κ. Σ. Σ., *ἐπανέλαβε τό ἴδιο πράγμα,* — ὁ κ. Στροῦβε ὑποκλίθηκε εὐγενικά καί τό παραδέχτηκε! Τό ἀόριστο σύνθημα ἀκριβῶς λόγω τῆς ἀοριστίας του ἦταν *πολύτιμο* γιά τόν κ. Στροῦβε πού δέ δυσκολεύτηκε καθόλου ν' ἀναγνωρίσει ὅτι εἶναι ἕτοιμος νά λανσάρει καί ἐπικίνδυνα συνθήματα, *ἀνάλογα μέ τόν ἀέρα πού φυσάει.* Ἄν ὁ κ. Σίποφ φαίνεται ἰσχυρός καί μέ ἐπιροή, τότε κι ὁ διευθυντής τοῦ φιλελεύθερου ὀργάνου θά μιλάει γιά κυρίαρχα ζέμστβο. Ἄν φανεῖ ἄνθρωπος μέ δύναμη καί ἐπιροή ὁ κ. Σ. Σ., τότε κι ὁ διευθυντής τοῦ φιλελεύθερου ὀργάνου θά μιλάει γιά σύνταγμα καί γενικό ἐκλογικό δικαίωμα! Δέν εἶναι κι ἄσχημη ἡ εἰκόνα τῶν πολιτικῶν ἠθῶν καί τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς στό στρατόπεδο τῶν φιλελευθέρων... Μόνο πού ὁ κ. Στροῦβε ξεχνάει νά σκεφτεῖ τί ἀξία θά ἔχουν οἱ δηλώσεις του ὕστερα ἀπ' αὐτή τήν ὑπέροχη μεταμόρφωση: τό Γενάρη τοῦ 1901 ὁ κ. Στροῦβε ζητάει «δικαιώματα καί κυρίαρχα ζέμστβο»· τό Δεκέμβρη τοῦ 1902 ὁ κ. Στροῦβε ἀποκαλεῖ «προσποίηση» τήν ἀδυναμία νά καταλάβουν ὅτι αὐτό σημαίνει διεκδίκηση συντάγματος· τό Φλεβάρη τοῦ 1903 ὁ κ. Στροῦβε δηλώνει ὅτι στήν οὐσία δέν ἀμφέβαλλε ποτέ γιά τήν ὀρθότητα τοῦ γενικοῦ ἐκλογικοῦ δικαιώματος καί πώς τό ἀόριστο σύνθημα τοῦ Ζέμσκι σομπόρ ἦταν πολύτιμο ἀκριβῶς λόγω τῆς ἀοριστίας του. Μπαίνει τό ἐρώτημα: *μέ ποιό δικαίωμα* θά ὑποστηρίξει τώρα ὁποιοσδήποτε πολιτικός πα-

ράγοντας, όποιοσδήποτε ρῶσος πολίτης, πώς *ό κ. Στροῦβε δέ θά λανσάρει αὔριο ἕνα καινούργιο, «πολύτιμο λόγω τῆς ἀοριστίας του», σύνθημα;;*

Ἂς περάσουμε στό τελευταῖο σημεῖο τῆς ἀπάντησης τοῦ κ. Στροῦβε. «Μήπως δέν ἀποτελοῦν ἐπαναστατική φρασεολογία, — ρωτάει,— εἴτε ἐντελῶς ἀνεδαφικό δογματισμό οἱ συλλογισμοί τοῦ κ. Τ. Π. γιά τή σημασία τῶν ζέμστβο, σάν ὀργάνων στερέωσης τῆς ἀπολυταρχίας;» Ὁ κ. Στροῦβε βρίσκει ἐδῶ καί ἀφομοίωση τῆς ἰδέας τῶν σλαβοφίλων[66], καί συμφωνία μέ τόν Γκορεμίκιν, καί ἡράκλειες στῆλες ἑνός νεκροῦ δόγματος. Ὁ κ. Στροῦβε δέν εἶναι καθόλου σέ θέση νά καταλάβει τήν *'παναστατική* στάση ἀπέναντι στίς μεσοβέζικες μεταρυθμίσεις πού γίνονται γιά *ν' ἀποφευχθεῖ ἡ ἐπανάσταση*. Ὁ κ. Στροῦβε θεωρεῖ σλαβοφιλία καί ἀντιδραστικότητα κάθε ὑπόδειξη τοῦ διπλοῦ παιγνιδιοῦ πού παίζουν οἱ μεταρυθμιστές ἀπ' τά πάνω, — ἴδια κι ἀπαράλλαχτα ὅπως ὅλοι οἱ εὐρωπαῖοι Ὕβ Γκυγιώ κηρύχνουν ἀντιδραστική τή σοσιαλιστική κριτική τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας! Δέν εἶναι ἐκπληχτικό, φυσικά, τό ὅτι ὁ κ. Στροῦβε, ἀφοῦ ἔγινε μεταρυθμιστής, ἔχασε τήν ἱκανότητα νά καταλαβαίνει τό διπλό χαρακτήρα τῶν μεταρυθμίσεων καί τή σημασία τους σάν μέσο στερέωσης τῆς κυριαρχίας τῶν κρατούντων, στερέωσης μέ ἀντάλλαγμα τήν παροχή ὄχι οὐσιαστικῶν μεταρυθμίσεων. Ἀλλά... ὑπῆρξε καιρός πού ὁ κ. Στροῦβε καταλάβαινε αὐτή τήν καταπληχτικά πολύπλοκη ὑπόθεση. Αὐτό γινόταν παλιά, ὅταν ἦταν «λιγουλάκι μαρξιστής», κι ὅταν μαζί του πολεμούσαμε τούς ναρόντνικους ἀπ' τίς στῆλες τοῦ μακαρίτικου «Νόβογε Σλόβο»[67]. Στό τεῦχος τοῦ Ἰούλη 1897 αὐτοῦ τοῦ περιοδικοῦ ὁ κ. Στροῦβε ἔγραφε γιά τόν Ν. Β. Βοντοβόζοφ: «Θυμᾶμαι πώς τό 1890 — ἐγώ μόλις εἶχα γυρίσει τότε ἀπό ἕνα καλοκαιριάτικο ταξίδι στή Γερμανία, πλούσιο σέ καινούργιες καί ζωηρές ἐντυπώσεις — πιάσαμε συζήτηση στό δρόμο γιά τήν κοινωνική πολιτική καί τά μεταρυθμιστικά σχέδια τοῦ Γουλιέλμου Β'. Ὁ Βοντοβόζοφ ἀπέδιδε σημασία σ' αὐτά καί δέ συμφωνοῦσε μ' ἐμένα, πού θεωροῦσα ἀπό τότε κιόλας (καί τώρα πολύ περισσότερο) πώς τό ζήτημα τῆς σημασίας τοῦ φαινομένου καί τῆς ἰδέας τῆς λεγόμενης „κοινωνικῆς μοναρχίας" ἔχει λυθεῖ ἀρνητικά κατά τρόπο ἀμετάκλητο. Ὁ Βοντοβόζοφ ἔπαιρνε τήν *ἰδέα* τῆς κοινωνικῆς μεταρύθμισης ἀποσπασμένη ἀπό τίς πραγματικές κοινωνικές δυνάμεις πού τήν ἐφαρμόζουν. Νά γιατί ὁ καθολικός σοσιαλισμός εἶναι γι' αὐτόν, κυρίως, ἕνα ἰδιόμορφο ἰδεολογικό κίνημα ὑπέρ τῆς κοινωνικῆς μεταρύθμισης, κι ὄχι εἰδική μορφή προληπτικῆς ἀντί-

δρασης τῆς ἀστικῆς τάξης τῆς Εὐρώπης καί ἐνμέρει τῶν λειψάνων τῆς εὐρωπαϊκῆς φεουδαρχίας ἐνάντια στό ἀναπτυσσόμενο ἐργατικό κίνημα...». Βλέπετε λοιπόν: στό μακρινό παρελθόν, τήν ἐποχή τῶν νεανικῶν ἐνθουσιασμῶν, ὁ κ. Στροῦβε καταλάβαινε ὅτι οἱ μεταρυθμίσεις μποροῦν νά εἶναι προληπτική ἀντίδραση, δηλ. μέτρο πού προφυλάει τίς ἰθύνουσες τάξεις ἀπό τήν πτώση καί πού στρέφεται ἐνάντια στήν ἐπαναστατική τάξη, παρ' ὅλο πού βελτιώνει τή θέση αὐτῆς τῆς τάξης. Καί τώρα ρωτῶ τόν ἀναγνώστη: ποιός λοιπόν ἔχει δίκιο; Ἐγώ χρησιμοποίησα «ἐπαναστατική φρασεολογία», ξεσκεπάζοντας τή μεταρυθμιστική μονομέρεια τῆς στάσης τοῦ κ. Στροῦβε ἀπέναντι σέ μιά τέτοια μεταρύθμιση, ὅπως εἶναι τά ζέμστβο, ἤ ὁ κ. Στροῦβε *λογικεύτηκε* κι ἐγκατέλειψε «ἀμετάκλητα» τή θέση τοῦ ἐπαναστάτη πού τήν ὑποστήριζε κάποτε (δῆθεν ἀμετάκλητα); Ἐγώ ἔγινα ὀπαδός τῶν σλαβοφίλων καί τοῦ Γκορεμίκιν, ἤ οἱ «ζωηρές ἐντυπώσεις» τοῦ κ. Στροῦβε ἀπό τό ταξίδι στή σοσιαλιστική Γερμανία κράτησαν μόνο μερικά χρόνια;;

Ναί, ναί, ὑπάρχουν διάφορες ἀντιλήψεις γιά τή *δύναμη* τῶν ἐντυπώσεων, γιά τή δύναμη τῶν πεποιθήσεων, γιά τή σημασία τῶν πεποιθήσεων, γιά τή δυνατότητα συμβιβασμοῦ τῆς πολιτικῆς ἠθικῆς καί τῶν πολιτικῶν πεποιθήσεων μέ τή διατύπωση πολύτιμων, λόγω τῆς ἀοριστίας τους, συνθημάτων...

Τελειώνοντας, δέν μπορῶ νά μήν ἀναφέρω μερικές δηλώσεις τοῦ κ. Στροῦβε «πού μειώνουν» σημαντικά τήν εὐχάριστη ἐντύπωση ἀπό τή στροφή του πρός τ' ἀριστερά. Προβάλλοντας μιά μονάχα δημοκρατική διεκδίκηση (καθολική ψηφοφορία), ὁ κ. Στροῦβε σπεύδει νά μιλήσει γιά «φιλελεύθερο-*δημοκρατικό* κόμμα». Σάν νωρίς δέν εἶναι; Δέ θά ἦταν καλύτερα *πρῶτα* ν' ἀναφέρουμε μέ ἀκρίβεια ὅλους τούς *δημοκρατικούς* μετασχηματισμούς πού διεκδικεῖ *ἀπόλυτα* τό κόμμα, ὄχι μόνο στό ἀγροτικό καί ἐργατικό πρόγραμμα, ἀλλά καί στό *πολιτικό*, καί ὕστερα πιά νά κολλήσουμε τήν ἐτικέτα, καί ὕστερα πιά νά προβάλλουμε ἀξιώσεις γιά προαγωγή ἀπό τό «βαθμό» τῶν φιλελευθέρων στό βαθμό τῶν φιλελεύθερων δημοκρατῶν; Γιατί ἡ καθολική ψηφοφορία εἶναι ἕνα *ἐλάχιστο ὅριο* δημοκρατισμοῦ, πού τό ἔχουν ἀναγνωρίσει ἀκόμα καί μερικοί συντηρητικοί πού συμβιβάστηκαν (στήν Εὐρώπη) μέ τίς ἐκλογές γενικά. Ὁ κ. Στροῦβε ὅμως, ἄγνωστο γιατί, δέν πάει πιό πέρα ἀπ' αὐτό τό ἐλάχιστο ὅριο οὔτε στό 17ο, οὔτε στό 18ο τεῦχος. Θά σημειώσουμε ἀκόμα, παρεμπιπτόντως, τήν παράδοξη παρατήρηση τοῦ κ. Στροῦβε πώς τό πρόβλημα τοῦ σοσιαλισμοῦ πρέπει τό φιλελεύθερο-δημοκρατι-

κό κόμμα νά τό ἀφήσει δλότελα στήν μπάντα «πρῶτα ἀπ' ὅλα ἐπειδή ὁ σοσιαλισμός γιά τήν ὥρα δέν εἶναι στήν πραγματικότητα παρά μόνο πρόβλημα». Γι' αὐτό ἄραγε, ἀξιότιμε κ. Στροῦβε, ἤ γιατί τά «φιλελεύθερα-δημοκρατικά» στοιχεῖα τῆς ρωσικῆς κοινωνίας ἐκφράζουν τά συμφέροντα τῶν τάξεων *πού ἐναντιώνονται* στίς σοσιαλιστικές διεκδικήσεις τοῦ προλεταριάτου; Αὐτό, ἐπαναλαβαίνω, τό λέμε παρεμπιπτόντως, γιά νά σημειώσουμε τίς νέες *μεθόδους* «ἄρνησης» τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπομέρους τῶν κ. κ. φιλελευθέρων. Ὅσον ἀφορᾶ τήν οὐσία τοῦ ζητήματος, ἐννοεῖται, πώς ὁ κ. Στροῦβε ἔχει δίκιο, γιατί τό φιλελεύθερο-«δημοκρατικό» κόμμα δέν εἶναι κόμμα σοσιαλιστικό καί θά ἦταν ἀνάρμοστο γι' αὐτό νά παρουσιάζεται σάν τέτοιο.

Σχετικά μέ τήν ταχτική τοῦ νέου κόμματος, ὁ κ. Στροῦβε ἐκφράζεται ὅσο δέν παίρνει πιό δικολαβικά. Αὐτό εἶναι πολύ λυπηρό. Κι ἀκόμα πιό λυπηρό εἶναι τό γεγονός ὅτι ἐπαναλαβαίνει καί ὑπογραμμίζει ξανά καί ξανά τήν ἀνάγκη μιᾶς «δισυπόστατης ταχτικῆς» μέ τήν ἔννοια ἑνός «ἐπιδέξιου, εὐλύγιστου καί ἀδιάρηχτου συνδυασμοῦ» τῶν νόμιμων καί τῶν παράνομων μεθόδων δράσης. Στήν καλύτερη περίπτωση αὐτό εἶναι ὑπεκφυγή ἀπό τά ἐπιταχτικά ζητήματα πού ἀφοροῦν τίς μεθόδους τῆς *παράνομης* δράσης. Καί τό ζήτημα αὐτό εἶναι ἐπιταχτικό, γιατί μόνο ἡ συστηματική παράνομη δράση καθορίζει στήν πράξη τή φυσιογνωμία τοῦ *κόμματος*. Καί στή χειρότερη περίπτωση αὐτό εἶναι ἐπανάληψη τῶν ἑλιγμῶν πού χρησιμοποιοῦσε ὁ κ. Στροῦβε γιά νά ξεφύγει, ὅταν ἔγραφε γιά «δικαιώματα καί κυρίαρχα ζέμστβο» κι ὄχι γιά ἕνα κόμμα ἀνοιχτά κι ἀποφασιστικά συνταγματικό καί «δημοκρατικό». Κάθε παράνομο κόμμα «συνδυάζει» τίς παράνομες καί τίς νόμιμες ἐνέργειες *μέ τήν ἔννοια* ὅτι στηρίζεται στίς μάζες ἀνθρώπων πού δέν μετέχουν ἄμεσα στήν «παράνομη δράση», ὅτι ὑποστηρίζει τίς νόμιμες διαμαρτυρίες, χρησιμοποιεῖ τίς νόμιμες δυνατότητες προπαγάνδας, ὀργάνωσης κτλ. Αὐτό εἶναι πασίγνωστο καί δέν πρόκειται γι' αὐτό ὅταν μιλοῦν γιά τήν ταχτική ἑνός *παράνομου κόμματος*. Πρόκειται γιά τήν ἀμετάκλητη ἀναγνώριση ἀπομέρους αὐτοῦ τοῦ κόμματος τῆς *πάλης*, γιά τήν ἐπεξεργασία μεθόδων πάλης, γιά τήν *ὑποχρέωση* τῶν μελῶν τοῦ κόμματος νά μή *περιορίζονται* στίς νόμιμες διαμαρτυρίες, ἀλλά νά ὑποτάσσουν *τά πάντα* στά συμφέροντα καί στίς ἀπαιτήσεις τῆς *ἐπαναστατικῆς πάλης*. Ἄν δέν ὑπάρχει συστηματική παράνομη δράση καί ἐπαναστατική πάλη, τότε δέν ὑπάρχει καί *κόμμα* πού θά μποροῦσε νά εἶναι πραγματικά *συνταγματικό* (καί πολύ περισσότερο, δημο-

κρατικό). Καί δέν μπορεῖ νά προξενήσει κανείς μεγαλύτερη ζημιά στήν ὑπόθεση τοῦ ἀγώνα ἀπ' τό *νά μπερδεύει* τήν ἐπαναστατική δουλειά πού στηρίζεται στήν πλατιά μάζα, πού χρησιμοποιεῖ τίς πλατιές ὀργανώσεις, πού βοηθάει τήν πολιτική διαπαιδαγώγηση τῶν νόμιμων ἀγωνιστῶν, μέ τή δουλειά *πού περιορίζεται* στά πλαίσια τῆς νομιμότητας.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 37, 1 τοῦ Ἀπρίλη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

LES BEAUX ESPRITS SE RENCONTRENT

(ΔΗΛΑΔΗ: ΤΑ ΜΕΓΑΛΑ ΠΝΕΥΜΑΤΑ ΣΥΝΑΝΤΩΝΤΑΙ)

Τό περίφημο ἀγροτικό πρόγραμμα-μίνιμουμ τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν μας (συνεταιρισμός καί σοσιαλιστικοποίηση) πλούτισε τόν Ἰούνη τοῦ 1902 τή ρωσική σοσιαλιστική σκέψη καί τό ρωσικό ἐπαναστατικό κίνημα. Τό γερμανικό βιβλίο τοῦ γνωστοῦ ὀπορτουνιστῆ (καί μπερνσταϊνικοῦ [68]) Ἔντουαρντ Ντάβιντ «Σοσιαλισμός καί ἀγροτική οἰκονομία» εἶδε τό φῶς τῆς δημοσιότητας τό Φλεβάρη τοῦ 1903. Ὅπως φαίνεται, οὔτε λόγος μπορεῖ νά γίνει πώς τό μεταγενέστερο ἔργο τῆς ὀπορτουνιστικῆς σκέψης περιεῖχε τό πρωτότυπο τῶν προγενέστερων ἀσκήσεων τῆς «σοσιαλεπαναστατικῆς» σκέψης. Ἀλλά πῶς ἐξηγεῖται τότε ἡ καταπληχτική, χτυπητή ὁμοιότητα κι ἀκόμα ἡ ταυτότητα ἀρχῶν τοῦ προγράμματος τῶν ρώσων σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν καί τῶν γερμανῶν ὀπορτουνιστῶν; Δέν ἀποτελεῖ λοιπόν «πρωτότυπο» ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» καί ἀντίγραφο τό «θεμελιακό» (σύμφωνα μέ τή γνώμη τοῦ ἀνταποκριτῆ τῆς «Ρούσκιγε Βέντομοστι» [69]) ἔργο τοῦ Ντάβιντ; Δυό βασικές ἰδέες, καί σ' ἀντιστοιχία μ' αὐτές δυό κύρια σημεῖα τοῦ προγράμματος, διαπερνοῦν σάν κόκκινη κλωστή ὅλο τό «ἔργο» τοῦ Ντάβιντ. Ὁ Ντάβιντ ἐξυμνεῖ τούς ἀγροτικούς συνεταιρισμούς, περιμένοντας ἀπ' αὐτούς ὅλα τ' ἀγαθά, ἀπαιτεῖ ἀπ' τή σοσιαλδημοκρατία νά ὑποβοηθεῖ τήν ἀνάπτυξή τους καί δέ βλέπει (ἀκριβῶς ὅπως καί οἱ δικοί μας σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες) τόν ἀστικό χαρακτήρα αὐτῶν τῶν ἑνώσεων τῶν μικρονοικοκυρέων μέ τούς μικρούς καί μεγάλους κεφαλαιοκράτες στή γεωργία. Ὁ Ντάβιντ ζητάει τή μετατροπή τῶν μεγάλων γεωργικῶν νοικοκυριῶν σέ μικρά, ἐνθουσιασμένος ἀπό τήν ἀποδοτικότητα καί τήν ὀρθολογιστικότητα, τήν οἰκονομικότητα καί τήν παραγωγικότητα τῶν νοικοκυριῶν «des Arbeitsbauern» — μετάφραση ἐπιλέξει: «τοῦ ἐργα-

ζόμενου ἀγρότη», διακηρύχνοντας τό ὑπέρτατο δικαίωμα ἰδιοχτησίας τῆς γῆς ἀπ' τήν κοινωνία καί τή χρήση τῆς γῆς ἀπ' αὐτούς ἀκριβῶς τούς μικρούς «ἐργαζόμενους ἀγρότες». Σίγουρα, ὁ γερμανός ὀπορτουνιστής διέπραξε λογοκλοπή ἀπό τούς ρώσους «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες»! Τό μικροαστικό χαρακτήρα «τοῦ ἐργαζόμενου ἀγρότη» στή σύγχρονη κοινωνία, τήν ἐνδιάμεση, μεταβατική θέση του ἀνάμεσα στήν ἀστική τάξη καί στό προλεταριάτο, τήν τάση του «νά γίνει ἄνθρωπος» (δηλ. νά γίνει βέρος ἀστός) μέ τίς οἰκονομίες, τό ζῆλο, τόν ὑποσιτισμό καί τήν ὑπερβολική δουλειά, τήν τάση του νά ἐκμεταλλεύεται τήν ἐργασία τῶν «ἐργατῶν» τοῦ χωριοῦ, — τίποτε ἀπ' αὐτά, φυσικά, δέ βλέπει οὔτε ὁ γερμανός μικροαστός-ὀπορτουνιστής, οὔτε οἱ ρῶσοι μικροαστοί — οἱ «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες».

Ναί, ναί, les beaux esprits se rencontrent, κι ἐδῶ βρίσκεται ἡ λύση τοῦ τόσο δύσκολου, ἀπό πρώτη ματιά, αἰνίγματος: νά καθοριστεῖ ποιό εἶναι τό ἀντίγραφο καί ποιό τό πρωτότυπο. Οἱ ἰδέες πού ἐκφράζουν τίς ἀνάγκες, τά συμφέροντα, τίς ἐπιδιώξεις καί τούς πόθους μιᾶς ὁρισμένης τάξης, εἶναι διάχυτες στήν ἀτμόσφαιρα καί καμιά διαφορά κουστουμιοῦ, καμιά παραλλαγή πότε ὀπορτουνιστικῆς καί πότε «σοσιαλεπαναστατικῆς» φρασεολογίας δέν εἶναι σέ θέση νά κρύψουν τήν ταυτότητα αὐτῶν τῶν ἰδεῶν. Τό σουβλί στό σακί δέν κρύβεται.

Σ' ὅλες τίς εὐρωπαϊκές χῶρες, μαζί καί στή Ρωσία, προχωρεῖ σταθερά καί ἡ «συμπίεση» καί ἡ κατάπτωση τῶν μικροαστῶν πού δέν ἐκφράζεται πάντα μέ τήν κατευθείαν καί ἄμεση ἐκτόπισή τους, ἀλλά σέ πάρα πολλές περιπτώσεις ἔχει σάν ἀποτέλεσμα τή μείωση τοῦ ρόλου τους στήν οἰκονομική ζωή, τή χειροτέρευση τῶν συνθηκῶν ὕπαρξής τους, τήν ἀκόμα μεγαλύτερη ἀβεβαιότητα γιά τό αὔριο. Ὅλα στρέφονται ἐναντίον τους: καί ἡ τεχνική πρόοδος τῶν μεγάλων νοικοκυριῶν στή βιομηχανία καί στή γεωργία, καί ἡ ἀνάπτυξη τῶν μεγάλων καταστημάτων, καί ἡ ἀνάπτυξη τῶν ἐργοδοτικῶν ἑνώσεων, τῶν καρτέλ καί τῶν τράστ, ἀκόμα κ' ἡ ἀνάπτυξη τῶν καταναλωτικῶν συνεταιρισμῶν καί τῶν δημοτικῶν ἐπιχειρήσεων. Καί παράλληλα μ' αὐτή τή «συμπίεση» τῶν μικροαστῶν στή γεωργία καί στή βιομηχανία γεννιέται καί ἀναπτύσσεται ἕνα «νέο μεσαῖο στρῶμα», ὅπως λένε οἱ γερμανοί, ἕνα νέο στρῶμα μικροαστῶν, ἡ διανόηση πού ἡ ζωή της γίνεται ἐπίσης ὅλο καί πιό δύσκολη στήν κεφαλαιοκρατική κοινωνία καί στήν πλειοψηφία της βλέπει αὐτή τήν κοινωνία ἀπό τήν ἄποψη τοῦ μικροπαραγωγοῦ. Εἶναι πολύ φυσικό νά πηγάζει ἀπό δῶ ἐντελῶς ἀναπόφευχτα μιά πλατιά διάδοση καί μιά συνεχής

ἀναβίωση τῶν μικροαστικῶν ἰδεῶν καί θεωριῶν στίς πιό διαφορετικές μορφές τους. Εἶναι πολύ φυσικό ὁ ρῶσος «σοσιαλιστής-ἐπαναστάτης», καταγοητευμένος ἀπ' τίς ἰδέες τοῦ μικροαστικοῦ ναροντνικισμοῦ, νά γίνεται «ἀκούσιος ἀδελφός» μέ τόν εὐρωπαῖο ρεφορμιστή καί ὀπορτουνιστή πού, ὅταν θέλει νά εἶναι συνεπής, καταλήγει ἀναπόφευχτα στόν προυντονισμό [70]. Μ' αὐτόν ἀκριβῶς τόν τελευταῖο ὅρο χαρακτήρισε πολύ σωστά ὁ Κάουτσκι τό πρόγραμμα καί τήν ἄποψη τοῦ Ντάβιντ.

Εἴπαμε: «ὅταν θέλει νά εἶναι συνεπής», κι ἔτσι φτάσαμε στήν οὐσιαστική ἐκείνη ἰδιομορφία πού ξεχωρίζει τούς σημερινούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες καί ἀπό τόν παλιό ρῶσο ναρόντνικο καί ἀπό μερικούς, τουλάχιστο, εὐρωπαίους ὀπορτουνιστές, καί πού δέν μπορεῖ παρά νά ὀνομαστεῖ τυχοδιωχτισμός. Ὁ τυχοδιωχτισμός δέ νοιάζεται γιά συνέπεια, φροντίζει μόνο νά ἁρπάξει τήν κατάλληλη στιγμή καί νά ἐπωφεληθεῖ ἀπ' τήν πάλη τῶν ἰδεῶν γιά νά δικαιώσει καί νά διατηρήσει τήν ἰδεολογική κενότητα. Ὁ παλιός ρῶσος ναρόντνικος ἤθελε νά εἶναι συνεπής καί ὑπεράσπιζε, προπαγάνδιζε καί κήρυχνε τό δικό του ἰδιαίτερο πρόγραμμα. Ὁ Ντάβιντ θέλει νά εἶναι συνεπής καί ἐξεγείρεται ἀποφασιστικά ἐνάντια σ' ὅλη «τή μαρξιστική θεωρία γιά τό ἀγροτικό ζήτημα», κηρύχνει ἀποφασιστικά καί παραδέχεται τή μετατροπή τῶν μεγάλων νοικοκυριῶν σέ μικρά, χωρίς νά φοβᾶται, τουλάχιστο, νά ἔχει τό θάρρος τῆς γνώμης του, χωρίς νά φοβᾶται νά παρουσιάζεται ἀνοιχτά ὀπαδός τοῦ μικροῦ νοικοκυριοῦ. Οἱ δικοί μας σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες εἶναι... πῶς νά ἐκφραστοῦμε ἠπιότερα;... πολύ πιό «συνετοί». Ποτέ δέν ἐξεγείρονται ἀποφασιστικά ἐνάντια στόν Μάρξ — θεός φυλάξοι! Ἀντίθετα, τσιμπολογοῦν στά πεταχτά τσιτάτα καί τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς, διαβεβαιώνοντας μέ δάκρυα στά μάτια ὅτι εἶναι *σχεδόν* σέ ὅλα σύμφωνοι μαζί τους. Δέν ἐκστρατεύουν ἐνάντια στόν Λῆμπκνεχτ καί στόν Κάουτσκι, — ἀντίθετα εἶναι βαθιά καί εἰλικρινά πεπεισμένοι πώς ὁ Λῆμπκνεχτ ἦταν σοσιαλιστής-ἐπαναστάτης, μά τό θεό, σοσιαλιστής-ἐπαναστάτης. Δέν παρουσιάζονται σάν καταρχήν ὀπαδοί τοῦ μικροῦ νοικοκυριοῦ, — ἀντίθετα, εἶναι ὁλόψυχα ὑπέρ τῆς «σοσιαλιστικοποίησης τῆς γῆς», καί μόνο συμπτωματικά τυχαίνει νά τούς ξεφύγει ὅτι αὐτή ἡ καθολική ρωσοολλανδική σοσιαλιστικοποίηση σημαίνει ὅ,τι θέλεις: καί πέρασμα τῆς γῆς στήν ἰδιοχτησία τῆς κοινωνίας καί σέ χρήση τῶν ἐργαζομένων (ἀκριβῶς ὅπως καί στόν Ντάβιντ!), καί ἁπλῶς πέρασμα τῆς γῆς στά χέρια τῶν ἀγροτῶν, καί, τέλος, κάτι ἐντελῶς πιό «ἁπλό»: δωρεάν διανομή...

Οἱ «συνετές» μέθοδοι τῶν δικῶν μας σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν μᾶς εἶναι πιά γνωστές σέ τέτοιο βαθμό, πού θά μᾶς ἐπιτραπεῖ, τελειώνοντας, νά τούς δόσουμε μιά καλή συμβουλή.

Βρεθήκατε, βέβαια, σέ μιά ὄχι καί τόσο εὐχάριστη θέση, κύριοι. Βεβαιώνατε συνεχῶς πώς δέν ἔχετε τίποτα τό κοινό οὔτε μέ τόν ὀπορτουνισμό καί τό ρεφορμισμό τῆς Δύσης, οὔτε μέ τίς μικροαστικές συμπάθειες πρός τό «προσοδοφόρο» μικρό νοικοκυριό καί ξαφνικά ἐμφανίζεται τό βιβλίο ἑνός πασίγνωστου ὀπορτουνιστῆ καί ὀπαδοῦ τοῦ μικροῦ νοικοκυριοῦ, πού «ἀντιγράφει» μέ συγκινητική ἐπιμέλεια τό «κοινωνικό-ἐπαναστατικό» πρόγραμμά σας! Ἡ κατάσταση εἶναι, μποροῦμε νά ποῦμε, μή χειρότερα. Μή συγχύζεστε ὅμως: εἶναι εὔκολο νά ξεμπλέξετε ἀπ' αὐτήν! Ἀρκεῖ μόνο... νά παραθέσετε περικοπές ἀπό τόν Κάουτσκι.

Ἄς μή νομίσει ὁ ἀναγνώστης πώς αὐτό εἶναι παραδρομή τῆς πέννας. Καθόλου. Ὁ Κάουτσκι ἐπιτίθεται ἐνάντια στόν προυντονιστή Ντάβιντ, — *γι' αὐτό ἀκριβῶς* οἱ ἀλληλέγγυοι μέ τόν Ντάβιντ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες πρέπει νά παραθέσουν περικοπές ἀπό τόν Κάουτσκι, ἔτσι ἀκριβῶς ὅπως ἔκαναν κάποτε παραθέτοντας περικοπές ἀπό τόν Ἔνγκελς. Πάρτε τό 14ο φύλλο τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», κι ἐκεῖ θά διαβάσετε, στήν ἕβδομη σελίδα, ὅτι τήν «ἀλλαγή τῆς ταχτικῆς» τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀπέναντι στήν ἀγροτιά τήν «ἐπισημοποίησε» (!!) ἕνας ἀπό τούς πατέρες τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ, ὁ Ἔνγκελς, — ὁ Ἔνγκελς πού ἐπιτέθηκε ἐνάντια στούς γάλλους συντρόφους[71] ὅταν ἄλλαξαν ταχτική! Πῶς μπορεῖ ν' ἀποδειχτεῖ αὐτή ἡ ταχυδαχτυλουργική θέση; Πολύ ἁπλά. Πρῶτο, χρειάζεται «νά παρατεθοῦν» τά λόγια τοῦ Ἔνγκελς, πώς αὐτός εἶναι ἀποφασιστικά μέ τό μέρος τοῦ μικροῦ ἀγρότη (καί νά παρασιωπηθεῖ τό γεγονός ὅτι αὐτήν ἀκριβῶς τήν ἰδέα ἐκφράζει καί τό πρόγραμμα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν, πού καλεῖ ὅλους τούς ἐργαζόμενους νά ταχθοῦν μέ τό μέρος τοῦ προλεταριάτου!). Δεύτερο, σχετικά μέ τίς «παραχωρήσεις στόν μπερνσταϊνισμό» ἀπομέρους τῶν γάλλων συντρόφων πού ἄλλαξαν ταχτική, πρέπει νά ποῦμε: «*βλέπε τήν ὑπέροχη κριτική τῶν παραχωρήσεων αὐτῶν ἀπό τόν Ἔνγκελς*». Νά, αὐτή τήν ἴδια, τή δοκιμασμένη μέθοδο συμβουλεύουμε τούς κυρίους σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες νά χρησιμοποιήσουν καί τώρα. Τό βιβλίο τοῦ Ντάβιντ ἐπισημοποίησε τήν ἀλλαγή τῆς ταχτικῆς στό ἀγροτικό ζήτημα. Τώρα δέν μποροῦμε πιά νά μήν ὁμολογήσουμε ὅτι μπορεῖ κανείς νά παραμένει στίς γραμμές τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος μέ τήν προγραμματική θέση: «συν-

εταιρισμός καί σοσιαλιστικοποίηση»· μόνο οί δογματικοί καί οί ὀρθόδόξοι μπορούν νά μή τό βλέπουν αὐτό. Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ὅμως, πρέπει νά παραδεχτοῦμε πώς ὁ Ντάβιντ, σέ διάκριση ἀπό τούς εὐγενεῖς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, κάνει μερικές παραχωρήσεις στόν μπερνσταϊνισμό. «*Βλέπε τήν ὑπέροχη κριτική τῶν παραχωρήσεων αὐτῶν ἀπό τόν Κάουτσκι*».

Ἀλήθεια, κύριοι, δοκιμάστε. Ἴσως νά πιάσει κι αὐτή τή φορά.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 38, 15 τοῦ Ἀπρίλη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΑΠΑΝΤΗΣΗ ΣΤΗΝ ΚΡΙΤΙΚΗ ΤΟΥ ΔΙΚΟΥ ΜΑΣ ΣΧΕΔΙΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ [72]

Ὁ σύντροφος Ἴξ ἀπορίπτει τό τρίτο καί τό τέταρτο ἄρθρο τοῦ ἀγροτικοῦ μέρους τοῦ σχεδίου μας καί προτείνει ἕνα δικό του σχέδιο πού τροποποιεῖ ὅλα τά ἄρθρα, καθώς καί τή γενική εἰσαγωγή τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος. Ἄς ἐξετάσουμε πρῶτα τίς ἀντιρήσεις τοῦ σ. Ἴξ στό δικό μας σχέδιο, κι ἔπειτα τό δικό του.

Ἐνάντια στό τρίτο ἄρθρο ὁ σ. Ἴξ ἀντιτείνει ὅτι ἡ δήμευση τῶν χτημάτων τῶν μοναστηριῶν (θά συμπληρώναμε εὐχαρίστως: καί τῶν ἐκκλησιῶν) καί τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας πού προτείνουμε ἐμεῖς, θά σήμαινε διαρπαγή τῶν χτημάτων ἀπ' τούς κεφαλαιοκράτες σέ ἐξευτελιστικές τιμές. Ὁ σ. Ἴξ λέει ὅτι αὐτοί πού καταλήστεψαν τούς ἀγρότες εἶναι ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού μέ τά χρήματα πού λήστεψαν θ' ἀγόραζαν αὐτά τά χτήματα. Σχετικά μ' αὐτό θά σημειώσουμε πώς ὁ σ. Ἴξ, μιλώντας γιά πούληση τῶν δημευμένων χτημάτων, βγάζει ἕνα αὐθαίρετο συμπέρασμα πού δέν περιέχεται γιά τήν ὥρα στό πρόγραμμά μας. Δήμευση σημαίνει ἀπαλλοτρίωση τῆς ἰδιοχτησίας χωρίς ἀποζημίωση. Μόνο γι' αὐτή τήν ἀπαλλοτρίωση γίνεται λόγος στό σχέδιό μας. Ὅσο γιά τό ἄν θά πουληθοῦν αὐτά τά χτήματα, σέ ποιόν καί πῶς, μέ ποιά διαδικασία καί μέ ποιούς ὅρους θά πουληθοῦν, — τό δικό μας σχέδιο προγράμματος δέ λέει τίποτα. Ἐμεῖς δέ δεσμευόμαστε, διατηροῦμε τό δικαίωμα νά καθορίσουμε τήν πιό κατάλληλη μορφή διάθεσης τῶν δημευμένων περιουσιῶν, ὅταν αὐτές δημευθοῦν, ὅταν ἀποσαφηνισθοῦν ὅλοι οἱ κοινωνικοί καί πολιτικοί ὅροι αὐτῆς τῆς δήμευσης. Ἀπό τήν ἄποψη αὐτή τό σχέδιο τοῦ συντρόφου Ἴξ διαφέρει ἀπ' τό δικό μας γιατί δέ ζητάει μόνο δήμευση, ἀλλά καί μεταβίβαση τῆς δημευμένης γῆς «στήν κυριότητα τοῦ δημοκρατικοῦ κράτους γιά τήν πιό κατάλληλη χρήση της ἀπ' τόν πληθυσμό». Ἑπομένως, ὁ σ. Ἴξ ἀποκλείει μιά ἀπ' τίς μορφές διάθεσης τῶν δημευμένων (τό πούλημα) καί δέν καθορίζει μέ ἀκρίβεια μιά ὁποιαδήποτε συγκεκριμέ-

νη μορφή διάθεσης (γιατί μένει σκοτεινό, σέ τί ἀκριβῶς συνίσταται ἤ θά συνίσταται ἤ πρέπει νά συνίσταται ἡ «πιό κατάλληλη» χρήση καί ποιές ἀκριβῶς τάξεις τοῦ «πληθυσμοῦ» καί μέ ποιούς ὅρους θ' ἀποχτήσουν τό δικαίωμα χρήσης). Συνεπῶς, ὁ σ. Ἴξ, ἔτσι κι ἀλλιῶς, δέν καθορίζει σαφῶς τόν τρόπο διάθεσης τῆς δημευμένης γῆς (μά οὔτε καί μπορεῖ νά καθοριστεῖ αὐτό ἐκ τῶν προτέρων), ἐνῶ κακῶς ἀποκλείει τό πούλημα σάν ἕναν ἀπ' αὐτούς τούς τρόπους. Δέ θά ἦταν σωστό νά ποῦμε πώς ἡ σοσιαλδημοκρατία θά εἶναι πάντα καί σ' ὁποιεσδήποτε συνθῆκες ἐνάντια στό πούλημα. Σ' ἕνα ἀστυνομικό-ταξικό, ἔστω καί συνταγματικό κράτος, ἡ τάξη τῶν ἰδιοχτητῶν μπορεῖ νά εἶναι συχνά πολύ πιό ἰσχυρό στήριγμα τῆς δημοκρατίας, παρά ἡ τάξη τῶν ἐνοικιαστῶν γῆς, πού ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτό τό κράτος. Αὐτό ἀπό τή μιά μεριά. Κι ἀπό τήν ἄλλη, ἡ μετατροπή τῆς δήμευσης σέ «δῶρο πρός τούς κεφαλαιοκράτες» προβλέπεται (στό βαθμό πού μπορεῖ νά γίνει γενικά λόγος γιά πρόβλεψη αὐτοῦ τοῦ πράγματος στή διατύπωση τοῦ προγράμματος) πολύ περισσότερο στό δικό μας σχέδιο παρά στό σχέδιο τοῦ σ. Ἴξ. Ἄς πάρουμε τή χειρότερη περίπτωση: ἄς ὑποθέσουμε πώς τό ἐργατικό κόμμα, παρ' ὅλες τίς προσπάθειές του, δέν μπόρεσε νά χαλιναγωγήσει τήν αὐθαιρεσία καί τήν ἀπληστία τῶν κεφαλαιοκρατῶν *. Στήν περίπτωση αὐτή ἡ διατύπωση τοῦ σ. Ἴξ παρέχει ἀπόλυτη ἐλευθερία γιά τήν «πιό κατάλληλη» χρήση τῆς δημευμένης γῆς ἀπό τήν κεφαλαιοκρατική τάξη τοῦ «πληθυσμοῦ». Ἀντίθετα, ἡ δική μας διατύπωση, χωρίς νά συνδέει τή βασική διεκδίκηση μέ τή μορφή τῆς διάθεσής της, προβλέπει, ὡστόσο, ἕναν αὐστηρά συγκεκριμένο προορισμό τοῦ ποσοῦ πού θά παρθεῖ ἀπό τή διάθεση αὐτή. Ὅταν ὁ σ. Ἴξ λέει πώς «τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα δέν μπορεῖ νά ἀναλάβει τό καθῆκον νά προδικάσει μέ ποιά συγκεκριμένη μορφή θά χρησιμοποιήσουν οἱ ἐκπρόσωποι τοῦ λαοῦ τά ἀποθέματα γῆς πού βρίσκονται στά χέρια τους», μπερδεύει δυό διαφορετικά πράγματα: τόν *τρόπο* τῆς διάθεσης (μέ ἄλλα λόγια: τή «μορφή χρησιμοποίησης») τῶν ἀποθεμάτων γῆς καί τόν *προορισμό* τῶν ποσῶν πού θά εἰσπραχθοῦν ἀπό τή διάθεση αὐτή. Ἀφήνοντας τελείως ἀκαθόριστο τό ζήτημα τοῦ προορισμοῦ τῶν ποσῶν αὐτῶν καί δεσμεύοντας, ἔστω καί ἐνμέρει, τόν ἑαυτό του στό ζήτημα τοῦ τρόπου τῆς διάθεσης, ὁ σ. Ἴξ χειροτερεύει διπλά τό σχέδιό μας.

---

* Ἄν ὅμως *μπορέσουμε* νά τή χαλιναγωγήσουμε, τότε καί τό πούλημα δέ θά μετατραπεῖ σέ διαρπαγή καί σέ δῶρο πρός τούς κεφαλαιοκράτες.

Ἔχει ἐξίσου ἄδικο, κατά τή γνώμη μας, ὁ σ. Ἴξ ὅταν μᾶς ἀντιτείνει: «δέν εἶναι ἐπίσης δυνατό νά ἐπιστρέψουν οἱ εὐγενεῖς τά ποσά ἐξαγορᾶς, γιατί πολλοί ἀπ' αὐτούς τά ἔχουν σπαταλήσει ὅλα». Αὐτό, στήν οὐσία, δέν εἶναι κάν ἀντίρηση, γιατί ἐμεῖς δέν προτείνουμε «νά ἐπιστραφοῦν» ἁπλῶς, ἀλλά προτείνουμε ἕνα εἰδικό φόρο. Ὁ ἴδιος ὁ σ. Ἴξ στό ἄρθρο του παραθέτει στοιχεῖα, πώς οἱ μεγάλοι γαιοχτήμονες ἔπαιρναν μέ τή μορφή τῶν «ὀτρέζκι» ἕνα πολύ μεγάλο μέρος τῆς γῆς τῶν ἀγροτῶν, ἁρπάζοντας κάποτε μέχρι τά *τρία τέταρτα* τῆς γῆς τῶν ἀγροτῶν. Συνεπῶς, εἶναι πολύ φυσική ἡ διεκδίκηση νά ἐπιβαρυνθοῦν μ' ἕναν εἰδικό φόρο οἱ μεγάλοι ἀκριβῶς γαιοχτήμονες-εὐγενεῖς. Εἶναι ἐπίσης πολύ φυσικό νά καθοριστεῖ γιά τά ποσά πού θά ἐξοικονομηθοῦν μ' αὐτόν τόν τρόπο, ὁ εἰδικός προορισμός πού ζητοῦμε ἐμεῖς, γιατί, *ἐκτός* ἀπό τό γενικό καθῆκον τῆς ἐπιστροφῆς στό λαό ὅλων τῶν ἐσόδων πού παίρνει τό κράτος (καθῆκον πού μπορεῖ νά πραγματοποιηθεῖ πλήρως μόνο στό σοσιαλισμό), μπροστά στήν ἀπελευθερωμένη Ρωσία θά μπεῖ ἀναπόφευχτα καί ἕνα εἰδικό καί πολύ ἐπιταχτικό καθῆκον, τό ἀνέβασμα τοῦ βιοτικοῦ ἐπιπέδου τῶν ἀγροτῶν, ἡ σοβαρή βοήθεια στή μάζα τῶν φτωχῶν καί τῶν πεινασμένων πού πληθαίνουν μέ ἰλιγγιώδικη ταχύτητα, στίς συνθῆκες τοῦ ἀπολυταρχικοῦ μας καθεστῶτος.

Περνοῦμε στό τέταρτο ἄρθρο πού ὁ σ. Ἴξ τό ἀπορίπτει στό σύνολό του, ἄν καί ἐξετάζει ἀποκλειστικά τό πρῶτο μέρος του — πού ἀφορᾶ τά ὀτρέζκι — καί δέ λέει λέξη γιά τό δεύτερο μέρος πού προβλέπει τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας, πού εἶναι διαφορετικά στά διάφορα μέρη τοῦ κράτους. Θ' ἀρχίσουμε ἀπό μιά τυπική παρατήρηση τοῦ συντάχτη: ὁ σ. Ἴξ βλέπει μιά ἀντίθεση στό γεγονός ὅτι ἐμεῖς ζητοῦμε νά ἐξαλειφθοῦν οἱ κάστες καί νά ἱδρυθοῦν ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν, δηλ. ἐπιτροπές κάστας. Στήν πραγματικότητα ἐδῶ ἡ ἀντίθεση εἶναι μόνο φαινομενική: γιά νά ἐξαλειφθοῦν οἱ κάστες χρειάζεται «διχτατορία» τῆς κατώτερης, τῆς καταπιεζόμενης κάστας, — ἀκριβῶς ὅπως γιά νά ἐξαλειφθοῦν οἱ τάξεις γενικά, μαζί καί ἡ τάξη τῶν προλετάριων, χρειάζεται διχτατορία τοῦ προλεταριάτου. Ὅλο τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα ἔχει γιά σκοπό τήν ἐξάλειψη τῶν παραδόσεων τῆς δουλοπαροικίας καί τῶν καστῶν στόν τομέα τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων, καί γιά τήν ἐξάλειψη αὐτή μποροῦμε ν' ἀπευθυνθοῦμε μόνο στήν κατώτερη κάστα, σ' ἐκείνους πού καταπιέζονται ἀπ' αὐτά τά ὑπολείμματα τοῦ δουλοπαροικιακοῦ συστήματος.

Ὅσον ἀφορᾶ τήν οὐσία τοῦ ζητήματος, ἡ κύρια ἀντίρηση

τοῦ συντάχτη εἶναι τούτη: «εἶναι ἀμφίβολο ἄν μπορεῖ ν' ἀποδειχτεῖ» ὅτι τά ὀτρέζκι ἀποτελοῦν τήν κυριότερη βάση τοῦ συστήματος τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά, γιατί τό μέγεθος αὐτῶν τῶν ὀτρέζκι ἐξαρτιέται ἀπ' τό ἄν στήν περίοδο τῆς δουλοπαροικίας οἱ ἀγρότες ἦταν ἐπίμορτοι καί, συνεπῶς, μεγαλοκληροῦχοι, ἤ ἀγγαρικοί καί, συνεπῶς, μικροκληροῦχοι. «Οἱ διαστάσεις τῶν ὀτρέζκι καί ἡ σημασία τους καθορίζονται ἀπό τό συνδυασμό τῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν», λογουχάρη, στό νομό τοῦ Βόλσκ στά μικρά τσιφλίκια τό ποσοστό τῶν ὀτρέζκι εἶναι μηδαμινό, ἐνῶ στά μεγάλα τσιφλίκια εἶναι τεράστιο. Αὐτά λέει ὁ συντάχτης, χωρίς νά παρατηρεῖ πώς παρακάμπτει τό ζήτημα. Εἶναι ἀναμφισβήτητο πώς ἡ κατανομή τῶν ὀτρέζκι εἶναι ἐξαιρετικά ἀνισόμετρη καί καθορίστηκε ἀπό τό συνδυασμό τῶν πιό διαφορετικῶν ὅρων (μαζί καί ἀπό ἕνα τέτοιον ὅρο, ὅπως ἡ ὕπαρξη ἀγγαρείας ἤ γεώμορου στίς συνθῆκες τῆς δουλοπαροικίας). Τί ἀποδείχνει ὅμως αὐτό; Μήπως τό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά δέν εἶναι ἐπίσης κατανεμημένο ἐξαιρετικά ἀνισόμετρα; Μήπως ἡ ὕπαρξή του δέν καθορίζεται ἐπίσης ἀπό τό συνδυασμό τῶν πιό διαφορετικῶν ἱστορικῶν συνθηκῶν; Ὁ συντάχτης καταπιάνεται νά ἀντικρούσει τό γεγονός ὅτι ὑπάρχει *σύνδεση* ἀνάμεσα στά ὀτρέζκι καί στό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά, ἀλλά μιλάει μόνο γιά τίς αἰτίες πού γέννησαν τά ὀτρέζκι, καί τή διαφορά στό μέγεθός τους καί δέ λέει ἀπολύτως τίποτα γι' αὐτή τή σύνδεση. Μόνο μιά φορά ὁ συντάχτης παραθέτει ἕναν ἰσχυρισμό πού θίγει ἄμεσα τήν οὐσία τῆς θέσης του, καί ἀκριβῶς σ' αὐτόν τόν ἰσχυρισμό *ἔχει τελείως ἄδικο*. «Ἑπομένως — λέει, συνοψίζοντας τίς σκέψεις του σχετικά μέ τήν ἐπίδραση τοῦ γεώμορου ἤ τῆς ἀγγαρείας — ἐκεῖ ὅπου οἱ ἀγρότες ἦταν ἀγγαρικοί *(κυρίως στήν κεντρική γεωργική περιοχή), τά ὀτρέζκι αὐτά θά εἶναι μηδαμινά*, ἐνῶ ἐκεῖ πού ἦταν ἐπίμορτοι, ὅλη ἡ τσιφλικάδικη γῆ μπορεῖ ν' ἀποτελεῖται ἀπό „ὀτρέζκι"». Τά λόγια πού ὑπογραμμίσαμε περικλείνουν ἕνα σοβαρό λάθος πού καταρίπτει ὅλη τήν ἐπιχειρηματολογία τοῦ συντάχτη. Ἀκριβῶς στήν κεντρική γεωργική περιοχή, στό κύριο αὐτό κέντρο τοῦ συστήματος ξεπληρωμῆς μέ δουλειά καί τῶν κάθε λογῆς ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας, τά ὀτρέζκι δέν εἶναι «μηδαμινά», ἀλλά τεράστια, τά ὀτρέζκι εἶναι πολύ μεγαλύτερα, παρά στή μή μαυρόχωμη ζώνη ὅπου τό γεώμορο ὑπερτερεῖ σέ σχέση μέ τήν ἀγγαρεία. Νά τά στοιχεῖα πού μοῦ ἔδωσε σχετικά μ' αὐτό τό ζήτημα ἕνας σύντροφος, στατιστικός τό ἐπάγγελμα[73]. Ὁ σύντροφος αὐτός παρέβαλε τά στοιχεῖα τῆς «Στρατιωτικῆς-στατιστικῆς

συλλογῆς» γιά τή γῆ πού κατεῖχαν οἱ δουλοπάροικοι ἀγρότες πρίν ἀπό τή μεταρύθμιση μέ τά στατιστικά στοιχεῖα τοῦ 1878 γιά τή γαιοχτησία καί καθόρισε μ' αὐτό τόν τρόπο τό μέγεθος τῶν ὀτρέζκι σέ κάθε κυβερνεῖο. Διαπιστώθηκε πώς στά ἐννιά κυβερνεῖα* τῆς μή μαυρόχωμης ζώνης οἱ δουλοπάροικοι ἀγρότες εἶχαν πρίν ἀπό τή μεταρύθμιση 10 421 000 ντεσιατίνες, ἐνῶ τό 1878 τούς ἔμειναν 9 746 000 ντεσιατίνες, δηλ. τούς ἀφαιρέθηκαν μέ τή μορφή τῶν ὀτρέζκι 675 000 ντεσιατίνες ἤ τά 6,5% τῆς γῆς, τούς ἀφαιρέθηκαν ἀπό 72 800 ντεσιατίνες κατά μέσο ὅρο στό κάθε κυβερνεῖο. Ἀντίθετα, στά 14 κυβερνεῖα ** τῆς μαυρόχωμης ζώνης οἱ ἀγρότες εἶχαν 12 795 000 ντεσιατίνες καί τούς ἔμειναν 9 996 000 ντεσιατίνες, δηλ. τούς ἀφαιρέθηκαν μέ τή μορφή τῶν ὀτρέζκι 2 799 000 ντεσιατίνες ἤ τά 21,9%, τούς ἀφαιρέθηκαν ἀπό 199 100 ντεσιατίνες κατά μέσο ὅρο στό κάθε κυβερνεῖο. Ἐξαίρεση ἀποτελεῖ μόνο ἡ τρίτη περιοχή, τῆς στέπας, ὅπου στά πέντε κυβερνεῖα*** οἱ ἀγρότες εἶχαν 2 203 000 ντεσιατίνες καί τούς ἔμειναν 1 580 000 ντεσιατίνες, δηλ. τούς ἀφαιρέθηκαν μέ τή μορφή τῶν ὀτρέζκι 623 000 ντεσιατίνες ἤ τά 28,3%, τούς ἀφαιρέθηκαν κατά μέσο ὅρο στό κάθε κυβερνεῖο ἀπό 124 600 ντεσιατίνες ****. Αὐτή ἡ ζώνη ἀποτελεῖ ἐξαίρεση, γιατί ἐδῶ ὑπερτερεῖ τό κεφαλαιοκρατικό σύστημα ἀπέναντι στό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά, ἐνῶ τό ποσοστό τῶν ὀτρέζκι εἶναι ἐδῶ πιό μεγάλο. Αὐτή ὅμως ἡ ἐξαίρεση μάλλον ἐπιβεβαιώνει τό γενικό κανόνα, γιατί ἐδῶ ἡ ἐπίδραση τῶν ὀτρέζκι ἐξουδετερώθηκε ἀπό τέτοιους σοβαρούς παράγοντες, ὅπως εἶναι τό γεγονός ὅτι ἐδῶ οἱ ἀγρότες εἶχαν τούς πιό μεγάλους κλήρους, παρ' ὅλα τά ὀτρέζ-

* Πσκόφ, Νόβγκοροντ, Τβέρ, Μόσχας, Βλαντίμιρ, Σμολένσκ, Καλούγκας, Γιαροσλάβλ καί Κοστρομά.

** Ὀριόλ, Τούλας, Ριαζάν, Κούρσκ, Βορόνεζ, Ταμπόφ, Νίζνι Νόβγκοροντ, Σιμπίρσκ, Καζάν, Πένζας, Σαράτοφ, Τσερνίγκοφ, Χαρκόβου καί Πολτάβας (ἀφαιρέθηκαν μέ τή μορφή τῶν ὀτρέζκι τά 37% τῆς γῆς).

*** Χερσώνας, Αἰκατερινοσλάβ, Ταυρίδας, Ντόν (ὑπολογισμός κατά προσέγγιση) καί Σαμάρας.

**** Παραβάλλοντας τά στοιχεῖα αὐτά γιά τά ὀτρέζκι στίς τρεῖς ζῶνες μέ τά στοιχεῖα γιά τό ποσοστό τῶν ἀγγαρικῶν ἀγροτῶν σέ σχέση μέ τό σύνολο τῶν ἀγροτῶν (σύμφωνα μέ τά ὑλικά τῶν συνταχτικῶν ἐπιτροπῶν: βλ. τό ἄρθρο «Ἀγρότες» στό Ἐγκυκλοπαιδικό λεξικό, τόμ. 32ος, σελ. 686), ἔχουμε τήν ἑξῆς ἀναλογία. Μή μαυρόχωμη ζώνη (9 κυβερνεῖα): ὀτρέζκι — 6,5%· ἀγγαρικοί ἀγρότες — 43,9% (μέσος ὅρος τῶν στοιχείων γιά τά 9 κυβερνεῖα). Κεντρική μαυρόχωμη ζώνη (14 κυβερνεῖα): ὀτρέζκι — 21,9%· ἀγγαρικοί ἀγρότες — 76,0%. Ζώνη τῆς στέπας (5 κυβερνεῖα): ὀτρέζκι — 28,3%· ἀγγαρικοί ἀγρότες — 95,3%. Ἑπομένως, προκύπτει μιά ἀναλογία ἀντίθετη ἀπό κείνη πού θέλει νά διαπιστώσει ὁ σ. Ἴξ.

κι, καί ὅτι ὑπῆρχε πιό μεγάλο ἐλεύθερο ἀπόθεμα γῆς γιά μίσθωση. Ἔτσι, ἡ προσπάθεια τοῦ συντάχτη ν' ἀμφισβητήσει τή σύνδεση ἀνάμεσα στά ὀτρέζκι καί στό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά εἶναι ὁλότελα ἀποτυχημένη. *Γενικά*, δέ χωράει ἀμφιβολία πώς τό κέντρο τοῦ συστήματος τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά στή Ρωσία (κεντρική μαυρόχωμη ζώνη) εἶναι ταυτόχρονα καί κέντρο τῶν ὀτρέζκι. Ὑπογραμμίζουμε τό «γενικά» γιά ν' ἀπαντήσουμε στήν ἀκόλουθη ἀπορία τοῦ συντάχτη. Πλάι στά λόγια τοῦ προγράμματός μας γιά ἐπιστροφή τῆς γῆς πού ἀφαιρέθηκε μέ τή μορφή τῶν ὀτρέζκι καί ἀποτελεῖ μέσο ὑποδούλωσης, ὁ συντάχτης βάζει σέ παρένθεση τό ἐρώτημα: «κι ἐκεῖνα πού δέν ἀποτελοῦν;». Ἐμεῖς θά τοῦ ἀπαντήσουμε πώς τό πρόγραμμα δέν εἶναι νομοσχέδιο γιά τήν ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι. Ἐμεῖς καθορίζουμε καί ἐξηγοῦμε τή γενική σημασία τῶν ὀτρέζκι καί δέ μιλᾶμε γιά μεμονωμένες περιπτώσεις. Καί μπορεῖ ποτέ, ἔπειτα ἀπ' ὅλη τή φιλολογία τῶν ναρόντνικων γιά τήν κατάσταση τῆς ἀγροτιᾶς μετά τή μεταρύθμιση, ν' ἀμφιβάλλει κανείς ἀκόμα πώς τά ὀτρέζκι, γενικά, ἀποτελοῦν μέσο δουλοπαροικιακῆς ὑποδούλωσης; Μπορεῖ ποτέ, ρωτᾶμε σέ συνέχεια, νά ἀρνεῖται κανείς ἀκόμα τή σύνδεση τῶν ὀτρέζκι μέ τό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά, ὅταν αὐτή ἡ σύνδεση ἀπορέει ἀπ' τίς πιό βασικές ἀντιλήψεις γιά τήν οἰκονομία τῆς Ρωσίας μετά τή μεταρύθμιση; Τό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά εἶναι συνδυασμός τῆς ἀγγαρείας μέ τόν καπιταλισμό, τοῦ «παλιοῦ καθεστῶτος» καί τῆς «σύγχρονης» οἰκονομίας, τοῦ συστήματος ἐκμετάλλευσης μέ τήν παραχώρηση γῆς καί τοῦ συστήματος ἐκμετάλλευσης μέ τόν ἀποχωρισμό ἀπό τή γῆ. Καί μπορεῖ νά ὑπάρξει πιό χτυπητό παράδειγμα τῆς σύγχρονης ἀγγαρείας ἀπό τό σύστημα οἰκονομίας πού προέκυψε ἐξαιτίας τῶν ὀτρέζκι (σύστημα πού ἡ ναροντνικιστική φιλολογία τό ἔχει περιγράψει *σάν τέτοιο*, σάν εἰδικό σύστημα, καί ὄχι σάν κάτι τό τυχαῖο, ἀκόμα ἀπ' τόν παλιό καλό καιρό πού γιά μονοκόμματους καί στενοκέφαλους μαρξιστές δέν ὑπῆρχε οὔτε ἰδέα); Μπορεῖ ποτέ νά νομίζει κανείς πώς ἡ σημερινή καθήλωση τῶν ἀγροτῶν στή γῆ διατηρεῖται *μόνο* ἐπειδή δέν ὑπάρχει νόμος γιά τήν ἐλευθερία μετακίνησης, καί ὄχι γιατί ὑπάρχει ἐκτός ἀπ' αὐτό *(καί ἐνμέρει στή βάση αὐτοῦ)* ἕνα ὑποδουλωτικό σύστημα οἰκονομίας ἐξαιτίας τῶν ὀτρέζκι;

Ὁ συντάχτης, χωρίς ν' ἀποδείχνει καθόλου τό βάσιμο τῆς ἀμφιβολίας του σχετικά μέ τή σύνδεση ἀνάμεσα στά ὀτρέζκι καί στήν ὑποδούλωση, συνεχίζει τό συλλογισμό του μέ τόν ἀκόλου-

θο τρόπο. Ἡ ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι εἶναι παραχώρηση μικρῶν κομματιῶν γῆς, πού δέ στηρίζεται τόσο στίς ἀνάγκες τῆς οἰκονομίας τῶν ἀγροτῶν ὅσο στήν ἱστορική «παράδοση». Αὐτή, ὅπως καί κάθε παραχώρηση γῆς σέ ἀνεπαρκῆ ἔκταση (γιά ἐπαρκῆ οὔτε λόγος μπορεῖ νά γίνει), δέ θά ἐξαλείψει, ἀλλά θά δημιουργήσει τήν ὑποδούλωση, γιατί *θά προκαλέσει* τή μίσθωση τῆς γῆς πού δέν ἐπαρκεῖ, μίσθωση ἀπό ἀνέχεια, μίσθωση σέ εἶδος, ἑπομένως, θά εἶναι ἀντιδραστικό μέτρο.

Συλλογισμός καί πάλι ἄστοχος, γιατί τό πρόγραμμά μας δέν «ὑπόσχεται» καθόλου, στό ἀγροτικό μέρος του, τήν ἐξάλειψη κάθε ἀνέχειας γενικά (αὐτό τό ὑπόσχεται μόνο στό γενικό σοσιαλιστικό μέρος του), ἀλλά ἁπλῶς τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας (ἔστω καί μερικῶν ἀπ' αὐτά). Τό πρόγραμμά μας μιλάει ἀκριβῶς ὄχι γιά τήν παραχώρηση γενικά κάθε λογῆς μικρῶν κομματιῶν γῆς, ἀλλά γιά τήν ἐξάλειψη ἔστω καί μιᾶς ἀπ' τίς μορφές ὑποδούλωσης, πού ἤδη ὑπάρχει. Ὁ συντάχτης παρέκκλινε ἀπ' τόν εἱρμό τῆς σκέψης πού ἀποτελεῖ τή βάση τοῦ προγράμματός μας, καί τῆς ἔδοσε αὐθαίρετα, λαθεμένα, ἄλλη σημασία. Κοιτάξτε, ἀλήθεια, τήν ἐπιχειρηματολογία του. Ἀποκρούει (κι ἀπ' αὐτήν τήν ἄποψη, φυσικά, ἔχει δίκιο) τήν ἑρμηνεία τῶν ὀτρέζκι σάν ἁπλό ἀνακάτεμα λωρίδων γῆς καί λέει: «ἄν τά ὀτρέζκι ἀποτελοῦν συμπληρωματική παραχώρηση γῆς, τότε πρέπει νά ἐξετάσουμε ἄν τά ὀτρέζκι ἐπαρκοῦν γιά τήν ἐξάλειψη τῶν ὑποδουλωτικῶν σχέσεων, ἐπειδή οἱ ὑποδουλωτικές σχέσεις ἀπό τήν ἄποψη αὐτή εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς στενότητας γῆς». Τό πρόγραμμά μας πουθενά, μά πουθενά δέν ὑποστηρίζει πώς τά ὀτρέζκι ἐπαρκοῦν γιά τήν ἐξάλειψη τῆς ὑποδούλωσης. Μόνο μέ τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση μπορεῖ νά ἐξαλειφθεῖ κάθε ὑποδούλωση, ἐνῶ ἐμεῖς στό ἀγροτικό πρόγραμμα στεκόμαστε στή βάση τῶν ἀστικῶν σχέσεων καί διεκδικοῦμε ὁρισμένα μέτρα «γιά τήν ἐξάλειψη» (καί μάλιστα δέ λέμε πώς αὐτή θά μποροῦσε νά εἶναι ὁλοκληρωτική ἐξάλειψη) τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας. Ὅλη ἡ οὐσία τοῦ ἀγροτικοῦ μας προγράμματος βρίσκεται στό ὅτι τό ἀγροτικό προλεταριάτο πρέπει νά παλαίψει μαζί μέ τήν πλούσια ἀγροτιά γιά τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας, γιά τά ὀτρέζκι. Ὅποιος μελετήσει προσεχτικά τή θέση αὐτή, θά καταλάβει ὅτι εἶναι λαθεμένες, *ἄτοπες* καί παράλογες οἱ ἀντιρήσεις σάν αὐτήν ἐδῶ: γιατί *μόνο* τῶν ὀτρέζκι, μιά πού αὐτό δέν εἶναι ἀρκετό; Ἐπειδή τό προλεταριάτο *δέν μπορεῖ καί δέν πρέπει* νά πάει *μαζί μέ τήν πλούσια ἀγροτιά* πιό πέρα ἀπ' τήν ἐξάλειψη τῆς δου-

λοπαροικίας, πιό πέρα ἀπ' τά ὀτρέζκι κτλ. *Πιό πέρα ἀπ' αὐτό* τό προλεταριάτο γενικά καί τό ἀγροτικό προλεταριάτο ἰδιαίτερα *θά πάει μόνο του*, ὄχι μαζί μέ τήν «ἀγροτιά», ὄχι μαζί μέ τόν πλούσιο μουζίκο, ἀλλά *ἐνάντιά του*. Δέν πᾶμε πέρα ἀπ' τά ὀτρέζκι ὄχι γιατί δέ θέλουμε τό καλό τοῦ μουζίκου, εἴτε γιατί φοβούμαστε μή τρομάξουμε τήν ἀστική τάξη, ἀλλά γιατί δέ θέλουμε νά βοηθήσει τό ἀγροτικό προλεταριάτο τόν πλούσιο μουζίκο *περισσότερο ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητο*, περισσότερο ἀπ' ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητο γιά τόν προλετάριο. Ἀπό τήν δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση ὑποφέρει καί ὁ προλετάριος καί ὁ πλούσιος μουζίκος· ἐνάντια *σ' αὐτή* τήν ὑποδούλωση μποροῦν καί πρέπει νά πᾶνε μαζί, ἐνάντια στήν *ἄλλη* ὑποδούλωση τό προλεταριάτο θά πάει μόνο του. Συνεπῶς, ὁ ξεχωρισμός τῆς δουλοπαροικιακῆς ὑποδούλωσης ἀπό κάθε ἄλλη ἀποτελεῖ στό πρόγραμμά μας τό ἀναγκαῖο ἀποτέλεσμα τῆς αὐστηρῆς *τήρησης τῶν ταξικῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου*. Θά παραβλάπταμε αὐτά τά συμφέροντα, θά ἐγκαταλείπαμε τήν ταξική ἄποψη τοῦ προλεταριάτου, ἄν λέγαμε στό πρόγραμμά μας πώς ἡ «ἀγροτιά» (δηλ. οἱ πλούσιοι σύν τή φτωχολογιά) θά προχωρήσει ἑνωμένη πιό πέρα ἀπ' τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας· μ' αὐτό *θά φρενάραμε* τό ἀπόλυτα ἀπαραίτητο καί τό πιό σπουδαῖο, ἀπ' τήν ἄποψη τοῦ σοσιαλδημοκράτη, προτσές τοῦ ὁριστικοῦ *διαχωρισμοῦ τοῦ ἀγροτικοῦ προλεταριάτου* ἀπ' τήν εὐκατάστατη ἀγροτιά, τό προτσές τῆς ἀνάπτυξης τῆς προλεταριακῆς ταξικῆς συνείδησης στό χωριό. Ὅταν οἱ ἄνθρωποι τῆς παλιᾶς πίστης, οἱ ναρόντνικοι, καί οἱ ἄνθρωποι πού δέν ἔχουν καμιά πίστη καί καμιά πεποίθηση, οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, βλέπουν μέ ἀπορία τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα, αὐτό συμβαίνει, γιατί αὐτοί (λχ. ὁ κ. Ρούντιν καί Σία) δέν ἔχουν ἰδέα γιά τό πραγματικό οἰκονομικό καθεστώς τοῦ χωριοῦ μας καί τήν ἐξέλιξή του, δέν ἔχουν ἰδέα γιά τίς ἀστικές σχέσεις πού διαμορφώνονται καί σχεδόν ἔχουν διαμορφωθεῖ στούς κόλπους τῆς κοινότητας, γιά τή δύναμη τῆς ἀστικῆς ἀγροτιᾶς. Αὐτοί ἐξετάζουν τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα ἔχοντας σάν βάση τίς παλιές ναροντνικιστικές προλήψεις ἤ πιό συχνά τά λείψανα αὐτῶν τῶν προλήψεων καί ἀρχίζουν νά κριτικάρουν ὁρισμένα σημεῖα ἤ τή διατύπωσή τους, χωρίς νά καταλαβαίνουν ἀκόμα καί τό σκοπό πού ἐπιδιώκει τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα, τίς κοινωνικοοικονομικές σχέσεις πού παίρνει σάν βάση του. Ὅταν τούς λένε πώς στό ἀγροτικό μας πρόγραμμα δέ γίνεται λόγος γιά τήν πάλη ἐνάντια στό ἀστικό καθεστώς, ἀλλά γιά τό μπάσιμο τοῦ χωριοῦ στίς συνθῆκες τοῦ

ἀστικοῦ καθεστῶτος, αὐτοί τρίβουν ἁπλῶς τά μάτια τους καί δέν καταλαβαίνουν (λόγω τῆς ἀδιαφορίας πού τούς διακρίνει γιά τή θεωρία) πώς ἡ ἀμηχανία τους εἶναι ἁπλῶς ἀντίλαλος τῆς πάλης ἀνάμεσα στή ναροντνικιστική καί στή μαρξιστική κοσμοαντίληψη.

Γιά τό μαρξιστή πού καταπιάνεται μέ τή σύνταξη ἀγροτικοῦ προγράμματος, τό ζήτημα τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας στό ἀστικό καί καπιταλιστικά ἀναπτυσσόμενο ρωσικό χωριό εἶναι πιά λυμένο ζήτημα, καί μόνο ἡ πλήρης ἔλλειψη ἀρχῶν τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν τούς ἐμποδίζει νά δοῦν πώς, γιά νά κάνουν *οὐσιαστική* κριτική, πρέπει ν' ἀντιπαραθέσουν στή λύση πού δίνουμε ἐμεῖς σ' αὐτό τό ζήτημα, τουλάχιστο κάτι τό συνεχτικό καί τό ὁλοκληρωμένο. Γιά τό μαρξιστή τό πρόβλημα βρίσκεται μόνο στό ν' ἀποφύγει τίς δυό ἀκρότητες: ἀπό τή μιά μεριά, νά μή πέσει στό λάθος τῶν ἀνθρώπων πού λένε πώς ἀπ' τήν ἄποψη τοῦ προλεταριάτου ἐμεῖς δέν ἔχουμε καμιά δουλειά μέ κανενός εἴδους ἄμεσα καί προσωρινά μή-προλεταριακά καθήκοντα, κι ἀπό τήν ἄλλη, νά μήν ἐπιτρέψει ὥστε ἡ συμμετοχή τοῦ προλεταριάτου στή λύση τῶν ἄμεσων δημοκρατικῶν προβλημάτων νά συσκοτίσει τήν ταξική του συνείδηση καί τήν ταξική του αὐτοτέλεια. Στόν τομέα τῶν καθαυτό ἀγροτικῶν σχέσεων τό πρόβλημα αὐτό ἀνάγεται σέ τοῦτο: νά διατυπωθεῖ ἕνα συγκεκριμένο σύνθημα γιά ἕνα τέτοιο ἀγροτικό μετασχηματισμό στά πλαίσια τῆς ὑπάρχουσας κοινωνίας, πού θά σάρωνε μέ τόν πιό ὁλοκληρωτικό τρόπο τά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας καί θά ἀπελευθέρωνε, στό συντομότερο χρονικό διάστημα, τό ἀγροτικό προλεταριάτο ἀπό τή συμπαγῆ μάζα τῆς συμπαγοῦς ἀγροτιᾶς.

Νομίζουμε πώς τό πρόγραμμά μας ἔλυσε αὐτό τό πρόβλημα. Καί δέ μᾶς ἀνησυχεῖ καθόλου τό ἐρώτημα τοῦ συντρόφου Ἴξ: τί θά γίνει ἄν οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν ζητήσουν ὄχι τά ὀτρέζκι, ἀλλά ὅλη τή γῆ; Ἐμεῖς οἱ ἴδιοι ζητᾶμε ὅλη τή γῆ, φυσικά, ὄχι «μέ σκοπό τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας» (πού σ' αὐτό περιορίζεται τό ἀγροτικό *μέρος* τοῦ προγράμματός μας), ἀλλά μέ σκοπό τή σοσιαλιστική ἐπανάσταση. Κι ἐμεῖς πάντα καί σέ κάθε περίσταση ὑποδείχνουμε διαρκῶς καί θά ὑποδείχνουμε «στή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ» αὐτόν ἀκριβῶς τό σκοπό. Δέν ὑπάρχει πιό χοντροκομμένο λάθος ἀπ' τό νά νομίζει κανείς πώς ὁ σοσιαλδημοκράτης μπορεῖ νά πάει στό χωριό μόνο μέ τό ἀγροτικό μέρος τοῦ προγράμματός του, πώς ὁ σοσιαλδημοκράτης μπορεῖ ἔστω καί γιά μιά στιγμή νά ὑποστείλει τή σοσια-

λιστική σημαία του. Ἂν τώρα ἡ διεκδίκηση ὅλης τῆς γῆς θά εἶναι διεκδίκηση ἐθνικοποίησης εἴτε περάσματος τῆς γῆς στή σημερινή εὐκατάστατη ἀγροτιά, ἐμεῖς θά ἐκτιμήσουμε αὐτή τή διεκδίκηση ἀπό τήν ἄποψη τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου, ἀφοῦ πάρουμε ὑπόψη ὅλα τά καθέκαστα: λογουχάρη, δέν μποροῦμε νά ποῦμε ἀπ' τά πρίν πῶς θά ἐμφανιστεῖ ἡ εὐκατάστατη ἀγροτιά μας, ὅταν ἡ ἐπανάσταση τή σπρώξει στήν πολιτική ζωή: θά ἐμφανιστεῖ σάν δημοκρατικό-ἐπαναστατικό κόμμα ἤ σάν κόμμα τῆς ὑπάρχουσας τάξης; Ἐμεῖς πρέπει νά συντάξουμε τό πρόγραμμά μας ἔτσι πού νά εἴμαστε ἕτοιμοι καί γιά τή χειρότερη περίπτωση· ἡ πραγματοποίηση καλύτερων συνδυασμῶν θά διευκολύνει μόνο τή δουλειά μας καί θά τῆς δόσει νέα ὤθηση.

Μᾶς μένει ἀκόμα, στό ζήτημα αὐτό, νά σταθοῦμε στόν παρακάτω συλλογισμό τοῦ συντρόφου Ἴξ. «Σ' αὐτό, — γράφει γιά τή θέση του πώς ἡ παραχώρηση τῶν ὀτρέζκι θά σταθεροποιήσει τή μίσθωση σέ εἶδος, — σ' αὐτό μπορεῖ νά μᾶς ἀντιτείνουν ὅτι ἡ παραχώρηση τῶν ὀτρέζκι ἔχει σημασία, σάν μέσο ἐξάλειψης τῶν ὑποδουλωτικῶν μορφῶν μίσθωσης *αὐτῶν* τῶν ὀτρέζκι, κι ὄχι σάν μέσο ἀνάπτυξης κι ἑδραίωσης τοῦ μικροῦ καταναλωτικοῦ νοικοκυριοῦ. Ὡστόσο, δέν εἶναι δύσκολο νά παρατηρήσει κανείς ὅτι σ' αὐτήν τήν ἀντίρηση ὑπάρχει μιά λογική ἀντίφαση. Ἡ παραχώρηση μικρῶν κομματιῶν γῆς εἶναι *παραχώρηση γῆς σέ ἔκταση ἀνεπαρκῆ* γιά τήν ὀργάνωση μιᾶς οἰκονομίας πού νά προοδεύει, καί ἐπαρκῆ γιά τή σταθεροποίηση τῆς οἰκονομίας πού στηρίζεται στή μίσθωση σέ εἶδος. Ἑπομένως, μέ τήν παραχώρηση ἀνεπαρκοῦς ἔκτασης γῆς ἡ οἰκονομία πού στηρίζεται στή μίσθωση σέ εἶδος, γίνεται πιό στέρεη. Ἂν μ' αὐτό ἐξαλείφονται οἱ ὑποδουλωτικές μορφές μίσθωσης, — εἶναι ζήτημα πού πρέπει ἀκόμα ν' ἀποδειχθεῖ. Ἐμεῖς ἀποδείξαμε πώς οἱ μορφές αὐτές σταθεροποιοῦνται, ἐπειδή θά αὐξήσουν τόν ἀριθμό τῶν μικροϊδιοχτητῶν πού συναγωνίζονται γιά τή μίσθωση τῆς γῆς τῶν τσιφλικάδων».

Ἀντιγράψαμε ὁλόκληρο τό συλλογισμό αὐτό τοῦ σ. Ἴξ, γιά νά μπορεῖ ὁ ἀναγνώστης νά κρίνει πιό εὔκολα *ποῦ* βρίσκεται ἡ πραγματική «λογική ἀντίφαση». Κατά γενικό κανόνα, οἱ ἀγρότες χρησιμοποιοῦν σήμερα τά ὀτρέζκι μέ ὅρους δουλοπαροικιακῆς ὑποδούλωσης. Ὅταν τούς ἐπιστραφοῦν τά ὀτρέζκι, θά τά χρησιμοποιοῦν σάν ἐλεύθεροι ἰδιοχτῆτες. Καί «πρέπει ἀκόμα ν' ἀποδειχθεῖ» πώς ἡ ἐπιστροφή αὐτή *θά ἐξαλείψει* τή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση πού γίνεται μέ βάση αὐτά τά ὀτρέζκι;

'Εδῶ πρόκειται γιά εἰδικά κομμάτια γῆς πού ἔχουν ἤδη δημιουργήσει μιά εἰδική μορφή ὑποδούλωσης, ἐνῶ ὁ συντάχτης βάζει στή θέση αὐτῆς τῆς μερικότερης ἔννοιας τή γενική κατηγορία τῆς «ἀνεπαρκοῦς ἔκτασης γῆς»! Αὐτό σημαίνει ὑπερπήδηση τοῦ ζητήματος. Αὐτό σημαίνει πώς δέχεσαι ὅτι τά ὀτρέζκι δέ δημιουργοῦν σήμερα καμιά εἰδική ὑποδούλωση: τότε πραγματικά ἡ ἐπιστροφή τους θά ἦταν *ἁπλῶς* «παραχώρηση ἀνεπαρκοῦς ἔκτασης γῆς», τότε πραγματικά δέ θά μπορούσαμε νά εἴμαστε ὑπέρ αὐτοῦ τοῦ μέτρου. Ὁ καθένας ὅμως βλέπει πολύ καλά πώς δέν εἶναι ἔτσι.

Παρακάτω. Ὁ συντάχτης τοῦ κάκου μπερδεύει τή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση (τό *σύστημα* τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά) πού γεννιέται ἀπ' τά ὀτρέζκι, μέ τή μίσθωση σέ εἶδος, μέ τή μίσθωση ἀπό ἀνέχεια γενικά. Ἡ τελευταία αὐτή μίσθωση ὑπάρχει σ' ὅλες τίς εὐρωπαϊκές χῶρες: στίς συνθῆκες τῆς κεφαλαιοκρατικῆς οἰκονομίας *παντοῦ καί πάντα* ὁ συναγωνισμός τῶν μικροϊδιοχτητῶν καί τῶν μικροενοικιαστῶν ἀνεβάζει τίς τιμές πούλησης καί μίσθωσης τῆς γῆς σέ «ὑποδουλωτικές» διαστάσεις. 'Απ' τήν ὑποδούλωση *αὐτοῦ τοῦ εἴδους* δέν πρόκειται νά γλυτώσουμε μέ κανέναν τρόπο *, ἐφόσον δέν ἀπαλλαγοῦμε ἀπ' τόν καπιταλισμό. Καί ἀποτελεῖ αὐτό ἀντίρηση ἐνάντια στά εἰδικά μέτρα πάλης μέ τίς εἰδικές, καθαρά ρωσικές μορφές ὑποδούλωσης; Ὁ σ. Ἴξ σκέφτεται ἐδῶ μέ τέτοιο τρόπο, ὅπως ἄν στόν περιορισμό τῆς ἐργάσιμης μέρας ἀντέτεινε τό ἐπιχείρημα πώς αὐξάνει ἡ ἐντατικότητα τῆς ἐργασίας ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ περιορισμοῦ. Ὁ περιορισμός τῆς ἐργάσιμης μέρας εἶναι μιά ἐπιμέρους μεταρύθμιση πού ἐξαλείφει μόνο μιά ἀπ' τίς μορφές ὑποδούλωσης καί συγκεκριμένα τήν ὑποδούλωση μέσω τῆς παράτασης τῆς δουλειᾶς. Οἱ ἄλλες μορφές ὑποδούλωσης, λχ. ἡ ὑποδούλωση μέ τό «ζόρισμα» τῶν ἐργατῶν, δέν ἐξαλείφονται *μ' αὐτή* τή μεταρύθμιση καί γενικά ὅλες οἱ μορφές ὑποδούλωσης δέν μποροῦν νά ἐξαλειφθοῦν στά πλαίσια τοῦ καπιταλισμοῦ μέ κανενός εἴδους μεταρυθμίσεις.

Ὅταν ὁ συντάχτης λέει: «ἡ παραχώρηση τῶν ὀτρέζκι εἶναι μέτρο ἀντιδραστικό πού στεριώνει τήν ὑποδούλωση», προβάλλει μιά θέση πού ἔρχεται σέ τόσο χτυπητή ἀντίθεση μέ ὅλα τά στοιχεῖα γιά τήν οἰκονομία τῶν ἀγροτῶν μετά τή μεταρύθμιση, ὥστε κι ὁ ἴδιος δέν παραμένει στή θέση αὐτή. Ὁ ἴδιος ἀντιφάσκει

* Ὁ περιορισμός, ἡ χαλιναγώγηση αὐτῆς τῆς ὑποδούλωσης μπορεῖ νά γίνει μέ τήν παροχή δικαιώματος στά δικαστήρια νά μειώνουν τό νοίκι τῆς γῆς, πράγμα πού διεκδικοῦμε στό πρόγραμμά μας.

λέγοντας λίγο πιό πάνω: «...Έννοεῖται πώς δέν εἶναι δουλειά τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος νά ἐμφυτεύσει τόν καπιταλισμό. Αὐτό θά γίνει ἀνεξάρτητα ἀπ' τή θέληση ὁποιουδήποτε κόμματος, ἄν ἐπεκταθεῖ ἡ χρήση τῆς γῆς ἀπ' τούς ἀγρότες...». Ἄν ὅμως ἡ ἐπέκταση τῆς χρήσης τῆς γῆς ἀπ' τούς ἀγρότες θά ὁδηγήσει γενικά στήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, τότε τό ἀποτέλεσμα αὐτό θά εἶναι *πολύ περισσότερο* ἀναπόφευχτο μέ τήν ἐπέκταση τῆς γαιο*χτησίας* τῶν ἀγροτῶν στά εἰδικά κομμάτια γῆς πού γεννοῦν τήν εἰδική δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση. Ἡ ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι θ' ἀνεβάσει τό βιοτικό ἐπίπεδο τῆς ἀγροτιᾶς, θά πλατύνει τήν ἐσωτερική ἀγορά, θά αὐξήσει τή ζήτηση μισθωτῶν ἐργατῶν στίς πόλεις, καθώς καί τή ζήτηση μισθωτῶν ἐργατῶν ἀπομέρους τῶν πλουσιοχωρικῶν καί τῶν τσιφλικάδων πού χάνουν ἕνα ὁρισμένο στήριγμα τοῦ συστήματος τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά. Ὅσο γιά τήν «*ἐμφύτευση* τοῦ καπιταλισμοῦ», αὐτή πιά εἶναι ὁλότελα παράξενη ἀντίρηση. Ἡ ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι θά σήμαινε ἐμφύτευση τοῦ καπιταλισμοῦ μόνο στήν περίπτωση πού θά ἦταν ἀναγκαία καί ὠφέλιμη *ἀποκλειστικά* γιά τήν ἀστική τάξη. Δέν εἶναι ὅμως ἔτσι. Δέν εἶναι λιγότερο, γιά νά μή ποῦμε περισσότερο, ἀναγκαία καί ὠφέλιμη γιά τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ πού ὑποφέρει ἀπό τήν ὑποδούλωση καί τό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά. Ὁ ἀγρότης προλετάριος *μαζί* μέ τόν ἀγρότη ἀστό καταπιέζεται ἀπό τή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση πού στηρίζεται σέ σημαντικό βαθμό ἀκριβῶς στά ὀτρέζκι. Γι' αὐτό ὁ ἀγρότης προλετάριος δέν μπορεῖ ν' ἀπελευθερωθεῖ ἀπ' αὐτή τήν ὑποδούλωση, ἄν δέν ἀπελευθερώσει *ταυτόχρονα* καί τόν ἀγρότη ἀστό. Ἐδῶ μποροῦν νά βλέπουν «ἐμφύτευση» τοῦ καπιταλισμοῦ μόνο οἱ κ. κ. Ρούντιν καί οἱ παρόμοιοι σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες πού ξεχνοῦν τή συγγένειά τους μέ τούς ναρόντνικους.

Ἀκόμα λιγότερο πειστικές εἶναι οἱ ἀπόψεις τοῦ σ. Ἴξ σχετικά μέ τή δυνατότητα πραγματοποίησης τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ὀτρέζκι. Τά στοιχεῖα του γιά τό νομό Βόλσκ μιλοῦν ἐναντίον του: στά χέρια τῶν παλιῶν κατόχων ἔμεινε τό ἕνα πέμπτο σχεδόν τῶν τσιφλικιῶν (18 ἀπ' τά 99), δηλ. τά ὀτρέζκι θά μποροῦσαν νά περάσουν ἄμεσα καί χωρίς καμιά ἐξαγορά στά χέρια τῶν ἀγροτῶν. Ἄλλο ἕνα τρίτο τῶν τσιφλικιῶν πέρασε ὁλοκληρωτικά σ' ἄλλα χέρια, δηλ. ἐδῶ θά ἔπρεπε νά ἐξαγορασθοῦν τά ὀτρέζκι σέ βάρος τῆς μεγάλης γαιοχτησίας τῶν εὐγενῶν. Καί μόνο σέ 16 περιπτώσεις ἀπό τίς 99 θά ἔπρεπε νά ἐξαγορασθοῦν ἀπό ἀγρότες καί ἄλλους κατόχους πού ἔχουν ἀγοράσει τή γῆ τμημα-

τικά. Μᾶς εἶναι τελείως ἀδύνατο νά καταλάβουμε, γιατί ἡ ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι εἶναι «ἀπραγματοποίητη» κάτω ἀπό τέτοιες συνθῆκες. Ἄς πάρουμε τά στοιχεῖα γι' αὐτό τό ἴδιο τό κυβερνεῖο Σαράτοφ. Ἔχουμε μπροστά μας τά ἐντελῶς πρόσφατα «Ὑλικά σχετικά μέ τίς ἀνάγκες τῆς ἀγροτικῆς βιοτεχνίας τοῦ κυβερνείου Σαράτοφ» (Σαράτοφ, 1903). Ἡ ἔκταση ὅλων τῶν ὀτρέζκι πού πάρθηκαν ἀπ' τούς πρώην δουλοπάροικους ἀγρότες, ὑπολογίζεται σέ 600 χιλ. ντεσιατίνες, δηλ. 42,7% *. Ἄν οἱ στατιστικοί τῶν ζέμστβο μπόρεσαν τό 1896 νά ὑπολογίσουν τήν ἔκταση τῶν ὀτρέζκι, παίρνοντας στοιχεῖα ἀπ' τά παραχωρητήρια καί ἄλλα ντοκουμέντα, γιατί τάχα νά μή μπορέσουν οἱ ἀγροτικές ἐπιτροπές νά ὑπολογίσουν τήν ἔκταση αὐτή μέ ἀκόμα μεγαλύτερη ἀκρίβεια, ἅς ποῦμε, γιά τό 1906; Κι ἄν πάρουμε σάν βάση τό νομό Βόλσκ, θά δοῦμε ὅτι γύρω στίς 120 χιλ. ντεσιατίνες θά μποροῦσαν νά ἐπιστραφοῦν στούς ἀγρότες ἀμέσως καί χωρίς καμιά ἐξαγορά, ἔπειτα γύρω στίς 200 χιλ. ντεσιατίνες μποροῦσαν νά ἐξαγορασθοῦν ἀμέσως (σέ βάρος τῆς γῆς τῶν εὐγενῶν) ἀπό τά τσιφλίκια πού πέρασαν ὁλοκληρωτικά σ' ἄλλα χέρια, καί μόνο γιά τίς ὑπόλοιπες ἐκτάσεις ἡ διαδικασία τῆς ἐξαγορᾶς (σέ βάρος τῆς γαιοχτησίας τῶν εὐγενῶν), τῆς ἀνταλλαγῆς κτλ. θά ἦταν κάπως πιό πολύπλοκη, χωρίς ὡστόσο ν' ἀποτελεῖ καθόλου κάτι τό «ἀπραγματοποίητο». Τί σημασία θά εἶχε γιά τούς ἀγρότες ἡ ἐπιστροφή τῶν 600 χιλ. ντεσιατίνων γῆς φαίνεται, λογουχάρη, ἀπ' τό γεγονός ὅτι στά τέλη τῆς δεκαετίας 1890–1900 ἡ συνολική ἔκταση τῆς ἰδιόχτητης γῆς πού μισθωνόταν στό κυβερνεῖο Σαράτοφ, ἦταν περίπου 900 χιλ. ντεσιατίνες. Δέ σκοπεύουμε, φυσικά, νά ὑποστηρίξουμε πώς σήμερα μισθώνονται ὅλες οἱ ἐκτάσεις τῶν ὀτρέζκι, ἁπλῶς θέλουμε νά δείξουμε παραστατικά τή σχέση τῆς ἔκτασης τῆς γῆς πού πρέπει νά ἐπιστραφεῖ σάν ἰδιοχτησία, ἀπέναντι στή γῆ πού μισθώνεται σήμερα *σχεδόν πάντα* μέ ὑποδουλωτικούς καί μέ δουλοπαροικιακά-ὑποδουλωτικούς ὅρους. Αὐτή ἡ σύγκριση δείχνει πολύ πειστικά τί γερό χτύπημα θ' ἀποτελοῦσε ἡ ἐπιστροφή τῶν ὀτρέζκι γιά τίς δουλοπαροικιακά-ὑποδουλωτικές σχέσεις, τί ὤθηση θά ἔδινε στήν ἐπαναστατι-

* Ἄς σημειωθεῖ πώς αὐτά τά πρόσφατα στοιχεῖα τῆς στατιστικῆς τῶν ζέμστβο ἐπιβεβαιώνουν ἀπόλυτα τή γνώμη τοῦ συντρόφου στατιστικοῦ πού ἀνάφερα παραπάνω, ὅτι τά στοιχεῖα του γιά τά ὀτρέζκι εἶναι *μειωμένα*. Σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα *αὐτά*, τά ὀτρέζκι στό κυβερνεῖο Σαράτοφ ἀνέρχονται συνολικά σέ 512 χιλ. ντεσιατίνες (=38%). Μά καί ὁ ἀριθμός 600 χιλιάδες ντεσιατίνες εἶναι *μικρότερος ἀπ' τήν πραγματική ἔκταση τῶν ὀτρέζκι*, γιατί, πρῶτο, *δέν* περιλαβαίνει *ὅλες* τίς κοινότητες τῶν πρώην δουλοπάροικων ἀγροτῶν καί, δεύτερο, ἀφορᾶ *μόνο τά καλά κομμάτια γῆς*.

κή δραστηριότητα τῆς «ἀγροτιᾶς» καί — τό πιό σπουδαῖο ἀπό τήν ἄποψη ἑνός σοσιαλδημοκράτη — μέ τί γοργούς ρυθμούς θά ἐπιτάχυνε τήν ἰδεολογική καί πολιτική ρήξη ἀνάμεσα στό ἀγροτικό προλεταριάτο καί στήν ἀστική τάξη τοῦ χωριοῦ. Γιατί ἄμεσο καί ἀναπόφευχτο ἀποτέλεσμα τῆς ἀπαλλοτριωτικῆς δουλειᾶς τῶν ἀγροτικῶν ἐπιτροπῶν θά ἦταν αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἀποφασιστική καί ἀμετάκλητη ρήξη, καί κάθε ἄλλο παρά ἡ ἕνωση ὅλης τῆς «ἀγροτιᾶς», στή βάση τῶν «ἡμισοσιαλιστικῶν», «ἐξισωτικῶν» διεκδικήσεων σχετικά μέ ὅλη τή γῆ, ὅπως φαντάζονται οἱ σημερινοί ἐπίγονοι τοῦ ναροντνικισμοῦ. Ὅσο πιό ἐπαναστατικά ξεσηκωθεῖ ἡ «ἀγροτιά» ἐνάντια στούς τσιφλικάδες τόσο πιό γοργή καί βαθιά θά εἶναι αὐτή ἡ ρήξη πού θά προκύψει τότε ὄχι ἀπό τά στατιστικά ἐξαγόμενα τῆς μαρξιστικῆς ἔρευνας, ἀλλά ἀπό τίς πολιτικές ἐνέργειες τῆς ἀστικῆς τάξης τοῦ χωριοῦ, ἀπό τήν πάλη τῶν κομμάτων καί τῶν τάξεων στούς κόλπους τῶν ἐπιτροπῶν τῶν ἀγροτῶν.

Καί σημειῶστε: προβάλλοντας τή διεκδίκηση νά ἐπιστραφοῦν τά ὀτρέζκι, ἐμεῖς περιορίζουμε σκόπιμα τό καθῆκον μας στά πλαίσια τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος: εἴμαστε *ὑποχρεωμένοι* νά τό κάνουμε, ἐφόσον μιλᾶμε γιά πρόγραμμα-minimum κι ἐφόσον δέ θέλουμε νά πέσουμε στήν ἀσύστολη ἐκείνη σχεδιομανία πού συνορεύει μέ τόν τσαρλατανισμό καί πού προβάλλει «στήν πρώτη γραμμή», ἀπό τή μιά μεριά τούς συνεταιρισμούς, κι ἀπό τήν ἄλλη τή σοσιαλιστικοποίηση. Ἐμεῖς δίνουμε ἀπάντηση σ' ἕνα ζήτημα πού δέν τέθηκε ἀπό μᾶς *, στό ζήτημα τῶν αὐριανῶν με-

* Ὡς ποιό βαθμό «δέν μπῆκε ἀπό μᾶς» τό ζήτημα τῆς ἀγροτικῆς μεταρύθμισης στά πλαίσια τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος φαίνεται, λογουχάρη, ἀπ' τήν ἀκόλουθη περικοπή πού δανειζόμαστε ἀπ' τόν κ. Β. Β., ἕναν ἀπ' τούς *πιό ἐξέχοντες* θεωρητικούς τοῦ ναροντνικισμοῦ καί μάλιστα ἀπό ἄρθρο πού γράφτηκε στήν καλύτερη ἐποχή τῆς δράσης του («Ὀτέτσεστβεννιγε Ζαπίσκι» [74], 1882, τεύχη 8 καί 9). «Τό καθεστώς πού ἐξετάζουμε, — ἔγραφε τότε ὁ κ. Β. Β. γιά τό σύστημα τῆς γεωργίας μας, — τό κληρονομήσαμε ἀπό τή δουλοπαροικία... Ἡ δουλοπαροικία κατάρευσε, γιά τήν ὥρα ὅμως μόνο ἀπό νομική καί ἀπό μερικές ἄλλες πλευρές, ἐνῶ τό καθεστώς στήν ἀγροτική οἰκονομία ἔμεινε τό ἴδιο ὅπως ἦταν παλιά, πρίν ἀπό τή μεταρύθμιση... Οἱ ἀγρότες δέν μποροῦσαν νά συνεχίζουν τήν παραγωγή τους ἀποκλειστικά καί μόνο στόν κολοβωμένο κλῆρο τους· εἶχαν ἀπόλυτη ἀνάγκη νά χρησιμοποιοῦν τά κομμάτια γῆς πού τούς πῆραν... Γιά νά ἐξασφαλιστεῖ μιά ὁμαλή πορεία τῆς μικρῆς γεωργίας, πρέπει νά κατοχυρωθεῖ γιά τόν ἀγρότη ἡ χρήση ἐκείνων τουλάχιστο τῶν κομματιῶν γῆς πού... ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς βρίσκονταν στή διάθεσή του τόν καιρό τῆς δουλοπαροικίας. Αὐτό εἶναι τό minimum τῶν διεκδικήσεων πού μποροῦν νά διατυπωθοῦν στό ὄνομα τῆς μικρῆς γεωργίας». Αὐτή εἶναι ἡ τοποθέτηση τοῦ ζητήματος ἀπό ἀνθρώπους πού πίστευαν στό ναροντνικισμό καί τόν διακήρυχναν ἀνοιχτά, καί δέν

ταρυθμίσεων πού συζητοῦνται καί ἀπ' τόν παράνομο τύπο, καί ἀπ' τήν «κοινωνία», καί ἀπ' τά ζέμστβο, καί, ἴσως, ἀκόμα κι ἀπ' τήν κυβέρνηση. Θά ἤμασταν ἀναρχικοί εἴτε κοινοί λογάδες, ἄν στεκόμασταν παράμερα ἀπ' αὐτό τό ἐπιταχτικό, μά κάθε ἄλλο παρά σοσιαλιστικό ζήτημα πού τό πρόβαλε ὅλη ἡ μετά τή μεταρύθμιση ἱστορία τῆς Ρωσίας. Πρέπει νά δόσουμε μιά *σωστή*, ἀπό σοσιαλδημοκρατική ἄποψη, λύση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος πού δέν ἔχει τεθεῖ ἀπό μᾶς, πρέπει νά καθορίσουμε τή θέση μας ἀπέναντι στίς ἀγροτικές μεταρυθμίσεις πού τίς ἔχει ἤδη ζητήσει ὅλη ἡ φιλελεύθερη κοινωνία καί πού χωρίς αὐτές κανένας λογικός ἄνθρωπος δέν μπορεῖ νά φανταστεῖ τήν πολιτική ἀπελευθέρωση τῆς Ρωσίας. Κι ἐμεῖς καθορίζουμε τή *δική μας* θέση ἀπέναντι σ' αὐτή τή φιλελεύθερη (μέ τήν ἐπιστημονική, δηλ. μέ τή μαρξιστική ἔννοια τῆς λέξης φιλελεύθερη) μεταρύθμιση, παραμένοντας ἀπόλυτα πιστοί στήν ἀρχή μας τῆς ὑποστήριξης τοῦ πραγματικά δημοκρατικοῦ κινήματος παράλληλα μέ τήν ἀδιάκοπη καί σταθερή ἀνάπτυξη τῆς ταξικῆς συνείδησης τοῦ προλεταριάτου. Ἐμεῖς καθορίζουμε τήν πραχτική μας στάση ἀπέναντι σέ μιά τέτοια μεταρύθμιση, πού θά τήν κάνει σήμερα-αὔριο ἡ κυβέρνηση εἴτε οἱ φιλελεύθεροι. Ἐμεῖς ρίχνουμε ἕνα σύνθημα πού σπρώχνει στήν ἐπαναστατική ἐφαρμογή τῆς μεταρύθμισης, μεταρύθμισης πού πραγματικά τήν πρόβαλε ἡ ζωή καί δέν τή σκάρωσε ἡ φαντασία ἑνός ἀκαθόριστου, ἀνθρωπιστικοῦ Allerwelts *-σοσιαλισμοῦ.

Σ' αὐτό ἀκριβῶς τό τελευταῖο ἁμάρτημα πέφτει τό σχέδιο προγράμματος τοῦ σ. Ἴξ. Στό ἐρώτημα τί στάση πρέπει νά κρατήσουμε ἀπέναντι στούς ἐπικείμενους φιλελεύθερους μετασχηματισμούς τῶν ἀγροτικῶν σχέσεων, δέ δίνεται καμιά ἀπάντηση. Ἀντί

ἔπαιζαν μέ ἀνάξιο τρόπο τό κρυφτούλι, ὅπως κάνουν οἱ κ. κ. σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. Καί ἡ σοσιαλδημοκρατία ἐκτίμησε τή ναροντνικιστική τοποθέτηση στήν οὐσία της, ὅπως ἐκτιμᾶ πάντα τίς ἀστικές καί μικροαστικές διεκδικήσεις. Τό θετικό καί προοδευτικό μέρος τῶν διεκδικήσεων (πάλη ἐνάντια σ' ὅλα τά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας) τό υἱοθέτησε ὁλοκληρωτικά, ἀπορίπτοντας τίς μικροαστικές αὐταπάτες καί δείχνοντας πώς ἡ ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας θά καθαρίσει τό δρόμο καί θά ἐπιταχύνει ἀκριβῶς τήν κεφαλαιοκρατική κι ὄχι κάποια ἄλλη ἀνάπτυξη. Ἐμεῖς προβάλλουμε τή διεκδίκησή μας νά ἐπιστραφοῦν τά ὀτρέζκι ἀκριβῶς πρός τό συμφέρον τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης καί γιά νά λυθοῦν τά χέρια τοῦ προλετάριου, κι ὄχι «στό ὄνομα τῆς μικρῆς γεωργίας», χωρίς ν' ἀναλαβαίνουμε καθόλου τήν ὑποχρέωση νά βοηθᾶμε τή «μικρή» *ἀγροτική ἀστική τάξη* ὄχι μόνο ἐνάντια στή δουλοπαροικία, ἀλλά καί ἐνάντια στή μεγαλοαστική τάξη.

* — παραδεχτοῦ γιά ὅλους. *Σύντ.*

γι' αὐτό μᾶς δίνεται (στά ἄρθρα 5 καί 7) μιά χειρότερη καί ἀντιφατική διατύπωση τῆς διεκδίκησης τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς. Ἀντιφατική, γιατί ἡ ἐξάλειψη τῆς γαιοπροσόδου σχεδιάζεται νά γίνει πότε μέ τή φορολογία καί πότε μέ τή μεταβίβαση τῆς γῆς στήν κοινωνία. Χειρότερη, γιατί ἡ γαιοπρόσοδος δέν ἐξαλείφεται μέ τή φορολογία καί ἡ γῆ (μιλώντας γενικά) καλά εἶναι νά περάσει στά χέρια τοῦ δημοκρατικοῦ κράτους κι ὄχι τῶν *μικρῶν* κοινωνικῶν ὀργανώσεων (σάν τά σημερινά εἴτε τά μελλοντικά ζέμστβο). Ἐπιχειρήματα ἐνάντια στήν ἀποδοχή τοῦ αἰτήματος τῆς ἐθνικοποίησης τῆς γῆς ἀπό τό πρόγραμμά μας ἔχουν διατυπωθεῖ ἐπανειλημμένα καί δέν πρόκειται νά τά ἐπαναλάβουμε.

Τό ὄγδοο ἄρθρο δέν ἀφορᾶ καθόλου τό πραχτικό μέρος τοῦ προγράμματος, ἐνῶ τό ἄρθρο 6 ὁ σ. Ἴξ τό διατύπωσε μέ τέτοιο τρόπο πού δέν ἔμεινε σ' αὐτό τίποτα τό «ἀγροτικό». Γιά ποιό λόγο παραλείπει τά δικαστήρια καί τή μείωση τοῦ ἐνοικίου τῆς γῆς παραμένει ἄγνωστο.

Ὁ συντάχτης διατυπώνει τό πρῶτο ἄρθρο μέ λιγότερη σαφήνεια ἀπ' ὅ,τι αὐτό γίνεται στό δικό μας σχέδιο καί ἡ προσθήκη: «γιά τήν ὑπεράσπιση τῶν μικροϊδιοχτητῶν (κι ὄχι γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς μικρῆς ἰδιοχτησίας)» εἶναι πάλι μή-«ἀγροτική», ἀσαφής (τούς μικροϊδιοχτῆτες πού μισθώνουν ἐργάτες, δέν ὑπάρχει κανένας λόγος νά τούς ὑπερασπίζουμε) καί περιττή, γιατί ἐφόσον ὑπερασπίζουμε τό *ἄτομο* κι ὄχι τήν ἰδιοχτησία τοῦ μικροαστοῦ, αὐτό τό κάνουμε μέ τή διεκδίκηση τελείως συγκεκριμένων κοινωνικῶν, οἰκονομικῶν καί ἄλλων μεταρυθμίσεων.

Γράφτηκε τόν Ἰούνη–Ἰούλη, πρίν ἀπό τίς 15 (28), τοῦ 1903

Δημοσιεύτηκε τόν Ἰούλη τοῦ 1903 στήν μπροσούρα: Ἴξ. Γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα. Λένιν, Ν. Ἀπάντηση στήν κριτική τοῦ δικοῦ μας σχεδίου προγράμματος. Γενεύη, ἔκδ. τοῦ «Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας»

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τῆς μπροσούρας

ΤΟ ΕΘΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΣ

Στό σχέδιο προγράμματος τοῦ κόμματος διατυπώσαμε τή διεκδίκηση δημοκρατίας μέ δημοκρατικό σύνταγμα πού νά ἐξασφαλίζει, ἀνάμεσα στ' ἄλλα, «τήν ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης ὅλων τῶν ἐθνῶν πού περιλαβαίνονται στήν ἐπικράτεια». Ἡ προγραμματική αὐτή διεκδίκηση φάνηκε σέ πολλούς ὄχι ἀρκετά σαφής, κι ἐμεῖς, μιλώντας στό φύλλο ἀρ. 33 γιά τή Διακήρυξη τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν, ἐξηγήσαμε τή σημασία αὐτοῦ τοῦ σημείου μέ τόν ἀκόλουθο τρόπο. Ἡ σοσιαλδημοκρατία θά ἀγωνίζεται πάντα ἐνάντια σέ κάθε ἀπόπειρα νά ἐπηρεάσουν ἀπέξω μέ τή βία ἤ μέ ὁποιαδήποτε ἀδικία τήν ἐθνική αὐτοδιάθεση. Ἡ ἀνεπιφύλαχτη ὅμως ἀναγνώριση τῆς πάλης γιά τήν ἐλευθερία αὐτοδιάθεσης δέ μᾶς ὑποχρεώνει καθόλου νά ὑποστηρίζουμε κάθε διεκδίκηση ἐθνικῆς αὐτοδιάθεσης. Ἡ σοσιαλδημοκρατία, σάν κόμμα τοῦ προλεταριάτου, βάζει σάν βασικό καί κύριο καθῆκον της νά βοηθήσει τήν αὐτοδιάθεση ὄχι τῶν λαῶν καί τῶν ἐθνῶν, ἀλλά τοῦ προλεταριάτου κάθε ἐθνότητας. Πρέπει νά ἐπιδιώκουμε πάντα κι ἀνεπιφύλαχτα τήν *πιό στενή* ἕνωση τοῦ προλεταριάτου ὅλων τῶν ἐθνοτήτων, καί μόνο σέ ὁρισμένες, ἐξαιρετικές περιπτώσεις μποροῦμε νά προβάλλουμε καί νά ὑποστηρίζουμε δραστήρια διεκδικήσεις μέ σκοπό τή δημιουργία νέου ταξικοῦ κράτους ἤ τήν ἀντικατάσταση τῆς πλέριας πολιτικῆς ἑνότητας τοῦ κράτους μέ μιά πιό ἀδύνατη ὁμοσπονδιακή ἑνότητα κτλ.*.

Ἡ ἑρμηνεία αὐτή τοῦ προγράμματός μας σχετικά μέ τό ἐθνικό ζήτημα προκάλεσε τήν ἔντονη διαμαρτυρία τοῦ Σοσιαλιστικοῦ κόμματος τῆς Πολωνίας (ΠΠΣ)[75]. Στό ἄρθρο: «Ἡ θέση τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας στό ἐθνικό ζήτημα» («Przedswit»[76],

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 102–106 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 100–103). *Σύντ.*

Μάρτης 1903) τό ΠΠΣ ἐκφράζει τήν ἀγανάχτησή του γιά τήν «παράξενη» αὐτή ἑρμηνεία καί τό «νεφελῶδες» τῆς «μυστηριώδικής» μας αὐτοδιάθεσης, μᾶς κατηγορεῖ καί γιά δογματισμό καί γιά «ἀναρχικές» ἀντιλήψεις, λές καί «τόν ἐργάτη δέν τόν ἐνδιαφέρει τίποτε ἄλλο, ἐκτός ἀπ' τήν ὁλοκληρωτική ἐκμηδένιση τοῦ καπιταλισμοῦ, ἐπειδή ἡ γλώσσα, ἡ ἐθνικότητα, ὁ πολιτισμός κτλ. εἶναι, μαθές, ἁπλῶς ἀστικές ἐπινοήσεις» κτλ. Ἀξίζει νά σταθοῦμε ὅσο τό δυνατό πιό λεπτομερειακά σ' αὐτή τήν ἐπιχειρηματολογία πού ἀποκαλύπτει σχεδόν ὅλες τίς παρανοήσεις πάνω στό ἐθνικό ζήτημα, πού εἶναι τόσο συνηθισμένες καί τόσο διαδομένες ἀνάμεσα στούς σοσιαλιστές.

Γιατί εἶναι τόσο «παράξενη» ἡ ἑρμηνεία μας; Γιατί βλέπουν σ' αὐτή μιά παρέκκλιση ἀπ' τήν «κυριολεξία»; Μήπως ἡ ἀναγνώριση τοῦ *δικαιώματος* αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν ἀπαιτεῖ τήν *ὑποστήριξη* κάθε διεκδίκησης κάθε ἔθνους νά αὐτοδιατεθεῖ; Μά ἡ ἀναγνώριση τοῦ *δικαιώματος* ὅλων τῶν πολιτῶν νά ἱδρύουν ἐλεύθερες ἑνώσεις δέν ὑποχρεώνει κάθόλου ἐμᾶς, τούς σοσιαλδημοκράτες, *νά ὑποστηρίζουμε* τή συγκρότηση κάθε νέας ἕνωσης, δέ μᾶς ἐμποδίζει καθόλου νά τασσόμαστε καί νά κάνουμε ζύμωση ἐνάντια στήν ἄσκοπη καί παράλογη ἰδέα συγκρότησης μιᾶς κάποιας νέας ἕνωσης. Ἐμεῖς ἀναγνωρίζουμε ἀκόμα καί στούς ἰησουίτες τό *δικαίωμα* νά κάνουν ἐλεύθερη ζύμωση, ἀγωνιζόμαστε ὅμως (ἀγωνιζόμαστε, φυσικά, ὄχι μέ ἀστυνομικά μέσα) ἐνάντια στήν ἕνωση τῶν ἰησουιτῶν μέ τούς προλετάριους. Συνεπῶς, ὅταν τό «Przedswit» λέει: «ἄν αὐτή ἡ διεκδίκηση τῆς ἐλεύθερης αὐτοδιάθεσης πρέπει νά ἐννοηθεῖ στήν κυριολεξία (κι ἐμεῖς αὐτή τή σημασία τῆς δίναμε μέχρι σήμερα), τότε αὐτή θά μᾶς ἱκανοποιοῦσε», — εἶναι ὁλοφάνερο πώς ἀπ' τήν κυριολεξία τοῦ προγράμματος παρεκκλίνει ἴσα ἴσα τό ΠΠΣ. Τό παράλογο τοῦ συμπεράσματός του ἀπό τυπική ἄποψη εἶναι ἀναμφισβήτητο.

Ἐμεῖς ὅμως δέ θέλουμε νά περιοριστοῦμε σέ ἕνα τυπικό ἔλεγχο τῆς ἑρμηνείας μας. Θά θέσουμε τό ζήτημα καθαρά καί ἀπό τήν οὐσιαστική του πλευρά: πρέπει ἄραγε ἡ σοσιαλδημοκρατία νά διεκδικεῖ πάντα καί ἀνεπιφύλαχτα τήν ἐθνική ἀνεξαρτησία ἤ μονάχα κάτω ἀπό ὁρισμένους ὅρους καί ποιούς συγκεκριμένα; Ἡ θέση τοῦ ΠΠΣ στό ζήτημα αὐτό ἦταν πάντα ὑπέρ τῆς ἀνεπιφύλαχτης ἀναγνώρισης, καί γι' αὐτό δέ μᾶς παραξενεύει καθόλου ἡ ἀβρότητά του ἀπέναντι στούς ρώσους σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες πού ζητοῦν ὁμοσπονδιακό κρατικό σύστημα, τασσόμενοι ὑπέρ τῆς «πλήρους καί ἀνεπιφύλαχτης ἀναγνώρισης τοῦ δικαιώματος ἐθνικῆς αὐτοδιάθεσης» («Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια»

ἀρ. φύλλου 18, ἄρθρο «Ἐθνική ὑποδούλωση καί ἐπαναστατικός σοσιαλισμός»). Δυστυχῶς, αὐτό δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά μιά ἀπ' τίς ἀστικοδημοκρατικές φράσεις, πού γιά ἑκατοστή καί χιλιοστή φορά δείχνουν τήν πραγματική φύση τοῦ λεγόμενου κόμματος τῶν λεγόμενων σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Τό ΠΠΣ, δελεασμένο ἀπ' αὐτές τίς φράσεις, γοητευμένο ἀπ' αὐτόν τό θόρυβο, ἀποδείχνει μέ τή σειρά του πόσο ἀδύνατα συνδέεται ἡ θεωρητική του συνείδηση καί ἡ πολιτική του δράση μέ τήν ταξική πάλη τοῦ προλεταριάτου. Στά συμφέροντα αὐτῆς ἀκριβῶς τῆς πάλης πρέπει ἐμεῖς *νά ὑποτάσσουμε* τή διεκδίκηση τῆς ἐθνικῆς αὐτοδιάθεσης. Σ' αὐτόν ἀκριβῶς τόν ὅρο βρίσκεται ἡ διαφορά τῆς δικῆς μας τοποθέτησης τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος ἀπό τήν ἀστικοδημοκρατική τοποθέτησή του. Ὁ ἀστός δημοκράτης (καθώς καί ὁ σημερινός σοσιαλιστής ὀπορτουνιστής πού βαδίζει στά ἴχνη του) φαντάζεται πώς ἡ δημοκρατία ἐξαλείφει τήν ταξική πάλη καί γι' αὐτό βάζει ὅλες τίς πολιτικές του διεκδικήσεις ἀφηρημένα, γενικά, «ἀπόλυτα», ἀπό τήν ἄποψη τῶν συμφερόντων «ὅλου τοῦ λαοῦ» ἤ ἀκόμα καί ἀπό τήν ἄποψη τῆς αἰώνιας καί ἀπόλυτης ἠθικῆς ἀρχῆς. Ὁ σοσιαλδημοκράτης ξεσκεπάζει ἀμείλιχτα αὐτή τήν ἀστική αὐταπάτη παντοῦ καί πάντα, εἴτε αὐτή ἐκδηλώνεται στήν ἀφηρημένη ἰδεαλιστική φιλοσοφία εἴτε στή διατύπωση τῆς ἀνεπιφύλαχτης διεκδίκησης τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας.

Ἄν χρειάζεται ἀκόμα ν' ἀποδειχτεῖ πώς ἕνας μαρξιστής δέν μπορεῖ παρά μόνο μέ ὅρους καί συγκεκριμένα μέ τόν παραπάνω ὅρο νά δεχτεῖ τή διεκδίκηση τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας, τότε θά παραθέσουμε τά λόγια τοῦ συγγραφέα πού *ὑπεράσπισε* ἀπό μαρξιστική ἄποψη τή διεκδίκηση τῶν πολωνῶν προλεταρίων γιά μιά ἀνεξάρτητη Πολωνία. Ὁ Κάρλ Κάουτσκι ἔγραφε τό 1896 στό ἄρθρο «Finis Poloniae?»*: «Μόλις τό πολωνικό προλεταριάτο καταπιαστεῖ μέ τό πολωνικό ζήτημα, δέν μπορεῖ νά μή ταχθεῖ ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Πολωνίας, δέν μπορεῖ, συνεπῶς, νά μή χαιρετίζει κάθε βῆμα πού μπορεῖ νά γίνει ἀπό τώρα κιόλας πρός τήν κατεύθυνση αὐτή, ἐφόσον τό βῆμα αὐτό συμβιβάζεται γενικά μέ τά ταξικά συμφέροντα τοῦ διεθνοῦς ἀγωνιζόμενου προλεταριάτου.

Αὐτή ἡ ἐπιφύλαξη, — συνεχίζει ὁ Κάουτσκι, — πρέπει νά γίνει ὁπωσδήποτε. *Ἡ ἐθνική ἀνεξαρτησία δέ συνδέεται τόσο ἀδιάσπαστα μέ τά ταξικά συμφέροντα τοῦ ἀγωνιζόμενου προλεταριά-*

* — «Χάθηκε ἡ Πολωνία;». *Σύντ.*

του, ὥστε νά πρέπει νά τήν ἐπιδιώκουμε ἀνεπιφύλαχτα, κάτω ἀπό ὁποιεσδήποτε συνθῆκες *. Ὁ Μάρξ κι ὁ Ἔνγκελς εἶχαν ταχθεῖ μέ τόν πιό κατηγορηματικό τρόπο ὑπέρ τῆς ἕνωσης καί τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ἰταλίας, αὐτό ὅμως δέν τούς ἐμπόδισε νά ταχθοῦν τό 1859 ἐνάντια στή συμμαχία τῆς Ἰταλίας μέ τόν Ναπολέοντα» («Neue Zeit»[77] XIV, 2, S. 520).

Ὁ Κάουτσκι, ὅπως βλέπετε, ἀποκρούει κατηγορηματικά τήν *ἀνεπιφύλαχτη* διεκδίκηση τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἐθνῶν, ἀπαιτεῖ κατηγορηματικά νά τοποθετεῖται τό ζήτημα ὄχι μόνο πάνω σέ ἱστορική γενικά βάση, ἀλλά σέ ταξική ἴσα ἴσα βάση. Κι ἄν κοιτάξουμε πῶς τοποθετοῦσαν τό πολωνικό ζήτημα ὁ Μάρξ κι ὁ Ἔνγκες, θά δοῦμε πώς κι αὐτοί ἔτσι ἀκριβῶς ἔβαζαν τό ζήτημα ἀπό μιᾶς ἀρχῆς. Ἡ «Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου»[78] ἀφιέρωνε πολύ χῶρο στό πολωνικό ζήτημα καί ζητοῦσε κατηγορηματικά ὄχι μόνο τήν ἀνεξαρτησία τῆς Πολωνίας, ἀλλά καί πόλεμο τῆς Γερμανίας κατά τῆς Ρωσίας γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς Πολωνίας. Τόν ἴδιο ὅμως καιρό ὁ Μάρξ ἐπετέθηκε κατά τοῦ Ροῦγκε πού μιλοῦσε στή βουλή τῆς Φραγκφούρτης[79] ὑπέρ τῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Πολωνίας, λύνοντας τό πολωνικό ζήτημα ἀποκλειστικά καί μόνο μέ ἀστικοδημοκρατικές φράσεις γιά «ἐπαίσχυντη ἀδικία», χωρίς κανενός εἴδους ἱστορική ἀνάλυση. Ὁ Μάρξ δέν ἀνῆκε στούς σχολαστικούς καί στούς φιλισταίους τῆς ἐπανάστασης πού περισσότερο ἀπ' ὅλα φοβοῦνται τήν «πολεμική» σέ ἱστορικές ἐπαναστατικές στιγμές. Ὁ Μάρξ σάρκαζε ἀνελέητα τόν «ἀνθρωπιστή» πολίτη Ροῦγκε, δείχνοντάς του μέ τό παράδειγμα τῆς καταπίεσης τῆς Νότιας Γαλλίας ἀπό τή Βόρεια πώς οὔτε κάθε ἐθνική καταπίεση οὔτε πάντα προκαλεῖ μιά δικαιολογημένη, ἀπό τήν ἄποψη τῆς δημοκρατίας καί τοῦ προλεταριάτου, τάση γιά ἀνεξαρτησία. Ὁ Μάρξ ἀναφερόταν στίς εἰδικές κοινωνικές συνθῆκες πού «ἔκαναν τήν Πολωνία ἐπαναστατικό τμῆμα τῆς Ρωσίας, τῆς Αὐστρίας καί τῆς Πρωσσίας... Ἀκόμα καί ἡ τάξη τῶν πολωνῶν εὐγενῶν πού ἐνμέρει στηριζόταν ἀκόμα σέ φεουδαρχική βάση, προσχώρησε μέ ἀπαράμιλλη αὐτοθυσία στή δημοκρατική-ἀγροτική ἐπανάσταση. Ἡ Πολωνία ἦταν πιά ἑστία τῆς εὐρωπαϊκῆς δημοκρατίας, ὅταν ἡ Γερμανία φυτοζωοῦσε ἀκόμα, αἰχμάλωτη τῆς πιό ξεφτισμένης συνταγματικῆς καί πομπώδικης-φιλοσοφικῆς ἰδεολογίας... Ὅσο ἐμεῖς (οἱ γερμανοί) βοηθᾶμε στήν καταπίεση τῆς Πολωνίας, ὅσο κρατᾶμε ἕνα τμῆμα τῆς Πολωνίας ἁλυσοδεμένο στή Γερμανία, —

* Ἡ ὑπογράμμιση δική μας.

θά παραμένουμε οἱ ἴδιοι ἀλυσοδεμένοι στή Ρωσία καί στή ρωσική πολιτική, δέ θά μποροῦμε κι ἐμεῖς ἐδῶ στόν τόπο μας νά λευτερωθοῦμε ὁριστικά ἀπό τόν πατριαρχικό-φεουδαρχικό ἀπολυταρχισμό. Ἡ δημιουργία δημοκρατικῆς Πολωνίας ἀποτελεῖ τόν πρῶτο ὅρο γιά τή δημιουργία δημοκρατικῆς Γερμανίας»[80].

Παραθέσαμε τίς δηλώσεις αὐτές τόσο λεπτομερειακά, γιατί δείχνουν χτυπητά μέσα σέ ποιές ἱστορικές συνθῆκες διαμορφώθηκε στή διεθνῆ σοσιαλδημοκρατία ἡ τέτοια τοποθέτηση τοῦ πολωνικοῦ ζητήματος, τοποθέτηση πού ἴσχυσε σχεδόν σ' ὅλο τό δεύτερο μισό τοῦ XIX αἰώνα. Νά μή παίρνεις ὑπόψη τίς συνθῆκες πού ἔχουν ἀλλάξει ἀπό τότε, νά ὑποστηρίζεις τίς παλιές ἀπόψεις τοῦ μαρξισμοῦ — σημαίνει ὅτι μένεις πιστός στό γράμμα κι ὄχι στό πνεῦμα τῆς διδασκαλίας, σημαίνει ὅτι ἐπαναλαβαίνεις ἀπό μνήμης τά παλιά συμπεράσματα καί δέν ξέρεις νά χρησιμοποιεῖς τή μαρξιστική μέθοδο ἔρευνας γιά τήν ἀνάλυση τῆς νέας πολιτικῆς κατάστασης. Τό τότε καί τό σήμερα, — ἡ ἐποχή τῶν τελευταίων ἀστικῶν ἐπαναστατικῶν κινημάτων καί ἡ ἐποχή τῆς λυσσασμένης ἀντίδρασης, τῆς ἔντασης στό ἔπακρο ὅλων τῶν δυνάμεων στίς παραμονές τῆς προλεταριακῆς ἐπανάστασης, διαφέρουν μεταξύ τους μέ τόν πιό χτυπητό τρόπο. *Τότε* ἐπαναστατική ἦταν ἀκριβῶς ἡ Πολωνία στό σύνολό της, ὄχι μόνο ἡ ἀγροτιά, ἀλλά κ' ἡ μάζα τῶν εὐγενῶν. Οἱ παραδόσεις τῆς πάλης γιά τήν ἐθνική ἀπελευθέρωση ἦταν τόσο ἰσχυρές καί εἶχαν τόσο βαθιές ρίζες, πού τά καλύτερα τέκνα τῆς Πολωνίας, μετά τήν ἧττα τους στήν πατρίδα τους, πήγαιναν νά ὑποστηρίξουν παντοῦ τίς ἐπαναστατικές τάξεις· ἡ ἀνάμνηση τοῦ Ντομπρόβσκι καί τοῦ Βρουμπλέβσκι συνδέεται ἀδιάσπαστα μέ τό τεράστιο κίνημα τοῦ προλεταριάτου στό XIX αἰώνα, μέ τήν τελευταία — καί, ἄς ἐλπίσουμε, τήν τελευταία ἀποτυχημένη — ἐξέγερση τῶν ἐργατῶν τοῦ Παρισιοῦ. *Τότε* ἡ πλήρης νίκη τῆς δημοκρατίας στήν Εὐρώπη ἦταν πραγματικά ἀδύνατη χωρίς τήν ἀποκατάσταση τῆς Πολωνίας. *Τότε* ἡ Πολωνία ἦταν πραγματικά τό στήριγμα τοῦ πολιτισμοῦ ἐνάντια στόν τσαρισμό, τό πρωτοπόρο ἀπόσπασμα τῆς δημοκρατίας. *Σήμερα* οἱ κυρίαρχες τάξεις τῆς Πολωνίας, ἡ σλιάχτα στή Γερμανία καί στήν Αὐστρία, οἱ μεγαλοκαρχαρίες βιομήχανοι καί χρηματιστές στή Ρωσία παρουσιάζονται σάν ὀπαδοί τῶν κυρίαρχων τάξεων τῶν χωρῶν πού καταπιέζουν τήν Πολωνία, ἐνῶ μαζί μέ τό πολωνικό προλεταριάτο πού συνεχίζει ἡρωικά τίς μεγάλες παραδόσεις τῆς παλιᾶς ἐπαναστατικῆς Πολωνίας, ἀγωνίζονται γιά τήν ἀπελευθέρωσή του τό γερμανικό καί τό ρωσικό προλεταριάτο. *Σήμερα* οἱ πρωτοπόροι ἐκπρόσωποι

τοῦ μαρξισμοῦ στή γειτονική χώρα πού παρακολουθοῦν προσεχτικά τήν πολιτική ἐξέλιξη τῆς Εὐρώπης καί συμπαθοῦν ἀμέριστα τόν ἡρωικό ἀγώνα τῶν πολωνῶν, παραδέχονται ὡστόσο ἀνοιχτά: «Ἡ Πετρούπολη ἔγινε σήμερα πολύ πιό σπουδαῖο ἐπαναστατικό κέντρο ἀπό τή Βαρσοβία, τό ρωσικό ἐπαναστατικό κίνημα ἔχει πιά μεγαλύτερη διεθνῆ σημασία ἀπό τό πολωνικό». Αὐτά ἔλεγε ὁ Κάουτσκι ἀκόμα τό 1896, ὑποστηρίζοντας ὅτι ἡ διεκδίκηση τῆς ἀποκατάστασης τῆς Πολωνίας μπορεῖ νά περιληφθεῖ στό πρόγραμμα τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Καί ὁ Μέρινγκ, ἐρευνώντας στά 1902 τήν ἐξέλιξη τοῦ πολωνικοῦ ζητήματος ἀπό τό 1848 μέχρι σήμερα, κατέληξε στό ἀκόλουθο συμπέρασμα: «Ἄν τό πολωνικό προλεταριάτο ἀποφάσιζε ν' αναγράψει στή σημαία του τή διεκδίκηση τῆς ἀποκατάστασης τοῦ πολωνικοῦ ταξικοῦ κράτους, πράγμα πού δέ θέλουν οὔτε καί ν' ἀκούσουν οἱ ἴδιες οἱ κυρίαρχες τάξεις, θά ἔπαιζε μιά ἱστορική φαιδρή κωμωδία: στίς εὔπορες τάξεις συμβαίνουν τέτοιες περιπέτειες (ὅπως, λογουχάρη, συνέβη μέ τούς πολωνούς εὐγενεῖς τό 1791), ἡ ἐργατική τάξη ὅμως δέν πρέπει νά κατρακυλήσει ὥς ἐκεῖ. Ἄν πάλι ἡ ἀντιδραστική αὐτή οὐτοπία ἀνασύρεται στό φῶς τῆς ἡμέρας γιά νά προσελκύσει μέ τό μέρος τῆς προλεταριακῆς ζύμωσης τά στρώματα ἐκεῖνα τῆς διανόησης καί τῶν μικροαστῶν, πού ἀνάμεσά τους βρίσκει ἀκόμα μιά ὁρισμένη ἀπήχηση ἡ ἐθνική ζύμωση, τότε ἡ οὐτοπία αὐτή ἀξίζει νά καταδικαστεῖ διπλά, σάν ἐκδήλωση τοῦ ἀνάξιου ὁπορτουνισμοῦ πού θυσιάζει τά ζωτικά συμφέροντα τῆς ἐργατικῆς τάξης γιά μερικές μηδαμινές καί εὔκολες ἐπιτυχίες τῆς στιγμῆς.

Τά συμφέροντα αὐτά ἐπιβάλλουν κατηγορηματικά στούς πολωνούς ἐργάτες καί τῶν τριῶν κρατῶν πού ἔχουν διαμελίσει τήν Πολωνία, ν' ἀγωνιστοῦν ἀπό κοινοῦ, χέρι χέρι μέ τούς ταξικούς τους συντρόφους, χωρίς καμιά ὑστεροβουλία. Πέρασε ὁ καιρός πού ἡ ἀστική ἐπανάσταση μποροῦσε νά δημιουργήσει μιά ἐλεύθερη Πολωνία· σήμερα ἡ ἀναγέννηση τῆς Πολωνίας εἶναι δυνατή μόνο μέ τήν κοινωνική ἐπανάσταση, ὅπου τό σύγχρονο προλεταριάτο θά σπάσει τίς ἁλυσίδες του».

Ἐμεῖς ἐπιδοκιμάζουμε ἀπόλυτα αὐτό τό συμπέρασμα τοῦ Μέρινγκ. Θά σημειώσουμε μόνο πώς τό συμπέρασμα αὐτό παραμένει ἀπόλυτα σωστό καί στήν περίπτωση πού δέ θά πᾶμε τόσο μακριά, σχετικά μέ τήν ἐπιχειρηματολογία, ὅσο πάει ὁ Μέρινγκ. Δέ χωράει ἀμφιβολία πώς ἡ σημερινή θέση τοῦ πολωνικοῦ ζητήματος διαφέρει ριζικά ἀπό κείνη ὅπου βρισκόταν πρίν ἀπό 50 χρόνια. Δέν ἐπιτρέπεται ὅμως νά θεωροῦμε αἰώνια τή

σημερινή κατάσταση. Δέ χωράει ἀμφιβολία πώς ὁ ταξικός ἀνταγωνισμός ἀπώθησε σήμερα σέ πολύ δευτερότερη μοίρα τά ἐθνικά ζητήματα, δέν ἐπιτρέπεται ὅμως νά ὑποστηρίζουμε κατηγορηματικά, χωρίς κίνδυνο νά πέσουμε στό δογματισμό, πώς εἶναι ἀδύνατο νά παρουσιασθεῖ προσωρινά στό προσκήνιο τοῦ πολιτικοῦ δράματος τό ἕνα ἤ τό ἄλλο ἐθνικό ζήτημα. Δέ χωράει ἀμφιβολία πώς ἡ ἀποκατάσταση τῆς Πολωνίας πρίν ἀπό τήν κατάρευση τοῦ καπιταλισμοῦ εἶναι πάρα πολύ ἀπίθανη, δέν ἐπιτρέπεται ὅμως νά ποῦμε πώς αὐτό εἶναι ἀπόλυτα ἀδύνατο, πώς ἡ πολωνική ἀστική τάξη δέν μπορεῖ, κάτω ἀπό ορισμένους συνδυασμούς, νά ταχθεῖ ὑπέρ τῆς ἀνεξαρτησίας κτλ. Καί ἡ ρωσική σοσιαλδημοκρατία δέ δένει καθόλου τά χέρια της. Ὅταν διατυπώνει στό πρόγραμμά της τήν ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν, ὑπολογίζει *ὅλους* τούς πιθανούς συνδυασμούς, ἀκόμα καί ὅλους γενικά τούς συνδυασμούς *πού μπορεῖ κανείς νά φανταστεῖ.* Τό πρόγραμμα αὐτό δέν ἀποκλείει καθόλου τή δυνατότητα νά βάλει τό πολωνικό προλεταριάτο γιά σύνθημά του τήν ἐλεύθερη καί ἀνεξάρτητη πολωνική δημοκρατία, ἔστω καί ἄν ἀκόμα ἡ πιθανότητα πραγματοποίησης αὐτοῦ τοῦ συνθήματος πρίν ἀπό τό σοσιαλισμό θά ἦταν ἐντελῶς μηδαμινή. Τό πρόγραμμα αὐτό ἁπλῶς ἀπαιτεῖ: ἕνα πραγματικά σοσιαλιστικό κόμμα νά μή διαφθείρει τήν προλεταριακή συνείδηση, νά μή συσκοτίζει τήν ταξική πάλη, νά μή παραπλανᾶ τήν ἐργατική τάξη μέ ἀστικοδημοκρατικές φράσεις, νά μή διασπᾶ τήν ἑνότητα τῆς σημερινῆς πολιτικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου. Σ' αὐτόν ἀκριβῶς τόν ὅρο, μέ τόν ὁποῖο καί μόνο ἀναγνωρίζουμε τήν αὐτοδιάθεση, βρίσκεται ὅλη ἡ οὐσία. Τοῦ κάκου προσπαθεῖ τό ΠΠΣ νά παρουσιάσει τήν ὑπόθεση ἔτσι, πώς ἀπό τούς γερμανούς εἴτε τούς ρώσους σοσιαλδημοκράτες τό χωρίζει τάχα ἡ ἄρνηση ἀπομέρους τους τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης, τοῦ δικαιώματος ἐπιδίωξης μιᾶς ἐλεύθερης ἀνεξάρτητης δημοκρατίας. Δέν εἶναι αὐτό, ἀλλά τό ὅτι τό ΠΠΣ ξεχνᾶ τήν ταξική ἄποψη, τή συσκοτίζει μέ τό σωβινισμό, διασπᾶ τήν ἑνότητα τῆς δοσμένης πολιτικῆς πάλης — καί αὐτό δέ μᾶς ἐπιτρέπει νά θεωροῦμε τό ΠΠΣ ἕνα πραγματικά ἐργατικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Κοιτάξτε, λογουχάρη, μέ τί τρόπο τό ΠΠΣ τοποθετεῖ συνήθως τό ζήτημα: «...ἐμεῖς μποροῦμε μόνο νά ἐξασθενίσουμε τόν τσαρισμό, ἀποσπώντας τήν Πολωνία, ἐνῶ τήν ἀνατροπή του πρέπει νά τήν πραγματοποιήσουν οἱ ρῶσοι σύντροφοι». Ἤ ἀκόμα: «...μέ τήν ἐξάλειψη τῆς ἀπολυταρχίας ἐμεῖς ἁπλῶς θά καθορίζαμε τήν τύχη μας ἔτσι, πού ν' ἀποχωριστοῦμε ἀπό τή Ρω-

σία». Κοιτάξτε τί τερατώδικα συμπεράσματα βγαίνουν ἀπ' αὐτή τήν τερατώδικη λογική ἀκόμα κι ἀπό τήν ἄποψη τῆς προγραμματικῆς διεκδίκησης γιά ἀποκατάσταση τῆς Πολωνίας. *Ἐπειδή* μιά ἀπ' τίς πιθανές (πού ἀναμφισβήτητα, στίς συνθῆκες τῆς κυριαρχίας τῆς ἀστικῆς τάξης, δέν εἶναι σίγουρα ἐξασφαλισμένες) συνέπειες τῆς δημοκρατικῆς ἐξέλιξης εἶναι ἡ ἀποκατάσταση τῆς Πολωνίας, *γι' αὐτό* τό πολωνικό προλεταριάτο δέν πρέπει ν' ἀγωνίζεται μαζί μέ τό ρωσικό γιά τήν ἀνατροπή τοῦ τσαρισμοῦ, παρά «μόνο» γιά τήν ἐξασθένισή του μέ τήν ἀπόσπαση τῆς Πολωνίας. *Ἐπειδή* ἡ συμμαχία τοῦ ρωσικοῦ τσαρισμοῦ μέ τήν ἀστική τάξη καί τίς κυβερνήσεις τῆς Γερμανίας, τῆς Αὐστρίας κτλ. γίνεται ὅλο καί πιό στενή, *γι' αὐτό* τό πολωνικό προλεταριάτο πρέπει νά ἐξασθενίζει τή συμμαχία του μέ τό ρωσικό, τό γερμανικό κτλ. προλεταριάτο πού παλαίβει τώρα μαζί του ἐνάντια σ' *ἕνα καί τόν ἴδιο* ζυγό. Αὐτό δέ σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρά θυσία τῶν πιό ζωτικῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου γιά χάρη τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἀντίληψης τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας. Ἡ διάλυση τῆς Ρωσίας πού ἐπιδιώκει τό ΠΠΣ *σέ διάκριση* ἀπό τό δικό μας σκοπό τῆς ἀνατροπῆς τῆς ἀπολυταρχίας, εἶναι καί θά παραμένει κούφια φρασεολογία, ὅσο ἡ οἰκονομική ἀνάπτυξη θά συσπειρώνει πιό στενά τά διάφορα μέρη ἑνός πολιτικοῦ συνόλου, ὅσο ἡ ἀστική τάξη ὅλων τῶν χωρῶν θά συνενώνεται ὅλο καί πιό πολύ κατά τοῦ κοινοῦ της ἐχθροῦ, τοῦ προλεταριάτου, καί ὑπέρ τοῦ κοινοῦ της συμμάχου, τοῦ τσάρου. *Ἡ διάσπαση* ὅμως *τῶν δυνάμεων τοῦ προλεταριάτου* πού ὑποφέρει τώρα κάτω ἀπό τό ζυγό αὐτῆς τῆς ἀπολυταρχίας, εἶναι μιά θλιβερή πραγματικότητα, εἶναι τό ἄμεσο ἀποτέλεσμα τοῦ λάθους τοῦ ΠΠΣ, τό ἄμεσο ἀποτέλεσμα τῆς ὑπόκλισής του ἀπέναντι στίς ἀστικοδημοκρατικές διατυπώσεις. Τό ΠΠΣ, γιά νά μή βλέπει αὐτή τή διάσπαση τοῦ προλεταριάτου, ἀναγκάζεται νά καταφεύγει στό σωβινισμό, νά ἐκθέτει, λογουχάρη, τίς ἀπόψεις τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν μέ τόν παρακάτω τρόπο: «ἐμεῖς (οἱ πολωνοί) πρέπει νά περιμένουμε τήν κοινωνική ἐπανάσταση, μέχρι τότε ὅμως πρέπει νά ὑποφέρουμε ὑπομονητικά τήν ἐθνική καταπίεση». Αὐτό εἶναι καθαρή ἀναλήθεια. Οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες ὄχι μόνο δέν ἔδοσαν ποτέ μιά παρόμοια συμβουλή, μά ἀντίθετα, οἱ ἴδιοι ἀγωνίζονται καί καλοῦν ὅλο τό ρωσικό προλεταριάτο ν' ἀγωνιστεῖ ἐνάντια σέ κάθε εἶδους ἐθνική καταπίεση στή Ρωσία, βάζουν στό *δικό τους* πρόγραμμα ὄχι μόνο τήν πλήρη ἰσοτιμία γλώσσας, ἐθνικότητας κτλ., ἀλλά καί τήν ἀναγνώριση τοῦ δικαιώματος σέ κάθε ἔθνος νά καθορί-

σει μόνο του τήν τύχη του. Ἂν ἐμεῖς, ἀναγνωρίζοντας αὐτό τό δικαίωμα, *ὑποτάσσουμε* τήν ὑποστήριξη τοῦ αἰτήματος τῆς ἐθνικῆς ἀνεξαρτησίας στά συμφέροντα τῆς προλεταριακῆς πάλης, ἀπ' αὐτό μόνο ἕνας σωβινιστής μπορεῖ νά ἑρμηνεύσει τή θέση μας σάν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης τοῦ ρώσου ἀπέναντι στόν ἀλλοδαπό, γιατί στήν πραγματικότητα ἡ θέση αὐτή πρέπει ν' ἀπορέει ὑποχρεωτικά ἀπό τήν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης τοῦ συνειδητοῦ προλετάριου ἀπέναντι στήν ἀστική τάξη. Τό ΠΠΣ θεωρεῖ πώς τό ἐθνικό ζήτημα *ἐξαντλεῖται* μέ τήν ἀντιπαράθεση: «ἐμεῖς» (οἱ πολωνοί) καί «αὐτοί» (οἱ γερμανοί, οἱ ρῶσοι κ. ἄ.). Ὁ σοσιαλδημοκράτης ὅμως βάζει στήν πρώτη γραμμή τήν ἀντιπαράθεση «ἐμεῖς», δηλ. οἱ προλετάριοι, καί «αὐτοί», δηλ. ἡ ἀστική τάξη. «Ἐμεῖς», οἱ προλετάριοι, εἴδαμε δεκάδες φορές πῶς ἡ ἀστική τάξη *προδίνει* τά συμφέροντα τῆς ἐλευθερίας, τῆς πατρίδας, τῆς γλώσσας καί τοῦ ἔθνους, ὅταν ὀρθώνεται μπροστά της τό ἐπαναστατικό προλεταριάτο. Εἴδαμε πῶς ἡ γαλλική ἀστική τάξη τή στιγμή τῆς πιό μεγάλης καταπίεσης καί ταπείνωσης τοῦ γαλλικοῦ ἔθνους παραδόθηκε στούς πρώσσους, πῶς ἡ κυβέρνηση ἐθνικῆς ἄμυνας μετατράπηκε σέ κυβέρνηση ἐθνικῆς προδοσίας, πῶς ἡ ἀστική τάξη τοῦ καταπιεζόμενου ἔθνους κάλεσε σέ βοήθειά της τό στρατό τοῦ καταπιέζοντος ἔθνους γιά νά συντρίψει τούς συμπατριῶτες της προλετάριους πού ἀποτόλμησαν ν' ἁπλώσουν χέρι στήν ἐξουσία. Καί νά γιατί ἐμεῖς, χωρίς νά στενοχωριόμαστε καθόλου ἀπ' τίς σωβινιστικές καί ὀπορτουνιστικές ἐπιθέσεις, θά λέμε πάντα στόν πολωνό ἐργάτη: μόνο ἡ πιό πλήρης καί ἡ πιό στενή συμμαχία μέ τό ρωσικό προλεταριάτο μπορεῖ ν' ἀνταποκριθεῖ στίς ἀπαιτήσεις τῆς σημερινῆς, τῆς δοσμένης πολιτικῆς πάλης κατά τῆς ἀπολυταρχίας, μόνο μιά τέτοια συμμαχία θ' ἀποτελέσει ἐγγύηση μιᾶς ὁλοκληρωτικῆς πολιτικῆς καί οἰκονομικῆς ἀπελευθέρωσης.

Ὅ,τι εἴπαμε γιά τό πολωνικό ζήτημα ἰσχύει πέρα γιά πέρα καί γιά κάθε ἄλλο ἐθνικό ζήτημα. Ἡ καταραμένη ἱστορία τῆς ἀπολυταρχίας μᾶς κληροδότησε μιά πολύ μεγάλη *ἀποξένωση* τῶν ἐργατικῶν τάξεων τῶν διαφόρων ἐθνοτήτων πού καταπιέζονται ἀπ' αὐτή τήν ἀπολυταρχία. Αὐτή ἡ ἀποξένωση εἶναι τό πιό μεγάλο κακό, τό πιό μεγάλο ἐμπόδιο στήν πάλη κατά τῆς ἀπολυταρχίας, κι ἐμεῖς δέν πρέπει νά νομιμοποιοῦμε τό κακό αὐτό, νά καθαγιάζουμε αὐτή τήν ἀσχημία μέ κανενός εἴδους «ἀρχές» κομματικῆς αὐτοτέλειας εἴτε κομματικῆς «ὁμοσπονδίας». Εἶναι, φυσικά, πιό ἁπλό καί πιό εὔκολο στόν καθένα ν' ἀκολουθήσει τή γραμμή τῆς μικρότερης ἀντίστασης καί νά βολευτεῖ

στό μαγαζάκι του σύμφωνα μέ τόν κανόνα: «καρφί δέ μοῦ καίγεται γιά τούς ἄλλους», ὅπως θέλει νά βολευτεῖ τώρα καί ἡ Μπούντ. Ὅσο πιό πολύ ἀναγνωρίζουμε τήν ἀνάγκη τῆς ἑνότητας, ὅσο πιό σταθερή γίνεται ἡ πεποίθησή μας πώς εἶναι ἀδύνατη ἡ γενική ἐπίθεση κατά τῆς ἀπολυταρχίας χωρίς πλήρη ἑνότητα, ὅσο πιό ἐπιταχτικά προβάλλει ἡ ὑποχρέωση τῆς συγκεντρωτικῆς ὀργάνωσης τῆς πάλης στίς συνθῆκες τοῦ πολιτικοῦ μας καθεστῶτος, τόσο λιγότερο εἴμαστε διατεθειμένοι νά ἱκανοποιηθοῦμε μέ μιά «ἁπλή» μέν, ἀλλά φαινομενική καί ἐντελῶς ψεύτικη στήν οὐσία της λύση τοῦ ζητήματος. Ἄν δέν ὑπάρχει ἐπίγνωση τῆς ζημιᾶς πού προξενεῖ ἡ ἀποξένωση, ἄν δέν ὑπάρχει ἐπιθυμία νά βάλουμε τέρμα ὁπωσδήποτε καί ὁριστικά σ' αὐτή τήν ἀποξένωση στό στρατόπεδο τοῦ προλεταριακοῦ κόμματος, τότε δέ χρειάζονται καί τά φύλλα συκῆς τῆς «ὁμοσπονδίας», τότε δέν ὑπάρχει λόγος νά καταπιαστοῦμε μέ τή λύση ἑνός ζητήματος πού ἡ μιά «πλευρά» δέ θέλει, οὐσιαστικά, τή λύση του, τότε καλύτερα ν' ἀφήσουμε τά διδάγματα τῆς πραχτικῆς πείρας καί τοῦ πραγματικοῦ κινήματος νά μᾶς πείσουν πώς εἶναι ἀπαραίτητος ὁ συγκεντρωτισμός γιά τήν ἐπιτυχία τῆς πάλης τῶν προλετάριων κάθε καταπιεζόμενης ἀπό τήν ἀπολυταρχία ἐθνότητας ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἀπολυταρχία καί ἐνάντια στή διεθνῆ ἀστική τάξη πού ἑνώνεται ὅλο καί πιό στενά.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 44,
15 τοῦ Ἰούλη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΣΧΕΔΙΑ ΑΠΟΦΑΣΕΩΝ ΓΙΑ ΤΟ II ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ[81]

Γράφτηκε τόν 'Ιούνη-'Ιούλη, όχι άργότερα άπό τίς 17 (30), 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI· τό σχέδιο άπόφασης γιά τή στάση άπέναντι στή σπουδάζουσα νεολαία — τό 1904 στό βιβλίο: «Τό δεύτερο ταχτικό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, πλῆρες κείμενο τῶν πραχτικῶν». Γενεύη, ἔκδ. τῆς ΚΕ

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τά χειρόγραφα

1

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ ΣΤΟ ΣΔΕΚΡ

Μπούντ

Παίρνοντας ὑπόψη ὅτι ἡ πιό πλήρης καί ἡ πιό στενή ἑνότητα τοῦ ἀγωνιζόμενου προλεταριάτου εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαία τόσο γιά τήν πιό γρήγορη ἐπίτευξη τοῦ τελικοῦ του σκοποῦ ὅσο καί γιά τή σταθερή διεξαγωγή τῆς πολιτικῆς καί οἰκονομικῆς πάλης στά πλαίσια τῆς σημερινῆς κοινωνίας·

— ὅτι ἐκτός ἀπό αὐτό ἡ πλήρης ἑνότητα τοῦ ἑβραϊκοῦ καί τοῦ μή ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου εἰδικότερα εἶναι ἐξαιρετικά ἀναγκαία καί γιά τήν ἀποτελεσματική πάλη ἐνάντια στόν ἀντισημιτισμό, τήν αἰσχρή αὐτή καλλιέργεια τῆς φυλετικῆς διάκρισης καί τῆς ἐθνικῆς ἔχθρας πού κηρύχνει ἡ κυβέρνηση καί οἱ ἐκμεταλλεύτριες τάξεις·

— ὅτι ἡ πλέρια συγχώνευση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἑβραϊκοῦ καί τοῦ μή ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου δέν μπορεῖ νά περιορίσει μέ κανένα τρόπο καί σέ κανένα τομέα τήν ἀνεξαρτησία τῶν ἑβραίων συντρόφων μας στό νά κάνουν προπαγάνδα καί ζύμωση σέ τούτη ἤ ἐκείνη τή γλώσσα, νά ἐκδίδουν ἔντυπο ὑλικό πού νά ἀνταποκρίνεται στίς ἀπαιτήσεις τοῦ δοσμένου τοπικοῦ εἴτε ἐθνικοῦ κινήματος, νά διατυπώνουν τέτοια συνθήματα ζύμωσης καί ἄμεσης πολιτικῆς πάλης, πού θ' ἀποτελοῦσαν ἐφαρμογή καί ἀνάπτυξη τῶν γενικῶν καί βασικῶν θέσεων τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ προγράμματος σχετικά μέ τήν πλήρη ἰσοτιμία καί τήν πλήρη ἐλευθερία τῆς γλώσσας, τοῦ ἐθνικοῦ πολιτισμοῦ κτλ. κτλ.·

— τό συνέδριο ἀποκρούει κατηγορηματικά τήν ἀρχή τῆς ὁμοσπονδιακῆς συγκρότησης τοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας καί ὑπο-

στηρίζει τήν όργανωτική άρχή πού άποτέλεσε τή βάση τοΰ καταστατικού τοΰ 1898, δηλ. τήν αύτονομία τών έθνικών σοσιαλδημοκρατικών όργανώσεων στά ζητήματα πού άφοροΰν... *

---

* 'Εδώ τό χειρόγραφο διακόπτεται. *Σύντ.*

2

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΠΑΛΗ

Οἰκονομική πάλη

Τό συνέδριο θεωρεῖ ἀπόλυτα ἀναγκαῖο νά ὑποστηρίζεται καί ν' ἀναπτύσσεται σ' ὅλες τίς περιπτώσεις καί μ' ὅλα τά μέσα ἡ οἰκονομική πάλη τῶν ἐργατῶν καί τῶν συνδικάτων τους (κατά προτίμηση τῶν πανρωσικῶν), νά ἑδραιώνεται εὐθύς ἐξαρχῆς ὁ σοσιαλδημοκρατικός χαρακτήρας τῆς οἰκονομικῆς πάλης καί τοῦ συνδικαλιστικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Ρωσίας.

3

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΩΤΟΜΑΓΙΑ

Πρωτομαγιά

Τό συνέδριο ἐγκρίνει τό γιορτασμό τῆς Πρωτομαγιᾶς πού ἔγινε πιά ἔθιμο καί ἐφιστᾶ τήν προσοχή ὅλων τῶν ὀργανώσεων τοῦ κόμματος στήν ἐκλογή τῆς πιό κατάλληλης, γιά τίς δικές μας συνθῆκες, στιγμῆς καί τοῦ πιό κατάλληλου τρόπου γιορτασμοῦ τῆς διεθνοῦς γιορτῆς τῆς ἀπελευθερωτικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου.

4

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΣΥΝΕΔΡΙΟ

Διεθνές συνέδριο

Τό συνέδριο ἀναθέτει στόν σ. Πλεχάνοφ νά ἀντιπροσωπεύσει τό Σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα τῆς Ρωσίας στή διεθνῆ σοσιαλιστική γραμματεία (ἀντί τῆς κοινῆς ἀντιπροσώπευσης ἀπό τούς Πλεχάνοφ καί Κριτσέβσκι σύμφωνα μέ τήν ἀπόφαση τοῦ Παρισιοῦ[82]).

Τό συνέδριο ἀναθέτει στή σύνταξη τοῦ ΚΟ καί στήν ΚΕ νά ὀργανώσουν μέ κοινή συμφωνία (εἴτε μέ ἀπόφαση τοῦ Συμβουλίου τοῦ κόμματος) τήν ἀντιπροσώπευση τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας στό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο πού θά γίνει στό Ἄμστερνταμ τό 1904.

5

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΔΙΑΔΗΛΩΣΕΙΣ

Διαδηλώσεις

Τό συνέδριο θεωρεῖ τήν ὀργάνωση λαϊκῶν διαδηλώσεων κατά τῆς ἀπολυταρχίας σάν ἕνα πολύ σπουδαῖο μέσο πολιτικῆς διαπαιδαγώγησης τῶν ἐργατικῶν μαζῶν. Ταυτόχρονα τό συνέδριο συσταίνει, πρῶτο, νά καταβάλλονται ἰδιαίτερες προσπάθειες ὥστε νά ἐπωφελούμαστε γιά τίς διαδηλώσεις ἀπό τέτοιες στιγμές καί τέτοιες συνθῆκες πού δημιουργοῦνται ὅταν κάποια αὐθαιρεσία τοῦ τσαρισμοῦ ἔχει προκαλέσει τήν ἀγανάχτηση σέ πολύ πλατιά στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ. Δεύτερο, νά κατευθύνονται οἱ προσπάθειες πρῶτ' ἀπ' ὅλα στό τράβηγμα πλατιῶν *μαζῶν* τῆς ἐργατικῆς τάξης στίς διαδηλώσεις καί στήν ὅσο τό δυνατόν καλύτερη *ὀργάνωση* τῶν διαδηλώσεων τόσο στήν προετοιμασία τους ὅσο καί στή διεύθυνσή τους κατά τή διάρκεια τῶν ἴδιων τῶν διαδηλώσεων, καθώς καί στήν καθοδήγηση τῆς ἀντίστασης τῶν διαδηλωτῶν ἐνάντια στό στρατό καί στήν ἀστυνομία. Τρίτο, ν' ἀρχίσει ἡ προετοιμασία ἔνοπλων διαδηλώσεων, παίρνοντας στήν περίπτωση αὐτή αὐστηρά ὑπόψη τίς ὑποδείξεις τῆς ΚΕ.

Τό συνέδριο συσταίνει ἐπίσης σ' ὅλες τίς ἐπιτροπές καί σ' ὅλες τίς ἄλλες ὀργανώσεις τοῦ κόμματος νά ἐξετάσουν ὁλόπλευρα τό ζήτημα τῆς προετοιμασίας ἔνοπλης ἐξέγερσης και νά προσπαθοῦν μ' ὅλες τους τίς δυνάμεις νά πείθουν τίς ἐργαζόμενες μάζες πώς ἡ ἐξέγερση εἶναι ἀναγκαία καί ἀναπόφευχτη. Τό συνέδριο ἀναθέτει ἀποκλειστικά καί ὁλοκληρωτικά στήν ΚΕ νά μελετήσει τά πραχτικά μέτρα πού μποροῦν ἀπό τώρα κιόλας νά παρθοῦν γιά τήν προετοιμασία τῆς ἐξέγερσης.

6

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ

Τρομοκρατία

Τό συνέδριο ἀποκρούει κατηγορηματικά τήν τρομοκρατία, δηλ. τό σύστημα τῶν πολιτικῶν ἐκτελέσεων μεμονωμένων προσώπων, σάν μέθοδο πολιτικῆς πάλης τελείως ἀκατάλληλη γιά τήν παρούσα στιγμή, γιατί ἀποσπᾶ τίς καλύτερες δυνάμεις ἀπό τήν ἄμεση καί ἐπιταχτικά ἀναγκαία δουλειά ὀργάνωσης καί ζύμωσης, σπάει τή σύνδεση τῶν ἐπαναστατῶν μέ τίς μάζες τῶν ἐπαναστατικῶν τάξεων τοῦ πληθυσμοῦ. καλλιεργεῖ καί στούς ἴδιους τούς ἐπαναστάτες καί στόν πληθυσμό γενικά τίς πιό στραβές ἀντιλήψεις γιά τά καθήκοντα καί τίς μεθόδους πάλης ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία.

7

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΠΑΓΑΝΔΑ

Προπαγάνδα

Τό συνέδριο ἐφιστᾶ τήν προσοχή ὅλων τῶν μελῶν τοῦ κόμματος στή σπουδαιότητα πού ἔχει τό ἀνέβασμα τοῦ θεωρητικοῦ ἐπιπέδου τῶν προπαγανδιστῶν καί ἡ δημιουργία πανρωσικῶν ὁμάδων ἀπό περιοδεύοντες ὁμιλητές γιά τήν ἑνοποίηση τῆς προπαγανδιστικῆς δουλειᾶς.

8

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΣΑ ΝΕΟΛΑΙΑ[83]

Σπουδαστές

Τό συνέδριο χαιρετίζει τήν ἀναζωογόνηση τῆς ἐπαναστατικῆς πρωτοβουλίας στούς κόλπους τῆς σπουδάζουσας νεολαίας, προτείνει σ' ὅλες τίς ὀργανώσεις τοῦ κόμματος νά βοηθήσουν μέ κάθε τρόπο τή νεολαία αὐτή στήν προσπάθειά της νά ὀργανωθεῖ καί συσταίνει σ' ὅλες τίς ὀργανώσεις, τίς ὁμάδες καί σ' ὅλους τούς ὁμίλους τῶν σπουδαστῶν, πρῶτο, νά βάλουν στήν πρώτη γραμμή τῆς δράσης τους τό καθῆκον νά διαμορφώσουν τά μέλη τους μιά ὁλοκληρωμένη καί συνεπῆ ἐπαναστατική κοσμοαντίληψη, νά μελετήσουν σοβαρά, ἀπό τή μιά μεριά τό μαρξισμό, κι ἀπό τήν ἄλλη τό ρωσικό ναροντνικισμό καί τό δυτικοευρωπαϊκό ὀπορτουνισμό πού ἀποτελοῦν τά κύρια ρεύματα στίς σύγχρονες ἀντιμαχόμενες πρωτοπόρες κατευθύνσεις. Δεύτερο, νά προφυλάσσονται ἀπό τούς κάλπικους φίλους τῆς νεολαίας πού τήν ἀποτρέπουν ἀπό τή σοβαρή ἐπαναστατική διαπαιδαγώγηση μέ μιά κούφια ἐπαναστατική εἴτε ἰδεαλιστική φρασεολογία καί μέ φιλισταϊκές κλάψες πώς εἶναι βλαβερή καί ἄχρηστη ἡ ζωηρή καί ἔντονη πολεμική ἀνάμεσα στίς ἐπαναστατικές καί ἀντιπολιτευτικές κατευθύνσεις, γιατί αὐτοί οἱ κάλπικοι φίλοι στήν πραγματικότητα δέν κάνουν τίποτε ἄλλο παρά νά καλλιεργοῦν τήν ἔλλειψη ἀρχῶν καί τήν ἐπιπόλαια στάση ἀπέναντι στήν ἐπαναστατική δουλειά. Τρίτο, προκειμένου ν' ἀναλάβουν πραχτική δουλειά νά προσπαθοῦν ν' ἀποκαταστήσουν ἀπό τά πρίν συνδέσεις μέ τίς σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις, γιά νά χρησιμοποιοῦν τίς ὑποδείξεις τους καί ν' ἀποφεύγουν, ὅσο εἶναι δυνατό, τά χοντρά λάθη στήν ἀρχή ἀρχή τῆς δουλειᾶς.

9

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΔΥΝΑΜΕΩΝ

Κατανομή τῶν δυνάμεων

Τό συνέδριο συσταίνει σ' ὅλους τούς συντρόφους πού γυρίζουν ἀπ' τό ἐξωτερικό στή Ρωσία εἴτε ἀπ' τήν ἐξορία στόν τόπο δουλειᾶς, ἰδιαίτερα ὅταν δέν ἔχουν ἀρκετά σίγουρη σύνδεση μέ κάποια ἐπιτροπή, νά προσπαθοῦν νά παίρνουν ἔγκαιρα ἐπαφή μέ τήν ΚΕ ἤ μέ τούς ἀντιπροσώπους της, γιά νά μπορεῖ ἡ ΚΕ νά κατανέμει σωστά καί ἔγκαιρα τίς ἐπαναστατικές δυνάμεις στή Ρωσία.

10

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΜΜΑΤΙΚΗ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑ

Φιλολογία

Τό συνέδριο ἀναγνωρίζει ὅτι εἶναι ἀπόλυτη καί ἐπιταχτική ἀνάγκη νά ἐκδοθεῖ πλατιά ἐκλαϊκευτική σοσιαλδημοκρατική φιλολογία γιά ὅλα τά στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ καί ἰδιαίτερα γιά τίς μάζες τῆς ἐργατικῆς τάξης.

Τό συνέδριο βάζει στήν πρώτη γραμμή τό καθῆκον νά συνταχθοῦν μιά σειρά μπροσοῦρες (1–5 τυπογραφικά φύλλα) γιά κάθε (θεωρητικό καί πραχτικό) ἄρθρο τοῦ κομματικοῦ μας προγράμματος μέ λεπτομερειακή ἀνάλυση καί ἐξήγηση τῆς σημασίας αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου, καί σέ συνέχεια νά βγοῦν μιά σειρά φυλλάδια (1–8 τυπογραφικές σελίδες) πάνω στά ἴδια θέματα γιά μαζικό σκόρπισμα καί διανομή στίς πόλεις καί στά χωριά. Τό συνέδριο ἀναθέτει στή σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου νά πάρει ἀμέσως ὅλα τά μέτρα γιά τήν ἐκπλήρωση αὐτοῦ τοῦ καθήκοντος.

Ὅσον ἀφορᾶ τήν ἔκδοση μιᾶς εἰδικῆς, ἐκλαϊκευτικῆς ἐφημερίδας γιά τό λαό εἴτε γιά τά πλατιά στρώματα τῆς ἐργατικῆς τάξης, τό συνέδριο, χωρίς ν᾽ ἀποκρούει καταρχήν τήν ἰδέα, θεωρεῖ πώς ἡ ἄμεση πραγματοποίησή της δέν εἶναι ἐπίκαιρη.

ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ[84]

1. Μέλος τοῦ κόμματος θεωρεῖται ὁ καθένας πού παραδέχεται τό πρόγραμμά του καί ὑποστηρίζει τό κόμμα τόσο μέ ὑλικά μέσα ὅσο καί μέ τήν προσωπική του συμμετοχή σέ μιά ἀπ' τίς κομματικές ὀργανώσεις.

2. 'Ανώτατο ὄργανο τοῦ κόμματος εἶναι τό συνέδριο τοῦ κόμματος πού συγκαλεῖται ἀπό τήν ΚΕ (στό μέτρο τοῦ δυνατοῦ ὄχι ἀργότερα ἀπό μιά φορά στά δυό χρόνια). 'Η ΚΕ εἶναι ὑποχρεωμένη νά συγκαλέσει συνέδριο, ἄν τό ζητήσουν κομματικές ἐπιτροπές ἤ ἑνώσεις κομματικῶν ἐπιτροπῶν πού εἶχαν συγκεντρώσει στό τελευταῖο συνέδριο τό $^1/_3$ τῶν ψήφων, ἤ ἄν τό ζητήσει τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος. Τό συνέδριο θεωρεῖται ἔγκυρο, ἄν ἀντιπροσωπεύονται σ' αὐτό πάνω ἀπό τό $^1/_2$ τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν κομματικῶν ἐπιτροπῶν πού ὑπάρχουν (καί ἔχουν δικαίωμα συμμετοχῆς) τή στιγμή τῆς σύγκλησης τοῦ συνεδρίου.

3. Δικαίωμα ἀντιπροσώπευσης στό συνέδριο ἔχουν: α) ἡ ΚΕ, β) ἡ σύνταξη τοῦ ΚΟ, γ) ὅλες οἱ τοπικές ἐπιτροπές πού δέν ἀνήκουν σέ εἰδικές ἑνώσεις, δ) ὅλες οἱ ἑνώσεις ἐπιτροπῶν πού εἶναι ἀναγνωρισμένες ἀπ' τό κόμμα, καί ε) ὁ Σύνδεσμος τοῦ ἐξωτερικοῦ. 'Η καθεμιά ἀπ' τίς παραπάνω ὀργανώσεις ἔχει ἀπό δυό θετικές ψήφους στό συνέδριο. Οἱ νέες ἐπιτροπές καί ἑνώσεις ἐπιτροπῶν ἀποχτοῦν δικαίωμα ἀντιπροσώπευσης στό συνέδριο μόνο μέ τόν ὅρο ὅτι ἔχουν ἐγκριθεῖ τουλάχιστο ἕξι μῆνες πρίν ἀπό τό συνέδριο.

4. Τό συνέδριο τοῦ κόμματος ὁρίζει τήν ΚΕ, τή σύνταξη τοῦ ΚΟ καί τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος.

5. 'Η ΚΕ συντονίζει καί κατευθύνει ὅλη τήν πραχτική δράση

τοῦ κόμματος καί διαχειρίζεται τό κεντρικό κομματικό ταμεῖο, καθώς καί ὅλες τίς κεντρικές κομματικές τεχνικές ὑπηρεσίες. Ἐξετάζει τίς διαφορές πού προκύπτουν τόσο ἀνάμεσα στίς διάφορες ὀργανώσεις καί ἱδρύματα τοῦ κόμματος ὅσο καί μέσα σ' αὐτές.

6. Ἡ σύνταξη τοῦ ΚΟ καθοδηγεῖ τό κόμμα ἰδεολογικά, ἐκδίδοντας τό ΚΟ τοῦ κόμματος, ἕνα ἐπιστημονικό ὄργανο καί διάφορες μπροσοῦρες.

7. Τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος τό ὁρίζει τό συνέδριο ἀπό μέλη τοῦ ΚΟ καί τῆς ΚΕ καί εἶναι πενταμελές. Τό Συμβούλιο λύνει τίς διαφορές εἴτε τίς διαφωνίες ἀνάμεσα στή σύνταξη τοῦ ΚΟ καί στήν ΚΕ στόν τομέα τῶν γενικῶν ὀργανωτικῶν ζητημάτων, καθώς καί τῶν ζητημάτων ταχτικῆς. Τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος ἀνανεώνει τήν ΚΕ σέ περίπτωση πού πιαστεῖ ὁλόκληρη.

8. Οἱ νέες ἐπιτροπές καί ἑνώσεις ἐπιτροπῶν ἐγκρίνονται ἀπ' τήν Κεντρική Ἐπιτροπή. Ἡ κάθε ἀναγνωρισμένη ἀπό τό κόμμα ἐπιτροπή, ἕνωση, ὀργάνωση εἴτε ὁμάδα, διαχειρίζεται τίς ὑποθέσεις πού ἀφοροῦν εἰδικά καί ἀποκλειστικά τόν ἀντίστοιχο τόπο, τήν ἀντίστοιχη περιφέρεια, τό ἀντίστοιχο ἐθνικό κίνημα εἴτε τή συγκεκριμένη δουλειά πού ἀνατέθηκε εἰδικά σ' αὐτή τήν ὁμάδα, εἶναι, ὅμως, ὑποχρεωμένη νά ὑποτάσσεται στίς ἀποφάσεις τῆς ΚΕ καί τοῦ ΚΟ καί νά εἰσφέρει στό κεντρικό ταμεῖο τοῦ κόμματος τό ποσοστό πού καθορίζει ἡ ΚΕ.

9. Κάθε μέλος τοῦ κόμματος καί κάθε πρόσωπο πού ἔχει μιά ὁποιαδήποτε σχέση μέ τό κόμμα, ἔχει τό δικαίωμα νά ζητάει νά διαβιβάζεται ἡ αἴτησή του, στό πρωτότυπό της, στήν ΚΕ ἤ στό ΚΟ ἤ στό συνέδριο τοῦ κόμματος.

10. Ἡ κάθε κομματική ὀργάνωση εἶναι ὑποχρεωμένη νά ὑποβάλλει στήν ΚΕ καί στή σύνταξη τοῦ ΚΟ ὅλα τά στοιχεῖα γιά νά ἐνημερώνονται γιά ὅλη τή δράση της καί γιά ὅλα τά μέλη της.

11. Ὅλες οἱ κομματικές ὀργανώσεις καί ὅλα τά συλλογικά ὄργανα τοῦ κόμματος παίρνουν τίς ἀποφάσεις μέ ἁπλή πλειοψηφία καί ἔχουν τό δικαίωμα πρόσληψης. Γιά τήν πρόσληψη νέων μελῶν καί τήν καθαίρεση μελῶν ἀπαιτοῦνται τά $^2/_3$ τῶν ψήφων.

12. Ὁ «Σύνδεσμος τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας» ἔχει γιά σκοπό του τήν προπαγάνδα καί τή ζύμωση στό ἐξωτερικό, καθώς καί τή βοήθεια πρός τό ρωσικό κίνημα. Ὁ Σύνδεσμος ἔχει ὅλα τά δικαιώματα πού ἔχουν

οἱ ἐπιτροπές, μέ μόνη τή διαφορά ὅτι βοηθάει τό ρωσικό κίνημα μόνο μέσω τῶν προσώπων ἤ τῶν ὁμάδων πού ὁρίζονται εἰδικά ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή.

*Γράφτηκε στά τέλη τοῦ Ἰούνη–
ἀρχές τοῦ Ἰούλη 1903*

Δημοσιεύτηκε τό 1904 στό βιβλίο: «Τό δεύτερο ταχτικό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Πλῆρες κείμενο τῶν πραχτικῶν». Γενεύη, ἔκδ. τῆς ΚΕ

*Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τοῦ βιβλίου*

ΤΟ II ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ[85]

17 (30) ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ - 10 (23) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1903

Οἱ λόγοι καί οἱ ὁμιλίες, ἡ συμπλήρωση τῆς § 12 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος καί τό σχέδιο ἀπόφασης γιά τήν ἔκδοση ὀργάνου γιά τούς αἱρετικούς δημοσιεύτηκαν τό 1904 στό βιβλίο: «Τό δεύτερο ταχτικό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Πλῆρες κείμενο τῶν πραχτικῶν». Γενεύη, ἔκδ. τῆς ΚΕ

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο τοῦ βιβλίου· ἕνα μέρος τῶν ντοκουμέντων — σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

1

ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΕΤΑΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΛΟΓΟΥ ΤΩΝ ΘΕΜΑΤΩΝ ΠΟΥ ΕΜΠΑΙΝΑΝ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ[86]

17 (30) ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ

1

Σύμφωνα μέ τό πλάνο τό ζήτημα τοῦ προγράμματος μπῆκε δεύτερο στή σειρά. Τό ἐθνικό ζήτημα ὑπάγεται στό πρόγραμμα καί θά κριθεῖ κατά τή συζήτηση τοῦ προγράμματος. Τό ζήτημα τῶν περιφερειακῶν καί τῶν ἐθνικῶν ὀργανώσεων γενικά εἶναι ζήτημα ὀργανωτικό. Ὅσο δέ γιά τό ζήτημα τῆς στάσης ἀπέναντι στίς ἐθνότητες εἰδικά, εἶναι ζήτημα ταχτικῆς καί ἀφορᾶ τήν ἐφαρμογή τῶν γενικῶν μας ἀρχῶν στήν πραχτική δράση.

2

Τό πρῶτο σημεῖο τοῦ καταλόγου ἀφορᾶ εἰδικά τήν ὀργάνωση τῆς Μπούντ. Τό ἕκτο σημεῖο ἀφορᾶ τήν ὀργάνωση τοῦ κόμματος. Στόν καθορισμό ἑνός γενικοῦ κανόνα σχετικά μέ τίς τοπικές, περιφερειακές, ἐθνικές καί ἄλλες ὀργανώσεις τίθεται ἕνα εἰδικό ἐρώτημα: ποιές ἀκριβῶς ὀργανώσεις καί μέ ποιούς ὅρους γίνονται δεκτές στό κόμμα;

2

ΛΟΓΟΙ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΑΣ ΔΙΑΤΑΞΗΣ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ[87]

18 (31) ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ

1

Θέλω νά κάνω μιά παρατήρηση. Λένε πώς δέν εἶναι σωστό νά μπεῖ πρῶτο τό ζήτημα τῆς Μπούντ, γιατί στήν πρώτη θέση πρέπει νά μποῦν οἱ ἐκθέσεις, στή δεύτερη τό πρόγραμμα καί στήν τρίτη ἡ Μπούντ. Τά ἐπιχειρήματα γιά μιά τέτοια σειρά δέν ἀντέχουν στήν κριτική. Τά ἐπιχειρήματα αὐτά συνοψίζονται στό ὅτι τό κόμμα στό σύνολό του δέν ἔχει συμφωνήσει ἀκόμα στό ζήτημα τοῦ προγράμματος: μπορεῖ νά διαφωνήσουμε ἀκριβῶς στό ζήτημα τοῦ προγράμματος. Αὐτά τά λόγια μέ παραξενεύουν. Εἶναι ἀλήθεια πώς δέν ἔχουμε σήμερα ἐγκριμένο πρόγραμμα, εἶναι ὅμως πάρα πολύ παρακινδυνευμένη ἡ ὑπόθεση τῆς ρήξης στό ζήτημα τοῦ προγράμματος. Στό κόμμα, σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τά ἔντυπά του πού τόν τελευταῖο καιρό ἀντικαθρέφτισαν τίς γνῶμες τοῦ κόμματος μέ τόν πληρέστερό τρόπο, τέτοια ρεύματα δέν παρουσιάστηκαν. Γιά τήν πρόταξη τοῦ ζητήματος τῆς Μπούντ συνηγοροῦν καί τυπικοί καί ἠθικοί λόγοι. Ἀπό τυπική ἄποψη ἐμεῖς εἴμαστε σύμφωνοι μέ τή Διακήρυξη τοῦ 1898, ἐνῶ ἡ Μπούντ ἔχει ἐκφράσει τήν ἐπιθυμία ν' ἀλλάξει ριζικά ἡ συγκρότηση τοῦ κόμματός μας. Ἀπό ἠθική ἄποψη πολλές ἄλλες ὀργανώσεις ἔχουν διαφωνήσει μέ τήν Μπούντ σ' αὐτό τό ζήτημα· ἔτσι, παρουσιάστηκαν σοβαρές διαφωνίες πού ἔχουν προκαλέσει μάλιστα καί πολεμική. Γι' αὐτό δέν μπορεῖ τό συνέδριο νά διεξαγάγει τίς ἐργασίες του ἁρμονικά, ἄν δέν παραμεριστοῦν οἱ διαφωνίες αὐτές. Ὅσον ἀφορᾶ τίς ἐκθέσεις τῶν ἀντιπροσώπων, μπορεῖ γενικά καί νά μή διαβαστοῦν καθόλου in pleno *. Γι' αὐτό ὑποστη-

* — σέ πλήρη ἀπαρτία, σέ ὁλομέλεια. *Σύντ.*

ρίζω τή σειρά τῶν ζητημάτων πού ἐνέκρινε ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή.

2

Ἀφοῦ τό συνέδριο ἔλυσε τό ζήτημα σχἐτικά μέ τό *πρῶτο* θέμα τῆς ἡμερησίας διάταξης, μοναδικό *ἐπίμαχο* ζήτημα σχετικά μέ τή σειρά τῶν ἄλλων θεμάτων εἶναι τό τρίτο θέμα. Τό θέμα αὐτό εἶναι: «Δημιουργία ἤ ἔγκριση Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ κόμματος». Μερικοί σύντροφοι βρίσκουν πώς τό θέμα αὐτό πρέπει νά μετατεθεῖ κάπου παρακάτω, ἐπειδή, πρῶτο, δέν μποροῦμε νά μιλᾶμε γιά Κεντρικό Ὄργανο, ἐφόσον δέν ἔχουν λυθεῖ τά ζητήματα τῆς ὀργάνωσης τοῦ κόμματος γενικά καί τοῦ κέντρου του εἰδικά κτλ., καί, δεύτερο, ἐπειδή πολλές ἐπιτροπές ἔχουν ἤδη ἐκφράσει τή γνώμη τους πάνω στήν οὐσία τοῦ ζητήματος αὐτοῦ. Τό τελευταῖο ἐπιχείρημα δέν τό βρίσκω σωστό, γιατί οἱ δηλώσεις τῶν ἐπιτροπῶν δέν εἶναι ὑποχρεωτικές γιά τό συνέδριο καί τυπικά δέν ἔχουν θετική ψῆφο στό συνέδριο. Ἡ ἄλλη ἀντίρηση δέν εἶναι σωστή, γιατί πρίν λυθεῖ τό ζήτημα τῶν λεπτομερειῶν τῆς ὀργάνωσης, τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος κτλ., εἶναι ἀπαραίτητο νά λυθεῖ ὁριστικά τό ζήτημα τῆς κατεύθυνσης τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Αὐτό ἀκριβῶς τό ζήτημα μᾶς χώριζε τόσο καιρό, καί ὅλες αὐτές οἱ διαφωνίες πού μᾶς *χωρίζουν* σ' αὐτό τό ζήτημα, δέν μποροῦν νά ἐξαλειφθοῦν μέ μόνη τήν ἔγκριση τοῦ προγράμματος: αὐτό εἶναι δυνατό νά ἐπιτευχθεῖ *μόνο* ἀφοῦ, μετά τό ζήτημα τοῦ προγράμματος, λύσουμε ἀμέσως τό ζήτημα ἄν πρέπει νά δημιουργήσουμε καινούργιο Κεντρικό Ὄργανο τοῦ κόμματος καί ποιό ἤ νά ἐγκρίνουμε ἀκριβῶς τό παλιό μέ τοῦτες ἤ ἐκεῖνες τίς ἀλλαγές.

Νά γιατί ὑποστηρίζω τήν ἡμερησία διάταξη πού ἐνέκρινε ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή.

Παραβλήθηκε μέ τό χειρόγραφο

3

ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΙΣ ΕΝΕΡΓΕΙΕΣ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ [88]

18 (31) ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ

1

Δέν μπορῶ νά συμφωνήσω μέ τόν σ. Ἐγκόροφ. Αὐτός ἀκριβῶς παραβίασε τόν κανονισμό τοῦ συνεδρίου, αὐτός ἀκριβῶς ἀρνεῖται τό σημεῖο γιά τά δεσμευτικά πληρεξούσια [89]. Δέν ἀμφισβητῶ τήν ὕπαρξη τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, ὅπως δέν ἀμφισβητῶ τήν ὕπαρξη τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα». Καί ἡ «Ἴσκρα» ἔχει τήν ὀργάνωσή της καί τόν κανονισμό της. Μόλις ὅμως ἀνακοινώθηκε ὁ κανονισμός τοῦ συνεδρίου, δήλωσε ἀπ' τήν πλευρά της στούς ἀντιπροσώπους της πώς ἔχουν ἀπόλυτη ἐλευθερία δράσης στό συνέδριο. Σέ πόσο δύσκολη θέση βρισκόμαστε ἐμεῖς, τά μέλη τῆς ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τῶν πληρεξουσίων τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συνεδρίου, πού χτές ἀκούσαμε δυό μέλη τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, τούς συντρόφους Στέιν καί Πάβλοβιτς, καί σήμερα ἀκοῦμε μιά ἐντελῶς καινούργια πρόταση. Ἐδῶ ὑπάρχουν σύντροφοι μέ πείρα πού πολλές φορές πῆραν μέρος σέ διεθνῆ συνέδρια. Αὐτοί οἱ σύντροφοι θά μποροῦσαν νά σᾶς ποῦν τί θύελλα ἀγανάχτησης προκαλοῦσε πάντα ἕνα παρόμοιο φαινόμενο, ὅταν μερικοί ἄνθρωποι ἄλλα λένε στίς ἐπιτροπές καί ἄλλα στό συνέδριο.

2

Ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή μπορεῖ νά συνέρχεται, ὄχι ὅμως σάν ὄργανο πού θά ἐπιδρᾶ στίς ὑποθέσεις τοῦ συνεδρίου. Ἡ πρακτική δράση τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς δέ σταματάει, σταματάει μόνο ἡ ἐπίδρασή της στό συνέδριο, παρακάμπτοντας τήν ἐπιτροπή.

4

ΟΜΙΛΙΕΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΩΝ ΠΟΛΩΝΩΝ ΣΟΣΙΑΛΔΗΜΟΚΡΑΤΩΝ ΣΤΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ[90]

18 (31) ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ

1

Ἡ ἐπιτροπή στήν ἔκθεσή της θεωρεῖ ἐπιθυμητή τήν παρουσία τῶν πολωνῶν συντρόφων στό συνέδριο, ἀλλά μόνο μέ δικαίωμα συμβουλευτικῆς ψήφου. Κατά τή γνώμη μου, αὐτό εἶναι πολύ σωστό καί μοῦ φαίνεται πολύ λογικό ν' ἀρχίζει ἡ ἀπόφαση τῆς ἐπιτροπῆς μ' αὐτήν ἀκριβῶς τή δήλωση. Θά ἦταν ἐπίσης πολύ ἐπιθυμητή ἡ παρουσία τῶν λεττονῶν καί λιθουανῶν, δυστυχῶς ὅμως αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνει. Οἱ πολωνοί σύντροφοι εἶχαν πάντα τή δυνατότητα νά διατυπώσουν τούς ὅρους τους γιά ἕνωση, μά δέν τό ἔκαναν. Γι' αὐτό ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή ἐνήργησε σωστά, κρατώντας ἐπιφυλαχτική στάση ἀπέναντί τους. Τό γράμμα τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας πού διαβάστηκε ἐδῶ, καί πάλι δέν ξεκαθαρίζει τό ζήτημα. Γι' αὐτό προτείνω νά κληθοῦν οἱ πολωνοί σύντροφοι σάν προσκεκλημένοι.

2

Δέν βλέπω νά ὑπάρχουν σοβαρά ἐπιχειρήματα ἐνάντια στήν πρόσκληση. Ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή ἔκανε τό πρῶτο βῆμα γιά τήν προσέγγιση τῶν πολωνῶν συντρόφων μέ τούς ρώσους. Προσκαλώντας τους στό συνέδριο, κάνουμε τό δεύτερο βῆμα πρός τήν ἴδια κατεύθυνση. Κανενός εἴδους περιπλοκές δέν βλέπω ἐγώ ἀπ' αὐτό τό πράγμα.

5

ΛΟΓΟΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ ΣΤΟ ΣΔΕΚΡ

20 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (2 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

Θ' ἀναφερθῶ πρίν ἀπ' ὅλα στό λόγο τοῦ Χόφμαν καί στήν ἔκφρασή του «συμπαγής πλειοψηφία» [91]. Ὁ σ. Χόφμαν χρησιμοποιεῖ αὐτά τά λόγια ἐπιτιμητικά. Κατά τή γνώμη μου, δέν πρέπει νά ντρεπόμαστε, ἀλλά νά εἴμαστε περήφανοι, γιατί ὑπάρχει στό συνέδριο συμπαγής πλειοψηφία. Καί θά εἴμαστε ἀκόμα πιό περήφανοι, ἄν ὅλο τό κόμμα μας θ' ἀποτελεῖ μιά συμπαγῆ καί συμπαγέστατη πλειοψηφία τῶν 90%. (Χ ε ι ρ ο κ ρ ο τ ή μ α τ α.) Ἡ πλειοψηφία ἐνήργησε σωστά, βάζοντας πρῶτο τό ζήτημα τῆς θέσης τῆς Μπούντ στό κόμμα: οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Μπούντ ἀπέδειξαν εὐθύς ἀμέσως τήν ὀρθότητα αὐτῆς τῆς ἐνέργειας, προτείνοντάς μας τό λεγόμενο καταστατικό τους, ἐνῶ στήν οὐσία πρότειναν *ὁμοσπονδία* [92]. Ἐφόσον ὑπάρχουν στό κόμμα μέλη πού προτείνουν ὁμοσπονδία, καί μέλη πού τήν ἀποκρούουν, δέν μποροῦσε νά γίνει ἀλλιῶς παρά νά μπεῖ πρῶτο τό ζήτημα τῆς Μπούντ. Μέ τό ζόρι παντρειά δέ γίνεται, καί δέν μπορεῖ νά μιλᾶμε γιά ἐσωτερικές ὑποθέσεις τοῦ κόμματος, πρίν ἀποφασίσουμε σταθερά καί ἀκλόνητα ἄν θέλουμε νά βαδίσουμε μαζί ἤ ὄχι.

Σέ μερικές ὁμιλίες ἡ οὐσία τοῦ ἐπίμαχου ζητήματος δέν ἐκτέθηκε καί τόσο σωστά. Τό ζήτημα εἶναι, σύμφωνα μέ τή γνώμη πολλῶν μελῶν τοῦ κόμματος, πώς ἡ ὁμοσπονδία εἶναι *ἐπιζήμια*, πώς ἡ ὁμοσπονδία ἔρχεται σ' ἀντίθεση μέ τίς ἀρχές τῆς σοσιαλδημοκρατίας, ἐφαρμοσμένες στή σημερινή ρωσική πραγματικότητα. Ἡ ὁμοσπονδία εἶναι ἐπιζήμια, γιατί *ἐπισημοποιεῖ* τό

χωρισμό καί τήν ἀποξένωση, τά ἀνάγει σέ ἀρχή, σέ νόμο. Ἀνάμεσά μας ὑπάρχει πραγματικά ὁλοκληρωτική ἀποξένωση, κι ἐμεῖς δέν πρέπει νά τήν ἐπισημοποιοῦμε, νά τήν καλύπτουμε μέ φύλλο συκῆς, ἀλλά νά τήν καταπολεμοῦμε. Πρέπει νά παραδεχτοῦμε καί νά διακηρύξουμε κατηγορηματικά πώς εἶναι ἀνάγκη νά τραβᾶμε σταθερά κι ἀκλόνητα πρός τήν *πιό ἀδιάρρηχτη* ἑνότητα. Νά γιατί ἀποκρούουμε καταρχήν ἀπ' τό κατώφλι (σύμφωνα μέ τή γνωστή λατινική ἔκφραση) τήν ὁμοσπονδία, ἀποκρούουμε *κάθε λογῆς* ὑποχρεωτικούς φραγμούς μεταξύ μας. Στό κόμμα ἔτσι εἴτε ἀλλιῶς θά ὑπάρχουν πάντα διάφορες ὁμάδες, ὁμάδες συντρόφων πού δέ θά σκέφτονται μέ τόν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο στά ζητήματα τοῦ προγράμματος, τῆς ταχτικῆς καί τῆς ὀργάνωσης, ἄς ὑπάρχει ὅμως μέσα σ' ὅλο τό κόμμα *ἕνας μόνο* χωρισμός σέ ὁμάδες, δηλ. ὅλοι ὅσοι σκέφτονται μέ τόν ἴδιο τρόπο ἄς ἑνωθοῦν σέ μιά ὁμάδα, καί νά μή γίνει τοῦτο: πρῶτα νά ὀργανωθοῦν οἱ ὁμάδες *ἑνός μέρους* τοῦ κόμματος χώρια ἀπ' τίς ὁμάδες ἑνός ἄλλου μέρους τοῦ κόμματος, κι ἔπειτα νά ἑνωθοῦν μεταξύ τους ὄχι ὁμάδες διαφορετικῶν ἀπόψεων καί ἀποχρώσεων ἀπόψεων, ἀλλά μέρη τοῦ κόμματος πού ἀποτελοῦνται ἀπό διάφορες ὁμάδες. Ἐπαναλαβαίνω: δέν ἀναγνωρίζουμε κανενός εἴδους *ὑποχρεωτικούς* φραγμούς καί γι' αὐτό ἀποκρούουμε καταρχήν τήν ὁμοσπονδία.

Περνῶ στό ζήτημα τῆς αὐτονομίας. Ὁ σ. Λίμπερ εἶπε πώς ἡ ὁμοσπονδία εἶναι συγκεντρωτισμός, ἐνῶ ἡ αὐτονομία — ἀποκεντρωτισμός. Θεωρεῖ λοιπόν ὁ σ. Λίμπερ τά μέλη τοῦ συνεδρίου ἑξάχρονα παιδαρέλια, πού μπορεῖ νά τούς σερβίρει τέτοιες σοφιστεῖες; Δέν εἶναι μήπως φανερό πώς ὁ συγκεντρωτισμός ἀπαιτεῖ *νά μήν ὑπάρχουν* κανενός εἴδους φραγμοί ἀνάμεσα στό κέντρο καί στίς πιό ἀπομακρυσμένες, στίς πιό ἀπόμερες ὀργανώσεις τοῦ κόμματος; Τό κέντρο μας θά ἔχει τό ἀπόλυτο δικαίωμα νά ἔρχεται σέ ἄμεση ἐπαφή μέ τό κάθε μέλος τοῦ κόμματος χωριστά. Οἱ μπουντιστές ἁπλῶς θά γελοῦσαν, ἄν τούς πρότεινε κανείς ἕνα τέτοιο «συγκεντρωτισμό» *μέσα* στήν Μπούντ, πού ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ νά μή μπορεῖ νά ἔρθει *μέ ἄλλο τρόπο* σ' ἐπαφή μέ ὅλες τίς ὁμάδες καί ὅλους τούς συντρόφους τοῦ Κόβνο, *παρά μόνο* μέσω τῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Κόβνο. Μέ τήν εὐκαιρία θά μιλήσω γιά τίς ἐπιτροπές. Ὁ σ. Λίμπερ ἀναφώνησε μέ πάθος: «γιατί νά μιλᾶμε γιά αὐτονομία τῆς Μπούντ, σάν ὀργάνωσης ὑποταγμένης σ' ἕνα κέντρο; Δέ θά δόσετε βέβαια αὐτονομία σέ μιά κάποια ἐπιτροπή τῆς Τούλας!». Κάνετε λάθος, σ. Λίμπερ: θά δόσουμε ὁπωσδήποτε καί χωρίς ἄλλο αὐτονομία καί σέ «μιά κάποια» ἐπι-

τροπή τῆς Τούλας, αὐτονομία μέ τήν ἔννοια ὅτι θά εἶναι ἀπαλλαγμένη ἀπό τήν ἀνάμιξη τοῦ κέντρου γιά τοῦ ψύλλου πήδημα, ἐννοεῖται ὅμως πώς ἡ ὑποχρέωση τῆς ὑποταγῆς στό κέντρο παραμένει. Τήν ἔκφραση «ἀνάμιξη γιά τοῦ ψύλλου πήδημα» τήν πῆρα ἀπ᾽τό φυλλάδιο τῆς Μπούντ: «Αὐτονομία ἤ ὁμοσπονδία;». — Ἡ Μπούντ πρόβαλε τό αἴτημα αὐτό τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπό τήν «ἀνάμιξη γιά τοῦ ψύλλου πήδημα» σάν *ὅρο*, σάν *διεκδίκηση* ἀπέναντι στό κόμμα. Ἡ διατύπωση τέτοιων γελοίων διεκδικήσεων δείχνει αὐτή καθ᾽ ἑαυτή πόσο μπερδεμένα βλέπει ἡ Μπούντ τό ἐπίμαχο ζήτημα. Πιστεύει λοιπόν ἡ Μπούντ πώς τό κόμμα θά ἐπιτρέψει τήν ὕπαρξη ἑνός κέντρου πού νά ἐπεμβαίνει «γιά τοῦ ψύλλου πήδημα» στίς ὑποθέσεις μιᾶς *ὁποιασδήποτε* ὀργάνωσης ἤ ὁμάδας τοῦ κόμματος; Δέν ἀνάγεται λοιπόν αὐτό στήν «ὀργανωμένη δυσπιστία», γιά τήν ὁποία ἔχει ἤδη γίνει λόγος στό συνέδριο; Αὐτή ἡ δυσπιστία διαφαίνεται σ᾽ ὅλες τίς προτάσεις καί σ᾽ ὅλους τούς συλλογισμούς τῶν μπουντιστῶν. Ἀλήθεια, μήπως ἡ πάλη, λογουχάρη, γιά *πλήρη* ἰσοτιμία καί ἀκόμα γιά *ἀναγνώριση* τοῦ δικαιώματος αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν δέν ἀποτελεῖ *ὑποχρέωση* ὁλόκληρου τοῦ κόμματός μας; Συνεπῶς, ἄν ἕνα ὁποιοδήποτε τμῆμα τοῦ κόμματός μας δέν ἐκπλήρωνε τήν ὑποχρέωση αὐτή, θά ἔπρεπε νά καταδικαστεῖ ὁπωσδήποτε σύμφωνα μέ τίς ἀρχές μας, θά ἔπρεπε τά κεντρικά ὄργανα τοῦ κόμματος νά ἐπέμβουν ὁπωσδήποτε γιά *νά διορθωθεῖ τό λάθος*. Καί ἄν ἡ μή ἐκπλήρωση τῆς ὑποχρέωσης αὐτῆς γινόταν συνειδητά καί σκόπιμα, παρ᾽ ὅλο πού ὑπῆρχαν ὅλες οἱ δυνατότητες νά ἐκπληρωθεῖ, τότε ἡ μή ἐκπλήρωση θά ἦταν *προδοσία*.

Σέ συνέχεια ὁ σ. Λίμπερ μᾶς ρώτησε παθητικά: *πῶς μπορεῖ ν᾽ ἀποδειχτεῖ* ὅτι ἡ αὐτονομία μπορεῖ νά ἐξασφαλίσει στό κίνημα τῶν ἑβραίων ἐργατῶν τήν ἀνεξαρτησία πού εἶναι ἀπόλυτα ἀπαραίτητη γι᾽ αὐτό; Περίεργη ἐρώτηση! Πῶς μπορεῖ ν᾽ ἀποδειχτεῖ ἄν ἕνας ἀπό τούς δρόμους πού προτείνονται, εἶναι σωστός ἤ ὄχι; Τό μοναδικό μέσο εἶναι νά τραβήξουμε αὐτό τό δρόμο καί νά τόν ἐλέγξουμε στήν πράξη. Στήν ἐρώτηση τοῦ σ. Λίμπερ ἀπαντῶ: *ἐ λ ᾶ τ ε μ α ζ ί μ α ς* κι ἀναλαβαίνουμε νά σᾶς ἀποδείξουμε στήν πράξη πώς ὅλες οἱ δίκαιες διεκδικήσεις γιά ἀνεξαρτησία θά ἱκανοποιηθοῦν ἀπόλυτα.

Ὅταν γίνεται συζήτηση γιά τή θέση τῆς Μπούντ, θυμοῦμαι πάντα τούς ἄγγλους ἀνθρακωρύχους. Εἶναι ὑπέροχα ὀργανωμένοι, καλύτερα ἀπό τούς ἄλλους ἐργάτες. Καί *γι᾽ αὐτό τό λόγο* θέλουν νά τορπιλίσουν τή γενική διεκδίκηση τοῦ 8ωρου πού τήν προβάλλουν ὅλοι οἱ προλετάριοι[93]. Οἱ ἀνθρακωρύχοι ἐν-

νοοῦν τήν ἑνότητα τοῦ προλεταριάτου τόσο στενά ὅσο καί οἱ δικοί μας μπουντιστές. Τό θλιβερό παράδειγμα τῶν ἀνθρακωρύχων ἄς γίνει μάθημα γιά τούς συντρόφους τῆς Μπούντ!

Παραβλήθηκε μέ τό χειρόγραφο

6

ΛΟΓΟΣ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ [94]

22 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (4 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

Πρέπει πρίν ἀπ' ὅλα νά τονίσω πώς ὁ σ. Λίμπερ κάνει μιά πολύ χαρακτηριστική σύγχυση τοῦ προεστοῦ τῶν εὐγενῶν μέ τό στρῶμα τῶν ἐργαζομένων καί τῶν ἀνθρώπων πού ὑφίστανται τήν ἐκμετάλλευση [95]. Ἡ σύγχυση αὐτή εἶναι χαρακτηριστική γιά ὅλες τίς συζητήσεις. Παντοῦ μπερδεύουν τά μεμονωμένα ἐπεισόδια τῆς πολεμικῆς μας μέ τόν καθορισμό τῶν θεμελιακῶν ἀρχῶν. Δέν μπορεῖ ν' ἀρνεῖται κανείς, ὅπως κάνει ὁ σ. Λίμπερ, πώς εἶναι δυνατό νά περάσει καί ἕνα *στρῶμα* (αὐτοῦ ἤ ἐκείνου) τοῦ ἐργαζόμενου καί ὑφιστάμενου τήν ἐκμετάλλευση πληθυσμοῦ μέ τό μέρος τοῦ προλεταριάτου. Θυμηθεῖτε ὅτι ὁ Μάρξ στά 1852, ἔχοντας ὑπόψη τήν ἐξέγερση τῶν γάλλων ἀγροτῶν, ἔγραφε (στή «18η Μπρυμέρ») πώς ἡ ἀγροτιά παρουσιάζεται πότε σάν ἐκπρόσωπος τοῦ παρελθόντος, πότε σάν ἐκπρόσωπος τοῦ μέλλοντος· στόν ἀγρότη μποροῦμε ν' ἀπευθυνόμαστε, παίρνοντας ὑπόψη ὄχι μόνο τίς προλήψεις του, ἀλλά καί τό λογικό του [96]. Θυμηθεῖτε ἀκόμα ὅτι ὁ Μάρξ θεωροῦσε πολύ σωστή τή διακήρυξη τῶν κομμουνάρων πώς ἡ ὑπόθεση τῆς Κομμούνας εἶναι καί ὑπόθεση τῆς ἀγροτιᾶς [97]. Ἐπαναλαβαίνω, δέν μποροῦμε ν' ἀμφιβάλλουμε πώς, κάτω ἀπό ὁρισμένους ὅρους, δέν εἶναι καθόλου ἀδύνατο νά περάσει τό ἕνα ἤ τό ἄλλο στρῶμα τῶν ἐργαζομένων μέ τό μέρος τοῦ προλεταριάτου. Ὅλο τό ζήτημα εἶναι νά προσδιορίσουμε μέ ἀκρίβεια αὐτούς τούς ὅρους. Καί στά λόγια: «ἀποδέχονται τήν ἄποψη τοῦ προλεταριάτου», ὁ ὅρος, γιά τόν ὁποῖο γίνεται λόγος, διατυπώνεται μέ ἀπόλυτη ἀκρίβεια. Αὐτά ἀκριβῶς τά λόγια ξεχωρίζουν ἐμᾶς, τούς σοσιαλδημοκράτες, μέ τόν πιό κατηγορηματικό τρό-

πο ἀπό τά κάθε λογῆς ψευτοσοσιαλιστικά ρεύματα γενικά καί ἀπό τούς λεγόμενους σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες ἰδιαίτερα.

Περνῶ στό ἐπίμαχο σημεῖο τῆς μπροσούρας μου «Τί νά κάνουμε;» πού προκάλεσε ἐδῶ τόσες ἑρμηνεῖες [98]. Νομίζω πώς ὕστερα ἀπ' ὅλες αὐτές τίς ἑρμηνεῖες τό ζήτημα ἔχει πιά ξεκαθαριστεῖ σέ τέτοιο βαθμό, πού σ' ἐμένα δέ μένει νά προσθέσω πολλά. Εἶναι φανερό πώς ἐδῶ μπερδεύτηκε ἡ τοποθέτηση ἀπό ἄποψη ἀρχῶν ἑνός σπουδαίου θεωρητικοῦ ζητήματος (ἡ ἐπεξεργασία τῆς ἰδεολογίας) μέ ἕνα ἐπεισόδιο τῆς πάλης κατὰ τοῦ «οἰκονομισμοῦ». Κι ἐπιπλέον τό ἐπεισόδιο αὐτό ἐκτέθηκε ἐντελῶς λαθεμένα.

Γιά νά ἀποδείξω αὐτό τό τελευταῖο, μπορῶ νά ἀναφερθῶ πρίν ἀπ' ὅλα στούς συντρόφους 'Ακίμοφ καί Μαρτίνοφ πού μίλησαν ἐδῶ. Οἱ σύντροφοι αὐτοί ἔδειξαν καθαρά πώς ἐδῶ πρόκειται ἀκριβῶς γιά ἕνα ἐπεισόδιο τῆς *πάλης κατά τοῦ «οἰκονομισμοῦ»*. Οἱ σ. αὐτοί διατύπωσαν ἀντιλήψεις πού ἔχουν κιόλας ὀνομαστεῖ (καί δικαιολογημένα ὀνομάστηκαν) ὀπορτουνισμός. Ἔφτασαν καί ὥς τήν «ἀναίρεση» τῆς θεωρίας τῆς ἐξαθλίωσης καί ὥς τήν «ἀμφισβήτηση» τῆς διχτατορίας τοῦ προλεταριάτου κι ἀκόμα ὥς τήν «Erfüllungstheorie» [99], κατά τήν ἔκφραση τοῦ σ. 'Ακίμοφ. Τί θά πεῖ αὐτό, ἀλήθεια, δέν ξέρω. Μήπως ὁ σ. 'Ακίμοφ ἤθελε νά πεῖ γιά τήν «Aushöhlungstheorie», γιά τή «θεωρία τῆς κένωσης» τοῦ καπιταλισμοῦ [100], δηλ. γιά μιά ἀπ' τίς πιό διαδομένες, τίς πιό συνηθισμένες ἰδέες τῆς μπερνσταϊνικῆς θεωρίας; Ὁ σ. 'Ακίμοφ, γιά νά ὑπερασπίσει τίς παλιές βάσεις τοῦ «οἰκονομισμοῦ», διατύπωσε ἀκόμα καί τό ἀπίστευτα πρωτότυπο ἐπιχείρημα, πώς στό πρόγραμμά μας ἡ λέξη προλεταριάτο δέν ὑπάρχει οὔτε μιά φορά στήν ὀνομαστική. Τίς περισσότερες φορές — ἀναφωνοῦσε ὁ σ. 'Ακίμοφ — ἡ λέξη προλεταριάτο βρίσκεται στό πρόγραμμά τους στή γενική. Ἔτσι, ἀποδείχνεται πώς ἡ ὀνομαστική εἶναι ἡ πιό τιμητική πτώση, ἐνῶ ἡ γενική κατέχει τή δεύτερη τιμητική θέση. Δέ μᾶς μένει παρά νά διαβιβάσουμε τή γνώμη αὐτή — ἴσως μέσω καμιᾶς εἰδικῆς ἐπιτροπῆς — στόν σ. Ριαζάνοφ, γιά νά συμπληρώσει τήν πρώτη του ἐπιστημονική ἐργασία γιά τά γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου μέ μιά δεύτερη ἐπιστημονική πραγματεία γιά τίς πτώσεις... [101]

Ὅσον ἀφορᾶ τίς ἄμεσες παραπομπές στήν μπροσούρα μου «Τί νά κάνουμε;», μοῦ εἶναι πολύ εὔκολο ν' ἀποδείξω ὅτι τίς παίρνουν ἀποσπασμένες ἀπ' τό κείμενο. Λένε: ὁ Λένιν δέν ἀναφέρει γιά κανενός εἴδους ἀντιμαχόμενες τάσεις, ἀλλά ὑποστηρίζει ἀπόλυτα πώς τό ἐργατικό κίνημα «*τραβάει*» πάντοτε πρός τήν

ὑποταγή στήν ἀστική ἰδεολογία. Ἀλήθεια; Καί δέν ἔχω πεῖ ὅτι τό ἐργατικό κίνημα τραβιέται πρός τόν ἀστισμό *μέ τήν καλοπροαίρετη συμβολή τῶν Σοῦλτσε–Ντέλιτς καί τῶν ὁμοίων τους;** Καί ποιούς ὑπονοοῦμε ἐδῶ, ὅταν λέμε «ὅμοιοι»; Ὄχι ἄλλους ἀπό τούς «οἰκονομιστές», ὄχι ἄλλους ἀπό τούς ἀνθρώπους πού ἔλεγαν, λογουχάρη, τότε πώς ἡ ἀστική δημοκρατία στή Ρωσία εἶναι μιά χίμαιρα. Σήμερα δέν εἶναι δύσκολο νά μιλάει κανείς μέ τόση εὐκολία γιά ἀστικό ριζοσπαστισμό καί φιλελευθερισμό, ὅταν ὅλος ὁ κόσμος ἔχει μπροστά του τά πρότυπά τους. Ἔτσι ὅμως ἦταν προηγούμενα;

Ὁ Λένιν δέν παίρνει καθόλου ὑπόψη του πώς καί οἱ ἐργάτες παίρνουν μέρος στήν ἐπεξεργασία τῆς ἰδεολογίας. — Ἀλήθεια; Καί μήπως δέ λέω στό βιβλίο μου πολλές, πάρα πολλές φορές, πώς ἡ ἔλλειψη ἀπόλυτα συνειδητῶν ἐργατῶν, ἐργατῶν-καθοδηγητῶν, ἐργατῶν-ἐπαναστατῶν ἀποτελεῖ ἀκριβῶς τεράστια ἔλλειψη τοῦ κινήματός μας; Δέν ἀναφέρεται ἐκεῖ πώς ἡ κατάρτιση τέτοιων ἐργατῶν-ἐπαναστατῶν πρέπει νά γίνει τό ἄμεσο καθῆκον μας; Δέν ἀναφέρεται μήπως ἐκεῖ ἡ σπουδαιότητα τῆς ἀνάπτυξης τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος καί τῆς δημιουργίας εἰδικῆς συνδικαλιστικῆς φιλολογίας; Δέ διεξάγεται μήπως ἐκεῖ σκληρή πάλη ἐνάντια στίς κάθε λογῆς ἀπόπειρες νά ὑποβιβαστεῖ τό ἐπίπεδο τῶν πρωτοπόρων ἐργατῶν ὥς τό ἐπίπεδο τῆς μάζας ἤ ὥς τό ἐπίπεδο τοῦ μέσου ἐργάτη;

Τελειώνω. Ὅλοι ξέρουμε τώρα πώς οἱ «οἰκονομιστές» λύγισαν τό ραβδί πρός τή μιά μεριά. Γιά νά σιάξει τό ραβδί, ἦταν ἀπαραίτητο νά τό λυγίσουμε πρός τήν ἄλλη μεριά, κι αὐτό ἔκανα. Εἶμαι βέβαιος πώς ἡ ρωσική σοσιαλδημοκρατία θά σιάζει πάντα δραστήρια τό ραβδί πού τό λυγίζει ὁ κάθε λογῆς ὀπορτουνισμός, καί γι' αὐτό τό ραβδί μας θά εἶναι πάντα τό πιό ἴσιο καί τό πιό κατάλληλο γιά δράση.

Παραβλήθηκε μέ τό χειρόγραφο

---

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 40 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 41). *Σύντ.*

7

ΕΙΣΗΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

29 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (11 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

Ὁ Λένιν (εἰσηγητής) δίνει ἐξηγήσεις σχετικά μέ τό σχέδιο καταστατικοῦ πού πρότεινε ὁ ἴδιος. Βασική ἰδέα τοῦ καταστατικοῦ εἶναι ὁ καταμερισμός τῶν *ἁρμοδιοτήτων*. Γι' αὐτό, λχ., ὁ χωρισμός σέ δυό κέντρα δέν εἶναι ἀποτέλεσμα τοῦ χωρισμοῦ αὐτῶν τῶν κέντρων μέ τόν τόπο (Ρωσία καί ἐξωτερικό), ἀλλά λογική συνέπεια τοῦ χωρισμοῦ μέ τίς ἁρμοδιότητες. Στήν Κεντρική Ἐπιτροπή ἀνήκει ἡ ἁρμοδιότητα τῆς πραχτικῆς καθοδήγησης, στό Κεντρικό Ὄργανο — τῆς ἰδεολογικῆς καθοδήγησης. Γιά τό συντονισμό τῆς δράσης αὐτῶν τῶν δυό κέντρων, γιά τήν ἀποφυγή ἀσυμφωνίας ἀνάμεσά τους καί, ἐνμέρει, γιά τήν ἐξομάλυνση τῶν διενέξεων, εἶναι ἀπαραίτητο τό Συμβούλιο, τό ὁποῖο δέν πρέπει νά ἔχει καθόλου χαρακτήρα ἑνός καθαρά διαιτητικοῦ ὀργάνου. Οἱ παράγραφοι τοῦ καταστατικοῦ πού ἀφοροῦν τίς σχεσεις ἀνάμεσα στήν Κεντρική Ἐπιτροπή καί στίς τοπικές ἐπιτροπές καί καθορίζουν τή σφαίρα ἁρμοδιότητας τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς, δέν μποροῦν καί δέν πρέπει ν' ἀπαριθμοῦν ὅλα τά σημεῖα ἁρμοδιότητας τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς. Μιά τέτοια ἀπαρίθμηση εἶναι ἀδύνατη καί ἄστοχη, γιατί δέν εἶναι δυνατό νά προβλεφθοῦν ὅλες οἱ πιθανές περιπτώσεις καί, ἐκτός ἀπ' αὐτό, θά φαινόταν πώς τά σημεῖα πού δέ θά ἀπαριθμοῦνταν, δέν ὑπάγονται στήν ἁρμοδιότητα τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς. Πρέπει ν' ἀφήσουμε τήν Κεντρική Ἐπιτροπή νά καθορίσει ἡ ἴδια τή σφαίρα τῆς ἁρμοδιότητάς της, γιατί σέ κάθε τοπικό ζήτημα μπορεῖ νά θιγοῦν γενικά συμφέροντα τοῦ κόμματος, καί πρέπει νά δόσουμε τή δυνατότητα στήν Κεντρική Ἐπιτροπή νά ἐπεμβαίνει στά τοπικά ζητήματα, ἀντίθετα, ἴσως, πρός τά τοπικά συμφέροντα, πρός ὄφελος ὅμως τῶν γενικῶν κομματικῶν συμφερόντων.

8

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

29 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (11 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

Ἡ προσθήκη αὐτή χειροτερεύει τά πράγματα [102]. Δημιουργεῖ τήν ἐντύπωση ὅτι ἡ συνείδηση ἀναπτύσσεται κατά τρόπο αὐθόρμητο. Στή διεθνῆ ὅμως σοσιαλδημοκρατία δέν ὑπάρχει συνειδητή δράση τῶν ἐργατῶν ἔξω ἀπό τήν ἐπιροή τῆς σοσιαλδημοκρατίας.

9

ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

30 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (12 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

1

Ὁ Λένιν θεωρεῖ τήν τροποποίηση τοῦ Στράχοφ ἀνεπιτυχῆ, γιατί στή διατύπωση τῆς ἐπιτροπῆς ὑπογραμμίζεται ἀκριβῶς ἡ *θέληση τοῦ λαοῦ*[103].

2

Ὁ Λένιν εἶναι ἀντίθετος μέ τή χρησιμοποίηση τῆς λέξης «περιφερειακό», γιατί ὁ ὅρος αὐτός εἶναι πολύ ἀσαφής καί μπορεῖ νά ἑρμηνευτεῖ μέ τήν ἔννοια ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατία ζητάει τήν κατάτμηση ὁλόκληρου τοῦ κράτους σέ μικρές περιφέρειες[104].

3

Ὁ Λένιν θεωρεῖ τήν προσθήκη τῆς φράσης «σέ κάθε ἀλλοδαπό» περιττή, ἐπειδή ἐξυπακούεται ὅτι τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα θά ἐπιδιώξει τήν ἐπέκταση αὐτῆς τῆς παραγράφου καί στούς ἀλλοδαπούς[105].

10

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

31 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (13 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

Ἡ λέξη «πολιτοφυλακή» δέ δίνει τίποτα τό νέο καί φέρνει σύγχυση. Οἱ λέξεις «γενικός ἐξοπλισμός τοῦ λαοῦ» εἶναι σαφεῖς καί πέρα γιά πέρα ρούσικες. Θεωρῶ τήν τροποποίηση τοῦ συντρόφου Λίμπερ περιττή [106].

11

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΕ ΣΗΜΕΙΑ ΤΩΝ ΓΕΝΙΚΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΑΙΤΗΜΑΤΩΝ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ [107]

1) Στό τέλος τοῦ 6ου σημείου νά παραμείνει «καί τῆς γλώσσας».

2) Νά προστεθεῖ νέο σημεῖο:

«Τό δικαίωμα τοῦ πληθυσμοῦ νά διδάσκεται στή μητρική γλώσσα, τό δικαίωμα τοῦ κάθε πολίτη νά μιλάει στή μητρική του γλώσσα στίς συγκεντρώσεις, στά κοινωνικά καί κρατικά ἱδρύματα».

3) Νά διαγραφεῖ στό σημεῖο 11 ἡ φράση γιά τή γλώσσα.

Γράφτηκε ἀνάμεσα στίς 30 τοῦ Ἰούλη καί 1 τοῦ Αὐγούστου (12 καί 14 τοῦ Αὐγούστου) 1903

Δημοσιεύεται γιά πρώτη φορά, σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

12

ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΑΦΟΡΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ

31 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (13 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

1

Ὁ Λένιν δέν ἔχει καμιά ἀντίρηση γιά τήν ἀνάπαυση τῶν 42 ὡρῶν, παρατηρεῖ ὅμως στόν Λίμπερ ὅτι στό πρόγραμμα γίνεται λόγος γιά ἔλεγχο σ᾽ ὅλους τούς κλάδους παραγωγῆς. Ἄν ὑποδειχθεῖ ἡ ἔκταση, αὐτό ἁπλῶς θά περιορίσει τήν ἔννοια. Ὅταν τό πρόγραμμά μας γίνει σχέδιο νόμου, τότε θά προσθέσουμε τίς λεπτομέρειες [108].

2

Τάσσομαι ἐνάντια στήν τροποποίηση τοῦ συντρόφου Λιάντοφ [109]. Οἱ δυό πρῶτες τροποποιήσεις του εἶναι περιττές, γιατί στό πρόγραμμά μας ζητοῦμε προστασία τῆς ἐργασίας γιά *ὅλους* τούς κλάδους τῆς οἰκονομίας, ἑπομένως καί γιά τήν ἀγροτική οἰκονομία. Ὅσον ἀφορᾶ τήν τρίτη τροποποίηση, αὐτή ἀνάγεται ἐξ ὁλοκλήρου στό ἀγροτικό μέρος καί θά ἐπανέλθουμε σ᾽ αὐτήν κατά τή συζήτηση τοῦ δικοῦ μας σχεδίου ἀγροτικοῦ προγράμματος.

Ленин. Начну прежде всего с одной мелкости, всплывшей в дебатах. Тов. ~~Юрин~~ Винтер выразил сожаление по поводу того, что из доклада, который мог бы существенно осветить и направить все наши дебаты, ничего не вышло. В докладчики был намечен я, и по поводу отсутствия доклада мне приходится как-бы оправдываться. И я считаю своей обязанностью сказать, что доклад у меня есть: это мой ответ тов. Иксу, который отвечает как раз на самые распространенные возражения и недоразумения, вызванные нашей аграрной программой, и который был роздан всем делегатам съезда. Доклад не перестает быть докладом оттого, что он печатается и раздается делегатам, а не читается перед ними.

Перейду к содержанию речей ораторов ~~существенным возражениям~~, которые, к сожалению, не принимали во внимание именно этого моего доклада. Тов. Мартынов, напр., не принял во внимание даже более ранней литературы о нашей аграрной программе, когда он опять и опять говорит об исправлении исторической несправедливости, о нелепом возвращении за 40 лет назад, об уничтожении крестьянина не современного, а крестьянина, бывшего в 60-х

Ἡ πρώτη σελίδα
ἀπό τό χειρόγραφο τοῦ λόγου
τοῦ Β. Ι. Λένιν
στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ
κατά τή συζήτηση
τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος
στίς 31 τοῦ Ἰούλη
(13 τοῦ Αὐγούστου) 1903

13

ΛΟΓΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

31 ΤΟΥ ΙΟΥΛΗ (13 ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ)

Πρῶτα πρῶτα θ' ἀναφερθῶ σ' ἕνα μερικότερο ζήτημα πού πρόβαλε στή διάρκεια τῶν συζητήσεων. Ὁ σ. Ἐγκόροφ ἐξέφρασε τή λύπη του γιατί δέν ὑπάρχει εἰσήγηση πού θά μποροῦσε, σέ σημαντικό βαθμό, νά διευκολύνει καί νά κατευθύνει ὅλες τίς συζητήσεις μας. Γιά εἰσηγητής εἶχα προταθεῖ ἐγώ, καί γιά τήν ἔλλειψη εἰσήγησης εἶμαι ὑποχρεωμένος, κατά κάποιο τρόπο, νά δικαιολογηθῶ. Καί γιά νά ὑπερασπίσω τόν ἑαυτό μου θά πῶ πώς ὑπάρχει εἰσήγηση: εἶναι ἡ ἀπάντησή μου στόν σ. Ἴξ*, πού ἀπαντάει ἀκριβῶς στίς πιό διαδομένες ἀντιρήσεις καί παρανοήσεις πού προκάλεσε τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα, καί ἡ ὁποία μοιράστηκε σ' ὅλους τούς ἀντιπροσώπους τοῦ συνεδρίου. Μιά εἰσήγηση δέν παύει νά εἶναι εἰσήγηση, ἐπειδή τυπώθηκε καί μοιράστηκε στούς ἀντιπροσώπους, ἀντί νά διαβαστεῖ σ' αὐτούς.

Περνῶ στό περιεχόμενο τῶν λόγων τῶν ὁμιλητῶν πού, δυστυχῶς, δέν πῆραν ὑπόψη αὐτήν ἀκριβῶς τήν εἰσήγησή μου. Ὁ σ. Μαρτίνοφ, λογουχάρη, δέν πῆρε ὑπόψη οὔτε καί τήν πιό παλιά βιβλιογραφία γιά τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα, τότε πού αὐτός μιλοῦσε ξανά καί ξανά γιά ἐπανόρθωση τῆς ἱστορικῆς ἀδικίας [110], γιά τό μάταιο τῆς ἐπιστροφῆς μας 40 χρόνια πίσω, γιά ἐξάλειψη ὄχι τῆς σημερινῆς φεουδαρχίας, ἀλλά τῆς φεουδαρχίας τῆς περιόδου 1860–1870, κτλ. Ἀπαντώντας στά ἐπιχειρήματα αὐτά, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά ἐπαναλάβω εἰπωμένα πράγματα. Ἄν στηριζόμασταν *μόνο* στήν ἀρχή τῆς «ἐπανόρθω-

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 217–232 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 215–230). *Σύντ.*

σης τῆς ἱστορικῆς ἀδικίας», θά καθοδηγούμασταν ἁπλῶς ἀπό μιά δημοκρατική φρασεολογία. Ἐμεῖς ὅμως ἀναφερόμαστε στίς *ὑπάρχουσες* γύρω μας ἐπιβιώσεις τῆς δουλοπαροικίας, στή σύγχρονη πραγματικότητα, σ' αὐτό πού τώρα ἐμποδίζει καί φρενάρει τήν ἀπελευθερωτική πάλη τοῦ προλεταριάτου. Μᾶς κατηγοροῦν ὅτι γυρίζουμε στά πολύ παλιά χρόνια. Ἡ κατηγορία αὐτή δείχνει μόνο ἄγνοια τῶν πιό πασίγνωστων γεγονότων σχετικά μέ τή δράση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ὅλων τῶν χωρῶν. Παντοῦ καί πάντοτε οἱ σοσιαλδημοκράτες βάζουν καί ἐκπληρώνουν τό καθῆκον: *νά ὁλοκληρωθεῖ ὅ,τι δέν ἀποτελείωσε ἡ ἀστική τάξη*. Αὐτό ἀκριβῶς κάνουμε κι ἐμεῖς. Μά γιά νά γίνει αὐτό, πρέπει ὁπωσδήποτε ν' ἀνατρέξουμε στό παρελθόν καί οἱ σοσιαλδημοκράτες κάθε χώρας αὐτό κάνουν, ἀνατρέχοντας πάντα στό *δικό τους* 1789, στό *δικό τους* 1848. Γιά τόν ἴδιο ἀκριβῶς λόγο οἱ ρῶσοι σοσιαλδημοκράτες *δέν μποροῦν νά μήν ἀνατρέχουν* καί στό *δικό τους* 1861, καί νά ἀνατρέχουν τόσο πιό ἐπίμονα καί τόσο πιό συχνά ὅσο λιγότερους δημοκρατικούς μετασχηματισμούς πραγματοποίησε ἡ ἀγροτική μας, μέ τό συμπάθειο, «μεταρύθμιση».

Ὅσο γιά τόν σ. Γκόριν, κάνει κι αὐτός τό συνηθισμένο λάθος, λησμονώντας τή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση πού ὑπάρχει στήν πραγματικότητα. Ὁ σ. Γκόριν λέει πώς «ἡ ἐλπίδα στά ὀτρέζκι κρατάει ἀναγκαστικά τό μικρό ἀγρότη στήν ἀντιπρολεταριακή ἰδεολογία». Στήν πραγματικότητα ὅμως δέν εἶναι ἡ «ἐλπίδα» στά ὀτρέζκι, ἀλλά τά *σημερινά* ὀτρέζκι κρατᾶνε ἀναγκαστικά τή δουλοπαροικιακή ὑποδούλωση, καί δέν ὑπάρχει ἄλλη διέξοδος ἀπό τήν ὑποδούλωση αὐτή, ἀπό τή δουλοπαροικιακή αὐτή μίσθωση, ἐκτός ἀπό τή μετατροπή τῶν δῆθεν ἐνοικιαστῶν σέ ἐλεύθερους ἰδιοχτῆτες.

Τέλος, ὁ σ. Ἐγκόροφ ἔθεσε στούς συντάχτες τοῦ προγράμματος τό ἐρώτημα σχετικά μέ τή σημασία του. Εἶναι ἄραγε τό πρόγραμμα, ρωτάει, συμπέρασμα τῶν βασικῶν ἀντιλήψεών μας γιά τήν οἰκονομική ἐξέλιξη τῆς Ρωσίας, ἐπιστημονική πρόβλεψη τοῦ πιθανοῦ καί ἀναπόφευχτου ἀποτελέσματος τῶν πολιτικῶν μετασχηματισμῶν; (Στήν περίπτωση αὐτή ὁ σ. Ἐγκόροφ θά μποροῦσε νά συμφωνήσει μαζί μας.) *Ἤ* τό πρόγραμμά μας εἶναι ἕνα πραχτικό σύνθημα ζύμωσης καί τότε δέν πρόκειται νά καταρίψουμε ρεκόρ σέ σχέση μέ τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες, τότε πρέπει νά παραδεχτοῦμε πώς τό πρόγραμμα αὐτό δέν εἶναι σωστό. Πρέπει νά πῶ ὅτι δέν καταλαβαίνω αὐτή τή διάκριση πού κάνει ὁ σ. Ἐγκόροφ. Ἄν τό πρόγραμμά μας δέν ἀνταποκρινόταν

στόν πρῶτο ὅρο, θά ἦταν λαθεμένο καί δέ θά μπορούσαμε νά τό ἐγκρίνουμε. Ἄν πάλι τό πρόγραμμα εἶναι σωστό, δέν μπορεῖ νά μή δόσει ἕνα πραχτικά κατάλληλο σύνθημα γιά ζύμωση. Ἡ ἀντίφαση ἀνάμεσα στά δυό διλήμματα τοῦ σ. Ἐγκόροφ δέν εἶναι παρά φαινομενική: δέν μπορεῖ νά ὑπάρχει στήν πραγματικότητα γιατί ἡ σωστή θεωρητική λύση *ἐξασφαλίζει* τή σταθερή ἐπιτυχία τῆς ζύμωσης. Κι ἐμεῖς ἐπιδιώκουμε ἀκριβῶς μιά σταθερή ἐπιτυχία καί δέν παθαίνουμε καθόλου σύγχυση ἀπό τίς προσωρινές ἀποτυχίες.

Τό ἴδιο καί ὁ σ. Λίμπερ ἐπανάλαβε ἀντιρήσεις πού ἀπό καιρό πιά ἔχουν ἀναιρεθεῖ, ἐκφράζοντας τήν ἔκπληξή του γιά τή «φτώχεια» τοῦ προγράμματός μας καί ζητώντας «ριζικές μεταρυθμίσεις» καί στόν ἀγροτικό τομέα. Ὁ σ. Λίμπερ ξέχασε τή διαφορά ἀνάμεσα στό δημοκρατικό καί στό σοσιαλιστικό μέρος τοῦ προγράμματος: πῆρε γιά «φτώχεια» τήν ἔλλειψη σοσιαλιστικῶν στοιχείων στό δημοκρατικό πρόγραμμα. Δέν παρατήρησε πώς τό σοσιαλιστικό μέρος τοῦ ἀγροτικοῦ μας προγράμματος βρίσκεται ἀλλοῦ, συγκεκριμένα στό κεφάλαιο γιά τούς ἐργάτες, πού ἀναφέρεται καί στήν ἀγροτική οἰκονομία. Μόνο οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες μέ τήν ἔλλειψη ἀρχῶν πού τούς χαρακτηρίζει, μποροῦν νά μπερδεύουν καί μπερδεύουν συνεχῶς τίς δημοκρατικές καί τίς σοσιαλιστικές διεκδικήσεις, ἐνῶ τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου εἶναι ὑποχρεωμένο νά κάνει διάκριση καί νά τίς ξεχωρίζει μέ τόν πιό αὐστηρό τρόπο.

Παραβλήθηκε μέ τό χειρόγραφο

14

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΑΓΡΟΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

1 (14) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1

Πρίν περάσω στίς λεπτομέρειες, θέλω νά διατυπώσω μερικές ἀντιρήσεις σέ ὁρισμένες γενικές θέσεις, καί πρῶτα πρῶτα τοῦ σ. Μαρτίνοφ. Ὁ σ. Μαρτίνοφ λέει πώς δέν πρέπει ν' ἀγωνιζόμαστε ἐνάντια στή φεουδαρχία πού ὑπῆρχε, ἀλλά ἐνάντια σ' αὐτήν πού ὑπάρχει τώρα. Αὐτό εἶναι σωστό, θά ὑπενθυμίσω ὅμως τήν ἀπάντησή μου στόν Ἴξ. Ἐκεῖνος ἀναφερόταν στό κυβερνεῖο Σαράτοφ κι ἐγώ πῆρα στοιχεῖα γι' αὐτό τό ἴδιο κυβερνεῖο Σαράτοφ, καί ἀποδείχτηκε ὅτι: ἡ ἔκταση τῶν ὀτρέζκι εἶναι 600 000 ντεσιατίνες, δηλ. τά $^2/_5$ ὅλης τῆς γῆς πού κατεῖχαν οἱ ἀγρότες τόν καιρό τῆς δουλοπαροικίας, ἐνῶ ἡ ἔκταση τῆς γῆς, πού νοικιάζεται, εἶναι 900 000 ντεσιατίνες· συνεπῶς, τά $^2/_3$ ὅλης τῆς γῆς πού νοικιάζεται, εἶναι ὀτρέζκι. Ἄρα, ἐμεῖς ἀποκαθιστοῦμε τή γαιοχρησία κατά τά $^2/_3$. Ἀγωνιζόμαστε, συνεπῶς, ὄχι ἐνάντια σέ κανένα φάντασμα, ἀλλά ἐνάντια σ' ἕνα κακό πού ὑπάρχει. Θά φτάναμε ἐκεῖ πού ἔφτασε ἡ Ἰρλανδία, ὅπου χρειάστηκε νά γίνει ἡ τελευταία ἀγροτική μεταρύθμιση πού μετάτρεψε τούς φάρμερ σέ μικροϊδιοχτῆτες. Γιά τήν ἀναλογία ἀνάμεσα στήν Ἰρλανδία καί στή Ρωσία γινόταν λόγος ἀκόμα καί στήν οἰκονομική βιβλιογραφία τῶν ναρόντνικων. Ὁ σ. Γκόριν λέει πώς τό μέτρο πού προτείνω ἐγώ, δέν εἶναι τό καλύτερο, πώς καλύτερα εἶναι νά μετατραποῦν σέ λεύτερους ἐνοικιαστές γῆς. Κάνει ὅμως λάθος, ὅταν νομίζει πώς εἶναι καλύτερη ἡ μετατροπή τῶν μισολεύτερων ἐνοικιαστῶν γῆς σέ λεύτερους. Ἐμεῖς δέν ἐπινοοῦμε μιά ὁποιαδήπο-

τε μεταβίβαση, ἀλλά προτείνουμε τέτοια μεταβίβαση ὅπου ἡ νομική μορφή γαιοχρησίας ἔρχεται σέ ἀντιστοιχία μ' αὐτήν πού ὑπάρχει στήν πραγματικότητα, κι ἔτσι ἐξαλείφουμε τίς σημερινές ὑποδουλωτικές σχέσεις. Ὁ Μαρτίνοφ λέει πώς φτωχές δέν εἶναι οἱ διεκδικήσεις μας, ἀλλά φτωχή εἶναι ἡ ἀρχή ἀπ' ὅπου ἀπορέουν. Αὐτό ὅμως μοιάζει μέ τά ἐπιχειρήματα πού προβάλλουν ἐναντίον μας οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. Ἐμεῖς ἐπιδιώκουμε στό χωριό δυό ποιοτικά διαφορετικούς σκοπούς: πρῶτο, θέλουμε νά δημιουργήσουμε ἐλευθερία γιά τίς ἀστικές σχέσεις, δεύτερο, νά διεξαγάγουμε τήν πάλη τοῦ προλεταριάτου. Τό καθῆκον μας, παρά τίς προλήψεις τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, εἶναι νά δείξουμε στούς ἀγρότες ἀπό ποῦ ἀρχίζει τό ἐπαναστατικό-προλεταριακό καθῆκον τοῦ ἀγροτικοῦ προλεταριάτου. Γι' αὐτό οἱ ἀντιρήσεις τοῦ σ. Κοστρόφ εἶναι ἀβάσιμες. Μᾶς λένε πώς ἡ ἀγροτιά δέ θά ἱκανοποιηθεῖ ἀπό τό πρόγραμμά μας, πώς θά τραβήξει πιό πέρα. Ἐμεῖς ὅμως αὐτό δέν τό φοβούμαστε, γι' αὐτό ἔχουμε τό σοσιαλιστικό μας πρόγραμμα καί γι' αὐτό δέ φοβούμαστε καί τόν ἀναδασμό τῆς γῆς πού τόσο πολύ τρομάζει τούς συντρόφους Μάχοφ καί Κοστρόφ.

Τελειώνω. Ὁ σύντροφος Ἐγκόροφ ὀνόμασε χίμαιρα τήν ἐλπίδα πού στηρίζουμε στούς ἀγρότες. Ὄχι! Ἐμεῖς δέν παρασυρόμαστε, εἴμαστε ἀρκετά σκεπτικιστές, γι' αὐτό καί λέμε στόν προλετάριο τοῦ χωριοῦ: «Τώρα ἀγωνίζεσαι μαζί μέ τήν ἀστική τάξη τοῦ χωριοῦ, πρέπει ὅμως νά εἶσαι πάντα ἕτοιμος ν' ἀγωνιστεῖς ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἴδια τήν ἀστική τάξη καί τήν πάλη αὐτή θά τή διεξαγάγεις μαζί μέ τούς βιομηχανικούς προλετάριους τῆς πόλης».

Τό 1852 ὁ Μάρξ εἶπε πώς οἱ ἀγρότες δέν ἔχουν μόνο προλήψεις, ἀλλά ἔχουν καί λογικό. Καί δείχνοντας τώρα στή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ τήν αἰτία τῆς φτώχειας της, μποροῦμε νά ὑπολογίζουμε σέ ἐπιτυχία. Πιστεύουμε πώς, μιά καί ἡ σοσιαλδημοκρατία ἄρχισε τώρα τήν πάλη γιά τήν ὑπεράσπιση τῶν συμφερόντων τῶν ἀγροτῶν, στό μέλλον πρέπει νά ὑπολογίζουμε στό γεγονός ὅτι ἡ ἀγροτική μάζα θά συνηθίσει νά θεωρεῖ τή σοσιαλδημοκρατία ὑπερασπιστή τῶν συμφερόντων της.

2

Ὁ Λένιν ὑποβάλλει τήν τροποποίηση: ἀντί «*θά ἐπιδιώξει*» νά μπεῖ: «*ἀπαιτεῖ πρῶτα ἀπ' ὅλα*»[111]. Στίς εἰσηγήσεις κατά τή διάρκεια τῶν συζητήσεων τονίσαμε ὅτι στό σχέδιο ἐνσυνείδητα

διατυπώνεται: «θά ἐπιδιώξει», γιά νά ὑπογραμμιστεῖ ἔτσι ὅτι ἐμεῖς σκοπεύουμε νά τό πραγματοποιήσουμε αὐτό ὄχι τώρα, ἀλλά στό μέλλον. Ὑποβάλλω τήν τροποποίηση αὐτή, γιά νά μή δόσουμε ἀφορμή γιά παρόμοιες παρερμηνεῖες. Μέ τίς λέξεις «πρῶτα ἀπ᾽ ὅλα» θέλω νά πῶ ὅτι ἐκτός ἀπό τό ἀγροτικό πρόγραμμα ἔχουμε *καί* ἄλλες διεκδικήσεις.

3

Εἶμαι κατά τῆς πρότασης τοῦ σ. Λιάντοφ[112]. Ἐμεῖς δέ συντάσσουμε νομοσχέδιο, ἀλλά ὑποδείχνουμε ἁπλῶς τά γενικά χαρακτηριστικά. Στή χώρα μας, ἀνάμεσα στούς κατοίκους τῶν πόλεων, ὑπάρχουν καί τέτοιοι πού ἀνήκουν σέ φορολογούμενες κάστες· ἐκτός ἀπ᾽ αὐτό ὑπάρχουν οἱ μικροεμπορευόμενοι τῶν προαστίων καί ἄλλοι καί γιά νά τούς περιλάβουμε ὅλους αὐτούς στό πρόγραμμά μας θά ἔπρεπε νά μιλήσουμε μέ τή γλώσσα τοῦ IX τόμου τοῦ Κώδικα νόμων.

4

Ἡ ἐρώτηση τοῦ Μαρτίνοφ μοῦ φαίνεται περιττή[113]. Ἀντί νά προβάλλουμε τίς γενικές ἀρχές, μᾶς ἀναγκάζουν νά μποῦμε στίς λεπτομέρειες. Ἄν τό κάνουμε αὐτό, ποτέ δέ θά τελειώσουμε τό συνέδριο. Ἡ ἀρχή διατυπώνεται καθαρά: ὁ κάθε ἀγρότης ἔχει τό δικαίωμα νά διαθέτει τή γῆ του, ἀδιάφορο ἄν εἶναι *κοινοτική* εἴτε *ἀτομική*. Αὐτό εἶναι μόνο διεκδίκηση τοῦ δικαιώματος τοῦ ἀγρότη νά διαθέτει τή γῆ του. Ἐπιμένουμε νά μήν ὑπάρχουν ἰδιαίτεροι νόμοι γιά τούς ἀγρότες· ἐμεῖς δέν ἐπιδιώκουμε μονάχα τό δικαίωμα τῆς ἐξόδου ἀπό τήν κοινότητα. Ἐμεῖς δέν μποροῦμε νά ἀποφασίσουμε ἀπό τώρα γιά ὅλες τίς λεπτομέρειες πού θά χρειαστεῖ νά ρυθμιστοῦν κατά τήν ἐφαρμογή αὐτοῦ τοῦ δικαιώματος στήν πράξη. Εἶμαι κατά τῆς προσθήκης τοῦ σ. Λάνγκε. Δέν μποροῦμε νά ζητήσουμε τήν κατάργηση ὅλων τῶν νόμων γιά τή γαιοχρησία. Αὐτό πάει πολύ.

5

Ὁ Μαρτίνοφ, ὅπως φαίνεται, δέν κατάλαβε. Ἐμεῖς ἐπιδιώκουμε τήν ἑνιαία ἐφαρμογή τῆς γενικῆς νομοθεσίας — αὐτῆς πού ἰσχύει σήμερα σέ ὅλα τά ἀστικά κράτη καί συγκεκριμένα, αὐτῆς πού ἔχει σάν βάση τό ρωμαϊκό δίκαιο, τό ὁποῖο ἀναγνωρίζει καί

τήν κοινή ἰδιοχτησία καί τήν ἀτομική. Τήν κοινοτική γαιοχτησία θά θέλαμε νά τή θεωροῦμε σάν κοινή ἰδιοχτησία.

6

Προκύπτει ζήτημα σύνταξης τῶν συμπληρώσεων τοῦ τετάρτου σημείου σχετικά μέ τόν Καύκασο. Θά ἦταν καλό νά προστεθοῦν μετά τό σημεῖο α) οἱ συμπληρώσεις αὐτές. Ὑπάρχουν δυό σχέδια ἀποφάσεων. Ἄν δεχτοῦμε τήν τροποποίηση τοῦ σ. Κάρσκι, τότε ἡ παράγραφος χάνει ἀρκετά ἀπό τήν ἀκριβολογία της. Στά Οὐράλια, λογουχάρη, ὑπάρχουν πάρα πολλά ὑπολείμματα· ἐκεῖ εἶναι πραγματική φωλιά τῆς δουλοπαροικίας. Ὅσον ἀφορᾶ τούς λεττονούς, μποροῦμε νά ποῦμε ὅτι αὐτοί ὑπάγονται στή διατύπωση «καί στίς ἄλλες περιοχές τοῦ κράτους». Ὑποστηρίζω τήν πρόταση τοῦ σ. Κοστρόφ καί συγκεκριμένα: εἶναι ἀπαραίτητο νά διατυπωθεῖ τό αἴτημα μεταβίβασης τῆς γῆς στήν ἰδιοχτησία τῶν χιζάνων, τῶν προσωρινά ὑπόχρεων ἀγροτῶν καί ἄλλων [114].

7

Τοῦ κάκου ἐκπλήσσεται ὁ σ. Λίμπερ. Μᾶς ζητάει ἕνα γενικό μέτρο, τέτοιο ὅμως μέτρο δέν ὑπάρχει. Εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά προβάλλουμε πότε τό ἕνα καί πότε τό ἄλλο. Ἐμεῖς δέν ἔχουμε καλούπια. Ὁ Λίμπερ λέει πώς ἡ διεκδίκησή μας γιά τήν ἐξάλειψη τῆς δουλοπαροικίας συμπίπτει μέ τίς διεκδικήσεις τῶν φιλελευθέρων. Οἱ φιλελεύθεροι ὅμως δέ λένε πῶς θά πραγματοποιηθεῖ αὐτή ἡ διεκδίκηση. Ἐνῶ ἐμεῖς λέμε ὅτι πρέπει νά πραγματοποιηθεῖ ὄχι ἀπ' τή γραφειοκρατία, ἀλλά ἀπ' τίς καταπιεζόμενες τάξεις, κι αὐτό εἶναι πιά δρόμος τῆς ἐπανάστασης. Αὐτοῦ βρίσκεται ἡ ριζική διαφορά μας ἀπ' τούς φιλελεύθερους πού μέ τίς κουβέντες τους γιά μετασχηματισμούς καί μεταρυθμίσεις «μαγαρίζουν» τή λαϊκή συνείδηση. Ἄν καθόμασταν νά συγκεκριμενοποιήσουμε ὅλες τίς διεκδικήσεις γιά τήν ἐξάλειψη τῆς δουλοπαροικίας, θά φτιάναμε ὁλόκληρους τόμους. Γι' αὐτό ἀκριβῶς ἀναφέρουμε μόνο τίς πιό σπουδαῖες μορφές καί τούς πιό σπουδαίους τρόπους δουλοπαροικιακῆς ὑποδούλωσης. Οἱ ἐπιτροπές μας ὅμως στίς διάφορες περιοχές, συμπληρώνοντας τό γενικό πρόγραμμα, θά ἐπεξεργαστοῦν καί θά διατυπώσουν τίς μερικότερες διεκδικήσεις τους. Ἡ παρατήρηση τοῦ Τρότσκι πώς ἐμεῖς δέν μποροῦμε νά ἀσχολούμαστε μέ τίς τοπικές διεκδικήσεις, δέν

εἶναι σωστή ἀπό τήν ἄποψη ὅτι τό ζήτημα τῶν χιζάνων καί τῶν προσωρινά ὑπόχρεων ἀγροτῶν δέν εἶναι μόνο τοπικό ζήτημα. Ἐξάλλου αὐτό εἶναι γνωστό στήν ἀγροτική βιβλιογραφία.

8

Ὁ σ. Λίμπερ προτείνει νά ἀπαλειφθεῖ τό ἄρθρο γιά τά ὀτρέζκι γιά μόνο τό λόγο ὅτι δέν τοῦ ἀρέσουν οἱ ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν. Αὐτό εἶναι περίεργο. Ἐφόσον συμφωνήσαμε στό βασικό ζήτημα ὅτι τά ὀτρέζκι ὑποδουλώνουν τούς ἀγρότες, ἡ συγκρότηση ἐπιτροπῶν ἀποτελεῖ λεπτομέρεια πού ἐξαιτίας της δέν εἶναι λογικό ν' ἀποριφθεῖ ὅλο τό ἄρθρο. Περίεργο εἶναι καί τό ἐρώτημα, πῶς θά ἐπηρεάζουμε τίς ἐπιτροπές τῶν ἀγροτῶν. Ἐλπίζω πώς οἱ σοσιαλδημοκράτες θά μποροῦν τότε μέ λιγότερες δυσκολίες νά ὀργανώνουν συνέδρια ὅπου θά συμφωνοῦν, πῶς νά ἐνεργοῦν στήν κάθε δοσμένη περίπτωση.

9

Ἡ παράγραφος 5 συνδέεται μέ τήν παράγραφο 16 τοῦ ἐργατικοῦ προγράμματος: αὐτό προϋποθέτει ἀκριβῶς δικαστήρια πού νά ἀπαρτίζονται ἀπό ἴσο ἀριθμό ἐργατῶν καί ἐργοδοτῶν· πρέπει νά διεκδικήσουμε ἰδιαίτερη ἐκπροσώπηση ἀπό ἐργάτες γῆς καί ἀπό τή φτωχότερη ἀγροτιά [115].

10

Αὐτό μοῦ φαίνεται περιττό, γιατί θά διευρυνόταν ὑπερβολικά ἡ ἁρμοδιότητα τῶν δικαστηρίων [116]. Ὁ σκοπός πού ἐπιδιώκουμε εἶναι ἡ μείωση τοῦ ἐνοικίου τῆς γῆς, ἐνῶ ὁ καθορισμός μιᾶς ορισμένης τιμῆς θά ἔδινε τή δυνατότητα στούς γαιοχτήμονες νά ἀποδείξουν, στηριζόμενοι σέ ὁρισμένα στοιχεῖα, ὅτι ἔχουν δίκιο. Ἡ μείωση τῶν ἐνοικίων ἀποκλείει κάθε σκέψη γιά αὔξησή τους. Ὁ Κάουτσκι, μιλώντας γιά τήν Ἰρλανδία, λέει ὅτι ἐκεῖ ἡ εἰσαγωγή τῶν ἐργατικῶν δικαστηρίων ἔφερε ὁρισμένα ἀποτελέσματα.

15

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

2 (15) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1

Ὁ Λένιν ὑποστηρίζει σέ συντομία τή διατύπωσή του, ὑπογραμμίζοντας ἰδιαίτερα ὅτι αὐτή ἀποτελεῖ παρόρμηση: «ὀργανωθεῖτε!» [117]. Δέν πρέπει νά νομίζουμε πώς οἱ κομματικές ὀργανώσεις πρέπει ν' ἀποτελοῦνται μόνο ἀπό ἐπαγγελματίες ἐπαναστάτες. Μᾶς χρειάζονται οἱ πιό ποικιλόμορφες ὀργανώσεις, ὀργανώσεις κάθε εἴδους, βαθμοῦ καί ἀπόχρωσης, ἀρχίζοντας ἀπ' τίς ἐξαιρετικά στενές καί συνωμοτικές καί καταλήγοντας στίς πολύ πλατιές, ἐλεύθερες, lose Organisationen. Ἀπαραίτητο γνώρισμα μιᾶς κομματικῆς ὀργάνωσης εἶναι ἡ ἔγκρισή της ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή.

2

Πρῶτ' ἀπ' ὅλα θά ἤθελα νά κάνω δυό μερικότερες παρατηρήσεις. Πρῶτα, ἀπ' ἀφορμή τήν εὐγενική (τό λέω χωρίς εἰρωνεία) πρόταση τοῦ Ἀξελρόντ «νά κάνουμε παζάρια». Θά δεχόμουνα εὐχαρίστως αὐτή τήν πρόσκληση, γιατί δέ θεωρῶ καθόλου τόσο οὐσιαστική τή διαφωνία μας, ὥστε ἀπ' αὐτήν νά ἐξαρτιέται ἡ ζωή ἤ ὁ θάνατος τοῦ κόμματος. Ἀπό ἕνα κακό ἄρθρο τοῦ καταστατικοῦ κάθε ἄλλο παρά θά χαθοῦμε! Ἐφόσον ὅμως τό ζήτημα ἔφτασε στήν ἐκλογή μιᾶς ἀπ' τίς *δυό* διατυπώσεις, δέν μπορῶ μέ κανένα τρόπο ν' ἀπαρνηθῶ τή σταθερή μου πεποίθηση, ὅτι ἡ διατύπωση τοῦ Μάρτοφ ἀποτελεῖ *χειροτέρευση* τοῦ ἀρχι-

κοῦ σχεδίου, χειροτέρευση πού *μπορεῖ*, κάτω ἀπό ὁρισμένες συνθῆκες, νά προξενήσει μεγάλη ζημιά στό κόμμα. Ἡ δεύτερη παρατήρηση ἀφορᾶ τή σ. Μπροῦκερ. Εἶναι πολύ φυσικό τό ὅτι ἡ σ. Μπροῦκερ, ἐπιθυμώντας νά ἐφαρμοστεῖ παντοῦ ἡ ἀρχή τῆς αἱρετότητας, δέχτηκε τή δική μου διατύπωση, τή μόνη διατύπωση πού καθορίζει λίγο-πολύ μέ ἀκρίβεια τήν ἔννοια τοῦ *μέλους* τοῦ κόμματος. Γι' αὐτό δέν μπορῶ νά καταλάβω τήν ἱκανοποίηση τοῦ σ. Μάρτοφ ἀπ' τό ὅτι ἡ σ. Μπροῦκερ συμφώνησε μαζί μου. Παίρνει λοιπόν ἀληθινά ὁ σ. Μάρτοφ σάν *ὁδηγό* του τά ἀντίθετα ἀπ' αὐτά πού λέει ἡ Μπροῦκερ, χωρίς νά ἐξετάσει τούς λόγους καί τά ἐπιχειρήματά της;

Περνώντας στήν οὐσία τοῦ ζητήματος, θά πῶ πώς ὁ σ. Τρότσκι δέν κατάλαβε καθόλου τή βασική ἰδέα τοῦ σ. Πλεχάνοφ καί γι' αὐτό στούς συλλογισμούς του ἀγνόησε ὅλη τήν οὐσία τοῦ ζητήματος. Μίλησε γιά διανοούμενους καί ἐργάτες, γιά ταξική ἄποψη καί μαζικό κίνημα, δέν πρόσεξε ὅμως ἕνα βασικό ζήτημα: ἡ διατύπωσή μου στενεύει ἤ πλαταίνει τήν ἔννοια τοῦ μέλους τοῦ κόμματος; Ἄν ἔβαζε στόν ἑαυτό του τό ἐρώτημα αὐτό, θά ἔβλεπε εὔκολα ὅτι ἡ δική μου διατύπωση στενεύει τήν ἔννοια αὐτή, ἐνῶ ἡ διατύπωση τοῦ Μάρτοφ τήν πλαταίνει, μέ τήν «ἐλαστικότητα» (σύμφωνα μέ τή σωστή ἔκφραση τοῦ ἴδιου τοῦ Μάρτοφ) πού τή διακρίνει. Καί σέ μιά τέτοια περίοδο κομματικῆς ζωῆς, ὅπως ἡ σημερινή, ἀκριβῶς ἡ «ἐλαστικότητα» ἀνοίγει ἀναμφίβολα τίς πόρτες σέ ὅλα τά διαλυτικά, ταλαντευόμενα καί ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα. Γιά ν' ἀναιρέσει κανείς αὐτό τό ἁπλό καί ὁλοφάνερο συμπέρασμα, πρέπει ν' ἀποδείξει πώς δέν ὑπάρχουν τέτοια στοιχεῖα, ὁ σ. Τρότσκι ὅμως οὔτε σκέφτηκε κάν νά τό κάνει. Ἀλλά οὔτε καί μπορεῖ νά τό ἀποδείξει κανείς, γιατί ὅλοι ξέρουν πώς τέτοια στοιχεῖα ὑπάρχουν πολλά, πώς τέτοια στοιχεῖα ὑπάρχουν καί στήν ἐργατική τάξη. Ἡ διαφύλαξη τῆς σταθερότητας τῆς γραμμῆς καί τῆς καθαρότητας τῶν ἀρχῶν τοῦ κόμματος γίνεται πολύ πιό ἐπιταχτική τώρα ἀκριβῶς πού τό κόμμα, ἔχοντας ἀποκαταστήσει τήν ἑνότητα τῶν γραμμῶν του, θά δεχθεῖ πάρα πολλά ἀσταθῆ στοιχεῖα, ὁ ἀριθμός τῶν ὁποίων θ' αὐξάνει στό βαθμό πού θ' ἀναπτύσσεται τό κόμμα. Ὁ σ. Τρότσκι πολύ λαθεμένα κατάλαβε τή βασική ἰδέα τοῦ βιβλίου μου «Τί νά κάνουμε;», ὅταν λέει πώς τό κόμμα δέν εἶναι ὀργάνωση συνωμοτῶν (τήν ἀντίρηση αὐτή μοῦ τήν πρόβαλαν καί πολλοί ἄλλοι). Ξέχασε πώς ἐγώ προτείνω στό βιβλίο μου ὁλόκληρη σειρά ὀργανώσεων ποικίλου τύπου, ἀρχίζοντας ἀπ' τίς πιό συνωμοτικές καί τίς πιό στενές καί καταλήγοντας στίς σχετικά πλα-

τιές καί «ἐλεύθερες» (lose) *. Ξέχασε πώς τό κόμμα πρέπει νά εἶναι μόνο πρωτοπόρο ἀπόσπασμα, καθοδηγητής τῆς τεράστιας μάζας τῆς ἐργατικῆς τάξης πού ὅλη (ἤ σχεδόν ὅλη) δρᾶ «κάτω ἀπό τόν ἔλεγχο καί τήν καθοδήγηση» τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων, ὅμως δέν μπαίνει ὅλη καί δέν πρέπει νά μπαίνει ὅλη στό κόμμα. Κοιτάξτε, ἀλήθεια, σέ τί συμπεράσματα καταλήγει ὁ σ. Τρότσκι ἐξαιτίας τοῦ βασικοῦ του λάθους. Μᾶς εἶπε ἐδῶ πώς ἄν συλλαμβάνονταν μάζες ἐργατῶν καί ὅλοι αὐτοί οἱ ἐργάτες δήλωναν πώς δέν ἀνῆκαν στό κόμμα, τότε τό κόμμα μας θά ἦταν περίεργο κόμμα! Δέ συμβαίνει μήπως τό ἀντίθετο; Δέν εἶναι μήπως περίεργος ὁ συλλογισμός τοῦ σ. Τρότσκι; Θεωρεῖ λυπηρό κάτι πού θά μποροῦσε μόνο νά χαροποιήσει κάθε λίγο-πολύ ἔμπειρο ἐπαναστάτη. Ἄν οἱ ἑκατοντάδες καί οἱ χιλιάδες τῶν συλλαμβανόμενων ἐργατῶν γιά συμμετοχή σέ ἀπεργίες καί διαδηλώσεις ἀποδειχνόταν ὅτι δέν ἦταν μέλη τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων, αὐτό θά ἔδειχνε ἁπλῶς πώς οἱ ὀργανώσεις μας εἶναι καλές, πώς ἐκπληρώνουμε τό καθῆκον μας — νά προφυλᾶμε ἕνα λίγο-πολύ στενό κύκλο καθοδηγητῶν καί νά τραβοῦμε στό κίνημα ὅσο τό δυνατόν πιό πλατιές μάζες.

Ἡ ρίζα τοῦ λάθους ἐκείνων πού εἶναι ὑπέρ τῆς διατύπωσης τοῦ Μάρτοφ, βρίσκεται στό ὅτι ὄχι μόνο δέν παίρνουν ὑπόψη ἕνα ἀπ' τά βασικά κακά τῆς κομματικῆς μας ζωῆς, ἀλλά καί τό καθαγιάζουν. Τό κακό αὐτό συνίσταται στό ὅτι, σέ ἀτμόσφαιρα καθολικῆς σχεδόν πολιτικῆς δυσαρέσκειας, σέ συνθῆκες πλήρους μυστικότητας τῆς δουλειᾶς, σέ συνθῆκες συγκέντρωσης τοῦ μεγαλύτερου μέρους τῆς δράσης σέ στενούς μυστικούς ὁμίλους, ἀκόμα καί σέ ἀτομικές ἐπαφές, μᾶς εἶναι ἐξαιρετικά δύσκολο, σχεδόν ἀδύνατο, νά ξεχωρίσουμε τούς φλύαρους ἀπ' τούς ἀγωνιστές. Καί εἶναι ζήτημα ἄν θά βρεθεῖ ἄλλη χώρα ὅπου τό ἀνακάτεμα τῶν δυό αὐτῶν κατηγοριῶν νά εἶναι τόσο συνηθισμένο φαινόμενο, νά προξενεῖ τόσο μεγάλη σύγχυση καί ζημιά ὅσο στή Ρωσία. Ἀπό τό κακό αὐτό ὑποφέρουμε τρομερά ὄχι μόνο στίς γραμμές τῆς διανόησης, ἀλλά καί στίς γραμμές τῆς ἐργατικῆς τάξης, καί ἡ διατύπωση τοῦ σ. Μάρτοφ ἐπισημοποιεῖ αὐτό τό κακό. Ἡ διατύπωση αὐτή τείνει ἀναπόφευχτα νά κάνει τόν *καθένα* μέλος τοῦ κόμματος. Ὁ σ. Μάρτοφ ἀναγκάστηκε μόνος του νά τό παραδεχτεῖ αὐτό μέ ἐπιφύλαξη — «ἄν θέλετε, ναί», εἶπε. Αὐτό ἀκριβῶς εἶναι ἐκεῖνο πού δέ θέλουμε ἐμεῖς! Καί γι' αὐτόν

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 119 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 121). *Σύντ.*

ἀκριβῶς τό λόγο ἐξεγειρόμαστε τόσο ἀποφασιστικά ἐνάντια στή διατύπωση τοῦ Μάρτοφ. Εἶναι προτιμότερο νά μή φέρουν τόν τίτλο τοῦ μέλους τοῦ κόμματος δέκα ἀγωνιστές (οἱ πραγματικοί ἀγωνιστές δέν κυνηγοῦν τούς τίτλους!) παρά νά ἔχει τό δικαίωμα καί τή δυνατότητα ἕνας φαφλατάς νά εἶναι μέλος τοῦ κόμματος. Νά ἡ ἀρχή πού μοῦ φαίνεται ἀδιαφιλονίκητη καί πού μέ ὑποχρεώνει ν' ἀγωνίζομαι ἐνάντια στόν Μάρτοφ. Μοῦ ἔφεραν τήν ἀντίρηση πώς ἐμεῖς δέ δίνουμε κανένα δικαίωμα στά μέλη τοῦ κόμματος καί γι' αὐτό δέν μπορεῖ νά γίνει καί κατάχρηση δικαιωμάτων. Ἡ ἀντίρηση αὐτή εἶναι τελείως ἀβάσιμη: ἄν δέν ἀναφέρουμε ποιά συγκεκριμένα δικαιώματα ἔχει τό μέλος τοῦ κόμματος, δέν κάνουμε ὅμως, σημειῶστε το, καί καμιά μνεία γιά περιορισμό τῶν δικαιωμάτων τῶν μελῶν τοῦ κόμματος. Αὐτό πρῶτο. Καί δεύτερο, κι αὐτό εἶναι τό κύριο, δέν πρέπει νά ξεχνοῦμε ὅτι, ἀνεξάρτητα ἀπ' τά δικαιώματα, τό κάθε μέλος τοῦ κόμματος εἶναι ὑπεύθυνο γιά τό κόμμα καί *τό κόμμα εἶναι ὑπεύθυνο γιά τό κάθε μέλος του*. Στίς δικές μας συνθῆκες πολιτικῆς δράσης, μέ τήν ἐμβρυακή κατάσταση τῆς πραγματικῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης, θά ἦταν πολύ ἐπικίνδυνο καί ἐπιζήμιο νά παρέχεται σέ μή μέλη μιᾶς κομματικῆς ὀργάνωσης τό δικαίωμα τοῦ μέλους τοῦ κόμματος καί νά εὐθύνεται τό κόμμα γιά ἀνθρώπους πού δέν μπαίνουν σέ μιά ὀργάνωση (κ' ἴσως νά μή μπαίνουν σκόπιμα). Τόν σ. Μάρτοφ τόν πιάνει φρίκη, ἐπειδή ἕνας πού δέν εἶναι μέλος μιᾶς κομματικῆς ὀργάνωσης δέ θά ἔχει δικαίωμα, παρά τή δραστήρια δουλειά του, νά δηλώσει στό δικαστήριο πώς εἶναι μέλος τοῦ κόμματος. Ἐμένα αὐτό δέ μέ τρομάζει. Ἀντίθετα, σοβαρή ζημιά θά ἦταν ἄν στό δικαστήριο δέν κρατοῦσε καλή στάση ἕνας ἄνθρωπος πού αὐτοαποκαλεῖται μέλος τοῦ κόμματος, χωρίς ν' ἀνήκει σέ καμιά κομματική ὀργάνωση. Εἶναι ἀδύνατο νά διαψεύσεις ὅτι αὐτό τό ἄτομο δούλευε κάτω ἀπ' τόν ἔλεγχο καί τήν καθοδήγηση τῆς ὀργάνωσης, εἶναι ἀδύνατο ἐξαιτίας ἀκριβῶς τῆς ἀοριστίας τοῦ ὅρου. Στήν οὐσία — γι' αὐτό δέ χωράει ἀμφιβολία — τά λόγια «κάτω ἀπ' τόν ἔλεγχο καί τήν καθοδήγηση» θά ἔχουν σάν συνέπεια *νά μήν ὑπάρχει οὔτε ἔλεγχος, οὔτε καθοδήγηση*. Ποτέ ἡ ΚΕ δέ θά εἶναι σέ θέση νά ἐφαρμόσει ἕνα πραγματικό ἔλεγχο σ' ὅλους ἐκείνους πού δουλεύουν, ἀλλά δέν ἀνήκουν σέ μιά ὀργάνωση. Τό καθῆκον μας εἶναι νά δόσουμε τή δυνατότητα στήν ΚΕ νά ἀσκεῖ ἕναν *οὐσιαστικό* ἔλεγχο. Τό καθῆκον μας εἶναι νά περιφρουροῦμε τή σταθερότητα, τή συνέπεια, τήν καθαρότητα τοῦ κόμματός μας. Πρέπει νά προσπαθοῦμε ν' ἀνεβάζουμε τόν τίτλο καί τή σημασία τοῦ μέλους τοῦ

κόμματος ψηλότερα, ψηλότερα καί ψηλότερα — καί γι᾽ αὐτό εἶμαι κατά τῆς διατύπωσης τοῦ Μάρτοφ.

Παραβλήθηκε μέ τό χειρόγραφο

3

Ὁ Λένιν ἐπιμένει νά συμπεριληφθεῖ ἡ φράση γιά τήν ὑλική ὑποστήριξη, ἀφοῦ ὅλοι ἀναγνωρίζουν ὅτι τό κόμμα εἶναι ὑποχρεωμένο νά συντηρεῖται μέ τά μέσα τῶν μελῶν του. Στό πρόβλημα τῆς δημιουργίας πολιτικοῦ κόμματος δέν πρέπει νά ἐπικαλούμαστε ἠθικούς λόγους.

16

ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

4 (17) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1

Ὁ Λένιν θεωρεῖ ἀκατάλληλη τήν πρώτη διατύπωση, γιατί δίνει στό Συμβούλιο διαιτητικό χαρακτήρα[118]. Τό Συμβούλιο πρέπει νά εἶναι ὄχι μόνο διαιτητικό ὄργανο, ἀλλά καί συντονιστικό τῆς δράσης τῆς ΚΕ καί τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου. Ἐκτός ἀπό αὐτό, τάσσεται ὑπέρ τοῦ διορισμοῦ ἀπό τό συνέδριο τοῦ πέμπτου μέλους. Εἶναι ἐνδεχόμενο τά τέσσερα μέλη τοῦ Συμβουλίου νά μή μπορέσουν νά ἐκλέξουν τό πέμπτο· τότε θά μείνουμε χωρίς τό ἀπαραίτητο αὐτό ὄργανο.

2

Ὁ Λένιν βρίσκει ὅτι τά ἐπιχειρήματα τῆς σ. Ζασούλιτς δέν εἶναι πετυχημένα[119]. Ἡ περίπτωση πού ἀνάφερε εἶναι ἤδη πάλη· σ' αὐτή ὅμως τήν περίπτωση κανένα καταστατικό δέν πρόκειται νά βοηθήσει. Ἀναθέτοντας στά τέσσερα μέλη τοῦ Συμβουλίου τήν ἐκλογή τοῦ πέμπτου μπάζουμε ἔτσι τήν πάλη μέσα στό καταστατικό. Θεωρεῖ ἀναγκαῖο νά σημειωθεῖ ὅτι τό Συμβούλιο δέν ἔχει μονάχα τό χαρακτήρα συμβιβαστικοῦ ὀργάνου: ἔτσι, λογουχάρη, σύμφωνα μέ τό καταστατικό δυό μέλη τοῦ Συμβουλίου ἔχουν τό δικαίωμα νά τό συγκαλοῦν.

3

Ὁ Λένιν εἶναι ὑπέρ τῆς διατήρησης τοῦ σημείου αὐτοῦ· δέν εἶναι δυνατό νά ἀπαγορευτεῖ σέ κανέναν νά φτάνει ὥς τό

κέντρο μέ αἴτηση. Αὐτό ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο ὅρο τοῦ συγκεντρωτισμοῦ[120].

4[121]

Ἐδῶ ὑπάρχουν δυό ζητήματα. Πρῶτο, γιά τό ποσοστό τῆς εἰδικευμένης πλειοψηφίας, εἶμαι κι ἐγώ ἐνάντια στήν πρόταση νά μειωθεῖ ἀπό τά $^4/_5$ στά $^2/_3$. Τό νά εἰσαχθεῖ ἡ ἀρχή τῆς αἰτιολογημένης διαμαρτυρίας εἶναι ἀπρονοησία καί τάσσομαι ἐνάντια στήν πρόταση[122]. Ἀσύγκριτα σοβαρότερο εἶναι τό δεύτερο ζήτημα — σχετικά μέ τό δικαίωμα τοῦ ἀμοιβαίου ἐλέγχου τῆς ΚΕ καί τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου στήν πρόσληψη. Ἡ ἀμοιβαία συμφωνία τῶν δυό κέντρων ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο ὅρο τῆς ἁρμονίας. Ἐδῶ πρόκειται γιά τή διάσπαση τῶν δυό κέντρων. Ὅποιος δέ θέλει τή διάσπαση, εἶναι ὑποχρεωμένος νά φροντίζει νά ὑπάρχει ἁρμονία. Εἶναι γνωστό ἀπό τή ζωή τοῦ κόμματος ὅτι ὑπῆρξαν ἄνθρωποι πού προκαλοῦσαν διάσπαση. Τό ζήτημα αὐτό εἶναι ζήτημα ἀρχῆς, ζήτημα σοβαρό, ἀπ' αὐτό μπορεῖ νά ἐξαρτηθεῖ ὁλόκληρη ἡ μελλοντική τύχη τοῦ κόμματος.

5

Ἄν τό καταστατικό κούτσαινε ἀπό τό ἕνα πόδι, ὁ σ. Ἐγκόροφ τό κάνει κουτσό κι ἀπό τά δυό[123]. Τό Συμβούλιο καταφεύγει στήν πρόσληψη μόνο σέ ἐξαιρετικές περιπτώσεις. Καί γιά τίς δυό πλευρές, καί γιά τά δυό κέντρα εἶναι ἀπαραίτητη ἡ πλήρης ἐμπιστοσύνη, ἀκριβῶς γιατί πρόκειται γιά σύνθετο μηχανισμό· χωρίς πλήρη ἀμοιβαία ἐμπιστοσύνη εἶναι ἀδύνατη ἡ ἐπιτυχής ἀπό κοινοῦ δουλειά. Κι ὁλόκληρο τό πρόβλημα τῆς σωστῆς συντονισμένης λειτουργίας συνδέεται στενά μέ τό δικαίωμα τῆς πρόσληψης. Τό ζήτημα τῶν τεχνικῶν δυσκολιῶν τοῦ κάκου ὑπερεκτιμᾶται ἀπό τόν σ. Ντέιτς.

17

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 12 ΤΟΥ ΣΧΕΔΙΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

Ἡ πρόσληψη μελῶν στήν Κεντρική Ἐπιτροπή καί στή σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου ἐπιτρέπεται μόνο μέ τή συγκατάθεση ὅλων τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τοῦ κόμματος.

Ὑποβλήθηκε στίς 5 (18) τοῦ Αὐγούστου

18

ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

5 (18) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1

Θά άπαντήσω σύντομα καί στίς δυό άντιρήσεις [124]. Ὁ σ. Μάρτοφ λέει ὅτι ἐγώ προτείνω νά ὑπάρχει ὁμοφωνία καί τῶν δυό ὀργάνων στήν πρόσληψη μελῶν. Αὐτό δέν ἀνταποκρίνεται στήν ἀλήθεια. Τό συνέδριο ἀποφάσισε νά μή δόσει δικαίωμα βέτο στό κάθε μέλος τῶν δυό ὀργάνων πού εἶναι ἴσως ἀρκετά πλατιά, αὐτό ὅμως δέ σημαίνει ὅτι δέν μποροῦμε νά δόσουμε αὐτή τή δικαιοδοσία σ' ἕνα ὄργανο πού συντονίζει ὅλη τή δουλειά τῶν δυό κέντρων. Ἡ ἀπό κοινοῦ δουλειά τῶν δυό κέντρων ἀπαιτεῖ πλήρη ὁμοφωνία, ἀκόμα καί προσωπική συνένωση, αὐτό ὅμως εἶναι δυνατό νά γίνει μόνο μέ τήν ὁμόφωνη πρόσληψη. Ἄν δυό μέλη θεωροῦν τήν πρόσληψη ἀναγκαία, τότε τά μέλη αὐτά μποροῦν νά συγκαλέσουν τό Συμβούλιο.

2

Ἡ τροπολογία τοῦ Μάρτοφ ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τήν παράγραφο πού ἀφορᾶ τήν ὁμόφωνη πρόσληψη στήν ΚΕ καί στό ΚΟ καί πού ἔχει ἤδη ἐγκριθεῖ [125].

3

Ἡ ἑρμηνεία τοῦ σ. Μάρτοφ δέν εἶναι σωστή, γιατί ἡ ἐξαίρεση ἔρχεται σ' ἀντίθεση μέ τήν ὁμοφωνία [126]. Ἀπευθύνομαι στό συνέδριο καί παρακαλῶ ν' ἀποφασίσει ἄν ἀξίζει νά τεθεῖ σέ ψηφοφορία ἡ τροπολογία τοῦ σ. Μάρτοφ.

4

Ὅσον ἀφορᾶ τήν οὐσία δέ θά ἤθελα νά λογομαχήσω μέ τούς συντρόφους Γκλέμποφ καί Ντέιτς, θεώρησα ὅμως ἀπαραίτητο νά μιλήσω γιά τό Σύνδεσμο στό καταστατικό, γιατί, πρῶτο, ὅλοι γνωρίζουν τήν ὕπαρξη τοῦ Συνδέσμου, δεύτερο, γιά νά σημειωθεῖ ἡ ἐκπροσώπηση τοῦ Συνδέσμου στό κόμμα σύμφωνα μέ τούς παλιούς κανονισμούς, τρίτο, γιατί ὅλες οἱ ἄλλες ὀργανώσεις βρίσκονται στήν κατάσταση ἐπιτροπῶν, ἐνῶ ὁ Σύνδεσμος ἀναφέρεται γιά νά ὑπογραμμιστεῖ ἡ ἰδιάζουσα θέση του[127].

19

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗ ΔΗΛΩΣΗ ΤΩΝ ΜΑΡΤΙΝΟΦ ΚΑΙ ΑΚΙΜΟΦ [128]

Θεωρώντας ὅτι ἡ δήλωση τῶν συντρόφων Μαρτίνοφ καί Ἀκίμοφ ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τή δική μας ἀντίληψη σχετικά μέ τά μέλη τοῦ συνεδρίου καθώς καί μέ τά μέλη τοῦ κόμματος, τό συνέδριο προτείνει στούς συντρόφους Ἀκίμοφ καί Μαρτίνοφ ἤ νά ἀποσύρουν τή δήλωσή τους ἤ νά δηλώσουν συγκεκριμένα ὅτι ἀποχωροῦν ἀπό τό κόμμα. Ὅσον ἀφορᾶ τά πραχτικά, τό συνέδριο ἐν πάσῃ περιπτώσει τούς δίνει τό δικαίωμα νά παραβρεθοῦν σέ εἰδική συνεδρίαση, ὅταν θά ἐγκριθοῦν τά πραχτικά αὐτά.

Γράφτηκε στίς 5 (18) τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

20

ΟΜΙΛΙΕΣ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΔΗΛΩΣΗΣ ΤΩΝ ΜΑΡΤΙΝΟΦ ΚΑΙ ΑΚΙΜΟΦ

5 (18) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

1

Τό γραφεῖο ἐξέτασε τή δήλωση τῶν συντρόφων Μαρτίνοφ καί Ἀκίμοφ πού ὑποβλήθηκε ἀπό τούς ἴδιους στήν πρωινή συνεδρίαση. Δέ θά ἀναφερθῶ στό αἰτιολογικό της, παρ' ὅλο πού εἶναι λαθεμένη καί πάρα πολύ περίεργη. Κανένας καί πουθενά δέ μίλησε γιά τό κλείσιμο τῆς Ἕνωσης καί οἱ σύντροφοι Μαρτίνοφ καί Ἀκίμοφ ἔβγαλαν τό λαθεμένο ἔμμεσο συμπέρασμα ἀπό τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου γιά τό Σύνδεσμο. Ἀλλά ἀκόμα καί τό κλείσιμο τῆς Ἕνωσης δέν μπορεῖ νά στερήσει ἀπό τούς ἀντιπροσώπους τό δικαίωμα νά πάρουν μέρος στίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου. Κατά τόν ἴδιο ἀκριβῶς τρόπο τό συνέδριο δέν μπορεῖ νά ἐπιτρέψει καί τήν ἄρνηση συμμετοχῆς στήν ψηφοφορία. Τό μέλος τοῦ συνεδρίου δέν μπορεῖ νά ἐπικυρώνει μονάχα τά πρακτικά καί νά μή παίρνει μέρος στίς ἄλλες ἐργασίες τοῦ συνεδρίου. Τό γραφεῖο γιά τήν ὥρα δέν προτείνει καμιά ἀπόφαση καί βάζει τό ζήτημα γιά ἐξέταση στό συνέδριο. Ἡ δήλωση τοῦ Μαρτίνοφ καί τοῦ Ἀκίμοφ εἶναι τελείως ἀντικανονική κι ἔρχεται σέ ἀντίθεση μέ τόν τίτλο τοῦ μέλους τοῦ συνεδρίου.

2

Ἐδῶ δημιουργήθηκε μιά παράλογη καί ἀνώμαλη κατάσταση. Ἀπό τή μιά μεριά μᾶς λένε ὅτι ὑποτάσσονται στίς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου, καί ἀπό τήν ἄλλη θέλουν νά ἀποχωρήσουν ἐξ-

αιτίας τῆς ἀπόφασης σχετικά μέ τό καταστατικό. Ὁ καθένας ἀπό μᾶς, ἐρχόμενος ἐδῶ σάν ἀντιπρόσωπος ὀργάνωσης, ἀναγνωρισμένης ἀπό τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή, ἔγινε μέλος τοῦ συνεδρίου. Καμιά διάλυση τῆς ὀργάνωσης δέν καταργεῖ τόν τίτλο αὐτόν. Πῶς πρέπει νά ἐνεργήσουμε ἐμεῖς, τό γραφεῖο, κατά τήν ψηφοφορία; Νά μήν ὑπολογίσουμε καθόλου αὐτούς πού ἀποχώρησαν δέν εἶναι δυνατό, γιατί τό συνέδριο ἐπεκύρωσε ἤδη τή σύνθεσή του. Ὑπάρχει ἐδῶ ἕνα λογικό συμπέρασμα: νά βγοῦν ἐντελῶς ἀπό τίς γραμμές τοῦ κόμματος. Μπορεῖ νά ἐπικυρώσει τά πρακτικά, προσκαλώντας γιά τόν σκοπό αὐτόν εἰδικά καί τούς συντρόφους τῆς Ἕνωσης, ἄν καί τό συνέδριο ἔχει τό δικαίωμα νά ἐπικυρώσει τά πρακτικά του καί χωρίς αὐτούς.

21

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ ΑΠΟ ΤΟ ΣΔΕΚΡ[129]

Ἀποχώρηση τῆς Μπούντ

Τό συνέδριο θεωρεῖ τήν ἄρνηση τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μπούντ νά πειθαρχήσουν στήν ἀπόφαση τῆς πλειοψηφίας τοῦ συνεδρίου σάν ἀποχώρηση τῆς Μπούντ ἀπό τό ΣΔΕΚΡ[130].

Τό συνέδριο λυπᾶται πολύ γι' αὐτή τήν ἐνέργεια πού, ὅπως πιστεύει, ἀποτελεῖ μεγάλο πολιτικό λάθος τῶν τωρινῶν καθοδηγητῶν τῆς «ἑβραϊκῆς ἐργατικῆς ἕνωσης», λάθος πού θά ἔχει ἀναπόφευχτα ἀρνητική ἐπίδραση στά συμφέροντα τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου καί τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος. Τό συνέδριο θεωρεῖ ὅτι τά ἐπιχειρήματα πού χρησιμοποιοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Μπούντ προσπαθώντας νά δικαιολογήσουν τήν ἐνέργειά τους, ἐκφράζουν, ἀπό πραχτική ἄποψη, τελείως ἀβάσιμους φόβους καί ὑποψίες γιά ἀνειλικρίνεια καί ἀσυνέπεια τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν πεποιθήσεων τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν καί ἀπό θεωρητική ἄποψη εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θλιβερῆς διείσδυσης τοῦ ἐθνικισμοῦ στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα τῆς Μπούντ.

Τό συνέδριο ἐκφράζει τήν εὐχή καί τή σταθερή πεποίθησή του πώς εἶναι ἀπαραίτητη ἡ πλήρης καί ἀδιάσπαστη ἑνότητα τοῦ ἑβραϊκοῦ καί τοῦ ρωσικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Ρωσίας, ἑνότητα ὄχι μόνο ἀρχῶν, ἀλλά καί ὀργανωτική ἑνότητα καί ἀποφασίζει νά παρθοῦν ὅλα τά μέτρα γιά νά ἐνημερωθεῖ λεπτομερειακά τό ἑβραϊκό προλεταριάτο τόσο σχετικά μέ τήν ἀπόφαση αὐτή τοῦ συνεδρίου ὅσο καί γενικά μέ τή στάση τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας ἀπέναντι σέ κάθε ἐθνικό κίνημα.

Γράφτηκε στίς 5 (18) τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1930 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. XV

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

22

ΠΡΟΣΘΗΚΗ ΣΤΗΝ ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΜΑΡΤΟΦ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΧΩΡΗΣΗ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ ΑΠΟ ΤΟ ΣΔΕΚΡ

Τό συνέδριο ἀποφασίζει νά παρθοῦν ὅλα τά μέτρα γιά τήν ἀποκατάσταση τῆς ἑνότητας τοῦ ἑβραϊκοῦ καί τοῦ μή ἑβραϊκοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί γιά τήν ἐξήγηση σέ ὅσο τό δυνατό πλατύτερες μάζες ἑβραίων ἐργατῶν τῆς τοποθέτησης τοῦ ἐθνικοῦ ζητήματος ἀπό τή ρωσική σοσιαλδημοκρατία.

Γράφτηκε στίς 5 (18) Αὐγούστου 1903

Δημοσιεύεται γιά πρώτη φορά, σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

23*

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΧΩΡΙΣΤΕΣ ΟΜΑΔΕΣ

Χωριστές ὁμάδες

Τό συνέδριο ἐκφράζει τή λύπη του γιά τήν ὕπαρξη χωριστῶν ὁμάδων σοσιαλδημοκρατῶν, ὅπως εἶναι ἡ «Μπορμπά», ἡ «Ζίζν» καί ἡ «Βόλια»[131]. Ἡ ξεχωριστή ὕπαρξή τους δέν μπορεῖ νά μή προκαλεῖ, ἀπό τή μιά μεριά, μιά ἀπαράδεχτη ἀποδιοργάνωση στό κόμμα, κι ἀπό τήν ἄλλη, μιά θλιβερή παρέκκλιση ἀπό τίς σοσιαλδημοκρατικές ἀπόψεις καί τή σοσιαλδημοκρατική ταχτική πρός τήν πλευρά τοῦ λεγόμενου σοσιαλεπαναστατισμοῦ (στή «Βόλια», ἐνμέρει καί στήν «Μπορμπά» στό ἀγροτικό της πρόγραμμα), εἴτε πρός τήν πλευρά τοῦ χριστιανικοῦ σοσιαλισμοῦ καί τοῦ ἀναρχισμοῦ (στή «Ζίζν»). Τό συνέδριο ἐκφράζει τήν ἐπιθυμία νά μποῦν στίς γραμμές τῆς ἑνιαίας καί ὀργανωμένης ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας τόσο οἱ παραπάνω ὁμάδες ὅσο καί ὅλες γενικά οἱ ὁμάδες προσώπων πού θεωροῦν τόν ἑαυτό τους σοσιαλδημοκράτη. Τό συνέδριο ἀναθέτει στήν Κεντρική Ἐπιτροπή νά συγκεντρώσει τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα καί νά πάρει μιά τελική ἀπόφαση γιά τή θέση τῶν παραπάνω καί ἄλλων χωριστῶν ὁμάδων μέσα στό κόμμα ἤ γιά τή στάση τοῦ κόμματός μας ἀπέναντί τους.

Γράφτηκε στίς 5 ἤ στίς 6
(18 ἤ 19) τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1930
στή Λενινιστική συλλογή τόμ. XV

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

24

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΣΤΟ ΣΤΡΑΤΟ

Στρατός

Τό συνέδριο ἐφιστᾶ τήν προσοχή ὅλων τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων στή σπουδαιότητα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς προπαγάνδας καί ζύμωσης μέσα στό στρατό καί συσταίνει νά συγκεντρωθοῦν ὅλες οἱ προσπάθειες στήν πιό γρήγορη στερέωση καί ταχτοποίηση ὅλων τῶν συνδέσεων πού ὑπάρχουν μέ τούς ἀξιωματικούς καί τούς ὁπλίτες. Τό συνέδριο θεωρεῖ πώς καλό εἶναι νά σχηματίσουν οἱ σοσιαλδημοκράτες πού ὑπηρετοῦν στό στρατό χωριστές ὁμάδες, ὥστε νά πάρουν οἱ ὁμάδες αὐτές μιά καθορισμένη θέση στίς τοπικές ἐπιτροπές (σάν παρακλάδια τῆς ὀργάνωσης τῆς ἐπιτροπῆς) ἤ στήν κεντρική ὀργάνωση (σάν ὄργανα πού συγκροτήθηκαν ἄμεσα ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή καί ὑπάγονται ἀπευθείας σ' αὐτήν).

Γράφτηκε στίς 5–10
(18–23) τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1930
στή Λενινιστική συλλογή τόμ. XV

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

25

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΑ

'Αγροτιά

Τό συνέδριο ἐφιστᾶ ἰδιαίτερα τήν προσοχή ὅλων τῶν μελῶν τοῦ κόμματος στή σπουδαιότητα πού ἔχει ἡ ἀνάπτυξη καί στερέωση τῆς δουλειᾶς στήν ἀγροτιά. Εἶναι ἀπαραίτητο νά παρουσιαστοῦμε στήν ἀγροτιά (καί ἰδιαίτερα στό προλεταριάτο τοῦ χωριοῦ) μέ τό σοσιαλιστικό πρόγραμμα στό σύνολό του, ἐξηγώντας τή σημασία τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος σάν προγράμματος τῶν πρώτων καί ἄμεσων διεκδικήσεων στά πλαίσια τοῦ σημερινοῦ καθεστῶτος. Εἶναι ἀνάγκη νά ἐπιδιώκουμε ὅπως συγκροτοῦνται ἀπό συνειδητούς ἀγρότες καί διανοούμενους τοῦ χωριοῦ γεροδεμένες ὁμάδες σοσιαλδημοκρατῶν, πού νά ἔχουν διαρκῆ σύνδεση μέ τίς κομματικές ἐπιτροπές. Εἶναι ἀνάγκη νά καταπολεμᾶμε μέσα στήν ἴδια τήν ἀγροτιά τήν προπαγάνδα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, πού καλλιεργεῖ τήν ἔλλειψη ἀρχῶν καί τίς ἀντιδραστικές ναροντνικιστικές προκαταλήψεις.

Γράφτηκε στίς 5–10
(18–23) τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1930
στή Λενινιστική Συλλογή τόμ. XV

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

26

ΛΟΓΟΣ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ «ΙΣΚΡΑ»[132]

7 (20) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Σύντροφοι! Ὁ λόγος τοῦ Μάρτοφ ἦταν τόσο παράξενος, πού θεωρῶ ὑποχρέωσή μου νά διαμαρτυρηθῶ ἔντονα γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἔθεσε τό ζήτημα. Ὑπενθυμίζω πρῶτ' ἀπ' ὅλα ὅτι ἡ διαμαρτυρία τοῦ Μάρτοφ ἐνάντια στήν ἴδια τήν ἐκλογή τῆς σύνταξης, ἡ ἄρνηση τοῦ ἴδιου καί τῶν συντρόφων του νά πάρουν μέρος στή σύνταξη πού πρόκειται νά ἐκλεγεῖ, ἔρχονται σέ χτυπητή ἀντίθεση μέ ὅσα εἴπαμε ὅλοι μας (μαζί καί ὁ Μάρτοφ), ὅταν ἡ «Ἴσκρα» ἀναγνωρίστηκε σάν ὄργανο τοῦ κόμματος. Μᾶς πρόβαλλαν τότε τήν ἀντίρηση, πώς μιά τέτοια ἀναγνώριση δέν ἔχει νόημα, γιατί δέν μπορεῖ νά ἐγκριθεῖ ἕνας τίτλος χωρίς νά ἐγκριθεῖ ἡ σύνταξη, καί ὁ ἴδιος ὁ σ. Μάρτοφ ἐξηγοῦσε σ' αὐτούς πού εἶχαν ἀντιρήσεις, ὅτι *αὐτό δέν εἶναι ἀλήθεια*, ὅτι ἐγκρίνεται μιά ὁρισμένη πολιτική κατεύθυνση, ὅτι τή σύνθεση τῆς σύνταξης τίποτε *δέν μπορεῖ νά τήν προκαθορίσει*, ὅτι ἡ ἐκλογή τῶν συνταχτῶν θά ἐπακολουθήσει ἀργότερα, στό 24ο θέμα τῆς Tagesordnung μας[133]. Γι' αὐτό ὁ σ. Μάρτοφ δέν εἶχε τώρα *κανένα ἀπολύτως δικαίωμα* νά μιλάει γιά περιορισμένη ἀναγνώριση τῆς «Ἴσκρα». Συνεπῶς τά λόγια τοῦ Μάρτοφ πώς ἡ εἴσοδός του στήν τριάδα χωρίς τούς παλιούς του συντρόφους τῆς σύνταξης θά κηλίδωνε ὅλη τήν πολιτική του ὑπόληψη, μαρτυροῦν μόνο *μιά καταπληχτική σύγχυση πολιτικῶν ἐννοιῶν*. Τό νά ὑποστηρίζεις μιά τέτοια ἄποψη σημαίνει ὅτι ἀρνεῖσαι στό συνέδριο τό δικαίωμα νά διενεργεῖ νέες ἐκλογές, νά κάνει ὁποιαδήποτε ἀλλαγή ὑπεύθυνων προσώπων, νά κάνει ἀνασυγκρότηση τῶν ἐπιτροπῶν πού ἐξουσιοδοτοῦνται ἀπ' αὐτό. Τί σύγχυση προκαλεῖ μιά τέτοια το-

ποθέτηση τοῦ ζητήματος, φαίνεται ἀκόμα κι ἀπό τό παράδειγμα τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἐμεῖς ἐκφράσαμε στήν Ἐπιτροπή τήν πλήρη ἐμπιστοσύνη καί τήν εὐγνωμοσύνη τοῦ συνεδρίου, ταυτόχρονα ὅμως χλευάσαμε ἀκόμα καί τήν ἴδια τήν ἰδέα πώς τό συνέδριο δέν ἔχει τό δικαίωμα νά ἐξετάζει τίς ἐσωτερικές σχέσεις τῆς ΟΕ, ἀποκλείσαμε ταυτόχρονα κάθε ἐκδοχή πώς ἡ παλιά σύνθεση τῆς ΟΕ θά μᾶς ἐμποδίσει στό ζήτημα τῆς «μή συντροφικῆς» ἀλλαγῆς αὐτῆς τῆς σύνθεσης καί τῆς δημιουργίας *νέας* ΚΕ ἀπό διάφορα ἄλλα στοιχεῖα. Ἐπαναλαβαίνω ἀκόμα μιά φορά: οἱ ἀντιλήψεις τοῦ σ. Μάρτοφ ὅτι ἐπιτρέπεται νά γίνει ἐκλογή ἑνός *μέρους* τῆς παλιᾶς σύνταξης δείχνουν πολύ μεγάλη σύγχυση πολιτικῶν ἰδεῶν.

Περνῶ τώρα στό ζήτημα τῶν «δυό τριάδων»[134]. Ὁ σ. Μάρτοφ εἶπε πώς ὅλο αὐτό τό σχέδιο τῶν δυό τριάδων εἶναι ἔργο ἑνός μόνο προσώπου, ἑνός μέλους τῆς σύνταξης (συγκεκριμένα, σχέδιο δικό μου), καί πώς κανείς ἄλλος δέν εὐθύνεται γι' αὐτό. *Διαμαρτύρομαι κατηγορηματικά* γι' αὐτό τόν ἰσχυρισμό καί δηλώνω πώς εἶναι *τελείως ἀνακριβής*. Θά ὑπενθυμίσω στόν σ. Μάρτοφ ὅτι λίγες βδομάδες πρίν ἀπό τό συνέδριο δήλωσα καθαρά στόν ἴδιο καί σ' ἕνα ἀκόμα μέλος τῆς σύνταξης πώς ἐγώ *θά ζητήσω* στό συνέδριο *ἐλεύθερη ἐκλογή* τῆς σύνταξης. Ἀπό τό σχέδιο αὐτό παραιτήθηκα μόνο ἐπειδή *ὁ ἴδιος ὁ σ. Μάρτοφ* μοῦ πρότεινε στή θέση τοῦ σχεδίου αὐτοῦ ἕνα πιό κατάλληλο σχέδιο ἐκλογῆς *δυό τριάδων*. Ἐγώ τότε διατύπωσα γραφτά αὐτό τό σχέδιο καί τό ἔστειλα *πρῶτα πρῶτα* στόν ἴδιο τόν σ. Μάρτοφ πού μοῦ τό ἐπέστρεψε μέ διορθώσεις, — ὁρίστε, κρατῶ αὐτό τό ἴδιο τό ἀντίτυπο ὅπου οἱ διορθώσεις τοῦ Μάρτοφ εἶναι γραμμένες μέ κόκκινη μελάνη[135]. Τό σχέδιο αὐτό τό εἶδαν μετά δεκάδες φορές πολλοί σύντροφοι, τό εἶδαν καί ὅλα τά μέλη τῆς σύνταξης καί *κανείς* δέ διαμαρτυρήθηκε *ποτέ* ἐπίσημα ἐνάντια στό σχέδιο αὐτό. Λέω «ἐπίσημα», γιατί ὁ σ. Ἀξελρόντ, ἄν δέν κάνω λάθος, ἔκανε κάποτε μιά ἀνεπίσημη παρατήρηση πώς δέν τοῦ ἀρέσει αὐτό τό σχέδιο. Εἶναι ὅμως αὐτονόητο πώς γιά διαμαρτυρία ἀπομέρους τῆς σύνταξης χρειαζόταν κάτι περισσότερο ἀπό μιά ἀνεπίσημη παρατήρηση. Δέν ἦταν τυχαῖο πού ἡ σύνταξη, πρίν ἀκόμα ἀπό τό συνέδριο, πῆρε ἐπίσημη ἀπόφαση νά καλέσει ἕνα *ἕβδομο* πρόσωπο, ἔτσι πού νά μπορεῖ, σέ περίπτωση πού θά χρειαστεῖ νά ἐμφανιστεῖ στό συνέδριο μέ μιά ὁμαδική δήλωση, νά πάρει μιά σταθερή ἀπόφαση, πράγμα πού τόσο συχνά δέν τό πετύχαινε ἡ ὁμάδα μας τῶν ἕξι. Καί *ὅλα τά μέλη τῆς σύνταξης ξέρουν* πώς ἡ συμπλήρωση τῆς ἑξάδας μέ ἕνα ἕβδομο

ταχτικό μέλος τῆς σύνταξης μᾶς ἀπασχολοῦσε διαρκῶς ἀπό πολύ καιρό. Ἐπαναλαβαίνω λοιπόν πώς ἡ διέξοδος τῆς ἐκλογῆς «δυό τριάδων» ἦταν πολύ φυσική διέξοδος πού τήν περιέλαβα καί στό σχέδιό μου *ἐν γνώσει καί μέ τή συγκατάθεση* τοῦ σ. Μάρτοφ. Καί ὁ σ. Μάρτοφ μαζί μέ τόν σ. Τρότσκι καί ἄλλους πάρα πολλές φορές ὕστερ' ἀπ' αὐτό ὑποστήριξαν αὐτό τό σύστημα τῆς ἐκλογῆς δυό τριάδων σέ πολλές ἀνεπίσημες συναθροίσεις «ἰσκριστῶν».

Διορθώνοντας τή δήλωση τοῦ Μάρτοφ σχετικά μέ τόν ἀνεπίσημο χαρακτήρα τοῦ σχεδίου τῶν δυό τριάδων, ὡστόσο, δέ σκέφτομαι καθόλου ν' ἀμφισβητήσω μ' αὐτό τόν ἰσχυρισμό τοῦ ἴδιου τοῦ Μάρτοφ γιά τήν «πολιτική σημασία» τῆς ἐνέργειάς μας νά μήν ἐγκρίνουμε τήν παλιά σύνταξη. Ἀντίθετα, εἶμαι ἀπόλυτα καί ἀνεπιφύλαχτα σύμφωνος μέ τόν σ. Μάρτοφ ὅτι ἡ ἐνέργεια αὐτή ἔχει μεγάλη πολιτική σημασία — ὄχι ὅμως αὐτήν πού τῆς ἀποδίδει ὁ Μάρτοφ. Ὁ Μάρτοφ εἶπε πώς αὐτή εἶναι μιά πράξη πάλης γιά ἐξάσκηση ἐπιροῆς πάνω στήν ΚΕ στή Ρωσία. Ἐγώ θά προχωρήσω πιό πέρα ἀπ' τόν Μάρτοφ. *Πάλη* γιά ἐπιροή ἦταν ὅλη ἡ μέχρι σήμερα δράση τῆς «Ἴσκρα» σάν μιᾶς ἰδιαίτερης ὁμάδας, τώρα ὅμως πρόκειται γιά κάτι περισσότερο, πρόκειται γιά *ὀργανωτική κατοχύρωση* τῆς ἐπιροῆς κι ὄχι μόνο γιά πάλη ἐπιροῆς. Πόσο βαθύ εἶναι στό σημεῖο αὐτό τό χάσμα πού μᾶς χωρίζει *πολιτικά* ἀπό τόν σ. Μάρτοφ, φαίνεται ἀπ' τό ὅτι μοῦ καταλογίζει σάν *ἁμάρτημα* τήν ἐπιθυμία αὐτή νά ἀσκοῦμε ἐπιροή πάνω στήν ΚΕ, ἐνῶ ἐγώ θεωρῶ *ὑπηρεσία* μου τό γεγονός ὅτι ἐπιδίωκα καί ἐπιδιώκω νά κατοχυρώσω τήν ἐπιροή αὐτή ὀργανωτικά. Ἀποδείχνεται μάλιστα πώς μιλᾶμε διαφορετικές γλῶσσες! Τί νόημα θά εἶχε ὅλη μας ἡ δουλειά, ὅλες μας οἱ προσπάθειες, ἄν εἶχαν σάν ἐπιστέγασμά τους τήν ἴδια τήν παλιά πάλη γιά ἐπιροή, κι ὄχι τήν πλήρη κατάχτηση καί ἑδραίωση τῆς ἐπιροῆς. Ναί, ὁ σ. Μάρτοφ ἔχει ἀπόλυτα δίκιο: ἡ ἐνέργεια πού ἔγινε, ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα *μεγάλη πολιτική πράξη* πού μαρτυρεῖ τήν ἐκλογή μιᾶς ἀπ' τίς κατευθύνσεις πού διαγράφηκαν τώρα γιά τήν παραπέρα δουλειά τοῦ κόμματός μας. Καί δέ μέ τρομάζουν καθόλου τά φοβερά λόγια γιά «κατάσταση πολιορκίας στό κόμμα», γιά «ἔκτακτους νόμους ἐνάντια σέ ὁρισμένα πρόσωπα καί ὁμάδες» κτλ. Ἀπέναντι στά ἀσταθῆ καί ταλαντευόμενα στοιχεῖα ὄχι μόνο μποροῦμε, ἀλλά καί εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά δημιουργοῦμε «κατάσταση πολιορκίας», καί ὁλόκληρο τό καταστατικό τοῦ κόμματός μας, ὅλος ὁ συγκεντρωτισμός πού ἀπό σήμερα εἶναι ἐγκριμένος ἀπό τό συνέδριο δέν εἶναι τίποτε

ἄλλο παρά «κατάσταση πολιορκίας» γιά τίς τόσο πολυάριθμες πηγές *πολιτικῆς σύγχυσης*. Ἀκριβῶς ἐνάντια στή σύγχυση χρειάζονται εἰδικοί, ἀκόμα καί ἔκτακτοι νόμοι καί τό βῆμα πού ἔκανε τό συνέδριο, χάραξε σωστά τήν πολιτική κατεύθυνση, δημιουργώντας γερή βάση γιά *τέτοιους* νόμους καί *τέτοια* μέτρα.

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

27

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

7 (20) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Μᾶς κατηγοροῦσαν ὅτι ὑπάρχει συμπαγής πλειοψηφία. Σ' αὐτό δέν ὑπάρχει τίποτε τό κακό. Ἀφοῦ ἐδῶ σχηματίστηκε συμπαγής πλειοψηφία[136], θά πεῖ πώς κρίθηκε πιά τό ἄν θά φανεῖ ἡ ΚΕ πού θά ἐκλεγεῖ, ἱκανή γιά δράση. Δέν μπορεῖ νά γίνεται λόγος γιά τυχαῖο γεγονός. Ἡ ἐγγύηση εἶναι πλήρης. Ἡ ἐκλογή δέν μπορεῖ νά ἀναβληθεῖ. Μᾶς ἔμεινε πάρα πολύ λίγος χρόνος. Ἡ πρόταση τοῦ σ. Μάρτοφ νά ἀναβληθεῖ ἡ ἐκλογή εἶναι ἀβάσιμη. Ὑποστηρίζω τήν πρόταση τοῦ σ. Ροῦσοφ[137].

28

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΔΟΣΗ ΟΡΓΑΝΟΥ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΑΙΡΕΤΙΚΟΥΣ [138]

Παίρνοντας ὑπόψη ὅτι τό κίνημα τῶν αἱρετικῶν ἀποτελεῖ ἀπό πολλές πλευρές ἕνα ἀπό τά δημοκρατικά ρεύματα στή Ρωσία, τό ΙΙ Συνέδριο ἐφιστᾶ τήν προσοχή ὅλων τῶν μελῶν τοῦ κόμματος στήν ἀνάγκη νά γίνει δουλειά ἀνάμεσα στούς αἱρετικούς γιά τό τράβηγμά τους μέ τό μέρος τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Δοκιμαστικά τό συνέδριο ἐπιτρέπει στόν σ. Β. Μπόντς-Μπρουγέβιτς νά ἐκδίδει, ὑπό τόν ἔλεγχο τῆς σύνταξης τοῦ ΚΟ, τη λαϊκή ἐφημεριδούλα «*Ἀνάμεσα στούς αἱρετικούς*» καί ἀναθέτει στήν ΚΕ καί στή σύνταξη τοῦ ΚΟ νά πάρουν τά ἀπαραίτητα μέτρα γιά τήν πραγματοποίηση καί τήν ἐπιτυχία αὐτῆς τῆς ἔκδοσης, καθώς καί τήν ἐξασφάλιση ὅλων τῶν ὅρων γιά τήν κανονική λειτουργία της.

Γράφτηκε στίς 10 (23) τοῦ Αὐγούστου 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

29

ΟΜΙΛΙΑ ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΤΗΣ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΤΟΥ ΠΟΤΡΕΣΟΦ (ΣΤΑΡΟΒΕΡ) ΓΙΑ ΤΗ ΣΤΑΣΗ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΟΥΣ ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΟΥΣ[139]

10 (23) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ἡ ἀπόφαση τοῦ Σταροβέρ δέ θά γίνει σωστά κατανοητή: τό φοιτητικό κίνημα καί ἡ «Ἀπελευθέρωση» εἶναι δυό διαφορετικά πράγματα. Ἡ ἴδια στάση ἀπέναντί τους θά εἶναι ἐπιζήμια. Τό ὄνομα τοῦ Στροῦβε εἶναι πολύ γνωστό καί οἱ ἐργάτες τόν γνωρίζουν. Ὁ σ. Σταροβέρ νομίζει ὅτι πρέπει νά δοθεῖ συγκεκριμένη ἐντολή· κατά τή γνώμη μου χρειάζεται συγκεκριμένη ἀντιμετώπιση ἀπό ἄποψη ἀρχῶν καί ταχτικῆς.

30

ΟΜΙΛΙΑ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΗΣ ΣΤΑΣΗΣ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗ ΣΠΟΥΔΑΖΟΥΣΑ ΝΕΟΛΑΙΑ

10 (23) ΤΟΥ ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ

Ἡ ἔκφραση «κάλπικοι φίλοι» δέ χρησιμοποιεῖται μόνο ἀπό τούς ἀντιδραστικούς. Ὅτι ὑπάρχουν τέτοιοι κάλπικοι φίλοι τό βλέπουμε στό παράδειγμα τῶν φιλελευθέρων καί τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Αὐτοί ἀκριβῶς οἱ κάλπικοι φίλοι πλησιάζουν τή νεολαία καί τῆς λένε πώς δέ χρειάζεται νά ἔχει σαφῆ ἀντίληψη γιά τά διάφορα ρεύματα. Ἐνῶ ἐμεῖς βάζουμε κύριο σκοπό μας τή διαμόρφωση μιᾶς ὁλοκληρωμένης ἐπαναστατικῆς κοσμοαντίληψης καί τό παραπέρα πραχτικό καθῆκον συνίσταται στό νά ὀργανώνεται ἡ νεολαία καί ν᾽ ἀπευθύνεται στίς ἐπιτροπές μας.

ΕΠΟΧΗ ΜΕΤΑΡΥΘΜΙΣΕΩΝ

Ναί, ζοῦμε, χωρίς ἀμφιβολία, ἐποχή μεταρυθμίσεων, ὅσο παράξενα κι ἄν ἀντηχοῦν τά λόγια αὐτά σχετικά μέ τή σύγχρονη Ρωσία. Στασιμότητα σ' ὅλους τούς τομεῖς τῆς ἐσωτερικῆς πολιτικῆς, ἐκτός ἀπό κείνους πού ἀφοροῦν τήν πάλη ἐνάντια στόν ἐσωτερικό ἐχθρό, καί παρά τό γεγονός αὐτό — ἤ, σωστότερα, ἀκριβῶς ἐξαιτίας αὐτοῦ τοῦ γεγονότος — βλέπουμε συνεχεῖς, ἀσταμάτητες προσπάθειες μεταρυθμίσεων, ἀπόπειρες μεταρυθμίσεων στόν τομέα τῶν πιό ἀκανθώδικων, τῶν πιό ἀποφασιστικῶν κοινώνικοπολιτικῶν σχέσεων. Τό προλεταριάτο πού ἀφυπνίζεται γιά μιά συνειδητή-ταξική ζωή, ἔχει ἀπό πολύ καιρό πιά ἐμφανιστεῖ σάν ὁ πραγματικός, σάν ὁ κυριότερος, σάν ὁ μοναδικά ἀδιάλλαχτος ἐχθρός τῆς ἀστυνομικῆς ἀπολυταρχίας μας. Καί ἕνα τέτοιο ἐχθρό, ὅπως εἶναι ἡ πρωτοπόρα κοινωνική τάξη, δέν μπορεῖ νά τόν ἀντιμετωπίσει κανείς μόνο μέ τή βία, ἔστω καί τήν πιό ἀδυσώπητη, τήν πιό ὀργανωμένη, τήν πιό ὁλόπλευρη βία. Ἕνας τέτοιος ἐχθρός σέ ἀναγκάζει νά τόν ὑπολογίζεις καί νά κάνεις παραχωρήσεις πού εἶναι πάντα ἀνειλικρινεῖς, πάντα μεσοβέζικες, συχνά τελείως ψεύτικες καί φαινομενικές, συνοδευόμενες συνήθως ἀπό μιά σειρά λίγο-πολύ ἐπιτήδεια καμουφλαρισμένες παγίδες, παρ' ὅλα αὐτά ὅμως παραχωρήσεις, μεταρυθμίσεις πού ἀποτελοῦν ὁλόκληρη ἐποχή. Αὐτές δέν εἶναι, βέβαια, μεταρυθμίσεις πού δείχνουν πώς ἡ πολιτική ἐξέλιξη πῆρε τήν κατιούσα, ὅταν ἡ κρίση πέρασε, ἡ θύελλα κόπασε, κι αὐτοί πού ἔμειναν κύριοι τῆς κατάστασης, καταπιάνονται μέ τήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματός τους ἤ (συμβαίνει κι αὐτό) μέ τήν ἐφαρμογή τοῦ προγράμματος πού τούς κληροδότησαν οἱ ἀντίπαλοί τους. Ὄχι, αὐτές εἶναι μεταρυθμίσεις τῆς ἀνιούσας, ὅταν ὅλο καί πιό πλατιές μάζες τραβιοῦνται στήν πάλη, ὅταν ἡ κρίση

μόλις πλησιάζει, ὅταν κάθε συμπλοκή, θέτοντας ἐκτός μάχης ἑκατοντάδες, δημιουργεῖ χιλιάδες νέους ἀγωνιστές, πιό ὀργισμένους, πιό θαρραλέους, πιό ἐκπαιδευμένους.

Οἱ μεταρυθμίσεις αὐτές ἀποτελοῦν πάντα τόν προάγγελο καί τό κατώφλι τῆς ἐπανάστασης. Τέτοια εἶναι, ἀναμφίβολα, τά τελευταῖα μέτρα τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης πού ἐνμέρει ἐφαρμόστηκαν καί ἐνμέρει μόνο χαράχτηκαν: τό νομοσχέδιο γιά τούς συλλόγους ἀλληλοβοήθειας τῶν ἐργατῶν (νομοσχέδιο πού δέν τό δημοσίευσε ἡ κυβέρνηση καί ἔγινε γνωστό μόνο ἀπό τίς ἀνακοινώσεις τοῦ φιλελεύθερου ἀστικοῦ περιοδικοῦ «Ὀσβομποζντένιγε»), ὁ νόμος γιά ἀποζημίωση τῶν ἐργατῶν πού ἔπαθαν ἀτύχημα στή δουλειά καί ὁ νόμος γιά τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν στά ἐργοστάσια. Σκοπεύουμε τώρα νά σταθοῦμε πιό λεπτομερειακά στόν τελευταῖο αὐτό νόμο.

Ἡ οὐσία τοῦ νέου νόμου βρίσκεται στό ὅτι οἱ ἐργάτες, κάτω ἀπό ὁρισμένες συνθῆκες, μποροῦν ν' ἀποχτήσουν τό δικαίωμα ἐκπροσώπησης στίς σχέσεις τους μέ τούς ἐργοδότες, τό δικαίωμα μιᾶς κάποιας ἐμβρυακῆς ὀργάνωσης. Τά δικαιώματα αὐτά συνοδεύονται ἀπό ἕνα ἀπίστευτα μεγάλο ἀριθμό ἀστυνομικῶν ἀδειῶν, περιορισμῶν καί δεσμεύσεων. Πραγματικά, πρέπει πρῶτ' ἀπ' ὅλα νά πάρουμε ὑπόψη, πώς σύμφωνα μέ τό νέο νόμο τό δικαίωμα ἐκπροσώπησης τῶν ἐργατῶν ἐξαρτιέται ἀπό τή συγκατάθεση καί τήν πρωτοβουλία τῆς διεύθυνσης τοῦ ἐργοστασίου καί ἀπό τήν ἔγκριση τῆς ἐπιτροπῆς γιά τά ζητήματα τῶν ἐργοστασίων καί τῶν ὀρυχείων. Τό δικαίωμα ἐκπροσώπησης *μποροῦν* νά τό δόσουν στούς ἐργάτες οἱ ἐργοστασιάρχες, χωρίς ὅμως νά τούς ὑποχρεώνει καθόλου σ' αὐτό ὁ νόμος, κι ἐπιπλέον ἡ ἐπιτροπή γιά τά ζητήματα τῶν ἐργοστασίων μπορεῖ νά μήν ἐπιτρέψει τήν ἐκπροσώπηση ἀκόμα καί ὅταν συνηγορήσει ὁ ἐργοστασιάρχης, μπορεῖ νά μή τήν ἐπιτρέψει γιά ἕναν ὁποιοδήποτε λόγο, ἀκόμα καί χωρίς κανένα λόγο. Ἔτσι, εὐθύς ἐξαρχῆς ἡ ἐκπροσώπηση τῶν *ἐργατῶν* ἀφήνεται ὁλοκληρωτικά καί ἀπόλυτα, ἀποκλειστικά στήν κρίση *τῶν ἐργοδοτῶν καί τῆς ἀστυνομίας*. Ὅταν οἱ ἐργοδότες καί ἡ ἀστυνομία τό βροῦν σωστό καί καλό, μποροῦν νά ὀργανώσουν (σέ πολύ στενά πλαίσια) τήν ἐργατική ἐκπροσώπηση — αὐτή εἶναι ἡ οὐσία τῆς μεταρύθμισης. Ἄς σημειωθεῖ σέ παρένθεση, ὅτι ὁ νόμος δέ λέει οὔτε λέξη γιά ἐκπροσώπηση στά κρατικά ἐργοστάσια: στά ἰδιωτικά ἐργοστάσια οἱ ἐκπρόσωποι τῶν ἐργατῶν *μποροῦν* νά γίνουν στά χέρια τῆς ἀστυνομίας νέοι πράχτορες, νέοι θυρωροί τῶν ἐργοστασίων, ἐνῶ στά κρατικά ἐργοστάσια ὑπάρχουν πάντα ἀρκετοί πράχτορες καί θυ-

ρωροί! Ἡ ἀστυνομία δέ ζητάει στόν τομέα αὐτόν μεταρυθμίσεις — ἄρα δέ χρειάζεται ἐδῶ μεταρύθμιση.

Παρακάτω. Στήν ἴδια τήν ἐκπροσώπηση τῶν ἐργατῶν ἔχει δοθεῖ μιά τερατώδικα διαστρεβλωμένη μορφή. Οἱ ἐργάτες μοιράζονται, χωρίζονται σέ *κατηγορίες*· οἱ κανονισμοί γιά τό πῶς ἀκριβῶς θά γίνει ὁ χωρισμός τῶν ἐργατῶν σέ κατηγορίες ἐπικυρώνονται ἀπό τό διοικητή τοῦ κυβερνείου, καθώς καί *ὅλοι γενικά οἱ κανονισμοί* πού ἀφοροῦν τήν ὀργάνωση τῆς ἐκπροσώπησης σύμφωνα μέ τό νέο νόμο. Οἱ ἐργοστασιάρχες καί ἡ ἀστυνομία μποροῦν νά καταρτίσουν καί, φυσικά, θά καταρτίσουν τίς κατηγορίες ἔτσι, πού νά δυσκολεύουν μέ κάθε μέσο τήν ἀλληλεγγύη καί τή συνένωση τῶν ἐργατῶν, νά προκαλοῦν καί νά ὑποδαυλίζουν τή διχόνοια, ὄχι μόνο ἀνάμεσα στά διάφορα ἐπαγγέλματα, ἀνάμεσα στά τμήματα τοῦ ἐργοστασίου, ἀλλά καί ἀνάμεσα στούς ἐργάτες διαφορετικῶν ἐθνοτήτων, διαφορετικῶν φύλων, διαφορετικῶν ἡλικιῶν, διαφορετικῶν βαθμῶν εἰδίκευσης, διαφορετικῶν ἀποδοχῶν κτλ. κτλ. Ἡ ἐκπροσώπηση τῶν ἐργατῶν μπορεῖ νά εἶναι καί εἶναι ὠφέλιμη γιά τούς ἐργάτες, ἀποκλειστικά καί μόνο ὅταν οἱ ἐργάτες ἑνώνονται σέ μιά μάζα, γιατί μοναδική πηγή δύναμης τῶν βασανισμένων, τῶν καταπιεζομένων καί τῶν ἐξουθενωμένων ἀπό τή δουλειά μισθωτῶν σκλάβων τοῦ σύγχρονου πολιτισμοῦ εἶναι ἡ ἕνωσή τους, ἡ ὀργάνωσή τους, ἡ ἀλληλεγγύη τους. Ἡ τσαρική ἀπολυταρχία θέλει νά δόσει στούς ἐργάτες *τέτοια* ἐκπροσώπηση καί μέ *τέτοιους* ὅρους, πού *νά διασπᾶ* μέ κάθε τρόπο τούς ἐργάτες κι ἔτσι νά τούς ἀδυνατίζει.

Οἱ κατηγορίες πού καταρτίζονται ἀπ' τήν ἀστυνομία, θά πρέπει νά ἐκλέγουν, μέ βάση λεπτομερειακούς κανονισμούς τῆς ἀστυνομίας, τούς *ὑποψήφιους* γιά ἀντιπροσώπους, καί συγκεκριμένα θά ἐκλέγουν τόσους ὑποψήφιους ὅσους θά ἀποφασίζει ἡ ἀστυνομία. Ἡ διεύθυνση τοῦ ἐργοστασίου θά ἐγκρίνει, κατά τήν κρίση της, ἕναν ἀπό τούς ὑποψήφιους καί ὁ διοικητής τοῦ κυβερνείου ἔχει πάντα τό δικαίωμα ν' ἀπομακρύνει ἀπ' τό πόστο του τόν ἀντιπρόσωπο πού «δέν ἀνταποκρίνεται, — ὅπως λέει ὁ νόμος, — στήν ἀποστολή του».

Δέν εἶναι καί τόσο περίπλοκη ὅλη αὐτή ἡ ἀστυνομική μηχανή! Ἡ «ἀποστολή» τῶν ἀντιπροσώπων συνίσταται, ὅπως φαίνεται, στό νά εἶναι χρήσιμοι στήν ἀστυνομία, νά εἶναι ἀρεστοί σ' αὐτήν. Ὁ νόμος δέ λέει τίποτα γι' αὐτό ἐπειδή γιά τέτοια ζητήματα δέ μιλᾶνε, μά *τά σκαρώνουν στά κρυφά*. Καί εἶναι πάρα πολύ ἁπλό νά σκαρωθεῖ ἕνα τέτοιο πράγμα στά κρυφά, ἐφόσον ὁ ἐπικεφαλῆς τῆς τοπικῆς ἀστυνομίας, ὁ διοικητής τοῦ κυβερνείου,

ἔχει τό ἀνεξέλεγκτο δικαίωμα ν' ἀντικαθιστᾶ τόν ἀνεπιθύμητο ἀντιπρόσωπο. Ἐπαναλαβαίνω: δέ θά ἦταν σωστότερο νά ὀνομάσει κανείς ἕνα τέτοιον ἀντιπρόσωπο τοῦ ἐργοστασίου θυρωρό τοῦ ἐργοστασίου; Ἡ ἀστυνομία μπορεῖ νά ὁρίζει ἐκλογές ἑνός πολύ μεγάλου ἀριθμοῦ ὑποψηφίων, ἀπ' τούς ὁποίους ἐγκρίνεται μόνο ἕνας, λχ. θά δίνεται ἐντολή νά ἐκλεγοῦν δέκα εἶτε πέντε ὑποψήφιοι ἀπό κάθε κατηγορία 100 ἄς ποῦμε ἤ 50 ἀνθρώπων. Θά εἶναι ἀδύνατο ἄραγε νά μετατραπεῖ κάποτε αὐτός ὁ κατάλογος τῶν αἱρετῶν ὑποψηφίων σέ κατάλογο προσώπων πού πρέπει νά τεθοῦν ὑπό εἰδική παρακολούθηση, ἤ ἀκόμα καί νά συλληφθοῦν; Τέτοιους καταλόγους καταρτίζανε πρίν μόνο οἱ χαφιέδες, τώρα ὅμως *μπορεῖ* νά τούς καταρτίζουν κάποτε οἱ ἴδιοι οἱ ἐργάτες; Γιά τήν ἀστυνομία ὁ κατάλογος τῶν ὑποψηφίων δέ δημιουργεῖ κανένα κίνδυνο ἤ καί δυσκολία, ἐπειδή θά ἐγκρίνει πάντα τόν χειρότερο ὑποψήφιο ἤ δέ θά ἐγκρίνει κανέναν, καί θ' ἀπαιτεῖ νά γίνουν νέες ἐκλογές.

Ὁ νέος νόμος (ὅπως καί ἡ πλειονότητα τῶν ρωσικῶν νόμων), στήν ἐπιδίωξή του νά πετύχει ὥστε οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐργοστασίων ν' ἀνταποκρίνονται στήν ἀστυνομική τους «ἀποστολή», ἔδειξε μάλιστα ὑπέρμετρο ζῆλο. Οἱ ὑποψήφιοι δέν πρέπει νἆναι κάτω τῶν 25 χρονῶν. Τό ἀρχικό νομοσχέδιο ὅριζε κατώτατο ὅριο ἡλικίας τό 21ο ἔτος. Οἱ ἀνώτεροι κυβερνητικοί κύκλοι θεώρησαν πιό φρόνιμο καί σοφό ἀπό κρατική ἄποψη νά τό ἀνεβάσουν ἀκόμα 4 χρόνια, γιά ν' ἀποκλείσουν ἐκ τῶν προτέρων «τό πιό ἀνήσυχο στοιχεῖο τοῦ ἐργοστασιακοῦ πληθυσμοῦ», ὅπως, «σύμφωνα μέ τά στοιχεῖα τῆς διεύθυνσης τῆς ἀστυνομίας, εἶναι τά πρόσωπα ἡλικίας ἀπό 17 ὥς 20 χρονῶν» (ἀπό τό αἰτιολογικό τοῦ ὑπουργείου οἰκονομικῶν πού δημοσιεύτηκε περιληπτικά στό «Βέστνικ Φινάνσοφ»[140] καί αὐτούσιο στό «'Οσβομποζντένιγε»). Καί δέν εἶναι μόνο αὐτό. Ἡ διεύθυνση τοῦ ἐργοστασίου καί ἡ ἀστυνομία μποροῦν σέ κάθε ξεχωριστή περίπτωση, δηλ. γιά κάθε ξεχωριστή ἐπιχείρηση, νά ζητοῦν τόν καθορισμό: πρῶτο, μεγαλύτερου ὁρίου ἡλικίας καί δεύτερο, μεγαλύτερο χρόνο ὑπηρεσίας τοῦ ἐργάτη στήν ἐπιχειρηση. Εἶναι δυνατό, λογουχάρη, νά ζητήσουν ὅριο ἡλικίας ὄχι κάτω τῶν 40 χρονῶν καί χρόνο ὑπηρεσίας στό ἐργοστάσιο ὄχι λιγότερο ἀπό 15 χρόνια, γιά νά ἔχει κανείς τό δικαίωμα νά ἐκλεγεῖ ὑποψήφιος στό πόστο τοῦ ἀντιπροσώπου! Γιά ἕνα πράγμα δέ σκέφτηκαν, ὅπως φαίνεται, οἱ συντάχτες τοῦ νόμου πού ὑπερασπίζουν μέ τόσο ζῆλο τά συμφέροντα τῆς ἀστυνομίας: θά δεχτοῦν ἄραγε πρόθυμα οἱ ἐργάτες, κάτω ἀπό τέτοιες συνθῆκες, τό «πόστο» αὐτό τοῦ ἀντι-

προσώπου; Γιατί ὁ ἀντιπρόσωπος μπαίνει, κατά τόν ἴδιο σχεδόν τρόπο, στή διάθεση τῆς ἀστυνομίας, ὅπως ἕνας ὁποιοσδήποτε «ντεσιάτνικ»* τοῦ χωριοῦ. Γιατί ὁ ἀντιπρόσωπος μπορεῖ νά μετατραπεῖ σ' ἕναν ἁπλό σύνδεσμο πού θά διαβιβάζει στούς ἐργάτες τίς ἐντολές καί τίς γνῶμες τῆς διεύθυνσης τοῦ ἐργοστασίου. Γιατί ἀπ' τόν ἀντιπρόσωπο θά ζητοῦν, ἀναμφίβολα, καθαρά χαφιεδικές ὑπηρεσίες καί ἐκθέσεις γιά τίς συνελεύσεις τῶν κατηγοριῶν πού οἱ ἴδιοι ἀντιπρόσωποι θά συγκαλοῦν καί οἱ ἴδιοι θά ἐπιβλέπουν γιά τήν τάξη. Στό μεταξύ ὁ νόμος, ἐνῶ προβλέπει ἀπαλλαγή τῶν ἀντιπροσώπων ἀπ' τή δουλειά γιά τήν ἐκπλήρωση τῶν ὑποχρεώσεών τους, παρασιωπᾶ ἁπλῶς τό ζήτημα, ἄν θά ἀμείβονται οἱ ἀντιπρόσωποι καί ἀπό ποιόν. Πιστεύουν λοιπόν οἱ συντάχτες τοῦ νόμου πώς οἱ ἀπαλλαγμένοι ἀπ' τή δουλειά ἀντιπρόσωποι δέ θά ζητήσουν πληρωμή ἀπ' τό ἐργοστάσιο γι' αὐτόν τόν «ἐλεύθερο» χρόνο; Ἤ μπάς καί νομίζουν πώς θά δεχτοῦν, ἐπειδή τό θέλουν οἱ ἐργοστασιάρχες καί οἱ διοικητές τῶν κυβερνείων, νά ὑπηρετοῦν σάν ἀντιπρόσωποι μόνο γιά τά ὄμορφα μάτια αὐτῶν τῶν πιστῶν φίλων τοῦ ἐργαζόμενου λαοῦ;

Ἡ πρόθεση νά μετατρέψουν τούς ἀντιπροσώπους σέ θυρωρούς τοῦ ἐργοστασίου φαίνεται ἰδιαίτερα κι ἀπ' τό τρίτο ἄρθρο τοῦ νέου νόμου: οἱ ἀντιπρόσωποι ἀναγνωρίζονται πληρεξούσιοι τῶν κατηγοριῶν μόνο σέ περίπτωση πού πρόκειται νά ὑποβάλουν αἰτήματα πού ἀφοροῦν τήν *ἐκπλήρωση* τῶν ὅρων μίσθωσης. Γιά *ἀλλαγή* τῶν ὅρων μίσθωσης οἱ ἀντιπρόσωποι *δέν ἔχουν δικαίωμα ἀκόμα καί νά συζητήσουν!* Σπουδαῖοι «πληρεξούσιοι» τῶν ἐργατῶν, οὔτε λόγος. Καί πόσο παράλογη εἶναι ἡ διάταξη αὐτή ἀκόμα κι ἀπό τήν ἄποψη τῶν ἴδιων τῶν συνταχτῶν τοῦ νόμου πού θέλησαν νά διευκολύνουν τήν «ἀποκάλυψη τῶν πραγματικῶν πόθων καί ἀναγκῶν τῶν ἐργατῶν» «ἰδιαίτερα τή στιγμή πού ἐκδηλώθηκαν κιόλας δυσαρέσκειες καί ταραχές». Στίς ἐννιά ἀπό τίς δέκα περιπτώσεις οἱ ταραχές προκαλοῦνται ἀκριβῶς ἀπό τήν ἀπαίτηση *ν' ἀλλάξουν* οἱ ὅροι μίσθωσης· καί ὅταν ἀποκλείεις τούς ἀντιπροσώπους ἀπ' αὐτή τή δουλειά, σημαίνει ὅτι περιορίζεις τό ρόλο τους σχεδόν στό μηδέν. Οἱ συντάχτες τοῦ νόμου μπλέχτηκαν σέ μιά ἀπ' τίς ἀναρίθμητες ἀντιθέσεις τῆς ἀπολυταρχίας, γιατί τό νά δοθεῖ στούς πληρεξούσιους τῶν ἐργατῶν (στούς πραγματικούς πληρεξούσιους καί ὄχι στούς ἐγκριμένους ἀπό τήν ἀστυνομία) τό δικαίωμα νά διεκδικοῦν τήν ἀλλαγή τῶν ὅρων

* — πρόσωπο ἐκλεγόμενο τυπικά ἀπό τούς ἀγρότες, πού ἐκτελεῖ ἀστυνομικά καθήκοντα. *Σημ. Μετ.*

μίσθωσης θά ἰσοδυναμοῦσε μέ παραχώρηση τῆς ἐλευθερίας τοῦ λόγου καί τοῦ ἀπαραβίαστου τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου.

Γενικά οὔτε λόγος μπορεῖ νά γίνει γιά ἀναγνώριση τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργοστασίων σάν πραγματικῶν πληρεξουσίων τῶν ἐργατῶν. Ὁ πληρεξούσιος πρέπει νά ἐκλέγεται μόνο ἀπ᾽ τούς ἐργάτες, χωρίς καμιά ἔγκριση τῆς ἀστυνομίας. Ὁ πληρεξούσιος πρέπει νά ἀνακαλεῖται ἀμέσως μόλις οἱ ἐργάτες πού τόν ἐκλέξανε, δέν τοῦ δόσουν ψῆφο ἐμπιστοσύνης. Ὁ πληρεξούσιος πρέπει νά λογοδοτεῖ στίς συνελεύσεις τῶν ἐργατῶν σέ κάθε περίπτωση πού αὐτοί τό ζητήσουν. Ἐνῶ σύμφωνα μέ τό νόμο αὐτό, μόνο ὁ ἀντιπρόσωπος ἔχει τό *δικαίωμα* νά συγκεντρώνει τούς ἐργάτες τῆς κατηγορίας πού τόν ἐξέλεξε καί ἐπὶ πλέον σέ τόπο καί χρόνο πού θά ὑποδείξει ἡ διεύθυνση τῆς ἐπιχείρησης. Ἄρα, ὁ ἀντιπρόσωπος μπορεῖ καί νά μή καλέσει συνέλευση καί ἡ διεύθυνση μπορεῖ νά μή διαθέσει οὔτε τόπο οὔτε χρόνο. Θά ἦταν, ἴσως, σκοπιμότερο νά μή μιλοῦν καθόλου γιά ἐργατική ἐκπροσώπηση, παρά νά ἐρεθίζουν τούς ἐργάτες μέ μιά τέτοια εἰκονική ἐκπροσώπηση.

Οἱ ἐργατικές συνελεύσεις ἐμπνέουν τέτοιο φόβο (καί φόβο δικαιολογημένο) στήν ἀπολυταρχία, πού ἀπαγορεύει κατηγορηματικά τίς κοινές συνελεύσεις διαφόρων κατηγοριῶν. «Γιά τήν ἐξέταση τῶν ζητημάτων πού ἀφοροῦν πολλές κατηγορίες, — ὁρίζει ὁ νέος νόμος, — συνέρχονται μόνο οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν κατηγοριῶν αὐτῶν». Γιά τούς κεφαλαιοκράτες καί γιά τήν ἀστυνομική κυβέρνηση πού τούς ὑπερασπίζει, αὐτό θά ἦταν, πραγματικά, πολύ συμφερτικό: νά συγκροτηθοῦν κατηγορίες μέ μικρό ἀριθμό μελῶν ἀπό μαστόρους, ὑπαλλήλους καί καλοπληρωνόμενους ἐργάτες, νά συγκροτηθοῦν μεγάλες ἀριθμητικά κατηγορίες ἀνειδίκευτων καί ἁπλῶν ἐργατῶν — καί νά ἐπιτραποῦν συνελεύσεις μόνο γιά τούς ἀντιπροσώπους τῶν διαφόρων κατηγοριῶν. Ὁ λογαριασμός ὅμως αὐτός ἔγινε *χωρίς τό νοικοκύρη*: νοικοκύρης τῆς τύχης του εἶναι τό συνειδητό προλεταριάτο πού θά ἀπορίψει μέ περιφρόνηση τίς ἄθλιες αὐτές ἀστυνομικές κλοῦβες στίς ὁποῖες θέλουν νά τό κλείσουν. Οἱ ἐργάτες, παρ᾽ ὅλες τίς ἀπαγορεύσεις, θά συνέρχονται ἀπό κοινοῦ γιά νά συζητοῦν τά ζητήματά τους καί θά ὀργανώνουν μυστικές συνελεύσεις τῶν πραγματικῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀντιπροσώπων τους.

Ἄν ὅμως ἡ ἀξιοθρήνητη αὐτή μεταρύθμιση μολύνει μέ τό ἀστυνομικό-χαφιεδικό πνεῦμα της σέ τέτοιο βαθμό τά ἔμβρυα τῆς ἐργατικῆς ἐκπροσώπησης, δέ θά πρέπει μήπως οἱ συνειδητοί ἐργάτες ν᾽ ἀποφεύγουν τελείως κάθε συμμετοχή στήν ἐκλο-

γή τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργοστασίων εἴτε στίς συνελεύσεις τῶν «κατηγοριῶν»; Νομίζουμε πώς δέν πρέπει. Τό νά ἀποφεύγεις νά πάρεις μέρος δραστήριο στή σύγχρονη πολιτική πραγματικότητα, ὅσο ἀηδιαστική κι ἄν εἶναι αὐτή, εἶναι ταχτική τῶν ἀναρχικῶν, κι ὄχι τῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Ἐμεῖς θά μπορέσουμε, πρέπει νά μπορέσουμε ν᾿ ἀναπτύξουμε πλατιά πάλη τῶν ἐργατῶν ἐνάντια σέ κάθε αἰσχρό ἄρθρο τοῦ νέου νόμου, ἐνάντια σέ κάθε χαφιεδική μανούβρα πού θά ἐπιχειρηθεῖ μέ τή βοήθεια τοῦ νέου νόμου. Καί ἡ πάλη αὐτή θ᾿ ἀφυπνίζει τούς πιό καθυστερημένους ἐργάτες, θ᾿ ἀναπτύσσει τήν πολιτική συνείδηση ὅλων αὐτῶν πού παίρνουν μέρος στήν ἀστυνομική-χωροφυλακίστικη-χαφιεδική «ἐκπροσώπηση» τῶν ἐργατῶν τῆς Ρωσίας. Οἱ ζουμπατοφικές συνελεύσεις καλλιεργοῦσαν στούς ἐργάτες τή διαφθορά πολύ περισσότερο, πολύ πιό ἀνοιχτά ἀπ᾿ ὅ,τι θά τήν καλλιεργοῦν οἱ ἀντιπρόσωποι πού θά ὑπηρετοῦν μέ δουλοφροσύνη τίς ἀρχές, καί ὅμως ἐμεῖς στέλναμε σ᾿ αὐτές τίς συνελεύσεις συνειδητούς ἐργάτες πού καί οἱ ἴδιοι διδάσκονταν καί ἄλλους δίδασκαν, καί ὅμως ὅλη αὐτή ἡ ζουμπατοφική ἐποποιία τέλειωσε μέ μιά ἀξιοθρήνητη χρεοκοπία, ἀφοῦ ἔκανε πολύ περισσότερα ὑπέρ τῆς σοσιαλδημοκρατίας, παρά ὑπέρ τῆς ἀπολυταρχίας: τά γεγονότα τῆς Ὀδησσοῦ[141] δέν ἄφησαν σχετικά μ᾿ αὐτό οὔτε ἴχνος ἀμφιβολίας.

Ἡ ἀπολυταρχία ἀρχίζει νά μιλάει γιά ἐργατικές συνελεύσεις. Ἄς ἐπωφεληθοῦμε ἀπ᾿ αὐτό γιά νά κάνουμε τήν πιό πλατιά προπαγάνδα καί ζύμωση γύρω ἀπό τίς σοσιαλδημοκρατικές διεκδικήσεις γιά πλήρη ἐλευθερία συνελεύσεων καί συγκεντρώσεων. Ἡ ἀπολυταρχία ἀρχίζει νά μιλάει γιά ἐκλογές· ἄς ἐπωφεληθοῦμε ἀπ᾿ αὐτό γιά νά γνωρίσουμε στίς ἐργαζόμενες μάζες τή σημασία τῶν ἐκλογῶν, ὅλα τά συστήματα τῶν ἐκλογῶν, ὅλες τίς σκευωρίες τῆς ἀστυνομίας στή διάρκεια τῶν ἐκλογῶν. Κι αὐτή ἡ γνωριμία ἄς μήν εἶναι μόνο γνωριμία ἀπ᾿ τά βιβλία καί τίς συζητήσεις, ἀλλά καί γνωριμία στήν πράξη: μέ τό παράδειγμα τῶν ἐκλογῶν στή Ρωσία πού ὀργανώνονται μέ ἀστυνομικό τρόπο. Παίρνοντας μέρος στίς ἐκλογές αὐτές *, οἱ συνειδητοί ἐργάτες θά ἑτοιμάζουν ὅλο καί πιό πλατιές μάζες γιά τή διεξαγωγή ἐκλογικῆς ζύμωσης, γιά τήν ὀργάνωση συνελεύσεων, γιά τήν ὑποστήριξη τῶν διεκδικήσεών τους καί μέσα στίς συνελεύσεις, καί ἀπέναντι στούς ἀντιπροσώπους, γιά τή συνεχῆ παρακολούθηση

* Φυσικά, δέν πρέπει σέ καμιά περίπτωση νά ἐκλεγοῦν σάν ἀντιπρόσωποι ὀργανωμένοι ἐργάτες· ὑποψήφιοι πρέπει νά προτείνονται κατάλληλοι ἄνθρωποι ἀπό τήν ἀνοργάνωτη μάζα.

τῆς δράσης τῶν ἀντιπροσώπων. Ἡ ἀπολυταρχία μιλάει γιά ἐργατική ἐκπροσώπηση. Ἄς ἐπωφεληθοῦμε ἀπ᾽ αὐτό γιά νά διαδίδουμε τίς σωστές ἰδέες μιᾶς πραγματικῆς ἐκπροσώπησης. Ἐκπρόσωπος τῶν ἐργατῶν μπορεῖ νά εἶναι μόνο μιά ἐλεύθερη *ἐργατική ἕνωση* πού ἀγκαλιάζει πολλά ἐργοστάσια καί πολλές πόλεις. Ἡ ἐργοστασιακή ἐκπροσώπηση, ἡ ἐκπροσώπηση τῶν ἐργατῶν σέ κάθε ξεχωριστό ἐργοστάσιο, δέν μπορεῖ νά ἱκανοποιήσει τούς ἐργάτες οὔτε καί στή Δύση, οὔτε καί στά ἐλεύθερα κράτη. Οἱ ἡγέτες, λχ., τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Γερμανίας ἀντιτάχθηκαν πολλές φορές στήν ἐργοστασιακή ἐκπροσώπηση. Κι αὐτό εἶναι εὐνόητο, γιατί ὁ ζυγός τοῦ κεφαλαίου εἶναι πολύ βαρύς, καί τό δικαίωμα τῆς ἀπόλυσης τῶν ἐργατῶν — τό ἱερό αὐτό δικαίωμα τοῦ καπιταλιστικοῦ ἐλεύθερου συμβολαίου — θά ἐξασθενίζει *πάντοτε* τήν ἐκπροσώπηση τῶν ἐργατῶν σέ κάθε ξεχωριστό ἐργοστάσιο. Μόνο ἡ ἐργατική ἕνωση πού συνενώνει τούς ἐργάτες πολλῶν ἐργοστασίων καί πολλῶν περιφερειῶν, ἐξαλείφει τήν ἐξάρτηση τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν ἀπό τόν κάθε ξεχωριστό ἐργοστασιάρχη. Μόνο ἡ ἐργατική ἕνωση ἐξασφαλίζει ὅλα τά μέσα πάλης, ὅσα εἶναι γενικῶς δυνατά στήν καπιταλιστική κοινωνία. Καί ἐλεύθερες ἐργατικές ἑνώσεις μποροῦν νά νοηθοῦν μόνο σέ συνθῆκες *πολιτικῆς ἐλευθερίας* ὅπου θά εἶναι σεβαστά τό ἀπαραβίαστο τῶν ἐλευθεριῶν τοῦ ἀτόμου, ἡ ἐλευθερία τῶν συγκεντρώσεων καί τῶν συνελεύσεων, ἡ ἐλευθερία τῆς ἐκλογῆς βουλευτῶν γιά τήν ἐθνοσυνέλευση.

Χωρίς πολιτική ἐλευθερία ὅλες οἱ μορφές ἐργατικῆς ἐκπροσώπησης θά ἀποτελοῦν θλιβερή ἀπάτη, τό προλεταριάτο θά παραμένει ὅπως καί πρίν σέ φυλακή, δίχως φῶς, ἀέρα καί ὁρίζοντα πού τοῦ εἶναι ἀπαραίτητα στήν πάλη του γιά τήν πλήρη ἀπελευθέρωσή του. Σ᾽ αὐτή τή φυλακή ἡ κυβέρνηση ἀνοίγει τώρα μιά μικρή τρυπίτσα ἀντί γιά παράθυρο, καί μάλιστα τήν ἀνοίγει μέ τέτοιο τρόπο, ὥστε νά ἐξυπηρετεῖ περισσότερο τούς χωροφύλακες καί τούς χαφιέδες πού φυλᾶνε τόν κρατούμενο, παρά τόν ἴδιο τόν κρατούμενο. Καί τή μεταρύθμιση αὐτή οἱ δήμιοι τοῦ ρωσικοῦ λαοῦ θέλουν νά τήν παρουσιάσουν σάν ἀγαθοεργία τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης! Ἀλλά ἡ ρωσική ἐργατική τάξη, μέ τή βοήθεια αὐτῆς τῆς τρυπίτσας, θά ἀντλήσει καινούργιες δυνάμεις γιά ἀγώνα, θά ἰσοπεδώσει ὅλα τά τείχη τῆς καταραμένης φυλακῆς πού κλείνει ὅλη τή Ρωσία καί θά καταχτήσει τήν ἐλεύθερη ταξική ἐκπροσώπηση στό ἀστικό δημοκρατικό κράτος.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 46,
15 τοῦ Αὐγούστου 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

Η ΤΕΛΕΥΤΑΙΑ ΛΕΞΗ ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΙΣΜΟΥ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ

Ἡ Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ ἐξέδοσε μόλις τελευταῖα ἕνα φυλλάδιο μέ τόν ἀπολογισμό τῶν ἐργασιῶν τοῦ πέμπτου συνεδρίου τῆς Μπούντ. Τό συνέδριο συνῆλθε τόν Ἰούνη (μέ τό παλιό ἡμερολόγιο). Ἡ κυριότερη ἀπό τίς ἀποφάσεις του εἶναι τό «σχέδιο καταστατικοῦ» γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό κόμμα. Τό σχέδιο εἶναι ἐξαιρετικά διδαχτικό καί, ἀπό τήν ἄποψη τῆς σαφήνειας καί τῆς «κατηγορηματικότητας» τοῦ περιεχομένου, εἶναι ὅ,τι καλύτερο θά μποροῦσε νά ἐπιθυμήσει κανείς. Τό πρῶτο, κυρίως, ἄρθρο τοῦ σχεδίου εἶναι τόσο σαφές, ὥστε τά ὑπόλοιπα ν' ἀποτελοῦν ἤ ἁπλή ἐπεξήγηση, ἤ καί ἐντελῶς ἄχρηστη σαβούρα. «Ἡ Μπούντ εἶναι, — λέει τό ἄρθρο 1, — *ὁμοσπονδιακό* (ὑπογράμμιση δική μας) τμῆμα τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας». Ἡ ὁμοσπονδία προϋποθέτει *συμφωνία* ἀνάμεσα στά ξεχωριστά, στά τελείως ἀνεξάρτητα μέρη πού καθορίζουν τίς ἀμοιβαῖες σχέσεις τους μόνο μέ τήν ἀμοιβαία ἐθελοντική συγκατάθεση. Γι' αὐτό δέν εἶναι παράξενο πού τό «σχέδιο καταστατικοῦ» μιλάει ἐπανειλημμένα γιά «*συμβαλλόμενα μέρη*» (ἄρθρα 3, 8, 12). Δέν εἶναι παράξενο πού, σύμφωνα μ' αὐτό τό σχέδιο, τό *συνέδριο τοῦ κόμματος* δέν ἔχει δικαίωμα νά τροποποιεῖ, νά συμπληρώνει ἤ νά καταργεῖ τό *καταστατικό* πού ἀφορᾶ ἕνα ἀπό τά *μέρη* τοῦ κόμματος. Δέν εἶναι παράξενο πού ἡ Μπούντ ἐπιφυλάσσει στόν ἑαυτό της τό δικαίωμα «ἐκπροσώπησης» στήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ κόμματος καί δέν ἐπιτρέπει σ' αὐτή τήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ κόμματος ν' ἀπευθύνεται στό ἑβραϊκό προλεταριάτο καί νά ἐπικοινωνεῖ μέ τά διάφορα τμήματα τῆς Μπούντ παρά «*μόνο μέ τή συγκατάθεση τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Μπούντ*». Ὅλα αὐτά εἶναι ἀναπόφευχτη λογική συνέπεια τῆς ἔννοιας «ὁμοσπονδία»,

τῆς ἔννοιας «συμβαλλόμενα μέρη», καί ἄν τό πέμπτο συνέδριο τῆς Μπούντ ἀποφάσισε ἁπλῶς ὅτι ἡ Μπούντ συγκροτεῖ ἀνεξάρτητο σοσιαλδημοκρατικό ἐθνικό (ἤ, ἴσως, ἐθνικιστικάσοσιαλδημοκρατικό;) κόμμα, θά ἐξοικονομοῦσε γιά τόν ἑαυτό της (καί γιά τούς ἄλλους) πολύ χρόνο, πολλή δουλειά καί πολύ χαρτί. Ἀπό τή μιά μεριά, θά γινόταν φανερό ἀμέσως καί χωρίς περιστροφές πώς ἕνα ἀνεξάρτητο, χωριστό κόμμα, μπορεῖ νά καθορίζει τίς σχέσεις του μέ τά ἄλλα κόμματα μόνο σάν «συμβαλλόμενο μέρος» καί μόνο πάνω στή βάση τῆς «ἀμοιβαίας συγκατάθεσης». Δέ θά ὑπῆρχε λόγος ν' ἀπαριθμηθοῦν ὅλες οἱ ξεχωριστές περιπτώσεις πού ἐπιβάλλουν μιά τέτοια συγκατάθεση (ἀλλά καί δέν εἶναι δυνατό, ἀπό τήν ἴδια τή φύση τοῦ ζητήματος, ν' ἀπαριθμηθοῦν *ὅλες* αὐτές οἱ περιπτώσεις. Καί τό νά κάνεις μιά ἐλλιπῆ ἀπαρίθμηση, ὅπως κάνει ἡ Μπούντ, σημαίνει ὅτι ἀφήνεις νά δημιουργηθοῦν ἕνα σωρό παρανοήσεις). Δέ θά ὑπῆρχε λόγος νά παραβιάσει κανείς τή λογική καί τή συνείδηση, ὀνομάζοντας τή συμφωνία ἀνάμεσα σέ δυό ἀνεξάρτητες μονάδες καταστατικό γιά τή θέση ἑνός μέρους τοῦ κόμματος. Αὐτή ἡ εὔσχημη καί ὡραία ὀνομασία («καταστατικό γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό κόμμα») στήν οὐσία της εἶναι τόσο πιό ψεύτικη ὅσο τό κόμμα οὐσιαστικά δέν ἔχει ἀποκαταστήσει ἀκόμα τήν πλήρη ὀργανωτική του ἑνότητα καί ἡ Μπούντ παρουσιάζεται σάν συσπειρωμένο πιά τμῆμα πού θέλει νά ἐκμεταλλευτεῖ τίς ἐλλείψεις τῆς κοινῆς ὀργάνωσης γιά ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀκόμα πιό πολύ ἀπ' τό ἑνιαῖο σύνολο, *γιά ν' ἀποπειραθεῖ νά κομματιάσει γιά πάντα τό σύνολο αὐτό σέ μικρά μέρη.*

Ἀπό τήν ἄλλη μεριά, ἡ σαφής τοποθέτηση τοῦ ζητήματος θ' ἀπάλλασσε τούς συντάχτες τοῦ περιβόητου σχεδίου καταστατικοῦ ἀπό τήν ὑποχρέωση νά γράψουν τά ἄρθρα πού προβλέπουν τά δικαιώματα πού ἔχει τό *κάθε* ὀργανωμένο τμῆμα τοῦ κόμματος, κάθε περιφερειακή ὀργάνωση, κάθε ἐπιτροπή, κάθε ὁμάδα, λχ. τό δικαίωμα νά λύνουν, ἔχοντας γιά ὁδηγό τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος, γενικά ζητήματα γιά τά ὁποῖα δέν πῆραν ἀποφάσεις τά κομματικά συνέδρια. Τό νά γράφεις καταστατικά μέ παρόμοια ἄρθρα εἶναι ἁπλῶς γελοῖο.

Περνᾶμε τώρα στήν ἐκτίμηση τῆς οὐσίας τῆς θέσης πού πῆρε ἡ Μπούντ. Ἡ Μπούντ, μιά καί πῆρε τόν κατήφορο τοῦ ἐθνικισμοῦ, ἔπρεπε φυσιολογικά καί ἀναπόφευχτα (ἐφόσον δέν ἤθελε νά παραιτηθεῖ ἀπ' τό βασικό της λάθος) νά φτάσει στή συγκρότηση χωριστοῦ ἑβραϊκοῦ κόμματος. Ἐκεῖ ἀκριβῶς καταλήγει τό ἄρθρο 2 τοῦ καταστατικοῦ, πού παρέχει στήν Μπούντ

τό *μονοπώλιο* ἐκπροσώπησης τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου. Ἡ Μπούντ μπαίνει στό κόμμα, — λέει τό ἄρθρο αὐτό, — σάν ὁ *μοναδικός* (ὑπογράμμιση δική μας) ἐκπρόσωπος (τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου). Ἡ δράση τῆς Μπούντ καί ἡ ὀργάνωση τῆς Μπούντ δέν πρέπει νά περιορίζονται ἀπό κανενός εἴδους περιφερειακά πλαίσια. Ἔτσι, ὁ πλήρης ξεχωρισμός καί διαχωρισμός ἀνάμεσα στό ἑβραϊκό καί στό μή ἑβραϊκό προλεταριάτο τῆς Ρωσίας ὄχι μόνο ἐφαρμόζεται ἐδῶ *ὁλοκληρωτικά*, μέ ἀπόλυτη συνέπεια, ἀλλά καί κατοχυρώνεται μέ μιά συμβολαιογραφική, μποροῦμε νά ποῦμε, πράξη, μέ ἕνα «καταστατικό», μέ ἕνα «βασικό» νόμο (βλ. ἄρθρο 12 τοῦ σχεδίου). Τέτοιες «ἐξοργιστικές» περιπτώσεις, ὅπως ἡ θρασεία ἔκκληση τῆς κομματικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Αἰκατερινοσλάβ πρός τούς ἑβραίους ἐργάτες, πού ἔγινε ἐν ἀγνοία τῆς Μπούντ (πού δέν εἶχε τότε καμιά χωριστή ὀργάνωση στό Αἰκατερινοσλάβ!), πρέπει ἀπό δῶ καί πέρα, σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τοῦ νέου σχεδίου, νά ἀποκλειστοῦν. Ὅσο λίγοι κι ἄν εἶναι οἱ ἑβραῖοι ἐργάτες σέ μιά ὁρισμένη περιφέρεια, ὅσο μακριά κι ἄν βρίσκεται ἡ περιφέρεια αὐτή ἀπό τά κέντρα τῆς ὀργάνωσης τῆς Μπούντ — κανένα τμῆμα τοῦ κόμματος, οὔτε ἀκόμα καί ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ κόμματος, δέν ἔχει τό δικαίωμα ν' ἀπευθύνεται στό ἑβραϊκό προλεταριάτο χωρίς τή συγκατάθεση τῆς Κεντρικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Μπούντ! Τόσο τερατώδικη εἶναι αὐτή ἡ ἀπαίτηση γιά μονοπώλιο, ἰδιαίτερα στίς δικές μας ρωσικές συνθῆκες, πού δυσκολεύεται κανείς νά πιστέψει πῶς μπόρεσε νά γίνει μιά τέτοια πρόταση. Ἀλλά τά ἄρθρα 2 καί 8 (σημειώσεις) τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ δέν ἐπιτρέπουν καμιά ἀμφιβολία. Ἡ ἐπιθυμία τῆς Μπούντ ν' ἀπομακρυνθεῖ ἀκόμα πιό πολύ ἀπό τούς ρώσους συντρόφους δέ διαφαίνεται μόνο στό κάθε ἄρθρο τοῦ σχεδίου, ἀλλά ἐκφράζεται καί σέ ἄλλες ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου. Τό πέμπτο συνέδριο ἀποφάσισε, λχ., νά ἐκδίδεται μιά φορά τό μήνα ἡ «Ποσλέντνιγε Ἰσβέστιγια» (ἔκδοση τῆς Ἐπιτροπῆς ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ) «σάν ἐφημερίδα πού θά διασαφηνίζει τίς προγραμματικές θέσεις καί τίς θέσεις ταχτικῆς τῆς Μπούντ». Θά περιμένουμε μέ ἀνυπομονησία καί ἐνδιαφέρον τή διασάφιση αὐτῶν τῶν θέσεων. Τό συνέδριο *ἀκύρωσε* τήν ἀπόφαση τοῦ IV συνεδρίου γιά τή δουλειά στό Νότο. Ὅπως εἶναι γνωστό, τό IV συνέδριο τῆς Μπούντ εἶχε ἀποφασίσει «*νά μή συγκροτοῦνται χωριστές ἐπιτροπές τῆς Μπούντ*» (ὑπογράμμιση τῆς Μπούντ) σ' ἐκεῖνες τίς πόλεις τοῦ Νότου ὅπου οἱ ἑβραϊκές ὀργανώσεις ἀνήκουν στίς κομματικές ἐπιτροπές. Ἡ ἀκύρωση τῆς ἀπόφασης αὐτῆς εἶναι ἕνα μεγάλο βῆμα πρός τόν παραπέρα ἀποχωρισμό, εἶ-

ναι μιά ἀνοιχτή πρόκληση πρός τούς συντρόφους τοῦ Νότου πού δούλευαν καί ἤθελαν νά δουλεύουν ἀνάμεσα στό ἑβραϊκό προλεταριάτο, διατηρώντας ἀδιάσπαστη σύνδεση μέ *ὅλο* τό ντόπιο προλεταριάτο. «Ὅποιος εἶπε τό Α, πρέπει νά πεῖ καί τό Β», — ὅποιος ἀποδέχτηκε τήν ἄποψη τοῦ ἐθνικισμοῦ, αὐτός, φυσιολογικά, καταλήγει στήν ἐπιθυμία νά περιφράξει μέ σινικά τείχη τήν ἐθνότητά του, τό ἐθνικό του ἐργατικό κίνημα, αὐτόν δέν τόν στενοχωρεῖ ἀκόμα καί τό ὅτι πρέπει νά χτιστοῦν χωριστά τείχη σέ κάθε πόλη, κωμόπολη, χωριό, δέν τόν στενοχωρεῖ ἀκόμα οὔτε τό ὅτι μέ τήν ταχτική του τῆς διάσπασης καί τοῦ κατατεμαχισμοῦ *ἐκμηδενίζει* τή μεγάλη ὑποθήκη γιά προσέγγιση καί ἕνωση τῶν προλετάριων ὅλων τῶν ἐθνῶν, ὅλων τῶν φυλῶν, ὅλων τῶν γλωσσῶν. Καί τί τραγική εἰρωνεία ἀποτελεῖ ἔπειτα ἀπ' αὐτό ἡ ἀπόφαση τοῦ ἴδιου τοῦ V συνεδρίου τῆς Μπούντ σχετικά μέ τά πογκρόμ, ἀπόφαση πού ἐκφράζει τή «βεβαιότητα πώς *μόνο ἡ κοινή πάλη* τῶν προλεταρίων ὅλων τῶν ἐθνοτήτων θά ἐξαλείψει ριζικά τίς συνθῆκες πού προκαλοῦν γεγονότα σάν ἐκεῖνα τοῦ Κισινιόφ» (ὑπογράμμιση δική μας). Πόσο παράφωνα ἠχοῦν αὐτά τά λόγια γιά κοινή πάλη, ὅταν μᾶς σερβίρουν τήν ἴδια στιγμή ἕνα «καταστατικό» πού ὄχι μόνο *ἀπομακρύνει* τόν ἕναν ἀπ' τόν ἄλλον τούς συναγωνιστές, ἀλλά καί κατοχυρώνει ὀργανωτικά αὐτή τήν ἀπομάκρυνση καί τήν ἀποξένωση! Πῶς θά ἤθελα νά δόσω στούς μπουντιστές ἐθνικιστές μιά συμβουλή: διδαχτεῖτε ἀπ' τούς ἐργάτες τῆς Ὀδησσοῦ πού ἔκαναν κοινή ἀπεργία, κοινές συνελεύσεις, κοινές διαδηλώσεις, χωρίς νά ζητήσουν πρῶτα (ὢ θράσος!) τή «συγκατάθεση» τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Μπούντ γιά ν' ἀπευθυνθοῦν στό ἑβραϊκό ἔθνος, πού καθησύχαζαν τούς ἐμπόρους λέγοντας (βλ. τό φύλλο ἀρ. 45 τῆς «Ἴσκρα»): «μή φοβάστε, μή φοβάστε, ἐδῶ δέν εἶναι Κισινιόφ, ἐμεῖς θέλουμε ἐντελῶς ἄλλο πράγμα, ἀνάμεσά μας δέν ὑπάρχουν οὔτε τσιφούτηδες, οὔτε ρῶσοι, *ὅλοι εἴμαστε ἐργάτες*, ἡ ζωή εἶναι τό ἴδιο δύσκολη γιά ὅλους μας». Οἱ σύντροφοι τῆς Μπούντ ἄς σκεφτοῦν αὐτά τά λόγια, ἄν δέν εἶναι ἀκόμα ἀργά, ἄς σκεφτοῦν καλά ποῦ τραβᾶνε!

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 46,
15 τοῦ Αὐγούστου 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

Ο ΝΟΜΟΣ ΓΙΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΠΟΥ ΕΠΑΘΑΝ ΑΤΥΧΗΜΑΤΑ

῾Ο καινούργιος νόμος πού βγῆκε τελευταῖα — τό περιεχόμενό του ἀναφέρεται στόν τίτλο αὐτοῦ τοῦ ἄρθρου — καί ὁ νόμος γιά τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν στό ἐργοστάσιο, πού τόν ἀναλύσαμε στό προηγούμενο φύλλο*, ἀποτελοῦν ἀρκετά τυπικά παραδείγματα τῶν δυό κλάδων τῆς ρωσικῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας πού ἐκφράζει τή μιά ἤ τήν ἄλλη παραχώρηση στό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς. ᾿Εκτός ἀπό τούς καθαυτό ἀντιδραστικούς νόμους πού βγαίνουν στή χώρα μας σέ πολύ μεγάλη ποσότητα καί περνοῦν πολύ γρήγορα ἀπό ὅλες τίς δοκιμασίες τῆς γραφειοκρατίας, καί καταρτίζονται ἐξάλλου μέ ἰδιαίτερη προσοχή καί ἐφαρμόζονται μέ μεγάλο ζῆλο, ὅλοι οἱ ἄλλοι ρωσικοί νόμοι πού ἀφοροῦν τήν ἐργατική τάξη, μποροῦν νά χωριστοῦν σέ δυό ὁμάδες, ἀνάλογα μέ τόν πολιτικό τους χαρακτήρα. Αὐτοί εἴτε εἶναι νόμοι πού διευρύνουν κατά τι, ἔστω καί κατά μιά τρίχα, τήν αὐτοτέλεια, τήν πρωτοβουλία, τά δικαιώματα τῶν ἐργατῶν καί τότε οἱ νόμοι αὐτοί συνοδεύονται μέ ἑκατοντάδες καί χιλιάδες ἐξαιρέσεις, ἐπιφυλάξεις, ἑρμηνευτικές ἐγκυκλίους καί περιορισμούς πού ἔχουν σάν ἀποτέλεσμα — μιλώντας μέ τή γλώσσα τοῦ δικοῦ μας σχεδίου προγράμματος — τή «διεύρυνση ἤ τήν ἑδραίωση τῆς ἀστυνομικο-υπαλληλικῆς κηδεμονίας πάνω στίς ἐργαζόμενες τάξεις». Τέτοιοι εἶναι οἱ νόμοι γιά τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν στό ἐργοστάσιο, γιά τήν ἐπιθεώρηση ἐργασίας γενικά κτλ. Εἴτε οἱ νόμοι αὐτοί ἐκφράζουν μιά τέτοια παραχώρηση πού δέν ἔχει τίποτε τό κοινό μέ τήν αὐτοτέλεια καί τήν πρωτοβουλία τῶν πολιτῶν, καί τότε ἡ ἀπολυταρχική κυβέρνηση ἐνεργεῖ μέ ἐξαιρετικά μεγάλη ἁπλοχεριά. Ἔτσι, φυσικά,

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 313–321 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 311–318). *Σύντ.*

πρέπει καί νά εἶναι ἀπό τήν ἄποψη τῆς γενικῆς ταχτικῆς τῆς ἀπολυταρχίας, ἀπό τήν ἄποψη τῶν «ὀρθῶς ἐννοουμένων» ἀστυνομικῶν συμφερόντων. Οἱ δημοκράτες τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης πού ἔχουν ἤδη μεγάλη πείρα στόν τομέα τῆς πάλης κατά τοῦ ἀστυνομικοῦ κράτους, ἀπό καιρό τώρα ἔχουν βαφτίσει τήν πολιτική του μέ τίς λέξεις: Κουλούρι καί βούρδουλας. Κουλούρι εἶναι ἡ ἐλεημοσύνη πού δίνεται στίς ἐπαναστατικές τάξεις, εἶναι οἱ οἰκονομικές παραχωρήσεις πού ἔχουν σκοπό νά προκαλέσουν διχόνοιες στίς τάξεις αὐτές, νά τραβήξουν ἕνα τμῆμα ἀπό αὐτές μέ τό μέρος τοῦ κράτους, νά τίς κάνουν νά πιστέψουν στήν εἰλικρίνεια καί στή φιλία τῆς ἀστικῆς κυβέρνησης ἀπέναντι στό προλεταριάτο. Βούρδουλας εἶναι οἱ ἀστυνομικοί διωγμοί ἐνάντια σ' ὅλους ἐκείνους πού δέν ἔχουν οἱ ἴδιοι ἐμπιστοσύνη στήν κυβέρνηση καί καλλιεργοῦν τή δυσπιστία καί πιό πέρα, βούρδουλας εἶναι ἡ χαλιναγώγηση ὅλων ἐκείνων πού τείνουν πρός τήν πλήρη ἐλευθερία καί αὐτοτέλεια τῆς ἐργατικῆς τάξης, τῶν ὀργανώσεών της, τῶν συγκεντρώσεών της, τῶν ἐφημερίδων της, τῶν πολιτικῶν της θεσμῶν καί ὀργάνων.

Ὁ νόμος γιά τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν στό ἐργοστάσιο δίνει στούς ἐργάτες μιά ἐκπροσώπηση πού *θά μποροῦσε* νά τούς ἐξυπηρετήσει στόν ἀγώνα ἐνάντια στήν ἀστική τάξη καί στήν κυβέρνηση. Γιά τό λόγο αὐτό ἡ ἐκπροσώπηση διαστρέφεται καί περιορίζεται μέ τέτοιον τρόπο, ὥστε νά ὠφελοῦνται ἀπό αὐτή μόνο οἱ σπιοῦνοι ἤ κυρίως οἱ σπιοῦνοι. Συνεπῶς, ἀπό τήν ἐκπροσώπηση τῶν ἐργατῶν πού καθορίζει ὁ νόμος, στήν πραγματικότητα καί στήν πραχτική ἐφαρμογή μένει, ὅπως κι ἀπό τό καφτάνι τοῦ Τρίσκιν, μόνο ὁ γιακάς. Καί ὁ γιακάς χρειάζεται γιά νά τραβοῦν ἀπό τό «γιακά» στό τμῆμα τόν ἄτυχο «ἀντιπρόσωπο». Ἀντίθετα, ὁ νόμος γιά ἀποζημίωση τῶν ἐργατῶν οὔτε στό ἐλάχιστο θίγει τήν πολιτική τους αὐτοτέλεια κι ἐδῶ ὑπάρχει, ἴσως, κάτι τό πιό ἁπλόχερο. Ἐδῶ μέ περισσότερη ἀσφάλεια μπορεῖ νά παρουσιαστεῖ στό ρόλο τοῦ «μεταρυθμιστῆ», καί *πρέπει* νά παρουσιαστεῖ, γιατί τό ἀναπτυσσόμενο ἐργατικό κίνημα πλησιάζει ὅλο καί πιό ἀπειλητικά. Ἡ γραφειοκρατική μηχανή ἄρχισε πρίν ἀπό *εἴκοσι χρόνια* νά δουλεύει τό νομοσχέδιο γιά τίς εὐθύνες τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Δέκα χρόνια ἐπεξεργάζονταν τό νομοσχέδιο αὐτό· τέλος, μιά εἰδική ἐπιτροπή τό ἐνέκρινε καί τό 1893 τό νομοσχέδιο δημοσιεύτηκε καί ὑποβλήθηκε στό Κρατικό Συμβούλιο... γιά νά γυρίσει ξανά καί νά μπεῖ στό χρονοντούλαπο γιά ἄλλα δέκα χρόνια! Ὅπως φαίνεται, ἦταν πιά ἀδύνατο «νά σπεύδει περισσότερο βραδέως», καί τό νομο-

σχέδιο θά περιφερόταν, ἴσως, καμιά δεκαριά χρόνια ἀκόμα στά ὑπουργεῖα καί στά γραφεῖα, ἄν ἡ ἐργατική τάξη τῆς Ρωσίας δέ ζόριζε μέ τήν πίεσή της ὅλη τήν ἀπολυταρχία.

Τέλος, τό νομοσχέδιο, ἀφοῦ ἐδῶ κι ἐκεῖ τό ἔκαναν πολλές φορές χειρότερο, ἔγινε νόμος. Γιά τήν ἐκτίμηση τοῦ νόμου αὐτοῦ θά τόν συγκρίνουμε μέ τά ὅσα ζητάει τό δικό μας σχέδιο προγράμματος τοῦ κόμματος: τό «ἐργατικό μέρος» τοῦ προγράμματος αὐτοῦ πρέπει νά εἶναι γιά μᾶς ἀκριβῶς ὁ ὁδηγός στόν τομέα τῆς προπαγάνδας καί τῆς ζύμωσης. Καί μόνο ἄν συγκρίνουμε τά διάφορα σημεῖα καί αἰτήματα τοῦ προγράμματός μας μέ τή σημερινή πραγματικότητα καί μέ τίς ἀπόπειρες τῶν κυρίαρχων τάξεων νά τήν ἀλλάξουν μέ μεταρυθμίσεις, χωρίς νά θίξουν κανένα, θά μπορέσουμε, ἀπό τή μιά μεριά, νά ξεκαθαρίσουμε μέ μεγαλύτερη πληρότητα καί ἀκρίβεια καί στόν ἑαυτό μας καί στίς μάζες τήν ἔννοια καί τή σημασία τοῦ προγράμματός μας· ἀπό τήν ἄλλη μεριά, νά ξεκαθαρίσουμε τίς ἐλλείψεις τῶν νόμων πού βρίσκονται σέ ἰσχή· καί ἀπό μιά τρίτη πλευρά, νά ἀντιληφθοῦμε στήν πράξη, μέ βάση τά γεγονότα, πόσο μίζερα θά εἶναι τά ἀποτελέσματα τῶν κάθε λογῆς μεταρυθμίσεων, ἐφόσον θά διατηροῦνται οἱ βάσεις τοῦ ἀστικοῦ συστήματος.

Τό δικό μας σχέδιο προγράμματος ζητάει (§ 7 τοῦ «ἐργατικοῦ μέρους») νά καθιερωθεῖ μέ νόμο ἡ ἀστική εὐθύνη τῶν *ἐργοδοτῶν* γενικά (γιά τά σακατέματα καί τίς ἀρρώστιες τῶν ἐργατῶν), δηλ. ὅλων ἐκείνων πού μισθώνουν ἐργάτες, ὅλων ἐκείνων πού βγάζουν κέρδη ἀπό τήν ἀπλήρωτη ἐργασία τῶν ἄλλων, πού χρησιμοποιοῦν τήν ἐργατική δύναμη τῶν ἄλλων καί δέν εὐθύνονται γιά τήν καταστροφή ἤ τή φθορά τοῦ *ἐμπορεύματος* αὐτοῦ (τῆς ἐργατικῆς δύναμης) τήν ὥρα τῆς δουλειᾶς. Στό μεταξύ ὁ καινούργιος νόμος ἀφορᾶ ἀποκλειστικά τούς ἐργάτες καί τούς ὑπαλλήλους «τῶν ἐργοστασιακῶν ἐπιχειρήσεων, τῆς ἐξορυχτικῆς βιομηχανίας καί τῆς μεταλλουργίας». Συνεπῶς, ἀποκλείονται οἱ ἐργάτες γῆς, οἱ ἐργάτες χειροτέχνες, οἱ οἰκοδόμοι, οἱ βιοτέχνες κλπ. κλπ. Ἀποκλείεται ἡ τεράστια πλειοψηφία τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν πού δουλεύουν συνήθως σέ πιό ἄσχημες καί ἐπικίνδυνες συνθῆκες· οἱ οἰκοδόμοι, λχ., καί οἱ ἐργάτες γῆς, ὅταν δουλεύουν μέ μηχανές, παθαίνουν ὄχι λιγότερα, ἄν ὄχι περισσότερα ἀτυχήματα ἀπό τούς ἐργοστασιακούς ἐργάτες. Ποῦ ὀφείλεται αὐτή ἡ ἐξαίρεση; Στό ὅτι ἔξω ἀπό τήν ἐργοστασιακή βιομηχανία δέν ἔχουν σφίξει τά πράγματα τόσο πολύ: τό ἐργατικό κίνημα ἐμφανίστηκε ἀπειλητικά μόνο στά πρωτοπόρα στρώματα τοῦ προλεταριάτου καί ἡ κυβέρνηση «ἐνδιαφέρεται» (ὄχι

γιά τό καλό τῶν ἐργατῶν, φυσικά, ἀλλά γιά τήν καταπίεση τῶν ἐργατῶν) μόνο γι' αὐτόν τόν τομέα. Τό προλεταριάτο ὅμως, ἐφόσον παίρνει μέρος στό κίνημα, δηλ. τό συνειδητό προλεταριάτο, δέν παλαίβει γιά ὀφέλη καί κέρδη τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης *κατηγορίας* τῶν ἐργατῶν, ἀλλά γιά ὅλη τήν τάξη, γιά ὅλες τίς τάξεις πού καταπιέζονται ἀπό τό κεφαλαιοκρατικό σύστημα. Ἡ διαφορά ἀνάμεσα στίς μεταρυθμίσεις πού παλαίβει νά πετύχει τό προλεταριάτο καί στίς μεταρυθμίσεις πού προσφέρει σάν ἐλεημοσύνη ἡ κυβέρνηση φαίνεται ἐδῶ καθαρά.

Παρακάτω. Ὁ καινούργιος νόμος ὑποχρεώνει τούς ἐπιχειρηματίες νά ἀποζημιώνουν τούς ἐργάτες μόνο ὅταν χάνουν τήν ἱκανότητα γιά δουλειά «*λόγω σωματικῆς ἀναπηρίας* πού παθαίνουν οἱ ἐργάτες κάνοντας μιά δουλειά στήν ἐπιχείρηση, εἴτε λόγω ἀναπηρίας πού προξενήθηκε συνεπεία αὐτῆς τῆς δουλειᾶς». Τό πρόγραμμά μας ζητάει νά καθιερωθεῖ εὐθύνη ὄχι μόνο γιά τήν ἀπώλεια τῆς ἱκανότητας γιά ἐργασία λόγω ἀτυχημάτων, ἀλλά καί λόγω τῶν *ἀνθυγιεινῶν συνθηκῶν τῆς παραγωγῆς*. Συνεπῶς, ὁ καινούργιος νόμος περιορίζει κι ἐδῶ τήν εὐθύνη τῶν ἐργοδοτῶν. Ὅλοι ξέρουν πόσο μεγάλος ἀριθμός ἐργατῶν χάνει τήν ἱκανότητα γιά ἐργασία ὄχι μόνο λόγω τῶν ἀτυχημάτων, ὄχι μόνο λόγω σωματικῆς βλάβης, ἀλλά καί λόγω τῶν ἀσθενειῶν πού προκαλοῦνται ἀπό τίς ἀνθυγιεινές συνθῆκες τῆς παραγωγῆς. Κανένας ἀγώνας ἐνάντια στίς ἀνθυγιεινές αὐτές συνθῆκες μέ κανονισμούς καί διατάξεις δέ θά ἔχει ἀποτέλεσμα, ἐφόσον δέ θά εὐθύνονται τά ἀφεντικά γιά τήν ἀπώλεια τῆς ἱκανότητας τῶν ἐργατῶν γιά ἐργασία λόγω τῶν ἀσθενειῶν. Γεννιέται τό ἐρώτημα: τί διαφορά ὑπάρχει στήν οὐσία, ἀνάμεσα στήν περίπτωση πού ἡ μηχανή κόβει τό πόδι τοῦ ἐργάτη καί στήν περίπτωση πού ὁ ἐργάτης δηλητηριάζεται ἀπό τό φώσφορο, τό μολύβι, τίς μπογιές κτλ.; Μήπως ἡ ἰατρική ἐπιστήμη δέν ἔχει καθορίσει κιόλας μιά ὁλόκληρη κατηγορία ἐπαγγελματικῶν ἀσθενειῶν πού ἡ προέλευσή τους ἀπό τίς ἀνθυγιεινές συνθῆκες τῆς δουλειᾶς ἔχει διαπιστωθεῖ καί ἀποδειχθεῖ τόσο σίγουρα ὅσο τό δύο καί δύο κάνει τέσσερα; Ἀλλά ἡ ἀστική τάξη καί ἡ ἀστική κυβέρνηση δέν ἔχουν σάν ὁδηγό τή λογική, τήν κοινή λογική, ἀλλά τήν ἄγρια πλεονεξία: γιά τά ἀτυχήματα θά πληρώσει λιγότερα ἀπό ὅ,τι θά πλήρωνε γιά τά σακατέματα σύν τίς ἀρρώστιες λόγω ἀνθυγιεινῶν συνθηκῶν. Κι αὐτή ἀκριβῶς εἶναι ἡ οὐσία, νά πληρώσει λιγότερα καί ὄχι «νά ἐξασφαλίσει» τούς ἐργάτες.

Ὁ καινούργιος νόμος ἀπαλλάσσει τόν ἐργάτη ἀπό τήν ὑποχρέωση νά ἀποδείξει ὅτι ἡ ἀπώλεια τῆς ἱκανότητας γιά ἐργα-

σία προῆλθε ἀπό φταίξιμο τοῦ κεφαλαιοκράτη. Αὐτό, χωρίς ἀμφιβολία, εἶναι ἕνα βῆμα πρός τά μπρός σέ σύγκριση μέ τό παρελθόν. Ὅμως — ἡ ρωσική κυβέρνηση δέν μπορεῖ νά κάνει καθόλου βήματα πρός τά μπρός χωρίς «ὅμως»! — ὅμως οἱ ἐργοδότες σ' ἀντάλλαγμα ἔχουν τό δικαίωμα νά ἀποδείξουν ὄχι μόνο ὅτι ὑπάρχει κακή πρόθεση τοῦ ἴδιου τοῦ παθόντος, ἀλλά καί «ἀσύγχώρητη ἀπροσεξία αὐτοῦ (τοῦ παθόντος), πού δέ δικαιολογεῖται ἀπό τίς συνθῆκες καί τήν ὀργάνωση τῶν ἐργασιῶν». Ἡ προσθήκη αὐτή παραλύει σέ σημαντικό βαθμό τόν καθορισμό τῆς *πραγματικῆς* εὐθύνης καί, μέ τή γνωστή σύνθεση τῶν δικαστηρίων μας ἀπό ὑπαλλήλους, καριερίστες καί ἀστούς στενοκέφαλους, μπορεῖ νά παραλύσει καί τελείως τήν ἐφαρμογή τοῦ νόμου. Τί σημαίνει «ἀσυγχώρητη ἀπροσεξία»· εἶναι ἕνα πράγμα πού δέν καθορίζεται καθόλου κι οὔτε μπορεῖ νά καθοριστεῖ. Ποιές συνθῆκες δικαιολογοῦν καί σέ τί βαθμό δικαιολογοῦν τήν ἀσυγχώρητη ἀπροσεξία καί ποιές ὄχι, αὐτό ἀφήνεται στήν ἀπόλυτη κρίση τῶν ὑπαλλήλων. Κάθε «ἀπροσεξία» τοῦ ἐργάτη οἱ κεφαλαιοκράτες τή θεωροῦν πάντοτε καί θά τή θεωροῦν ἀσυγχώρητη καί ἀδικαιολόγητη, καί ὁ κεφαλαιοκράτης, γιά νά ἀποδείξει μιά τέτοια γνώμη, θά βρίσκει πάντοτε δέκα φορές περισσότερους μάρτυρες καί «σοφούς» ὑπερασπιστές (οἱ μόνιμοι νομικοί σύμβουλοι ἔτσι κι ἔτσι παίρνουν ἤδη ἀπό τά ἐργοστάσια χρονιάτικη ἀμοιβή!), ἀπ' ὅσους θά βροῦν οἱ ἐργάτες. Ἡ προσθήκη στό νόμο ὅλου αὐτοῦ τοῦ σημείου γιά τήν ἀσυγχώρητη ἀπροσεξία ἀποτελεῖ χοντροκομμένη παραχώρηση στήν πλεονεξία τῶν ἐργοστασιαρχῶν: οἱ ἐργάτες πέφτουν στίς μηχανές πάντοτε ἀπό ἀπροσεξία κι ὄχι θεληματικά, καί *δέν μπορεῖ νά εἶναι προσεχτικός* ὁ ἐργάτης ὅταν δουλεύει 10–11 ὧρες σέ μηχανές πού δέν ἔχουν καλούς προφυλαχτῆρες, σέ ἐργαστήρια μέ ἀνεπαρκῆ φωτισμό, μέσα στό θόρυβο καί στούς κρότους, μέ ἐξαντλημένη ἀπό τή δουλειά προσοχή, μέ τεντωμένα ἀπό τήν ἀφόρητη ἔνταση νεῦρα. Ὅταν σέ μιά τέτοια κατάσταση πραγμάτων μέ τό δικαιολογητικό τῆς ἀσυγχώρητης ἀπροσεξίας στερεῖ κανείς τήν ἀποζημίωση ἑνός ἐργάτη πού ἔπαθε ἀτύχημα, εἶναι τό ἴδιο σάν νά ἐπιβάλλει στόν ἐργάτη καί μιά ἐπιπλέον εἰδική τιμωρία, γιατί ἐπιτρέπει στούς κεφαλαιοκράτες νά τόν ἐκμεταλλεύονται ἀσύστολα.

Τά παραπάνω σημεῖα ἀποτελοῦν τίς βασικές καί κύριες διατάξεις τοῦ καινούργιου νόμου, πού δίνουν μιά πλήρη εἰκόνα τῆς οὐσίας του. Φυσικά, ἐδῶ δέν μποροῦμε νά σταθοῦμε σ' ὅλες τίς λεπτομέρειες, θά ἀναφέρουμε μόνο τίς πιό χαρακτηριστικές. Τό ποσό τῆς ἀποζημίωσης καθορίζεται νά ἀντιστοιχεῖ σ' ἕνα πο-

σοστό τῶν χρονιάτικων ἀποδοχῶν τοῦ παθόντος, καί συγκεκριμένα ἡ σύνταξη δέν πρέπει νά ξεπερνάει τά $^{2}/_{3}$ τῶν χρονιάτικων ἀποδοχῶν τοῦ παθόντος (σέ περίπτωση θανάτου ἤ πλήρους ἀνικανότητας γιά δουλειά). Καί οἱ χρονιάτικες ἀποδοχές καθορίζονται μέ βάση τό μέσο μεροκάματο (ἤ τό μέσο μεροκάματο τοῦ *ἀνειδίκευτου ἐργάτη*), ἀφοῦ πολλαπλασιαστεῖ μέ τό 260. Ἡ διάταξη αὐτή περιλαβαίνει ἀκόμα *τρεῖς* περικοπές τοῦ ποσοῦ τῆς ἀποζημίωσης, *τρεῖς* παραχωρήσεις στήν πλεονεξία τῶν ἐπιχειρηματιῶν. Πρῶτο, καί ἄν ἀκόμα ὁ ἐργάτης δουλέψει 300 μέρες τό χρόνο, οἱ χρονιάτικες ἀποδοχές του περικόπτονται σέ 260 μέρες, χωρίς κανένα λόγο, ἁπλῶς γιατί ὁ νόμος ἐντέλλεται νά γίνεται ἡ περικοπή. Δεύτερο, καί ἄν ἀκόμα ὁ ἐργάτης ἔπαιρνε καλύτερο μεροκάματο ἀπό τόν ἀνειδίκευτο, τό ἴδιο εἶναι, σάν βάση τοῦ ὑπολογισμοῦ — σέ περίπτωση δουλειᾶς, λχ., σέ ἐπιχειρήσεις πού δέν ἐργάζονται ὅλο τό χρόνο — παίρνεται μόνο τό μεροκάματο τοῦ ἀνειδίκευτου ἐργάτη. Ἡ κυβέρνηση πολύ θά ἤθελε νά κατεβάσει ὅλους τούς ἐργάτες στή θέση τοῦ ἀνειδίκευτου· ἀπό δῶ βγαίνει γιά τό συνειδητό προλετάριο τό δίδαγμα ὅτι μόνο ἡ ἀδιάρηχτη ἑνότητα ὅλων τῶν ἐργατῶν καί ὅλων τῶν ἀνειδίκευτων ἐργατῶν μαζί εἶναι σέ θέση νά δημιουργήσει τή δύναμη πού θά εἶναι ἱκανή νά σπάσει τήν πλεονεξία τοῦ κεφαλαίου. Τρίτο, τό μέσο μεροκάματο τοῦ ἀνειδίκευτου ἐργάτη καθορίζεται κάθε τρία χρόνια (!) ἀπό τήν ἐπιτροπή γιά τά ἐργοστάσια καί τή μεταλλουργία, ἐννοεῖται χωρίς καμιά συμμετοχή τῶν ἐργατῶν. Τούς ἐργάτες δέν τούς ἀφορᾶ αὐτό, τά γραφεῖα τῶν κυβερνείων καί τῆς ἀστυνομίας, χωρίς ἀμφιβολία, ξέρουν θαυμάσια τή ζωή καί τό μεροκάματο τοῦ ἐργάτη.

Πρέπει νά σημειωθεῖ ἐπίσης ὅτι ὁ νόμος ὑποχρεώνει τούς ἰδιοχτῆτες τῶν ἐπιχειρήσεων νά πληροφοροῦν ἀμέσως τήν ἀστυνομία γιά κεῖνα μόνο τά ἀτυχήματα πού προβλέπει ὁ νόμος. Ποιά εἶναι τά ἀτυχήματα αὐτά; Ὅταν ἡ ἀπώλεια τῆς ἱκανότητας γιά ἐργασία ξεπερνάει τίς τρεῖς μέρες. Ποιός ὅμως μπορεῖ νά ξέρει *ἀμέσως μετά* τό ἀτύχημα, πόσες μέρες θά χάσει ὁ ἐργάτης τήν ἱκανότητα γιά ἐργασία; Ἡ διάταξη αὐτή πού εἶναι μέχρι τοῦ γελοίου παράλογη, δημιουργεῖ ἁπλῶς ἕνα παραθυράκι γιά τούς ἐργοστασιάρχες πού στίς περισσότερες περιπτώσεις θά ἀπαλλάσσονται (καί θά τούς ἀπαλλάσσουν τά δικαστήρια) ἀπό τήν ὑποχρέωση νά ἐνημερώνουν τίς ἀρχές γιά κάθε ἀτύχημα. Εἶναι ἀλήθεια πώς ὁ νόμος καθορίζει ὅτι ὁ παθών μπορεῖ νά ἀπαιτεῖ νά ἐνημερώνεται ἡ ἀστυνομία γιά *ὅλες χωρίς ἐξαίρεση* τίς περιπτώσεις σωματικῆς βλάβης *καί ἄν ἀκόμα δέν προβλέ-*

πονται ἀπό τό νόμο: αὐτό λέγεται στήν § 20 τῶν «διατάξεων γιά ἀποζημίωση παθόντων ἐργατῶν», καί συμβουλεύουμε ἐπίμονα ὅλους τούς ἐργάτες νά προπαγανδίζουν μέ ὅλες τίς δυνάμεις τήν καθημερινή καί ὑποχρεωτική ἐφαρμογή τῆς παραγράφου αὐτῆς. Νά ἐπιμένουν οἱ ἐργάτες, ὅπως οἱ παθόντες ἀπαιτοῦν, μέ βάση τήν § 20, νά ἐνημερώνεται πάντοτε καί ὁπωσδήποτε ὁ ἐπιθεωρητής ἐργασίας γιά *κάθε* ἀτύχημα· τότε μόνο εἶναι δυνατό νά καθοριστεῖ μέ κάποια ἀκρίβεια ὁ ἀριθμός τῶν ἀτυχημάτων καί νά μελετηθοῦν οἱ αἰτίες τους. Εἴμαστε βέβαιοι ὅτι οἱ συνειδητοί ἐργάτες θά κάνουν χρήση τοῦ δικαιώματος αὐτοῦ, ὅμως πολλοί, πάρα πολλοί οὔτε κάν θά ξέρουν ὅτι ἔχουν τέτοιο δικαίωμα!

Οἱ ἐπιχειρηματίες, σέ περίπτωση πού δέν ἐνημερώσουν τήν ἀστυνομία γιά τά ἀτυχήματα καί γενικά γιά κάθε περίπτωση παραβίασης τῶν διατάξεων τοῦ καινούργιου νόμου, πληρώνουν μόνο ἕνα πρόστιμο ἀπό 25 ὥς 100 ρούβλια. Φυσικά, τό πρόστιμο αὐτό εἶναι ὁλότελα μηδαμινό καί δέ φοβίζει καθόλου τούς μεγάλους ἐργοστασιάρχες (πού μισθώνουν τήν τεράστια πλειονότητα τῶν ἐργοστασιακῶν ἐργατῶν). Στήν περίπτωση αὐτή φαίνεται ἰδιαίτερα καθαρά, πόσο ἀπαραίτητο εἶναι νά ἐφαρμοστεῖ ἡ § 14 τοῦ δικοῦ μας σχεδίου προγράμματος πού ζητάει «νά καθιερωθεῖ ποινική εὐθύνη τῶν ἐργοδοτῶν γιά τήν παράβαση τῶν νόμων προστασίας τῆς ἐργασίας». Νά ἀπειλεῖς τούς ἑκατομμυριούχους μέ ἑκατό ρούβλια πρόστιμο, γιατί δέν ἐφάρμοσαν τό νόμο πού ἀσφαλίζει τό σακατεμένο γιά ὅλη τή ζωή του ἐργάτη, σημαίνει ὅτι ἐμπαίζεις τόν ἐργάτη.

Ἕνα ἀπό τά πιό ἐπιβλαβῆ ἄρθρα τοῦ καινούργιου νόμου πού ἔχουν συνταχθεῖ μέ τόν πιό ἰησουίτικο τρόπο, εἶναι τό ἄρθρο 31· αὐτό δίνει τό δικαίωμα στόν παθόντα ἐργάτη καί στά μέλη τῆς οἰκογένειάς του νά ἔρθουν σέ συμφωνία μέ τόν ἰδιοχτήτη τῆς ἐπιχείρησης γιά τό εἶδος καί τό ποσό τῆς καθοριζόμενης γι' αὐτούς ἀποζημίωσης. Περιττό νά ποῦμε ὅτι οἱ συμφωνίες αὐτές, στήν τεράστια πλειονότητά τους, θά εἶναι μιά συστηματική ἐξαπάτηση καί τρομοκράτηση τῶν πιό καθυστερημένων ἐργατῶν πού ξέρουν μόνο ἕνα πράγμα: τά μεγάλα δικαστικά ἔξοδα, τή γραφειοκρατία καί τή μεροληψία τῶν ρωσικῶν δικαστηρίων. Οἱ ἐπιθεωρητές ἐργασίας πού πρέπει νά πιστοποιοῦν αὐτές τίς συμφωνίες (πού ἰσοδυναμοῦν μέ ἀπόφαση εἰρηνοδικείου), θά περιφρουροῦν τά συμφέροντα ὁποιανοῦ ἄλλου θέλετε, ὄχι ὅμως τῶν ἐργατῶν.

Καί δέ φτάνει ὅτι οἱ ἐπιθεωρητές ἐργασίας πού μετατρέπονται τώρα ὅλο καί περισσότερο σέ ἁπλούς βοηθούς τῆς ἀστυνο-

μίας, παίζουν τό ρόλο τῶν «εἰρηνοποιῶν». Ὁ νόμος θέλει νά τούς κάνει ἀκόμα καί ἕνα εἶδος πρωτότυπων δικαστῶν. Ὁ νόμος παροτρύνει τά ἀφεντικά καί τούς ἐργάτες νά ἀπευθύνονται στούς ἐπιθεωρητές ἐργασίας γιά τήν ἑρμηνεία τῶν δικαιωμάτων καί τῶν ὑποχρεώσεων τῆς κάθε πλευρᾶς καί ταυτόχρονα οἱ ἐπιθεωρητές ἐργασίας ἔχουν δικαίωμα καί νά συγκεντρώνουν «ὅλα τά ἀπαραίτητα στοιχεῖα», καί νά ἀπαιτοῦν νά ἀνακοινώνονται αὐτά στά δυό μέρη καί νά καλοῦνται γιατροί γιά τήν πιστοποίηση. Αὐτό πιά εἶναι καθαρά δικαστική δουλειά πού ἀνατίθεται σέ ὑπαλλήλους ὑποταγμένους στό διοικητή τοῦ κυβερνείου! Καί δέν ἔχει καθιερωθεῖ καμιά διάταξη, κανένας κανονισμός γιά ἕνα τέτοιο δικαστήριο: πῶς θά συγκεντρώσει στοιχεῖα ὁ ἐπιθεωρητής, καί πῶς θά τά ἀνακοινώνει — καί θά τά ἀνακοινώνει; — τά στοιχεῖα αὐτά στά δυό μέρη, καί πῶς θά κάνει τήν ἐξέταση — ὅλα αὐτά ἀφήνονται στήν ἀπόλυτη κρίση του. Αὐτό μοιάζει τελείως μέ τό ἀστυνομικό δικαστήριο τῆς ἐποχῆς πρίν ἀπό τή μεταρύθμιση. Καί ὅταν κάποιος δέν ἀπευθυνθεῖ στό σταθμάρχη τοῦ ἐργοστασίου (σάν δικαστή) ἔχει σύμφωνα μέ τό νόμο ὁρισμένες συνέπειες: ὅποιος δέν ἀπευθυνθεῖ στόν ἐπιθεωρητή ἐργασίας πρίν ἀπό τό δικαστήριο, χάνει τό δικαίωμα νά πάρει ἀπό τήν ἁρμόδια δικαστική ὑπηρεσία καί τά ἔξοδα τῆς δίκης.

Μᾶς μένει μόνο νά ὑπενθυμίσουμε κι ἐδῶ ὅτι τό σοσιαλδημοκρατικό ἐργατικό κόμμα δέ ζητάει τέτοια δικαστήρια, δέ ζητάει τή μεσολάβηση τῶν ὑπαλλήλων, ἀλλά τή συγκρότηση ἐργατικῶν δικαστηρίων ἀπό ἴσο ἀριθμό ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀφεντικῶν. Μόνο τά δικαστήρια αὐτά, ἐφόσον θά ὑπάρχει ἐλεύθερο πολιτικά κρατικό καθεστώς, μποροῦν νά ἐξασφαλίσουν στούς ἐργάτες κάποια ἱκανοποιητική μεσολάβηση στήν ὑπόθεση τῆς ἑρμηνείας τῶν δικαιωμάτων καί τῶν ὑποχρεώσεων τῶν δυό μερῶν, στήν ὑπόθεση τῆς προκαταρκτικῆς ἐξέτασης τῶν παραπόνων καί τῶν ἀπαιτήσεων γιά ἀποζημίωση τῶν σακατεμένων. Τέτοια δικαστήρια ὑπάρχουν σ' ὅλα τά πολιτισμένα κράτη, καί μάλιστα οἱ ρῶσοι ὑπάλληλοι εἶχαν προτείνει *ἀκόμα πρίν ἀπό 40 χρόνια* νά εἰσαχθοῦν στή Ρωσία. Ἐδῶ καί 40 χρόνια εἶχε οριστεῖ ἐπιτροπή γιά τήν ἀναθεώρηση τοῦ κανονισμοῦ πού ἀφοροῦσε τά ἐργοστάσια καί τή χειροτεχνία. Ἡ ἐπιτροπή ἐξέδοσε «ἐργασίες», πέντε ὁλόκληρους τόμους, ἡ ἐπιτροπή ἔγραψε σχέδια καινούργιων κανονισμῶν, ἡ ἐπιτροπή τάχθηκε ὑπέρ τῆς δημιουργίας ἐργατικῶν δικαστηρίων ἀπό αἱρετούς ἀντιπροσώπους, καί... καί ὅλα αὐτά τά ἔβαλαν στό χρονοντούλαπο! Ἕνας σωρός ἀπό εὐσεβεῖς πόθους γεμίζουν τά ἀρχεῖα τῶν ἀμέτρητων ρωσι-

κῶν γραφείων καί θά τά γεμίζουν ὥς τή στιγμή πού ἡ ἐργατική τάξη θά σαρώσει ὅλη αὐτή τήν παλιατσαρία.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 47,
1 τοῦ Σεπτέμβρη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΤΖΙΦΟΣ!...[142]

—Ἄν ὅμως οἱ βροντόφωνες, μεγαλόστομες καί πομπώδικες διαβεβαιώσεις σας προκαλέσουν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης ἀκριβῶς ἀπό τόν ἴδιο τό χαρακτήρα τους;

— Θά ἤθελα νά δῶ ποιός θά τολμήσει νά ἀμφισβητήσει τά λόγια μου!

— Μά ἄν, ὡστόσο, τά ἀμφισβητήσει;

—Ἐπαναλαβαίνω πώς δέ θά ἐπιτρέψω νά ἀμφισβητηθοῦν τά λόγια ἑνός ἐπαναστάτη, δέ θά διστάσω μπροστά σέ τίποτε, θά τραβήξω ὥς τό τέλος, θά ἀπαιτήσω ἤ νά δηλώσουν ἀνοιχτά ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης ἤ νά ὑποχωρήσουν ἀνοιχτά, ἐγώ...

— Καί ἄν ἡ ἀπαίτησή σας νά ἐκφράσουν ἀνοιχτά ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης ἱκανοποιηθεῖ;

— Πῶς;

—Ἄν σᾶς ποῦν ἀνοιχτά καί συγκεκριμένα πώς δέ σᾶς πιστεύουν;

— Θά ἀποκαλέσω ποταπό συκοφάντη ἐκεῖνον πού θά τολμήσει νά τό πεῖ αὐτό, θά στιγματίσω μπροστά σ' ὅλο τόν κόσμο τήν ἀχαρακτήριστη πράξη του...

— Καί ἄν σέ ἀπάντηση ἀρχίσουν νά ἀποδείχνουν συστηματικά πώς ὅλη ἡ διαγωγή σας ἀπό καιρό πιά δέν ἐπιτρέπει νά σᾶς ἔχουν ἐμπιστοσύνη;

— Θά συγκεντρώσω τότε ἀπό παντοῦ διαμαρτυρίες ἐνάντια σ' αὐτή τήν ἀδελφοκτόνα πολεμική, θά ἀπευθυνθῶ πρός ὅλους μέ συγκινητικά λόγια γιά τήν καθαρή-ἀλήθεια καί τήν καθαρή-δικαιοσύνη, γιά τήν κρυστάλλινη καθαρότητα πού τή λερώνουν βρώμικα χέρια, γιά τραχύ καί βρώμικο φλοιό μικρόπρεπης φιλαυτίας, γιά τό καθαρτήριο πῦρ πού γεμίζει τήν ψυχή μου μέ ἀπεριόριστο ἐνθουσιασμό, θά παρομοιάσω τούς ἐχθρούς μου μέ τόν Πόντιο Πιλάτο...

— Καί ἄν γιά ὅλα αὐτά τά λόγια σᾶς παραβάλουν μέ τόν Ταρτοῦφο;

— Τότε θά ζητήσω διαιτητικό δικαστήριο!

— Θά σᾶς ἀπαντήσουν ἀμέσως ὅτι δέχονται πρόθυμα τήν πρόκληση καί ὅτι σᾶς προτείνουν πρίν ἀπ' ὅλα νά συμφωνήσετε ὅπως τό δικαστήριο ἐξετάσει τό ζήτημα ἄν ὁ ἀντίπαλός σας εἶχε τό δικαίωμα νά ἀμφιβάλλει γιά τήν ἀξιοπιστία τῶν δηλώσεών σας.

— Τότε... τότε... τότε θά δηλώσω πώς «*ὕστερα ἀπ' ὅλα ὅσα συνέβησαν*» εἶναι γελοῖο ἀκόμα καί νά μιλάει κανείς γιά κάποια «*συμφωνία*» ἀνάμεσα σέ κάποιες «*πλευρές*»*!*

* * *

Τέτοια ἦταν ἡ «ἀχαρακτήριστη — κατά τήν ἔκφραση τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» — καμπάνια σχετικά μέ τήν ὑπόθεση τῆς 2 τοῦ 'Απρίλη». Ἡ ἐντιμότατη ἐφημερίδα δέ θέλει καθόλου, γιά λόγους πολύ εὐνόητους, νά ὁμολογήσει ὅτι ἡ ἱστορία αὐτή ἦταν πραγματικά τέτοια. Ἡ ἐντιμότατη ἐφημερίδα προσπαθεῖ νά καλυφθεῖ πίσω ἀπό μιά σειρά ὑπεκφυγές πού εἴμαστε ὑποχρεωμένοι νά τίς ἐξετάσουμε λεπτομερειακά.

Ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἐκπλήσσεται, πρῶτο, γιατί «ἀντί τῆς ὀργανωμένης ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας», στήν ὁποία ἀπευθύνθηκαν οἱ σύντροφοι τοῦ Μπαλμασόφ, ἀπαντάει ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα». Οἱ σύντροφοι τοῦ Μπαλμασόφ — μᾶς λένε — «δέν πῆραν ἀπάντηση στήν τελείως συγκεκριμένη πρότασή τους πού στάλθηκε σέ τελείως συγκεκριμένη διεύθυνση».

Αὐτό δέν εἶναι ἀλήθεια, κύριοι. Γιά σᾶς, ὅπως καί γιά τόν καθένα, εἶναι πολύ καλά γνωστό τί εἶναι ἀκριβῶς ἡ ὀργανωμένη ρωσική σοσιαλδημοκρατία, τί εἶναι ἀκριβῶς *ὅλες* οἱ ὀργανώσεις μας. Μέσα σέ μιά νύχτα δέν ξεφυτρώνουν σέ μᾶς — ὅπως συμβαίνει σέ μερικούς — νέες ὀργανώσεις. 'Εμεῖς ἔχουμε ἐπιτροπές τοῦ κόμματος, ἔχουμε τήν «Ἴσκρα», ἔχουμε τήν ΟΕ πού ἀπό καιρό τώρα προετοιμάζει τό δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματος. Σέ ποιά λοιπόν «συγκεκριμένη διεύθυνση» ἀπευθυνθήκατε; Στό δεύτερο συνέδριο; Στήν ΟΕ; Ὄχι, παρά τά λεγόμενά σας γιά *συγκεκριμένη* διεύθυνση, δέν καθορίσατε *μέ τίποτε ἀπολύτως* αὐτή τή διεύθυνση. Μόνοι σας παρατηρήσατε πώς ἡ «Ἴσκρα» ἔχει ἀναγνωριστεῖ ἀπό τήν πλειοψηφία τῶν ἐπιτροπῶν καί γι' αὐτό δέν μποροῦσε νά σᾶς ἀπαντήσει κανένας ἄλλος ἐκτός ἀπό τήν «Ἴσκρα». Ἄν τό δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματός μας ανα-

γνωρίσει τήν «Ἴσκρα» σάν ὄργανο τοῦ κόμματος, τότε ἡ ἀπάντηση τῆς «Ἴσκρα» θά εἶναι ἀπάντηση τοῦ κόμματος. Ἄν ὄχι — τότε θά ἔχετε νά κάνετε μέ ἄλλο ὄργανο. Αὐτό εἶναι τόσο ἁπλό, πού θά μποροῦσε νά τό καταλάβει κι ἕνα ἑξάχρονο παιδί.

Ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» «ἐκπλήσσεται, γιατί, ἀντί νά δοθεῖ ἄμεση ἀπάντηση στήν ἄμεση πρόταση τῶν συντρόφων τοῦ Μπαλμασόφ» (πρόταση νά δοθεῖ τάχα ἡ δυνατότητα στή σοσιαλδημοκρατία νά κατατοπιστεῖ σχετικά μέ τήν ἀληθινή οὐσία τῆς ὑπόθεσης τῆς 2 τοῦ Ἀπρίλη), «μᾶς προτείνουν νά θεωρηθοῦν αὐτοί καί ἡ „Ἴσκρα" πλευρές πού ἀνάμεσά τους, ὕστερα ἀπ᾽ ὅσα συνέβηκαν, εἶναι δυνατές κάποιες προκαταρκτικές διαπραγματεύσεις, „συμφωνίες" σχετικά μέ τήν τοποθέτηση τοῦ ζητήματος». Ἔτσι, ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἰσχυρίζεται τώρα πώς δέ μᾶς πρότειναν διαιτητικό δικαστήριο, ἀλλά μᾶς πρότειναν ἁπλῶς νά μᾶς δόσουν τή δυνατότητα νά κατατοπιστοῦμε. Αὐτό δέν εἶναι ἀλήθεια. Ἡ «Δήλωση» στό φύλλο 27 τῆς «Ρ. Ρ.» μιλάει ἐπιλέξει γιά «ἀνεξέλεγκτη κατηγορία (τῆς «Ἴσκρα») γιά συκοφαντία», μιλάει γιά *ἐξακρίβωση* τῆς κατηγορίας, γιά *ἀνάθεση* «σ᾽ ἕνα πρόσωπο, στήν εὐσυνειδησία καί στή συνωμοτικότητα τοῦ ὁποίου θά μπορούσαμε νά βασιστοῦμε ἐξίσου καί ἐμεῖς καί τό Κεντρικό Ὄργανο (σημειῶστε το αὐτό!) τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας, νά ἐξετάσει τά παρακάτω ἀποδειχτικά στοιχεῖα». «Ἐξακρίβωση τῆς κατηγορίας», «ἐξέταση τῶν ἀποδειχτικῶν στοιχείων» ἀπό πρόσωπο ἀμοιβαίας ἐμπιστοσύνης γιά τόν κατήγορο καί τόν κατηγορούμενο — αὐτό δέν εἶναι διαιτητικό δικαστήριο; Αὐτό εἶναι ἁπλῶς πρόταση γιά κατατόπιση;; Εἶστε κωμικοί, κύριοι. Ἀφοῦ προτείνατε πρῶτα νά συμφωνήσουμε στήν ἐκλογή εὐσυνείδητου προσώπου, δηλώνετε τώρα, μ᾽ ἕνα ἀμίμητα ὑπεροπτικό ὕφος Νοζντριόφ * πού πιάστηκε στά πράσα, πώς δέν εἶναι δυνατή καμιά συμφωνία!

Ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» «ρωτάει σέ συνέχεια, ποιόν κοροϊδεύει ἡ „Ἴσκρα" ὅταν μιλάει γιά συμφωνία στόν τρόπο τοποθέτησης τοῦ ζητήματος, ἐνῶ ταυτόχρονα ὑπαγορεύει τή δική της τοποθέτηση καί δηλώνει κατηγορηματικά πώς δέν μπορεῖ νά ὑπάρξει διαφορετική τοποθέτηση τοῦ ζητήματος». Μπροστά στό δικαστήριο ὁ καθένας ἐκθέτει σαφῶς τή δική του γνώμη καί ὑποστηρίζει πώς αὐτή εἶναι ἡ μοναδικά σωστή. Ὁ ὑπεροπτικός ἀντίπαλός μας, ἀντί νά ἐκθέσει καί αὐτός τή δική του *συγκεκρι-*

* Ἕνας ἀπό τούς ἥρωες τοῦ μυθιστορήματος «Νεκρές ψυχές» τοῦ Ν. Β. Γκόγκολ. Τύπος ὑπεροπτικοῦ, ξεδιάντροπου καί ἀδιάκριτου ἀνθρώπου. *Σημ. Μετ.*

μένη τοποθέτηση τοῦ ζητήματος, ἀρχίζει νά κάνει τόν παλληκαρά καί νά πετάει ἰβγινικές κουβέντες!

'Αφοῦ ἔκανε τόν παλληκαρά, ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» εὐαρεστήθηκε, ὡστόσο, νά κάνει καί μερικές παρατηρήσεις σχετικά μέ τή δική μας τοποθέτηση τοῦ ζητήματος. Κατά τή γνώμη της, ἡ «Ἴσκρα» καταφεύγει σέ ὑπεκφυγές καί ὑποχωρεῖ. Τό ζήτημα δέ βρίσκεται, λέει, στό «ὅτι ἡ Μαχητική ὀργάνωση ἐπιβουλεύτηκε τό δικαίωμα τῆς „Ἴσκρα" νά σκέφτεται ἐλεύθερα (!), νά ἐκτιμάει ἀπό τή δική της σκοπιά τίς πολιτικές πράξεις, ἀκόμα καί (sic!*) νά ἀμφιβάλλει ἐνδόμυχα γιά ὁ,τιδήποτε». Αὐτό τό «νά ἀμφιβάλλει ἐνδόμυχα» εἶναι πραγματικά ἀμίμητο. Ἡ «Μαχητική ὀργάνωση» εἶναι σέ τόσο ἀσυνήθιστο βαθμό φιλελεύθερη, ὥστε νά εἶναι ἕτοιμη (τώρα, ὕστερα ἀπό ἀγώνα πάνω ἀπό ἕνα χρόνο!) νά μᾶς ἐπιτρέψει *ἀκόμα* καί νά ἀμφιβάλλουμε, — ὅμως μόνο ἐνδόμυχα, δηλ. πιθανόν, ἔτσι πού νά μή τό ξέρει κανένας ἄλλος, ἐκτός ἀπό τόν ἴδιο τόν ἀμφιβάλλοντα... Μήπως καί τό «νά ἐκτιμοῦμε ἐλεύθερα», μᾶς ἐπιτρέπουν οἱ μαχητικοί αὐτοί ἄνθρωποι νά τό κάνουμε μόνο ἀπό μέσα μας;

«Θά μποροῦσε νά σκεφτεῖ κανείς, — λέει ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», — πώς μόνο ἡ ἄρνηση τῆς „Ἴσκρα" νά ὑποταχθεῖ σ' αὐτή τήν ἀπαίτηση ἀποτέλεσε ἀφορμή νά κατηγορηθεῖ ἡ „Ἴσκρα" γιά συκοφαντία». 'Ακολουθοῦν περικοπές ἀπό τό ἄρθρο «Οἱ Ταρτοῦφοι τῆς ἐπαναστατικῆς ἠθικῆς» καί ἡ παρατήρηση ὅτι «ἐδῶ δέ γίνεται λόγος γιά κάποιες ἁπλές καί ἀόριστες ἀμφιβολίες, ἀλλά γιά πολύ σοβαρές καί πολύ συγκεκριμένες κατηγορίες».

Καλοῦμε τόν ἀναγνώστη νά θυμηθεῖ μερικά πασίγνωστα γεγονότα. Στό φύλλο 20 τῆς «Ἴσκρα» (τῆς 1 τοῦ Μάη 1902) κάνουμε ἐκτίμηση τῆς πράξης τοῦ Μπαλμασόφ, χωρίς νά ἔχουμε ἰδέα γιά κάποια μαχητική ὀργάνωση. Ἡ ὀργάνωση αὐτή μᾶς στέλνει ἕνα γράμμα μέ τήν ἀπαίτηση ν' ἀναζητήσουμε τά κίνητρα τῆς ἀπόφασης τοῦ Μπαλμασόφ στίς ἐπίσημες δηλώσεις της. 'Εμεῖς πετᾶμε σιωπηρά στόν κάλαθο τῶν ἀχρήστων τό γράμμα αὐτό τῆς ἄγνωστης ὀργάνωσης. Τό γράμμα δημοσιεύεται στό φύλλο 7 τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ('Ιούνης 1902), ἡ σύνταξη τῆς ὁποίας, ἐξαιτίας καί μόνο τῆς σιωπῆς μας, ξεφωνίζει κιόλας ὅτι ἀμαυρώνουμε τήν ἠθική πλευρά, μειώνουμε τή σημασία τῆς πράξης κτλ. 'Απαντοῦμε μέ τό ἄρθρο «'Αναγκαστική πολεμική» (φύλλο 23 τῆς «Ἴσκρα», 1 τοῦ Αὐγούστου 1902),

* — ἔτσι! *Σύντ.*

εἰρωνευόμαστε τόν ὀργισμένο Δία, ὑπερασπίζουμε τήν ἐκτίμηση πού κάναμε τῆς πράξης τῆς 2 τοῦ ᾿Απρίλη καί δηλώνουμε πώς εἶναι «περισσότερο ἀπό ἀμφίβολο» γιά μᾶς ὅτι ὁ Μπαλμασόφ ἀνήκει σέ «μαχητική ὀργάνωση». Τότε οἱ κ. κ. σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες ἀφοῦ μᾶς ἀπόσπασαν τήν ἐξωτερίκευση τῆς ἐνδόμυχης ἀμφιβολίας μας, βγάζουν ὑστερικές κραυγές γιά «ἀχαρακτήριστη συμπεριφορά» καί, οὔτε λίγο οὔτε πολύ, μιλοῦν πιά γιά «βρωμιά» καί «συκοφαντία» (φύλλο 11 τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», Σεπτέμβρης 1902).

Αὐτά εἶναι, στίς πιό γενικές γραμμές, τά βασικά σημεῖα τῆς δημοσιογραφικῆς μας διαμάχης. Ἕνας ἄνθρωπος πού ξέρει θαυμάσια πώς ὁ ἀντίπαλος δέχεται τά λόγια του μέ σιωπηρή δυσπιστία, τοῦ βάζει δημόσια τό μαχαίρι στό λαιμό, ἀπαιτεῖ νά τοῦ ἐκφράσει ἀνοιχτά ἤ ἐμπιστοσύνη, ἤ δυσπιστία καί, ἀφοῦ ἀποσπᾶ τό δεύτερο, χτυπᾶ τά στήθη του καί παραπονιέται urbi et orbi* πόσο εὐγενική ὕπαρξη εἶναι καί πόσο πρόστυχα τόν προσβάλλουν. Τί εἶναι αὐτό; Δέν εἶναι μήπως νοζντριοφισμός; δέν εἶναι ἐπαναστατικός παλληκαρισμός; καί δέ θά ἄξιζε ἕνας τέτοιος ἄνθρωπος νά ὀνομαστεῖ Ταρτοῦφος;

᾿Από ποῦ βγάζει ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» πώς ἐμεῖς ὑποχωροῦμε, ἐπειδή δέ θελήσαμε νά ἀναλάβουμε τήν εὐθύνη γιά τό ἄρθρο καί γιά τά ἄρθρα τά σχετικά μέ τούς Ταρτούφους; ᾿Επειδή στή δική μας τοποθέτηση τοῦ ζητήματος δέ συμπεριλήφθηκαν οἱ θέσεις αὐτῶν τῶν ἄρθρων; ᾿Αλλά μήπως μᾶς πρότειναν διαιτησία γιά κάποια συγκεκριμένα ἄρθρα καί ὄχι γιά τήν ὅλη στάση τῆς «Ἴσκρα» ἀπέναντι στίς διαβεβαιώσεις τοῦ «κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν»; Μήπως ἀπό τήν ἀρχή ἀρχή τῆς δήλωσης τῶν συντρόφων τοῦ Μπαλμασόφ πού δημοσιεύτηκε στό φύλλο 27 τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» δέν ἀναφέρεται ἀκριβῶς ἡ ἀφετηρία τῆς ὅλης διαμάχης, δηλ. τά λόγια ἀπό τό φύλλο 23 τῆς «Ἴσκρα» πώς γι' αὐτήν εἶναι περισσότερο ἀπό ἀμφίβολο ὅτι ὁ Μπαλμασόφ ἀνήκει σέ «μαχητική ὀργάνωση»; Παίρνουμε τό θάρρος νά διαβεβαιώσουμε τή «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ὅτι ἀναλαβαίνουμε τήν εὐθύνη γιά *ὅλα* τά ἄρθρα μας, εἴμαστε ἕτοιμοι νά συμπληρώσουμε τά ἐρωτήματα γιά τή διαιτησία, παραπέμποντας σέ *ὁποιοδήποτε* φύλλο τῆς «Ἴσκρα», εἴμαστε ἕτοιμοι ν' ἀποδείξουμε μπροστά σ' ὁποιονδήποτε ὅτι εἴχαμε ἀπόλυτο ἠθικό δικαίωμα καί κάθε λογική βάση νά χαρακτηρίσουμε Ταρτούφους τούς δημοσιολόγους ἐκείνους

* — σ' ὅλο τόν κόσμο. *Σύντ.*

τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», πού ἔφτασαν στό σημεῖο νά χρησιμοποιήσουν τίς ἐκφράσεις πού ἀναφέρουμε παραπάνω, γιατί ἐκφράσαμε θαρρετά ἀμφιβολία σχετικά μέ τήν ἀξιοπιστία τῶν λόγων της.

«Ὑποχωρήσεις καί ὑπεκφυγές» ὑπάρχουν πραγματικά, ἀπό ποιά ὅμως πλευρά; Μήπως ἀπό τήν πλευρά ἐκείνων πού *τώρα* εἶναι ἕτοιμοι νά μᾶς ἀναγνωρίσουν μεγαλόψυχα τό δικαίωμα νά ἐκτιμοῦμε ἐλεύθερα καί νά ἀμφιβάλλουμε ἐνδόμυχα, ἀπό τήν πλευρά ἐκείνων πού *πάνω ἀπό ἕνα χρόνο* ἀσκοῦνταν σέ ἀποκρουστικά στομφώδικες ρητορεῖες, ἐπειδή ἡ «Ἴσκρα» συνέχιζε ἐπίμονα νά ἀμφιβάλλει καί ἀπόδειχνε πώς κάθε σοβαρός ἄνθρωπος ἔχει ὑποχρέωση νά ἐκφράζει τήν ἀμφιβολία του ἀπέναντι στήν ἐπαναστατική ἀερολογία; Ὅταν εἴδατε πώς τά αἰσθηματικά λόγια γιά ὑψηλή ἐντιμότητα προκαλοῦν πιά, στήν πραγματικότητα, τά γέλια κι ὄχι τούς θρήνους τοῦ ἀκροατηρίου, σᾶς κατέλαβε ἡ ἐπιθυμία νά προκαλέσετε καινούργια αἴσθηση, κι ἐμφανισθήκατε μέ τό αἴτημα τῆς διαιτησίας. Ἡ διψασμένη γιά σκάνδαλα μερίδα τοῦ κόσμου τῶν παροικιῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ ἔτριβε ἀπό ἱκανοποίηση τά χέρια καί ψιθύριζε ζωηρά: «τούς κάλεσαν σέ διαιτησία... ἐπιτέλους! Τώρα θά δοῦμε». Καί τώρα εἶδαν τήν τελευταία σκηνή τοῦ κωμειδυλλίου, πού ὁ ἥρωάς του δήλωνε μέ ἀπερίγραπτα προσβλημένο ὕφος εὐγενικοῦ ἀνθρώπου, πώς «ὕστερα ἀπ' ὅσα συνέβηκαν» δέν εἶναι δυνατή καμιά συμφωνία γιά παραπομπή τῶν ζητημάτων σέ διαιτησία.

Συνεχίστε ἥσυχα στό ἴδιο πνεῦμα, κύριοι! Νά θυμᾶστε ὅμως πώς κανένας χείμαρρος θλιβερῶν λόγων δέ θά μᾶς ἐμποδίσει νά ἐκπληρώσουμε τό καθῆκον μας: νά ξεσκεπάζουμε τή λογοκοπία καί τήν ἀπάτη ὅπου κι ἄν ἐκδηλώνονται, σέ «προγράμματα» ἐπαναστατῶν τυχοδιωχτῶν, σέ σπιθοβολήματα τῆς ἀερολογίας τους, ἤ στά ὑψηλά κηρύγματα γιά καθαρή-ἀλήθεια, γιά καθαρτήριο πῦρ, γιά κρυστάλλινη καθαρότητα καί πολλά ἄλλα.

«Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 48,
15 τοῦ Σεπτέμβρη 1903

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό κείμενο
τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα»

ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ [143]

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΩΤΟ

Ἡ δήλωση τῆς σύνταξης τῆς ἐφημερίδας «Στουντέντ» [144], πού πρωτοδημοσιεύτηκε, ἄν δέν κάνουμε λάθος, στό τεῦχος 4 (28) τοῦ «Ὀσβομποζντένιγε» καί πού τήν ἔλαβε καί ἡ «Ἴσκρα», δείχνει, κατά τή γνώμη μας, ὅτι στίς ἀντιλήψεις τῆς σύνταξης, μετά τήν ἔκδοση τοῦ 1ου φύλλου τῆς «Στουντέντ», σημειώθηκε ἕνα σημαντικό βῆμα πρός τά μπρός. Ὁ κ. Στροῦβε δέν ἔκανε λάθος, πού ἔσπευσε νά διαφωνήσει μέ τίς ἀπόψεις πού ἐκτέθηκαν στή δήλωση: πραγματικά, οἱ ἀπόψεις αὐτές διαφέρουν ριζικά ἀπό τήν ὀπορτουνιστική κατεύθυνση πού μέ τόση συνέπεια καί ζῆλο ἀκολουθεῖ τό φιλελεύθερο-ἀστικό ὄργανο. Ἡ σύνταξη τῆς «Στουντέντ», ἀναγνωρίζοντας πώς «*μόνο* τό ἐπαναστατικό αἴσθημα δέν μπορεῖ νά δημιουργήσει τήν ἰδεολογική ἑνότητα τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου», πώς «γιά τό σκοπό αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο τό σοσιαλιστικό ἰδανικό πού νά στηρίζεται στή μιά ἤ στήν ἄλλη σοσιαλιστική κοσμοθεωρία», καί μάλιστα σέ κοσμοθεωρία «ἀποκρυσταλλωμένη, ὁλοκληρωμένη», ξέκοψε καταρχήν ἀπό τήν ἰδεολογική ἀδιαφορία καί τό θεωρητικό ὀπορτουνισμό καί τοποθέτησε πάνω σέ σωστή βάση τό ζήτημα τῶν μέσων ἐπαναστατικοποίησης τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου.

Εἶναι ἀλήθεια ὅτι ἀπό τή συνηθισμένη ἄποψη τοῦ ἀγοραίου «ἐπαναστατισμοῦ» ἡ ἰδεολογική ἑνότητα τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου δέν ἀπαιτεῖ μιά ὁλοκληρωμένη κοσμοθεωρία, ἀλλά τήν ἀποκλείει· ἰδεολογική ἑνότητα σημαίνει «ἀνεχτική» στάση ἀπέναντι στίς διάφορες ἐπαναστατικές ἰδέες, προϋποθέτει ἀποχή ἀπό τήν κατηγορηματική παραδοχή ἑνός ὁποιουδήποτε καθορισμένου κύκλου ἰδεῶν· μέ μιά λέξη, ἡ ἰδεολογική ἑνότητα, ἀπό τήν άποψη αὐτῶν τῶν σοφῶν τοῦ πολιτικαντισμοῦ, προϋποθέτει κάποια

ἔλλειψη ἰδεολογίας (βέβαια, καλυμμένη λίγο-πολύ ἔντεχνα μέ χιλιοειπωμένες διατυπώσεις γιά εὐρύτητα ἀντιλήψεων, γιά σπουδαιότητα τῆς ἑνότητας μέ κάθε θυσία καί ἄμεσα κτλ. κτλ.). Ἀρκετά εὐλογοφανές καί πολύ πειστικό, ἀπό πρώτη ματιά, ἐπιχείρημα γιά μιά τέτοια τοποθέτηση τοῦ ζητήματος ἀποτελεῖ πάντα ἡ προσφυγή στό πασίγνωστο καί ἀδιαφιλονίκητο γεγονός ὅτι στό φοιτητικό κόσμο ὑπάρχουν καί δέν μποροῦν νά μήν ὑπάρχουν ὁμάδες πολύ διαφορετικές ὡς πρός τίς πολιτικοκοινωνικές ἀντιλήψεις τους, καί γι' αὐτό ἡ ἀπαίτηση νά ὑπάρχει ὁλοκληρωμένη καί συγκεκριμένη κοσμοθεωρία θά ἀπωθήσει ὁπωσδήποτε ὁρισμένες ἀπ' αὐτές τίς ὁμάδες, — συνεπῶς, θά ἐμποδίσει τήν ἑνότητα, συνεπῶς, θά προκαλέσει διενέξεις ἀντί ὁμόθυμη δουλειά, συνεπῶς, θά ἐξασθενίσει τή δύναμη τῆς γενικῆς πολιτικῆς ἐπίθεσης κ.ο.κ. χωρίς τέλος.

Ἄς δοῦμε προσεχτικά αὐτόν τόν εὐλογοφανῆ συλλογισμό. Ἄς πάρουμε, λχ., ἀπό τό φύλλο 1ο τῆς «Στουντέντ» τή διαίρεση τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου σέ ὁμάδες — στό πρῶτο αὐτό φύλλο ἡ σύνταξη δέν εἶχε προβάλει ἀκόμα τήν ἀπαίτηση νά ὑπάρχει συγκεκριμένη καί ὁλοκληρωμένη κοσμοθεωρία καί γι' αὐτό θά ἦταν δύσκολο νά τήν ὑποπτευθεῖ κανείς γιά μεροληπτικότητα ὑπέρ τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς «στενότητας». Τό ἄρθρο τῆς σύνταξης στό 1ο φύλλο τῆς «Στουντέντ» ξεχωρίζει μέσα στό σημερινό φοιτητικό κόσμο τέσσερες μεγάλες ὁμάδες: 1) «τό ἀδιάφορο πλῆθος» — «πρόσωπα πού δέν τά ἐνδιαφέρει καθόλου τό φοιτητικό κίνημα»· 2) «τούς ἀκαδημαϊκούς», δηλ. τούς ὀπαδούς τῶν φοιτητικῶν κινημάτων πάνω σέ ἀποκλειστικά ἀκαδημαϊκή βάση· 3) «τούς ἀντίπαλους τῶν φοιτητικῶν κινημάτων γενικά, δηλ. τούς ἐθνικιστές, ἀντισημίτες κλπ.»· 4) «τούς πολιτικούς», δηλ. τούς ὀπαδούς τοῦ ἀγώνα γιά τήν ἀνατροπή τοῦ τσαρικοῦ δεσποτισμοῦ. «Ἡ ὁμάδα αὐτή ἀποτελεῖται, μέ τή σειρά της, ἀπό δυό ἀντίθετα στοιχεῖα — ἀπό τήν καθαρά ἀστική πολιτική ἀντιπολίτευση πού ἔχει ἐπαναστατικές διαθέσεις, καί ἀπό τό ἐπαναστατικό διανοούμενο προλεταριάτο μέ σοσιαλιστικές διαθέσεις πού δημιουργήθηκε τίς τελευταῖες ἡμέρες (μόνο τίς τελευταῖες ἡμέρες; *Ν. Λένιν*)». Ἄν παρθεῖ ὑπόψη πώς ἡ τελευταία ὑποομάδα διαιρεῖται μέ τή σειρά της, ὅπως εἶναι πασίγνωστο, σέ φοιτητές σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες καί σέ φοιτητές σοσιαλδημοκράτες, τότε ἀποδείχνεται πώς στό σημερινό φοιτητικό κόσμο ὑπάρχουν *ἕξι* πολιτικές ὁμάδες: ἀντιδραστικοί, ἀδιάφοροι, ἀκαδημαϊκοί, φιλελεύθεροι, σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες καί σοσιαλδημοκράτες.

Προβάλλει τό ἐρώτημα: μήπως εἶναι τυχαία αὐτή ἡ διαίρεση

σέ ὁμάδες; μήπως αὐτό εἶναι μιά προσωρινή διαίρεση τῶν διαθέσεων; Ἀρκεῖ νά μπεῖ σταράτα αὐτό τό ἐρώτημα γιά νά δοθεῖ σ' αὐτό ἀμέσως ἀρνητική ἀπάντηση ἀπό κάθε ἄνθρωπο πού ἔχει κάποια γνώση τοῦ πράγματος. Ἀλλά οὔτε καί μποροῦσε νά ὑπάρχει διαφορετική διαίρεση σέ ὁμάδες στό φοιτητικό μας κόσμο, γιατί ὁ κόσμος αὐτός ἀποτελεῖ τό πιό εὐαίσθητο τμῆμα τῆς διανόησης, καί ἡ διανόηση γι' αὐτό καί λέγεται διανόηση, ἐπειδή ἀντανακλᾶ καί ἐκφράζει, κατά τόν πιό συνειδητό, τόν πιό ἀποφασιστικό καί τόν πιό ἀκριβῆ τρόπο τήν ἐξέλιξη τῶν ταξικῶν συμφερόντων καί τῶν πολιτικῶν ὁμάδων πού ὑπάρχουν μέσα σ' ὁλόκληρη τήν κοινωνία. Ὁ φοιτητικός κόσμος δέ θά ἦταν αὐτός πού εἶναι, ἄν ἡ διαίρεσή του σέ πολιτικές ὁμάδες δέν ἀντιστοιχοῦσε στή διαίρεση σέ πολιτικές ὁμάδες πού ὑπάρχει σ' ὅλη τήν κοινωνία — «ἀντιστοιχοῦσε» ὄχι μέ τήν ἔννοια τῆς πλήρους ἀναλογίας τῶν φοιτητικῶν καί κοινωνικῶν ὁμάδων ὡς πρός τή δύναμη καί τόν ἀριθμό τους, ἀλλά μέ τήν ἔννοια τῆς ἀναγκαίας καί ἀναπόφευχτης ὕπαρξης στό φοιτητικό κόσμο τῶν ὁμάδων ἐκείνων πού ὑπάρχουν στήν κοινωνία. Καί γιά ὁλόκληρη τή ρωσική κοινωνία, μέ τήν ἐμβρυακή της (συγκριτικά) ἀνάπτυξη τῶν ταξικῶν ἀνταγωνισμῶν, μέ τήν πολιτική παρθενικότητά της, μέ τήν ἐξουθένωση καί τήν καταπίεση τῶν τεράστιων, τῶν ἀφάνταστα τεράστιων μαζῶν τοῦ πληθυσμοῦ ἀπό τόν ἀστυνομικό δεσποτισμό, εἶναι χαρακτηριστικές αὐτές ἀκριβῶς οἱ ἕξι ὁμάδες: ἀντιδραστικοί, ἀδιάφοροι, *ἐκπολιτιστές*, φιλελεύθεροι, σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες καί σοσιαλδημοκράτες. Ἀντί «ἀκαδημαϊκούς» ἔβαλα ἐδῶ «ἐκπολιτιστές», δηλ. ὀπαδούς τῆς νόμιμης προόδου χωρίς πολιτική πάλη, τῆς προόδου στά πλαίσια τῆς ἀπολυταρχίας. Τέτοιοι ἐκπολιτιστές ὑπάρχουν σ' ὅλα τά στρώματα τῆς ρωσικῆς κοινωνίας καί παντοῦ περιορίζονται, ὅπως οἱ φοιτητές «ἀκαδημαϊκοί», σ' ἕνα μικρό κύκλο ἐπαγγελματικῶν συμφερόντων, στή βελτίωση ὁρισμένων κλάδων τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας ἤ τῆς κρατικῆς καί τοπικῆς διοίκησης, παντοῦ ἀποφεύγουν δειλά τήν «πολιτική», χωρίς νά κάνουν διάκριση (ὅπως δέν κάνουν διάκριση καί οἱ ἀκαδημαϊκοί) ἀνάμεσα στούς «πολιτικούς» τῶν διαφόρων κατευθύνσεων καί χωρίς νά παύουν νά ὀνομάζουν πολιτική καθετί πού σχετίζεται μέ τίς... μορφές διοίκησης. Τό στρῶμα τῶν ἐκπολιτιστῶν ἀποτελοῦσε πάντα καί ἀποτελεῖ καί σήμερα τό πλατύ βάθρο τοῦ φιλελευθερισμοῦ μας: σέ «εἰρηνικούς» καιρούς (δηλ., ἄν τό μεταφράσουμε αὐτό στή «ρωσική» γλώσσα, σέ περίοδο πολιτικῆς ἀντίδρασης) οἱ ἔννοιες ἐκπολιτιστής καί φιλελεύθερος συγχωνεύονται σχεδόν ὁλότελα, ἀκό-

μα καί σέ πολεμική περίοδο, σέ περίοδο ἀνόδου τῶν διαθέσεων τῆς κοινωνίας, σέ περίοδο αὐξανόμενης ἐπίθεσης κατὰ τῆς ἀπολυταρχίας, ἡ διαφορά ἀνάμεσα σ' αὐτές τίς ἔννοιες παραμένει συχνά ἀσαφής. Ὁ ρῶσος φιλελεύθερος, ἀκόμα καί ὅταν κάνει τήν ἐμφάνισή του στό κοινό, ἀπό ἕνα ἐλεύθερο ἔντυπο τοῦ ἐξωτερικοῦ, μέ μιά ἄμεση καί ἀνοιχτή διαμαρτυρία ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία, καί πάλι δέν παύει νά αἰσθάνεται τόν ἑαυτό του προπαντός ἐκπολιτιστή καί κάποτε ἀρχίζει νά σκέφτεται σάν σκλάβος, ἤ, ἄν θέλετε, σάν λεγκαλιστής, νομοταγής πιστός ὑπήκοος: βλέπε «Ὀσβομποζντένιγε».

Ἡ ἔλλειψη συγκεκριμένου καί εὐδιάκριτου γιά ὅλους ὁρίου ἀνάμεσα στούς ἐκπολιτιστές καί στούς φιλελεύθερους εἶναι χαρακτηριστική γενικά γιά ὁλόκληρη τή διαίρεση σέ πολιτικές ὁμάδες τῆς ρωσικῆς κοινωνίας. Θά μποροῦσαν, ἴσως, νά μᾶς ποῦν πώς ἡ παραπάνω διαίρεση σέ ἕξι ὁμάδες δέν εἶναι σωστή, γιατί δέν ἀντιστοιχεῖ στήν ταξική διαίρεση τῆς ρωσικῆς κοινωνίας. Μιά τέτοια ὅμως ἀντίρηση θά ἦταν ἀβάσιμη. Φυσικά, ἡ ταξική διαίρεση ἀποτελεῖ τό πιό βαθύ θεμέλιο τῆς διαίρεσης σέ πολιτικές ὁμάδες· αὐτή *σέ τελευταία ἀνάλυση* καθορίζει, βέβαια, πάντα τή διαίρεση σέ ὁμάδες. Τό βαθύ ὅμως τοῦτο θεμέλιο ἀποκαλύπτεται μόνο στό μέτρο πού συντελεῖται ἡ πορεία τῆς ἱστορικῆς ἐξέλιξης καί στό μέτρο πού ἀναπτύσσεται ἡ συνειδητότητα αὐτῶν πού συμμετέχουν καί δημιουργοῦν αὐτή τήν ἐξέλιξη. Αὐτή ἡ «τελευταία ἀνάλυση» πραγματοποιεῖται μόνο μέ τήν πολιτική πάλη — κάποτε σάν ἀποτέλεσμα μακρόχρονης, ἐπίμονης πάλης πού διαρκεῖ χρόνια καί δεκαετίες, καί πότε ἐκδηλώνεται θυελλώδικα μέ τή μορφή διαφόρων πολιτικῶν κρίσεων καί πότε κοπάζει, λές καί σταματάει προσωρινά. Δέν εἶναι τυχαῖο ὅτι λχ. στή Γερμανία ὅπου ἡ πολιτική πάλη παίρνει ὀξύτατες μορφές καί ὅπου ἡ πρωτοπόρα τάξη — τό προλεταριάτο — δρᾶ κατά τρόπο ἐξαιρετικά συνειδητό, ἐξακολουθοῦν ἀκόμα νά ὑπάρχουν τέτοια κόμματα (καί ἰσχυρά κόμματα), σάν τό κέντρο πού σκεπάζει μέ τό θρησκευτικό διακριτικό του γνώρισμα τό ἀνομοιογενές (καί γενικά ἀπόλυτα ἀντιπρολεταριακό) ταξικό περιεχόμενό του. Πολύ περισσότερο δέν μπορεῖ νά μᾶς φαίνεται παράξενο τό ὅτι ἡ ταξική προέλευση τῶν σύγχρονων πολιτικῶν ὁμάδων τῆς Ρωσίας συσκοτίζεται σέ μέγιστο βαθμό ἀπό τό γεγονός ὅτι ὅλος ὁ λαός στερεῖται πολιτικῶν δικαιωμάτων, ἀπό τό γεγονός ὅτι κυριαρχεῖ πάνω στό λαό μιά θαυμάσια ὀργανωμένη, ἰδεολογικά συσπειρωμένη, πατροπαράδοτη-κλειστή γραφειοκρατία. Πρέπει μάλλον νά μᾶς φαίνεται παράξενο τό ὅτι ἡ εὐρωπαϊ-

κοκεφαλαιοκρατική ἐξέλιξη τῆς Ρωσίας, παρά τό ἀσιατικό πολιτικό της καθεστώς, πρόλαβε κιόλας νά βάλει ἔντονη σφραγίδα στή διαίρεση τῆς κοινωνίας σέ πολιτικές ὁμάδες.

Ἡ πρωτοπόρα τάξη κάθε κεφαλαιοκρατικῆς χώρας, τό βιομηχανικό προλεταριάτο, ἔχει μπεῖ πιά καί στή χώρα μας στό δρόμο τοῦ μαζικοῦ, τοῦ ὀργανωμένου κινήματος κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τῆς σοσιαλδημοκρατίας, κάτω ἀπό τή σημαία τοῦ προγράμματος πού ἀπό καιρό τώρα ἔχει γίνει πρόγραμμα ὅλου τοῦ παγκόσμιου συνειδητοῦ προλεταριάτου. Φυσικά, στή Ρωσία ἡ κατηγορία τῶν ἀδιάφορων ἀπέναντι στήν πολιτική εἶναι ἀπροσμέτρητα πολυαριθμότερη ἀπ' ὅ,τι σ' ὁποιαδήποτε ἄλλη εὐρωπαϊκή χώρα, ὅμως καί στόν τόπο μας δέν μπορεῖ πιά νά γίνεται λόγος γιά ἀρχέγονη καί πρωτόγονη παρθενικότητα αὐτῆς τῆς κατηγορίας: ἡ ἀδιαφορία τῶν μή συνειδητῶν ἐργατῶν — ἐνμέρει καί τῶν ἀγροτῶν — ἐναλλάσσεται ὅλο καί πιό συχνά μέ ξεσπάσματα πολιτικοῦ ἀναβρασμοῦ καί ἔντονης διαμαρτυρίας, ἀποδείχνοντας καθαρά πώς ἡ ἀδιαφορία *αὐτή* δέν ἔχει τίποτα τό κοινό μέ τήν ἀδιαφορία τῶν χορτάτων ἀστῶν καί μικροαστῶν. Ἡ τελευταία αὐτή τάξη πού στή Ρωσία, μέ τήν ἀδύνατη ἀκόμα, συγκριτικά, ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ, εἶναι ἐξαιρετικά πολυάριθμη, ἀπό τή μιά μεριά, ἀρχίζει πιά, ἀναμφίβολα, νά προμηθεύει καί ἀντιδραστικούς, συνειδητούς καί συνεπεῖς καί, ἀπό τήν ἄλλη, καί ἀσύγκριτα πιό συχνά, ξεχωρίζει ἀδύνατα ἀκόμα ἀπό τή μάζα τοῦ ἀμόρφωτου καί ἐξουθενωμένου «ἐργαζόμενου λαοῦ», βρίσκοντας τούς ἰδεολογικούς της ἐκπροσώπους στά πλατιά στρώματα τῶν διανοουμένων ραζνοτσίντσι μέ τήν τελείως ἀδιαμόρφωτη κοσμοθεωρία τους, μέ τό ἀσύνειδο ἀνακάτωμα δημοκρατικῶν καί πρωτόγονα σοσιαλιστικῶν ἰδεῶν. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ ἰδεολογία εἶναι ἐκείνη πού χαρακτηρίζει τήν παλιά ρωσική διανόηση, τόσο τή δεξιά πτέρυγα, τή φιλελευθεροναροντνικιστική μερίδα της, ὅσο καί τήν πιό ἀριστερή της πτέρυγα: τούς «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες».

Εἶπα: τήν «παλιά» ρωσική διανόηση. Στή χώρα μας ἀρχίζει ἤδη νά ἐμφανίζεται καί μιά *νέα* διανόηση, πού ὁ φιλελευθερισμός της καθάρισε σχεδόν τελείως (ὄχι, βέβαια, χωρίς τή βοήθεια τοῦ ρωσικοῦ μαρξισμοῦ) ἀπό τόν πρωτόγονο ναροντνικισμό καί τόν πλαδαρό σοσιαλισμό. Ἡ διαμόρφωση ἀληθινῆς ἀστικοφιλελεύθερης διανόησης συντελεῖται στόν τόπο μας μέ γιγάντια βήματα, ἰδιαίτερα χάρη στή συμμετοχή στό προτσές αὐτό ἀνθρώπων σάν τούς κ. κ. Στροῦβε, Μπερντιάγεφ, Μπουλγκάκοφ καί Σία πού εἶναι τόσο εὐέλικτοι καί εὐαίσθητοι ἀπέναντι

σέ κάθε ὀπορτουνιστικό ρεῦμα τῆς μόδας. Τέλος, ὅσον ἀφορᾶ τά φιλελεύθερα καί τά ἀντιδραστικά στρώματα τῆς ρωσικῆς κοινωνίας, πού δέν ἀνήκουν στή διανόηση, ἡ σύνδεσή τους μέ τά ταξικά συμφέροντα τούτων ἤ ἐκείνων τῶν ὁμάδων τῆς ἀστικῆς μας τάξης καί τῶν γαιοχτημόνων μας εἶναι ἀρκετά ξεκάθαρη γιά τόν καθένα πού ξέρει ἔστω καί λίγο πῶς δροῦν, λχ., σέ μᾶς τά ζέμστβο, οἱ Δοῦμες, οἱ χρηματιστηριακές ἐπιτροπές, οἱ ἐπιτροπές ἐμποροπανηγύρεων κτλ.

Καί ἔτσι, φτάσαμε στό ἀναμφισβήτητο συμπέρασμα πώς ἡ διαίρεση τοῦ φοιτητικοῦ μας κόσμου σέ πολιτικές ὁμάδες δέν εἶναι τυχαία, ἀλλά εἶναι κατανάγκην καί ἀναπόφευχτα τέτοια ἀκριβῶς ὅπως τήν περιγράψαμε πιό πάνω, σύμφωνα μέ τό φύλλο 1 τῆς ἐφημερίδας «Στουντέντ». Ἀφοῦ διαπιστώσαμε αὐτό τό γεγονός, μποροῦμε τώρα εὔκολα νά ξεδιαλύνουμε τό ἐπίμαχο ζήτημα: τί πρέπει κυρίως νά ἐννοοῦμε ὅταν λέμε «ἰδεολογική ἑνότητα τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου», «ἐπαναστατικοποίησή» του κτλ. Ἀπό πρώτη ματιά φαίνεται μάλιστα καί ἐξαιρετικά περίεργο, πῶς μπόρεσε νά γίνει ἐπίμαχο ἕνα τόσο ἁπλό ζήτημα. Ἄν ἡ διαίρεση τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου σέ πολιτικές ὁμάδες ἀντιστοιχεῖ στή διαίρεση τῆς κοινωνίας σέ πολιτικές ὁμάδες, τότε δέν εἶναι μήπως αὐτονόητο ὅτι μέ τήν «ἰδεολογική ἑνότητα» τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου μποροῦμε νά ἐννοοῦμε μόνο ἕνα ἀπό τά δυό: ἤ τό τράβηγμα ὅσο τό δυνατό μεγαλύτερου ἀριθμοῦ φοιτητῶν μέ τό μέρος ἑνός ὁλότελα καθορισμένου κύκλου κοινωνικοπολιτικῶν ἰδεῶν, ἤ τήν ὅσο τό δυνατό πιό στενή προσέγγιση ἀνάμεσα στούς φοιτητές μιᾶς ὁρισμένης πολιτικῆς ὁμάδας καί στούς ἐκπροσώπους αὐτῆς τῆς ὁμάδας, πού δέν ἀνήκουν στό φοιτητικό κόσμο; Δέν εἶναι μήπως αὐτονόητο πώς γιά ἐπαναστατικοποίηση τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου μποροῦμε νά μιλᾶμε μόνο ἀπό τή σκοπιά μιᾶς ὁλότελα καθορισμένης ἀντίληψης, σχετικά μέ τό περιεχόμενο καί τό χαρακτήρα αὐτῆς τῆς ἐπαναστατικοποίησης; Γιά τό σοσιαλδημοκράτη, λχ., ἐπαναστατικοποίηση σημαίνει, πρῶτο, διάδοση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν πεποιθήσεων στό φοιτητικό κόσμο καί πάλη ἐνάντια στίς ἀντιλήψεις ἐκεῖνες πού ἄν καί ὀνομάζονται «σοσιαλιστικές-ἐπαναστατικές», ὡστόσο δέν ἔχουν τίποτε τό κοινό μέ τόν ἐπαναστατικό σοσιαλισμό καί, δεύτερο, τάση νά πλατύνει, νά γίνει πιό συνειδητό καί πιό ἀποφασιστικό κάθε δημοκρατικό κίνημα, μαζί καί τό ἀκαδημαϊκό, μέσα στό φοιτητικό κόσμο.

Τό πῶς μπερδεύτηκε καί ἔγινε ἐπίμαχο ἕνα τόσο ἁπλό καί σαφές ζήτημα, εἶναι ἕνα ἐπεισόδιο πολύ ἐνδιαφέρον καί πολύ χαρακτηριστικό. Ἡ συζήτηση γινόταν ἀνάμεσα στή «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» (ἀρ. φύλλων 13 καί 17) καί στήν «Ἴσκρα» (ἀρ. φύλλων 31 καί 35) ἀπ' ἀφορμή τό «ἀνοιχτό γράμμα» τοῦ Ἑνωσιακοῦ συμβουλίου τῶν ἑνωμένων ὀργανώσεων συντοπιτῶν τοῦ Κιέβου καί τῶν φοιτητικῶν ὀργανώσεων (δημοσιεύτηκε στό φύλλο 13 τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» καί στό φύλλο 1 τῆς «Στουντέντ»). Τό Ἑνωσιακό συμβούλιο τοῦ Κιέβου βρῆκε «στενή» τήν ἀπόφαση τοῦ ΙΙ Πανρωσικοῦ φοιτητικοῦ συνεδρίου τοῦ 1902 πού καλοῦσε τίς φοιτητικές ὀργανώσεις νά διατηροῦν σχέσεις μέ τίς ἐπιτροπές τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, καί τό ὁλοφάνερο γεγονός τῆς συμπάθειας μιᾶς μερίδας τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου ὁρισμένων περιοχῶν «πρός τό κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν» συγκαλύφθηκε εὔσχημα μέ πολύ «ἀμερόληπτες» καί πολύ ἀβάσιμες κρίσεις, λέγοντας ὅτι «ὁ φοιτητικός κόσμος, σάν τέτοιος, δέν ἐπιτρέπεται νά προσχωρεῖ ὁλοκληρωτικά οὔτε στό κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, οὔτε στό κόμμα τῶν σοσιαλδημοκρατῶν». Ἡ «Ἴσκρα» τόνισε τό ἀβάσιμο αὐτῆς τῆς θέσης, ἐνῶ ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», ὅπως ἦταν φυσικό, τήν ὑπερασπίσθηκε μέ ὅλη της τή δύναμη, κατηγορώντας τούς ἰσκριστές γιά «φανατικούς ὀπαδούς τῆς διαίρεσης καί τῆς διάσπασης», γιά ἀνθρώπους «χωρίς τάκτ» καί χωρίς ἐπαρκῆ πολιτική ὡριμότητα.

Ὕστερα ἀπ' ὅσα εἰπώθηκαν πιό πάνω, ὁ παραλογισμός αὐτῆς τῆς θέσης εἶναι πιά ὁλοφάνερος. Πρόκειται γιά τόν ἕναν ἤ τόν ἄλλο πολιτικό ρόλο τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου. Καί νά, στήν ἀρχή, πρέπει, λέει, νά κλείσει κανείς τά μάτια μπροστά στό γεγονός ὅτι ὁ φοιτητικός κόσμος δέν εἶναι ξεκομμένος ἀπό τήν ὑπόλοιπη κοινωνία καί γι' αὐτό ἀντικαθρεφτίζει πάντα καί ἀναπόφευχτα ὅλη τή διαίρεση τῆς κοινωνίας σέ πολιτικές ὁμάδες. Ἔπειτα, μέ κλειστά μάτια, ἀρχίζουν νά φλυαροῦν γιά φοιτητικό κόσμο σάν τέτοιον, ἤ γιά φοιτητικό κόσμο γενικά. Τό συμπέρασμα πού βγαίνει εἶναι ὅτι... προκαλοῦν ζημιά οἱ διαιρέσεις καί οἱ διασπάσεις πού συνδέονται μέ τήν προσχώρηση στό ἕνα ἤ στό ἄλλο πολιτικό κόμμα. Εἶναι καθαρό σάν τόν ἥλιο πώς γιά νά τραβήξεις ὥς τό τέλος τόν παράδοξο αὐτό συλλογισμό θά χρειαζόταν νά μεταπηδήσεις ἀπ' τόν πολιτικό στόν ἐπαγγελματικό ἤ στόν ἐκπαιδευτικό τομέα. Καί ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» στό ἄρθρο «Ὁ φοιτητικός κόσμος καί ἡ ἐπανάσταση»

(άρ. φύλλου 17) κάνει ἀκριβῶς ἕνα τέτοιο σάλτο μορτάλε, ἐπικαλούμενη, πρῶτο, τά παμφοιτητικά συμφέροντα, τήν παμφοιτητική πάλη, καί δεύτερο, τούς ἐκπαιδευτικούς σκοπούς τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου, τά καθήκοντα τῆς προπαρασκευῆς γιά τήν ἐπικείμενη κοινωνική δράση, τά καθήκοντα τῆς διαμόρφωσης συνειδητῶν πολιτικῶν ἀγωνιστῶν. Καί τά δυό αὐτά ἐπιχειρήματα εἶναι πολύ σωστά, μόνο πού δέν ἔχουν σχέση μέ τό ζήτημα καί ἁπλῶς τό μπερδεύουν. Ἐδῶ μπαίνει ζήτημα *πολιτικῆς* δράσης πού, ἀπό τήν ἴδια τήν οὐσία της, συνδέεται ἀδιάρηχτα μέ τήν πάλη τῶν κομμάτων καί ἐπιβάλλει ἀναπόφευχτα τήν *ἐκλογή* ἑνός ὁρισμένου κόμματος. Πῶς μπορεῖς νά ἀποφύγεις αὐτή τήν ἐκλογή μέ τό πρόσχημα ὅτι γιά *κάθε* πολιτική δράση χρειάζεται σοβαρότατη ἐπιστημονική προπαρασκευή, «ἐπεξεργασία» σταθερῶν πεποιθήσεων, ἤ μέ τό πρόσχημα ὅτι *κάθε* πολιτική δουλειά δέν μπορεῖ νά περιορίζεται σέ μερικούς μόνο ὁμίλους πολιτικῶν μιᾶς δοσμένης κατεύθυνσης, ἀλλά πρέπει νά προσανατολίζεται σέ ὅλο καί πιό πλατιά στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, πρέπει νά σμίγει μέ τά ἐπαγγελματικά συμφέροντα τοῦ κάθε στρώματος, νά συνενώνει τό ἐπαγγελματικό κίνημα μέ τό πολιτικό, νά ἀνεβάζει τό πρῶτο ὥς τό ἐπίπεδο τοῦ δεύτερου;; Καί μόνο τό γεγονός ὅτι οἱ ἄνθρωποι αὐτοί, γιά νά ὑπερασπίσουν τή θέση τους, ἀναγκάζονται νά καταφεύγουν σέ παρόμοια προσχήματα, δείχνει ὁλοφάνερα πόσο οἱ ἴδιοι δέν ἔχουν οὔτε καθορισμένες ἐπιστημονικές πεποιθήσεις οὔτε σταθερή πολιτική γραμμή! Ἀπ᾽ ὅποια πλευρά κι ἄν ἐξετάσετε τό ζήτημα, βρίσκετε συνεχῶς καινούργια ἐπιβεβαίωση τῆς παλιᾶς ἀλήθειας πού ἀπό καιρό κηρύχνουν οἱ σοσιαλδημοκράτες, καταπολεμώντας τούς ἀκροβατισμούς τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, καί στόν ἐπιστημονικο-θεωρητικό καί στόν πραχτικο-πολιτικό τομέα, ἀνάμεσα στό μαρξισμό, ἀπό τή μιά πλευρά, στό δυτικοευρωπαϊκό «κριτικό» ὀπορτουνισμό, ἀπό τήν ἄλλη, καί στό ρωσικό μικροαστικό ναροντνικισμό, ἀπό μιά τρίτη πλευρά *.

Πραγματικά, γιά φανταστεῖτε κάπως ἀναπτυγμένες πολιτικές σχέσεις καί κοιτάξτε τήν πραχτική τοποθέτηση τοῦ «ἐπίμαχου ζητήματός» μας. Ἄς ὑποθέσουμε πώς ἔχουμε μπροστά μας τά κόμματα τῶν κληρικοφρόνων, τῶν φιλελευθέρων καί τῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Τά κόμματα αὐτά δροῦν σ᾽ ὁρισμένες περιοχές, ἄς

* Εἶναι αὐτονόητο πώς ἡ θέση σχετικά μέ τήν ἀσυνέπεια καί τήν ἐσωτερική ἀντιφατικότητα τοῦ προγράμματος καί τῆς ταχτικῆς τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν ἐπιβάλλει ἰδιαίτερη ἐπισταμένη διευκρίνιση. Ἐλπίζουμε νά σταθοῦμε λεπτομερειακά στό ζήτημα αὐτό σ᾽ ἕνα ἀπό τά ἑπόμενα γράμματα.

ποῦμε, ἀνάμεσα σ' ὁρισμένα στρώματα τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου ἤ, ἔστω, καί τῆς ἐργατικῆς τάξης. Προσπαθοῦν νά προσεταιρισθοῦν ὅσο τό δυνατό περισσότερους σημαίνοντες ἐκπροσώπους τῶν φοιτητῶν ἤ τῆς ἐργατικῆς τάξης. Προβάλλει τό ἐρώτημα: εἶναι ἄραγε νοητό ν' ἀρχίζουν νά ἐξεγείρονται ἐνάντια στήν ἐκλογή, ἀπομέρους τῶν ἐκπροσώπων αὐτῶν, ἑνός ὁποιουδήποτε καθορισμένου κόμματος μέ τό ἐπιχείρημα ὅτι ὑπάρχουν ὁρισμένα κοινά ἐκπαιδευτικά καί ἐπαγγελματικά συμφέροντα ὅλου τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου καί ὅλης τῆς ἐργατικῆς τάξης; Αὐτό θά ἦταν τό ἴδιο σάν νά ἀμφισβητοῦσαν τήν ἀναγκαιότητα τῆς πάλης τῶν κομμάτων, ἐπικαλούμενοι τήν τυπογραφική τέχνη πού ὠφελεῖ τόσο πολύ ὅλα τά κόμματα χωρίς διάκριση. Δέν ὑπάρχει οὔτε ἕνα κόμμα στίς πολιτισμένες χῶρες, πού νά μή καταλαβαίνει τό τεράστιο ὄφελος ἀπό τίς ὅσο τό δυνατό πιό πλατιές καί γερά ὀργανωμένες ἐκπαιδευτικές καί ἐπαγγελματικές ἑνώσεις, τό καθένα ὅμως ἐπιδιώκει νά ὑπερισχύσει στίς ἑνώσεις αὐτές ἡ δική του ἐπιροή. Καί ποιός δέν ξέρει πώς τό ἐπιχείρημα τῆς ἀκομματικότητας τούτων ἤ τῶν ἄλλων ὀργανώσεων συνήθως δέν εἶναι τίποτε ἄλλο παρά μιά ὑποκριτική φρασεολογία τῶν κυρίαρχων τάξεων πού θέλουν νά συσκοτίσουν τό γεγονός ὅτι οἱ ὑπάρχουσες ὀργανώσεις εἶναι κατά 99% διαποτισμένες ἀπό τό πιό συγκεκριμένο πολιτικό πνεῦμα; Καί οἱ κ. κ. σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες μας στήν οὐσία δέν κάνουν τίποτε ἄλλο παρά νά ψάλλουν διθυράμβους πρός τιμήν τῆς «ἀκομματικότητας». Πάρτε, λχ., τό γεμάτο αἰσθηματολογίες συναξάρι τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» (ἀρ. φύλλου 17): «Τί κοντόφθαλμη ταχτική εἶναι αὐτή, ὅταν μιά ἐπαναστατική ὀργάνωση θέλει ἀπαραίτητα νά βλέπει σέ κάθε ἄλλη αὐτοτελῆ ὀργάνωση, μή ὑποταγμένη σ' αὐτήν, ἕναν *ἀνταγωνιστή* πού πρέπει νά ἐξοντωθεῖ, πού στίς γραμμές του πρέπει ἀπαραίτητα νά καλλιεργηθεῖ ἡ διαίρεση, ἡ διάσπαση, ἡ ἀποδιοργάνωση;». Αὐτά εἰπώθηκαν ἀπ' ἀφορμή τήν ἔκκληση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὀργάνωσης Μόσχας τό 1896[145] πού κατακρίνει τό φοιτητικό κόσμο, γιατί κλείστηκε τά τελευταῖα χρόνια στό στενό κύκλο τῶν πανεπιστημιακῶν του συμφερόντων· ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» διδάσκει στήν ὀργάνωση αὐτή ὅτι ἡ ὕπαρξη τῆς φοιτητικῆς ὀργάνωσης δέν ἐμποδίζει καθόλου ἐκείνους πού «ἔχουν καθορίσει τή θέση τους ἀπό ἐπαναστατική ἄποψη», νά ἀφιερώνουν τίς δυνάμεις τους στήν ἐργατική ὑπόθεση.

Κοιτάξτε πόση σύγχυση ὑπάρχει ἐδῶ. Ὁ συναγωνισμός εἶναι δυνατός (καί ἀναπόφευχτος) μόνο ἀνάμεσα σέ δυό πολιτικές ὀρ-

γανώσεις, ἀνάμεσα σέ δυό πολιτικές τάσεις. Ὁ συναγωνισμός εἶναι ἀδύνατος ἀνάμεσα σέ σύλλογο ἀλληλοβοήθειας καί σέ ἐπαναστατικό κύκλο καί, ἀποδίδοντας στό δεύτερο τήν ἐπιθυμία νά ἐξοντώσει ὁπωσδήποτε τόν πρῶτο, ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» λέει μιά καθαρή ἀρλούμπα. Ἄν ὅμως σ᾿ αὐτό τό σύλλογο ἀλληλοβοήθειας ἐμφανιστεῖ μιά ὁρισμένη πολιτική τάση, — λχ. νά μή βοηθάει τούς ἐπαναστάτες ἤ νά ἀποκλείει ἀπό τή βιβλιοθήκη τά παράνομα βιβλία, — τότε ὁ συναγωνισμός καί ἡ ἀνοιχτή πάλη εἶναι *ὑποχρεωτική* γιά τόν κάθε τίμιο «πολιτικό». Ἄν ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού περιορίζουν τούς κύκλους σέ στενά πανεπιστημιακά ἐνδιαφέροντα (καί ἀναμφίβολα ὑπάρχουν τέτοιοι ἄνθρωποι, καί τό 1896 ὑπῆρχαν πολύ περισσότεροι!) τότε ἡ *πάλη* ἀνάμεσα σ᾿ αὐτούς καί στούς ἀνθρώπους πού προπαγανδίζουν ὄχι τόν περιορισμό, ἀλλά τή διεύρυνση τῶν ἐνδιαφερόντων, εἶναι τό ἴδιο ἀπαραίτητη καί ὑποχρεωτική. Στό ἀνοιχτό γράμμα τοῦ Συμβουλίου τοῦ Κιέβου πού προκάλεσε τήν πολεμική τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἐνάντια στήν «Ἴσκρα», γινόταν λόγος γιά ἐκλογή ὄχι ἀνάμεσα σέ φοιτητικές *καί* ἐπαναστατικές ὀργανώσεις, ἀλλά ἀνάμεσα σέ ἐπαναστατικές ὀργανώσεις διαφόρων κατευθύνσεων. Συνεπῶς, ἄρχισαν *νά κάνουν τήν ἐκλογή* ἀκριβῶς ἐκεῖνοι πού «ἔχουν καθορίσει τή θέση τους ἀπό ἐπαναστατική ἄποψη», ἐνῶ οἱ «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες» μας τούς τραβοῦν *πρός τά πίσω*, μέ τό πρόσχημα πώς ὁ συναγωνισμός ἀνάμεσα σέ μιά ἐπαναστατική καί μιά καθαρά φοιτητική ὀργάνωση εἶναι κοντόφθαλμος... Αὐτό πιά εἶναι πολύ ἀσυνάρτητο, κύριοι!

Ἡ *ἐπαναστατική* μερίδα τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου ἄρχισε νά κάνει ἐκλογή ἀνάμεσα στά δυό ἐπαναστατικά κόμματα καί τῆς σερβίρουν τούτη τή διδασκαλία: «αὐτή ἡ ἐπιροή», δηλ. ἡ ἐπιροή τῆς σοσιαλιστικῆς μερίδας τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου πάνω στήν ὑπόλοιπη, «δέν ἐπιτεύχθηκε μέ τήν ἐπιβολή» «μιᾶς ὁρισμένης» (εἶναι προτιμότερη, φυσικά, ἡ ἀοριστία...) «κομματικῆς ἐτικέτας» (γιά ἄλλους ἐτικέτα καί γιά ἄλλους σημαία), «μέ τή βία πάνω στήν πνευματική συνείδηση τῶν συντρόφων-φοιτητῶν» (ὅλος ὁ ἀστικός τύπος ὅλων τῶν χωρῶν ἀποδίδει πάντα τήν ἀνάπτυξη τῆς σοσιαλδημοκρατίας στή βία πού ἀσκοῦν οἱ ἡγέτες καί δημαγωγοί πάνω στή συνείδηση ἥσυχων συντρόφων...). Ἔχουμε τή γνώμη πώς κάθε τίμιος φοιτητής θά ἐκτιμήσει, ὅπως τῆς ἀξίζει, αὐτή τήν κατηγορία σέ βάρος τῶν σοσιαλιστῶν, ὅτι «ἐπιβάλλουν» ἐτικέτες καί «ἐκβιάζουν συνειδήσεις». Κι αὐτοί οἱ ἀχαρακτήριστοι, οἱ πλαδαροί, οἱ ἀνερμάτιστοι λόγοι λέγονται

στή Ρωσία ὅπου εἶναι ἀκόμα τόσο πολύ ἀδύνατες οἱ ἔννοιες τῆς κομματικῆς ὀργάνωσης, τῆς κομματικῆς σταθερότητας καί τιμῆς, τῆς κομματικῆς σημαίας!

Οἱ «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες» μας παρουσιάζουν στόν ἐπαναστατικό φοιτητικό κόσμο γιά ὑπόδειγμα τά προηγούμενα φοιτητικά συνέδρια πού διακήρυχναν τήν «ἀλληλεγγύη τους πρός τό γενικό πολιτικό κίνημα, παραβλέποντας τελείως τίς φραξιονιστικές διενέξεις πού ὑπάρχουν στό ἐπαναστατικό στρατόπεδο». Τί εἶναι «γενικό πολιτικό» κίνημα; Κίνημα σοσιαλιστικό σύν φιλελεύθερο. Τό νά παραβλέψεις αὐτή τή διάκριση, σημαίνει ὅτι τάσσεσαι μέ τό μέρος τοῦ ἄμεσου καί πλησιέστερου, δηλ. ἀκριβῶς τοῦ φιλελεύθερου κινήματος. Καί σ' αὐτό καλοῦν οἱ «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες»! Στήν ἀπομάκρυνση ἀπό τήν κομματική πάλη καλοῦν οἱ ἄνθρωποι πού αὐτοκαλοῦνται *χωριστό* κόμμα! Δέ δείχνει ἄραγε αὐτό πώς ἕνα τέτοιο κόμμα δέν εἶναι σέ θέση νά πλασάρει τό πολιτικό του ἐμπόρευμα κάτω ἀπό δική του σημαία καί εἶναι ἀναγκασμένο νά καταφεύγει στό λαθρεμπόριο; Καί δέ βγαίνει ἄραγε ἀπό δῶ πώς τό κόμμα αὐτό δέν ἔχει κάποια *δική* του σαφῆ προγραμματική βάση; Αὐτό θά τό δοῦμε ἀμέσως.

Τά λάθη τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν στούς συλλογισμούς τους σχετικά μέ τό φοιτητικό κόσμο καί τήν ἐπανάσταση δέν μποροῦν νά ἐξηγηθοῦν ἁπλῶς καί μόνο μέ τήν ἔλλειψη λογικῆς, ὅπως προσπαθήσαμε νά ἀποδείξουμε πιό πάνω. Μέ μιά ὁρισμένη ἔννοια μποροῦμε νά βεβαιώσουμε τό ἀντίθετο: ἡ ἔλλειψη λογικῆς στούς συλλογισμούς τους προέρχεται ἀπό τό βασικό λάθος τους. Σάν «κόμμα», πῆραν εὐθύς ἐξαρχῆς μιά τόσο ἀντιφατική ἐσωτερικά, μιά τόσο ὀλισθηρή θέση, πού, ἄνθρωποι ἀπόλυτα τίμιοι καί ἱκανοί νά σκέφτονται πολιτικά, δέν μποροῦσαν νά κρατηθοῦν σ' αὐτή, χωρίς συνεχεῖς ταλαντεύσεις καί πτώσεις. Πρέπει πάντα νά θυμόμαστε ὅτι ἡ σοσιαλδημοκρατία, τή ζημιά πού προξενοῦν στήν ὑπόθεση τοῦ σοσιαλισμοῦ οἱ «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες», δέν τήν ἀποδίδει στά διάφορα λάθη τούτων ἤ ἐκείνων τῶν συγγραφέων, τούτων ἤ ἐκείνων τῶν παραγόντων, ἀλλά, ἀντίθετα, ὅλα αὐτά τά λάθη τά θεωρεῖ ἀναπόφευχτο ἀποτέλεσμα τῆς κάλπικης προγραμματικῆς καί πολιτικῆς θέσης τους. Σ' ἕνα ζήτημα, σάν τό φοιτητικό, ἡ καλπιά αὐτή προβάλλει μέ ἐξαιρετική παραστατικότητα καί ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν *ἀστικοδημοκρατική* ἄποψη καί στό φανταχτερό περίβλημα ἐπα-

ναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ γίνεται ἐξόφθαλμη. Πραγματικά, προσέξτε τόν είρμό τῶν σκέψεων τοῦ προγραμματικοῦ ἄρθρου τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια»: «Ὁ φοιτητικός κόσμος καί ἡ ἐπανάσταση». Ὁ ἀρθρογράφος βάζει σάν ἀκρογωνιαῖο λίθο τήν «ἀνιδιοτέλεια καί τήν ἁγνότητα τῶν ἐπιδιώξεων», τή «δύναμη τῶν ἰδανικῶν» τῆς «νεολαίας». Ἀκριβῶς σ' αὐτό ἀναζητεῖ τήν ἐξήγηση τῶν «καινοτόμων» πολιτικῶν ἐπιδιώξεών της καί ὄχι στίς ἀντικειμενικές, ὑλικές συνθῆκες τῆς κοινωνικῆς ζωῆς τῆς Ρωσίας πού ἀπό τή μιά μεριά γεννοῦν τήν ἀνειρήνευτη ἀντίθεση ἀνάμεσα στήν ἀπολυταρχία καί στά πολύ πλατιά καί πολύ ἀνομοιογενῆ στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ καί ἀπό τήν ἄλλη μεριά δυσχεραίνουν ἐξαιρετικά (σέ λίγο θά πρέπει πιά νά λέμε: δυσχέραιναν) μιά ἐκδήλωση τῆς πολιτικῆς δυσαρέσκειας, διαφορετική ἀπό ἐκείνη πού γίνεται μέσω τῶν πανεπιστημίων.

Σέ συνέχεια ὁ ἀθρογράφος ἐπιτίθεται δριμύτατα ἐνάντια στίς προσπάθειες τῶν σοσιαλδημοκρατῶν νά ἀντικρύσουν συνειδητά τή διαφορά πού ὑπάρχει ἀνάμεσα στίς πολιτικές ὁμάδες τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου, νά συσπειρώσουν πιό στενά τίς ὁμοιογενεῖς πολιτικές ὁμάδες καί νά διαχωρίσουν ὅ,τι εἶναι πολιτικά ἀνομοιογενές. Ὄχι πώς ὁ ἀρθρογράφος ἐπέκρινε τό λάθος τῆς μιᾶς ἤ τῆς ἄλλης ἀπ' αὐτές τίς προσπάθειες, — θά ἦταν γελοῖο νά ἰσχυριστοῦμε πώς ὅλες αὐτές οἱ προσπάθειες ἦταν σ' ὅλες τίς περιπτώσεις καί πάντοτε πετυχημένες. Ὄχι, γιά τόν ἀρθρογράφο εἶναι τελείως ξένη ἡ ἴδια ἡ ἰδέα ὅτι ἡ διαφορά τῶν ταξικῶν συμφερόντων δέν μπορεῖ παρά νά βρεῖ ἀναπόφευχτα τήν ἀντανάκλασή της καί στή διαίρεση σέ πολιτικές ὁμάδες, ὅτι ὁ φοιτητικός κόσμος, παρ' ὅλη τήν ἀνιδιοτέλεια, τήν ἁγνότητα, τήν ἰδανικότητά του κτλ., δέν μπορεῖ νά ἀποτελέσει ἐξαίρεση ἀπ' ὅλη τήν κοινωνία, ὅτι τό καθῆκον τοῦ σοσιαλιστῆ δέν εἶναι νά συσκοτίζει αὐτή τή διαφορά, ἀλλά, ἀντίθετα, νά τήν ἐξηγεῖ σέ ὅσο τό δυνατό πλατύτερες μάζες καί νά τήν ἀποκρυσταλλώνει σέ πολιτική ὀργάνωση. Ὁ ἀρθρογράφος βλέπει τά πράγματα ἀπό τήν ἰδεαλιστική σκοπιά τοῦ ἀστοῦ δημοκράτη καί ὄχι ἀπό τήν ὑλιστική τοῦ σοσιαλδημοκράτη.

Γι' αὐτό ὁ ἀρθρογράφος δέν ντρέπεται νά προβάλλει καί νά ἐπαναλαβαίνει τήν ἔκκληση πρός τόν ἐπαναστατικό φοιτητικό κόσμο γιά «γενικό πολιτικό κίνημα». Γι' αὐτόν τό κέντρο βάρους βρίσκεται ἀκριβῶς στό γενικό πολιτικό, δηλ. στό πανδημοκρατικό κίνημα πού πρέπει νά εἶναι ἑνιαῖο. Τήν ἑνότητα αὐτή δέν πρέπει νά τήν παραβιάζουν οἱ «καθαρά ἐπαναστατικοί κύκλοι» πού πρέπει νά συγκροτοῦνται «παράλληλα πρός τήν

παμφοιτητική όργάνωση». Ἀπό τήν ἄποψη τῶν συμφερόντων αὐτοῦ τοῦ πλατιοῦ καί ἑνιαίου δημοκρατικοῦ κινήματος εἶναι ἐγκληματικό, βέβαια, «νά ἐπιβάλλονται» κομματικές ἐτικέτες καί νά ἐκβιάζεται ἡ πνευματική συνείδηση τῶν συντρόφων. Ἀκριβῶς ἔτσι ἔβλεπε τά πράγματα ἡ ἀστική δημοκρατία καί τό 1848, ὅταν οἱ προσπάθειες ν' ἀποκαλυφθεῖ ἡ ἀντίθεση τῶν ταξικῶν συμφερόντων τῆς ἀστικῆς τάξης καί τοῦ προλεταριάτου προκαλοῦσαν τή «γενική» καταδίκη τῶν «φανατικῶν τῆς διαίρεσης καί τῆς διάσπασης». Ἀκριβῶς ἔτσι βλέπει τά πράγματα καί ἡ νεότερη παραλλαγή τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας — οἱ ὀπορτουνιστές καί οἱ ρεβιζιονιστές πού διψοῦν γιά ἕνα ἑνιαῖο μεγάλο δημοκρατικό κόμμα πού νά προχωρεῖ εἰρηνικά, ἀκολουθώντας τό δρόμο τῶν μεταρυθμίσεων, τό δρόμο τῆς συνεργασίας τῶν τάξεων. Ὅλοι αὐτοί ἦταν πάντα, καί δέν μποροῦν παρά νά εἶναι καί τώρα, ἐχθροί τῶν «φραξιονιστικῶν» διενέξεων καί ὀπαδοί τοῦ «γενικοῦ πολιτικοῦ» κινήματος.

Ὅπως βλέπετε, οἱ συλλογισμοί τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν πού ἀπό τήν ἄποψη τοῦ σοσιαλιστῆ εἶναι παράλογοι καί ἀντιφατικοί μέχρι γελοίου, γίνονται ὁλότελα κατανοητοί καί συνεπεῖς ἀπό ἀστικοδημοκρατική ἄποψη. Κι αὐτό ἐξηγεῖται ἐπειδή τό κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν δέν εἶναι στήν οὐσία τίποτε ἄλλο παρά *φράξια* τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας, φράξια διανοουμενίστικη, κυρίως ὡς πρός τή σύνθεσή της, μικροαστική, κυρίως ὡς πρός τίς ἀντιλήψεις της, καί φράξια πού, ὡς πρός τή θεωρητική σημαία της, συνδυάζει ἐκλεκτικά τό νεότερο ὀπορτουνισμό μέ τόν παμπάλαιο ναροντνικισμό.

Ἡ καλύτερη διάψευση τῆς ἑνωτικῆς φρασεολογίας τοῦ ἀστοῦ δημοκράτη εἶναι ἡ ἴδια ἡ πορεία τῆς πολιτικῆς ἐξέλιξης καί τῆς πολιτικῆς πάλης. Καί στή Ρωσία ἡ ἄνοδος τοῦ πραγματικοῦ κινήματος πρόλαβε ἤδη νά ὁδηγήσει σέ μιά *τέτοια* διάψευση. Ἔχω ὑπόψη μου τόν ξεχωρισμό τῶν «ἀκαδημαϊκῶν» σέ ἰδιαίτερη ὁμάδα τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου. Ὅσο δέν ὑπῆρχε πραγματική πάλη, οἱ ἀκαδημαϊκοί δέν ξεχώριζαν ἀπό τήν «παμφοιτητική» μάζα, καί ἡ «ἑνότητα» ὅλης τῆς «σκεπτόμενης μερίδας» τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου φαινόταν ἀκατάλυτη. Μόλις ὅμως φτάσαμε στά *ἔργα*, ἡ διάσταση τῶν ἀνομοιογενῶν στοιχείων ἔγινε ἀναπόφευχτη *.

* Ἄν πιστέψουμε ὁρισμένες πληροφορίες, τόν τελευταῖο καιρό γίνεται ὁλοένα καί πιό ἔκδηλη ἡ παραπέρα διάσταση τῶν ἀνομοιογενῶν στοιχείων τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου καί, συγκεκριμένα, ὁ ξεχωρισμός τῶν σοσιαλιστῶν ἀπό τούς πολιτικούς-*ἐπαναστάτες* πού δέ θέλουν οὔτε κάν ν' ἀκούσουν

Ἡ πρόοδος τοῦ πολιτικοῦ κινήματος καί τῆς ἄμεσης ἐπίθεσης κατά τῆς ἀπολυταρχίας συνοδεύτηκε ἀμέσως μέ πρόοδο στή συγκεκριμενοποίηση πολιτικῶν ὁμάδων — παρ' ὅλα τά κούφια λόγια γιά ἑνοποίηση τῶν πάντων. Εἶναι ζήτημα ἄν βρεθεῖ ἔστω καί ἕνας ἄνθρωπος ν' ἀμφισβητήσει ὅτι ὁ ξεχωρισμός τῶν ἀκαδημαϊκῶν ἀπό τούς πολιτικούς ἀποτελεῖ μεγάλο βῆμα πρός τά μπρός. Σημαίνει ὅμως αὐτός ὁ ξεχωρισμός ὅτι οἱ σοσιαλδημοκράτες φοιτητές «θά ξεκόψουν» ἀπό τούς ἀκαδημαϊκούς; Ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» νομίζει ναί (βλ. ἀρ. φύλλου 17, σελ. 3).

Τό νομίζει ὅμως αὐτό μόνο ἐξαιτίας τῆς σύγχυσης πού ἀποκαλύψαμε πιό πάνω. Ὁ πλήρης διαχωρισμός τῶν πολιτικῶν κατευθύνσεων δέ σημαίνει καθόλου «διάσπαση» τῶν ἐπαγγελματικῶν καί τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἑνώσεων. Ὁ σοσιαλδημοκράτης πού θά βάλει σάν καθῆκον του νά δουλέψει στό φοιτητικό κόσμο, θά προσπαθήσει *ὁπωσδήποτε* νά εἰσχωρήσει ὁ ἴδιος, ἤ μέσω τῶν ἀντιπροσώπων του, σ' ὅσο τό δυνατό περισσότερους, σ' ὅσο τό δυνατό πλατύτερους «καθαρά φοιτητικούς» κύκλους καί σέ κύκλους αὐτομόρφωσης, θά προσπαθήσει νά διευρύνει τόν ὁρίζοντα ἐκείνου πού ζητάει μόνο ἀκαδημαϊκή ἐλευθερία, θά προσπαθήσει νά προπαγανδίσει ἴσα ἴσα τό σοσιαλδημοκρατικό πρόγραμμα ἀνάμεσα σ' ἐκείνους πού ἀναζητοῦν ἀκόμα κάποιο πρόγραμμα.

Ἀνακεφαλαιώνουμε. Ὁρισμένη μερίδα τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου θέλει νά ἀποχτήσει μιά συγκεκριμένη καί ὁλοκληρωμένη σοσιαλιστική κοσμοθεωρία. Τελικός σκοπός αὐτῆς τῆς προκαταρκτικῆς δουλειᾶς μπορεῖ νά εἶναι — γιά τούς φοιτητές πού θέλουν νά συμμετάσχουν πραχτικά στό ἐπαναστατικό κίνημα — μόνο ἡ συνειδητή καί ἀμετάκλητη ἐκλογή τῆς μιᾶς ἀπ' τίς δυό κατευθύνσεις πού διαμορφώθηκαν τώρα στό ἐπαναστατικό περιβάλλον. Ὅποιος διαμαρτύρεται ἐνάντια σέ μιά τέτοια ἐκλογή ἐνόνοματι τῆς ἰδεολογικῆς ἑνότητας τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου, ἐνόνοματι τῆς ἐπαναστατικοποίησής του γενικά κτλ., αὐτός συσκοτίζει τή σοσιαλιστική συνείδηση, αὐτός οὐσιαστικά δέν κάνει τίποτε ἄλλο παρά νά κηρύχνει τήν ἔλλειψη ἰδεολογίας. Ἡ διαίρεση τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου σέ πολιτικές ὁμάδες δέν μπορεῖ νά μήν ἀντανακλᾶ τή διαίρεση ὅλης τῆς κοινωνίας σέ πολιτικές ὁμάδες, καί τό καθῆκον τοῦ κάθε σοσιαλιστῆ εἶναι νά ἐπιδιώξει ὅσο τό δυνατό πιό συνειδητό καί πιό συνεπῆ διαχωρισμό

γιά σοσιαλισμό. Λένε πώς ἀνάμεσα στούς ἐξόριστους φοιτητές τῆς Σιβηρίας ἐμφανίστηκε πολύ συγκεκριμένα ἡ τελευταία αὐτή κατεύθυνση. Θά δοῦμε ἄν θά ἐπαληθευθοῦν οἱ πληροφορίες αὐτές.

τῶν πολιτικά ἀνομοιογενῶν ὁμάδων. Ἡ ἔκκληση πού ἀπηύθυνε τό κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν πρός τό φοιτητικό κόσμο, — «νά διακηρύξει τήν ἀλληλεγγύη του πρός τό γενικό πολιτικό κίνημα καί νά παραβλέψει τελείως τίς φραξιονιστικές διενέξεις πού ὑπάρχουν στό ἐπαναστατικό στρατόπεδο» — στήν οὐσία της δέν εἶναι παρά ἔκκληση *πισοδρόμησης* ἀπό τή σοσιαλιστική πρός τήν ἀστικοδημοκρατική ἄποψη. Αὐτό δέν εἶναι καθόλου παράξενο, γιατί τό «κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν» δέν εἶναι παρά φράξια τῆς ἀστικῆς δημοκρατίας στή Ρωσία. Ἡ ρήξη ἀνάμεσα στό σοσιαλδημοκράτη φοιτητή καί στούς ἐπαναστάτες καί στούς πολιτικούς ὅλων τῶν ἄλλων κατευθύνσεων δέ σημαίνει διόλου ρήξη μέσα στούς κόλπους τῶν παμφοιτητικῶν καί μορφωτικῶν ὀργανώσεων· ἀπεναντίας, μόνο ἀκολουθώντας τίς ἀπόψεις ἑνός ὁλότελα συγκεκριμένου προγράμματος, μπορεῖ καί πρέπει νά δουλεύει κανείς μέσα στούς πιό πλατιούς κύκλους τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου γιά τό πλάταιμα τοῦ ἀκαδημαϊκοῦ ὁρίζοντα καί τήν προπαγάνδιση τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ, δηλ. τοῦ μαρξισμοῦ.

P. S. Στά ἑπόμενα γράμματα θά ἤθελα νά κουβεντιάσω μέ τούς ἀναγνῶστες τῆς «Στουντέντ» γιά τή σημασία τοῦ μαρξισμοῦ στήν ἀπόχτηση μιᾶς ὁλοκληρωμένης κοσμοθεωρίας, γιά τίς διαφορές ἀρχῶν καί ταχτικῆς ἀνάμεσα στό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα καί στό κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, γιά τά προβλήματα τῆς φοιτητικῆς ὀργάνωσης καί τή στάση τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου ἀπέναντι στήν ἐργατική τάξη γενικά.

Δημοσιεύτηκε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1903
στήν ἐφημερίδα «Στουντέντ», ἀρ. φύλλου 2–3
Ὑπογραφή: Ν. Λένιν

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό κείμενο τῆς ἐφημερίδας

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΠΡΟΧΕΙΡΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΤΟΜΕΣ ΠΕΡΙΛΗΨΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ «ΝΕΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΚΑΙ ΠΑΛΙΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ» *

Ὁ χειμώνας καί ἡ «σαιζόν» τῆς πολιτικῆς (ὕστερα ἀπό ἑξάμηνη κάλμα τοῦ κοινωνικοῦ κινήματος, κάλμα πού δέν ἀναταράχτηκε ἀπό τίς ἀτομικές πολιτικές ἀπόπειρες).

A. { I. Δίκες κατά τῶν διαδηλωτῶν.
II. Ἡ πάλη τοῦ Ροστόβ. }

B. { καί III. Ἀναζωογόνηση τοῦ φιλελεύθερου κινήματος.
IV. » τοῦ ἀναβρασμοῦ στό περιβάλλον τῶν φοιτητῶν, ἀκόμα καί τῶν μαθητῶν τῶν γυμνασίων. }

Ἰδιαίτερα V. Ραδιουργίες καί σύγχυση στό περιβάλλον τῆς κυβέρνησης.

Κάλμα — ἔνταση τῆς ἀπόγνωσης καί τῆς ὀλιγοπιστίας — τρομοκρατία — ἡ *πραγματική* της σημασία — ἡ ἀποτυχία της ὅσον ἀφορᾶ τήν ἀναταραχή τῆς κάλμας.

Τώρα ἀρχίζει ἡ πολιτική «σαιζόν» καί ἡ ἀναζωογόνηση τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος.

Ὁρισμένη κάλμα μετά τίς διαδηλώσεις. Οἱ ὀλιγόπιστοι ἄρχισαν ἤδη νά φωνασκοῦν γιά «μονομαχία», «ἀλίμονο, θ' ἀργήσει ἀκόμη ὁ λαός» κι ἄλλα στερεότυπα καμώματα τῶν τρομοκρατῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Οἱ τρομοκρατικές ὅμως ἀπόπειρες δέν μποροῦσαν νά ἀναταράξουν καί δέν ἀνατάραξαν τήν κάλμα. Στήν *πραγματικότητα* οἱ ἀπό- (in 2 Worten **)

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 58–64 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 56–62). *Σύντ.*
** — μέ δυό λόγια. *Σύντ.*

πειρες αὐτές δέν ἦταν τίποτε περισσότερο ἀπο μονομαχία, ὅ,τι καί νά λέει ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» σχετικά μέ τή διαφωνία της νά μπαίνει τό πρόβλημα τῆς τρομοκρατίας σ' αὐτή τή βάση: *ἔτσι* ἔβαλε τό πρόβλημα τῆς τρομοκρατίας ἡ ρωσική πραγματικότητα.

Καί τώρα πού ἡ προσέγγιση τοῦ χειμώνα προκάλεσε καί πάλι ἀναζωογόνηση τῆς πολιτικῆς ζωῆς, τώρα πού ἔχει γίνει ἕνα τέτοιο γεγονός σάν τή γιγάντια ἀπεργία τοῦ Ροστόβ,*

Ὅπως φαίνεται, περνάει
α — ἡ προσωρινή κάλμα
β — ἡ τρομοκρατία καί ὁ «ναροντοβολτσισμός» σάν γέννημα τῆς κάλμας ἀλίμονο, ὁ λαός θ' ἀργήσει
εἶναι εὔκολο νά μιλᾶ κανείς γιά ἔνοπλες διαδηλώσεις
στό ἀτομικό χτύπημα πρέπει ν' ἀπαντήσουμε
γ — ἡ πάλη τοῦ Ροστόβ
γιά μιά ἀκόμα φορά δείχνει τήν ἐπαναστατική δραστηριότητα τῶν ἐργατικῶν μαζῶν
ἐμψυχώνει πραγματικά
πραγματικά ἀποδιοργανώνει τήν κυβέρνηση, ἀφυπνίζει δεκάδες χιλιάδες, κάνει κατανοητό τό νόημα τῆς δράσης τῶν ἐπαναστατῶν, «ἀποδιοργανώνει»
ὑπάρχει πραγματικά ἄμεσο πέρασμα στή λαϊκή ἐξέγερση.
Ἡ πραγματικά «ἐμψυχωτική» σημασία τῶν γεγονότων τοῦ Ροστόβ.

Ὅπως φαίνεται, ἡ κάλμα (ὁρισμένη, προσωρινή) τοῦ λαϊκοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος τραβάει πρός τό τέρμα καί ἀρχίζει πάλι ἕνα κύμα ἀναζωογόνησης.

Μαζί μέ τήν κάλμα ὑποχωρεῖ κάπου μακριά καί τό γέννημά της — ἡ ἔλλειψη ἀρχῶν, ἡ ἀποθέωση αὐτῆς τῆς ἔλλειψης ἀρχῶν, ἡ ἀναγέννηση τοῦ ναροντοβολτσισμοῦ, ἡ ἀπόγνωση etc. ἡ τρομοκρατία
— ἀτομικό χτύπημα
— ὁ λαός θ' ἀργήσει ἀκόμα
— ἀποδιοργάνωση τῆς κυβέρνησης (καί ὄχι τῶν ἐπαναστατῶν;)

* Στό σημεῖο αὐτό διακόπτεται ἡ φράση. *Σύντ.*

— γιά τίς ἔνοπλες διαδηλώσεις εἶναι εὔκολο νά μιλᾶ κανείς
etc. etc.

Ἡ πάλη τοῦ Ροστόβ
ἡ πραγματική της *ἐμψυχωτική* ἐπίδραση
{ὄχι = ἐμψύχωση ἀπό τόν ἀτομικό πυροβολισμό}
» » » *προπαγανδιστική* σημασία
» » » *ἀποδιοργανωτική* »
τό πραγματικό διαφωτιστικό της νόημα ὅσον ἀφορᾶ τή δράση τῶν ἐπαναστατῶν σέ δεκάδες χιλιάδες
τό πραγματικό της πέρασμα στή μαζική ἐξέγερση.

Ὅταν ὑπάρχουν καί δροῦν τέτοια ἡφαίστεια ἐπαναστατικῆς ὀργῆς στίς ἐργαζόμενες μάζες, πόσο ἀνόητες καί ἐξεζητημένα γελοῖες εἶναι οἱ συζητήσεις γιά *τεχνητή* ἀφύπνιση, ζύμωση, ἀποδιοργάνωση μέ τούς πυροβολισμούς etc. ;

Πόσο ἐξόφθαλμη παρέκκλιση ἀπό τό ἄμεσο καθῆκον: *νά βοηθήσουμε* αὐτές τίς μάζες πού *ἐξεγείρονται* ἤδη, νά ὀργανώσουμε τούς καθοδηγητές τους etc.

Καί στό πεῖσμα τῶν συζητήσεων γιά ἀποθαρρυντική ἐπίδραση τῶν διαδηλώσεων — τήν ἐμψύχωση τήν ἀντλοῦμε ἀπό τούς λόγους ἐκείνων πού πῆραν μέρος σ' αὐτές — τῶν ἐργατῶν τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ.

Κι ἐδῶ βλέπουμε βαθιές ρίζες στίς ἐργατικές μάζες
βαθιά ἀγανάχτηση καί
μεγάλη προθυμία γιά πάλη καί θυσίες.

Ἡ ὑπενθύμιση γιά τίς «ρίζες» αὐτές τοῦ κινήματος καί γιά τό «ἔρεισμά» του πρέπει νά δείξει πόσο βαθιά λαθεμένες εἶναι οἱ θεωρίες καί οἱ προσπάθειες ἀπομάκρυνσης ἀπό τό ἐργατικό κίνημα, ἀντικατάστασης τῆς κοινωνικῆς-ταξικῆς ἄποψης μέ τή θολούρα τοῦ ναροντνικισμοῦ etc.

	σοσιαλδημοκρατία
πιό πάνω	χωρίς ἐργατικό κίνημα (+ + σοσιαλισμός)
{ζέμστβο, διανόηση καί ἀγροτιά}	— δέν ὑπάρχει κοινωνική βάση — δέν ὑπάρχουν θεμέλια ἀρχῶν
{βάση σωστή ταχτική}	— δέν ὑπάρχει συνεπής ταχτική

«Συνένωση τοῦ σοσιαλισμοῦ μέ τό ἐργατικό κίνημα».
'Αρ. φύλλου 1 τῆς «Ἴσκρα» *
— contra στούς «οἰκονομιστές»
— δυό φορές » στούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες.

Ἡ συνένωση μέ τό ἐργατικό κίνημα νά μήν εἶναι = μέ τήν ἐξασθένιση καί τό στένεμα. 'Αντίθετα, ἀπ' αὐτήν τήν *ἀπόλυτα* σταθερή βάση μποροῦμε καί πρέπει νά προσελκύουμε καί ὅλα τά ἄλλα.

Τό ἐργατικό ἀκριβῶς κίνημα προκάλεσε ἀναζωογόνηση καί στά ἄλλα στρώματα καί τώρα αὐτή ἀναπτύσσεται: ἡ ἀντιπολίτευση τῶν ζέμστβο *ἀρχίζει* κάπου κάπου νά περνάει καί σέ «δράση».

{δυό λόγια καί γιά τό Βορόνεζ}[146]

— τό φοιτητικό καί τό γυμνασιακό κίνημα
— τό ἀγροτικό κίνημα
{ἀνόητες καί χωρίς ἀρχές ἐπινοήσεις γιά σοσιαλιστικοποίηση}

Τό γενικό *aspect* τῆς κυβερνητικῆς ταχτικῆς:
— στίς μάζες κατάτμηση, ἀποπροσανατολισμός, ἐρωτοτροπία
{αἰώνιες ἀποτυχίες καί *αἰώνια* ἐπανάληψη}
— οἱ ἐπαναστάτες παρασύρθηκαν *κυνηγώντας* τά «σκυλιά» ((ὅπως χαρακτήρισε κάποιος φιλελεύθερος τούς Βάλεϊ, 'Ομπολένσκι καί Σία. Θά ἐπανέλθουμε, ἴσως, σ' αὐτόν τόν φιλελεύθερο)).

Νά μή πέσουμε σέ προβοκάτσιες.
Νά μή χάνουμε τή βάση τῶν ἀρχῶν μας.
Νά δυναμώνουμε τούς δεσμούς μας μέ τήν ἐργατική μάζα καί νά προχωροῦμε μαζί μ' αὐτήν, νά παίρνουμε μέρος σέ τέτοια γεγονότα, σάν ἐκεῖνα τοῦ Ροστόβ, προσπαθώντας *νά* τά *ἀνεβάζουμε* ὥς τή λαϊκή ἐξέγερση.

Γράφτηκε στά τέλη τοῦ Νοέμβρη 1902

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1939 στό περιοδικό «Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια» τεῦχος 1

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

* Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 373 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 379). *Σύντ.*

ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗΣ: «ΤΟ ΖΗΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟΠΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ ΣΤΟ ΠΑΓΚΟΜΜΑΤΙΚΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ» *

I. Τό ἐργατικό κίνημα, ἡ ἱστορία του καί ἡ σημερινή κατάσταση.
(1. 3–7. 36)

II. Ἡ ἱστορία τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κινήματος, ἡ πάλη τῶν ρευμάτων καί τά σύγχρονα θεωρητικά προβλήματα.
(*2*. 13)

III. Οἱ ἐπιτροπές καί οἱ ὁμάδες τῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἡ σύνθεσή τους καί οἱ ἁρμοδιότητές τους. Οἱ περιφερειακές ὀργανώσεις.
(*2*. 9 + 26. 35)

IV. Τό περιεχόμενο, ἡ ἔκταση καί ὁ χαρακτήρας τῆς τοπικῆς δουλειᾶς.
(10–12. 14–19. 30)

V. Ἡ στάση ἀπέναντι στίς ἐπαναστατικές (ἰδιαίτερα στίς σο σιαλδημοκρατικές) ὁμάδες τῶν ἄλλων φυλῶν καί ἐθνῶν.
(31)

VI. Ὁ τεχνικός μηχανισμός καί ὁ συνωμοτικός ἐξοπλισμός.
(32–34)

VII. Οἱ δεσμοί καί ἡ δουλειά στά ἄλλα στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ, ἐκτός ἀπό τήν ἐργατική τάξη.
(20–25)

VIII. Ἡ κατάσταση τῶν μή σοσιαλδημοκρατικῶν ἐπαναστατικῶν καί ἀντιπολιτευόμενων ρευμάτων καί ἡ στάση ἀπέναντί τους.
(27–29)

Γράφτηκε τό Δεκέμβρη τοῦ 1902– Γενάρη τοῦ 1903

Δημοσιεύεται γιά πρώτη φορά σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 72–82 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 70–80). *Σύντ.*

ΥΛΙΚΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΜΠΡΟΣΟΥΡΑ «ΠΡΟΣ ΤΗ ΦΤΩΧΟΛΟΓΙΑ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ»

1

ΣΧΕΔΙΑ ΤΗΣ ΜΠΡΟΣΟΥΡΑΣ

1

1. Ὁ ἐργατικός ἀγώνας στίς πόλεις, γιά τόν ὁποῖο ἔχουν ἀκούσει ἤδη πάρα πολλοί.
2. Τί θέλουν οἱ ἐργάτες; (Σοσιαλδημοκρατικό κόμμα. Σοσιαλισμός.)

   Ἐξάλειψη κάθε εἴδους ἐκμετάλλευσης.
   {Κοινωνικοποιημένη (σοσιαλιστική) παραγωγή.
   Μικρή καί μεγάλη παραγωγή.}

   Ὁ διεθνής χαρακτήρας τοῦ ἐργατικοῦ (σοσιαλδημοκρατικοῦ) κινήματος.
3. Idem* γιά τούς ἀγρότες. Ὁ ζυγός τῶν φόρων, τῆς στενότητας γῆς, τοῦ κεφαλαίου etc.
4. Ἡ συνένωση τῆς ἀγροτικῆς φτωχολογιᾶς μέ τούς ἐργάτες.
5. Τό ἀγροτικό σύστημα.

   {οἱ αὐταπάτες τῆς «κοινοτικῆς ἀρχῆς»}
6. Συνένωση 6 1/2 ἑκατομμυρίων μέ τούς ἐργάτες τῆς πόλης (καί προσέλκυση μέ τό μέρος τους 2 ἑκατομ.)[147]
7. Τό ἀπατηλό τῆς προσμονῆς ἀπό τόν *προσωπικό* ζῆλο, τήν καπατσοσύνη etc. τήν ἐργατικότητα, τή νοικοκυροσύνη etc.
8. Τά ἐμπόδια γιά τή συνένωση αὐτῶν τῶν 6 1/2 ἑκατομμυρίων:
9. Ἡ ἔλλειψη πολιτικῶν δικαιωμάτων. Ἡ πάλη μαζί μέ τούς ἐργάτες γιά τήν πολιτική ἐλευθερία.
10. —Ἡ ἔλλειψη πολιτικῶν δικαιωμάτων τοῦ ἀγρότη ἰδιαίτερα. Συλλογική εὐθύνη, ἔλλειψη ἐλευθερίας μετακίνησης, καθήλωση στήν κοινότητα, καθήλωση στό τσιφλικάδικο

---

* — Τό ἴδιο. *Σύντ.*

νοικοκυριό μέσω τοῦ συστήματος τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά, ὑποδούλωση, ὀτρέζκι etc. Σ* = ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας.

11. Ἡ ἀνάγκη νά ἀπελευθερωθεῖ *ὅλη* ἡ ἀγροτιά (καί ἡ μεσαία καί ἡ ἀστική) γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς φτωχολογιᾶς *γιά* τήν πάλη της ὑπέρ τοῦ σοσιαλισμοῦ.
12. Ἀνάλυση τῶν αἰτημάτων τοῦ ἀγροτικοῦ μας προγράμματος.

12α. Πρόγραμμα πρός ὄφελος τῶν ἐργατῶν γῆς.
12β. Τό «ἀγροτικό» (= τῶν ἀγροτῶν) πρόγραμμα.

13. Ἡ δυσπιστία ἀπέναντι στήν εὔπορη ἀγροτιά: εἴτε θά προχωρήσει πιό πέρα εἴτε ὄχι.
14. Ἡ πείρα ἀπό τήν ἀγροτιά τῶν ἄλλων χωρῶν: ἡ προδοσία τῆς εὔπορης καί τῆς μεσαίας ἀγροτιᾶς μετά τήν πολιτική καί ἀγροτική μεταρύθμιση.
15. Ἡ ἀξιοποίηση αὐτῆς τῆς πείρας γιά τή Ρωσία, *δηλαδή* συνένωση *πρῶτα* τῶν $6\,^1/_2$ ἑκατομ. μέ τούς ἐργάτες τῆς πόλης, μέ τό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα.
16. Ἡ συνένωση αὐτή ἀρχίζει τώρα καί στήν Εὐρώπη.
Ἐμεῖς στή Ρωσία πρέπει νά δυναμώσουμε ἀμέσως αὐτή τή σύνδεση κι ἔτσι θά διευκολύνουμε *ὁλόκληρο* τόν ἀγώνα *γιά τό σοσιαλισμό.*

2

1. Ἡ ἐργατική πάλη στίς πόλεις. Ἡ πάλη ἐνάντια στήν κυβέρνηση.
Ἡ ἐπέκταση καί ἡ ὄξυνσή της.
2. Τί θέλουν οἱ ἐργάτες; Αὐτοί παλαίβουν

α) *γιά τήν πολιτική ἐλευθερία* (σύντομη ἔκθεση).
β) γιά τό σοσιαλισμό (idem).

αα Ἐπέκταση στόν ἀγρότη
ββ 〃 〃

* — Summa — συμπέρασμα. *Σύντ.*

3. Ἡ ἀνάγκη τῆς συνένωσης τῆς ἀγροτικῆς φτωχολογιᾶς μέ τούς ἐργάτες τῆς πόλης. Μπορεῖ νά μπεῖ τό *αα* καί *ββ* ἐδῶ;

3α. Μέ τό μέρος τίνος πρέπει νά πάει ὁ μεσαῖος ἀγρότης; μέ τό μέρος τῶν ἰδιοχτητῶν καί τῶν πλουσίων ἤ μέ τό μέρος τῶν ἐργατῶν καί τῶν φτωχῶν;

4. Τό ἀγροτικό σύστημα τῆς Ρωσίας (οἱ 4 ὁριζόντιες ζῶνες[148]) οἱ αὐταπάτες τῆς «κοινοτικῆς ἀρχῆς» etc. $6^1/_2$ (+2) against *. {Τόν μικρό ἀγρότη τόν τραβοῦν ἀπό δυό μεριές}

(1) Ἡ γῆ μεταβιβάζεται στήν ἐργασία

(2) Ἡ κολοσσιαία ὀργάνωση τῆς κοινοτικῆς ἀγροτιᾶς.

(3) Οἱ συνεταιρισμοί.

5. Λεπτομερέστερα γιά τίς μικροαστικές αὐταπάτες (ἐργατικότητα etc.). Ἡ ἀπατηλή ἕλξη *πρός τά πάνω* στή σκαλίτσα = *λοταρία.*

6. Ἡ μετατροπή τοῦ προλετάριου καί μισοπρολετάριου τῆς ὑπαίθρου σέ σοσιαλδημοκράτη = συμμετοχή (στίς γραμμές τοῦ κόμματος) στόν ἀγώνα γιά τήν πολιτική ἐλευθερία καί τό σοσιαλισμό. {*Τό ἀγροτικό κίνημα τοῦ 1902.* Τό ἐπαναστατικό περιεχόμενο καί οἱ αὐταπάτες}

7. Ὁ τελικός σκοπός (καί οἱ ἄμεσες διεκδικήσεις)

α — πολιτικοί μετασχηματισμοί

β — ἐργατική νομοθεσία *γιά τόν προλετάριο τῆς ὑπαίθρου*	τό ἄμεσο ἐργατικό πρόγραμμα
γ — ἡ συμπαράσταση γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἀγροτιᾶς *ἀπό τά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας*	» » ἀγροτικό »

8. Ποιά εἶναι τά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας; Ἀνάλυση τῶν διεκδικήσεων τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος.

---

* — ἔναντι. *Σύντ.*

Τά ὀτρέζκι *στό τέλος* μέ τήν παρακάτω σειρά:

(1) κατάργηση τῶν ἐξαγορῶν
(2) ἐλευθερία διάθεσης τῆς γῆς
(3) ἐπιστροφή τῶν ἐξαγορῶν
(4) δάνεια
(5) ὀτρέζκι *.

} Τό ψέμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν (ἔλευση τῆς ἀρχῆς τοῦ κοινοτισμοῦ).

᾿Απελευθέρωση *καί* τοῦ εὔπορου ἀγρότη *καί* τοῦ μεσαίου *καί* τοῦ προλετάριου ἀπό τό ζυγό *τῆς δουλοπαροικίας*, ἀπελευθέρωση *γιά* ἐλεύθερη πάλη ὑπέρ τοῦ σοσιαλισμοῦ.

9. Ἡ ταξική πάλη μέσα στήν ἀγροτιά. Ἡ στάση τῆς ἀστικῆς (καί τῆς μεσαίας) ἀγροτιᾶς. Ἡ δυνατή (καί πιθανή) προδοσία της (πείρα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης).

{ «ἀπαλλοτρίωση» οἱ προϋποθέσεις της }

Ἡ ἰδιαίτερη ὀργάνωση τῆς *προλεταριακῆς* ἀγροτιᾶς γιά τή συνένωση μέ τούς ἐργάτες τῆς πόλης στήν πάλη γιά τό σοσιαλισμό.

→ 9. (1) Ἄν ἐπιστραφοῦν τά ὀτρέζκι, τί θά γίνει μετά;
(2) Οἱ πλουσιοχωρικοί; Ἡ στάση τους;
(3) Ἡ πείρα τῆς Δυτικῆς Εὐρώπης
(4) Ἡ ταξική πάλη μέσα στήν κοινότητα τοῦ χωριοῦ.

NB: *Τό ἀγροτικό κίνημα τοῦ 1902:* NB

3

(1) *1.* Ἡ ἐργατική πάλη στίς πόλεις.
(2) *2.* Τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες;
(3–6) *3.* Πλοῦτος καί φτώχεια στό χωριό.
(7) *4.* Ἡ συμμετοχή τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ στήν ἐργατική πάλη. Ἡ συνένωση τῶν ἐργατῶν τῆς ὑπαίθρου μέ τούς ἐργάτες τῆς πόλης.
(8) *5.* ᾿Εξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας.

---

* Τά σημεῖα 1–5 σβήστηκαν ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

(9) *6*. Ἡ ταξική πάλη στό χωριό.
Παράρτημα Ι (σχέδιο προγράμματος)
Παράρτημα ΙΙ.

4

I. Ἡ πάλη τῶν ἐργατῶν τῆς πόλης.
II. Τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες;
III. Πλοῦτος καί φτώχεια, ἰδιοχτῆτες καί ἐργάτες στό χωριό.
IV. Μέ ποιόν πρέπει νά πάει ὁ μεσαῖος ἀγρότης;
V. Συνένωση τῶν ἐργατῶν τῆς ὑπαίθρου μέ τούς ἐργάτες τῆς πόλης.
VI. Ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας.
VII. Ἡ ταξική πάλη στό χωριό.

2

ΣΧΕΔΙΑ ΚΑΙ ΠΡΟΧΕΙΡΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΟΡΙΣΜΕΝΩΝ ΚΕΦΑΛΑΙΩΝ ΤΗΣ ΜΠΡΟΣΟΥΡΑΣ

Ούτε ψάρι ούτε πουλί
βελτιωμένα εργαλεῖα, νά πουλήσουν τό ἀλέτρι καί τήν ψυχή
συνεταιρισμοί
«ὑψηλή ἀποδοτικότητα»
ἀπάτη = λοταρία
4 ζητήματα

4 ζητήματα:

τσιφλικάδες
πλουσιοχωρικοί { 1888–1891 : $16._5\%–46._6\%$
1893–1894 : $16._5$ $–48._6$ [149]

$3\,^1/_2 + 3$ ἑκατομμύρια φτωχῶν
ἀγώνας γιά λεφτά.

Συνεταιρισμοί
«ἀνώτερη ἀποδοτικότητα»
ὑπέρ τῆς μικρῆς παραγωγῆς
φιλοπονία καί ζῆλος
ἀπάτη = λοταρία, ἕλξη πρός τά πάνω
4 ζητήματα

IV. Τό κοινό: βελτίωση τοῦ νοικοκυριοῦ καί «συνένωση» γιά τό σκοπό αὐτό μέ τούς πλούσιους }
συνεταιρισμοί { πιστωτικοί καί γαλακτοκομικοί }
(γερμανικά στοιχεῖα)
1 «ἀνώτερη ἀποδοτικότητα»
2 «ζῆλος», φιλοπονία, ἐργατικότητα —
τραβοῦν πρός τά πάνω στή σκάλα

3 ἕνα θά τόν ἀνεβάσουν, 10 θά τούς ἐξαπατήσουν. Λοταρία...
4 *ὑπέρ* τῆς μικρῆς παραγωγῆς. { Ὁ σοσιαλισμός καί ἡ μικρή παραγωγή } *

V. *Γιά ποιά μέτρα βελτίωσης τῆς ζωῆς τῆς ἀγροτιᾶς ἀγωνίζονται οἱ σοσιαλδημοκράτες;*

(α) 1. Οἱ σοσιαλδημοκράτες ἀγωνίζονται ἐνάντια σ' ὅλη τήν ἀστική τάξη, ἐνάντια σ' ὅλους ἐκείνους πού ζοῦν μέ τήν ξένη ἐργασία.

2. Γιά κάθε μέτρο βελτίωσης τῆς ζωῆς τοῦ ἀγρότη πού μπορεῖ νά ἐπιτευχθεῖ, γιά κάθε ἀπελευθέρωση ἀπό τήν καταπίεση τῶν τσιφλικάδων, τοῦ κράτους, τῶν ὑπαλλήλων, τῆς ἀστυνομίας, τῶν παπάδων.

(β) 3. *Πολιτική ἐλευθερία.*

σέ ὅλους χρειάζεται, στούς ἐργάτες καί στούς ἀγρότες ὅμως **ἰδιαίτερα**

4. Τό ἀπαραβίαστο τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀτόμου, ἐλευθερία λόγου, συνεταιρίζεσθαι.
5. Ἐλευθερία μετακίνησης.
6. Ἐξάλειψη τῶν κλειστῶν τάξεων.
7. Αἱρετότητα τῶν ὑπαλλήλων καί νομική δίωξη.
8. Στρατοκρατία.
9. Χωρισμός τῆς ἐκκλησίας ἀπ' τό κράτος. Δωρεάν ἐκπαίδευση.
10. Προοδευτική φορολογία**.

(γ) **Ἐργατικοί νόμοι στό χωριό.**

ἐργάσιμη μέρα
ἀνάπαυση μιά φορά τή βδομάδα
νυχτερινή ἐργασία
εὐθύνη γιά τά ἀτυχήματα
συντάξεις γήρατος
ἀπαγόρευση τῶν κρατήσεων
ἐπέκταση τῆς ἐπιθεώρησης ἐργασίας μέ αἱρετά πρόσωπα ἀπό τούς ἐργάτες ***.

---

* Τό μέρος IV σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

** Τά σημεῖα 4–10 σβήστηκαν ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

*** Τό κείμενο ἀπό τίς λέξεις «ἐργάσιμη μέρα» ὥς τίς λέξεις «ἀπό τούς ἐργάτες» σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

Ἐκτός ἀπό αὐτό, ὄχι μόνο στούς ἐργάτες τῆς ὑπαίθρου, ἀλλά καί στούς ἀγρότες: § VI.

Ἀπαντήσεις τῶν *ναρόντνικων*, τῶν **σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν**, τῶν *σοσιαλδημοκρατῶν*.

§ VI in fine *:

α. 3 αἰτήματα — **β.** συνένωση τῶν συμφερόντων τῶν πλουσίων καί τῆς φτωχολογιᾶς — **γ.** πιό πέρα ἀπό τά ὀτρέζκι; ἐξαρτᾶται ἀπό τούς πλούσιους — **δ.** σοσιαλιστική ἐπανάσταση — **ε:** σημασία δέν ἔχει νά ζητᾶς πολλά, ἀλλά νά κάνεις ἕνα βῆμα πρός τή *συνένωση* τῶν ἀγροτῶν

1) Ἡ συμφωνία θά ἀποκαλύψει τά συμφέροντα τῶν πλουσίων καί τῆς φτωχολογιᾶς.
2) Πρῶτο βῆμα: μαζί μέ τούς πλούσιους, γιά τίς πιό μετριοπαθεῖς διεκδικήσεις.
3) Συνένωση τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ μέ τή βοήθεια τῶν ἐπιτροπῶν.
4) Παρακάτω: πάλη γιά τό σοσιαλισμό.
5) Ὁρισμένοι λένε: ὄχι τά ὀτρέζκι, ἀλλά *ὅλη* τή γῆ ἀπό τούς τσιφλικάδες.
   Φτωχολογιά — σοσιαλισμός.
   Πλουσιοχωρικοί;;
6) Δέν πρέπει νά βασιστοῦμε στούς πλουσιοχωρικούς **.

VII. *Ἡ ταξική πάλη στό χωριό.*

1. Τί εἶναι ταξική πάλη; Πάλη τῆς καταπιεζόμενης μερίδας τοῦ πληθυσμοῦ ἐνάντια στούς καταπιεστές. Πάλη κατά τῆς δουλοπαροικίας. — Πάλη τῆς φτωχολογιᾶς ἐνάντια στούς πλούσιους.
2. Τό ἀγροτικό κίνημα τοῦ 1902. Ὁ ἡρωισμός τῶν ἀγωνιστῶν: ἡ μεγάλη τους ἀρχή. Ἐμεῖς πρέπει νά συνεχίσουμε. Πρέπει ὅμως νά μελετήσουμε γιατί τούς νίκησαν;
3. Ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης συνειδητότητας, ἐξαιτίας τῆς ἔλλειψης προετοιμασίας. Οἱ ἀγρότες δέν ἤξεραν τί νά διεκδικήσουν. Οἱ ἀγρότες δέν ἤξεραν ποιός εἶναι ὁ ἐχθρός τους. Οἱ ἀγρότες δέν ἔβλεπαν τή σύνδεση τῶν τσιφλικάδων μέ τήν κυβέρνηση. Οἱ ἀγρότες ἤθελαν νά γίνει ἡ ζωή *δίκαιη*, *σύμ-*

* — στό τέλος. *Σύντ.*

** — Τά σημεῖα 1–6 σβήστηκαν ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

φωνα μέ τό θέλημα τοῦ θεοῦ, χωρίς νά ξέρουν *πῶς* νά τό κάνουν αὐτό.

| δυσπιστία |

4. Ἡ δική μας ἀπάντηση. Ἀκόμα μιά φορά: Συμμαχία τοῦ χωριοῦ καί τῆς πόλης ἐνάντια

   3 διεκδικήσεις *μαζί*.

5. Πραχτικά μέσα *συνένωσης* καί πάλης.
   Ζύμωση. Ὅμιλοι. Ὑποστήριξη τῶν ἐργατῶν τῆς πόλης.

§ *VII*.

1) Τό ἀγροτικό κίνημα τοῦ 1902.
2) Ἡρωισμός. Καταστολή.
3) Τί νά κάνουμε γιά νά νικήσουμε;
4) Πρέπει νά τό καταλάβουμε καλά. Ὄχι *τοῦ θεοῦ*, — ἀλλά ἀνθρώπινη.
   3 διεκδικήσεις.
5) Πρέπει νά ἑτοιμάσουμε τή συμμαχία μέ τούς ἐργάτες τῆς πόλης

   ὅμιλοι σοσιαλδημοκρατῶν
   ζύμωση (φυλλάδια, βιβλία).

   Ἡ ταξική πάλη στό χωριό (δυσπιστία ἀπέναντι στούς πλουσιοχωρικούς).
6) Ὑποστήριξη τῶν ἐργατῶν, ὅταν αὐτοί ἀρχίσουν στίς πόλεις.

3

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΟ ΤΟ «ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΙΚΟ ΛΕΞΙΚΟ» ΤΩΝ ΜΠΡΟΚΧΑΟΥΖ ΚΑΙ ΕΦΡΟΝ ΚΑΙ ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΓΙΑ ΤΗ ΓΑΙΟΧΤΗΣΙΑ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ

||Τόμος *12* «Γαιοχτησία»||

Ἡ γαιοχτησία στή Ρωσία (Ἐγκυκλοπαιδικό λεξικό)

Σέ 49 κυβερνεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας (χωρίς τήν περιοχή Βόισκα Ντονσκόβο)

	1877–1878	%	
κρατικές ἐκτάσεις —	$150._4$ ἑκατομ. ντεσ.	= $38._5$	
αὐτοκρατορικές ἐκτάσεις — — — —	$7._4$ » »	= $1._9$	
ἱδρυμάτων καί νομικῶν προσώπων (ἐκκλησιῶν, μοναστηριῶν, πόλεων, προαστίων κτλ.)	$8._5$ » »	= $2._2$	πόλεων καί προαστίων — 1 929 367 ντ.
ἀγροτικές (κοινοτικές)	$131._4$ » »	= $33._6$	

{ τῶν κλήρων
  κατάλληλες $116._8$
  ἀκατάλληλες $13._7$
ἀγορασμένες ἀπό
  τίς ἑνώσεις $0._7$ }

{ $84._6$ % κοινοτικές
$15._4$ % ἀγροτικές }

			%
ἰδιωτῶν — — — —	$93._4$	ἑκατομ. ντεσ.	= $23._8$
{φυσικῶν προσώπων = $91._6$ / Ἑνώσεων καί ἑταιριῶν = $1._8$}	Σ = $391._1$		$100._0$
			Σ = 7 ($7._5$) / 8 ($8._5$) / 2
	— $150._4$		92
	$240._7$		109
	{$131._4$ ἀγροτικός κλῆρος / + $109._3$ ἀτομική ἰδιοχτησία}		

Ἀπό τίς κρατικές ἐκτάσεις τά $69._3$% εἶναι δάση (100 ἑκατομ. ντεσιατίνες στά κυβερνεῖα τοῦ Ἀρχάγγελου, τῆς Βόλογκντα, τοῦ Ὀλόνετς καί τοῦ Πέρμ). $28._1$% ἀκατάλληλες ἐκτάσεις καί **$2._6$% κατάλληλες** {λιγότερο ἀπό 4 ἑκατομ. ντεσιατίνες.}

Τά τρία βόρεια κυβερνεῖα (Ἀρχάγγελου, Ὀλόνετς καί Βόλογκντα) ἀνήκουν σχεδόν ὁλοκληρωτικά στό κράτος (97, 93 καί 83% τῆς ἔκτασης τῶν κυβερνείων). Τά 2 ἀνατολικά (Πέρμ καί Βιάτκας) — κατά τό ἥμισυ (51 καί 48%). Σ' αὐτά τά *πέντε* κυβερνεῖα ὑπάρχουν 133 $^1/_2$ ἑκατομ. ντεσ. κρατική γῆ (= 88 $^1/_2$% τῆς κρατικῆς γῆς).

Οἱ ἀγροτικές κοινότητες σέ
49 κυβερνεῖα — περίπου 140 χιλ. μέ
22 396 069 κατοίκους ἀπογραμμένους γιά τή φορολογία — 116 854 855 ντ.

ἀνῆκαν στούς ἰδιοχτῆτες	10.	περίπου ἀπογρ. γιά φορ.				33 755 759	ντ.
» στήν αὐτοκρ. οἰκ.	900 486	»	»	»	»	4 333 261	»
» στό κράτος.....	9 643 606	»	»	»	»	57 130 141	»
ὑπόλοιποι	$1._8$ περίπου	»	»	»	»	21 635 694	»

Ἀτομική γαιοχτησία

	Ἀριθμός ἰδιοχτητῶν	%	Σ =	%	Ἐκτάσεις σέ ντεσιατίνες	%	Σ =	%
Μικρή								
< 10 ντεσ.	244 376	$50._8$	404 881	$84._1$	959 450	$1._0$	6 280 668	$6._8$
10–100 »	160 505	$33._3$			5 321 218	$5._8$		
Μεσαία								
100–500 ντεσ.	47 482	$9._9$	60 651	$12._6$	11 325 987	$12._4$	20 657 864	$22._6$
500–1000 »	13 169	$2._7$			9 331 877	$10._2$		

	Ἀριθμός ἰδιοχτητῶν	%	Σ =	%	Ἐκτάσεις σέ ντεσιατίνες	%	Σ =	%
Μεγάλη								
1000–5000 ντεσ.	13 458	2.8			27 559 544	30.1		
5–10 χιλ. »	1 444	0.3	15 826	3.3	9 876 615	10.8	64 667 313	70.6
> 10 » »	924	0.2			27 231 154	29.7		
Σ =	481 358	100	481 358	100	91 605 845		91 605 845	100

Κατά κλειστές τάξεις:	χιλ. ἄτομα	%	ἑκατομ. ντεσιατ.	%
Εὐγενεῖς — — — — — — — — —	114.7	23.8	73.2	79.8
ἔμποροι καί εὐυπόληπτοι πολίτες —	12.6	2.6	9.8	10.7
μικροαστοί — — — — — — — —	58.0	12.1	1.9	2.1
ἀγρότες — — — — — — — — —	273.0	56.7	5.0	5.5
λοιποί (κλῆρος, στρατιῶτες, ἀλλοδαποί etc.)— — — — — —	22.9	4.8	1.7	1.9
Σ =	481.4	100	91.6	100

Ergo*:
νοικοκυριά:

		131 + 93 = 224	
0.1	ἑκατομ. —	100	60
1.5	» —	60	100
2.5	» —	30	50
6.5	» —	50	40
		240	
		10	

76 χιλιάδες *μεγάλοι* γαιοχτήμονες — 85.2 ἑκατομ. ντεσ. γῆ + 7.4 ἑκατομ. ντεσ. τῆς αὐτοκρατορικῆς οἰκογένειας = 93 ἑκατομ.

---

* — ἑπομένως. *Σύντ.*

4

Η ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΤΩΝ ΑΛΟΓΩΝ ΣΤΟΥΣ ΑΓΡΟΤΕΣ ΤΩΝ ΑΓΡΟΤΙΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ

1888 καί 1891. 49 κυβερνεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας[150]

	Νοικοκυριά			Ἄλογα			
μέ 0	— 2 777 485	— 27.3		— —	— —		
1	— 2 909 042	— 28.6		— 2 909 042	— 17.2		1
2	— 2 247 827	— 22.1		— 4 495 654	— 26.5		2
3	— 1 072 298	— 10.6	22.0	— 3 216 894	— 18.9	56.3	3
4 καί >	1 155 907	— 11.4		— 6 339 198	— 37.4		5.4
	10 162 559	100		16 960 788	100		1.6

1893/94 38 κυβερνεῖα: 8 288 987 ἀγροτικά νοικοκυρια — 11 560 358 ἄλογα.

Χωρίς ἄλογο —	2 641 754 = 31.9%	22.5	— μέ 1 ἄλογο
μέ 1 ἄλογο —	31.4	28.9	— μέ 2 ἄλογα
2	20.2	18.8	— μέ 3 ἄλογα
3 —	8.7		
4 καί >	7.8	29.8	— μέ πολλά ἄλογα
	100	100	

1900

{NB Σέ 50 κυβερνεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας ἄλογα *19681769* καί ἀπό αὐτά τά $15._3\%$ ἀνῆκαν στούς ἀτομικούς ἰδιοχτῆτες.

$19\,681\,769 \times 0._{153} = 3\,011\,310\,657$

Λόχτιν, σελ. 280:
ἄλογα σέ *50* κυβερνεῖα

1846 —	16 056 000
1861 —	15 300 000
1870 —	15 611 400
1882 —	20 015 000
1888 —	19 663 000
1898 —	17 004 300

5

ΥΠΟΛΟΓΙΣΜΟΙ ΚΑΙ ΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΣΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΤΑΞΙΚΩΝ ΟΜΑΔΩΝ ΣΤΟ ΧΩΡΙΟ

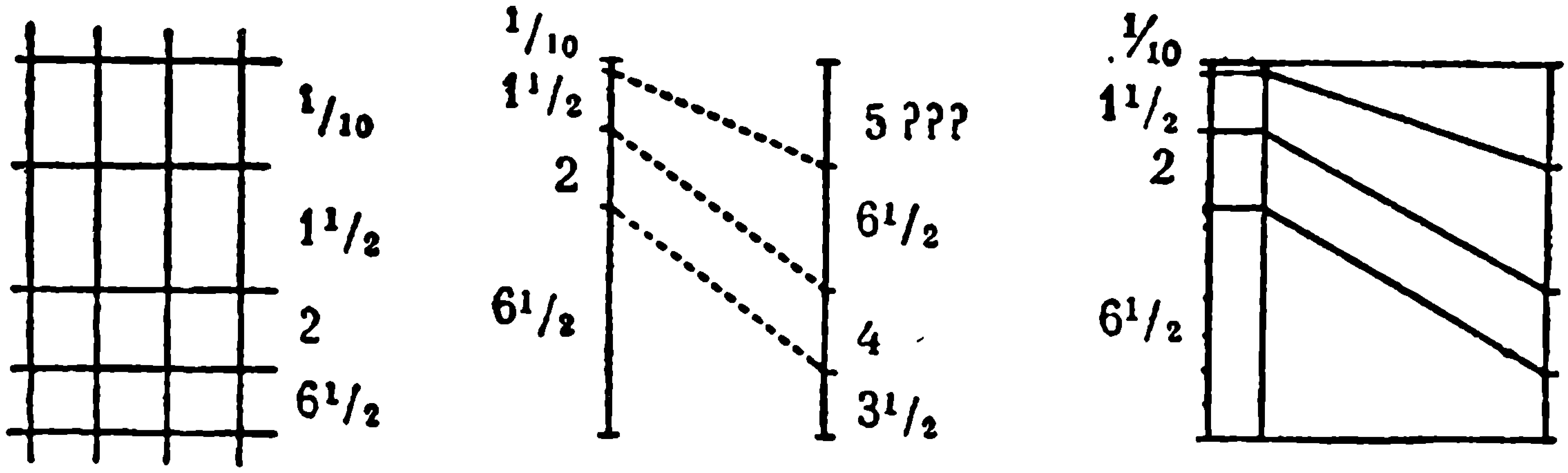
1

Τό ἀγροτικό καθεστώς τῆς «ἀγροτιᾶς»

10 ἑκατομ. ἀγροτικά νοικοκυριά
14 ἑκατομ. ἄλογα

νοικοκυριά							
$1^1/_2$	ἑκατομ.	*πλούσια*	—	$6^1/_2$	ἑκατομ.	ἄλογα	$7^1/_2$
2	»	μεσαῖα	—	4	»	»	4
$6^1/_2$	»	φτωχολογιά	—	$3^1/_2$	»	»	$3^1/_2$
περίπου 10			περίπου	14			15

2 [151]

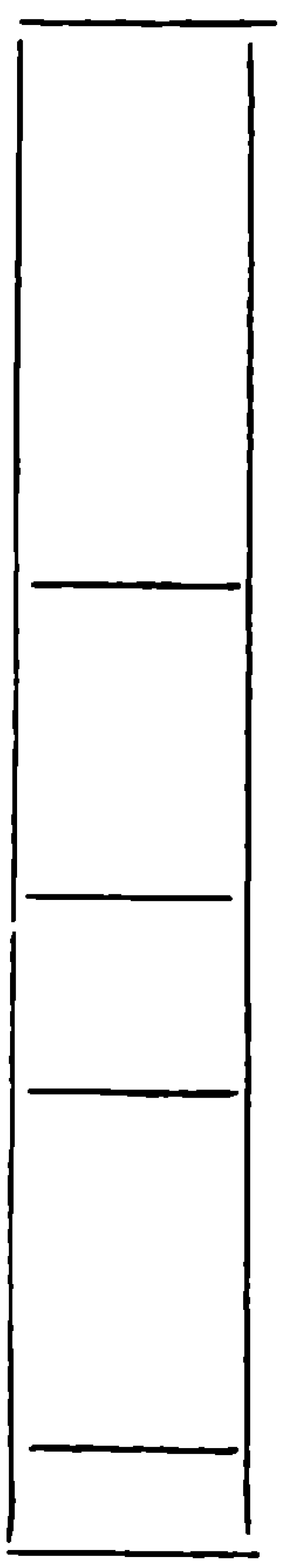
$$6^1/_2 + 4 + 3^1/_2 = 14$$

Συνολικά στή Ρωσία ὑπάρχουν 21 περίπου ἑκατομ. ἄλογα.

3

Νοικοκυριά	Ἄλογα	Γαῖες ἰδιόχτητες	Γαῖες σέ ἐκμετάλλευση (+ μίσθωση — ἐκμίσθωση)
$0._1$	3	100	60
$1._5$	$7._5$	50	90
2	4	35	55
$6._5$	$3^1/_2$	55	45
$10._1$ ἑκατομ.	18 ἑκατομ.	240	250
		+ 10 κρατικές γαῖες	
		250 ἑκατομ. ντεσ.	

Ἰδιοχτησία τῆς γῆς (συνολικά 250 περίπου ἑκατομ. ντεσιατίνες)·

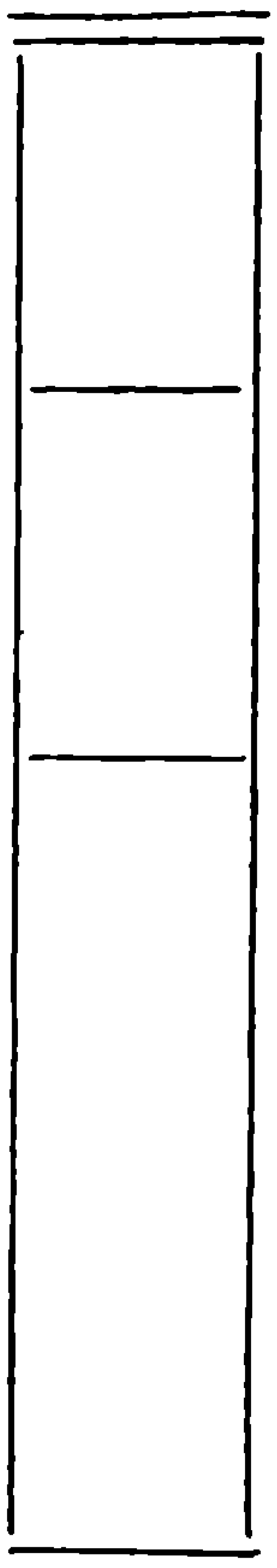
τά 40% ἀνήκουν στούς τσιφλικάδες

τά 20% στούς πλούσιους ἀγρότες

τά $12^1/_2$% στούς μεσαίους ἀγρότες

τά 23% στή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ

τά $4^1/_2$% στό κράτος

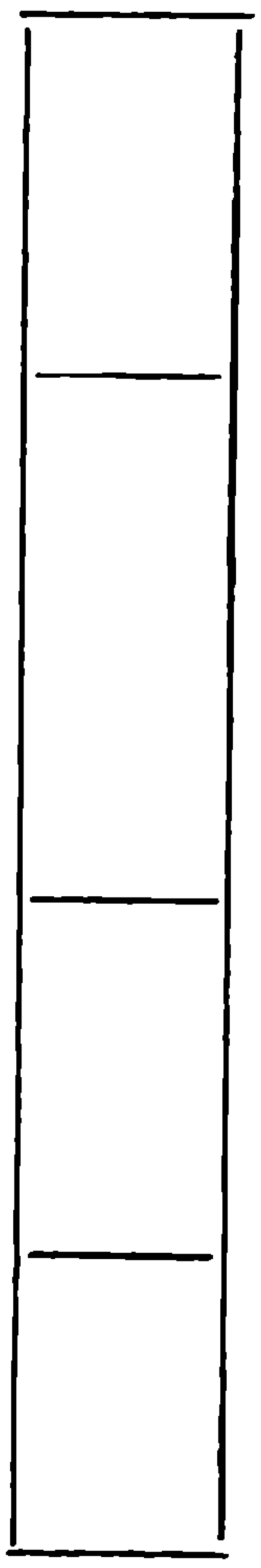

1% τσιφλικάδες ($0._1$ έκατομ. οίκογένειες)
15% πλούσιοι άγρότες ($1\,^1/_2$ έκατομ. οίκογ.)

20% μεσαίοι άγρότες (2 έκατομ. οίκογένειες)

64% προλετάριοι καί μισοπρολετάριοι τοῦ χωριοῦ ($6^1/_2$ έκατομ. οίκογένειες)

Συνολικά $10._1$ περίπου έκατομμύρια οίκογένειες ή νοικοκυριά.

24% τῆς γῆς στήν έκμετάλλευση τῶν τσιφλικάδων (περίπου 60 έκατομ. ντεσιατ.)

36% στήν έκμετάλλευση τῶν πλούσιων άγροτῶν (περίπου 90 έκατομ. ντεσιατ.)

22% στήν έκμετάλλευση τῶν μεσαίων άγροτῶν (περίπου 55 έκατομ. ντεσιατίνες)

18% στήν έκμετάλλευση τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ (περίπου 45 έκατομ. ντεσ.)

Συνολικά 250 περίπου έκατομμύρια ντεσιατ. στήν έκμετάλλευση.

Γράφτηκε τό Μάρτη–'Απρίλη τοῦ 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1932 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. XIX

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΣΧΕΔΙΟ ΤΗΣ ΜΠΡΟΣΟΥΡΑΣ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΕΣΕΡΟΥΣ [152]

Τό γεγονός τοῦ πολέμου. Ὁ πόλεμος μόλις ἀρχίζει. Φιλολογική πολεμική.

Γιατί; Ξεκαθάρισμα τῶν αἰτιῶν πού κάνουν τόν πόλεμο ἀναπόφευχτο.

Ἰδιαίτερη προσοχή πρέπει νά δοθεῖ στίς θεωρητικές διαφωνίες, στίς διαφωνίες ἀρχῶν.

A) *Ἡ μεσοβέζικη καί χωρίς ἀρχές θέση ἀνάμεσα στόν ἐπαναστατικό μαρξισμό καί στήν ὀπορτουνιστική κριτική.*

1. Τό ἄρθρο στό τεῦχος 2 τοῦ «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι» (κύριο ἄρθρο). Ἀνάλυση τοῦ ἄρθρου.
2. *Ἡ θεωρία τῆς κατάρρευσης. Π ε ρ ι κ ο π ή σελ.* **55-56** = ἄρνηση τῆς οἰκονομικῆς ἀναγκαιότητας τοῦ σοσιαλισμοῦ. (Ξεχάστηκαν τά τράστ.)
3. Τό ἀγροτικό ζήτημα. Περικοπή σελ. *57* («ἐπίσης»).
4. Ἡ θεωρία τῆς *ἀξίας*. Περικοπή σελ. *64.* «*Τ α λ α ν τ ε υ μ έ ν ο*»*!*
   σελ. *66* (πάλι «ἐπίσης»!)
   {σελ. 67 καί 48 = κρίση *ὅ λ ο υ* τοῦ σοσιαλισμοῦ}
5. «*Ὁ α ὐ σ τ η ρ ό ς κ α ί ἀ π ο κ λ ε ι σ τ ι κ ό ς μ α ρ ξ ι σ μ ό ς ἀ π ο σ ύ ρ ε τ α ι σ τ ό ν τ ο μ έ α τ ῆ ς ἱ σ τ ο ρ ί α ς*» *(7 5)! !* NB
6. *Ὁ Ζιτλόβσκι στό «Sozialistische Monatshefte»...*
7. «Τό ἄμεσο πρόβλημα». Ἐξύμνηση τοῦ Χέρτς (σελ. 8, σημείωση).

«Νέα ἄποψη» = μέσω τοῦ συνεταιρισμοῦ στό σοσιαλισμό. ad B. 3.*

8. «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι» τεῦχος 2, σελ. 82 καί 87. «Τροποποιήσεις», «ἀναθεώρηση» etc.**

* — στό σημεῖο B. 3. *Σύντ.*

** Στό χειρόγραφο ὁ Λένιν ἔβαλε σημάδι μετατόπισης τοῦ σημείου 8 πρίν ἀπό τό σημεῖο 6. *Σύντ.*

9. Σ * = πλήρης ἔλλειψη ἀρχῶν. Ὅλοι, ὅσοι θέλουν, μποροῦν νά γίνουν σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες.
10. Πλήρης ἀποξένωση ἀπό τό διεθνῆ σοσιαλισμό: «αὐθύπαρξη».

Β) *Ἡ μεσοβέζικη καί χωρίς ἀρχές θέση ἀνάμεσα στό ρούσικο μαρξισμό καί στό ναροντοβολτσισμό, ἤ σωστότερα: στή φιλελεύθερη-ναροντνικιστική κατεύθυνση.*

1. Τό νέο ἐπαναστατικό κίνημα συνοδεύεται ἀπό τήν πάλη τῆς παλιᾶς καί τῆς νέας θεωρίας. Τά ὑπολείμματα τοῦ ρωσικοῦ σοσιαλισμοῦ (φιλελεύθερη-ναροντνικιστική κατεύθυνση) καί ὁ ρωσικός μαρξισμός. Ποιά εἶναι ἡ στάση τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν; Τυπικό παράδειγμα ἡ «Παραμονή τῆς ἐπανάστασης».(Πλήρης ἄγνοια τῆς σημασίας τῶν θεωρητικῶν συζητήσεων.)	Ὁ ἐκφυλισμός τοῦ παλιοῦ ρωσικοῦ σοσιαλισμοῦ σέ φιλελεύθερη-ναροντνικιστική κατεύθυνση.
2. «Ἐργασιακό νοικοκυριό» (θεωρία τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν) (ἀπό τό φύλλο 11 τῆς «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», σελ. 7). *Χυδαῖος σοσιαλισμός + ναροντνικισμός.* [Πρβλ. «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι» τεῦχος 2, σελ. 100–101: *ταξική πάλη = πάλη ὅλων τῶν καταπιεζομένων!!*]	
3. Οἱ προοδευτικές καί οἱ ἀρνητικές πλευρές τοῦ καπιταλισμοῦ. «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 9, σελ. 4.	Contra: *Η προοδευτική σημασία τῆς ἐξόδου τῶν ἀγροτῶν ἀπ' τό χωριό καί τῶν περιπλανήσεων πρός ἀναζήτηση ἐργασίας:* ἀριθ. φύλλου 8, σελ. 8, στήλη 2[153]
Εἰδικό φυλλάδιο, σελ. 2 στό τέλος	

* — Summa — συμπέρασμα. *Σύντ.*

Πρβλ. «Τό ἄμεσο πρόβλημα» (σελ. 8): «*Νέα ἄποψη*»: «*Μέσω τοῦ συνεταιρισμοῦ στό σοσιαλισμό*». Πρβλ. Α 7.

Ἀπό τή γερμανική στατιστική: συνεταιρισμοί = ὑπεροχή τῆς ἀστικῆς τάξης.

4. Σ = καθαρά ἐκλεχτική συνένωση τοῦ ναροντνικισμοῦ καί τοῦ μαρξισμοῦ μέ τή βοήθεια τῆς «κριτικῆς».

C) *Ἡ μεσοβέζικη στάση ἀπέναντι στήν ταξική πάλη καί στό ἐργατικό κίνημα.*

1. Ἀπό τά θεωρητικά λάθη θέσης περνοῦν στά πραχτικά. Ἡ στάση τους ἀπέναντι στήν *ταξική πάλη* καί στό *ἐργατικό κίνημα*. Πῶς βάζουν τό ζήτημα;
2. Περικοπή ἀπό τό «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι» τεῦχος 2, *σελ. 224*. Τό *κόμμα* καί ἡ *τάξη*. Σύγχυση πού ἡ σημασία της εἶναι μία: νά ἀπομακρυνθοῦν ἀπό τήν ταξική πάλη τοῦ προλεταριάτου καί ν' ἀνοίξουν τήν πόρτα στήν τελείως ἀκαθόριστη καί ἀσταθῆ διανόηση.
3. *Διανόηση* + *προλεταριάτο* + *ἀγροτιά* (τεῦχος 8, σελ. 6, στήλη 2) (ἐνάντια στούς «στενοκέφαλους» ὀρθόδοξους). Ἑπομένως = πλήρης ἄρνηση τῆς ταξικῆς πάλης. Ἀνακάτωμα τῶν διαφόρων στρωμάτων. Βάζουν στό ἴδιο σακί καί τό διανοουμενίστικο κοινωνικό ρεφορμισμό καί τόν ἐπαναστατισμό μόνο τόν δημοκρατικό — καί τόν προλεταριακό σοσιαλισμό — καί τίς ἀδιαμόρφωτες ἀγροτικές διεκδικήσεις.
4. *Διανόηση* καί *προλεταριάτο*. Καί οἱ ναροντοβόλτσι ἐπίσης!!! «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι» τεῦχος 3, σελ. 9–11. *Εἰδικό φυλλάδιο.*
5. Ἡ στάση τους στήν πράξη; Τή δείχνει παραστατικά ὁ «οἰκονομισμός». «Ἴσκρα»: μακρόχρονο προτσές δουλειᾶς, μετάπεισης, διαπαιδαγώγησης. Ἄρνηση τῆς «Ἴσκρα» νά δεχτεῖ τίς αὐταπάτες τῆς ἑνότητας.
   Πρβλ.: χαιρεκακία
   + Βάζουν ἐμπόδια στόν ἐπαναστατικό μαρξισμό.
   Σ = παρατηρητική-ἐρασιτεχνική.
6. Πῶς ἐξηγοῦν τή διαφορά τους ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες; Τεῦχος 9, σελ. 4, στήλη 2.
   Τό ζήτημα δέν εἶναι τί «θέλουν νά εἶναι», ἀλλά τί εἶναι τό *ἐργατικό κίνημα*.
   Ἡ ἐργασία γενικά εἶναι ἀνοησία.
   Εἶναι ἀδιάφορο ἄν οἱ ἐργάτες εἶναι μισθωτοί ἤ αὐτοτε-

λεῖς = ἐκχυδαϊσμός τοῦ σοσιαλισμοῦ ἀπό τά μικροαστικά στοιχεῖα καί πλήρης ἐξάλειψη τῶν ορίων μέ τούς ναρόντνικους.
«Καθαρή ἰδεολογική ἐκπρόσωπος» μιᾶς ἀρχῆς. *Καμιᾶς* ἀρχῆς!

D) *Ἀνεξάρτητα ἀπό τή θέλησή τους ὁδηγοῦν στήν ὑποταγή τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν ἀστική δημοκρατία.*

1. Ἐξετάσαμε τή θεωρητική θέση τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν καί τή στάση τους ἀπέναντι στό ἐργατικό κίνημα. Σ = μεσοβέζικη στάση, ἐκλεκτισμός.
Ἡ στάση τους ἀπέναντι στή ρωσική ἀστική δημοκρατία.
2. Δέν ὑπάρχει! «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι» τεῦχος *2, σελ. 132!!* Οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες τό ἀντιλήφθηκαν αὐτό ἀπό τήν ἐποχή ἀκόμα τοῦ πολέμου μέ τούς «οἰκονομιστές».
Πρβλ. «Ἡ σύγχρονη ἑστιάδα»[154]
3. Καί ὁ κ. Στροῦβε; Καί ἡ φιλελεύθερη-ναροντνικιστική κατεύθυνση; Μπροστά τους πᾶνε πάσο!!! Αὐτό ὅμως σημαίνει ὅτι πᾶνε πάσο μπροστά στήν ἀστική δημοκρατία, δέν ἐξηγοῦν στούς ἐργάτες τίς ταξικές ἀντιθέσεις, δέν ἐπεξεργάζονται *αὐτοτελῆ* σοσιαλιστική *ἰδεολογία.*
4. Ἀλλά τί σημαίνει *διανόηση* + *προλεταριάτο* + *ἀγροτιά;* Στήν πράξη ἡ *διανόηση* καί ἡ *ἀγροτιά* δέν εἶναι τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπό *ἀστική* δημοκρατία!!
5. Καί ἡ στάση τους ἀπέναντι στούς φιλελεύθερους; Γυρίστε στή φόρμουλα + καί — τοῦ καπιταλισμοῦ (τεῦχος 9, σελ. 4).
Κάτω ἀπό τούς φιλελεύθερους δέν ὑπάρχει τάξη (τεῦχος 9, σελ. 4).
Πολύ περισσότερο ἀπό ὅ,τι ὑπάρχει κάτω ἀπό σᾶς!
Ἐμεῖς παλαίβουμε ἐνάντια στούς φιλελεύθερους πιό ἀδιάλλαχτα ἀπό σᾶς.
Περίεργο: *πίστεψαν στά λόγια τῶν φιλελευθέρων!!* *Τεῦχος 9, σελ. 3-4.* (Παραλλαγές Β. Β.)
Ἐμεῖς κάνουμε *πόλεμο* κι ὄχι φλύαρους συλλογισμούς: ἀπό τή μιά πλευρά, ἀπό τήν ἄλλη.
Καταλαβαίνουμε ὅμως ὅτι οἱ φιλελεύθεροι ἀντιπροσωπεύουν τάξη, ὅτι εἶναι ἀνθεκτικοί, ὅτι *ἔχουν κοινωνικό, λαϊκό* κίνημα, ἐνῶ οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες δέν ἔχουν!!

6. Δίκιο εἶχε ὁ Λ. Μ. στό «Ζαριά» (τεῦχος 2–3): οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες ἔχουν διπλή ὀνομασία, γιατί ὁ σοσιαλισμός τους δέν εἶναι καθόλου ἐπαναστατικός, ἐνῶ ἡ ἐπαναστατικότητά τους δέν ἔχει τίποτα τό κοινό μέ τό σοσιαλισμό. *Αὐτό ἀκριβῶς = ὁδηγεῖ στήν ἧττα ἀπέναντι στήν ἀστική δημοκρατία.*

Ἐδῶ κλείνει ἡ κριτική ἀπό ἄποψη ἀρχῶν *ὁλόκληρης τῆς θέσης* τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Πρέπει νά ἐπιστήσουμε τήν προσοχή στό ὅτι ἐμεῖς ἀποκρούουμε ἀκριβῶς ὁλόκληρη τή θέση τους *καί ὄχι μονάχα* τά λάθη στό πρόγραμμα (ἀγροτικό), *ὄχι μονάχα* τά λάθη στήν ταχτική (τρομοκρατία).

Προφύλαξη ἀπό τό μικροαστικό σοσιαλισμό, τόν ἐπαναστατισμό καί τίς ταλαντεύσεις.

Ε) *Τό ἀγροτικό ζήτημα.*

1. Πρωτόγονος χυδαῖος σοσιαλισμός. Πιστεύουν στά λόγια. Δέν ὑπάρχει ἀνάλυση τοῦ κινήματος. Δέν καταλαβαίνουν τήν πάλη ἐνάντια στά ὑπολείμματα τῆς δουλοπαροικίας (τεῦχος 8, σελ. 4: Οἱ μεταρυθμίσεις τοῦ 1861 ἄνοιξαν ὁρίζοντες στόν καπιταλισμό!!).
2. «Ἡ ἐξισωτική ἀρχή» τῆς ἀγροτιᾶς etc. ἀποτελεῖ ἀ-

NB Ἀνέτοιμο τό «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι» ἀπέναντι στήν«Ἴσκρα». «Τό ἄμεσο πρόβλημα» (Χέρτς) «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 4, Φλεβάρης, σελ. 2 (inf. *): συζήτηση γιά τό μουζίκο [1], καί ἀρ. φύλλου 8 *(Ἰούνης)*: ἔκκληση τῆς *«Ἀγροτικῆς Ἕνωσης»* etc. Εἶστε λιγότερο προετοιμα-

[1] Τό σημερινό χωριό μπορεῖ νά ὑποστηρίξει καί νά δυναμώσει τήν πίεση στήν κυβέρνηση «καί μπορεῖ, ἴσως, δραστηριότερα ἀπ' ὅσο φανταζόμαστε ἐμεῖς πού στίς περισσότερες περιπτώσεις εἴμαστε τελείως ἀπομονωμένοι ἀπό τό μουζίκο τόσα χρόνια τώρα, ἐξαιτίας τῆς κυβερνητικῆς παρακολούθησης καί καταπίεσης». «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 4 (Φλεβάρης 1902), σελ. 2.

* — in fine — στό τέλος. *Σύντ.*

πλῶς παραπλανητική διαστρέβλωση τῶν *δημοκρατικῶν* διεκδικήσεων. Τίποτε τό σοσιαλιστικό. Πρέπει νά λέει κανείς τήν ἀλήθεια καί νά μή ξεπέφτει στή δημαγωγία.

σμένοι ἀπό τούς σοσιαλδημοκράτες!

3. «Σοσιαλιστικοποίηση τῆς γῆς». Ἀστική ἐθνικοποίηση; (καί ἡ σημασία της στό ταξικό κράτος;) Ἡ «σοσιαλιστικοποίηση τῆς γῆς» εἶναι κούφια *ὑπόσχεση* (minimum!). Αὐτό εἶναι = μέ τό ναροντοβολτσικό «*ὁ λαός εἶναι ἕτοιμος γιά ἐπανάσταση*» *de facto*.
4. Οἱ *συνεταιρισμοί* (ἀντί τῆς ταξικῆς πάλης!) εἶναι καθαρά (ἀστικο-) *μικροαστικό* αἴτημα.
5. Ὑπέρ τῆς κοινότητας. Ἐνάντια στήν ἐλεύθερη διάθεση.
6. «Ναρόντνογε Ντιέλο»[155] τεῦχος 2, σελ. 18–19. Πῶς νά συνενώσουμε τήν ἀγροτική καί τήν ἐργατική πάλη; «Ναρόντνογε Ντιέλο» τεῦχος 2, σελ. 51: «ἁπλολαϊκά». Δέ λέγεται.

«Ναρόντνογε Ντιέλο» τεῦχος 2, σελ. 63: «ἀποβλακώνετε ὅπου καί ὅπως μπορεῖτε»!!

Παραδείγματα ἀποβλάκωσης: «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 11, σελ. 6: νά φᾶτε καί νά πιεῖτε αἷμα, γραφειοκράτες κτλ. κτλ.

F) *Τρομοκρατία.*

1. Ἡ συζήτηση σχετικά μέ τόν Μπαλμασόφ. Ἀχαρακτήριστη. Καί δέν εἶναι ἀχαρακτήριστη ἡ κριτική τῶν γερμανῶν;

   (Ἐσεῖς δημιουργεῖτε τή δυσαρέσκεια καί σέ συνέχεια ἐπιζητεῖτε τή διακήρυξή της!!)
2. *Ἡ συζήτηση ἐξαιτίας τῆς προκήρυξης τῆς 3 τοῦ Ἀπρίλη. Περικοπή (ἀρ. φύλλου 11, σελ. 25 inf.)*[156] καί τό συμπέρασμα τῆς *ἐπινόησης*.
3. «*Βπεριόντ*» *τεῦχος 5*. Περικοπή, τεῦχος 5, σελ. 7–8.

| παρεμπιπτόντως σελ. 9 |[157]

4. Τρομοκρατία. Περικοπή ἀπό τό τεῦχος 7 (idem*, ὅπως καί στήν προκήρυξη τῆς 3 τοῦ Ἀπρίλη: γιά μᾶς σημασία δέν ἔχουν τά λόγια).

Ἡ λογική τῆς τρομοκρατίας: στήν πρώτη γραμμή ἡ τρομοκρατία, ὕστερα ὅλα τά ἄλλα. Ἀπόδειξη: ἀκόμα *τό Φλεβάρη*

* — ἐπίσης. *Σύντ.*

Τεῦχος 7, σελ. 4: «Ἡ τρομοκρατία ὑποχρεώνει τούς ἀνθρώπους *νά σκέφτονται πολιτικά*».

— «ἀποτελεσματικότερη ἀπό προπαγάνδα μηνῶν»

— «δίνει δυνάμεις στούς ἀποθαρρυμένους» [158].

5. «Ὄχι ἀντί, ἀλλά μαζί».

Δέν ὑπάρχει στήν πραγματικότητα σύνδεση μέ τίς μάζες.

Ἔλλειψη πίστης, σταθερότητας. *4 χρόνια* (1897–1901), ἐνῶ τώρα μόλις ἀρχίζει ἡ δημοκρατική περίοδος.

τοῦ 1902 ἡ «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» (ἀρ. φύλλου 4) ἔβαλε στήν πρώτη γραμμή ὄχι τή μαχητική ὀργάνωση.

Βλ. πίσω (α) *

Ἡ τρομοκρατία δέν εἶναι ἐπικίνδυνη, γιατί ὑπάρχει τό μαζικό κίνημα. «Ἡ διάθεση». Νά ὑποταχθοῦμε σ᾿ αὐτή;

Βλ. πίσω (β) **.

Ἀπόσπαση ἀπό τά ἐπείγοντα, ἄμεσα καθήκοντα. *Οἱ ἡγέτες ἔμειναν πίσω ἀπό τίς μάζες.*

Ἀρ. φύλλου 12, σελ. 3, στήλη 1, («θεωρία τῶν σταδίων»). Στό ἴδιο: εἶναι ἀδύνατο νά εἰσδύσουμε στίς φυλακές [159].

(α) «Ὅλα τά προβλήματα τῆς ἐπαναστατικῆς τεχνικῆς, οἱ μέθοδοι τῆς πάλης στούς δρόμους μέ τά στρατεύματα, *ἡ ἐξόντωση τῶν πιό μισητῶν ὑπηρετῶν τοῦ τσάρου* (ἡ ὑπογράμμιση δική μου) καί τά λοιπά, *περνοῦν σέ δεύτερη μοίρα* μπροστά στό πιό φλέγον, στό πιό ἄμεσο καί ἐπεῖγον ζήτημα: στή δημιουργία κεντρικῆς ἐπαναστατικῆς ὀργάνωσης». («Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», 1902, ἀρ. φύλλου 4, Φλεβάρης, σελ. 3). — σήμερα ὅμως;

(β) «...Τόν καιρό πού οἱ βιβλιοφάγοι λογομαχοῦσαν...» (μποροῦμε ἄραγε νά προσδόσουμε στήν τρομοκρατία

---

* Τά κείμενα πού σημειώνονται στό χειρόγραφο μέ (α), βρίσκονται στό πίσω μέρος τῆς σελίδας. *Σύντ.*

** Τά κείμενα πού σημειώνονται στό χειρόγραφο μέ (β), βρίσκονται στό πίσω μέρος τῆς σελίδας. *Σύντ.*

μόνο διεγερτική εἴτε καί ἐκφοβιστική σημασία) «...*ἡ ζωή ἔβαλε στήν πρώτη γραμμή μιά τέτοια ἀνάγκη* τρομοκρατικῶν μέσων, *μπροστά στήν ὁποία ἀναγκάστηκαν νά σιγήσουν ὅλες οἱ προηγούμενες ἀντιρρήσεις*. Οἱ τρομοκρατικές πράξεις ἔγιναν ἀναγκαῖες σάν αὐτοάμυνα...» «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 7, σελ. 2 (Ἰούνης 1902).

G) *Συμπέρασμα.*

Τά καθήκοντα τῶν σημερινῶν ἐπαναστατῶν:

α) Θεωρητική ὑπεράσπιση καί ἀνάπτυξη τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ.

β) Συμμετοχή ὁλόπλευρη στή διεθνῆ ἰδεολογική πάλη.

γ) Ἀνάπτυξη τοῦ ρωσικοῦ μαρξισμοῦ, ἐφαρμογή του, πάλη ἐνάντια στή φιλελεύθερη ναροντνικιστική κατεύθυνση, ξεσκέπασμα μπροστά στήν ἐργατική τάξη τοῦ ἀστικοῦ καί μικροαστικοῦ χαρακτήρα της.

δ) Ὀργάνωση τοῦ προλεταριάτου. Κενά πάρα πολλά. Ἐπίμονες ἀπαιτήσεις.

ε) «Πλῆθος ἀνθρώπων καί ἄνθρωποι δέν ὑπάρχουν». Οἱ ἡγέτες πρέπει νά προετοιμάζουν τίς μάζες γιά τήν *ἐξέγερση*.

Γράφτηκε τήν ἄνοιξη τοῦ 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1939 στό περιοδικό «Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια» τεῦχος 1

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ ΕΝΑΝΤΙΑ ΣΤΟΥΣ ΕΣΕΡΟΥΣ[160]

Γιά τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες (κόμμα δίχως πρόγραμμα).

Ἔλλειψη θεωρητικῶν ἀρχῶν: ναροντνικιστικές προκαταλήψεις + δυτικοευρωπαϊκή ὀπορτουνιστική ἀστική «κριτική». Ἔλλειψη credo*, συσκότιση τῆς συνείδησης. Τό κρυφτούλι...

Μικροαστική ἰδεολογία: διαφθείρει τήν ταξική συνείδηση τοῦ προλεταριάτου, τό κάνει ἀνίκανο γιά μιά αὐτοτελῆ στάση ἀπέναντι στήν ἀστική δημοκρατία (ἐπειδή οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες ἐπιδιώκουν νά συγχωνέψουν καί νά ἀνακατέψουν τήν κοινωνική καί τήν ἀστική δημοκρατία, ἐπειδή στήν οὐσία εἶναι παρακλάδι τῆς τελευταίας).

Φρασεολογία στή θεωρία καί στήν ταχτική: Ὄχι σοβαρή στάση ἀπέναντι στήν ἐπαναστατική δουλειά, μεγαλοποίηση, παραφούσκωμα, «ἐλαφριά φιλολογία»... (τροφοδότηση τῆς «λαϊκῆς» φιλολογίας μέ μηδαμινότητες),

(πόλεμος μέ «πολεμική», ἔλλειψη ἀρχῶν).

Λάθος ταχτικῆς, πολύ χοντροκομμένο: τρομοκρατία, προπαγάνδισή της, ἐξασθένιση τῶν δεσμῶν μέ τό μαζικό κίνημα.

α) ἔλλειψη ἀρχῶν
β) μικροαστική ἰδεολογία
γ) φρασεολογία καί πούφ
δ) τρομοκρατία
ε) καλλιέργεια αὐταπατῶν

ΣΣ**: ἀπ' ὅλες τίς ἀστικές ἐπαναστάσεις τῆς Εὐρώπης ἡ ἐργατική τάξη βγῆκε ἀπογοητευμέ-

* — προγράμματος, ἔκθεσης κοσμοθεωρίας. *Σύντ.*
** — Summa summarum — γενικό συμπέρασμα. *Σύντ.*

νη, γιατί ἔπαιρνε μέρος σ᾽ αὐτές ἔχοντας ἀστικές-δημοκρατικές αὐταπάτες. Οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες μέ ὅλες τους τίς δυνάμεις «ἐπαναλαβαίνουν» αὐτή τήν ἱστορία· τό δικό μας καθῆκον: νά παλαίψουμε ἀποφασιστικά ἐνάντια σ᾽ αὐτήν τήν κατάσταση, ὥστε τό ρωσικό προλεταριάτο νά ἀποκομίσει ἀπό τήν ἐπικείμενη ἐπανάσταση ὄχι ἀπογοήτευση, ἀλλά νέα πίστη στίς δυνάμεις του, περισσότερο θάρρος γιά τόν ἐπικείμενο πιό μεγαλειώδικο ἀγώνα του καί τό ἔμβρυο μιᾶς σταθερῆς, καθαρά προλεταριακῆς ὀργάνωσης.

;

+ ἡ ἀντιδραστικότητα στό ναροντνικιστικό μέρος τοῦ προγράμματος

+ ἡ ἰδεολογική, πολιτική καί πρακτική ζημιά

Γράφτηκε στό πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Ἰούλη 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1939 στό περιοδικό «Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια» τεῦχος 1

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΥΛΙΚΑ ΓΙΑ ΤΟ II ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ

1

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΗ ΣΤΟ II ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ ΤΗΣ «ΙΣΚΡΑ»[161]

Διαμαρτυρία κατά τοῦ Credo — [162]
δημιουργία φιλολογικῆς ὁμάδας — [163]
προσπάθεια συμμετοχῆς στό κομματικό συνέδριο — [164]
περιοδεία στή Ρωσία μελῶν τῆς φιλολογικῆς ὁμάδας — συναντήσεις στήν Πετρούπολη, στό Πσκόφ, στή Μόσχα, στό Νίζνι Νόβγκοροντ, στό Καζάν, στή Σαμάρα, στήν Πολτάβα, στό Χάρκοβο, στήν Οὐφά, στήν Κριμαία, στό Κίεβο.

Ἡ δουλειά γιά τήν «Ἴσκρα» + «Ζαριά» ἀπό τή Ρωσία.

1) Φλεβάρης 1900 - Δεκέμβρης 1900[165]
2) Δεκέμβρης 1900 - Φλεβάρης 1902

{{Ἡ σύλληψη τοῦ Ἀκίμ, τῆς Λιούμπα, τοῦ Κροχμάλ, τοῦ Ντεμέντιεφ, τοῦ Γκράτς, τοῦ Κονιάγκα, τοῦ Γιάκοφ.}}

{{Γενάρης 1902 (ἵδρυση τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα»).

Καύκασος, — «τά ἄλογα»[166]

| σχεδόν «ἀντιπρόσωποι» στήν Πετρούπολη: Ἀλεξάνδρα Μιχάιλοβνα καί Βάρενκα, Στεπάν |

3) Φλεβάρης 1902 -

ἀντιπρόσωποι *ἐπιτροπές μεταφορῶν*

Δεκέμβρης 1900 Γκράτς λεττονοί

Μόσχα πολωνοί

Πολτάβα (Λιούμπα) *βαλίτσες*[167]

Κίεβο (Κροχμάλ)

Χάρκοβο (Τσιουρούπα)

Βορόνεζ (καί ὁ *Μπορίς Νικολάγεβιτς*)

(ὁμάδα τῶν ἰσκριστῶν καί ἡ... της *)

Γράφτηκε τό Μάη-Ἰούλη, ὄχι ἀργότερα
ἀπό τίς 17 (30) τοῦ 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927
στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

---

* Τό κάτω μέρος τῆς σελίδας τοῦ χειρογράφου ὅπου ἦταν γραμμένες οἱ τελευταῖες λέξεις τῆς φράσης, σχίστηκε. *Σύντ.*

Программа II очередного съезда Росс. С.Д.Р.П.

А. Регламент съезда и конституирование его.
Б. Список и порядок вопросов, подлежащих обсуждению и решению на съезде.

А. Регламент съезда.

1. Товарищи, уполномоченные на то Орг. К-том, открывают съезд.

2. Съезд выбирает 1 председателя, 2-х помощников (и заместителей) председателя его ~~2-х (или 4-х)~~ секретарей. Эти 5 (~~семь~~) лиц составляют бюро и заведуют общим ходом его.

3. Выбор комиссии (Докладчик О.К.) для проверки делегатских полномочий и разбора всех заявлений, протестов и прочего, относящихся к составу съезда.

Из скобки убавлены: доклады, подписания, споры и проч. заявления частного характера.

(3/р комиссия учитывает и заявления О.К. о приглашении им на съезд лиц с совещательным голосом ряда лиц.)

4. Решение вопроса о допущении польских с.-д.

5. Порядок заседаний съезда: два раза в день с 9 ч. у. до 1 ч. и с 3 ч. до 7 ч. в. (приблизительно).

6. Ограничение речей делегатов: докладчики не более 1/2 часа по речи, ораторы не более 10 минут. По каждому вопросу никто не имеет права говорить более 2-х раз. По вопросам о порядке заседаний говорят не более 2-х ораторов за и двух против всякого предложения.

Ἡ πρώτη σελίδα
τοῦ χειρογράφου τοῦ Β. Ι. Λένιν
«Πρόγραμμα ἐργασιῶν τοῦ ΙΙ
ταχτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ». —
1903

2

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ ΙΙ ΤΑΧΤΙΚΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ[168]

Α. Κανονισμός τοῦ συνεδρίου καί καταρτισμός του σέ σῶμα.
Β. Ὁ κατάλογος καί ἡ *σειρά* τῶν ζητημάτων πού πρόκειται νά συζητηθοῦν καί νά λυθοῦν στό συνέδριο.

Α. Κανονισμός τοῦ συνεδρίου.

1. Ὁ σύντροφος πού εἶναι ἐξουσιοδοτημένος γιά τό σκοπό αὐτό ἀπό τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή, ἀνοίγει τό συνέδριο.

2. Τό συνέδριο ἐκλέγει 1 πρόεδρο, 2 βοηθούς (καί αναπληρωτές) τοῦ προέδρου καί 9 γραμματεῖς. Αὐτά τά 9 * πρόσωπα ἀποτελοῦν τό γραφεῖο καί συνεδριάζουν μαζί.

(Σέ παρένθεση *θά ἦταν καλό νά γίνουν* συμπληρώσεις, ἐπεξηγήσεις, συμβουλές κτλ. παρατηρήσεις *μερικοῦ* χαρακτήρα.)

Ἔκθεση τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς

3. Ἐκλογή ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τῶν πληρεξουσίων τῶν ἀντιπροσώπων καί ἐξέτασης ὅλων τῶν δηλώσεων, παραπόνων καί διαμαρτυριῶν σχετικά μέ τή σύνθεση τοῦ συνεδρίου.

(Ἡ ἐπιτροπή αὐτή παίρνει καί τή δήλωση τῆς ΟΕ γιά πρόσκληση ἀπομέρους της στό συνέδριο μέ συμβουλευτική ψῆφο τῶν *τάδε* προσώπων.) **

---

* Στό χειρόγραφο ὑπάρχει, ὅπως φαίνεται, παραδρομή: τό γενικό ἄθροισμα τῶν μελῶν τοῦ γραφείου πού ἀναφέρει ὁ Λένιν, ἀνέρχεται σέ 12 μέλη. *Σύντ.*

** Τό κείμενο τῆς παρένθεσης σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

4. Λύση τοῦ προβλήματος: ἄν θά ἐπιτραπεῖ ἡ συμμετοχή τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν.

ad. **3** *

5. Σειρά τῶν συνεδριάσεων τοῦ συνεδρίου: δυό φορές τή μέρα ἀπό τίς 9 τό πρωί ὥς τή 1 καί ἀπό τίς 3 ὥς τίς 7 τό βράδυ (λογουχάρη).

6. Καθορισμός χρονικῶν ὁρίων στίς ὁμιλίες τῶν ἀντιπροσώπων: οἱ εἰσηγητές ὄχι περισσότερο ἀπό $^1/_2$ ὥρα γιά τόν κάθε λόγο, οἱ ὑπόλοιποι ὄχι περισσότερο ἀπό 10 λεπτά. Γιά τό κάθε ζήτημα κανένας δέν ἔχει τό δικαίωμα νά μιλήσει περισσότερο ἀπό 2 φορές: Γιά τά ζητήματα τῆς σειρᾶς τῶν συνεδριάσεων μιλοῦν ὄχι περισσότεροι ἀπό δυό ὁμιλητές ὑπέρ καί δυό κατά σέ κάθε πρόταση.

7. Τά πραχτικά τοῦ συνεδρίου συντάσσονται ἀπό τούς γραμματεῖς μέ τή συμμετοχή τοῦ προέδρου ἤ ἑνός βοηθοῦ του. Κάθε συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου ἀρχίζει μέ τήν ἐπικύρωση τῶν πραχτικῶν τῆς προηγούμενης συνεδρίασης. *Ὁ κάθε ὁμιλητής εἶναι ὑποχρεωμένος νά ὑποβάλει, σέ 2 ὧρες τό πολύ μετά τό τέλος τῆς συνε-*

* Τό σημεῖο 4, ὅπως καί τό σημεῖο 11 στό κεφάλαιο Β («Κατάλογος καί σειρά τῶν θεμάτων»), μπῆκε ἀπό τόν Λένιν συμπληρωματικά. Γι' αὐτόν τό λόγο καί ἐξαιτίας τῆς ἀλλαγῆς σειρᾶς τῶν σημείων ἡ ἀρίθμησή τους ἀπό τόν Λένιν ἄλλαξε. Ἐδῶ δίνεται ἡ τελευταία παραλλαγή ἀρίθμησης τῶν σημείων.

Ἀργότερα ὁ Λένιν ἔσβησε τό σημεῖο 4 κι ἔγραψε ὕστερ' ἀπ' αὐτό: «ad 3» (στό σημεῖο **3**). *Σύντ.*

δρίασης, στό γραφεῖο τοῦ συνεδρίου περίληψη τοῦ κάθε λόγου του.

8. Οἱ ψηφοφορίες σ᾽ ὅλα τά ζητήματα, ἐκτός τῆς ἐκλογῆς τῶν ὑπευθύνων προσώπων, πρέπει νά εἶναι ἀνοιχτές. Μέ ἀπαίτηση 10 ψηφοφόρων οἱ ψηφοφορίες πρέπει νά γίνουν ὀνομαστικά μέ τήν καταγραφή ὅλων τῶν ψήφων στά πρακτικά.

(Γιά τήν ἐπίσπευση τῶν ὀνομαστικῶν ψηφοφοριῶν καί τήν ἀποφυγή λαθῶν τό γραφεῖο τοῦ συνεδρίου θά ἦταν καλά νά ἐφοδίαζε ὅλα τά μέλη τοῦ συνεδρίου πού ἔχουν δικαίωμα θετικῆς ψήφου, μέ μικρά ψηφοδέλτια γιά τήν ψηφοφορία στό κάθε ζήτημα. Στό κάθε ψηφοδέλτιο ὁ ἀντιπρόσωπος σημειώνει τό ὄνομά του (βλ. § 8 *) καί τήν ψῆφο του (ναί, ὄχι, ἀπέχω), καθώς ἐπίσης καί σέ ποιό ζήτημα ἀναφέρεται ἡ ψῆφος του. Τά ζητήματα μποροῦν νά ἀναφέρονται συγκεκομμένα, ἤ καί μέ ἀριθμό, γράμμα κτλ. Τό γραφεῖο φυλάει ὥς τό τέλος τοῦ συνεδρίου τά ψηφοδέλτια αὐτά χωριστά γιά τό κάθε ζήτημα.) **

9. Συνωμοτική ἔνδειξη τοῦ ὀνόματος τοῦ κάθε μέλους τοῦ συνεδρίου (ἤ χωρίς ὄνομα: πρῶτος καί δεύτερος ἀντιπρόσωπος ἀπό τήν τάδε κομματική ὀργάνωση κτλ.) **.

10. Δήλωση τοῦ προέδρου ὅτι τό συνέδριο καταρτίστηκε σέ σῶμα ὁριστικά σάν II τακτικό συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚ Ρωσίας καί *ἑπομένως* οἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ ἀκυρώνουν ὅλες τίς ἀντίθετες

(Τό ζήτημα τῆς Μπούντ *δέν εἶναι σωστό* νά θιγεῖ μέ βάση αὐτό τό σημεῖο: καλύτερα νά μπεῖ *ἀμέσως* πρῶτο στόν κατάλογο τῶν θεμάτων τοῦ συνεδρίου.)

* Ἐννοεῖ τήν § 9 (σύμφωνα μέ τήν ἀρχική ἀρίθμηση § 8). *Σύντ.*

** Τό κείμενο πού εἶναι στίς παρενθέσεις σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

μ' αὐτές προηγούμενες ἀποφάσεις τοῦ Ι τακτικοῦ συνεδρίου καί τῶν εἰδικῶν συνεδρίων, — *ἑπομένως* οἱ ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου αὐτοῦ εἶναι *ἀπόλυτα* ὑποχρεωτικές γιά ὁλόκληρο τό ΣΔΕ Κόμμα Ρωσίας.

11. Συζήτηση τοῦ καταλόγου καί τῆς σειρᾶς τῶν θεμάτων.

Β. Κατάλογος καί σειρά τῶν θεμάτων.

1. *Ἡ θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚ Ρωσίας.* (Δέχεται τό ΣΔΕΚ Ρωσίας τήν ὁμοσπονδιακή ἀρχή κομματικῆς ὀργάνωσης πού προβάλλει ἡ Μπούντ;) *

(Γιά τό ζήτημα αὐτό *εἶναι ἀπαραίτητο* νά συνταχθεῖ ἐκ τῶν προτέρων ἕνα *σχέδιο ἀπόφασης* πού καλό θά εἶναι νά ψηφιστεῖ.)

ΝΒ: Αἰτίες πού ἐπιβάλλουν νά μπεῖ πρῶτο τό ζήτημα αὐτό: τυπικές (οἱ δηλώσεις τῆς Μπούντ, ἡ *σύνθεση* τοῦ συνεδρίου, ἡ ὑποταγή στήν πλειοψηφία) καί ἠθικές (πλήρης ἐξάλειψη τῆς διάσπασης καί τῆς διχογνωμίας στό βασικό ζήτημα).

2. *Ἐπικύρωση τοῦ κειμένου τοῦ προγράμματος* τοῦ ΣΔΕΚ Ρωσίας.

Πρώτη ἀνάγνωση: ἔγκριση ἑνός ἀπό τά ὑπάρχοντα σχέδια *στό σύνολό του μέ βάση* τή λεπτομερειακή συζήτηση.

Δεύτερη ἀνάγνωση: ἔγκριση τοῦ κάθε σημείου καί τῆς κάθε παραγράφου τοῦ προγράμματος.

(α. Πόσα σχέδια προγράμματος πρέπει νά μποῦν γιά συζήτηση στό συνέδριο; (τῆς «Ἴσκρα», τῆς «Μπορμπά», τοῦ «Ζίζν»;)

β. Νά συζητηθοῦν ὅλα τά σχέδια ἤ νά παρθεῖ σάν βάση ἕνα; Εἴτε ἀλλιῶς: νά ἐγκριθεῖ *στήν πρώτη ἀνάγνωση* ἕνα ἀπό τά προτεινόμενα σχέδια.)

(Εἶναι ἀνάγκη τό ζήτημα αὐτό νά μπεῖ ξεχωριστά: *νά τερματιστεῖ ἡ πάλη ρευμάτων στή σοσιαλδημοκρατία.*) *

3. *Δημιουργία κεντρικοῦ ὀργάνου τοῦ κόμματος (ἐφημερίδας) εἴτε ἐπικύρωση ἑνός τέτοιου.*

* Τό κείμενο πού εἶναι στίς παρενθέσεις σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

α) Θέλει τό συνέδριο νά δημιουργήσει νέο ὄργανο;

β) Ἄν ὄχι, ποιό ἀπό τά ὄργανα πού ὑπάρχουν θέλει τό συνέδριο νά τό *μετατρέψει* σέ κομματικό κεντρικό ὄργανο;

4. *Οἱ ἐκθέσεις τῶν ἐπιτροπῶν* (μαζί καί ἡ ἔκθεση τῆς ΟΕ ἀπό ἕνα μέλος της) *καί τῶν ἄλλων ὀργανώσεων τοῦ κόμματος καί μεμονωμένων μελῶν του* *.

α) Πόσες ἐκθέσεις ὑπάρχουν;

β) *Νά διαβαστοῦν ὅλες οἱ ἐκθέσεις* ἤ νά δοθοῦν στήν ἐπιτροπή;

γ) Νά συζητηθεῖ ἡ κάθε ἔκθεση χωριστά ἤ ὅλες μαζί; (καλύτερα χωριστά)

δ) Σειρά ἀνάγνωσης τῶν ἐκθέσεων.

5. *Ἡ ὀργάνωση τοῦ κόμματος.* Ἐπικύρωση τοῦ γενικοῦ ὀργανωτικοῦ καταστατικοῦ τοῦ ΣΔΕΚ Ρωσίας

Πρώτη ἀνάγνωση: ἔγκριση ἑνός ἀπό τά σχέδια στό σύνολό του.

Δεύτερη ἀνάγνωση: συζήτηση ἑνός ἀπό τά σχέδια κατά σημεῖα **.

6. *Περιφερειακές καί ἐθνικές ὀργανώσεις.*

(Ἀναγνώριση ἤ μή ἀναγνώριση τῆς κάθε μιᾶς ἀπ' αὐτές χωριστά μέ τούτη ἤ ἐκείνη ἀκριβῶς τή σύνθεση καί μέ τοῦτες ἤ ἐκεῖνες (ἴσως) τίς ἐξαιρέσεις ἀπό τό γενικό καταστατικό τοῦ κόμματος.) ***

---

* Τό σημεῖο 4 σβήστηκε. Στό πάνω μέρος ἀπό ἄγνωστο χέρι γράφτηκε: «Οἱ ἐκθέσεις τῶν ἀντιπροσώπων». *Σύντ.*

** Τό κείμενο ἀπό τή λέξη «Ἐπικύρωση» ὥς τίς λέξεις «κατά σημεῖα» σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

*** Τό κείμενο πού εἶναι στίς παρενθέσεις σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

7. *Χωριστές ὁμάδες τοῦ κόμματος.* «Μπορμπά» *Ὁ μ ά δ α* «Ζίζν» *«Ἀ π ε λ ε υ-* «Βόλια» *θ έ ρ ω σ η ς τ ῆ ς δ ο υ-λ ε ι ᾶ ς»* Ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» «Γιούζνιι ραμπότσι» κλπ.*	*Ἀ π α ρ α ί τ η τ α* σχέδια ἀποφάσεων γιά τήν κάθε χωριστή ὁμάδα καί τήν κάθε χωριστή ὀργάνωση **.
Τελική (ἤ προκαταρκτική, δηλαδή νά ἐξουσιοδοτηθεῖ ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή νά συγκεντρώσει τά ἀπαιτούμενα ἀκόμη στοιχεῖα καί νά συντάξει τήν τελική ἀπόφαση ***) *ἔγκριση τοῦ καταλόγου ὅλων τῶν κομματικῶν ἐπιτροπῶν, ὀργανώσεων, ὁμάδων κλπ.*	
8. *Τό ἐθνικό ζήτημα.*	Ἀπαραίτητη μιά ἀπόφαση γιά τό ἐθνικό ζήτημα γενικά (ἡ ἑρμηνεία τῆς «αὐτοδιάθεσης» καί τά συμπεράσματα *ταχτικῆς* ἀπό τήν δική μας ἑρμηνεία). (Ἴσως ἀκόμη καί ἰδιαίτερη ἀπόφαση ἐνάντια στό ΠΠΣ;)
9. *Οἰκονομική πάλη καί συνδικαλιστικό κίνημα.*	(*Ἀ π α ρ α ί τ η τ η* μιά ἀπόφαση καί ὅσον ἀφορᾶ τίς ἀρχές καί ὅσον ἀφορᾶ τά ἐπείγοντα καθήκοντα τοῦ κόμματος.)
10. *Ὁ γιορτασμός τῆς πρωτομαγιᾶς.*	*Ἐπίσης.*

* Τό κείμενο ἀπό τή λέξη «Μπορμπά» ὥς τίς λέξεις «κλπ.» σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

** Ἡ περικοπή αὐτή σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

*** Τό κείμενο ἀπό τίς λέξεις «δηλαδή νά ἐξουσιοδοτηθεῖ» ὥς τή λέξη «ἀπόφαση» σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

11. *Τό διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τοῦ Ἄμστερνταμ τό 1904.*	*Ἐπίσης.*	
12. *Διαδηλώσεις καί ἐξέγερση.*	*Ἐπίσης.*	
13. *Τρομοκρατία.*	*Ἐπίσης.*	
21. *Ἡ στάση τοῦ ΣΔΕΚ Ρωσίας ἀπέναντι στούς «σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες».* καί ἀπέναντι στούς ἐπαναστάτες-σοσιαλιστές;; κλπ.;	*Ἐπίσης.*	νά μεταφερθοῦν αὐτά τά δυό ζητήματα μετά τό 7 **.
22. *Ἡ στάση τοῦ ΣΔΕΚ Ρωσίας ἀπέναντι στά ρωσικά φιλελεύθερα ρεύματα**.	*Ἐπίσης.*	

14. *Τά ἐσωτερικά ζητήματα τῆς κομματικῆς δουλειᾶς:*		Καλό θά εἶναι νά παρθοῦν *ἀποφάσεις.*
	ἡ ὀργάνωση τῆς προπαγάνδας.	
15.	— » — *τῆς ζύμωσης.*	
16.	— » — **τοῦ κομματικοῦ** *τύπου.*	
17.	— » — *τῆς δουλειᾶς στήν ἀγροτιά.*	
18.	— » — — » — *στό στρατό.*	
19.	— » — — » — *στούς* **σπουδαστές.**	
20.	— » — — » — *στούς* **αἱρετικούς.**	

24. *Ἐκλογή τῆς ΚΕ καί τῆς σύνταξης τοῦ Κεντρικοῦ ὀργάνου τοῦ κόμματος.*	Τό συνέδριο ἐκλέγει *3* ἄτομα στή σύνταξη τοῦ ΚΟ καί *3* στήν ΚΕ. Τά ἕξι αὐτά πρόσωπα *μαζί*, μέ πλειοψηφία $^2/_3$, συμπληρώνουν, ἄν αὐτό εἶναι ἀπαραίτητο, τή σύνταξη τοῦ ΚΟ καί τήν ΚΕ μέ πρόσληψη καί κάνουν τή σχετική ἔκθεση στό συνέδριο. Μετά τήν ἔγκριση τῆς ἔκθεσης αὐτῆς ἀπό τό

* Δίπλα σ' αὐτό τό σημεῖο εἶναι γραμμένο ἀπό ἄγνωστο χέρι: «23. Ἡ στάση τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στά ἄλλα ἐπαναστατικά καί ἀντιπολιτευόμενα κόμματα καί ρεύματα πού ὑπάρχουν στή Ρωσία». Μπροστά ἀπό τόν ἀριθμό τοῦ σημείου μέ τό χέρι τοῦ Λένιν εἶναι γραμμένο: «23». *Σύντ.*

** Τό κείμενο σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

συνέδριο ἡ παραπέρα πρόσληψη γίνεται ἀπό τή σύνταξη τοῦ ΚΟ καί τήν Κεντρική Ἐπιτροπή χωριστά.

24. *Ἐκλογή τοῦ Συμβουλίου τοῦ κόμματος.*

25. *Σειρά ἀνακοίνωσης τῶν ἀποφάσεων καί τῶν πραχτικῶν τοῦ συνεδρίου, καθώς ἐπίσης καί σειρά ἀνάληψης καθηκόντων τῶν ἐκλεγμένων ὑπευθύνων προσώπων καί ὀργάνων.*

Γράφτηκε στό δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Ἰούνη–πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Ἰούλη 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

3

ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΙΙ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ [169]

	Ἀριθμός ψήφων	Παρουσιάστηκαν:	+ ; −	πτ. + ;
1. Πετρούπολη ...	2	(1) [2]	1 + 0 + 1	1
Μόσχα	2	2	1 + 1 + 0	1
Βόρεια Ἕνωση .	2	2	2 + 0 + 0	1 + 1
Τβέρ	[; 0 *] [170]			
Νίζνι Νόβγκοροντ	[2] [171]	(;) **	0 + 2 + 0	0 + 1
5. Οὐφά	2	2	1 + 1 + 0	1 + 1
Κίεβο	2	2	2 + 0 + 0	2
Χάρκοβο	2	(1) [2]	0 + 2 + 0	
Αἰκατερινοσλάβ	2	(1) [2]	2 + 0 + 0	2
Ὀδησσός	2	2	1 + 1 + 0	1 + 1
10. Τούλα	2	2	2 + 0 + 0	2
Καύκασος	[2] 6	[2] 3	[0]6 + 2 + 0 [172]	0 + 1
Ἕνωση τοῦ Γκορνοζαβόντσκ	2	(1) [2]	0 + 2 + 0	
Σιβηρία	2	2	2 + 0 + 0	2
Ροστόβ τοῦ Ντόν	2	2	2 + 0 + 0	0 + 1
15. Νικολάγεφ	2	(1) [2]	0 + 2 + 0	
Σαράτοφ	2	(1) [2]	2 + 0 + 0	0 + 1
	[32] 36 [173]			
Ἕνωση Κριμαίας	2			

* Μέ τά ψιλά στοιχεῖα μέσα στίς ἀγκύλες δίνονται οἱ ἀριθμοί πού σβήστηκαν ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

** Στό ρωσικό τό ἐρωτηματικό εἶναι μέσα σέ κύκλο — τέτοιο δέν ὑπάρχει στήν ἑλληνική τυπογραφία. (*Σ. τ. Μ.*)

Συνέχεια

	Ἀριθμός ψήφων	Παρουσιάστηκαν:	+ ; —	ππ. + ;
Ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα».....	2	(;)* 174	2 + 0 + 0	2
«Γιούζνιι ραμπότσι»	2	(1) [2]	(2)** 175 + 0 + 0	
Σύνδεσμος.........	2	2	2 + 0 + 0	2
Ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς»	2	2	2 + 0 + 0	
Ἕνωση ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν .	2	2	0 + 0 + 2	
	10			
Μπούντ	5	5	0 + 0 + 5	
	5			
Σα Σα ***........	47 176	36 177	26 + 13 + 8	17
Εἰδικά προσκαλεσμένοι	3–4		26 + 21 = 47	+ 7 (;) = 24

Γράφτηκε τόν Ἰούλη, πρίν ἀπό τίς 17 (30), τοῦ 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Στό ρωσικό τό ἐρωτηματικό εἶναι μέσα σέ κύκλο — τέτοιο δέν ὑπάρχει στήν ἑλληνική τυπογραφία. (*Σ. τ. Μ.*)

** Ὁ ἀριθμός 2 στό ρωσικό εἶναι μέσα σέ διπλό κύκλο — τέτοιος δὲν ὑπάρχει στήν ἑλληνική τυπογραφία. βλ. σχ. στίς Σημειώσεις δείχτη 175. (*Σ. τ. Μ.*)

*** — Summa summarum — γενικό ἄθροισμα. *Σύντ.*

4

ΗΜΕΡΟΛΟΓΙΟ ΤΩΝ ΣΥΝΕΔΡΙΑΣΕΩΝ ΤΟΥ ΙΙ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ

Ὥρα 2.55'. Ἄνοιγμα τοῦ συνεδρίου ἀπό τόν Πλεχάνοφ, μέ ἐντολή τῆς ΟΕ τοῦ ΣΔΕΚ Ρωσίας (ἐξονόματος τῆς πρώην ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς»)

Ὥρα 3 ἐκλογή γραφείου. Ἡ πλειοψηφία ὑπέρ τῆς ἀνοιχτῆς ψηφοφορίας.

Ψηφοδέλτια:	1. Πλεχάνοφ Λένιν 34 ψῆφοι Ἰγκνάτ 18 ψῆφοι	2. Πλεχάνοφ Λένιν Μάρτοφ	3. Πλεχάνοφ Λένιν Μαρτίν 12 ψῆφοι
	4. Πλεχάνοφ Ἀμπράμοφ Μαρτίν	5. Πλεχάνοφ Λένιν Νικολάι Πέτροβιτς[178]	6. Πλεχάνοφ +2 μέλη τῆς ΟΕ

Πρόεδρος — par acclamation*
2 πρόεδροι — σύμφωνα μέ τά ψηφοδέλτια (Λένιν + Ἰγκνάτ)

Ὥρα 3.40' — — 4.
Ἔκθεση τῆς ΟΕ γιά τή σύγκληση τοῦ συνεδρίου.
Ὥρα 4. «Ἕνωση ἀγώνα» Πετρούπολης...

* — μέ ὁμόφωνη ἔγκριση, χωρίς ψηφοφορία. *Σύντ.*

1. *Ἀκίμοφ* { Ἔπρεπε νά προσκληθοῦν στήν ΟΕ καί ἀντιπρόσωποι ἀπ' τό ἐξωτερικό, «δυσάρεστη παράλειψη».

Ἡ Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν δέν ἐνημερώθηκε γιά τήν ΟΕ.

Ἡ Ἐπιτροπή Βορόνεζ παρακάλεσε νά ἐνδιαφερθοῦμε: δέν πῆραν τόν κατάλογο τῶν ὀργανώσεων. Γι' αὐτόν τό λόγο δέν παίρνει μέρος ἡ ἐπιτροπή Βορόνεζ[179]. Εἶμαι ὑπέρ τῆς Ἐπιτροπῆς Βορόνεζ.

Ὥρα 4.05′.

2. Ἡ ἀδελφή τοῦ Ἀκίμοφ (ἀπό τήν Ἕνωση ἀγώνα τῆς Πετρούπολης).

Στήν ΟΕ δέν ὑπῆρχε ἀντιπρόσωπος ἀπό τήν ἐπιτροπή Πετρούπολης. (Ἐμεῖς ἀποτελοῦμε πραγματική ἐπιτροπή κι ἀπό μᾶς δέν ὑπῆρχε ἀντιπρόσωπος.)

Προηγούμενα ἤμουν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς Βορόνεζ. Διαμαρτύρομαι ἔντονα γιά τήν ἔκφραση: «ἀπρεπής» πολεμική.

Ἡ ἀντιπολίτευση στήν ἐπιτροπή δέν εἶναι «προσωπική» — διαμαρτύρομαι...

Ἐκλέχτηκε ἡ ἐπιτροπή [180] ((ὥρα 4.40′))

στόν εἰσηγητή $^1/_2$ (3 φορές ἀπό 10 λεπτά)

Μέ 24 ψήφους ἔγινε δεκτή ἡ πρόταση τοῦ Λένιν (15 ὑπέρ τοῦ Μάρτοφ) [181].

Ὥρα 7 (παρά πέντε). Ἡμερησία διάταξη τοῦ Λίπιν[182]:

1. Ἐκθέσεις
2. Πρόγραμμα
3. Ὀργανωτικά ζητήματα γενικά (*μαζί καί* ἡ θέση τῆς Μπούντ στό κόμμα).

31 τοῦ Ἰούλη — 2η συνεδρίαση

Ὥρα 9.30′ ἔναρξη.

Λένιν — ἀπάντηση στή Μπούντ *.

Ἀκίμοφ — ὑπέρ τῆς Μπούντ.

Λίποφ — ὁ Λένιν δέ φώτισε σωστά τό ζήτημα: ὄχι 2 γραμμές. («ἀπόφαση ἐκ τῶν προτέρων»)

|ὁ Λένιν ἔχει ἀποφασίσει τό ζήτημα ἐκ τῶν προτέρων|

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 262 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 260). *Σύντ.*

Τρότσκι	ἐνάντια στή δική μας ἡμερησία διάταξη
Μάρτοφ	(πρῶτο τό ζήτημα τῆς Μπούντ)
Λεβίτσκι	Λεβίτσκι
Μῆτσοφ	Νικολάγεβιτς (Μῆτσοφ)
Πλεχάνοφ	Μοσκόβσκι
Μῆτσοφ	(ἀπέσχον 3)

῞Ωρα 10.30′.
῞Ωρα 11. Εἰσήγηση τοῦ Κολτσόφ (11.30′ τέλος).
Δήλωση ἀπό τό Μπακοῦ (διαμαρτυρία ὅτι ποτέ δέν ἦταν ὑπέρ τῆς «Μπορμπά»)[183].
Διάλειμμα κατά παράκληση τοῦ Γιούρι...
῞Ωρα 12 — μιλάει ὁ Μαρτίνοφ ὑποστηρίζοντας νά γίνει δεχτή ἡ «Μπορμπά».
Πλεχάνοφ
᾿Ακίμοφ
῞Ωρα *3.30′* μέχρι 3.50′. Τά πραχτικά τῆς 1ης συνεδρίασης.
῞Ωρα 4.05′ — δήλωση τοῦ Μαρτίν: «῾Η ΟΕ προτείνει στό συνέδριο νά προσκαλέσει τόν Ριαζάνοφ μέ δικαίωμα συμβουλευτικῆς ψήφου»...
῞Ωρα *4.10′* — ᾿Ιγκνάτ. (῎Εχουν ἄραγε τό δικαίωμα νά ἀκυρώσουν;)
῞Ωρα 4.22′ — Πλεχάνοφ.
Γιούριεφ κλπ.
῞Ωρα *4.40′* — Μάρτοφ

῎Εγιναν δεκτές οἱ ἀποφάσεις τοῦ Μάρτοφ καί τοῦ Κολτσόφ }

Τό πολωνικό ζήτημα. ᾿Αναφανδόν ἐνάντια οἱ μπουντιστές: Λίποφ (bis) καί Μπέργκμαν.

῞Ωρα 7. *῾Η ἐπερώτηση τῆς ἐπιτροπῆς Βορόνεζ*

1η Αὐγούστου

Τρίτη μέρα

Τέταρτη συνεδρίαση

῞Ωρα 9.30′ ἔναρξη.
῞Ωρα 9.55′ εἰσήγηση τοῦ Λίποφ[184].

NB «Στήν ουσία εμεΐς δέν κάνουμε τροποποιήσεις, άλλά καταρτίζουμε καταστατικό πού προηγούμενα δέν ύπήρχε»
— καταστατικό **γιά πρώτη φορά**

Ή έννοια: αυτονομία δέ λέει ακόμα τίποτε: «αυτοτέλεια» — σέ τί;

(1) αυτονομία απέναντι *σέ ποιόν; σέ τί;*
(2) » — στό ύποκείμενο
(3) — » στό άντικείμενο
Ad 2 * — περιοχή;
γλώσσα;

Όχι: «εβραϊκή **έθνότητα**».

Ή αμοιβαία σχέση τών κοινωνικών δυνάμεων στούς κόλπους τοΰ εβραϊκού έθνους — είναι διαφορετική άπ' ό,τι μέσα στό ρωσικό, στό πολωνικό έθνος κτλ. (δέν υπάρχουν ευγενείς, γαιοκτήμονες).

γιά τή γλώσσα — δέ χρειάζεται αυτονομία.

Δέ μιλοΰν γιά αυτονομία τής επιτροπής Τούλας: γιατί αυτοί μόνο από *τεχνική* πλευρά είναι αυτόνομοι.

Εκπρόσωπος τοΰ εβραϊκού προλεταριάτου
αυτή καί μόνο αυτή

Σέ τί συνίσταται ή αυτονομία; Μπορεί νά τήν περιορίσει κανείς *σέ τί*, νά απαριθμήσει;

Εμείς είμαστε συγκεντρωτιστές.
Ή αυτονομία είναι αποκεντρωτική.
«Καταστατικό»[185].

§§ § 1. Έπόμ.**
2. *Απεριόριστη* από άποψη περιοχής — (*μοναδικός εκπρόσωπος* τοΰ εβραϊκού προλεταριάτου)
3. Ή Μπούντ εκλέγει *τή δική της εκπροσώπηση* στήν ΚΕ, στήν Επιτροπή τοΰ εξωτερικού καί στό συνέδριο.

(Οί περιφερειακές οργανώσεις δέν αναγνωρίζονται σάν ξεχωριστά μέρη)

* — στό σημείο 2. *Σύντ.*
** Ή συγκεκομμένη σημείωση «Έπόμ.» σημαίνει: «Επόμενα σημεία». *Σύντ.*

4. Ἁρμοδιότητα: πρόγραμμα — τό ἴδιο
   συμπληρώνει γιά τόν ἑαυτό της μέ θέσεις πού δέν ἔρχονται σέ ἀντίθεση μ' αὐτό[186]
5. Δικά της συνέδρια, δική της ΚΕ
6. Δικές της ἀποφάσεις ὥς τά κοινά συνέδρια
7. Ἐλευθερία στά δικά της ζητήματα
8. Ἀνεμπόδιστη ἔκδοση ἑβρ.* *καί σέ ἄλλες γλῶσσες* (χωρίς τή συγκατάθεση τῆς ΚΕ τῆς Μπούντ νά μή ἀπευθύνονται στούς ἑβραίους)
9. (α) Προσωρινές συμφωνίες μέ τίς ἐπαναστατικές ὀργανώσεις *(ἄν δέν ὑπάρχει εἰδική «ἀπαγόρευση») — πληροφορεῖ* τήν ΚΕ τοῦ κόμματος.
   ((Μόνο γιά πραχτικά μέτρα.
   (β) Μέ εἰδική ἄδεια τῆς ΚΕ *τοῦ κόμματος* καί *μόνιμες* συμφωνίες
10. Τό συνέδριο τοῦ κόμματος ἔχει δικαίωμα νά ἀκυρώσει ὅλες τίς ἀποφάσεις τῶν συνεδρίων τῆς Μπούντ, ἐκτός ἀπό τίς ἀποφάσεις πού πάρθηκαν μέ βάση αὐτούς τούς ὅρους
11. Σχέσεις τῆς ΚΕ τοῦ κόμματος μέ τά τμήματα τῆς Μπούντ μόνο μέ τή συγκατάθεση τῆς ΚΕ τῆς Μπούντ
12. Ὅλα τά σημεῖα πού ἀπαριθμοῦνται εἶναι βασικά. Τροποποιοῦνται μόνο μέ τήν ἀμοιβαία συμφωνία τῶν μερῶν τοῦ κόμματος
    (μέρη δέν θεωροῦνται οἱ τοπικές καί περιφερειακές ὀργανώσεις).

{ἐπαναλαβαίνει συχνά: **συμφωνία**}

(ἄν τά συνέδρια μέ ἁπλή πλειοψηφία μποροῦσαν νά ἀκυρώνουν, τότε τό καταστατικό αὐτό θά μποροῦσαν νά τό ἀκυρώνουν κάθε φορά).

Ὥρα 11.15΄. Μάρτοφ.

5η συνεδρίαση.

Σάββατο 1η Αὐγούστου. Ὥρα 3.10΄.

Τά πραχτικά τῆς 2ης συνεδρίασης.

---

* Τό συγκεκομμένο «ἑβρ.» σημαίνει: «ἑβραϊκῆς φιλολογίας». *Σύντ.*

6η συνεδρίαση.

Ὥρα 9.35′. Ἴσαρι
Ρασίντ-Μπέκ
Μπέργκμαν

7η συνεδρίαση.

Ὥρα 9.40′.
Ὥρα 12. Μάρτοφ (μετά τό διάλειμμα).

8η συνεδρίαση.

Ὥρα *3.20′*
Ὥρα *4.20′* μετά τό διάλειμμα γιά τούς μπουντιστές, πού ἔγινε μέ αἴτησή τους.
Ὥρα 4.45′ ἔκλεισε τό πρῶτο θέμα τῆς ἡμερησίας διάταξης.

Π ρ ό γ ρ α μ μ α

Ὥρα 5 — μιλάει ὁ Μαρτίνοφ γιά τό πρόγραμμα.

Σύμφωνα μέ τή γνώμη τοῦ Λένιν, *γιά συμμετοχή* τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν ἐπεξεργασία τῆς ἰδεολογίας δέν μπορεῖ οὔτε λόγος νά γίνει. Τό προλεταριάτο στρέφεται αὐθόρμητα πρός τήν ἀστική ἰδεολογία (διαβάζει ἀποσπάσματα ἀπό τό «Τί νά κάνουμε;»).

Ὁ ἀνταγωνισμός ἀνάμεσα στό αὐθόρμητο κίνημα καί στή διανόηση: ὁ ἀνταγωνισμός αὐτοῦ τοῦ ἰσχυρισμοῦ βγαίνει ἀπό τά λόγια τοῦ Μάρξ καί τοῦ Ἔνγκελς.

Ἡ ἐργατική τάξη τείνει αὐθόρμητα πρός τόν *ἐπιστημονικό σοσιαλισμό* καί ὄχι πρός τήν ἀστική ἰδεολογία.

{ Τό προλεταριάτο ἀποσπάστηκε ἀπό τή δημοκρατία καί μεταμόρφωσε ὅλες τίς ἰδέες της etc. σύμφωνα μέ τό προλεταριακό πνεῦμα.

. . . .
. . . .
. . . .

Ὥρα 5.52′ ἐξακολουθεῖ νά μιλᾶ ὁ Μαρτίνοφ.

Ἡ παρατραβηγμένη διατύπωση τοῦ Λένιν ἀνοίγει τό δρόμο γιά ἄλλα λάθη.

«Τό ἐνδιαφέρον γιά τήν οἰκονομική πάλη ἐξασθενεῖ» (κυριολεχτικά — γιά τή σημερινή κατάσταση).

Τό κίνημα πάσχει ἀπό ριζοσπαστισμό, ἀπό ξέκομμα ἀπό τήν ταξική πάλη τοῦ προλεταριάτου.

((— δέν ὑπάρχει μέσο πάλης ἐνάντια στίς ἐλλείψεις τῆς ἑπόμενης περιόδου.

Μάρτοφ. **6.-12.**

Νικολάι Νικολάγεβιτς.

9η συνεδρίαση.

Ὥρα 9.40΄. Ἐπικυρώνονται τά πρακτικά τῆς *4*ης συνεδρίασης.
Ὥρα 10.10΄.

Νικολάι Νικολάγεβιτς

\+ τῆς *σύγχρονης* ἀστικῆς κοινωνίας (σειρά 9 ἀπό πάνω) [187].

\+ πάνω στή βάση τῆς *κυριαρχίας* τῶν κεφαλαιοκρατικῶν παραγωγικῶν σχέσεων (σειρά 12 ἀπό πάνω)

Περικοπή 4η: + ἡ **ἀναπόφευχτα** αὐξανόμενη τελειοποίηση τῆς τεχνικῆς

\+ καί *ταυτόχρονα ἡ ἄλλα τόσο ἀναπόφευχτη αὔξηση τοῦ κοινωνικοῦ κεφαλαίου,* στενεύοντας κάθε φορά τίς προηγούμενες σφαῖρες τοποθέτησής του

ἀνεβαίνει ὁ βαθμός ἐκμετάλλευσης *ὄχι μόνο* ἀπό τήν πτώση τῆς ζήτησης.

\+ ἐκτός ἀπό τήν ἄμεση πρός αὐτό τάση πού ἐξαρτᾶται ἀπό τή μείωση τῆς τιμῆς παραγωγῆς τῆς ἐργατικῆς δύναμης.

10.23΄. Ὁ Μαρτίνοφ ἀπαντάει στόν Μάρτοφ καί στόν Νικολάι Νικολάγεβιτς.

...«Ἀργά, ψηλαφητά»...

Ὁ Λένιν δέν ἀναφέρει οὔτε λέξη γιά τίς ἀντιμαχόμενες τάσεις, οὔτε λέξη: «*τραβάει* στήν ἀστική ἰδεολογία» |τό ἐργατικό **κίνημα**|

δέν τραβάει, ἀλλά *ξεκινάει.*

Πλεχάνοφ: ὥρα *10.40΄*

...Ὁ Λένιν δέ μιλοῦσε γιά τίς φιλοσοφικές βάσεις τῆς θεωρίας, ἀλλά ἔκανε πολεμική ἐνάντια στούς «οἰκονομιστές» (βάκιλλος)...

(σχετικά μέ τή δεύτερη σταύρωση τοῦ Ἰησοῦ).
{ Ἀκόμα καί σ' αὐτή τή φράση (τοῦ Λένιν) δέν ὑπάρχει κανενός εἴδους αἵρεση[188].

Ἀκίμοφ.

Ἡ ἄποψη τοῦ Λένιν διαποτίζει ὁλόκληρο τό *πρόγραμμα*, κάθε σειρά καί τοῦ βιβλίου του[189] καί τοῦ προγράμματος.

«Ἀπόλυτα αὐστηρά» ξεχωρίζει ἡ ἰδέα τοῦ Λένιν ἀπό τήν ἰδέα τοῦ Πλεχάνοφ...

Ἡ διδασκαλία τοῦ σοσιαλισμοῦ *ἀναπτύχθηκε*... ἐμφανίστηκε στή Ρωσία *ἀπολύτως ἀνεξάρτητα* (ἡ διδασκαλία τοῦ σοσιαλισμοῦ στή Ρωσία)

— — στούς ἐργάτες δέν ὑπῆρχε *καί δέν μποροῦσε νά ὑπάρχει* συνείδηση τῆς ἀνειρήνευτης ἀντίθεσης

δέν εἶναι μόνο δική μας διαφωνία, παρουσιάστηκε καί στήν Εὐρώπη,

Erfüllungstheorie *;;;

ὄχι μόνο δέν πάει παράλληλα, ἀλλά καί πρός ἀντίθετες κατευθύνσεις

——— *κάτω ἀπό τή σκέπη τῆς ἀστικῆς τάξης.*

καί ὄχι μόνο σ' ἕνα μεμονωμένο ἔργο τοῦ σ. Λένιν...

— — — — —

καί σ' ὁλόκληρο τό πρόγραμμα «οἱ μοριακές κινήσεις τοῦ προλεταριάτου» δέν παρουσιάζονται σωστά.

Ἡ θεωρία τῆς ἐξαθλίωσης

|| ἄν ἐξαθλιώνει, τότε ἡ καθημερινή πάλη μειώνεται.

< Μασημένη ἀπάντηση στό πρόβλημα αὐτό ἔδοσαν οἱ συντάχτες τοῦ προγράμματος.

Συνειδητό κίνημα δέν εἰπώθηκε *οὔτε μιά φορά.*

|| *Τό προλεταριάτο οὔτε μιά φορά δέν τέθηκε στή θέση ὑποκειμένου*

|| < στήν καλύτερη περίπτωση:

οἱ τάσεις τοῦ προλεταριάτου.

Εἶναι ἀπαραίτητο, *τό κόμμα* νά εἶναι ἀπόλυτα *ταξική* **διχτατορία τοῦ προλεταριάτου** (οἱ σύντροφοί μου δέ συμφωνοῦν μαζί μου).

Τό κόμμα μας μετατρέπεται ἤδη ὄχι σέ κόμμα τοῦ προλετα-

* — ἡ θεωρία τῆς πλήρωσης. *Σύντ.*

ριάτου, ἀλλά σέ κόμμα ὅλων τῶν ἐργαζομένων καί ὑφισταμένων τήν ἐκμετάλλευση.

Μάρτοφ.

Ὁ *Μαρτίνοφ* ἔχει τίς ἴδιες ἀπόψεις μέ τόν Ἀκίμοφ ὅσον ἀφορᾶ τή σχέση τῆς ἐργατικῆς τάξης στήν ἐπεξεργασία τῆς σοσιαλιστικῆς ἰδεολογίας.

12.35′–12.45′ Ὁ Λένιν καί τά σημεῖα του *.

Ὥρα *12.50′* *Πλεχάνοφ*...

10η συνεδρίαση.

Πολωνοί κλπ.

Τετάρτη 5. VIII.

11η συνεδρίαση.

Ὥρα 9.30′. Ἔκθεση τῆς Μπούντ.
Ἐρωτήσεις καί ὁμιλίες πάνω στήν ἔκθεση.

Ἡ ΚΕ ἔχει τό δικαίωμα νά τοποθετεῖ (καί νά διαγράφει) μέλη στίς τοπικές ἐπιτροπές τῆς Μπούντ.	Στή Μπούντ οἱ τοπικές ἐπιτροπές δίνουν τά 40% τῶν ἐσόδων τους στήν ΚΕ.
	Ἡ ΚΕ ἔχει δικαίωμα veto κατά τήν ἐκλογή ἀντιπροσώπων ἀπό τίς ἐπιτροπές τῆς Μπούντ γιά τά συνέδρια τῆς Μπούντ.

Ἀπογευματινή συνεδρίαση:

12η συνεδρίαση:

Ὥρα *3.30′*. Ἔκθεση τοῦ ἀντιπροσώπου *ἀπό τό Μπακοῦ.*
Ὥρα *4.15′*. Ἔκθεση τοῦ ἀντιπροσώπου *ἀπό τό Σαράτοφ.*
Ὥρα 4.45′ τέλος τῆς ἔκθεσης τοῦ ἀντιπροσώπου ἀπό τό Σαράτοφ...
Ὥρα 4.47′. Ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Γκορνοζαβόντσκ (μέχρι 50 χιλιάδες φυλλάδια).

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 270–272 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 268–270). *Σύντ*

Ὥρα 5.19′. Ἔκθεση τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ὀργάνωσης «Γιούζνι ραμπότσι».
Ὥρα 5.50′. Διάλειμμα.
Ὥρα *6.10′*. Εἰσήγηση τοῦ Μάρτοφ[190].

13η συνεδρίαση. Ἀπόγευμα.

Ὥρα *3.10′*.	Ἔκθεση	τῆς	ἐπιτροπῆς	Ντόν
Ὥρα *3.42′*.	»	»	»	Αἰκατερινοσλάβ
Ὥρα 4.	»	»	»	Τούλας
Ὥρα 4.20′	»	»	»	Τβέρ
Ὥρα 4.32′	»	»	»	Μόσχας

14η συνεδρίαση (στό Λονδίνο).

Συζήτηση γιά τή σειρά τῆς παραπέρα διεξαγωγῆς τῶν ἐργασιῶν.

Ἀνάγνωση τῆς πολωνικῆς δήλωσης

(νά περάσουμε ἁπλῶς στά ζητήματα ὅπως ἔχουν καθοριστεῖ).

Τέθηκε τό ὀργανωτικό πρόβλημα.

11.00′. Ἡ δική μου εἰσήγηση γιά τό καταστατικό τῆς ὀργάνωσης τοῦ κόμματος.

Μαρτίν. Δηλώνει ὅτι δέν πρέπει νά τόν ἀνακατεύουν μέ τόν Ἀκίμοφ.

Ἡ *σύνταξη* πρέπει νά παίρνει μέρος στά ζητήματα τῆς ΚΕ (κι ὄχι ἀντίστροφα) — αὐτή εἶναι ἡ βασική ἰδέα τοῦ Μαρτίν.

(Μποροῦν νά φοβοῦνται, λέει, «εἰσβολή τῶν βαρβάρων» στή σύνταξη τοῦ ΚΟ: Ἡ ΚΕ θά τή συμπληρώσει.)

Ὁ Μαρτίν προτείνει νά τονιστεῖ ἡ εὐθύνη τοῦ Συμβουλίου ἀπέναντι στό συνέδριο καί τῶν κέντρων ἀπέναντι στό Συμβούλιο. Ὁ Μαρτίν προτείνει τό ἴδιο σχέδιο, μόνο νά ἀρχίσουμε ἀπό τό Συμβούλιο, κάνοντάς το *στήν οὐσία* μοναδική Κεντρική Ἐπιτροπή μέ πλήρη ἐξουσία (ὅμως μέ τήν παλιά ἐπιδίωξή του νά προκαθορίσει ὁρισμένες βασικότατες λειτουργίες τῆς ΚΕ).

Ὁ *Γιούριεφ* παρατηρεῖ ὅτι ἡ ἄποψη τοῦ Μαρτίν ἔχει προσωπικό χαρακτήρα, δέ συμφωνεῖ μαζί του ὅσον ἀφορᾶ τήν ὑπεροχή τῆς σύνταξης στό Συμβούλιο, ζητάει τό πέμπτο μέλος τοῦ Συμβουλίου *νά μή* προέρχεται ἀπό τή σύνταξη τοῦ ΚΟ, *οὔτε καί* ἀπό τήν ΚΕ.

Δέν καθορίστηκε ἡ θέση τῆς σύνταξης τοῦ ἐκλαϊκευτικοῦ ὀργάνου. Πρέπει νά προβλεφτεῖ ἡ θέση του (τοῦ ὀργάνου) καί ἡ συμμετοχή του στό συνέδριο.
Ἡ διάλυση τῶν ὀργανώσεων πρέπει νά ὑπαγορεύεται ἀπό εἰδικές (σοβαρές) αἰτίες.

Ὁ *Λίποφ* ἀρχίζει ἀπό τό ὅτι ἐγώ κι ἐδῶ «*πέρασα στήν ἄλλη ἄκρη*» καί προσπαθεῖ νά τό ἀποδείξει μέ τήν ἱστορία τῆς Μπούντ. Αὐτό εἶναι «ὀργανωμένη δυσπιστία» ἀπέναντι στά τοπικά στελέχη etc. (προϋποτίθεται ὅτι αὐτά οὔτε νά ἐπηρεάζουν οὔτε νά δημιουργοῦν μποροῦν). Αὐτό ἀποτελεῖ ἐκδήλωση *ἀποκεντρωτισμοῦ* (3 κέντρα).
Ὁ Λίποφ εἶναι ἰδιαίτερα δυσαρεστημένος μέ τό ὅτι στήν ΚΕ δέν μποροῦν νά προσληφθοῦν μέλη, χωρίς τή συγκατάθεση τῆς σύνταξης τοῦ ΚΟ.

((Σέ μᾶς στήν Μπούντ δέν ὑπάρχουν 2 κέντρα: Ἡ ἐπιτροπή τοῦ ἐξωτερικοῦ διορίζεται ὁλόκληρη ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή.))

Εἶναι ἐπιζήμιος ὁ χωρισμός τῆς ἰδεολογικῆς καί τῆς πρακτικῆς καθοδήγησης. Τί κύρος θά ἔχει ἡ *ΚΕ;* (Μπορεῖ μήπως νά ἰσχυριστεῖ ἡ «Ἴσκρα» ὅτι ἔστω καί $^1/_3$ ἀπ' ὅσα ἔκαναν, τά ἔκαναν χωρίς τή βοήθεια ἀπό τή Ρωσία;)
Τό καταστατικό δέν προβλέπει τή φυσιολογική ἀνάπτυξη τῆς ΚΕ.

Ὁ *Ἀκίμοφ* ὑποβάλλει ἐρώτηση γιά τόν τρόπο συγκρότησης τῶν τοπικῶν ὀργανώσεων.

Ὥρα 12.10′. *Ὁ Μάρτοφ* ἀπαντάει στόν Μαρτίν.
Σχετικά μέ τόν προορισμό τοῦ Συμβουλίου δέν εἶναι σύμφωνος μέ τόν Λένιν, εἶναι *σχεδόν* σύμφωνος μέ τόν Γιούριεφ: δέν εἶναι σωστό νά καθοριστεῖ ἀπό πρίν ἡ ὑπεροχή του.
Ἡ σύνθεση τοῦ Συμβουλίου πρέπει νά ἐξασφαλίζει τήν *τυπική ἰσοτιμία:* ἀπό 2 καί *ὁμόφωνα* τό πέμπτο μέλος.
Ὑπέρ τοῦ Γιούριεφ στό ζήτημα τό σχετικό μέ τίς προσθῆκες στόν καθορισμό τῶν *ἁρμοδιοτήτων* τῆς ΚΕ.
Νά διαγραφεῖ «*καί τό ΚΟ*» ἀπό τήν § 7.

Ἀκίμοφ — βρίσκει τό σχέδιο «ἀπολύτως μή ἱκανοποιητικο» γιά 2 λόγους:

1) ἡ ὀργάνωση τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν }
2) ἡ ἁρμοδιότητα » » » } δέν καθορίζονται.

Εἶναι τελείως ἀδύνατο, οἱ 3 ἀπό τούς 5 νά προέρχονται ἀπό τό ΚΟ.

Χά-Χά!! | Ἡ σύνταξη δέν πρόκειται νά ἐνεργήσει «ἐπιπόλαια» γιά νά συμφωνήσει μέ τήν ΚΕ.

Ὁλόκληρη ἡ *καθοδήγηση* πέφτει στά χέρια τοῦ ΚΟ, καθοδηγεῖ ἀκόμη καί τό κάθε μέλος χωριστά, καί ὄχι μόνο τήν κάθε ὀργάνωση.

Ὁ Ἀκίμοφ ὑπέρ τῆς ἄποψης τοῦ Γιούλι: ὁ πέμπτος νά προσλαμβάνεται.

Τρότσκι.

Μποϱίς Νικολάγεβιτς.

Ἀκίμοφ. Τό ἀποτέλεσμα θά εἶναι νά ἀποχωριστοῦν ἀμέσως ἀπό τό κόμμα ὁρισμένες ὀργανώσεις καί *ἰδιαίτερα ἡ Μπούντ.*

15η συνεδρίαση (ἀπόγευμα).

Ἴσαρι.

Ντμίτριεφ. 3.27′

Γκρίνμπεργκ. 3.29′

«Στρατώνας» κι ὄχι συγκεντροποίηση.

Λίποφ. 3.48′

Γιούριεφ 4.15′

Εἰσηγητής τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος.

Γιά τήν ἐπιτροπή τοῦ προγράμματος[191]

Κρατική ἀσφάλιση τῶν ὑπερηλίκων ἐργατῶν, καθώς καί τῶν ἐργατῶν πού ἔχασαν τήν ἱκανότητα γιά ἐργασία λόγω ἀτυχήματος ἤ ἀνθυγιεινῶν συνθηκῶν δουλειᾶς, μέ ἔξοδα εἰδικοῦ ταμείου, πού τά κεφάλαιά του θά προέρχονται ἀπό εἰδική φορολογία τῶν ἐργοδοτῶν καί θά βρίσκεται στή διάθεση τῶν ἐργατικῶν ὀργανώσεων.

...σέ περίπτωση γήρατος, καθώς καί ὁλικῆς εἴτε μερικῆς ἀπώλειας τῆς ἱκανότητας γιά ἐργασία, συνεπεία...

16η συνεδρίαση:

«Γλῶσσες» [192].

17η συνεδρίαση (ἀπόγευμα).

Ἀνάγνωση τῶν πραχτικῶν τῆς 7ης καί 8ης συνεδρίασης.
13. VIII. 03.

18η συνεδρίαση.

Δήλωση τοῦ Μιχαήλ Ἰβάνοβιτς.
§ 9 τοῦ προγράμματος.
Ἡ τροποποίηση τοῦ Λίποφ (πολιτοφυλακή) ἀπορίφθηκε.
§ 10.
§ 11. Τροποποίηση τοῦ Τρότσκι.

19η συνεδρίαση.

Τέλος τοῦ ἐργατικοῦ μέρους.
4.15΄.
Τό ἀγροτικό πρόγραμμα.

Μαρτίνοφ.
de facto
«*Ἐπανόρθωση* τῆς ἱστορικῆς ἀδικίας»

||*ὁλοκλήρωση* τοῦ ἔργου τῆς ἀστικῆς τάξης||

((Δέν ὑπάρχει παραλληλισμός ἀνάμεσα στό σύστημα τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά καί στά ὀτρέζκι.
NB ||| Δέν πρέπει νά ξαναγυρίσουμε στό 1861.

Σιροτίνιν.

«Ἡ ἐλπίδα γιά τά ὀτρέζκι συγκρατεῖ κατ᾿ ἀνάγκη σέ μιά ἀντιπρολεταριακή ἀτμόσφαιρα...»

(ἰδεολογίες)

(«Δέ θά ἐξετάσω, κατά πόσο ἡ συμπληρωματική γῆ στά χέρια τῶν γαιοχτητῶν (τό ὅτι βρίσκεται ἡ γῆ αὐτή στά χέρια τους) ἐξαρτᾶται ἀπό τή δουλοπαροικία ἤ ἀπό τίς σύγχρονες συνθῆκες»

Γιούριεφ.

Δέν ὑπάρχει εἰσήγηση.

Κάτι καινούργιο.
Non liquet *: μερικά ἐρωτήματα:
< 1) ἡ σημασία της; — γιά *μᾶς;*
γιά τούς *ἀγρότες.*

(Κανένας δέν μπορεῖ νά παρακάμψει τό ζήτημα αὐτό: ἡ ἀγροτιά *πρέπει* νά πάρει μέρος στήν ἐπανάσταση.

θά μποροῦσε κανείς *νά συμφωνήσει* — Πολύ περισσότερο πού ἡ *ἱστορικο-φιλοσοφική* λύση εἶναι: *τί μπορεῖ νά δόσει στήν ἀγροτιά* τό τέλος τῆς ἐπανάστασης.

Alias**: *πραχτική ζύμωση*
λαϊκότερη ἡ ἀναδιανομή
(δέν καταρίπτεις ρεκόρ)
'τά «ὀτρέζκι» — εἶναι ἡ αἰτία;
(στενότητα γῆς).

Λίποφ. «Ἡ μηδαμινότητα τοῦ αἰτήματος».
Νά μή *περιοριστοῦμε* στήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας.
Ὁ Λίποφ ζητάει μιά σειρά *ριζικές μεταρυθμίσεις*
{ἡ διαφορά τῶν περιοχῶν πρέπει νά προσεχθεῖ}
εἴτε: «νά χαραχθεῖ ἡ κύρια γραμμή»
εἴτε: νά καθοριστεῖ συγκεκριμένα.

Τρότσκι.

Λένιν ***.

Σιροτίνιν. Δέν τοῦ ἀπάντησα.
Αὐτό δέν εἶναι τό καλύτερο μέσο (ὀτρέζκι).
Σέ τί δέν ἀπάντησα:
Καί ἄν ἀκόμα τά ὀτρέζκι εἶναι ἡ αἰτία, — *τότε αὐτό εἶναι τό καλύτερο μέσο νά τά ἐξαλείψουμε;*

|| δέν τά ἐξαλείφει όριστικά: τά πάντα θά γυρίσουν καί πάλι στά παλιά.

Μαρτίνοφ. Τή φεουδαρχία πρέπει νά τήν παίρνουμε ὅπως εἶναι καί ὄχι ὅπως ἦταν;

---

* — Ἀσαφές. *Σύντ.*
** — Ἀλλιῶς. *Σύντ.*
*** Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 279–281 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 277–279). *Σύντ.*

῾Υπάρχει ἄραγε «παραλληλισμός»; ῾Η ἀρχή δέν ἦταν ἡ ἴδια:
γόνιμες ἐκτάσεις > ὀτρέζκι
ἄγονες » < »

Οἱ *περισσότερες* στή Νοβορόσσιγια...

᾿Από ἄποψη ἀρχῶν δέν ὑπάρχει παραλληλισμός.

Εἶναι μηδαμινές γιατί ξεκινοῦμε ἀπό «μηδαμινή» ἀρχή
NB ||| (ἀποκατάσταση τῆς ἱστορικῆς ἀδικίας) καί ὄχι ἀπό *καθαρά ἐπαναστατική* ἀρχή.

Γιούριεφ.

|| Τό σωστό σύνθημά σας παύει τελείως νά εἶναι σύνθημα πρακτικῆς ζύμωσης.

Τζώρτζ. Νά ποῦμε ὅτι ἡ ἀτομική ἰδιοχτησία εἶναι ἀπαραβίαστη; (ἄν θά πάρουν πίσω ὅλη τή γῆ).

Πλεχάνοφ. «Λουδοβίκος XVI καί *18*...»

Λίποφ.

Μῆτσοφ.

|| «᾿Επιπόλαιο δημαγωγικό-τυχοδιωχτικό μέτρο»
|| — ἐπιστροφή τῶν πληρωμῶν ἐξαγορᾶς.

NB ||| ∫ Νά συνενώσουμε ὅλη τήν ἀγροτιά γιά πάλη ἐνάντια στή φεουδαρχία = κακή πολιτική
∫ καλοῦν στό βαθμό πού περνάει.

Μάρτοφ.

Λέμπεντεφ — ὑπερασπίζει τό πρόγραμμα ἀναφερόμενος στό σοσιαλιστικό του μέρος.

Πλεχάνοφ.

Τζώρτζ. Οἱ ἀγρότες θά ποῦν: μᾶς χρειάζεται γῆ. Τί νά κάνουμε; Νά τούς ὑποστηρίξουμε; — *στήν οὐρά!!*

NB ||| Δέν εἶναι ζήτημα θεωρίας, ἀλλά τοῦ *τί νά κάνουμε κατά τή διάρκεια τῆς μεγάλης ἐπανάστασης;*

Ντμίτριεφ. Στή βορειοδυτική περιοχή δέν ὑπάρχουν ὀτρέζκι, ὑπάρχουν ὅμως *πάρα πολλά ὑπολείμματα οἰκονομικῆς ὑποδούλωσης.*

Δέν πρέπει νά γοητευόμαστε: δέν μπορεῖ νά ἔχει μαζική σημασία.

Γιούριεφ. Τί μέ χωρίζει ἀπό τή σύνταξη; Ἡ *ἔλλειψη* τοῦ ἐνθουσιασμοῦ πού δημιουργήθηκε ἀπ' ἀφορμή τό ἀγροτικό κίνημα.

Ἐμεῖς ξεχνᾶμε τή Δυτική Εὐρώπη.

{ Ὅσο καλύτερη εἶναι ἡ κατάσταση τῆς ἀγροτιᾶς τόσο πιό ἀδύνατο τό σοσιαλιστικό κίνημα τῆς ἀγροτιᾶς στή Δύση. Ἡ δυστυχία καί ἡ φτώχεια εἶναι κακός σύμβουλος.

Χίμαιρα εἶναι νά ἐλπίζει κανείς σέ μιά μεγάλη ἐπιτυχία τοῦ σοσιαλιστικοῦ κινήματος στή *δική μας* ἀγροτιά.

Μῆτσοφ.

NB { «Νά παρθοῦν πίσω καί νά μοιραστοῦν» = μικροαστική ἀρχή.

< «Ὁ προλετάριος τοῦ χωριοῦ δέ θά μᾶς καταλάβει καί πολύ»

{τό μοίρασμα τῆς γῆς θά ἦταν ἀντιδραστική ἐνέργεια.

20ή συνεδρίαση.

Ὁ *Ἴσαρι ὑπέρ* τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος.
Ἰδιαίτερα αἰτήματα γιά τή Γεωργία ἐνάντια στήν οἰκονομική ὑποδούλωση.

Τρότσκι.

*Λένιν**.

Σιροτίνιν. Ἄν ὁ σ. Λένιν μοῦ ἀποδείξει ὅτι εἶναι *ἀκατάλληλος* ὁ δικός μου τρόπος (πέρασμα στόν καπιταλισμό μέσω τῆς *μίσθωσης* τῆς γῆς, μέσω τῆς μικρομίσθωσης), τότε τάσσομαι ὑπέρ τοῦ *δικοῦ του* τρόπου, ὑπέρ τῶν ὀτρέζκι (πέρασμα μέσω τῆς μικρῆς ἰδιοχτησίας). (3ος τρόπος: μέσω τῆς καπιταλιστικῆς μίσθωσης.)

21η συνεδρίαση.

Λίποφ.

NB ||| (α) Ἡ καταπίεση δέν ἀποτελεῖ ἐγγύηση τῆς ἐπαναστατικότητας (λές κι ἔλεγα, ὅτι αὐτά τά δυό πράγματα εἶναι ἕνα καί τό αὐτό) (ἤ ὅλες οἱ μερικότερες διεκδικήσεις ἤ καμιά)

(β) ποῦ εἶναι ἡ σοσιαλδημοκρατία; οἱ πλούσιοι καί οἱ φτωχοί πῶς θά μοιράσουν τά ὀτρέζκι;

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 282–283 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 280–281). *Σύντ.*

Μαρτίν. Ὑποδούλωση ὑπάρχει καί στή Γερμανία (πάνω στή βάση τοῦ καπιταλισμοῦ).

22η συνεδρίαση:

Ἐπιτροπή τοῦ καταστατικοῦ.
Συζήτηση γιά τήν ἰδιότητα τοῦ «μέλους».

23η συνεδρίαση:

Συζητήσεις γιά τήν ἰδιότητα τοῦ «*μέλους*» τοῦ κόμματος.

24η (βράδυ Κυριακῆς).

Δευτέρα:

25η συνεδρίαση (πρωί).

26η — » — (βράδυ).

Τό ζήτημα τῆς πρόσληψης ὥρα *6 καί 30'*

Τρίτη

27η συνεδρίαση.

(Ἀπορίπτεται ἡ πρόσληψη).
Ἡ Μπούντ ἀπεχώρησε στήν 27η συνεδρίαση *.

19 Αὐγούστου.

29η συνεδρίαση (πρωί, *Τετάρτη*).

Τά πρακτικά τῆς 17ης συνεδρίασης.
Τά πρακτικά τῆς 20ῆς συνεδρίασης.

30ή συνεδρίαση.

Ρούμπεν.

31η συνεδρίαση {Πέμπτη, 20 Αὐγούστου}.

Πρωί — ἐκλογή τοῦ ΚΟ καί τῆς ΚΕ.

* Ἡ φράση αὐτή, ὅπως καί ὁ πίνακας πού δημοσιεύεται στό τέλος τοῦ ἡμερολογίου, γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν ἀργότερα, στόν ἐλεύθερο χῶρο τοῦ φύλλου τοῦ ἡμερολογίου μέ σημείωση πού ἀναφέρεται στήν 25η, 26η καί 27η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου. *Σύντ.*

31η συνεδρίαση (20. VIII. Πέμπτη πρωί).

Λόγος τοῦ Μάρτοφ γιά τήν παραίτησή του ἀπό τή σύνταξη:

{{ Περιορισμός τῆς ἀναγνώρισης τῆς «Ἴσκρα»
{ ἡ πολιτική σημασία τῆς πράξης αὐτῆς εἶναι φανερή.

Κανένας ἀπό τούς τέσσερις συντρόφους δέν εἶναι σύμφωνος νά μπεῖ στή σύνταξη.

Ἔχει πολιτικό κι ὄχι προσωπικό χαρακτήρα.

{ Σπίλωσαν ὁλόκληρο τό πολιτικό μου κύρος.

Ὅλα αὐτά ἔγιναν.

Πράξη πάλης γιά τήν ἄσκηση ἐπιροῆς στήν ΚΕ στή Ρωσία.

«*Κατάσταση πολιορκίας στό κόμμα*»...

— ἔκτακτοι νόμοι ἐνάντια σέ ὁρισμένες ὁμάδες καί πρόσωπα.

{**Σχέδιο σημείωσης** post factum:}[193]

1) περίεργο
2) προηγούμενα μιλοῦσε γιά ἐκλογές
3) ἐπανεκλογή τῶν ὀργάνων
4) σχέδιο 1ου προσώπου. *Διαμαρτύρομαι κατηγορηματικά*
5) ἐλευθερία ἐκλογῆς. Ἤξεραν τά μέλη τῆς σύνταξης (ὁ Μάρτοφ τά εἶδε καί τά διόρθωσε)
6) κανένας δέ διαμαρτυρήθηκε (ἐκτός τοῦ Ἀξελρόντ) τριγυρνοῦσε στόν κόσμο μερικές βδομάδες
7) ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ἀποφάσισε νά ἐκλέξει καί 7ο
8) ἡ τοποθέτηση τοῦ Μάρτοφ φέρνει πολιτική σύγχυση
9) κατάσταση πολιορκίας
10) «πάλη γιά τήν ἄσκηση ἐπιροῆς στήν ΚΕ».

||| 25 ὑπέρ 1 κατά { μυστική ψηφοφορία μέ ψηφοδέλτια }[194]
||| 17 ἀποχές
2

(Ἴσαρι καί Μπαζίλενκοφ) 3 ὑπέρ 17 κατά
1 Μῆτσοφ ((10))[195]

{ 22 κατά
3 ὑπέρ
19 ἀποχές }[196]

32η συνεδρίαση (Πέμπτη, ἀπόγευμα).

Ἐκλογή τοῦ 5ου μέλους στό Συμβούλιο τοῦ κόμματος.
Τελείωσε στίς 5 $^1/_2$ τό ἀπόγευμα.

Αὔγουστος				
10		16 Κυριακή	24	23
		17 Δευτέρα	25–26	24
11		18 Τρίτη	ἀποχώρησε ἡ Μπούντ 27–28	25
12	Ergo*	19 Τετάρτη	29–30	26
13	18	20 Πέμπτη	31–32	
14		21 Παρασκευή	33–34	
15	22–23	22 Σάββατο	35–36	

Ergo ἡ συνέλευση (ἰδιαίτερη) τῆς 18 Αὐγούστου ἔγινε μετά τήν 28η συνεδρίαση [197].

Γράφτηκε στίς 17 (30) τοῦ Ἰούλη–
7 (20) τοῦ Αὐγούστου 1903

Δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά τό 1927
στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

---

* — Ἑπομένως. *Σύντ.*

5

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΔΟΥΛΕΙΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

'Επιτροπή προγράμματος[198]

Παράγραφοι: 15 + 11 + 2 + 17 + 1 + 5 + 2 = **53**

1η παράγραφος: Μαρτίνοφ: (ὁ 'Ακίμοφ συμφωνεῖ μέ μικρές παραλλαγές).

'Η στενή σύνδεση ἀνάμεσα στίς κεφαλαιοκρατικές χῶρες τοῦ πολιτισμένου κόσμου καί ἡ κοινότητα τῶν συμφερόντων τοῦ προλεταριάτου αὐτῶν τῶν χωρῶν ἔπρεπε νά κάνουν etc.

'Εγώ δηλώνω ὅτι θεωρῶ αὐτό τό πράγμα *σοβαρή χειροτέρευση*. 'Ο Πλεχάνοφ *idem* * μέ διαφορετική μορφή.

'Ο Μῆτσοφ ὑποστηρίζει τούς 'Ακίμοφ καί Μαρτίνοφ, προτείνοντας τή δική του διατύπωση.

---

2. 'Ο Πλεχάνοφ προτείνει νά ἐκτιμηθεῖ ἡ ἐπιμέλεια τοῦ Ριαζάνοφ, διορθώνοντας τό κείμενο: «τόν ἑαυτό της» καί «τῆς Ρωσίας». Γίνεται δεκτή ὁμόφωνα[199].

'Ο 'Ακίμοφ κάνει τροποποίηση: «καθοδηγεῖται ἀπό τίς ἴδιες ἀρχές».

---

3. 'Ο 'Ακίμοφ ἀλλάζει τίς 2 πρῶτες γραμμές, προσθέτοντας «συνέχιση τῆς ὑπόθεσης τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος» (κάπως ἔτσι). 'Ο 'Αμπράμοφ καί ὁ Μαρτίνοφ τάσσονται ἐνάντια. 'Απορίπτεται ὁμόφωνα.

---

* — ἐπίσης. *Σύντ.*

Ἡ ὑπόλοιπη παράγραφος (ἐμπορευμάτων — προσθήκη τοῦ Ἀκίμοφ: *καί ἡ γῆ*) + τῶν κεφαλαιοκρατῶν καί τῶν γαιοχτημόνων πού ἐκμεταλλεύονται στή θέση τῶν ἀνώτερων
καί ἡ προσθήκη, ὅτι αὐτή ἡ ἰδιομορφία δημιουργεῖ τήν καταπίεση, «τόν πνευματικό σκοταδισμό καί τήν ἔλλειψη πολιτικῶν δικαιωμάτων».

Ἐμεῖς δέν ἀναγνωρίζουμε τίς τάξεις αὐτές σάν ἀνώτερες.

Ὁ Πλεχάνοφ τάσσεται ἐνάντια. Ὁ Μαρτίνοφ συμφωνεῖ μέ τόν Πλεχάνοφ.

Σιροτίνιν: + «*τῆς σύγχρονης*» ἀστικῆς κοινωνίας + πάνω στή βάση τῆς *κυριαρχίας* τῶν κεφαλαιοκρατικῶν σχέσεων.

4. Ἀπό τό σημεῖο «*Κύρια ἰδιομορφία*» [200].

5. Ἀπορίφτηκαν οἱ τροπολογίες τοῦ Σιροτίνιν.

6–13. 2η συνεδρίαση χωρίς ἐμένα.

Τρίτη συνεδρίαση.

14. Δυό στυλιστικές ἀλλαγές.

15. 16.

Πλατιά τοπική αὐτοδιοίκηση στά ζητήματα κτλ. [201]

(Πρόταση τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ Καυκάσου.)

|| π. 6. ——— *ἀνεξάρτητα ἀπό φύλο, θρησκεία, φυλή, ἐθνικότητα καί γλώσσα* ——— [202].

Συνεδρίαση βραδινή:

π. 7: *Οἱ πολωνοί* **προσθέτουν:**

«Θεσμοί, οἱ ὁποῖοι νά ἐγγυῶνται τήν πλήρη ἐλευθερία τῆς πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης ὅλων τῶν ἐθνῶν πού ἀνήκουν στό κράτος».

Ὑποβλήθηκε ἀπό τούς πολωνούς:

1896

Ἡ ἀπόφαση τοῦ *Λονδίνου*:

«Τό συνέδριο διακηρύσσει ὅτι τάσσεται ὑπέρ τοῦ δικαιώματος τῆς πλήρους αὐτοδιάθεσης ὅλων τῶν ἐθνῶν καί συμπαθεῖ τούς ἐργάτες τῆς κάθε χώρας πού ὑποφέρει σήμερα κάτω ἀπό τό ζυγό τοῦ στρατιωτικοῦ, τοῦ ἐθνικοῦ ἤ ἄλλου εἴδους δεσποτι-

σμοῦ, καλεῖ τούς ἐργάτες ὅλων αὐτῶν τῶν χωρῶν νά ἐνταχθοῦν στίς γραμμές τῶν ἐργατῶν ὅλου τοῦ κόσμου, πού ἔχουν ἐπίγνωση τῶν ταξικῶν τους συμφερόντων, καί νά παλαίψουν μαζί μ᾽ αὐτούς ἐνάντια στό διεθνῆ καπιταλισμό καί γιά τήν πραγματοποίηση τῶν σκοπῶν τῆς διεθνοῦς σοσιαλδημοκρατίας».

Ἐπιχειρήματα contra:
1) ἠθικό
2) πρακτικό (ζύμωση)[203].

Γράφτηκε ἀνάμεσα στίς 21 καί 29 τοῦ Ἰούλη (3 καί 11 τοῦ Αὐγούστου) 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

6

ΣΧΕΔΙΟ ΛΟΓΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗ ΘΕΣΗ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ ΣΤΟ ΣΔΕΚΡ *

1) Γιατί εἶναι *ἐπιζήμια* ἡ ὁμοσπονδία;
2) Γιατί εἶναι *ἀρκετή* ἡ αὐτονομία;
{Ἐπιτροπή Τούλας}
2) Πῶς *θά ἀποδείξουμε* ὅτι εἶναι δυνατό νά ἔχουμε ὄχι λιγότερο ἀποδοτική δουλειά μέ τήν *πλήρη* ὑποταγή σέ ἕνα ἑνιαῖο κέντρο;

«νά προβλέπεις»

|Ἡ θέση τοῦ ζητήματος καί ἡ συμπαγής πλειοψηφία|

α { διάσπαση τῶν δυνάμεων τοῦ προλεταριάτου } ·
νομιμοποίηση τῆς ἀπομόνωσης }
σύνολο *χωριστῶν ὁμάδων* ἤ
μιά ὁμάδα;

ἡ αὐτονομία εἶναι *ἀπο*κεντρωτισμός!!;;

|Σβάρτσμαν: «Ἡ Μπούντ *δέν πρέπει νά παίρνει μέρος ἄμεσα στά γενικά ζητήματα*»|

β { —»— τῆς ἐπιτροπῆς Τούλας

|«Ἀνάμιξη γιά τοῦ ψύλλου πήδημα» καί ποιός ἀποφασίζει|

—»— εἶναι ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης: *ἐμεῖς* δέν ἐκπληρώσαμε τό χρέος *μας*.

Πῶς νά τό ἀποδείξουμε; Πρός τά ποῦ νά τραβήξουμε; *σύγκριση μέ τούς ἄγγλους ἀνθρακωρύχους*.

Γράφτηκε στίς 19–20 τοῦ Ἰούλη (1–2 τοῦ Αὐγούστου) 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 266–269 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 264–267). *Σύντ.*

ι

ΣΧΕΔΙΟ ΛΟΓΟΥ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ*

Α. Ἐμφανίστηκε ὁ «οἰκονομισμός», ἐνάντιά του ἀγωνίστηκα στό «*Τί νά κάνουμε;*» **

— δικτατορία τοῦ προλεταριάτου

— ἐξαθλίωση

— {{ **τό προλεταριάτο ὄχι στήν ὀνομαστική πτώση**}

ὄχι κόμμα τοῦ προλεταριάτου, ἀλλά κόμμα ὅλων τῶν ἐργαζομένων

Erfüllungstheorie.

Β. καί ἡ προετοιμασία *ἐργατῶν-καθοδηγητῶν;*

καί ἡ πάλη *ἐνάντια στήν ὑποβίβαση ὥς τή μάζα καί ὥς τό μεσαῖο;*

((καί τό αἴτημα τῆς ἀνάπτυξης τοῦ συνδικαλιστικοῦ κινήματος;

καί ἡ ἐπιφύλαξη: Σοῦλτσε-Ντέλιτς καί οἱ ὅμοιοί τους;

|| καί τό φάντασμα — ἀστική δημοκρατία;

Γ. **Πέρασμα στήν ἄλλη ἄκρη.**

Γράφτηκε στίς 22 τοῦ Ἰούλη (4 τοῦ Αὐγούστου) 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 270–272 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 268–270). *Σύντ.*

** Βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 1–192 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 1–195). *Σύντ.*

8

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΗΝ ΠΡΟΤΑΣΗ ΤΩΝ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΩΝ ΤΗΣ ΜΠΟΥΝΤ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΟΝ ΤΡΟΠΟ ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ

1. «*Μόνον τότε*» μποροῦμε νά ἐξετάσουμε τά ἄρθρα.
2. Γιά ποιόν ἐφαρμόζεται ἡ αὐτονομία — αὐτό εἶναι ζήτημα *ἀρχῆς*.
3. Ἀνήκουστη πρόταση: τό μέρος πρίν ἀπό τό ὅλο. Αὐτό θά ἦταν «γελοῖο», ἄν δέν ἦταν *ἐξοργιστικό* *.

Γράφτηκε στίς 2 (15) τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Ἡ λέξη «ἐξοργιστικό» σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

9

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΙΣ ΣΥΖΗΤΗΣΕΙΣ ΠΑΝΩ ΣΤΟ ΑΡΘΡΟ 1 ΤΟΥ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ [204]

Τί εἶναι «κομματική ὀργάνωση»
= ὀργάνωση πού εἶναι ἀναγνωρισμένη ἀπό τό κόμμα καί περιλαβαίνεται στό σύστημα τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων.

Ἀξελρόντ:
«Τό κόμμα ταυτίζεται μέ τήν ὀργάνωση»: αὐτό εἶναι μεῖον.
Τό παράδειγμα τοῦ «καθηγητῆ»: μέλος τοῦ κόμματος, ἀλλά ὄχι μέλος τῆς ὀργάνωσης. Τέτοιοι ἄνθρωποι δέν μποροῦν νά γίνονται δεκτοί στό κόμμα.

Μάρτοφ: «τό κόμμα καλεῖ στίς γραμμές του ὅλους τούς ὑφιστάμενους τήν ἐκμετάλλευση».
Τό μέλος τοῦ κόμματος δέν ἔχει ἄλλο δικαίωμα, *παρά νά ἐνημερώνει τά κέντρα.*

Τρότσκι
Αὐστηρά συνωμοτική ἀντίληψη τοῦ κόμματος.

Μπιοῦλοφ:
Ὅλες οἱ ὀργανώσεις πρέπει νά εἶναι συνωμοτικές, αὐτό ὅμως εἶναι ἀδύνατο νά γίνει.
Δέν εἶναι ἀλήθεια (lose Organisationen *)
Κίνητρο = ὀργανωθεῖτε!
σύγχυση: εἶναι ἀδύνατος ὁ ἔλεγχος,
εἶναι ἀδύνατη ἡ ἐξάλειψη.
Νά πολλαπλασιάσουμε τίς ὀργανώσεις.
Λίποφ — ὑπέρ τοῦ Ἀξελρόντ καί τοῦ Μάρτοφ
σέ μένα βρίσκει μόνο *παρανόηση.*

* — Νόμιμες, πλατιές ὀργανώσεις. *Σύντ.*

Ὅλη ἡ συζήτηση γιά τίς λέξεις (ἐκεῖνο πού ὀνομάζει ὁ Λένιν κόμμα, αὐτοί τό ὀνομάζουν ὀργάνωση).

NB ||| *Ἄν αὐτός ἐκτεθεῖ (στόν κίνδυνο) θά γίνει ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτης*

Ἄν ὅμως θέλουν νά μποῦν στήν ὀργάνωση, σ' αὐτήν τήν περίπτωση ἐμπόδια δέν ὑπάρχουν
δέ μέ κατάλαβε

«*Ἰδεολογική ὁμάδα*»

«*ἐμεῖς δέ ζητᾶμε ἀδύνατα πράγματα*»

Ὁ *Μαρτίν* προφύλαγε ἀπό τήν *ἀναταραχή* πνευμάτων πού προκάλεσα ἐγώ

Ἡ ΚΕ εἶναι τό *πνεῦμα*.

Ἀξελρόντ: ἀντίρηση ὄχι σοβαρή
οἱ *ἐξόριστοι;*
δέν ἀνάφερα τίποτε περί Δύσης.

Μέ ποιά διατάγματα τοῦ ἀπαγορεύετε Σεῖς νά ὀνομάζεται σοσιαλδημοκράτης;

Μαρτίνοφ:

Συνωμότες — ἀντιπρόσωποι — μάζα

Δέν εἶναι καί πολύ σπουδαῖο: τά «παζαρέματα» τοῦ Ἀξελρόντ
Μπροῦκερ

Εἶναι λάθος:
τό μπάσιμο τῆς ἠθικολογικῆς ἀρχῆς κτλ. σέ *πολιτικό* καταστατικό

κόμμα μαζῶν ἔξω ἀπό τίς μάζες

Νο 1* *(ὄχι ἐλαστικό)*
στένεμα τοῦ κύκλου καί πλάτος
σταθερότητα καί καθαρότητα
ἰδεολογική ὁμάδα
«οἱ κομματικές μας ὀργανώσεις πρέπει νά εἶναι ὀργανώσεις ἐπαγγελματιῶν ἐπαναστατῶν»
λόγος στό δικαστήριο: **ζημιά** ◇*
«Μπορμπά», λόγιοι

---

* Βλ. παρακάτω τό κείμενο τῶν σημειώσεων ἀπό τό λόγο τοῦ Μάρτοφ πού σημαδεύεται μέ τέτοια σημεῖα. *Σύντ.* (Τό σημεῖο στό ρωσικό εἶναι σύμπλεγμα ἀπό 2 ζεύγη εὐθειῶν, τὰ ὁποῖα τεμνόμενα σχηματίζουν ρόμβο. (*Σ. τ. Μ.*)

διαχωρισμός ἐκείνων πού φλυαροῦν καί ἐκείνων πού δουλεύουν: **εἶναι προτιμότερο νά μή ὀνομάσεις μέλη τοῦ κόμματος 10 ἀπό κείνους πού δουλεύουν, παρά νά ὀνομάσεις μέλος 1 ἀπό κείνους πού φλυαροῦν.**

Ἐπαναλαβαίνω: δύναμη καί ἰσχύς τῆς ΚΕ, σταθερότητα καί καθαρότητα τοῦ κόμματος — αὐτή εἶναι ἡ οὐσία τοῦ ζητήματος.

(Ὁ Στροῦβε θά ὀργανωθεῖ καί θά μπεῖ στό κόμμα)

Μάρτοφ: Βασική ἀντίρηση — *τό μή πραγματοποιήσιμο.*
Ἡ ἰδέα (lose Organisationen) σωστή, τό μέσο ὅμως ἀκατάλληλο.

((*Ἡ ΚΕ δέ θ' ἀντέξει* καί στήν πράξη θά περιλάβει τούς πάντες καί τά πάντα. Γι' αὐτό ἡ Μπροῦκερ εἶναι ὑπέρ.

Ἀκόμη καί ἡ καταγραφή εἶναι δυνατή: πόσους διανομεῖς φυλλαδίων, μπορεῖ νά καθοριστεῖ.

(*εἴτε «ἡ ὀργανωτική οὐτοπία»* τοῦ Λένιν
εἴτε τά $^{99}/_{100}$ ἔξω ἀπό τό κόμμα.

No 1 NB ||| *Ἐγώ θέλω νά τούς κάνουμε ὅλους μέλη τοῦ κόμματος: ἄν θέλετε, ναί.*

◇*NB |||| Ἡ Ἕνωση τῶν ἀνεξάρτητων θά ἦταν καλό νά ἔμπαινε **.

No 1 ||| Κατά τήν ἀντίληψη τοῦ Λένιν δέ χρειάζεται τό πρῶτο ἄρθρο.
Στά μέλη τοῦ κόμματος *δέ δίνεται κανένα δικαίωμα.*
Εὐθύνη. |||

Γράφτηκε στίς 2 (15) τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Ἰσχύει κι ἐδῶ ἡ πρόσθεν σημείωσή μας. (*Σ. τ. Μ.*)
** Ἡ φράση σβήστηκε ἀπό τόν Λένιν. *Σύντ.*

10

ΣΧΕΔΙΟ ΛΟΓΟΥ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΚΛΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΝΤΑΞΗΣ ΤΗΣ «ΙΣΚΡΑ» *

1) εἶναι πάρα πολύ παράξενα τά ὅσα εἶπε ὁ Μάρτοφ
2) διαμαρτύρομαι ἔντονα
3) τά πράγματα δέν παρουσιάστηκαν ὅπως ἔχουν
4) τό σχέδιο τῶν 2 τριάδων κυκλοφόρησε ἀφοῦ προηγούμενα ἔλαβε γνώση ὁ Μάρτοφ
5) κυκλοφοροῦσε στή διάρκεια μερικῶν ἑβδομάδων
6) διαμαρτυρίες δέν ὑπῆρχαν, ἐκτός ἀπό μιά ἀνεπίσημη παρατήρηση τοῦ Ἀξελρόντ («σάν νά ἦταν» κατά τοῦ σχεδίου)
7) ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ἀποφάσισε νά ἐκλέξει τόν 7ο
8) ἡ τροπολογία τοῦ Μάρτοφ προκαλεῖ πολιτική σύγχυση.

Κατάσταση πολιορκίας.

Γράφτηκε στίς 7 (20) τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 305–308 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 303–306). *Σύντ.*

11

Η ΣΥΝΘΕΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΕΔΡΙΟΥ [205]

Μπουντιστές:

1. Ἀμπράμοφ (Ἄιζενσταντ)
2. Λίποφ (Γκόλντμαν)
3. Μπέργκμαν (; μέλος τῆς ΟΕ)
4. Γκρίνμπεργκ (ρῶσος)
5. («Βλαντίμιρ») Σβάρτσμαν

«Ραμπότσεγιε ντιέλο»:

6. Ἀκίμοφ (Μαχνόβετς)
7. Μαρτίνοφ (Πίκερ)

Πετρούπολη:

8. Μπροῦκερ (ἀδελφή τοῦ Μαχνόβετς ἀπ' τήν Ἐργατική ὀργάνωση)

} «Ραμπότσεγιε ντιέλο» (6–8)

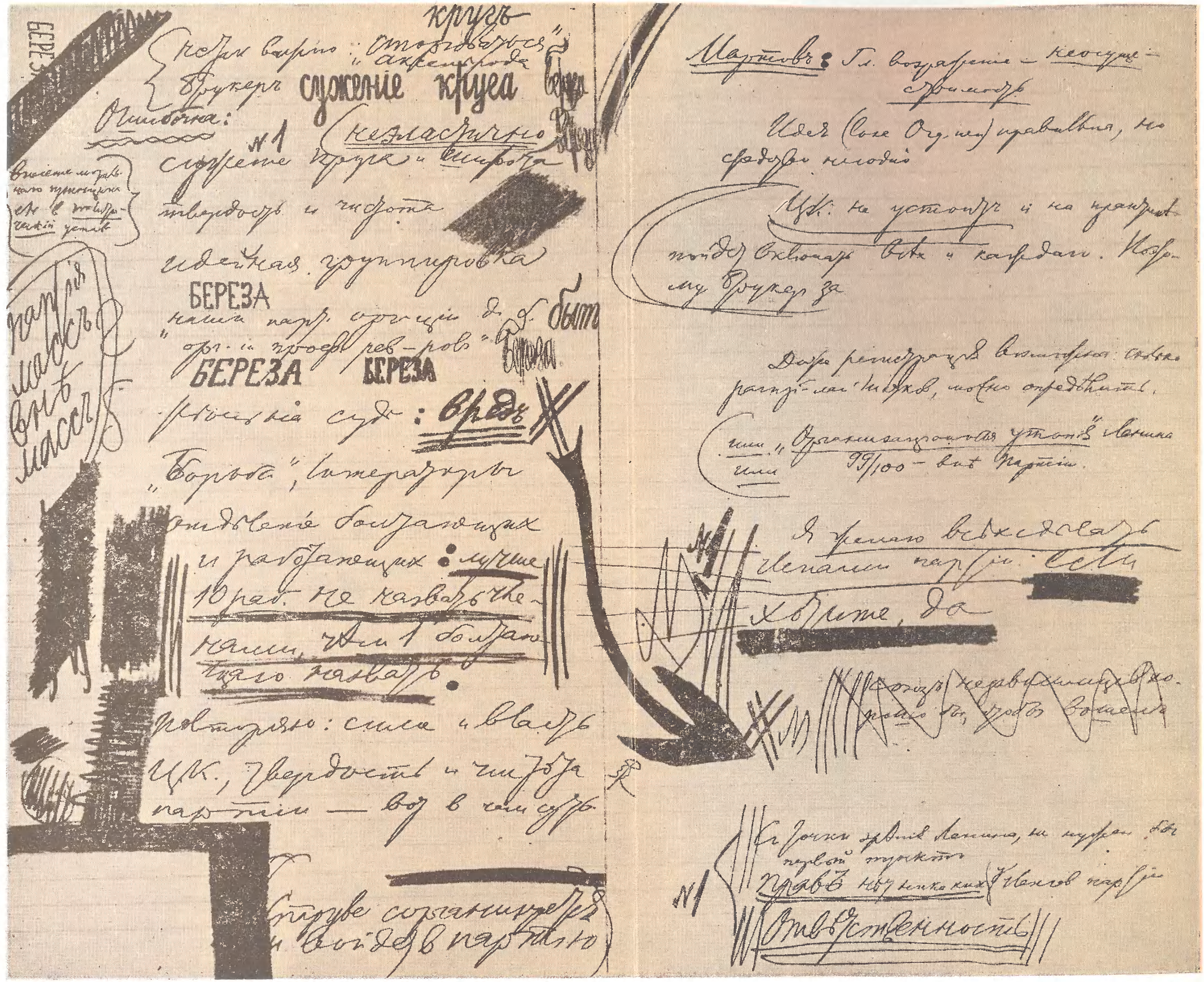
«Γιούζνι ραμπότσι»:

9. Γιούριεφ
10. Μαρτίν (ἀπ' τήν ὀργάνωση «Γιούζνι ραμπότσι»)

Χάρκοβο:

11. Ἄννα Ἰβάνοβνα (γυναίκα τοῦ Γιούρι)
12. «Μιχαήλ Νικολάγεβιτς»

} «Γιούζνι ραμπότσι» (9–12)

кругъ
сужение круга
№1
идейная группировка
БЕРЕЗА
БЕРЕЗА
БЕРЕЗА
Повторяю: сила и власть ЦК, твердость и чистота партии — вот в чем суть
Мартовъ:
ответственности
№1

Ἡ πέμπτη καί ἕκτη σελίδα τοῦ χειρογράφου
τοῦ Β. Ι. Λένιν «Σημειώσεις γιά τίς συζητήσεις πάνω
στό ἄρθρο 1 τοῦ καταστατικοῦ» — 1903

9 (6)

Κριμαία:
13 «Ἀντόνοφ» (2 ψῆφοι)
καί 14.
15., 16. Μάρτοφ (ἀπ' τήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα»)
17. Τρότσκι, 18. «Μπιοῦλοφ» (ἀπό τή Σιβηρία)
19. Ντέιτς (ἀπ' τήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς»)
20. Ζαγκόρσκι (ἀπ' τήν Οὐφά)

— μαρτοφικοί

6 (5)

21., 22. Μῆτσοφ (ἀπ' τό Νικολάγιεφ)
23. «Βάισμαν» (ἀπ' τή Μόσχα) (μπουντιστής)
24. «Μπαζίλενκοφ» ἀπ' τό Ροστόβ
25., 26. «Λεβίτσκι» (ἀπ' τήν Ἕνωση τοῦ Γκορνοζαβόντσκ)`
27. «Κονσταντίνοφ» (ἀπ' τήν Ὀδησσό) μαρτοφικός

— βάλτος

1. Γρηγόριεφ (ἐργάτης), 2. Ἀντρέγεβσκι — Τούλα
3. Ντμίτριεφ («Τούρα»), 4. Ντιάντινα — Βόρεια ἕνωση
5. Σοκολόβσκι, 6. Λεόνοφ — Αἰκατερινοσλάβ
7. Ζεμλιάτσκα — Ὀδησσός
8. Μπέργκ (ἐργάτης) — Πετρούπολη
9. Ἰγκνάτ, 10. Ἀντρέι (ἐργάτης) — Κίεβο

24 (20)		11.	Λίντιν	Σαράτοφ
		12.	Σιροτίνιν	
		13	Ροῦμπεν	Μπακοῦ
	καί	14.	(ἀρμένης)	
		15	Ρασίντ-Μπέκ	Βατούμ
	καί	16.	(ἀρμένης)	
		17	Ἴσαρι	Τιφλίδα
	καί	18.	(γεωργιανός)	
		19.	Πλεχάνοφ	ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειάς»
		20	Λένιν	Σύνδεσμος
	καί	21.		
		22.	Λέμπεντεφ	Ροστόβ
		23.	«Πετουχόφ»	Οὐφά
		24.	Πολετάγεφ	Μόσχα

Μέ συμβουλευτική ψῆφο:

1. Νατάλια Ἰβάνοβνα
2. Κόστια
3. Ἀξελρόντ
4. Ζασούλιτς
5. Σταροβέρ
6. Κολτσόφ
7. Τζόρτζ (καυκάσιος)

8–9. Τάρι (ζεῦγος)

10. Ἀλεξάντρ (μπουντιστής)
11. Μπορίς Νικολάγεβιτς
12. Λένινα.

Σύνολο	
43 μέ θετική ψῆφο	Ἑβραῖοι — 21 μέ θετική ψῆφο
12*	4*
55	25

1.

1 + 2 = 3 19 + 3 = 22

(2) (4) (6) (38) + (5) = (43)

Τώρα συνολικά 49 ψῆφοι[206]

Ἀριθμός ὀργανώσεων μέ πλήρη δικαιώματα (*τ ώ ρ α*, δηλαδή μετά τό συνέδριο): 1. Πετρούπολη. 2. Μόσχα. 3. Νίζνι. 4. Σαράτοφ. 5. Οὐφά. 6. Χάρκοβο. 7. Ὀδησσός. 8. Κίεβο. 9. Αἰκατερινοσλάβ. 10. Μπακοῦ. 11. Βατούμ. 12. Τιφλίδα. 13. *Β ό ρ ε ι α ἕ ν ω σ η*. 14. Νικολάγεφ. 15. *Κ ρ ι μ α ί α*. 16. Γκορνοζαβόντσκ. 17. Ροστόβ τοῦ Ντόν. 18. *Σ ι β η ρ ί α*. 19. Σύνδεσμος. 20. Τούλα.

Γράφτηκε ἀνάμεσα στίς 10 καί στίς 25 τοῦ Αὐγούστου (23 τοῦ Αὐγούστου καί 7 τοῦ Σεπτέμβρη) 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Οἱ ἀριθμοί 12 καί 4 δείχνουν τούς συμβουλευτικούς ψήφους. *Σύντ.*

ΟΙ ΑΝΤΙΦΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΤΑ ΖΙΚ-ΖΑΚ ΤΟΥ ΜΑΡΤΟΦ

1. Κατακεραύνωνε τήν Ὀργανωτική Ἐπιτροπή γιά τίς ταλαντεύσεις καί τίς μεταπηδήσεις της, γιά quasi-ισκρισμό *, — καί ὕστερα ἔμπαζε τούς ταλαντευόμενους καί τούς quasi-ισκριστές στήν ΚΕ.

2. Ὑποστήριζε πάντα τίς ὀργανωτικές ἰδέες τῆς «Ἴσκρα» («Τί νά κάνουμε;») — καί κατάφερε νά ψηφιστεῖ τό ζωρεσιστικό πρῶτο ἄρθρο τοῦ καταστατικοῦ.

3. Συμφωνοῦσε ν' ἀνανεωθεῖ ἡ σύνταξη μέ βάση τήν τριάδα — καί ὕστερα ἀγωνίστηκε στό συνέδριο ὑπέρ τῆς ἑξάδας quand même **.

4. Ἀγωνιζόταν ἐνάντια στό λεγόμενο «δημοκρατισμό» — καί ὑποστήριξε τήν «ἐλευθερία» τῆς πρόσληψης στά κεντρικά ὄργανα.

Γράφτηκε στά τέλη τοῦ Αὐγούστου 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927
στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα
μέ τό χειρόγραφο

---

* — ψευτοϊσκρισμό. *Σύντ.*

** — μέ κάθε θυσία. *Σύντ.*

ΣΧΕΔΙΟ ΕΠΙΣΤΟΛΩΝ ΓΙΑ ΤΑ ΚΑΘΗΚΟΝΤΑ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΙΚΗΣ ΝΕΟΛΑΙΑΣ

Τά γράμματα *γιά τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας*

θά μποροῦσαν νά γραφοῦν σύμφωνα μέ τό παρακάτω σχέδιο:

I. Τί ἀντιπροσωπεύει ὁ σημερινός φοιτητικός κόσμος καί σέ τί συνίσταται τό καθῆκον τῆς ἰδεολογικῆς του ἑνότητας;

II. Ἡ σημαία τοῦ μαρξισμοῦ γιά τήν ἐπαναστατικοποίηση τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου [στό ἐπαναστατικό κίνημα].

III. Οἱ σοσιαλδημοκράτες καί οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες στή Ρωσία. Οἱ διαφορές τους στόν τομέα τῆς θεωρίας καί τῆς ταχτικῆς. Ἡ τρομοκρατία.

IV. Τά προβλήματα τῆς φοιτητικῆς ὀργάνωσης ἀπό τήν ἄποψη τῆς «ἐπαναστατικοποίησης τοῦ φοιτητικοῦ κόσμου».

V. Ὁ φοιτητικός κόσμος καί ἡ ἐργατική τάξη (;).

Ἡ ἰδεολογική συνένωση = μερική ἔλλειψη ἰδεολογίας.
Γενικό ἐπιχείρημα — διάφορες ὁμάδες μέσα στόν φοιτητικό κόσμο.
Ἀνάλυση, ποιές ὁμάδες, ὁ συμπτωματικός χαραχτήρας τους respective * ἤ ἀναγκαιότητά τους.

Οἱ ἐκπολιτιστές στίς διάφορες τάξεις τῆς κοινωνίας.
» » σάν βάση τῶν φιλελευθέρων.
Ἀνεπαρκής ὁ ταξικός προσδιορισμός τῶν 6 ὁμάδων:
πρίν ἀπ᾽ ὅλα προσδιορίζει ἡ ἀπολυταρχία (ἀντιδραστικοί — ἐκπολιτιστές — φιλελεύθεροι). Μικροαστοί, ἐργάτες,

* — ἀντίστοιχα. *Σύντ.*

ἀστοί — χαρακτηρίζονται ἤδη σάν *ταξικές ὁμάδες* *.
ʽΗ προοδευτική σημασία τῆς ταξικῆς (καί τῆς πολιτικῆς) διαφοροποίησης. *Παράδειγμα: οἱ ἀκαδημαϊκοί καί ἡ ἀνάδειξή τους ἀπό τούς «φιλελεύθερους».* ʽΟ ξεχωρισμός αὐτός δέν ἐμποδίζει, ἀντίθετα βοηθάει τήν πολιτική χρησιμοποίηση τήν ἀνάπτυξη, τήν ἄνοδο.

«Ἰδεολογική συνένωση». Quid est? ** Ποιόν μέ ποιόν; Ἀκαδημαϊκοί + φιλελεύθεροι; Φιλελεύθεροι + σοσιαλιστές; *Μόνο* οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες καί οἱ σοσιαλδημοκράτες;
Ἰδεολογική συνένωση = διάδοση ὁρισμένων ἰδεῶν, *ξεκαθάρισμα* τῆς ταξικῆς διαφορᾶς, ἰδεολογικός διαχωρισμός.
Ἰδεολογική συνένωση = διάδοση τῶν ἰδεῶν *πού εἶναι ἱκανές νά τραβήξουν μπροστά*, τῶν ἰδεῶν τῆς πρωτοπόρας τάξης.
ʽΟ ἐπαναστατικός μαρξισμός, ἡ ἐμφάνισή του στήν Εὐρώπη πρίν ἀπό τό 1848, ὁ ρόλος του στή Δυτική Εὐρώπη καί στή Ρωσία.

{*Νά προστεθεῖ:* σχετικά μέ τόν «superkluge» *** συλλογισμό ὅτι δῆθεν ἡ ἀστική φοιτητική νεολαία δέν μπορεῖ νά διαποτιστεῖ ἀπό τό σοσιαλισμό.}

Γράφτηκε τόν Αὔγουστο–Σεπτέμβρη 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1924 στό περιοδικό «Κράσναγια Μολοντιόζ» τεῦχος 1

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

---

* Δέν εἶναι ζήτημα «τῶν τελευταίων ἡμερῶν» (ἡ δημιουργία — τῆς σοσιαλιστικῆς διανόησης), ἀλλά δημιούργημα μισοῦ αἰώνα, ἀρχίζοντας, περίπου, ἀπό τόν κύκλο τῶν πετρασεβτσικῶν [207]

** — Τί εἶναι αὐτό; *Σύντ.*

*** — «ὑπερέξυπνο». *Σύντ.*

ΣΧΕΔΙΟ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ «ΤΟ ΔΕΥΤΕΡΟ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ»[208]

Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματος

Ἀναμενόταν ἀπό καιρό.

Γιατί ἀργά; (Οἱ σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες καί οἱ σοσιαλδημοκράτες. Τό πραγματικό μαζικό κίνημα. Ὁ μικροαστισμός καί ἡ πολιτική.)

Ἡ κύρια ἐργασία τοῦ συνεδρίου: νά συγκροτήσει.

1 α Τό πρόγραμμα. Ἡ σημασία του. Τέλος τῆς «νομαδικῆς» περιόδου[209]. Στήριγμα στήν πάλη ἐνάντια στούς φιλελεύθερους, στούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες etc.

Ὁδηγός γιά τήν προπαγάνδα.
» » » ζύμωση.

2 β Τό ὀργανωτικό καταστατικό. Ἡ σημασία του. Ὁ συγκεντρωτισμός. Ἡ τοπική αὐτονομία (2 κέντρα). Ἡ συντροφική συμπεριφορά ἀπέναντι στούς καθοδηγητές. Οἱ προσωπικές καί οἱ πολιτικές σχέσεις. Ἡ ἐπεξεργασία τῆς ἑρμηνείας καί τῶν μεθόδων ἐφαρμογῆς τοῦ καταστατικοῦ.

3 γ Οἱ ἀποφάσεις

φιλελεύθεροι (δύο) σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες	διαδηλώσεις συνδικαλιστική πάλη
Κομματική φιλολογία	

1. Φιλελεύθεροι
2. φιλελεύθεροι
3. σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες
4. κομματική φιλολογία
5. διαδηλώσεις
6. συνδικαλιστική πάλη

} σημαντικές

7. ἀντιπρόσωποι ἐργοστασίων
8. 1904. συνέδριο
9. Τό πογκρόμ τοῦ Κισινιόφ
10. αἱρετικοί
11. σπουδαστές
12. στάση στίς ἀνακρίσεις

} μή σημαντικές

| 4 | | δ | Ἡ ἀποχώρηση τῆς Μπούντ. Καλύτερα φανερά. Ταχτική: ἐξήγηση τοῦ ἐπιζήμιου τῆς ἀπομόνωσης. (Ὁ ἐθνικισμός καί τά ὀργανωτικά κουτσομπολιά τῶν μπουντιστῶν.)

| 5 | **Τά πραχτικά.**

Γράφτηκε ἀνάμεσα στίς 9 (22) τοῦ Σεπτέμβρη καί 1 (14) τοῦ Ὀχτώβρη 1903

Πρωτοδημοσιεύτηκε τό 1927 στή Λενινιστική συλλογή τόμ. VI

Δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τό χειρόγραφο

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ ΠΟΥ ΔΕ ΒΡΕΘΗΚΑΝ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ ΠΟΥ ΔΕ ΒΡΕΘΗΚΑΝ ΩΣ ΤΩΡΑ

(Σεπτέμβρης τοῦ 1902 – πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Σεπτέμβρη 1903)

1902

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Ι. Μπ. ΜΠΑΣΟΒΣΚΙ

Στίς 21 τοῦ Σεπτέμβρη (4 τοῦ Ὀχτώβρη) 1902 ὁ Ι. Μπ. Μπασόβσκι ἀνακοίνωσε στόν Β. Ι. Λένιν ὅτι πῆρε τό γράμμα του μέ τήν πρόταση νά ἀναλάβει τήν ὀργάνωση τῆς μεταφορᾶς τῆς «Ἴσκρα» στή Ρωσία. Στό γράμμα τοῦ Μπασόβσκι ὑπάρχουν ὑπογραμμίσεις τοῦ Λένιν (Ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ Ε. Μ. ΑΛΕΞΑΝΤΡΟΒΑ

Γιά τό γράμμα αὐτό, πού ἀφορᾶ τό σχέδιο συνένωσης τῶν τοπικῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων, γίνεται λόγος στό γράμμα τοῦ Γ. Ο. Μάρτοφ πρός τόν Β. Ι. Λένιν μέ ἡμερομηνία 22 τοῦ Νοέμβρη (5 τοῦ Δεκέμβρη) 1902· σ' αὐτό ὁ Μάρτοφ ἔγραφε: «Αὐτή τή στιγμή διάβασα τό γράμμα σου πρός τόν Βασίλη *. Ἐγώ τό περίμενα πώς θά ἔχεις ἀντίρηση, γιατί αὐτός δέν ἤθελε νά διαγράψει τή λέξη „Ὁμοσπονδιακή", πού στήν περίπτωση αὐτή δέν ἔχει καμιά ἀπολύτως θέση (κατά τή γνώμη μου, τουλάχιστο)» (Λενινιστική συλλογή τόμ. IV, σελ. 177).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΟΝ Ι. Ι. ΣΤΑΒΣΚΙ

Στό γράμμα πρός τή Λ. Ι. Ἀξελρόντ μέ ἡμερομηνία 5 (18) τοῦ Δεκέμβρη 1902 ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε: «Πῆρα αὐτή τή στιγμή τό γράμμα Σας καί σπεύδω νά σᾶς ἀπαντήσω καί νά σᾶς συγχαρῶ γιά τό μεγάλο ἀπόχτημα, ὅπως εἶναι ὁ Στάβσκι... Στέλνω συνημμένα καί τό φύλλο ἀρ. 29 τῆς „Ἴσκρα" γιά Σᾶς καί *γιά κεῖνον*, γιά νά τοῦ δείξετε τό ταχύτερο πῶς ἐμεῖς περιγράφουμε τά γεγονότα. Στέλνω συνημμένα καί γράμμα γι' αὐτόν μέ μιά παράκληση σχετικά μέ τήν μπροσούρα γιά τά γεγονότα τοῦ Ροστόβ». (Λενινιστική συλλογή τόμ. XI, σελ. 339).

---

* Πρός τήν Ε. Μ. Ἀλεξάντροβα. *Σύντ.*

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗΝ Α. Ι. ΟΥΛΙΑΝΟΒΑ-ΕΛΙΖΑΡΟΒΑ

Στίς 13 (26) τοῦ Δεκέμβρη 1902 ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε στή Μ. Α. Οὐλιάνοβα: «Διαβιβάστε, παρακαλῶ, τό συνημμένο γράμμα στήν Ἀνιούτα: δέν ἔχω τή διεύθυνσή της, πρέπει νά χάθηκε (δέν τῆς ἔγραψα ὥς τώρα οὔτε μιά φορά), ἴσως τώρα νά μή βρίσκεται πιά στό Τόμσκ, ἀλλά μαζί σας» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 37ος, σελ. 277).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΤΗ Λ. Ι. ΑΞΕΛΡΟΝΤ

Στό γράμμα πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ μέ ἡμερομηνία 28 τοῦ Δεκέμβρη 1902 (10 τοῦ Γενάρη 1903) ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε: «Διαβιβάστε, παρακαλῶ, τό συνημμένο γράμμα στή Λιούμπα Ἰσάκοβνα: αὐτή μοῦ ἔδοσε τή διεύθυνσή Σας. Τό γράμμα εἶναι ἐπεῖγον καί σημαντικό...» (Λενινιστική συλλογή τόμ. IV, σελ. 205).

Τό γράμμα τοῦ Λένιν περιεῖχε τήν παράκληση νά ἐπισπευθεῖ ἡ ἀποστολή στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» τῶν ὑλικῶν γιά τήν μπροσούρα σχετικά μέ τά γεγονότα τοῦ Ροστόβ.

1903

ΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΜΜΟΥΝΑ ΤΟΥ ΠΑΡΙΣΙΟΥ ΣΕ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΩΝ ΕΡΓΑΤΩΝ ΣΤΟ ΟΥΑΙΤΣΕΠΕΛ (ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΣΥΝΟΙΚΙΑ ΤΟΥ ΛΟΝΔΙΝΟΥ)

Πληροφορίες γι' αὐτόν τό λόγο πού ἐκφωνήθηκε στίς 5 (18) τοῦ Μάρτη, ὑπάρχουν στίς ἀναμνήσεις τοῦ Ν. Α. Ἀλεξέγεφ καί τοῦ Ι. Κ. Μιχάηλοφ (βλ. Ἀναμνήσεις γιά τόν Βλαντίμιρ Ἰλίτς Λένιν. Μέρος 1. Μόσχα, ρωσ. ἔκδ. 1956, σελ. 252–253· Ι. Κ. Μιχάηλοφ. Εἴκοσι πέντε χρόνια ἑνός παράνομου. Μόσχα–Λενινγκράντ, ρωσ. ἔκδ. 1928, σελ. 77).

ΓΡΑΜΜΑ ΠΡΟΣ ΕΝΑΝ ΑΓΝΩΣΤΟ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΟΛΟΓΟ ΣΤΗ ΡΩΣΙΑ

Κάποιος ἄγνωστος στατιστικολόγος (ὑπογραφή δυσανάγνωστη) σέ γράμμα πρός τόν Β. Ι. Λένιν μέ ἡμερομηνία 29 τοῦ Μάρτη (11 τοῦ Ἀπρίλη) 1903, πού τό ἔστειλε, ὅπως φαίνεται, ἀπαντώντας σέ σχετική αἴτηση τοῦ Λένιν, ἔγραφε: «Ἀγαπητέ σύντροφε! Σχετικά μέ τήν κατάταξη τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων σύμφωνα μέ τόν κλῆρο σοῦ στέλνω ὅ,τι ἔχω αὐτή τή στιγμή πρόχειρο...» (Λενινιστική συλλογή τόμ. XIX, σελ. 350).

ΣΧΕΔΙΟ ΚΑΤΑΣΤΑΤΙΚΟΥ ΤΟΥ ΚΟΜΜΑΤΟΣ ΠΟΥ ΥΠΟΒΛΗΘΗΚΕ ΑΠΟ ΤΟΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ ΣΤΟ ΙΙ ΣΥΝΕΔΡΙΟ ΤΟΥ ΣΔΕΚΡ

Τό τελικό κείμενο τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ πού ὑπόβαλε ὁ Λένιν στήν ἐπιτροπή καταστατικοῦ τοῦ συνεδρίου, διέφερε ἀπό τήν παραλλαγή τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ πού δημοσιεύεται σέ τοῦτο τόν τόμο (σελ. 256-258 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 254-256)). Σ' αὐτό τό κείμενο εἶχε μπεῖ ὁ καθορισμός τοῦ Συμβουλίου τοῦ κόμματος σάν ἀνώτερου κομματικοῦ ὀργάνου, ὁ ὅρος τῆς ὁμοφωνίας γιά πρόσληψη στήν ΚΕ καί στό ΚΟ, καθώς καί ὁ ὅρος τοῦ ἀμοιβαίου ἐλέγχου ἀπομέρους τῆς ΚΕ καί τοῦ ΚΟ στήν περίπτωση πρόσληψης στά κέντρα. Ἡ ἐπιτροπή πραχτικῶν τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ κατά λάθος δημοσίευσε στά παραρτήματα τῆς ἔκδοσης Γενεύης τῶν πραχτικῶν τοῦ ΙΙ Συνεδρίου τήν προκαταρκτική παραλλαγή τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ σάν παραλλαγή πού ὑποβλήθηκε ἀπομέρους τοῦ Λένιν στό συνέδριο. Ὁ Λένιν στήν ἐργασία του «Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω», ἀναφέροντας αὐτό τό λάθος τῆς ἐπιτροπῆς πραχτικῶν παρατηρεῖ ὅτι «ὁ Ποπόφ καί ὁ Μάρτοφ (σελ. 154 καί 157) ἐπικρίνουν τίς διατυπώσεις τοῦ σχεδίου μου πού ὑπέβαλα πραγματικά στό συνέδριο, ἐνῶ *αὐτές δέν ὑπάρχουν στό σχέδιο* πού δημοσιεύτηκε ἀπό τήν ἐπιτροπή πραχτικῶν (πρβλ. τή σελ. 394, § § 7 καί 11)» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 225).

ΣΧΕΔΙΟ ΑΠΟΦΑΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΕΩΡΓΙΑΝΗ-ΑΡΜΕΝΙΚΗ ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ

Τό σχέδιο ἀπόφασης γιά τή γεωργιανή-ἀρμένικη ἐφημερίδα ὑποβλήθηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν στήν 37η συνεδρίαση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, στίς 10 (23) τοῦ Αὐγούστου 1903. Στά πραχτικά τοῦ ΙΙ συνεδρίου ὑπάρχει ἡ παρακάτω σημείωση: «Συζητεῖται τό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Λένιν γιά τή γεωργιανή-ἀρμένικη ἐφημερίδα» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἰούλης-Αὔγουστος 1903. Πραχτικά». Μόσχα, ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 401).

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ ΜΕ ΤΟΝ Β. Β. ΒΑΚΑΡ

Ὁ Β. Β. Βακάρ στόν πρόλογο τῆς δεύτερης ἔκδοσης τοῦ βιβλίου του «Παραμονές τοῦ 1905 στό Κίεβο (ἡ ἀπεργία τοῦ Ἰούλη 1903)» ἔγραφε: «Σάν ἀνταποκριτής τῆς „Ἴσκρα" χρειάστηκε πρίν ἀκόμα ἀπό τό ταξίδι μου στό ἐξωτερικό, στή Γενεύη, νά γράφω στόν σ. Λένιν γιά τά κομματικά ζητήματα καί νά παίρνω ἀπ' αὐτόν καί ἀπό τή Ναντέζντα Κονσταντίνοβνα Κρούπσκαγια γράμματα. Δυστυχῶς, ὅμως, τά γράμματα αὐτά δέν τά φύλαξα» (Β. Βακάρ (Β. Πράβντιν). «Παραμονές τοῦ 1905 στό Κίεβο (ἡ ἀπεργία τοῦ Ἰούλη 1903)». Κνιγκοσπίλκα, 1925, σελ. 8).

Ὁ Β. Β. Βακάρ πῆγε στή Γενεύη τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1903.

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΠΟΥ ΣΤΗ ΣΥΝΤΑΞΗ ΤΟΥΣ ΠΗΡΕ ΜΕΡΟΣ Ο Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

Η ΡΩΣΙΚΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΗΣ ΜΠΡΟΣΟΥΡΑΣ ΤΟΥ Κ. ΚΑΟΥΤΣΚΙ «Η ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ»

Σχετικά μέ τή δουλειά του γιά τήν ἐπιμέλεια τῆς ρωσικῆς μετάφρασης τῆς μπροσούρας τοῦ Κ. Κάουτσκι «Ἡ κοινωνική ἐπανάσταση», ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε στά γράμματα πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ μέ ἡμερομηνία 6 (19) τοῦ Δεκέμβρη 1902 καί πρός τόν Β. Ντ. Μπόντς-Μπρουγέβιτς μέ ἡμερομηνία 26 τοῦ Γενάρη (8 τοῦ Φλεβάρη) 1903 (βλ. Λενινιστική συλλογή τόμ. IV, σελ. 192 καί XIII, σελ. 148). Ἡ μπροσούρα βγῆκε τόν Ἰούνη τοῦ 1903 στή Γενεύη σάν ἔκδοση τοῦ «Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας».

ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ «ΙΣΚΡΑ»

Ἀρ. φύλλου	25 — 15 τοῦ Σεπτ.	1902		Ἀρ. φύλλου	37 — 1 τοῦ Ἀπρ.	1903	
» »	26 — 15 τοῦ Ὀχτώβ.	1902		» »	38 — 15 τοῦ Ἀπρ.	1903	
» »	27 — 1 τοῦ Νοέμβ.	1902		» »	39 — 1 τοῦ Μάη	1903	
» »	28 — 15 τοῦ Νοέμβ.	1902		» »	40 — 15 τοῦ Μάη	1903	
» »	29 — 1 τοῦ Δεκέμβ.	1902		» »	41 — 1 τοῦ Ἰούνη	1903	
» »	30 — 15 τοῦ Δεκέμβ.	1902		» »	42 — 15 τοῦ Ἰούνη	1903	
» »	31 — 1 τοῦ Γενάρη	1903		» »	43 — 1 τοῦ Ἰούλη	1903	
» »	32 — 15 τοῦ Γενάρη	1903		» »	44 — 15 τοῦ Ἰούλη	1903	
» »	33 — 1 τοῦ Φλεβ.	1903		» »	45 — 1 τοῦ Αὐγ.	1903	
» »	34 — 15 τοῦ Φλεβ.	1903		» »	46 — 15 τοῦ Αὐγ.	1903	
» »	35 — 1 τοῦ Μάρτη	1903		» »	47 — 1 τοῦ Σεπτ.	1903	
» »	36 — 15 τοῦ Μάρτη	1903		» »	48 — 15 τοῦ Σεπτ.	1903	

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΠΟΥ ΕΧΟΥΝ ΜΕΤΑΦΡΑΣΤΕΙ ΑΠΟ ΤΟΝ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΑΠΟ ΤΑ ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΜΕΡΟΥΣ ΤΟΥ ΑΡΘΡΟΥ ΤΟΥ Φ. ΕΝΓΚΕΛΣ «DIE BAUERNFRAGE IN FRANKREICH UND DEUTSCHLAND»

Στό 'Αρχεῖο τοῦ 'Ινστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ φυλάγονται 14 χειρόγραφα φύλλα ἀπό τή μετάφραση τοῦ ἄρθρου τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Die Bauernfrage in Frankreich und Deutschland» («Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Γαλλία καί στή Γερμανία») (βλ. Λενινιστική συλλογή τόμ. XIX, σελ. 295–300).

Ἡ μετάφραση ἔγινε ἀπό τόν Λένιν ὅταν ἑτοίμαζε τίς διαλέξεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα πού ἔκανε ὁ ἴδιος στίς 10–13 (23–26) τοῦ Φλεβάρη 1903 στή ρωσική ἀνώτερη σχολή κοινωνικῶν ἐπιστημῶν στό Παρίσι. Τά ὑπόλοιπα χειρόγραφα δέ βρέθηκαν.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] Τό «*Γράμμα σέ σύντροφο γιά τά όργανωτικά μας καθήκοντα*» ἦταν ἀπάντηση σέ γράμμα τοῦ σοσιαλδημοκράτη ἀπό τήν Πετρούπολη Α. Α. Σνέγερσον (Ἐρέμα), πού ἔκανε κριτική στήν ὀργάνωση τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς δουλειᾶς στήν Πετρούπολη.

Ἡ καθοδήγηση τῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης «Ἕνωση ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης», μετά τή σύλληψη τοῦ Β. Ι. Λένιν καί τῶν συνεργατῶν του, τό Δεκέμβρη τοῦ 1895, πέρασε βαθμιαῖα στά χέρια τῶν «οἰκονομιστῶν». Σέ ἀντίθεση μέ τούς ἐπαναστάτες μαρξιστές πού πάλαιβαν γιά τή δημιουργία μιᾶς αὐστηρά συνωμοτικῆς, συγκεντρωτικῆς ὀργάνωσης ἐπαναστατῶν, οἱ «οἰκονομιστές», ὑποτιμώντας τή σημασία τῆς πολιτικῆς πάλης, τάσσονταν ὑπέρ τῆς δημιουργίας μιᾶς πλατιᾶς ἐργατικῆς ὀργάνωσης, συγκροτημένης πάνω στήν ἀρχή τῆς αἱρετότητας, μέ πρωταρχικό καθῆκον τήν ὑπεράσπιση τῶν ἄμεσων οἰκονομικῶν συμφερόντων τῶν ἐργατῶν, τή δημιουργία ταμείων ἀλληλοβοήθειας κτλ. Ἡ μακρόχρονη κυριαρχία τῶν «οἰκονομιστῶν» στήν «Ἕνωση ἀγώνα» ἄφησε τά ἴχνη της καί στήν ὀργανωτική της συγκρότηση: τό ἐργατικό τμῆμα τῆς «Ἕνωσης» (ἡ λεγόμενη Ἐργατική ὀργάνωση) ἦταν τεχνητά χωρισμένο ἀπό τό τμῆμα τῆς διανόησης· ὁλόκληρη ἡ ὀγκώδης ὀργάνωση τῆς «Ἕνωσης» ἦταν προσαρμοσμένη περισσότερο γιά συνδικαλιστική πάλη κι ὄχι γιά καθοδήγηση τῆς μαζικῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τῶν ἐργατῶν ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία καί στήν ἀστική τάξη. Ἡ πάλη ἀνάμεσα στούς ἰσκριστές καί στούς «οἰκονομιστές» πού διεξαγόταν στήν ὀργάνωση τῆς Πετρούπολης, τέλειωσε τό καλοκαίρι τοῦ 1902, ὅταν ἡ ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ συμφώνησε μέ τίς θέσεις τῆς «Ἴσκρα». Στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 30, τῆς 15 τοῦ Δεκέμβρη 1902, δημοσιεύτηκε ἡ ἀνακοίνωση: «. . . *τόν Ἰούνη* σέ μιά συγκέντρωση στά προάστια τῆς Πετρούπολης, στήν ὁποία πῆραν μέρος *οἱ ἐργάτες — ἐκπρόσωποι καί τῶν πέντε ἀχτίδων τῆς Ἐργατικῆς ὀργάνωσης* (πού ἀποτελοῦσαν καί τό ἀνώτατο ὄργανο τῆς Ἐργατικῆς ὀργάνωσης ἐκείνης τῆς ἐποχῆς) — τέθηκαν δυό ζητήματα: 1) τό ζήτημα τῶν δύο κατευθύνσεων στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία, τῆς παλιᾶς (οἰκονομιστικῆς) πού κυριαρχοῦσε μέχρι τότε στήν Πετρούπολη, καί τῆς ἐπαναστατικῆς, ὅπως τήν παρουσίαζε ἡ „Ἴσκρα" καί τό „Ζαριά" καί 2) τό ζήτημα τῶν ἀρχῶν τῆς ὀργάνωσης (ὁ λεγόμενος δημοκρατισμός εἴτε ἡ «ὀργάνωση τῶν ἐπαναστατῶν»). Καί στά δυό ζητήματα *ὅλοι οἱ ἐργάτες* τάχθηκαν *ὁμόφωνα κατά* τοῦ „οἰκονομισμοῦ" καί τοῦ „δημοκρατισμοῦ" καί *ὑπέρ τῆς κατεύθυνσης τῆς „Ἴσκρα"*».

Γιά τήν ἀνασυγκρότηση τῆς «Ἕνωσης ἀγώνα» Πετρούπολης, σύμ-

φωνα μέ τό πνεῦμα τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν τῆς «Ἴσκρα», δημιουργήθηκε ἐπιτροπή, στήν ὁποία πῆραν μέρος ἐκπρόσωποι τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα», τῆς Ἐργατικῆς ὀργάνωσης καί τῆς Ἐπιτροπῆς Πετρούπολης. Οἱ «οἰκονομιστές» ὅμως μέ ἐπικεφαλῆς τόν Τοκαριόφ, ἀφοῦ δήλωσαν ὅτι διαφωνοῦν μέ τήν ἀπόφαση τῆς ἐπιτροπῆς Πετρούπολης σχετικά μέ τήν ὑποστήριξη τῶν θέσεων τῆς «Ἴσκρα», ἵδρυσαν τή λεγόμενη ἐπιτροπή τῆς Ἐργατικῆς ὀργάνωσης καί πάλαιβαν ἐνάντια στούς ἰσκριστές. Οἱ ἰσκριστές μέ τήν ὑποστήριξη τῶν ἐργατῶν κατόρθωσαν νά διατηρήσουν τίς θέσεις τους καί νά ἑδραιωθοῦν στήν ὀργάνωση Πετρούπολης.

Τό «Γράμμα σέ σύντροφο» ὅπου ὁ Λένιν ἀνάπτυξε καί συγκεκριμενοποίησε τό δικό του σχέδιο ὀργάνωσης τοῦ κόμματος, ἔφτασε στήν Πετρούπολη ὅταν ἡ πάλη ἐνάντια στούς «οἰκονομιστές» βρισκόταν στό ἀποκορύφωμα. Τό γράμμα πολυγραφήθηκε, ἀντιγραφόταν μέ τό χέρι καί κυκλοφοροῦσε στούς σοσιαλδημοκράτες τῆς Πετρούπολης. Τόν Ἰούνη τοῦ 1903 τό «Γράμμα σέ σύντροφο» τυπώθηκε παράνομα ἀπό τή σοσιαλδημοκρατική ἕνωση τῆς Σιβηρίας μέ τόν τίτλο «Ἡ ἐπαναστατική δουλειά τῶν ὀργανώσεων τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας (Γράμμα σέ σύντροφο)». Τό Γενάρη τοῦ 1904 ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔβγαλε τό «Γράμμα σέ σύντροφο» σέ ξεχωριστή μπροσούρα μέ πρόλογο καί ἐπίλογο τοῦ Λένιν. Ἡ μπροσούρα ἑτοιμάστηκε γιά τύπωμα ἀπό τόν Λένιν. Τό «Γράμμα σέ σύντροφο» κυκλοφόρησε πλατιά στίς σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις. Ἀπό τά ὑλικά τῆς διεύθυνσης ἀστυνομίας τοῦ 1902–1905 φαίνεται ὅτι τό «Γράμμα σέ σύντροφο» βρέθηκε στίς ἔρευνες πού ἔγιναν στή Μόσχα, στή Ρίγα, στό Ροστόβ τοῦ Ντόν, στό Ναχιτσεβάν, στό Νικολάγεφ, στό Κρασνογιάρσκ, στό Ἰρκούτσκ καί σέ ἄλλες πόλεις.

Στό Ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ σώζεται μόνο ἡ πρώτη σελίδα τοῦ χειρογράφου ἀπό τό «Γράμμα σέ σύντροφο». Σ' αὐτήν ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη ἐπικεφαλίδα τοῦ Β. Ι. Λένιν: «Γιά τήν Ἐπιτροπή Πετρούπολης γενικά καί τόν σύντροφο „Ἐρέμα" εἰδικά — (ἀπό τόν Λένιν)». — *1.*

² Πρόκειται γιά τή νέα, τή μενσεβίκικη, σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα», πού εἶχε πάρει στά χέρια της τήν ἔκδοση τῆς «Ἴσκρα» τό Νοέμβρη τοῦ 1903. — *5.*

³ «*Ἴσκρα*» — ἡ πρώτη πανρωσική παράνομη μαρξιστική ἐφημερίδα πού ἱδρύθηκε ἀπό τόν Λένιν τό 1900 καί ἔπαιξε ἀποφασιστικό ρόλο στή δημιουργία τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξιστικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας.

Ἐπειδή ἦταν ἀδύνατο νά ἐκδοθεῖ ἐπαναστατική ἐφημερίδα στή Ρωσία ἐξαιτίας τῶν ἀστυνομικῶν διώξεων, ὁ Λένιν, ὄντας ἐξόριστος ἀκόμα στή Σιβηρία, εἶχε καταστρώσει σέ ὅλες του τίς λεπτομέρειες τό σχέδιο ἔκδοσής της στό ἐξωτερικό. Μόλις τέλειωσε ἡ ἐξορία (Γενάρης 1900) ὁ Λένιν καταπιάστηκε ἀμέσως μέ τήν ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου του. Τό Φλεβάρη τοῦ 1900 ὁ Λένιν εἶχε στήν Πετρούπολη συνομιλίες μέ τή Β. Ι. Ζασούλιτς πού εἶχε ἔρθει παράνομα ἀπό τό ἐξωτερικό, σχετικά μέ τή συμμετοχή τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» στήν ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας. Στά τέλη τοῦ Μάρτη–ἀρχές τοῦ Ἀπρίλη 1900 ἔγινε ἡ λεγόμενη «Σύσκεψη τοῦ Πσκόφ» τῶν Β. Ι. Λένιν, Λ. Μάρτοφ

(Γ. Ο. Τσεντερμπάουμ), Α. Ν. Πότρεσοφ, Σ. Ι. Ραντσένκο μέ τούς «νόμιμους μαρξιστές» — Π. Μπ. Στροῦβε καί Μ. Ι. Τουγκάν-Μπαρανόβσκι, ὅπου συζητήθηκε τό λενινιστικό σχέδιο ἀνακοίνωσης τῆς σύνταξης τῆς πανρωσικῆς ἐφημερίδας («Ἴσκρα») καί τοῦ ἐπιστημονικο-πολιτικοῦ περιοδικοῦ («Ζαριά»), σχετικά μέ τό πρόγραμμα καί τά καθήκοντα τῶν ἐκδόσεων αὐτῶν. Τό πρῶτο ἑξάμηνο τοῦ 1900 ὁ Λένιν περιόδεψε μιά σειρά πόλεις τῆς Ρωσίας (Μόσχα, Πετρούπολη, Ρίγα, Σμολένσκ, Νίζνι Νόβγκοροντ, Οὐφά, Σαμάρα, Σιζράν), ἀποκατάστησε σύνδεση μέ τίς σοσιαλδημοκρατικές ὁμάδες καί μέ μεμονωμένους σοσιαλδημοκράτες καί ἐξασφάλισε ἀπομέρους τους τήν ὑποστήριξη τῆς μελλοντικῆς «Ἴσκρα». Τόν Αὔγουστο τοῦ 1900, μέ τήν ἄφιξη τοῦ Λένιν στήν Ἑλβετία, ἔγινε σύσκεψη τοῦ Λένιν καί τοῦ Πότρεσοφ μέ τά μέλη τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς», μέ θέμα τό πρόγραμμα καί τά καθήκοντα τῆς ἐφημερίδας καί τοῦ περιοδικοῦ, τούς πιθανούς συνεργάτες, τή σύνθεση τῆς σύνταξης καί τήν ἕδρα της· οἱ συνομιλίες αὐτές παρά λίγο νά ναυαγήσουν. Ὡστόσο κατά τό τέλος τῶν συνομιλιῶν κατορθώθηκε νά ἐπιτευχθεῖ συμφωνία σέ ὅλα τά ἐπίμαχα ζητήματα.

Τό πρῶτο φύλλο τῆς λενινιστικῆς «Ἴσκρα» βγῆκε τό Δεκέμβρη τοῦ 1900 στή Λειψία, τά ἑπόμενα φύλλα ἔβγαιναν στό Μόναχο, ἀπό τόν Ἰούλη τοῦ 1902 στό Λονδίνο καί ἀπό τήν ἄνοιξη τοῦ 1903 στή Γενεύη. Μεγάλη βοήθεια γιά τήν ἐγκατάσταση τῆς ἐφημερίδας (ὀργάνωση μυστικοῦ τυπογραφείου, ἐξασφάλιση στοιχείων κτλ.) πρόσφεραν οἱ γερμανοί σοσιαλδημοκράτες: Κλάρα Τσέτκιν, Ἄντολφ Μπράουν καί ἄλλοι, ὁ πολωνός ἐπαναστάτης Γ. Μαρχλέβσκι πού ζοῦσε τήν ἐποχή ἐκείνη στό Μόναχο, ὁ Γ. Κβέλτς — ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς ἀγγλικῆς Σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμοσπονδίας.

Τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» τήν ἀποτελοῦσαν οἱ: Β. Ι. Λένιν, Γ. Β. Πλεχάνοφ, Λ. Μάρτοφ, Π. Μπ. Ἀξελρόντ, Α. Ν. Πότρεσοφ καί Β. Ι. Ζασούλιτς. Γραμματέας τῆς σύνταξης ἀρχικά ἦταν ἡ Ι. Γ. Σμιντόβιτς-Λέμαν, ἀργότερα, ἀπό τήν ἄνοιξη τοῦ 1901, ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια πού κρατοῦσε καί ὁλόκληρη τήν ἀλληλογραφία τῆς «Ἴσκρα» μέ τίς ρωσικές σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις.

Στό κέντρο τῆς προσοχῆς τῆς «Ἴσκρα» βρίσκονταν τά προβλήματα τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου καί ὅλων τῶν ἐργαζομένων τῆς Ρωσίας ἐνάντια στήν τσαρική ἀπολυταρχία, μεγάλη προσοχή δινόταν στά σοβαρότερα γεγονότα τῆς διεθνοῦς ζωῆς καί ἰδιαίτερα τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος. Ὁ Λένιν ἦταν οὐσιαστικά ὁ διευθυντής καί καθοδηγητής τῆς «Ἴσκρα», δημοσίευε ἄρθρα γιά ὅλα τά βασικά ζητήματα τῆς οἰκοδόμησης τοῦ κόμματος καί τῆς ταξικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου τῆς Ρωσίας.

Ἡ «Ἴσκρα» ἔγινε τό κέντρο συνένωσης τῶν κομματικῶν δυνάμεων, συγκέντρωσης καί διαπαιδαγώγησης τῶν κομματικῶν στελεχῶν. Σέ πολλές πόλεις τῆς Ρωσίας (Πετρούπολη, Μόσχα, Σαμάρα καί ἄλλες) δημιουργήθηκαν ὁμάδες καί ἐπιτροπές τοῦ ΣΔΕΚΡ λενινιστικῆς-ἰσκρικῆς κατεύθυνσης. Τό Γενάρη τοῦ 1902 στό συνέδριο τῶν ὀπαδῶν τῆς «Ἴσκρα» στή Σαμάρα δημιουργήθηκε ἡ ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα». Οἱ ἰσκρικές ὀργανώσεις συγκροτοῦνταν καί δούλευαν κάτω ἀπό τήν ἄμεση καθοδήγηση τῶν μαθητῶν καί συνεργατῶν τοῦ Β. Ι. Λένιν — τῶν Ν. Ε. Μπάουμαν, Ι. Β. Μπάμπουσκιν, Σ. Ι. Γκοῦσεφ, Μ. Ι. Καλίνιν, Π. Α. Κράσικοφ, Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι, Φ. Β. Λένγκνικ, Π. Ν. Λεπεσίνσκι, Ι. Ι. Ραντσένκο καί ἄλλων.

Μέ πρωτοβουλία τοῦ Λένιν καί μέ τήν ἄμεση συμμετοχή του ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ἐπεξεργάστηκε τό σχέδιο προγράμματος τοῦ κόμματος (δημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 21, τῆς 1 τοῦ Ἰούνη 1902) καί προετοίμασε τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ πού συνῆλθε στίς 17 (30) τοῦ Ἰούλη–10 (23) τοῦ Αὐγούστου 1903. Στίς παραμονές τῆς σύγκλησης τοῦ συνεδρίου οἱ περισσότερες τοπικές σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις τῆς Ρωσίας εἶχαν προσχωρήσει στήν «Ἴσκρα», ἐνέκριναν τήν ταχτική της, τό πρόγραμμά της καί τό ὀργανωτικό της σχέδιο καί τήν ἀναγνώρισαν σάν καθοδηγητικό τους ὄργανο. Τό συνέδριο μέ εἰδική ἀπόφαση τόνισε τόν ἐξαιρετικό ρόλο τῆς «Ἴσκρα» στήν πάλη γιά τό κόμμα καί τήν ἀνακήρυξε Κεντρικό Ὄργανο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στό II συνέδριο ἐκλέχτηκε συνταχτική ἐπιτροπή ἀπό τούς Λένιν, Πλεχάνοφ καί Μάρτοφ. Ὁ Μάρτοφ, παρά τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τοῦ κόμματος, ἀρνήθηκε νά μπεῖ στή σύνταξη, ἐπιμένοντας νά μείνουν καί οἱ ἕξι προηγούμενοι συντάχτες καί ἔτσι τά φύλλα τῆς «Ἴσκρα» 46–51 βγῆκαν μέ συνταχτική ἐπιτροπή τόν Λένιν καί τόν Πλεχάνοφ. Ὕστερα ἀπό λίγο ὁ Πλεχάνοφ πέρασε στίς θέσεις τοῦ μενσεβικισμοῦ καί ζήτησε νά μποῦν στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ὅλοι οἱ παλιοί μενσεβίκοι συντάχτες πού τούς εἶχε ἀπορίψει τό συνέδριο. Ὁ Λένιν δέν μποροῦσε νά συμφωνήσει μ' αὐτό καί στίς 19 τοῦ Ὀχτώβρη (1 τοῦ Νοέμβρη) 1903 ἀποχώρησε ἀπό τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα», μετά προσλήφθηκε στήν ΚΕ καί ἀπό κεῖ πάλαιβε ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές μενσεβίκους.

Τό φύλλο 52 τῆς «Ἴσκρα» βγῆκε μέ μοναδικό συντάχτη τόν Πλεχάνοφ. Στίς 13 (26) τοῦ Νοέμβρη 1903 ὁ Πλεχάνοφ προσέλαβε στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» αὐτόβουλα, παραβιάζοντας τή θέληση τοῦ συνεδρίου, τούς πρώην μενσεβίκους συντάχτες της. Ἀπό τό φύλλο 52 οἱ μενσεβίκοι μετάτρεψαν τήν «Ἴσκρα» σέ ὄργανό τους. — *6.*

4 Πρόκειται γιά τό καταστατικό τοῦ κόμματος πού ἐγκρίθηκε ἀπό τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. — *6.*

5 Ὁ Β. Ι. Λένιν κάνει ἐδῶ ἐλεύθερη μετάφραση τοῦ ποιήματος τοῦ Ι. Σ. Τουργκένιεφ, ἀπό τό μυθιστόρημα «Ἡ φωλιά τῶν εὐγενῶν» (βλ. Ι. Σ. Τουργκένιεφ. Ἅπαντα, ρωσ. ἔκδ., τόμ. 2ος, 1954, σελ. 215). — *6.*

6 *Ραμποτσεντέλτσι* — ὀπαδοί τοῦ «οἰκονομισμοῦ» πού εἶχαν συγκεντρωθεῖ γύρω ἀπό τό περιοδικό «Ραμπότσεγε Ντιέλο», ὄργανο τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ». Τό περιοδικό ἔβγαινε στή Γενεύη ἀπό τόν Ἀπρίλη τοῦ 1899 ὥς τόν Φλεβάρη τοῦ 1902 μέ συνταχτική ἐπιτροπή τούς Μπ. Ν. Κριτσέβσκι, Π. Φ. Τεπλόφ (Σιμπιριάκ), Β. Π. Ἰβάνσιν καί ἀργότερα καί τόν Α. Σ. Μαρτίνοφ. Βγῆκαν 12 τεύχη (ἐννιά βιβλία). Τό «Ραμπότσεγε Ντιέλο» ὑποστήριζε τό μπερνσταϊνικό σύνθημα τῆς «ἐλευθερίας κριτικῆς» τοῦ μαρξισμοῦ, ἔπαιρνε ὀπορτουνιστικές θέσεις στά ζητήματα τῆς ταχτικῆς καί τῶν ὀργανωτικῶν καθηκόντων τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Οἱ ραμποτσεντέλτσι προπαγάνδιζαν τίς ὀπορτουνιστικές ἰδέες ὑπόταξης τῆς πολιτικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου στήν οἰκονομική πάλη, ὑποκλίνονταν μπροστά στόν αὐθόρμητο χαρακτήρα τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος καί ἀρνοῦνταν τόν καθοδηγητικό ρόλο τοῦ κόμματος. Οἱ ραμποτσεντέλτσι, παλαίβοντας ἐνάντια στή λενινιστική ἰδέα δημιουργίας μιᾶς

αὐστηρά συγκεντρωτικῆς συνωμοτικῆς ὀργάνωσης, ὑποστήριζαν τή λεγόμενη ἀρχή τοῦ «πλατιοῦ δημοκρατισμοῦ» πού, ὅπως τόνιζε ὁ Λένιν, ἀποτελοῦσε, στίς συνθῆκες τῆς ἀπολυταρχίας, μιά «ἠχηρή, ἀλλά κενή φράση» (Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 138 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 140)). Τό «Ραμπότσεγε Ντιέλο» ὑποστήριζε τό ὄργανο τῶν ἀνοιχτῶν «οἰκονομιστῶν» «Ραμπότσαγια Μίσλ». Ἕνας ἀπό τούς συντάχτες τοῦ «Ραμπότσεγε Ντιέλο» (ὁ Β. Π. Ἰβάνσιν) ἔπαιρνε μέρος στή σύνταξη τῆς «Ραμπότσαγια Μίσλ». Στό II συνέδριο τοῦ κόμματος οἱ ραμποτσεντέλτσι ἀντιπροσώπευαν τήν ἄκρα δεξιά, τήν ὀπορτουνιστική πτέρυγα τοῦ κόμματος. — *7.*

7 Πρόκειται γιά τή «*Δήλωση τοῦ ἐκπροσώπου στό ἐξωτερικό τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας*» Φ. Β. Λένγκνικ πού στάλθηκε στή σύνταξη τῆς μενσεβίκικης «Ἴσκρα». Ἐπειδή ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ἀρνήθηκε νά τή δημοσιεύσει, ἡ δήλωση τυπώθηκε σέ ξεχωριστό φυλλάδιο. — *25.*

8 Πρόκειται γιά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ πού συνῆλθε στίς 17 (30) τοῦ Ἰούλη–10 (23) τοῦ Αὐγούστου 1903. — *26.*

9 Στίς 13 (26) τοῦ Νοέμβρη 1903 ὁ Πλεχάνοφ προσέλαβε στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» τούς πρώην μενσεβίκους συντάχτες της. — *28.*

10 Πρόκειται γιά τόν Ν. Ε. Βίλονοφ. Ἀπάντηση στό γράμμα του στάλθηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν τό Δεκέμβρη τοῦ 1903 (βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 175–177). — *28.*

11 Τό σημείωμα «*Οἱ διαδηλώσεις*» ἀποτελεῖ ἀπάντηση στό γράμμα («Σχετικά μέ τίς διαδηλώσεις») τοῦ φοιτητῆ τοῦ πανεπιστημίου τῆς Πετρούπολης Α. Ὀβσιάνικοφ μέ ἡμερομηνία 6 (19) τοῦ Ὀχτώβρη 1902· τό γράμμα στάλθηκε στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ἀπ' ἀφορμή τό ἄρθρο «Τί νά κάνουμε;» πού εἶχε δημοσιευτεῖ στίς 15 τοῦ Σεπτέμβρη 1902 στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 25.

Τό σημείωμα τοῦ Β. Ι. Λένιν προοριζόταν νά δημοσιευτεῖ στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 27 σάν ἐπίλογος τῆς σύνταξης στό γράμμα τοῦ Ὀβσιάνικοφ· ὡστόσο δέ δημοσιεύτηκε, ὅπως καί τό γράμμα. — *31.*

12 «*Φινλιάντσκαγια Γκαζέτα*» («Ἐφημερίδα τῆς Φιλλανδίας») — ἐπίσημο ὄργανο τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης· ἔβγαινε στό Ἕλσιγκφορς ἀπό τό 1900 ὥς τό 1917 ἀπό τή διοίκηση τοῦ γενικοῦ διοικητῆ τῆς Φιλλανδίας. Ἡ ἐφημερίδα ἦταν ὄργανο τῆς πολιτικῆς τοῦ ἐκρωσισμοῦ καί τοῦ μεγαλοκρατισμοῦ τοῦ τσαρισμοῦ. — *33.*

13 Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη τό νόμο τῆς 8 (21) τοῦ Ἰούνη 1901 γιά παραχώρηση σέ ἰδιῶτες κρατικῶν γαιῶν στή Σιβηρία. Ὁ νόμος παραχωροῦσε ἐξαιρετικά προνόμια στούς εὐγενεῖς-τσιφλικάδες. Λεπτομερειακή ἀνάλυση καί ἐκτίμηση τοῦ νόμου αὐτοῦ ἔκανε ὁ Λένιν στό ἄρθρο «Οἱ φεουδάρχες σέ δράση» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 87–92 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 88–93)). — *33.*

14 *Ζουμπατοφισμός* — πολιτική τοῦ «ἀστυνομικοῦ σοσιαλισμοῦ» πού

ἀποσκοποῦσε νά δημιουργήσει στά 1901–1903, μέ πρωτοβουλία τοῦ συνταγματάρχη τῆς χωροφυλακῆς Σ. Β. Ζουμπάτοφ, ἀρχηγοῦ τοῦ τμήματος ἀσφάλειας τῆς Μόσχας, νόμιμες ἐργατικές ὀργανώσεις γιά νά ἀποτραβήξουν τούς ἐργάτες ἀπό τήν πολιτική πάλη ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία. Ἡ δράση τοῦ Ζουμπάτοφ γιά τή δημιουργία νόμιμων ἐργατικῶν ὀργανώσεων ὑποστηριζόταν ἀπό τόν ὑπουργό τῶν ἐσωτερικῶν Β. Κ. Πλέβε. Οἱ ὀπαδοί τοῦ Ζουμπάτοφ προσπαθοῦσαν νά μπάσουν τό ἐργατικό κίνημα στό κανάλι τῶν στενῶν οἰκονομικῶν διεκδικήσεων, νά καλλιεργήσουν στούς ἐργάτες τήν ἐντύπωση ὅτι ἡ κυβέρνηση εἶναι ἕτοιμη νά ἱκανοποιήσει τά αἰτήματα αὐτά. Ἡ πρώτη ζουμπατοφική ὀργάνωση ἱδρύθηκε στή Μόσχα τό Μάη τοῦ 1901 μέ τόν τίτλο «Σύλλογος ἀμοιβαίας βοήθειας τῶν ἐργατῶν τῆς μηχανικῆς παραγωγῆς». Ζουμπατοφικές ὀργανώσεις ἱδρύθηκαν καί στό Μίνσκ, στήν Ὀδησσό, στή Βίλνα, στό Κίεβο καί σέ ἄλλες πόλεις.

Τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ στήν ἀπόφαση «Γιά τή συνδικαλιστική πάλη» χαρακτήρισε τόν ζουμπατοφισμό σάν πολιτική «συστηματικῆς προδοσίας τῶν συμφερόντων τῆς ἐργατικῆς τάξης πρός ὄφελος τῶν κεφαλαιοκρατῶν» καί συνιστοῦσε ὅτι οἱ κομματικές ὀργανώσεις, γιά νά παλαίψουν ἐνάντια στόν ζουμπατοφισμό, πρέπει νά ὑποστηρίζουν καί νά κατευθύνουν τίς ἀπεργίες πού κήρυχναν οἱ νόμιμες ἐργατικές ὀργανώσεις (βλ. «Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἰούλης–Αὔγουστος 1903. Πραχτικά», ρωσ. ἔκδ., Μόσχα, 1959, σελ. 433).

Οἱ ἐπαναστάτες σοσιαλδημοκράτες, ξεσκεπάζοντας τόν ἀντιδραστικό χαρακτήρα τοῦ ζουμπατοφισμοῦ, χρησιμοποιοῦσαν τίς νόμιμες ἐργατικές ὀργανώσεις γιά νά τραβήξουν στήν πάλη ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία τά πλατιά στρώματα τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ἀργότερα ὁ Λένιν ἔγραφε: «Καί νά, τό ζουμπατοφικό κίνημα ξεπερνάει τά πλαίσιά του καί ἐνῶ τό κίνημα αὐτό τό ἄρχισε ἡ ἀστυνομία πρός τό συμφέρον τῆς ἀστυνομίας γιά τήν ὑποστήριξη τῆς ἀπολυταρχίας, γιά τή διαφθορά τῆς πολιτικῆς συνείδησης τῶν ἐργατῶν, στρέφεται ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία, μετατρέπεται σέ ξέσπασμα τῆς προλεταριακῆς ταξικῆς πάλης» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 8ος, σελ. 71).

Κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῆς ἰσχυρῆς ἀνόδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ἡ τσαρική κυβέρνηση τό 1903 ἀναγκάστηκε νά διαλύσει τίς ζουμπατοφικές ὀργανώσεις. — *35.*

15 «*Ὀσβομποζντένιγε*» («Ἀπελευθέρωση») — δεκαπενθήμερο περιοδικό πού ἔβγαινε στό ἐξωτερικό ἀπό τίς 18 τοῦ Ἰούνη (1 τοῦ Ἰούλη) 1902 ὥς τίς 5 (18) τοῦ Ὀχτώβρη 1905 μέ διευθυντή τόν Π. Μπ. Στροῦβε. Τό περιοδικό ἦταν ὄργανο τῆς ρωσικῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης καί προπαγάνδιζε μέ συνέπεια τίς ἰδέες τοῦ μετριοπαθοῦς-μοναρχικοῦ φιλελευθερισμοῦ. Στά 1903 γύρω ἀπό τό περιοδικό συγκεντρώθηκε (καί τό Γενάρη τοῦ 1904 διαμορφώθηκε) ἡ «Ἕνωση ἀπελευθέρωσης», πού ἔζησε ὥς τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1905. Μαζί μέ τούς ζεμστβικούς-συνταγματικούς οἱ ὀπαδοί τοῦ «Ὀσβόμποζντένιγε» ἀποτέλεσαν τόν πυρήνα τοῦ συνταγματικοῦ-δημοκρατικοῦ κόμματος (τῶν καντέτων), πού δημιουργήθηκε τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1905 καί ἦταν τό κύριο ἀστικό κόμμα στή Ρωσία. — *35.*

16 Πρόκειται γιά τό κύριο ἄρθρο πού δημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα», ἀρ. φύλλου 23, τῆς 1 τοῦ Αὐγούστου 1902 «Τό πρόγραμμα τῶν ρώσων

φιλελευθέρων»· συγγραφέας τοῦ ἄρθρου ἦταν ὁ Λ. Μάρτοφ. — *37.*

17 «*Ζαριά*» («Αὐγή») — μαρξιστικό ἐπιστημονικό-πολιτικό περιοδικό. Ἔβγαινε νόμιμα τό 1901–1902 στή Στουτγάρδη ἀπό τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα». Βγῆκαν συνολικά τέσσερα τεύχη (τρία σώματα) τοῦ «Ζαριά»: Τό 1ο τεῦχος τόν Ἀπρίλη τοῦ 1901 (οὐσιαστικά βγῆκε στίς 23 τοῦ Μάρτη μέ τό νέο ἡμερολόγιο), τά τεύχη 2–3 τό Δεκέμβρη τοῦ 1901, τό 4ο τεῦχος τόν Αὔγουστο τοῦ 1902. Τά καθήκοντα τοῦ περιοδικοῦ εἶχαν καθοριστεῖ στό «Σχέδιο δήλωσης τῆς σύνταξης τῆς „Ἴσκρα“ καί τοῦ „Ζαριά“», πού γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν στή Ρωσία (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 322–333 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 327–338)). Τό 1902, στήν περίοδο τῶν διαφωνιῶν καί τῶν προστριβῶν πού εἶχαν προκύψει στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά», ὁ Πλεχάνοφ πρότεινε σχέδιο ξεχωρισμοῦ τοῦ περιοδικοῦ ἀπό τήν ἐφημερίδα (μέ τό σκοπό νά πάρει ὁ ἴδιος τή σύνταξη τοῦ «Ζαριά»), ἡ πρόταση ὅμως αὐτή δέν ἔγινε δεκτή καί ἡ σύνταξη τῶν ὀργάνων αὐτῶν παρέμενε πάντοτε κοινή.

Τό περιοδικό «Ζαριά» ἔκανε κριτική στό διεθνῆ καί στό ρούσικο ἀναθεωρητισμό, ὑπεράσπιζε τίς θεωρητικές βάσεις τοῦ μαρξισμοῦ. Στό «Ζαριά» δημοσιεύτηκαν οἱ παρακάτω ἐργασίες τοῦ Λένιν: «Εὐκαιριακά σημειώματα», «Οἱ διῶχτες τῶν ζέμστβο καί οἱ Ἀννίβες τοῦ φιλελευθερισμοῦ», «Οἱ κ. κ. „κριτικοί“ στό ἀγροτικό ζήτημα» (τά πρῶτα τέσσερα κεφάλαια τοῦ ἔργου «Τό ἀγροτικό ζήτημα καί οἱ „κριτικοί τοῦ Μάρξ“»), «Ἐσωτερική ἀνασκόπηση», «Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας», καθώς καί οἱ ἐργασίες τοῦ Γ. Β. Πλεχάνοφ: «Ἡ κριτική τῶν κριτικῶν μας. Μέρος 1. Ὁ κ. Π. Στροῦβε στό ρόλο τοῦ κριτικοῦ τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας τῆς κοινωνικῆς ἐξέλιξης», «Ὁ Cant ἐνάντια στόν Κάντ εἴτε ἡ πνευματική διαθήκη τοῦ κ. Μπέρνσταϊν» καί ἄλλα. — *38.*

18 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 459. — *38.*

19 Ὁ Λένιν παραθέτει περικοπή ἀπό τό βιβλίο τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Ἀντι-Ντύρινγκ» (βλ. Φ. Ἔνγκελς. «Ἀντι-Ντύρινγκ», ρωσ. ἔκδ. 1957, σελ. 172–173). — *39.*

20 *Σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες* (ἐσέροι) — μικροαστικό κόμμα τῆς Ρωσίας. Ἐμφανίστηκε στά τέλη τοῦ 1901–ἀρχές τοῦ 1902 σάν ἀποτέλεσμα τῆς συνένωσης διαφόρων ναροντνικιστικῶν ὁμάδων καί κύκλων («Ἕνωση τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν», «Κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν» καί ἄλλα). Ἐπίσημα ὄργανα τοῦ κόμματος αὐτοῦ ἦταν ἡ ἐφημερίδα «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» (1900–1905) καί τό περιοδικό «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι» (1901–1905). Οἱ ἀπόψεις τῶν ἐσέρων ἀποτελοῦσαν ἐκλεκτικό μίγμα ἰδεῶν τοῦ ναροντνικισμοῦ καί τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ· οἱ ἐσέροι προσπαθοῦσαν, κατά τήν ἔκφραση τοῦ Λένιν, νά διορθώσουν «τά ἐλαττώματα τοῦ ναροντνικισμοῦ» μέ τά «μπαλώματα τῆς μοντέρνας ὀπορτουνιστικῆς „κριτικῆς“ τοῦ μαρξισμοῦ» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 9ος, σελ. 283). Οἱ ἐσέροι δέν ἔβλεπαν ταξικές διαφορές ἀνάμεσα στό προλεταριάτο καί στήν ἀγροτιά, ἔκρυβαν τήν ταξική διαίρεση καί τίς ἀντιθέσεις μέσα στήν ἀγροτιά, ἀρνοῦνταν τόν κα-

θοδηγητικό ρόλο τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπανάσταση. Ἡ ταχτική τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας πού προπαγάνδιζαν οἱ ἐσέροι σάν βασική μέθοδο πάλης ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία, ἔφερε μεγάλη ζημιά στό ἐπαναστατικό κίνημα, δυσκόλευε τήν ὀργάνωση τῶν μαζῶν γιά τήν ἐπαναστατική πάλη.

Τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν ἐσέρων πρόβλεπε τήν κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας στή γῆ καί τό πέρασμά της στή διάθεση τῶν κοινοτήτων μέ βάση τήν ἴση χρησιμοποίηση, καθώς καί τήν ἀνάπτυξη κάθε εἴδους συνεταιρισμῶν. Σ' αὐτό τό πρόγραμμα, πού οἱ ἐσέροι πάσχιζαν νά τό παρουσιάσουν σάν πρόγραμμα «σοσιαλιστικοποίησης τῆς γῆς», δέν ὑπῆρχε τίποτε τό σοσιαλιστικό, ἀφοῦ ἡ κατάργηση τῆς ἀτομικῆς ἰδιοχτησίας μονάχα στή γῆ, ὅπως τόνιζε ὁ Λένιν, δέν μπορεῖ νά ἐξαλείψει τήν κυριαρχία τοῦ κεφαλαίου καί τήν ἀθλιότητα τῶν μαζῶν. Ρεαλιστικό, ἱστορικά προοδευτικό περιεχόμενο τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τῶν ἐσέρων ἦταν ἡ πάλη γιά τήν κατάργηση τῆς τσιφλικάδικης γαιοχτησίας. Τό αἴτημα αὐτό ἐξέφραζε ἀντικειμενικά τά συμφέροντα καί τίς ἐπιδιώξεις τῆς ἀγροτιᾶς στήν περίοδο τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης.

Τό κόμμα τῶν μπολσεβίκων ξεσκέπαζε τίς προσπάθειες τῶν ἐσέρων νά ἐμφανίζονται μέ τή μάσκα τῶν σοσιαλιστῶν, διεξῆγε ἀκούραστη πάλη ἐνάντια στούς ἐσέρους γιά ἐξασφάλιση ἐπιροῆς πάνω στήν ἀγροτιά, ἀποκάλυπτε ὅτι ἡ ταχτική τῆς ἀτομικῆς τρομοκρατίας πού ἀκολουθοῦσαν ἦταν ἐπιζήμια γιά τό ἐργατικό κίνημα. Παράλληλα οἱ μπολσεβίκοι, κάτω ἀπό ὁρισμένες συνθῆκες, ἔκλειναν προσωρινές συμφωνίες μέ τούς ἐσέρους γιά τήν πάλη κατά τοῦ τσαρισμοῦ.

Ἡ ταξική ἀνομοιογένεια τῆς ἀγροτιᾶς καθόριζε, σέ τελευταία ἀνάλυση, τήν ἰδεολογική-πολιτική ἀστάθεια καί τήν ὀργανωτική διασπορά τοῦ κόμματος τῶν ἐσέρων, τίς συνεχεῖς ταλαντεύσεις τους ἀνάμεσα στήν φιλελεύθερη ἀστική τάξη καί στό προλεταριάτο. Στά χρόνια ἀκόμη τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης ἀπό τό κόμμα τῶν ἐσέρων ἀποσπάστηκε ἡ δεξιά πτέρυγα καί δημιούργησε τό νόμιμο «Λαϊκό-σοσιαλιστικό κόμμα τῆς ἐργασίας» (ἐνέσοι), συγγενικό ὡς πρός τίς ἀπόψεις του μέ τούς καντέτους, καί ἡ ἀριστερή πτέρυγα πού διαμορφώθηκε σέ μισοαναρχική ἕνωση τῶν «μαξιμαλιστῶν». Στήν περίοδο τῆς ἀντίδρασης τοῦ Στολίπιν τό κόμμα τῶν ἐσέρων βρισκόταν σέ πλήρη ἰδεολογική καί ὀργανωτική κατάρευση. Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἡ πλειοψηφία τῶν ἐσέρων ὑποστήριζε τίς θέσεις τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ.

Μετά τή νίκη τῆς ἀστικοδημοκρατικῆς ἐπανάστασης τοῦ Φλεβάρη 1917 οἱ ἐσέροι μαζί μέ τούς μενσεβίκους καί τούς καντέτους ἀποτελοῦσαν τό κύριο στήριγμα τῆς ἀντεπαναστατικῆς ἀστικοτσιφλικάδικης Προσωρινῆς κυβέρνησης, ἐνῶ οἱ ἡγέτες τοῦ κόμματος (Κέρενσκι, Αὐξέντιεφ, Τσερνόφ) ἦταν μέλη της. Ἡ ἀριστερή πτέρυγα τῶν ἐσέρων σχημάτισε στά τέλη τοῦ Νοέμβρη 1917 τό αὐτοτελές κόμμα τῶν ἀριστερῶν ἐσέρων. Ἐπιδιώκοντας νά διατηρήσουν τήν ἐπιροή τους στίς ἀγροτικές μάζες, οἱ ἀριστεροί ἐσέροι ἀναγνώρισαν τυπικά τή Σοβιετική ἐξουσία καί ἦρθαν σέ συμφωνία μέ τούς μπολσεβίκους, σύντομα ὅμως πῆραν τό δρόμο τῆς πάλης ἐνάντια στή Σοβιετική ἐξουσία.

Στά χρόνια τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπέμβασης καί τοῦ ἐμφύλιου πολέμου οἱ ἐσέροι ἔκαναν ἀντεπαναστατική ὑπονομευτική δράση, ὑποστήριζαν ἐνεργά τούς ἐπιδρομεῖς καί τούς λευκοφρουρούς στρατηγούς, συμμετεῖχαν στίς ἀντεπαναστατικές συνωμοσίες, ὀργάνωναν τρομοκρα-

τικές πράξεις ἐνάντια στούς παράγοντες τοῦ Σοβιετικοῦ κράτους καί τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος. Μετά τό τέλος τοῦ ἐμφύλιου πολέμου οἱ ἐσέροι συνέχιζαν τήν ἐχθρική δράση τους ἐνάντια στό Σοβιετικό κράτος στό ἐσωτερικό τῆς χώρας καί στούς κύκλους τῶν λευκοφρουρῶν τῆς ἐμιγκράτσιας. — *39.*

[21] «*Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια*» («Ἐπαναστατική Ρωσία») — παράνομη ἐφημερίδα τῶν ἐσέρων· ἀπό τά τέλη τοῦ 1900 τήν ἔβγαζε στή Ρωσία ἡ «Ἕνωση τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν» (τό 1ο φύλλο της μέ χρονολογία 1900, στήν πραγματικότητα βγῆκε τό Γενάρη τοῦ 1901). Ἀπό τό Γενάρη τοῦ 1902 ὥς τό Δεκέμβρη τοῦ 1905 ἔβγαινε στό ἐξωτερικό (Γενεύη), σάν ἐπίσημο ὄργανο τοῦ κόμματος τῶν ἐσέρων. — *41.*

[22] «*Ραμπότσαγια Μίσλ*» («Ἐργατική Σκέψη») — ἐφημερίδα, τό πιό συνεπές ὄργανο τῶν «οἰκονομιστῶν»· ἔβγαινε ἀπό τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1897 ὥς τό Δεκέμβρη τοῦ 1902. Βγῆκαν 16 φύλλα. Τά πρῶτα δυό φύλλα βγῆκαν σέ πολύγραφο στήν Πετρούπολη, τά φύλλα 3–11 βγῆκαν στό ἐξωτερικό, στό Βερολίνο· ἡ ἐκτύπωση τῶν φύλλων 12, 13, 14 καί 15 ἔγινε στή Βαρσοβία· τό τελευταῖο, 16ο φύλλο, βγῆκε στό ἐξωτερικό. Τήν ἐφημερίδα τή διεύθυνε ὁ Κ. Μ. Τάχταρεφ καί ἄλλοι.

Κριτική στίς ἀπόψεις τῆς «Ραμπότσαγια Μίσλ» σάν ρωσικῆς παραλλαγῆς τοῦ διεθνοῦς ὀπορτουνισμοῦ ἔκανε ὁ Λένιν στό ἄρθρο «Πισοδρομική κατεύθυνση στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία» καί στό βιβλίο «Τί νά κάνουμε;» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 240–273 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 246–279) καί τόμ. 6ος, σελ. 1–192 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 1–195)), καθώς καί στά ἄρθρα πού δημοσιεύτηκαν στήν ἐφημερίδα «Ἴσκρα». — *47.*

[23] Πρόκειται γιά τίς ἐκδόσεις τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας τοῦ ἐξωτερικοῦ «Μπορμπά»,πού περιλάβαινε τούς Ντ. Μπ. Ριαζάνοφ, Γ. Μ. Στεκλόφ (Νεβζόροφ) καί Ε. Λ. Γκούρεβιτς (Β. Ντανέβιτς). Ἡ ὁμάδα σχηματίστηκε τό καλοκαίρι τοῦ 1900 στό Παρίσι καί τό Μάη τοῦ 1901 πῆρε τήν ὀνομασία «Μπορμπά». Ἡ ὁμάδα «Μπορμπά», προσπαθώντας νά συμβιβάσει τά δυό ρεύματα τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας, τό ἐπαναστατικό καί τό ὀπορτουνιστικό, πῆρε τήν πρωτοβουλία τῆς σύγκλησης στή Γενεύη διάσκεψης τῶν ἐκπροσώπων τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ — τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά», τῆς ὀργάνωσης «Σοσιαλδημοκράτης», τῆς ἐπιτροπῆς τῆς Μπούντ στό ἐξωτερικό καί τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» (Ἰούνης 1901) καί συμμετεῖχε στίς ἐργασίες τοῦ «ἑνωτικοῦ» συνεδρίου τῶν ὀργανώσεων τοῦ ΣΔΕΚΡ στό ἐξωτερικό (Ὀχτώβρης 1901). Τό Νοέμβρη τοῦ 1901 ἡ ὁμάδα ἔβγαλε τήν προγραμματική «Ἀνακοίνωση γιά τίς ἐκδόσεις τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὁμάδας „Μπορμπά"». Στίς ἐκδόσεις της («Ὑλικά γιά τήν ἐπεξεργασία τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος», σειρά I–III, «Λετούτσι Λιστόκ τῆς ὁμάδας „Μπορμπά"» κτλ.) ἡ ὁμάδα διαστρέβλωνε τήν ἐπαναστατική θεωρία τοῦ μαρξισμοῦ, ἑρμηνεύοντάς την μέ πνεῦμα δογματικό-σχολαστικό, κρατοῦσε ἐχθρική στάση ἀπέναντι στίς λενινιστικές ὀργανωτικές ἀρχές οἰκοδόμησης τοῦ κόμματος. Ἐξαιτίας τῶν παρεκκλίσεών της ἀπό τίς σοσιαλδημοκρατικές ἀντιλήψεις καί τή σοσιαλδημοκρατική ταχτική, τῶν ἀποδιοργανωτικῶν ἐνεργειῶν της καί τῆς ἔλλειψης δεσμῶν μέ τίς

σοσιαλδημοκρατικές όργανώσεις τῆς Ρωσίας, ή όμάδα δέν ἔγινε δεχτή στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Μέ ἀπόφαση τοῦ II συνεδρίου ή όμάδα «Μπορμπά» διαλύθηκε (βλ. «Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», 1959, σελ. 438). — *47*.

24 «*Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσι. Κοινωνικοπολιτική ἐπιθεώρηση*» — («Ἀγγελιοφόρος τῆς Ρωσικῆς Ἐπανάστασης») — παράνομο περιοδικό· ἔβγαινε στό ἐξωτερικό (Παρίσι-Γενεύη) ἀπό τό 1901 ὥς τό 1905. Βγῆκαν 4 τεύχη. Τό τεῦχος 1 τό ἔβγαλε ή «Ὁμάδα τῶν παλιῶν ναροντοβόλτσι» ὑπό τή διεύθυνση τοῦ Ν. Σ. Ρουσάνοφ (Κ. Ταράσοφ)· ἀπό τό δεύτερο τεῦχος τό περιοδικό «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσι» γίνεται τό θεωρητικό ὄργανο τοῦ κόμματος τῶν ἐσέρων. Στό περιοδικό συνεργάζονταν οἱ Μ. Ρ. Γκότς (Α. Λεβίτσκι), Ι. Α. Ρουμπάνοβιτς, Β. Μ. Τσερνόφ (Γ. Γκαρντένιν) καί ἄλλοι. — *48*.

25 «*Ἐργατικό κόμμα πολιτικῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ρωσίας*» — ὀλιγάριθμη ὀργάνωση ναροντνικιστικοῦ προσανατολισμοῦ· ἱδρύθηκε στό Μίνσκ τό 1899. Ἐπικεφαλῆς του ἦταν οἱ Λ. Μ. Κλιάτσκο (Ροντιόνοβα), Χ. Α. Γκάλπεριν, Γ. Α. Γκερσούνι, Μ. Ντ. Σλαντκοπέβτσεφ καί ἄλλοι. Τό κόμμα αὐτό εἶχε δημιουργήσει ἐπίσης ὁρισμένες ὁμάδες στό Μπιελοστόκ, στό Αἰκατερινοσλάβ, στό Ζιτόμιρ καί σέ μερικές ἄλλες πόλεις.

Τό 1900 τό «Ἐργατικό κόμμα πολιτικῆς ἀπελευθέρωσης τῆς Ρωσίας» ἔβγαλε τήν προγραμματική μπροσούρα «Σβομπόντα»; στήν ὁποία πρόβαλε τό καθῆκον τῆς κατάκτησης τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας μέσω, κυρίως, τῆς τρομοκρατικῆς δράσης. Τήν ἄνοιξη τοῦ 1900 ή ὀργάνωση χτυπήθηκε ἀπό τήν ὀχράνα· ὁρισμένες ὁμάδες της ἐξακολουθοῦσαν νά ὑπάρχουν σκόρπιες. Τό καλοκαίρι τοῦ 1902 οἱ ὁμάδες αὐτές προσχώρησαν στό κόμμα τῶν ἐσέρων. — *48*.

26 *Ναροντοβολτσισμός, ναροντοβόλτσι* — μέλη τῆς μυστικῆς πολιτικῆς ὀργάνωσης τῶν ναρόντνικων-τρομοκρατῶν «Ναρόνταγια βόλια» που ἱδρύθηκε τόν Αὔγουστο τοῦ 1879 ὕστερα ἀπό τή διάσπαση τῆς ναροντνικιστικῆς ὀργάνωσης «Ζεμλιά ἱ βόλια». Ἐπικεφαλῆς τῆς ὀργάνωσης «Ναρόνταγια βόλια» ἦταν μιά Ἐκτελεστική Ἐπιτροπή πού ἀποτελοῦνταν ἀπό τούς Α. Ι. Ζελιάμποφ, Α. Ντ. Μιχάηλοφ, Μ. Φ. Φρολένκο, Ν. Α. Μορόζοφ, Β. Ν. Φίγκνερ, τή Σ. Λ. Περόβσκαγια, τόν Α. Α. Κβιατκόβσκι καί ἄλλους. Παραμένοντας στίς θέσεις τοῦ ναροντνικιστικοῦ οὐτοπικοῦ σοσιαλισμοῦ, οἱ ναροντοβόλτσι ἀκολουθοῦσαν τό δρόμο τῆς πολιτικῆς πάλης, θεωρώντας σάν τό πιό σοβαρό καθῆκον τήν ἀνατροπή τῆς ἀπολυταρχίας καί τήν κατάχτηση τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας. Τό πρόγραμμά τους πρόβλεπε τήν ὀργάνωση «μόνιμης λαϊκῆς ἀντιπροσώπευσης» πού θά ἐκλεγόταν μέ βάση τό γενικό ἐκλογικό δικαίωμα, τή διακήρυξη τῶν δημοκρατικῶν ἐλευθεριῶν, τή μεταβίβαση τῆς γῆς στό λαό καί τήν ἐπεξεργασία μέτρων γιά τό πέρασμα τῶν ἐργοστασίων στά χέρια τῶν ἐργατῶν. «Οἱ ναροντοβόλτσι — ἔγραφε ὁ Β. Ι. Λένιν — ἔκαναν ἕνα βῆμα πρός τά μπρός, περνώντας στήν πολιτική πάλη, ὡστόσο ὅμως δέν κατόρθωσαν νά τή συνδέσουν μέ τό σοσιαλισμό» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 8ος, σελ. 54).

Οἱ ναροντοβόλτσι διεξήγαγαν ἡρωικό ἀγώνα ἐνάντια στήν τσαρική ἀπολυταρχία, ξεκινώντας ὅμως ἀπό τή λαθεμένη θεωρία τῶν «δρα-

στήριων» ἡρώων καί τοῦ «παθητικοῦ» πλήθους, ὑπολόγιζαν νά πετύχουν τό μετασχηματισμό τῆς κοινωνίας χωρίς τή συμμετοχή τοῦ λαοῦ, μέ τίς δικές τους δυνάμεις, μέ τήν ἀτομική τρομοκρατία, τόν ἐκφοβισμό καί τήν ἀποδιοργάνωση τῆς κυβέρνησης. Μετά τήν 1η τοῦ Μάρτη 1881 (ἡμέρα δολοφονίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Β΄) ἡ κυβέρνηση μέ ἄγριους διωγμούς, ἐκτελέσεις καί προκλήσεις σύντριψε τήν ὀργάνωση «Ναρόνταγια βόλια». Οἱ ἐπανειλημμένες προσπάθειες ἀνασυγκρότησης τῆς «Ναρόνταγια βόλια», πού καταβλήθηκαν ἀπό τούς ναροντοβόλτσι σ᾽ ὅλη τή δεκαετία 1880–1890, ἔμειναν χωρίς ἀποτέλεσμα. Ἔτσι, τό 1886 ἐμφανίστηκε μιά ὁμάδα μέ ἐπικεφαλῆς τούς Α. Ι. Οὐλιάνοφ (ἀδελφό τοῦ Β. Ι. Λένιν) καί Π. Γ. Σεβίρεφ, πού ἀκολουθοῦσε τίς παραδόσεις τῆς «Ναρόνταγια βόλια». Ἔπειτα ἀπό μιά ἀνεπιτυχῆ ἀπόπειρα δολοφονίας τοῦ Ἀλεξάνδρου Γ΄, στά 1887, ἡ ὁμάδα ἀνακαλύφθηκε καί τά ἐνεργά μέλη της ἐκτελέστηκαν.

Ὁ Β. Ι. Λένιν, ἐπικρίνοντας τό λαθεμένο, οὐτοπικό πρόγραμμα τῶν ναροντοβόλτσι, ἐκφραζόταν μέ μεγάλη ἐκτίμηση γιά τόν γεμάτο αὐταπάρνηση ἀγώνα τῶν μελῶν τῆς «Ναρόνταγια βόλια» ἐνάντια στόν τσαρισμό, ἐκτιμοῦσε πολύ τό συνωμοτικό μηχανισμό τους καί τόν αὐστηρά συγκεντρωτικό τρόπο ὀργάνωσης. — *49.*

27 Πρόκειται γιά τούς λόγους κατά τή διάρκεια τῶν συζητήσεων πάνω στίς διαλέξεις τοῦ Β. Ι. Λένιν, σχετικά μέ τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων: τοῦ Μ. Ρ. Γκότς (Ραφαῆλοφ) στίς 31 τοῦ Ὀχτώβρη (13 τοῦ Νοέμβρη) 1902 στή Γενεύη καί τοῦ Χ. Ι. Ζιτλόβσκι, τήν 1 ἤ 2 (14 ἤ 15) τοῦ Νοέμβρη 1902 στή Βέρνη. — *51.*

28 Πρόκειται γιά τήν ἀπεργία τοῦ Ροστόβ πού ἔγινε ἀπό τίς 2 ὥς τίς 25 τοῦ Νοέμβρη (15 τοῦ Νοέμβρη - 8 τοῦ Δεκέμβρη) 1902. — *57.*

29 Πρόκειται γιά τήν προκήρυξη τῆς Ἐπιτροπῆς Ντόν τοῦ ΣΔΚΕΡ «Πρός ὅλους τούς πολίτες», πού κυκλοφόρησε στίς 6 (19) τοῦ Νοέμβρη 1902. Ἡ προκήρυξη ἀναδημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 29 τῆς 1 τοῦ Δεκέμβρη 1902. — *60.*

30 Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τά λόγια τοῦ Κ. Μάρξ: «Τό κάθε βῆμα τοῦ πραγματικοῦ κινήματος ἔχει περισσότερη σημασία ἀπό μιά δωδεκάδα προγραμμάτων», παρμένα ἀπό τό γράμμα τοῦ Μάρξ πρός τόν Β. Μπράκκε τῆς 5 τοῦ Μάη 1875 (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, ρωσ. ἔκδ. τόμ. II, 1955, σελ. 7). — *60.*

31 Πρόκειται γιά τίς ἀπολογίες τῶν ἐργατῶν τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ Π. Α. Ζαλόμοφ, Α. Ι. Μπίκοφ, Μ. Ι. Σαμίλιν καί Γ. Ε. Μιχάηλοφ, πού δικάστηκαν γιά συμμετοχή στίς διαδηλώσεις τῆς 1 καί 5 (14 καί 18) τοῦ Μάη 1902. Οἱ ἀπολογίες ἔγιναν στή δίκη τῆς 28 μέ 31 τοῦ Ὀχτώβρη (10–13 τοῦ Νοέμβρη) 1902. Γιά τήν ὑπόθεση αὐτή δικάστηκαν συνολικά 23 διαδηλωτές· μέ ἀπόφαση τοῦ δικαστηρίου 13 ἀπ᾽ αὐτούς ἐξορίστηκαν ἰσόβια στή Σιβηρία.

Τίς ἀπολογίες τίς τύπωσε ἀρχικά σέ ξεχωριστό λιθογραφημένο φυλλάδιο ἡ ἐπιτροπή Νίζνι Νόβγκοροντ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στό ἀντίτυπο πού στάλθηκε στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα», ὁ Λένιν ἔγραψε τόν τίτλο «*Οἱ ἐργάτες τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ στό δικαστήριο*»,

πρόλογο ἀπό τή σύνταξη (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 65 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 63)) καί ὁδηγίες πρός τούς τυπογράφους: «Ἐπιφυλλίδα *καί ἀμέσως* σέ χωριστό ἀνάτυπο» καί ἄλλα. Τό κείμενο τοῦ φυλλαδίου μέ τόν πρόλογο τοῦ Λένιν ἀναδημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 29, τῆς 1 τοῦ Δεκέμβρη 1902 καί βγῆκε σέ ξεχωριστό ἀνάτυπο ἀπό τό ἴδιο φύλλο. — *60.*

[32] Βλ. Κ. Μάρξ «Τό Κεφάλαιο», ρωσ. ἔκδ., τόμ. I, 1955, σελ. 766. — *61.*

[33] Τό σημείωμα ἀποτελεῖ ἐπίλογο τῆς σύνταξης στήν προκήρυξη-ἔκκληση «Πρός τούς μαθητές τῶν μέσων σχολῶν», πού εἶχε τυπώσει ἡ Ὁμάδα τῶν μαθητῶν τῶν μέσων σχολῶν τῆς Νότιας Ρωσίας. Ὁ ἐπίλογος γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν στό ἀντίτυπο τῆς ἔκκλησης πού εἶχε σταλεῖ στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα»· ἐκτός ἀπό τόν ἐπίλογο, ὁ Λένιν πρόσθεσε στόν τίτλο «Πρός τούς μαθητές τῶν μέσων σχολῶν» τά λόγια: «ἀπευθύνεται ἡ παρακάτω ἔκκληση πού ἐκδόθηκε τελευταῖα στή Νότια Ρωσία». Ἡ προκήρυξη ἀναδημοσιεύτηκε μ' αὐτή τή μορφή τήν 1 τοῦ Δεκέμβρη 1902 στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 29.

Ἡ *ὁμάδα τῶν μαθητῶν τῶν μέσων σχολῶν τῆς Νότιας Ρωσίας* ἐμφανίστηκε τό Μάη τοῦ 1902 στό Ροστόβ τοῦ Ντόν. Τόν Αὔγουστο τοῦ 1902 συνῆλθε τό I συνέδριο τῆς ὁμάδας. Στό συνέδριο ψηφίστηκε ἡ παραπάνω ἔκκληση πού καθόριζε τά καθήκοντα τῆς ὁμάδας: ἐπαναστατική καί πολιτιστική δουλειά ἀνάμεσα στούς μαθητές, διάδοση τῆς παράνομης φιλολογίας. Ἡ Κεντρική ἐπιτροπή τῆς ὁμάδας καλοῦσε ὅλους τούς μαθητές νά ὑποστηρίξουν τή δράση τῆς ὁμάδας, ὥστε οἱ μαθητές νά μπορέσουν ἀργότερα, βγαίνοντας ἀπό τούς τοίχους τοῦ σχολειοῦ, νά ἐνταχθοῦν «κάτω ἀπό τίς κόκκινες σημαῖες τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας πού ἀνεμίζουν περήφανα». Ἡ ὁμάδα δούλευε κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τῆς ἐπιτροπῆς Ντόν τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἔπαιρνε καί διέδιδε τή σοσιαλδημοκρατική φιλολογία, μαζί καί τήν «Ἴσκρα», τό «Ζαριά», τίς ἐκδόσεις ὁρισμένων ἔργων τῶν Κ. Μάρξ, Φ. Ἔνγκελς, Γ. Β. Πλεχάνοφ καί ἄλλων. Ἀπό τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1902 ὥς τόν Ἰούνη τοῦ 1903 ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τῆς ὁμάδας ἔβγαλε καί κυκλοφόρησε 4000 περίπου ἀντίτυπα φυλλαδίων. Ἡ ὁμάδα εἶχε μόνιμη σύνδεση μέ τούς μαθητές ἕντεκα πόλεων τῆς Νότιας Ρωσίας. Τό 1904 ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τῆς ὁμάδας ἀνακοίνωσε ὅτι ἡ ὁμάδα διαλύθηκε καί ὅλες οἱ ὀργανώσεις της προσχώρησαν στό ΣΔΕΚΡ. — *64.*

[34] Ἡ ὁμάδα «*Σβομπόντα*» ἱδρύθηκε ἀπό τόν Ε. Ο. Ζελένσκι (Λ. Ναντέζντιν) τό Μάη τοῦ 1901· αὐτοκαλοῦνταν «ἐπαναστατική-σοσιαλιστική» ὁμάδα. Ὁ Λένιν τοποθετοῦσε τήν ὁμάδα «Σβομπόντα» στήν κατηγορία τῶν «ἀνεδαφικῶν ὁμάδων» πού δέν εἶχαν «οὔτε σταθερές, σοβαρές ἰδέες, πρόγραμμα, ταχτική, ὀργάνωση, οὔτε ρίζες στίς μάζες» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 20ός, σελ. 331, 332). Ἡ ὁμάδα ἔβγαζε στήν Ἑλβετία τό περιοδικό «Σβομπόντα» (βγῆκαν δυό τεύχη: τό 1ο τό 1901 καί τό 2ο τό 1902). Ἐκτός ἀπ' αὐτό ἡ ὁμάδα ἔβγαλε: τίς «Παραμονές τῆς ἐπανάστασης. Ἐπισκόπηση τῶν ζητημάτων τῆς θεωρίας καί τῆς ταχτικῆς. Ἐπιθεώρηση πού βγαίνει σέ ἀκανόνιστα χρονικά διαστήματα» τεῦχος 1, τήν ἐφημερίδα-περιοδικό «Ὄτκλικι» ἀρ. 1, τήν προγραμματική μπροσούρα «Ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἐπαναστατισμοῦ στή Ρωσία» καί

ἄλλα. Ἡ ὁμάδα «Σβομπόντα» προπαγάνδιζε τίς ἰδέες τῆς τρομοκρατικῆς δράσης καί τοῦ «οἰκονομισμοῦ»· σέ συνασπισμό μέ τούς «οἰκονομιστές» τῆς Πετρούπολης πάλαιβε ἐνάντια στήν «Ἴσκρα» καί στήν Ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἡ ὁμάδα διαλύθηκε τό 1903.

Τό σημείωμα τοῦ Β. Ι. Λένιν «*Γιά τήν ὁμάδα „Σβομπόντα"*» ἀποτελεῖ ὑποσημείωση στό ἄρθρο τοῦ Λ. Μάρτοφ «Ἡ πάλη τῶν κατευθύνσεων — ἀσχολία τῶν δημαγωγῶν» («Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 30, 15 τοῦ Δεκέμβρη 1902), πού γράφτηκε ἀπ' ἀφορμή τήν ἔκδοση ἀπό μέρους τῆς ὁμάδας τοῦ «Παραρτήματος στήν ἐργατική σοσιαλδημοκρατική ἐφημερίδα-περιοδικό „Ότκλικι"» ἀρ. φύλλου 1, Δεκέμβρης 1902· σ' αὐτό εἶχαν δημοσιευτεῖ ὑλικά γιά τήν πάλη τῶν «οἰκονομιστῶν» τῆς Πετρούπολης, τό φθινόπωρο τοῦ 1902, κατά τῆς ἰσκρικῆς Ἐπιτροπῆς Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἡ ἔκδοση τοῦ «Παραρτήματος» ἀποτελοῦσε προσπάθεια τῆς ὁμάδας «Σβομπόντα» νά ὑποστηρίξει τούς «οἰκονομιστές» τῆς Πετρούπολης. — *65.*

35 «*Οἰκονομισμός*» — ὀπορτουνιστικό ρεῦμα στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία κατά τά τέλη τοῦ XIX–ἀρχές τοῦ XX αἰώνα, ρωσική παραλλαγή τοῦ διεθνοῦς ὀπορτουνισμοῦ. Ἔντυπα ὄργανα τῶν «οἰκονομιστῶν» ἦταν ἡ ἐφημερίδα «Ραμπότσαγια Μίσλ» (1897–1902) καί τό περιοδικό «Ραμπότσεγε Ντιέλο» (1899–1902). Προγραμματικό ντοκουμέντο τῶν «οἰκονομιστῶν», τούς ὁποίους ὁ Λένιν ἀποκαλοῦσε ρώσους μπερνσταϊνικούς, ἦταν τό λεγόμενο «Credo» πού γράφτηκε τό 1899 ἀπό τήν Ε. Ντ. Κουσκόβα.

Οἱ «οἰκονομιστές» περιόριζαν τά καθήκοντα τῆς ἐργατικῆς τάξης στόν οἰκονομικό ἀγώνα γιά τήν αὔξηση τοῦ μεροκάματου, τή βελτίωση τῶν συνθηκῶν δουλειᾶς κτλ., διακηρύχνοντας ὅτι ὁ πολιτικός ἀγώνας εἶναι ὑπόθεση τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης. Οἱ «οἰκονομιστές» ἀρνοῦνταν τόν καθοδηγητικό ρόλο τοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης, ὑποστηρίζοντας ὅτι τό κόμμα πρέπει ἁπλῶς καί μόνο νά παρακολουθεῖ τό αὐθόρμητο προτσές τοῦ κινήματος, νά εἶναι πρωτοκολλητής τῶν γεγονότων. Οἱ «οἰκονομιστές», ὑποκλινόμενοι μπροστά στό αὐθόρμητο τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, ὑποτιμοῦσαν τή σημασία τῆς ἐπαναστατικῆς θεωρίας, τῆς συνειδητότητας, ἰσχυρίζονταν ὅτι ἡ σοσιαλιστική ἰδεολογία μπορεῖ νά δημιουργηθεῖ ἀπό τό αὐθόρμητο ἐργατικό κίνημα· ἀρνοῦνταν τήν ἀνάγκη τῆς εἰσαγωγῆς στό ἐργατικό κίνημα τῆς σοσιαλιστικῆς συνείδησης ἀπέξω, μέσω τοῦ μαρξιστικοῦ κόμματος, καί ἔτσι ἄνοιγαν τό δρόμο στήν ἀστική ἰδεολογία. Οἱ «οἰκονομιστές» ὑπεράσπιζαν τή διασπορά καί τόν πρωτογονισμό στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα καί τάσσονταν ἐνάντια στήν ἀνάγκη τῆς δημιουργίας συγκεντρωτικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης. Ὁ «οἰκονομισμός» ἀποτελοῦσε κίνδυνο νά ξεστρατίσει ἡ ἐργατική τάξη ἀπό τόν ταξικό ἐπαναστατικό δρόμο καί νά μετατραπεῖ σέ πολιτικό ἐξάρτημα τῆς ἀστικῆς τάξης.

Στήν πλατιά κριτική τῶν ἀπόψεων τῶν «οἰκονομιστῶν» εἶναι ἀφιερωμένες οἱ ἐργασίες τοῦ Λένιν: «Διαμαρτυρία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας» (πού στρέφεται ἐνάντια στό «Credo», γράφτηκε τό 1899, τόν καιρό τῆς ἐξορίας στή Σιβηρία καί ὑπογράφτηκε ἀπό δεκαεφτά ἐξόριστους μαρξιστές), «Πισοδρομική κατεύθυνση στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία», «Παίρνοντας ἀφορμή ἀπό μιά „Profession de foi"», «Συ-

ζήτηση μέ τούς συνήγορους τοῦ οἰκονομισμοῦ» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 163-176, 240-273, 310-321 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 167-180, 246-279, 316-326) καί τόμ. 5ος, σελ. 360-367 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 366-373)). Τήν ἰδεολογική συντριβή τοῦ «οἰκονομισμοῦ» τήν ὁλοκλήρωσε ὁ Λένιν στό βιβλίο «Τί νά κάνουμε;» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 1-192 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 1-195)). Μεγάλο ρόλο στήν πάλη ἐνάντια στόν «οἰκονομισμό» ἔπαιξε ἡ λενινιστική «Ἴσκρα». — *65.*

[36] Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔχει ἐδῶ ὑπόψη τό ἄρθρο «Ἀπ' ἀφορμή τό γράμμα ἀπό τήν Πετρούπολη» πού δημοσιεύτηκε στό «Παράρτημα τῆς ἐργατικῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐφημερίδας-περιοδικοῦ „Ὄτκλικι"» ἀρ. 1 (Δεκέμβρης 1902). — *65.*

[37] Τήν προκήρυξη «*Πρός τούς πολίτες ὅλης τῆς Ρωσίας*» τήν ἔβγαλε ἡ Ἐπιτροπή Ντόν τοῦ ΣΔΕΚΡ τό Νοέμβρη τοῦ 1902 καί ἦταν ἀφιερωμένη στήν ἀπεργία τοῦ Ροστόβ πού ἔγινε στίς 2-25 τοῦ Νοέμβρη (15 τοῦ Νοέμβρη-8 τοῦ Δεκέμβρη) 1902.

Ἡ προκήρυξη διέψευδε τήν ἐπίσημη ἀνακοίνωση τῆς «Πραβίτελστβεννι Βέστνικ» σχετικά μέ τά γεγονότα τοῦ Ροστόβ· ἡ ἀνακοίνωση παρουσίαζε τούς ἐργάτες σάν «ἀνυπόταχτο ὄχλο» μέ ἀσυνειδητοποίητες διεκδικήσεις πού εἶχαν δῆθεν ἀποκλειστικά οἰκονομικό χαρακτήρα. Ἡ προκήρυξη ἀποκαθιστοῦσε τήν πραγματική εἰκόνα τῆς ἀπεργίας πού εἶχε ἔντονα πολιτικό χαρακτήρα, περιέγραφε τή βάρβαρη ἐπίθεση τῶν τσαρικῶν στρατευμάτων ἐνάντια στούς ἐργάτες καί στίς οἰκογένειές τους. «Σκληρός καί γεμάτος αὐταπάρνηση εἶναι ὁ ἀγώνας τῶν ἐργατῶν,— ἔλεγε στό τέλος ἡ προκήρυξη,— συνοδεύεται ἀπό πολλές θυσίες καί ἧττες, κάθε μέρα ὅμως μᾶς φέρνει πιό κοντά στή νίκη, ὅλο καί περισσότερα στοιχεῖα ἔρχονται στό φῶς, τά ὁποῖα μαρτυροῦν τή δύναμη τῆς ἐπαναστατικῆς ἐνέργειας πού κρύβουν μέσα τους οἱ μάζες... Ἡ θύελλα τῶν γεγονότων πού πέρασε μέσα σέ λίγες μέρες πάνω ἀπό τή νοτιοανατολική Ρωσία, ἔδειξε τήν ἀφύπνιση τῆς ἐργατικῆς τάξης, τή δύναμη τῆς ἀναπτυγμένης ταξικῆς της ἀλληλεγγύης καί τῆς πολιτικῆς της συνείδησης... Τό κίνημα πῆρε ἀμέσως ἔντονο πολιτικό χαρακτήρα· χιλιάδες ἐργαζόμενοι πού ὥς τότε εἶχαν ἐπηρεασθεῖ πολύ λίγο ἀπό τήν προπαγάνδα, πείθονταν μέ τά ἴδια τους τά μάτια γιά τήν πραγματική σημασία τοῦ ἀπολυταρχικοῦ καθεστῶτος καί ἔνιωσαν ὀδυνηρά τήν ἐπιταχτική ἀνάγκη τῆς πολιτικῆς ἐλευθερίας... Οἱ πολιτικές τάσεις τῶν γεγονότων τοῦ Ροστόβ δίνουν μιά ἐπιπλέον ἀφορμή νά ὑπογραμμιστεῖ ἡ πρωταρχική σημασία τοῦ προλεταριάτου στό ἀπελευθερωτικό κίνημα καί γιά τό λόγο αὐτό πρέπει νά προκαλέσουν παντοῦ τή συμπάθεια καί τήν ὑποστήριξη, ὥστε μέ τόν τρόπο αὐτόν νά ἐνισχυθεῖ ἡ σημασία τους καί νά ἐκδηλωθεῖ ἡ ἀλληλεγγύη ὁλόκληρης τῆς ἐργατικῆς τάξης τῆς Ρωσίας».

Ἡ προκήρυξη καλοῦσε τούς ἐργάτες νά ἀπαντήσουν στή βία τῆς τσαρικῆς κυβέρνησης μέ ἐπαναστατικές ἐκδηλώσεις. Ἡ προκήρυξη τέλειωνε μέ τά παρακάτω λόγια:

«Ἡ πυρκαγιά πού ἄναψε στόν Ντόν ἄς φουντώσει τίς φοβερές της φλόγες, σ' ἀπάντηση στίς ὁμοβροντίες τῶν ὅπλων ἄς ἀντηχήσουν σάν βροντερή ἠχώ οἱ διαδηλώσεις, ἄς σκεπάσει τούς βόγγους τῶν θυμάτων ἡ βροντή τῆς διαμαρτυρίας, ἄς ἀπαγγείλουν παντοῦ τό ἴδιο ὁμόφωνα,

ὅπως στό Ροστόβ, τή θανατική καταδίκη τῆς ἀπολυταρχίας πού δυναστεύει τή χώρα!
Κάτω ἡ ἀπολυταρχία!
Ζήτω ἡ ἐπερχόμενη ἐπανάσταση!»
Ἡ προκήρυξη «Πρός τούς πολίτες ὅλης τῆς Ρωσίας» μέ εἰσαγωγή τοῦ Β. Ι. Λένιν ἀπομέρους τῆς σύνταξης δημοσιεύτηκε τήν 1 τοῦ Γενάρη 1903 στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 31 καί ἐκδόθηκε σέ ξεχωριστό ἀνάτυπο αὐτοῦ τοῦ φύλλου.

Στό ἀντίτυπο τῆς προκήρυξης πού στάλθηκε στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα», ἐκτός ἀπό τήν εἰσαγωγή ἀπομέρους τῆς σύνταξης, ὑπάρχει ἡ ἀκόλουθη σημείωση τοῦ Λένιν: «Νά στοιχειοθετηθεῖ *ἀμέσως μέ ψιλά στοιχεῖα* καί νά τυπωθεῖ σέ ξεχωριστό ἀνάτυπο: *Ξεχωριστό ἀνάτυπο ἀπό τό φύλλο 31 τῆς „Ἴσκρα“»*, καί νά ὑπολογιστεῖ ὁ ἀριθμός τῶν γραμμάτων καί νά δοθοῦν ὁδηγίες στούς τυπογράφους. — *67.*

38 Ἔχει ὑπόψη τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή γιά τή σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἡ «Ἀνακοίνωση γιά τό σχηματισμό „Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς“», μέ ἐπίλογο γραμμένο ἀπό τόν Λένιν, δημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 32, τῆς 15 τοῦ Γενάρη 1903 (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 89–93 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 87–91)). — *70.*

39 Πρόκειται γιά τή «Διακήρυξη τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας» πού εἶχε ψηφιστεῖ στό Ι συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ (Μάρτης 1898). — *74.*

40 «*Ραμπότσαγια Γκαζέτα*» («Ἐργατική Ἐφημερίδα») — παράνομο ὄργανο τῆς ὁμάδας Κιέβου τῶν σοσιαλδημοκρατῶν· ἔβγαινε στό Κίεβο μέ συνταχτική ἐπιτροπή τούς Μπ. Α. Ἔιντελμαν, Π. Λ. Τουτσάπσκι, Ν. Α. Βιγκντόρτσικ καί ἄλλους. Βγῆκαν δυό φύλλα: τό 1ο τόν Αὔγουστο τοῦ 1897 καί τό 2ο τό Δεκέμβρη (μέ ἡμερομηνία τοῦ Νοέμβρη) τοῦ ἴδιου χρόνου. Ὁ Π. Λ. Τουτσάπσκι, μέλος τῆς σύνταξης, κατά τό ταξίδι του στό ἐξωτερικό, μέ ἐντολή τῆς σύνταξης ἔδοσε στόν Γ. Β. Πλεχάνοφ καί στά ἄλλα μέλη τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» τό πρῶτο φύλλο τῆς «Ραμπότσαγια Γκαζέτα» καί ἐξασφάλισε τή συγκατάθεσή τους νά συνεργάζονται στήν ἐφημερίδα. Ὁ Πλεχάνοφ σέ ἐπιστολή του πρός τά μέλη τῆς σύνταξης τῆς «Ραμπότσαγια Γκαζέτα» ἔκανε θετική ἐκτίμηση τῆς ἐφημερίδας σάν πανρωσικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ ὀργάνου καί τόνιζε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά δίνει μεγαλύτερη προσοχή στά προβλήματα τῆς πολιτικῆς πάλης τοῦ προλεταριάτου. Τό Ι συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού συνῆλθε τό Μάρτη τοῦ 1898, ἀναγνώρισε τή «Ραμπότσαγια Γκαζέτα» σάν ἐπίσημο ὄργανο τοῦ κόμματος. Ὡστόσο, ἐξαιτίας τῆς καταστροφῆς τοῦ τυπογραφείου ἀπό τήν ἀστυνομία καί τῆς σύλληψης τῶν μελῶν τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς πού εἶχε ἐκλεγεῖ ἀπό τό συνέδριο, τό τρίτο φύλλο τῆς ἐφημερίδας πού εἶχε δοθεῖ γιά στοιχειοθέτηση, δέν ἐκδόθηκε.

Τό 1899 ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ ἔκανε προσπάθεια νά ἐπανεκδόσει τήν ἐφημερίδα καί ἡ ὁμάδα τῆς σύνταξης ἀπευθύνθηκε στόν Λένιν μέ τήν πρόταση νά ἀναλάβει τή διεύθυνση τῆς ἐφημερίδας κι ἀργότερα μέ τήν πρόταση συνεργασίας σ' αὐτήν. Ὁ Λένιν ἀπάντησε καταφατικά, βάζοντας στήν ὁμάδα τῆς σύνταξης μιά σειρά ὅρους, ἀνάμεσα σ' αὐτούς καί τόν ὅρο νά εἶναι σύμφωνη ἡ σύνταξη μαζί του στίς βασικές ἀπόψεις

πάνω στά θεωρητικά προβλήματα, στά ἄμεσα πραχτικά καθήκοντα καί στό χαρακτήρα ὀργάνωσης τῆς ἐφημερίδας. Ὁ Λένιν διατύπωσε τούς ὅρους αὐτούς στό «Γράμμα στήν ὁμάδα τῆς σύνταξης» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 179–181 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 183–185)). Μαζί μέ τήν ἐπιστολή αὐτή ὁ Λένιν ἔστειλε στήν ὁμάδα τῆς σύνταξης τά ἄρθρα πού εἶχε γράψει γιά τήν προετοιμαζόμενη ἔκδοση τῆς «Ραμπότσαγια Γκαζέτα»: «Τό πρόγραμμά μας», «Τό ἄμεσο καθῆκον μας» καί τό «Ἐπιταχτικό ζήτημα» (βλ. στόν ἴδιο τόμο, σελ. 182–198 (ἑλλ ἔκδ., σελ. 186–202)). Ἡ ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας δέν ἐπαναλήφθηκε καί τά ἄρθρα δέ δημοσιεύτηκαν. — *74.*

41 «*Ραμπότνικ*» — συλλογή πού ἔβγαινε σέ ἀκανόνιστα χρονικά διαστήματα. Τό 1896–1899 ἐκδιδόταν στή Γενεύη ἀπό τήν «Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ», κάτω ἀπό τή διεύθυνση τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» πού ἀνῆκε στήν «Ἕνωση». Ἡ συλλογή ἐκδόθηκε γιατί στή σύσκεψη τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας, πού ἔγινε στήν Πετρούπολη καί στήν ὁποία πῆραν μέρος οἱ Β. Ι. Λένιν, Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι, Ε. Ι. Σπόντι καί ἄλλοι (Φλεβάρης τοῦ 1895) ἀποφασίστηκε νά ἀνατεθεῖ στήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» τό ζήτημα τῆς ἔκδοσης, κάτω ἀπό τή διεύθυνσή της, ἐκλαϊκευτικῆς φιλολογίας γιά τούς ἐργάτες. Ἡ ἀπόφαση γιά τήν ἔκδοση τῆς συλλογῆς «Ραμπότνικ» ἀπό τήν «Ἕνωση» πάρθηκε ὅταν ὁ Λένιν βρισκόταν στό ἐξωτερικό ὅπου εἶχε πάει τόν Ἀπρίλη τοῦ 1895. Ὁ Λένιν, στίς συνεννοήσεις του μέ τούς Γ. Β. Πλεχάνοφ καί Π. Μπ. Ἀξελρόντ γιά τήν ἔκδοση τῆς συλλογῆς, ἔβαλε σάν ὑποχρεωτικό ὅρο νά διευθύνεται ἡ συλλογή ἀπό τήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς». Γυρνώντας τό Σεπτέμβρη τοῦ 1895 στή Ρωσία ὁ Λένιν ἀνέπτυξε μεγάλη δραστηριότητα γιά τήν ἐξασφάλιση τῆς συλλογῆς «Ραμπότνικ» μέ ἄρθρα καί ἀνταποκρίσεις ἀπό τή Ρωσία, γιά τήν ὀργάνωση τῆς ὑλικῆς ὑποστήριξης τῆς ἔκδοσής της καί συνεννοήθηκε τόν καιρό τῶν ταξιδίων του στή Βίλνα, στή Μόσχα, στό Ὀρέχοβο-Ζούγεβο μέ τούς ντόπιους σοσιαλδημοκράτες νά βοηθήσουν τήν ἔκδοση αὐτή. Ὥς τή σύλληψή του (Δεκέμβρης τοῦ 1895) ὁ Λένιν προετοίμασε καί ἔστειλε στή σύνταξη τῆς συλλογῆς «Ραμπότνικ» τό ἄρθρο του-νεκρολογία «Φρίντριχ Ἔνγκελς» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμος 2ος, σελ. 1–14 (ἴδιες σελίδες καί στήν ἑλλ. ἔκδοση)) καί μερικές ἀνταποκρίσεις· ἕνα μέρος ἀπ' αὐτές (τοῦ Α. Α. Βανέγεφ, Μ. Α. Σίλβιν, Σ. Π. Σεστέρνιν) δημοσιεύτηκε στά τεύχη 1–2 καί 5–6 τῆς συλλογῆς.

Βγῆκαν συνολικά 6 τεύχη τῆς «Ραμπότνικ» σέ τρία σώματα.

Τό «*Λιστόκ „Ραμπότνικα"*» ἔβγαινε στή Γενεύη ἀπό τό 1896 ὥς τό 1898 σέ ἀκανόνιστα χρονικά διαστήματα. Βγῆκαν 10 τεύχη τοῦ «Λιστόκ», ἀπό τά ὁποῖα τά 1–8 κάτω ἀπό τή διεύθυνση τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς». Λόγῳ τῆς στροφῆς τῆς πλειοψηφίας τῶν μελῶν τῆς «Ἕνωσης» πρός τόν «οἰκονομισμό», ἡ ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» ἀρνήθηκε νά διευθύνει τίς ἐκδόσεις τῆς «Ἕνωσης» καί τά τεύχη 9 καί 10 τοῦ «Λιστόκ» (Νοέμβρης τοῦ 1898) βγῆκαν κάτω ἀπό τή διεύθυνση τῶν «οἰκονομιστῶν». — *74.*

42 «*Ζίζν*» («Ζωή») — φιλολογικό, ἐπιστημονικό καί πολιτικό περιοδικό· ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1897 ὥς τό 1901. Στό περιοδικό συν-

εργάζονταν οἱ «νόμιμοι μαρξιστές» (Μ. Ι. Τουγκάν-Μπαρανόβσκι, Π. Μπ. Στροῦβε καί ἄλλοι), οἱ προοδευτικοί συγγραφεῖς καί κριτικοί (Α. Μ. Γκόρκι, Α. Π. Τσέχοφ, Β. Β. Βερεσάγεφ, Σ. Γ. Σκιτάλετς, Ι. Α. Μπούνιν, Ε. Α. Σολοβιόφ (Ἀντρέγεβιτς)). Στίς σελίδες τοῦ «Ζίζν» δημοσιεύτηκε ἡ ἐργασία τοῦ Κ. Μάρξ «Μισθός, τιμή καί κέρδος». Στό «Ζίζν» δημοσιεύτηκαν ἐπίσης τά ἄρθρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ὁ καπιταλισμός στήν ἀγροτική οἰκονομία (Σχετικά μέ τό βιβλίο τοῦ Κάουτσκι καί τό ἄρθρο τοῦ κ. Μπουλγκάκοφ)» καί «Ἀπάντηση στόν κ. Π. Νεζ-ντάνοφ» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμος 4ος, σελ. 95–152, 157–162 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 97–154, 159–165)).

Τό περιοδικό «Ζίζν» κλείστηκε ἀπό τήν κυβέρνηση τόν Ἰούνη τοῦ 1901· ἡ ἔκδοση ἐπαναλήφθηκε στό ἐξωτερικό τόν Ἀπρίλη τοῦ 1902 ἀπό τή σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα «Ζίζν» (Β. Ντ. Μπόντς-Μπρουγέβιτς, Β. Α. Ποσσέ, Β. Μ. Βελίτσκινα, Γ. Α. καί Μ. Α. Κούκλιν καί ἄλλους). Στό ἐξωτερικό βγῆκαν 6 βιβλία τοῦ περιοδικοῦ, δώδεκα τεύχη τοῦ «Λιστόκ „Ζίζν"» καί ὁρισμένες ἐκδόσεις τῆς «Βιβλιοθήκης „Ζίζν"». Ἡ ὁμάδα «Ζίζν» ἔκανε παρεκκλίσεις ἀπό τίς σοσιαλδημοκρατικές ἀπόψεις καί τή σοσιαλδημοκρατική ταχτική πρός τήν κατεύθυνση τοῦ χριστιανικοῦ σοσιαλισμοῦ καί τοῦ ἀναρχισμοῦ. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1902 ἡ ὁμάδα ἔπαψε νά ὑπάρχει καί τό ἐκδοτικό της διαλύθηκε. — *74.*

43 *Μαχάγεφτσι – μαχαγεφισμός* — ἐχθρικό πρός τόν μαρξισμό ἀναρχικό ρεῦμα πού εἶχε ἐπικεφαλῆς τόν πολωνό σοσιαλιστή Β. Κ. Μαχάισκι (ἔγραφε μέ τό ψευδώνυμο Α. Βόλσκι). Τό πρόγραμμα τῶν μαχάγεφτσι διατυπώθηκε στό βιβλίο τοῦ Μαχάισκι «Ὁ πνευματικός ἐργάτης» (ἐκδόθηκε σέ τρία μέρη: τό πρῶτο καί τό δεύτερο μέρος τυπώθηκαν σέ πολύγραφο τό 1899 καί τό 1900 στή Σιβηρία ὅπου ὁ συγγραφέας βρισκόταν ἐξόριστος, τό τρίτο μέρος τό 1904 στή Γενεύη). Χαρακτηριστικό γνώρισμα τοῦ μαχαγεφισμοῦ ἦταν ἡ ἐχθρική στάση ἀπέναντι στή διανόηση, πού ὁ Μαχάισκι τή θεωροῦσε παρασιτική τάξη, ἡ καλλιέργεια τοῦ ἀνταγωνισμοῦ ἀνάμεσα στήν ἐργατική τάξη καί στήν ἐπαναστατική διανόηση. Ὁρισμένες ὁμάδες μαχάγεφτσι, ἀσχημάτιστες ὀργανωτικά καί ἀσύνδετες μεταξύ τους, ὑπῆρχαν στό Ἰρκούτσκ, στήν Ὀδησσό, στή Βαρσοβία, στήν Πετρούπολη καί σέ ἄλλες πόλεις. Ἡ ἐπιροή τῶν μαχάγεφτσι στήν ἐργατική τάξη ἦταν πολύ ἀσήμαντη. — *80.*

44 *Ραμποτσεζνάμεντσι* — μέλη τῆς ἐπαναστατικῆς ὁμάδας «Ραμπότσεγε ζνάμια» πού ἱδρύθηκε στήν Πετρούπολη τό δεύτερο ἑξάμηνο τοῦ 1897. Ἡ πρωταρχική της ὀνομασία ἦταν «Ὁμάδα ἐργατῶν-ἐπαναστατῶν» ἀπό τό ὄνομα τῆς ὁμάδας πού εἶχε ἐμφανιστεῖ στό Μπιελοστόκ τό 1896 καί πού συνδεόταν μέ τήν ὁμάδα τῆς Πετρούπολης. Τό 1898 ἡ ὁμάδα πῆρε τήν ὀνομασία «Ρωσικό σοσιαλδημοκρατικό κόμμα», δέν προσχώρησε ὅμως στό ΣΔΕΚΡ. Οἱ ραμποτσεζνάμεντσι, παίρνοντας θέση κατά τῶν «οἰκονομιστῶν» καί βάζοντας σέ πρώτη γραμμή τήν πολιτική προπαγάνδα μέσα στούς ἐργάτες, ὑποστήριζαν λαθεμένη θέση στό ζήτημα τῆς συγκρότησης τοῦ κόμματος, θεωρώντας ἀναγκαία τή δημιουργία χωριστοῦ ἐθνικοῦ ρωσικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος. Ὁμάδες τῆς «Ραμπότσεγε ζνάμια» ὑπῆρχαν στό Κίεβο, στό Γκρόντνο, στό Κόβνο καί σέ ἄλλες πόλεις. Οἱ πολιτικές ἀπόψεις τῶν ραμποτσεζνάμεντσι δέν εἶχαν ὁμοιογένεια. Ἕνα μέρος ἀπ' αὐτούς ἔκλινε πρός τίς ὁμάδες τῆς ναροντνικιστικῆς κατεύθυνσης. Ἡ ὁμάδα ἔβγαζε τήν

παράνομη ἐφημερίδα «Ραμπότσεγε ζνάμια» (βγῆκαν τρία φύλλα: τό 1ο τό Μάη τοῦ 1898 στό Μπιελοστόκ, τό 2ο τό Μάρτη τοῦ 1900 στό Λονδίνο, τό 3ο στίς 7 τοῦ Φλεβάρη 1901 στό Κίεβο)· ἔβγαλε μιά σειρά μπροσοῦρες, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τήν προγραμματική μπροσούρα «Τά καθήκοντα τοῦ ρωσικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος». Ἡ σύνθεση τῶν ὁμάδων τῆς «Ραμπότσεγε ζνάμια» ἄλλαζε συχνά, λόγω τῶν ἐπανειλημμένων συλλήψεων τῶν μελῶν της. Τό 1901 ἡ ὁμάδα διαλύθηκε ἀπό τήν τσαρική ὀχράνα. Ἐπιφανεῖς παράγοντες τῆς «Ραμπότσεγε ζνάμια», ὅπως οἱ Β. Π. Νόγκιν, Σ. Β. Ἀντρόποφ καί ἄλλοι, πέρασαν στίς θέσεις τῆς «Ἴσκρα», ἐνῶ ἕνα ἄλλο μέρος τῆς ὁμάδας, οἱ Μπ. Β. Σάβνικοφ, Ι. Π. Καλιάγεφ καί ἄλλοι, καθώς καί ἡ ἐπιτροπή Κιέβου τῆς «Ραμπότσεγε ζνάμια» προσχώρησαν στούς ἐσέρους. — *80.*

45 «*Μοσκόβσκιγε Βέντομοστι*» («Χρονικά τῆς Μόσχας») — μιά ἀπό τίς ἀρχαιότερες ρωσικές ἐφημερίδες· τήν ἔβγαζε τό πανεπιστήμιο τῆς Μόσχας ἀπό τό 1756 (ἀρχικά μέ τή μορφή μικροῦ φυλλαδίου). Τό 1863–1887 διευθυντής-ἐκδότης τῆς «Μοσκόβσκιγε Βέντομοστι» ἦταν ὁ Μ. Ν. Κατκόφ — ἀντιδραστικός καί σωβινιστής τῶν ἄκρων. Στά χρόνια αὐτά ἡ ἐφημερίδα μετατράπηκε σέ μοναρχο-εθνικιστικό ὄργανο πού προπαγάνδιζε τίς ἀπόψεις τῶν πιό ἀντιδραστικῶν στρωμάτων τῶν τσιφλικάδων καί τοῦ κλήρου· ἀπό τό 1905 ἡ ἐφημερίδα «Μοσκόβσκιγε Βέντομοστι» ἔγινε ἕνα ἀπό τά κυριότερα ὄργανα τῶν μαυροεκατονταρχιτῶν. Ἔβγαινε ὥς τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση τοῦ 1917. — *81.*

46 Ἐδῶ καί παρακάτω πρόκειται γιά τή σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα». — *82.*

47 Ἡ *Ὀργανωτική ἐπιτροπή (ΟΕ) γιά τή σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ* συγκροτήθηκε στή σύσκεψη τοῦ Πσκόφ στίς 2–3 (15–16) τοῦ Νοέμβρη 1902.

Ἡ πρώτη προσπάθεια νά δημιουργηθεῖ Ὀργανωτική ἐπιτροπή ἔγινε στή συνδιάσκεψη τοῦ Μπιελοστόκ τῶν ἐπιτροπῶν καί ὀργανώσεων τοῦ ΣΔΕΚΡ (23–28 τοῦ Μάρτη (5–10 τοῦ Ἀπρίλη) 1902), πού συγκλήθηκε μέ πρωτοβουλία τῶν «οἰκονομιστῶν» καί τῶν μπουντιστῶν. Στή συνδιάσκεψη ἀντιπροσωπεύτηκαν οἱ ἐπιτροπές Πετρούπολης καί Αἰκατερινοσλάβ τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἡ Ἕνωση τῶν νότιων ἐπιτροπῶν καί ὀργανώσεων τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ καί ἡ Ἐπιτροπή της τοῦ ἐξωτερικοῦ, ἡ «Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» καί ἡ ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» (ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς «Ἴσκρα» Φ. Ι. Ντάν εἶχε ἐξουσιοδότηση ἀπό τό «Σύνδεσμο τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας»). Ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή πού ἐκλέχτηκε στή συνδιάσκεψη καί στήν ὁποία πῆραν μέρος ἀντιπρόσωποι: τῆς «Ἴσκρα» — Φ. Ι. Ντάν, τῆς «Ἕνωσης τῶν νότιων ἐπιτροπῶν καί ὀργανώσεων τοῦ ΣΔΕΚΡ» — Ο. Α. Ἐρμάνσκι καί τῆς ΚΕ τῆς Μπούντ — Κ. Πορτνόι, δέν μπόρεσε νά ἀρχίσει τή δουλειά της, γιατί ἀμέσως μετά τή συνδιάσκεψη δυό μέλη της πιάστηκαν.

Τήν ἄνοιξη καί τό καλοκαίρι τοῦ 1902 ὁ Β. Ι. Λένιν σέ ἐπιστολές πρός τά μέλη τῆς ρωσικῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» — Ι. Ι. Ραντσένκο στήν Πετρούπολη καί Φ. Β. Λένγκνικ στή Σαμάρα — ἔβαλε τό καθῆκον τῆς δημιουργίας νέας Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, στήν ὁποία οἱ ἰ-

σκριστές θά έπαιζαν ήγετικό ρόλο. Ταυτόχρονα ό Λένιν θεωροῦσε ἀπαραίτητο, γιά τή διατήρηση τῆς συνέχειας μέ τίς ἀποφάσεις τῆς συνδιάσκεψης τοῦ Μπιελοστόκ, νά μποῦν στήν ΟΕ ἀντιπρόσωποι τῆς Μπούντ μέ τόν ὅρο νά ἐξουδετερωθοῦν οἱ προσπάθειες τῆς Μπούντ νά ἀσκεῖ ἐπιροή στά ζητήματα τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἡ δουλειά γιά τή δημιουργία τῆς ΟΕ συγκεντρώθηκε ἐξολοκλήρου στά χέρια τῶν ἰσκριστῶν. Στίς 2 (15) τοῦ Αὐγούστου 1902 στή σύσκεψη τῶν ἰσκριστῶν στό Λονδίνο, πού τήν καθοδηγοῦσε ὁ Λένιν (ἔπαιρναν μέρος οἱ Β. Π. Κρασνούχα, Π. Α. Κράσικοφ καί Β. Α. Νοσκόφ), δημιουργήθηκε ὁ πυρήνας τῆς ρωσικῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς. Ἀποφασίστηκε νά προσκληθοῦν στήν ΟΕ καί ἀντιπρόσωποι τῆς Μπούντ καί τῆς ὁμάδας «Γιούζνι ραμπότσι», πού παρουσίαζε τήν ἐποχή ἐκείνη τάσεις προσέγγισης πρός τήν «Ἴσκρα» καί νά ἐξασφαλιστεῖ στήν ΟΕ τό δικαίωμα πρόσληψης νέων μελῶν.

Στίς 2–3 (15–16) τοῦ Νοέμβρη ἔγινε στό Πσκόφ, στό σπίτι τοῦ Π. Ν. Λεπεσίνσκι, σύσκεψη τῶν ἐκπροσώπων τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων, στήν ὁποία συγκροτήθηκε ἡ ΟΕ μέ τήν ἑξῆς σύνθεση: Β. Π. Κρασνούχα — ἀπό τήν ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ, Ι. Ι. Ραντσένκο — ἀπό τή ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» καί Ε. Γ. Λέβιν — ἀπό τήν ὁμάδα «Γιούζνι ραμπότσι». Στήν ΟΕ προσλήφθηκαν ἐπίσης ἀπό τή ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» οἱ Π. Α. Κράσικοφ, Φ. Β. Λένγκνικ, Π. Ν. Λεπεσίνσκι, Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι· ἀπό τή Βόρεια ἕνωση τοῦ ΣΔΕΚΡ ὁ Α. Μ. Στοπάνι. Στή σύσκεψη ἐγκρίθηκε τό κείμενο τῆς «Ἀνακοίνωσης γιά τή συγκρότηση „Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς“»· ἡ "ἀνακοίνωση βγῆκε τό Δεκέμβρη τοῦ 1902 στή Ρωσία, σέ εἰδικό φυλλάδιο.

Ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς Μπούντ δέν παρουσιάστηκε στή σύσκεψη καί σύντομα μετά τή δημοσίευση στήν «Ἴσκρα» τῆς «Ἀνακοίνωσης τῆς „Ὀργανωτικῆς Ἐπιτροπῆς“» ἡ Μπούντ ἄρχισε ἀπό τήν ἐφημερίδα της «Ποσλέντνιγε Ἰσβέστιγια» τίς ἐπιθέσεις ἐνάντια στήν ΟΕ, διατυπώνοντας τίς δικές της ἰδιαίτερες ἀντιλήψεις ὅσον ἀφορᾶ τά καθήκοντα τῆς ΟΕ καί τούς ὅρους σύγκλησης τοῦ συνεδρίου. Ὁ Λένιν κριτικάρησε αὐστηρά τή θέση τῆς Μπούντ στό ἄρθρο «Ἀπ' ἀφορμή τή δήλωση τῆς Μπούντ», πού δημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα», ἀρ. φύλλου 33, τῆς 1 τοῦ Φλεβάρη 1903. (Βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 95–101 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 93–99)). Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Μπούντ ἀργότερα πῆραν μέρος στίς ἐργασίες τῆς ΟΕ. Παρ' ὅλα αὐτά, ὁ Λένιν στίς ἐπιστολές του πρός τήν ΟΕ ἀπαιτοῦσε νά μήν ἐπιτρέψει οὔτε τόν παραμικρότερο συμβιβασμό μέ τήν Μπούντ καί νά «προετοιμάζει παντοῦ καί στίς γραμμές ὅλων τό ἔδαφος γιά πάλη ἐνάντια στήν Μπούντ στό συνέδριο» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 126).

Τήν ἄλλη μέρα, μετά τή σύσκεψη τοῦ Πσκόφ, τρία μέλη τῆς ΟΕ, οἱ ἰσκριστές Ι. Ι. Ραντσένκο, Β. Π. Κρασνούχα καί Π. Ν. Λεπεσίνσκι πιάστηκαν. Τό περιστατικό αὐτό εἶχε σοβαρές συνέπειες γιά τήν παραπέρα δουλειά τῆς ΟΕ, γιατί ἡ ἐπιροή τῶν ἰσκριστῶν στήν ΟΕ, ἡ σύνθεση τῆς ὁποίας ἦταν ἀνομοιογενής, ἀδυνάτισε ὥς ἕνα βαθμό.

Ὕστερα ἀπό τή δημοσίευση τῆς «Ἀνακοίνωσης» ἡ ΟΕ ἀναγνωρίστηκε μέ ὅλες τίς ἁρμοδιότητές της ἀπό τίς ἐπιτροπές Πετρούπολης, Μόσχας, Κιέβου, Χαρκόβου, Αἰκατερινοσλάβ, Ντόν, Τιφλίδας, Μπακοῦ, Τούλας, Σαράτοφ, Μπριάνσκ, Βόρειας ἕνωσης, Ἕνωσης τῆς Σιβηρίας καί Ἕνωσης τῶν ἐργατῶν τοῦ Γκορνοζαβόντσκ. Οἱ ἐπιτροπές Ὀδησ-

σοῦ καί Νικολάγεφ, ἐνῶ ἀναγνώριζαν τήν ΟΕ, ἔβρισκαν ὅτι δέν εἶναι σωστό νά ἔχει ἡ ΟΕ ὁρισμένες ἁρμοδιότητες τῆς ΚΕ. Ἀντίθετη θέση πῆρε μόνο ἡ ἐπιτροπή τοῦ Βορόνεζ, πού κυκλοφόρησε φυλλάδιο κατά τῆς «Ἴσκρα» καί τῆς ΟΕ.

Τίς πρῶτες μέρες τοῦ Φλεβάρη 1903 συνῆλθε στό Ὀριόλ ἡ δεύτερη σύσκεψη τῆς ΟΕ. Ἡ σύσκεψη ἔβαλε στήν ΟΕ τούς: Ρ. Σ. Γκαλμπερστάντ καί Ε. Μ. Ἀλεξάντροβα — ἀπό τή ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα», τόν Β. Ν. Ρόζανοφ ἀντιπρόσωπο τῆς ὁμάδας «Γιούζνι ραμπότσι» καί τόν Κ. Πορτνόι ἀντιπρόσωπο τῆς Μπούντ. Ἀναπληρωματικά μέλη τῆς ΟΕ ὁρίστηκαν οἱ ἰσκριστές Μπ. Ι. Γκόλντμαν, Α. Π. Ντόλιβο-Ντομπροβόλσκι, Ρ. Σ. Ζεμλιάτσκα καί ὁ μπουντιστής Ι. Λ. Ἄιζενσταντ. Ἡ σύσκεψη ἐπεξεργάστηκε καί ἐνέκρινε σχέδιο κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου καί κατάλογο τῶν ὀργανώσεων πού εἶχαν δικαίωμα νά πάρουν μέρος στό συνέδριο. Τό σχέδιο κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου στάλθηκε στίς τοπικές ἐπιτροπές καί ὕστερα ἀπ' αὐτό τά μέλη τῆς ΟΕ ἄρχισαν περιοδεία σ' αὐτές τίς ἐπιτροπές. Τό γραφεῖο τῆς ΟΕ συνόψισε τά συμπεράσματα τῆς συζήτησης ἀπό τίς τοπικές ὀργανώσεις τοῦ σχεδίου κανονισμοῦ καί διαπίστωσε ὅτι ἀπό τίς 16 ὀργανώσεις πού συμπεριλήφθηκαν ἀπό τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή στόν κατάλογο τῶν δικαιουμένων νά πάρουν μέρος στό συνέδριο, ψήφισαν ὑπέρ τῆς ἔγκρισης ὅλων τῶν σημείων τοῦ σχεδίου κανονισμοῦ ὄχι λιγότεροι ἀπό τά $^2/_3$. Ἔτσι ὁ κανονισμός τοῦ συνεδρίου ἐγκρίθηκε καί ἐπικυρώθηκε ἀπό τίς τοπικές ὀργανώσεις. Μέ βάση τόν κανονισμό αὐτόν ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή ἀνάπτυξε τήν παραπέρα δουλειά γιά τήν προετοιμασία τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ κόμματος.

Ἡ ἐπιτυχής δράση τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς, πού ὁλοκληρώθηκε μέ τή σύγκληση τοῦ συνεδρίου, ἔγινε δυνατή μόνο χάρη στήν τεράστια δουλειά γιά τή συνένωση τῶν ρώσων ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀπομέρους τῆς σύνταξης καί τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα», μέ ἐπικεφαλῆς τόν Β. Ι. Λένιν πού καθοδηγοῦσε τή δράση τῶν ἰσκριστῶν. Στό βιβλίο «Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω» ὁ Λένιν ἔγραφε: «Ἡ ΟΕ ἦταν *κυρίως* ἐπιτροπή γιά τή σύγκληση τοῦ συνεδρίου, ἐπιτροπή πού εἶχε συγκροτηθεῖ σκόπιμα ἀπό ἐκπροσώπους διαφόρων ἀποχρώσεων μέχρι καί τῆς μπουντιστικῆς. Τήν πραγματική ὅμως δουλειά *δημιουργίας* τῆς ὀργανωτικῆς ἑνότητας τοῦ κόμματος τήν εἶχε ἐξολοκλήρου ἐπωμιστεῖ ἡ ὀργάνωση τῆς „Ἴσκρα"» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 257). — *87.*

48 Τό «*Σχέδιο ἔκκλησης τῆς ρωσικῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς πρός τό Σύνδεσμο, τήν Ἕνωση καί τήν Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ*» γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν στίς ἀκόλουθες συνθῆκες. Στίς 22 τοῦ Γενάρη (4 τοῦ Φλεβάρη) 1903 ὁ Λένιν πῆρε γράμμα τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ», πού ἀπευθυνόταν πρός τό «Σύνδεσμο τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας τοῦ ἐξωτερικοῦ» μέ τήν ἀνακοίνωση ὅτι ἡ «Ἕνωση» θεωρεῖ ἀπαραίτητο νά ἱδρυθεῖ τμῆμα τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ κόμματος. Στίς 22 ἤ 23 τοῦ Γενάρη (4 ἤ 5 τοῦ Φλεβάρη) ὁ Λένιν ἔγραψε τό σχέδιο ἀπάντησης τοῦ Συνδέσμου πρός τήν «Ἕνωση» καί γνωστοποιοῦσε ὅτι ὁ Σύνδεσμος συμμερίζεται τήν ἄποψη τῆς «Ἕνωσης», θεωρεῖ ὅμως ὅτι δέν εἶναι σκόπιμο καί ἐντελῶς δικαιολογημένο νά σχηματιστεῖ στό ἐξωτερικό τμῆμα τῆς

ΟΕ, προτοῦ πάρουν πρόσκληση ἀπομέρους τῆς ΟΕ ἀπό τή Ρωσία (βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 115–116). Ταυτόχρονα ὁ Λένιν ἔγραψε τό σχέδιο ἔκκλησης τῆς ρωσικῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς πρός τό Σύνδεσμο, τήν «Ἕνωση» καί τήν Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ καί τό ἔστειλε στίς 23 τοῦ Γενάρη (5 τοῦ Φλεβάρη) στόν Μάρτοφ στό Παρίσι γιά νά τό συζητήσουν μαζί μέ τά μέλη τῆς ρωσικῆς ΟΕ Π. Α. Κράσικοφ, καί Β. Α. Νοσκόφ πού εἶχαν φτάσει ἐκεῖ. Ὁ Λένιν, προβλέποντας ὅτι τά μέλη τῆς «Ἕνωσης» καί οἱ μπουντιστές γιά νά ἐξασθενίσουν τήν αὐξανόμενη ἐπιροή τῆς «Ἴσκρα» θά ἐπιχειροῦσαν νά δημιουργήσουν τμῆμα τῆς ΟΕ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἰσότιμο μέ τή ρωσική ΟΕ, ἔγραφε στό γράμμα τῆς 23 τοῦ Γενάρη (5 τοῦ Φλεβάρη) 1903 στόν Μάρτοφ: «Πρέπει ἡ ΟΕ νά περιορίσει τίς ἁρμοδιότητες τοῦ τμήματός *της* τοῦ ἐξωτερικοῦ στό minimum. Τό τμῆμα τοῦ ἐξωτερικοῦ „διαχειρίζεται" (μέ τήν ἔννοια τῆς προετοιμασίας τῆς συνένωσης) τά ζητήματα τοῦ *ἐ ξ ω τ ε ρ ι κ ο ῦ* καί *βοηθάει* τή ρωσική ΟΕ. Γιά κάθε ἄλλο ζήτημα πού ξεπερνάει ἔστω καί στό ἐλάχιστο τά ὅρια αὐτά, τό τμῆμα τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ΟΕ *εἶναι ὑποχρεωμένο νά ζητάει τή γνώμη καί τήν ἀ π ό φ α σ η τῆς ρωσικῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς*» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 118). Τό τμῆμα τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ΟΕ συγκροτήθηκε ἀπό τούς: Λ. Γ. Ντέιτς ἀπομέρους τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα», Α. Ι. Κρέμερ ἀπομέρους τῆς Μπούντ καί Ν. Ν. Λόχοφ (Ὄλχιν) ἀπομέρους τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ». — *92.*

49 Πρόκειται γιά τή συνδιάσκεψη τῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ὀργανώσεων τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού συνῆλθε στό Μπιελοστόκ στίς 23–28 τοῦ Μάρτη (5–10 τοῦ Ἀπρίλη) 1902. — *92.*

50 Ὁ «*Σύνδεσμος τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας*» ἱδρύθηκε μέ πρωτοβουλία τοῦ Β. Ι. Λένιν τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1901. Στό Σύνδεσμο μπῆκαν ἡ ὀργάνωση ἐξωτερικοῦ τῆς «Ἴσκρα» καί ἡ ὀργάνωση «Σοσιαλδημοκράτης» πού περιλάβαινε τήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς».

Πρίν ἀπό τήν ἵδρυση τοῦ Συνδέσμου ἔγινε προσπάθεια συνένωσης αὐτῶν τῶν ὀργανώσεων μέ τήν «Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» (Ἰούνης 1901) στή συνδιάσκεψη τῆς Γενεύης. Στή συνδιάσκεψη ἔγινε ἡ ἐπεξεργασία τῆς ἀπόφασης («συμφωνία ἀρχῶν»), πού θεωροῦσε ἀπαραίτητη τή συσπείρωση ὅλων τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσίας καί, εἰδικά, τή συνένωση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ καί καταδίκασε τόν ὀπορτουνισμό σ' ὅλες τίς ἐκδηλώσεις καί τίς ἀποχρώσεις του. Ἡ προσέγγιση πού εἶχε σημειωθεῖ, ἐπρόκειτο νά πάρει τήν ἐπίσημη διαμόρφωσή της στό «ἑνωτικό» συνέδριο πού ἔγινε στίς 21–22 τοῦ Σεπτέμβρη (4–5 τοῦ Ὀχτώβρη) 1901. Στό συνέδριο, ἀφοῦ διαπιστώθηκε ὅτι ἡ «Ἕνωση» ἐξακολουθοῦσε νά παραμένει στίς ὀπορτουνιστικές θέσεις, τό ἐπαναστατικό τμῆμα τοῦ συνεδρίου (τά μέλη τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» καί τῆς ὁμάδας «Σοσιαλδημοκράτης») διάβασε δήλωση ὅτι εἶναι ἀδύνατη ἡ ἕνωση καί ἀποχώρησε ἀπό τό συνέδριο. Ὁ Σύνδεσμος τοῦ ἐξωτερικοῦ πού συγκροτήθηκε ἀπό τίς ὀργανώσεις αὐτές λίγο μετά τό «ἑνωτικό» συνέδριο, ἀποτελοῦσε, σύμφωνα μέ τό καταστατικό του, τό τμῆμα ἐξωτερικοῦ τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα». Ὁ Σύνδεσμος στρατο-

λογοῦσε ὀπαδούς τῆς «Ἴσκρα» ἀπό τίς γραμμές τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ, ὑποστήριζε ὑλικά τήν ἔκδοση τῆς «Ἴσκρα», ὀργάνωνε τήν ἀποστολή τῆς ἐφημερίδας στή Ρωσία καί ἔβγαζε ἐκλαϊκευτική μαρξιστική φιλολογία. Ὁ Σύνδεσμος ἔβγαλε ἀρκετά «Δελτία» καί μπροσοῦρες, μεταξύ τῶν ὁποίων καί τήν μπροσούρα τοῦ Λένιν «Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ».

Τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀναγνώρισε τό Σύνδεσμο σάν τή μοναδική κομματική ὀργάνωση τοῦ ἐξωτερικοῦ, πού ἔχει δικαίωμα ἐπιτροπῆς, διευκρινίζοντας ὅτι ὁ Σύνδεσμος μπορεῖ νά προσφέρει τήν ὑποστήριξή του στό ρωσικό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα μόνο μέσω τῶν ἀτόμων καί τῶν ὁμάδων πού καθορίζονται ἀπό τήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ κόμματος.

Μετά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ στό Σύνδεσμο τοῦ ἐξωτερικοῦ ἐπικράτησαν οἱ μενσεβίκοι καί ἔκαναν ἀγώνα ἐνάντια στόν Λένιν, ἐνάντια στούς μπολσεβίκους. Στό II συνέδριο τοῦ Συνδέσμου, τόν Ὀχτώβρη 1903, οἱ μενσεβίκοι ψήφισαν νέο καταστατικό τοῦ Συνδέσμου· τό καταστατικό αὐτό στρεφόταν ἐνάντια στό καταστατικό τοῦ κόμματος, πού εἶχε ἐγκριθεῖ στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἀπό τότε ὁ Σύνδεσμος μετατράπηκε σέ στήριγμα τοῦ μενσεβικισμοῦ· διατηρήθηκε ὥς τό 1905. — *92.*

51 Ἡ «*Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ*» ἱδρύθηκε τό 1894 μέ πρωτοβουλία τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς», μέ τόν ὅρο νά ἀποδεχτοῦν ὅλα τά μέλη τῆς «Ἕνωσης» τό πρόγραμμα τῆς ὁμάδας. Στήν ὁμάδα εἶχε ἀνατεθεῖ ἡ διεύθυνση τῶν ἐκδόσεων τῆς «Ἕνωσης» καί τό Μάρτη τοῦ 1895 ἡ ὁμάδα παρέδοσε στήν «Ἕνωση» τό τυπογραφεῖο της πρός χρήση. Τό καλοκαίρι τοῦ 1895, ὅταν ὁ Β. Ι. Λένιν βρισκόταν στό ἐξωτερικό, ἀποφασίστηκε νά βγάζει ἡ «Ἕνωση» τίς συλλογές «Ραμπότνικ» ὑπό τή διεύθυνση τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς». Ἡ «Ἕνωση» ἔβγαλε 6 τεύχη τῆς «Ραμπότνικ», 10 τεύχη τοῦ «Λιστόκ „Ραμπότνικα“», ἔβγαλε τήν μπροσούρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ἡ ἑρμηνεία τοῦ νόμου γιά τά πρόστιμα» (1897), τήν ἐργασία τοῦ Γ. Β. Πλεχάνοφ «Ἡ νέα ἐκστρατεία ἐνάντια στή ρωσική σοσιαλδημοκρατία» (1897) καί ἄλλα.

Τό Ι Συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀναγνώρισε τήν «Ἕνωση» σάν ἐκπρόσωπο τοῦ κόμματος στό ἐξωτερικό. Ἀργότερα στήν «Ἕνωση» ἐπικράτησαν τά ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα — οἱ «οἰκονομιστές» (οἱ λεγόμενοι «νεαροί»). Ἡ ὀπορτουνιστική πλειοψηφία τοῦ Ι συνεδρίου τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ», πού συνῆλθε στή Ζυρίχη τό Νοέμβρη τοῦ 1898, ἀρνήθηκε νά τεθεῖ ἀλληλέγγυα πρός τή «Διακήρυξη» τοῦ Ι συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ὕστερα ἀπ' αὐτό ἡ ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» δήλωσε στό συνέδριο ὅτι παραιτεῖται ἀπό τή διεύθυνση τῶν ἐκδόσεων τῆς «Ἕνωσης», ἐκτός ἀπό τό τεῦχος 5-6 τῆς «Ραμπότνικ» καί τίς μπροσοῦρες τοῦ Β. Ι. Λένιν «Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν» καί ὁ «Νέος ἐργοστασιακός νόμος» πού εἶχαν ἑτοιμαστεῖ γιά ἐκτύπωση. Τόν Ἀπρίλη τοῦ 1899 ἡ «Ἕνωση» ἄρχισε τήν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ «Ραμπότσεγε Ντιέλο»· στή σύνταξη ἔπαιρναν μέρος οἱ «οἰκονομιστές» Μπ. Ν. Κριτσέβσκι, Β. Π. Ἰβάνσιν, Π. Φ. Τεπλόφ. Ἡ «Ἕνωση» ἐξεδήλωνε συμπάθεια πρός τόν Ε. Μπέρνσταϊν, τούς μιλερανιστές κλπ.

Ἡ πάλη στούς κόλπους τῆς «Ἕνωσης» συνεχίστηκε ὥς τό II συνέδριό

της ('Απρίλης τοῦ 1900) καί κατά τή διάρκεια τοῦ συνεδρίου. Ἡ ὁμάδα «'Απελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» καί οἱ ὁμοϊδεάτες της ἐγκατέλειψαν τό συνέδριο καί συγκρότησαν τήν αὐτοτελῆ ὀργάνωση «Σοσιαλδημοκράτης».

Στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς «Ἕνωσης» (οἱ ραμποτσεντέλτσι) πῆραν ἄκρως ὀπορτουνιστική θέση καί ἐγκατέλειψαν τό συνέδριο ὅταν αὐτό ἀναγνώρισε τό «Σύνδεσμο τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας» σάν τή μοναδική ὀργάνωση τοῦ κόμματος στό ἐξωτερικό. Μέ ἀπόφαση τοῦ II συνεδρίου ἡ «Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» διαλύθηκε (βλ. «Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 438). — *92*.

52 *Μπούντ* («Γενική ἑβραϊκή ἐργατική ἕνωση τῆς Λιθουανίας, Πολωνίας καί Ρωσίας»). 'Οργανώθηκε τό 1897 στό ἱδρυτικό συνέδριο τῶν ἑβραϊκῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὁμάδων στή Βίλνα· συνένωνε κυρίως τά μισοπρολεταριακά στοιχεῖα τῶν ἑβραίων ἐπαγγελματιῶν τῶν δυτικῶν περιοχῶν τῆς Ρωσίας. Στό I συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ (1898) ἡ Μπούντ μπῆκε στό ΣΔΕΚΡ «σάν αὐτόνομη ὀργάνωση, αὐτοτελής μονάχα στά ζητήματα πού ἀφοροῦν εἰδικά τό ἑβραϊκό προλεταριάτο» («'Αποφάσεις καί ψηφίσματα τῶν συνεδρίων καί τῶν συνδιασκέψεων τοῦ ΚΚΣΕ καί τῶν ὁλομελειῶν τῆς ΚΕ», ρωσ. ἔκδ., μέρος I, 1954, σελ. 14).

Ἡ Μπούντ ἦταν φορέας τοῦ ἐθνικισμοῦ καί τοῦ ἀπομονωτισμοῦ στό ἐργατικό κίνημα τῆς Ρωσίας. Τόν 'Απρίλη τοῦ 1901 τό IV συνέδριο τῆς Μπούντ ἀποφάσισε νά τροποποιήσει τίς ὀργανωτικές σχέσεις μέ τό ΣΔΕΚΡ, πού εἶχαν καθοριστεῖ ἀπό τό I συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τό συνέδριο διακήρυξε στήν ἀπόφασή του ὅτι θεωρεῖ τό ΣΔΕΚΡ σάν ὁμοσπονδιακή ἕνωση ἐθνικῶν ὀργανώσεων καί ὅτι ἡ Μπούντ πρέπει νά συμμετέχει σ' αὐτό σάν ὁμοσπονδιακό τμῆμα.

Στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, ὅταν τό συνέδριο ἀπόριψε τήν ἀξίωση τῆς Μπούντ νά ἀναγνωριστεῖ σάν μοναδικός ἐκπρόσωπος τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου, ἡ Μπούντ βγῆκε ἀπό τό κόμμα. Τό 1906 μέ βάση τήν ἀπόφαση τοῦ IV («Ἑνωτικοῦ») συνεδρίου ἡ Μπούντ ἐπανῆλθε καί πάλι στό ΣΔΕΚΡ.

Στούς κόλπους τοῦ ΣΔΕΚΡ οἱ μπουντιστές ὑποστήριζαν πάντοτε τήν ὀπορτουνιστική πτέρυγα τοῦ κόμματος («οἰκονομιστές», μενσεβίκους, λικβινταριστές), πάλαιβαν ἐνάντια στούς μπολσεβίκους καί στόν μπολσεβικισμό. Στήν προγραμματική διεκδίκηση τῶν μπολσεβίκων σχετικά μέ τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν ἡ Μπούντ ἀντιπαράθετε τό αἴτημα τῆς πολιτιστικῆς-ἐθνικῆς αὐτονομίας. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης τοῦ Στολίπιν ἡ Μπούντ πῆρε λικβινταριστική θέση, συμμετεῖχε ἐνεργά στή δημιουργία τοῦ ἀντικομματικοῦ συνασπισμοῦ τοῦ Αὐγούστου. Στή διάρκεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου 1914–1918 οἱ μπουντιστές ὑποστήριζαν σοσιαλσωβινιστικές θέσεις. Τό 1917 ἡ Μπούντ ὑποστήριζε τήν ἀντεπαναστατική Προσωρινή κυβέρνηση, πάλαιβε στό πλευρό τῶν ἐχθρῶν τῆς Μεγάλης 'Οχτωβριανῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης. Στά χρόνια τῆς ξένης στρατιωτικῆς ἐπέμβασης καί τοῦ ἐμφυλίου πολέμου οἱ ἡγέτες τῆς Μπούντ προσχώρησαν στίς δυνάμεις τῆς ἀντεπανάστασης. Παράλληλα, στά ἁπλά μέλη τῆς Μπούντ σημειώθηκε στροφή ὑπέρ τῆς συνεργασίας μέ τή Σοβιετική ἐξουσία. Τό Μάρτη

τοῦ 1921 ἡ Μπούντ αὐτοδιαλύθηκε καί ἕνα μέρος ἀπό τά μέλη της ἔγιναν δεκτά στό ΚΚΡ (μπ.) μέ βάση τίς γενικές ἀρχές. — *92.*

[53] «*Ποσλέντνιγε 'Ισβέστιγια*» («Τελευταῖες Εἰδήσεις») — δελτίο τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς Μπούντ τοῦ ἐξωτερικοῦ· ἔβγαινε στό Λονδίνο καί στή Γενεύη ἀπό τό 1901 ὥς τό 1906. — *93.*

[54] Πρόκειται γιά τήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα»· ἡ ὀργάνωση αὐτή συνένωνε τούς ἰσκριστές πού δροῦσαν στή Ρωσία. Ἀπό τήν ἐποχή ἀκόμη τῆς προετοιμασίας γιά τήν ἔκδοση τῆς «Ἴσκρα» καί τόν πρῶτο χρόνο τῆς ὕπαρξής της (Δεκέμβρης 1900 - Δεκέμβρης 1901), εἶχε δημιουργηθεῖ δίχτυ ἀνταποκριτῶν τῆς «Ἴσκρα», πού δούλευαν σέ διάφορες πόλεις τῆς Ρωσίας: ὁ Π. Ν. καί ἡ Ο. Μπ. Λεπεσίνσκι, ὁ Π. Α. Κράσικοφ, ὁ Α. Μ. Στοπάνι, ὁ Γ. Μ. καί ἡ Ζ. Π. Κρζιζανόβσκι, ὁ Σ. Ι καί ἡ Λ. Ν. Ραντσένκο, ὁ Α. Ντ. Τσιουρούπα, ὁ Ν. Ε. Μπάουμαν, ὁ Ι. Β. Μπάμπουσκιν καί ἄλλοι. Σέ μιά σειρά πόλεις (Πετρούπολη, Πσκόφ, Σαμάρα, Πολτάβα καί ἄλλες) εἶχαν δημιουργηθεῖ ὁμάδες βοήθειας τῆς «Ἴσκρα». Οἱ ἰσκριστές φρόντιζαν νά συγκεντρώνουν χρήματα γιά τήν ἔκδοση τῆς «Ἴσκρα», νά στέλνουν ἀνταποκρίσεις στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα», νά μεταφέρουν καί νά κυκλοφοροῦν τήν ἐφημερίδα καί νά ὀργανώνουν τόν τεχνικό μηχανισμό γιά τήν ἐκτύπωση τῆς «Ἴσκρα» στή Ρωσία. Τήν περίοδο αὐτή οἱ ὁμάδες τῶν ἰσκριστῶν, καθώς καί οἱ μεμονωμένοι ἀνταποκριτές συνδέονταν πολύ λίγο μεταξύ τους καί εἶχαν ἐπαφή, κυρίως, κατευθείαν μέ τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα».

Ἡ ἄνοδος τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος καθώς καί ὁ αὐξανόμενος ὄγκος τῆς πρακτικῆς δουλειᾶς δημιούργησαν τήν ἐπιταχτική ἀνάγκη συνένωσης τῶν δυνάμεων τῶν ἰσκριστῶν, προγραμματισμοῦ καί ὀργάνωσης τῆς δουλειᾶς τους, πράγμα πού θά συνέβαλλε στήν ἐκπλήρωση τοῦ βασικοῦ καθήκοντος — τῆς ὑπερνίκησης τοῦ χειροτεχνικοῦ τρόπου δουλειᾶς πού καλλιεργοῦσαν οἱ «οἰκονομιστές» καί τῆς κατάχτησης τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ἐπιτροπῶν μέ τό μέρος τῆς «Ἴσκρα». Γιά τό σκοπό αὐτό ὁ Λένιν κατάρτισε τό σχέδιο δημιουργίας πανρωσικῆς ἰσκρικῆς ὀργάνωσης πού θά προετοίμαζε τή συνένωση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τῆς Ρωσίας σ' ἕνα συγκεντρωτικό μαρξιστικό κόμμα. Τό σχέδιο αὐτό ὁ Λένιν τό διατύπωσε ἀρχικά στό ἄρθρο «Ἀπό ποῦ ν' ἀρχίσουμε;» (Μάης 1901) καί ἀργότερα τό ἐπεξεργάστηκε λεπτομερειακά στήν μπροσούρα «Τί νά κάνουμε;» (φθινόπωρο 1901–Φλεβάρης 1902) (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 1–13 (ἴδιες σελίδες καί στήν ἑλλ. ἔκδοση) καί τόμ. 6ος, σελ. 1 - 192 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 1 - 195)).

Κατά τήν ἐφαρμογή τοῦ σχεδίου ἵδρυσης στή Ρωσία ἑνιαίας ἰσκρικῆς ὀργάνωσης ὁ Λένιν καί οἱ συνεργάτες του χρειάστηκε νά ὑπερνικήσουν τίς τοπικιστικές (περιοχικές) τάσεις πού ὑπῆρχαν σέ ὁρισμένα στελέχη πραχτικῶν-ἰσκριστῶν. «...Πρέπει νά ποῦμε — ἔγραφε ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Σ. Ο. Τσεντερμπάουμ τόν Ἰούλη 1901—ὅτι γενικά κάθε σχέδιο ἔκδοσης ὁποιουδήποτε περιφερειακοῦ εἴτε τοπικοῦ ὀργάνου ἀπομέρους τῆς ρωσικῆς ὀργάνωσης τῆς „Ἴσκρα" τό θεωροῦμε, χωρίς συζήτηση, λαθεμένο καί ἐπιζήμιο. Ἡ ὀργάνωση τῆς „Ἴσκρα" ὑπάρχει γιά τήν ὑποστήριξη καί τήν ἀνάπτυξη τῆς „Ἴσκρα" καί γιά τή *συνένωση* μ' αὐτόν τόν τρόπο τοῦ κόμματος κι ὄχι γιά τήν *κατάτμη-*

ση τῶν δυνάμεων, πού καί χωρίς αὐτή τήν ὀργάνωση εἶναι ὑπεραρκετή» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 57).

Τό Γενάρη τοῦ 1902 συνῆλθε στή Σαμάρα τό συνέδριο τῶν ἰσκριστῶν. Στό συνέδριο πῆραν μέρος ὁ Γ. Μ. καί ἡ Ζ. Π. Κρζιζανόβσκι, ὁ Φ. Β. Λένγκνικ, ὁ Μ. Α. Σίλβιν, ὁ Β. Π. Ἀρτσιμποῦσεφ, ὁ Ντ. Ι. καί ἡ Μ. Ι. Οὐλιάνοφ καί ἄλλοι. Στό συνέδριο δημιουργήθηκε γραφεῖο τῆς ρωσικῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα». Μέ τίς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου καθορίστηκε ὁ τρόπος σύνδεσης τῶν μελῶν τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» μεταξύ τους καί μέ τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα», ὁ τρόπος εἴσπραξης χρηματικῶν εἰσφορῶν καί διάθεσης τῶν χρηματικῶν μέσων, τά καθήκοντα τῶν ἰσκριστῶν ἀπέναντι στίς σοσιαλδημοκρατικές ἐπιτροπές καί στά τοπικά δημοσιογραφικά ὄργανα. Γιά τήν ἐκπλήρωση τοῦ βασικοῦ καθήκοντος — τῆς προσχώρησης τῶν ἐπιτροπῶν στήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» καί τῆς ἀναγνώρισής της σάν γενικοῦ κομματικοῦ ὀργάνου — ἀποφασίστηκε νά περιοδεύσουν σέ διάφορες περιοχές τῆς Ρωσίας. «...Ἡ πρωτοβουλία σας — ἔγραφε ὁ Β. Ι. Λένιν στούς ὀργανωτές τοῦ συνεδρίου — μᾶς γέμισε χαρά. Ζήτω! Ἔτσι ἀκριβῶς! Ἁπλωθεῖτε πιό πολύ! Καί δουλέψτε μέ περισσότερη ἀνεξαρτησία, μέ μεγαλύτερη πρωτοβουλία — πρῶτοι ἀρχίσατε τόσο πλατιά, ἑπομένως καί ἡ συνέχεια θά εἶναι ἐπιτυχής!» (Λενινιστική συλλογή VIII, σελ. 221).

Τήν ἐκπλήρωση τῶν ἀποφάσεων τοῦ συνεδρίου τή δυσκόλεψαν οἱ συλλήψεις πολλῶν ἰσκριστῶν τό Φλεβάρη τοῦ 1902. Παρ' ὅλα αὐτά, οἱ ἰσκριστές, ἐξοπλισμένοι μέ τό βιβλίο τοῦ Λένιν «Τί νά κάνουμε;», ἀνάπτυξαν μεγάλη δραστηριότητα γιά τήν προπαγάνδιση καί τήν πρακτική ἐκπλήρωση τοῦ λενινιστικοῦ σχεδίου δημιουργίας τοῦ κόμματος. Ἡ ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» εἶχε σοβαρά ἀποτελέσματα στή δημιουργία πραγματικῆς ἑνότητας τῶν κομματικῶν ὀργανώσεων μέ βάση τίς ἀρχές τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ. Κατά τά τέλη τοῦ 1902 ὅλες σχεδόν οἱ πιό σημαντικές σοσιαλδημοκρατικές ἐπιτροπές διακήρυξαν τήν ἀλληλεγγύη τους πρός τήν «Ἴσκρα».

Μέ τήν πιό δραστήρια συμμετοχή τῶν ἰσκριστῶν ἱδρύθηκε στή σύσκεψη τοῦ Πσκόφ τῆς 2–3 (15–16) τοῦ Νοέμβρη 1902 ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή γιά τή σύγκληση τοῦ II συνεδρίου τοῦ κόμματος. Οἱ ὀργανώσεις τῆς «Ἴσκρα» ἔδοσαν στήν ΟΕ ὅλες τίς συνδέσεις τους. Ἡ ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» πού διατηρήθηκε ὥς τό II συνέδριο τοῦ κόμματος, ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στήν προετοιμασία καί στή σύγκληση τοῦ συνεδρίου πού ἵδρυσε τό ἐπαναστατικό μαρξιστικό κόμμα τῆς Ρωσίας. — *94.*

55 Ἡ ὁμάδα «*Γιούζνι ραμπότσι*» ἦταν σοσιαλδημοκρατική ὁμάδα πού σχηματίστηκε τό φθινόπωρο τοῦ 1900 στή νότια Ρωσία γύρω ἀπό τήν ἐφημερίδα μέ τόν ἴδιο τίτλο. Ἡ ἐφημερίδα ἔβγαινε παράνομα ἀπό τό 1900 ὥς τό 1903· βγῆκαν συνολικά δώδεκα φύλλα. Τό πρῶτο φύλλο βγῆκε τό Γενάρη τοῦ 1900 ἀπό τήν ἐπιτροπή Αἰκατερινοσλάβ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στήν ὁμάδα καί στή σύνταξη τῆς ἐφημερίδας ἀνῆκαν κατά διάφορα χρονικά διαστήματα ὁ Ι. Χ. Λαλαγιάντς, ὁ Α. Βίλενσκι, ὁ Ο. Α. Κόγκαν (Ἐρμάνσκι), ὁ Μπ. Σ. Τσέιτλιν, ὁ Ε. Γ. καί ἡ Ε. Σ. Λέβιν, ὁ Β. Ν. Ρόζανοφ καί ἄλλοι.

Ἡ ὁμάδα «Γιούζνι ραμπότσι», σέ ἀντίθεση μέ τούς «οἰκονομιστές», θεωροῦσε σάν βασικότερο καθῆκον τήν πολιτική πάλη τοῦ προλεταριάτου, τήν ἀνατροπή τῆς ἀπολυταρχίας, τασσόταν ἐνάντια στήν ταχτική

τῆς τρομοκρατίας, ὑποστήριζε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἀναπτυχθεῖ τό μαζικό ἐπαναστατικό κίνημα καί ἔκανε σημαντική ἐπαναστατική δουλειά στή Νότια Ρωσία. Ταυτόχρονα, ἡ ὁμάδα ὑπερτιμοῦσε τό ρόλο τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς τάξης καί δέν ἔδινε σημασία στό ἀγροτικό κίνημα. Ἡ ὁμάδα «Γιούζνι ραμπότσι» στό ἰσκρικό σχέδιο δημιουργίας συγκεντρωτικοῦ μαρξιστικοῦ κόμματος μέ τή συνένωση τῶν ἐπαναστατῶν σοσιαλδημοκρατῶν γύρω ἀπό τήν «Ἴσκρα» ἀντιπαράθετε σχέδιο ἀνασυγκρότησης τοῦ ΣΔΕΚΡ, μέ τήν δημιουργία περιφερειακῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ἑνώσεων. Πραχτική προσπάθεια ἐφαρμογῆς τοῦ σχεδίου αὐτοῦ ἦταν ἡ σύγκληση συνεδρίου τῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ὀργανώσεων τοῦ ΣΔΕΚΡ τῆς Νότιας Ρωσίας, τό Δεκέμβρη τοῦ 1901, ὅπου δημιουργήθηκε ἡ «Ἕνωση τῶν νοτίων ἐπιτροπῶν καί ὀργανώσεων τοῦ ΣΔΕΚΡ», μέ ὄργανό της τήν ἐφημερίδα «Γιούζνι Ραμπότσι». Ἡ προσπάθεια αὐτή ἀποδείχτηκε ἄκαρπη (ὅπως καί ὅλο τό ὀργανωτικό σχέδιο τῆς ὁμάδας «Γιούζνι ραμπότσι») καί ὕστερα ἀπό τίς μαζικές συλλήψεις τήν ἄνοιξη τοῦ 1902 ἡ «Ἕνωση» διαλύθηκε. Ὅσα μέλη τῆς ὁμάδας «Γιούζνι ραμπότσι» δέν πιάστηκαν, τόν Αὔγουστο τοῦ 1902 ἦρθαν σέ συνεννοήσεις μέ τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» γιά κοινή προσπάθεια ἀποκατάστασης τῆς ἑνότητας τῆς ρωσικῆς σοσιαλδημοκρατίας. Ἡ δήλωση τῆς ὁμάδας, ὅτι τάσσεται ἀλληλέγγυα μέ τήν «Ἴσκρα» (δημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 27, τῆς 1 τοῦ Νοέμβρη 1902 καί στή «Γιούζνι Ραμπότσι» ἀρ. φύλλου 10, Δεκέμβρης τοῦ 1902) εἶχε μεγάλη σημασία γιά τήν ἑδραίωση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν δυνάμεων τῆς Ρωσίας. Τό Νοέμβρη τοῦ 1902 τά μέλη τῆς ὁμάδας «Γιούζνι ραμπότσι» πῆραν μέρος στή δημιουργία τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύγκληση τοῦ II συνεδρίου τοῦ κόμματος καί σέ συνέχεια καί στίς ἐργασίες της. Καί σ' αὐτή ὅμως τήν περίοδο ἡ ὁμάδα «Γιούζνι ραμπότσι» δέν ἔπαιρνε συνεπεῖς ἐπαναστατικές θέσεις· στή δράση της ἐκδηλώνονταν τάσεις ἀπομονωτισμοῦ, πού ἐκδηλώνονταν πρῶτα ἀπ' ὅλα στό γεγονός ὅτι ἡ ὁμάδα αὐτή ὑποστήριζε σχέδιο ἔκδοσης πανρωσικῆς ἐφημερίδας παράλληλα μέ τήν «Ἴσκρα». Ὁ Λένιν στήν ἐργασία του «Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω» κατέταξε τήν ὁμάδα «Γιούζνι ραμπότσι» στήν κατηγορία τῶν ὀργανώσεων «πού, ἐνῶ στά λόγια ἀναγνώριζαν τήν „Ἴσκρα" σάν καθοδηγητικό ὄργανο, στήν πράξη ἀκολουθοῦσαν τά δικά τους ἰδιαίτερα σχέδια καί διακρίνονταν γιά τήν ἀστάθειά τους στά ζητήματα ἀρχῶν» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 193). Στό II συνέδριο τοῦ κόμματος οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ὁμάδας «Γιούζνι ραμπότσι» πῆραν τή θέση τοῦ «κέντρου» («μεσαῖοι ὀπορτουνιστές», ὅπως ἀποκαλοῦσε τούς ἐκπροσώπους τοῦ «κέντρου» ὁ Λένιν).

Τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀποφάσισε νά διαλύσει τήν ὁμάδα «Γιούζνι ραμπότσι», ὅπως καί ὅλες τίς ξεχωριστές καί ἀνεξάρτητες σοσιαλδημοκρατικές ὁμάδες καί ὀργανώσεις (βλ. «Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 439). — *94.*

56 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση τοῦ IV συνεδρίου τῆς Μπούντ, πού συγκλήθηκε τόν Ἀπρίλη τοῦ 1901. — *95.*

57 Πρόκειται γιά τήν πολεμική ἀνάμεσα στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» καί στήν Μπούντ, ἀπ' ἀφορμή τίς ἀποφάσεις τοῦ IV συνεδρίου τῆς Μπούντ πάνω στό ἐθνικό πρόβλημα καί στό ζήτημα τῶν σχέσεων μέ τό ΣΔΕΚΡ. Τό ἄρθρο πού δημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 7 (Αὔγουστος 1901), ἐπέκρινε τόσο τό αἶτημα τοῦ προγράμματος πού εἶχε προβάλει

τό συνέδριο σχετικά μέ τήν ἐθνική αὐτονομία τῶν ἑβραίων, ὅσο καί τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου νά καθιερωθεῖ ἡ ὁμοσπονδιακή ἀρχή στίς ἀμοιβαῖες σχέσεις μέ τό ΣΔΕΚΡ Ἡ ΚΕ τῆς Μπούντ ἀπάντησε στό σημείωμα μέ γράμμα πού δημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 8, τῆς 10 τοῦ Σεπτέμβρη 1901, μαζί μέ τήν ἀπάντηση τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα». Ἡ πολεμική σταμάτησε στό σημεῖο αὐτό. Ἀργότερα ὁ Λένιν κριτικάρισε τόν ἐθνικισμό καί τόν ἀπομονωτισμό τῆς Μπούντ σέ ὅ,τι ἀφορᾶ τά ὀργανωτικά ζητήματα στό ἄρθρο «Χρειάζεται τό ἑβραϊκό προλεταριάτο „ἀνεξάρτητο πολιτικό κόμμα";», στό σχέδιο ἀπόφασης γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ, στό λόγο πού ἔβγαλε στό ΙΙ συνέδριο τοῦ κόμματος γιά τό ζήτημα τῆς θέσης τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ, στό σχέδιο ἀπόφασης γιά τήν ἀποχώρηση τῆς Μπούντ ἀπό τό ΣΔΕΚΡ, στά ἄρθρα «Ἡ τελευταία λέξη τοῦ ἐθνικισμοῦ τῆς Μπούντ», «Μάξιμουμ ἀναιδείας καί μίνιμουμ λογικῆς» καί «Ἡ θέση τῆς Μπούντ μέσα στό κόμμα» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 117–122, 245–246, 266–269 300, 322 – 325 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 115 – 120, 243 – 244, 264 – 267, 298, 319 – 322) καί Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 44 – 49, 76 – 86). — *95.*

58 Ἡ «*Ἕνωση τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν*» ἱδρύθηκε ἀπό τούς Σ. Γ. Σαουμιάν, Μπ. Μ. Κνουνιάντς, Α. Γ. Ζουράμποφ, Α. Χουμαριάν καί ἄλλους, τό καλοκαίρι τοῦ 1902 στήν Τιφλίδα. Ἡ «Ἕνωση» δροῦσε σέ στενή ἐπαφή μέ τήν ἐπιτροπή Τιφλίδας τοῦ ΣΔΕΚΡ καί στά τέλη τοῦ 1902 συγχωνεύτηκε μ' αὐτήν. — *100.*

59 «*Προλεταριάτ*» («Προλεταριάτο») — παράνομη ἐφημερίδα στήν ἀρμενική γλώσσα, ὄργανο τῆς «Ἕνωσης τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν». Βγῆκε μονάχα ἕνα φύλλο τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1902 στήν Τιφλίδα (γιά συνωμοτικούς λόγους στήν ἐφημερίδα ἀναφερόταν ὅτι τυπώθηκε στή Γενεύη). Ἡ ἐφημερίδα ἱδρύθηκε ἀπό τόν Σ. Γ. Σαουμιάν, στήν ὀργάνωση τῆς ἔκδοσής της πῆρε μέρος ὁ Μπ. Μ. Κνουνιάντς. Ἡ σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Προλεταριάτ» ἔβγαλε τά «Λιστκί „Προλεταριάτα"» ἀρ. φύλλου 1-2. Τό πρῶτο συνέδριο τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τοῦ Καυκάσου, πού συγκλήθηκε τό Μάρτη τοῦ 1903, ἀποφάσισε νά ἑνώσει τίς ἐφημερίδες «Προλεταριάτ» καί «Μπρντζόλα» (ὄργανο τῆς γεωργιανῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ὀργάνωσης) σέ μιά ἐφημερίδα μέ τόν τίτλο «Μπορμπά Προλεταριάτα». Ἡ «Μπορμπά Προλεταριάτα» ἄρχισε νά βγαίνει ἀπό τόν Ἀπρίλη - Μάη τοῦ 1903 στή γεωργιανή καί στήν ἀρμενική γλώσσα, κι ἀπό τόν Ἰούλη τοῦ 1905 καί στή ρωσική γλώσσα. Τό περιεχόμενο τῆς ἐφημερίδας καί στίς τρεῖς γλῶσσες ἦταν τό ἴδιο.

Τό ἄρθρο «Ἡ Διακήρυξη τῆς „Ἕνωσης τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν"» πού δημοσιεύτηκε στό 1 φύλλο τῆς ἐφημερίδας «Προλεταριάτ» γράφτηκε ἀπό τόν Σ. Γ. Σαουμιάν. — *100.*

60 Ἡ ἐργασία αὐτή ἀποτελεῖ πρόγραμμα διαλέξεων καί περίληψη τῆς πρώτης διάλεξης γιά τό ἀγροτικό ζήτημα πού ἔγιναν ἀπό τόν Λένιν στό διάστημα 10–13 (23–26) τοῦ Φλεβάρη 1903 στή Ρωσική ἀνώτερη σχολή κοινωνικῶν ἐπιστημῶν στό Παρίσι.

Ἡ σχολή ἱδρύθηκε τό 1901 ἀπό μιά ὁμάδα φιλελεύθερων καθηγητῶν πού τούς εἶχε διώξει ἡ τσαρική κυβέρνηση ἀπό τά ἀνώτερα ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα τῆς Ρωσίας. Κυριότεροι ὀργανωτές τῆς σχολῆς ἦταν οἱ

καθηγητές Μ. Μ. Κοβαλέβσκι, Γ. Σ. Γκαμπάροφ καί Ε. Β. ντέ Ρομπερτί. Ἡ σχολή λειτουργοῦσε νόμιμα. Οἱ ἀκροατές τῆς σχολῆς προέρχονταν κυρίως ἀπό τήν ἐπαναστατική προσφυγική νεολαία τῆς ρωσικῆς παροικίας τοῦ Παρισιοῦ καί ἀπό ρώσους φοιτητές. Ὅταν τό συμβούλιο τῆς σχολῆς κατάρτισε τόν κατάλογο τῶν προσώπων πού θά ἔκαναν διαλέξεις τό 1902 γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, προσκλήθηκαν οἱ ἐσέροι Β. Μ. Τσερνόφ καί Κ. Ρ. Κατσορόβσκι. Ἡ παρισινή ὁμάδα τῶν ἰσκριστῶν, ὅταν πληροφορήθηκε ὅτι παραχωρήθηκε στούς ἐσέρους νόμιμο βῆμα γιά τήν προπαγάνδιση τῶν ἀπόψεών τους, ἀποφάσισε νά ἐξασφαλίσει τή δυνατότητα νά μιλήσει στή σχολή καί ἀντιπρόσωπος τῆς μαρξιστικῆς ἄποψης καί ζήτησε νά προσκληθεῖ γιά διαλέξεις ὁ Β. Ι. Λένιν, τόνιζε μάλιστα ὅτι ὁ Βλ. Ἰλίν (φιλολογικό ψευδώνυμο τοῦ Β. Ι. Λένιν) εἶναι γνωστός μαρξιστής, συγγραφέας τῶν νόμιμων βιβλίων «Ἡ ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία» καί «Οἰκονομικές μελέτες». Οἱ παρισινοί ἰσκριστές, μέ τή βοήθεια τῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀκροατῶν τῆς σχολῆς, κατόρθωσαν νά πετύχουν μέσω τοῦ συμβουλίου τῆς σχολῆς νά παρθεῖ ἀπόφαση ὅπως προσκληθεῖ ὁ Λένιν νά δόσει διαλέξεις. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1902 στάλθηκε στόν Λένιν ἐπίσημη πρόσκληση ἀπό τό συμβούλιο τῆς σχολῆς καί ἐξασφαλίστηκε ἡ συγκατάθεσή του. Ἀργότερα ἡ διεύθυνση τῆς σχολῆς, ὅταν διαπίστωσε ὅτι ὁ Βλ. Ἰλίν καί ὁ Β. Ι. Λένιν εἶναι ἕνα καί τό αὐτό πρόσωπο, ἐπιχείρησε νά ἀκυρώσει τήν ἀπόφασή της, θεωρώντας ἀνεπιθύμητη τήν ἐμφάνιση στίς αἴθουσες τῆς σχολῆς ἑνός παράνομου πολιτικοῦ δημοσιολόγου, χωρίς ὅμως καί νά τό πετύχει. Ὁ Λένιν ἔκανε στή Ρωσική ἀνώτερη σχολή τέσσερις διαλέξεις πού εἶχαν τεράστια ἐπιτυχία.

Ὁ Λένιν ἔδινε μεγάλη σημασία στίς διαλέξεις του στή Ρωσική ἀνώτερη σχολή. Γιά τήν προετοιμασία τῶν διαλέξεων ὁ Λένιν μελέτησε ἕνα μεγάλο ἀριθμό συγγραμμάτων πάνω στό ἀγροτικό ζήτημα, μετάφρασε ἐνμέρει τό ἄρθρο τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Γαλλία καί στή Γερμανία», κράτησε σημειώσεις ἀπό τό «Κεφάλαιο» τοῦ Κ. Μάρξ καί ἀπό τά ἄρθρα τοῦ Μάρξ γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, πού εἶχαν δημοσιευτεῖ στή «Νέα ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου», καθώς καί ἀπό τά βιβλία καί τά ἄρθρα ρώσων καί ξένων συγγραφέων (Π. Π. Μάσλοφ, Α. Ν. Ἐνγκελγκάρντ, Β. Π. Βοροντσόφ, Ε. Στοῦμπφε, Ροκίνι, Λ. Γκραντό, Λ. Νόσσιγκ, Γ. Μπιότχερ καί ἄλλων). Ὁ Λένιν ἔγραψε δυό παραλλαγές περιλήψεων-σχεδίων τῶν διαλέξεων (βλ. Λενινιστική συλλογή τόμ. XIX, σελ. 225–228, 230–240).

Ἡ περίληψη τῆς πρώτης διάλεξης πού περιλαβαίνεται σέ τοῦτο τόν τόμο, κρατήθηκε ἀπό κάποιον ἀκροατή τῆς σχολῆς στή διάρκεια τῆς διάλεξης καί ἀργότερα διορθώθηκε καί συντάχθηκε ἀπό τόν Λένιν. — *105.*

61 Ἡ ἔκδοση ἀπό τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» τῆς μπροσούρας πού θά περιλάβαινε τήν προκήρυξη τῆς ἐπιτροπῆς Αἰκατερινοσλάβ τοῦ ΣΔΕΚΡ «Πρός τούς ἑβραίους ἐργάτες τῆς πόλης Αἰκατερινοσλάβ» καί τό ἄρθρο τῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ «Ἀπ' ἀφορμή μιά προκήρυξη», ὅπως φαίνεται, δέν πραγματοποιήθηκε. — *116.*

62 *Σιωνισμός* — ἀντιδραστικό ἀστικό-ἐθνικιστικό ρεῦμα πού ἐμφανίστηκε στά τέλη τοῦ XIX αἰώνα στήν ἑβραϊκή ἀστική τάξη. Στίς ἐθνικιστικές θεωρίες τους οἱ σιωνιστές προσπαθοῦν ν' ἀποδείξουν ὅτι οἱ ἑβραῖοι

ὅλων τῶν χωρῶν ἀποτελοῦν δῆθεν «ἑνιαῖο ἑβραϊκό ἔθνος». Οἱ σιωνιστές τάσσονται ὑπέρ τῆς «ταξικῆς συνεργασίας» ὅλων τῶν ἑβραίων, ἀποτραβώντας ἔτσι τούς ἐργαζόμενους ἑβραίους ἀπό τήν ταξική πάλη ἐνάντια στήν ἀστική τάξη, ἀπό τήν κοινή πάλη μέ τούς ἐργαζόμενους τῶν ἄλλων ἐθνοτήτων γιά τίς δημοκρατικές ἐλευθερίες καί τό σοσιαλισμό. — *116.*

63 Ἡ μπροσούρα «*Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ*» γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν τό πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάρτη 1903. Στό γράμμα του πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ τῆς 2 (15) τοῦ Μάρτη 1903 ὁ Λένιν τόν πληροφοροῦσε σχετικά μέ τήν ἐργασία του γιά τήν μπροσούρα: «Τώρα καταπιάστηκα μέ μιά ἐκλαϊκευτική μπροσούρα γιά τούς ἀγρότες, σχετικά μέ τό ἀγροτικό μας πρόγραμμα. Μεγάλη ἐπιθυμία μου εἶναι νά ἐξηγήσω τήν ἄποψή μας γιά τήν ταξική πάλη στό χωριό μέ *συγκεκριμένα* στοιχεῖα πού ἀφοροῦν τά τέσσερα στρώματα τοῦ ἀγροτικοῦ πληθυσμοῦ (τσιφλικάδες, ἀστική τάξη τοῦ χωριοῦ, μεσαία ἀγροτιά καί μισοπρολετάριοι μαζί μέ τούς προλετάριους). Ποιά εἶναι ἡ γνώμη σας γιά τό σχέδιο αὐτό;

Στό Παρίσι σχημάτισα τήν πεποίθηση ὅτι μόνο μιά τέτοια μπροσούρα μπορεῖ νά διαλύσει τή σύγχυση σχετικά μέ τά ὀτρέζκι etc.» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 125).

Προετοιμάζοντας τήν μπροσούρα ὁ Λένιν ἐπεξεργάστηκε ἀρκετές παραλλαγές τοῦ σχεδίου, ἔκανε τό σχέδιο ὁρισμένων κεφαλαίων τῆς μπροσούρας, ἔκανε, μέ βάση τό ὑλικό πού εἶχε συγκεντρώσει, μιά σειρά στατιστικούς ὑπολογισμούς (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 364 – 380 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 360 – 376)).

Τό Μάη τοῦ 1903 ἡ μπροσούρα ἐκδόθηκε στή Γενεύη ἀπό τό «Σύνδεσμο τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας». Τό 1904 ἡ μπροσούρα ἐπανεκδόθηκε στό ἐξωτερικό ἀπό τήν ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἐπίσης ἀνατυπώθηκε ἐπανειλημμένα καί ἀπό τίς τοπικές ὀργανώσεις τοῦ ΣΔΕΚΡ στή Ρωσία. Τό 1905 ἡ μπροσούρα τυπώθηκε στήν Τιφλίδα στό παράνομο κομματικό τυπογραφεῖο τοῦ Ἀβλαμπάρσκ. Ἡ μπροσούρα κυκλοφόρησε πλατιά. Μεταφερόταν παράνομα σέ διάφορες πόλεις τῆς Ρωσίας καί ἀπό κεῖ κυκλοφοροῦσε στά χωριά. Ἀπό τά ὑπάρχοντα στοιχεῖα πού δέν εἶναι πλήρη, μόνο στό διάστημα ἀπό τό Μάη τοῦ 1903 ὥς τό Δεκέμβρη τοῦ 1905 ἡ μπροσούρα κυκλοφόρησε σέ 75 κατοικημένα σημεῖα. Ἡ μπροσούρα μελετιόταν σέ παράνομους σοσιαλδημοκρατικούς καί ἐργατικούς ὁμίλους, κυκλοφοροῦσε στό στρατό, στό στόλο καί στούς φοιτητές.

Τό 1905 ὁ Β. Ι. Λένιν προετοίμασε τή νόμιμη ἔκδοση τῆς μπροσούρας καί διαπραγματεύθηκε ὕστερα ἀπό ὑπόδειξη τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ μέ τό ἐκδοτικό «Μόλοτ» στήν Πετρούπολη γιά τήν ἔκδοσή της. Στά τέλη τοῦ 1905 ἡ μπροσούρα ἐκδόθηκε μέ τόν τίτλο «Οἱ ἀνάγκες τοῦ χωριοῦ (Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ)» στό ἐκδοτικό «Μόλοτ». Τό 1906 ἀπό τό ἴδιο ἐκδοτικό ἐκδόθηκε ἡ δεύτερη νόμιμη ἔκδοση τῆς μπροσούρας πού ἦταν ἀνατύπωση τῆς πρώτης. Ἐπειδή ἡ νόμιμη ἔκδοση ἑτοιμαζόταν μέσα σέ νέες ἱστορικές συνθῆκες, στήν περίοδο τῆς ἀνόδου τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης, τό κείμενο τῆς μπροσούρας διορθώθηκε καί συμπληρώθηκε ἀπό τόν Λένιν: δόθηκε χαρακτηρισμός τοῦ ρωσοϊαπωνικοῦ πολέμου, φωτίστηκε τό πρόβλημα σχετικά μέ τό ρόλο τῆς Κρατικῆς δούμας, τά αἰτήματα τοῦ κόμματος στό ἀγροτικό ζήτημα διατυπώθηκαν

μέ βάση τίς ἀποφάσεις τοῦ III συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τή νόμιμη ἔκδοση ὁ Λένιν τήν ἑτοίμασε μέσα σέ συνθῆκες λογοκρισίας τοῦ τύπου, γι αὐτό καί ὁρισμένα σημεῖα τοῦ κειμένου τῆς μπροσούρας παραλείφθηκαν (τά σχετικά μέ τίς αἰτίες τῆς ἥττας τῶν ἀγροτικῶν ἐξεγέρσεων τοῦ 1902, τήν τσαρική διακήρυξη τῆς 26 τοῦ Φλεβάρη 1903 καί ἄλλα)· ὁρισμένα σημεῖα διατυπώθηκεν διαφορετικά.

Σέ τοῦτο τόν τόμο ἡ μπροσούρα δημοσιεύεται σύμφωνα μέ τήν ἔκδοση τοῦ 1903. Οἱ σημαντικότερες ἀλλαγές πού ἔγιναν ἀπό τόν Λένιν στό κείμενο κατά τήν προετοιμασία τῆς νόμιμης ἔκδοσης, ἀναφέρονται στίς ὑποσημειώσεις. — *127.*

64 Στήν ἔκδοση τοῦ 1903 τυπώθηκε τό σχέδιο προγράμματος πού τό εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά», μέ τήν ἐπεξήγηση τοῦ σχεδίου πού εἶχε γραφτεῖ ἀπό τόν Λένιν (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 200 – 203 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 199 – 201) — *164.*

65 *Παραχωρητήρια* — τίτλοι πού καθόριζαν τίς χτηματικές σχέσεις τῶν προσωρινά ὑπόχρεων ἀγροτῶν μέ τούς τσιφλικάδες ὅταν ἔγινε ἡ κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας τό 1861. Στό παραχωρητήριο ἀναφερόταν ἡ ἔκταση τῆς γῆς πού χρησιμοποιοῦσαν οἱ ἀγρότες πρίν ἀπό τή μεταρύθμιση καί καθορίζονταν οἱ διαστάσεις τῶν κλήρων πού ἔμεναν στούς ἀγρότες μετά τή μεταρύθμιση. Στό παραχωρητήριο ἀπαριθμοῦνταν ἐπίσης οἱ ὑποχρεώσεις πού εἶχαν οἱ ἀγρότες ἀπέναντι στόν τσιφλικά. Μέ βάση τά παραχωρητήρια καθορίζονταν τά ποσά πού ἔπρεπε νά πληρώσουν οἱ ἀγρότες γιά ἐξαγορά. — *178.*

66 *Σλαβόφιλοι* — ἐκπρόσωποι ἑνός ἀπό τά ρεύματα τῆς ρωσικῆς κοινωνικῆς σκέψης τῶν μέσων τοῦ XIX αἰώνα· ἐμφανίστηκε στίς συνθῆκες τῆς κρίσης τῆς δουλοπαροικίας. Οἱ σλαβόφιλοι δημιούργησαν τή «θεωρία» περί ἰδιαίτερου δρόμου ἱστορικῆς ἀνάπτυξης τῆς Ρωσίας, στή βάση τοῦ ὁποίου πρέπει νά βρίσκονται τό κοινοτικό σύστημα καί ἡ ὀρθοδοξία πού ἀποτελοῦν δῆθεν χαρακτηριστικά γνωρίσματα μόνο τῶν σλάβων. Οἱ σλαβόφιλοι, θεωρώντας ὅτι ἡ ἱστορική ἀνάπτυξη τῆς Ρωσίας ἀποκλείει τή δυνατότητα ἐπαναστατικῶν ἀνατροπῶν, κρατοῦσαν αὐστηρά ἀρνητική στάση ἀπέναντι στό ἐπαναστατικό κίνημα ὄχι μονάχα τῆς Ρωσίας, ἀλλά καί τῆς Δύσης. Οἱ σλαβόφιλοι, ὑποστηρίζοντας τή διατήρηση τῆς ἀπολυταρχίας, θεωροῦσαν ὅτι ὁ μονάρχης πρέπει νά παίρνει ὑπόψη του τήν κοινή γνώμη καί πρότειναν νά συγκληθεῖ Ζέμσκι σομπόρ (δούμα) ἀπό ἐκλεγμένους ἀντιπροσώπους ὅλων τῶν κοινωνικῶν στρωμάτων. Ὡστόσο τάσσονταν ἐνάντια στό σύνταγμα καί στούς νομικούς περιορισμούς τῆς ἀπολυταρχίας. Στό ἀγροτικό ζήτημα οἱ σλαβόφιλοι ὑποστήριζαν τήν προσωπική ἀπελευθέρωση τῶν ἀγροτῶν καί τό μοίρασμα τῆς γῆς στίς κοινότητες μέ ἐξαγορά πρός ὄφελος τῶν τσιφλικάδων. Οἱ κυριότεροι ἐκπρόσωποι τῶν σλαβόφιλων ἦταν ὁ Α. Σ. Χομιακόφ, οἱ ἀδελφοί Ι. Β. καὶ Π. Β. Κιρέγεβσκι, οἱ ἀδελφοί Ι. Σ. καί Κ. Σ. Ἀξάκοφ, ὁ Γ. Φ. Σαμάριν καί ἄλλοι. — *206.*

67 «*Νόβογε Σλόβο*» («Νέος Λόγος») — μηνιάτικο ἐπιστημονικο-φιλολογικό καί πολιτικό περιοδικό· τό ἔβγαζαν στήν Πετρούπολη ἀπό τό 1894 οἱ φιλελεύθεροι ναρόντνικοι καί ἀπό τίς ἀρχές τοῦ 1897 οἱ «νόμιμοι μαρξιστές» (Π. Μπ. Στροῦβε, Μ. Ι. Τουγκάν-Μπαρανόβσκι καί ἄλλοι).

Ὁ Λένιν στήν περίοδο τῆς ἐξορίας του στή Σιβηρία δημοσίεψε στό περιοδικό «Νόβογε Σλόβο» τά ἄρθρα «Χαρακτηρισμός τοῦ οἰκονομικοῦ ρωμαντισμοῦ» καί «Ἀπ' ἀφορμή ἕνα σχόλιο ἐφημερίδας» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 2ος, σελ. 119–262, 425–432 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 119–254, 414–420)). Στό περιοδικό δημοσιεύονταν ἐπίσης ἐργασίες τοῦ Γ. Β. Πλεχάνοφ, τῆς Β. Ι. Ζασούλιτς, τοῦ Λ. Μάρτοφ, τοῦ Α. Μ. Γκόρκι καί ἄλλων. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1897 ἡ τσαρική κυβέρνηση ἀπαγόρευσε τήν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ. — *206*.

68 *Μπερνσταϊνικοί* — ἐκπρόσωποι τοῦ ἐχθρικοῦ πρός τόν μαρξισμό ὁπορτουνιστικοῦ ρεύματος στή διεθνῆ σοσιαλδημοκρατία· τό ρεῦμα αὐτό ἐμφανίστηκε στά τέλη τοῦ XIX αἰώνα στή Γερμανία καί πῆρε τό ὄνομα τοῦ Ε. Μπέρνσταϊν πού ἦταν ὁ πιό ἀπροκάλυπτος ἐκφραστής τοῦ ἀναθεωρητισμοῦ.

Στά 1896–1898 ὁ Μπέρνσταϊν δημοσίεψε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» («Νέοι Καιροί»), θεωρητικό ὄργανο τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας, σειρά ἄρθρων «Προβλήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ», ὅπου ἀναθεωροῦσε τίς φιλοσοφικές, οἰκονομικές καί πολιτικές βάσεις τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ. Δέν παραδεχόταν ὅτι μπορεῖ νά θεμελιωθεῖ ἐπιστημονικά ὁ σοσιαλισμός καί νά ἀποδειχθεῖ, ἀπό τήν ἄποψη τῆς ὑλιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας, ὅτι εἶναι ἀναγκαῖος καί ἀναπόφευχτος. Δέν παραδεχόταν τό γεγονός τῆς αὐξανόμενης ἐξαθλίωσης, τῆς προλεταριοποίησης καί τῆς ὄξυνσης τῶν κεφαλαιοκρατικῶν ἀντιθέσεων. Διακήρυχνε πώς εἶναι ἀνυπόστατη ἡ ἴδια ἡ ἔννοια „*τελικός σκοπός*" καί ἀπόριπτε ὁλότελα τήν ἰδέα τῆς διχτατορίας τοῦ προλεταριάτου. Δέν παραδεχόταν ὅτι ἀνάμεσα στό φιλελευθερισμό καί στό σοσιαλισμό ὑπάρχει ἀντίθεση ἀρχῶν. Ἀπόριπτε τή *θεωρία τῆς ταξικῆς πάλης* ...» (Β. Ι. Λένιν. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 7 (ἴδια σελ. καὶ στὴν ἑλλ. ἔκδοση». Ἡ ἀναθεώρηση τοῦ μαρξισμοῦ ἀπό τούς μπερνσταϊνικούς ἀπέβλεπε στό νά μετατρέψει τή σοσιαλδημοκρατία ἀπό κόμμα τῆς κοινωνικῆς ἐπανάστασης σέ κόμμα κοινωνικῶν μεταρυθμίσεων.

Τά ἀριστερά στοιχεῖα τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας ἄρχισαν ἀγώνα ἐνάντια στόν Μπέρνσταϊν ἀπό τίς στῆλες τῶν ἐφημερίδων τους. Τόν μπερνσταϊνισμό ἔσπευσε νά τόν ὑποστηρίξει ἡ δεξιά ὀπορτουνιστική πτέρυγα. Ἡ Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ κόμματος ἔπαιρνε συμβιβαστική θέση ἀπέναντι στόν μπερνσταϊνισμό καί δέν τόν ἀντέκρουε. Ἡ πολεμική ἀπ' ἀφορμή τά ἄρθρα τοῦ Μπέρνσταϊν ἄρχισε στό περιοδικό «Die Neue Zeit» τόν Ἰούλη τοῦ 1898 μέ τό ἄρθρο τοῦ Γ. Β. Πλεχάνοφ «Ὁ Μπέρνσταϊν καί ὁ ὑλισμός» πού στρεφόταν ἐνάντια στόν ἀναθεωρητισμό.

Τό 1899 τά ἄρθρα τοῦ Μπέρνσταϊν ἐκδόθηκαν σέ ξεχωριστό βιβλίο μέ τόν τίτλο «Οἱ προϋποθέσεις τοῦ σοσιαλισμοῦ καί τά καθήκοντα τῆς σοσιαλδημοκρατίας».

Στά συνέδρια τοῦ γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος — τῆς Στουτγάρδης (Ὀχτώβρης τοῦ 1898), τοῦ Ἀννοβέρου (Ὀχτώβρης τοῦ 1899) καί τοῦ Λιοῦμπεκ (Σεπτέμβρης τοῦ 1901) — καταδικάστηκε ὁ μπερνσταϊνισμός, ἐξαιτίας ὅμως τῆς συμβιβαστικῆς θέσης τῆς πλειοψηφίας τῶν ἡγετῶν, τό κόμμα δέ διαχώρισε τή θέση του ἀπό τόν Μπέρνσταϊν. Οἱ μπερνσταϊνικοί ἐξακολουθοῦσαν νά προπαγανδίζουν ἀνοιχτά τίς ἀναθεωρητικές ἀπόψεις στό περιοδικό «Sozialistische Monatshefte» («Μηνιάτικη Σοσιαλιστική Ἐπιθεώρηση») καί στίς κομματικές ὀργανώσεις.

Ὁ μπερνσταϊνισμός ὑποστηρίχθηκε ἀπό τά ὀπορτουνιστικά στοιχεῖα τῶν ἄλλων κομμάτων τῆς II Διεθνοῦς. Στή Ρωσία τίς μπερνσταϊνικές θεωρίες τίς ὑποστήριζαν οἱ «νόμιμοι μαρξιστές» καί οἱ «οἰκονομιστές». Ἡ τσαρική λογοκρισία ἐπέτρεψε τρεῖς ἐκδόσεις τοῦ βιβλίου τοῦ Μπέρνσταϊν, μεταφρασμένου στά ρωσικά ἐνῶ ὁ διοικητής τῆς ὀχράνας τῆς Μόσχας Ζουμπάτοφ τό συμπεριέλαβε στά βιβλία πού συνιστοῦσε νά διαβάζονται ἀπό τούς ἐργάτες.

Μόνο οἱ ἐπαναστάτες μαρξιστές τῆς Ρωσίας, οἱ μπολσεβίκοι μέ ἐπικεφαλῆς τόν Λένιν ἔκαναν ἀποφασιστική καί συνεπῆ πάλη ἐνάντια στόν μπερνσταϊνισμό καί στούς ὀπαδούς του. Ὁ Λένιν ἀπό τό 1899 κιόλας τάχθηκε ἐνάντια στούς μπερνσταϊνικούς στή «Διαμαρτυρία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας» καί στό ἄρθρο «Τό πρόγραμμά μας». Ἀναλυτική κριτική τοῦ μπερνσταϊνισμοῦ γίνεται στό βιβλίο τοῦ Λένιν «Τί νά κάνουμε;» καί στά ἄρθρα του «Ὁ μαρξισμός καί ὁ ἀναθεωρητισμός», «Οἱ διαφωνίες στό εὐρωπαϊκό ἐργατικό κίνημα» (βλ. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 163–176, 182–186 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 167–180,186–190)· τόμ. 6ος, σελ. 1–192· (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 1–195)· 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 15ος, σελ. 15–25· τόμ. 16ος, σελ. 317–322) καί σέ ἄλλα. — *210.*

69 «*Ρούσκιγε Βέντομοστι*» («Ρωσικά Χρονικά») — ἐφημερίδα. Ἔβγαινε στή Μόσχα ἀπό τό 1863 καί διατύπωνε τίς ἀπόψεις τῆς μετριοπαθοῦς-φιλελεύθερης διανόησης. Στά 1880–1900 στήν ἐφημερίδα συνεργάζονταν οἱ συγγραφεῖς τῆς δημοκρατικῆς παράταξης Β. Γ. Κορολένκο, Μ. Ε. Σαλτικόφ-Στσεντρίν, Γ. Ι. Οὐσπένσκι καί ἄλλοι, δημοσιεύονταν ἔργα τῶν φιλελεύθερων ναρόντνικων. Ἀπό τό 1905 ἡ ἐφημερίδα ἦταν ὄργανο τῆς δεξιᾶς πτέρυγας τοῦ κόμματος τῶν καντέτων. Ὁ Λένιν τόνιζε ὅτι ἡ «Ρούσκιγε Βέντομοστι» συνδύαζε μέ ἰδιόρυθμο τρόπο τόν «*δεξιό* καντετισμό μέ ἕνα ναροντνικιστικό ἐπίχρισμα» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 19ος, σελ. 111). Στά 1918 ἡ «Ρούσκιγε Βέντομοστι» κλείστηκε μαζί μέ ἄλλες ἀντεπαναστατικές ἐφημερίδες. — *210.*

70 *Προυντονισμός* — ἀντεπαναστατικό ἐχθρικό πρός τόν μαρξισμό ρεῦμα τοῦ μικροαστικοῦ σοσιαλισμοῦ πού πῆρε τό ὄνομα τοῦ γάλλου ἀναρχικοῦ Προυντόν, ἰδεολογικοῦ ἐκφραστῆ τοῦ ρεύματος αὐτοῦ. Ὁ Προυντόν κριτικάροντας τή μεγάλη κεφαλαιοκρατική ἰδιοχτησία ἀπό μικροαστικές θέσεις, ὀνειρευόταν νά διαιωνίσει τή μικρή ἀτομική ἰδιοχτησία, πρότεινε νά ὀργανωθοῦν τράπεζες «λαϊκή» καί «ἀνταλλαχτική» πού θά βοηθοῦσαν δῆθεν τούς ἐργάτες νά ἐξασφαλίσουν ἰδιόχτητα μέσα παραγωγῆς, νά γίνουν χειροτέχνες καί νά πετύχουν «δίκαιη» διάθεση τῶν προϊόντων τους. Ὁ Προυντόν δέν καταλάβαινε τόν ἱστορικό ρόλο τοῦ προλεταριάτου, ἔπαιρνε ἀρνητική στάση ἀπέναντι στήν ταξική πάλη, στήν προλεταριακή ἐπανάσταση καί στή διχτατορία τοῦ προλεταριάτου· ὑποστηρίζοντας ἀναρχικές θέσεις, ἀρνιόνταν τήν ἀνάγκη τοῦ κράτους. Ὁ Μάρξ καί ὁ Ἔνγκελς ἔκαναν συνεπῆ πάλη ἐνάντια στίς προσπάθειες τοῦ Προυντόν νά ἐπιβάλει τίς ἀπόψεις του στήν Ι Διεθνῆ. Ὁ προυντονισμός ὑποβλήθηκε σέ ἐξουθενωτική κριτική στό ἔργο τοῦ Μάρξ «Ἡ ἀθλιότητα τῆς φιλοσοφίας». Ἡ ἀποφασιστική πάλη τοῦ Μάρξ, τοῦ Ἔνγκελς καί τῶν ὀπαδῶν τους ἐνάντια στόν προυντονισμό στήν Ι Διεθνῆ τέλειωσε μέ πλήρη νίκη τοῦ μαρξισμοῦ κατά τοῦ προυντονισμοῦ.

Ὁ Λένιν ὀνόμαζε τόν προυντονισμό «ἠλιθιότητα τοῦ μικροαστοῦ

καί τοῦ φιλισταίου» πού εἶναι ἀνίκανος νά καταλάβει τήν ἄποψη τῆς ἐργατικῆς τάξης. Τίς ἰδέες τοῦ προυντονισμοῦ τίς χρησιμοποίησαν πλατιά οἱ ἀστοί «θεωρητικοί» γιά τήν προπαγάνδιση τῆς ταξικῆς συνεργασίας. — *212.*

71 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Φ. Ἔνγκελς: «Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Γαλλία καί στή Γερμανία» πού κριτικάριζε τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου τῆς Νάντης τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος Γαλλίας (Σεπτέμβρης τοῦ 1894) σχετικά μέ τό ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, ρωσ. ἔκδ., τόμ. II, 1955, σελ. 401–421). — *213.*

72 Τό ἄρθρο αὐτό ἀποτελεῖ ἀπάντηση στό ἄρθρο τοῦ Π. Π. Μάσλοφ (τοῦ Ἴξ) «Γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα»· τό ἄρθρο αὐτό ὁ Μάσλοφ τό συνόδευε μέ τό σχέδιο τοῦ δικοῦ του ἀγροτικοῦ προγράμματος. Ὁ Μάσλοφ μέ τό ἄρθρο του αὐτό ἔκανε κριτική στό ἀγροτικό μέρος τοῦ σχεδίου προγράμματος τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού τό εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα». Τό ἄρθρο τοῦ Λένιν μαζί μέ τό ἄρθρο καί τό σχέδιο τοῦ Μάσλοφ βγῆκαν πρίν ἀπ' τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ σέ ξεχωριστή μπροσούρα τοῦ «Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλ-δημοκρατίας» καί μοιράστηκε στούς ἀντιπροσώπους τοῦ συνεδρίου σάν εἰσήγηση γιά τό ἀγροτικό μέρος τοῦ προγράμματος. — *215.*

73 Πρόκειται γιά ἕνα γράμμα ἀγνώστου συντάχτη (ὑπογραφή δυσανάγνωστη) πού ἀποτελοῦσε ἀπάντηση σέ σχετική αἴτηση τοῦ Β. Ι. Λένιν. Χρησιμοποιώντας τά στοιχεῖα τοῦ ἐπιστολογράφου, ὁ Β. Ι. Λένιν ἔκανε στό γράμμα τούς ὑπολογισμούς πού παρέθετε σέ συνέχεια, καθώς καί τούς ὑπολογισμούς τοῦ μέσου ποσοστοῦ τῶν ἀγροτῶν πού δούλευαν ἀγγαρεία στούς τσιφλικάδες, κατά ὁμάδες κυβερνείων. Στήν καθαρή σελίδα τοῦ γράμματος ὁ Λένιν ἔκανε τούς λογαριασμούς καί τίς γραφικές παραστάσεις γιά τήν ἀνάλυση τῶν ταξικῶν ὁμάδων στό χωριό (βλ. Λενινιστική συλλογή, τόμ. XIX, σελ. 350–355 καί σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 379–380 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 375–376)). — *218.*

74 *«Ὀτέτσεστβεννιγε Ζαπίσκι»* («Χρονικά τῆς Πατρίδας»)— λογοτεχνικό-πολιτικό περιοδικό. Ἄρχισε νά ἐκδίδεται στήν Πετρούπολη τό 1820· ἀπό τό 1839 γίνεται τό πιό προοδευτικό περιοδικό τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Στήν ἔκδοση τοῦ περιοδικοῦ ἔπαιρναν μέρος οἱ Β. Γ. Μπελίνσκι, Α. Ι. Χέρτσεν, Τ. Ν. Γκρανόβσκι, Ν. Π. Ὀγκαριόφ καί ἄλλοι. Ἀπό τό 1846, μετά τήν ἀποχώρηση τοῦ Μπελίνσκι ἀπό τή σύνταξη, ἡ σημασία τοῦ περιοδικοῦ «Ὀτέτσεστβεννιγε Ζαπίσκι» ἄρχισε νά πέφτει. Ἀπό τό 1868, ὅταν τό περιοδικό πέρασε στά χέρια τοῦ Ν. Α. Νεκράσοφ καί τοῦ Μ. Ε. Σαλτικόφ-Στσεντρίν, ἀρχίζει μιά περίοδος καινούργιας ἄνθισης τοῦ «Ὀτέτσεστβεννιγιε Ζαπίσκι». Τήν ἐποχή αὐτή τό περιοδικό συγκέντρωνε γύρω τόυ τήν ἐπαναστατική-δημοκρατική διανόηση. Μετά τό θάνατο τοῦ Νεκράσοφ (1877) ἐπικράτησαν στό περιοδικό οἱ ναρόντνικοι.

Τό περιοδικό ἔβγαινε κάτω ἀπό τίς ἀδιάκοπες διώξεις τῆς λογοκρισίας καί τόν Ἀπρίλη τοῦ 1884 κλείστηκε ἀπό τήν τσαρική κυβέρνηση. — *228.*

75 *Σοσιαλιστικό κόμμα τῆς Πολωνίας* (ΠΠΣ) (Polska Partia Socjalistyc-

zna) — ρεφορμιστικό ἐθνικιστικό κόμμα πού ἱδρύθηκε τό 1892. Βάζοντας σάν βάση τοῦ προγράμματός του τήν πάλη γιά ἀνεξάρτητη Πολωνία, τό ΠΠΣ κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση τοῦ Πιλσούδσκι καί τῶν ὀπαδῶν του ἔκανε χωριστική, ἐθνικιστική προπαγάνδα στούς πολωνούς ἐργάτες καί προσπαθοῦσε νά τούς ἀποτραβήξει ἀπό τήν κοινή μέ τούς ρώσους ἐργάτες πάλη ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία καί στόν καπιταλισμό.

Σ' ὅλη τήν ἱστορία τοῦ ΠΠΣ, κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τῶν ἁπλῶν ἐργατῶν, ἐμφανίζονταν μέσα στό κόμμα ἀριστερές ὁμάδες. Ὁρισμένες ἀπ' αὐτές προσχώρησαν ἀργότερα στήν ἐπαναστατική πτέρυγα τοῦ πολωνικοῦ ἐργατικοῦ κινήματος.

Τό 1906 τό ΠΠΣ διασπάστηκε σέ ΠΠΣ-«ἀριστερό» καί σέ δεξιό, σωβινιστικό, τό λεγόμενο ΠΠΣ-«ἐπαναστατική φράξια».

Τό ΠΠΣ-«ἀριστερό» κάτω ἀπό τήν ἐπίδραση τοῦ ΣΔΕΚΡ (μπ.) καί μέ τή βοήθεια τῆς Σοσιαλδημοκρατίας τοῦ Πολωνικοῦ Βασιλείου καί τῆς Λιθουανίας (ΣΔΠΒ καί Λ) περνοῦσε σιγά σιγά σέ συνεπεῖς ἐπαναστατικές θέσεις.

Στά χρόνια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου ἕνα μεγάλο μέρος τοῦ ΠΠΣ-«ἀριστεροῦ» πῆρε διεθνιστική θέση καί τό Δεκέμβρη τοῦ 1918 συνενώθηκε μέ τή ΣΔΠΒ καί Λ. Τά ἑνωμένα κόμματα σχημάτισαν τό Κομμουνιστικό ἐργατικό κόμμα τῆς Πολωνίας (ἔτσι ὀνομαζόταν ὥς τό 1925 τό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Πολωνίας).

Τό δεξιό ΠΠΣ συνέχισε στή διάρκεια τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου τήν πολιτική τοῦ σοσιαλσωβινισμοῦ, ὀργάνωσε στό ἔδαφος τῆς Γαλικίας τίς πολωνικές λεγεῶνες πού πολέμησαν στό πλευρό τοῦ αὐστρογερμανικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ. Μέ τή δημιουργία τοῦ πολωνικοῦ ἀστικοῦ κράτους τό δεξιό ΠΠΣ ἑνώθηκε τό 1919 μέ τά τμήματα τοῦ ΠΠΣ πού βρίσκονταν στό ἔδαφος τῆς Πολωνίας καί κατέχονταν προηγούμενα ἀπό τή Γερμανία καί τήν Αὐστρία καί πῆρε ξανά τόν τίτλο ΠΠΣ. Μπαίνοντας ἐπικεφαλῆς τῆς κυβέρνησης, διευκόλυνε τό πέρασμα τῆς ἐξουσίας στά χέρια τῆς πολωνικῆς ἀστικῆς τάξης, σέ συνέχεια ἔκανε συστηματική ἀντικομμουνιστική προπαγάνδα, ἀκολουθοῦσε πολιτική ἐπίθεσης ἐνάντια στή Σοβιετική χώρα, πολιτική ἁρπαγῆς καί καταπίεσης τῆς Δυτικῆς Οὐκρανίας καί τῆς Δυτικῆς Λευκορωσίας. Ὁρισμένες ὁμάδες τοῦ ΠΠΣ πού δέ συμφωνοῦσαν μ' αὐτή τήν πολιτική, προσχώρησαν στό Κομμουνιστικό κόμμα τῆς Πολωνίας.

Μετά τό φασιστικό πραξικόπημα τοῦ Πιλσούδσκι (Μάης 1926), τό ΠΠΣ τυπικά βρισκόταν στήν κοινοβουλευτική ἀντιπολίτευση, ἐνῶ στήν οὐσία δέν ἔκανε ἐνεργητική πάλη ἐνάντια στό φασιστικό καθεστώς καί συνέχιζε τήν ἀντικομμουνιστική καί ἀντισοβιετική προπαγάνδα. Τά ἀριστερά στοιχεῖα τοῦ ΠΠΣ στά χρόνια αὐτά συνεργάζονταν μέ τούς πολωνούς κομμουνιστές, ὑποστηρίζοντας σέ μιά σειρά καμπάνιες τήν ταχτική τοῦ ἑνιαίου μετώπου.

Τόν καιρό τοῦ δεύτερου παγκόσμιου πολεμου τό ΠΠΣ διασπάστηκε καί πάλι. Τό ἀντιδραστικό, σωβινιστικό τμῆμα του πού πῆρε τήν ὀνομασία «Wolnosc, Równosc, Niepodleglosc» («Ἐλευθερία, Ἰσότητα, Ἀνεξαρτησία»), συμμετεῖχε στήν ἀντιδραστική πολωνική «κυβέρνηση» τῶν ἐμιγκρέδων τοῦ Λονδίνου. Τό ἄλλο, τό ἀριστερό μέρος τοῦ ΠΠΣ, πού ὀνομάστηκε «Ἐργατικό κόμμα τῶν πολωνῶν σοσιαλιστῶν» (ΕΚΠΣ), μέ τή βοήθεια τοῦ Ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Πολωνίας (ΕΚΠ), πού ἱδρύθηκε τό 1942, προσχώρησε στό λαϊκό μέτωπο ἀγώνα κατά τῶν χιτλερικῶν κατακτητῶν, πάλαιψε γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς

Πολωνίας ἀπό τή φασιστική ὑποδούλωση καί πῆρε θέση ὑπέρ τῆς ἀποκατάστασης φιλικῶν σχέσεων μέ τήν ΕΣΣΔ.

Τό 1944, μετά τήν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνατολικοῦ τμήματος τῆς Πολωνίας ἀπό τή γερμανική κατοχή καί τό σχηματισμό τῆς Πολωνικῆς ἐπιτροπῆς ἐθνικῆς ἀπελευθέρωσης, τό ΕΚΠΣ πῆρε καί πάλι τήν ὀνομασία ΠΠΣ καί μαζί μέ τό ΕΚΠ πῆρε μέρος στήν οἰκοδόμηση τῆς λαϊκοδημοκρατικῆς Πολωνίας. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1948 τό ΕΚΠ καί τό ΠΠΣ συνενώθηκαν καί σχημάτισαν τό Ἑνιαῖο ἐργατικό κόμμα Πολωνίας (ΕΕΚΠ). — *231.*

76 «*Przedswit*» («Χαραυγή») — πολιτικό περιοδικό. Ἄρχισε νά βγαίνει τό 1881 ἀπό μιά ὁμάδα Πολωνῶν σοσιαλιστῶν. Ἀπό τό 1884 ἔγινε ὄργανο τοῦ πρώτου πολωνικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος «Προλεταριάτ». Ἀπό τό 1892 τό «Przedswit» βρισκόταν στά χέρια τῶν δεξιῶν σοσιαλιστικῶν καί ἐθνικιστικῶν στοιχείων, ἄν καί κάπου κάπου δημοσιεύονταν στό περιοδικό αὐτό καί μαρξιστικά ἄρθρα. Τό 1893–1899 τό περιοδικό ἔβγαινε σάν ὄργανο τῆς Ἕνωσης τῶν πολωνῶν σοσιαλιστῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ (ὀργάνωση τοῦ ΠΠΣ στό ἐξωτερικό) καί ἀπό το 1900 ὥς τό 1905 ἦταν τό θεωρητικό καί φιλολογικό ὄργανο τοῦ ΠΠΣ. Τό 1907 τό περιοδικό βγαίνει καί πάλι μέχρι τό 1920 μέ διακοπές ἔκδοσης τό 1915 καί τό 1917. Ἀπό τό 1907 ἐμφανίζεται σάν ὄργανο τοῦ δεξιοῦ ΠΠΣ (τοῦ λεγόμενου ΠΠΣ-«ἐπαναστατική φράξια»), ἀπό τό 1918 ὥς τό 1920 — σάν ὄργανο τοῦ ΠΠΣ. Ἀπό τό 1881 ὥς τό 1901 τό περιοδικό «Przedswit» ἔβγαινε στό ἐξωτερικό καί σέ συνέχεια στήν Πολωνία (Κρακοβία—Βαρσοβία—Λβόφ). — *231.*

77 «*Die Neue Zeit*» («Νέοι Καιροί») — θεωρητικό περιοδικό τοῦ Γερμανικοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κόμματος· ἔβγαινε στή Στουτγάρδη ἀπό τό 1883 ὥς τό 1923. Ὥς τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1917 διευθυνόταν ἀπό τόν Κ. Κάουτσκι καί σέ συνέχεια ἀπό τόν Γ. Κοῦνοφ. Στό περιοδικό «Die Neue Zeit» δημοσιεύτηκαν γιά πρώτη φορά μερικά ἔργα τοῦ Κ. Μάρξ καί τοῦ Φ. Ἔνγκελς: «Κριτική τοῦ προγράμματος τῆς Γκότα» τοῦ Κ. Μάρξ, «Κριτική τοῦ σχεδίου τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ προγράμματος τοῦ 1891» τοῦ Φ. Ἔνγκελς καί ἄλλα. Ὁ Ἔνγκελς βοηθοῦσε μέ τίς συμβουλές του τή σύνταξη τοῦ περιοδικοῦ καί πολλές φορές τήν ἐπέκρινε γιά τίς παρεκκλίσεις τοῦ περιοδικοῦ ἀπό τό μαρξισμό. Στό περιοδικό «Die Neue Zeit» συνεργάζονταν ἐπιφανεῖς παράγοντες τοῦ γερμανικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος στά τέλη τοῦ XIX καί στίς ἀρχές τοῦ XX αἰώνα: οἱ Α. Μπέμπελ, Β. Λῆμπκνεχτ, Ρ. Λούξεμπουργκ, Φ. Μέρινγκ, Κ. Τσέτκιν, Γ. Β. Πλεχάνοφ, Π. Λαφάργκ καί ἄλλοι. Ἀπό τά 1895 κι ἐδῶ, μετά τό θάνατο τοῦ Φ. Ἔνγκελς, στό περιοδικό ἄρχισαν νά δημοσιεύονται συστηματικά ἄρθρα ἀναθεωρητῶν, ἀνάμεσα στά ὁποῖα ἦταν καί ἡ σειρά ἄρθρων τοῦ Ε. Μπέρνσταϊν μέ τόν τίτλο «Προβλήματα τοῦ σοσιαλισμοῦ», πού ἐγκαινίασαν τήν ἐκστρατεία τῶν ἀναθεωρητῶν ἐνάντια στόν μαρξισμό. Στήν περίοδο τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου τό περιοδικό ἔπαιρνε κεντριστική θέση, ὑποστηρίζοντας οὐσιαστικά τούς σοσιαλσωβινιστές. — *234.*

78 Ἡ «*Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου*» («Neue Rheinische Zeitung») ἔβγαινε καθημερινά στήν Κολωνία ὑπό τή διεύθυνση τοῦ Κ. Μάρξ, ἀπό τήν 1 τοῦ Ἰούνη 1848 ὥς τίς 19 τοῦ Μάη 1849. Στή σύνταξη ἀνῆκαν οἱ Φ.

Ἔνγκελς, Β. Βόλφ, Γ. Μπέερτ, Φ. Βόλφ, Ε. Ντρόνκε, Φ. Φράιλιγκρατ καί Γ. Μπύργκερς.

Ἡ ἐφημερίδα, ὄντας μαχητικό ὄργανο τῆς προλεταριακῆς πτέρυγας τῆς δημοκρατίας, ἔπαιζε ρόλο διαπαιδαγωγητῆ τῶν λαϊκῶν μαζῶν, τίς ξεσήκωνε στήν πάλη ἐνάντια στήν ἀντεπανάσταση. Τά κύρια ἄρθρα πού καθόριζαν τή θέση τῆς ἐφημερίδας στά σοβαρότερα προβλήματα τῆς γερμανικῆς καί τῆς εὐρωπαϊκῆς ἐπανάστασης, γράφονταν, κατά κανόνα, ἀπό τούς Μάρξ καί Ἔνγκελς.

Ἡ ἀποφασιστική καί ἀδιάλλαχτη θέση τῆς «Νέας Ἐφημερίδας τοῦ Ρήνου», ὁ μαχητικός διεθνισμός της, ἡ ἐμφάνισή στίς στῆλες της τῶν πολιτικῶν ἀποκαλύψεων πού στρέφονταν κατά τῆς πρωσικῆς κυβέρνησης καί ἐνάντια στίς τοπικές ἀρχές τῆς Κολωνίας, ὅλα αὐτά, ἀπό τούς πρώτους κιόλας μῆνες ὕπαρξης τῆς ἐφημερίδας, συγκέντρωσαν ἐνάντιά της τό μίσος τοῦ φεουδαρχικοῦ-μοναρχικοῦ καί τοῦ φιλελεύθερου-ἀστικοῦ τύπου, καθώς καί τίς διώξεις ἀπομέρους τῆς κυβέρνησης, πού ἐντάθηκαν ἰδιαίτερα ὕστερα ἀπό τό ἀντεπαναστατικό πραξικόπημα στήν Πρωσία.

Παρ' ὅλες τίς διώξεις καί τά ἀστυνομικά ἐμπόδια, ἡ «Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου» ὑπεράσπιζε θαρραλέα τά συμφέροντα τῆς ἐπαναστατικῆς δημοκρατίας, τά συμφέροντα τοῦ προλεταριάτου. Τό Μάη τοῦ 1849, σέ συνθῆκες γενικῆς ἐπίθεσης τῆς ἀντεπανάστασης, ἡ πρωσική κυβέρνηση, ἐκμεταλλευόμενη τό γεγονός ὅτι ὁ Μάρξ δέν εἶχε πάρει τήν πρωσική ὑπηκοότητα, ἔβγαλε διαταγή γιά τήν ἀπέλασή του ἔξω ἀπό τά σύνορα τῆς Πρωσίας. Ἡ ἀπέλαση τοῦ Μάρξ καί οἱ διώξεις ἐνάντια στούς ἄλλους συντάχτες τῆς «Νέας Ἐφημερίδας τοῦ Ρήνου» ἀποτέλεσαν τήν αἰτία διακοπῆς τῆς ἔκδοσής της. Τό τελευταῖο, τό 301ο φύλλο τῆς ἐφημερίδας, τυπωμένο μέ κόκκινη μελάνη, βγῆκε στίς 19 τοῦ Μάη 1849. Στό ἀποχαιρετιστήριο μήνυμα πρός τούς ἐργάτες οἱ συντάχτες τῆς ἐφημερίδας διακήρυξαν ὅτι «ἡ τελευταία τους λέξη παντοῦ καί πάντοτε θά εἶναι ἡ ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης!».— *234.*

79 *Βουλή τῆς Φραγκφούρτης* — ἐθνική συνέλευση τῆς Φραγκφούρτης — παγγερμανική Ἐθνική συνέλευση. Συγκλήθηκε μετά τή γερμανική ἐπανάσταση τοῦ Μάρτη 1848 καί ἄρχισε τίς συνεδριάσεις της στίς 18 τοῦ Μάη 1848 στή Φραγκφούρτη τοῦ Μάιν. Τό βασικό καθῆκον τῆς Συνέλευσης ἦταν ἡ ἐξάλειψη τῆς πολιτικῆς κατάτμησης καί ἡ ἐπεξεργασία παγγερμανικοῦ συντάγματος. Ὡστόσο, ἐξαιτίας τῆς δειλίας καί τῶν ταλαντεύσεων τῆς φιλελεύθερης πλειοψηφίας τῆς Συνέλευσης, τῆς ἀναποφασιστικότητας καί τῆς ἀσυνέπειας τῆς μικροαστικῆς ἀριστερᾶς πτέρυγας, ἡ Συνέλευση φοβήθηκε νά πάρει στά χέρια της τήν ἀνώτατη ἐξουσία στή χώρα καί δέν μπόρεσε νά πάρει ἀποφασιστική θέση στά βασικά προβλήματα τῆς γερμανικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1848–1849. Ἡ Συνέλευση δέν ἔκανε τίποτα γιά τήν ἀνακούφιση τῆς θέσης τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἀγροτῶν, δέν ὑποστήριξε τό ἐθνικοαπελευθερωτικό κίνημα τῆς Πολωνίας καί τῆς Τσεχίας καί ἐπιδοκίμαζε τήν πολιτική τῆς καταπίεσης, πού ἐφάρμοζε ἡ Αὐστρία καί ἡ Πρωσία ἀπέναντι στούς ὑποδουλωμένους λαούς. Ἡ Συνέλευση δέν τόλμησε νά κινητοποιήσει τίς δυνάμεις τοῦ λαοῦ γιά νά ἀποκρούσει τήν ἐπίθεση τῆς ἀντεπανάστασης καί νά ὑπερασπίσει τό αὐτοκρατορικό σύνταγμα πού ἐπεξεργάστηκε ἡ Συνέλευση τό Μάρτη τοῦ 1849.

Σέ λίγο καιρό πρῶτα ἡ αὐστριακή κυβέρνηση καί ὕστερα ἡ πρω-

σική ἀνακάλεσαν τούς ἀντιπροσώπους τους καί σέ συνέχεια τή Συνέλευση τῆς Φραγκφούρτης τήν ἐγκατέλειψαν οἱ φιλελεύθεροι ἀντιπρόσωποι καί τῶν ἄλλων γερμανικῶν κρατῶν. Οἱ βουλευτές τῆς ἀριστερᾶς, τῆς μικροαστικῆς πτέρυγας πού παρέμειναν στή Συνέλευση, μετέφεραν τήν ἕδρα της στή Στουτγάρδη. Ἡ Συνέλευση διαλύθηκε τόν Ἰούνη τοῦ 1849 ἀπό τά στρατεύματα τῆς κυβέρνησης τῆς Βυρτεμβέργης. — *234.*

[80] Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἅπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 379, 353. — *235.*

[81] Ἀπό τά σχέδια ἀποφάσεων τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού δημοσιεύονται παρακάτω, ὁ Λένιν ὑπέβαλε στό συνέδριο μόνο ἕνα: γιά τή στάση ἀπέναντι στή σπουδάζουσα νεολαία. — *241.*

[82] Στό V Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, πού συνῆλθε στό Παρίσι στίς 23–27 τοῦ Σεπτέμβρη (ν. ἡμ.) τοῦ 1900, ἡ ρωσική ἀντιπροσωπεία ἔβγαλε ἀντιπροσώπους τοῦ ΣΔΕΚΡ γιά τό Διεθνές σοσιαλιστικό γραφεῖο τούς Γ. Β. Πλεχάνοφ καί Μπ. Ν. Κριτσέβσκι. — *247.*

[83] Τό σχέδιο αὐτό γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν πρίν ἀπό τό συνέδριο. Στό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ ὑπάρχει δεύτερο σχέδιο τῆς ἴδιας ἀπόφασης, πού διαφέρει ἐλάχιστα ἀπό τό δημοσιευόμενο. Τό σχέδιο αὐτό γράφτηκε, ὅπως φαίνεται, ἀπό τόν Λένιν κατά τή διάρκεια τῆς 37ης συνεδρίασης τοῦ συνεδρίου, στίς 10 (23) τοῦ Αὐγούστου, ὅταν συζητήθηκε τό πρόβλημα τῆς στάσης ἀπέναντι στή σπουδάζουσα νεολαία. Κάτω ἀπό τό σχέδιο, ἐκτός ἀπό τήν ὑπογραφή τοῦ Λένιν, ὑπάρχουν καί οἱ ὑπογραφές 10 ἀντιπρσώπων τοῦ συνεδρίου. Τό σχέδιο μ' αὐτή τή μορφή ψηφίστηκε ἀπό τό συνέδριο, ἐκτός ἀπό τή δεύτερη παράγραφο. Ὁ Λένιν ὑπεράσπισε στό συνέδριο τό σχέδιό του (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 312 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 310)). — *251.*

[84] Σώζονται δυό παραλλαγές τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος, πού γράφτηκαν ἀπό τόν Λένιν σέ συνδυασμό μέ τήν προετοιμασία τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Ἡ πρώτη, ἡ πιό παλιά παραλλαγή γράφτηκε ὅταν ὁ Λένιν διάβασε τό σχέδιο τοῦ Μάρτοφ, ἐνάμιση – δυό μῆνες πρίν ἀπό τό συνέδριο (βλ. Λενινιστική συλλογή, τόμ. VI, σελ. 42–47).

Ἐτούτη ἡ παραλλαγή τοῦ καταστατικοῦ, πού γράφτηκε ἀργότερα καί τή διάβασαν τά μέλη τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» πρίν ἀπό τό συνέδριο καί σέ συνέχεια καί οἱ ἀντιπρόσωποι πού πῆγαν στό συνέδριο, δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά τό 1904 στά παραρτήματα τῶν πρακτικῶν τοῦ συνεδρίου, ἔκδοση Γενεύης, μέ τόν τίτλο «Σχέδιο ὀργανωτικοῦ καταστατικοῦ τοῦ Σοσιαλδημοκρατικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, πού προτάθηκε στό συνέδριο ἀπό τόν Λένιν». Ὁ Λένιν σημειώνει στό ἔργο «Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω» ὅτι ἡ ἐπιτροπή τῶν πρακτικῶν ἔκανε λάθος, δημοσιεύοντας μ' αὐτόν τόν τίτλο τήν παραλλαγή τοῦ καταστατικοῦ πού εἶχαν διαβάσει προκαταρκτικά οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ συνεδρίου κι ὄχι ἐκείνη πού ὑποβλήθηκε στό συνέδριο (βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 225).

Τό τελικό κείμενο τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ πού ὑποβλήθηκε ἀπό τόν Λένιν στήν ἐπιτροπή καταστατικοῦ τοῦ συνεδρίου, δέ σώζεται. Αὐτό διέφερε ἀπό τή δεύτερη παραλλαγή, ὅπως φαίνεται ἀπό τίς συζητή-

σεις στό συνέδριο, στά ἑξῆς: πρῶτο, τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος καθοριζόταν ὄχι σάν διαιτητικό, ἀλλά σάν ἀνώτερο ὄργανο τοῦ κόμματος· δεύτερο, σ' αὐτό τό σχέδιο ὑπῆρχε ὁ ὅρος τῆς ὁμοφωνίας κατά τήν πρόσληψη στό ΚΟ καί στήν ΚΕ, καθώς καί ὁ ὅρος τοῦ ἀμοιβαίου ἐλέγχου ἀπομέρους τῆς ΚΕ καί τοῦ ΚΟ κατά τήν πρόσληψη στά κέντρα. — *254.*

85 *Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ* συνῆλθε στίς 17 (30) τοῦ Ἰούλη – 10 (23) τοῦ Αὐγούστου 1903. Οἱ πρῶτες 13 συνεδριάσεις τοῦ συνεδρίου ἔγιναν στίς Βρυξέλλες. Κατόπιν, ἐξαιτίας τῶν διώξεων τῆς ἀστυνομίας, οἱ ἐργασίες τοῦ συνεδρίου συνεχίστηκαν στό Λονδίνο.

Τό συνέδριο προετοιμάστηκε ἀπό τήν «Ἴσκρα» πού ἔκανε μέ τήν καθοδήγηση τοῦ Λένιν τεράστια δουλειά γιά τή συσπείρωση τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας, μέ βάση τίς ἀρχές τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ. Ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ἐπεξεργάστηκε καί ὑπόβαλε γιά συζήτηση στό συνέδριο τό σχέδιο προγράμματος τοῦ κόμματος (δημοσιεύτηκε στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 21, τῆς 1 τοῦ Ἰούνη 1902). Μιά σειρά ντοκουμέντα γιά τό συνέδριο γράφτηκαν ἀπό τόν Λένιν: τό σχέδιο καταστατικοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἀρκετά σχέδια ἀποφάσεων, τό σχέδιο εἰσήγησης γιά τή δράση τῆς «Ἴσκρα». Ὁ Λένιν ἐπεξεργάστηκε ἐπίσης λεπτομερειακά τήν ἡμερησία διάταξη καί τόν κανονισμό τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου. Τό σχέδιο καταστατικοῦ καί τό σχέδιο τῆς ἡμερησίας διάταξης τοῦ συνεδρίου τά εἶχαν δεῖ προκαταρκτικά τά μέλη τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» καί κατόπιν καί οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ συνεδρίου.

Στό συνέδριο πῆραν μέρος 43 ἀντιπρόσωποι μέ θετική ψῆφο, πού ἀντιπροσώπευαν 26 ὀργανώσεις (τήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς», τήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα», τήν Κεντρική καί τήν Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ, τό «Σύνδεσμο τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας», τήν «Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» καί 20 ρωσικές σοσιαλδημοκρατικές ἐπιτροπές καί ἑνώσεις). Ὁρισμένοι ἀντιπρόσωποι εἶχαν ἀπό δυό ψήφους καί γι' αὐτό ὁ ἀριθμός τῶν θετικῶν ψήφων στό συνέδριο ἀνερχόταν σέ 51. Ἀνάμεσα στούς ἀντιπροσώπους τοῦ συνεδρίου πού ἀντιπροσώπευαν τίς μεγαλύτερες σοσιαλδημοκρατικές ἐπιτροπές τῆς Ρωσίας, ἦταν οἱ ἐπαγγελματίες ἐπαναστάτες-λενινιστές Ρ. Σ. Ζεμλιάτσκα, Α. Β. Σότμαν, Π. Α. Κράσικοφ, Ν. Ε. Μπάουμαν, Α. Μ. Στοπάνι καί ἄλλοι. Ἡ σύνθεση τοῦ συνεδρίου δέν ἦταν ὁμοιογενής. Στό συνέδριο ἔπαιρναν μέρος ὄχι μονάχα ὀπαδοί τῆς «Ἴσκρα», ἀλλά καί ἀντίπαλοί της, καθώς καί ἀσταθῆ, ταλαντευόμενα στοιχεῖα.

Στήν ἡμερησία διάταξη τοῦ συνεδρίου ὑπῆρχαν 20 θέματα: 1. Καταρτισμός τοῦ συνεδρίου σέ σῶμα. Ἐκλογή γραφείου. Καθορισμός κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου καί τῆς ἡμερησίας διάταξης. Ἔκθεση τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς καί ἐκλογή ἐπιτροπῆς γιά τόν καθορισμό τῆς σύνθεσης τοῦ συνεδρίου. 2. Θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ. 3. Πρόγραμμα τοῦ κόμματος. 4. Κεντρικό ὄργανο τοῦ κόμματος. 5. Ἐκθέσεις τῶν ἀντιπροσώπων. 6. Ὀργάνωση τοῦ κόμματος. 7. Περιφερειακές καί ἐθνικές ὀργανώσεις. 8. Χωριστές ὁμάδες τοῦ κόμματος. 9. Ἐθνικό ζήτημα. 10. Οἰκονομική πάλη καί συνδικαλιστικό κίνημα. 11. Γιορτασμός τῆς Πρωτομαγιᾶς. 12. Διεθνές σοσιαλιστικό συνέδριο τοῦ Ἄμστερνταμ, 1904. 13. Διαδηλώσεις καί ἐξεγέρσεις. 14. Τρομοκρατία. 15. Ἐσωτερικά ζητήματα τῆς κομματικῆς δουλειᾶς: α) ὀργάνωση τῆς προπαγάνδας, β) ὀργάνωση τῆς ζύμωσης, γ) ὀργάνωση τῆς κομματικῆς φιλολο-

γίας, δ) ὀργάνωση τῆς δουλειᾶς στήν ἀγροτιά, ε) ὀργάνωση τῆς δουλειᾶς στό στρατό, στ) ὀργάνωση τῆς δουλειᾶς στούς σπουδαστές, ζ) ὀργάνωση τῆς δουλειᾶς στούς αἱρετικούς. 16. Στάση τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στούς «σοσιαλιστές–ἐπαναστάτες». 17. Στάση τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπέναντι στά ρωσικά φιλελεύθερα ρεύματα. 18. Ἐκλογή τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῆς σύνταξης τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ κόμματος. 19. Ἐκλογή τοῦ Συμβουλίου τοῦ κόμματος. 20. Σειρά ἀνακοίνωσης τῶν ἀποφάσεων καί τῶν πραχτικῶν τοῦ συνεδρίου καί σειρά ἀνάληψης τῶν καθηκόντων τῶν ἐκλεγέντων ὑπευθύνων προσώπων καί ὀργάνων.

Ὁ Λένιν ἔκανε εἰσήγηση στό συνέδριο γιά τό καταστατικό τοῦ κόμματος καί μίλησε κατά τή συζήτηση τῶν περισσότερων θεμάτων τῆς ἡμερησίας διάταξης τοῦ συνεδρίου.

Τά σοβαρότερα προβλήματα τοῦ συνεδρίου ἦταν ἡ ψήφιση τοῦ προγράμματος καί τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος καί ἡ ἐκλογή τῶν καθοδηγητικῶν κομματικῶν κέντρων. Ὁ Λένιν καί οἱ ὀπαδοί του ἔκαναν στό συνέδριο ἀποφασιστική πάλη κατά τῶν ὀπορτουνιστῶν.

Λυσσασμένες ἐπιθέσεις ἔκαναν οἱ ὀπορτουνιστές ἐνάντια στό σχέδιο προγράμματος τοῦ κόμματος, πού τό εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» καί πού συζητήθηκε στό συνέδριο, ἰδιαίτερα στή θέση γιά τόν ἡγετικό ρόλο τοῦ κόμματος στό ἐργατικό κίνημα, στήν παράγραφο γιά τήν ἀνάγκη ἐγκαθίδρυσης τῆς διχτατορίας τοῦ προλεταριάτου καί στό ἀγροτικό μέρος τοῦ προγράμματος. Οἱ ὀπορτουνιστές, ἐπικαλούμενοι τά προγράμματα τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων, στά ὁποῖα δέν ὑπῆρχε ἡ θέση γιά τή διχτατορία τοῦ προλεταριάτου, ἔκαναν ἐνάντια στή θέση αὐτή ἄμεσες καί ἔμμεσες ἐπιθέσεις. Ὁ Τρότσκι μίλησε, δίνοντας ὀπορτουνιστική ἑρμηνεία στό ζήτημα τῆς διχτατορίας τοῦ προλεταριάτου, θεωρώντας ἀπαραίτητη προϋπόθεση ἐγκαθίδρυσής της τήν πλήρη σχεδόν ταύτιση τοῦ κόμματος καί τῆς ἐργατικῆς τάξης καί τή μετατροπή τοῦ προλεταριάτου σέ πλειοψηφία τοῦ ἔθνους. Τό συνέδριο ἀπόκρουσε ὅλες τίς ἀπόπειρες τῶν ὀπορτουνιστῶν νά ἐπιφέρουν στό σχέδιο προγράμματος τῆς «Ἴσκρα» ἀλλαγές σύμφωνα μέ τό πνεῦμα τῶν προγραμμάτων τῶν δυτικοευρωπαϊκῶν σοσιαλδημοκρατικῶν κομμάτων καί ὁμόφωνα (μέ μιά ἀποχή) ἐνέκρινε τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος, στό ὁποῖο διατυπώνονταν τόσο τά ἄμεσα καθήκοντα τοῦ προλεταριάτου στήν ἐπικείμενη ἀστικοδημοκρατική ἐπανάσταση (πρόγραμμα μίνιμουμ) ὅσο καί τά καθήκοντα τά ἀφορῶντα τή νίκη τῆς σοσιαλιστικῆς ἐπανάστασης καί τήν ἐγκαθίδρυση τῆς διχτατορίας τοῦ προλεταριάτου (πρόγραμμα μάξιμουμ). Ἡ ψήφιση τοῦ ἐπαναστατικοῦ, μαρξιστικοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος ἦταν σοβαρή νίκη τῆς λενινιστικῆς-ἰσκριστικῆς κατεύθυνσης.

Κατά τή συζήτηση τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος ἔγινε σκληρή πάλη γύρω ἀπό τό ζήτημα τῶν ὀργανωτικῶν ἀρχῶν συγκρότησης τοῦ κόμματος.

Ὁ Λένιν καί οἱ ὀπαδοί του πάλαιβαν γιά τή δημιουργία μαχητικοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος τῆς ἐργατικῆς τάξης καί θεωροῦσαν ἀπαραίτητη τήν ψήφιση ἑνός καταστατικοῦ πού θά δυσκόλευε τήν εἴσοδο στό κόμμα ὅλων τῶν ἀσταθῶν καί ταλαντευόμενων στοιχείων. Γι' αὐτό τό λόγο, στή διατύπωση τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ πού προτάθηκε ἀπό τόν Λένιν, ἡ εἴσοδος ἑνός ἀτόμου στό κόμμα ἐξαρτιόταν ὄχι μονάχα ἀπό τήν ἀποδοχή τοῦ προγράμματος καί τήν ὑλική ὑποστήριξη τοῦ κόμματος, ἀλλά καί ἀπό τήν προσωπική συμμετοχή σέ μιά ἀπό τίς κομματι-

κές όργανώσεις. Ό Μάρτοφ ύπόβαλε στό συνέδριο τή δική του διατύπωση τοῦ πρώτου ἄρθρου, πού ἐξαρτοῦσε τήν εἴσοδο ἑνός ἀτόμου στό κόμμα, ἐκτός ἀπό τήν ἀποδοχή τοῦ προγράμματος καί τήν ὑλική ὑποστήριξη τοῦ κόμματος, μόνο ἀπό τήν ταχτική προσωπική βοήθεια στό κόμμα κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση μιᾶς ἀπό τίς ὀργανώσεις του. Ἡ διατύπωση τοῦ Μάρτοφ, πού διευκόλυνε τήν εἴσοδο στό κόμμα ὅλων τῶν ἀσταθῶν στοιχείων, ὑποστηρίχθηκε στό συνέδριο ὄχι μονάχα ἀπό τούς ἀντιπάλους τῶν ἰσκριστῶν καί τό «βάλτο» (τό «κέντρο»), ἀλλά καί ἀπό τούς «μαλακούς» (ἀσταθεῖς) ἰσκριστές, καί ἔγινε δεκτή ἀπό τό συνέδριο μέ ἐλάχιστη πλειοψηφία. Βασικά τό συνέδριο ψήφισε τό καταστατικό πού ἐπεξεργάστηκε ὁ Λένιν.

Στό συνέδριο ἔγινε διάσπαση ἀνάμεσα στούς συνεπεῖς ὀπαδούς τῆς ἰσκρικῆς παράταξης — τούς λενινιστές καί τούς «μαλακούς» ἰσκριστές, δηλ. τούς ὀπαδούς τοῦ Μάρτοφ. Ἀρχικά οἱ ψῆφοι στό συνέδριο κατανέμονταν ὡς ἑξῆς: 33 ψῆφοι ἰσκριστῶν, 10 ψῆφοι τοῦ «βάλτου» («κέντρο») καί 8 τῶν ἀντιισκριστῶν (3 ραμποτσεντέλτσι καί 5 μπουντιστές). Στίς 5 (18) τοῦ Αὐγούστου 7 ἀντιισκριστές — δυό ραμποτσεντέλτσι καί οἱ μπουντιστές, διαφωνώντας μέ τίς ἀποφάσεις τοῦ συνεδρίου, ἀποχώρησαν ἀπ' αὐτό. Στήν πορεία τοῦ συνεδρίου διαμορφώθηκε ἡ ὀπορτουνιστική μειοψηφία τῶν ἰσκριστῶν ἀπό 7 ἄτομα, πού ἀποσπάστηκε πρίν ἀπό τήν ἐκλογή τῶν κεντρικῶν ὀργάνων ἀπό τούς συνεπεῖς ἰσκριστές. Οἱ ὀπαδοί τοῦ Μάρτοφ, ὑποστηριζόμενοι ἀπό τόν ἀντιισκριστή καί τό «βάλτο», ἀποτέλεσαν τή μειοψηφία τοῦ συνεδρίου μέ 20 ψήφους (9 ψήφους τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μάρτοφ, 10 τοῦ «βάλτου» καί 1 τοῦ ἀντιισκριστῆ) ἔναντι 24 ψήφων, τῶν 20 συνεπῶν ἰσκριστῶν πού εἶχαν συσπειρωθεῖ γύρω ἀπό τόν Λένιν. Οἱ ὀπαδοί τῆς λενινιστικῆς κατεύθυνσης συγκέντρωσαν τήν πλειοψηφία στίς ἐκλογές τῶν κεντρικῶν ὀργάνων τοῦ κόμματος καί ἀπό τότε ὀνομάστηκαν μπολσεβίκοι, ἐνῶ οἱ ὀπορτουνιστές πού πῆραν τή μειοψηφία ὀνομάστηκαν μενσεβίκοι.

Τό συνέδριο εἶχε τεράστια σημασία γιά τήν ἀνάπτυξη τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος τῆς Ρωσίας. Ἔβαλε τέρμα στό καθεστώς τοῦ πρωτογονισμοῦ καί τοῦ χωρισμοῦ σέ κύκλους, πού ὑπῆρχε στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα καί ἔθεσε τίς βάσεις τοῦ μαρξιστικοῦ ἐπαναστατικοῦ κόμματος τῆς Ρωσίας, τοῦ κόμματος τῶν μπολσεβίκων. Ὁ Λένιν ἔγραφε: «Ὁ μπολσεβικισμός, σάν ρεῦμα τῆς πολιτικῆς σκέψης καί σάν πολιτικό κόμμα, ὑπάρχει ἀπό τό 1903» (Ἅπαντα, 4 ρωσ. ἔκδ., τόμ. 31ος, σελ. 8).

Τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, δημιουργώντας τό προλεταριακό κόμμα νέου τύπου, πού ἔγινε ὑπόδειγμα γιά τούς ἐπαναστάτες μαρξιστές ὅλων τῶν χωρῶν, ἀποτέλεσε ἀποφασιστική καμπή στό διεθνές ἐργατικό κίνημα. — *257*.

86 Ἡ πρώτη ὁμιλία ἀποτελεῖ ἀπάντηση στό ἐρώτημα τοῦ Μ. Ι. Λίμπερ: «Τί πρέπει νά ἐννοεῖ κανείς μέ τό σημεῖο „ἐθνικό ζήτημα"; Γιατί τό σημεῖο αὐτό χωρίστηκε ἀπό τήν παράγραφο „σχέδιο προγράμματος"; Πῶς πρέπει νά ἐννοεῖ κανείς τή θέση ὅτι τό ἐθνικό ζήτημα εἶναι ζήτημα ταχτικῆς; Γιατί τό ζήτημα αὐτό δέν ὑπάγεται στά βασικά ζητήματα;».

Ἡ δεύτερη ὁμιλία ἀποτελεῖ ἀπάντηση σέ ἄλλο ἐρώτημα τοῦ Λίμπερ: «Τί πρέπει νά ἐννοεῖ κανείς μέ τό σημεῖο „ἐθνικές ὀργανώσεις"; Τό ζήτημα αὐτό μπαίνει κάπως ἀνεξάρτητα ἀπό τό ζήτημα τῆς θέσης τῆς Μπούντ στό κόμμα». («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 17, 18).

Τό ἀναφερόμενο ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν πρῶτο σημεῖο τοῦ καταλόγου τῶν ζητημάτων πού ἔμπαιναν γιά συζήτηση στό συνέδριο («Γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ») στήν ἡμερησία διάταξη πού ἐνέκρινε τό συνέδριο, ἔγινε δεύτερο, ἐνῶ τό ἕκτο σημεῖο («Περιφερειακές καί ἐθνικές ὀργανώσεις») ἔγινε ἕβδομο. — *259.*

87 Γιά τήν ἡμερησία διάταξη τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ ἔκανε μνεία γιά πρώτη φορά ὁ Β. Ι. Λένιν στό γράμμα του πρός τόν Ε. Γ. Λέβιν — μέλος τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύγκληση τοῦ συνεδρίου — πού γράφτηκε ὄχι νωρίτερα ἀπό τίς 28 τοῦ Νοέμβρη (11 τοῦ Δεκέμβρη) 1902 (βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 34ος, σελ. 99–101). Ἀργότερα ὁ Λένιν ἐπεξεργάστηκε τήν ἡμερησία διάταξη τοῦ συνεδρίου πιό λεπτομερειακά καί ἔγραψε σχετικά μ' αὐτή σχόλιο (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 396–400 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 392–396). Ἡ ἡμερησία διάταξη πού εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ὁ Λένιν, ἔγινε δεκτή ἀπό τήν ΟΕ καί μέ ἀσήμαντες ἀλλαγές ἐγκρίθηκε ἀπό τό συνέδριο. Στήν ἡμερησία διάταξη, πού ἐγκρίθηκε ἀπό τό συνέδριο, τηρήθηκε ἡ σειρά ἐξέτασης τῶν θεμάτων, ὅπως τήν εἶχε προτείνει ὁ Λένιν. — *260.*

88 Ἡ συζήτηση στό συνέδριο σχετικά μέ τίς ἐνέργειες τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ προκλήθηκε ἀπό τά ἀκόλουθα περιστατικά. Ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή πρίν ἀκόμα ἀρχίσει τό συνέδριο ἀπόριψε τό αἴτημα τῆς ὁμάδας «Μπορμπά» νά γίνει δεκτός στό συνέδριο ὁ ἀντιπρόσωπός της. Στίς 17 (30) Ἰούλη, στή συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς γιά τόν ἔλεγχο τῶν πληρεξουσίων καί τόν καθορισμό τῆς σύνθεσης τοῦ συνεδρίου, ἀπ' ἀφορμή τά παράπονα τῆς ὁμάδας «Μπορμπά» πρός τήν ἐπιτροπή γιά μή σωστές ἐνέργειες τῆς ΟΕ, τά μέλη τῆς ΟΕ Ε. Μ. Ἀλεξάντροβα (Στέιν) καί Π. Α. Κράσικοφ (Πάβλοβιτς) ἔκαναν ἀνακοίνωση πάνω στό ζήτημα. Ἡ ἐπιτροπή [ἐλέγχου] τῶν πληρεξουσίων ἔκρινε ὅτι ἦταν σωστή ἡ ἀπόφαση τῆς ΟΕ. Στή συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου τῆς 18 (31) τοῦ Ἰούλη, κατά τή διάρκεια τῆς ἐξέτασης τοῦ ζητήματος αὐτοῦ, ὁ Ε. Γ. Λέβιν (Ἐγκόροφ) — μέλος τῆς ΟΕ — πού εἶχε φτάσει στό συνέδριο καθυστερημένα, ζήτησε νά γίνει διάλειμμα, γιά νά συζητηθεῖ τό ζήτημα τῆς ὁμάδας «Μπορμπά» μέ τά μέλη τῆς ΟΕ. Στή σύσκεψη τῆς ΟΕ, πού ἔγινε κατά τή διάρκεια τοῦ διαλείμματος, ἡ πλειοψηφία ψήφισε νά ὑποβληθεῖ στό συνέδριο πρόταση πρόσκλησης μέ συμβουλευτική ψῆφο τοῦ ἀντιπροσώπου τῆς ὁμάδας «Μπορμπά» Ντ. Μπ. Ριαζάνοφ. Ἐνάντια σ' αὐτή τήν πρόταση ψήφισε ὁ ἰσκριστής Κράσικοφ πού διαμαρτυρήθηκε στή συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου ἐνάντια στίς ἐνέργειες τῆς ΟΕ. Ὁ Λέβιν κατηγόρησε τόν Κράσικοφ ὅτι, τασσόμενος ἐνάντια στήν πλειοψηφία τῆς ΟΕ παραβιάζει δῆθεν τήν κομματική πειθαρχία.

Τό συνέδριο ἀπόριψε τήν πρόταση τῆς ΟΕ καί ἐνέκρινε τίς ἀκόλουθες ἀποφάσεις:

«Τό συνέδριο καλεῖ ὅλους τούς συντρόφους νά ὑποβάλλουν τίς ξεχωριστές προτάσεις τους στό γραφεῖο τοῦ συνεδρίου καί θεωρεῖ τό ἐπεισόδιο πού προκλήθηκε ἀπό τίς δηλώσεις τῶν σ. σ. Πάβλοβιτς καί Ἐγκόροφ λῆξαν».

«Μέ τήν ἐκλογή τῆς ἐπιτροπῆς γιά τόν καθορισμό τῆς σύνθεσης τοῦ συνεδρίου, ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή ἔχασε τό δικαίωμα νά ἐπιδρᾶ σάν ὄργανο στή σύνθεση τοῦ συνεδρίου καί ἡ ἁρμοδιότητά της, σάν ὀργά-

νου, ὡς πρός τό σημεῖο αὐτό θεωρεῖται λήξασα» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 37, 38). — *262.*

89 Πρόκειται γιά τήν § 7 τοῦ σχεδίου κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου, πού τό εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή: «Οἱ ἀντιπρόσωποι δέν πρέπει νά περιορίζονται στήν ἄσκηση τῶν καθηκόντων τους ἀπό τά δεσμευτικά πληρεξούσια. Στήν ἄσκηση τῶν καθηκόντων τους εἶναι ἀπόλυτα ἐλεύθεροι καί ἀνεξάρτητοι». («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 706). — *262.*

90 Τό ζήτημα τῆς συμμετοχῆς τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ΣΔΠΒ καί Λ (Σοσιαλδημοκρατίας τοῦ Πολωνικοῦ Βασιλείου καί τῆς Λιθουανίας) στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ μπῆκε ἀρχικά μέ πρωτοβουλία τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα», στό γράμμα τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ πρός τήν ἐπιτροπή τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ΣΔΠΒ καί Λ, μέ ἡμερομηνία 7 τοῦ Φλεβάρη 1903. Στό γράμμα αὐτό ἡ ΟΕ γνωστοποιοῦσε ὅτι ἀποφάσισε νά καλέσει στό συνέδριο μόνο τίς ὀργανώσεις πού θεωροῦν τόν ἑαυτό τους τμῆμα τοῦ Ρωσικοῦ κόμματος καί πρότεινε στούς πολωνούς σοσιαλδημοκράτες, ἄν θέλουν νά γίνουν μέλη τοῦ συνεδρίου μέ πλήρη δικαιώματα, νά στείλουν στήν «Ἴσκρα» δήλωση ὅτι ἀνήκουν στό ΣΔΕΚΡ. Ἀλλά μιά τέτοια δήλωση δέ στάλθηκε.

Τό ζήτημα σχετικά μέ τούς ὅρους συνένωσης τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας μέ τό ΣΔΕΚΡ συζητήθηκε στό IV συνέδριο τῆς ΣΔΠΒ καί Λ, πού συνῆλθε στίς 11-16 (24-29) τοῦ Ἰούλη 1903. Στό συνέδριο διατυπώθηκαν μιά σειρά ὅροι, μέ βάση τούς ὁποίους εἶναι δυνατή ἡ συνένωση· ἀνάμεσα στούς ὅρους ἦταν: ἡ ἀπόλυτη αὐτοτέλεια τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας σ' ὅλες τίς ἐσωτερικές ὑποθέσεις, ἡ σύγκληση δικῶν της συνεδρίων, ἡ δημιουργία ἐπιτροπῶν καί ἡ ἔκδοση φιλολογίας· ἡ διατήρηση ἀπό τήν πολωνική σοσιαλδημοκρατία τῆς ὀνομασίας της σάν ὑπότιτλου· ἡ εἴσοδος ἄλλων πολωνικῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων στό κόμμα νά γίνεται μόνο μέσω τῆς συνένωσης μέ τή ΣΔΠΒ καί Λ. Σάν ἕναν ἀπό τούς ὅρους τῆς συνένωσης τό IV συνέδριο πρόβαλε τό αἴτημα τῆς ἀντικατάστασης τῆς διατύπωσης τῆς παραγράφου τοῦ προγράμματος τοῦ ΣΔΕΚΡ, σχετικά μέ τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν, μέ ἄλλη διατύπωση.

Ἡ ἀπόφαση αὐτή στίς ἀρχές τῶν ἐργασιῶν τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ δέν ἦταν γνωστή στούς ἀντιπροσώπους του. Ἡ ἐπιτροπή γιά τόν καθορισμό τῆς σύνθεσης τοῦ συνεδρίου καί τόν ἔλεγχο τῶν πληρεξουσίων στήν ἔκθεσή της πρός τό συνέδριο, στίς 18 (31) τοῦ Ἰούλη, διάβασε τό γράμμα τοῦ πολωνοῦ σοσιαλδημοκράτη Α. Βάρσκι (Α. Σ. Βαρσάβσκι), πού εἶχε στή διάθεσή της· ἀπ' αὐτό ὅμως δέ φαινόταν καθαρά ποιές σχέσεις θέλει νά ἔχει ἡ πολωνική σοσιαλδημοκρατία μέ τό ΣΔΕΚΡ. Ἡ ἐπιτροπή ἀποφάσισε νά καλέσει τούς πολωνούς σοσιαλδημοκράτες στό συνέδριο μέ συμβουλευτική ψῆφο. Στίς 22 τοῦ Ἰούλη (4 τοῦ Αὐγούστου) οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς πολωνικῆς σοσιαλδημοκρατίας Α. Βάρσκι καί Γ. Σ. Γκανέτσκι ἔφτασαν στό συνέδριο καί ὁ Βάρσκι διάβασε τήν ἀπόφαση τοῦ IV συνεδρίου τῆς ΣΔΠΒ καί Λ γιά τούς ὅρους συνένωσης τῆς ΣΔΠΒ καί Λ μέ τό ΣΔΕΚΡ. Γιά τή μελέτη τῶν ὅρων αὐτῶν ἐκλέχτηκε εἰδική ἐπιτροπή.

Ἡ συζήτηση τῆς παραγράφου τοῦ σχεδίου προγράμματος σχετικά μέ τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν — ἐπειδή τό ζήτημα αὐτό τό

ἔθεσαν οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες — ἔγινε στήν ἐπιτροπή προγράμματος. Πραχτικά τῶν συνεδριάσεων τῆς ἐπιτροπῆς δέν κρατήθηκαν, ἀπό τή διασωθεῖσα ὅμως σημείωση τοῦ Β. Ι. Λένιν, πού γράφτηκε στήν τρίτη συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 423–424 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 419–420)) φαίνεται ὅτι οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες τάσσονταν ἐνάντια στήν παράγραφο γιά τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν καί πρότειναν νά μπεῖ στό πρόγραμμα τό αἴτημα τῆς δημιουργίας θεσμῶν, πού νά ἐγγυῶνται τήν πλήρη ἐλευθερία πολιτιστικῆς ἀνάπτυξης ὅλων τῶν ἐθνῶν πού συμπεριλαμβάνονται στό κράτος. Οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες, ὅπως τόνιζε ἀργότερα ὁ Λένιν, «*ἀντί* γιά αὐτοδιάθεση, στήν οὐσία δέν πρότειναν παρά τό ψευδώνυμο τῆς περιβόητης ,,πολιτιστικῆς-ἐθνικῆς αὐτονομίας"» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 20ός, σελ. 414). Ἡ ἐπιτροπή ἀπόριψε τίς προτάσεις τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν. Οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες, ἀφοῦ πείστηκαν ὅτι δέ θά κατορθώσουν νά ὑποστηρίξουν τίς προτάσεις αὐτές στό συνέδριο, ἀποχώρησαν ἀπ' τό συνέδριο, ἀφήνοντας δήλωση ὅπου ἐξέθεταν τήν ἄποψή τους. Ἡ δήλωση αὐτή διαβάστηκε στό συνέδριο στίς 29 τοῦ Ἰούλη (11 τοῦ Αὐγούστου). Στίς 6 (19) τοῦ Αὐγούστου, σέ σχέση μέ τήν ἔκθεση τῆς ἐπιτροπῆς πού ἐξέτασε τούς ὅρους τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν γιά τή συγχώνευση τῆς ΣΔΠΒ καί Λ μέ τό ΣΔΕΚΡ, τό συνέδριο ψήφισε ἀπόφαση, στήν ὁποία ἐξέφραζε τή λύπη του, γιατί ἡ ἀποχώρηση τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν ἀπ' τό συνέδριο τοῦ στέρησε τή δυνατότητα νά ὁλοκληρώσει τήν ἐξέταση τοῦ ζητήματος τῆς συνένωσης τῆς ΣΔΠΒ καί Λ μέ τό ΣΔΕΚΡ καί ἀνάθεσε στήν ΚΕ νά συνεχίσει τίς διαπραγματεύσεις. — *263.*

91 Πρόκειται γιά τήν ἰσκρική πλειοψηφία τοῦ συνεδρίου, πού πρίν ἀπό τή διάσπαση τῶν ἰσκριστῶν ἐμφανιζόταν ἑνιαία. — *264.*

92 Πρόκειται γιά τό καταστατικό τῆς Μπούντ, πού ὑποβλήθηκε γιά συζήτηση στό συνέδριο ἀπό τούς ἐκπροσώπους τῆς Μπούντ, ὅταν συζητήθηκε στήν 4η συνεδρίαση τῆς 19 τοῦ Ἰούλη (1 τοῦ Αὐγούστου) τό ζήτημα τῆς θέσης τῆς Μπούντ στό κόμμα. Τό συνέδριο ἀπόριψε τήν πρόταση τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μπούντ νά συζητηθεῖ ἀμέσως κατ' ἄρθρο τό καταστατικό πού ὑπόβαλαν αὐτοί, πρίν ἐγκριθεῖ τό καταστατικό τοῦ κόμματος καί κατέκρινε τίς προσπάθειες τῆς Μπούντ νά πετύχει τήν καθιέρωση ὁμοσπονδιακῶν σχέσεων μέ τό ΣΔΕΚΡ. Τό συνέδριο ἐπανῆλθε στήν ἐξέταση τοῦ ζητήματος τοῦ καταστατικοῦ τῆς Μπούντ στήν 27η συνεδρίαση, στίς 5 (18) Αὐγούστου (βλ. σημείωση ἀριθ. 130). — *264.*

93 Πρόκειται γιά τά συνδικάτα τῶν ἄγγλων ἀνθρακωρύχων δυό κομητειῶν, τοῦ Νορθούμπερλαντ καί τοῦ Ντάρχεμ, πού πέτυχαν τό 1880–1890, ὕστερα ἀπό συμφωνία μέ τούς ἐργοδότες, 7ωρη ἐργάσιμη μέρα γιά τούς εἰδικευμένους ἐργάτες στοῶν καί κατόπιν τάσσονταν ἐνάντια στή νομοθετική καθιέρωση τῆς 8ωρης ἐργάσιμης μέρας γιά ὅλους τούς ἐργάτες τῆς Ἀγγλίας. — *266.*

94 Ὁ Β. Ι. Λένιν ἐκφώνησε τό λόγο αὐτόν στήν 9η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, κατά τή συζήτηση τοῦ γενικοῦ μέρους τοῦ σχεδίου προγράμματος τοῦ κόμματος, πού τό εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα». Μετά

τή συζήτηση τοῦ γενικοῦ μέρους, τό σχέδιο προγράμματος διαβιβάστηκε γιά προκαταρκτική σύνταξη στήν ἐπιτροπή πού εἶχε ἐκλεγεῖ στήν 8η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, στίς 21 τοῦ Ἰούλη (3 τοῦ Αὐγούστου) καί εἶχε τήν παρακάτω σύνθεση: Γ. Β. Πλεχάνοφ, Β. Ι. Λένιν, Π. Μπ. Ἀξελρόντ, Α. Ν. Πότρεσοφ (Σταροβέρ), Α. Σ. Μαρτίνοφ, Ι. Λ. Ἄιζενσταντ (Γιούντιν), Ε. Γ. Λέβιν (Ἐγκόροφ). Ἀργότερα, στίς συνεδριάσεις 15–21, ἀπό τίς 29 τοῦ Ἰούλη ὥς τήν 1η τοῦ Αὐγούστου (11–14 τοῦ Αὐγούστου), ἔγινε συζήτηση τοῦ γενικοῦ μέρους καί τῶν συγκεκριμένων αἰτημάτων τοῦ προγράμματος μέ τίς διατυπώσεις πού εἶχαν ἐγκριθεῖ ἀπό τήν ἐπιτροπή προγράμματος. — *268.*

95 Στά πραχτικά τοῦ συνεδρίου δέν ἀναγράφεται ἡ περικοπή τοῦ λόγου τοῦ Λίμπερ, πού ἀναφέρει ὁ Λένιν. Ὁ Λίμπερ στό λόγο του δέ συμφωνοῦσε νά συμπεριληφθεῖ στό πρόγραμμα ἡ ἀκόλουθη περικοπή τοῦ ἰσκρικοῦ σχεδίου προγράμματος: «Τό κόμμα τῆς ἐργατικῆς τάξης, ἡ σοσιαλδημοκρατία, καλεῖ στίς γραμμές του ὅλα τά στρώματα τοῦ ἐργαζόμενου καί ὑφιστάμενου τήν ἐκμετάλλευση πληθυσμοῦ, ἐφόσον τά στρώματα αὐτά συμφωνοῦν μέ τήν ἄποψη τοῦ προλεταριάτου». Πιθανόν, στό λόγο του αὐτόν ὁ Λίμπερ νά ἀναφερόταν στό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ἐσωτερική ἀνασκόπηση», ὅπου ὁ Λένιν, σχολιάζοντας τούς ἀντιπολιτευτικούς λόγους δυό προεστῶν τῶν εὐγενῶν, καλοῦσε τούς σοσιαλδημοκράτες «νά κατευθύνουν τή ζύμωση καὶ τήν ὀργανωτική τους δράση πρός ὅλες τίς τάξεις τοῦ πληθυσμοῦ» (βλ. Ἄπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 5ος, σελ. 347 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 354)). — *268.*

96 Βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Ἄπαντα, 2η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 8ος, σελ. 208–209. — *268.*

97 Πρόκειται γιά τήν ἀκόλουθη φράση τοῦ Κ. Μάρξ ἀπό τό ἔργο του «Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στή Γαλλία»: «Ἡ κομμούνα εἶχε ὅλο τό δικαίωμα νά διακηρύξει στούς ἀγρότες ὅτι „ἡ νίκη της εἶναι ἡ μοναδική τους ἐλπίδα!“» (Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς. Διαλεχτά ἔργα σέ 2 τόμους, ρωσ. ἔκδ. τόμ. I, 1955, σελ. 483). — *268.*

98 Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τή θέση τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ πού τήν ἐπεξεργάστηκε ὁ ἴδιος στήν μπροσοῦρα «Τί νά κάνουμε;», ὅτι ἡ σοσιαλιστική συνείδηση, ἡ σοσιαλιστική ἰδεολογία, δέν μπορεῖ νά ἐμφανιστεῖ αὐθόρμητα στήν ἐργατική τάξη, ἀλλά τήν μπάζουν σ' αὐτήν ἀπέξω οἱ θεωρητικοί τοῦ σοσιαλισμοῦ, τό ἐπαναστατικό μαρξιστικό κόμμα. Ἡ λενινιστική τοποθέτηση τοῦ ζητήματος σχετικά μέ τό αὐθόρμητο καί τό συνειδητό στό ἐργατικό κίνημα ἀντιμετώπισε στό συνέδριο ἐπιθέσεις ἀπομέρους τῶν ραμποτσεντέλτσι Μαρτίνοφ καί Ἀκίμοφ. — *269.*

99 Κρίνοντας ἀπό τίς σημειώσεις πού κράτησε ὁ Λένιν στό «Ἡμερολόγιο τῶν συνεδριάσεων τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 410 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 406)), ὁ Ἀκίμοφ μιλώντας στήν ἴδια συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου χρησιμοποίησε τόν ὅρο «Erfüllungstheorie» («θεωρία τῆς πλήρωσης»), ἔχοντας ὑπόψη του τήν ὀπορτουνιστική θέση ὅτι τό προλεταριάτο στήν πορεία τῆς ἀνάπτυξης τοῦ καπιταλισμοῦ, στό βαθμό πού ἀναπτύσσεται τό αὐθόρμητο ἐργατικό κίνημα, διαποτίζεται αὐτόματα ἀπό τή σοσιαλιστική συνείδηση, «πληροῦται σοσιαλισμοῦ»

(τό μέρος αὐτό ἀπό τό λόγο τοῦ Ἀκίμοφ δέν καταχωρήθηκε στά πρακτικά). — *269.*

100 Πρόκειται γιά τήν ὀπορτουνιστική, ρεφορμιστική ἰδέα ὅτι ὁ καπιταλισμός μπορεῖ «νά κενωθεῖ» σιγά σιγά ἀπό τό σοσιαλισμό, δηλαδή ὅτι εἶναι δυνατή ἡ βαθμιαία ἄμβλυνση τῶν ταξικῶν ἀντιθέσεων στίς συνθῆκες τοῦ καπιταλισμοῦ, μέ τήν πάλη γιά τήν αὔξηση τοῦ μεροκάματος τῶν ἐργατῶν, τή σύναψη συλλογικῶν συμβάσεων μέ τούς καπιταλιστέ ῦ τήν ἵδρυση καταναλωτικῶν συνεταιρισμῶν, τήν αὔξηση τοῦ ἀριθμο, τῶν ἰδιοχτητῶν κτλ. — *269.*

101 Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό βιβλίο τοῦ Ντ. Μπ. Ριαζάνοφ «Ὑλικά γιά τήν ἐπεξεργασία τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος. Τεῦχος II. Τό σχέδιο προγράμματος τῆς „Ἴσκρα" καί τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν»· τό βιβλίο ἔκανε κριτική τοῦ ἰσκρικοῦ σχεδίου προγράμματος. Ὁ Ριαζάνοφ ἀνάλυσε λεπτομερειακά τή χρησιμοποίηση τοῦ συνδέσμου «καί» στή φράση «οἱ κρίσεις καί οἱ περίοδοι τῆς βιομηχανικῆς στασιμότητας» ἀπό τό ἰσκρικό σχέδιο προγράμματος. Κριτική στό βιβλίο τοῦ Ριαζάνοφ ἔκανε ὁ Γ. Β. Πλεχάνοφ στό ἄρθρο «Ὀρθόδοξη γραμματοφαγία» (βλ. «Ἴσκρα», ἀρ. φύλλων 41, 42 καί 43 (παράρτημα) τῆς 1, τῆς 15 τοῦ Ἰούνη καί τῆς 1 τοῦ Ἰούλη 1903). — *269.*

102 Πρόκειται γιά τήν τροποποίηση τῆς περικοπῆς τοῦ γενικοῦ μέρους τοῦ σχεδίου προγράμματος, πού ἔλεγε: «Στό βαθμό ὅμως πού μεγαλώνουν καί ἀναπτύσσονται ὅλες αὐτές οἱ ἀντιθέσεις πού ἀποτελοῦν γνώρισμα τῆς ἀστικῆς κοινωνίας, αὐξάνει καί ἡ δυσαρέσκεια τῆς ἐργαζόμενης καί ὑφιστάμενης τήν ἐκμετάλλευση μάζας ἀπό τήν ὑπάρχουσα τάξη πραγμάτων, αὐξάνει ὁ ἀριθμός καί ἡ συνοχή τῶν προλεταρίων καί ὀξύνεται ἡ πάλη τους ἐνάντια στούς ἐκμεταλλευτές τους». Κατά τή συζήτηση τῆς περικοπῆς αὐτῆς στήν ἐπιτροπή προγράμματος (ὁ Λένιν δέν πῆρε μέρος στή συνεδρίαση) ὕστερα ἀπό τίς λέξεις «ὁ ἀριθμός καί ἡ συνοχή» μπῆκε ἡ λέξη «συνείδηση».

Ἡ τροποποίηση ἀπορίφθηκε ἀπό τό συνέδριο καί μέ πλειοψηφία ἔγινε δεκτή ἡ ἀρχική διατύπωση τῆς περικοπῆς αὐτῆς. — *272.*

103 Πρόκειται γιά τήν § 1 τῶν γενικῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων τοῦ σχεδίου προγράμματος τοῦ κόμματος, πού σύμφωνα μέ τή διατύπωση τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος εἶχε ὡς ἑξῆς: «Μονοκρατορία τοῦ λαοῦ, δηλαδή συγκέντρωση ὅλης τῆς ἀνώτατης κρατικῆς ἐξουσίας στά χέρια τῆς νομοθετικῆς συνέλευσης πού σχηματίζει ἕνα κοινοβούλιο καί ἀποτελεῖται ἀπό ἀντιπροσώπους τοῦ λαοῦ» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 179). Ὁ Κ. Μ. Τάχταρεφ (Στράχοφ) πρότεινε νά ἀντικατασταθοῦν οἱ λέξεις «μονοκρατορία τοῦ λαοῦ» μέ τίς λέξεις «ὑπέρτατη ἐξουσία τοῦ λαοῦ». Ἡ τροποποίηση τοῦ Τάχταρεφ ἀπορίφθηκε ἀπό τό συνέδριο. — *273.*

104 Πρόκειται γιά τήν § 3 τῶν γενικῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων τοῦ σχεδίου προγράμματος, πού ὑποβλήθηκε ἀπό τήν ἐπιτροπή προγράμματος· ἡ παράγραφος περιεῖχε τή διεκδίκηση τῆς πλατιᾶς τοπικῆς καί περιφερειακῆς αὐτοδιοίκησης. — *273.*

105 Πρόκειται γιά τήν § 9 τῶν γενικῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων τοῦ σχεδίου προγράμματος (§ 8 τοῦ ἰσκρικοῦ σχεδίου), πού ἔλεγε: «Ἐξασφάλιση στόν κάθε πολίτη τοῦ δικαιώματος νά ἀσκεῖ δικαστική δίωξη ἐνάντια σ' ὁποιονδήποτε ὑπάλληλο, χωρίς νά ἀναφερθεῖ στήν προϊσταμένη ἀρχή». Ὁ Β. Ν. Κροχμάλ (Φόμιν) πρότεινε νά προστεθεῖ μετά τή λέξη «πολίτη» ἡ φράση: «ὅπως καί σέ κάθε ἀλλοδαπό». Ἡ πρόταση αὐτή ἀπορίφθηκε ἀπό τό συνέδριο. — *273*.

106 Κατά τή συζήτηση τῆς § 12 τῶν γενικῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων τοῦ σχεδίου προγράμματος (§ 9 τοῦ ἰσκρικοῦ σχεδίου), πού μιλοῦσε γιά τήν ἀντικατάσταση τοῦ μόνιμου στρατοῦ μέ τό γενικό ἐξοπλισμό τοῦ λαοῦ, ὁ Λίμπερ πρότεινε νά ἀντικατασταθοῦν οἱ λέξεις «γενικός ἐξοπλισμός τοῦ λαοῦ» μέ τή λέξη «πολιτοφυλακή». Ἡ πρόταση τοῦ Λίμπερ ἀπορίφθηκε ἀπό τό συνέδριο. — *274*.

107 Τό δημοσιευόμενο σχέδιο προτάσεων ὑποβλήθηκε ἀπό τόν Λένιν στή συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος κατά τή δεύτερη συζήτηση τῆς διατύπωσης τῆς § 7 τῶν γενικῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος (§ 6 τοῦ ἰσκρικοῦ σχεδίου).

Στό ἰσκρικό σχέδιο προγράμματος ἡ παράγραφος αὐτή περιεῖχε τό αἴτημα τῆς κατάργησης τῶν κλειστῶν τάξεων καί τήν πλήρη ἰσοτιμία ὅλων τῶν πολιτῶν ἀνεξάρτητα ἀπό φύλο, θρησκεία καί φυλή. Κατά τήν ἀρχική συζήτηση στήν ἐπιτροπή τό τέλος τῆς παραγράφου τροποποιήθηκε ἔτσι: «...θρησκείας, φυλῆς, ἐθνικότητας καί γλώσσας». Μ' αὐτή τή μορφή ἡ παράγραφος ὑποβλήθηκε στή 16η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, στίς 30 τοῦ Ἰούλη (12 τοῦ Αὐγούστου). Κατά τή συζήτηση τῆς παραγράφου αὐτῆς στό συνέδριο οἱ μπουντιστές ζήτησαν νά συμπεριληφθεῖ στό πρόγραμμα τοῦ κόμματος εἰδικό ἄρθρο γιά τήν «ἰσοτιμία τῶν γλωσσῶν». Οἱ μπουντιστές κατόρθωσαν νά πάρουν μέ τό μέρος τους μερικούς ταλαντευόμενους ἰσκριστές. Κατά τήν ψηφοφορία στό συνέδριο οἱ ψῆφοι διασπάστηκαν.

Ἀργότερα ὁ Λένιν ἔγραφε: «Γινόταν συζήτηση γιά τήν ἔγκριση τοῦ προγράμματος, γιά τή διατύπωση τοῦ αἰτήματος τῆς ἰσότητας καί ἰσοτιμίας τῶν γλωσσῶν... Οἱ μπουντιστές κατόρθωσαν στό σημεῖο αὐτό νά κλονίσουν τίς γραμμές τῶν ἰσκριστῶν, ὑποβάλλοντας σ' ἕνα μέρος ἀπ' αὐτούς τήν ἰδέα ὅτι ἡ „Ἴσκρα" δέ θέλει τήν „ἰσοτιμία τῶν γλωσσῶν", ἐνῶ στήν πραγματικότητα ἡ σύνταξη τῆς „Ἴσκρα" δέν ἤθελε μόνο αὐτή τήν ὅλο ἀγραμματοσύνη, κατά τή γνώμη της, τήν ἀνόητη καί περιττή διατύπωση» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 11).

Τό ζήτημα τῆς διατύπωσης τῆς § 7 παραπέμφθηκε γιά δεύτερη φορά στήν ἐπιτροπή προγράμματος. Οἱ προτάσεις τοῦ Λένιν, μέ ἐλάχιστες συνταχτικές τροποποιήσεις, ἔγιναν δεκτές ἀπό τήν ἐπιτροπή καί ὑποβλήθηκαν ἐξονόματός της στήν 21η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου τήν 1 (14) τοῦ Αὐγούστου. Τό πρῶτο σημεῖο τῶν προτάσεων ἀπορίφθηκε ἀπό τό συνέδριο, τό δεύτερο σημεῖο ἔγινε δεκτό μέ ὁρισμένες τροποποιήσεις (στό πρόγραμμα πού ἐνέκρινε τό συνέδριο — § 8), τό τρίτο ἔγινε δεκτό χωρίς ἀλλαγές.

Ἡ § 11 πού ἀναφέρεται στό σημεῖο 3 τῶν προτάσεων τοῦ Λένιν, διατυπωνόταν στό ἰσκρικό σχέδιο ἔτσι: «Δωρεάν καί ὑποχρεωτική γενική καί ἐπαγγελματική ἐκπαίδευση γιά ὅλα τά παιδιά καί τῶν δυό φύλων μέχρι 16 χρονῶν. Παροχή στά φτωχά παιδιά τροφῆς, ρουχισμοῦ καί

σχολικῶν εἰδῶν μέ ἔξοδα τοῦ κράτους». Ἡ παράγραφος αὐτή ἔγινε ἀρχικά δεκτή ἀπό τήν ἐπιτροπή προγράμματος χωρίς ἀλλαγές (§ 14), ὅταν ὅμως συζητήθηκε στή 18η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, στίς 31 τοῦ Ἰούλη (13 τοῦ Αὐγούστου), ἔγινε δεκτή ἡ προσθήκη: «Διδασκαλία στή μητρική γλώσσα, ἐφόσον τό ζητάει ὁ πληθυσμός» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 198). Ὕστερα ἀπό τήν ἔγκριση εἰδικοῦ σημείου σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς γλώσσας, ἡ προσθήκη αὐτή δέ χρειαζόταν. — *275.*

108 Πρόκειται γιά τήν § 2 τοῦ μέρους τοῦ σχεδίου προγράμματος πού ἀφοροῦσε τήν προστασία τῶν ἐργατῶν καί περιεῖχε τό αἴτημα τῆς καθιέρωσης μέ νόμο βδομαδιάτικης ἀνάπαυσης, διάρκειας ὄχι λιγότερο ἀπό 36 συνεχεῖς ὧρες, γιά τούς μισθωτούς ἐργάτες καί τῶν δυό φύλων σ' ὅλους τούς κλάδους τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας. Ὁ Λιάντοφ πρότεινε νά περιληφθεῖ στό σημεῖο αὐτό τό αἴτημα τῆς ἀδιάκοπης ἀνάπαυσης 42 ὡρῶν. Ὁ Λίμπερ παρατήρησε ὅτι στό πρόγραμμα δέν ἀναφέρεται τίποτε γιά τήν ἐποπτεία στή μικρή παραγωγή. Ἡ πρόταση τοῦ Λιάντοφ ἔγινε δεκτή ἀπό τό συνέδριο. Ἡ τροποποίηση τοῦ Λίμπερ ἀπορίφθηκε. — *276.*

109 Πρόκειται γιά τήν § 12 τοῦ μέρους τοῦ σχεδίου προγράμματος, πού ἀφοροῦσε τήν προστασία τῶν ἐργατῶν (§ 11 τοῦ ἰσκρικοῦ σχεδίου), πού περιεῖχε τό αἴτημα «τῆς ἐποπτείας ἀπό τά ὄργανα τῆς τοπικῆς αὐτοδιοίκησης, μέ συμμετοχή αἱρετῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐργατῶν, τῆς ὑγιεινῆς κατάστασης τῶν κατοικιῶν πού παραχωροῦν στούς ἐργάτες οἱ ἐργοδότες, καθώς καί τοῦ ἐσωτερικοῦ καθεστῶτος αὐτῶν τῶν κατοικιῶν καί τῶν ὅρων ἐνοικίασής τους, μέ σκοπό τήν προστασία τῶν μισθωτῶν ἐργατῶν ἀπό τήν ἀνάμιξη τῶν ἐργοδοτῶν στή ζωή καί στή δράση τους σάν ἰδιωτῶν καί πολιτῶν». Ὁ Λιάντοφ πρότεινε νά γίνουν σ' αὐτή τήν παράγραφο οἱ ἑξῆς προσθῆκες: 1) Νά θεσπιστεῖ ἀγροτική ἐπιθεώρηση γιά τήν ἐπίβλεψη ὅλων τῶν ἀγροτικῶν νοικοκυριῶν πού ἔχουν μισθωτούς ἐργάτες· 2) τά σημεῖα 1–13 τοῦ μέρους τοῦ προγράμματος, πού ἀφοροῦν τήν προστασία τῶν ἐργατῶν, νά ἐπεκταθοῦν σ' ὁλόκληρη τήν ἀγροτική οἰκονομία πού χρησιμοποιεῖ μισθωτή ἐργασία· 3) νά θεωρηθοῦν οἱ ἐνοικιαστές πού ἐνοικιάζουν τσιφλικάδικη γῆ μισακάρικα ἤ μέ τόν ὅρο τῆς ξεπληρωμῆς μέ δουλειά, σάν μισθωτοί ἐργάτες, οἱ ὁποῖοι ὑπάγονται στή δικαιοδοσία τῆς ἀγροτικῆς ἐπιθεώρησης. Οἱ πρῶτες δυό προσθῆκες ἀπορίφτηκαν ἀπό τό συνέδριο, ἡ τρίτη ἀποσύρθηκε ἀπό τόν Λιάντοφ. — *276.*

110 Ὁ Μαρτίνοφ, μιλώντας κατά τή συζήτηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος, ὑποστήριζε ὅτι τά σημεῖα τοῦ σχεδίου προγράμματος γιά τό ἀγροτικό ζήτημα πού ἀφοροῦν τήν ἐπιστροφή στούς ἀγρότες τῶν πληρωμῶν ἐξαγορᾶς καί τῶν ὀτρέζκι, δέν προκύπτουν ἀπό τά προβλήματα πού πρέπει νά λύσει τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου, ἀλλά ἔχουν σκοπό δῆθεν «νά ἐπανορθώσουν ἁπλῶς μιά ἱστορική ἀδικία». — *277.*

111 Τροποποίηση πού ὑπόβαλε ὁ Λένιν κατά τή συζήτηση τοῦ εἰσαγωγικοῦ μέρους τοῦ σχεδίου προγράμματος γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, ὅπου λεγόταν: «Γιά τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῆς δουλοπαροικίας, πού πιέζουν σάν βαρύς ζυγός τούς ἀγρότες καί γιά τήν ἐλεύθερη ἀνάπτυξη

τῆς ταξικῆς πάλης στό χωριό, τό κόμμα θά ἐπιδιώξει. . .». Ἡ τροποποίηση ἔγινε δεκτή ἀπό τό συνέδριο. — *281.*

112 Πρόκειται γιά τήν § 1 τοῦ σχεδίου προγράμματος γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, πού περιλάβαινε τό αἴτημα τῆς «κατάργησης τῶν πληρωμῶν ἐξαγορᾶς καί τῶν δοσιμάτων, καθώς καί ὅλων τῶν ὑποχρεώσεων πού βαρύνουν σήμερα τήν ἀγροτιά σάν κλειστή φορολογούμενη τάξη»· σ' αὐτήν ὁ Λιάντοφ πρότεινε νά προστεθεῖ: «εἴτε ἄλλους κατοίκους τῆς ὑπαίθρου, σάν κλειστές φορολογούμενες τάξεις». Ἡ τροποποίηση ἀπορίφθηκε ἀπό τό συνέδριο. — *282.*

113 Κατά τή συζήτηση τῆς § 2 τοῦ σχεδίου προγράμματος γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, πού μιλοῦσε γιά τήν ἀνάγκη τῆς κατάργησης τῆς ἀλληλέγγυας εὐθύνης καί ὅλων τῶν νόμων πού δεσμεύουν τόν ἀγρότη νά διαθέτει τή γῆ του, ὁ Μαρτίνοφ ρώτησε: «Πῶς νά ἐννοήσει κανείς τίς λέξεις: „τή γῆ του";», θεωρώντας ὅτι μποροῦν νά δοθοῦν δυό ἑρμηνεῖες στό σημεῖο αὐτό: «1) κάθε ἀγρότης ἔχει δικαίωμα ἐξαγορᾶς· τότε τά συμφέροντα τῆς κοινότητας δέν παραβλάπτονται· 2) κάθε ἀγρότης ἔχει δικαίωμα ἰδιοποίησης τῆς γῆς χωρίς ἐξαγορά». Μετά τίς ἐξηγήσεις πού ἔδοσε ὁ Λένιν, ὁ Μαρτίνοφ δευτερολόγησε, δηλώνοντας ὅτι ἔχει ὑπόψη του ὄχι τίς λεπτομέρειες, ἀλλά τή γενική ἀρχή, — ποιός εἶναι ὁ ἰδιοχτήτης τῆς γῆς — ἡ κοινότητα ἤ ὁ ἀγρότης; «Ἄν ἡ κοινότητα, εἶπε ὁ Μαρτίνοφ, τότε, θεωρώντας την ἐμπόδιο γιά τήν οἰκονομική ἀνάπτυξη, τασσόμαστε ὑπέρ τοῦ δικαιώματος τῆς ἐξαγορᾶς. Ἄν ὁ ἀγρότης, τότε δέ χρειάζεται ἐξαγορά». («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 235). — *282.*

114 Ἡ § 4 τοῦ σχεδίου προγράμματος γιά τό ἀγροτικό ζήτημα περιλάβαινε τό αἴτημα τῆς «δημιουργίας ἐπιτροπῶν τῶν ἀγροτῶν: α) γιά τήν ἐπιστροφή στίς ἀγροτικές κοινότητες (μέ ἀπαλλοτρίωση ἤ — σέ περίπτωση πού ἡ γῆ πέρασε ἀπό χέρι σέ χέρι — μέ ἐξαγορά ἀπό τό κράτος σέ βάρος τῆς μεγάλης γαιοχτησίας τῶν εὐγενῶν) τῶν γαιῶν πού ἀφαιρέθηκαν ἀπό τούς ἀγρότες ὅταν καταργήθηκε ἡ δουλοπαροικία καί ἀποτελοῦν στά χέρια τῶν τσιφλικάδων μέσο ὑποδούλωσης τῶν ἀγροτῶν· β) γιά τήν ἐξάλειψη τῶν ὑπολειμμάτων τῶν δουλοπαροικιακῶν σχέσεων πού διασώθηκαν στά Οὐράλια, στά Ἀλτάια, στή Δυτική περιοχή καί σ' ἄλλες περιοχές τοῦ κράτους. . .».

Ὁ Ν. Ν. Ζορντάνιγια (Κοστρόφ) πρότεινε τήν ἀκόλουθη συμπλήρωση στό σημεῖο αὐτό: «γιά τή μεταβίβαση στήν ἰδιοχτησία τῶν ἀγροτῶν τοῦ Καυκάσου τῆς γῆς πού χρησιμοποιοῦν σάν προσωρινά ὑπόχρεοι, χιζάνοι κλπ.» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 243). Ἡ δεύτερη πρόταση ὑποβλήθηκε ἀπό τούς Μπ. Μ. Κνουνιάντς (Ροῦσοφ) καί Μ. Ν. Λιάντοφ, πού θεωροῦσαν ὅτι εἶναι ἀρκετό νά περιοριστεῖ τό πρόγραμμα στή γενική θέση γιά τήν ἀνάγκη τῆς ἐξάλειψης τῶν ὑπολειμμάτων τῶν δουλοπαροικιακῶν σχέσεων σ' ὅλες τίς περιοχές τῆς Ρωσίας.

Ἡ τροποποίηση τοῦ Ντ. Α. Τοπουρίντζε (Κάρσκι), πού ἀναφέρεται στό λόγο τοῦ Λένιν, δέν εἶναι καταχωρημένη στά πρακτικά τοῦ συνεδρίου.

Τό συνέδριο ἔκανε δεκτή τήν προσθήκη πού πρότεινε ὁ Ζορντάνιγια.

Χιζάνοι — ἔτσι λέγονταν στή Γεωργία οἱ ἀγρότες πού εἶχαν ἐγκατασταθεῖ σέ ἐδάφη τῶν τσιφλικάδων, μέ βάση εἰδικές συμφωνίες. Οἱ χιζάνοι τυπικά δέ θεωροῦνταν δουλοπάροικοι, ἦταν προσωπικά ἐλεύθεροι, παρέμεναν ὡστόσο μόνιμοι ἐνοικιαστές χωρίς δικαιώματα. Ἡ «ἀγροτική μεταρύθμιση» τοῦ 1861 δέν ἐπεκτάθηκε καί στούς χιζάνους· αὐτοί ἐξακολουθοῦσαν νά παραμένουν σέ πλήρη ἐξάρτηση ἀπό τούς τσιφλικάδες πού ἄρχισαν νά αὐξάνουν τίς ὑποχρεώσεις τῶν χιζάνων καί νά τούς ἁρπάζουν τά κομμάτια γῆς πού κατεῖχαν. Τό καθεστώς τῶν χιζάνων καταργήθηκε ὕστερα ἀπό τή Μεγάλη Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση.

Προσωρινά ὑπόχρεοι ἀγρότες λέγονταν οἱ πρώην δουλοπάροικοι ἀγρότες πού ἦταν ὑποχρεωμένοι καί ὕστερα ἀπό τήν κατάργηση τῆς δουλοπαροικίας, πού ἔγινε τό 1861, νά προσφέρουν ὑπηρεσίες (δοσίματα σέ εἶδος ἤ χρῆμα ἤ ἀγγαρεία) γιά τή χρησιμοποίηση τοῦ κλήρου τους μέχρις ὅτου ἀρχίσουν νά ἐξαγοράζουν τόν κλῆρο τους ἀπό τόν τσιφλικά. Ἀπό τή στιγμή τῆς ὑπογραφῆς τῆς συμφωνίας ἐξαγορᾶς οἱ ἀγρότες ἔπαυαν νά εἶναι «προσωρινά ὑπόχρεοι» καί περνοῦσαν στήν κατηγορία τῶν «ἀγροτῶν-ἰδιοχτητῶν». — *283*.

115 Ἡ § 5 τοῦ σχεδίου προγράμματος γιά τό ἀγροτικό ζήτημα ἔλεγε ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά παραχωρηθεῖ στά δικαστήρια τό δικαίωμα νά μειώνουν τά ὑπέρογκα ἐνοίκια τῆς γῆς καί νά κηρύχνουν ἄκυρες τίς συμφωνίες πού εἶχαν ὑποδουλωτικό χαρακτήρα. Ἡ § 16 τοῦ μέρους τοῦ σχεδίου προγράμματος, πού ἀφοροῦσε τήν προστασία τῶν ἐργατῶν, περιεῖχε τό αἴτημα τῆς ἵδρυσης σέ ὅλους τούς κλάδους τῆς ἐθνικῆς οἰκονομίας, ἐργατικῶν δικαστηρίων πού νά ἀποτελοῦνται ἀπό ἰσάριθμους ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν καί τῶν ἐργοδοτῶν. — *284*.

116 Ἡ ἀντίρηση τοῦ Λένιν στρεφόταν ἐνάντια στήν πρόταση τοῦ Λίμπερ νά περιληφθεῖ στήν § 5 τοῦ σχεδίου προγράμματος γιά τό ἀγροτικό ζήτημα τό αἴτημα παραχώρησης στά δικαστήρια τοῦ δικαιώματος νά καθορίζουν τά ἐνοίκια τῆς γῆς. — *284*.

117 Πρόκειται γιά τή λενινιστική διατύπωση τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος: «Μέλος τοῦ κόμματος θεωρεῖται καθένας πού ἀναγνωρίζει τό πρόγραμμά του καί ὑποστηρίζει τό κόμμα, τόσο μέ ὑλικά μέσα ὅσο καί μέ τήν προσωπική του συμμετοχή σέ μιά ἀπό τίς κομματικές ὀργανώσεις» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 224). Ὁ Μάρτοφ πρότεινε διαφορετική διατύπωση: «Μέλος τοῦ ΣΔΕΚΡ θεωρεῖται καθένας πού ἀποδέχεται τό πρόγραμμά του, ὑποστηρίζει τό κόμμα μέ ὑλικά μέσα καί παρέχει στό κόμμα ταχτικά τήν προσωπική του συμπαράσταση κάτω ἀπό τήν καθοδήγηση μιᾶς ἀπό τίς ὀργανώσεις του» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 425). Στή συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς καταστατικοῦ, στίς 30 τοῦ Ἰούλη (12 τοῦ Αὐγούστου), οἱ ψῆφοι μοιράστηκαν καί στή συζήτηση τοῦ συνεδρίου ὑποβλήθηκαν καί οἱ δυό διατυπώσεις τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ καταστατικοῦ, ἐκτός ἀπό τή φράση γιά τήν ὑποστήριξη τοῦ κόμματος μέ ὑλικά μέσα, πού εἶχε ἀφαιρεθεῖ μέ πλειοψηφία στήν ἐπιτροπή καταστατικοῦ. Τό συνέδριο ἔκανε δεκτή τή διατύπωση τοῦ Μάρτοφ (28 ψῆφοι ὑπέρ, 22 κατά, 1 ἀποχή). Μέ πλειοψηφία (26 ψῆφοι ὑπέρ, 18 κατά) τό συνέδριο περιέλαβε στό

ἄρθρο 1 τοῦ καταστατικοῦ τή φράση γιά τήν ὑλική ὑποστήριξη τοῦ κόμματος ἀπό τά μέλη του.

Ἀνάλυση τῶν συζητήσεων στό συνέδριο καί τῶν ψηφοφοριῶν πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα κάνει ὁ Β. Ι. Λένιν στήν μπροσούρα «Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω» (βλ. Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 222–256). — *285.*

118 Ὅταν συζητήθηκε τό πρῶτο σημεῖο τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ γιά τόν τρόπο διορισμοῦ τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τοῦ κόμματος καί τήν ἀντικατάσταση τῶν ἐξερχομένων μελῶν τοῦ Συμβουλίου, ἡ ἐπιτροπή καταστατικοῦ δέν κατέληξε σέ συμφωνία καί στό συνέδριο ὑποβλήθηκαν τρεῖς διατυπώσεις.

Ἡ πρώτη διατύπωση, πού ὑποβλήθηκε ἀπό τούς Λ. Μάρτοφ καί Β. Α. Νοσκόφ (Γκλέμποφ), ἔλεγε: «Τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος διορίζεται ἀπό τή σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου καί τήν ΚΕ πού στέλνουν στό Συμβούλιο ἀπό δυό μέλη. Τά τέσσερα αὐτά μέλη τοῦ Συμβουλίου προσκαλοῦν τό πέμπτο. Τά ἐξερχόμενα μέλη τοῦ Συμβουλίου τά ἀντικαθιστοῦν τά ὄργανα πού τά διόρισαν».

Ἡ δεύτερη διατύπωση, πού ὑποβλήθηκε ἀπό τούς Β. Ι. Λένιν καί Β. Ν. Ρόζανοφ (Ποπόφ), ἔλεγε: «Τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος τό διορίζει τό συνέδριο ἀπό μέλη τῆς σύνταξης τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου καί τῆς ΚΕ καί ἀποτελεῖται ἀπό πέντε μέλη· ἀπ' αὐτά τά δυό τουλάχιστο πρέπει νά προέρχονται ἀπό τό ἕνα ὄργανο καί τά ἄλλα δυό ἀπό τό ἄλλο. Τά ἐξερχόμενα μέλη τοῦ Συμβουλίου τά ἀντικαθιστᾶ τό ἴδιο τό Συμβούλιο».

Ἡ τρίτη διατύπωση, πού ὑποβλήθηκε ἀπό τόν Ε. Γ. Λέβιν (Ἐγκόροφ), ἔλεγε: «Τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος τό ἐκλέγει τό συνέδριο ἀπό δυό μέλη τῆς ΚΕ καί δυό τῆς σύνταξης τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου. Τά τέσσερα αὐτά μέλη ἐκλέγουν ὁμόφωνα τό πέμπτο. Τά ἐξερχόμενα μέλη τοῦ Συμβουλίου τά ἀντικαθιστοῦν οἱ ὀργανώσεις στίς ὁποῖες ἀνήκουν, ἐκτός ἀπό τό πέμπτο, πού ἀναπληρώνεται μέ τόν παραπάνω τρόπο».

Μετά τή συζήτηση αὐτοῦ τοῦ ζητήματος τό συνέδριο ἐνέκρινε τίς ἀκόλουθες διατυπώσεις:

«4. Τό συνέδριο διορίζει τό πέμπτο μέλος τοῦ Συμβουλίου, τήν Κεντρική ἐπιτροπή καί τή σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου.

5. Τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος διορίζεται ἀπό τή σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου καί τήν ΚΕ, πού στέλνουν στό Συμβούλιο ἀπό δυό μέλη. Τά ἐξερχόμενα μέλη τοῦ Συμβουλίου τά ἀντικαθιστοῦν τά ὄργανα πού τά διόρισαν, τό πέμπτο μέλος τό ἀντικαθιστᾶ τό ἴδιο τό Συμβούλιο». («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 426). — *290.*

119 Ὅταν συζητιόταν τό πρῶτο σημεῖο τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ, ἡ Ζασούλιτς εἶπε στό λόγο της: «Ἡ ἀντίρρηση ὅτι τά τέσσερα μέλη τοῦ Συμβουλίου δέ θά μπορέσουν νά ἐκλέξουν τό πέμπτο εἶναι ἀβάσιμη: ἄν ἕνα τέτοιο ὄργανο, ὅπως τό Συμβούλιο, δέ θά μπορέσει νά ἐκλέξει τό πέμπτο μέλος, αὐτό σημαίνει ὅτι τό ὄργανο αὐτό γενικά δέν εἶναι ἱκανό γιά δράση». («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 296). — *290.*

120 Πρόκειται γιά τό ἄρθρο 10 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος: «Κάθε μέλος τοῦ κόμματος καί κάθε ἄτομο πού ἔχει ὁποιαδήποτε σχέση μέ τό κόμμα, δικαιοῦται νά ζητάει νά φτάσει ἡ δήλωσή του αὐτούσια

στήν ΚΕ ἤ στή σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου ἤ τοῦ κομματικοῦ συνεδρίου» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 426). Ὁ λόγος τοῦ Λένιν στρεφόταν κατά τῆς πρότασης τοῦ Μάρτοφ νά ἀφαιρεθοῦν ἀπό τή διατύπωση αὐτή οἱ λέξεις «καί κάθε ἄτομο πού ἔχει ὁποιαδήποτε σχέση μέ τό κόμμα». Ἡ πρόταση τοῦ Μάρτοφ ἀπορίφτηκε. — *291.*

121 Ἡ ὁμιλία ἀναφέρεται στό ἄρθρο 12 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος, στήν ὁποία γινόταν λόγος γιά τήν πρόσληψη στά διάφορα συλλογικά ὄργανα τοῦ κόμματος, συμπεριλαμβανομένης τῆς ΚΕ καί τοῦ ΚΟ. Στό βιβλίο «Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω» ὁ Λένιν ἔγραφε: «Καί τή μεγάλη αὐστηρότητα, ὅσον ἀφορᾶ τό ποσοστό τῆς πλειοψηφίας κατά τήν πρόσληψη τῶν μελῶν ($^4/_5$ ἀντί $^2/_3$), καί τήν ὁμοφωνία γιά τήν πρόσληψη, καί τόν ἀμοιβαῖο ἔλεγχο τῆς πρόσληψης στά κεντρικά ὄργανα, — ὅλα αὐτά ἀρχίσαμε νά τά ὑπερασπίζουμε *ὅταν μείναμε μειοψηφία στό ζήτημα τῆς σύνθεσης τῶν κεντρικῶν ὀργάνων*» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 274). Ἐνάντια στήν πρόταση νά μπεῖ στό καταστατικό ὁ ὅρος τῆς ὁμοφωνίας καί τοῦ ἀμοιβαίου ἐλέγχου τῆς ΚΕ καί τοῦ ΚΟ κατά τήν πρόσληψη, τάχθηκε ὁ Μάρτοφ. Ἀργότερα, ὁ Λένιν χαρακτήριζε ὡς ἑξῆς τήν κατάσταση πού δημιουργήθηκε στό συνέδριο αὐτή τήν περίοδο: «Σέ μᾶς, φυσικά, ἐκδηλώθηκαν φόβοι ὅτι θά μᾶς τή σκάσουν, θά μᾶς ἐξαπατήσουν. Γι' αὐτό ἦταν ἀνάγκη νά καθιερωθεῖ ἡ ἀμοιβαία πρόσληψη στά κεντρικά ὄργανα, γιά νά ἐξασφαλιστεῖ στό κόμμα ἡ ἑνότητα δράσης τους. Τό ζήτημα αὐτό ἔδοσε ἀφορμή νά ξαναρχίσει ἡ πάλη... Ἔπρεπε νά δημιουργηθεῖ ἕνα συνεπές, τίμιο ἰσκρικό κεντρικό ὄργανο. Στό σημεῖο αὐτό μᾶς νίκησαν καί πάλι. Τό σημεῖο σχετικά μέ τήν ἀμοιβαία πρόσληψη στά κεντρικά ὄργανα καταψηφίστηκε. Τό λάθος τοῦ Μάρτοφ, πού τό ὑποστήριζε ὁ „βάλτος", φάνηκε ἀκόμα πιό χτυπητά. Ἀπό τή στιγμή αὐτή ὁ συνασπισμός εἶχε πιά διαμορφωθεῖ πέρα γιά πέρα κι ἐμεῖς, μπροστά στόν κίνδυνο τῆς ἥττας, βρεθήκαμε στήν ἀνάγκη νά γεμίσουμε τά ὅπλα μας μέ διπλά γεμίσματα. Ἡ Μπούντ καί τό „Ραμπότσεγε Ντιέλο" κάθονταν καί μέ τούς ψήφους τους ἔκριναν τήν τύχη τοῦ συνεδρίου. Ἀπό δῶ προέκυψε πεισματώδικη, σκληρή πάλη» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 65). — *291.*

122 Ὁ Ε. Γ. Λέβιν (Ἐγκόροφ) ἀντιτάχθηκε στήν πρόταση νά περιοριστεῖ ἡ ἀπαραίτητη γιά τήν πρόσληψη στά διάφορα συλλογικά κομματικά ὄργανα πλειοψηφία σ' ἕναν ὁποιοδήποτε ἀριθμό ($^2/_3$ ἤ $^4/_5$) καί θεωροῦσε ὅτι τό ζήτημα μπορεῖ νά λυθεῖ μέ ἁπλή πλειοψηφία ὅταν δέν ὑπάρχει αἰτιολογημένη διαμαρτυρία. — *291.*

123 Ὁ Ε. Γ. Λέβιν (Ἐγκόροφ) στό λόγο του χαρακτήρισε τό σχέδιο καταστατικοῦ «κουτσό» γιατί δέν περιλάβαινε σημεῖο, πού νά δίνει στό Συμβούλιο τοῦ κόμματος τό δικαίωμα νά λύνει τό ζήτημα τῆς πρόσληψης στά κομματικά κεντρικά ὄργανα. — *291.*

124 Πρόκειται γιά τίς ἀντιρήσεις τοῦ Τρότσκι καί τοῦ Μάρτοφ ἐνάντια στήν πρόταση τοῦ Λένιν νά περιληφθεῖ στό ἄρθρο 12 τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος σημεῖο πού νά λέει ὅτι ἐπιτρέπεται ἡ πρόσληψη στήν ΚΕ

καί στή σύνταξη τοῦ ΚΟ, μόνο μέ τή συγκατάθεση ὅλων τῶν μελῶν τοῦ Συμβουλίου τοῦ κόμματος. — *293.*

125 Πρόκειται γιά τήν πρόταση πού ὑπέβαλε ὁ Μάρτοφ κατά τή συζήτηση τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ: «Στήν περίπτωση πού δέν ἐπιτευχθεῖ ὁμοφωνία κατά τήν πρόσληψη νέων μελῶν στήν ΚΕ εἴτε στή σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου, τό ζήτημα τῆς πρόσληψης μέλους μπορεῖ νά παραπεμφθεῖ στό Συμβούλιο καί σέ περίπτωση πού τό Συμβούλιο ἀκυρώσει τήν ἀπόφαση τοῦ ἀντιστοίχου ὀργάνου, τό ὄργανο αὐτό ἀποφασίζει ὁριστικά μέ ἁπλή πλειοψηφία» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 311). — *293.*

126 Πρόκειται γιά τήν ἀκόλουθη φράση τοῦ Μάρτοφ: «Προτείνω ὅπως ἡ πλειοψηφία πού δέ θά εἶναι ἱκανοποιημένη ἀπό τήν ἀπόφαση τῆς μειοψηφίας, νά ἔχει τό δικαίωμα νά ἀπευθυνθεῖ στό Συμβούλιο νά δόσει λύση» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 311). Ἡ τροποποίηση τοῦ Μάρτοφ ἔγινε δεκτή ἀπό τό συνέδριο (24 ψῆφοι ὑπέρ, 23 κατά). — *293.*

127 Στό λόγο του ὁ Λένιν ἀπαντάει στούς Β. Α. Νοσκόφ (Γκλέμποφ) καί Λ. Γ. Ντέιτς, πού εἶχαν προτείνει νά μή συμπεριληφθεῖ στό καταστατικό τό ἄρθρο 13 (σχετικά μέ τά καθήκοντα καί τήν ἀναγνώριση τοῦ «Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας» σάν μοναδικῆς ὀργάνωσης τοῦ ΣΔΕΚΡ στό ἐξωτερικό), ἀλλά νά παραπεμφθεῖ τό ζήτημα γιά ἐξέταση στήν Κεντρική Ἐπιτροπή τοῦ κόμματος (Γκλέμποφ) ἤ στό Συμβούλιο τοῦ κόμματος (Ντέιτς). Τό ἄρθρο 13 τοῦ καταστατικοῦ ἐγκρίθηκε ἀπό τό συνέδριο μέ 31 ψήφους ὑπέρ, 12 κατά καί 6 ἀποχές. — *294.*

128 Μετά τήν ἔγκριση ἀπό τό συνέδριο τοῦ ἄρθρου 13 τοῦ καταστατικοῦ, σχετικά μέ τήν ἀναγνώριση τοῦ Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ σάν μοναδικῆς ὀργάνωσης τοῦ ΣΔΕΚΡ στό ἐξωτερικό, οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» Μαρτίνοφ καί Ἀκίμοφ δήλωσαν στό γραφεῖο τοῦ συνεδρίου ὅτι ἀρνοῦνται νά πάρουν μέρος στήν ψηφοφορία καί ὅτι θά παρευρίσκονται στό συνέδριο μόνο γιά νά ἀκοῦν τά πραχτικά τῶν προηγουμένων συνεδριάσεων καί τή συζήτηση τῆς σειρᾶς ἀνακοίνωσής τους. Ἡ δήλωση διαβάστηκε στήν 27η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, στίς 5 (18) τοῦ Αὐγούστου. Τό συνέδριο πρότεινε στούς Ἀκίμοφ καί Μαρτίνοφ νά ἀποσύρουν τή δήλωσή τους, αὐτοί ὅμως ἀπόριψαν τήν πρόταση καί ἀποχώρησαν ἀπό τό συνέδριο.

Ὁ Λένιν δέν ὑπόβαλε στό συνέδριο σχέδιο ἀπόφασης. Στό χειρόγραφο ὁ Λένιν διέγραψε τό σχέδιο. Ἴσως τό ἔκανε γιατί τό γραφεῖο τοῦ συνεδρίου ἀποφάσισε νά παραπέμψει τό ζήτημα αὐτό γιά συζήτηση στό συνέδριο.— *295.*

129 Ὁ Λένιν δέν ὑπόβαλε στό συνέδριο τό σχέδιο ἀπόφασης γιά τήν ἀποχώρηση τῆς Μπούντ ἀπό τό ΣΔΕΚΡ, καθώς καί τά δημοσιευόμενα παρακάτω ντοκουμέντα: ἡ προσθήκη στήν ἀπόφαση τοῦ Μάρτοφ καί τά σχέδια ἀποφάσεων γιά τίς χωριστές ὁμάδες, γιά τή δουλειά στό στρατό καί τή δουλειά στήν ἀγροτιά. Τά δυό τελευταῖα ζητήματα δέ συζητήθηκαν στό συνέδριο. Στήν εἰσήγηση γιά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ,

πού ἔγινε στό II συνέδριο τοῦ Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ στίς 13 (26) τοῦ 'Οχτώβρη 1903, ὁ Λένιν εἶπε: «'Εξαιτίας τῶν ἐμποδίων καί τῶν κωλυσιεργιῶν ἀπομέρους τοῦ „βάλτου" ἀναγκαστήκαμε νά βγάλουμε ἀπό τήν Tagesordnung ἕνα μεγάλο ἀριθμό ἀπό σοβαρά ζητήματα· ἔτσι δέ μᾶς ἔμεινε καθόλου χρόνος γιά τήν ἐξέταση ὅλων τῶν ζητημάτων ταχτικῆς» (῞Απαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 66). — *298*.

130 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου, πού ψηφίστηκε στίς 5 (18) τοῦ Αὐγούστου 1903, νά ἀποριφθεῖ τό ἄρθρο 2 τοῦ καταστατικοῦ τῆς Μπούντ, πού ὑποβλήθηκε ἀπό τήν Μπούντ γιά συζήτηση στό συνέδριο. Τό ἄρθρο αὐτό ἔλεγε: «῾Η Μπούντ εἶναι ἡ σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου, πού δέν περιορίζεται στή δράση της ἀπό ὁποιαδήποτε ἐδαφικά πλαίσια καί μπαίνει στό κόμμα μέ τήν ἰδιότητα τοῦ μοναδικοῦ ἐκπροσώπου τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 51). 'Επειδή τό ἄρθρο αὐτό εἶχε σημασία ἀρχῆς, μπῆκε πρῶτο γιά συζήτηση στό συνέδριο. Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Μπούντ, σ' ἔνδειξη διαμαρτυρίας γιά τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου, δήλωσαν ὅτι ἡ Μπούντ ἀποχωρεῖ ἀπό τό ΣΔΕΚΡ καί ἐγκατέλειψαν τό συνέδριο. — *298*.

131 «*Βόλια*» — ὁμάδα τοῦ ἐξωτερικοῦ πού αὐτοαποκαλοῦνταν «ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση». ῾Η ὁμάδα αὐτή ἔβγαλε τό Φλεβάρη τοῦ 1903 τήν προκήρυξη «῾Η ἐπαναστατική σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση „Βόλια" πρός τούς ἐπαναστάτες». Στήν προκήρυξη αὐτή καθορίζονταν τά καθήκοντα τῆς πολιτικῆς ζύμωσης σ' ὅλα τά στρώματα τοῦ πληθυσμοῦ καί τῆς συνένωσης τῶν σοσιαλδημοκρατῶν μέ τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες. ῾Η ὁμάδα «Βόλια» δέν ἀνῆκε στό ΣΔΕΚΡ. Τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ψήφισε ἀπόφαση «Σχετικά μέ τήν ὁμάδα τοῦ ἐκδοτικοῦ Κουκλίν καί τήν ὁμάδα „Βόλια"»· ἡ ἀπόφαση ἔλεγε: «...τό συνέδριο διαπιστώνει ὅτι καί οἱ δυό παραπάνω ὀργανώσεις δέν ἀνήκουν στό κόμμα καί δέν ἔχουν καμιά σχέση μέ τήν ὀργανωμένη σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας. Τό ζήτημα τῶν κατοπινῶν σχέσεων τῶν ὁμάδων αὐτῶν μέ τό κόμμα ἀνήκει στήν ἁρμοδιότητα τῆς ΚΕ, ἐφόσον οἱ ὁμάδες αὐτές ἀπευθυνθοῦν σ' αὐτήν» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 439). Λίγο καιρό μετά τό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἡ ὁμάδα ἀνακοίνωσε ὅτι διαλύεται καί τά μέλη της προσχωροῦν στό ΣΔΕΚΡ. ῾Η ἀνακοίνωση αὐτή δημοσιεύτηκε στήν «῎Ισκρα» ἀρ. φύλλου 52, τῆς 7 τοῦ Νοέμβρη 1903. — *300*.

132 ῾Ο λόγος τοῦ Λένιν κατά τήν ἐκλογή τῆς σύνταξης τῆς «῎Ισκρα» ἐκφωνήθηκε στήν 31η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου. ῞Οταν ἔγινε ἡ ἐπικύρωση τῶν πραχτικῶν τῆς συνεδρίασης αὐτῆς στήν 35η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, μέ τή συγκατάθεση τοῦ Λένιν ἔγινε στό κείμενο τοῦ λόγου του μιά ἀλλαγή. ῾Η ἀρχή τοῦ λόγου ἀπό τίς λέξεις: «Σύντροφοι! ὁ λόγος τοῦ Μάρτοφ ἦταν τόσο παράξενος, πού θεωρῶ ὑποχρέωσή μου νά διαμαρτυρηθῶ ἔντονα γιά τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ἔθεσε τό ζήτημα» καί ὥς τή φράση «...μαρτυροῦν μόνο μιά καταπληχτική σύγχυση πολιτικῶν ἐννοιῶν» — ἀφαιρέθηκε καί ἀντικαταστάθηκε μέ τό ἀκόλουθο κείμενο:

«Παρακαλῶ τό συνέδριο νά μοῦ ἐπιτρέψει νά ἀπαντήσω στόν Μάρτοφ. ῾Ο σ. Μάρτοφ ἔλεγε ὅτι μέ τήν ἐτυμηγορία αὐτή κηλιδώθηκε ἡ πολι-

τική του ἀξιοπρέπεια. Οἱ ἐκλογές δέν ἔχουν τίποτε τό κοινό μέ τήν προσβολή τῆς πολιτικῆς ἀξιοπρέπειας. (Φωνές: «Δέν εἶναι σωστό! Δέν εἶναι ἀλήθεια!». Ὁ Πλεχάνοφ καί ὁ Λένιν διαμαρτύρονται γιά τίς διακοπές. Ὁ Λένιν παρακαλεῖ τούς γραμματεῖς νά σημειώσουν στά πρακτικά ὅτι οἱ σ.σ. Ζασούλιτς, Μάρτοφ καί Τρότσκι τόν διέκοψαν καί παρακαλεῖ νά σημειωθεῖ πόσες φορές τόν διέκοψαν.)»

Ὡστόσο ὁ Λένιν, συμφωνώντας γιά τήν ἀλλαγή αὐτή, ἔκανε στό συνέδριο τήν ἀκόλουθη δήλωση: «Συμφωνώντας μέ τίς τροποποιήσεις τῶν σ. σ. Κόστιτς καί Πάνιν, δηλώνω ὅτι ἡ σκέψη μου ἦταν ὅτι ὁ σ. Μάρτοφ θεωρεῖ προσβλητικό γι' αὐτόν νά συμμετέχει στήν τριάδα τῆς σύνταξης χωρίς τούς ἄλλους δυό συντρόφους» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 372, 392, 393).

Στόν τόμο αὐτόν ὁ λόγος τοῦ Λένιν δημοσιεύεται μέ τή μορφή πού εἶχε ὅταν γράφτηκε καί ἐκφωνήθηκε στό συνέδριο. — *303.*

133 Στήν Tagesordnung (ἡμερησία διάταξη) πού τήν εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ὁ Β. Ι. Λένιν, τό θέμα: «Ἐκλογή τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς καί τῆς σύνταξης τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ κόμματος» ἦταν 24ο. Στήν ἡμερησία διάταξη πού ψήφισε τό συνέδριο, τό θέμα αὐτό ἔγινε 18ο. — *303.*

134 Τό σχέδιο ἐκλογῆς τῶν δυό τριάδων (τῆς ΚΕ καί τοῦ ΚΟ) διατυπώθηκε ἀπό τόν Λένιν, πολύ πρίν ἀπό τό συνέδριο, στό σχόλιο γιά τήν ἡμερησία διάταξη τοῦ συνεδρίου, πού ὁ ἴδιος τήν εἶχε ἐπεξεργαστεῖ (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 399–400 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 395–396)). Τό σχέδιο αὐτό, ὅπως ἔγραφε ἀργότερα ὁ Λένιν, ἀποσκοποῦσε: «1) στήν ἀνανέωση τῆς σύνταξης, 2) στήν ἀπαλλαγή της ἀπό μερικά γνωρίσματα τῆς παλιᾶς διασπορᾶς πού δέν ταιριάζει σ' ἕνα κομματικό ὄργανο (ἄν δέν ὑπῆρχε τίποτε ἀπό τό ὁποῖο ἔπρεπε νά ἀπαλλαγεῖ, τότε δέ θά ὑπῆρχε λόγος νά σκεφτεῖ κανείς γιά μιά ἀρχική τριάδα!), τέλος 3) στήν ἀπαλλαγή ἀπό τά „θεοκρατικά" γνωρίσματα τῆς σύνταξης τῶν λογίων (ἀπαλλαγή μέ τήν προσέλκυση διακεκριμένων στελεχῶν τῆς πρακτικῆς δουλειᾶς *γιά τή λύση* τοῦ ζητήματος τῆς διεύρυνσης τῆς τριάδας») (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 285–286).

Στήν 30ή καί 31η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου ἔγινε πάλη ἀνάμεσα στούς ὀπαδούς τοῦ Μάρτοφ, πού ὑποστήριζαν τήν πρόταση νά ἐγκριθεῖ ἡ προηγούμενη σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» (Λένιν, Πλεχάνοφ, Μάρτοφ, Πότρεσοφ, Ζασούλιτς, Ντέιτς), καί στούς συνεπεῖς ἰσκριστές πού ὑποστήριζαν τήν ἐλεύθερη ἐκλογή ἀπό τό συνέδριο τριῶν συντακτῶν.

Τό συνέδριο μέ πλειοψηφία ψήφισε τήν ἀπόφαση νά ἐκλεγεῖ τριμελής σύνταξη. Στή σύνταξη τοῦ ΚΟ ἐκλέχτηκαν οἱ Λένιν, Πλεχάνοφ καί Μάρτοφ. Ὁ Μάρτοφ ἀμέσως μετά τήν ἐκλογή δήλωσε ὅτι δέν πρόκειται νά δουλέψει στή σύνταξη. Ὁ Λένιν χαρακτήρισε τήν πάλη πού ἔγινε στό συνέδριο, γύρω ἀπό τήν ἐκλογή τῆς σύνταξης τοῦ ΚΟ, σάν πάλη «*ἀνάμεσα στό μικροαστισμό καί στήν κομματικότητα*, ἀνάμεσα στά „*προσωπικά*" τοῦ χειρίστου εἴδους καί στίς *πολιτικές ἰδέες, ἀνάμεσα στούς ἀξιοθρήνητους λόγους* καί στίς στοιχειώδεις ἔννοιες *τοῦ ἐπαναστατικοῦ καθήκοντος*» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 291–292). — *304.*

135 Πρόκειται γιά τά σχόλια τοῦ Λένιν στό 24ο θέμα τῆς ἡμερησίας διάταξης τοῦ συνεδρίου, πού τό εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ὁ ἴδιος (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 399–400 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 395–396)). Ἡ τελευταία φράση σ' αὐτό τό σχόλιο γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν μέ κόκκινη μελάνη, ὅταν πῆρε τίς παρατηρήσεις τοῦ Μάρτοφ.—*304.*

136 Στήν προκειμένη περίπτωση ἔχει ὑπόψη τήν πλειοψηφία τῶν ἰσκριστῶν πού διαμορφώθηκε όριστικά στό συνέδριο τή στιγμή τῆς ἐκλογῆς τῆς ΚΕ, μετά τήν ἀπόσπαση τῶν «μαλακῶν» ἰσκριστῶν καί τήν ἀποχώρηση ἀπό τό συνέδριο τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μπούντ καί τῶν δυό ἀντιπροσώπων τοῦ «Ραμπότσεγε Ντιέλο». — *307.*

137 Ὁ Μπ. Μ. Κνουνιάντς (Ροῦσοφ) ὑπόβαλε τήν πρόταση νά προχωρήσουν στήν ἐκλογή τῆς Κεντρικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ κόμματος. — *307.*

138 Αὐτό τό σχέδιο ἀπόφασης, μέ ἀσήμαντες στυλιστικές τροποποιήσεις πού τίς ἔκανε ὁ Πλεχάνοφ, ὑποβλήθηκε ἀπομέρους τοῦ Λένιν καί τοῦ Πλεχάνοφ στίς 10 (23) τοῦ Αὐγούστου, στήν 37η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου. Στήν ἀπόφαση πού ψήφισε τό συνέδριο, τό δεύτερο μέρος τοῦ σχεδίου ἀντικαταστάθηκε μέ πρόταση τοῦ Μάρτοφ ἔτσι: «Τό συνέδριο ἀναθέτει στήν ΚΕ νά ἀσχοληθεῖ μέ τό ζήτημα τῆς πρότασης πού ὑπάρχει στήν ἔκθεση τοῦ σ. Μπόντς-Μπρουγέβιτς» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 401). Στό χειρόγραφο σχέδιο ἀπόφασης, ἐκτός ἀπό τίς ὑπογραφές τοῦ Λένιν καί τοῦ Πλεχάνοφ, ὑπάρχουν καί 11 ὑπογραφές ἀντιπροσώπων τοῦ συνεδρίου. — *308.*

139 Τό συνέδριο ψήφισε δυό ἀποφάσεις πάνω στό ζήτημα τῆς στάσης ἀπέναντι στούς φιλελεύθερους: ἡ πρώτη ὑποβλήθηκε ἀπό τόν Πότρεσοφ (Σταροβέρ), ἡ δεύτερη ἀπό τόν Λένιν, τόν Πλεχάνοφ καί ἄλλους 13 ἀντιπροσώπους τοῦ συνεδρίου (τό σχέδιο τοῦ Πλεχάνοφ μέ τροποποίηση τοῦ Λένιν — βλ. Λενινιστική συλλογή, τόμ. VI, σελ. 177–178).

«. . .Οἱ ἀπόψεις τῆς παλιᾶς „Ἴσκρα", — ἔγραφε ἀργότερα ὁ Λένιν, — εἶχαν διατυπωθεῖ πολύ καλύτερα στό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Πλεχάνοφ, πού ὑπογράμμιζε τόν ἀντεπαναστατικό καί ἀντιπρολεταριακό χαρακτήρα τοῦ φιλελεύθερου „Ὀσβομποζντένιγε", παρά στό μπερδεμένο σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Σταροβέρ, πού ἀπό τή μιά μεριά ἐπιδιώκει (καί ἐπιδιώκει τελείως παράκαιρα) μιά „συμφωνία" μέ τούς φιλελεύθερους, ἐνῶ ἀπό τήν ἄλλη βάζει, σχετικά μ' αὐτές τίς συμφωνίες, ὅρους φανταστικούς. πού εἶναι ὁλοφάνερο πώς δέν μποροῦν νά τούς ἐκπληρώσουν οἱ φιλελεύθεροι» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἐκδ., τόμ. 7ος, σελ. 464–465). — *309.*

140 «*Βέστνικ Φινάνσοφ, Προμίσλεννοστι ἰ Τοργκόβλι*» («Οἰκονομικός, Βιομηχανικός καί Ἐμπορικός Ἀγγελιοφόρος») — ἑβδομαδιαῖο περιοδικό τοῦ ὑπουργείου οἰκονομικῶν τῆς τσαρικῆς Ρωσίας. Ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τό Νοέμβρη τοῦ 1883 ὥς τό 1917 (ὥς τό Γενάρη τοῦ 1885 μέ τόν τίτλο «Οὐκαζάτελ πραβίτελστβεννιχ ρασποριαζένιι πό μινιστέρστβου φινάνσοφ»). Στό περιοδικό δημοσιεύονταν κυβερνητικά διατάγματα, οἰκονομικά ἄρθρα καί ἀνασκοπήσεις. — *314.*

141 Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη τή γενική πολιτική ἀπεργία τῆς Ὀδησσοῦ τόν Ἰούλη τοῦ 1903, πού ἦταν ἕνας ἀπό τούς κρίκους τῶν μαζικῶν πολιτι-

κῶν ἀπεργιῶν πού ἀγκάλιασαν τό καλοκαίρι τοῦ 1903 ὁλόκληρη σχεδόν τή Νότια Ρωσία καί ἀποτέλεσαν τό προμήνυμα τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905–1907. Τήν ἀπεργία τήν ἄρχισαν οἱ ἐργάτες τοῦ Μεγάλου σταθμοῦ καί τῶν σιδηροδρομικῶν ἐργοστασίων σ' ἔνδειξη διαμαρτυρίας γιά τήν παράνομη ἀπόλυση ἑνός ἐργάτη τοῦ λεβητοποιείου. Σέ λίγο μέ τούς ἀπεργούς σιδηροδρομικούς συνενώθηκαν οἱ λιμενεργάτες, οἱ λατόμοι, οἱ ἐργάτες τοῦ ἐργοστασίου τσιμέντων, τοῦ ἐργοστασίου φελλοῦ, τοῦ ἐργοστασίου κατασκευῆς χαρτιοῦ περιτυλίγματος καί ἄλλων βιομηχανικῶν ἐπιχειρήσεων. Σταμάτησαν τή δουλειά οἱ ἐργάτες τῶν ἀστικῶν μεταφορῶν, τοῦ ἠλεκτρικοῦ ἐργοστασίου, τοῦ ἐργοστασίου φωταερίου, τῶν ἀρτοποιείων καί τῶν ἐμπορικῶν ἐπιχειρήσεων.

Ἡ ζουμπατοφική ὀργάνωση στήν Ὀδησσό, δηλ. ἡ «Ἐπιτροπή τοῦ ἀνεξάρτητου ἐργατικοῦ κόμματος», πού εἶχε κάποια ἐπιροή στούς ἐργάτες, προσπάθησε νά ἐμποδίσει τήν μετατροπή τῆς ἀπεργίας σέ πολιτική ἀπεργία. Ἡ πολιτική ὅμως τῶν «ἀνεξαρτήτων» ξεσκεπάστηκε ἀμέσως ἀπό τούς ἐργάτες. Ἡ καθοδήγηση τοῦ ἀπεργιακοῦ κινήματος συγκεντρώθηκε στά χέρια τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐπιτροπῆς Ὀδησσοῦ, πού ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στή μετατροπή τῆς ἀπεργίας σέ γενική, μέ καθαρά πολιτικά αἰτήματα. Ἡ σοσιαλδημοκρατική ἐπιτροπή Ὀδησσοῦ κυκλοφοροῦσε συστηματικά προκηρύξεις, ὅπου διατύπωνε τά αἰτήματα τῶν ἐργατῶν καί τούς καλοῦσε νά παλαίψουν γιά τήν ἀνατροπή τῆς ἀπολυταρχίας, ἔστελνε τούς διαφωτιστές της στά ἐργοστάσια καί στίς φάμπρικες, ὀργάνωνε μαζικές συγκεντρώσεις καί πολιτικές διαδηλώσεις. Οἱ ζουμπατοφικοί ἡττήθηκαν. Ἡ ἀπεργία εἶχε τεράστια σημασία γιά τήν ἀνάπτυξη τῆς ταξικῆς συνείδησης τῶν ἐργατῶν. — *317.*

142 Τό ἄρθρο «*Τζίφος!...*» γράφτηκε σάν ἀπάντηση στό σημείωμα«Ἀπό μέρους τῆς σύνταξης», πού δημοσιεύτηκε στή «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια», ἀρ. φύλλου 30 τῆς 20 τοῦ Αὐγούστου 1903 καί ἀποτελοῦσε συνέχεια τῆς πολεμικῆς ἀνάμεσα στήν «Ἴσκρα» καί στή «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» σχετικά μέ τήν «ὑπόθεση τῆς 2 τοῦ Ἀπρίλη» (τή δολοφονία στίς 2 τοῦ Ἀπρίλη 1903 τοῦ ὑπουργοῦ τῶν ἐσωτερικῶν Σιπιάγκιν ἀπό τόν φοιτητή Σ. Β. Μπαλμασόφ). — *332.*

143 Τό ἄρθρο «*Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας*» γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν κατά παράκληση τῆς σύνταξης τῆς ἐφημερίδας «Στουντέντ» καί δημοσιεύτηκε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1903 στό φύλλο ἀρ. 2–3 τῆς ἐφημερίδας, στή στήλη «Ἐλεύθερο Βῆμα». Τό ἄρθρο ἔχει τόν ὑπότιτλο «Γράμμα πρῶτο». Τά ἄλλα γράμματα πάνω σ' αὐτό τό θέμα, πού σκόπευε νά γράψει ὁ Λένιν, ὅπως βγαίνει καί ἀπό τό ὑστερόγραφο τοῦ πρώτου γράμματος καί ἀπό τό σχέδιο ἐπιστολῶν σχετικά μέ τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 437–438 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 433–434)), κατά τά φαινόμενα δέ γράφτηκαν.

Τό ἄρθρο «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας» βγῆκε σέ ξεχωριστό ἀνάτυπο τῆς ἐφημερίδας «Στουντέντ» καί τυπώθηκε (χωρίς τό ὑστερόγραφο) σέ ξεχωριστή πολυγραφημένη ἔκδοση μέ τόν τίτλο: «Πρός τούς φοιτητές. Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας (ἡ σοσιαλδημοκρατία καί ἡ διανόηση)». Τό ἄρθρο σέ λιθογραφημένη ἔκδοση τυπώθηκε ἀπό τούς φοιτητές τοῦ πανεπιστημίου τῆς Μόσχας. Ἡ μπροσούρα κυκλοφόρησε πλατιά στή Ρωσία. Σύμφωνα μέ ὄχι πλή-

ρη στοιχεῖα τῆς ἀστυνομικῆς διεύθυνσης γιά τό 1904–1905, ἀντίτυπα τῆς μπροσούρας εἶχαν βρεθεῖ κατά τή διενέργεια συλλήψεων καί ἐρευνῶν στό Αἰκατερινοσλάβ, στό Νίζνι Νόβγκοροντ, στό Καζάν, στήν Ὀδησσό, στό Σμολένσκ καί στό κυβερνεῖο τοῦ Μίνσκ. —*338.*

144 «*Στουντέντ*» («Φοιτητής») — ἐφημερίδα τῆς ἐπαναστατικῆς φοιτητικῆς νεολαίας. Βγῆκαν συνολικά δυό φύλλα (ἀρ. 1 καί 2–3). Τό πρῶτο φύλλο ἄρχισε νά τυπώνεται πρῶτα στή Ρωσία, κατασχέθηκε ὅμως στό τυπογραφεῖο. Ξανατυπώθηκε γιά δεύτερη φορά τόν Ἀπρίλη τοῦ 1903 στή Γενεύη. Τό φύλλο ἀρ. 2–3 (διπλό) βγῆκε στή Ζυρίχη.
Ἡ δήλωση τῆς σύνταξης, πού ἀναφέρεται ἀπό τόν Λένιν, ἔλεγε: «Χωρίς νά προσχωρεῖ ἀκόμη στό ἕνα ἤ στό ἄλλο ρωσικό κόμμα τῆς ἀντιπολίτευσης... ἡ σύνταξη θεωρεῖ σκόπιμο νά παραχωρήσει τίς σελίδες τοῦ ὀργάνου της γιά μιά ἤρεμη συζήτηση τῶν θεωρητικῶν καί πρακτικῶν προβλημάτων τῆς ἐπαναστατικῆς πάλης στούς ἐκπροσώπους καί τῶν πιό ἀντίθετων ρευμάτων τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σκέψης, ἔχοντας πάντοτε σάν σκοπό νά καλλιεργήσει στή φοιτητική νεολαία μιά σαφῆ καί ὁλοκληρωμένη πολιτική καί σοσιαλιστική ἐπαναστατική κοσμοαντίληψη, πράγμα πού ἀποτελεῖ ἀπαραίτητο καί ἰσχυρότατο παράγοντα τῆς ἰδεολογικῆς της ἑνότητας». — *338.*

145 Πρόκειται γιά τήν ἔκκληση τῆς πρώτης μαρξιστικῆς ὀργάνωσης τῆς Μόσχας, τῆς «Ἐργατικῆς ἕνωσης» Μόσχας πρός τούς φοιτητές, πού βγῆκε στίς 3 (15) τοῦ Νοέμβρη 1896. — *346.*

146 Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη τούς ἀντιπολιτευτικούς λόγους δυό μελῶν τῆς νομαρχιακῆς ἐπιτροπῆς τοῦ Βορόνεζ γιά τίς ἀνάγκες τῆς ἀγροτικῆς βιομηχανίας, τῶν Ν. Φ. Μπουνάκοφ καί Σ. Β. Μαρτίνοφ στή συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς, πού ἔγινε στίς 26 τοῦ Αὐγούστου (8 τοῦ Σεπτέμβρη) 1902. Γιά τούς λόγους αὐτούς ὁ Μαρτίνοφ στάλθηκε ἐξορία στό κυβερνεῖο τοῦ Ἀρχάγγελου καί ὁ Μπουνάκοφ στό κυβερνεῖο τοῦ Νόβγκοροντ.
Ἡ ἀνακοίνωση γιά τά γεγονότα τοῦ Βορόνεζ, καθώς καί ὁ λόγος τοῦ Μπουνάκοφ καί ἡ ἔκθεση πού διαβάστηκε στή συνεδρίαση ἀπό τόν Μαρτίνοφ, δημοσιεύτηκαν στήν «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 29 τῆς 1 τοῦ Δεκέμβρη 1902. — *358.*

147 Πρόκειται γιά τό τράβηγμα μέ τό μέρος τῆς φτωχολογιᾶς τοῦ χωριοῦ ($6\,^1/_2$ ἑκατομμύρια νοικοκυριά) τῶν μεσαίων ἀγροτῶν (2 ἑκατομμύρια νοικοκυριά) — *360.*

148 Πρόκειται γιά τή γραφική παράσταση τοῦ ἀγροτικοῦ συστήματος τῆς Ρωσίας πού ἔκανε ὁ Β. Ι. Λένιν μέ τή μορφή τεσσάρων ὁριζόντιων ζωνῶν: ἡ πρώτη — 0,1 ἑκατομμύρια τσιφλικάδικα νοικοκυριά, ἡ δεύτερη $1\,^1/_2$ ἑκατομμύριο νοικοκυριά πλουσιοχωρικῶν, ἡ τρίτη 2 ἑκατομμύρια μεσαῖα νοικοκυριά καί ἡ τέταρτη — $6\,^1/_2$ ἑκατομμύρια νοικοκυριά τῶν φτωχῶν ἀγροτῶν (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 380 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 376)) — *362.*

149 Ὁ ἀριθμός 48,6 % πού ἀναφέρει ὁ Λένιν, δείχνει τό ποσοστό τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀλόγων στήν ἀγροτική οἰκονομία, πού εἶχαν τά 16,5 % νοικοκυριά τῶν πλουσιοχώρικῶν στά 1893–1894. Ἀπό τήν κατάσταση

γιά τήν κατανομή τῶν ἀλόγων στίς ἀγροτικές κοινότητες (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 376 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 372)) φαίνεται ὅτι τά νοικοκυριά πού διέθεταν τρία ἄλογα στά 1893–1894, ἔφταναν τά 8,7 % καί εἶχαν τά 18,8 % τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀλόγων, ἐνῶ τά νοικοκυριά μέ τέσσερα καί περισσότερα ἄλογα ἔφταναν τά 7,8 % καί εἶχαν τά 29,8 % τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀλόγων. Συνολικά οἱ ὁμάδες αὐτές τῶν πλούσιων νοικοκυριῶν ἀντιπροσώπευαν τά 16,5 % καί εἶχαν τά 48,6 % τοῦ συνολικοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀλόγων. Γιά νά βγάλει τά ἀντίστοιχα στοιχεῖα τῆς περιόδου 1888–1891, ὁ Λένιν ἐφάρμοσε τή δική του μέθοδο ταξινόμησης τῶν στατιστικῶν στοιχείων (τή λεγόμενη δεύτερη ταξινόμηση). Στό περιθώριο ἑνός ἀπό τά σχέδια τῆς μπροσούρας ὁ Λένιν ἔκανε τούς ἀκόλουθους ὑπολογισμούς:

«10,6	
5,3	9,4
11,4	37,4
16,7	46,8»

Ἀπό τή σύγκριση τῶν ὑπολογισμῶν αὐτῶν μέ τά στοιχεῖα κατανομῆς τῶν ἀλόγων στά χρόνια 1888–1891 φαίνεται ὅτι ἡ ὁμάδα τῶν νοικοκυριῶν τῶν πλουσιοχωρικῶν ἔφτανε τά 16,7 % (ποσοστό πολύ παραπλήσιο μέ τό ἀντίστοιχο τοῦ 1893–1894, δηλ. 16,5 %)· τό ποσοστό αὐτό τό ἔβγαλε ὁ Λένιν ἀπό τήν πρόσθεση τοῦ 11,4 % τῶν νοικοκυριῶν πού διέθεταν ἀπό τέσσερα καί περισσότερα ἄλογα μέ τό μισό τῶν νοικοκυριῶν πού διέθεταν ἀπό τρία ἄλογα, δηλ. 5,3 %. Ὁ Λένιν ὅμως δέν περιορίστηκε μόνο στό ποσοστό 16,7 % τῶν νοικοκυριῶν πού εἶχαν τά 46,8 % τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀλόγων, ἀλλά καθόρισε μέ μεγάλη ἀκρίβεια, χρησιμοποιώντας τή μέθοδο πού ἀναφέραμε, ὅτι τά 16,5 % τῶν νοικοκυριῶν τῶν πλουσιοχωρικῶν εἶχαν στά 1888–1891 τά 46,6 % τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ἀλόγων. — *365.*

150 Τά στοιχεῖα ἀπό 49 κυβερνεῖα τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ρωσίας γιά τά χρόνια 1888 καί 1891 πάρθηκαν ἀπό δυό πηγές: τά στοιχεῖα τοῦ 1888 γιά 31 κυβερνεῖα ἀπό τό βιβλίο «Στατιστική τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. XX. Ἡ στρατιωτική ἀπογραφή τῶν ἀλόγων τό 1888» (Πετρούπολη, 1891), τά στοιχεῖα τοῦ 1891 γιά 18 κυβερνεῖα ἀπό τό βιβλίο «Στατιστική τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. XXXI. Ἡ στρατιωτική ἀπογραφή τῶν ἀλόγων τό 1891» (Πετρούπολη, 1894). Ἡ δεξιά στήλη στόν πρῶτο πίνακα δείχνει τόν ἀριθμό τῶν ἀλόγων πού ἀναλογοῦσε σέ 1 νοικοκυριό τῆς κάθε ὁμάδας.

Τά στοιχεῖα τοῦ 1893–1894 πάρθηκαν ἀπό τό βιβλίο «Στατιστική τῆς Ρωσικῆς αὐτοκρατορίας. XXXVII. Ἡ στρατιωτική ἀπογραφή τῶν ἀλόγων στά 1893 καί 1894» (Πετρούπολη, 1896). — *372.*

151 Οἱ ἀριθμοί τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς πρώτης γραφικῆς παράστασης καί τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τῆς δεύτερης καί τῆς τρίτης γραφικῆς παράστασης δείχνουν τόν ἀριθμό τῶν νοικοκυριῶν σέ ἑκατομμύρια. Οἱ ἀριθμοί τῆς δεξιᾶς πλευρᾶς τῆς δεύτερης γραφικῆς παράστασης δείχνουν τόν ἀριθμό τῶν ἀλόγων πάλι σέ ἑκατομμύρια. — *374.*

152 Ἡ μπροσούρα δέ γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν. — *377.*

153 Πρόκειται γιά τήν προγραμματική ἔκκληση «Ἡ Ἀγροτική ἕνωση τοῦ

κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν πρός ὅλους τούς ἐργάτες τοῦ ἐπαναστατικοῦ σοσιαλισμοῦ τῆς Ρωσίας», πού δημοσιεύτηκε στίς 25 τοῦ 'Ιούνη 1902 στήν ἐφημερίδα «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 8. Παρακάτω, στό μέρος C, π. ὁ 3 Λένιν ἔχει ὑπόψη του τήν ἴδια ἔκκληση. — *378.*

[154] Πρόκειται γιά τό ἄρθρο τοῦ Α. Ν. Πότρεσοφ «Ἡ σύγχρονη ἑστιάδα» (ἀπό τίς μελέτες γιά τή σύγχρονη δημοσιογραφία) μέ τήν ὑπογραφή «Στ.», πού δημοσιεύτηκε τό Δεκέμβρη τοῦ 1901 στό περιοδικό «Ζαριά» τεῦχος 2–3. — *380.*

[155] «*Ναρόντνογε Ντιέλο*» («Λαϊκή Ὑπόθεση») — λαϊκό ὄργανο τοῦ κόμματος τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν. Ἔβγαινε μέ τή μορφή συλλογῶν (τό 1ο φύλλο βγῆκε σάν ἐφημερίδα). Ἔβγαινε στή Γενεύη τό 1902–1904. Συνολικά κυκλοφόρησαν 5 τεύχη. — *382.*

[156] Πρόκειται γιά τό ἄρθρο «Ἀπ' ἀφορμή τήν πολεμική τῆς „Ἴσκρα“», πού δημοσιεύτηκε τό Σεπτέμβρη τοῦ 1902 στήν ἐφημερίδα «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 11. — *382.*

[157] Ὁ Λένιν ἔχει ὑπόψη του τό ἄρθρο (χωρίς τίτλο) μέ τήν ὑπογραφή «Σ. - ρ.» ἀπό τήν πολυγραφημένη περιοδική ἔκδοση «Βπεριόντ» τεῦχος 5 τῆς 15 τοῦ Σεπτέμβρη 1902, πού ἔβγαινε στήν Πετρούπολη ἀπό τόν ὅμιλο ναροντνικιστικῆς κατεύθυνσης «Βπεριόντ». — *382.*

[158] Σ' αὐτό τό σημεῖο ὁ Λένιν παραθέτει περικοπή ἀπό τό ἄρθρο «Τό τρομοκρατικό στοιχεῖο στό πρόγραμμά μας», πού δημοσιεύτηκε τόν Ἰούνη τοῦ 1902 στήν ἐφημερίδα «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 7. — *383.*

[159] Πρόκειται γιά τό ἄρθρο «Πῶς πρέπει ν' ἀπαντοῦμε στίς κυβερνητικές θηριωδίες;», πού δημοσιεύτηκε τόν Ὀχτώβρη τοῦ 1902 στήν ἐφημερίδα «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια» ἀρ. φύλλου 12. — *383.*

[160] Ἄρθρο μέ βάση τό σχέδιο αὐτό δέ γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν. — *385.*

[161] *Οἱ «Σημειώσεις γιά τήν ἔκθεση στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, σχετικά μέ τή δράση τῆς ὀργάνωσης τῆς „Ἴσκρα“»*, ἀποτέλεσαν τή βάση τῆς ἔκθεσης γι' αὐτό τό ζήτημα στό συνέδριο· τήν ἔκθεση τήν ἔγραψε ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια, τήν εἶδε ὁ Β. Ι. Λένιν καί ἔκανε σ' αὐτήν ἀσήμαντες στυλιστικές διορθώσεις. Στά πραχτικά τοῦ συνεδρίου ὑπάρχει σημείωση πού λέει ὅτι ἡ ἔκθεση τῆς «Ἴσκρα» διαβάστηκε στό συνέδριο ἀπό τόν Μάρτοφ, δέν ὑπάρχει ὅμως οὔτε τό κείμενο τῆς ἔκθεσης, οὔτε ἡ σχετική σημείωση τοῦ πραχτικογράφου.

Ἡ ἔκθεση πού ἔγραψε ἡ Κρούπσκαγια, δημοσιεύτηκε γιά πρώτη φορά τό 1928 στό περιοδικό «Προλετάρσκαγια Ρεβολιούτσιγια» τεῦχος 1. — *387.*

[162] Πρόκειται γιά τή «Διαμαρτυρία τῶν σοσιαλδημοκρατῶν τῆς Ρωσίας» (βλ. Β. Ι. Λένιν. Ἅπαντα, 5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 4ος, σελ. 163–176 (ἑλλ. ἔκδ., σελ.167–180)). — *387.*

163 Πρόκειται γιά τήν ὁμάδα πού ἀποτελοῦνταν ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν, τόν Λ. Μάρτοφ καί τόν Α. Ν. Πότρεσοφ· ἡ ὁμάδα συγκροτήθηκε μέ πρωτοβουλία τοῦ Β. Ι. Λένιν, ὅταν γύρισε ἀπό τήν ἐξορία, στίς ἀρχές τοῦ 1900, μέ σκοπό τή δημιουργία στό ἐξωτερικό παράνομης πανρωσικῆς μαρξιστικῆς ἐφημερίδας. — *387*.

164 Πρόκειται γιά τήν προσπάθεια σύγκλησης τοῦ δεύτερου συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού εἶχε γίνει στίς ἀρχές τοῦ 1900 μέ πρωτοβουλία τῆς ἐπιτροπῆς Αἰκατερινοσλάβ τοῦ ΣΔΕΚΡ καί τήν ὑποστήριξη τῆς Μπούντ καί τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ». Τό συνέδριο ὑπολογιζόταν νά συγκληθεῖ στό Σμολένσκ τήν ἄνοιξη τοῦ 1900. Ὁ Λένιν καί τά μέλη τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» ἀντιτάχθηκαν στήν προσπάθεια αὐτή, θεωρώντας τή σύγκληση τοῦ συνεδρίου πρόωρη. Ὡστόσο, ἡ ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» θεωροῦσε ὅτι δέν μπορεῖ νά ἀρνηθεῖ νά πάρει μέρος στό συνέδριο καί ἀνάθεσε στόν Β. Ι. Λένιν νά τήν ἀντιπροσωπεύσει, στέλνοντάς του ἐξουσιοδότηση ἀπό τό ἐξωτερικό. Τό συνέδριο δέ συγκλήθηκε, ἐξαιτίας τῶν πολυάριθμων συλλήψεων πού ἔγιναν σέ μιά σειρά σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις τόν Ἀπρίλη-Μάη τοῦ 1900. — *387*.

165 Ἡ χρονολογική σειρά πού δίνεται ἐδῶ, σχετίζεται μέ τά ἑξῆς γεγονότα: τό Φλεβάρη τοῦ 1900 ὁ Λένιν, ἐπιστρέφοντας ἀπό τήν ἐξορία, ἄρχισε τή δουλειά γιά τήν προετοιμασία ἔκδοσης τῆς «Ἴσκρα»· τό Δεκέμβρη τοῦ 1900 βγῆκε τό πρῶτο φύλλο τῆς «Ἴσκρα»· τό Γενάρη τοῦ 1902 συνῆλθε στή Σαμάρα τό συνέδριο τῶν ἰσκριστῶν, ὅπου συγκροτήθηκε τό γραφεῖο τῆς ρωσικῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα»· τό Φλεβάρη τοῦ 1902 ἔγιναν οἱ μαζικές συλλήψεις τῶν ἰσκριστῶν ἀπό τήν ὀχράνα. — *387*.

166 «*Ἄλογα*» — συνωμοτική ὀνομασία τῆς ὁμάδας τῶν ἰσκριστῶν Μπακοῦ, πού ὀργάνωσαν στά 1901 τή μεταφορά τῆς «Ἴσκρα» καί τῶν ἰσκρικῶν ἐντύπων ἀπό τό ἐξωτερικό στή Ρωσία καί τήν ἐκτύπωση τῆς «Ἴσκρα» στό παράνομο τυπογραφεῖο τοῦ Μπακοῦ. Ἡ μεταφορά γινόταν μέσω τῆς Βιέννης στήν Περσία (Ταυρίδα) καί ἀπό ἐκεῖ τά ἔντυπα μεταφέρονταν στό Μπακοῦ μέ ἄλογα (ἀπό δῶ ἡ ὁμάδα πῆρε καί τή συνωμοτική ὀνομασία «Ἄλογα»). Στήν ὁμάδα ἀνῆκαν οἱ Λ. Μπ. Κράσιν, Β. Ζ. Κετσχοβέλι, Σ. Γ. Ἀλληλοῦγεφ, Β. Α. Σελγκουνόφ, Λ. Ε.Γκάλπεριν καί ἄλλοι. — *387*.

167 Πρόκειται γιά τήν ὀργάνωση μεταφορᾶς τῆς «Ἴσκρα» καί τῶν παράνομων ἰσκρικῶν ἐντύπων ἀπό τό ἐξωτερικό στή Ρωσία. Ἡ μεταφορά τῶν ἐντύπων γινόταν ἀπό εἰδικές ὁμάδες μεταφορᾶς καί ἀπό μεμονωμένα ἄτομα ἀπό στεριά καί θάλασσα.

Οἱ ἀναφερόμενοι παραπάνω λεττονοί εἶναι ἡ ὁμάδα τῶν λεττονῶν φοιτητῶν τῆς Ζυρίχης Ε. Ρόλαου, Ε. Σκούμπικ καί ἄλλοι, πού ὀργάνωσαν τή μεταφορά τῶν παράνομων ἐντύπων στή Ρωσία, μέσω τῶν βαλτικῶν χωρῶν. Ὅπως ἀποδείχτηκε ἀργότερα, οἱ χωροφύλακες εἶχαν πληροφορίες γιά τή δράση τῆς ὁμάδας αὐτῆς. Οἱ μεταφορές τῶν ἐκδόσεων τῆς «Ἴσκρα», πού εἶχαν ὀργανωθεῖ ἀπό τούς λεττονούς τό Δεκέμβρη τοῦ 1900 καί τόν Ἰούνη τοῦ 1901, ἀνακαλύφθηκαν καί τά ἔντυπα κατασχέθηκαν.

Γιά τή δουλειά τῆς ὁμάδας τῶν πολωνῶν, πού ἀναφέρεται παραπάνω, δέν ὑπάρχουν πληροφορίες.

«*Βαλίτσες*» — ἕνας ἀπό τούς τρόπους μεταφορᾶς τῆς παράνομης φιλολογίας σέ βαλίτσες ταξιδιοῦ μέ διπλό πάτο. — *388.*

168 Τό ντοκουμέντο αὐτό ἀποτελεῖ λεπτομερειακή ἐπεξεργασία τοῦ κανονισμοῦ καί τῆς ἡμερησίας διάταξης τοῦ συνεδρίου. Τό πρῶτο μέρος τοῦ ντοκουμέντου (μέρος Α) ἀποτέλεσε τή βάση τοῦ κανονισμοῦ πού ψηφίστηκε ἀπό τό συνέδριο. Τό δεύτερο μέρος τοῦ ντοκουμέντου (μέρος Β) εἶναι τὸ σχέδιο τῆς Tagesordnung (ἡμερησίας διάταξης) μέ τίς ἐπεξηγήσεις της πού, ὅπως λέει ὁ Β. Ι. Λένιν, «ἦταν γνωστό *σ' ὅ λ ο υ ς τούς ἰσκριστές πολύ πρίν ἀπό τό συνέδριο* καί *σ' ὅλα τά μέλη* τοῦ συνεδρίου» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 15).

Στό ἀρχικό κείμενο τοῦ ντοκουμέντου αὐτοῦ ὁ Λένιν ἔκανε συμπληρώσεις, παίρνοντας ὑπόψη τίς παρατηρήσεις τοῦ Μάρτοφ, ἴσως καί ἄλλων ἰσκριστῶν πού εἶχαν διαβάσει τό ντοκουμέντο. Τό κείμενο τοῦ ντοκουμέντου ἀναδημοσιεύεται ὁλόκληρο, μέ τίς συμπληρώσεις καί τίς ἀλλαγές πού ἔγιναν. — *389.*

169 Τό ντοκουμέντο ἀποτελεῖ τήν προκαταρκτική μελέτη τῆς σύνθεσης τοῦ συνεδρίου καί τοῦ συσχετισμοῦ τῶν ὁμάδων σ' αὐτό· τό ντοκουμέντο γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν πρίν ἀρχίσει τό συνέδριο. Στή στήλη «Ἀριθμός ψήφων» σημειώνονται οἱ ψῆφοι πού εἶχε στό συνέδριο ἡ κάθε ὀργάνωση. Στή στήλη «Παρουσιάστηκαν» σημειώνεται ὁ ἀριθμός τῶν ἀντιπροσώπων πού εἶχαν φτάσει στή Γενεύη ὥς τή στιγμή τοῦ καταρτισμοῦ τοῦ πίνακα. Στή στήλη μέ τό « + ; — » σημειώνονται: μέ τό σημεῖο « + » ὁ ἀριθμός τῶν ψήφων τῶν ἰσκριστῶν, μέ τό σημεῖο «;» ὁ ἀριθμός τῶν ψήφων τῶν ἀντιπροσώπων πού δέν εἶχαν καθορίσει τή στάση τους, μέ τό σημεῖο «—» ὁ ἀριθμός τῶν ψήφων τῶν ἀντιισκριστῶν. Σέ ὁρισμένες περιπτώσεις ὑπολογίζεται στή στήλη αὐτή ἡ πιθανή στάση ὄχι μονάχα τῶν ἀντιπροσώπων πού εἶχαν ἔρθει, ἀλλά κι ἐκείνων πού ἔπρεπε νά ἔρθουν. Οἱ ἀριθμοί στήν τελευταία στήλη δείχνουν, ὅπως φαίνεται, τή διάσπαση τῶν ἰσκριστῶν, πού εἶχε σημειωθεῖ, σέ «σταθερούς» (συνεπεῖς) καί «μαλακούς». — *397.*

170 Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπιτροπῆς Τβέρ τοῦ ΣΔΕΚΡ δέν πῆραν μέρος στό συνέδριο, γιατί ἡ ἐπιτροπή Τβέρ ἀνῆκε στή Βόρεια ἕνωση καί ἀντιπροσωπευόταν ἀπό τούς ἀντιπροσώπους τῆς Βόρειας ἕνωσης. — *397.*

171 Οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ἐπιτροπῆς Νίζνι Νόβγκοροντ τοῦ ΣΔΕΚΡ δέν ἔφτασαν στό συνέδριο. — *397.*

172 Οἱ ἀντιπρόσωποι τοῦ Καυκάσου εἶχαν στό συνέδριο ὄχι ὀχτώ ψήφους, ἀλλά ἕξι. Διορθώνοντας τό μηδέν σέ ἕξι, ὁ Λένιν δέν ἔσβησε, ὡστόσο, τόν ἀριθμό δύο πού εἶχε γράψει προηγούμενα.

Ἡ διόρθωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων τοῦ Καυκάσου δέν ὑπολογίστηκε στό ἄθροισμα τῆς στήλης αὐτῆς. — *397.*

173 Τό ἄθροισμα 36 γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν στή θέση τοῦ ἀρχικοῦ ἀριθμοῦ 32. Σ' αὐτό ὑπολογίζονται οἱ διορθώσεις πού ἔκανε ὁ Λένιν στήν

κατάσταση: ἡ ἀπουσία τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπιτροπῆς Νίζνι Νόβγκοροντ (δύο ψῆφοι) καί οἱ ἕξι ψῆφοι τοῦ Καυκάσου πού ἀρχικά ὑπολογίζονταν σέ δύο, καθώς καί οἱ δύο ψῆφοι τῆς Ἕνωσης Κριμαίας πού προστέθηκαν συμπληρωματικά στήν κατάσταση. — *397.*

174 Ὁ Λένιν ἔβαλε ἐδῶ ἐρωτηματικό γιατί, ὅπως φαίνεται, δυό ἀντιπρόσωποι πού ἔπρεπε νά στείλει στό συνέδριο ἡ ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα», δέν ἔφτασαν στό συνέδριο. — *398.*

175 Οἱ κύκλοι τοῦ ἀριθμοῦ 2 ἐκφράζουν, ὅπως φαίνεται, τήν ἀμφιβολία τοῦ Λένιν ὅσον ἀφορᾶ τήν συνεπῆ-ἰσκρική στάση τῶν ἀντιπροσώπων τῆς «Γιούζνι ραμπότσι». — *398.*

176 Στό γενικό ἄθροισμα 47 δέν ὑπολογίζονται ἡ διαγραφή, ἡ διόρθωση καί ἡ συμπλήρωση τῶν ἀριθμῶν πού δείχνουν τόν ἀριθμό τῶν ψήφων τῆς ἐπιτροπῆς Νίζνι Νόβγκοροντ, τοῦ Καυκάσου καί τῆς Ἕνωσης Κριμαίας. — *398.*

177 Στό ἄθροισμα 36 δέν ὑπολογίζεται ἡ διόρθωση τοῦ ἀριθμοῦ τῶν ψήφων τοῦ Καυκάσου. — *398.*

178 *Νικολάι Πέτροβιτς* — ἕνα ἀπό τά συνθηματικά ψευδώνυμα τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς (ἰσκρικῆς) ἐπιτροπῆς Πετρούπολης, πού χρησιμοποιοῦσε ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» γιά συνωμοτικούς λόγους στήν ἀλληλογραφία της μέ τίς τοπικές ὀργανώσεις. Ἐδῶ, ὅπως φαίνεται, πρόκειται γιά τόν ἀντιπρόσωπο τῆς ἐπιτροπῆς Πετρούπολης στό II συνέδριο τοῦ κόμματος Α. Β. Σότμαν. — *399.*

179 Ἡ ἐπιτροπή Βορόνεζ, πού ἀποτελοῦνταν κυρίως, ἀπό «οἰκονομιστές», δέν προσκλήθηκε στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἐπειδή δέν ἀναγνώριζε τήν ΟΕ γιά τή σύγκληση τοῦ συνεδρίου, οὔτε καί τόν κανονισμό πού εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ ΟΕ καί ἀποτέλεσε τή βάση γιά τή σύγκληση τοῦ συνεδρίου. Δυό μέρες πρίν ἀπό τό συνέδριο ἡ ἐπιτροπή Βορόνεζ ὑπόβαλε στήν ΟΕ δήλωση, ζητώντας νά γίνει διαιτησία γι' αὐτό τό ζήτημα. Τό συνέδριο ἀπόριψε τό αἴτημα τῆς ἐπιτροπῆς Βορόνεζ καί ἀναγνώρισε σάν ὀρθές τίς ἐνέργειες τῆς ΟΕ. — *400.*

180 Πρόκειται γιά τήν ἐπιτροπή ἐλέγχου τῶν πληρεξουσίων τῶν ἀντιπροσώπων καί καθορισμοῦ τῆς σύνθεσης τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. — *400.*

181 Πρόκειται γιά τήν ἀπόφαση τοῦ συνεδρίου σχετικά μέ τόν τρόπο ψηφοφορίας. Κατά τή συζήτηση τοῦ κανονισμοῦ ὁ Μάρτοφ ὑπόβαλε πρόταση ὅπως σ' ὅλα τά ζητήματα πού ἀφοροῦν τή σειρά τῶν συνεδριάσεων, ψηφίζουν ὄχι μόνο οἱ ἀντιπρόσωποι μέ θετική ψῆφο, ἀλλά καί οἱ ἀντιπρόσωποι μέ συμβουλευτική. Ὁ Λένιν πρότεινε νά γίνεται ψηφοφορία σ' ὅλα τά ζητήματα μόνο μέ βάση τά πληρεξούσια, ἔτσι πού νά πάρουν μέρος στήν ψηφοφορία μόνο οἱ ἀντιπρόσωποι μέ θετική ψῆφο. — *400.*

182 Πρόκειται γιά τήν ἡμερησία διάταξη τοῦ συνεδρίου, πού πρότεινε ὁ

Λίμπερ· ὁ Λίμπερ ἀντιτάχθηκε στό νά μπεῖ πρῶτο τό ζήτημα σχετικά μέ τή θέση τῆς Μπούντ στό συνέδριο, δηλαδή ἀμέσως μετά τά ὀργανωτικά ζητήματα, ὅπως πρότεινε ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή στήν ἡμερησία διάταξη πού εἶχε ὑποβάλει γιά ἔγκριση στό συνέδριο. — *400.*

183 Στή δεύτερη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιτροπῆς Μπακοῦ, μέ τόν ὁποῖο συντάχθηκαν καί οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐπιτροπῶν Τιφλίδας καί Βατούμ, διέψευσε ὅτι αὐτός πρότεινε νά κληθεῖ ἡ ὁμάδα «Μπορμπά» στό συνέδριο, ὅπως ἔλεγε ἡ Ὀργανωτική ἐπιτροπή στήν ἔκθεσή της. Στήν ἔκθεση ἔγινε ἡ σχετική διόρθωση. — *401.*

184 Πρόκειται γιά τήν ἔκθεση τοῦ Λίμπερ σχετικά μέ τή θέση τῆς Μπούντ στό κόμμα. — *401.*

185 Πρόκειται γιά τό καταστατικό τῆς Μπούντ, πού ὑποβλήθηκε γιά συζήτηση στό συνέδριο ἀπό τόν Λίμπερ· σ' αὐτό διατυπώνονταν οἱ ἐθνικιστικές καί ἀπομονωτιστικές ἀπόψεις τῆς Μπούντ σχετικά μέ τή συγκρότηση τοῦ κόμματος. Πιό κάτω ὁ Λένιν σημείωσε περιληπτικά τά σημεῖα τοῦ καταστατικοῦ αὐτοῦ. — *402.*

186 Ἡ Μπούντ στό ἄρθρο 4 τοῦ καταστατικοῦ της ζητοῦσε νά τῆς δοθεῖ τό δικαίωμα νά συμπληρώνει τό γενικό κομματικό πρόγραμμα μέ ειδικές θέσεις πού δέ θά ἔρχονται δῆθεν σέ ἀντίθεση μέ τό κομματικό πρόγραμμα «πάνω σέ ζητήματα πού πηγάζουν ἀπό τήν ἰδιαίτερη κατάσταση τοῦ ἑβραϊκοῦ προλεταριάτου στή Ρωσία καί ἀπό τήν ἀμοιβαία σχέση τῶν κοινωνικῶν δυνάμεων στούς κόλπους τοῦ ἑβραϊκοῦ ἔθνους». — *403.*

187 Ἐδῶ καί πιό κάτω ὁ Λένιν μέ τό σημεῖο «+» σημειώνει τίς στυλιστικές τροποποιήσεις καί συμπληρώσεις πού πρότεινε ὁ Β. Φ. Γκόριν στό γενικό μέρος τοῦ σχεδίου προγράμματος τοῦ ΣΔΕΚΡ· τό σχέδιο τό εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά» (βλ. «Σχέδιο προγράμματος τοῦ ΣΔΕΚΡ (Ἐπεξεργασμένο ἀπό τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά»). Ξεχωριστό ἀνάτυπο ἀπό τό φύλλο ἀρ. 21 τῆς „Ἴσκρα"», σελ. 1–2). — *405.*

188 Ὁ Πλεχάνοφ μίλησε στό συνέδριο, κάνοντας κριτική στό λόγο τοῦ Μαρτίνοφ· ὁ λόγος τοῦ Μαρτίνοφ στρεφόταν ἐνάντια στή θέση τοῦ Λένιν ὅτι ἡ ἐργατική τάξη μέ τίς δικές της ἀποκλειστικά δυνάμεις μπορεῖ νά διαμορφώσει μονάχα τρεϊντγιουνιονιστική συνείδηση, ἐνῶ τή σοσιαλιστική συνείδηση τήν μπάζει στό ἐργατικό κίνημα ἡ σοσιαλδημοκρατία ἀπέξω. Ὁ Πλεχάνοφ, τονίζοντας ὅτι ὁ Μαρτίνοφ στήριξε τήν κριτική του γιά τό σχέδιο τοῦ κομματικοῦ προγράμματος πάνω σέ μιά περικοπή ἀπό τήν ἐργασία τοῦ Λένιν «Τί νά κάνουμε;», εἶπε: «Ἡ μέθοδος τοῦ σ. Μαρτίνοφ μοῦ θυμίζει ἕνα λογοκριτή πού ἔλεγε: „Δόστε μου τό «Πάτερ ἡμῶν» καί ἐπιτρέψτε μου νά βγάλω ἀπό κεῖ μιά φράση καί θά σᾶς ἀποδείξω ὅτι τό συγγραφέα του θά ἔπρεπε νά τόν κρεμάσουν"» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 125). — *406.*

189 Πρόκειται γιά τό βιβλίο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Τί νά κάνουμε;» (βλ. Ἅπαντα,

5η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 6ος, σελ. 1–192 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 1–195)). — *406.*

190 Πρόκειται γιά τήν εἰσήγηση τοῦ Μάρτοφ σχετικά μέ τή δουλειά τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα». — *408.*

191 Ἡ σημείωση «Γιά τήν ἐπιτροπή προγράμματος», πού δημοσιεύεται παρακάτω, ἀποτελεῖ διατύπωση τῆς 8ης παραγράφου τοῦ μέρους τοῦ σχεδίου προγράμματος, πού ἀφορᾶ τήν προστασία τῶν ἐργατῶν. Ἡ παράγραφος αὐτή ἔγινε δεκτή ἀπό τήν ἐπιτροπή προγράμματος καί ἀπό τό συνέδριο μέ διαφορετική κάπως διατύπωση. — *410.*

192 Πρόκειται γιά τή συζήτηση τῆς πρότασης τῶν μπουντιστῶν νά μπεῖ στό πρόγραμμα εἰδικό σημεῖο γιά τήν «ἰσοτιμία τῶν γλωσσῶν». — *411.*

193 Ἡ σημείωση αὐτή ἀποτελεῖ σχέδιο τοῦ λόγου τοῦ Λένιν κατά τήν ἐκλογή τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» στήν 31η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου τῆς 7 (20) τοῦ Αὐγούστου (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 305–308 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 303–306))· τό σχέδιο γράφτηκε ἀπό τόν Λένιν μετά τήν ἐκφώνηση τοῦ λόγου. — *416.*

194 Ἔχει ὑπόψη τήν ψηφοφορία τῆς πρότασης τοῦ Μπ. Μ. Κνουνιάντς γιά τήν ἐκλογή τριῶν ἀτόμων στή σύνταξη τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου μέ μυστική ψηφοφορία. — *416.*

195 Ἡ ψηφοφορία αὐτή δέν εἶναι καταχωρημένη στά πραχτικά τοῦ συνεδρίου. — *416.*

196 Πρόκειται γιά τά ἀποτελέσματα τῆς ψηφοφορίας τῆς πρότασης τοῦ Ζορντάνιγια (Κοστρόφ): «Τό συνέδριο ἐκλέγει ἕνα μέλος τῆς σύνταξης καί τό μέλος αὐτό προσλαμβάνει τά ὑπόλοιπα» («Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ», ρωσ. ἔκδ. 1959, σελ. 375). — *416.*

197 Πρόκειται γιά τή συνέλευση τῶν ὀπαδῶν τῆς ἰσκρικῆς πλειοψηφίας («συνέλευση τῶν 24», ὑπολογίζοντας ὄχι τά ἄτομα, ἀλλά τίς θετικές ψήφους) στίς 5 (18) τοῦ Αὐγούστου 1903. Πρίν ἀπό τή συνέλευση αὐτή προηγήθηκε ἡ συνέλευση τῶν μελῶν τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» («συνέλευση τῶν 16») γιά τό ζήτημα τοῦ καταλόγου τῶν ὑποψηφίων τῆς ΚΕ. Πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα δέν ἐπιτεύχθηκε συμφωνία καί ἡ διάσπαση σέ ἰσκριστές συνεπεῖς καί ἰσκριστές «ζίκ-ζάκ» (ἔτσι ἀποκαλοῦσε ὁ Λένιν τούς ὀπαδούς τοῦ Μάρτοφ) διαμορφώθηκε ὁριστικά. Ἀπό δῶ καί πέρα γίνονταν πιά «ἰδιαίτερες, ἀνεπίσημες συναντήσεις ὅλων τῶν ὁμοϊδεατῶν», ὅπως τίς ὀνόμαζε ὁ Λένιν· τέτοια ἦταν καί ἡ συνέλευση τῆς 5 (18) τοῦ Αὐγούστου. Στή συνέλευση τῶν 24 διαβάστηκε τό γράμμα τοῦ Μάρτοφ καί τοῦ Πότρεσοφ (Σταροβέρ), πού ἐπέμεναν νά πάρουν μέρος στή σύσκεψη τῶν ἰσκριστῶν τῆς πλειοψηφίας καί στήν ἔγκριση τοῦ καταλόγου τῶν ὑποψηφίων γιά τήν ΚΕ, πού τόν εἶχαν καταρτίσει οἱ ὀπαδοί τοῦ Μάρτοφ. Ἡ συνέλευση ἀπόριψε τίς προτάσεις αὐτές καί πρότεινε τό δικό της κατάλογο πού ὑποβλήθηκε κατόπιν στό συνέδριο.

Ὁ πίνακας αὐτός ἔγινε ἀπό τόν Λένιν μετά τή «συνέλευση τῶν 24» μέ σκοπό νά προσδιοριστεῖ ἡ ἀκριβής χρονολογία της. Ἕνας ἀνάλογος

πίνακας πού ἔγινε ἀπό τόν Λένιν, ὑπάρχει καί στά προπαρασκευαστικά ὑλικά τά σχετικά μέ τήν μπροσούρα «Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω» (βλ. Λενινιστική συλλογή, τόμ. XI, σελ. 318). Ὁ Λένιν, ἐπιβεβαιώνοντας στήν μπροσούρα αὐτή ὅτι ἡ «συνέλευση τῶν 24» ἔγινε ὕστερα ἀπό τήν 28η συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, δηλαδή ἀφοῦ λύθηκε πιά τό ζήτημα τῆς ὀργάνωσης τῶν κομματικῶν κέντρων, ἔγραφε: «Ὁ καθορισμός αὐτός τῆς χρονολογίας ἔχει μεγάλη σημασία. Ἀποτελεῖ *ντοκουμενταρισμένη ἀναίρεση* τῆς γνώμης τοῦ σ. Μάρτοφ ὅτι διαφωνήσαμε στό ζήτημα τῆς ὀργάνωσης τῶν κεντρικῶν ὀργάνων καί ὄχι στό ζήτημα τῶν προσώπων πού θά τά ἀποτελοῦσαν. Ἀποτελεῖ *ντοκουμενταρισμένη ἀπόδειξη* τῆς ὀρθότητας τῆς εἰσήγησής μου στό συνέδριο τοῦ Συνδέσμου καί στό „Γράμμα πρός τή σύνταξη"» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 7ος, σελ. 260). — *417.*

198 Οἱ σημειώσεις πού δημοσιεύονται, ἔγιναν ἀπό τόν Λένιν στίς συνεδριάσεις τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος.

Οἱ ἀριθμοί πού δίνονται παρακάτω, δείχνουν κατά σειρά τόν ἀριθμό τῶν παραγράφων τοῦ κάθε μέρους τοῦ σχεδίου προγράμματος καί τό γενικό ἄθροισμα ὅλων τῶν παραγράφων. — *418.*

199 Πρόκειται γιά τήν πρόταση νά ἀντικατασταθοῦν στή δεύτερη παράγραφο τοῦ σχεδίου προγράμματος οἱ λέξεις «τό κόμμα της» μέ τίς λέξεις «τόν ἑαυτό της» καί οἱ λέξεις «ρωσική σοσιαλδημοκρατία» μέ τίς λέξεις «σοσιαλδημοκρατία τῆς Ρωσίας». — *418.*

200 Ἡ σημείωση τοῦ Β. Ι. Λένιν δείχνει, ὅτι ἡ τρίτη παράγραφος τοῦ σχεδίου προγράμματος εἶχε χωριστεῖ ἀπό τήν ἐπιτροπή προγράμματος σέ δυό μέρη καί δημιουργήθηκε ἡ τέταρτη παράγραφος πού ἄρχιζε ἀπό τίς λέξεις: «Κύρια ἰδιομορφία». — *419.*

201 Πρόκειται γιά τήν προσθήκη στό γενικό πολιτικό μέρος τοῦ προγράμματος μιᾶς νέας παραγράφου γιά τήν τοπική αὐτοδιοίκηση. — *419.*

202 Πρόκειται γιά τή διατύπωση τῆς § 6 (στό σχέδιο τῆς ἐπιτροπῆς § 7) τῶν γενικῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων τοῦ σχεδίου προγράμματος (βλ. σημείωση ἀρ. 107). — *419.*

203 Ἡ τελευταία φράση, πού στό χειρόγραφο ἔχει διαγραφεῖ, ἀποτελεῖ σύντομη σημείωση τῶν ἐπιχειρημάτων τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν κατά τῆς § 7 τῶν γενικῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων τοῦ σχεδίου προγράμματος (σχετικά μέ τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν). Οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες, ὅπως φαίνεται ἀπό τή δήλωσή τους πού διαβάστηκε στό συνέδριο στίς 29 τοῦ Ἰούλη (11 τοῦ Αὐγούστου), ὑποστήριζαν ὅτι ἡ διατύπωση τῆς § 7 καί ἡ ἑρμηνεία πού δίνει ὁ Λένιν σχετικά μέ τό δικαίωμα αὐτοδιάθεσης τῶν ἐθνῶν στό ἄρθρο «Τό ἐθνικό ζήτημα στό πρόγραμμά μας» (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 233–242 (ἑλλ. ἔκδ., σελ. 231–240)) κάνουν δῆθεν ἀδύνατη τήν ἠθική καί πρακτική ἑνότητα τοῦ ΣΔΕΚΡ καί τῆς ΣΔΠΒ καί Λ. — *420.*

204 Οἱ σημειώσεις πού ἔγραψε ὁ Β. Ι. Λένιν στή διάρκεια τῆς 22ης καί 23ης συνεδρίασης τοῦ συνεδρίου, στίς 2 (15) τοῦ Αὐγούστου, ἀποτελοῦν ση-

μεῖα ὁρισμένων θέσεων ἀπό τούς λόγους τῶν ἀντιπροσώπων, καθώς καί προσωπικές διατυπώσεις τοῦ Λένιν· ἀπό τίς διατυπώσεις αὐτές ἕνα σημαντικό μέρος, σέ διαφορετική κάπως μορφή, χρησιμοποιήθηκε στούς λόγους του γιά τή συζήτηση πάνω στό ἄρθρο 1 τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος (βλ. σέ τοῦτο τόν τόμο, σελ. 287–291 (ἑλλ. ἔκδ.,σελ. 285–289)). — *424.*

205 Τό ντοκουμέντο αὐτό, πού γράφτηκε ἀπό τόν Β. Ι. Λένιν ὅταν τέλειωσαν οἱ ἐργασίες τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, δίνει τήν εἰκόνα τῶν βασικῶν ὁμάδων πού εἶχαν διαμορφωθεῖ στό συνέδριο (πρίν ἀπό τήν ἀποχώρηση τῶν 5 μπουντιστῶν καί τῶν δυό ἀντιπροσώπων τοῦ «Ραμπότσεγε Ντιέλο» πού εἶχαν 7 θετικούς ψήφους). Οἱ ἀριθμοί πού εἶναι γραμμένοι ἀριστερά (9, 6, 24) δείχνουν τούς ψήφους πού διέθεταν οἱ ὀπαδοί τοῦ Μάρτοφ, ὁ «βάλτος» καί οἱ συνεπεῖς ἰσκριστές. Οἱ ἀριθμοί στίς παρενθέσεις (6, 5, 20) δείχνουν τόν ἀριθμό τῶν ἀντιπροσώπων τῆς κάθε μιᾶς ἀπό τίς ὁμάδες αὐτές.

Στόν κατάλογο τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συνεδρίου μέ συμβουλευτική ψῆφο δέν ἀναφέρονται οἱ πολωνοί σοσιαλδημοκράτες ἐπειδή, ὅπως φαίνεται, πῆραν μέρος μονάχα στίς πρῶτες τέσσερις συνεδριάσεις τοῦ συνεδρίου. — *428.*

206 Πρόκειται γιά τό συνολικό ἀριθμό τῶν ψήφων πού μποροῦσε, ἀπό τήν ἄποψη τῆς ἀντιπροσώπευσης στό συνέδριο, νά διαθέτει τό κόμμα στό σύνολό του μετά τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, σύμφωνα μέ τό κομματικό καταστατικό πού ψηφίστηκε στό συνέδριο. Τό σύνολο τῶν 49 ψήφων κατανέμονταν ὡς ἑξῆς: 20 τοπικές ὀργανώσεις ἀπό 2 ψήφους — 40 ψῆφοι, ἡ ΚΕ καί ἡ σύνταξη τοῦ ΚΟ ἀπό 2 ψήφους — 4 ψῆφοι, τό Συμβούλιο τοῦ κόμματος — 5 ψῆφοι. — *431.*

207 Ὁ *ὅμιλος τῶν πετρασεβτσικῶν* ἐμφανίστηκε στήν Πετρούπολη γύρω στά 1845. Ὁ ὅμιλος αὐτός, ἐκτός ἀπό εὐγενεῖς, περιλάβαινε καί ἕνα σημαντικό ἀριθμό ἐκπροσώπων τῆς διανόησης τῶν ραζνοτσίντσι. Ἐπικεφαλῆς τοῦ ὁμίλου ἦταν ἕνας ἀπό τούς διαπρεπέστερους ἐκπροσώπους τῆς ἐπαναστατικῆς-δημοκρατικῆς διανόησης, ὁ Μ. Β. Μπουτασέβιτς-Πετρασέβσκι — ὀπαδός τοῦ γάλλου σοσιαλιστῆ-οὐτοπιστῆ Σ. Φουριέ. Ἀπό τά σημαντικότερα μέλη τοῦ ὁμίλου ἦταν οἱ Ν. Α. Σπεσνιόφ, Ντ. Ντ. Ἀχσαροῦμοφ, Ν. Α. Μομπέλλι, Ν. Σ. Κάσκιν. Ἀνάμεσα στούς πετρασεβτσικούς ἦταν οἱ συγγραφεῖς Μ. Ε. Σαλτικόφ-Στσεντρίν, Α. Ν. Πλεστσέγεφ, Φ. Μ. Ντοστογέβσκι, οἱ Β. Ν. καί Α. Ν. Μάικοφ καί ἄλλοι. Ὅμιλοι πετρασεβτσικῶν ὑπῆρχαν στή Μόσχα, στό Καζάν, στό Ροστόβ-Γιαροσλάβλ, στό Ταμπόφ. Οἱ πολιτικές ἀπόψεις τῶν πετρασεβτσικῶν δέν ἦταν ὁμοιογενεῖς, στήν πλειοψηφία τους ὅμως οἱ πετρασεβτσικοί τάσσονταν ἐνάντια στήν τσαρική ἀπολυταρχία καί στή δουλοπαροικία καί ἦταν ὀπαδοί τοῦ οὐτοπικοῦ σοσιαλισμοῦ. Ἀποφασιστικό ρόλο στή διαμόρφωση τῶν πολιτικῶν καί φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων τῶν πετρασεβτσικῶν ἔπαιξαν τά ὄργανα τῶν μεγάλων ρώσων ἐπαναστατῶν δημοκρατῶν Μπελίνσκι καί Χέρτσεν. Ἡ δράση τοῦ ὁμίλου τῶν πετρασεβτσικῶν παρουσίασε ἰδιαίτερη ζωντάνια στά 1848–1849. Στά χρόνια αὐτά ὁ ὅμιλος τοῦ Πετρασέβσκι μετατράπηκε σ' ἕνα ἀπό τά μεγάλα κέντρα πάλης ἐνάντια στήν ἐπίσημη τσιφλικάδικη ἰδεολογία στή Ρωσία. Στίς συνελεύσεις τοῦ ὁμίλου συζητοῦνταν σχέδια ἀπελευθέρωσης τῶν

ἀγροτῶν, μιλοῦσαν γιά τήν ἀνάγκη ν' ἀντικατασταθεῖ ἡ ἀπολυταρχία μέ δημοκρατία, νά διεξάγονται οἱ δίκες δημόσια καί νά καθιερωθεῖ ὁ θεσμός τῶν ἐνόρκων, νά ὑπάρχει ἐλευθερία τύπου· ἔμπαινε τό ζήτημα τῆς ἐπαναστατικῆς προπαγάνδας· συζητιόταν μέ μεγάλο ἐνδιαφέρον τό περίφημο γράμμα τοῦ Μπελίνσκι πρός τόν Γκόγκολ, τό ὁποῖο οἱ πετρασεβτσικοί σκόπευαν νά τό κυκλοφορήσουν πλατιά.

Κατά τήν τελευταία περίοδο τῆς ὕπαρξης τοῦ ὁμίλου τά μέλη του συζητοῦσαν ἐπίμονα τό ζήτημα τῆς δημιουργίας μυστικῆς ἑταιρίας καί τούς τρόπους ὀργάνωσης ἐξέγερσης κατά τοῦ τσαρισμοῦ. Ἀνάμεσα στά ἡγετικά στελέχη τοῦ ὁμίλου καλλιεργοῦνταν ἡ ἰδέα ὀργάνωσης ἐξέγερσης κατά τοῦ τσαρισμοῦ καί δημιουργίας γιά τό σκοπό αὐτό μυστικῆς ἑταιρίας. Οἱ πετρασεβτσικοί ἐξέδοσαν τό «Λεξικό τσέπης ξένων λέξεων πού μπῆκαν στή ρωσική γλώσσα»· στό λεξικό διατυπώνονταν προοδευτικές πολιτικές, φιλοσοφικές καί φιλολογικές ἀντιλήψεις.

Τή νύχτα τῆς 23 τοῦ Ἀπρίλη (5 τοῦ Μάη) 1849 τά μέλη τοῦ ὁμίλου πιάστηκαν καί κλείστηκαν στό φρούριο τοῦ Πετροπάβλοβσκ. 21 ἄτομα καταδικάστηκαν σέ τουφεκισμό. Ἡ τσαρική κυβέρνηση δέν τόλμησε ὡστόσο νά ἐκτελέσει τήν καταδικαστική αὐτή ἀπόφαση. Ὕστερα ἀπό μιά σκηνοθεσία τῆς ἐκτέλεσης, ἡ θανατική ποινή ἐννιά μελλοθανάτων μετατράπηκε σέ καταναγκαστικά ἔργα (τοῦ Πετρασέβσκι ἀπεριόριστα καί τῶν ἄλλων ὀκτώ ἀπό 2 ὥς 15 χρόνια)· τούς ὑπόλοιπους τούς ἔστειλαν σέ λόχους κρατουμένων ἤ σάν ἁπλούς στρατιῶτες σέ τάγματα προφυλακῶν. — *434.*

208 Ἄρθρο μέ βάση τό σχέδιο αὐτό δέ γράφτηκε. — *435.*

209 *Τέλος τῆς «νομαδικῆς» περιόδου* (ἀπό τήν ἑλληνική λέξη «νομάς») — τέλος τῆς χειροτεχνικῆς μεθόδου δουλειᾶς, τῆς ἰδεολογικῆς καὶ ὀργανωτικῆς διασπορᾶς τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων. — *435.*

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΩΝ ΕΡΓΑΣΙΩΝ ΚΑΙ ΠΗΓΩΝ ΠΟΥ ΑΝΑΦΕΡΕΙ Ή ΠΑΡΑΘΕΤΕΙ ΠΕΡΙΚΟΠΕΣ ΤΟΥΣ Ο Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

* Μέ ἀστερίσκο σημειώνονται τά βιβλία, οἱ ἐφημερίδες καί τά ἄρθρα στά ὁποῖα ὑπάρχουν σημειώσεις τοῦ Β. Ι. Λένιν καί φυλάγονται στό ἀρχεῖο τοῦ Ἰνστιτούτου μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ.

[1] Πρωτοδημοσιεύτηκε στό περιοδικό «Κράσναγια Λέτοπις», 1928, τεῦχος 2 (26), σελ. 22-23, στό ἄρθρο τοῦ Α. Ἰλίν-Ζενέβσκι «Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματος καί ἡ σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση Πετρούπολης».

[2] Τό σχέδιο δέ σώζεται.

[1] Πρωτοδημοσιεύτηκε στό βιβλίο: [Λένιν, Β. Ι.] Λένιν, Ν. Ἕνα βῆμα μπρός, δυό βήματα πίσω. (Ἡ κρίση μέσα στό κόμμα μας). Γενεύη, τυπ. τοῦ κόμματος, 1904, σελ. 117. (ΣΔΕΚΡ).

Ροσσίγια», [Γενεύη], 1902, άρ. φύλλου 7, Ἰούνης, σελ. 2-5. — *48, 384*.

Τουργκένιεφ, Ι. Σ. Ἡ φωλιά τῶν εὐγενῶν. — *6*.

* *[Τρότσκι, Λ. Ντ.] Ἡ κηδεμονευόμενη φοιτητική νεολαία*. — «Ἴσκρα», [Λονδίνο], 1903, άρ. φύλλου 31, 1 τοῦ Γενάρη, σελ. 2-3. — *344*.

*— *Καί πάλι γιά τούς Ταρτούφους*. — «Ἴσκρα», [Γενεύη], 1903, άρ. φύλλου 41, 1 τοῦ Ἰούνη, σελ. 4. — *336-337*.

— *Ὁ ζουμπατοφισμός στήν Πετρούπολη*. — «Ἴσκρα», [Λονδίνο], 1902, άρ. φύλλου 30, 15 τοῦ Δεκέμβρη, σελ. 2. — *82*.

*— *Πῶς «συμβιβάζουν»* — «Ἴσκρα», [Λονδίνο], 1903, άρ. φύλλου 35, 1 τοῦ Μάρτη, σελ. 4-5. — *344*.

Τσερνόφ, Β. Μ. Ὁ ἀγρότης καί ὁ ἐργάτης σάν κατηγορίες τοῦ οἰκονομικοῦ καθεστῶτος. — Στό βιβλίο: Νά σλάβνομ ποστού (1860-1900). Φιλολογική συλλογή, ἀφιερωμένη στόν Ν. Κ. Μιχαηλόβσκι. Μέρος 2. Χωρίς τόπο ἔκδοσης, τυπ. Κλομπουκόφ, [1900], σελ 157-197. — *107, 114*.

— *Οἱ τύποι τῆς κεφαλαιοκρατικῆς καί τῆς ἀγροτικῆς ἐξέλιξης*. — «Ρούσκογε Μπογκάτστβο», Πετρούπολη, 1900, τεῦχος 8, σελ. 201-239. — *107, 114*.

Ὑλικά γιά τήν ἐπεξεργασία τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος. Τεῦχος ΙΙ, Ριαζάνοφ, Ν. Τό σχέδιο προγράμματος τῆς «Ἴσκρα» καί τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν. Ἔκδ. τῆς ὁμάδας «Μπορμπά». Γενεύη, 1903, 302 σελ. (ΣΔΕΚΡ). — *269*.

Ὑλικά σχετικά μέ τίς ἀνάγκες τῆς ἀγροτικῆς βιοτεχνίας τοῦ κυβερνείου Σαράτοφ. Ἔκδοση τοῦ ζέμστβο τοῦ κυβερνείου Σαράτοφ. Σαράτοφ, τυπ. τοῦ ζέμστβο τοῦ κυβερνείου, 1903, 469 σελ., μέρος μέ ξεχωριστή ἀρίθμηση· 5 φύλ. χαρτογραφημένα. — *227*.

«Φιλλανδική ἐφημερίδα», Ἔλσιγκφορς. — *33*.

— 1902, άρ. φύλλου 142, 19 τοῦ Σεπτέμβρη (2 τοῦ Ὀχτώβρη), σελ. 1-2. — *32-33*.

Auhagen, H. Über Gross-und Kleinbetrieb in der Landwirtschaft.—«Landwirtschaftliche Jahrbücher», Bd. XXV, Berlin, 1896, S. 1-55.— *107*.

Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902. 491 S.— *236-237*.

David, E. Baüerliche Barbaren. — «Sozialistische Monatshefte», Berlin, 1899, N⁰ 2, S. 62–71. — *107.*

— *Sozialismus und Landwirtschaft.* Bd. I. Die Betriebsfrage. Berlin, Verl. der Sozialistischen Monatshefte, 1903. 703 S. — *161, 210–214.*

Engels, F. Die Bauernfrage in Frankreich und Deutschland. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1894–1895, Jg. XIII, Bd. I, N⁰ 10, S. 292–306. — *213–214.*

— *Herrn Eugen Dühring's Umwälzung der Wissenschaft.* Philosophie. Politische Ökonomie. Sozialismus. Leipzig, Druck und Verl. der Genossenschafts-Buchdr., 1878. VIII, 274 S. — *38–39.*

— *Die Polendebatte in Frankfurt.* — «Neue Rheinische Zeitung», Köln, 1848, N⁰ 81, 20. August, S. 1–2; N⁰ 93, 3. September, S. 1–2. — *234–235.*

Ergebnisse der Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Grossherzogtum Baden 1883. (Karlsruhe, Braun, 1883). 185 S.; 8. Taf.—In: Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Grossherzogtum Baden 1883, veranstaltet durch das Grossherzogliche Ministerium des Innern. Bd. 4. — *107.*

Erhebungen über die Lage der Landwirtschaft im Grossherzogtum Baden 1883, veranstaltet durch das Grossherzogliche Ministerium des Innern. Bd. I — [4]. Karlsruhe, Braun, 1883. 4 Bd. — *107.*

Hecht, M. Drei Dörfer der badischen Hard. Eine wirtschaftliche und soziale Studie. Leipzig, Wilhelm, 1895. 94 S. — *107.*

Hertz, F. Die agrarischen Fragen im Verhältnis zum Sozialismus. Mit einer Vorrede von E. Bernstein, Wien, Rosner, 1899. VII, 141 S. — *107, 114.*

K[autsky, K.] Drei Kriesen des Marxismus. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1902, Jg. XXI, Bd. I, N⁰ 23, S. 723–731. — *212, 213.*

— *Finis Poloniae?* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1895–1896, Jg. XIV, Bd. II, N⁰ 42, S. 484–491; N⁰ 43, S. 513–525. — *233–234, 236.*

Klawki, K. Über Konkurrenzfähigkeit des Landwirtschaftlichen Kleinbetriebes. — «Landwirtschaftliche Jahrbücher», Bd. XXVIII, Berlin, 1899, S. 363–484. — *107.*

«Landwirtschaftliche Jahrbücher». — Bd. XXV, Berlin, 1896, S. 1–55. — *107.*

— Bd. XXVIII, Berlin, 1899, S. 363–484. — *107.*

[Marx, K. und Engels, F.] Manifest der Kommunistischen Partei. Veröffentlicht im Februar 1848. London, gedr. in der Office der «Bildungs-Gesellschaft für Arbeiter» von J. E. Burghard, [1848]. 23 S. — *38, 137.*

Marx, K. der 18. *Brumaire des Louis Napoleon.* New-York, Exped.: Deutsche Vereins Buchh. von Schmidt u. Helmich, 1852. IV, 64 S. (Die Revolution. Eine Zeitschrift in zwanglosen Heften. Hrsg. von J. Weydemeyer. Hft. I). — *268, 281.*

— *[Brief an Bracke].* 5. Mai 1875. — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1890–1891, Jg. IX, Bd. I, N⁰ 18. S. 562. — *60.*

— *Der Bürgerkrieg in Frankreich.* Adresse des Generalrats der Internationalen Arbeiter-Assoziation an alle Mitglieder in Europa und den Vereinigten Staaten. S. — Abdr. aus dem Volksstaat. Leipzig, Verl. der Exped. des Volksstaat, 1871, 52 S. — *268.*

*— *Das Kapital.* Kritik der politischen Ökonomie. Bd. I. Buch I: Der Produktionsprozess des Kapitals. Hamburg, Meissner, 1867. XII, 784 S. — *61.*

*— *Das Kapital.* Kritik der politischen Ökonomie. Bd. III, T. 2, Buch III: Der Gesamtprozess der Kapitalistischen Produktion. Kapitel XXIX bis LII. Hrsg: von F. Engels. Hamburg, Meissner, 1894. IV, 422 S. — *107, 111–114.*

— *Zur Kritik des sozialdemokratischen Parteiprogramms.* — «Die Neue Zeit», Stuttgart, 1890–1891, Jg. IX, Bd. I, N⁰ 18, S. 562–575. — *42.*

Mehring, F. Einleitung [des Herausgebers zum Buch: Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle]. — In: Aus dem literarischen Nachlass von K. Marx, F. Engels und F. Lassalle. Hrsg. von F. Mehring. Bd. III. Gesammelte Schriften von K. Marx und F. Engels von Mai 1848 bis Oktober 1850. Stuttgart, Dietz, 1902, S. 3–86. — *236.*

«*Neue Rheinische Zeitung*», Köln. — *233.*

— 1848, Nr. 81, 20. August, S. 1–2. — *234–235.*

— 1848, Nr. 93, 3. September, S. 1–2. — *234–235.*

«*Die Neue Zeit*», Stuttgart, 1890–1891, Jg. IX, Bd. I, N⁰ 18, S. 562–575. — *42, 60.*

— 1894–1895, Jg. XIII, Bd. I, N⁰ 10, S. 292–306. — *213–214.*

— 1895–1896, Jg. XIV, Bd. II, N⁰ 42, S. 484–491; N⁰ 43, S. 513–525. — *233–234, 236.*

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΟΝΟΜΑΤΩΝ

Α

---

* Σέ παρένθεση ὑπογραμμισμένα εἶναι τά πραγματικά ἐπίθετα.

'Αλεξάνδρα Μιχάιλοβνα — *βλ.* Καλμίκοβα, Α. Μ.

'Αλέξανδρος Γ' (Ρομάνοφ) (1845–1894) — ρῶσος αὐτοκράτορας (1881–1894). — *34, 121, 133.*

'Αλεξάντρ — *βλ.* Κρέμερ, Α. Ι.

'Αλεξάντροβα, Ε. Μ. (Νατάλια 'Ιβάνοβνα, Στέιν) (1864–1943) — στά τέλη τῆς δεκαετίας 1880–1890 μπῆκε στήν ὀργάνωση «Ναρόνταγια βόλια», ἀπό τό 1890 ἔκανε προπαγάνδα στούς ἐργατικούς ὁμίλους τῆς Πετρούπολης καί ἀνῆκε στήν «'Ομάδα τῶν ναροντοβόλτσι». Τό 1894 πιάστηκε καί στάλθηκε ἐξορία γιά 5 χρόνια στό κυβερνεῖο Βόλογκντα· στήν ἐξορία προσχώρησε στούς σοσιαλδημοκράτες. Τό 1902, ὅταν βρισκόταν στό ἐξωτερικό, μπῆκε στήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα» καί σέ συνέχεια σάν ἀντιπρόσωπός της δούλευε στή Ρωσία. Στή σύσκεψη τῆς 'Οργανωτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύγκληση τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού ἔγινε στό 'Οριόλ (Φλεβάρης 1903), ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ΟΕ. Στό συνέδριο πῆρε μέρος μέ συμβουλευτική ψῆφο ἀπομέρους τῆς ΟΕ καί ἀνῆκε στούς ἰσκριστές τῆς μειοψηφίας. Μετά τό συνέδριο — δραστήρια μενσεβίκα καί τό 1904 προσλήφθηκε ἀπό τούς μενσεβίκους στήν ΚΕ. 'Από τόν 'Οχτώβρη τοῦ 1905 ἦταν γραμματέας τῆς 'Οργανωτικῆς ἐπιτροπῆς τῶν μενσεβίκων. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης δέν πῆρε ἐνεργό μέρος στήν πολιτική δράση. Στά 1910–1912 δούλευε στή Μόσχα καί στήν Πετρούπολη καί ἀνῆκε στήν ὁμάδα τῆς «Πράβντα» (τοῦ Τρότσκι), πού ἔβγαινε στή Βιέννη, τό 1912 ἀντιπροσώπευσε τήν ὁμάδα αὐτή στήν ὀργανωτική ἐπιτροπή γιά τή σύγκληση τῆς συνδιάσκεψης τοῦ Αὐγούστου τῶν λικβινταριστῶν. Στά 1913–1914 — γραμματέας καί μέλος τῆς σύνταξης τοῦ περιοδικοῦ τοῦ Τρότσκι «Μπορμπά». Μετά τήν 'Οχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση δούλευε σέ ἐκπολιτιστικά-ἐκπαιδευτικά ἱδρύματα. — *262, 430.*

'Αμπράμοφ — *βλ.* Ἄιζενσταντ, Ι. Λ.

Ἄννα 'Ιβάνοβνα — *βλ.* Λέβινα, Ε. Σ.

'Αντόνοφ — *βλ.* Μακαντζιούμπ, Μ. Σ.

'Αντρέγεβσκι — *βλ.* Οὐλιάνοφ, Ντ. Ι.

'Αντρέι — *βλ.* Νικίτιν, Ι. Κ.

'Αξελρόντ, Π. Μπ. (1850–1928) — ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ μενσεβικισμοῦ. Στή δεκαετία 1870–1880 — ναρόντνικος, μετά τή διάσπαση τῆς ὀργάνωσης «Ζεμλιά ἰ βόλια» προσχώρησε στήν ὁμάδα «Τσόρνι περεντέλ»· τό 1883 πῆρε μέρος στήν ἵδρυση τῆς ὁμάδας «'Απελευθέρωση τῆς δουλειᾶς». 'Από τό 1900 — μέλος τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά»· στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ συμμετεῖχε μέ συμβουλευτική ψῆφο ἀπομέρους τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα», ἰσκριστής τῆς μειοψηφίας. Μετά τό συνέδριο δραστήριος μενσεβίκος. Τό 1905 ἔριξε τή λικβινταριστική ἰδέα τῆς σύγκλησης ἑνός πλατιοῦ ἐργατικοῦ συνεδρίου πού θά ἀντικαθιστοῦσε τό κόμμα τοῦ προλεταριάτου. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης — ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ λικβινταρισμοῦ, ἔπαιρνε μέρος στή σύνταξη τῆς ἐφημερίδας τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν «Γκόλος Σοτσιαλ-Ντεμοκράτα». Τό 1912 πῆρε μέρος

Βίλονοφ, Ν. Ε. (1883–1910) — ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτης, μπολσεβίκος. Ἄρχισε τήν ἐπαναστατική του δράση τό 1901, ὅταν ἦταν ἐργάτης τῶν ἐργοστασίων σιδηροδρόμων τῆς Καλούγκα. Τό 1902 μπῆκε στή σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση Κιέβου καί ἔγινε ὀπαδός τῆς «Ἴσκρα». Τό 1903 συνελήφθη, ἐξορίστηκε ὑπό εἰδική ἐπιτήρηση τῆς ἀστυνομίας στό Αἰκατερινοσλάβ, ὅπου ἔγινε μέλος τῆς τοπικῆς ἐπιτροπῆς τῶν ἰσκριστῶν. Ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς γενικῆς ἀπεργίας τόν Αὔγουστο τοῦ 1903. Μετά τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ — μπολσεβίκος. Ἐξορίστηκε στό κυβερνεῖο Γενισέι, ἀπ' ὅπου δραπέτευσε τόν Ἰούλη τοῦ 1904. Μέ ἐντολή τοῦ Ἀνατολικοῦ γραφείου τῆς ΚΕ δούλεψε στό Καζάν γιά τήν ὀργάνωση τοπικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἵδρυσε παράνομα τυπογραφεῖα στά Οὐράλια. Πῆρε ἐνεργό μέρος στήν ἐπανάσταση τοῦ 1905–1907 στήν περιοχή τοῦ Βόλγα καί τῶν Οὐραλίων, ἐκλέχτηκε πρόεδρος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σοβιέτ Σαμάρας τῶν ἐργατῶν βουλευτῶν, ἔκανε κομματική δουλειά στήν Οὐφά, ὀργάνωσε στό Αἰκατερινμπούργκ τήν ἐκλογή τῶν ἀντιπροσώπων γιά τό IV συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τό Μάρτη τοῦ 1906 πιάστηκε, τόν Ἰούλη ἀπέδρασε ἀπό τή φυλακή καί δούλεψε σάν κομματικός ὀργανωτής στήν ἀχτίδα Λεφόρτ τῆς Μόσχας. Ἦταν μέλος τῆς ἐπιτροπῆς Μόσχας τοῦ ΣΔΕΚΡ. Πιάστηκε ξανά καί ἐξορίστηκε γιά 3 χρόνια στό κυβερνεῖο Ἀστραχάν, ἀπ' ὅπου στά τέλη τοῦ 1908 ἔφυγε στό ἐξωτερικό. Ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς κομματικῆς σχολῆς στό νησί Κάπρι. Ὅταν στή σχολή ἔγινε διάσπαση καί δημιουργήθηκε ἡ φραξιονιστική ὁμάδα «Βπεριόντ», ξέκοψε ἀπό τούς φραξιονιστές καί ἔφυγε στό Παρίσι μαζί μέ τήν ὁμάδα τῶν λενινιστῶν-μαθητῶν. Στήν ὁλομέλεια τῆς ΚΕ τοῦ ΣΔΕΚΡ τοῦ 1910 προτάθηκε ἀπό τούς μπολσεβίκους ὑποψήφιος γιά πρόσληψη στήν ΚΕ. Τήν 1 τοῦ Μάη 1910 πέθανε ἀπό φυματίωση στό Νταβός (Ἑλβετία), ὅπου βρισκόταν γιά θεραπεία. — *28–30.*

Βίττε, Σ. Γ. (1849–1915) — ρῶσος κρατικός παράγοντας, ἐκπρόσωπος τῶν συμφερόντων τοῦ «στρατιωτικοῦ-φεουδαρχικοῦ ἰμπεριαλισμοῦ» τῆς τσαρικῆς Ρωσίας· φανατικός ὀπαδός τῆς ἀπολυταρχίας, προσπαθοῦσε νά διατηρήσει τή μοναρχία μέ ἀσήμαντες παραχωρήσεις καί ὑποσχέσεις πρός τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη καί μέ ἄγριους διωγμούς ἐνάντια στό λαό. Ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς συντριβῆς τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905–1907. Σάν ὑπουργός συγκοινωνιῶν (Φλεβάρης–Αὔγουστος τοῦ 1892), σάν ὑπουργός οἰκονομικῶν (1892–1903) καί σάν πρωθυπουργός (Ὀχτώβρης 1905–Ἀπρίλης 1906), ὁ Βίττε μέ τά μέτρα του στόν τομέα τῶν οἰκονομικῶν, τῆς δασμολογικῆς πολιτικῆς, τῆς κατασκευῆς σιδηροδρομικῶν γραμμῶν, τῆς ἐργατικῆς νομοθεσίας, μέ τήν ὁλόπλευρη ἐνθάρρυνσή τῶν ξένων ἐπενδύσεων κεφαλαίου ὑποβοηθοῦσε τήν ἀνάπτυξη τοῦ καπιταλισμοῦ στή Ρωσία καί τό δυνάμωμα τῆς ἐξάρτησής της ἀπό τίς ἰμπεριαλιστικές Δυνάμεις. «Ὑπουργόμεσίτη», «πράκτορα τοῦ χρηματιστηρίου» — ἔτσι τόν χαρακτήριζε ὁ Β. Ι. Λένιν. — *202.*

Βλαντίμιρ — *βλ.* Κοσόβσκι, Β.

Βοντοβόζοφ, Ν. Β. (1870–1896) — ρῶσος δημοσιολόγος, ἕνας ἀπό τούς ἐκπροσώπους τοῦ «νόμιμου μαρξισμοῦ». Σπούδασε στό πανεπιστήμιο Πετρούπολης, πῆρε μέρος στούς φοιτητικούς ἀγῶνες. Τό 1891 ἀποβλήθηκε ἀπό τό πανεπιστήμιο γιά τόν ἐπικήδειο πού ἔβγαλε στήν κηδεία τοῦ Ν. Β. Σελγκουνόφ. Ἔγραψε πολλά ἄρθρα γιά τήν ἱστορία τῆς κοινωνικῆς σκέψης καί τοῦ ἐργατικοῦ κινήματος, σέ ὁρισμένα ἀπ' αὐτά ὑποστήριζε τόν μαλθουσια-

Γ

Βίλνας καί τοῦ Μίνσκ. Τό Σεπτέμβρη τοῦ 1897 πῆρε μέρος στό ἱδρυτικό συνέδριο τῆς Μπούντ. Τό 1899 πιάστηκε, ἀπόδρασε καί δούλευε στήν Ὀδησσό. Τό 1900 ἔφυγε στό ἐξωτερικό ὅπου προσχώρησε στήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα». Στίς ἀρχές τοῦ 1901 συναντήθηκε μέ τόν Β. Ι. Λένιν στό Μόναχο καί συζήτησε μαζί του τό σχέδιο ὀργάνωσης τυπογραφείου τῆς «Ἴσκρα» στή Ρωσία. Τό Μάη τοῦ 1901 ὀργάνωσε στό Κισινιόφ παράνομο τυπογραφεῖο ὅπου τυπώνονταν ἡ «Ἴσκρα» καί ἄλλες σοσιαλδημοκρατικές ἐκδόσεις. Τό Μάρτη τοῦ 1902 πιάστηκε καί σέ συνέχεια ἐξορίστηκε στή Σιβηρία. Τό 1905 δραπέτευσε ἀπό τήν ἐξορία καί πῆγε στή Γενεύη, προσχώρησε στούς μενσεβίκους κι ἔγινε γραμματέας τῆς σύνταξης τῆς μενσεβίκικης «Ἴσκρα». Τό 1905 μπῆκε ἀπομέρους τῶν μενσεβίκων στήν ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ, στό IV συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ἐκλέχτηκε στήν ΚΕ. Τό 1907 δούλευε στά Οὐράλια, πιάστηκε καί τό 1911 στάλθηκε ἐξορία στή Σιβηρία. Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἔγινε πρόεδρος τοῦ Σοβιέτ Ἰρκούτσκ καί μέλος τῆς μενσεβίκικης ΚΕ. Τό 1921 ἀποχώρησε ἀπό τήν πολιτική δράση καί δούλευε στόν τομέα τῆς οἰκονομίας καί σέ δουλειές συνταχτικῆς-ἐκδοτικῆς φύσης. — *387.*

Γκόλντμαν, Μ. Ι. — *βλ.* Λίμπερ, Μ. Ι.

Γκορεμίκιν, Ι. Λ. (1839–1917) — κρατικός παράγοντας τῆς τσαρικῆς Ρωσίας, ἕνας ἀπό τούς χαρακτηριστικούς ἐκπροσώπους τῆς ἀντιδραστικῆς γραφειοκρατίας, φανατικός μοναρχικός. Τό 1895–1899 ὑπουργός ἐσωτερικῶν, ἐφάρμοσε ἀντιδραστική πολιτική πού ἐπεδίωκε τήν ἐξασθένιση καί τήν κατάργηση τῶν μεταρυθμίσεων τῆς δεκαετίας 1860–1870 (τή λεγόμενη ἀντιμεταρυθμιστική πολιτική)· κατέπνιγε σκληρά τό ἐργατικό κίνημα. Πρωθυπουργός ἀπό τόν Ἀπρίλη ὥς τόν Αὔγουστο τοῦ 1906 καί ἀπό τό Γενάρη 1914 ὥς τό Γενάρη 1916. — *206, 207.*

Γκόριν (Γκάλκιν), Β. Φ. (Νικολάι Νικολάγεβιτς, Σιροτίνιν) (1863–1925) — ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτης, μπολσεβίκος. Στά 1880–1885 ἀνῆκε στούς ὁμίλους τῶν ναροντοβόλτσι τῆς Συμφερόπολης καί σέ συνέχεια τοῦ Χαρκόβου, τοῦ Μογκιλιόφ, τῆς Ὀδησσοῦ. Τόν Ὀχτώβρη 1887 πιάστηκε γιά τήν ὑπόθεση τῆς «Νότιας ὀργάνωσης τῶν ναροντοβόλτσι» καί ἐξορίστηκε στή Γιακουτία. Γύρω στά 1895 προσχώρησε στούς σοσιαλδημοκράτες. Ὅταν τέλειωσε ἡ ἐξορία του (1900) ζοῦσε στό Βερχογιάνσκ, ἀργότερα στό Ἰρκούτσκ· ἦταν μέλος τῆς ὀργάνωσης τῆς Σοσιαλδημοκρατικῆς ἕνωσης Σιβηρίας. Τό 1902 δούλευε στή σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση Σαράτοφ καί σάν ἀντιπρόσωπός της στάλθηκε στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στό συνέδριο — ἰσκριστής τῆς πλειοψηφίας, ἀπομέρους τῶν μπολσεβίκων μπῆκε στήν ἐπιτροπή σύνταξης τῶν πραχτικῶν τοῦ συνεδρίου. Μετά τό συνέδριο πῆρε ἐνεργό μέρος στήν πάλη ἐνάντια στούς μενσεβίκους. Τό 1910 κυκλοφόρησε μέ τό ψευδώνυμο Ν. Γκραμπόβσκι τό βιβλίο του «Κάτω ὁ ὑλισμός! (Κριτική τῆς ἐμπειριοκριτικῆς κριτικῆς)», πού στρεφόταν ἐνάντια στήν ἀναθεώρηση τοῦ μαρξισμοῦ ἀπό τόν Μάχ. Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 γύρισε στή Ρωσία, δούλευε στή Στρατιωτική-ἐπαναστατική ἐπιτροπή τῆς Πετρούπολης, πῆρε μέρος στήν προετοιμασία τῆς Ὀχτωβριανῆς ἔνοπλης ἐξέγερσης. Τό 1918–1920 δούλευε στόν Κόκκινο Στρατό, στόν πολιτικό τομέα. Ἀπό τό 1920 δούλευε στά Ἔμπεδα τῆς Γενικῆς στρατιωτικῆς ἐκπαίδευσης. — *278, 280, 405, 411, 412, 414, 419, 430.*

τας ἀπό τό ἐξωτερικό δούλεψε στή σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση Κιέβου. Ἀργότερα μπῆκε στήν ἐπιτροπή Κιέβου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Πιάστηκε καί ἔκανε 2 1/2 χρόνια στή φυλακή. Ἀπό τό 1901 — ἀντιπρόσωπος τῆς «Ἴσκρα», δούλεψε στήν Ὀδησσό καί στό Αἰκατερινοσλάβ. Στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ — ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιτροπῆς Ὀδησσοῦ, ἰσκρίστρια τῆς πλειοψηφίας. Μετά τό συνέδριο προσλήφθηκε ἀπό τούς μπολσεβίκους στήν ΚΕ καί πῆρε δραστήριο μέρος στήν πάλη κατά τῶν μενσεβίκων. Τόν Αὔγουστο τοῦ 1904 πῆρε μέρος στή σύσκεψη τῶν 22 μπολσεβίκων στή Γενεύη καί ἐκλέχτηκε στό Γραφεῖο τῶν Ἐπιτροπῶν τῆς πλειοψηφίας. Γραμματέας τῆς κομματικῆς ὀργάνωσης Πετρούπολης καί ἀντιπρόσωπός της στό ΙΙΙ συνέδριο τοῦ κόμματος. Στήν περίοδο τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905–1907 — γραμματέας τῆς Ἐπιτροπῆς Μόσχας τοῦ ΣΔΕΚΡ. Καταδιώχτηκε πολλές φορές ἀπό τήν τσαρική κυβέρνηση. Τό 1909 — γραμματέας τῆς μπολσεβίκικης ὀργάνωσης Μπακοῦ. Κατόπιν ἔφυγε στό ἐξωτερικό. Στά 1915–1916 — μέλος τοῦ Γραφείου Μόσχας τῆς ΚΕ τοῦ κόμματος. Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 — γραμματέας τῆς Ἐπιτροπῆς Μόσχας τοῦ ΣΔΕΚΡ (μπ.). Τίς μέρες τῆς Ὀχτωβριανῆς ἔνοπλης ἐξέγερσης τῆς Μόσχας καθοδηγοῦσε τόν ἀγώνα τῶν ἐργατῶν τῆς συνοικίας Ρογκόζσκ-Σιμόνοφ. Στά 1918–1921 — ὑπεύθυνη τοῦ πολιτικοῦ τμήματος τοῦ στρατοῦ στό Βόρειο καί Νότιο Μέτωπο. Στά ἑπόμενα χρόνια δούλεψε σέ ἡγετικές θέσεις τοῦ κόμματος καί τοῦ σοβιετικοῦ κράτους. Ἦταν ἀντιπρόσωπος σ' ὅλα τά κομματικά συνέδρια (ἐκτός ἀπό τό Ι καί τό V). Ἀπό τό ΧΙΙΙ συνέδριο τοῦ ΚΚΡ (μπ.) — μέλος τῆς ΚΕΕ. Στό XVII συνέδριο ἐκλέχτηκε μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς σοβιετικοῦ ἐλέγχου, στό XVIII συνέδριο — μέλος τῆς ΚΕ τοῦ ΠΚΚ (μπ.). Ἀπό τό 1939 καί στά χρόνια τοῦ Μεγάλου Πατριωτικοῦ πολέμου — ἀντιπρόεδρος τοῦ Συμβουλίου τῶν Ἐπιτρόπων τοῦ Λαοῦ τῆς ΕΣΣΔ. Τά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς της — ἀναπληρωτής τοῦ προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς κομματικοῦ ἐλέγχου τῆς ΚΕ τοῦ ΠΚΚ (μπ.), βουλευτίνα τῆς πρώτης περιόδου τοῦ Ἀνωτάτου Σοβιέτ τῆς ΕΣΣΔ. — *429.*

Ζιτλόβσκι, Χ. Ι. (1865–1943) — ἄρχισε τήν κοινωνική του δράση σάν ὀπαδός τῆς «Ναρόντναγια βόλια». Στά τέλη τῆς δεκαετίας 1880–1890 ἔφυγε στήν Ἑλβετία. Ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν» στή Βέρνη (1894). Ἀργότερα, ἐξακολουθώντας νά διατηρεῖ στενή ἐπαφή μέ τό κόμμα τῶν σοσιαλιστῶν-ἐπαναστατῶν, ἔγινε ἕνας ἀπό τούς θεωρητικούς τοῦ ἑβραϊκοῦ μικροαστικοῦ ἐθνικιστικοῦ κινήματος, πῆρε μέρος στήν ὀργάνωση τοῦ ἑβραϊκοῦ σοσιαλιστικοῦ ἐργατικοῦ κόμματος (ΕΣΕΚ), ἦταν ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες καί τούς θεωρητικούς του. Πάλαιβε ἐνάντια στό μαρξισμό. Ὕστερα ἀπό τήν τσαρική διακήρυξη τῆς 17 Ὀχτώβρη 1905 γύρισε στή Ρωσία, ἀργότερα ὅμως ἔφυγε καί πάλι στό ἐξωτερικό. Ἀπό τό 1908 ἔβγαζε στίς ΕΠΑ τό περιοδικό «Dos Naie Leben» («Νέα Ζωή»). Τά τελευταῖα χρόνια ζοῦσε στίς ΕΠΑ, συνεργαζόταν σέ πολλά προοδευτικά ἑβραϊκά περιοδικά καί ἐξεδήλωνε συμπάθεια ἀπέναντι στήν ΕΣΣΔ. — *51–52, 377.*

Ζμπόροβσκι, Μ. Σ. (Κονσταντίνοφ) (1879–1935) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος. Ἄρχισε τήν πολιτική του δράση τό 1898 στήν Ὀδησσό. Στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ — ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιτροπῆς Ὀδησσοῦ, ἰσκριστής τῆς μειοψηφίας. Στά χρόνια τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης ὑποστήριζε τή λικβινταριστική ἰδέα τῆς σύγκλησης ἑνός πλατιοῦ ἐργατικοῦ συνεδρίου. Τό 1905 — μέλος τῆς Ἐκτελεστικῆς Ἐπιτροπῆς τοῦ Σοβιέτ τῶν

Θ

Θιέρσος (Thiers), *Ἀδόλφος* (1797–1877) — γάλλος ἀστός ἀντιδραστικός πολιτικός παράγοντας καί ἱστορικός, δικηγόρος τό ἐπάγγελμα. Ἄρχισε τήν πολιτική του δράση στά τέλη τῆς δεκαετίας 1820–1830 σάν παράγοντας τῆς φιλελεύθερης ἀστικῆς ἀντιπολίτευσης. Μετά τήν ἀστική ἐπανάσταση τοῦ Ἰούνη 1830 κατεῖχε διάφορα ὑπουργικά ἀξιώματα, διετέλεσε πρωθυπουργός. Τό 1834 ὀργάνωσε τήν αἱματηρή κατάπνιξη τῶν δημοκρατικῶν ἐξεγέρσεων στή Λυών καί στό Παρίσι. Στήν περίοδο τῆς Δεύτερης δημοκρατίας (1848–1851) — ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τοῦ ἀντεπαναστατικοῦ μοναρχικοῦ «κόμματος τῆς τάξης». Στά χρόνια τῆς Δεύτερης αὐτοκρατορίας (1851–1870) δέν ἔπαιρνε ἐνεργό μέρος στήν πολιτική ζωή. Τό 1863 προσχώρησε στή μετριοπαθῆ-φιλελεύθερη ἀντιπολίτευση. Ὕστερα ἀπό τήν πτώση τῆς Δεύτερης αὐτοκρατορίας (4 τοῦ Σεπτέμβρη 1870) — ἕνας ἀπό τούς οὐσιαστικούς καθοδηγητές τῆς ἀντιδραστικῆς κυβέρνησης, στίς 17 τοῦ Φλεβάρη 1871 ἔγινε πρωθυπουργός της. Μέ διαταγή τοῦ Θιέρσου ἐπιχειρήθηκε ὁ ἀφοπλισμός τῆς παρισινῆς ἐθνοφρουρᾶς, πού προκάλεσε τήν ἐξέγερση τῆς 18 τοῦ Μάρτη 1871. Ἦταν ἕνας ἀπό τούς κύριους ὀργανωτές τοῦ ἐμφυλίου πολέμου καί τῆς συντριβῆς τῆς Παρισινῆς Κομμούνας. Τό ρόλο τοῦ Θιέρσου στήν ἱστορία τῆς Γαλλίας τόν περιγράφει λεπτομερειακά ὁ Μάρξ στό ἔργο «Ὁ ἐμφύλιος πόλεμος στή Γαλλία» (βλ. Κ. Μάρξ καί Φ. Ἔνγκελς — Διαλεχτά ἔργα σέ δυό τόμους, ρωσ. ἔκδ., τόμ. I, 1955, σελ. 461–467). — *203.*

Ι

Ἰγκνάτ — *βλ.* Κράσικοφ, Π. Α.

Ἴξ — *βλ.* Μάσλοφ, Π. Π.

Ἴσαρι — *βλ.* Τοπουρίντζε, Ντ. Α.

Κ

Καλαφάτι, Ντ. Π. (Μάχοφ, Μῆτσοφ) (1871–1940) — σοσιαλδημοκράτης, μενσεβίκος. Ἀπό τό 1891 ἔπαιρνε μέρος στούς σοσιαλδημοκρατικούς ὁμίλους τῆς Μόσχας καί σέ συνέχεια τοῦ Νικολάγεφ. Τό 1897 πῆρε μέρος στή δράση τῆς Νοτιορωσικῆς ἐργατικῆς ἕνωσης. Τό 1901 μπῆκε στήν ἐπιτροπή Νικολάγεφ τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τό 1902 πιάστηκε καί κατόπιν καταδικάστηκε σέ ἐξορία στό κυβερνεῖο Βόλογκτα, διέφυγε ὅμως στό ἐξωτερικό. Στό II συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ — ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιτροπῆς Νικολάγεφ, ὑποστήριζε τό κέντρο. Μετά τό συνέδριο προσχώρησε στούς μενσεβίκους. Τό 1905 διαχειριζόταν τά τεχνικο-οικονομικά ζητήματα τοῦ ἐκδοτικοῦ τῆς μενσεβίκικης «Ἴσκρα». Τό 1906 γύρισε στή Ρωσία. Τό 1906–1907 διεύθυνε τό νόμιμο σοσιαλδημοκρατικό ἐκδοτικό «Νόβι-Μίρ». Ἀπό τό 1913 ἀποχώρησε ἀπό τήν πολιτική δράση. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση δούλευε σάν λογιστής καί οἰκονομολόγος. — *281, 401, 413, 414, 416, 418, 429.*

Καλμίκοβα, Α. Μ. (Ἀλεξάνδρα Μιχάιλοβνα) (1849–1926) — προοδευ-

τικός κοινωνικός παράγοντας. Τό 1880–1884 συνεργαζόταν στήν ἐφημερίδα τοῦ Χαρκόβου «Γιούζνι Κράι», πῆρε μέρος στή δημιουργία γυναικείου κυριακάτικου σχολείου καί στήν ἔκδοση τοῦ βιβλίου «Τί νά διαβάζει ὁ λαός;». Ἀπό τό 1885 ζοῦσε στήν Πετρούπολη, δούλευε στό κυριακάτικο σχολεῖο γιά τούς ἐργάτες τῆς συνοικίας Νάρβα καί στήν ἐπιτροπή διάδοσης τῶν γραμμάτων τοῦ Ἐλευθερο-οικονομικοῦ συλλόγου. Ἔπαιρνε μέρος στό κίνημα τῆς «Ναρόντναγια βόλια», συνδεόταν στενά μέ τήν ὁμάδα« Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς» καί τήν ὀργάνωση Πετρούπολης «Ἕνωση ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης», μέλος τῆς σύνταξης τῶν περιοδικῶν τῶν «νόμιμων μαρξιστῶν» «Νόβογε Σλόβο» καί «Νατσάλο». Βρισκόταν· ὑπό μυστική ἐπιτήρηση τῆς ἀστυνομίας. Στά 1889–1902 διατηροῦσε ἀποθήκη βιβλίων, πού ἦταν σημεῖο ἐπαφῆς τῶν σοσιαλδημοκρατῶν, βοηθοῦσε οἰκονομικά τήν ἔκδοση τῆς «Ἴσκρα» καί τοῦ «Ζαριά». Τό 1902 ἀπελάθηκε γιά τρία χρόνια στό ἐξωτερικό. Μετά τή διάσπαση τοῦ κόμματος πρόσφερε οἰκονομική βοήθεια στούς μπολσεβίκους. Ὁ Β. Ι. Λένιν, ὅπως ἔλεγε ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια, «εἶχε μεγάλη ἐμπιστοσύνη στήν Καλμίκοβα, τή συμβουλευόταν γιά μιά σειρά πραχτικά ζητήματα, συζητοῦσε μαζί της γιά πολλά σοβαρά προβλήματα» («Πράβντα», 1926, ἀρ. φύλλου 75, 2 τοῦ Ἀπρίλη, σελ. 3). Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση δούλευε στόν τομέα τῆς λαϊκῆς παιδείας τοῦ Λένινγκραντ καί στό Παιδαγωγικό ἰνστιτοῦτο «Οὐσίνσκι». — *387*.

Κάουτσκι (Kautsky), *Κάρλ* (1854–1938) — ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας καί τῆς ΙΙ Διεθνοῦς, ἀρχικά μαρξιστής, ἀργότερα ἀποστάτης τοῦ μαρξισμοῦ καί θεωρητικός τοῦ κεντρισμοῦ (καουτσκισμοῦ), ἑνός ἀπό τά ὀπορτουνιστικά ρεύματα στό ἐργατικό κίνημα. Διευθυνετής τοῦ θεωρητικοῦ περιοδικοῦ τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας «Die Neue Zeit» («Νέοι Καιροί»).

Ὁ Κάουτσκι ἄρχισε νά παίρνει μέρος στό σοσιαλιστικό κίνημα ἀπό τό 1874. Οἱ ἀντιλήψεις του ἐκεῖνον τόν καιρό ἦταν ἕνα μίγμα λασσαλισμοῦ, νεομαλθουσιανισμοῦ καί ἀναρχισμοῦ. Τό 1881 γνωρίστηκε μέ τούς Κ. Μάρξ καί Φ. Ἕνγκελς καί κάτω ἀπό τήν ἐπίδρασή τους πέρασε στό μαρξισμό, ἀλλά καί σ' αὐτή τήν περίοδο παρουσίαζε ταλαντεύσεις πρός τό μέρος τοῦ ὀπορτουνισμοῦ καί γιά τό λόγο αὐτό ὁ Κ. Μάρξ καί ὁ Φ. Ἕνγκελς πολλές φορές τοῦ ἔκαναν αὐστηρή κριτική. Στά 1880–1900 ὁ Κάουτσκι ἔγραψε διάφορα ἔργα γιά ζητήματα τῆς μαρξιστικῆς θεωρίας, «Ἡ οἰκονομική διδασκαλία τοῦ Κ. Μάρξ» (1887), «Τό ἀγροτικό ζήτημα» (1889) καί ἄλλα, πού, παρά τά λάθη τους, ἔπαιξαν θετικό ρόλο στήν προπαγάνδιση τοῦ μαρξισμοῦ. Ἀργότερα στήν περίοδο τῆς μεγάλης ἀνόδου τοῦ ἐπαναστατικοῦ κινήματος ὁ Κάουτσκι πέρασε στίς θέσεις τοῦ ὀπορτουνισμοῦ. Στίς παραμονές τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου γίνεται κεντριστής καί στή διάρκεια τοῦ πολέμου περνάει στό στρατόπεδο τῶν ἀνοιχτῶν ἐχθρῶν τοῦ ἐπαναστατικοῦ μαρξισμοῦ, σκεπάζοντας τό σοσιαλσωβινισμό του μέ μιά κενή φρασεολογία περί διεθνισμοῦ. Δημιουργός τῆς θεωρίας τοῦ ὑπεριμπεριαλισμοῦ· τήν ἀντιδραστική οὐσία τῆς θεωρίας αὐτῆς τήν ξεσκέπασε ὁ Λένιν στά ἔργα του: «Ἡ χρεοκοπία τῆς ΙΙ Διεθνοῦς» (1915), «Ὁ ἰμπεριαλισμός, ἀνώτατο στάδιο τοῦ καπιταλισμοῦ» (1916) καί σέ ἄλλα. Ὕστερα ἀπό τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση πῆρε ἀνοιχτή θέση ἐνάντια στήν προλεταριακή ἐπανάσταση καί στή διχτατορία τοῦ προλεταριάτου, ἐνάντια στή Σοβιετική ἐξουσία.

Ὁ Β. Ι. Λένιν στά ἔργα του «Κράτος καί ἐπανάσταση» (1917), «Ἡ προλε-

ταριακή ἐπανάσταση καί ὁ ἀποστάτης Κάουτσκι» (1918) καί σέ μιά σειρά ἄλλα ἔκανε συντριπτική κριτική στόν καουτσκισμό. Ἀποκαλύπτοντας τόν κίνδυνο τοῦ καουτσκισμοῦ ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε: «Ἡ ἐργατική τάξη δέν μπορεῖ νά ἐκπληρώσει τόν παγκόσμιο ἐπαναστατικό της ρόλο ἄν δέν κάνει ἀμείλιχτο πόλεμο ἐνάντια στήν ἀποστασία, στήν ἔλλειψη χαρακτήρα, στή δουλικότητα ἀπέναντι στόν ὀπορτουνισμό καί στόν πρωτοφανῆ θεωρητικό ἐκχυδαϊσμό τοῦ μαρξισμοῦ» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 21ος, σελ. 283). — *119, 200, 212, 213, 214, 233–234, 236, 284.*

Κάρσκι — *βλ.* Τοπουρίντζε, Ντ. Α.

Κλάβκι (Klawki), *Κάρλ* — γερμανός ἀστός οἰκονομολόγος, συγγραφέας τοῦ ἔργου «Über Konkurrenzfähigkeit des landwirtschaftlichen Kleinbetriebes» («Σχετικά μέ τήν ἱκανότητα συναγωνισμοῦ τῆς μικρῆς ἀγροτικῆς παραγωγῆς») (1899). — *107.*

Κνιπόβιτς, Λ. Μ. (Ντιάντινα) (1856–1920) — ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτρια, μπολσεβίκα. Ἄρχισε τήν ἐπαναστατική της δράση στά τέλη τῆς δεκαετίας 1870–1880 στούς ὁμίλους τῶν ναροντοβόλτσι τοῦ Ἔλσιγκφορς. Ἀπό τό 1889 ζοῦσε στήν Πετρούπολη. Τή δουλειά της στίς ὀργανώσεις τῶν ναροντοβόλτσι τή συνδύαζε μέ μιά πλούσια ἐκπολιτιστική-μορφωτική δράση ἀνάμεσα στούς ἐργάτες. Στή διάρκεια τῆς δεκαετίας 1890–1900 προσχώρησε στή σοσιαλδημοκρατία. Τό καλοκαίρι τοῦ 1895 μεσολάβησε στίς διαπραγματεύσεις ἀνάμεσα στήν ὀργάνωση Πετρούπολης «Ἕνωση ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης» καί στήν «Ὁμάδα τῶν ναροντοβόλτσι» γιά τό ζήτημα τῆς χρησιμοποίησης τοῦ τυπογραφείου Λάχτιν ὅπου τυπώθηκε ἡ μπροσούρα τοῦ Β. Ι. Λένιν «Ἡ ἑρμηνεία τοῦ νόμου γιά τά πρόστιμα πού εἰσπράττονται ἀπό τούς ἐργάτες στίς φάμπρικες καί στά ἐργοστάσια». Τό 1896 πιάστηκε καί σέ συνέχεια ἐξορίστηκε στό Ἀστραχάν. Ἔπαιξε σημαντικό ρόλο στή σύνδεση τῆς «Ἴσκρα» μέ τίς τοπικές ὀργανώσεις τῆς Ρωσίας. Μετά τήν ἐξορία δούλεψε στό Τβέρ. Στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ — ἀντιπρόσωπος τῆς Βόρειας ἕνωσης, ἰσκρίστρια τῆς πλειοψηφίας. Τό 1905 δούλευε στήν Ὀδησσό· ἀντιπρόσωπος στό IV συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ. Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ 1905–1907 συνέχισε τήν κομματική της δουλειά. Τό 1911 ἐξορίστηκε στό κυβερνεῖο Πολτάβας. Στά τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς της ἀρρώστησε βαριά καί διέκοψε τήν ἐνεργό δράση της. — *429.*

Κνουνιάντς, Μπ. Μ. (μπακίνετς, Ρουμπεν, Ροῦσοφ) (1878–1911) — ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτης, μπολσεβίκος. Ἄρχισε τήν ἐπαναστατική του δράση στά 1897 στήν ὀργάνωση Πετρούπολης «Ἕνωση ἀγώνα γιά τήν ἀπελευθέρωση τῆς ἐργατικῆς τάξης». Τό 1901 ἐξορίστηκε στό Μπακοῦ ὅπου ἔγινε ἕνας ἀπό τούς καθοδηγητές τῆς ἐπιτροπῆς Μπακοῦ καί τῆς ἑνωσιακῆς ἐπιτροπῆς Καυκάσου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Τό 1902 πῆρε μέρος στήν ἵδρυση τῆς «Ἕνωσης τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν» καί τῆς ἐφημερίδας «Προλεταριάτ», παράνομου ὀργάνου της. Στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ — ἀντιπρόσωπος τῆς ἐπιτροπῆς Μπακοῦ, ἰσκριστής τῆς πλειοψηφίας. Μετά τό συνέδριο δούλεψε σάν ἀντιπρόσωπος τῆς ΚΕ στόν Καύκασο καί στή Μόσχα. Τό Σεπτέμβρη τοῦ 1905 προσλήφθηκε στήν κομματική ἐπιτροπή Πετρούπολης καί μπῆκε ἀπομέρους τῶν μπολσεβίκων στήν Ἐκτελεστική ἐπιτροπή τοῦ πρώτου Σοβιέτ Πετρούπολης τῶν ἐργατῶν βουλευτῶν. Τό Δεκέμβρη τοῦ 1905 πιάστηκε καί καταδικάστηκε σέ ἰσόβια ἐξορία στή Σιβηρία. Τό 1907 ἀπό-

Λ

Ο

Π

τά άγροτικά κινήματα στά κυβερνεῖα Πολτάβας καί Χαρκόβου, διαλύθηκαν πολλά ζέμστβο. Ὁ Πλέβε ἐνθάρρυνε τήν ἀντιδραστική πολιτική τοῦ ἐκρωσισμοῦ τῶν ἀκρινῶν περιοχῶν τῆς Ρωσίας. Βοήθησε στήν ἔκκρηξη τοῦ ρω σοϊαπωνικοῦ πολέμου γιά νά ἀποτραβήξει τίς μάζες ἀπό τήν πάλη ἐνάντια στήν ἀπολυταρχία. Γιά τόν ἴδιο σκοπό ὀργάνωνε πογκρόμ κατά τῶν ἑβραίων, ἐνεθάρρυνε τό «ζουμπατοφισμό». Μέ τήν πολιτική του προκαλοῦσε ἐναντίον του τό μίσος πλατιῶν στρωμάτων τῆς ρωσικῆς κοινωνίας. Στίς 15 (28) τοῦ Ἰούλη 1904 ἐκτελέστηκε ἀπό τόν ἐσέρο Ε. Σ. Σαζόνοφ. — *35, 36, 58.*

Πλεχάνοφ, Γ. Β. (1856–1918) — ἐπιφανής παράγοντας τοῦ ρωσικοῦ καί τοῦ διεθνοῦς ἐργατικοῦ κινήματος, ὁ πρῶτος προπαγανδιστής τοῦ μαρξισμοῦ στή Ρωσία. Ὄντας φοιτητής ἀκόμα συνδέθηκε τό 1875 μέ τούς ναρόντνικους, μέ τούς ἐργάτες τῆς Πετρούπολης καί ἔτσι ἄρχισε ἡ ἐπαναστατική του δράση. Τό 1877 μπῆκε στήν ὀργάνωση τῶν ναρόντνικων «Ζεμλιά ἰ βόλια» καί τό 1879, ὕστερα ἀπό τή διάσπασή της, τέθηκε ἐπικεφαλῆς τῆς νεοδημιουργημένης ὀργάνωσης τῶν ναρόντνικων «Τσόρνι περεντέλ». Τό 1880 ὁ Πλεχάνοφ ἔφυγε στήν Ἑλβετία, ξέκοψε ἀπό τό ναροντνικισμό καί τό 1883 ἵδρυσε στή Γενεύη τήν πρώτη ρωσική μαρξιστική ὀργάνωση, τήν ὁμάδα «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς». Στίς ἀρχές τῆς δεκαετίας 1900–1910 μαζί μέ τόν Β. Ι. Λένιν διεύθυνε τήν ἐφημερίδα «Ἴσκρα» καί τό περιοδικό «Ζαριά», πῆρε μέρος στήν ἐπεξεργασία τοῦ σχεδίου προγράμματος τοῦ κόμματος καί στήν προετοιμασία τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στό συνέδριο — ἀντιπρόσωπος τῆς ὁμάδας «Ἀπελευθέρωση τῆς δουλειᾶς», ἰσκριστής τῆς πλειοψηφίας καί μέλος τοῦ γραφείου (προεδρείου) τοῦ συνεδρίου.

Ὁ Πλεχάνοφ ἔγραψε πολλά ἔργα γιά τή φιλοσοφία, τήν ἱστορία τῶν κοινωνικοπολιτικῶν θεωριῶν, γιά τά ζητήματα τῆς θεωρίας τῆς τέχνης καί τῆς λογοτεχνίας, πού ἔπαιξαν μεγάλο ρόλο στήν ὑπεράσπιση τῆς ὑλιστικῆς κοσμοθεωρίας καί ἀποτελοῦν πολύτιμη προσφορά στό θησαυροφυλάκιο τοῦ ἐπιστημονικοῦ σοσιαλισμοῦ. Τά σπουδαιότερα ἔργα τοῦ Πλεχάνοφ εἶναι: «Ὁ σοσιαλισμός καί ἡ πολιτική πάλη» (1883), «Οἱ διαφωνίες μας» (1885), «Γύρω στό ζήτημα τῆς ἐξέλιξης τῆς μονιστικῆς ἀντίληψης τῆς ἱστορίας» (1895), «Δοκίμια τῆς ἱστορίας τοῦ ὑλισμοῦ» (1896), «Ἡ θεμελίωση τοῦ ναροντνικισμοῦ στά ἔργα τοῦ κυρίου Βοροντσόφ (Β.Β.)» (1896), «Ἡ ὑλιστική ἀντίληψη τῆς ἱστορίας» (1897), «Σχετικά μέ τό ζήτημα τοῦ ρόλου τῆς προσωπικότητας στήν ἱστορία» (1898) καί ἄλλα. Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔγραφε γιά τόν Πλεχάνοφ: «Μέσα σέ 20 χρόνια, ἀπό τό 1883 ὥς τό 1903, ἔδοσε πολλά ὑπέροχα ἔργα, ἰδιαίτερα ἐνάντια στούς ὀπορτουνιστές, στούς μαχιστές καί στούς ναρόντνικους» (Ἅπαντα, 4η ρωσ. ἔκδ., τόμ. 20ός, σελ. 333). Ὁ Β. Ι. Λένιν ἔλεγε ὅτι τά φιλοσοφικά ἔργα τοῦ Πλεχάνοφ εἶναι τά καλύτερα ἔργα τῆς διεθνοῦς μαρξιστικῆς φιλολογίας.

Ὡστόσο ὁ Πλεχάνοφ καί τότε ἀκόμα ἔκανε σοβαρά λάθη, πού ἀποτέλεσαν καί τό σπέρμα τῶν μελλοντικῶν του μενσεβίκικων ἀντιλήψεων. Ὑποτιμοῦσε τόν ἐπαναστατικό ρόλο τῆς ἀγροτιᾶς, ἔβλεπε τή φιλελεύθερη ἀστική τάξη σάν σύμμαχο τῆς ἐργατικῆς τάξης κι ἐνῶ στά λόγια ἀναγνώριζε τήν ἰδέα τῆς ἡγεμονίας τοῦ προλεταριάτου, στήν πράξη ἔπαιρνε θέσεις ἀντίθετες πρός τήν οὐσία αὐτῆς τῆς ἰδέας.

Ὕστερα ἀπό τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ ὁ Πλεχάνοφ ἀκολούθησε γραμμή συμφιλίωσης μέ τόν ὀπορτουνισμό καί κατοπινά προσχώρησε στούς μενσεβίκους. Στήν περίοδο τῆς πρώτης ρωσικῆς ἐπανάστασης τοῦ 1905–1907 ὁ Πλεχάνοφ εἶχε σοβαρές διαφωνίες μέ τούς μπολσεβίκους πάνω σέ βασικά ζητήματα ταχτικῆς. Στά χρόνια τῆς ἀντίδρασης τάχθηκε ἐνάντια στήν ανα-

Ρ

Σ

στήν Τούλα, στήν Πετρούπολη καί στή Μόσχα. Τό 1915 πιάστηκε πάλι καί ἐξορίστηκε στό κυβερνεῖο Ἰρκούτσκ, ἀπ' ὅπου γύρισε μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση καθοδηγοῦσε τήν ἐθνικοποίηση τῶν ἐργοστασίων τῆς Τούλας. Τό 1919 διορίστηκε διευθυντής τοῦ ἐργοστασίου φυσιγγίων τῆς Τούλας. Ἀπό τό 1925 — πρόεδρος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τοῦ κυβερνείου Τούλας. Ἀπό τό 1930 δούλευε στή Μόσχα σάν ἀντιπρόεδρος τῆς ἐκτελεστικῆς ἐπιτροπῆς τῆς περιοχῆς Μόσχας, γραμματέας τοῦ κομματικοῦ συμβουλίου τῆς ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τῆς περιοχῆς. Στά 1933–1935 — πρόεδρος τοῦ δικαστηρίου τῆς περιοχῆς Μόσχας. Στό XIII συνέδριο τοῦ κόμματος ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ΚΕΕ, στό XIV καί στό XV ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ἐπιτροπῆς ἐλέγχου τῆς ΚΕ. — *429.*

Στεπνιάκ, Σ. (Κραβτσίνσκι, Σ. Μ.) (1851–1895) — ρῶσος συγγραφέας καί δημοσιολόγος, ἐπιφανής ἐκπρόσωπος τοῦ ἐπαναστατικοῦ ναροντνικισμοῦ τῆς δεκαετίας 1870–1880. Τό 1872 μπῆκε στόν ναροντνικιστικό ὅμιλο τῶν «τσαϊκοβτσικῶν», συμμετεῖχε στήν «πορεία πρός τό λαό», πιάστηκε· τό 1873 ἔφυγε στό ἐξωτερικό. Τό 1875 πῆρε μέρος στό ἐθνικοαπελευθερωτικό κίνημα ἐνάντια στούς τούρκους στή Βοσνία καί Ἑρζεγοβίνη. Τό 1878 γύρισε στή Ρωσία καί συμμετεῖχε ἐνεργά στή δράση τῆς ναροντνικιστικῆς ὀργάνωσης «Ζεμλιά ἰ βόλια», ἔβγαλε τό πρῶτο φύλλο τοῦ περιοδικοῦ, πού εἶχε τήν ἴδια ὀνομασία. Στίς 4 (16) τοῦ Αὐγούστου 1878 ἔκανε ἀπόπειρα νά σκοτώσει τόν ἀρχηγό χωροφυλακῆς Μεζεντσόφ καί ἔφυγε ἀμέσως στό ἐξωτερικό. Ἀπό τό 1884 ζοῦσε στό Λονδίνο. Ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τοῦ συλλόγου τῶν «Φίλων τῆς ρωσικῆς ἐλευθερίας». Ἔγραψε ἕνα βιβλίο μέ σκίτσα μέ τόν τίτλο «Παράνομη Ρωσία» (1882), πολλά διηγήματα καί τό μυθιστόρημα «Ἀντρέι Κοζοῦχοφ» (1889). Στά ἔργα του ἐξιδανίκευε τόν τύπο τοῦ ναρόντνικου-τρομοκράτη.— *40.*

Στοπάνι, Α. Μ. (Ντμίτριεφ, Λάνγκε, Τούρα) (1871–1932) — ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτης, μπολσεβίκος. Ἄρχισε τήν ἐπαναστατική του δράση τό 1892 στό Καζάν. Τό 1893 ὀργάνωσε μαρξιστικό ὅμιλο. Στά 1894–1898 — προπαγανδιστής στούς σοσιαλδημοκρατικούς ἐργατικούς ὁμίλους τοῦ Γιαροσλάβλ. Ἀπό τό 1899 δούλευε στό Πσκόφ· ἐκεῖ γνώρισε τό 1900 τόν Β. Ι. Λένιν. Πῆρε μέρος στήν προετοιμασία ἔκδοσης τῆς «Ἴσκρα». Ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς Βόρειας ἐργατικῆς ἕνωσης. Τό Νοέμβρη τοῦ 1902, στή σύσκεψη τοῦ Πσκόφ τῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύγκληση τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἐκλέχτηκε μέλος τῆς ΟΕ. Στό συνέδριο ἦταν ἀντιπρόσωπος τῆς Βόρειας ἐργατικῆς ἕνωσης, ἰσκριστής τῆς πλειοψηφίας. Μετά τό συνέδριο δούλεψε μέ ἐντολή τῆς ΚΕ στό Γιαροσλάβλ, ὀργάνωσε παράνομο τυπογραφεῖο καί ὅταν ἀνακαλύφθηκε τό τυπογραφεῖο, τό καλοκαίρι τοῦ 1904, ἔφυγε στό Μπακοῦ· ἦταν ἕνας ἀπό τούς ὀργανωτές τῆς Ἐπιτροπῆς μπολσεβίκων τοῦ Μπακοῦ. Ἀπό τό φθινόπωρο τοῦ 1905 δούλευε στήν Κοστρομά, πῆρε μέρος στήν ὀργάνωση τοῦ Σοβιέτ ἐργατῶν βουλευτῶν τῆς Κοστρομά καί τῆς παράνομης ἐφημερίδας «Σέβερνι Ραμπότσι», γραμματέας τῆς ἐπιτροπῆς Κοστρομά τοῦ ΣΔΕΚΡ καί ἀντιπρόσωπός της στό V συνέδριο τοῦ κόμματος. Μετά τό συνέδριο δούλευε στό Μπακοῦ, ὑπεύθυνος γραμματέας τῆς μπολσεβίκικης νόμιμης ἐφημερίδας «Γκουντόκ». Ἔπαιρνε μέρος στήν ὀργάνωση ἀπεργιῶν. Πιάστηκε ἐπανειλημμένα καί βρισκόταν κάτω ἀπό ἀστυνομική ἐπιτήρηση. Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 — πρόεδρος τῆς ἐπισιτιστικῆς ἐπιτροπῆς στό Μπακοῦ. Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση δούλευε σέ καθοδηγητική

Τ

προσχώρησε στήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα». Στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ — ἀντιπρόσωπος τῆς Ἐπιτροπῆς Μόσχας, ὀπαδός τοῦ κέντρου. Μετά τό συνέδριο προσχώρησε στούς μενσεβίκους. Δούλευε στήν Ὀδησσό, στή Μόσχα καί στό Βίτεμπσκ. Ἀπό τό 1907 ἀποχώρησε ἀπό τήν ἐνεργό πολιτική δράση. Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 διεύθυνε τό τμῆμα σύνταξης καί ἐκδόσεων τοῦ Σοβιέτ τῆς Μόσχας. Ὕστερα ἀπό τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση δούλευε σέ συνταχτική-ἐκδοτική δουλειά. — *401, 429.*

Τσεντερμπάουμ, Γ. Ο. — *βλ.* Μάρτοφ, Λ.

Τσεντερμπάουμ, Σ. Ο. (Γιάκοφ) (1879–1939) — προσχώρησε στό σοσιαλδημοκρατικό κίνημα τό 1898. Δούλευε στήν ὁμάδα τῆς Πετρούπολης «Ραμπότσεγε ζνάμιε». Πιάστηκε καί στάλθηκε στήν Πολτάβα ὑπό ἀστυνομική ἐπιτήρηση. Δούλευε στήν ὀργάνωση τῆς μεταφορᾶς ἀπό τό ἐξωτερικό τῶν ἐκδόσεων τῆς «Ἴσκρα». Τό 1901 μέ τό χτύπημα τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» στήν Πετρούπολη πιάστηκε καί καταδικάστηκε σέ 10 χρόνια ἐξορία. Στό δρόμο γιά τήν ἐξορία δραπέτευσε. Μετά τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ — δραστήριος μενσεβίκος. Ἔπαιρνε ἄμεσα μέρος στήν ἔκδοση πολλῶν μενσεβίκικων ἐφημερίδων («Κουριέρ», «Ζίζν», «Λούτς» καί ἄλλων). Στά 1911–1912 — ἡγέτης τῆς «ὁμάδας πρωτοβουλίας» τῶν μενσεβίκων-λικβινταριστῶν τῆς Πετρούπολης. Τήν ἐποχή τοῦ πρώτου παγκόσμιου πολέμου — ἀμυνίτης. Στά 1917 συνεργαζόταν στή μενσεβίκικη ἐφημερίδα «Βπεριόντ». Μετά τήν Ὀχτωβριανή σοσιαλιστική ἐπανάσταση ἀποχώρησε ἀπό τήν πολιτική δράση. — *387.*

Τσερνόφ, Β. Μ. (1876–1952) — ἕνας ἀπό τούς ἡγέτες καί θεωρητικούς τοῦ κόμματος τῶν ἐσέρων. Ἔγραφε ἄρθρα στό περιοδικό «Ρούσκογε Μπογκάτστβο», πού στρέφονταν κατά τοῦ μαρξισμοῦ, καί προσπαθοῦσε ν' ἀποδείξει ὅτι ἡ θεωρία τοῦ Μάρξ εἶναι ἀνεφάρμοστη στήν ἀγροτική οἰκονομία. Στά 1902–1905 — διευθυντής τῆς ἐφημερίδας τῶν ἐσέρων «Ρεβολιουτσιόνναγια Ροσσίγια». Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 — ὑπουργός γεωργίας στήν ἀστική Προσωρινή κυβέρνηση, ὀργανωτής τῶν σκληρῶν διωγμῶν ἐνάντια στούς ἀγρότες πού εἶχαν καταλάβει τά χτήματα τῶν τσιφλικάδων. Στά χρόνια τοῦ ἐμφύλιου πολέμου — ὀργανωτής ἀντισοβιετικῶν ἀνταρσιῶν. Στά 1920 ἔφυγε στό ἐξωτερικό καί συνέχισε τήν ἀντισοβιετική του δράση.

Στά θεωρητικά ἔργα τοῦ Τσερνόφ ὁ ὑποκειμενικός ἰδεαλισμός καί ὁ ἐκλεκτικισμός συνδυάζονται μέ τόν ἀναθεωρητισμό καί τίς οὐτοπικές ἀντιλήψεις τῶν ναρόντνικων. Ὄντας στήν ἐμιγκράτσια προσπαθοῦσε νά ἀντιπαρατάξει στόν ἐπιστημονικό σοσιαλισμό τόν ἀναθεωρητικό ἀστικό «ἐποικοδομητικό σοσιαλισμό». — *107, 114.*

Τσιουρούπα, Α. Ντ. (1870–1928) — ἐπαγγελματίας ἐπαναστάτης, ἐπιφανής παράγοντας τοῦ Κομμουνιστικοῦ κόμματος καί τοῦ Σοβιετικοῦ κράτους. Ἄρχισε τήν ἐπαναστατική του δράση τό 1891 στή Χερσώνα. Πιάστηκε τό 1893 καί σέ συνέχεια βρισκόταν κάτω ἀπό ἀστυνομική ἐπιτήρηση. Ἀπό τό 1896 δούλευε στό Σιμπίρσκ καί ἀργότερα στήν Οὐφά ὅπου τό Φλεβάρη τοῦ 1899 γνώρισε τόν Β. Ι. Λένιν. Ἀνταποκριτής τῆς «Ἴσκρα». Τό 1901 — μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς Χαρκόβου τοῦ ΣΔΕΚΡ, ἔπειτα δούλευε στήν Τούλα. Πιάστηκε τό 1902 καί ἐξορίστηκε γιά 3 χρόνια στό κυβερνεῖο Ὀλόνετς. Μετά τήν ἐξορία δούλευε στήν Οὐφά. Μετά τήν ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη 1917 ἔπαι-

Φ

Χ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΕΣ ΑΠΟ ΤΗ ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΡΑΣΗ ΤΟΥ Β. Ι. ΛΕΝΙΝ

(Σεπτέμβρης 1902 – πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Σεπτέμβρη 1903)

1902

Σεπτέμβρης 1902– Ἀπρίλης 1903.	Ὁ Λένιν ζεῖ στό Λονδίνο (ἀπό τόν Ἀπρίλη τοῦ 1902).
Σεπτέμβρης 1902– Σεπτέμβρης 1903.	Ὁ Λένιν συνεχίζει τή συνταχτική δουλειά στήν «Ἴσκρα»: θεωρεῖ τά ἄρθρα, ἑτοιμάζει γιά δημοσίευση τίς ἀνταποκρίσεις ἀπό τίς διάφορες πόλεις τῆς Ρωσίας (Μόσχα, Πετρούπολη, Ροστόβ, Ὀδησσό, Χάρκοβο, Οὐφά, Πολτάβα, Τόμσκ, Χερσώνα, Πέρμ καί ἄλλες) σχετικά μέ τήν κατάσταση τῶν ἐργατῶν, τό ἐργατικό καί φοιτητικό κίνημα, τά διεθνῆ γεγονότα· γράφει πάνω σ' αὐτές παρατηρήσεις, σημειώσεις, τίτλους.
Ἀνάμεσα στήν 1 καί στίς 11 (14 καί 24) τοῦ Σεπτέμβρη.	Ὁ Λένιν γράφει τό «Γράμμα σέ σύντροφο γιά τά όργανωτικά μας καθήκοντα» καί ἀναπτύσσει σ' αὐτό τό ἰσκρικό σχέδιο συγκρότησης τοῦ κόμματος.
Σεπτέμβρης, 3 (16).	Στό γράμμα πρός τή σύνταξη τῆς ἐφημερίδας «Γιούζνι Ραμπότσι» στό Χάρκοβο, ὁ Λένιν τονίζει τή σοβαρότητα τοῦ καθήκοντος τῆς συνένωσης τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν σέ μιά πανρωσική ὀργάνωση καί τῆς συγκέντρωσης ὅλων τῶν δυνάμεων γιά τήν ἔκδοση τῆς «Ἴσκρα», ἀνακοινώνει τά μέτρα πού πάρθηκαν γιά τή συνένωση τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν ὀργανώσεων τοῦ νότου μέ τή ρωσική ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα».
Σεπτέμβρης, 11 (24).	Ὁ Λένιν γράφει γράμμα πρός τόν Β. Π. Κρασνούχα καί τήν Ε. Ντ. Στάσοβα στήν Πετρούπολη καί ἐφιστᾶ τήν προσοχή τους στήν ἀνάγκη διεξαγωγῆς ἀποφασιστικῆς πάλης ἐνάντια στίς προσπάθειες τοῦ ἡγέτη τῶν «οἰκονομιστῶν» τῆς Πετρούπολης Α. Σ. Τοκαριόφ νά ὑπονομεύσει τή συμφωνία πού εἶχε γίνει ἀνάμεσα στήν ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ καί στήν «Ἴσκρα» τόν Ἰούλη τοῦ 1902.

Σεπτέμβρης, 14 (27). Ὁ Λένιν γράφει γράμμα πρός τήν Α. Μ. Καλμίκοβα στή Δρέσδη σχετικά μέ τόν τρόπο χρηματοδότησης τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» καί τή διάθεση τῶν ποσῶν πού διαχειρίζεται· παρακαλεῖ νά τοῦ σταλοῦν ἐπειγόντως δυό χιλιάδες μάρκα.

Ὁ Λένιν στό γράμμα πρός τή Μαρία Ἀλεξάντροβνα Οὐλιάνοβα στή Σαμάρα ἐκφράζει τήν ἀνησυχία του γιά τήν κατάσταση τῆς ὑγείας της καί τήν πληροφορεῖ σχετικά μέ τή ζωή του στό Λονδίνο.

Πρίν ἀπό τίς 21 τοῦ Σεπτέμβρη (4 τοῦ Ὀχτώβρη). Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τόν Ι. Μπ. Μπασόβσκι τοῦ προτείνει νά ἀναλάβει τήν ὀργάνωση τῆς μεταφορᾶς τῆς «Ἴσκρα» στή Ρωσία.

Σεπτέμβρης. Ὁ Λένιν στίς συζητήσεις μέ τόν Ι. Β. Μπάμπουσκιν πού πῆγε στό ἐξωτερικό, καθορίζει τά ἄμεσα καθήκοντα τῶν ἰσκρικῶν ὀργανώσεων στή Ρωσία. Παρακαλεῖ τόν Μπάμπουσκιν νά γράψει ἀναμνήσεις γιά τήν ἐπαναστατική του δράση.

Ὀχτώβρης, μετά τίς 6 (19). Ὁ Λένιν γράφει τό σημείωμα «Γιά τίς διαδηλώσεις».

Ὀχτώβρης, 15 (28). Στήν «Ἴσκρα», ἀρ. φύλλου 26, δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Πολιτική πάλη καί πολιτικαντισμός».

Ὀχτώβρης, 27 (Νοέμβρης, 9). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τή Μ. Α. Οὐλιάνοβα τήν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό γράμμα της καί τά ρωσικά βιβλία, ἀνάμεσα στά ὁποῖα καί τό βιβλίο «Δοκίμια πολιτικῆς οἰκονομίας» τοῦ Β. Γ. Ζελεζνόφ καί τῆς γράφει γιά τή ζωή του στό Λονδίνο.

Ὀχτώβρης, 28 (Νοέμβρης, 10). Ὁ Λένιν κάνει στή Λωζάνη διάλεξη γιά τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων.

Ὀχτώβρης, 29 (Νοέμβρης, 11). Ὁ Λένιν κάνει στή Γενεύη διάλεξη γιά τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τή Λ. Ι. Ἀξελρόντ στή Βέρνη τήν πληροφορεῖ γιά τή διάλεξη πού ἔκανε στή Λωζάνη σχετικά μέ τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων καί τό ἐπικείμενο ταξίδι του στή Βέρνη καί στή Ζυρίχη, ὅπου θά κάνει διάλεξη πάνω στό ἴδιο θέμα.

Ὁ Λένιν γράφει γράμμα στόν Π. Α. Κράσικοφ στήν Πετρούπολη, ἀπαντώντας σέ παράκληση τοῦ τελευταίου νά τοῦ στείλει τίς παρατηρήσεις του σχετικά μέ τή σύσκεψη τῶν ἀντιπροσώπων τῆς ἐπιτροπῆς Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ, τῆς ρωσικῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» καί τῆς Βόρειας Ἕνωσης τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού εἶχε ὀργανώσει ὁ ἴδιος στίς 2 (15) τοῦ Αὐγούστου 1902 στό Λονδίνο· σ' αὐτήν εἶχε δημιουργηθεῖ ὁ πυρήνας τῶν ἰσκρι-

στῶν τῆς 'Οργανωτικῆς ἐπιτροπῆς (ΟΕ) γιά τήν προετοιμασία τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ· ὁ Λένιν ἐκφράζει τήν ἱκανοποίησή του γιά τήν προτεινόμενη σύνθεση τῆς ΟΕ καί ὑπογραμμίζει τήν ἀνάγκη νά ἐπισπευθεῖ μέ κάθε δυνατό τρόπο ἡ σύγκληση τοῦ συνεδρίου.

'Οχτώβρης, 31 (Νοέμβρης, 13). 'Ο Λένιν κρατάει σημειώσεις ἀπό τούς λόγους τῶν Β. Μ. Τσερνόφ, Λ. Ναντέζντιν, Α. Μαρτίνοφ καί Ο. Μίνορ κατά τή συζήτηση τῆς διάλεξής του στή Γενεύη σχετικά μέ τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων. Καταστρώνει τά σχέδια ἀπαντήσεων στόν Τσερνόφ καί στόν Μαρτίνοφ.

Νοέμβρης, 1 (14). Τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ὁ χυδαῖος σοσιαλισμός καί ὁ ναροντνικισμός ἀνασταίνονται ἀπό τούς σοσιαλιστές-ἐπαναστάτες» δημοσιεύεται στό φύλλο ἀρ. 27 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα».

Νοέμβρης, 1 ἤ 2 (14 ἤ 15). 'Ο Λένιν κάνει στή Βέρνη διάλεξη γιά τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων.

Νοέμβρης, 2–3 (15–16). Μέ πρωτοβουλία τοῦ Λένιν ἱδρύεται στή σύσκεψη τοῦ Πσκόφ ἡ 'Οργανωτική ἐπιτροπή γιά τή σύγκληση τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Μετά τίς 3 (16) τοῦ Νοέμβρη. 'Ο Λένιν γράφει τό ἄρθρο «Ἡ βασική θέση ἐνάντια στούς ἐσέρους».

Πρίν ἀπό τίς 7 (20) τοῦ Νοέμβρη. 'Ο Λένιν κάνει στή Ζυρίχη διάλεξη γιά τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων.

Νοέμβρης, 15 (28). 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τή Λ. Ι. Ἀξελρόντ τήν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό γράμμα της, τά χρήματα καί τήν ἐφημερίδα «Κράσνογε Ζνάμια». Τήν πληροφορεῖ ἐπίσης γιά τό ταξίδι του στήν Ἑλβετία, μέ σκοπό νά κάνει διαλέξεις σχετικά μέ τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων καί γιά τήν ἐπικείμενη διάλεξή του στό Λονδίνο πάνω στό ἴδιο θέμα.

Νοέμβρης, 16 (29). 'Ο Λένιν κάνει στό Λονδίνο διάλεξη γιά τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων, σημειώνει τούς λόγους τῶν ἀντιπάλων.

Νοέμβρης, 18 (Δεκέμβρης, 1). 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ στή Γενεύη τόν παρακαλεῖ νά ἐπισπεύσει τήν ἀπάντηση στό γράμμα σχετικά μέ τό ἄρθρο του, πού προοριζόταν γιά τήν «Ἴσκρα», καί τόν ἐνημερώνει γιά τό περιεχόμενο τοῦ ἄρθρου τῆς Β. Ι. Ζασούλιτς ἐνάντια στούς ἐσέρους, πού προοριζόταν γιά τό φύλλο 28 τῆς «Ἴσκρα».

Πρίν ἀπό τίς 28 τοῦ Νοέμβρη (11 τοῦ Δεκέμβρη). Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στή σύσκεψη τῶν μελῶν τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» ὅπου συζητεῖται ἡ ἡμερησία διάταξη τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ. Στή σύσκεψη ὁ Λένιν ὑποστηρίζει τήν πρότασή του: τό ζήτημα τοῦ Κεντρικοῦ Ὀργάνου τοῦ κόμματος νά εἶναι ἕνα ἀπό τά πρῶτα πού θά συζητήσει τό συνέδριο.

Ὄχι πρίν ἀπό τίς 28 τοῦ Νοέμβρη (11 τοῦ Δεκέμβρη). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Ε. Γ. Λέβιν στό Χάρκοβο ἐκφράζει τήν ἱκανοποίησή του γιατί ἄρχισε νά δουλεύει ἡ ΟΕ γιά τήν προετοιμασία τοῦ II συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, ζητάει νά ἐνημερωθεῖ σχετικά μέ τή στάση τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν ἀπέναντι στήν ΟΕ, ἀνακοινώνει τό δικό του σχέδιο ἡμερησίας διάταξης τοῦ II συνεδρίου τοῦ κόμματος, γράφει γιά τή συζήτηση τῶν σημείων 1–5 τοῦ σχεδίου αὐτοῦ, πού ἔγινε στή σύσκεψη τῶν μελῶν τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα», ἐφιστᾶ τήν προσοχή στήν ἀνάγκη νά ἐξασφαλιστεῖ ἀπό κάθε ἐπιτροπή ἐπίσημη δήλωση γιά τήν ἀναγνώριση τῆς ΟΕ, συνιστᾶ νά ἐκδοθεῖ στή Ρωσία ἡ ἀνακοίνωση γιά τή συγκρότηση ΟΕ, νά τοποθετηθοῦν μέλη τῆς ΟΕ στά βασικά κέντρα (Πετρούπολη, Μόσχα, Κίεβο) καί ὅλα τά κομματικά στελέχη πού πᾶνε στή Ρωσία, νά μπαίνουν στή διάθεση τῆς ΟΕ.

Ἀνάμεσα στίς 28 τοῦ Νοέμβρη καί στίς 7 τοῦ Δεκέμβρη (11 καί 20 τοῦ Δεκέμβρη). Ὁ Λένιν παίρνει πρόσκληση ἐκ μέρους τῆς Ρωσικῆς ἀνώτερης σχολῆς κοινωνικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Παρισιοῦ, νά κάνει στή σχολή μιά σειρά διαλέξεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα.

Τέλη Νοέμβρη. Ὁ Λένιν γράφει τά σχέδια καί τίς περιλήψεις γιά τό ἄρθρο «Νέα γεγονότα καί παλιά ζητήματα».

Ὁ Λένιν γράφει τό ἄρθρο «Τά καθήκοντα τοῦ σοσιαλδημοκρατικοῦ κινήματος».

Νοέμβρης–πρίν ἀπό τίς 15 (28) τοῦ Ἰούνη 1903. Ὁ Λένιν ἐπιμελεῖται τή ρωσική μετάφραση τῆς μπροσούρας τοῦ Κ. Κάουτσκι «Κοινωνική ἐπανάσταση», πού κυκλοφορεῖ τόν Ἰούνη τοῦ 1903 στή Γενεύη, ἔκδοση τοῦ «Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας».

Φθινόπωρο. Ὁ Λένιν κάνει στή Λιέγη διάλεξη γιά τό πρόγραμμα καί τήν ταχτική τῶν ἐσέρων.

Δεκέμβρης, 1 (14). Στήν «Ἴσκρα», ἀρ. φύλλου 29, δημοσιεύονται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Νέα γεγονότα καί παλιά ζητήματα», τό σημείωμα «Πρός τούς μαθητές τῶν μέσων σχολῶν» καί ὁ πρόλογος στίς ἀπολογίες τῶν ἐργατῶν τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ στό δικαστήριο.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ τόν παρακαλεῖ νά γράψει ἄρθρο γιά τό φύλλο ἀρ. 30 τῆς «Ἴ-

σκρα» καί μιά μπροσούρα ἐνάντια στούς ἐσέρους. Γράφει γιά τίς ἀμοιβαῖες σχέσεις μέ τούς ὀπαδούς τοῦ «Ζίζν» καί τῆς «Ραμπότσεγε Ντιέλο».

Δεκέμβρης, 5 (18). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τή Λ. Ι. Ἀξελρόντ τήν πληροφορεῖ ὅτι ἔστειλε τό φύλλο ἀρ. 29 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» γιά τήν ἴδια καί τόν Ι. Ι. Στάβσκι καί κάνει ἐκτίμηση τῆς θέσης τῆς Ἐπαναστατικῆς ἕνωσης σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ Νότου καί τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐπιτροπῆς τῆς Ὀδησσοῦ.

Ὁ Λένιν στέλνει γράμμα στόν Ι. Ι. Στάβσκι μέ τήν παράκληση νά τοῦ στείλει στοιχεῖα σχετικά μέ τήν ἀπεργία τοῦ Ροστόβ γιά τήν μπροσούρα.

Δεκέμβρης, 6 (19). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ ἐκφράζει τήν ἱκανοποίησή του γιατί ἄρχισε νά δουλεύει τήν μπροσούρα ἐνάντια στούς ἐσέρους, ζητάει νά τοῦ στείλει ἕνα κεφάλαιο τῆς μπροσούρας γιά νά δημοσιευτεῖ στό φύλλο ἀρ. 30 τῆς «Ἴσκρα» καί νά γράψει τήν ἀπάντηση στό ἄρθρο τοῦ Ν. Σ. Ρουσάνοφ (Κ. Ταράσοφ) «Ἡ ἐξέλιξη τῆς ρωσικῆς σοσιαλιστικῆς σκέψης», πού δημοσιεύτηκε στό τεῦχος 3 τοῦ «Βέστνικ Ρούσκοϊ Ρεβολιούτσιι». Τόν πληροφορεῖ γιά τίς συλλήψεις στήν Πετρούπολη, γιά τήν ἀνατύπωση τοῦ ἰσκρικοῦ σχεδίου προγράμματος τοῦ ΣΔΕΚΡ ἀπό τή σοσιαλδημοκρατική ὀργάνωση τοῦ Τόμσκ.

Δεκέμβρης, 13 (26). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τή Μ. Α. Οὐλιάνοβα τῆς γράφει γιά τή ζωή του στό Λονδίνο, γιά τίς πληροφορίες τῶν γερμανικῶν ἐφημερίδων σχετικά μέ τό κυβερνητικό σχέδιο τελωνειακῶν δασμῶν στή Γερμανία.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Ν. Πότρεσοφ τόν πληροφορεῖ ὅτι τοῦ ἔστειλε τό φύλλο ἀρ. 29 τῆς «Ἴσκρα» καί τήν μπροσούρα «Τό φλέγον ζήτημα», τόν παρακαλεῖ νά τοῦ γράψει τή γνώμη του γιά τό χειρόγραφο «Μιά μικρή σελίδα ἀπό τή ζωή ἑνός νεαροῦ ἐπαναστάτη», πού στάλθηκε στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα».

Δεκέμβρης, 14 (27). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Φ. Β. Λένγκνικ στό Κίεβο τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό γράμμα του σχετικά μέ τήν κατάληψη τῆς σοσιαλδημοκρατικῆς ἐπιτροπῆς Κιέβου ἀπό τούς ραμποτσεντέλτσι, τοῦ ὑποδείχνει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά μπεῖ στήν ἐπιτροπή καί νά διεξαγάγει ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στούς «οἰκονομιστές», νά δόσει τή «γενική μάχη» ἐνάντιά τους πάνω στή βάση τῆς ἀναγνώρισης τῆς ΟΕ καί νά ἐξασφαλίσει τή νίκη τῆς ἰσκρικῆς κατεύθυνσης.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Ι. Λαβρόφ καί τήν Ε. Ντ. Στάσοβα στήν Πετρούπολη τούς παρακαλεῖ νά

τοῦ στείλουν λεπτομερειακά στοιχεῖα γιά τή διάσπαση στήν ὀργάνωση Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Δεκέμβρης, 15 (28). Ὁ Λένιν γράφει ὑστερόγραφο στό γράμμα τῆς Ν. Κ. Κρούπσκαγια πρός τό γραφεῖο τῆς ρωσικῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα», στή Σαμάρα, καί ὑπογραμμίζει ὅτι τό κύριο καθῆκον τῆς στιγμῆς εἶναι νά ἐνισχυθεῖ ἡ ΟΕ καί νά ἐπισπευθεῖ ἡ προετοιμασία τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Στήν ἐφημερίδα «Ἴσκρα» ἀρ. φύλλου 30 δημοσιεύεται τό σημείωμα τοῦ Λένιν «Γιά τήν ὁμάδα „Σβομπόντα“».

19 τοῦ Δεκέμβρη (1 τοῦ Γενάρη 1903). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Ντ. Μπόντς-Μπρουγέβιτς, στή Γενεύη, τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό γράμμα του καί δεκαεννιά ἀνταποκρίσεις (ὑλικά ἀπό τό περιοδικό «Ζίζν», πού διέκοψε τήν ἔκδοσή του) καί ὅτι σχεδιάζει νά δημοσιεύσει ἕνα μέρος τῶν ἀνταποκρίσεων αὐτῶν στά προσεχῆ φύλλα τῆς «Ἴσκρα».

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Ν. Πότρεσοφ τοῦ προτείνει νά γράψει στήν «Ἴσκρα» ἕνα ἄρθρο ἀφιερωμένο στήν 25η ἐπέτειο ἀπό τό θάνατο τοῦ Ν. Α. Νεκράσοφ καί τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τίς ἀνταποκρίσεις ἀπό τό «Ζίζν».

24 τοῦ Δεκέμβρη (6 τοῦ Γενάρη 1903). Ὁ Λένιν γράφει γράμμα πρός τόν Ι. Β. Μπάμπουσκιν στήν Πετρούπολη, ἀπαντώντας στήν παράκλησή του νά τοῦ σταλεῖ πρόγραμμα συζητήσεων μέ τούς προπαγανδιστές γιά νά διασαφηνιστεῖ ἡ στάση τους ἀπέναντι στήν «Ἴσκρα». Ὁ Λένιν τοῦ ζητάει νά ἀπαντήσει σέ μιά σειρά ἐρωτήσεις σχετικά μέ τήν κατάσταση στήν ὀργάνωση Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ.

28 τοῦ Δεκέμβρη (10 τοῦ Γενάρη 1903). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ τοῦ ζητάει νά παρακινήσει τούς συντρόφους πού ἦρθαν ἀπό τό Ροστόβ, νά τοῦ στείλουν γρηγορότερα τά ὑλικά γιά τήν μπροσούρα σχετικά μέ τήν ἀπεργία τοῦ Ροστόβ· ζητάει νά μάθει πότε περίπου θά τελειώσει ἡ μπροσούρα τοῦ Πλεχάνοφ ἐνάντια στούς ἐσέρους, καθώς καί γιά τή συνέχεια τοῦ ἄρθρου «Τό προλεταριάτο καί ἡ ἀγροτιά»· τόν πληροφορεῖ ὅτι δέχτηκε τήν πρόσκληση τῆς Ρωσικῆς ἀνώτερης σχολῆς κοινωνικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Παρισιοῦ νά κάνει διαλέξεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα.

Ὁ Λένιν γράφει ὑστερόγραφο στό γράμμα τῆς Ν. Κ. Κρούπσκαγια πρός τή σύνταξη τοῦ «Γιούζνι Ραμπότσι» τοῦ Χαρκόβου καί ζητάει νά ἐνημερώνουν τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» συστηματικά καί λεπτομερειακά γιά τήν κατάσταση καί τονίζει ὅτι εἶναι ἀπαράδεχτο νά καθυστερεῖται ἡ ἔκδοση τῆς δήλωσης τῆς ΟΕ.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τή Λ. Ι. Ἀξελρόντ παρακαλεῖ νά ἐπισπεύσει τήν ἀποστολή στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» τῶν ὑλικῶν γιά τήν μπροσούρα σχετικά μέ τήν ἀπεργία τοῦ Ροστόβ.

Δεκέμβρης. Ὁ Λένιν γράφει τό ἀπόσπασμα ἀπό ἄρθρο ἐνάντια στούς ἐσέρους.

Κυκλοφορεῖ ἡ δεύτερη ἔκδοση τῆς μπροσούρας τοῦ Λένιν «Τά καθήκοντα τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν».

Δεκέμβρης – Γενάρης 1903. Ὁ Λένιν γράφει τό γράμμα «Τό ζήτημα τῶν ἐκθέσεων τῶν ἐπιτροπῶν καί τῶν ὁμάδων τοῦ ΣΔΕΚΡ στό παγκομματικό συνέδριο».

Δεύτερο ἑξάμηνο τοῦ 1902–ὄχι ἀργότερα ἀπό τόν Ἀπρίλη 1903. Ὁ Λένιν κάνει μαθήματα σ' ἕναν ὅμιλο ρώσων ἐργατῶν-ἐκπατρισμένων στό Οὐαϊτσάπελ (ἐργατική συνοικία τοῦ Λονδίνου) γιά τήν ἀφομοίωση τοῦ σχεδίου προγράμματος τοῦ ΣΔΕΚΡ.

1903

Γενάρης, 1 (14). Στό φύλλο ἀρ. 31 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» δημοσιεύονται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Οἱ ζουμπατοφικοί τῆς Μόσχας στήν Πετρούπολη» καί ἡ εἰσαγωγή πού ἔγραψε ὁ ἴδιος στήν προκήρυξη τῆς ἐπιτροπῆς Ντόν τοῦ ΣΔΕΚΡ «Πρός τούς πολίτες ὅλης τῆς Ρωσίας».

Γενάρης, 2 (15). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Ε. Ντ. Στάσοβα τήν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό φυλλάδιο τῶν «οἰκονομιστῶν» τῆς Πετρούπολης (Ὀχτώβρης 1902), πού περιεῖχε τό πρόγραμμα τῆς ἐργατικῆς ὀργάνωσης, ἐπιμένει νά σταλοῦν στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» ὅλα τ' ντοκουμέντα τῶν «οἰκονομιστῶν» τῆς Πετρούπολη καί τονίζει ὅτι εἶναι ἀπαράδεχτη ἡ ἀργοπορία τῆς ἔκδοσης ἀπαντητικῶν φυλλαδίων ἀπό τήν ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ· συμβουλεύει νά προσληφθεῖ στήν ΟΕ ὁ Ι. Β. Μπάμπουσκιν στή θέση τοῦ Β. Π. Κρασνούχα πού ἔφυγε.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τή σοσιαλδημοκρατική ἐπιτροπή Χαρκόβου τήν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό γράμμα σχετικά μέ τήν κατάσταση τῆς ὀργάνωσης, ζητάει νά τοῦ γράψουν πιό λεπτομερειακά γιά τή δράση τῆς ὁμάδας τῶν «ἀνεξάρτητων» (ὀπαδῶν τῶν «οἰκονομιστῶν»), γιά τή στάση τῶν ἐργατῶν ἀπέναντι στήν «Ἴσκρα» καί νά τοῦ στείλουν ἐργατικές ἀνταποκρίσεις.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τή Λ. Ι. Ἀξελρόντ τήν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τά ὑλικά γιά τήν ἀπεργία τοῦ Ροστόβ.

Γενάρης, 3 (16). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Ι. Β. Μπάμπουσκιν τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό τεῦχος 16 τῆς «Ραμπότσαγια Μίσλ» μέ τό γράμμα τῶν «οἰκονομιστῶν» τῆς Πετρούπολης σχετικά μέ τή διάσπαση στήν Πετρούπολη, τόν συμβουλεύει νά ἐκδόσουν φυλλάδιο μέ διαμαρτυρία τῆς ἐπιτροπῆς Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ καί ν' ἀρχίσουν ἀμέσως ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στούς «οἰκονομιστές».

Σέ γράμμα του πρός τήν Ε. Ντ. Στάσοβα ὁ Λένιν τήν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό τεῦχος 16 τῆς «Ραμπότσαγια Μίσλ» καί τά τεύχη 2 καί 3 τοῦ «Λιστόκ „Ραμπότσεϊ Μίσλι"» καί ἐπιμένει νά ἀρχίσουν ἄμεση καί ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στούς «οἰκονομιστές».

Γενάρης, 4 (17). Ὁ Λένιν μέ γράμμα του πρός τόν Φ. Β. Λένγκνικ τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό τεῦχος 1 τοῦ «Σοσιαλδημοκρατικοῦ δελτίου τοῦ Κιέβου», ἐκφράζει τή δυσαρέσκειά του γιά τήν κακή ἐνημέρωση σχετικά μέ τή σοσιαλδημοκρατική δουλειά στό Κίεβο καί παρακαλεῖ νά τακτοποιηθεῖ ἡ σύνδεση τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» μέ ἕνα μέλος τῆς ἐπιτροπῆς Κιέβου τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Γενάρης, 14 (27). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Ντ. Μπόντς Μπρουγέβιτς τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τά ὑλικά γιά τήν «Ἴσκρα» καί ὅτι ἀπ' αὐτά σκοπεύει νά δημοσιεύσει στήν «Ἴσκρα» τό ἄρθρο «Ἡ δολοφονία τοῦ Σιπιάγκιν στήν ἐπαρχία».

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι, στή Σαμάρα, τονίζει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἀποκατασταθεῖ ταχτική ἀλληλογραφία, γράφει γιά τίς αἰτίες πού ἐμποδίζουν νά τακτοποιηθεῖ ἡ δουλειά τῆς ΟΕ γιά τή σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ κόμματος καί ὅτι θά εἶναι καλό νά πᾶνε στήν Πολτάβα ὁ Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι καί ἡ Λ. Μ. Κνιπόβιτς γιά νά καθοδηγήσουν τή δουλειά τῆς ΟΕ.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Ν. Πότρεσοφ τόν πληροφορεῖ ὅτι ἡ ὑπόθεση τοῦ περιοδικοῦ «Ζίζν», πού ἔπαψε νά βγαίνει, οὐσιαστικά ἔχει συγκεντρωθεῖ στά χέρια τοῦ Γ. Α. Κουκλίν καί ὄχι στή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα».

Γενάρης, 15 (28). Ὁ Λένιν γράφει στόν Γ. Β. Πλεχάνοφ ὅτι τοῦ στέλνει τά ὑλικά γιά τά φύλλα ἀρ. 32 καί 33 τῆς «Ἴσκρα», τόν παρακαλεῖ νά ὀργανώσει τή μετάφραση τῶν ὑλικῶν γιά τόν ἐθνικισμό καί τόν φεντεραλισμό, πού δημοσιεύονται στήν ἐφημερίδα «Προλεταριάτ» (ὄργανο τῆς «Ἕνωσης τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν») καί νά τοῦ τά στείλει. Τόν πληροφορεῖ ὅτι σκέφτεται νά γράψει ἄρθρο ἐνάντια στόν ἐσέρο Α. Ρούντιν καί

νά ἐκδόσει μιά συλλογή ἄρθρων του ἐνάντια στούς ἐσέρους.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Ε. Ντ. Στάσοβα τονίζει τήν ἀνάγκη ὅπως ἡ ἐπιτροπή Πετρούπολης τοῦ ΣΔΕΚΡ δημοσιεύσει ἔντονη διαμαρτυρία ἐνάντια στό φύλλο ἀρ. 16 τῆς «Ραμπότσαγια Μίσλ». Ζητάει νά στέλνονται στήν «Ἴσκρα» ὅλα τά φυλλάδια πού ἐκδίδονται, οἱ ἀπολογισμοί τῆς ἐπιτροπῆς γιά τή συγκέντρωση χρημάτων καθώς καί ἐργατικές ἀνταποκρίσεις.

Στό φύλλο ἀρ. 32 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» δημοσιεύεται ὁ ἐπίλογος, πού ἔγραψε ὁ Λένιν ἀπομέρους τῆς σύνταξης στήν «Ἀνακοίνωση γιά τή συγκρότηση „Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς"».

Γενάρης, 22 (Φλεβάρης, 4). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τή Μ. Α. Οὐλιάνοβα τήν πληροφορεῖ σχετικά μέ τή ζωή του στό Λονδίνο, ὅτι πῆγε μαζί μέ τή Ν. Κ. Κρούπσκαγια σέ κοντσέρτο ὅπου ἐκτελέστηκε ἡ ἕκτη συμφωνία τοῦ Π. Ι. Τσαϊκόβσκι, τῆς γράφει γιά τήν ἐπιθυμία του νά δεῖ στό θέατρο τέχνης τό ἔργο τοῦ Α. Μ. Γκόρκι «Στό βυθό».

Γενάρης, 22 ἤ 23 (Φλεβάρης, 4 ἤ 5). Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τήν «Ἕνωση τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» τήν πληροφορεῖ ἀπομέρους τοῦ «Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας» ὅτι ὁ Σύνδεσμος συμφωνεῖ μέ τήν πρόταση τῆς «Ἕνωσης» νά ὀργανωθεῖ τμῆμα τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ΟΕ γιά τή σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ κόμματος· τονίζει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά περιμένουν, ὅσον ἀφορᾶ τήν ὀργάνωση τοῦ τμήματος ἐξωτερικοῦ, ὥσπου νά πάρουν ἄμεση πρόσκληση ἀπομέρους τῆς ΟΕ.

Ὁ Λένιν γράφει τό «Σχέδιο ἔκκλησης τῆς ρωσικῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς πρός τό Σύνδεσμο, τήν Ἕνωση καί τήν Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ».

Γενάρης, 23 (Φλεβάρης, 5). Ὁ Λένιν σέ γράμμα πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ τόν πληροφορεῖ ὅτι τοῦ στέλνει τό σχέδιο ἀπάντησης τοῦ Συνδέσμου στό γράμμα τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς ὀργάνωσης τμήματος ἐξωτερικοῦ τῆς ΟΕ, τόν παρακαλεῖ νά τό διαβιβάσει, ἄν ἐγκριθεῖ, στόν Ν. Ν. Λόχοφ καί σέ περίπτωση διαφωνίας νά βάλει σέ ψηφοφορία στά μέλη τοῦ Συνδέσμου τίς τροποποιήσεις τοῦ σχεδίου ἤ νά ἐπεξεργαστεῖ νέο κείμενο.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Λ. Μάρτοφ, στό Παρίσι, τόν πληροφορεῖ ὅτι τοῦ στέλνει ἀντίγραφο τοῦ γράμματος τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» σχετικά μέ τό ζήτημα τῆς δημιουργίας τμήματος ἐξωτερικοῦ τῆς ΟΕ, τό σχέδιο

ἀπάντησης τοῦ Συνδέσμου πρός τήν Ἕνωση καί τό «Σχέδιο ἔκκλησης τῆς ρωσικῆς Ὀργανωτικῆς ἐπιτροπῆς πρός τό Σύνδεσμο, τήν Ἕνωση καί τήν Ἐπιτροπή ἐξωτερικοῦ τῆς Μπούντ». Ὑπογραμμίζει τόν καθοδηγητικό ρόλο τῆς ρωσικῆς ΟΕ, ἡ όποία πρέπει νά ἔχει ἁρμοδιότητα νά λύνει τά γενικά κομματικά ζητήματα.

Γενάρης, 26 (Φλεβάρης, 8). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Ντ. Μπόντς-Μπρουγέβιτς τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τά ὑλικά γιά τήν «Ἴσκρα». Τόν πληροφορεῖ ἐπίσης σχετικά μέ τή συγκέντρωση χρημάτων γιά τήν ἔκδοση ἐκλαϊκευτικῆς φιλολογίας, ὅτι δέν εἶναι σκόπιμο νά ἐκδοθεῖ ἡ «Βιβλιοθήκη τῆς „Ἴσκρα"», καθώς καί γιά τή θεώρηση πού κάνει τῆς ρωσικῆς μετάφρασης τῆς μπροσούρας τοῦ Κ. Κάουτσκι «Κοινωνική ἐπανάσταση».

Δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Γενάρη. Ὁ Λένιν γράφει τό γράμμα «Μερικές σκέψεις παίρνοντας ἀφορμή ἀπό τό γράμμα τοῦ 7τς 6φ·» (7τς 6φ· ἦταν τό ψευδώνυμο τοῦ Φ. Β. Λένγκνικ), στό ὁποῖο κριτικάρει τούς σοσιαλδημοκράτες πού δουλεύουν στίς διάφορες τοπικές ὀργανώσεις, γιά τήν κακή ὀργάνωση τῆς πολιτικῆς δουλειᾶς στίς μάζες.

Φλεβάρης, 1 (14). Στό φύλλο ἀρ. 33 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» δημοσιεύονται τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Σχετικά μέ τή διακήρυξη τῆς „Ἕνωσης τῶν ἀρμενίων σοσιαλδημοκρατῶν"» καί «Ἀπ' ἀφορμή τή δήλωση τῆς Μπούντ».

Φλεβάρης, 8 (21). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Ντ. Μπόντς-Μπρουγέβιτς τόν πληροφορεῖ ὅτι ἑτοιμάζεται γιά τή διάλεξή του στό Παρίσι μέ θέμα τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν ἐσέρων καί τῶν σοσιαλδημοκρατῶν καί γιά τό ἐπικείμενο ταξίδι του στό Παρίσι.

Φλεβάρης, 9 (22). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τή Μ. Α. Οὐλιάνοβα τήν πληροφορεῖ ὅτι ἔλαβε τό γράμμα της, τῆς γράφει γιά τό ἐπικείμενο ταξίδι του στό Παρίσι καί τήν παρακαλεῖ νά διαβιβάσει τό γράμμα του στήν Α. Ι. Οὐλιάνοβα-Ἐλιζάροβα.

Πρίν ἀπό τίς 10 (23) τοῦ Φλεβάρη. Ὁ Λένιν ἑτοιμάζεται γιά τίς διαλέξεις πού πρόκειται νά κάνει στή Ρωσική ἀνώτερη σχολή κοινωνικῶν ἐπιστημῶν στό Παρίσι μέ θέμα «Οἱ μαρξιστικές ἀπόψεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στήν Εὐρώπη καί στή Ρωσία» καί γιά τή διάλεξή του μέ θέμα τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν ἐσέρων καί τῶν σοσιαλδημοκρατῶν: διαβάζει καί μελετάει τή φιλολογία γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, μεταφράζει (ἕνα μέρος) ἀπό τό ἄρθρο τοῦ Φ. Ἔνγκελς «Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Γαλλία καί στή Γερμανία», κρατάει σημειώσεις ἀπό τό ἔργο αὐτό, ἀπό τά ἄρθρα

τοῦ Κ. Μάρξ γιά τό ἀγροτικό ζήτημα, πού εἶχαν δημοσιευτεῖ στή «Νέα Ἐφημερίδα τοῦ Ρήνου», ἀπό τό «Κεφάλαιο» τοῦ Κ. Μάρξ, καθώς ἐπίσης καί ἀπό βιβλία καί ἄρθρα ρώσων καί ξένων συγγραφέων (Π. Π. Μάσλοφ, Α. Ν. Ἐνγκελγκάρντ, Β. Π. Βοροντσόφ, Ε. Στοῦμπφε, Γ. Μπέτχερ, Λ. Νόσσιγκ, Ροκίνι, Λ. Γκραντό καί ἄλλων), γράφει σημειώματα γιά μιά σειρά βιβλία. Κρατάει σημειώσεις ἀπό τά στατιστικά στοιχεῖα γιά τή σημασία καί τή χρησιμοποίηση τῶν μηχανῶν στήν ἀγροτική οἰκονομία κτλ.

Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν ἐπιτροπή Νίζνι Νόβγκοροντ τοῦ ΣΔΕΚΡ τῆς προτείνει νά γράψει γράμμα στήν «Ἴσκρα» σχετικά μέ τήν ἡρωική στάση τῶν ἐργατῶν τοῦ Νίζνι Νόβγκοροντ, πού καταδικάστηκαν γιά τή συμμετοχή τους στίς πρωτομαγιάτικες διαδηλώσεις τοῦ 1902· τήν πληροφορεῖ ὅτι ἡ σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» πῆρε τό γράμμα τῆς ἐπιτροπῆς Νίζνι Νόβγκοροντ, ὅπου ὑποστηρίζεται ἡ ταχτική τῆς τρομοκρατίας· γράφει ὅτι εἶναι ἀναγκαία ἡ ταχτική ἐνημέρωση τῆς σύνταξης γιά τή δράση τῆς ἐπιτροπῆς.

Ὁ Λένιν συντάσσει τό πρόγραμμα καί τίς περιλήψεις τῶν διαλέξεων «Οἱ μαρξιστικές ἀπόψεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στήν Εὐρώπη καί στή Ρωσία».

Φλεβάρης, 10 (23). Ὁ Λένιν πηγαίνει στό Παρίσι.

Φλεβάρης, 10–13 (23–26). Ὁ Λένιν κάνει τέσσερις διαλέξεις στή Ρωσική ἀνώτερη σχολή κοινωνικῶν ἐπιστημῶν τοῦ Παρισιοῦ μέ θέμα «Οἱ μαρξιστικές ἀπόψεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στήν Εὐρώπη καί στή Ρωσία».

Ἀνάμεσα στίς 10 καί 13 (23 καί 26) τοῦ Φλεβάρη. Ὁ Λένιν κάνει διορθώσεις στήν περίληψη τῆς πρώτης διάλεξής του «Οἱ μαρξιστικές ἀπόψεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα στήν Εὐρώπη καί στή Ρωσία», πού ἔγινε ἀπό ἀκροατή τῆς Ρωσικῆς ἀνώτερης σχολῆς κοινωνικῶν ἐπιστημῶν στό Παρίσι.

Φλεβάρης, 15 (28). Στό φύλλο ἀρ. 34 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Β. Ι. Λένιν «Χρειάζεται τό ἑβραϊκό προλεταριάτο „ἀνεξάρτητο πολιτικό κόμμα“;».

Πρίν ἀπό τίς 18 τοῦ Φλεβάρη (3 τοῦ Μάρτη). Ὁ Λένιν γράφει περίληψη τῆς διάλεξής του γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν ἐσέρων καί τῶν σοσιαλδημοκρατῶν.

Φλεβάρης, 18–21 (Μάρτης, 3–6). Ὁ Λένιν κάνει τή διάλεξη γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα τῶν ἐσέρων καί τῶν σοσιαλδημοκρατῶν σέ συγκέντρωση ρώσων πολιτικῶν προσφύγων στό Παρίσι. Παρευρίσκεται στίς συζητήσεις πάνω στή διάλεξη καί κρατάει σημειώσεις ἀπό τίς ὁμιλίες τῶν Γ. Μ.

Στεκλόφ, Β. Μ. Τσερνόφ, Μπ. Ν. Κριτσέβσκι, Λ. Ντ. Τρότσκι· γράφει τό προκαταρκτικό σχέδιο τοῦ τελικοῦ λόγου, καθώς καί τά συμπεράσματα ἀπό τή διάλεξη.

Φλεβάρης, 20 ἤ 21 (Μάρτης, 5 ἤ 6). Ὁ Λένιν μέ γράμμα του ἀπό τό Παρίσι πρός τή Ν. Κ. Κρούπσκαγια τῆς κάνει γνωστό ὅτι πῆρε τό γράμμα τῆς ΟΕ γιά τή σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ καί ἐσωκλείει τήν ἀπάντησή του πρός τήν ΟΕ. Στό γράμμα του πρός τήν ΟΕ ὁ Λένιν ὑποδείχνει ὅτι ἡ προκαταρκτική προετοιμασία τῆς ἡμερησίας διάταξης τοῦ συνεδρίου πρέπει νά γίνει ἀπό τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή καί θεωρεῖ ὅτι δέν εἶναι ἀπαραίτητο νά ψηφίσουν οἱ τοπικές σοσιαλδημοκρατικές ὀργανώσεις γι' αὐτό τό ζήτημα, συμβουλεύει νά ἐπισπευθεῖ ἡ σύγκληση τοῦ συνεδρίου καί νά ληφθοῦν ὅλα τά μέτρα, ὥστε νά ἐξασφαλιστεῖ πλειοψηφία ἰσκριστῶν στό συνέδριο.

Ἀνάμεσα στίς 21 καί 24 τοῦ Φλεβάρη (6 καί 9 τοῦ Μάρτη). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή ἐγκρίνει τό σχέδιο κανονισμοῦ τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, πού πῆρε ἀπό τήν ΟΕ, προτείνει προσθήκη στό σχέδιο, συμφωνάει μέ τήν πρόταση τῆς ΟΕ νά σταλεῖ τό σχέδιο στίς τοπικές ὀργανώσεις καί τήν πληροφορεῖ ὅτι σκοπεύει νά γράψει στίς ἰσκρικές ὀργανώσεις ἐπιστολές μέ τή σύσταση νά ἐγκρίνουν ἀμέσως καί στό σύνολό του τό σχέδιο κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου.

Φλεβάρης, 24 (Μάρτης, 9). Ὁ Λένιν ἐπιστρέφει ἀπό τό Παρίσι στό Λονδίνο.

Μάρτης, 1 (14). Στό φύλλο ἀρ. 35 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ἡ ἀπολυταρχία ταλαντεύεται. . .».

Μάρτης, 2 (15). Ὁ Λένιν μέ γράμμα του πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ τόν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλει τό ἄρθρο «Εἰδοί Μαρτίου», σχολιάζει τά βιβλία τοῦ Π. Π. Μάσλοφ «Τό ἀγροτικό ζήτημα στή Ρωσία» καί τοῦ Ε. Ντάβιντ «Σοσιαλισμός καί ἀγροτική οἰκονομία», τόν πληροφορεῖ γιά τή δουλειά του ὅσον ἀφορᾶ τήν ἐκλαϊκευτική μπροσούρα γιά τούς ἀγρότες («Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ»), γιά τό ἄρθρο πού ἔγραψε γιά τήν «Ἴσκρα», ἀπ' ἀφορμή τή διακήρυξη τῆς 26 τοῦ Φλεβάρη 1903 («Ἡ ἀπολυταρχία ταλαντεύεται. . .»).

Ὁ Λένιν σέ ὑστερόγραφο στό γράμμα τῆς Ν. Κ. Κρούπσκαγια πρός τόν Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι τόν πληροφορεῖ γιά τήν ἐπικείμενη μεταφορά τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» ἀπό τό Λονδίνο στή Γενεύη.

Μάρτης, 5 (18). Ὁ Λένιν μιλάει γιά τήν Κομμούνα τοῦ Παρισιοῦ σέ συγκέντρωση ἐργατῶν στό Οὐαϊτσέπελ (ἐργατική συνοικία τοῦ Λονδίνου).

Πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάρτη. Ὁ Λένιν δουλεύει τήν μπροσούρα «Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ. Ἐξήγηση στούς ἀγρότες τί θέλουν οἱ σοσιαλδημοκράτες»· ἐπεξεργάζεται μερικές παραλλαγές τοῦ σχεδίου τῆς μπροσούρας, καταρτίζει τό σχέδιο δρισμένων κεφαλαίων, κάνει μέ βάση τό ὑλικό, πού εἶχε συγκεντρώσει, στατιστικούς ὑπολογισμούς, συντάσσει τό κείμενο τῆς μπροσούρας.

Μάρτης, 18 (31). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή συνιστᾶ νά ληφθοῦν μέτρα ὥστε ἡ ΟΕ μαζί μέ τούς πολωνούς σοσιαλδημοκράτες νά δημοσιεύσει ἐπίσημη δήλωση ὅτι ἡ ΣΔΠΒ καί Λ συμφωνεῖ πλήρως μέ τό ΣΔΕΚΡ καί ἐπιθυμεῖ νά μπεῖ στό ΣΔΕΚΡ· μέ τήν προϋπόθεση αὐτή θεωρεῖ δυνατή τήν πρόσκληση τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν στό συνέδριο· τονίζει ὅτι εἶναι ἀνάγκη νά ἑτοιμάζονται γιά ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στήν Μπούντ στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, φτάνοντας ἀκόμα καί στή διαγραφή τῆς Μπούντ ἀπό τό κόμμα. Παρακαλεῖ νά τοῦ σταλεῖ ὁ κατάλογος τῶν ἀντιπροσώπων στό συνέδριο.

Μάρτης, 21 (Ἀπρίλης, 3). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι γράφει ὅτι πρέπει νά ἐπισπευθεῖ ἡ σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ καί νά ἐξασφαλιστεῖ στό συνέδριο πλειοψηφία ἰσκριστῶν ἀντιπροσώπων· ὑπογραμμίζει τή σοβαρότητα τοῦ ζητήματος τῆς Μπούντ καί τῆς προετοιμασίας γιά πάλη ἐνάντια σ' αὐτή στό συνέδριο, φτάνοντας ἀκόμα καί στή διάσπαση· τόν πληροφορεῖ ὅτι σκέφτεται νά ἐκδόσει μιά μπροσούρα πρός τούς ἑβραίους ἐργάτες καί νά τονίζει σ' αὐτήν ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ στενή ἑνότητα μέ τούς ρώσους ἐργάτες καί ὅτι ἡ ἐθνικιστική στάση τῆς Μπούντ εἶναι ἐπιζήμια.

Μάρτης, 24 (Ἀπρίλης, 6). Ὁ Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Ὀργανωτική ἐπιτροπή τή συμβουλεύει νά περιορίσει τίς ἁρμοδιότητες τοῦ τμήματος ἐξωτερικοῦ τῆς ΟΕ στήν προετοιμασία τοῦ συνωμοτικοῦ μέρους τοῦ συνεδρίου, στή συγκέντρωση χρημάτων καί στήν προκαταρκτική συζήτηση τῶν ὅρων συνένωσης τῶν σοσιαλδημοκρατικῶν οργανώσεων τοῦ ἐξωτερικοῦ.

Δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάρτη—πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Ἀπρίλη. Ὁ Λένιν γράφει περίληψη καί παρατηρήσεις πάνω στό ἄρθρο τοῦ Κάουτσκι «Ὁ σοσιαλισμός καί ἡ ἀγροτική οἰκονομία».

Μάρτης, 28 ('Απρίλης, 10). 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Γ. Β. Πλεχάνοφ τόν πληροφορεῖ ὅτι πῆρε τό ἄρθρο του «'Η κυρία Μπρεσκόβσκαγια καί ἡ ὑπόθεση τοῦ Τσιγκίρινσκ» γιά τό φύλλο ἀρ. 38 τῆς «Ἴσκρα», ἐνδιαφέρεται νά μάθει γιά τήν πορεία τῆς δουλειᾶς πάνω στό ἄρθρο «'Η κατάργηση τῆς ἀλληλέγγυας εὐθύνης», τόν παρακαλεῖ νά στείλει ὅσο τό δυνατό γρηγορότερα γιά στοιχειοθέτηση τήν μπροσούρα «Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ».

Μετά τίς 29 τοῦ Μάρτη (11 τοῦ 'Απρίλη). 'Ο Λένιν κάνει ὑπολογισμούς τοῦ μέσου ποσοστοῦ τῶν ἀγροτῶν πού δουλεύουν ἀγγαρεία στά χτήματα τῶν τσιφλικάδων, κατά ὁμάδες κυβερνείων καί ἀθροίσεις στούς πίνακες γιά τά ὀτρέζκι στίς διάφορες περιοχές τῆς Ρωσίας, κάνει λογαριασμούς καί γραφικούς πίνακες γιά τήν κατανομή τῆς γῆς κατά ταξικές ὁμάδες στό χωριό, στό γράμμα τοῦ στατιστικολόγου (ὑπογραφή δυσανάγνωστη) πρός τόν Λένιν. Τό γράμμα περιεῖχε στοιχεῖα γιά τίς ὁμάδες τῶν ἀγροτικῶν κοινοτήτων σύμφωνα μέ τούς κλήρους καί στοιχεῖα γιά τά ὀτρέζκι.

Μάρτης–'Απρίλης. 'Ο Λένιν γράφει περίληψη καί σημειώσεις γιά τό βιβλίο τοῦ Ε. Ντάβιντ «Sozialismus und Landwirtschaft» («Σοσιαλισμός καί ἀγροτική οἰκονομία»).

'Απρίλης, 1 (14). Στήν «Ἴσκρα», ἀρ. φύλλου 37, δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «'Ο κ. Στρούβε ξεσκεπάζεται ἀπό συνεργάτη του».

'Απρίλης, 15 (28). Στήν «Ἴσκρα», ἀρ. φύλλου 38, δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Les beaux esprits se rencontrent (Δηλαδή: Τά μεγάλα πνεύματα συναντῶνται)».

Τέλη τοῦ 'Απρίλη. 'Ο Β. Ι. Λένιν καί ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια πᾶνε ἀπό τό Λονδίνο στή Γενεύη ἐπειδή μεταφέρθηκε ἐκεῖ ἡ ἔκδοση τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα».

Μάης, ὕστερα ἀπό τίς 9 (22). 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τήν Ε. Μ. 'Αλεξάντροβα, μέλος τῆς ΟΕ, στό Κίεβο, γράφει ὅτι πρέπει νά ἐπισπευθεῖ ἡ σύγκληση τοῦ ΙΙ συνεδρίου, νά προετοιμαστοῦν οἱ σοσιαλδημοκρατικές ἐπιτροπές γιά τήν πάλη ἐνάντια στήν Μπούντ· κριτικάρει τή θέση τῆς 'Αλεξάντροβα στό ζήτημα τῶν κομματικῶν κέντρων, ὑπογραμμίζει ὅτι εἶναι ἀπαραίτητη ἡ δημιουργία δυό καθοδηγητικῶν κομματικῶν κέντρων μέ αὐστηρό καί ἐπίσημα καθορισμένο καταμερισμό τῶν ἁρμοδιοτήτων ἀνάμεσα στά μέλη τους.

Μάης, 11 (24). 'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι τόν παρακαλεῖ νά τοῦ γράψει πῶς πάει ἡ προετοιμασία τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ κόμματος καί τονίζει ὅτι εἶναι

	ἀνάγκη νά ἐπιταχυνθεῖ ἡ σύγκληση τοῦ συνεδρίου, ζητάει πληροφορίες γιά τόν Φ. Β. Λένγκνικ.
Ὄχι πρίν ἀπό τίς 26 τοῦ Μάη (8 τοῦ Ἰούνη).	Ὁ Λένιν γράφει τή σημείωση τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα» στό γράμμα τοῦ Λ. Ρασκόβσκι πρός τήν «Ἴσκρα» σχετικά μέ τή ζύμωση στούς νεοσύλλεκτους καί στούς φαντάρους.
Δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Μάη–Ἰούνης.	Ὁ Λένιν ἐπεξεργάζεται τόν κανονισμό καί τήν ἡμερησία διάταξη τοῦ συνεδρίου· γράφει τήν πρώτη παραλλαγή τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος.
Τέλη τοῦ Μάη–πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Ἰούνη.	Ὁ Λένιν κάνει στή Βέρνη μερικές διαλέξεις γιά τό ἀγροτικό ζήτημα.
Μάης.	Στή Γενεύη κυκλοφορεῖ ἡ μπροσούρα τοῦ Λένιν «Πρός τή φτωχολογιά τοῦ χωριοῦ».
Ἄνοιξη.	Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο τῆς μπροσούρας ἐνάντια στούς ἐσέρους.
Μάης–Ἰούλης, ὄχι ἀργότερα ἀπό τίς 17 (30).	Ὁ Λένιν γράφει σημειώσεις γιά τήν ἔκθεση στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ σχετικά μέ τή δράση τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα», βλέπει τήν ἔκθεση πού ἔγραψε ἡ Ν. Κ. Κρούπσκαγια γιά τό ἴδιο ζήτημα καί κάνει διορθώσεις.
Δεύτερο δεκαπενθήμερο τοῦ Ἰούνη–πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ Ἰούλη.	Ὁ Λένιν γράφει τό «Πρόγραμμα ἐργασιῶν τοῦ ΙΙ τακτικοῦ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ».
Ἰούνης–Ἰούλης, πρίν ἀπό τίς 15(28).	Ὁ Λένιν γράφει τό ἄρθρο «Ἀπάντηση στήν κριτική τοῦ δικοῦ μας σχεδίου προγράμματος», πού τυπώθηκε μαζί μέ τό ἄρθρο τοῦ Ἴξ (Π. Π. Μάσλοφ) «Γιά τό ἀγροτικό πρόγραμμα» σέ χωριστή μπροσούρα καί μοιράστηκε στούς ἀντιπροσώπους στό ΙΙ συνέδριο ἀντί εἰσήγησης στό ἀγροτικό ζήτημα.
Ἰούνης–Ἰούλης, ὄχι ἀργότερα ἀπό τίς 17 (30).	Ὁ Λένιν γράφει γιά τό συνέδριο τά σχέδια ἀποφάσεων: γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ, γιά τήν οἰκονομική πάλη, γιά τήν Πρωτομαγιά, γιά τό διεθνές συνέδριο, γιά τίς διαδηλώσεις, γιά τήν τρομοκρατία, γιά τήν προπαγάνδα, γιά τή στάση ἀπέναντι στή σπουδάζουσα νεολαία, γιά τήν κατανομή τῶν δυνάμεων καί γιά τήν κομματική φιλολογία.
Τέλη τοῦ Ἰούνη–Ἰούλης, ὄχι ἀργότερα ἀπό τίς 17 (30).	Ὁ Λένιν γράφει τή δεύτερη παραλλαγή τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος καί τό τελικό κείμενο τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ, πού ὑποβλήθηκε κατόπιν στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ.

'Ιούνης–πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ 'Ιούλη. ‛Ο Λένιν κάνει συζητήσεις μέ τούς ἀντιπροσώπους, πού ἔφτασαν στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ, τούς κατατοπίζει πάνω στό σχέδιο καταστατικοῦ τοῦ κόμματος καί τῆς ἡμερησίας διάταξης τοῦ συνεδρίου, παίρνει μέρος στίς συσκέψεις τῶν ἀντιπροσώπων μέ τή σύνταξη τῆς «Ἴσκρα» καί στίς συνελεύσεις τῶν ἀντιπροσώπων.

'Ιούλης, 3 (16). ‛Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Β. Ντ. Μπόντς-Μπρουγέβιτς τόν παρακαλεῖ νά τοῦ στείλει τούς τόμους τοῦ «'Εγκυκλοπαιδικοῦ λεξικοῦ» τῶν Μπροκχάουζ καί 'Εφρόν, πού ἔχουν τά ἄρθρα «'Αγρότες», «Δουλοπαροικία», «Δουλοπαροικιακή οἰκονομία», «'Αγγαρεία» καί «Γεώμορο»· τά ἄρθρα αὐτά τά χρειαζόταν γιά τή σύνταξη τοῦ ἄρθρου «'Απάντηση στήν κριτική τοῦ δικοῦ μας σχεδίου προγράμματος».

Πρίν ἀπό τίς 15 (28) τοῦ 'Ιούλη. ‛Ο Λένιν σέ συγκέντρωση ἀντιπροσώπων γιά τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ κάνει διάλεξη γιά τό ἐθνικό ζήτημα· ἀργότερα ἐπεξεργάζεται τή διάλεξη γιά τήν «Ἴσκρα» μέ τή μορφή ἄρθρου «Τό ἐθνικό ζήτημα στό πρόγραμμά μας».

'Ιούλης, 15 (28). Στό φύλλο ἀρ. 44 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Τό ἐθνικό ζήτημα στό πρόγραμμά μας».

Πρῶτο δεκαπενθήμερο τοῦ 'Ιούλη. ‛Ο Λένιν γράφει τό σχέδιο τοῦ ἄρθρου ἐνάντια στούς ἐσέρους.

'Ιούλης, πρίν ἀπό τίς 17 (30). ‛Ο Λένιν μαζί μέ ἄλλους ἀντιπροσώπους γιά τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ πάει ἀπό τή Γενεύη στίς Βρυξέλλες.

Πρίν ἀρχίσει τό συνέδριο ὁ Λένιν συντάσσει τόν κατάλογο-πίνακα τῆς σύνθεσης τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ, μέ τόν πιθανό χωρισμό τῶν ἀντιπροσώπων κατά ὁμάδες.

'Ιούλης, 17 (30). ‛Ο Λένιν παίρνει μέρος στή συνέλευση τῶν μελῶν τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» — ἀντιπροσώπων γιά τό ΙΙ συνέδριο μέ θέμα: ἐκπροσώπηση τῆς ὀργάνωσης στό συνέδριο. 'Επειδή ἀπουσίαζαν οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς ρωσικῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» ἡ συνέλευση ἀποφασίζει νά δόσει τά δυό πληρεξούσιά της σ' ἕναν ἀπό τούς ἀντιπροσώπους τοῦ Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ — στόν Λένιν ἤ στόν Μάρτοφ. 'Επειδή καί οἱ δυό ἀντιπρόσωποι τοῦ συνεδρίου ἐξέφρασαν τήν ἐπιθυμία νά ἀντιπροσωπεύσουν στό συνέδριο τήν ὀργάνωση τῆς «Ἴσκρα», τό ζήτημα λύθηκε μέ κλῆρο· τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά μείνει ὁ Λένιν ἀντιπρόσωπος τοῦ Συνδέσμου.

'Ιούλης, 17 (30) – Αὔγουστος, 10 (23).	Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στίς ἐργασίες τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ.
'Ιούλης, 17 (30) – Αὔγουστος, 7 (20).	Ὁ Λένιν κρατάει ἡμερολόγιο τῶν συνεδριάσεων τοῦ συνεδρίου.
'Ιούλης, 17 (30).	Στήν πρώτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου ὁ Λένιν ἐκλέγεται στό προεδρεῖο καί ἀντιπρόεδρος τοῦ συνεδρίου, καθώς καί στήν ἐπιτροπή ἐλέγχου τῶν πληρεξουσίων καί καθορισμοῦ τῆς σύνθεσης τοῦ συνεδρίου. Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο τρεῖς φορές στήν πρώτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, κατά τή συζήτηση τοῦ κανονισμοῦ τοῦ συνεδρίου. Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο τρεῖς φορές στήν πρώτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, κατά τή συζήτηση τοῦ καταλόγου τῶν θεμάτων πού ἔμπαιναν γιά συζήτηση στό συνέδριο.
'Ιούλης, 18 (31).	Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο δυό φορές στή δεύτερη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου καί ὑποστηρίζει τήν ἡμερησία διάταξη τοῦ συνεδρίου, πού τήν εἶχε ἐπεξεργαστεῖ ὁ ἴδιος καί τήν εἶχε ἐγκρίνει ἡ 'Οργανωτική ἐπιτροπή. Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο στήν τρίτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου καί κάνει κριτική στίς ἐνέργειες τῆς 'Οργανωτικῆς ἐπιτροπῆς πού εἶχε δηλώσει ὅτι πῆρε ἀπόφαση νά προσκαλέσει στό συνέδριο μέ συμβουλευτική ψῆφο τόν ἐκπρόσωπο τῆς ὁμάδας «Μπορμπά» Ριαζάνοφ· ὑποβάλλει πρόταση νά περιοριστεῖ στό ἑξῆς ἡ δράση τῆς ΟΕ στά πραχτικά ζητήματα καί νά σταματήσει ἡ δράση της σάν ὀργάνου πού ἐπηρεάζει τίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου. Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο δυό φορές στήν τρίτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου σχετικά μέ τή συμμετοχή τῶν πολωνῶν σοσιαλδημοκρατῶν στό συνέδριο.
'Ανάμεσα στίς 18 καί στίς 30 τοῦ 'Ιούλη (31 τοῦ 'Ιούλη καί 12 τοῦ Αὐγούστου).	Ὁ Λένιν παίρνει μέρος σέ τρεῖς συνεδριάσεις ἀντιπροσώπων γιά τό συνέδριο — ἰσκριστῶν, ὅπου συζητεῖται τό ζήτημα τῶν ὑποψηφίων γιά τήν ΚΕ.
'Ιούλης, 19–20 (Αὔγουστος, 1–2).	Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο τοῦ λόγου γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ.
'Ιούλης, 20 (Αὔγουστος, 2).	Ὁ Λένιν μιλάει στήν ἕκτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ.
'Ιούλης, 21 (Αὔγουστος, 3).	Ὁ Λένιν μιλάει στήν ὄγδοη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου γιά τή θέση τῆς Μπούντ στό ΣΔΕΚΡ καί γιά τόν τρόπο ψήφισης τῆς ἀπόφασης πάνω σ' αὐτό τό ζήτημα.

Ὁ Λένιν μιλάει στήν ὄγδοη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου γιά τόν τρόπο συζήτησης τοῦ προγράμματος τοῦ ΣΔΕΚΡ.

Ὁ Λένιν ἐκλέγεται στήν ὄγδοη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου μέλος τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος.

Ἀνάμεσα στίς 21 καί στίς 29 τοῦ Ἰούλη (3 καί 11 τοῦ Αὐγούστου). Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στίς ἐργασίες τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος (στήν πρώτη, τρίτη καί τέταρτη συνεδρίαση). Κρατάει σημειώσεις τῶν λόγων, τῶν τροποποιήσεων πού προτείνονται, τῶν ψηφοφοριῶν κτλ.

Ἰούλης, 22 (Αὔγουστος, 4). Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο καί τήν περίληψη τοῦ λόγου γιά τό πρόγραμμα τοῦ κόμματος καί μιλάει στήν ἔνατη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου γιά τό ἴδιο ζήτημα.

Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο στή δέκατη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου καί ὑποστηρίζει τήν πρόταση ἐκλογῆς ἐπιτροπῆς γιά τή συζήτηση τοῦ σχεδίου συμφώνου μέ τή ΣΔΠΒ καί Λ.

Ἰούλης, 23 (Αὔγουστος, 5). Ὁ Λένιν μιλάει δυό φορές στήν ἐνδέκατη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου γιά τόν τρόπο ἀνάγνωσης καί ἐπικύρωσης τῶν πραχτικῶν τοῦ συνεδρίου.

Ὁ Λένιν μιλάει στή δωδέκατη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου γιά τή σειρά ἀνάγνωσης τῶν ἐκθέσεων τῶν τοπικῶν ἐπιτροπῶν.

Ἀνάμεσα στίς 24 καί στίς 29 τοῦ Ἰούλη (6 καί 11 τοῦ Αὐγούστου). Ὁ Λένιν μαζί μέ ἄλλους ἀντιπροσώπους τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ πάει ἀπό τίς Βρυξέλλες στό Λονδίνο λόγω μεταφορᾶς ἐκεῖ τῶν ἐργασιῶν τοῦ συνεδρίου.

Ἰούλης, 29 (Αὔγουστος, 11). Ὁ Λένιν κάνει εἰσήγηση στή δέκατη τέταρτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου γιά τό καταστατικό τοῦ κόμματος.

Στή δέκατη πέμπτη συνεδρίαση ὁ Λένιν ἐκλέγεται στήν ἐπιτροπή σύνταξης τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος.

Ὁ Λένιν στή δέκατη πέμπτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου τάσσεται ἐνάντια στήν τροπολογία πού ἔκανε ἡ ἐπιτροπή προγράμματος στό γενικό μέρος τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος καί ἀναλύει τό πρόβλημα τοῦ αὐθόρμητου καί τοῦ συνειδητοῦ στοιχείου στό ἐργατικό κίνημα.

Ἀνάμεσα στίς 29 τοῦ Ἰούλη καί στίς 2 τοῦ Αὐγούστου (11 καί 15 τοῦ Αὐγούστου). Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στίς ἐργασίες τῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύνταξη τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος.

Ἰούλης, 30 (Αὔγουστος, 12). Ὁ Λένιν μιλάει στή δέκατη ἕκτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου κατά τή συζήτηση τῆς § 1 τῶν γενικῶν πολιτικῶν διεκδικήσεων τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος (σχετικά μέ τή μονοκρατορία τοῦ λαοῦ).

Ὁ Λένιν μιλάει στή δέκατη ἕκτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου κατά τή συζήτηση τῆς § 3 τοῦ γενικοῦ πολιτικοῦ μέρους τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος (σχετικά μέ τήν τοπική καί περιφερειακή αὐτοδιοίκηση).

Στή δέκατη ἕβδομη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου ὁ Λένιν ὑποβάλλει τήν πρόταση νά παραπεμφθεῖ ἡ § 7 τοῦ γενικοῦ πολιτικοῦ μέρους τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος (§ 6 τοῦ ἰσκρικοῦ σχεδίου — σχετικά μέ τήν ἐξάλειψη τῶν κλειστῶν τάξεων καί τήν καθιέρωση τῆς ἰσοτιμίας τῶν πολιτῶν) γιά δεύτερη φορά στήν ἐπιτροπή προγράμματος, λόγω τῆς πρότασης τῶν μπουντιστῶν νά μπεῖ εἰδική παράγραφος γιά τήν ἰσοτιμία τῶν γλωσσῶν, γιατί κατά τή συζήτηση τῆς πρότασης οἱ ψῆφοι στό συνέδριο μοιράστηκαν στή μέση.

Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στή συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς γιά τή σύνταξη τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος, στήν ὁποία συζητήθηκαν τά σχέδια διατύπωσης τοῦ πρώτου ἄρθρου τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος, πού ὑποβλήθηκαν ἀπό τόν Λένιν καί τόν Μάρτοφ.

Ἰούλης, 30–Αὔγουστος, 1 (Αὔγουστος, 12–14). Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στή συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς προγράμματος, πού συζητάει γιά δεύτερη φορά τό ζήτημα τῆς § 7 τοῦ σχεδίου προγράμματος τοῦ κόμματος· γράφει τό σχέδιο ἀπόφασης τῆς ἐπιτροπῆς γιά τήν τροποποίηση τῶν §§ 7 καί 11 καί τήν προσθήκη στό πρόγραμμα ἑνός νέου σημείου σχετικά μέ τό δικαίωμα τοῦ πληθυσμοῦ γιά ἐκπαίδευση στή μητρική γλώσσα.

Ἰούλης, 31 (Αὔγουστος, 13). Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο στή δέκατη ὄγδοη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου κατά τή συζήτηση τῆς § 12 τοῦ γενικοῦ πολιτικοῦ μέρους τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος (σχετικά μέ τό γενικό ἐξοπλισμό τοῦ λαοῦ) καί τῆς § 2 τοῦ μέρους τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος, πού ἀφορᾶ τήν ἀσφάλιση τῶν ἐργατῶν.

Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο στή δέκατη ἔνατη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου κατά τή συζήτηση τῆς § 12 τοῦ μέρους τοῦ προγράμματος τοῦ κόμματος, πού ἀφορᾶ τήν ἀσφάλιση τῶν ἐργατῶν.

Ὁ Λένιν ἐκφωνεῖ στή δέκατη ἔνατη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου λόγο γιά τό ζήτημα τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος.

Αὔγουστος, 1 (14). Ὁ Λένιν μιλάει στήν εἰκοστή συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου κατά τή συζήτηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμμα-

τος. Ὑποβάλλει τροπολογία στό πρῶτο (εἰσαγωγικό) μέρος· παίρνει τό λόγο κατά τή συζήτηση τῶν παρακάτω παραγράφων τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος: § 1 (γιά τήν κατάργηση τῶν πληρωμῶν ἐξαγορᾶς, δοσιμάτων καί τῶν ἄλλων ἐπιβαρύνσεων), § 2 (γιά τήν κατάργηση τῆς ἀλληλέγγυας εὐθύνης καί ὅλων τῶν νόμων πού ἐμποδίζουν τήν ἀγροτιά νά χρησιμοποιεῖ τή γῆ) καί § 3 (γιά τήν ἐπιστροφή στούς ἀγρότες τῶν χρηματικῶν ποσῶν πού τούς ἀπόσπασαν μέ τή μορφή τῶν πληρωμῶν ἐξαγορᾶς καί δοσιμάτων).

Ὁ Λένιν μιλάει στήν εἰκοστή πρώτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου κατά τή συζήτηση τοῦ ἀγροτικοῦ προγράμματος: § 4 (γιά τή δημιουργία ἐπιτροπῶν τῶν ἀγροτῶν) καί § 5 (γιά τό δικαίωμα τῶν δικαστηρίων νά μειώνουν τά ἐνοίκια καί νά ἀκυρώνουν τίς ὑποδουλωτικές συμφωνίες).

Ἀνάμεσα στήν 1 καί στίς 15 (14 καί 28) τοῦ Αὐγούστου. Ὁ Λένιν συντάσσει κατάλογο τῶν ἄρθρων καί ἐπιφυλλίδων, πού γράφτηκαν ἀπό τά μέλη τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα».

Αὔγουστος, 2 (15). Ὁ Λένιν μιλάει δυό φορές στή συνεδρίαση τῆς ἐπιτροπῆς καταστατικοῦ κατά τή συζήτηση τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος.

Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο στήν εἰκοστή δεύτερη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου καί ἀντιτάσσεται στήν ἀπαίτηση τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μπούντ νά συζητηθεῖ τό καταστατικό τῆς Μπούντ πρίν ἀπό τή συζήτηση τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος.

Ὁ Λένιν κρατεῖ σημειώσεις ἀπό τίς συζητήσεις πάνω στήν πρόταση τῶν ἀντιπροσώπων τῆς Μπούντ γιά τή σειρά συζήτησης τοῦ καταστατικοῦ τοῦ κόμματος.

Ὁ Λένιν μιλάει στήν εἰκοστή δεύτερη καί στήν εἰκοστή τρίτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου καί ὑποστηρίζει τή διατύπωση τοῦ ἄρθρου 1 τοῦ καταστατικοῦ σχετικά μέ τήν ἰδιότητα τοῦ μέλους τοῦ κόμματος, πού πρότεινε ὁ ἴδιος. Κρατεῖ σημειώσεις γιά τίς συζητήσεις πάνω στό ἄρθρο 1 τοῦ καταστατικοῦ.

Ὁ Λένιν γράφει τίς προτάσεις γιά τό ἄρθρο 4 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος (γιά τή συγκρότηση καί τά καθήκοντα τοῦ Συμβουλίου τοῦ κόμματος).

Αὔγουστος, 2 ἤ 3 (15 ἤ 16). Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στή συνεδρίαση τῶν ἰσκριστῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συνεδρίου, στήν ὁποία γίνεται διάσπαση πάνω στό ζήτημα τῶν ὑποψηφιοτήτων γιά τήν ΚΕ.

Αὔγουστος, 4 (17). Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο ὁμιλίας σχετικά μέ τό ἄρθρο 4 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος.

Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο στήν εἰκοστή πέμπτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, κατά τή συζήτηση τοῦ ἄρθρου 4 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος.

Ὁ Λένιν στήν εἰκοστή ἕκτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου τάσσεται ἐνάντια στήν πρόταση τοῦ μπουντιστῆ Μέντεμ νά ἀποριφθεῖ τό ἄρθρο 7 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος, δίνει ἐξηγήσεις στόν Ἀκίμοφ σχετικά μέ τό ἄρθρο αὐτό τοῦ καταστατικοῦ· κατά τή συζήτηση τοῦ ἄρθρου 10 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος ὑποστηρίζει τήν παροχή δικαιώματος σέ κάθε ἄτομο νά ζητᾶ νά φθάνει ἡ αἴτησή του ὥς τό κεντρικό κομματικό ὄργανο ἤ τό συνέδριο τοῦ κόμματος· παίρνει τό λόγο κατά τή συζήτηση τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος σχετικά μέ τόν τρόπο πρόσληψης στήν ΚΕ καί στή σύνταξη τοῦ ΚΟ.

Αὔγουστος, 5 (18). Ὁ Λένιν κατά τήν ψηφοφορία τοῦ ἄρθρου 12 τοῦ σχεδίου καταστατικοῦ τοῦ κόμματος στήν εἰκοστή ἕβδομη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου ὑποβάλλει τροπολογία στήν πρόταση τοῦ Λ. Μάρτοφ σχετικά μέ τήν πρόσληψη στήν ΚΕ καί στή σύνταξη τοῦ ΚΟ καί τήν ὑποστηρίζει.

Ὁ Λένιν στήν εἰκοστή ἕβδομη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου τάσσεται ἐνάντια στούς Νοσκόφ καί Ντέιτς, πού εἶχαν προτείνει νά διαγραφεῖ ἀπό τό καταστατικό τοῦ κόμματος τό ἄρθρο 13 (σχετικά μέ τόν «Σύνδεσμο τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατικῆς σοσιαλδημοκρατίας»).

Ὁ Λένιν γράφει τά ἀκόλουθα σχέδια ἀποφάσεων: 1) ἀπ᾿ ἀφορμή τή δήλωση τῶν Μαρτίνοφ καί Ἀκίμοφ ὅτι ἀρνοῦνται νά παίρνουν μέρος στίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου καί 2) γιά τήν ἀποχώρηση τῆς Μπούντ ἀπό τό ΣΔΕΚΡ.

Ὁ Λένιν γράφει τήν προσθήκη στό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Μάρτοφ γιά τήν ἀποχώρηση τῆς Μπούντ ἀπό τό ΣΔΕΚΡ.

Ὁ Λένιν μιλάει στήν εἰκοστή ὄγδοη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, κατά τή συζήτηση τῆς δήλωσης τῶν ἀντιπροσώπων τῆς «Ἕνωσης τῶν ρώσων σοσιαλδημοκρατῶν τοῦ ἐξωτερικοῦ» Μαρτίνοφ καί Ἀκίμοφ ὅτι ἀρνοῦνται νά μετάσχουν στίς ἐργασίες τοῦ συνεδρίου.

Ὁ Λένιν παίρνει μέρος στή συνέλευση τῶν ἀντιπροσώπων στό συνέδριο ὁπαδῶν τῆς ἰσκρικῆς πλειοψηφίας («συνέλευση τῶν 24»), ὅπου ἀπορίπτεται ὁ κατάλογος τῶν ὑποψηφίων γιά τήν ΚΕ, πού εἶχε προταθεῖ ἀπό τή μειοψηφία καί συντάσσεται ὁ κατάλογος πού

ὑποβλήθηκε σέ συνέχεια ἀπομέρους τῆς πλειοψηφίας στό συνέδριο.

Αὔγουστος, 5 ἤ 6 (18 ἤ 19). Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο ἀπόφασης γιά τίς χωριστές ὁμάδες.

Αὔγουστος, 5–10 (18–23). Ὁ Λένιν γράφει τά σχέδια ἀποφάσεων γιά τή δουλειά στό στρατό καί γιά τή δουλειά στήν ἀγροτιά.

Αὔγουστος, 7 (20). Ὁ Λένιν γράφει σχέδιο λόγου γιά τήν ἐκλογή τῆς σύνταξης τῆς «Ἴσκρα»· γιά τό ἴδιο ζήτημα μιλάει στήν τριακοστή πρώτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου· στήν ἴδια συνεδρίαση ἐκλέγεται μέ μυστική ψηφοφορία στή σύνταξη τοῦ ΚΟ.

Ὁ Λένιν παίρνει τό λόγο κατά τήν ἐκλογή τῆς ΚΕ στήν τριακοστή πρώτη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου.

Αὔγουστος, 10 (23). Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο ἀπόφασης γιά τήν ἔκδοση ὀργάνου γιά τούς αἱρετικούς καί μιλάει στήν τριακοκοστή ἕβδομη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου, ὑποστηρίζοντας τήν ἀπόφαση αὐτή, πού ὑποβλήθηκε ἀπομέρους τοῦ Λένιν καί τοῦ Πλεχάνοφ.

Στήν ἴδια συνεδρίαση συζητεῖται ἡ ἀπόφαση πού ὑποβλήθηκε ἀπομέρους τοῦ Λένιν γιά τή γεωργιανή-ἀρμένικη ἐφημερίδα (τό κείμενο τῆς ἀπόφασης δέ σώζεται).

Ὁ Λένιν στήν τριακοστή ἕβδομη συνεδρίαση τοῦ συνεδρίου τάσσεται ἐνάντια στήν ἀπόφαση τοῦ Πότρεσοφ γιά τή στάση ἀπέναντι στούς φιλελεύθερους, γράφει τήν προσθήκη στό σχέδιο ἀπόφασης τοῦ Πλεχάνοφ γιά τή στάση ἀπέναντι στούς φιλελεύθερους, μιλάει ὑποστηρίζοντας τό δικό του σχέδιο ἀπόφασης γιά τή στάση ἀπέναντι στή σπουδάζουσα νεολαία.

Ἀνάμεσα στίς 10 καί στίς 25 τοῦ Αὐγούστου (23 τοῦ Αὐγούστου καί 7 τοῦ Σεπτέμβρη). Ὅταν τέλειωσαν οἱ ἐργασίες τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ ΣΔΕΚΡ ὁ Λένιν καταρτίζει τόν κατάλογο τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ συνεδρίου, χωρίζοντάς τους κατά ὁμάδες.

Αὔγουστος, 11 (24). Ὁ Λένιν μαζί μέ ἄλλους μπολσεβίκους ἀντιπροσώπους στό συνέδριο ἐπισκέφτεται τόν τάφο τοῦ Κάρλ Μάρξ στό νεκροταφεῖο τοῦ Χάιγκετ.

Αὔγουστος, ὕστερα ἀπό τίς 11 (24). Ὁ Λένιν ἐπιστρέφει ἀπό τό Λονδίνο στή Γενεύη.

Ἀνάμεσα στίς 11 καί στίς 18 (24 Ὁ Λένιν καί ὁ Πλεχάνοφ ἐνημερώνουν τά μέλη τοῦ «Συνδέσμου τοῦ ἐξωτερικοῦ τῆς ρωσικῆς ἐπαναστατι-

καί 31) τοῦ Αὐγούστου.	κῆς σοσιαλδημοκρατίας» γιά τά ἀποτελέσματα τοῦ ΙΙ συνεδρίου τοῦ κόμματος καί ξεκαθαρίζουν τή στάση τους ἀπέναντι στή διάσπαση πού ἔγινε στό συνέδριο.
'Ανάμεσα στίς 11 καί στίς 31 τοῦ Αὐγούστου (24 τοῦ Αὐγούστου καί 13 τοῦ Σεπτέμβρη).	'Ο Λένιν στέλνει στόν Μ. Ν. Λιάντσοφ πληρεξούσιο ἀπομέρους τῆς ὀργάνωσης τῆς «Ἴσκρα» νά τήν ἐκπροσωπήσει στό συνέδριο τῆς γερμανικῆς σοσιαλδημοκρατίας στή Δρέσδη.
Αὔγουστος, 15 (28).	Στό φύλλο ἀρ. 46 τῆς «Ἴσκρα» δημοσιεύονται τά ἄρθρα τοῦ Λένιν «Ἐποχή μεταρυθμίσεων» καί «Ἡ τελευταία λέξη τοῦ ἐθνικισμοῦ τῆς Μπούντ».
Ὄχι νωρίτερα ἀπό τίς 24 τοῦ Αὐγούστου (6 τοῦ Σεπτέμβρη).	'Ο Λένιν γράφει τήν εἰσαγωγή ἀπομέρους τῆς σύνταξης μέ τόν τίτλο «Καί πάλι γιά τούς ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν στά ἐργοστάσια» στήν προκήρυξη τῆς ἐπιτροπῆς 'Οδησσοῦ τοῦ ΣΔΕΚΡ «Πρός τούς ἐργάτες καί τίς ἐργάτριες τῆς 'Οδησσοῦ. Γιά τούς „ἀντιπροσώπους τῶν ἐργατῶν στά ἐργοστάσια"» (Αὔγουστος 1903).
Αὔγουστος, 25 (Σεπτέμβρης, 7).	'Ο Λένιν γράφει γράμμα πρός τήν Α. Μ. Καλμίκοβα σχετικά μέ τή διάσπαση στό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ καί τήν ἐσωκομματική κατάσταση μετά τό συνέδριο.
Αὔγουστος, πρίν ἀπό τίς 28 (10 τοῦ Σεπτέμβρη).	'Ο Λένιν διορθώνει τά δοκίμια τοῦ ἄρθρου τοῦ Β. Ντ. Μπόντς-Μπρουγέβιτς «Οἱ δυνάμεις τοῦ ρωσικοῦ κληρικαλισμοῦ» γιά τό φύλλο ἀρ. 47 τῆς «Ἴσκρα».
'Ανάμεσα στίς 28 τοῦ Αὐγούστου καί στήν 1 τοῦ Σεπτέμβρη (10 καί 14 τοῦ Σεπτέμβρη).	'Ο Λένιν γράφει γράμμα πρός τόν Γ. Μ. Κρζιζανόβσκι, μέλος τῆς ΚΕ, γιά τήν ἀνάγκη ὀργανωμένης προετοιμασίας γιά ἀποφασιστική πάλη ἐνάντια στούς μενσεβίκους πού συγκεντρώνονται γύρω ἀπό τόν Μάρτοφ, ἐνάντια στό μποϋκοτάρισμα τῶν κεντρικῶν ὀργάνων τοῦ κόμματος ἀπομέρους τους καί τῶν προσπαθειῶν νά καταλάβουν τίς τοπικές σοσιαλδημοκρατικές ἐπιτροπές.
Αὔγουστος, 31 (Σεπτέμβρης, 13).	'Ο Λένιν σέ γράμμα του πρός τόν Α. Ν. Πότρεσοφ ἀποκαλύπτει τίς αἰτίες τῆς διάσπασης τοῦ κόμματος μετά τό ΙΙ συνέδριο τοῦ ΣΔΕΚΡ.
Τέλη τοῦ Αὐγούστου.	'Ο Λένιν γράφει τό σημείωμα «Οἱ ἀντιφάσεις καί τά ζίκ-ζάκ τοῦ Μάρτοφ».
Τέλη τοῦ Αὐγούστου–ἀρχές τοῦ Σεπτέμβρη.	'Ο Λένιν ἀναθέτει στόν Μ. Ν. Λιάντσοφ, πού δρίστηκε ἀντιπρόσωπος τῆς ΚΕ στό ἐξωτερικό, νά ἐπισκεφθεῖ τίς σοσιαλδημοκρατικές κοινότητες τοῦ ἐξωτερικοῦ καί νά δημιουργήσει σέ ὅλα τά σημαντικά κέντρα τῆς ρωσικῆς ἐμιγκράτσιας ὁμάδες ἀπό ὀπαδούς τῆς πλειοψηφίας.

Αὔγουστος–Σεπτέμβρης.	Ὁ Λένιν γράφει σχέδιο ἐπιστολῶν γιά τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας.
Σεπτέμβρης, 1 (14).	Στό φύλλο ἀρ. 47 τῆς «Ἴσκρα» δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Ὁ νόμος γιά ἀποζημίωση τῶν ἐργατῶν, πού ἔπαθαν ἀτυχήματα».
Ἀνάμεσα στίς 9 (22) τοῦ Σεπτέμβρη καί 1 (14) τοῦ Ὀχτώβρη.	Ὁ Λένιν γράφει τό σχέδιο τοῦ ἄρθρου «Τό δεύτερο συνέδριο τοῦ κόμματος».
Σεπτέμβρης, 13 (26).	Ὁ Λένιν ἀντιγράφει τούς βασικούς ὅρους πού εἶχαν προτείνει οἱ Μάρτοφ, Πότρεσοφ καί ἡ Ζασούλιτς γιά διαπραγματεύσεις ἀνάμεσα στά μέλη τῆς παλιᾶς καί τῆς νέας σύνταξης τῆς «Ἴσκρα».
Σεπτέμβρης, 15 (28).	Στό φύλλο ἀρ. 48 τῆς ἐφημερίδας «Ἴσκρα» δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Τζίφος!..».
Σεπτέμβρης.	Στήν ἐφημερίδα «Στουντέντ», ἀρ. φύλλου 2–3, δημοσιεύεται τό ἄρθρο τοῦ Λένιν «Τά καθήκοντα τῆς ἐπαναστατικῆς νεολαίας. Γράμμα πρῶτο».

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

---

* Μέ ἀστερίσκο σημειώνονται οἱ τίτλοι πού ἔβαλε τό Ἰνστιτοῦτο μαρξισμοῦ-λενινισμοῦ τῆς ΚΕ τοῦ ΚΚΣΕ.

1903

ΠΡΟΠΑΡΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΑ ΥΛΙΚΑ

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

ΛΕΝΙΝ

•

ΑΠΑΝΤΑ

7